lipsă pg. 481-484

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE GEOGRAFIE

GEOGRAFIA ROMÂNIEI

B.C.U.- IASI 593833

IV

REGIUNÍLE PERICARPATICE:
DEALURILE ȘI CÎMPIA BANATULUI ȘI CRIȘANEI, PODIȘUL MEHEDINȚI, SUBCARPAȚII, PIEMONTUL GETIC, PODIȘUL MOLDOVEI

Comitetul de redacție al volumului:

dr. LUCIAN BADEA, dr. DRAGOȘ BUGĂ (coordonatori); dr. VASILE BĂCĂUANU, dr. IGNATIE BERINDEI, ADRIAN CIOACĂ, dr. GEORGE ERDELI, dr. GHEORGHE NEAMU, dr. MARIA SANDU, dr. SORINA VLAD, dr. ION ZĂVOIANU (membri).

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
1992

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GEOGRAPHY OF ROMANIA, vol. IV, The PERICARPATHIAN REGIONS: The hills and the plain of Banat and Crişana, The Mehedinţi plateau, The Subcarpathians, The Getic piedmont, The Moldavian plateau.

GÉOGRAPHIE DE LA ROUMANIE, vol. IV, LES RÉGIONS PÉRICARPATIQUES: Les collines et la plaine du Banat et de Crișana, Le plateau de Mehedinţi, Les Subcarpates, Le piémont Gétique, Le plateau de Moldavie.

ГЕОГРАФИЯ РУМЫНИИ, том IV, ПЕРИКАРПАТСКИЕ РАЙОНЫ: Холмистые и равнинные районы Баната и Кришаны, Мехединтское плато, Подкарпаты, Гетский пьемонт, Молдавское плато.

Redactarea cartografică: dr. GHEORGHE NICULESCU

Ilustrația cartografică a fost executată în Institutul de Geografie de:
SIMONA CANTACUZINO, EUGENIA CORLĂŢEANU, RODICA DAN, CORNELIA MANEA, VIORICA TICULESCU, EUGEN VIŞU — cartografi principali
STAN PAŞOL — xerografist.

ISBN 973-27-0181-1
ISBN 973-27-0180-3

Redactor: dr. FLORINA GRECU
Tehnoredactor: ELENA MATEESCU
Coperta de : EUGEN STOIAN

Bun de tipar 11. XI. 1992. Format 8/54×84. Coli de tipar 72,50, 1 pliant h. lucrării.

C.Z. pentru biblioteci mari: 91(498) (021)=59; 551.4(498)(021)=59

C.Z. pentru biblioteci mici: 91(498)

c. 674 S. C. „Universul" S. A.
Str. Brezoianu nr. 23—25
Bucureşti

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

PREFAȚĂ . . . .

1 **CARPAȚII ȘI REGIUNILE PERICARPATICE**
(Lucian Badea) 13

2 **DEALURILE ȘI CÎMPIA BANATULUI ȘI CRIȘANEI**
(coordonatori: *Lucian Badea, Ignatie Berindei*) 17

2.1. Unitatea și varietatea geografică a regiunilor pericarpatice vestice *(Ignatie Berindei, Valer Belozerov, Grigor Pop, Petru Tudoran)* 17
2.2. Dealurile Banatului și Crișanei 21
2.2.1. Caracterele generale *(Ignatie Berindei, Grigor Pop, Valer Belozerov, Petru Tudoran)* 21
2.2.2. Dealurile Silvano-Someșene 25
2.2.2.1. Caracterele generale *(Ion Mac)* 25
2.2.2.2. Dealurile Chioarului și Depresiunea Baia Mare *(Gheorghe Iacob)* 27
2.2.2.3. Dealurile și depresiunile Silvaniei *(Ion Mac, Petre Dan Idu)* 39
2.2.3. Dealurile Crișanei 49
2.2.3.1. Caracterele generale *(Ignatie Berindei, Grigor Pop, Valer Belozerov)* 49
2.2.3.2. Dealurile Plopișului *(Ignatie Berindei, Grigor Pop)* 52
2.2.3.3. Culoarul Oradea — Borod *(Ignatie Berindei, Grigor Pop, Petre Dan Idu)* 53
2.2.3.4. Dealurile Pădurii Craiului *(Ignatie Berinderi, Grigor Pop)* 56
2.2.3.5. Culoarul Crișului Negru (Țara Beiușului) *(Ignatie Berindei, Grigor Pop)* 58
2.2.3.6. Dealurile și depresiunile Crișului Alb *(Melinda Cândea)* 63
2.2.4. Dealurile Banatului (trăsăturile fizico-geografice, *Vasile Sencu*; populația, așezările, activitățile economice, *Floarea Bordânc*) 71
2.2.4.1. Caracterele generale 71
2.2.4.2. Dealurile Lipovei 78
2.2.4.3. Dealurile Lăpugiului și Lugojului 81
2.2.4.4. Dealurile Poganișului 84
2.2.4.5. Dealurile Dognecei 6
2.2.4.6. Dealurile Oraviței 87
2.3. Cîmpia Banatului și Crișanei 90
2.3.1. Caracterele generale *(Ignatie Berindei, Grigor Pop, Valer Belozerov, Gheorghe Măhăra, Petru Tudoran)* 90
2.3.2. Cîmpia Someșului 99

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2.3.2.1. Caracterele generale (*Gheorghe Iacob, |Alexandru Savu|*) 99
2.3.2.2. Cîmpia Înaltă a Someşului (*Gheorghe Iacob*) 105
2.3.2.3. Cîmpia Joasă a Someşului (*Gheorghe Iacob*)) 107
2.3.2.4. Cîmpia Careilor (Carei — Valea lui Mihai) (*Gheorghe Iacob*) 112
2.3.2.5. Cîmpia Ierului (*Gheorghe Iacob*) 116
2.3.3. Cîmpia Crişurilor (*Ignatie Berindei, Grigor Pop, Gheorghe Măhăra*) 117
2.3.3.1. Caracterele generale 117
2.3.3.2. Diviziunile regionale 127
2.3.4. Cîmpia Banatului (trăsăturile fizico-geografice, |*Vasile Sencu*|; populaţia, aşezările, activităţile economice, *Ioan Ianoş*) 133
2.3.4.1. Caracterele generale 133
2.3.4.2. Cîmpia Mureşului 137
2.3.4.3. Cîmpia Vingăi 146
2.3.4.4. Cîmpia Timişului 147
2.3.4.5. Cîmpia Lugojului 154
2.3.4.6. Cîmpia Bîrzavei 157

3 **PODIŞUL MEHEDINŢI**
(coordonator: *Lucian Badea*) 159

3.1. Constituţia geologică şi caracterele reliefului (*Nicolae Muică*) 159
3.2. Relieful carstic (*Nicolae Muică*) 165
3.3. Clima şi apele (*Nicolae Muică, Ana Popova-Cucu*) 166
3.4. Solurile, învelişul vegetal şi fauna (*Nicolae Muică, Ana Popova-Cucu*) . . . 167
3.5. Rezervaţiile naturale (*Ana Popova-Cucu*) 171
3.6. Populaţia şi aşezările (*George Erdeli*) 172
3.7. Activităţile economice 176

4 **SUBCARPAŢII**
(coordonatori: *Lucian Badea, Dragoş Bugă, Ion Zăvoianu*) 179

4.1. Caracterele generale 179
4.1.1. Poziţia şi limitele (|*Alexandru Roşu*|) 179
4.1.2. Alcătuirea geologică, geneza şi evoluţia reliefului (|*Alexandru Roşu*|) 181
4.1.3. Aspectele orografice şi diviziunile regionale (*Lucian Badea, |Alexandru Roşu|*) . 185
4.1.4. Clima (*Gheorghe Neamu*) 190
4.1.5. Reţeaua hidrografică (*Ion Zăvoianu*) 193
4.1.6. Vegetaţia (*Cristina Muică*) 199
4.1.7. Fauna (*Constantin Drugescu*) 203
4.1.8. Solurile (*Nicolae Muică*) 206
4.1.9. Populaţia şi aşezările (*Dragoş Bugă, Constanţa Rusenescu*) 209
4.1.10. Agricultura (*Ioana Ştefănescu*) 217
4.1.11. Industria (*Petre Deică*) 222
4.1.12. Căile de comunicaţie (*Alexandra Glenovici*) 227
4.1.13. Potenţialul turistic (*Dragoş Bugă*) 229
4.2. Unităţile regionale 231
4.2.1. Subcarpaţii Getici 231
4.2.1.1. Caracterele generale (*Lucian Badea*) 231
4.2.1.2. Subcarpaţii Gorjului (*Niculina Baranovsky, Dragoş Bugă*) 234
4.2.1.3. Subcarpaţii Vîlcii (*Lucian Badea, Mihaela Dinu, Constanţa Rusenescu*) 250
4.2.1.4. Muscelele Argeşului (*Maria Sandu, Petre Deică*) 265
4.2.2. Subcarpaţii de la Curbură 274
4.2.2.1. Caracterele generale (*Lucian Badea*) 274
4.2.2.2. Subcarpaţii Prahovei (*Dragoş Bugă, Niculina Baranovsky, Nicolae Muică*) . . 276

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4.2.2.3. Subcarpaţii Buzăului *(Dan Bălteanu, Ioana Ştefănescu)* 292
4.2.2.4. Subcarpaţii Vrancei *(Adrian Cioacă, Ioana Ştefănescu)* 302
4.2.3. Subcarpaţii Moldovei 316
4.2.3.1. Caracterele generale *(Ioan Donisă, Alexandru Ungureanu)* 316
4.2.3.2. Subcarpaţii Trotuşului *(Ioan Donisă, Constantin Brânduş)* 324
4.2.3.3. Subcarpaţii Neamţului *(Ioan Donisă, Alexandru Ungureanu)* 332

5 PIEMONTUL GETIC

(coordonator: *Dragoş Bugă*) 345

5.1. **Relieful. Geneza şi trăsăturile generale** *(Lucian Badea)* 345
5.2. **Clima** *(Gheorghe Neamu)* 351
5.3. **Reţeaua hidrografică** *(Ion Zăvoianu)* 356
5.4. **Vegetaţia şi fauna** *(Cristina Muică, Constantin Drugescu)* 361
5.5. **Solurile** *(Nicolae Muică)* 365
5.6. **Populaţia şi aşezările** (Consideraţii de geografie istorică, populaţie, *Melinda Cândea*; aşezările rurale, *Dragoş Bugă, Valeria Alexandrescu*; aşezările urbane, *Dragoş Bugă*). 367
5.7. **Industria** *(Ion Velcea)* 377
5.8. **Agricultura** *(Sorina Vlad)* 379
5.9. **Căile de comunicaţie** *(Dragoş Bugă)* 381
5.10. **Potenţialul turistic** *(Dragoş Bugă)* 383
5.11. **Unităţile regionale** 384
5.11.1. Piemontul Motrului *(George Erdeli)* 384
5.11.2. Piemontul Bălăciţei *(Dragoş Bugă)* 392
5.11.3. Gruiurile Jiului *(Dragoş Bugă)* 396
5.11.4. Culoarul Jiului *(Dragoş Bugă)* 397
5.11.5. Piemontul Olteţului *(Vasilina Urucu)* 400
5.11.6. Culoarul Oltului *(Vasilina Urucu)* 405
5.11.7. Piemontul Cotmenei *(Ion Velcea)* 409
5.11.8. Gruiurile Argeşului *(Ion Iordan)* 414
5.11.9. Piemontul Cîndeşti *(Ion Iordan)* 416

6 PODIŞUL MOLDOVEI

(coordonatori: *Lucian Badea*, *|Vasile Băcăuanu|*) 421

6.1. **Caracterele geografice generale** 421
6.1.1. Poziţia şi limitele (*|Vasile Băcăuanu|*) 421
6.1.2. Alcătuirea geologică şi etapele formării unităţii *(Liviu Ionesi)* 421
6.1.3. Relieful (*|Vasile Băcăuanu|*) 426
6.1.4. Clima *(Elena Erhan)* 428
6.1.5. Reţeaua hidrografică *(Maria Pantazică)* 432
6.1.6. Vegetaţia şi fauna *(Nicolae Barbu)* 435
6.1.7. Solurile *(Nicolae Barbu)* 439
6.1.8. Populaţia *(Veronica Giosu)* 441
6.1.9. Aşezările *(Alexandru Ungureanu, |Dumitru Chiriac|)* 443
6.1.10. Agricultura *(Mihai Apăvăloaie)* 448
6.1.11. Industria *(Alexandru Ungureanu)* 451
6.1.12. Căile de comunicaţie şi transporturile *(Vasile Nimigeanu)* 455
6.1.13. Calitatea mediului. Măsuri de protecţie *(Irina Ungureanu)* 457
6.2. **Unităţile regionale** 459
6.2.1. Podişul Sucevei *(Eugen Gheorghiu, Nicolae Lupu-Brailoveanu)* 459
6.2.1.1. Caracterele fizico-geografice 459

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

6.2.1.2. Aşezările şi populaţia . . . 462
6.2.1.3. Activităţile economice . . . 464
6.2.1.4. Podişul piemontan dintre rîurile Succava şi Moldova . . . 467
6.2.1.5. Podişul Dragomirnei . . . 474
6.2.1.6. Podişul Fălticenilor . . . 479
6.2.1.7. Culmea Siretului . . . 487
6.2.2. Cîmpia Moldovei (|Vasile Băcăuanu|, *Vasile Nimigeanu*) . . . 490
6.2.2.1. Caracterele fizico-geografice . . . 490
6.2.2.2. Populaţia şi aşezările . . . 500
6.2.2.3. Activităţile economice . . . 502
6.2.2.4. Cîmpia Jijiei superioare şi a Başeului . . . 510
6.2.2.5. Cîmpia Jijiei Inferioare şi a Bahluiului . . . 514
6.2.3. Podişul Bîrladului (*Ion Stănescu, Pompiliu Poghirc*) . . . 520
6.2.3.1. Caracterele fizico-geografice . . . 520
6.2.3.2. Populaţia şi aşezările . . . 524
6.2.3.3. Activităţile economice . . . 527
6.2.3.4. Podişul Central Moldovenesc . . . 531
6.2.3.5. Colinele Tutovei . . . 536
6.2.3.6. Dealurile Fălciului şi Depresiunea Elanului . . . 540
6.2.3.7. Podişul Covurluiului . . . 542
6.2.3.8. Culoarul Bîrladului . . . 545
6.2.4. Culoarul Siretului (*Dimitrie Oancea, Eugen Gheorghiu, Nicolae Lupu-Bratiloveanu*) . . . 548
BIBLIOGRAFIE . . . 559
CONTENTS . . . 573
СОДЕРЖАНИЕ . . . 577

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PREFAȚĂ

Al patrulea volum din Geografia României este, în același timp, cel de-al doilea din partea destinată caracterizării regionale a teritoriului României, și anume a celor șase unități pericarpatice legate — chiar nemijlocit — de lanțul carpatic: Dealurile și Cîmpia Banatului și Crișanei, Podișul Mehedinți, Subcarpații, Piemontul Getic și Podișul Moldovei. Aceste șase mari regiuni pericarpatice, ocupînd peste 34% din suprafața țării, se adaugă Carpaților spre a defini clar sistemul geografic carpatic românesc, precizîndu-i dimensiunile și complexitatea trăsăturilor. Prezentarea lor în această succesiune și în ansamblul legăturilor cu Carpații (nu numai din punctul de vedere al genezei, evoluției și vecinătății actuale, ci și al influențelor complexe permanent și reciproc manifestate, pentru anumite trăsături chiar hotărîtoare) se înscrie întru totul ideii aflate la baza strcuturii și modului de tratare a părții regionale din această lucrare: existența și individualitatea sistemului geografic carpatic româneasc, unitar structurat în trepte concentrice.

Ca urmare, volumul al patrulea continuă caracterizarea regională a Carpaților (din volumul anterior) și face legătura cu următorul volum — destinat unităților sudice —, cel care încheie tratarea regională a teritoriului României, prima de aceste proporții din istoria geografiei românești. Ca toate celelalte volume, este rodul unei colaborări largi, elaborarea fiind încredințată cercetătorilor din Institutul de Geografie și cadrelor didactice de la catedrele de geografie ale universităților din București, Cluj Napoca și Iași, în funcție de preocupările anterioare de cercetare a unităților regionale.

Volumul începe printr-un capitol de legătură cu cel destinat Carpaților și Depresiunii Transilvaniei, în care accentul se pune pe definirea conținutului termenului de regiune pericarpatică prin prisma legăturii acesteia cu Carpații sau ca efect al funcțiilor lanțului carpatic în ansamblul sistemului geografic pe care l-a generat.

Fiecare din regiunile cuprinse în acest volum are caractere care o deosebesc de celelalte și o definesc ca individualitate de prim ordin, chiar dacă împreună formează treapta pericarpatică a dealurilor și podișurilor, ale cărei trăsături generale se înscriu în anumite limite — suficient de clar definite — ale fenomenelor fizice și umane, ale utilizării spațiului geografic. Sînt, însă, limite care înglobează o foarte mare varietate de aspecte, mai accentuată decît cea constatată la unitățile cuprinse în celelalte două volume destinate caracterizărilor regionale. Aceasta pentru că se referă, în măsură egală, la diversitatea aspectelor fizico-geografice, umane și economice, la gradul de modificare a peisajului natural, mult diferit de la o unitate la alta.

Toate cele cinci regiuni reprezintă o parte a teritoriului țării de străveche și intensă locuire, mai intens locuită decît alte regiuni, în care se constată cea mai mare densitate a așezărilor. În cuprinsul lor au avut loc primele și cele mai importante cristalizări ale organizării statale românești. Ca în toate regiunile de contact, aici se întîlnește cea mai accentuată diversitate a activităților umane, mult amplificate în ultimele decenii. Pentru a se scoate în evidență specificul regional, ținînd seama de mărimea și de complexitatea fiecărei unități, tratarea nu are aceeași structură la toate unitățile. Caracterizările au urmărit o adaptare la particularitățile fiecărei diviziuni regionale

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY
-c. 674

dar, pe cît posibil, înscriindu-se într-o schemă generală: după o caracterizare generală fizică, umană și economică a întregii regiuni (cu aspect mai mult sau mai puțin monografic) au fost puse în evidență diviziunile principale și subdiviziunile acestora printr-o prezentare succintă a celor mai de seamă trăsături geografice. Dacă la caracterizările generale s-a căutat menținerea unui echilibru între prezentarea aspectelor fizico-geografice și a celor umane și economice, la caracterizarea diviziunilor s-a accentuat asupra aspectelor umane și economice, în general asupra gradului de umanizare a fiecăreia, mai ales că toate, fără excepție, au suferit în ultimele decenii transformări radicale ale peisajului. Chiar dacă în structura generală a volumului diviziunile regionale se află pe aceeași treaptă taxonomică, ele n-au fost considerate în același fel. Diferențierile s-au bazat pe complexitatea caracterelor și mai ales pe particularitățile funcționale în ansamblul regional. Ca urmare, ariile depresionare și mai ales văile sau culoarele create de rîurile principale, în general cu caracter radiar în ansamblul sistemului geografic carpatic (și care traversează regiunile pericarpatice) — cum sînt culoarele Crișurilor, Jiului, Oltului, Siretului, Bîrladului —, au fost privite ca axe de convergență a activităților și subliniate ca atare.

O atenție aparte s-a acordat, de asemenea, centrelor urbane integrate regiunii în care au apărut și dezvoltat, fiind considerate atît ca aglomerări umane cu funcții multiple, cît și ca centre de organizare a activităților pe o suprafață mult mai întinsă decît vatra și aria periurbană imediată.

Populația orașelor este consemnată după datele recensămîntutului populației din 1992. Spațiul acordat fiecărei unități este proporțional cu complexitatea acesteia, cu varietatea peisajului și cu gradul de transformare antropică. Studiile și cercetările efectuate în ultimii ani au dat posibilitatea ca tratarea fiecărei diviziuni geografice să se situeze aproximativ la același nivel de cunoaștere, indiferent de gradul de cercetare și cunoaștere anterior începerii elaborării acestui volum.

Exceptînd Podișul Mehedinți, pentru care — ținînd seama de dimensiuni și de omogenitatea condițiilor fizice și umane — s-a rămas la o caracterizare de ansamblu (cu menționarea, bineînțeles, a unor diviziuni locale impuse de particularitățile reliefului), la celelalte unități s-a pus accentul pe caracterizarea subunităților de gradul doi (la Piemontul Getic) sau trei (pentru Dealurile și Cîmpia Banatului și Crișanei, Subcarpații și Podișul Moldovei).

Fiecare subunitate a fost reprezentată prin două schițe de hartă (elaborate de regulă la scara 1 : 200 000, iar unele la 1 : 400 000 sub condiționarea dimensiunilor) destinate: una, reprezentării modului de distribuire a așezărilor după mărime și funcții pe fondul formelor de relief principale, a doua, reprezentării resurselor și a modului de utilizare a terenului. S-au ales aceste aspecte considerate ca dominante și reflectînd particularitățile geografice locale, spre a se crea o imagine cît mai sintetică și a se da posibilitatea privirilor comparative între subdiviziunile regiunilor pericarpatice.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

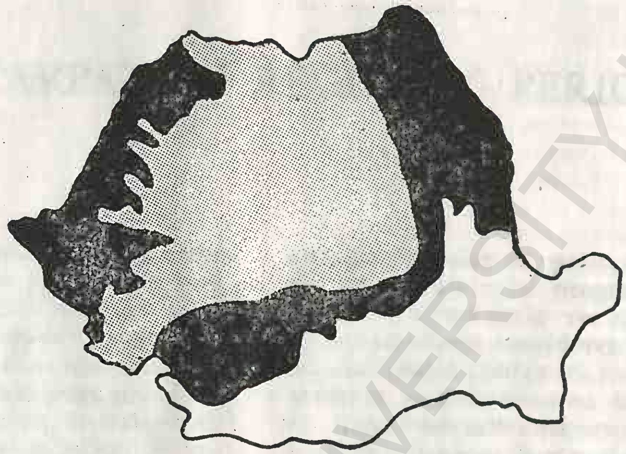

REGIUNILE PERICARPATICE

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1

CARPAŢII ŞI REGIUNILE PERICARPATICE

Structura orografică a teritoriului României prezintă acea trăsătură de bază — etajarea concentrică a treptelor (sau unităţilor) principale de relief, de la cele înalte, muntoase, din partea centrală, către cîmpiile periferice (etajare concordantă în linii generale şi cu vîrsta din ce în ce mai tînără, cu etapele şi fazele de formare a reliefului, implicit de apariţie, evoluţie şi succesiune a peisajelor) —, pe care n-o mai întîlnim sub această formă la nici un alt sistem orografic al Europei. Iar treapta înaltă din partea centrală nu reprezintă o masă muntoasă compactă, ci un lanţ de munţi sub formă de arc (aproape un cerc) care închide o mare depresiune, Depresiunea Transilvaniei. Este, deci, o trăsătură proprie numai sistemului orografic carpatic românesc, care, prin dezvoltarea sa azonală, specifică, şi prin etajare, influenţează hotărîtor modul de manifestare a celorlalţi factori geografici şi, prin aceasta, structura, succesiunea şi particularităţile regiunilor geografice din jur şi nu mai puţin condiţiile (sau limitele) de utilizare optimă a acestora. Aceste caractere (esenţiale prin implicaţiile de prim ordin în viaţa şi istoria milenară a poporului român) au fost puse în evidenţă în numeroase caracterizări generale ale teritoriului României, fără să lipsească sublinierea funcţiilor lui geoistorice (G. Vâlsan, 1924; S. Mehedinţi, 1927; C. Brătescu şi colab., 1943; I. Conea, 1944).

Carpaţii reprezintă un lanţ muntos (aparţinînd sistemului orogenic şi orografic alpino-carpatic), dar în acelaşi timp, prin evoluţie şi configuraţie, reprezintă partea centrală sau nucleul unui domeniu geografic mai întins, ale cărui trăsături principale au fost determinate de etapele de evoluţie şi de configuraţia lanţului carpatic, de poziţia sa şi de raporturile ariei orogenice carpatice cu unităţile structurale vecine. Şi acestea nu sînt şi nu rămîn considerente numai de ordin geomorfologic pentru că numai în funcţie de evoluţia şi definitivarea treptelor generale, ca şi de varietatea regională şi locală a reliefului, s-a ajuns la structura actuală şi varietatea de distribuire a peisajelor naturale, diferit implicate în activitatea omului şi modificate (antropizate) ca atare. Trebuie să înţelegem aşadar, că *domeniul carpatic* nu se reduce la un simplu ansamblu orografic muntos, ci reprezintă un sistem geografic foarte complex, cu o evoluţie bine precizată, cu o ordonare proprie în trepte concentrice, dar înglobînd o foarte accentuată varietate regională şi locală. Iar limitele lui se află acolo pînă unde s-au manifestat hotărîtor (în raport cu regiunile vecine) influenţele carpatice pentru formarea caracterelor de bază ale regiunilor geografice periferice legate sub diferite forme de partea centrală sau de nucleul carpatic propriu-zis.

Munţii Carpaţi — osatura sistemului carpatic — sînt, deci, cei care au asigurat, prin evoluţia lor, formarea unităţilor din jur şi, în egală măsură, au influenţat sau au condiţionat dobîndirea caracterelor actuale, cele care determină apartinerea şi integrarea lor în domeniul carpatic. Fără îndoială că totalitatea caracterelor geografice, deşi înglobează o foarte accentuată varietate a teritoriului îi asigură, totuşi, acea unitate definită ca armonios alcătuită şi cu specificitate carpatică, rezultată din alăturarea şi prin legăturile funcţionale dintre partea muntoasă şi cea nemuntoasă din jur, dintre lanţul

BOSTON COLLEGE UNIVERSITY LIBRARY

carpatic și regiunile pericarpatice (S. Mehedinți, 1927; V. Mihăilescu, 1944).

Numirea unităților geografice din jurul Carpaților ca *pericarpatice* aduce în primul rînd o precizare a poziției acestora față de lanțul carpatic, dar nu se limitează la ideea vecinătății periferice imediate. Pericarpatic înseamnă mai mult decît o simplă alăturare spațială și definește un anumit conținut determinat de constituția teritoriului, de legăturile multiple și complexe dintre marile trepte și regiuni geografice ale teritoriului României, de însăși unitatea carpatică a acestuia. Iar această unitate este determinată de tot ansamblul de legături genetice, structurale și de evoluție, de influență și de condiționare, de complementarism geoistoric și actual social-economic, legături manifestate între lanțul carpatic și regiunile geografice de la periferia lui.

Caracterizarea și individualizarea sistemului carpatic pornește de la o definire morfostructurală — lanțul carpatic împreună cu toate unitățile depresionare de la periferia și și din interiorul său aflate pe un fundament orogenic carpatic —, dar întreg sistemul sau domeniul geografic carpatic (de complexitate maximă), generat și influențat de Carpați în toate componentele lui, cu limite care, prin evoluția din etapa cuaternară, depășesc pe cele strict morfostructurale.

În conformitate cu acest conținut (pornind de la dimensiunile și complexitatea sistemului geografic carpatic), sub termenul de *regiuni pericarpatice* sînt cuprinse nu numai unitățile geografice din imediata vecinătate a lanțului carpatic, cele lipite de acesta și dominate de marginea lui exterioară, ca Subcarpații, Podișul Sucevei și Dealurile Banatului și Crișanei. Pericarpatice sînt toate unitățile formate în fazele de evoluție posttectonică a Carpaților (din cretacicul superior pînă în holocen), care au rămas legate de aceștia și se mențin sub influența acestora, cu relații devenite evident mai complexe în etapa istorică și pe măsura intensificării procesului de modificare antropică a peisajelor.

Toate treptele de relief, în succesiunea lor morfostructurală, cronologică și altitudinală de la centru spre periferie, inclusiv depresiunile inter- și intracarpatice, sînt de origine carpatică. Ele s-au format din sedimente provenite din Carpați, pe un fundament în cea mai mare parte de orogen carpatic (dar și pe platformele din vorland afundate către contactul cu unitatea de orogen și acoperite, de asemenea, cu sedimente tinere de origine carpatică), iar caracterele lor actuale, ca trepte de relief, sînt determinate de însăși evoluția Carpaților, de manifestările tectonice ale blocului carpatic și ale fundamentului scufundat. Marile cuverturi piemontane periferice, indiferent de vîrstă, extensiune și starea lor actuală modificată (ajunse în stadiul de podișuri colinare, de cîmpii înalte fragmentate, de cîmpii piemontane joase sau cîmpii de terase, cu întregul complex de trăsături fizice și de utilizare) sînt consecințe directe ale ultimei etape de evoluție a Carpaților, cînd s-a completat și definitivat întregul eșafodaj al sistemului carpatic.

Cele trei ramuri (și fațade) ale arcului carpatic au poziții cu totul diferite față de circulația maselor de aer, iar modificările pe care le provoacă se răsfrîng în nuanțele climatice foarte variate ale regiunilor de la periferia lor. Lanțul carpatic impune, așadar, o evidentă modelare pericarpatică a maselor anticiclonale (N. I. Bordei, 1988), într-un anumit fel opunîndu-se acestora (diminuîndu-le și orientîndu-le deplasarea) și în egală măsură modifică deplasarea ciclonilor mediteraneeni (Ecaterina Ion Bordei, 1983), ceea ce determină diferențieri puternice în manifestarea elementelor climatice și a stărilor de timp (mai ales din spațiul intercarpatic și cel pericarpatic). Nu este, deci, vorba numai de adăpostul (de atîtea ori invocat) pe care îl oferă relieful carpatic pentru partea vestică a regiunilor pericarpatice, în special pentru depresiunile subcarpatice mai ales în timpul invaziei maselor de aer din nord-est sau pentru cele de sub fațada sudică în timpul circulației de nord-vest. Rolul de barieră și efectele de foehn de pe clina externă a Carpaților se resimt chiar pînă la Cîmpia Dunării și, în general, se poate vorbi de influențe ale Carpaților prin modificarea regională a manifestării fenomenelor climatice pînă la apariția unor trăsături ale climei într-un specific carpatic, resimțite pe o arie mult mai largă decît cea muntoasă. Întrucît cea mai mare cantitate de precipitații cade în Carpați, aici se formează trăsăturile de bază ale regimului hidrologic care imprimă specificul alimentării și scurgerii, variația debitelor și nivelurilor. Particularitățile carpatice ale rîurilor nu rămîn circumscrise numai munților, ci se continuă (cu modificări evidente, dar nu totale) pînă la Dunăre. Manifestările ex-

treme ale rîurilor — inundaţii catastrofale, debite minime — îşi au originea în munţi, iar în regiunile periferice pot fi amplificate sau diminuate.

Etajarea biopedoclimatică de ansamblu este consecinţa etajării în trepte aproape concentrice a întregului sistem orografic carpatic, iar activităţile umane dependente de aceste condiţii generale şi adaptate la acestea au o distribuire conformă aceleiaşi etajări şi repartiţii regionale a condiţiilor mediului.

diţiilor geografice şi din modul de adaptare a activităţii umane la acestea pentru o utilizare continuă şi adecvată) au asigurat permanenţa unităţii funcţionale geoistorice a domeniului carpatic (sau carpato-danubiano-pontic). Pentru că în esenţă, niciodată Carpaţii — inclusiv Depresiunea intercarpatică a Transilvaniei — (priviţi ca spaţiu utilizat şi oicumenic) nu au fost despărţiţi de regiunile pericarpatice. Pajiştile carpatice de înălţime au fost utilizate permanent dinspre ambele faţade ale munţilor, drumurile trans-

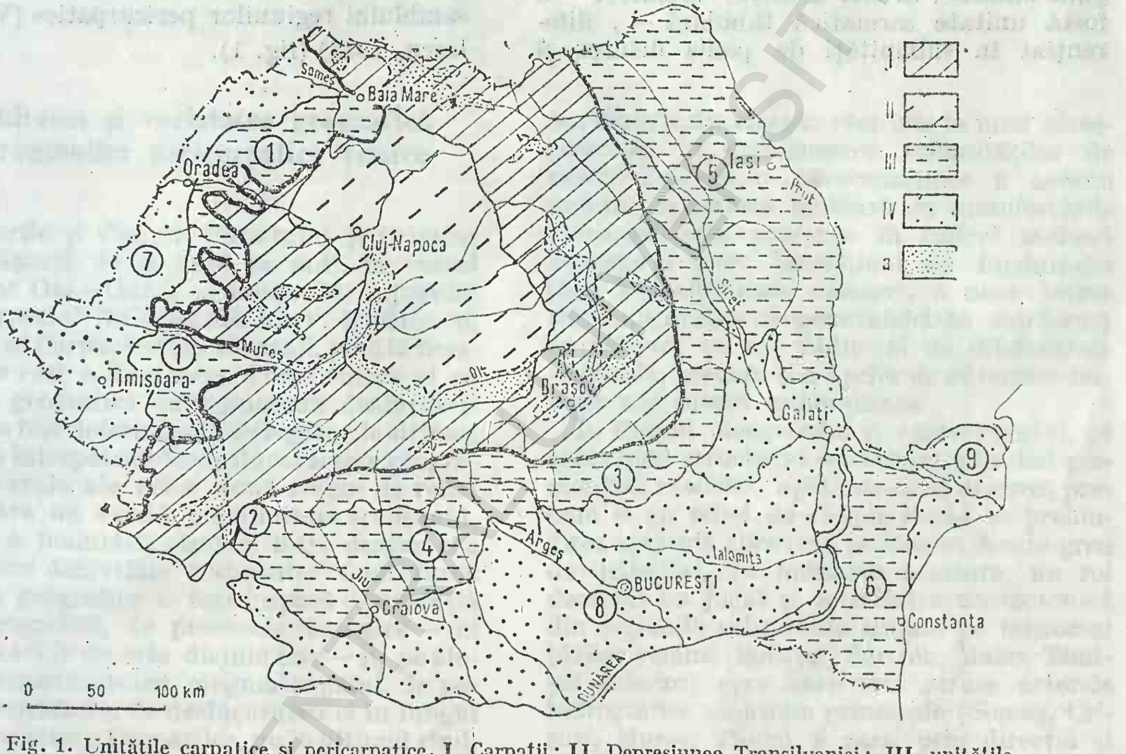

Fig. 1. Unităţile carpatice şi pericarpatice. I, Carpaţii; II, Depresiunea Transilvaniei; III, unităţile pericarpatice de deal şi podiş (*1*, Dealurile Banatului şi Crişanei; *2*, Podişul Mehedinţi; *3*, Subcarpaţii; *4*, Piemontul Getic; *5*, Podişul Moldovei; *6*, Podişul Dobrogei); IV, unităţile pericarpatice de cîmpie (*7*, Cîmpia Banatului şi Crişanei; *8*, Cîmpia Română; *9*, Delta Dunării şi cîmpia litorală); *a*, depresiuni.

Între regiunea de munte şi regiunile din jur există raporturi puternice de complementaritate manifestate nu parţial, pe anumite fîşii sau în anumite arii locale, ci în general, în tot spaţiul pericarpatic, dar în variante regionale determinate de caracterele geografice (generale şi de detaliu) ale unităţilor aflate în vecinătate, de favorabilitatea legăturilor, de tradiţiile activităţii umane perpetuate de milenii. Iar caracterele acestor raporturi (izvorîte din particularităţile favorabile ale con-

carpatice (de culme şi din lungul văilor principale) s-au continuat pînă în cîmpiile periferice şi au asigurat permanenţa legăturilor economice dintre toate regiunile (nu numai ca drumuri pastorale) şi a schimburilor de populaţie. Sistemul actual al căilor de comunicaţie şi al legăturilor economice păstrează acelaşi caracter radiar (impus de configuraţia dominantă a reţelei văilor principale) şi concentric (prin existenţa inelelor principale de circulaţie de la interiorul şi exteriorul Carpaţilor) spre a asigura legătura şi integrarea

tuturor părţilor domeniului carpatic într-un sistem unic. Dar aceasta nu înseamnă şi uniformitatea geografică a acestuia. După cum fiecare din ramurile lanţului carpatic prezintă trăsături regionale proprii, în mod asemănător regiunile pericarpatice se diferenţiază spre a da varietatea binecunoscută a spaţiului pericarpatic, concretizată la nivelul cel mai înalt în existenţa unităţilor geografice de pe cele trei faţade ale Carpaţilor (fig. 1) în vest, *Dealurile Banatului şi Crişanei*, continuate şi întrepătrunse cu *Cîmpia Banatului şi Crişanei*, formînd aproape o singură unitate; în est, *Podişul Moldovei* — o fostă unitate sarmatică tabulară —, diferenţiat în subunităţi de podiş deluros şi cîmpie colinară; în sud, *Podişul Mehedinţi*, unitate deluroasă cu structură carpatică, şi *Subcarpaţii*, prelungiţi (ca ultimul val orogenic carpatic) şi pe latura estică, pînă în valea Moldovei; apoi, tot în latura sudică, *Piemontul Getic*, cel mai întins piemont relict care se continuă spre sud (între Jiu şi Argeş aproape fără diferenţiere) cu *Cîmpia Română* într-un mod ce-i conferă un evident caracter piemontan. La această succesiune a regiunilor pericarpatice trebuie adăugat şi *Podişul Dobrogei* care, prin atributele sale geografice (şi nu numai geografice), nu este în afara ansamblului regiunilor pericarpatice (V. Mihăilescu, 1944) (fig. 1).

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2

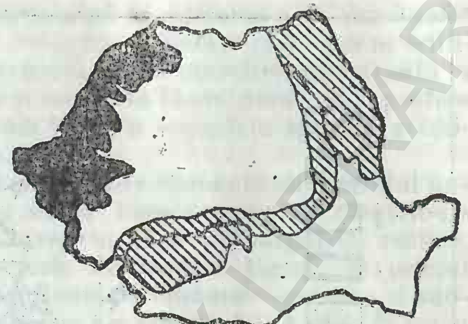

DEALURILE ȘI CÎMPIA BANATULUI ȘI CRIȘANEI

2.1. Unitatea și varietatea geografică a regiunilor pericarpatice vestice

Dealurile și Cîmpia Banatului și Crișanei se desfășoară de la nord la sud), în vestul Munților Oaș—Gutîi, al munceilor „jugului intracarpatic" (în viziunea lui V. Mihăilescu, 1966) și al Carpaților Occidentali, pînă la frontiera de vest a României. Constituirea ei ca unitate geografică ce înglobează dealurile și cîmpia a fost determinată de legăturile strînse, chiar de întrepătrunderile de caractere geografice generale ale celor două trepte de relief între care nu există o delimitare tranșantă, urmare a înaintării cîmpiei între dealuri și a lipsei unei denivelări tranșante. Conturarea unității geografice a fost impusă de evoluția paleogeografică, de procesele tectonice — în mod deosebit de cele disjunctive — și, pe alocuri, de manifestarea magmatismului, de poziția geografică și de desfășurarea ei în lungul laturei vestice a Carpaților, nu în ultimul rînd, de acțiunea antropică.

Mișcările din neogen s-au manifestat printr-o activitate disjunctivă intensă, în contextul a două direcții — una carpatică (nord-vest — sud-est) și alta panonică (nord-est — sud-vest), precum și printr-o inegală ridicare sau coborîre a unor blocuri pe verticală, ceea ce a determinat formarea unei structuri sub formă de „tablă de șah" (M. Paucă, 1954), cu compartimente diferit înălțate sau coborîte. În acest sens, se remarcă festonarea puternică a unității muntoase printr-o serie de golfuri suprapuse grabenelor, cărora le corespunde relieful de dealuri, precum și inegala coborîre sau ridicare a unor compartimente din cîmpie, răsfrînte în mod corespunzător în desfășurarea subunităților de relief. Tot ca o particularitate a acestei unități, în strînsă legătură cu manifestările tectonicii, este prezența în cadrul molasei neogene a unor formațiuni de fundament (roci cristalofiliene, calcare), a unor intruziuni magmatice neogene modelate sub formă de măguri, cu un vădit rol de diferențiere regională, precum și a apelor de adîncime termale sau intens mineralizate.

În timpul neogenului și cuaternarului, pe acest fond structural s-a format un relief piemontan, modelat, apoi într-unul deluros, precum și un relief de cîmpie situat în prelungirea acestuia spre vest, pe alocuri foarte greu de delimitat. În formarea acestora, un rol deosebit l-a jucat și activitatea neotectonică din regiunile subsidente situate pe teritoriul țărilor vecine (Bodrog, Sárrtéh, Mako, Timișul inferior) spre care sînt atrase arterele hidrografice alohtone principale (Someș, Crișuri, Mureș, Timiș) și care, prin direcția și acțiunea lor de fragmentare transversală, se încadrează întru totul trăsăturii de bază exprimată de fragmentarea radiară a teritoriului României (fig. 2).

Drept urmare, la periferia vestică a munților apare o fișie de dealuri care pătrunde adînc în interiorul munților formînd acele depresiuni-golf, considerate din această cauză și ca depresiuni intramontane, trăsătură unică în ansamblul dealurilor pericarpatice. Văile, în general foarte largi, la nivelul teraselor se înscriu sub forma unor culoare intracolinare sau chiar depresiuni intracolinare, cu un aspect tentacular ca urmare a prelungirii lor pe văile secundare. Dealurile trec spre vest

2—c. 674

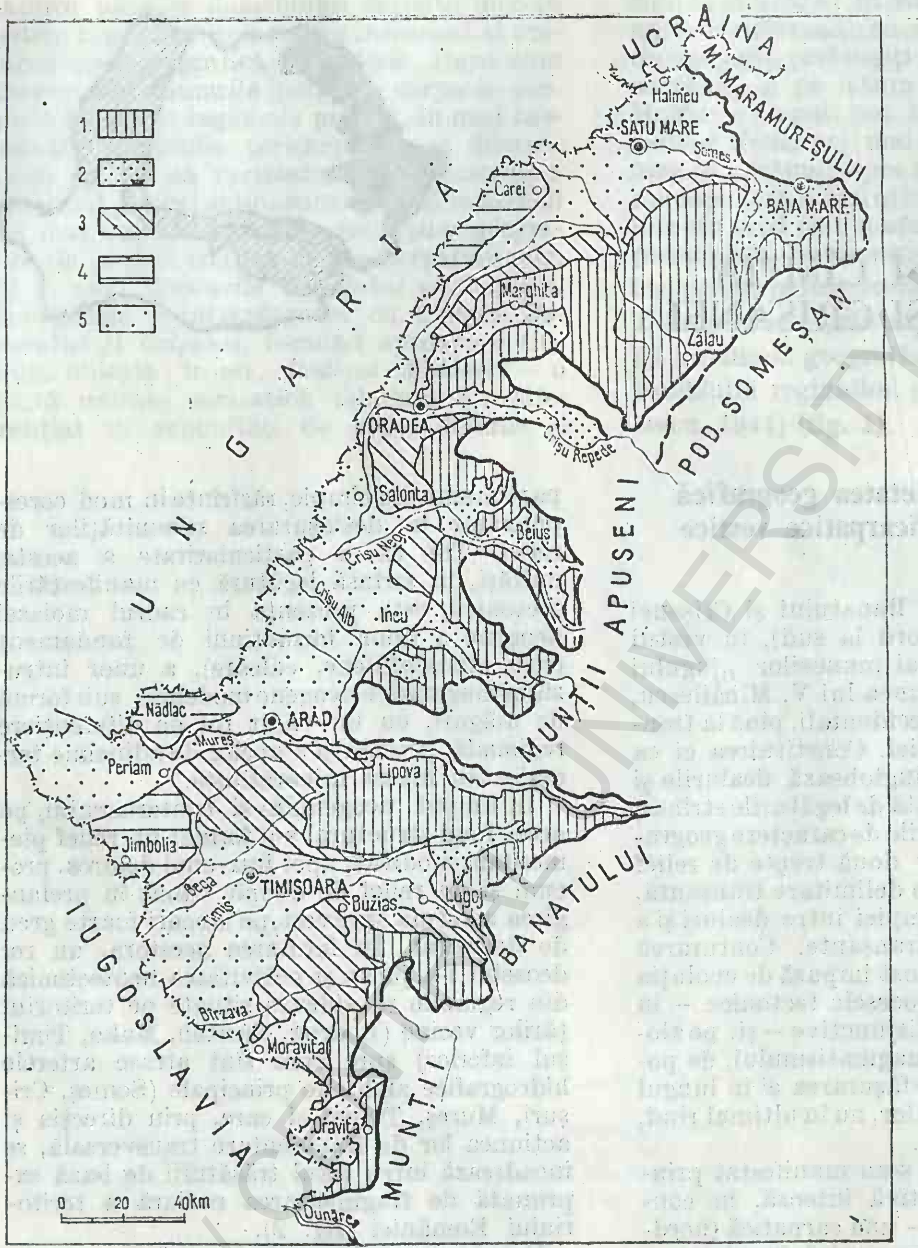

Fig. 2. Dealurile și Cîmpia Banatului și Crișanei. *1*, Dealuri piemontane; *2*, depresiuni intradeluroase; *3* cîmpie piemontană; *4*, cîmpie tabulară; *5*, cîmpie joasă de divagare.

într-o succesiune de trepte de glacis în prelungirea teraselor care participă la alcătuirea părților înalte și intermediare ale cîmpiei (100 — 200 m), la care se adaugă cîmpia de dune și cîmpiile tabulare formate pe depozite de loess. Partea joasă a cîmpiei, a cărei altitudine este în general sub 100 m, este alcătuită din cîmpii de divagare, precum și unele cîmpii tabulare joase formate pe depozite de loess sau cîmpii pe mlaștini desecate (Ecedea, Ier).

Spre deosebire de celelalte unități pericarpatice, poziția geografică a Dealurilor și Cîmpiei Banatului și Crișanei, larg deschisă spre vest, favorabilă advecției maselor de aer umede din cadrul circulației vestice și unei activități mai intense impulsionată de mișcarea ascendentă a lor pe clina vestică a Carpaților, condiționează manifestarea clima-

BOGAZICI UNIVERSITY LIBRARY

tului continental moderat, cu ierni blînde și veri mai puțin excesive. Activizarea orografică a maselor de aer explică frecvența și intensitatea mai mare de manifestare a fenomenelor hidrometeorologice (600 — 1 000 mm precipitații medii multianuale), comparativ cu celelalte regiuni deluroase și de cîmpie din țară. Absența caracterului torențial al ploilor se reflectă în intensitatea mai puțin accentuată a proceselor de versant.

Tot ca un unicat în ansamblul unităților pericarpatice se înscrie și faptul că, datorită extinderii mari pe latitudine, în distribuția elementelor climatice se remarcă o anumită zonalitate de la sud la nord, determinată deopotrivă de valoarea diferită a potențialului radiativ-caloric și a proceselor ce caracterizează dinamica generală a atmosferei, la care se adaugă etajarea de la vest la est, cu diferențieri valorice mai mult sau mai puțin tranșante, între cîmpie și dealuri.

Frecvența relativ ridicată a ciclonilor mediteraneeni, apariția în apropierea suprafeței active din Depresiunea Panonică a unor perturbații de circulație impuse de relief în contextul dominantei vestice, precum și devierea curenților de aer la contactul cu munții, impun un regim eolian ce se caracterizează printr-o frecvență mai ridicată în stratele inferioare din sectoarele sudic și sud-estic, care se modifică, apoi, cu altitudinea, tinzînd spre dominanta vestică.

Pe lîngă ape cu caracter freatic, cu sau fără presiune hidrostatică, apar ape suprafreatice, cu un caracter predominant oscilator sezonier, legate de existența în sol a unui orizont B compact și impermeabil și care sînt responsabile de formarea solurilor sărăturate (cîmpiile Ierului, Crișurilor, Timișului).

Regimul hidrologic al rîurilor se încadrează tipului pericarpatic vestic, cu variante nivopluviale în cîmpie și pluvionivale în dealuri, caracterizate printr-o scurgere și debite maxime la sfîrșitul verii și toamna. Pe fondul influențelor climatice submediteraneene se remarcă o creștere, de la nord la sud, a scurgerii sezoniere din timpul iernii și al primăverii (I. Ujvári, 1972).

Tot un caz particular îl prezintă bilanțul hidrologic al cîmpiei, datorită imposibilității de evacuare pe cale naturală a apelor formate local, cărora li se adaugă și cele de proveniență alohtonă în timpul viiturilor. Drept urmare, apar ape interioare stagnante, din care numai o parte pot fi evacuate prin pompări, restul participînd la ridicarea nivelelor apelor freatice din zona de aerare (0,5—2,0 m adîncime), precum și la umezirea accentuată a solurilor și formarea lăcoviștilor pe suprafețe mari (circa 9% din suprafața agricolă a teritoriului).

La fel ca celelalte elemente ale cadrului natural, învelișul biopedogeografic contribuie la conturarea unității pericarpatice vestice, printr-o serie de însușiri legate, în primul rînd, de influențele climatice oceanice și submediteraneene ale climatului. Astfel, în funcție de regimul de umiditate (precipitații medii multianuale între 600 și 1 000 mm), procentual, cel mai bine reprezentate sînt mezofitele (50%), urmate în ordine descrescîndă de mezoxerofile, xerofile, hidrofile și indiferente. Prezența destul de ridicată a mezoxerofilelor și xerofilelor reflectă particularitățile topoclimatice de pe versanții însoriți, unde se realizează un bilanț caloric ridicat. În cîmpia joasă, pe interfluviile plane ale dealurilor piemontane și în luncile acestora, frecvent afectate de exces de apă abundă mezohidrofilele și hidrofilele.

Gradul ridicat de folosință agricolă a teritoriului a determinat restrîngerea vegetației naturale la mici suprafețe, ea menținîndu-se, mai ales în cîmpie, pe terenurile improprii agriculturii, unde acoperă numai circa 1,5% din suprafață. În schimb, în dealurile piemontane, biocenozele naturale ocupă suprafețe compacte mergînd pînă la 18 — 27%.

Predominarea suprafețelor plane sau ușor înclinate în dealurile piemontane și mai cu seamă prezența argilelor și luturilor ca material parental, cu drenaj slab, precum și apariția temporară a excesului de apă, condiționează larga răspîndire a luvisolurilor albice, pseudogleizate și pseudogleice. Pe versanții mai înclinați ai dealurilor apar soluri eu-mezobazice și soluri brune luvice, mai rar roșcate. Cantitatea mai redusă de precipitații și drenajul bun favorizat de prezența unor materiale loessoide din cîmpiile tabulare conferă solurilor proprietăți molice. La rîndul lor, luncile și cîmpiile joase, cu apa freatică la mică adîncime, se caracterizează prin predominarea solurilor aluviale gleizate, gleice, înmlăștinite, uneori și prin intercalații cu soluri halohidromorfe, în diferite stadii de sărăturare.

Descoperirile arheologice, care au pus în evidență numeroase vestigii de civilizație, la care se adaugă documentele vremii atestă o

vechime mare, continuă și de intensă populare a unității. Aceste aspecte au fost mult favorizate de prezența unor condiții optime oferite de cadrul natural pentru popularea regiunii, închegarea așezărilor și practicarea agriculturii. Printre acestea merită a fi semnalate înscrierea dealurilor piemontane sub forma unei prispe, ce înclină ușor dinspre munți spre cîmpie sau spre axul depresiunilor-golf, alcătuite din culmi netede și domoale, la care se adaugă șesurile întinse ale cîmpiei cu soluri în bună parte fertile, precum și prezența unor condiții climatice favorabile. Trebuie, apoi, subliniat faptul că, în toate cazurile, depresiunile-golf nu se înfundă între munți, ci se prelungesc fie în lungul unor văi, fie în culoare de înălțime, ceea ce a condiționat legături directe și facile cu Depresiunea Transilvaniei.

La toate acestea trebuie adăugat caracterul văilor alohtone de evidente axe geografice (de convergență, de circulație), care, pe lîngă favorizarea legăturilor menționate, prin văile secundare, au facilitat pătrunderea adîncă în interiorul munților, fapt ce a contribuit la atragerea în sfera de influență economică a dealurilor piemontane și a masivelor muntoase învecinate. Totodată, un rol deosebit l-a jucat dezvoltarea puternică a unor așezări vechi — astăzi municipii —, cu funcție de convergență economică — Satu Mare, Oradea, Arad, Timișoara — situate pe marile rîuri alohtone și în imediata vecinătate a contactului dintre cîmpie și dealurile piemontane. Lor li s-au adăugat, apoi, alte centre de convergență economică, cum ar fi Baia Mare, Carei, Aleșd, Beiuș, Salonta, Ineu, Sebiș, Lugoj, Oravița ș.a.

În funcție de aceste premise, cărora li se adaugă și cele istorice, sub raport geodemografic, această regiune are un anumit caracter de particularitate față de celelalte unități pericarpatice. Dacă populația geto-dacă din compartimentul sudic a intrat la începutul primului mileniu al erei noastre sub stăpînire romană, cea din compartimentele central și nordic a rămas în provinciile libere. Descoperirile arheologice au atestat continuitatea acestora pînă la organizarea voievodatelor românești — Glad în Banat, Menumorut în Crișana, Gelu pe Someș —, tot de atunci fiind cunoscută și Țara Zarandului. Ulterior, fondul populației românești a suferit anumite modificări, odată cu venirea ungurilor în Depresiunea Panonică, de unde încep să pătrundă în părțile centrale și nordice ale unităților pericarpatice, unde se fixează mai cu seamă în secolele XVIII — XIX. În schimb, în compartimentul sudic este adusă populație de origine germană. Chiar în aceste condiții, populația românească a continuat să rămînă majoritară peste tot, iar în dealuri menținîndu-se chiar compactă.

Dezvoltarea vieții economice și sociale a avut loc în conformitate cu modul de desfășurare a evenimentelor istorice și sociale și a prezenței unor resurse de materii prime locale sau în imediata apropiere. Poate fi semnalat faptul că practicarea unor meșteșuguri este cunoscută încă din secolul XII dar care au fost într-un declin evident în secolele XVI—XVII. O nouă dezvoltare a preocupărilor meșteșugărești este specifică secolului XVIII, iar în secolul următor vor constitui nucleele primelor întreprinderi industriale. Primele unități industriale s-au bazat pe produsele obținute din cultivarea teritoriului cu cereale și din creșterea animalelor. În prezent, industria are un caracter complex, fiind dezvoltate aproape toate ramurile industriale.

Urmînd aceeași cale de dezvoltare, agricultura se caracterizează la rîndul său printr-o mare complexitate, ca urmare a varietății orografice, fiind prezente pe spații întinse culturile de cereale, nutreț, cînepă și in, sfeclă de zahăr, floarea-soarelui și soia, legume și pomi fructiferi. Culturile de cereale și plante de nutreț au favorizat dezvoltarea unui sector de creștere a animalelor cu rezultate foarte bune, mai ales în numeroase și bine dotate complexe zootehnice.

Toate aceste aspecte au determinat un grad ridicat de umanizare a teritoriului, încît astăzi, ceea ce conturează imaginea geografică a întregii unități este alternanța suprafețelor cultivate cu cele de pășuni și fînețe, realizate în urma despăduririlor, prezența numeroaselor așezări legate prin căi de comunicații.

Procesul de antropizare se resimte mult mai puternic în cazul cîmpiei, unde, pe lîngă cele menționate, s-au efectuat numeroase lucrări hidrotehnice (regularizări de cursuri de apă, desecări, îndiguiri), astfel că, în situația actuală, numai pe alocuri mai păstrează aspecte naturale. Deși la o primă vedere aceste acțiuni au avut un caracter pozitiv, deoarece s-a căutat și s-a reușit darea în

folosinţă agricolă a unor suprafeţe întinse supuse inundaţiilor şi cu permanent exces de apă, neluarea în seamă a repercusiunilor pe termen mai îndelungat — condiţionate, în mod special de despăduriri intense în dealuri, activitatea tectonică disjunctivă ce se manifestă şi astăzi prin ridicări, dar mai ales coborîri de compartimente cu 1 pînă la 2 mm pe an — au determinat apariţia unor situaţii care creează probleme activităţii agricole (sărăturări, exces de apă, colmatări puternice ale albiilor ş.a.).

Cu toate că în unitatea pericarpatică vestică se individualizează două subunităţi majore — Dealurile şi Cîmpia Banatului şi Crişanei — , interferenţele geografice puternice dintre cele două subunităţi dovedesc pe de o parte unitatea de ansamblu a faţadei vestice a teritoriului, dar pe de altă parte creează dificultăţi în ceea ce priveşte separarea şi trasarea unor limite clare între ele. Dacă în dreptul dealurilor piemontane, o uşoară denivelare faţă de glacisurile cîmpiei (subliniată şi de alte elemente geografice — topoclimat, grad de împădurire, tipuri diferite de aşezări, moduri deosebite de folosinţă agricolă a teritoriilor) uşurează stabilirea unei limite, dificultăţile sînt foarte mari la contactul depresiunilor-golf cu cîmpia, unde aceasta se confundă cu luncile din dealuri. Un singur criteriu se poate aplica în acest caz, ca limita să se traseze pe acolo unde apare necesitatea îndiguirii cursurilor de apă alohtone, deoarece avale se desfăşoară procese de divagare specifice cîmpiei, iar amunte, lunca manifestă vădite tendinţe de conturare ca terasă.

2.2. Dealurile Banatului şi Crişanei

2.2.1. Caracterele generale

Dealurile Banatului şi Crişanei formează o treaptă de relief intermediară, dar nu continuă, între munţii de la est şi cîmpie. Cunoscute în literatura geografică şi sub numele de Dealurile Vestice, reprezintă în ansamblu o regiune de dealuri piemontane joase, un peisaj colinar dominant agricol supus influenţelor climatului oceanic şi parţial ale celui submediteranean, cu petice de păduri de cvercinee, cu luvisoluri albice, pseudogleizate, eu-mezobazice şi brune luvice şi un grad ridicat de populare.

În desfăşurarea unităţii cu acele pătrunderi adînci în interiorul munţilor, un rol însemnat l-au jucat procesele tectonice, în mod deosebit cele disjunctive de direcţie carpatică (NV — SE), răspunzătoare de formarea unor grabene umplute mai ales cu molasa argilo-nisipoasă pliocenă, care pe alocuri cuprinde şi insule de depozite mai vechi permo-mezozoice şi miocene. Această situaţie ce a dus la o anumită interferenţă munte—cîmpie a condiţiilor geografice determină anumite dificultăţi în stabilirea limitelor, în mod deosebit a celei dinspre cîmpie. Astfel, contactul cu munţii şi „Jugul intercarpatic Someşan" oscilează între altitudinile de 400 şi 600 m, fiind pus în evidenţă de o denivelare care corespunde unui contact litologic dintre umplutura grabenelor şi formaţiunile dominant preterţiare ale munţilor. La acest contact temperaturile medii înregistrează scăderi cu 1 — 2° C, media precipitaţiilor creşte cu 150 — 200 mm, fagul devine elementul dominant al pădurilor care ocupă suprafeţe mai mari, iar folosinţa teritoriului devine mai ales pastorală şi silvică. Precizarea limitei spre cîmpie este mai dificil de stabilit, mai ales în cazul depresiunilor, unde ea se confundă cu luncile întinse ale rîurilor alohtone. Astfel, ea se materializează printr-o denivelare între dealuri şi glacisurile cîmpiei şi prin contactul dintre formaţiunile pliocene şi cele pleistocene proprii cîmpiei. În dreptul depresiunilor limita poate fi fixată, cu aproximaţie, acolo unde apare necesitatea îndiguirii cursurilor de apă, adică acolo unde acestea capătă un caracter divagant, deoarece amunte, prin adîncire, determină transformarea luncilor în terase, forme de relief proprii dealurilor. Contactul morfologic dintre dealuri şi cîmpie este subliniat şi de creşterea precipitaţiilor în dealuri cu aproximativ 150 mm, de scăderea temperaturilor medii anuale cu cel puţin 1°C şi de întinderea pădurilor de cvercinee. Acest contact se realizează cu aproximaţie pe aliniamentul localităţilor Seini, Ardud, Tăşnad, Oradea, Tinca, Beliu, Pîncota, Ghioroc, Seceani, Ţipari, Lugoj, Buziaş, Lăţunaş.

Fîşia de dealuri are o lăţime ce variază între 5 şi 30 km şi prezintă întreruperi în dreptul Munţilor Zarandului şi Munţilor Locvei. Altitudinea lor medie este de 400 m, oscilînd între 600 şi 500 m la contactul cu muntele şi între 250 şi 150 m la trecerea spre cîmpie. Relieful, colinar este rezultatul unui proces de eroziune desfăşurat asupra unui piemont de acumulare construit în pliocenul superior,

la poalele munților, proces manifestat sub influența mișcărilor de ridicare din munți și de scufundare din ariile de subsidență ale Depresiunii Panonice. Mișcările rhodanice dintre dacian și romanian au încheiat umplerea grabenelor și au impulsionat formarea unei cîmpii litoral-piemontane și ulterior, în romanian, suprapunerea unor piemonturi de acumulare (I. Berindei, 1977). Ridicările valahice (sfîrșitul romanianului—începutul cuaternarului) au stimulat acțiunea rețelei hidrografice cu caracter piemontan, în condiții de climat mediteranean, astfel că suprafața inițială a piemontului, supusă eroziunii laterale și retragerii versanților, a fost distrusă și a ajuns în stadiul de suprafață nivelată dar, păstrînd, în general, tiparele vechi și petice din cuvertura piemontană. Ulterior, în timpul formării teraselor, regiunea a fost puternic fragmentată prin văi largi și redusă la o succesiune de dealuri, larg bombate sau sub forma unor poduri, cu sau fără resturi ale depozitului piemontan. La rîndul lor, văile sînt largi și cuprind de obicei 6 nivele de terase, a căror altitudine relativă variază în următoarele limite: $t_1 = 6 - 10$ m; $t_2 = 15 - 20$ m; $t_3 = 30 - 40$ m; $t_4 = 55 - 60$ m; $t_5 = 70 - 80$ m; $t_6 = 90 - 110$ m. Este de remarcat că terasele t_1 și t_2 la contactul cu cîmpia se pierd pe nesimțite în suprafața acesteia. Atît orientarea interfluviilor cît și a văilor păstrează tiparele vechi piemontane, respectiv situațiile alternante de convergență și divergență și apare aproape ca o regulă generală dezvoltarea asimetrică față de colectorul principal din depresiuni. În procesul de modelare au fost scoase în evidență, pe alocuri, formațiuni mai rezistente miocene și permo-mezozoice (calcare, gresii, roci cristalofiliene și vulcanice), care se înscriu în relief ca martori de eroziune (cum este cazul martorilor eruptivi din Depresiunea Oașului, măgurilor cristaline Șimleu, Chilioara și Culmea Codrului din Dealurile Silvano-Someșene, măgurii Forău din calcare mezozoice în Depresiunea Beiușului, culmii eruptive Pleșa din Depresiunea Zarandului). Poziția dealurilor în fața advecției maselor de aer oceanice impune unele diferențieri climatice între dealurile situate la extremitatea vestică a spațiului montan și cele dintre masivele muntoase din așa-numitele depresiuni-golf. De aici, obligația de a separa dealuri externe și dealuri interne.

Gradul accentuat de umanizare (despădurire intensă și extindere mai ales a pășunilor) și prezența unui substrat litologic friabil, au favorizat declanșarea proceselor de versant (deplasări în masă, eroziune în suprafață și torențială), dar mult mai puțin intense decît în celelalte regiuni deluroase.

Aflată sub influența dominantă a maselor de aer de origine oceanică, regiunea are un climat continental moderat, cu ierni relativ moderate, veri mai răcoroase și precipitații mai abundente decît în regiunile deluroase de pe laturile de sud și est ale Carpaților.

Umezeala și instabilitatea ridicată a aerului advectat duc la creșterea nebulozității și a proceselor hidrometeorologice, fenomenele fiind amplificate și de ascensiunea forțată a maselor de aer la contactul cu spațiul carpatic. Poziția între munte și cîmpie, extinderea relativ redusă și caracterul domol și prelung al culmilor dau climatului o notă de tranziție. Altitudinea relativ redusă a dealurilor și mai ales faptul că sînt supuse acelorași procese de ordin dinamic fac ca diferențele climatice față de cîmpie să fie relativ mici, dar suficiente pentru a le da o notă proprie. Regimul temperaturii aerului se caracterizează prin valori medii anuale cuprinse între 8 și 9°C în sectorul Silvaniei, 9—10°C în sectorul Crișurilor și 10—11°C în sectorul bănățean. Scăderea temperaturii pe verticală se face după un gradient termic de 0,3—0,4°, sau chiar după un gradient de sens negativ, cum este cazul mai ales în Dealurile Banatului, consecință directă a fenomenului de inversiune termică, mai frecvent și mai intens în sezonul rece al anului. În acest fel, dealurile se situează în așa-zisa zonă caldă a fațadei vestice cu un potențial termic și caloric ridicat. Diferențele de temperatură de la vară la iarnă sînt mici, cu amplitudini termice medii anuale de 20 — 21°C, luna ianuarie are o medie ce variază între —3 și —25°C în sectorul nordic, —2 . . . — 1.5° în sectorul central și —0.5 . . . — 0.3°C în cel sudic. Datele scot în evidență, pe de o parte nota generală a regiunii de scădere a temperaturii de la sud la nord, iar pe de altă parte nota particulară de creștere a temperaturii în altitudine pînă la un nivel mediu în jur de 300 — 400 m (fig. 3). În culoarele depresionare temperaturile se mențin la valori relativ scăzute, datorită acumulării aerului rece mai ales în regim baric preponderent anticiclonal (Baia Mare — 2.4°C, Zalău — 2.1°C, Beiuș — 1.1°C, Lugoj — 1.0°C).

Luna iulie are medii în jur de 19 — 20°C. Sînt cazuri în care sub influența aerului cald din sud, antrenat în circulația ciclonică,

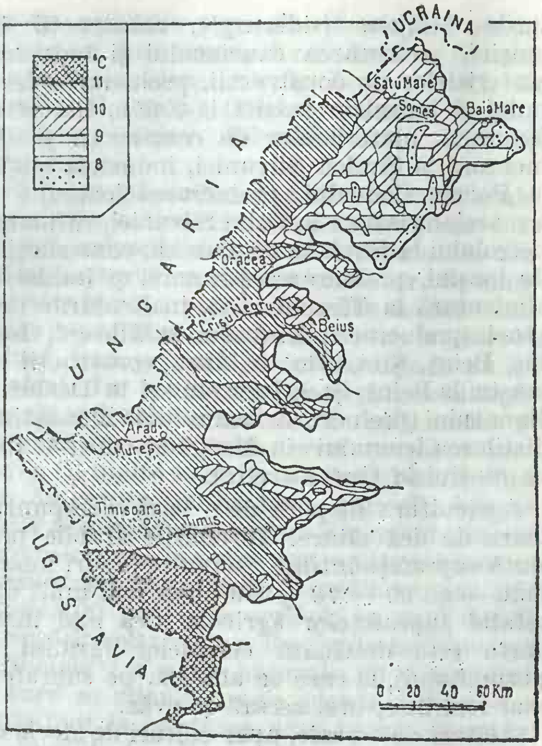

Fig. 3. Dealurile şi Cîmpia Banatului şi Crişanei. Temperatura aerului.

iarna temperaturile maxime să crească pînă la 19°C, iar vara, sub influenţa aerului rece de origine polară sau arctic-maritim, să scadă pînă la 5°C.

Umezeala relativă este cuprinsă între 70 şi 80%, cu valoarea cea mai ridicată în luna decembrie de 88%, iar nebulozitatea între 5,5 şi 6 zecimi. Şi în cazul distribuirii precipitaţiilor anuale se conturează trei sectoare distincte: sectorul Depresiunii Baia Mare — Dealurile Chioarului cu cantităţi cuprinse între 950 şi 1 100 mm, sectorul Crişurilor cu 650 — 850 mm şi sectorul bănăţean cu 700 — 900 mm (fig. 4). În toate cazurile, cantitatea maximă se înregistrează în semestrul cald al anului, cu media lunară cea mai ridicată în iunie (Baia Mare 111 mm, Şimleu Silvaniei 81 mm, Tăşad 113 mm, Aleşd 97 mm, Caransebeş 92 mm). În intreaga regiune apare un maxim secundar în octombrie. Cantitatea cea mai mică se înregistrează în luna februarie, cu valori in jur de 60 mm în sectorul nordic, cu 35 — 45 mm în sectorul central şi cu 45 — — 50 mm în cel sudic. Numărul mediu al zilelor cu ninsoare este de 25 — 30 zile/an, zăpada menţinîndu-se la sol între 60 — 80 zile în nord şi 40 — 60 zile în sud. În apropierea solului vînturile dominante sînt din direcţiile sud-vestice şi sud-estice, dar pe măsură ce altitudinea creşte predomină direcţia vestică.

Apele de suprafaţă sînt reprezentate printr-o reţea bogată de rîuri alohtone (Someş, Crasna, Barcău, Crişuri, Mureş, Timiş, Pogăniş, Caraş etc.), cu obîrşia în munţi şi care au caracteristicile hidrologice stabilite în regiunea de alimentare. Regimul de alimentare a rîurilor autohtone este pluvionival, cu scurgere şi debite maxime primăvara şi la începutul verii, datorită topirii zăpezilor şi ploilor de durată. Se observă o creştere a scurgerii din timpul iernii şi începutul primăverii, de la nord spre sud, datorită accentuării influenţelor submediteraneene.

Dealurile Banatului şi Crişanei au cunoscut din timpuri vechi un intens proces de populare, care a determinat îndepărtarea vegetaţiei naturale pentru folosirea terenurilor în scop agricol. Drept urmare, dealurile care se încadrează zonei forestiere, subzonei stejarului, au astăzi numai resturi de păduri de gorun, păduri de stejar pedunculat şi de cer şi gîrniţă.

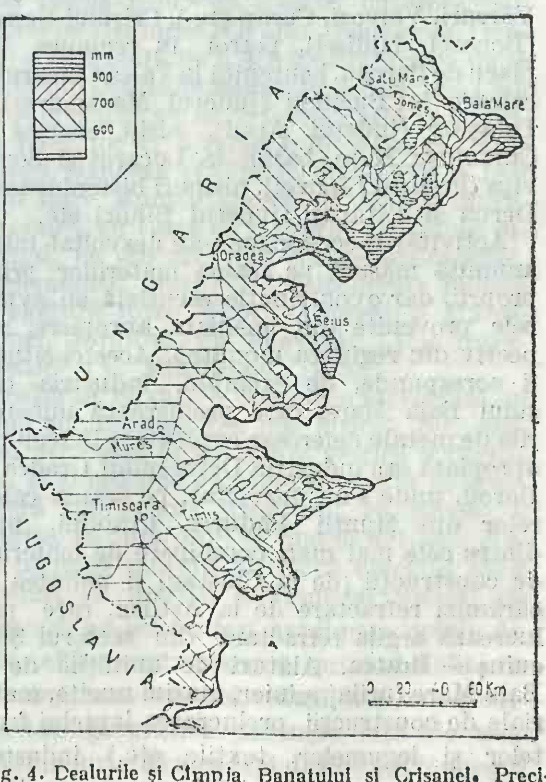

Fig. 4. Dealurile şi Cîmpia Banatului şi Crişanei. Precipitaţiile atmosferice.

Există multe mărturii despre popularea dealurilor încă din secolele II — III atît prin descoperirile de tezaure şi monede (Homorodu de Sus, Giriş, Uileacu de Munte, Gurani, Chişindia), cît şi prin vestigii ale dacilor liberi (Rîpa, Cociuba Mare, Tauţ, Covăsinţ, Cuvin, Şiria etc.). De asemenea, în dealurile de la sud de Mureş, care au făcut parte din Dacia Superior, s-au descoperit urme ale unor aşezări daco-romane (Recaş, Criciova) sau de castre. În perioada următoare, populaţia a continuat să vieţuiască cu deosebire concentrată în adevărate vetre de populaţie românească : Ţara Zarandului, Ţara Beiuşului, Ţara Codrului etc.

În prezent, populaţia prezintă aproximativ aceleaşi caracteristici ca şi ale altor regiuni de dealuri. Densităţile sînt în deplină concordanţă cu caracterul activităţilor desfăşurate, mai mari, în general 100 loc./km² sau mai mult, în cazul localităţilor cu populaţie ocupată în industrie, scăzînd chiar pînă la valori de 25 — 50 loc./km², mai ales în Dealurile Banatului.

Această unitate dispune de unele resurse ale subsolului, ca lignitul, exploatat sau cu perspective de a fi valorificat în bazinele Crasnei (Sărmăşag şi Chieşd), Barcăului (Ip, Vărzari, Voivozi, Cuzap etc.), Crişului Repede (Borozel, Hidişel), petrol în regiunea Suplacu de Barcău, bentonită la Valea Chioarului, calcare la Buciumi (judeţul Maramureş) şi Lalaşinţ (judeţul Arad), nisip cuarţos la Curtuiuşu Mare, bazalt la Lucareţ şi Somoviţa (Podişul Lipovei), nisipuri bituminoase la Derna şi Tătăruşi (judeţul Bihor) etc.

Activităţile economice s-au dezvoltat într-o anumită măsură pe seama materiilor prime proprii, dar o contribuţie esenţială au avut-o cele provenite din imediata apropiere, respectiv din regiunea montană. Acestei situaţii îi corespunde, de exemplu, industria oraşului Baia Mare, care prelucrează minereurile de metale neferoase exploatate în regiunea apropiată sau industria Depresiunii Oradea — Borod, unde s-au dezvoltat, pe seama calcarelor din Munţii Pădurea Craiului, unul dintre cele mai mari combinate de materiale de construcţii (de la Chistag) şi unitatea de cărămizi refractare de la Aştileu, care prelucrează argila refractară din sectorul Şuncuiuş — Bratca. Alături de unităţile de la Baia Mare (utilaj minier, maşini unelte, materiale de construcţii, prelucrarea laptelui fructelor şi legumelor, textile etc.) industria mai are o seamă de unităţi prezente în Dealurile Sălăjene (siderurgie, construcţii de maşini, prelucrarea cauciucului şi industria materialelor de construcţii, prelucrarea lemnului şi industria textilă la Zalău, industria lemnului, materialelor de construcţii şi alimentară la Şimleu Silvaniei, industria sticlei la Poiana Codrului, prelucrarea lemnului şi a maselor plastice la Cehu Silvaniei, rafinarea petrolului la Suplacu de Barcău, construcţiile de maşini, prelucrarea lemnului şi industria alimentară la Tăşnad etc.), în Dealurile Crişanei (prelucrarea lemnului la Tileagd, Ioaniş, Beiuş, Ştei, Bocsig, Ineu, construcţii de maşini la Beiuş, Ştei, Ineu etc.) şi în Dealurile Banatului (prelucrarea lemnului la Mănăştiur, distilarea lemnului la Margina, construcţiile de maşini la Oraviţa etc.).

Agricultura dispune de o bază corespunzătoare de dezvoltare. Terenurile arabile prezintă suprafeţe întinse, în multe cazuri înscriindu-se cu 60 — 70% sau chiar mai mult din totalul suprafeţelor agricole. Cea mai mare parte este destinată cerealelor (grîului şi porumbului), la care se adaugă, pe suprafeţe mai restrînse, orz, secară şi ovăz.

Alături de cereale, apar culturi de sfeclă de zahăr, de in pentru fuior şi de unele plante furajere, îndeosebi trifoiul, care dă rezultate dintre cele mai bune atît în ceea ce priveşte realizarea unor cantităţi apreciabile de nutreţ, cît şi în pregătirea terenurilor pentru practicarea altor culturi.

Pomicultura şi viticultura prezintă o anumită situaţie de specificitate, care constă în faptul că în dealurile din imediata apropiere a cîmpiei există condiţii dintre cele mai favorabile pentru practicarea culturii viţei de vie şi a pomilor fructiferi cu cerinţe mai mari de căldură, cum sînt piersicul, caisul, vişinul, cireşul etc., iar pe măsură ce ne apropiem de munte se face prezent mărul, părul etc. Dovada evidentă o reprezintă podgoriile Giarmata — Recaş şi Buziaş, din judeţul Timiş, podgoria Aradului, podgoria Oradea — Valea lui Mihai etc., precum şi viile din regiunile Şimleu Silvaniei, Ardud, Viile Satu Mare etc. Pomicultura reprezintă o ocupaţie de seamă a populaţiei. Sînt situaţii în care livezile ocupă între 5 şi 10% şi chiar peste 10% din suprafaţa agricolă, aşa cum este cazul în unele porţiuni din Dealurile Silagiului şi ale Lipovei, din depresiunile Zarandului, Beiuşului, Oradea — Borod, Şimleului, Băii Mari. În gospodăriile populaţiei s-a păstrat vechea structură a pomiculturii cu predominarea prunului,

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

dar în unitățile agricole de stat și cooperatiste au fost create livezi întinse de măr și păr (Baia Mare, Aleșd, Lipova etc.), de piersic (Germata, Oradea, Diosig), de cais, (Oradea, Șimleu Silvaniei), de vișin și cireș etc.

Pe baza pășunilor și a fînețelor naturale, destul de extinse în suprafață, la care se adaugă culturile de plante furajere, s-a dezvoltat sectorul creșterii animalelor. Se cresc mai ales bovine, porcine și ovine, a căror densitate la unitatea de suprafață este, în general, redusă, însă și destul de variată de la un loc la altul. La bovine, de exemplu, se înregistrează o densitate mai mică decît media pe țară (42 capete/100 ha teren agricol în anul 1987), în multe locuri valorile coborînd chiar sub 30 capete/100 ha teren agricol). Aproximativ aceeași situație apare și în cazul creșterii porcinelor, dar la ovine sînt multe comune cu densitatea mai mare decît media pe țară (176 capete/100 ha teren agricol, în anul 1987).

Bogăția relativ mare de plante melifere atît în fînețele și pășunile naturale, cît și în păduri, la care se adaugă unele plante cultivate, a contribuit la creșterea unui număr însemnat de familii de albine. Din acest punct de vedere se remarcă multe localități din Dealurile Lipovei, din depresiunile Zarandului și Oradea—Borod, din Deal urileSilvaniei, unde se practică o apicultură dintre cele mai moderne.

Sub raportul căilor de comunicație și legăturilor economice, Dealurile Banatului și Crișanei se înscriu în ansamblul oferit de cele două unități vecine — Cîmpia Banatului și Crișanei și munții de la est — astfel că întreaga rețea de căi rutiere și feroviare are caracter transversal. Trebuie remarcat, în primul rînd, că cele mai multe dintre căile de legătură traversează în întregime dealurile, inclusiv munții de la est, făcînd legătura dintre Cîmpia Banatului și Crișanei cu Depresiunea Transilvaniei (așa cum este cazul rețelei rutiere și feroviare de pe Someș, Crișul Repede, Mureș), sau cu partea sud-vestică a țării (prin Culoarul Timiș — Cerna) etc. Pe de altă parte, o seamă de șosele și căi ferate traversează dealurile din cîmpie pînă în spațiul muntos, toate acestea servind în bune condiții necesitățile de dezvoltare economico-socială a regiunii.

Turismul s-a dezvoltat pe baza importantelor resurse de apă termală și minerală care au condiționat, în primul caz, apariția stațiunilor balneoclimaterice de la Felix și 1 Mai (din apropierea orașului Oradea), Boghiș (Depresiunea Șimleului), Tășnad și Marghita, iar în al doilea caz, cele de la Zăuan-Băi, Tinca, Lipova, Buziaș etc. În același timp, Dealurile Banatului și Crișanei oferă locuri de atracție pentru turismul de sfîrșit de săptămînă, pentru locuitorii din marile centre urbane apropiate.

2.2.2. Dealurile Silvano—Someșene

2.2.2.1. *Caracterele generale*

Privite pe toată întinderea lor, Dealurile Banatului și Crișanei se înfățișează ca o adevărată prispă ce urmărește îndeaproape marginea de vest, foarte festonată, a Munților Banatului și Munților Apuseni. Partea lor dintre Munții Plopișului și latura sudică a Munților Ignișului și Gutîiului nu se înscrie în acest caracter general pentru că Munții Meseșului și măgurile cristaline pe care parțial se sprijină latura estică a acestor dealuri (Prisaca 659 m ; Preluca 794 m) nu constituie o margine de munte spre a închide dinspre est acest întins ținut de dealuri cuprinse sub numele de Dealurile Silvano—Someșene. Ocupînd o suprafață de 5 050 km² (aproape două treimi din Dealurile Banatului și Crișanei), nu mai reprezintă, astfel, o fîșie îngustă la marginea munților ci o regiune de legătură între Podișul Someșan și Cîmpia Someșului și mai puțin între Munții Apuseni și Munții Maramureșului, cu toate că măgurile cristaline suportînd, pe alocuri, roci eocene (calcaroase, conglomerate, gresii) sînt considerate puncte de legătură între Munții Apuseni și Munții Rodnei, formînd un adevărat „jug intracarpatic" (V. Mihăilescu, 1936).

Dealurile Silvano—Someșene reprezintă nu numai subunitatea cea mai întinsă din unitatea deluroasă de pe latura vestică a Carpaților, ci și cea mai complexă, văzută în egală măsură sub raport structural, ca geneză și evoluție, ca înfățișare și funcții actuale. Numai în mică măsură au făcut obiectul unor cercetări de detaliu și probabil tocmai de aceea asupra lor au fost exprimate opinii diferite, chiar controversate, privind definirea și delimitarea ca individualitate cu particularități geografice distincte față de unitățile din jur, mai ales față de Podișul Someșan (cu care deseori au fost asociate).

Poziția și raporturile cu unitățile alăturate, ca și prezența resturilor din vechea catenă muntoasă sfărîmată, au determinant judecarea și caracterizarea lor fie ca sector de legătură între Munții Apuseni și Carpații Orientali, fie ca latură externă și mai tînără a Podișului Someșan (cu aspectul de prelungire și coborîre a acestuia spre Cîmpia Someșului), fie ca diviziune bine individualizată a dealurilor de la periferia vestică a Munților Banatului și Munților Apuseni.

Aspectul structural-genetic (bazat pe prezența insulelor cristaline — horst, cele din marginea de est, ca și cele vestice — Măgura Șimleului, Măgura Chilioarei, Culmea Codrului și de depresiunile Șimleului, Zalăului, Sălajului și Băii Mari) a fost hotărîtor pentru considerarea celei mai mari părți a acestor dealuri ca subunitate montană, legată de Munții Apuseni (P. Coteț, C. Martiniuc, 1960). V. Mihăilescu (1966), deși admite „jugul intracarpatic" ca o realitate geografică, privește, totuși, cu rezervă rolul său de „barieră" naturală între regiunile de la est și cele de la vest, precum și funcția de subunitate montană.

Prin porțile joase ale Moigradului și Chioarului, larg deschise (peste 30 km) între Meseș și Preluca dinspre Podișul Someșan spre Dealurile Sălajului, se continuă aceleași elemente structurale și morfologice, exprimate fără diferențieri în trăsăturile peisajului, în modul de utilizare. Pornind de la aceste aspecte s-a extins așa-numita „Platformă Someșană" (ca o singură unitate geografică) de la Culoarul Someșului Mic și Someșului Mare pînă în Cîmpia Someșană, deși în alcătuirea acestei mari regiuni geografice intră unități de relief diferite genetic (V. Mihăilescu, 1966) și care, în egală măsură, ca reflectare a condițiilor de geneză și alcătuire diferită, se deosebesc ca înfățișare și ca posibilități de utilizare.

Structural, prin cele două aliniamente de măguri (horsturi) cristaline, împreună cu depresiunea intercalată lor, Dealurile Silvano-Someșene ar aparține la Munții Apuseni; Podișul Someșan din estul „jugului intracarpatic" pare să se continuie mai ales în partea de nord-est către Depresiunea Băii Mari, Țara Lăpușului și Țara Chioarului, iar Dealurile Sălajului, din afara horsturilor insulare, par a se integra piemonturilor pericarpatice din latura vestică a Carpaților. Dar toate aceste aspecte se îmbină în așa fel încît întregul spațiu dintre Munții Plopișului la sud, Culmea îngustă Meseș — Prisnel — Preluca — Șatra la est, munții vulcanici la nord constituie, sub toate aspectele, o regiune geografică bine individualizată.

Ea este grefată pe un fundament cristalin, puternic tectonizat și scufundat în trepte către vest. Această vastă depresiune tectonică, cu reflexe neuniforme în relief, a fost puternic sedimentată în mio-pliocen. Părțile mai săltate ale fundamentului se răsfrîng în relief ca bombări locale (Ardud, Zalnoc, Almașu Mare), ies în evidență ca măguri și formează bordura sudică și cea estică.

Sectoarelor coborîte li se suprapun depresiuni joase (ale Șimleului, Zalăului, Sălajului, Băii Mari) și văi largi, strînse în mănunchiuri pe locul subsidențelor locale (Nușfalău pe Barcău, Sărmășag pe Crasna, Sălsig, Ardusat pe Someș) sau dimpotrivă, cu aspect de chei epigenetice (Marca, Șimleu Silvaniei, Bocșa etc.).

De prezența formațiunilor terțiare se leagă zăcămintele de cărbuni (bazinul Barcăului, bazinul Sărmășag), cele de petrol și gaze (Suplacu de Bracău, Marghita etc.) și varietatea materialelor de construcții (calcare, nisipuri, marne, argile, tufuri vulcanice), toate contribuind la dezvoltarea industrială a regiunii.

Relieful de coline domoale, cu aplecare ușoară spre vest (de la 400 la 150 m), cu energia redusă (60 — 100 m), se prelungește din vecinătatea „jugului intracarpatic", prin porțile largi (15 — 20 km) dintre horsturile cristaline, pînă la marginea cîmpiei, deasupra căreia se termină printr-o denivelare abia schițată.

Interfluviile largi mai păstrează local păduri, locul lor fiind luat de pomi și viță de vie, culturi cerealiere și plante tehnice, iar văile largi, unele cu exces de umiditate din cauza drenajului slab, sînt folosite ca fînețe și pentru cultura legumelor.

La contactul dintre dealuri și culmile muntoase marginale șesurile piemontane vechi, aparținînd suprafeței inițiale tardidaciene și glacisurile tinere atenuează contrastele morfologice, iar prin alcătuirea din pietrișuri și nisipuri, funcționează ca adevărate rezervoare naturale de apă, necesară industriei în plină dezvoltare (Baia Mare, Zalău, Șimleu Silvaniei, Jibou etc.).

Pe suprafețele răsfirate ale interfluviilor piemontane se întind livezi de pomi, în

special mărul (bazinele Şimleului, Băii Mari, Şomcutei fac parte din a treia zonă pomicolă a țării), iar pe alocuri castanul dulce (Baia Mare). Viile ocupă areale cu topoclimat însorit (Şimleu Silvaniei, Borla, Şamşud) sau fîşia piemontană externă, unde temperaturile sînt mult mai ridicate, iar precipitațiile mai scăzute (Marghita, Ardud).

Înlocuirea treptată a pădurilor din vechea „Silvanie" cu terenuri arabile (cultivate cu grîu, porumb, secară, in şi cînepă, sfeclă de zahăr etc.), cu livezi de pomi şi viță de vie, cu pajişti stepizate, s-a bazat şi pe o premisă de ordin climatic. Influențele puternice dinspre vest şi relativa adăpostire favorizează clima mai blîndă a acestor locuri. Temperatura medie anuală ridicată (9°C), verile călduroase, iernile calme, precipitațiile destul de bogate (600 — 700 mm/an) ilustrează afinitatea geografică cu toate dealurile din latura vestică a țării. Asemănările cu acestea izvorăsc totodată din existența şi funcția acelor golfuri depresionare (de pe Barcău, Crasna, Zalău şi mai cu seamă a celui de la Baia Mare), din drenajul total vestic (Barcău, Someş), din dominarea aceloraşi soluri de pădure puternic podzolite şi din predominarea aşezărilor, rurale, cu sate mici şi răsfirate la poala munților, dar cu tendință de creştere şi adunare către interiorul regiunii.

Valea largă a Someşului a reprezentat de veacuri nu numai o axă de drenaj pentru un spațiu vast, dar şi una de atracție economică, socială şi de habitat. După cucerirea Daciei de către romani, pe teritoriul de la extremitatea estică a ținutului Sălajului şi a Țării Chioarului trecea granița dintre Dacia romană şi regiunea dacilor liberi de dincolo de Someş.

În timp ce „jugul" compus din resturile catenei hercinice au îndeplinit din vremuri geologice funcția de punte între Carpații Apuseni şi Carpații Orientali (Bihor — Rodna), Porțile Sălăjene şi ale Chioarului au înlesnit, nu numai pătrunderea căilor de comunicație spre aceste ținuturi din vestul țării, dar şi un schimb larg de valori materiale şi spirituale între locuitorii Transilvaniei, Maramureşului şi Crişanei, contribuind la păstrarea ființei lor naționale.

Complexitatea Dealurilor Silvano—Someşene este pusă în evidență chiar numai de modul de divizare a acestora în subunități, mult diferențiate unele de altele ca geneză, evoluție, înfățişare, funcții şi grad de umanizare a peisajului. În partea de est, între culoarul Someşului şi munții vulcanici sînt foarte clar individualizate Dealurile Chioarului şi Depresiunea Baia Mare, iar la vest-sud-vest de acestea, pînă în Munții Meseşului şi Munții Plopişului se desfăşoară Dealurile Silvaniei, în cuprinsul cărora apar cîteva lărgiri locale, pe alocuri greu de delimitat de dealurile joase din jur, dar care joacă un rol de foarte mare importanță geoeconomică.

2.2.2.2. *Dealurile Chioarului şi Depresiunea Baia Mare*

Dealurile Chioarului. Sub numele de Dealurile Chioarului sînt cuprinse înălțimile deluroase care închid spre sud şi sud-est Depresiunea Baia Mare, desfăşurate din marginea sud-vestică a Munților Gutîiului şi Munților Lăpuşului pînă în Defileul Someşului din dreptul Măgurii Prisaca (sau Măgurii Țicăului). Spre sud, printr-o denivelare relativ bine marcată în relief, intră în contact cu Podişul Boiului, parte a Podişului Someşan. Ca urmare a constituției geologice foarte variate şi a evoluției reliefului cu diferențieri locale accentuate, în Dealurile Chioarului se disting două părți : în vest, o parte deluroasă mai înaltă cuprinzînd masivele Preluca şi Prisaca, între care se află dealurile mai joase ale Bîrsăului, iar în est, făcînd pe de o parte, legătura cu munții de la est, iar pe de altă parte, trecerea dintre Depresiunea Baia Mare şi Depresiunea Lăpuşului, dealurile joase ale Copalnicului, considerate (în raport cu Masivul Preluca şi cu munții de la est) ca reprezentînd o arie depresionară cu aspect deluros. Este, în adevăr, o unitate foarte bine populată care funcționează ca arie depresionară şi ca atare a fost consemnată şi cunoscută sub numele de Depresiunea Copalnicului (fig. 5).

Masivul Preluca. Din şirul de înălțimi deluroase care închid spre sud Depresiunea Baia Mare se detaşează masivul cristalin cu aspect insular Preluca, asimetric, veritabil horst, cu altitudini ce variază între 600 şi 800 m (Vîrful Florii, 810 m altitudine absolută maximă). Este extins între defileul Lăpuşului în sud şi falia Copalnic — Cufoaia în nord, care corespunde cu abruptul prin care domină cu 200 — 400 m Depresiunea Copalnicului. Relieful reprezintă un rest dintr-o veche suprafață de eroziune fragmentată de numeroase văi înguste şi adînci orientate către rîul

Lăpuş. În masa cristalină există însemnate resurse de minereuri feroase, substanţe nemetalifere şi roci utile: minereuri feromanganoase — rodocrozit, siderit, piroxmangit etc. — în şisturile mezometamorfice de la vest de Răzoare, pegmatite cu mică la Aspra şi Cufoaia, calcare dolomitice pe flancul nordic, la Măgureni, roci caolinoase la Groape şi

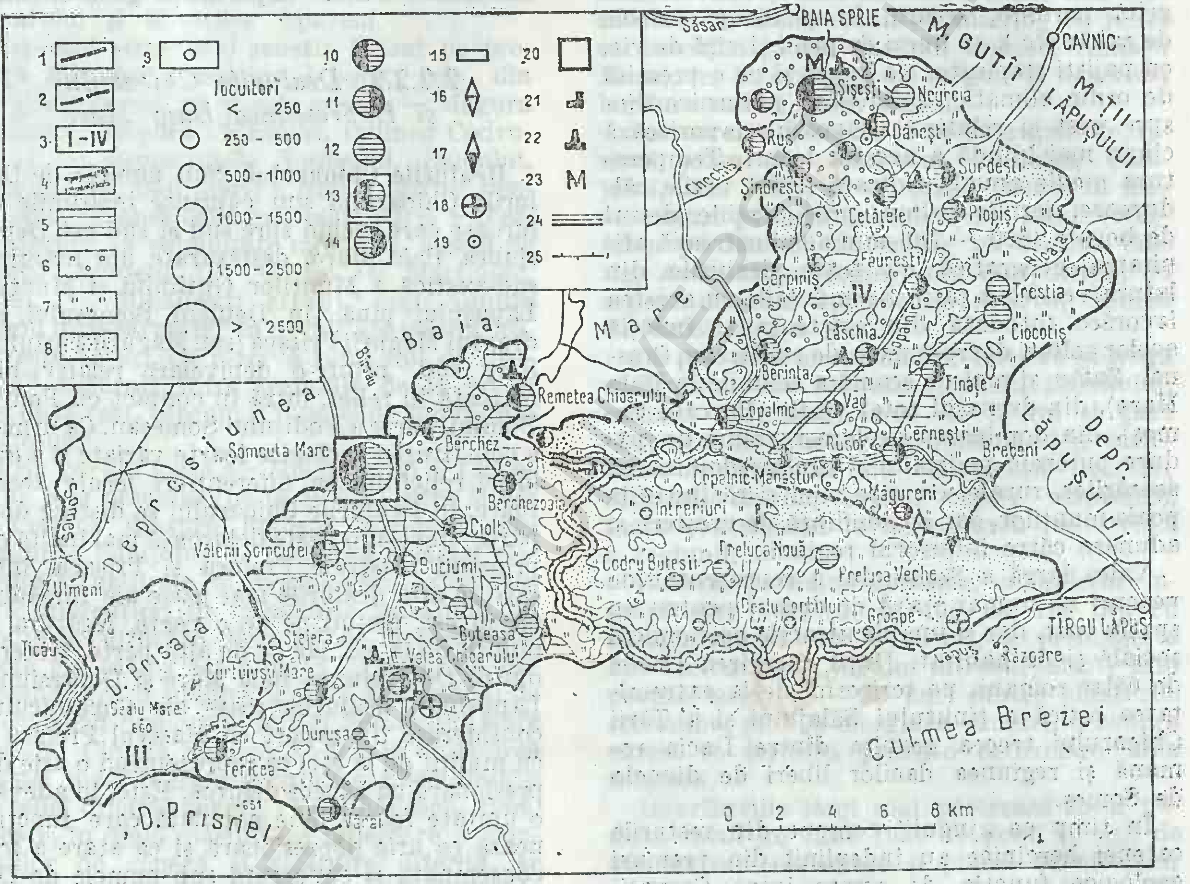

Fig. 5. Dealurile Chioarului. *1*, Limita regiunii; *2*, limita subunităţilor; *3*, subunităţile (I, Masivul Preluca; II, Dealurile Bîrsăului; III, Masivul Prisaca; IV, Depresiunea Copalnicului); *4*, defileu; *5*, teren arabil; *6*, livezi; *7*, păşuni şi fineţe naturale; *8*, păduri; *9*, aşezări; *10*, aşezări pomicol-zootehnice; *11*, zootehnic-pomicole; *12*, zootehnice; *13*, pomicol-zootehnice cu activităţi industriale; *14*, zootehnic-pomicole cu activităţi miniere; *15*, calcar; *16*, calcar cristalin; *17*, marmură; *18*, bentonită; *19*, izvoare minerale; *20*, centru industrial; *21*, ruine de cetăţi feudale; *22*, monument istoric; *23*, muzeu; *24*, drumuri; *25*, cale ferată.

Răzoare şi bentonită, exploatată sistematic cu o producţie anuală de peste 30 000 tone.

Datorită intervenţiei antropice cu scopul extinderii domeniului agricol, haina vegetală a suferit modificări puternice. Platoul înalt, exceptînd extremităţile de sud-est (Poiana Mare — Cufoaia) şi nord-est, este astăzi practic despădurit şi utilizat în cea mai mare parte pentru creşterea animalelor, activitate tradiţională care defineşte funcţia actuală economică a celor şapte aşezări (Preluca Veche şi Preluca Nouă, Întrerîuri, Codru Butesii, Aspra, Dealu Corbului şi Groape). Caracterul pregnant silvo-pastoral al Masivului Preluca este reflectat şi de structura modului de folosinţă a terenului: peste 85% (din suprafaţa totală care este de 107 km²) însumează pădurile (făgete şi cvercinee), păşunile şi şi fineţele naturale, favorizate de climatul umed şi răcoros ca şi solurile brune acide luvice. Condiţiile climatice limitează culturile agricole reduse la cîteva plante mai rezistente — ovăz, porumb, cartofi şi trifoi —, a căror cultură se practică cu precădere pe podurile

nalte, mai puțin fragmentat și însorite în mici loturi intercalate cu fînețele naturale și în vatra așezărilor.

Masivul Preluca se deosebește net de regiunile din jur prin caracterul dominant al satului risipit extins pe podurile culmilor prelungi, cu gospodăriile fie pe o singură linie (Preluca Veche, Aspra), fie dispuse neregulat (Groape, Preluca Nouă). Regiunea fiind lipsită de drumuri corespunzătoare și întrucîtva izolată, populația marchează o sensibilă scădere (între ultimele două recensăminte, din 1966 și 1977, cu peste 9%, de la 2 078 de locuitori la 1 897 de locuitori).

Punerea în valoare a resurselor naturale miniere și dezvoltarea creșterii animalelor (rasa Brună de Maramureș) poate contribui la reducerea atît a fenomenului de depopulare, cît și a deplasărilor sezoniere care se mențin într-o proporție ridicată (peste 20% din populația activă). Cursul Lăpușului în impresionantul defileu săpat în șisturi cristaline, lung de circa 30 km (între Răzoare și Remetea Chioarului) și cu o cădere de peste 100 m, are un apreciabil potențial hidroenergetic. Amenajările ar spori și gradul de atractivitate turistică a defileului cu un pitoresc aparte, dominat odinioară de puternica cetate medievală a Chioarului (secolul XIV).

Dealurile Bîrsăului. La vest de Masivul Preluca și de valea Lăpușului se desfășoară ținutul deluros al Bîrsăului, terminat în măgura cristalină Prisaca, în care Someșul, avale de Benesat, și-a adîncit albia epigenetic, formînd un defileu îngust. Dealurile Bîrsăului (numite și ale Chioarului după străvechiul ținut istoric al Cetății Chioarului) se suprapun în cea mai mare parte cu bazinul superior și mijlociu al Bîrsăului, principalul colector al rețelei hidrografice de-a lungul căreia s-au dezvoltat numeroase așezări omenești.

Dealurile Bîrsăului sînt alcătuite dintr-o succesiune de coline domolite treptat către nord și nord-vest, dezvoltate pe formațiuni eocene calcaroase, în sud și tortonian-sarmațiene, în nord, pe care se înscriu aliniamente de cueste. Este un relief puternic fragmentat de văi înguste, dominate de măguri de peste 500 m (Cornu Pleșii, 557 m; Chicera Mare, 569 m; Vîrful Măgurii, 558 m). La contactul dintre cristalinul din Măgura Prisaca din vest și calcarele eocene s-au format mici lărgiri locale — Fericea, Stejera, străvechi vetre de locuire.

Resursele principale ale subsolului sînt reprezentate de calcarele de la Buciumi, marmura de la Buteasa (punctul de extracție Valea Ursului) și bentonita de la Valea Chioarului, ultima fiind una dintre cele mai bine echipate exploatări (în subteran) de acest gen. Regiunea dispune de rezerve apreciabile de calcare (Mesteacăn), de roci caolinoase (Stejera) și de nisipuri silicioase (Valea Chioarului, Buciumi, Curtuiușu Mare etc.).

Baza economică a regiunii o formează, însă, fondul funciar în suprafața de circa 175 km² cu o structură predominant silvopastorală, pădurile, pășunile și fînețele naturale deținînd 2/3 din suprafața totală. Pădurile au fost supuse unor defrișări puternice (în secolele XVIII și XIX) cu consecințe evidente în accentuarea proceselor de eroziune și alunecare (Curtuiușu Mare, Fericea, Hovrila), iar în prezent au un regim restrictiv de exploatare. Pășunile și fînețele (inclusiv culturile furajere) formează suportul ramurii de bază a economiei regiunii — creșterea animalelor. Capacitatea sporită de furajare a pajiștilor (prin lucrări de întreținere pe mai mult de 7 500 ha, de regenerare pe 600 ha și fertilizare pe circa 1 400 ha în 1988), precum și extinderea plantelor de nutreț (trifoliene, rădăcinoase), dau posibilitatea sporirii șeptelului actual (8 200 bovine, peste 13 000 ovine) și producției de lapte, carne și lînă. La Remetea Chioarului ființează o fermă de stat pentru creșterea oilor merinos.

Pomicultura, cea de-a doua ramură agricolă, favorizată de condițiile optime de climă și sol (dovadă prezența castanului comestibil), s-a impus tot mai mult în structura economiei regiunii prin crearea și extinderea plantațiilor în masiv și cu caracter intensiv (aproape 1 300 ha) în arii) cu tradiție: Șomcuta Mare, Remetea Chioarului, Buciumi și Valea Chioarului. Prin producția și calitatea soiurilor (Jonathan) bazinul Șomcuta Mare — Berchez se înscrie printre cele mai renumite bazine pomicole ale țării. La Șomcuta Mare s-a construit o întreprindere de mare capacitate pentru valorificarea fructelor.

Magistrala națională ce o traversează și apropierea de calea ferată — Satulung, la nord și Răstoci (pe Someș), la sud — avantajează regiunea din toate punctele de vedere. Sînt și cîteva așezări mai îndepărtate (Buteasa, Hovrila, Vărai, Fericea, Stejera etc.) care înregistrează o vădită tendință de depopulare, dar pe ansamblul regiunii populația marchează o creștere ușoară, ajunsă în prezent la 14 000 de locuitori. Dintre așezări Șomcuta Mare (peste 3 900 de locui-

tori în 1989) este principalul centru polarizator, în curs de echipare industrială și modernizare.

Un alt aspect demografic specific acestei regiuni aflată în vecinătatea regiunii miniere băimărene este acela al unei pregnante mișcări navetiste (peste 3 500 de persoane) din aproape toate așezările ținutului Bîrsăului, către Baia Mare și exploatările miniere Săsar, Herja, Baia Sprie, Șuior și Cavnic. Acțiunea de valorificare complexă a potențialului funciar, axată pe creșterea animalelor și pomicultură, va reuși să reducă sensibil fenomenul de depopulare și mișcare navetistă. Regiunea este renumită și prin vocația etnografic-folclorică și atractivitatea turistică a peisajiilor și pitorescul așezărilor cu vestigii și monumente istorice (Cetatea Chioarului, Remetea Chioarului, Valea Chioarului, Buciumi, Vălenii Șomcutei, Vărai etc.).

Masivul Prisaca. Cu o suprafață în jur de 37 km², Masivul Prisaca este subunitatea cea mai puțin întinsă din Dealurile Chioarului, dar cu masivitatea cea mai pregnantă, un tipic horst cristalin, net detașat de unitățile din jur, care domină Dealurile Bîrsăului și defileul Someșului dintre Benesat și Țicău (adînc sculptat în șisturile cristaline), prin înălțimi ce depășesc 600 m (Dealul Mare 660 m; Prisaca 626 m).

Masivitatea acestui compartiment este diminuată pe latura estică de adîncimea afluenților Iadărei, unica vale ce facilitează accesul în Codrii Prisacăi, element dominant al peisajului. Puternic împădurit cu făgete și gorunete, Masivul Prisaca dispune de un volum apreciabil de masă lemnoasă (aproximativ 400 000 m³), care asigură exploatarea unei cantități de circa 6 500 m³ anual. Gradul ridicat de acoperire cu vegetație arborescentă face ca să nu se manifeste procese de degradare a versanților.

Depresiunea Copalnicului. Între Masivul Preluca și flancul sudic al Gutîiului depresiunea înaltă și vălurită a Copalnicului reprezintă o arie de tranziție între depresiunile Băii Mari și Lăpușului, întinsă pe o suprafață de circa 200 km². Este un ansamblu de culmi teșite (cu altitudini între 300 și 500 m), despărțite de văile largi ale Copalnicului, Bloajei și Berinței, care converg către culoarul Copalnic—Mănăștur, limitat la sud de abruptul nordic al Prelucăi.

Exceptînd micile petice de formațiuni vulcanice neogene din sectorul Dănești — Cetățele, Depresiunea Copalnicului este constituită din formațiuni sedimentare friabile oligocene și mio-pliocene care au favorizat eroziunea și formarea unor mici depresiuni și lărgiri adăpostite — Trestia — Ciocotiș pe Bloaja, Șurdești — Plopiș pe Copalnic (Cavnic), Cărpiniș pe Valea Mare etc. — , care au constituit vetre de străveche și permanentă locuire. De asemenea, văile largi pe alocuri cu fragmente de terase au favorizat închegarea de așezări statornice. Numeroasele vestigii arheologice descoperite la Cetățele, Șurdești, Copalnic — Mănăștur, Vad și Cernești indică prezența omului din neolitic, dar mai cu seamă din epoca bronzului. În întreaga regiune populația autohtonă a continuat să formeze o masă compactă și după venirea ungurilor. Atestarea documentară din secolele XV și XVI a acelorași 25 de așezări care sînt și în prezent este o dovadă a continuității și stabilității elementului autohton, grupat în așezări cu structură adunată în cea mai mare parte fixate pe văile Copalnicului (Plopiș, Făurești, Vad, Copalnic — Mănăștur), Bloajei (Izvoarele, Trestia, Ciocotiș, Fînațe, Cernești, Rușor) și Văii Mari (Cărpiniș, Berința). Sînt și cîteva sate răsfirate în bazinul Rus — Șișești și pe treна piemontană din nord-estul regiunii (Șișești, Dănești, Bontăeni), cărora li se adaugă unica așezare de culme, de tip risipit, Cetățele. Populația actuală numără peste 17 000 locuitori, ceea ce reprezintă o densitate de 86 loc./km². Datele recensămîntului din 1977, față de cele ale recensămîntului efectuat în 1956 arată o creștere medie de 5,0‰, datorită sporului natural care se menține superior celui migrator. Deși centrul industrial Baia Mare și exploatările miniere Săsar, Herja, Baia Sprie, Șuior și Cavnic generează o mișcare navetistă care cuprinde peste 1/5 din populația activă, totuși, prin legăturile eficiente create, populația nu-și părăsește satele. Dimpotrivă le sporește sensibil gradul de dotare și confort. Pe măsura dezvoltării așezărilor, vechile păduri de foioase și-au restrîns suprafața pînă la numai 3 400 ha (17 % din suprafața regiunii), făcînd loc fînețelor naturale și pășunilor (peste 12 000 ha, reprezentînd 60 % din întinderea regiunii), pe seama cărora s-a dezvoltat creșterea animalelor (în primul rînd bovinele), ca și livezilor care, prin extinderea plantațiilor sistematice, au depășit 1 100 ha. Cantitatea de furaje asigură din abundență hrana întregului șeptel alcătuit din peste 14 000 de bovine, 18 800 ovine și 7 500

de porcine (potrivit recensămîntului din anul 1988). În această privinţă o contribuţie de seamă are ferma de producţie Copalnic — Mănăştur a întreprinderii de întreţinerea şi exploatarea pajiştilor Maramureş, care, anual, execută lucrări complexe de ameliorare a acestui important fond funciar pastoral.

Depresiunea Copalnicului cu o producţie anuală de 2 000 — 2500 t fructe de calitate superioară (favorizată de climatul blînd al regiunii) se înscrie printre bazinele pomicole de frunte ale Maramureşului, cu o substanţială participare la export. Prin extinderea sistemului de livezi înierbate, amenajările pomicole au un dublu avantaj : obţinerea unor importante cantităţi de nutreţuri şi stăvilirea acţiunii de eroziune a solurilor, mai ales că aceste plantaţii valorifică terenurile în pantă.

Peste 3/5 din suprafaţa cultivată o deţin cerealele, dar productivitatea este scăzută sub influenţa climatului mai răcoros şi naturii podzolic-acide a solurilor. Aceasta ar impune o restrîngere a culturii cerealelor din dealuri, în favoarea extinderii culturilor furajere şi de plante tehnice (cînepa, inul pentru fuior).

Modernizarea principalelor două trasee rutiere care străbat depresiunea — Baia Sprie — Cavnic şi Baia Mare — Copalnic — Mănăştur — Tîrgu Lăpuş (trasee conectate prin breteaua Şurdeşti — Lăschia — Vad, de pe rîul Copalnic) — asigură o fluenţă sporită a traficului de mărfuri şi călători, îndeosebi a deplasărilor zilnice ale minerilo r şi muncitorilor metalurgişti către Baia Mare şi exploatările miniere din regiunea montană.

Gradul ridicat de viabilitate contribuie totodată la valorificarea patrimoniului turistic : izvoarele minerale de la Dăneşti şi Cărbunari, complexul muzeal de la Şişeşti şi bisericile de lemn de la Şurdeşti, Plopiş şi Lăschia, adevărate capodopere de arhitectură populară.

Depresiunea Baia Mare. Situată în spaţiul dintre lanţul eruptiv Igniş — Gutîi şi înălţimile insulare cristaline, Codru — Prisaca — Preluca, Depresiunea Baia Mare, cu o suprafaţă de circa 600 km², are forma unei pîlnii deschise către Dealurile Chioarului şi Depresiunea Copalnicului şi accentuat îngustată, spre nord-vest (Ardusat — Cicîrlău), pe unde face legătura cu Cîmpia Someşului. Reprezintă un relief colinar şi de cîmpie format prin modelarea formaţiunilor neozoice peste un fundament cristalin scufundat, cu întinse cuverturi cuaternare etajate.

Este un relief variat în care se disting trei trepte sau subunităţi morfologice : glacisul piemontan îngust Seini — Baia Mare — Baia Sprie sub flancul sudic al Munţilor Igniş — Gutîi, cîmpia înaltă de terase ce corespund interfluviilor dintre Săsar, Lăpuş, Bîrsău şi Someş şi cîmpia joasă (sub 200 m) cu lunci şi terase, ce corespund ariei de convergenţă hidrografică Buşag — Arieşu de Cîmp. Din ansamblul depresiunii se detaşează aliniamentele celor două interfluvii joase şi uşor nivelate — Culmea Groşilor şi Colinele Curtuiuşului ce domină lunca largă şi asimetrică a Lăpuşului.

La adăpostul munţilor şi sub influenţa maselor de aer umed oceanic din vest, depresiunea are un climat temperat continental moderat, cu ierni relativ blînde, în care temperatura medie a lunii ianuarie variază între —1 şi —3°C, şi primăveri şi veri calme cu temperaturi atenuate (media lunii iulie nedepăşind 20°C) şi bogate în precipitaţii (700 — 900 mm anual). Numărul mare al zilelor fără îngheţ (160 — 180) şi frecvenţa redusă a brumelor timpurii şi a inversiunilor de temperatură (exceptînd partea cea mai joasă) favorizează dezvoltarea culturii pomilor fructiferi.

Aceleaşi condiţii permit prezenţa la latitudinea de aproape 48° a viţei de vie şi a castanului comestibil, excelent adaptat, şi favorizează dezvoltarea optimă nu numai a speciilor silvice, ci şi a unei game variate de culturi agricole şi pajişti naturale.

Depresiunea Baia Mare reprezintă o arie tipică de convergenţă hidrografică drenată de Someş. Atît Someşul, cît şi Lăpuşul, scăpate din strînsura defileelor din amunte, prezintă văi largi cu albii meandrate, în care viteza de scurgere este redusă, iar acumularea de aluviuni produce o înălţare a patului văii. Someşul, cu un debit de 180 m³/s şi Lăpuşul (18 m³/s) au un regim hidrologic cu ape mari primăvara şi cu frecvente viituri în timpul verii, fapt care, anual, provoacă revărsări (exceptînd Lăpuşul, al cărui curs inferior a fost indiguit), producînd însemnate pagube culturilor, căilor de comunicaţie şi aşezărilor. În timpul viiturilor din mai 1970 de proporţii catastrofale, Someşul, la Ulmeni, a ajuns la 3 115 m³/s, iar Lăpuşul aproape de vărsare la 780 m³/s. Scurgerile solide ating valori mari datorate influenţei deversărilor de la flotaţiile şi uzinele metalurgochimice în apele Săsarului, Băiţei şi Lăpuşului. Apele reziduale de la instalaţiile de

prelucrare a minereurilor conţin cantităţi mari de impurităţi minerale, reactivi de flotare, metale neferoase, fenoli şi cianuri care au distrus ihtiofauna Săsarului.

În ultimii ani poluarea a fost atenuată prin crearea a trei iazuri de decantare de mare capacitate la Tăuţii de Sus, Baia Mare şi la confluenţa Săsarului cu Lăpuşul.

La contactul cu eruptivul Igniş ului apar numeroase izvoare minerale — bicarbonatate, carbogazoase, feruginoase, clorosodice şi calcice la: Valea Borcutului, Baia Sprie, Ferneziu şi Apa Sărată. La Cărbunari, pe ramura sudică a depresiunii, este pusă în evidenţă o importantă sursă de ape minerale sulfuroase, bicarbonatate şi clorosodice, valorificate prin instalaţii balneare de interes local.

Suprafaţa depresiunii este acoperită cu o mare varietate de soluri formate predominant sub pădurea de cvercinee. Solurile luvice argiloiluviale situate în condiţii de drenaj slab au fost supuse unui proces de înmlăştinire (Satulung, Hideaga, Recea etc.), cu instalarea unei vegetaţii higrofile (juncus, caricete etc.). Avînd un grad redus de fertilitate, s-a trecut la măsuri de ameliorare prin amendamente calcaroase şi fertilizări cu îngrăşăminte organice şi chimice. Solurile brune podzolite din aria cîmpiei piemontane pe pantele uşor înclinate şi pe terasele inferioare ale rîului Lăpuş au o fertilitate naturală mijlocie şi sînt favorabile pomilor fructiferi şi fîneţelor. În lunci sînt soluri aluviale şi gleice. Cele gleice deşi au o fertilitate bună sînt cultivate numai parţial, din cauza excesului de umiditate din lunile de primăvară. În schimb, solurile aluviale prin natura şi modul lor de comportare sînt propice culturilor agricole.

Caracterul moderat continental al climatului au favorizat aclimatizarea şi răspîndirea castanului comestibil (*Castanea sativa*) în întreaga fîşie piemontană dintre Baia Sprie şi Tăuţii Măgherăuş, atît sub formă de pîlcuri sau în asociaţie cu gorun, tei, paltin, cît şi în căstănişuri pure, ocupînd în prezent peste 500 ha. Pădurile de stejar (*Quercus robur*), deşi reduse sensibil ca suprafaţă, se întîlnesc, totuşi, în areale mai însemnate, atît pe terasele Someşului (pădurea Bavna 2 000 ha), cît şi în treapta piemontană şi colinară estică şi sud-estică (Dumbrăviţa — Cărbunari). Peste 80% din suprafaţa totală ocupată de pădure, aproximativ 4 500, ha sînt formate din stejerete pure[1] sau diseminate cu ulm, frasin, paltin etc., iar la limita superioară cu gorun şi fag. Din stratul ierbos reţine atenţia în mod special laleaua pestriţă (*Fritillaria meleagris*, răspîndită în pădurea Bavna (Fersig), ocrotită pentru raritatea ei. O largă răspîndire au asociaţiile de fîneţe pe terenurile cu exces de umiditate înmlăştinite („mociri") de la Tăuţii Măgherăuş, Recea, Hideaga.

Depresiunea Baia Mare a constituit unul din cele mai prielnice ţinuturi de locuire. Numeroase vestigii arheologice atestă aici prezenţa omului încă din paleolitic (Buşag, Lăpuşel) şi neolitic (Dumbrăviţa, Ilba, Tăuţii de Sus etc.), dar mai ales din epocile bronzului şi fierului (Baia Mare, Lăpuş, Finteuşu Mic, Coruia, Remeţi, Buzeşti etc.), din care se remarcă tezaurul dacic de la Mireşu Mare din secolul III î. Chr. Deşi regiunea depresionară băimăreană nu a făcut parte din Dacia Porolissensis, locuitorii ei au întreţinut permanente legături cu populaţia romanizată. În veacurile ce au urmat populaţia autohtonă, primind puternica infuzie romană, s-a organizat în mici formaţiuni politice (obşti, uniuni de obşti şi, ulterior, în cnezate şi voievodate), opunînd o rezistenţă dîrză presiunii popoarelor migratoare. În momentul luării în stăpînire de către regii unguri, regiunea era intens locuită de români, fapt dovedit de documentele emise de cancelaria acestora: 8 aşezări statornice sînt pomenite încă din prima jumătate a secolului XIII (Finteuşu Mare, Finteuşu Mic, Ardusat, Arieşu de Cîmp, Dumbrăviţa, Săcălăşeni etc.), iar 11 în secolul XIV.

Colonizările ulterioare (secolele XIV — — XV) cu mici grupuri de specialişti maghiari şi germani în scopul intensificării exploatărilor miniere au afectat numai parţial în cele două centre urbane, Baia Mare şi Baia Sprie, elementul precumpănitor românesc.

În Depresiunea Baia Mare sporul natural a cunoscut fluctuaţii: în perioada 1930 — 1966 creşterea a fost de numai 11‰ faţă de perioada 1910 — 1930 cînd aceasta a fost de 30‰. Ritmul cel mai înalt de creştere a fost înregistrat însă în perioada dintre ultimele două recensăminte, 1966 şi 1977, cînd populaţia a crescut de la 128 462 la 168 488 de locuitori (cu peste 31%), datorită atît sporului natural (natalitate de 17‰), cît

[1] Exemplarul de vîrstă multiseculară din lunca Lăpuşului (Colţău), declarat arbore ocrotit, este o mărturie a codrilor de odinioară, ce acopereau întreaga regiune.

și aportului soldului migrator (în mediul urban). Privind această creștere pe cele două medii urban și rural, se constată o creștere „explozivă" a populației urbane (peste 52% și în special a orașului Baia Mare grație aportului sporului migrator care a variat între 15 și 24‰), în timp ce în mediul rural s-a înregistrat o creștere nesemnificativă (sub 4%), valori mai ridicate prezentînd așezările din zona periurbană băimăreană (Satu Nou de Sus 9%, Lăpușel 10%, Mocira 8%, Cătălina 19,2%, Coltău 13% etc. precum și unele așezări cu funcții industriale (Ulmeni 7,1%, Ilba 10%). Cîteva sate — Tămaia, Merișor, Aciua —, afectate în repetate rînduri de revărsările Someșului, au înregistrat scăderi de populație.

Dezvoltarea industriei băimărene în perioada postbelică și amploarea luată de activitatea minieră din regiunea muntoasă învecinată au generat o intensă mișcare migratorie navetistă. Domeniul miniero-metalurgic solicită cel mai mare volum de forță de muncă : peste 12 000 persoane se deplasează zilnic din satele depresiunii către minele Ilba, Nistru, Săsar, Herja, Baia Sprie, Șuior și Cavnic și circa 2 000 la uzinele metalurgice și flotații. Municipiul Baia Mare atrage un număr de circa 7 000 de persoane, din care 1/3 în activitățile metalurgiei neferoase. La rîndul său, din Baia Mare zilnic se deplasează peste 1400 persoane în localități din depresiune și la diferite activități miniere și forestiere din regiunea montană. Această amplă mișcare pendulatorie de forță de muncă, ce reflectă relațiile organice de reciprocitate, depresiune — munte, se va menține, dată fiind intensificarea activităților de prospectare și explorare din Masivul Igniș — Gutîi. Aceeași tendință de atragere a forței de muncă — îndeosebi masculină — va exercita și în viitor Baia Mare, deoarece ramurile solicitate (metalurgie neferoasă, construcții de mașini, materiale de construcție și construcții) vor continua să-și acopere deficitul de forță de muncă din satele depresiunii și chiar din Lăpuș, Codru, Chioar, Sălaj, Oaș și Maramureș.

Dacă în 1948 populația urbană deținea 38,5% din totalul populației depresiunii, în 1988 aceasta a fost de peste 72%, ca urmare a dezvoltării complexe a orașelor care au atras un număr considerabil de locuitori.

În ceea ce privește structura profesională se remarcă caracterul pregnant agricol al tuturor așezărilor rurale (exceptînd Tăuții de Sus, Ulmeni și mai recent Fărcașa, care dispun de obiective industriale). În orașele Baia Mare și Baia Sprie structura profesională este dominată de ponderea celor ocupați în industrie (peste 52% și, respectiv, 60% din populația activă) și în activitățile terțiare (15% și respectiv 5,5%).

Depresiunea Baia Mare a constituit un spațiu optim de stabilire și înjghebare a numeroase așezări care, cu excepția cîtorva cazuri de desființare prin contopirea lor cu alte așezări învecinate s-au menținut și dezvoltat de-a lungul secolelor, alcătuind astăzi o rețea deasă : 64 de sate și două orașe. Exceptînd Arieșu de Pădure și Poșta situate pe terasa inferioară, apoi Satu Nou de Jos, dezvoltate pe Culmea Groșilor, toate celelalte așezări sînt situate pe arterele de circulație din lungul rîurilor, de obicei însoțind ambele maluri, tipice în acest sens fiind aliniamentele de sate din lungul Someșului și Lăpușului. Satele sînt în proporție de 75% de mărime mijlocie (între 500 și 2 000 de locuitori). Cele care depășesc acest plafon (Cicîrlău, Tăuții Măgherăuș și Tăuții de Sus) sînt situate pe axa rutieră de la contactul depresiunii cu fîșia piemontană Seini — Baia Mare — Baia Sprie. Satele mici (sub 500 locuitori) sînt fie cele formate prin roire (Cătălina și Rodina), fie cele limitate în creșterea lor de cauze naturale, ca revărsările Someșului (Arieșu de Cîmp, Merișor, Bîrgău) (fig. 6).

Tipul predominant este cel de sat adunat cu tendința de concentrare (Lăpușel, Satulung, Ulmeni, Mireșu Mare, Săcălășeni etc.). dar sînt și sate răsfirate, ca cele de pe Culmea Groșilor (Satu Nou de Sus, Groși și Satu Nou de Jos). Textura așezărilor este, în majoritatea cazurilor, neregulată, fapt ce explică vechimea acestora. Puține sînt localitățile a căror tramă stradală este parțial regulată (Ardusat, Satulung, Gîrdani, Recea). Se observă că satele de la contactul luncii cu terasele și cele din lungul căilor de circulație (Tăuții de Sus, Tăuții Măgherăuș, Hideaga, Săcălășeni, Sălsig etc.) sînt prin excelență lineare, în timp ce așezările de pe terase și interfluvii (Groși, Satu Nou de Sus) au formă neregulată.

Condițiile naturale au fost foarte favorabile dezvoltării economice a acestei regiuni. Luncile și terasele Someșului, Lăpușului și Săsarului au oferit terenuri de cultură, pășuni și fînețe naturale. Pantele domoale piemontane de sub Munții Ignișului, cu expunere sudică, au favorizat cultura viței de vie și a pomilor fructiferi. Climatul de adăpost cu

5—c. 674

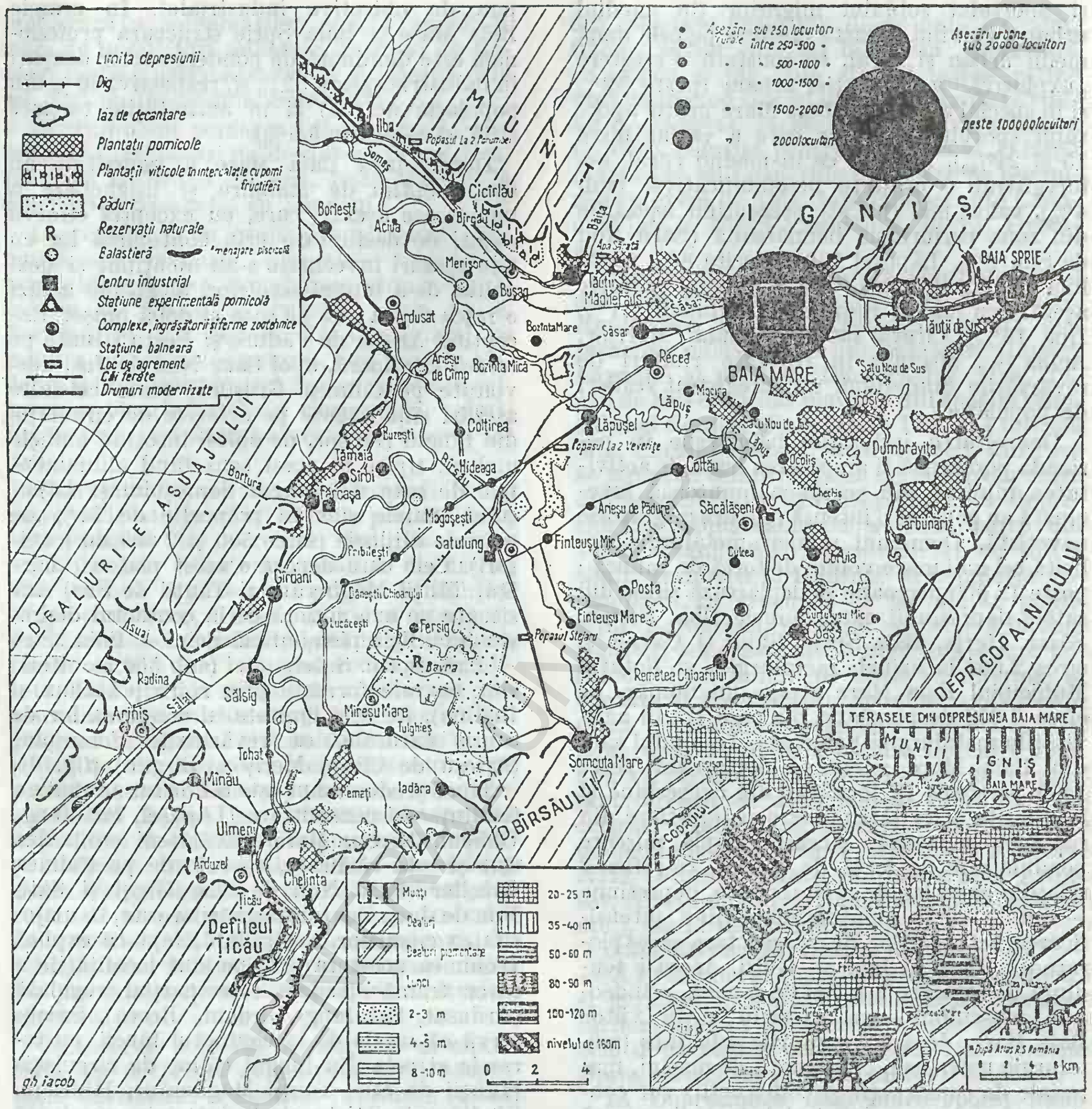

Fig. 6. Depresiunea Baia Mare.

ierni blînde lipsite de geruri aspre și veri moderate cu precipitații abundente (700 — 900 mm anual), ca și solurile aluviale, bine podzolite și argiloiluviale sporesc potențialul agricol al regiunii. Excepție fac terenurile din aria de convergență a Someșului cu Bîrsăul, Lăpușul, Săsarul și Băița, ale căror soluri gleice, cu drenaj slab, stînjenesc practicarea culturilor și sînt utilizate cu precădere ca pășune.

Ponderea cea mai mare o dețin terenurile agricole (78%), ca urmare a defrișărilor masive din secolul XIX în scopul extinderii domeniului pășunabil solicitat de creșterea oilor. Peste 50% din suprafața agricolă o reprezintă terenul arabil, care a permis extinderea culturilor de cereale, furaje și legumicole. Ponderea redusă a viilor (0,5% din suprafața agricolă) este suplinită de cultura

pomilor fructiferi, extinsă pe mai mult de 3 000 ha (7%).

Cerealele (56,6% din suprafaţa cultivată) au răspîndire largă în partea centrală şi de vest a depresiunii: pe interfluvii predomină grîul, iar în lunci şi pe terase porumbul (Ulmeni, Mireşu Mare şi Satulung). În ultimul deceniu au fost extinse culturile de cartof şi legume, lunca Lăpuşului oferind, după executarea lucrărilor de îndiguire, condiţii optime de dezvoltare a grădinăritului. La Recea, Lăpuşel şi Coltău se conturează principalul bazin legumicol al depresiunii, care contribuie la aprovizionarea populaţiei Băii Mari şi a fabricii de conserve din localitate. Ambele culturi deţin în prezent circa 10% din suprafaţa cultivată a depresiunii.

După cereale, ca răspîndire, urmează culturile furajere (20,4%). Cerinţele crescînde cu precădere ale unităţilor zootehnice cu caracter industrial au impus extinderea culturilor trifoliene, dar mai cu seamă a celor însilozabile (porumb) şi rădăcinoase, care deţin peste 3/4 din producţia totală de furaje. Cele mai mari suprafeţe se cultivă la Satulung, Mireşu Mare şi Ulmeni, unde aceste culturi deţin peste 1/3 din suprafaţa cultivată.

Între culturile extinse în ultimii ani apare inul pentru fuior cultivat pe aproape 1200 ha (în 1989), care se dezvoltă optim în sud-estul depresiunii, unde, în 1968, la Ulmeni, a fost construită o topitorie cu o capacitate de 1 000 tone fibre in/an.

Cultura pomilor fructiferi — utilizare eficientă a terenurilor — a fost considerabil extinsă, ajungînd la o suprafaţă de peste 3 000 ha. Cele mai întinse livezi sînt localizate pe trena piemontană dintre Baia Mare şi Tăuţii Măgherăuş, pe Culmea Groşilor şi în bazinul Dumbrăviţei, unde livezile deţin între 10 şi 20% din suprafaţa agricolă, avînd ca specie dominantă mărul (65% din numărul total de pomi), soiurile Jonathan şi Parmen auriu.

Beneficiind de o bază furajeră naturală consistentă (aproape 18 000 ha de păşuni şi fîneţe naturale şi importante suprafeţe cultivate cu plante de nutreţ), creşterea animalelor se adaugă pomiculturii pentru a defini profilul agriculturii din Depresiunea Baia Mare. Pentru creşterea bovinelor (peste 10 000), cu caracter industrial, s-au construit complexe de creştere, îngrăşătorii şi ferme specializate la: Buşag, Săcălăşeni, Satulung, Mireşu Mare şi Arduzel. Ovinele (favorizate de folosirea într-o măsură mai mare a „văratului" montan) se menţin în număr relativ ridicat (peste 32 000 în 1987). Un aport substanţial au fermele specializate în creşterea şi îngrăşarea oilor de la Recea şi Ariniş.

Activitatea industrială de bază din Depresiunea Baia Mare este legată de existenţa bogatelor resurse miniere, forestiere şi materiale de construcţii din regiunea muntoasă învecinată prelucrate cu precădere în cele două centre urbane industriale Baia Mare şi Baia Sprie. Dar ca urmare a utilizării forţei de muncă locale, cîteva aşezări rurale au fost incluse în acest proces: Tăuţii de Sus, aşezare cu caracter periurban în care industria este reprezentată de patru întreprinderi (Flotaţia Centrală, întreprinderea de utilaj minier şi reparaţii, fabricile de cherestea şi de materiale de construcţii); Ulmeni, nod feroviar cu topitoria de in, întreprinderea de prefabricate şi bolţari de mină şi o secţie textilă; Fărcaşa cu fabrica de sticlă, Satulung, cu ateliere de reparat maşini agricole; Mireşu Mare, Mogoşeşti, Bîrgău şi Cicîrlău, renumite prin balastierele din albia Someşului. Activitatea din Depresiunea Baia Mare este asigurată de căile de comunicaţii. Magistrala feroviară Bucureşti — Cluj Napoca — Dej — Baia Mare — Satu Mare străbate depresiunea, urmărind cursul Someşului, iar căile rutiere, a căror densitate este de 0,7 km/km², facilitează legătura aşezărilor depresiunii cu regiunile învecinate.

Municipiul **Baia Mare.** Aşezarea cea ma reprezentativă a depresiunii, Baia Mare ocupă un loc propice pentru locuire pe malurile Săsarului, la poalele fîşiei piemontane a Ignişului, dovadă numeroasele urme materiale arheologice descoperite aici: unelte de piatră, obiecte din bronz, podoabe, arme, vechi exploatări de aur şi cupru şi de prelucrare a acestor metale. Recentele descoperiri arheologice pun în evidenţă continuitatea preocupărilor miniere ale populaţiei aşezării, care cunoscuse o mare dezvoltare în timpul primelor voievodate.

Zăcămintele aurifere au atras atenţia ducilor şi regilor unguri, care prin înfrîngerea rezistenţei voievozilor români Menumorut şi Gelu pun stăpînire pe acest ţinut. În timpul dinastiei arpadiene Baia Mare, cu mina Săsar, consemnată documentar în anul 1327 sub numele de Civitas Rivuli Dominarum, devine proprietatea regelui Carol Robert, care, pentru majorarea veniturilor visteriei, stimulează mineritul prin acordarea de drepturi

privilegiate proprietarilor de teren, lucru pe care-l amplifică ulterior Ludovic I, în același scop, în anul 1347. Prezența minereurilor auroargintifere și acordarea de privilegii au dus la înființarea în anul 1411 a unei monetării, care, sub Corvinești avea să fie cea mai importantă dintre monetăriile Transilvaniei și Ungariei, în care se executau comenzi monetare pentru unele state europene (Veneția, Polonia).

În timpul lui Matei Corvin orașul prosperă, meșteșugarilor li s-a dat dreptul de a se constitui în bresle, de a ține tîrg, de a-și construi ziduri de apărare și bastioane. În secolele următoare, atît minele de pe raza orașului, cît și monetăria, trecînd rînd pe rînd sub stăpînirea maghiară, sîrbă, austriacă sau în proprietatea panilor polonezi și principilor Transilvaniei, cunosc perioade de avînt și declin. Spălarea minereurilor se făcea cu ajutorul șteampurilor de pe apa Săsarului, iar prelucrarea minereurilor se efectua în topitoarele de la Ferneziu, construite la sfîrșitul secolului XVII, în locul vechilor cuptoare rudimentare. Intensificarea exploatărilor miniere a dus în cea de-a doua jumătate a secolului XIX, la construirea dublei legături feroviare — către Satu Mare (în 1884) și către Dej (1889).

După primul război mondial, Baia Mare cunoaște o relativă înviorare a industriei miniere și de prelucrare a metalelor. La numeroasele ateliere meșteșugărești, care au luat locul breslelor de altădată, se adaugă cîteva întreprinderi de cherestea, bere, mori etc.) cu producții reduse și fluctuante.

În perioada postbelică, economia Băii Mari a căpătat o dezvoltare pe multiple planuri prin investiții masive în domeniul minier și al metalurgiei neferoase. Orașul devine unul dintre marile centre metalurgice ale țării în prezent, deținînd 20% din producția globală a metalurgiei neferoase naționale.

Dezvoltarea capacității de extracție a minelor existente, precum și deschiderea de noi mine (Ilba, Șuior) au determinat construirea la Baia Mare a unei flotații centrale de mare capacitate (peste 4 000 t/24 ore). Exponentul industriei metalurgice îl constituie întreprinderea de metalurgie neferoasă (PHOENIX S.A.), extinsă pe vechea platformă industrială din estul orașului, unde funcționează uzina de cupru, laminorul de plumb, fabrica de acid sulfuric, producînd peste 50 sortimente. Activitatea metalurgică însă a generat un grad ridicat de poluare (reactivi de plumb, bioxid de sulf), care afectează nu numai oamenii ci și vegetația și animalele.

Dezvoltarea activităților miniero-metalurgice a dus la crearea de noi ramuri industriale: industria construcțiilor de mașini, utilaj minier și reparații și întreprinderea de mașini-unelte și accesorii de schimb. Alte trei ramuri industriale valorifică și alte resurse locale: industria materialelor de construcție reprezentată prin întreprinderea de produse ceramice „FAIMAR" și întreprinderea de prefabricate, prelucrarea lemnului (cherestea, mobilă și binale) și industria alimentară cu fabrica de conserve „AGROFRUCT", întreprinderea de morărit și panificație, întreprinderea de industrializarea cărnii. A treia categorie de industrii o formează ramurile dezvoltate cu scopul utilizării disponibilului forței de muncă feminine, și anume industria textilă reprezentată prin filatura de bumbac „MARATEX", fabrica de confecții și secția fabricii de tricotaje „UNITATEA" din Sighetu Marmației.

Baia Mare constituie un complex urban industrial de tip miniero-metalurgic (metalurgia neferoasă, inclusiv activitatea extractivă a minereurilor reprezenta în 1987 peste 50% din producția globală industrială a orașului) care exercită o influență nemijlocită asupra așezărilor depresiunii, care la rîndul lor participă cu un efectiv considerabil de forță de muncă angajat în aceste activități (peste 10 000 persoane). Este așadar un unicat între orașele României (asemenea Hunedoarei în siderurgie), care se dezvoltă prin multitudinea relațiilor create de activitățile determinate de minerit și metalurgia neferoasă.

Baia Mare dispune și de un însemnat patrimoniu agricol cu două categorii principale de utilizare a terenurilor favorizate de condițiile naturale și de tradiție: pomicultura și creșterea animalelor. Cultura pomilor fructiferi s-a dezvoltat, pe fondul pomicol tradițional, prin plantații masive pe trena piemontană dintre Valea Borcutului și Apa Sărată (Stațiunea experimentală Baia Mare cu peste 400 ha de livezi intensive cu soiuri ce asigură o producție anuală de peste 5 000 tone). Zootehnia este reprezentată de complexul avicol, amplasat în vestul orașului, cu capacitate de peste un milion păsări. La Baia Mare își are sediul un centru de reproducție și selecție creat în scopul dezvoltării

calitative a zootehniei, precum și întreprinderea de întreținere și exploatare a pajiștilor.

Evoluția teritorială a orașului marchează etape distincte. În secolul XIV, cînd este atestat documentar prima dată, Baia Mare se întindea pe un perimetru care corespunde cu vechea piață, păstrată și astăzi în aceeași formă dreptunghiulară din care porneau străzi înguste, pînă la zidurile de apărare străjuite de bastioane (fig. 7).

Dintre edificiile mai de seamă construite în secolele XIV – XVIII și rămase pînă în zilele noastre sînt de amintit: Turnul catedralei Sf. Ștefan (secolul XIV), Turnul Măcelarilor (Turnul de Muniții), clădirea Ordinului minoriților, în care a funcționat colegiul Schola Rivulina, Casa Elisabeta construită în secolul XV de către Ioan de Hunedoara și clădirea monetăriei din secolul XV și reconstruită în secolul XVII, azi sediul Muzeului județean Maramureș. În 1643 populația era estimată la 2 800 – 3 000 de persoane. La sfîrșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX Baia Mare marchează o extindere în afara fostelor ziduri (distruse în secolul XVIII), în părțile de sud și de

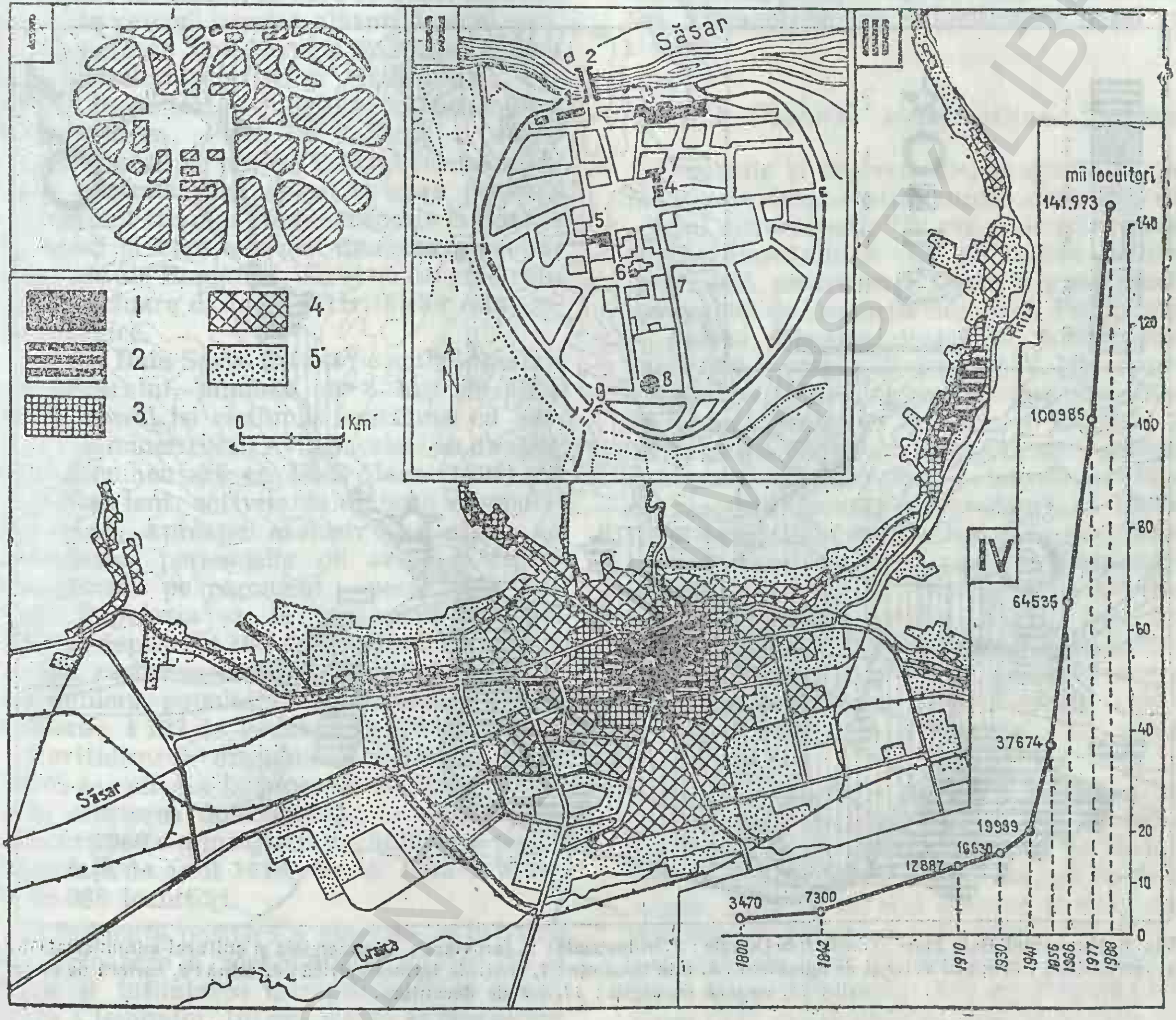

Fig. 7. Municipiul Baia Mare. I, Primul plan cunoscut al cetății-oraș, figurat pe un blazon din 1483; II, schița orașului Baia Mare din sec. XVII-lea (*1*, fragment din zidul cetății; *2*, „Poarta podului"; *3*, monetăria; *4*, casa Elisabeta Huniade; *5*, Schola Rivulina; *6*, turnul Ștefan; *7*, catedrala Sf. Treime; *8*, bastionul măcelarilor; *9*, poarta de sud); III, evoluția teritorială a orașului: *1*, întinderea orașului în sec. XIV-lea; *2*, extinderea orașului în sec. XVII-lea; *3*, extinderea în 1880; *4*, extinderea în 1930; *5*, extinderea actuală; IV, creșterea numerică a populației orașului Baia Mare în perioada 1800–1984.

vest, iar populaţia, potrivit unei statistici oficiale efectuate în 1842, număra 4 250 locuitori. La sfîrşitul secolului XIX şi începutul secolului XX, odată cu dezvoltarea mineritului şi prelucrării metalelor se produce o nouă extindere a oraşului de o parte şi de

Vatra oraşului prin extinderea treptată în partea de nord, pe pantele domoale ale trenei piemontane către vechile cartiere miniere — Valea Roşie şi Valea Borcutului dar mai ales în părţile de sud şi vest în lunca Săsarului, ocupă în prezent peste 900 ha.

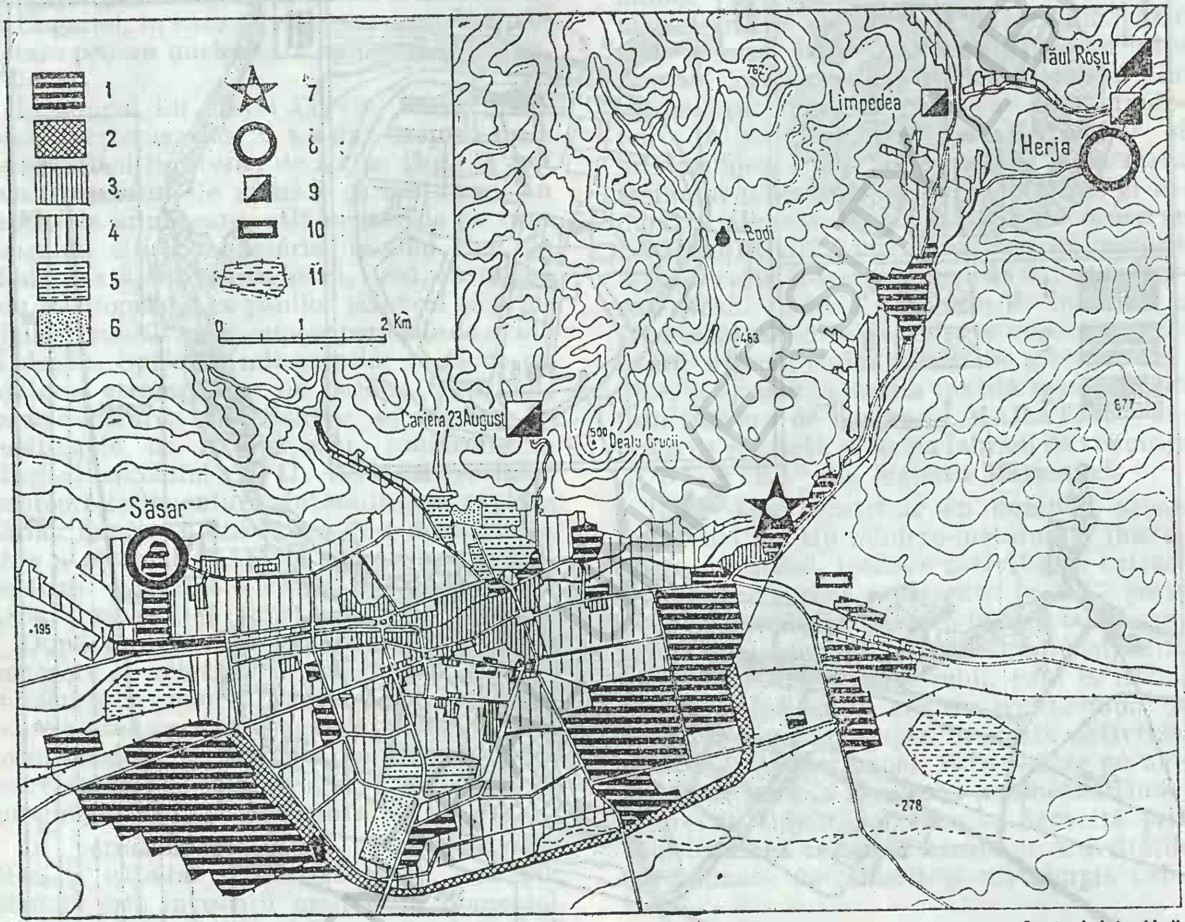

Fig. 8. Municipiul Baia Mare. Zonele funcţionale : *1*, industrială ; *2*, feroviară ; *3*, comercială şi cultural-administrativă; *4*, rezidenţială ; *5*, spaţii verzi şi de agrement ; *6*, alte folosinţe ; *7*, centrala termoelectrică ; *8*, mină ; *9*, carieră de andezit ; *10*, carieră de argilă ; *11*, iaz de decantare.

alta a Săsarului. După primul război mondial, oraşul îşi prelungeşte tentacular cartierele mărginaşe, mai cu seamă de-a lungul căilor de acces dinspre sud şi vest, în lunca joasă din dreapta Săsarului (fig. 7).

Dezvoltarea urbanistică se înregistrează după 1950, concomitent cu cea a activităţilor industriale, comerciale şi cultural-administrative.

Planul general de sistematizare a fost conceput în concordanţă cu particularităţile cadrului natural şi cu necesităţile asigurării de locuinţe populaţiei ajunsă în 1992 la 148 815 de locuitori.

Nemaiputînd face faţă cerinţelor crescînde ale traficului de mărfuri şi călători şi „strangulată" de extinderea oraşului, gara, cu vechea arteră feroviară, au fost desfiinţate şi s-a construit în partea de vest un nou şi modern edificiu. În imediata sa apropiere s-a format noua platformă industrială (de vest), detaşată de zona rezidenţială.

Cîmpul Tineretului de sub Dealul Florilor, formează principala zonă rezidenţială în care sînt amplasate numeroase obiective culturale, sportive şi de interes ştiinţific (fig. 8).

Municipiul Baia Mare se înscrie printre centrele urbane de mare atracţie turistică

echipat cu cinci hoteluri pentru a face faţă fluxului de turişti sporit de la an la an (peste 140 000 în anul 1988).

Personalitatea municipiului Baia Mare este dată pe de o parte de existenţa oraşului vechi, cu aspect medieval, în care se păstrează importante vestigii istorice, alături de noul oraş, cu numeroase obiective industriale, edificii cultural-administrative şi rezidenţiale: Palatul prefecturii judeţului Maramureş, Universitatea, Casa de cultură a sindicatelor, Sala sporturilor, Palatul telefoanelor, Gara centrală etc., obiective care plasează străvechiul Rivulus Dominarum de la poalele Ignişului printre cele mai moderne oraşe industriale ale României, dar şi cu un grad ridicat de poluare datorită activităţilor miniero-metalurgice.

Oraşul **Baia Sprie**. Situat pe ambele maluri ale Săsarului, amunte cu 8 km de Baia Mare, oraşul îşi confundă existenţa cu dezvoltarea mineritului. Avînd acelaşi an de atestare documentară cu Baia Mare (1327) s-a dezvoltat lent, activitatea de bază a populaţiei fiind, aproape exclusiv mineritul, cu succedarea perioadelor de avînt şi regres manifestate pe parcursul a peste şase veacuri. Populaţia sa la începutul secolului XX nu depăşea 4 500 de locuitori. Deşi după primul război mondial se amplifică activitatea minieră, populaţia înregistrează o uşoară scădere: 4 127 de locuitori în 1930.

Revitalizarea oraşului în perioada postbelică se reflectă în procesul de modernizare şi în creşterea demografică; la recensămîntul din 1966 s-a înregistrat o dublare a populaţiei faţă de anul 1910, iar în 1992 a ajuns la 16 068 locuitori.

O influenţă pozitivă a exercitat-o intrarea în exploatare a zăcămîntului minier de la Şuior şi înfiinţarea întreprinderii de prelucrare a lemnului. Intensificarea exploatărilor minei Baia Sprie face ca în anul 1987 activitatea minieră să dea peste 80% din valoarea producţiei globale industriale a oraşului, activitate care cuprinde circa 45% din populaţia activă. Între Baia Sprie şi Baia Mare se înregistrează o vie şi permanentă mişcare navetistă reciprocă: către Baia Sprie şi Şuior se deplasează mineri, iar către Baia Mare, personal angajat la obiectivele industriale şi în activităţile de servicii.

Oraşul Baia Sprie nu dispune de obiective notabile de interes turistic — exceptînd catedrala şi cîteva edificii din secolele XVII — XVIII, dar pentru că se află pe drumul naţional ce leagă Baia Mare de Ţara Maramureşului, este implicat în turismul de tranzit, iar apropierea munţilor Igniş şi Gutîi — Creasta Cocoşului cu numeroase atracţii şi dotări corespunzătoare (Staţiunea Izvoarele, Complexul Şuior, Cabana Bodi, Popasul Pintea Viteazul) impun valorificarea bazei turistice.

2.2.2.3. *Dealurile şi depresiunile Silvaniei*

Dealurile şi depresiunile, măgurile şi piemonturile situate între munţii scufundaţi din „jugul intracarpatic" în est şi cîmpiile Someşului şi Barcăului în vest, alcătuiesc unitatea geografică pentru care poate fi generalizată denumirea de Dealurile Silvaniei. Prin poziţie şi geneză aparţine dealurilor pericarpatice din latura vestică a Carpaţilor (V. Mihăilescu, 1966). Ele au însă legături strînse cu Podişul Someşan. Dealurile Silvaniei — nivelate în tardidacian odată cu transformarea şelfului submarin într-un uscat extins — se racordează peste înşeuări şi curmături, cu acelaşi nivel uşor înălţat din Podişul Someşan. Acest fapt, la care se adaugă prezenţa horsturilor cristaline sub formă de măguri ce contrastează faţă de colinele domoale din jurul lor, creează unele afinităţi cu unitatea geografică din estul Culmii Meseşului. Literatura geografică oferă puţine date despre această regiune şi destul de disparate, neexistînd un studiu de sinteză.

Dealurile Silvaniei au altitudini joase (150 — 400 m) şi energie de relief redusă (60 — 150 m), ceea ce nu exclude ca, pe alocuri, contrastele de relief şi de peisaj să fie pregnante. Faţă de nivelul general al dealurilor domoale se detaşează prin forma rotunjită şi peisajul dominant de pădure măgurile cristaline: Măgura Şimleului (569 m), Măgura Chilioarei (347 m) şi Culmea Codrului (579 m), considerate ca resturi ale unei catene muntoase sfărîmate (Şt. Mateescu, 1929; C. Martiniuc şi P. Coteţ, 1960), dar care şi astăzi limitează — morfogenetic — spre vest, o depresiune tectonică importantă. Între măgurile cristaline se desfăşoară largi depresiuni colinare, alungite după rîurile mari care străbat regiunea şi care au creat, de-a lungul lor, culoare cu terase ocupate de aşezări şi culturi, în contrast cu versanţii şi interfluviile din nivelul general. Ca urmare, morfologia de ansamblu se înfăţişează ca o alternanţă de culmi deluroase şi culoare largi de vale, întrerupte, uneori, de măgurile cu

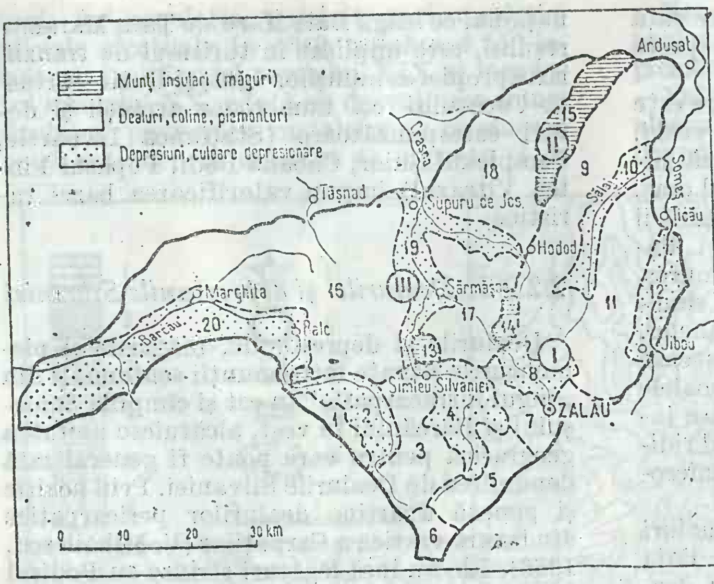

Fig. 9. Dealurile și depresiunile Silvaniei — diviziunile reliefului. I, Depresiunea deluroasă a Silvaniei: *1*, Piemontul Plopișului; *2*, Depresiunea Plopișului: *3*, Piemontul Bănișorului; *4*, Depresiunea Crasnei; *5*, Piemontul Meseșului; *6*, Piemontul Osteanei; *7*, Dealurile Meseșeni—Panic; *8*, Depresiunea Zalăului; *9*, Piemontul Codrului; *10*, Culoarul Sălajului; *11*, Dealurile Sălajului; *12*, Depresiunea Guruslău; II, Munceii izolați: *13*, Măgura Șimleului; *14*, Măgura Chilioarei; *15*, Culmea Codrului; III, Dealurile piemontane marginale: *16*, Dealurile Toglaciului; *17*, Colinele Sărmășagului; *18*, Colinele Codrului; *19*, Culoarul Crasnei; *20*, Culoarul Barcăului.

substrat mai rezistent. La contactul cu munții se întind prispe piemontane, tăpșane de acumulare, glacisuri și bazine de eroziune sculptate la ieșirea rîurilor din munte (fig. 9).

Pe acest relief cu suprafețe plane ori ușor ondulate și cu culoare de vale largi se întindeau odinioară păduri de foioase și poieni cu fînețe. Locul lor, pe cea mai mare întindere, a fost luat de culturi agricole cerealiere, de livezi și de podgoriile renumite de la Șimleu Silvaniei, Zalău, Șamșud. Acest fapt a fost favorizat de climatul mai blînd (temperaturi medii anuale între 8 și 9°C și chiar peste 9°) și mai umed (precipitații între 700 și 800 mm/an), de solurile relativ fertile, scoase de sub covorul stejerișurilor și gorunetelor.

Descoperirile arheologice atestă existența unor comunități omenești încă din neolitic (Șimleu Silvaniei, Crișeni, Rațiu) și din epoca bronzului (Animăt, Meseșenii de Sus, Derșida, Marca, Crasna, Cizer, Nușfalău). Din epoca fierului sînt menționate așezările dacice de la Șimleu Silvaniei și Stîrciu. Continuitatea locuirii a permis dezvoltarea unei civilizații înfloritoare, fapt relevat de existența unor așezări pe toate treptele de relief.

Din cele 61 de localități numai ale Depresiunii Șimleului, 38% sînt atestate în secolul XIII. Majoritatea sînt așezări de vale, situate fie în luncă (Marca, Crasna, Zalău, Celu Silvaniei), fie la contactul acesteia cu dealurile (Boghiș, Zăuan, Crișeni, Guruslău, Sîncraiu Silvaniei) sau cu muntele (Pria, Cizer, Lazuri, Subcetate, Bădăcin etc.) și foarte rar pe interfluvii (Periceiu Mic, Făgetu, Recea Mică). În medie revin 5,5 așezări la 100 km², dar valorile variază între 9,8 în partea vestică a depresiunii și 3,7 în Piemontul Plopișului sau în Dealurile Codrului.

Așezările au o structură adunată (Zăuan, Bocșa, Crasna, Bănișor, Stîrciu), răsfirată (Huseni, Bic, Delani, Deja, Ratin, Crișeni, Iaz) sau chiar risipită (Tusa, Preoteasa, Făget), iar în marea lor majoritate sînt așezări mici și mijlocii (peste 90%) și adăpostesc peste 68% din populația rurală.

Așezările rurale dau nota generală a peisajului, acestea avînd funcții agricole determinate de predominarea suprafețelor arabile (Crișeni, Vîrsolț, Inău, Hereclean, Crasna, Sălățig, Dobrin), ale pășunilor naturale (Pleșca, Pria, Cizer, Bădăcin) sau cu ponderi egale a categoriilor de utilizare a terenurilor (Sîg, Valcău, Meseșenii de Jos, Horoatu Cehului). Pe ansamblul regiunii se observă că densitățile scad către părțile înalte, odată cu accentuarea caracterului de răsfirare și risipire. O parte din așezări evoluează spre tipul urban (Ip, Nușfalău, Crasna, Bocșa, Sărmășag). Rețeaua urbană este alcătuită din cinci orașe: Șimleu Silvaniei, Zalău, Cehu Silvaniei, Marghita, în Culoarul Barcăului și Jibou în Depresiunea Guruslău. Cu toate că ele cuprind un număr important de locuitori (peste 125 000 în 1992), gradul de urbanizare al regiunii este încă scăzut (fig. 10).

Unitare prin geneză și trăsături de ansamblu, Dealurile Silvaniei sînt nuanțate în structura orografică de detaliu prin numeroase

unități, ierarhizate după mărime și particularități ecogeografice. Astfel, mediana formată din măguri-horst care începe în vecinătatea orașului Șimleu Silvaniei (Măgura Șimleului) și se termină aproape de localitatea Poiana Codrului (Tarnița, 551 m) încadrează în estul său *Depresiunea Silvaniei*, sau Depresiunea colinară sălăjană, sau Depresiunea Zalăului (Șt. Mateescu, 1927). Deși depresiunea este bine conturată, totuși, la nivelul dealurilor din cuprinsul său, trece — în lungul unor culmi prelungi — prin porți largi de 15 — 20 km, în dealurile din vest. Dar la nivelul bazinelor hidrografice se individualizează bazine de eroziune, unele lărgite și reunite prin înșeuări și curmături în arii mai extinse, cu trăsături de depresiuni : Depresiunea Șimleului, Depresiunea Zalăului și Depresiunea Sălajului, fiecare din ele constituind, de fapt, o asociere de dealuri și lărgiri de eroziune ce poartă în fizionomia lor reflexul substratului.

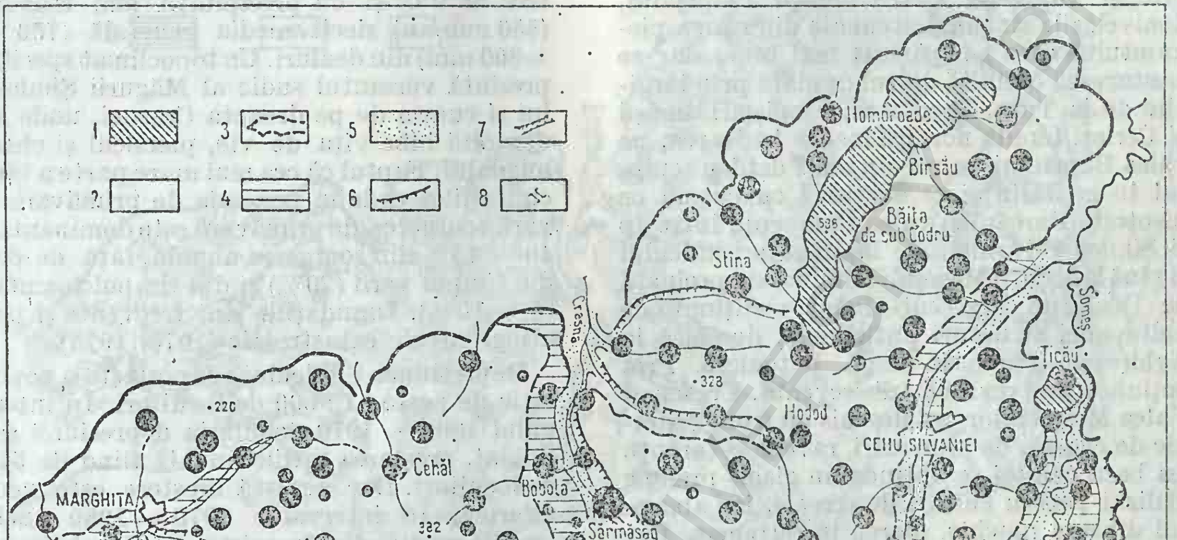

Fig. 10. Dealurile și depresiunile Silvaniei. Distribuirea și mărimea așezărilor. *1*, Măguri și culmi de roci cristaline; *2*, dealuri piemontane; *3*, arii depresionare; *4*, terase; *5*, lunci; *6*, cuestă; *7*, defileu; *8*, șa.

Depresiunea Șimleului. În unghiul dintre Munții Meseș și Muntele Șes, începînd din marginea Piemontului Osteanei, se desfășoară, pînă în Măgura Șimleului și interflu-

viul Crasna—Zalău, cea mai mare depresiune din regiunea deluroasă a Silvaniei. Contactul depresiunii cu horstul Meseşului este marcat de o denivelare pronunţată (legată de falia Parameseş), iar în lungul lui au fost modelate micile depresiuni de la Pria, Poniţa, Hurezu Mic şi Meseşeni. Către Munţii Plopişului, denivelările sînt mai atenuate din cauza piemontului care s-a păstrat mai bine, dar se conturează o limită destul de clară prin lărgirile de la Tusa, Preoteasa, Plopiş, Halmăşd şi Cerişa. Limita nordică începe la Marca, pe valea Barcăului, printr-un scurt defileu sculptat în cristalin şi se continuă cu cuesta ce însoţeşte Barcăul şi valea Cumpenii, între Ip şi Şimleu Silvaniei. De la Măgura Şimleului şi pînă la Munţii Meseşului limita este preluată de Dealurile Meseşeni—Panic, menţinute de bolta unei structuri anticlinale, deschisă la Aghireş şi Panic în două butoniere. Prin acţiunea de eroziune subsecventă, Crasna şi Valea Meseşenilor au deschis un front puternic de cuestă, de alunecări, ravene şi torenţi. La baza cuestei se întinde un glacis prelung utilizat pentru culturi de cereale, iar abruptul dinspre muchie, mereu în retragere, formează domeniul plantaţiilor pomiviticole şi al pădurilor de cereto-gorunete. Înşeuarea largă de la Vîrşolţ facilitează legăturile între Depresiunea Şimleului şi Depresiunea Zalăului. Aceeaşi funcţie o îndeplineşte şi curmătura de la Aghireş.

Două rîuri mari — Crasna şi Barcău — adună în convergenţele de la Crasna şi la Nuşfalău afluenţii coborîţi din munţii adiacenţi sau cu obîrşiile în dealurile pliocene alăturate. Avale de aceste convergenţe, cele două rîuri se arcuiesc treptat către vest, însoţite în nord de fronturi de cuestă, dar şi de depresiuni largi, înainte de a se angaja în defileele epigenetice de la Şimleu Silvaniei şi de la Marca. Spre aceste arii joase se apleacă interfluviile pornite din prispele piemontane ale Plopişului ori Meseşului (500—600 m), atingînd valori de numai 250 — 300 m în marginea nordică a depresiunii. Crasna şi Barcăul sînt însoţite de lunci întinse, parte mlăştinoase, şi cîmpuri de terase etajate pe cinci nivele (4 — 6 m, 20 — 25 m, 30 — 35 m, 50 — 55 m, 90 —110 m), acoperite de ogoare de grîu şi porumb. Formaţiunile fiind predominant monoclinale, versanţii sînt asimetrici, afectaţi de ravene, torenţi şi alunecări de teren. Asimetria şi fragmentarea intensă completează nota de ansamblu a acestui teritoriu, iar repartiţia şi regimul principalelor elemente climatice sînt influenţate evident de relief. Din această cauză, faţă de temperaturile medii anuale cuprinse între 8 şi 9°C, cu o scădere sensibilă spre munte, unde se ating valori de 6°C, se observă topoclimate de adăpostire ori expoziţie favorabilă, cu temperaturi ce trec de 9°C şi cu precipitaţii mai scăzute (550 mm/an) decît media generală (700 — —800 mm) din dealuri. Un topoclimat specific prezintă versantul sudic al Măgurii Şimleului şi cuesta de pe dreapta Crasnei, unde se dezvoltă bine viţa de vie, piersicul şi chiar migdalul. Faptul că cea mai mare parte a precipitaţiilor cade în perioada de primăvară—vară scurgerea de primăvară este dominantă : 40 — 45% din scurgerea anuală, faţă de cea din timpul verii (20%) şi din timpul toamnei (5 — 10%). Inundaţiile sînt frecvente şi pot atinge nivele catastrofale (1970, 1975).

Depresiunea Şimleului adăposteşte o populaţie de peste 115 000 de locuitori. În intervalul 1869 — 1979 populaţia depresiunii s-a dublat, creşterea medie anuală fiind de 547 de locuitori. Dar această creştere este neuniformă. În intervalul 1970 — 1980 unele aşezări continuă să înregistreze scăderi (Cizer, Crasna, Plopiş), în timp ce altele cresc, în special oraşele Şimleu Silvaniei şi Zalău, datorită dezvoltării lor industriale. Cea mai mare densitate a populaţiei apare în Depresiunea Crasnei cu 100 — 150 loc./km², iar cele mai mici în Piemontul Plopişului, în salba de sate de sub munte, 50 — 80 loc./km² (Plopiş, Sîg, Cizer, Herculean). Schimbările economice şi sociale reflectă şi repartiţia populaţiei pe medii, în care populaţia rurală reprezintă 68%.

În aceste condiţii de relief şi climă favorabile, la care se adaugă fertilitatea destul de bună a solurilor (brune eu-mezobazice, brune luvice şi local luvisoluri albice, agricultura s-a dezvoltat ca o ramură de bază în economia regiunii, specializată în cultura cerealelor, plantelor furajere şi creşterea animalelor, cuprinzînd 70% din populaţia depresiunii. În anumite areale (Piemontul Plopişului, Dealurile Meseşenilor, Depresiunea Crasnei şi a Plopişului) populaţia din agricultură ajunge la 85 — 95% (fig. 11).

Din totalul suprafeţei agricole, 60,7% revine terenurilor arabile, 30,5% păşunilor şi fineţelor naturale, 8% livezilor şi 0,8% viilor şi pepinierelor viticole. Sub aspectul structurii culturilor predomină cele de grîu (40 — 45% din suprafaţă), de porumb (30 — 35%), de plante furajere (15—20%), de floarea-soa-

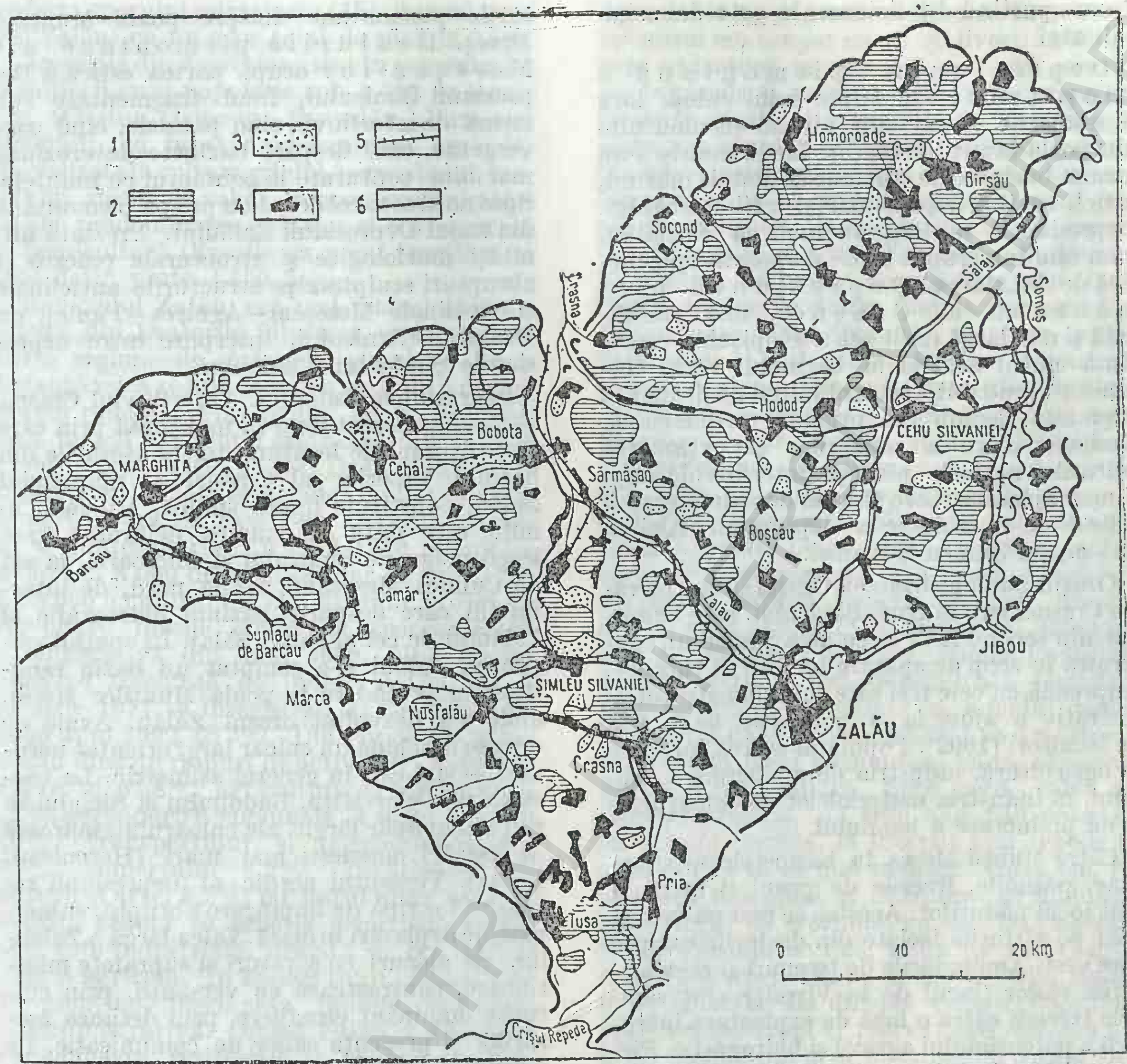

Fig. 11. Dealurile şi depresiunile Silvanici. Utilizarea terenurilor. *1*, Teren arabil, fineţe şi păşuni ; *2*, păduri ; *3*, vii şi livezi ; *4*, localităţi ; *5*, cale ferată ; *6*, drumuri.

relui şi cartof. Condiţiile locale au favorizat dezvoltarea pomiculturii şi viticulturii. În partea sudică (Halmăşd, Plopiş, Bănişor, Sîg, Stîrciu, Meseşeni), se conturează o zonă pomicolă în care predomină prunul, iar în cea nordică, alta, unde alături de pruni cresc meri, piersici şi caişi (Nuşfalău, Şimleu Silvaniei, Pericei, Crasna). În extindere continuă sînt terenurile cu viţă de vie.

În sectorul zootehnic ponderea principală o deţin bovinele cu densitate de 25 capete la 100 ha teren agricol. Zonele specializate în creşterea animalelor sînt cele din depresiunile Plopişului şi Crasnei. Creşterea ovinelor este specifică aşezărilor de sub Culmea Meseşului (Meseşenii de Sus, Stîrciu, Hurez, Meseşenii de Jos, Horoatu Crasnei, Bănişor), unde densitatea este de 40 — 50 ovine la 100 ha teren agricol.

Pădurile, defrişate în mare parte la sfîrşitul secolului XIX, ocupă o suprafaţă de 20 500 ha şi reprezintă 17,9% din suprafaţa depresiunii.

Cu toate trăsăturile sale unitare pe ansamblu, Depresiunea Şimleului se nuanţează printr-o serie de subunităţi joase şi de dealuri,

fiecare purtînd în fizionomie note de originalitate.

D e p r e s i u n e a p i e m o n t a n ă a P l o p i ş u l u i are forma unui culoar larg şi asimetric situat sub nivelul piemontului din poala Munţilor Plopiş. Lîngă munte s-au format bazinete de eroziune de obîrşie mărind, astfel, spaţiul depresionar al văii Barcăului. Depresiunea se lărgeşte mult la Nuşfalău, apoi este întreruptă brusc de poarta epigenetică de la Marca. D e p r e s i u n e a p i e m o n t a n ă a C r a s n e i, mai ramificată şi mai largă decît cea a Plopişului, reprezintă ulucul central al bazinului vechi tectonic şi, probabil, sectorul iniţial de drenaj în suprafaţa piemontană primară tardidaciană. Desimea mare a aşezărilor şi extinderea culturilor agricole pînă pe interfluviile largi şi uşor aplecate către Crasna dovedesc gradul ridicat de umanizare a depresiunii. Aici se află oraşul Şimleu Silvaniei.

Oraşul Şimleu Silvaniei. Oraşul situat pe valea Crasnei sub Măgura Şimleului, este cunoscut din secolul XVI ca cetatea Şimleului, construită în scop de apărare împotriva turcilor. Împreună cu cele trei sate subordonate administrativ a ajuns la o populaţie de 17 605 de locuitori (1992). Populaţia activă lucrează în agricultură, industria de prelucrare a laptelui, în industria materialelor de construcţie şi de prelucrare a lemnului.

Către Munţii Meseş, în bazinetele submontane, păşunile, livezile de pruni şi meri au luat locul pădurilor. Acestea se mai păstrează doar pe vîrfurile izolate din dealurile extinse spre vest. Amenajările de terenuri şi regularizarea văilor (lacul de la Vîrşolţ) sînt semnele trecerii către o fază de exploatare intensivă a potenţialului agricol şi hidrografic. Piemontul Plopişului (sau Dealurile Cosniciului, Al. Savu, 1965) formează o treaptă de relief mai joasă cu 200 — 300 m decît muntele de alături şi reprezintă o asociere de interfluvii şi văi paralele perpendiculare pe Barcău. Interfluviile se îngustează către munte, din cauza eroziunii regresive a afluenţilor mărunţi, conturîndu-se aici mici lărgiri pe cale de a compune un uluc submontan : Ceriş—Tusa. D e a l u r i l e p i e m o n t a n e a l e B ă n i ş o r u l u i, între valea Barcăului, în vest şi cea a Crasnei, în est, se apleacă de la altitudini de 350 — 400 m în vecinătatea Barcăului, pînă la 250—300 m, la contactul cu terasele Crasnei. Nivelul înalt poate fi apreciat ca „moştenire" din vechiul piemont, iar interfluviile mai coborîte pot fi socotite ca singenetice cu glacisurile piemontane dinspre poala Munţilor Meseş. D e a l u r i l e p i e m o n t a n e a l e M e s e ş e n i l o r ocupă partea estică a Depresiunii Şimleului, fiind fragmentate sub formă de interfluvii, cînd paralele, cînd convergente, care despart bazinete de eroziune mai bine conturate la contactul cu muntele. Spre nord se racordează cu prispa piemontană din sudul Depresiunii Zalăului. Prezintă afinităţi morfologice şi structurale (cueste şi abrupturi sculptate pe structurile anticlinale şi sinclinale Meseşeni—Aghireş—Panic), cu Dealurile Panicului, interpuse între depresiunile Şimleului şi Zalăului.

Depresiunea Zalăului. Interfluviul Crasna — Zalău, marcat de o şa mai joasă prin care trece drumul de legătură dintre aşezările din bazinul superior al Crasnei şi municipiul Zalău, constituie limita sudică. La vest, limita este dată de culmea deluroasă care leagă măgurile Şimleului şi Chilioarei, la est de Culmea Meseşului, iar la nord, de interfluviul care desparte bazinul hidrografic al Zalăului de cel al rîului Sălaj. În spaţiul respectiv, Zalăul şi-a sculptat un bazin ramificat cu precădere la poala Munţilor Meseş, unde s-a dezvoltat oraşul Zalău. Avale de oraş se deschide un culoar larg, orientat nord-vest — sud-est, în general asimetric. La vărsarea pîraielor Miţii, Badonului şi Siciului în rîul Zalău apar lărgiri ale culoarului, marcate de aşezări omeneşti mai mari (Herculean, Bocşa). Versantul nordic al depresiunii reprezintă o rîpă de împingere abruptă, subminată de deplasări în masă. Valea largă a Zalăului, pe alocuri cu sărături şi suprafeţe mlăştinoase, contrastează cu versanţii, prin culturile dominant cerealiere, prin desimea aşezărilor şi prezenţa căilor de comunicaţie. Pe măsura depărtării de munte, unde altitudinea reliefului se menţine la 400 — 500 m, iar livezile şi viile domină în peisaj, înălţimile scad treptat, încît la Bocşa ating doar 200 m, iar culturile de cereale predomină în structura agrosistemelor.

Alternanţa de roci permeabile (nisipuri şi pietrişuri), cu roci impermeabile (argile, marne) şi tectonica în anticlinale şi sinclinale au oferit posibilitatea formării orizonturilor acvifere arteziene, importante în alimentarea cu apă a populaţiei (I. Mac, Gr. Nuna, 1964).

În anumite etape, populaţia Depresiunii Zalăului a cunoscut o creştere continuă : de la 40 — 50% (1880 — 1910) la peste 50% (1930 — 1956) ; în prezent se înregistrează ritmuri mai ponderate, realizate în principal

pe baza sporului migratoriu (45% numai pentru Zalău) cu un spor total de pînă la 13%.

Așezările din depresiune sînt în general mici și mijlocii cu o populație sub 1 500 de locuitori (Cristur, Gîrceiu, Guruslău, Firminiș, Moigrad), cu funcție predominant agricolă, specializate în cultura grîului, porumbului, cartofului, sfeclei de zahăr, în creșterea animalelor (cu predominarea ovinelor și bovinelor) și în pomicultură (livezile cu pomi fructiferi și viile dețin peste 4 500 ha).

Municipiul Zalău, cea mai mare localitate urbană din Dealurile Silvaniei, este localizat într-o regiune de străveche populare. La o distanță mică se află așezarea, mai întîi dacică și apoi romană, Porolissum, de la Moigrad. De-a lungul existenței sale această localitate a trecut prin fazele de sat, tîrg (*oppidum*) și oraș (*civitas*). Viața economică era întemeiată pe agricultură, la care s-au adăugat comerțul și meșteșugurile. În anul 1910 populația se cifra la 8 000 de locuitori, iar în anul 1956 la 13 000 locuitori. Cel mai dinamic proces de dezvoltare începe odată cu reorganizarea administrativă din anul 1968, cînd Zalăul redevine reședință de județ. Astfel, la 5 ianuarie 1977 se înregistrau 31 235 locuitori iar în anul 1992, 68 322. Din populația angajată în diferite ramuri de activitate industriei îi revin 61,8%, agriculturii și silviculturii 8,2%, gospodăririi comunale și altor servicii 6,0%, transportului și telecomunicațiilor 6,6%, comerțului 9,2%, învățămîntului, culturii și artei 6,2%, iar restul altor ramuri. Rezultă așadar că funcția principală a orașului este industrială, urmată de cea comercială și agricolă. În același timp, localitatea își menține însemnata funcție culturală și administrativă. Orașul Zalău a cunoscut o remodelare teritorială și urbană pronunțată, iar în acest proces s-a realizat o largă platformă industrială amplasată în partea de nord a orașului, în lunca văii Zalăului și a afluentului său Valea Miții. Industria este orientată către producția de țevi, armături metalice, prelucrarea lemnului (fabrica de mobilă), producția de anvelope, de prelucrare a bumbacului și de prelucrare a resurselor locale (ceramică, alimentară) etc. Ritmul mediu anual de dezvoltare industrială a orașului a depășit cu mult ritmul mediu de dezvoltare pe țară.

Condițiile naturale oferă un potențial valoros pentru dezvoltarea agriculturii în zona periurbană a orașului. Suprafața agricolă totală a municipiului Zalău era în anul 1980 de 5 106 ha, din care arabilul deținea aproximativ 48%, pășunile și fînețele circa 31%, iar restul era ocupat cu vii și livezi. În structura culturilor se remarcă cele de cereale, iar legumele și zarzavaturile dețin suprafețe modeste (0,8% din arabil). O însemnătate mare s-a acordat sectorului zootehnic (creșterea bovinelor pentru lapte și carne, a ovinelor și porcinelor) prin dezvoltarea unor ferme specializate. De subliniat este și importanța orașului ca nod rutier, care, prin Poarta Meseșului, alături de Poarta Sălajului, facilitează legăturile dintre Cîmpia Someșului și Depresiunea Transilvaniei, atît pe pîrîul Strîmturii și Valea Sărată către Jibou, cît și peste Culmea Meseșului spre Cluj Napoca.

Înaintările regresive ale Ortelecului, Apei Sărate, dinspre răsărit, și ale Sălajului și afluenților lui, dinspre nord, au creat curmături largi prin care trec drumurile spre acel sector al Depresiunii Silvaniei care se deschide larg către Depresiunea Baia Mare, adică spre *Depresiunea* sau *Culoarul Sălajului*. Alungirea acestei depresiuni pe direcția sud — nord, paralel cu Dealurile Sălajului care o încadrează la est și Culmea Codrului, dinspre vest, a fost determinată tectonic. Din imediata vecinătate a micului podiș suspendat de la Crișeni, păstrat ca o mărturie a vechiului nivel piemontan, valea Sălajului devine foarte adîncă. Spre nord, valea se lărgește treptat, iar spre axa văii coboară interfluvii înguste, la început mai repede și apoi din ce în ce mai atenuat. Între ele, pe afluenții torențiali ai Sălajului, se rînduiesc mici lărgiri de eroziune, cu sau fără așezări rurale (Asuaju de Sus, Băița de sub Codru, Odești, Stremț, Oarța de Sus, Deja, Nadiș etc.). Interfluviile dinspre Culmea Codrului, mult mai prelungi și mai extinse, compun un nivel piemontan prin intermediul căruia Depresiunea Sălajului se leagă de horstul cristalin, care o alimentează cu ape numeroase și o protejează de vînturile dinspre vest. Este explicabilă așadar stepizarea mai pronunțată din cuprinsul depresiunii, reflectată de prezența pîlcurilor de gorunete și a livezilor extinse cu pomi, mai iubitori de căldură (cireș, cais, nuc). Despădurirea, în folosul extinderii terenurilor agricole, a avut și urmări nefavorabile prin înlesnirea apariției eroziunii și alunecărilor ajunse să cuprindă suprafețe însemnate. În spațiul depresionar al Sălajului se află orașul Cehu Silvaniei (8 941 locuitori), centru agroindustrial și cultural. Localitățile rurale împînzesc depresiunea, densitatea populației fiind destul de ridicată, între 80 și 100 loc./km².

Situate între culoarele Sălajului şi Someşului (Depresiunea Guruslău — I. Berindei şi Ersilia Iacob, 1961), datorită netezirii culmilor principale, *Dealurile Sălajului* par să reprezinte un rest dintr-un relief de tip piemontan. Deşi pietrişurile caracteristice piemontului nu au fost cert stabilite, totuşi altitudinea reliefului de 300 — 350 m şi netezimea culmilor racordabile cu nivelul piemontan din restul Dealurilor Silvaniei, îndreptăţesc considerarea lor ca atare. În latura sudică a Dealurilor Sălajului este modelat un culoar de către Apa Sărată, prin care sînt bine delimitate de Dealul Dumbrava; spre nord, relieful se apleacă treptat pînă la confundarea cu terasele Someşului de la Ulmeni şi ale văii Sălajului la Ariniş.

În urma unei eroziuni regresive viguroase, afluenţii Someşului, dinspre Depresiunea Guruslăului, au împins cumpăna de ape mult către vest. La obîrşiile lor s-au format mici depresiuni (Şoimuş, Bîrsa, Domnin, Noţig), în care se ajunge pe drumurile ce urmăresc văile înguste cu numeroase strîmturi. În micile depresiuni şi pe versanţii mai domoli se întind ogoare şi livezi, în vreme ce pe culmile deluroase netede, orientate perpendicular pe Someş domină făgetele, asociate cu cărpinişuri şi, rar, cerete.

Dealurile şi Depresiunea Sălajului prezintă trăsături comune în privinţa vechimii şi continuităţii elementului uman, marea majoritate a aşezărilor fiind atestate documentar între secolele XIV şi XVIII. Aşezările s-au dezvoltat pe aliniamente orientate aproape nord — sud, localizate fie în lărgirile de obîrşie, fie la contactul şesului aluvial cu prispa deluroasă (Ariniş, Cehu Silvaniei, Sălăţig, Bulgari, Sîncraiu Silvaniei, Dobrin, Arduzel, Mînciu etc.), avînd o structură adunată sau răsfirată.

Peste 93% din numărul total al aşezărilor se încadrează în grupa celor cu sub 1 500 locuitori (Tămăşeşti 254, Ciuta 522, Odeşti 805, Noţig 822, Sălăţig 516 locuitori) şi cu densitate a populaţiei de sub 80 loc. /km² (Sălăţig, Dobrin 60 — 80 loc./km², Băiţa de sub Codru, Bicaz sub 60 loc./km²). În ansamblul mediului rural predomină populaţia feminină (53%), iar în cel urban se manifestă un oarecare echilibru.

Funcţia principală a aşezărilor este cea agricolă. Din totalul suprafeţei agricole, arabilul deţine 59,2%, păşunile şi fîneţele naturale 30,4%, iar viile şi livezile 4,8%. Structura suprafeţelor cultivate reflectă şi mai pregnant funcţia agricolă, aşezările rurale fiind specializate în cultura grîului, porumbului, cartofilor şi legumelor, cu ponderi însemnate şi în ceea ce priveşte numărul bovinelor şi ovinelor. Unele aşezări (Băiţa de sub Codru) au tendinţe de specializare în pomicultură.

Oraşul **Cehu Silvaniei.** Situat în Depresiunea Sălajului a fost declarat oraş în 1968. Împreună cu cele patru sate (Horoatu Cehului, Motiş, Ulciug şi Nadiş) are o populaţie de 8 941 locuitori (1992). Este un oraş mic cu o industrie legată de exploatarea şi prelucrarea lemnului şi a produselor alimentare.

În lungul Someşului, între Dealurile Sălajului, la vest şi Dealurile Prisaca şi Prisnel, la est, amunte de Defileul Ţicău, se desfăşoară D e p r e s i u n e a G u r u s l ă u l u i cu aspect de culoar. Cea mai importantă localitate este oraşul Jibou, situat în extremitatea sudică.

Oraşul **Jibou.** Aşezat pe stînga Someşului în apropiere de întîlnirea acestuia cu Agrijul, a fost declarat centru urban în 1968 şi are 11 980 locuitori (1992). Este cunoscut mai ales ca nod de cale ferată (de aici desprinzîndu-se, din magistrala 4, calea ferată spre Zalău), ca centru al industriei locale şi centru turistic.

Muncii izolaţi. Ivirile de cristalin, sub formă de măguri sau culmi scurte şi înguste, pe un aliniament orientat nord — sud, a dus la recompunerea unei imagini de mediană morfostructurală în cuprinsul Dealurilor Silvaniei. Avînd altitudini ceva mai săltate faţă de dealurile înconjurătoare, munceii cristalini reprezintă o suprafaţă redusă în cuprinsul Dealurilor Silvaniei, dar peisajul aparte, impus de litologie, relief şi învelişul dominant forestier, le conferă calitatea de individualităţi geografice între Depresiunea Silvaniei şi dealurile piemontane marginale. Culmile lor netede reprezintă resturi de peneplenă exhumată. Prin versanţii convecşi, dar cu declivitate mare şi prin glacisurile care le dau ocol se asigură trecerea spre dealurile piemontane.

M ă g u r a Ş i m l e u l u i (596 m) are forma unui „muncel", tăiat de văi adînci, între care se află creste de intersecţie ramificate după evantaiul afluenţilor. Mai abruptă spre valea Crasnei şi mai domoală către nord, măgura păstrează pe culme o suprafaţă netedă, considerată o „platformă de eroziune exhumată, sincronă cu cea din Masivul Preluca" (V. Mihăilescu, 1966). În timp ce relieful neted al culmii este utilizat pentru culturi cerealiere, versantul sudic, mai abrupt,

a fost amenajat în terase şi acoperit cu vii şi pomi, iar cel nordic suportă păduri de gorun în amestec cu alte esenţe. Acestei mici unităţi i se ataşează Dealul Omanului (277 m) şi Dealul Cehei (278 m), desprinse de Măgura Şimleului în urma adîncirii rîului Crasna. M ă g u r a C h i l i o a r e i (420 m), netedă, este doar cu puţin mai înaltă decît colinele domoale din jur. Forma alungită şi văile nu prea adînci o apropie de dealurile modelate pe roci sedimentare. Păstrarea pădurilor pe creştet asigură nota de distincţie faţă de restul reliefului. C u l m e a C o d r u l u i este cea mai reprezentativă din şirul înălţimilor cristaline, extinsă pe aproximativ 25 km şi culminînd la 580 m altitudine în vîrful Lespezi. Forma arcuită, cu convexitatea în direcţie vestică, o aseamănă foarte mult cu Munţii Meseşului.

Spre extremităţi, înălţimile coboară pînă sub 450 m, iar pe laturi abrupturile trec uşor în piemonturile scurte şi fragmentate care o însoţesc. Contactul dintre culme şi piemonturi este marcat de limita între păduri şi terenurile agricole şi de numeroase aşezări mici, localizate în obîrşii de văi.

Culmea Codrului constituie o adevărată „barieră" în calea vînturilor de vest, lucru ce explică cantităţile mari de precipitaţii, peste 800 mm, şi temperaturile medii anuale mai scăzute (8°C), faţă de depresiunile înconjurătoare (9°C). Din această culme izvorăsc o mulţime de rîuri care alimentează valea Sălajului, ori se dirijează radiar spre vest, fragmentînd colinele piemontane marginale. Peisajul cu păduri de făgete şi făgete cu gorunete pe margini i-a atras denumirea de „codru" sau de Culmea Făgetului ori Culmea Bîcului. Peisajul forestier, fragmentarea laterală avansată, din cauza proceselor de eroziune, şi pantele mai accentuate îi conferă o evidentă individualitate geografică, un muncel dominant, înrădăcinat în stiva sedimentelor groase ale colinelor piemontane înconjurătoare.

Dealurile piemontane marginale. Asupra teritoriului colinar de la vest de şirul măgurilor cristaline, literatura geografică oferă foarte puţine date, dar s-a pus în evidenţă caracterul unitar şi independent al regiunii (V. Mihăilescu, 1966) şi aspectul general de suprafaţă netezită. Fundamentul rupt în bucăţi şi scufundat la adîncimi diferite se reflectă în relieful major, condiţionînd bombări locale, marcate printr-un relief de „podiş" divergent. Fundamentul cristalin este acoperit de stiva depozitelor pliocene, iar către cîmpie, de cuvertura depozitelor cuaternare. Actuala compartimentare morfologică respectă în mare pe cea tectonică, dar perfectarea ei a fost determinată de reţeaua hidrografică venită din unităţile muntoase din est. Înfăţişarea actuală a reliefului este mai mult de coline şi mai puţin de „podiş". Văile mari sînt largi, cu lunci bine constituite, dar cu terase estompate care, în multe locuri, trec pe neobservate în profilul lin al versanţilor, supuşi unui proces intens de glacisare. Cu toate că interfluviile principale se prelungesc, fără modificări de profil, în dealurile din Depresiunea Silvaniei, există, totuşi, o diferenţiere geografică mai pregnantă. La vest de cheile Barcăului, Crasnei şi Zalăului, descendenţa reliefului este mult mai clară (de la 380 m pînă la 180 — 200 m în vecinătatea cîmpiei), iar desfăşurarea radiară a văilor şi culmilor dovedeşte că, după ieşirea din strînsurile cauzate de cristalin, rîurile s-au despletit şi au pendulat pe spaţii mari. În spatele cheilor, dimpotrivă, relieful a evoluat pe direcţii determinate structural. Atenuarea înălţimilor este urmată de scăderea precipitaţiilor spre vest (600 — 700 mm) şi de diminuarea gradului de podzolire a solului. În pădurile din ce în ce mai restrînse începe să predomine stejerişul. Se observă o tendinţă de stepizare reflectată în structura culturilor agricole în care predomină culturile de cereale.

Între văile largi, modelate de rîuri alohtone, relieful, asociat cu celelalte componente ale peisajului, oferă posibilitatea unor subdivizări regionale.

C o l i n e l e T o g l a c i u l u i, desfăşurate iniţial sub forma unei culmi unitare între Crasna şi Barcău, se desfac, la vest de aliniamentul localităţilor Zalnoc—Pădureni, în tăpşane din ce în ce mai răsfirate pînă aproape de Tăşnad. Aspectul de podiş uşor săltat în apropiere de Camăr trebuie pus pe seama unui sîmbure de cristalin ascuns. Culmea principală este împădurită, iar versanţii sînt cultivaţi cu cereale şi afectaţi de alunecări superficiale şi de ravene. În marginea estică a culmii sînt rînduite lărgiri de obîrşie care oferă adăpost satelor Zalnoc, Dumuslău, Carastelec şi Pusta. Singură, depresiunea de la Camăr, înconjurată de o cuestă, pătrunde dinspre Culoarul Barcăului în interiorul părţii principale a acestei grupe de dealuri. C u l o a r u l B a r c ă u l u i, larg dar uşor asimetric prin deplasarea Barcăului spre Dealurile Toglaciului, le desparte pe

acestea de Dealurile Plopişului de la sud. Aşezările, numeroase şi mari, se înşiră în lungul Barcăului pe ambele părţi iar între acestea s-a dezvoltat Marghita ca centru urban.

Oraşul Marghita. Situat pe valea Barcăului, este menţionat documentar în anul 1352. În 1 992 avea o populaţie de 18 924 de locuitori, din care aproape jumătate este ocupată în industrie şi construcţii. O pondere importantă în economic o au fabrica de încălţăminte „Bihoreana", fabrica de confecţii „Marghita" şi schela de foraj şi extracţie „Marghita".

D e a l u r i l e S ă r m ă ş a g u l u i se desfăşoară imediat la vest de Măgura Şimleului şi Măgura Chilicarei (Coşeiului), între Crasna şi Valea Majei. Culoarele depresionare, dominate de lunci şi terase, comunică între ele prin şaua de la Sălăjeni. În sectorul lor de maximă înălţime (348 m) prezintă trăsături asemănătoare cu Dealurile Toglaciului (334 m).

D e a l u r i l e C o d r u l u i se menţin între 180 m şi 350 m, constituind o „bordură" a Culmii Codrului către Cîmpia Someşului. Reprezintă o asociere de interfluvii prelungi şi văi torenţiale, care menţin aceleaşi particularităţi de peisaj între valea Majei (Corund — Bogdand) şi valea Homorodului. Terminaţia prispei piemontane (lată de 2 pînă la 10 km) este marcată de convergenţele pîraielor alimentate din dealuri şi mai puţin din Culmea Codrului. La nord şi est de mica despresiune a Homoroadelor, prispa dealurilor se restrînge foarte mult, ca apoi să recîştige dimensiuni şi semnificaţie economică de o parte şi alta a Văii Vinului. Acest compartiment din nordul Culmii Codrului poate fi denumit Piemontul Ardusatului, după localitatea cea mai mare din apropiere.

În dealurile piemontane marginale s-a format o reţea bogată de aşezări rurale organizată pe aliniamente cu o dezvoltare generală nord-est — sud-vest. Un prim aliniament îl formează aşezările din bazinele de obîrşie ale văilor : Poiana Codrului, Cuţa, Stîna (Colinele Codrului), Sighetu Silvaniei, Valea Pomilor, Bădăcin (Dealurile Sărmăşagului), Camăr, Zalnoc, Cehal (Colinele Toglaciului). Cel de-al doilea este aliniamentul aşezărilor situate la contactul cu cîmpia (Belciug, Dobra, Săcăşeni, Giorocuţa, Tăşnad, Cean, Pir, Mişca, Sîrbi etc.). Între aceste două aliniamente se situează, pe o fîşie mult mai largă, aşezările de vale care sînt de fapt cele mai numeroase : Homoroade, Hodişa, Socond, Boldă în Dealurile Codrului ; Chegea, Cehăluţ, Viişoara, Suiug în Dealurile Toglaciului. Aici aşezările de interfluviu sînt foarte rare (Orbău, Giurtelecu Hododului).

Ca structură, aşezările sînt adunate, dar mai multe sînt cele răsfirate, mai rar, risipite. Risipirea apare ca fenomen insular numai la contactul cu Munţii Plopişului.

Pe categorii de mărime, predomină aşezările mici şi mijlocii sub 1 500 de locuitori, fără să lipsească însă şi aşezările mari de peste 2 000 locuitori (Beltiug, Bobota, Sărmăşag, Cehal, Brusturi). Aceeaşi variaţie se remarcă şi în ceea ce priveşte densitatea populaţiei, care este de 100—120 loc./km² în Dealurile Dernei şi sub 40 loc./km² în Dealurile Codrului, cu predominarea densităţilor cuprinse între 40 şi 80 loc./km². Creşterea densităţilor în sectorul Sărmăşag se datoreşte în primul rînd exploatărilor de cărbune şi industriei de exploatare şi prelucrare a petrolului de la Suplacu de Barcău.

Agricultura se bazează pe ponderea mare a terenurilor arabile, 50 — 70%. Agricultura zonei piemontane marginale este profilată dominant pe cultura grîului şi porumbului. Pomicultura ocupă, de asemenea, suprafeţe întinse în Piemontul Tăşnadului şi Dealurile Codrului, unde apar şi cele mai mari livezi în sistem intensiv cu meri, caişi, piersici, alături de întinse suprafeţe cultivate cu căpşuni (Dealurile Codrului). Viticultura găseşte condiţii propice de dezvoltare, astfel că viile ocupă suprafeţe mari la poalele dealurilor la Chioag, Tria, Mişca, Iteu, Viişoara, Cehăluţ, Dobra, Beltiug pînă la Homoroade. Majoritatea aşezărilor rurale sînt profilate pe cultura plantelor şi creşterea animalelor, dar prezintă şi unele specializări în pomicultură sau viticultură.

O trăsătură cu totul aparte a Dealurilor Silvaniei o constituie existenţa unor resurse energetice aflate în bazinul Barcăului şi bazinul Sărmăşag—Chieşd—Bobota. Bazinul carbonifer al Barcăului se impune prin zăcămintele de lignit de la Vîlcelele, Valea Cerului, Ip, Zăuan-Băi, unele exploatări executîndu-se la suprafaţă. Producţia este destinată în proporţie de 75% centralelor termoelectrice. Există, de asemenea, şi două staţii de înnobilare şi brichetare a lignitului, la Voivozi şi Varviz. Bazinul Sărmăşag — Chieşd — Bobota, a cărui exploatare a început în prima parte a secolului XX, conţine

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

importante rezerve de lignit cantonate în depozite pliocene.

Au fost descoperite şi puse în exploatare (în 1961) şi zăcămintele de ţiţei de la Suplacu de Barcău (ţiţei asfaltic) şi Abrămuţ (ţiţei parafinos). Recent au fost puse în evidenţă şi date în exploatare, la vest şi la est de Barcău, alte noi structuri petrolifere (Roşiori, Fâncica, Chişlaz, Viişoara, Foglaş, Porţ, Şumal, Leşmir). Prelucrarea ţiţeiului asfaltic se face la rafinăria de la Suplacu de Barcău.

În dealurile piemontane marginale există un centru al industriei sticlei, situat la Poiana Codrului, în dealurile cu acelaşi nume, cu o veche tradiţie, specializat în obiecte artizanale de o excepţională valoare artistică.

2.2.3. Dealurile Crişanei

2.2.3.1. *Caracterele generale*

Fişia de dealuri desfăşurată fără întrerupere la periferia vestică a Munţilor Apuseni, începînd de la sud de valea Barcăului, pînă la Munţii Zarand, urmăreşte fidel, ca o prispă, marginea festonată a munţilor, formînd acele pătrunderi adînci sub aspectul de depresiuni-golf (Depresiunea Oradea—Borod, Depresiunea Crişului Negru sau a Beiuşului, Depresiunea Crişului Alb sau a Zarandului). Ca urmare a acestei poziţii, puternic răsfrîntă asupra multor elemente ale peisajului, dealurile au caracter fie de dealuri periferice, situate la extremitatea vestică a munţilor, fie de dealuri interne, alcătuind relieful depresiunilor-golf, în bună parte şi cu funcţie intermontană (I. Berindei, 1977).

Înfăţişarea lor actuală este de culmi prelungi şi largi, chiar de poduri, cu altitudini de 200 — 550 m, uşor înclinate către cîmpie, ori către axa depresiunilor (V. Mihăilescu, 1966). Înclinarea generală spre vest şi spre axele depresiunilor, desfăşurarea divergentă şi convergentă a văilor şi a culmilor, prezenţa unor resturi de cuvertură piemontană sînt suficiente mărturii ale provenienţei dealurilor dintr-un piemont de acumulare pliocen, erodat şi nivelat prin procese de glacis, apoi fragmentat într-un relief deluros. Văile cuprind lunci foarte largi, începînd încă de la ieşirea rîurilor din munte, deasupra cărora se desfăşoară pînă la 6 nivele de terasă dispuse asimetric şi în evantai. La baza tuturor frunţilor de terase şi în mod deosebit la contactul cu luncile s-au format glacisuri întinse.

Deplasările în masă şi procesele de ravenare apar pe povîrnişuri cu manifestări şi intensităţi variate: profunde, în Dealurile Tăşadului şi Lugaşului, superficiale în Dealurile Pădurii Craiului, Dealurile Beznei şi Dealurile Codrului. Un rol deosebit în declanşarea lor îl joacă prezenţa marnelor şi argilelor ponţiene (acoperite în cea mai mare parte de nisipuri daciene) îndepărtarea vegetaţiei forestiere şi păşunatul intensiv.

Poziţia lor în vestul Munţilor Apuseni, le expune advecţiei maselor de aer umed dinspre sud-vest, vest, şi nord-vest, unei activităţi frontale intense, precum şi unor reactivizări ale maselor de aer, condiţii care determină scăderea treptată a temperaturii aerului şi creşterea precipitaţiilor de la vest spre est şi dinspre axa depresiunilor spre rama muntoasă. Diferenţele de temperatură dintre vatra depresiunilor şi regiunile deluroase din bordură sînt în general mici, sub 2°C, iar scăderea temperaturii se face conform gradientului termic mediu vertical, uşor modificat de expoziţia versanţilor. În schimb, scăderea temperaturilor de la vest la est, în cazul dealurilor, este mai pronunţată — peste 2°C —, depăşind valoarea gradientului mediu. Temperaturile medii anuale sînt destul de ridicate pentru o regiune deluroasă, ele fiind de 10.4°C la Oradea, 9.2°C la Borod, 10.3°C la Beiuş, 9.9°C la Gurahonţ, 10.5° C la Ineu, ceea ce subliniază rolul jucat de influenţele vestice şi sud-vestice în clima regiunii. În timpul anului, temperaturile medii lunare au un mers normal, cu un minim în ianuarie (Oradea —2.1°C; Borod — 1.3°C; Beiuş — 1.1°; Gurahonţ — 2,5°; Ineu — 2.2°C) şi un maxim în iulie (Oradea 21.3°C; Borod 18.7°C; Gurahonţ 20.1°C; Ineu 20.8°C). Temperatura medie a lunii ianuarie, mai scăzută la Oradea decît la Borod, reprezintă o abatere uşoară, condiţionată de prezenţa în Cîmpia Crişurilor a unor inversiuni termice. De altfel, această abatere mai apare şi în vetrele depresiunilor, comparativ cu dealurile, tot datorită fenomenului de inversiune termică din anotimpul rece. Dar trebuie subliniat că, în ansamblu, Dealurile Crişanei se caracterizează prin ierni blînde, datorită posibilităţilor frecvente de pătrundere a maselor de aer vestice şi sud-vestice şi poziţiei mai adăpostite, faţă de invaziile aerului polar-continental dinspre est şi nord-est. Desprimăvărarea se face repede, în luna martie înregistrîndu-se valori medii de peste 4°C (Oradea 4.9°C; Gurahonţ 4.9°C; Ineu 5.1°C), iar

în luna aprilie depășindu-se media anuală (Oradea 11.0°C ;Gurahonț 10.7°C ;Ineu11.1°C), lunile de vară nu au temperaturi medii prea ridicate. În noiembrie și, uneori, în decembrie, sînt foarte frecvente invazii de aer cald din sectorul sud-vestic.

Deschiderea largă spre vest și reactivizarea orografică a maselor de aer pe povîrnișurile Munților Apuseni explică cantitățile anuale de precipitații mai abundente decît în alte unități pericarpatice (Oradea 635,3 mm; Aleșd, 676,0 mm; Vad 744,5 mm — pentru Culoarul Oradea — Borod; Tinca 630,5 mm; circa 900 mm la contactul Dealurilor Bihorului cu regiunea montană — pentru culoarul Crișului Negru; Gurahonț 732,0 mm; Ineu 631,4 mm — pentru Depresiunea Zarandului). Luna cea mai secetoasă este martie (Oradea 34,6 mm; Aleșd 32,7 mm; Vad 33,6 mm) datorită predominării regimului anticiclonal și lipsei de convecție termică. Luna cea mai ploioasă este iunie (Oradea 82,1 mm; Aleșd 99,0 mm; Vad 114,2 mm), iar în septembrie apare al doilea minim, secundar (Oradea 42,6 mm; Aleșd 55,0 mm; Vad 57,6 mm). Activitatea ciclonică mediteraneană condiționează în luna decembrie înregistrarea celui de-al doilea maxim de precipitații (Oradea 51,5 mm; Aleșd 52,6 mm; Vad 41,3 mm; Gurahonț 50,9 mm; Ineu 50,7 mm).

De-a lungul depresiunilor apare o circulație locală fie prin canalizarea curenților din circulația generală, fie prin circulația de tip brize. Un aspect caracteristic îl reprezintă topoclimatul de adăpost, care apare cu precădere în Dealurile Bihorului și în cele ale Codrului, pus în evidență de prezența vegetației termofile.

În funcție, mai ales, de caracteristicile reliefului se întîlnesc trei situații distincte în formarea apelor freatice din regiune. În lunci apele freatice sînt cantonate în nisipurile, pietrișurile și bolovănișurile aluviale, uneori cu intercalații argiloase, la adîncimi de 1 — 1,5 m. Pe alocuri, în microdepresiuni, nivelul hidrostatic se menține aproape de suprafață, favorizînd procesele de lăcoviștire și chiar înmlăștinire. Trebuie remarcat că nu totdeauna apa mlaștinilor are legătură directă cu nivelul freatic, ea provenind din revărsarea unor pîrîiașe care nu ajung la colector (cazul afluenților văilor Topa și Holod din depresiunea intracolinară a Holodului). În glacisurile de la contactul luncilor cu treptele mai înalte nivelul hidrostatic coboară frecvent sub 5 m adîncime. Fiind dependent de regimul precipitațiilor, nivelul maxim se produce, în general, spre sfîrșitul iernii și primăvara timpuriu, imediat după topirea zăpezilor. Nivelele cele mai scăzute apar frecvent în perioada septembrie—octombrie, cînd precipitațiile sînt reduse. În dealurile piemontane sînt dezvoltate stratele acvifere de adîncime, în detrimentul celor freatice, care din cauza mantalei impermeabile de la suprafață și a fragmentării reliefului sînt slab reprezentate și situate la adîncimi de 15—25 m. Pe interfluviile largi, cu înclinare redusă, pătura de argile cuaternare contribuie la menținerea orizonturilor suprafreatice, care în condiții de precipitații mai abundente favorizează formarea excesului de apă la suprafață.

Regimul rîurilor principale se încadrează tipului pericarpatic vestic, cu varianta pluvionivală, caracterizată printr-o scurgere și debite mai timpurii primăvara și la începutul verii, datorită topirii zăpezilor și ploilor de durată și printr-o scurgere și debite minime la sfîrșitul verii și toamna. Scurgerea medie se menține între 3 și 10 l/s./km². O trăsătură specifică o constituie marea frecvență a viiturilor din sezonul de iarnă, care pot să apară în condițiile invaziei maselor de aer cald și umed, însoțite de precipitații lichide ce produc topirea bruscă a zăpezilor (I. Ujvári, 1972).

Covorul vegetal nu prezintă o etajare. În urma acțiunii factorului antropic, vegetația naturală este limitată la mici suprafețe, de obicei pe terenurile improprii agriculturii. Pe alocuri, în lunci, se mai păstrează suprafețe cu cenozele naturale primare, grupate în asociații higrofile și mezohigrofile. Vegetația dealurilor piemontane și a teraselor este puternic diversificată din cauza factorilor termici și hidrici diferențiați în funcție de expoziția versanților. Pe podurile teraselor și pe versanții însoriți și slab înclinați apar asociațiile de cvercinee termofile (*Quercus frainetto* și *Q. cerris*), iar la contactul cu rama montană pe interfluvii și mai cu seamă pe versanții puternic însoriți apar cenozele de amestec *Quercus cerris* și *Q. petraea* (P. Tudoran, 1977).

Condițiile climatice, litologice (argile, luturi argiloase) și de relief au condiționat larga răspîndire a luvisolurilor albice, pseudogleizate și pseudogleice. Pe versanții mai puternic înclinați apar soluri eu-mezobazice și soluri brune luvice, pe suprafețele unde se

manifestă acţiunea eroziunii accelerate se asociază frecvent litosolurile şi regosolurile, iar în lunci sînt soluri aluviale în diferite grade de evoluţie, de la cele slab solificate, pînă la cele bine dezvoltate. Pe conurile aluvio-proluviale, care parazitează luncile şi care nu sînt afectate de inundaţii se găsesc soluri eu-mezobazice aluviale, de cele mai multe ori scheletice.

Ca şi celelalte părţi ale dealurilor din latura vestică a Carpaţilor, Dealurile Crişanei poartă urme bogate ale unei locuiri continue din vremuri îndepărtate. Între acestea, se remarcă cetăţile geto-dace (davele) de la Marca, Tăşad şi Clit, tezaurele geto-dace (monede, podoabe şi vase de argint) de la Şilindia, Dezna, Mocrea, Gura Văii etc., aşezările şi necropolele de la Oradea şi Berindia, toate fiind datate din secolul II î. Chr. — secolulul I (S. Dumitraşcu, 1968). Din secolele II — IV sînt cunoscute vestigii ale dacilor liberi la Biharea, Tinca, Rîpa, Rohani, Cociuba Mare etc., precum şi tezaurele şi monedele de la Uileacu de Munte, Oradea, Haieu, Igliţa, Gurani, Chişindia etc.; secolelor IV — VII le corespund aşezările daco-romane şi romanice de la Biharea şi Ineu. În acelaşi timp, pentru secolele VIII — XIII sînt menţionate cetăţile şi aşezările româneşti, întărite, de la Biharea şi Oradea, acestora fiindu-le adăugate o seamă de vestigii arheologice la Oradea, Budureasa, Băiţa, Ştei-Lunca etc. Populaţia românească a rămas aproape compactă şi în secolele următoare, chiar dacă în unele locuri (ca în Culoarul Oradea — Borod) au pătruns, îndeosebi în secolele XVIII şi XIX, un anumit număr de locuitori unguri.

Continuitatea de locuire şi popularea intensă au determinat modificări importante ale peisajului geografic prin reducerea vegetaţiei forestiere, mai cu seamă în depresiuni, unde pădurea acoperă mai puţin de 10% din totalul suprafeţei (Gr. Pop, 1980), iar terenurile agricole au ajuns la 60 — 70%, din care peste 50% terenuri arabile. Această situaţie a corespuns etapei în care era practicată o agricultură de subzistenţă indiferent de potenţialul productiv al terenurilor. Condiţiile economico-sociale actuale au introdus, însă, schimbări fundamentale, care se reflectă în mod corespunzător în agricultura regiunii. În continuare sînt necesare schimbări în practica agricolă, în sensul trecerii, în zona piemonturilor şi a depresiunilor, la creşterea animalelor pe scară mai largă. În acest scop se impune renunţarea la cultivarea pe suprafeţe mari a cerealelor în favoarea plantelor furajere (Gr. Pop, 1981 a, b)

Modificarea peisajului geografic a continuat spre sfîrşitul secolului trecut şi în prima jumătate a secolului nostru prin construirea căilor ferate care urmăresc principalele rîuri ce coboară din Munţii Apuseni, iar în a doua jumătate a secolului prin dezvoltarea industriei, modernizarea agriculturii şi schimbarea esenţială a aşezărilor rurale şi urbane. Industria s-a dezvoltat pe seama unor resurse naturale proprii (industria extractivă a cărbunelui în Dealurile Plopişului şi în Culoarul Oradea — Borod, industria ceramicii brute în depresiunile Crişului Negru şi Zarandului), dar mai cu seamă prin utilizarea resurselor din spaţiul montan apropiat (industria cimentului şi a varului în Culoarul Oradea — Borod, industria lemnului în toate cele trei depresiuni ale Dealurilor Crişanei).

Dealurile Crişanei cuprind mai multe subunităţi, depresiuni sau culoare, înconjurate

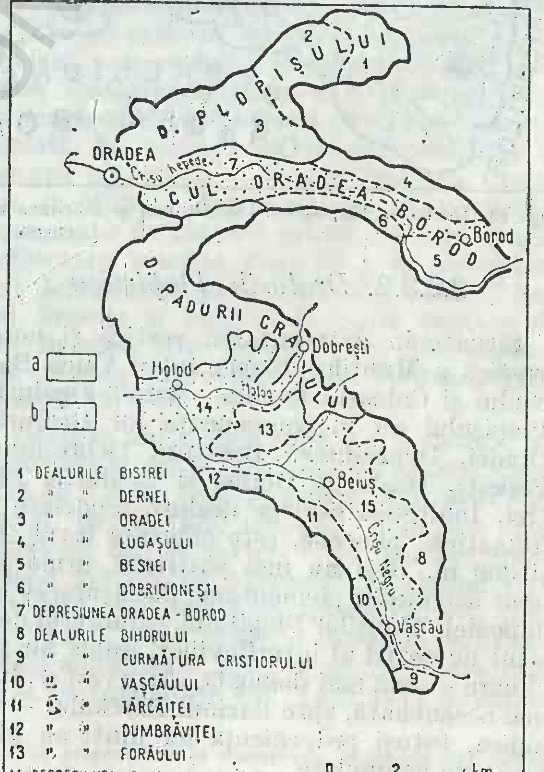

Fig. 12. Dealurile (*a*), şi depresiunile (*b*), dintre Barcău şi Crişul Negru.

de dealuri, adevărate prispe perimontane, derivînd, aproape în întregime, dintr-un relief piemontan, grupate în Dealurile Plopișului, Culoarul Oradea—Borod, Dealurile Pădurii Craiului, Culoarul Crișului Negru (fig. 12) și Dealurile și depresiunile Crișului Alb.

și, subordonat, de cer și gîrniță, iar solurile sînt brune luvice pe povîrnișurile văilor și brune eu-mezobazice pe interfluviile netede. Resursele subsolului sînt reprezentate, în primul rînd, prin lignit, care apare intercalat în stratele de nisipuri, argile și marne daciene

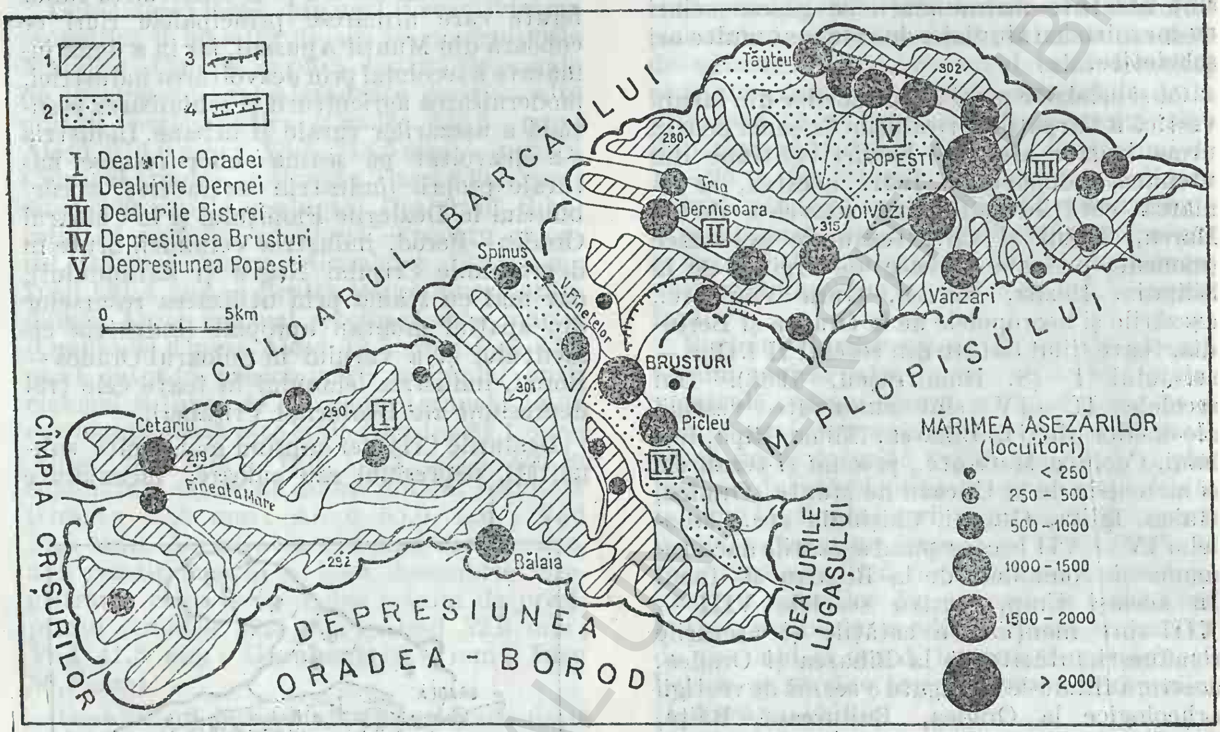

Fig. 13. Dealurile Plopișului. Distribuirea și mărimea așezărilor. *1*, Culmi piemontane; *2*, versant prelung cu terase; *3*, cueste; *4*, defilee.

2.2.3.2. *Dealurile Plopișului*

Situate în extremitatea vestică și nord-vestică a Munților Plopiș, între Valea Barcăului și Culoarul Oradea—Borod, Dealurile Plopișului au în componența lor Dealurile Oradei, Depresiunea Brusturi, Depresiunea Popești, Dealurile Dernei și Dealurile Bistrei. Înălțimea acestor dealuri, modelate în formațiuni pliocene, este cuprinsă între 200 și 300 m. Deși nu mai păstrează urme ale unor acumulări piemontane, desfășurarea lor la poalele Munților Plopișului, caracterul deosebit de neted al interfluviilor, dubla lor înclinare — una mai domoală, către vest și alta, mai accentuată, spre Bazinul Barcăului — ar indica, totuși proveniența lor dintr-un piemont de acumulare.

Rețeaua hidrografică este nesemnificativă, fiind reprezentată prin cîteva pîraie, care în timpul verii seacă. Vegetația naturală se rezumă la un singur trup de pădure de gorun

din dealurile Dernei și Bistrei, la adîncimi de 30 — 300 m (Gh. Iacob, 1983). După anul 1950, alături de minele existente (Budoi), au fost deschise altele la Cuzap, Varviz—Vărzari, Vilcelele, Borumlaca și Valea Cerului, ajungîndu-se la o producție de lignit de 1,5 — 1,7 mil. t/an. Lignitul este utilizat în proporție de 80% la centrala termoelectrică de la Oradea, la întreprinderea de materiale de construcții de la Chistag, întreprinderea „Refractara" din Aștileu etc. O cantitate redusă este brichetată în instalațiile de la Voivozi și Varviz. Pentru transportul cărbunelui s-a construit, în anul 1957, calea ferată Chiribiș — Voivozi. Mai recent, au fost identificate alte zăcăminte la Dernișoara și Tria. În Dealurile Dernei, la Derna și Budoi, sînt exploatate nisipurile bituminoase (intercalate în stratele de lignit sau deasupra acestora, la adîncimi de 40 — 100 m) pentru obținerea bitumului (în instalația de preparare de la Derna) și a unor uleiuri minerale (fig. 13).

Populaţia Dealurilor Plopişului, cu densităţi mai mari în zona exploatărilor miniere (80 — 100 loc./km² pe teritoriul comunelor Derna şi Popeşti) şi a celor care au posibilităţi mai bune de deplasare zilnică spre Oradea (80 — 100 loc./km² la Sîrbi şi Spinuş) şi mai mici în cele cu predominarea activităţilor agricole (40 — 60 loc./km² la Cetariu), a contribuit la dezvoltarea unor aşezări dispuse la contactul dealurilor cu cîmpia (Cetariu, Sîrbi, Spinuş, Mişca, Tăuteu etc.) sau pe văile ce pătrund în spaţiul mai fragmentat al dealurilor (Uileacu de Munte, Burzuc, Brusturi, Derna, Budoi, Voievozi, Popeşti, Varviz, Cuzap etc.).

Profilul economic al acestor dealuri este dat de activităţile miniere şi de practicarea unei agriculturi complexe, în cadrul căreia se îmbină cultura plantelor (cereale, plante de nutreţ) cu creşterea animalelor (bovine). O notă aparte o prezintă, mai cu seamă în Dealurile Oradei, pomicultura (cais, piersic, vişin, cireş, măr şi păr) şi viticultura, aceasta din urmă făcînd parte din podgoria Oradea — Valea lui Mihai (fig. 14).

2.2.3.3. *Culoarul Oradea — Borod*

Drenat de Crişul Repede şi afluentul său Borodul, larg deschis spre cîmpie, Culoarul Oradea—Borod este modelat în formaţiunile neogene din grabenul cuprins între Munţii Plopişului şi Munţii Pădurea Craiului. Relieful este format din două trepte : dealurile de pe marginea munţilor şi Depresiunea Oradea—Borod, dezvoltate la nivelul teraselor. Dealurile reprezintă un relief derivat din piemonturi de acumulare, cu soluri brune eu-mezobazice tipice, cu păduri de gorun, cer şi gîrniţă şi precipitaţii anuale de 700–800 mm. În cuprinsul lor se diferenţiază trei sectoare : *Dealurile Lugaşului*, desprinse din coasta Munţilor Plopiş sub forma unor culmi scurte, uşor înclinate către valea Crişului Repede, cu o altitudine de 400—500 m, au pe interfluvii urme de pietriş, ceea ce demonstrează provenienţa lor dintr-un piemont de acumulare retezat de continua adîncire şi deplasare spre nord a Crişului Repede şi a afluentului său Borodul (A. Posea, 1977). *Dealurile Beznei* (sau Podişul Beznei), cu un relief format din culmi netede şi monotone, situate în general, la altitudinea de 400 m, au aspect de podiş. Monotonia peisajului este întreruptă de două înălţimi — Măgura Vadului (675 m), situată deasupra defileului de la Vad şi Dealul Craiului (613 m), situat la sud de pasul Piatra Craiului. Văile care fragmentează regiunea sînt largi cu povîrnişuri accentuate. Şi în cazul lor existenţa pietrişurilor şi a depozitelor de argile piemontane confirmă prezenţa unui piemont de acumulare. *Dealurile Dobricioneştilor* se desfăşoară sub Munţii Pădurea Craiului, de la Defileul Crişului Repede pînă în lărgirea de la Vîrciorog. În general se înfăţişează ca o prispă îngustă ce se desprinde din munte, cu o înclinare uşoară către axul culoarului (fig. 15).

Depresiunea Oradea — Borod reprezintă un relief rezultat din activitatea de eroziune şi de acumulare a Crişului Repede şi afluentului său Borodul, format din lunci largi, cărora li se adaugă, pe partea stîngă, 3 — 4 terase cu poduri largi dispuse în evantai mai ales în cazul Crişului Repede. Vegetaţia naturală care a mai rămas în urma procesului de desţelenire este reprezentată prin pajişti secundare stepizate derivate. Solurile sînt brune eu-mezobazice tipice şi luvice şi soluri aluviale.

Faţă de celelalte unităţi ale Dealurilor Crişene, culoarul Oradea — Borod reprezintă axa principală de legătură — rutieră şi feroviară — a vestului României cu Depresiunea Transilvaniei, ceea ce a şi determinat, în mare măsură, dezvoltarea sa economico-socială. La aceasta se adaugă existenţa în munţii învecinaţi — Munţii Pădurea Craiului şi Munţii Plopişului — a unor resurse însemnate de materii prime (calcare, argile refractare, bauxită, lemn etc.), iar pe cuprinsul depresiunii, pietrişurile din albia Crişului Repede şi lignitul de bună calitate de la Borozel, care urmează să fie exploatat pentru aprovizionarea termocentralei Oradea II.

Imediat după anul 1950, s-a construit hidrocentrala de la Aştileu, cu o putere instalată de 5 MW, care primeşte apa, printr-un canal, de la Vadu Crişului, unde s-a amenajat un dig de deviere [1]. La Aştileu, într-o veche fabrică de cărămidă şi cărămizi refractare, s-a dezvoltat întreprinderea „Refractara", care produce cărămizi refractare silico-aluminoase, plăci termoizolatoare, mortare de turnătorie etc. Anul 1971 a marcat

[1] În prezent, sînt în construcţie avansată alte unităţi hidroenergetice pe Crişul Repede, în Culoarul Oradea — Borod, în 1988 fiind dată în funcţiune UHE Lugaşu de Jos, cu o putere instalată de 18 MW. Amenajarea de pe acest rîu va îndeplini şi funcţia importantă de aprovizionare cu apă a oraşului Oradea.

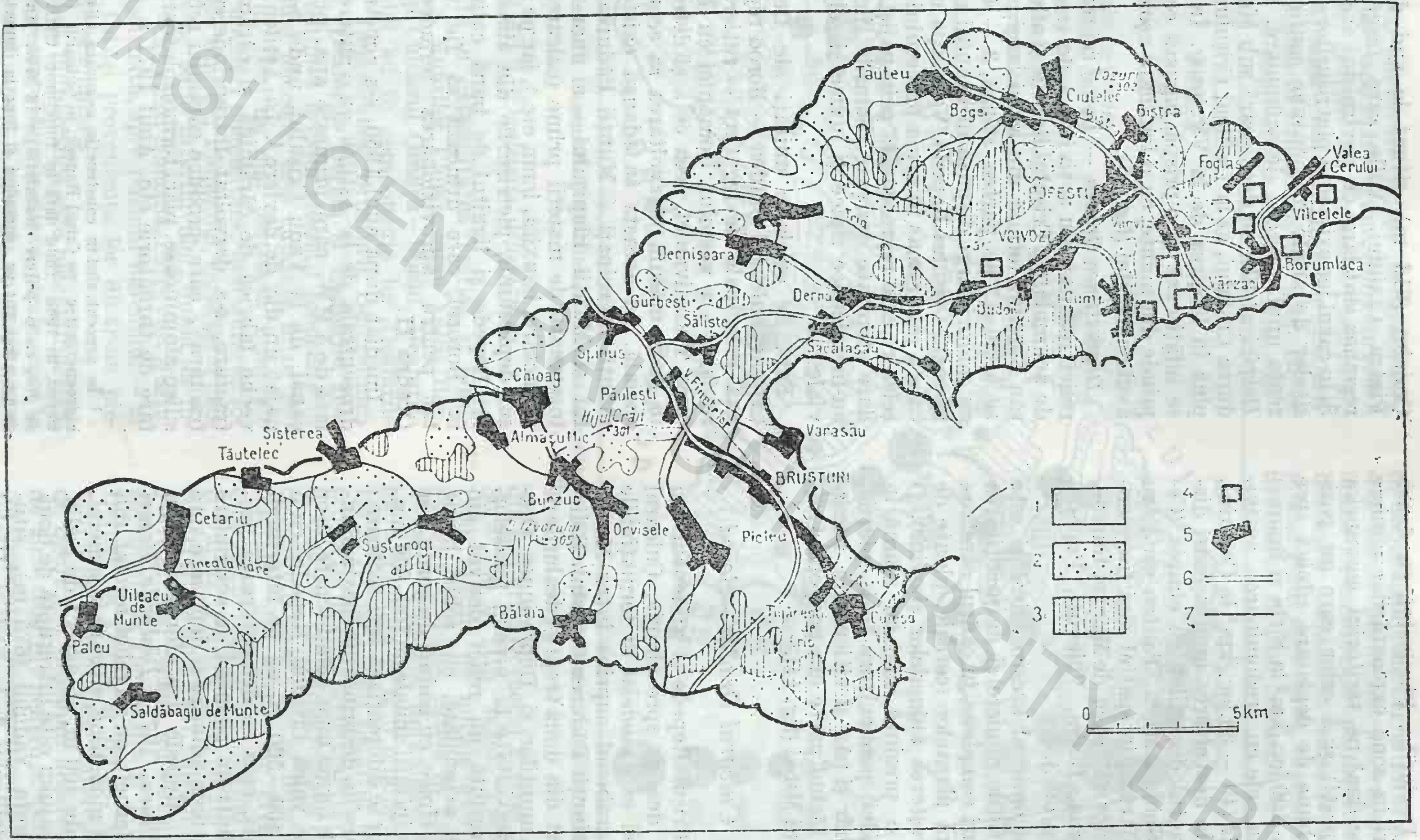

Fig. 14. Dealurile Plopişului. Utilizarea terenurilor. *1*, Terenuri agricole ; *2*, livezi şi vii ; *3*, păduri ; *4*, exploatări de cărbuni ; *5*, aşezări ; *6*, drumuri modernizate ; *7*, drumuri nemodernizate.

începutul producției de ciment în partea de vest a țării prin intrarea în funcțiune a primei capacități de la combinatul de materiale de construcție Chistag, unde se realizează circa 4 mil. tone de ciment pe an, var, amendamente calcaroase și plăci ondulate din azbociment. La cele două întreprinderi mari se adaugă fabricile de ceramică pentru uz casnic de la Vadu Crișului, de mobilă și lemn impregnat (stîlpi, traverse) de la Tileagd, de covoare, construcții metalice și

pentru fuior). Partea nordică a depresiunii, care se bucură de o expunere mult mai avantajoasă, prezintă condiții favorabile pentru culturile pomiviticole (Lugașu de Jos, 12% din suprafața agricolă) (fig. 16).

În privința creșterii animalelor, Culoarul Oradea — Borod nu face notă discordantă față de alte arii cu condiții asemănătoare. Predomină bovinele, al căror număr este de peste 50 capete la 100 ha de teren agricol : Oșorhei, 92 ; Borod, 79 ; Aștileu, 73 ;

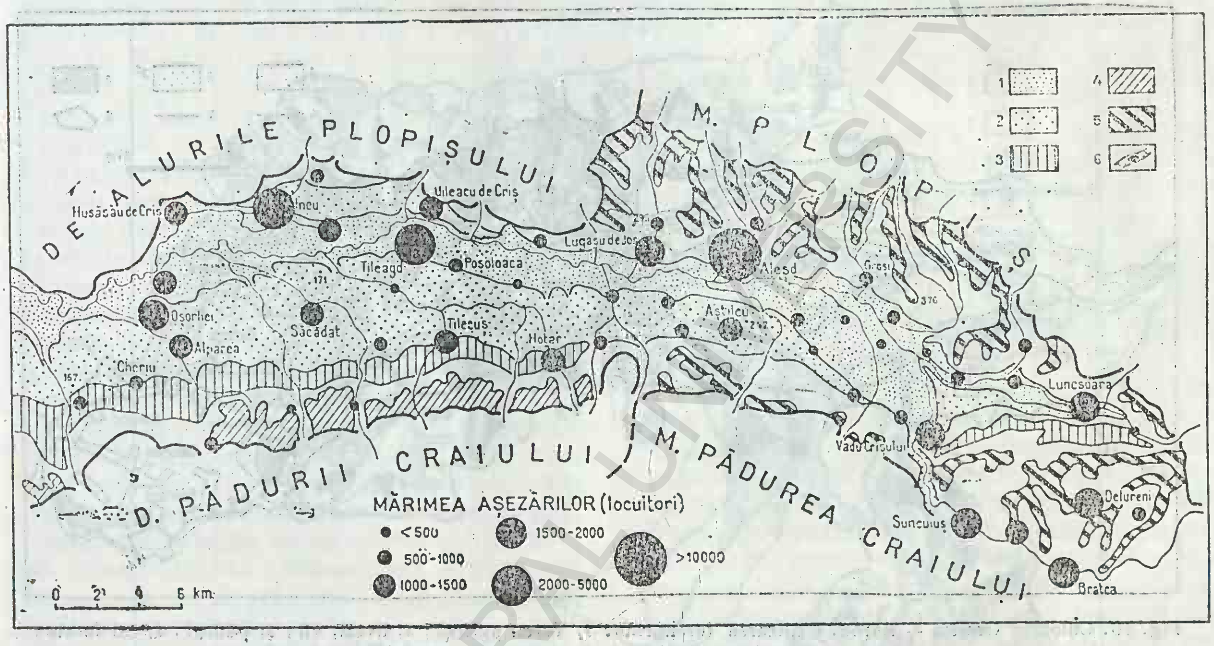

Fig. 15. Culoarul Oradea — Borod. Relieful, repartiția și mărimea așezărilor. *1*, Terasa de luncă ; *2*, terasele de 7—15 și 20—25 m ; *3*, terasa de 55—60 m ; *4*, terasa de 75 — 90 m ; *5*, culmi piemontane ; *6*, defileu.

mobilă de la Aleșd, ca și stația de preparare a bauxitei de la Chistag.

Agricultura are condiții bune de dezvoltare mai ales în partea vestică a depresiunii, unde terenurile agricole dețin proporții însemnate — Săcădat (90%), Țețchea și Tileagd (82%), Copăcel (70%), Oșorhei (68%), Ineu și Lugașu de Jos (61%) etc., dar care se reduc spre vest — Aușeu (44%), Borod (33%), Vadu Crișului (36%) etc. Frecvența terenurilor arabile prezintă aproximativ același mers, suprafețele cele mai întinse fiind în partea vestică (Oșorhei și Săcădat 73% ; Tileagd 70% ; Țețchea 64% etc.), unde culturile de bază sînt cele de grîu și porumb — alături de care se mai cultivă plante furajere, plante tehnice (sfecla de zahăr, inul

Aușeu, 69 ; Vadu Crișului, 61 ; Lugașu de Jos, 57 etc. Ovinele și porcinele se situează sub media pe țară.

Întrucît în jur de 40% din populația activă este ocupată în industrie (inclusiv cea care se deplasează zilnic spre Oradea) și 35% în agricultură, rezultă că profilul actual al Culoarului Oradea — Borod este industrial-agricol, acest caracter avînd tendințe de accentuare pe măsura apariției altor activități industriale (exploatarea lignitului la Borozel, construirea hidrocentralelor de pe Crișul Repede, avale de Defileul Vadu Crișului).

În Culoarul Oradea — Borod sînt 50 de așezări rurale și una urbană (Aleșd), care însumează aproximativ 65 000 de locuitori față de 31 000 de locuitori în 1880 și 53 000

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

în 1910. Estul culoarului prezintă densități în general sub 50 loc./km², iar părțile centrală și vestică, densități mult mai mari: 135 loc./km² la Aleșd, 120 la Tileagd, 95 la Ineu, 97 la Oșorhei etc. La nivelul întregii depresiuni s-a înregistrat, în anul 1984, o densitate de 70 loc./km².

Orașul **Aleșd**. Devenit oraș în 1968, este așezat pe dreapta Crișului Repede în partea centrală a Depresiunii Oradea — Borod și include localitățile Pădurea Neagră, Peștiș și Tinăud, la care se adaugă comuna suburbană Aștileu (Aștileu, Călățea, Chistag și Peștere). Este menționat documentar încă din anul 1291 și în aproape întreaga sa existență a avut o funcție agricolă, modificată recent prin dezvoltarea unor activități industriale de interes local și mai cu seamă odată cu construirea întreprinderii de materiale de construcții de la Chistag, al cărei personal muncitor locuiește la Aleșd. Ca urmare a acestui fapt, populația localității a crescut repede, respectiv de la 6 371 de locuitori în 1966 la 10 842 de locuitori în 1992, an în care circa 50% din populația activă lucrează în industrie.

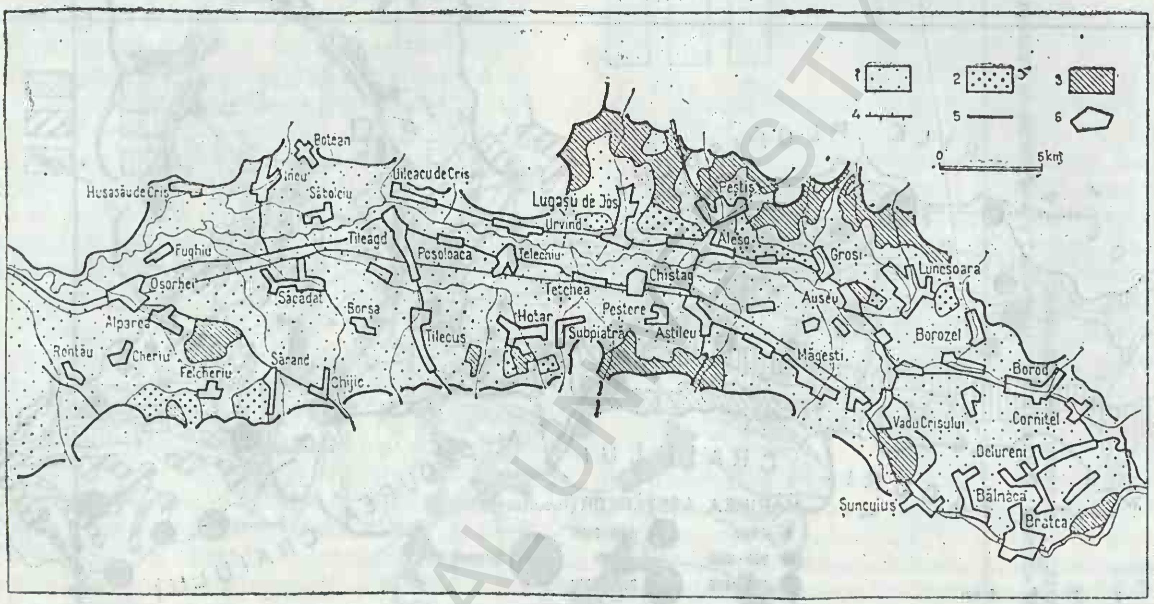

Fig. 16. Culoarul Oradea — Borod. Utilizarea terenurilor. *1*, Teren agricol; *2*, livezi, vii; *3*, păduri; *4*, căi ferate; *5*, drumuri modernizate; *6*, vetre de așezări.

2.2.3.4. *Dealurile Pădurii Craiului*

Se desfășoară din bazinetul Vîrciorogului pînă în valea Meziadului și sînt sculptate în formațiuni neogene, parțial, în formațiuni permo-mezozoice (V. Mihăilescu, 1966). Culmile cu aspect de dealuri piemontane au o dispoziție divergentă spre Culoarul Oradea — Borod, Cîmpia înaltă a Miersigului și Culoarul Crișului Negru. Interfluviile sînt larg boltite și în cuprinsul lor apar, pe alocuri, mameloane alcătuite din resturi ale depozitului piemontan inițial. Nu rare sînt cazurile, cînd au aspectul unor suprafețe cu o înclinare ușoară în sensul actual al drenajului. Totodată, datorită structurii monoclinale, unele culmi sînt asimetrice, avînd versanții sub formă de cueste sau suprafețe structurale. Altitudinea lor ajunge la 250 — 350 m, în Dealurile Tășadului, care formează cumpăna de ape dintre bazinele hidrografice ale Crișului Repede și Crișului Negru (I. Berindei, 1977). Alături de această subunitate se remarcă, mai importante, dealurile: Copăcelului, Căprioarei, Cărandului, Drăgeștilor, Ceișoarei, Dobreștilor, Vălanilor și Sălătrucului.

Văile au o dispoziție radiară, sînt în general înguste, cu luncile în permanent exces de apă, defavorizînd dezvoltarea așeză-

rilor care preferă versanții sau chiar interfluviile. Pe alocuri apar însă lărgiri cu aspect de mici depresiuni (Ceișoara, Cotiglet ș.a.).

Poziția dealurilor are consecințe asupra climei, ce se caracterizează printr-o medie anuală a temperaturii aerului în jur de 9—10°C și o cantitate medie anuală a precipitațiilor de 700 — 800 mm.

Rețeaua hidrografică este reprezentată prin pîraie, care, uneori, în anotimpul de vară, seacă complet. Scurgerea medie lichidă pe

în concordanță cu cea a spațiului agricol, valorile cele mai mici, în general sub 30% sau chiar sub 20% fiind caracteristice compartimentului central al dealurilor, în timp ce partea estică deține suprafețe mai însemnate pe măsură ce ne apropiem de munte. Trebuie subliniat că terenurile arabile ocupă suprafețe mari (pînă spre 70% sau chiar mai mult) față de condițiile naturale oferite de regiune, insistîndu-se pentru cultura plan-

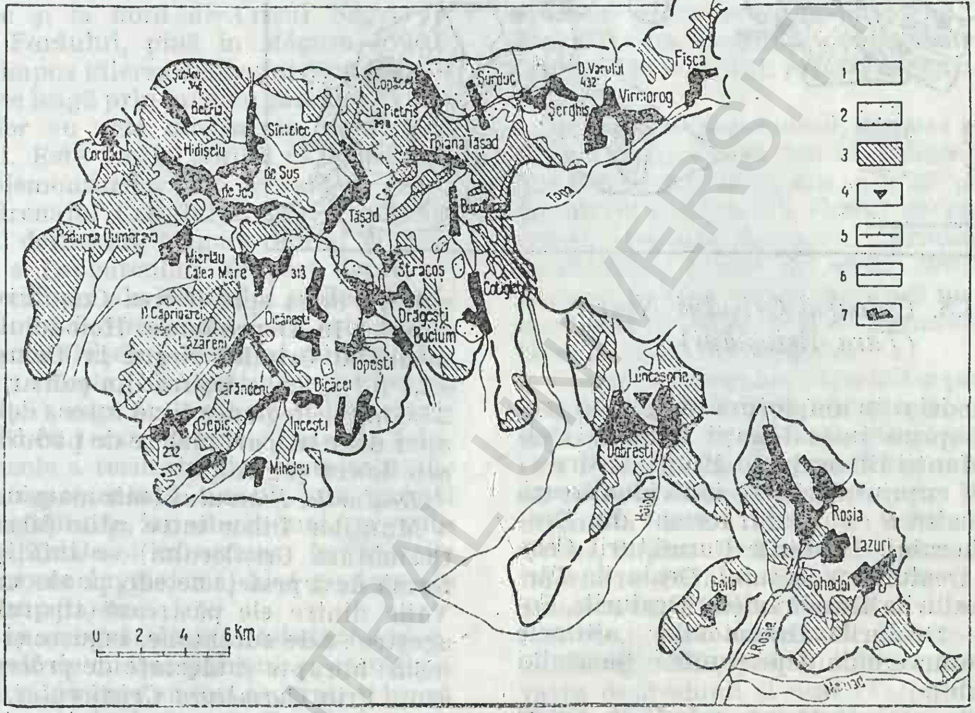

Fig. 17. Dealurile Pădurii Craiului. Utilizarea terenurilor. *1*, Teren agricol; *2*, livezi, vii; *3*, păduri; *4*, preparație de bauxită; *5*, căi ferate; *6*, drumuri; *7*, așezări.

povîrnișuri se menține la 5 — 6 l/s.km². Vegetația naturală este alcătuită dominant din păduri de gorun și subordonat din păduri de cer și gîrniță, precum și din pajiști stepizate — derivate și secundare. Predomină solurile brune eu-mezobazice tipice și luvice și mai ales solurile brune luvice.

Caracterul radiar al rețelei hidrografice și fragmentarea accentuată a reliefului sînt hotărîtoare pentru stabilirea aspectului general al peisajului, în prezent puternic umanizat prin activitatea agricolă. Terenurile agricole dețin, peste tot, mai mult de 50% din totalul suprafețelor, în unele locuri chiar spre 70%. Repartiția teritoriului forestier este

telor tradiționale în prea mare măsură, în dauna creșterii animalelor (fig. 17).

În prezent, industria este reprezentată doar prin prepararea bauxitei, provenită de la unitățile de exploatare din Munții Pădurea Craiului.

Rețeaua de așezări este formată din localități mici, cele mai multe preferînd povîrnișurile sau interfluviile (Tășad, Poiana Tășad, Bucuroaia ș.a.). Șoseaua și calea ferată care leagă Oradea de Culoarul Crișului Negru urmăresc, în general, interfluviile, servind în bune condiții necesitățile populației pentru deplasarea spre unitățile industriale din Oradea sau Beiuș (fig. 18).

8 — c. 624

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

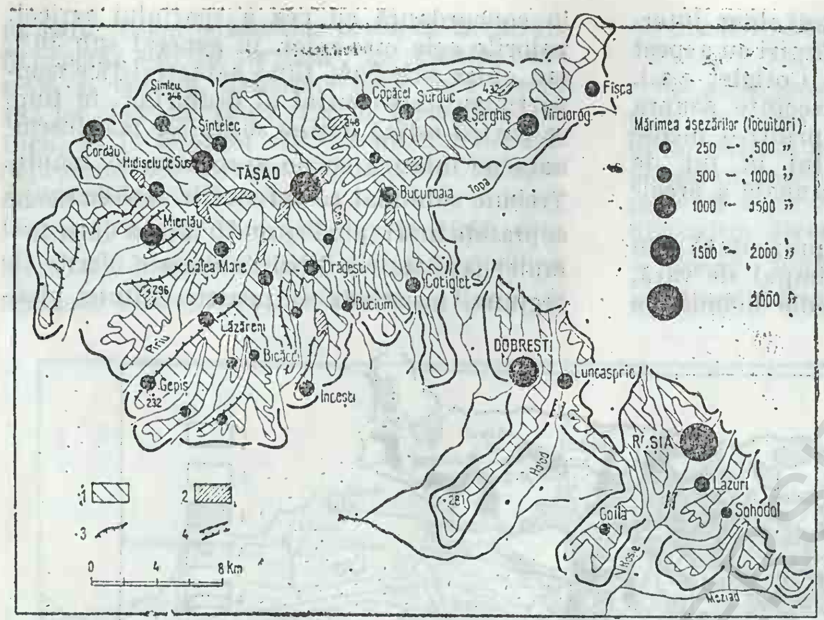

Fig. 18. Dealurile Pădurii Craiului. Relieful, repartiția și mărimea așezărilor. *1*, Piemont neted sau ondulat; *2*, pietrișuri piemontane; *3*, cueste; *4*, defilee.

2.2.3.5. *Culoarul Crișului Negru (Țara Beiușului)*

Este modelat în umplutura neogenă a grabenului cuprins între Munții Pădurea Craiului — Munții Bihorului și Munții Codru — Moma. În cuprinsul său se individualizează treapta înaltă a culoarului format din Dealurile Bihorului, Dealurile Curmăturii Criștiorului, Dealurile Vașcăului, Dealurile Tărcăiței, Dealurile Dumbrăviței, Dealurile Forăului și Dealurile Drăgotenilor, ultimele situate pe marginile depresiunilor Beiușului și Holodului.

Dealurile reprezintă un relief de culmi bombate larg, cu altitudinea cuprinsă între 250 și 350 m, derivate din piemonturi de acumulare, din care se detașează Măgura Forău (Răbăganilor), un martor de calcare mezozoice. Văile sînt largi, cu lunci extinse, iar pe versanți apar, în general, pînă la 6 nivele de terase, desfășurate în evantai și dispuse asimetric (fig. 19). Deschiderea largă a depresiunii spre vest permite pătrunderea maselor de aer vestice, dar dese ori în timpul iernii apar inversiuni termice. Periferia deluroasă beneficiază de un topoclimat de adăpost, ceea ce are repercusiuni în dezvoltarea vegetației termofile. Precipitațiile medii anuale însumează 700 — 1 000 mm, contribuind la alimentarea rîurilor adunate în două arii de convergență: una în Depresiunea Beiușului, a doua spre ieșirea Crișului Negru în cîmpie, în Depresiunea Holodului. Debitul mediu al Crișului Negru la Beiuș este de 13,1 m³/s, iar la ieșirea din culoar, la Tinca, 23,6 m³/s. Regiunea fiind intens despădurită, apar doar trupuri răzlețe de păduri de gorun sau de cer și gîrniță.

Dealurile Bihorului (sub marginea vestică a Munților Bihor între văile Meziadului și Curmătura Criștiorului) se înfățișează sub formă de suprafețe netede, pe alocuri înguste. Văile dintre ele păstrează tiparul vechilor agestre: cele autohtone, înguste și cu povîrnișuri abrupte și afectate de procese de versant. Prin *Curmătura Criștiorului*, modelată în formațiuni permo-mezozoice și mai ales neogene, se face legătura cu dealurile din Depresiunea Brad — Hălmagiu (I. Berindei, 1977).

Dealurile Vașcăului, Dealurile Tărcăiței și Dealurile Dumbrăviței se prezintă ca o prispă în lungul Munților Codru — Moma avînd un relief mai variat. La sud de Măgura Osoiu se desfășoară o fișie de dealuri, care, deși sînt sculptate în calcare mezozoice și prezintă evidente forme carstice, aspectul și evoluția comună cu dealurile depresiunii obligă, totuși, încadrarea lor în aria depresionară (de exemplu Dealurile Momei, după I. Berindei, 1977). Cele de la nord — Dealurile Tărcăiței — apar ca adevărate contraforturi desprinse din Munții Codrului. Interfluviile sînt fie înguste, fie larg bombate sau chiar sub formă

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Fig. 19. Profil transversal prin Culoarul Crişului Negru. *1*, Aluviuni ; *2*, pleistocen ; *3*, pliocen ; *4*, cretacic inferior ; *5*, jurasic; *6*, triasic ; *7*, permian ; *8*, porfire ; *9*, riolite ; *10*, terase.

de suprafeţe. Dealurile Dumbrăviţei, pe alocuri cu forme carstice, între Valea Mare şi Şoimi trec şi la nord de Crişul Negru în Dealurile Forăului, pînă în Măgura Forău (ceea ce a impus tăierea defileului Şuncuiuş — Şoimi), şi se leagă prin şaua largă a *Dealurilor Drăgotenilor* cu cele din latura nordică a Culoarului. Este foarte posibil ca în timpul formării piemonturilor prin această şa să se fi făcut drenajul Crişului Negru. Dealurile din nordul defileului, Măgura Forău şi şaua deluroasă a Drăgotenilor despart depresiunile intracolinare ale Beiuşului şi Holodului.

Depresiunea intracolinarăBeiuş este rezultatul acţiunii Crişului Negru şi numeroşilor săi afluenţi (Roşia, Nimăeşti, Crişul Pietros, Crişul Băiţei), care au creat un sistem ramificat de văi cu terase şi lunci. Datorită folosinţei agricole a teritoriului, vegetaţia naturală este reprezentată numai prin pajişti secundare stepizate, iar solurile mai frecvente sînt cele aluviale şi subordonat luvisolurile albice şi brune luvice, mai ales pe terasele medii şi superioare.

Depresiunea intracolinară Holod are aspectul unui golf de cîmpie pătruns şi ramificat între dealuri, în care au fost separate o luncă largă şi şase nivele de terasă. Panta de scurgere redusă a Crişului Negru şi a Holodului determină inundaţii frecvente, exces de apă, cursuri paralele şi un coeficient pronunţat de meandrare.

Vegetaţia naturală este reprezentată în terenurile uscate prin pajişti stepizate (derivate şi secundare), precum şi prin elemente hidrofile în luncile cu exces de apă. Solurile dominante sînt cele aluviale şi lăcoviştile. Parţial, pe podurile teraselor medii şi superioare apar soluri eu-mezobazice, brune luvice precum şi luvisoluri albice.

Culoarul Crişului Negru. Cel mai caracteristic din cuprinsul Dealurilor Crişanei, culoarul este o străveche vatră a populaţiei româneşti, despre care istoricul ungur S. M á r k i (1887, p. 95) arată „în ceea ce priveşte Valea Crişului Negru, admit că ungurii noştri i-au găsit acolo pe români". Are un număr mare de aşezări — anume 162 — din care patru oraşe (Beiuş, Ştei, Nucet şi Vaşcău), opt localităţi componente ale oraşelor şi 150 localităţi rurale, organizate în 26 de comune.

În aşezările depresiunii, dispuse altitudinal între 112 m şi circa 500 m, trăiesc în jur de 120 000 de locuitori, din care 22% formează populaţia urbană. Cu destul de puţine excepţii, aşezările sînt mici, mărimea medie a localităţilor rurale de circa 590 locuitori. Această situaţie este în legătură nu numai cu condiţiile de relief, ci şi cu forma de proprietate şi tipul de economie.

Urmărirea dispunerii aşezărilor permite evidenţierea a două tipuri de grupări : în vatra depresiunii şi în dealurile piemontane (Viorica Rusu, 1972). În primul caz, aşezările îşi au vatra în luncă (Cheşa, Cociuba Mare etc.), la limita dintre luncă şi terase (Cărăsău, Ursad, Suplacu de Tinca etc.), pe podul terasei inferioare (Ginta, Rohani, Căpîlna, Rîpa, Dumbrava, Holod, Sîmbăta, Rieni, Petrileni etc.), pe o succesiune de terase (Tinca, Săldăbagiu Mic, Ştei etc.), la contactul dintre vatra depresiunii şi deal (Talpe, Vălanii de Beiuş, Rotăreşti, Crînceşti, Vărăşeni, Răbăgani, Brăteşti etc.). În aria dealurilor piemontane, dispunerea aşezărilor prezintă aceeaşi mare varietate, predominînd cele de vale (Nimăieşti, Curăţele, Pociovalişte etc.) şi de interfluviu (Teleac, Saca, Sălişte de Beiuş, Stînceşti, Cociuba Mică etc.). Alături de situaţiile menţionate apar numeroase cazuri în care vatra se întinde atît pe vale şi versanţi, cît şi pe interfluvii, acestea avînd specifică o energie mai mare de habitat, care merge de la 30 — 50 m pînă spre 50 — 100 m. Cele mai numeroase sate sînt dispuse pe văi sau pe culmile uşor înclinate, ceea ce face ca energiile caracteristice de habitat în Depresiunea Crişului Negru să fie mai mici de 30 m (fig. 20).

Majoritatea satelor au formă liniară şi se află pe văi, la contactul vetrei depresiunii cu dealurile sau cu muntele şi pe interfluvii.

În cuprinsul depresiunii populaţia este răspîndită relativ neuniform, dar aşezările din vatra depresiunii, situate în general de-a lungul axei rutiere principale, au densităţi mai mari: Răbăgani 93 loc./km², Drăgăneşti 92, Pocola 90, Sîmbăta 86, Bunteşti 79, Pomezeu 78, Uileacu de Beiuş 75, Holod 74, Lunca 71 loc./km² etc. Spre periferia depresiunii se înregistrează valori mult mai reduse: Budureasa 8 loc./km², Pietroasa 23, Criştioru de Jos 25, Căbeşti 35, Tărcaia 36, Roşia 37, Şoimi 39 etc., determinate de faptul că teritoriul comunelor cuprinde spaţii montane întinse.

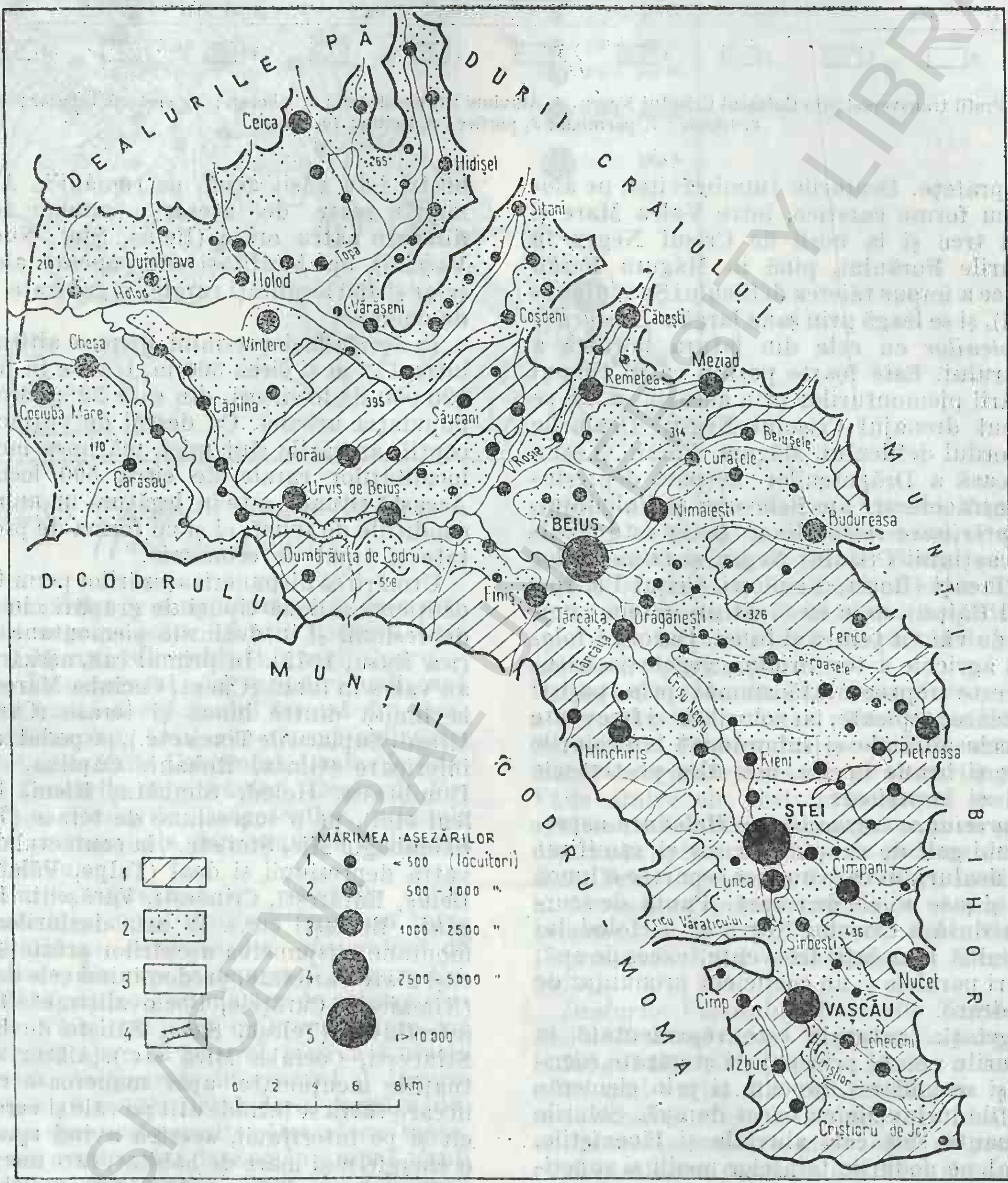

Fig. 20. Culoarul Crişului Negru. Relieful, repartiţia şi mărimea aşezărilor. *1*, Dealuri piemontane; *2*, versanţi cu terase; *3*, luncă; *4*, defileu.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Fig. 21. Culoarul Crişului Negru. Utilizarea terenurilor. *1*, Teren agricol; *2*, livezi, vii; *3*, păduri; *4*, vetre de aşezări; *5*, căi ferate; *6*, drumuri.

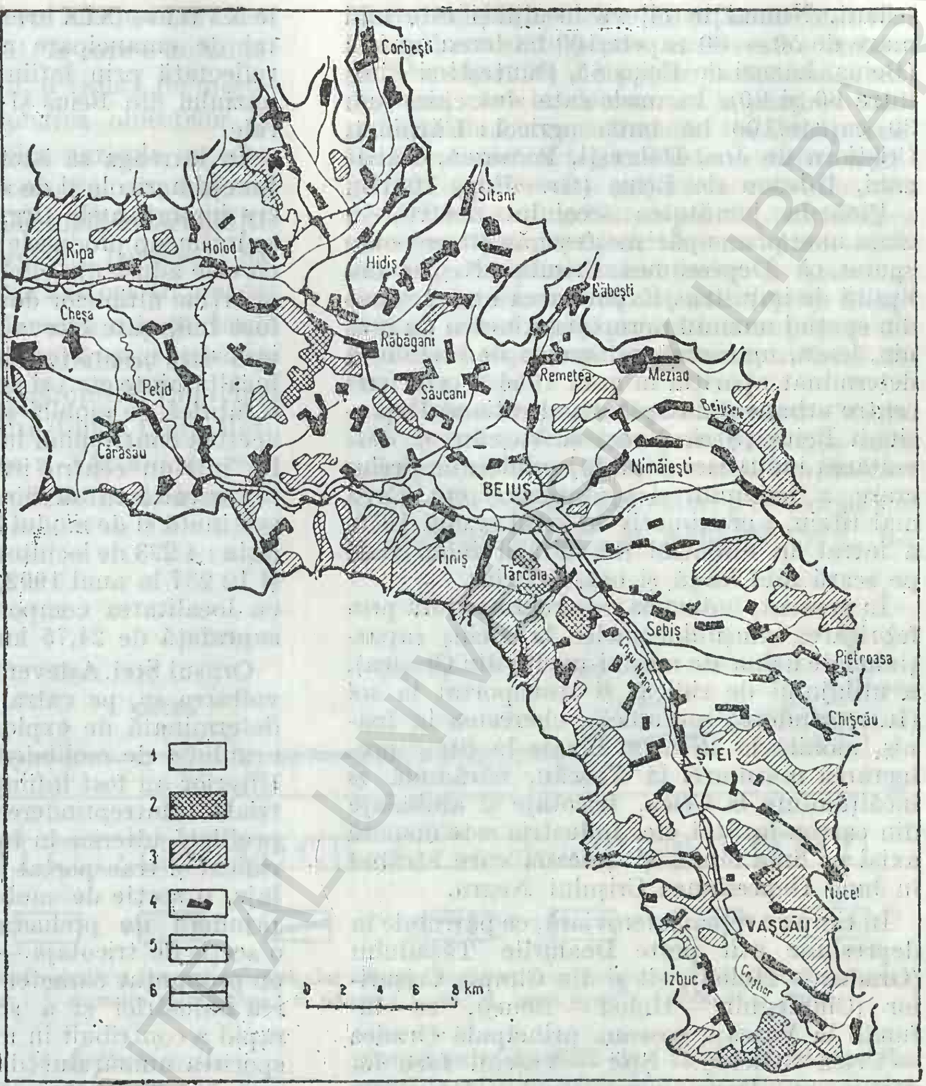

Pînă cu trei—patru decenii în urmă, culoarul Crişului Negru se caracteriza, în cea mai mare parte printr-o agricultură de subzistenţă, care nu era în măsură să asigure necesităţile populaţiei, aceasta fiind obligată să coboare în Cîmpia Crişurilor de unde-şi procura cereale. În vatra depresiunii terenurile agricole au o frecvenţă ridicată: Sîmbăta 89%, Pocola 87%, Răbăgani 86%, Căpîlna 82%, Cociuba Mare 79%, Drăgăneşti 78%, Beiuş şi Holod 77%, Uileacu de Beiuş 74%, Bunteşti 72% etc. (Gr. P. Pop, 1981), iar fondul forestier deţine valori modeste (numai 4% la Sîmbăta, 6% la Pocola, 8% la Beiuş, Căpîlna şi Pocola, 12% la Drăgăneşti, 21% la Uileacu de Beiuş). Necesarul de spaţiu agricol a determinat extinderea terenurilor în dauna pădurii şi în spaţiul piemontan, aşa cum este cazul la Lazuri de Beiuş, Lunca, Remetea, Rieni etc. (fig. 21).

Creşterea animalelor are la bază, cu destul de puţine excepţii, numai păşunile şi fîneţele naturale, în general puţin productive, cu consecinţe în numărul redus de animale la unitatea de suprafaţă. La bovine numai într-un singur caz (Bunteşti) se înregistrează peste 100 capete/100 ha teren agricol, în timp ce în toată depresiunea numărul de animale este de 40 — 60 capete/100 ha teren agricol, chiar sub 40 capete la Beiuş, Nucet, Vaşcău, Criştioru de Jos, Lazuri de Beiuş, Pietroasa. De asemenea, numărul oilor este

scăzut. Numai în cîteva localităţi este mai mare de 50 — 60 capete/100 ha teren agricol (Beiuş, Lazuri de Beiuş 85, Bunteşti şi Finiş între 60 şi 80). În unele sate sînt chiar sub 30 capete/100 ha teren agricol: Cărpinet, Criştioru de Jos, Dobreşti, Pomezeu, Răbăgani, Uileacu de Beiuş (Gr. Pop, 1981b).

Pînă la jumătatea secolului nostru, în afara unor preocupări meşteşugăreşti, se poate spune că Depresiunea Crişului Negru era lipsită de industrie. Exploatarea unor resurse din spaţiul montan apropiat (minereu de uraniu, lemn, marmură, minereuri de metale) a determinat apariţia în anul 1956 a celor trei centre urbane din capătul sud-estic al Depresiunii Beiuş (Ştei, Nucet şi Vaşcău) şi dezvoltarea industriei de utilaj minier, de prelucrare a lemnului şi a marmurei etc. Ceva mai tîrziu, aproximativ în jurul anului 1970, a intrat în circuitul dezvoltării industriale pe scară mai largă şi oraşul Beiuş.

În prezent, industria este reprezentată prin fabricarea maşinilor-unelte la Beiuş (aparţinînd de uzina de maşini-unelte din Oradea), a utilajului de ridicat şi transportat la sol (Întreprinderea mecanică), cherestea la Ioaniş, mobilă la Beiuş şi binale la Ştei, prelucrarea marmurei la Vaşcău, cărămidă şi încălţăminte la Ceica, tricotaje şi ambalaje din carton la Ştei etc. Industria este dispusă axial pe linia ferată şi şoseaua care străbat în lung Depresiunea Crişului Negru.

În timp ce reţeaua feroviară, ce pătrunde în depresiune atît peste Dealurile Tăşadului (Oradea — Holod), cît şi din Cîmpia Crişurilor (Ciumeghiu — Holod — Beiuş), se înfundă la Vaşcău, şoseaua principală Oradea — Ceica — Beiuş — Ştei — Vaşcău face legătura cu Depresiunea Brad — Hălmagiu (prin pasul Vîrfurile). Din ea se desfac o seamă de şosele: Sîmbăta — Dobreşti, Beiuş — Roşia — Zece Hotare — Aleşd (peste Munţii Pădurea Craiului), Beiuş — Budureasa — Stîna de Vale, Lunca — Nucet — Arieşeni — Cîmpeni (peste Munţii Bihorului, prin pasul Vîrtop) şi Brăteşti — Holod — Tinca — Salonta.

Oraşul Beiuş. Situat în mijlocul depresiunii, cu acelaşi nume, la confluenţa Văii Nimăieşti cu Crişul Negru atît în luncă, cît şi pe terasele inferioare ale celor două ape, este una dintre aşezările vechi ale Bihorului, atestată documentar din anul 1270, calitatea de oraş (*oppidum*) primind-o încă din anul 1410. La 1451 a devenit oraş liber. În secolele XVIII — XIX are loc o intensificare a luptei de emancipare a populaţiei româneşti, reflectată prin înfiinţarea, în 1828, a gimnaziului din Beiuş şi a unor societăţi culturale.

În întreaga sa istorie, oraşul, dezvoltat cu funcţii agricole şi de servicii, a fost unul dintre importantele tîrguri ale Bihorului, unde se întîlneau produsele muntelui şi ale dealului cu cele aduse din cîmpie. Funcţia industrială aparţine ultimelor două -trei decenii, cînd au fost înfiinţate cîteva unităţi cooperatiste de industrie uşoară (confecţii, tricotaje, covoare, încălţăminte etc.) şi au început să funcţioneze o fabrică de mobilă şi una de maşini-unelte, acestea contribuind la transformarea Beiuşului într-un centru industrial-agrar.

Dezvoltarea sa din ultima perioadă este susţinută şi de modul în care a evoluat populaţia: 4 223 de locuitori în 1910, 8 744 în 1966 şi 12 237 în anul 1992, cînd oraşul, împreună cu localitatea componentă Delani, ocupa o suprafaţă de 24,75 km².

Oraşul Ştei. A devenit oraş în anul 1956, dezvoltarea sa, pe vatra fostului sat Ştei, fiind determinată de exploatarea minereurilor de uraniu şi de molibden din munţii apropiaţi. Ulterior au fost înfiinţate alte unităţi industriale — întreprinderea de utilaj minier, reprofilată ulterior în întreprindere de utilaj de ridicat şi transportat la sol o secţie de ambalaje, o secţie de mobilă şi binale (a întreprinderii de prelucrare lemnului Oradea), o secţie de tricotaje — care conferă oraşului un pronunţat caracter industrial. Dezvoltarea industriei şi a serviciilor într-un ritm rapid a contribuit în mod corespunzător, la sporirea numărului de locuitori: de la numai 506 în 1910 la 5 754 în 1966 şi 10 265 de locuitori în 1992.

Oraşul Nucet. Aşezat la poalele Munţilor Bihorului, pe Crişul Băiţei şi pe DN 76 ce trece, prin pasul Vîrtop, în valea Arieşului, a apărut după al doilea război mondial ca urmare a exploatărilor miniere din regiune, avînd rolul de loc de rezidenţă pentru populaţia minieră. Împreună cu cele două localităţi componente — Băiţa şi Băiţa-Plai — are o populaţie de 2 523 de locuitori în 1992.

Oraşul Vaşcău. Situat în capul sud-estic al Depresiunii Crişului Negru, este amintit documentar în anul 1552 (sub numele de Nagyhko, iar la 1599 sub cel de Krayova). S-a dezvoltat ca un centru polarizator al

localităţilor din jur, în evul mediu fiind menţionată obţinerea fierului, la care s-au adăugat în decursul timpului, o seamă de meşteşuguri pentru confecţionarea obiectelor de îmbrăcăminte, a uneltelor agricole, a ceramicii. Olăritul, spre exemplu, este bine reprezentat şi în perioada actuală în localităţile din sudul oraşului (Cărpinet, Leheceni, Săliştea de Vaşcău şi Criştioru de Jos). În prezent în oraşul Vaşcău funcţionează o importantă unitate de prelucrare a marmurei, care este exploatată din imediata apropiere. Împreună cu localităţile componente (Cîmp, Cîmp-Moţi, Cobeşti, Vărzarii de Jos şi Vărzarii de Sus) Vaşcăul are o populaţie de 3 313 de locuitori (în anul 1992).

Mare — Sebiş — Beliu (direcţionate sud-vest — nord-est şi respectiv nord-vest — sud-est (M. Paucă, 1959) şi erupţiile tortoniene şi sarmaţiene, care au determinat împărţirea bazinului în două compartimente. De altfel, structura tectonică a regiunii este cea care a imprimat arhitectura majoră a reliefului. Pe acest fond s-au grefat aspectele morfologice caracteristice, în fazele de modelare continentală din pliocenul superior şi cuaternar cînd, sub dominanţa acţiunii reţelei hidrografice, a fost sculptat fără întrerupere în depozitele neogene şi cuaternare, relieful actual (fig. 22).

În ansamblu, aria depresionară a Crişului Alb se caracterizează prin existenţa unui relief etajat între 110 şi circa 400 m, în care suprafeţele ocupate de dealuri şi de cîmpie sînt în proporţie de 65% şi, respectiv, 35%. Re-

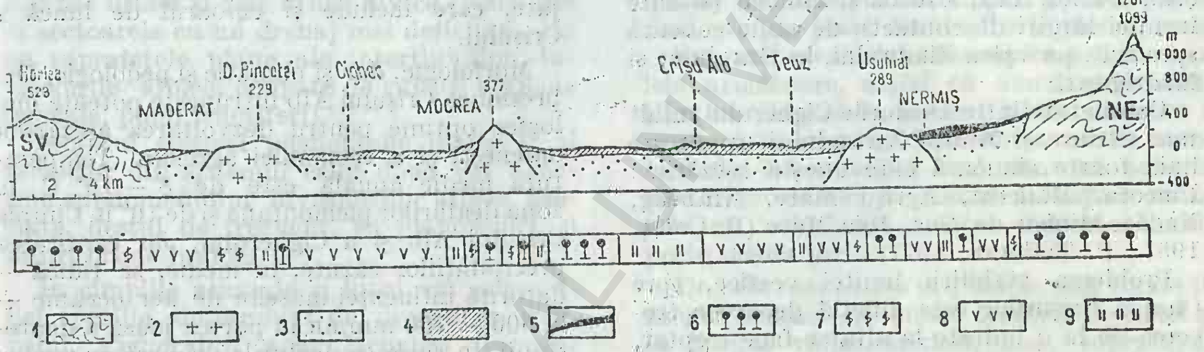

Fig. 22. Profil transversal prin Dealurile şi Depresiunea Crişului Alb. *1*, Cristalin; *2*, eruptiv-miocen; *3*, depozite pliocene; *4*, depozite cuaternare; *5*, depozite piemontane; *6*, pădure; *7*, vii; *8*, teren arabil; *9*, păşuni şi fineţe.

2.2.3.6. *Dealurile şi depresiunile Crişului Alb*

Vastul golf depresionar al Crişului Alb, care cuprinde, în sens mai larg, întreaga arie depresionară de subsidenţă mio-pliocenă dintre Munţii Zarandului şi Munţii Codru—Moma, se deschide ca o uriaşă pîlnie spre cîmpie şi constituie cea mai adîncă pătrundere a cîmpiei între unităţile muntoase din vestul ţării.

Bine populată, cu cîmpuri largi, cultivate pe terase şi în luncă, pomi fructiferi şi viţă de vie pe dealurile marginale, această arie depresionară îşi merită pe deplin vechea denumire de „Ţara Zarandului".

Rolul hotărîtor în naşterea acestei arii coborîte l-a avut sistemul liniilor de dislocaţie marginală Pîncota—Cil, Camna—Mocrea, Joia

giunea este drenată de Crişul Alb şi de afluentul acestuia Cigherul, dar în timp ce Cigherul drenează numai o parte din dealurile continuate din marginea nordică a Highişului, Crişul Alb reprezintă colectorul principal, iar valea sa o axă geografică (de convergenţă, de circulaţie) pentru întreaga unitate.

Deschiderea largă spre cîmpie (circa 50 km între extremităţile vestice ale Munţilor Codru—Moma şi Munţilor Zarandului) face ca pătrunderea aspectului de cîmpie, în lungul arterelor hidrografice majore, să ajungă pînă în dreptul defileelor epigenetice de la Joia Mare (pe Crişul Alb) şi de la Tauţ (pe Cigher), acolo unde rîurile ies dintre dealuri în depresiunea propriu-zisă.

Prezenţa acestor sectoare de văi epigenetice trădează procesul general de formare a reliefului, ca urmare a adîncirii reţelei hidro-

grafice în formațiunile mai vechi, prin înlăturarea formațiunilor mai noi (începînd cu cele piemontane și apoi lacustre pliocene) pe traseele inițial stabilite.

În cadrul golfului depresionar, brîul dealurilor piemontane, cu altitudini ce oscilează între 200 și 400 m, are o dezvoltare simetrică și însoțește, fără întrerupere, poala Munților Codru—Moma și Zarand. Această ramă de dealuri piemontane, cu caracter de plan de racord între treapta montană și vatra depresiunii, suportă influența vecinătății munților sub cele mai diferite aspecte, limita dintre cele două unități fiind uneori greu de stabilit. Ea urmărește, în linii mari, curba de nivel de 400 m, corespunzînd în general limitei dintre depozitele neogene și rama cristalină, precum și limitei inferioare a masivelor păduroase. În nord, contactul dintre Dealurile Codrului și munți este marcat de linia ce leagă localitățile Șoimi, Boftei, Urviș de Beliu, Groșeni, Dezna, Laz, Crocna și Zimbru (situate în mici lărgiri de contact), de unde coboară spre sud, pe valea Zimbrului, la Gurahonț și Mădrigești.

Contactul dintre Dealurile Cigherului, mult mai extinse și Munții Zarandului urmărește linia foarte sinuoasă care unește așezările: Pîncota, Măderat, Agrișu Mare, Arăneag, Nadăș, Minișu de Sus, Joia Mare (P. Coteț, 1957; P. Tudoran, 1977).

Problema stabilirii limitei vestice, spre Cîmpia Crișurilor este dificilă deoarece trecerea de la o unitate la alta se face treptat, totuși se poate recunoaște o fîșie de tranziție în care se produce schimbarea particularităților factorilor geografici specifici celor două unități. Se conturează, astfel, o linie de contact pe direcția localităților Belfir, Ucuriș, Craiva, Beliu, Ineu, Moroda și Pîncota (Al. Savu, 1958; P. Tudoran, 1983), corespunzător șirului măgurilor andezitice și de conglomerate vulcanice.

Între aceste limite suprafața ariei depresionare însumează circa 1 260 km², ceea ce reprezintă a șasea parte din suprafața Dealurilor Crișanei. Dacă se are în vedere că acest teritoriu este locuit de 78 500 persoane, rezultă o încărcătură umană medie de 62 loc./km².

În comparație cu limitele fizico-geografice ale golfului depresionar al Zarandului, limitele domeniului său economico-geografic cunosc o extensiune mult mai mare (circa 1 900 km²), deoarece cuprind și versanții masivelor muntoase învecinate, atrași în circuitul economic al depresiunii. Legăturile cu regiunile învecinate se asigură, în primul rînd, printr-o rețea rutieră bine organizată, axată pe drumul național din lungul Crișului Alb (Arad — Ineu — Gurahonț — Brad — Deva), dublat de calea ferată Arad — Brad (singura de altfel) și drumurile județene modernizate Arad — Tîrnova — Șilindia — Buteni, respectiv Oradea — Beliu — Bocsig — Ineu. Din ele se desprind drumuri secundare, de importanță locală, care fie că pătrund în lungul văilor pînă în munte, fie că taie de-a curmezișul dealurile piemontane, ori subliniază contactul dintre cîmpie și dealuri, asigură legătura dintre toate părțile acestei regiuni, ca și dintre acestea și regiunile vecine.

Eroziunea din timpul cuaternarului mediu și din holocen a separat în cadrul golfului depresionar al Crișului Alb două mari trepte morfologice: a dealurilor și a cîmpiei etajate, care include și culoarul de luncă a Crișului.

Morfologic, dar și climatic și pedologic, Depresiunea Crișului Alb întrunește potențe biologice optime pentru dezvoltarea așezărilor omenești și a economiei agricole. Temperatura medie anuală este de 8 — 10° C în zona dealurilor piemontane și de 10° în Cîmpia Crișului Alb și a Cigherului, iar cantitatea precipitațiilor căzute, în medie, se ridică — datorită influenței maselor de aer oceanic — la 600 — 700 mm/an în partea joasă a depresiunii, în timp ce dealurile primesc, în medie, 700 — 800 mm/an.

Orientarea diferită a celor două masive care încadrează aria depresionară, cu versanți diferit expuși circulației frontale și advecției maselor de aer umed din vest, determină o serie de diferențieri locale în repartiția cantităților de precipitații. Invaziile frecvente de mase de aer vestice și sud-vestice fac ca iernile să fie relativ blînde (—1°C în luna ianuarie), iar verile mai răcoroase (20 — 21°C în luna iulie), amplitudinile termice medii anuale prezentînd astfel valori mai scăzute (20 — 22°C).

Ceea ce conturează imaginea geografică actuală a întregii depresiuni este alternanța suprafețelor cultivate cu cele de pășuni și fîneață și cu peticele de pădure de cer și gîrniță, de gorun și cer, iar la contactul cu munții, de carpen cu fag (fig. 22). Analiza hărților mai vechi atestă intervenții antropice puternice și permanente asupra ele-

mentelor mediului natural (începînd cu sfîrșitul secolului XVIII), astfel încît peisajul natural este slab reprezentat, întîlnit doar în sectoarele înalte ale depresiunii. Pădurile ocupă suprafețe relativ restrînse (circa 13% din suprafața totală) față de pajiștile stepizate, utilizate ca pășuni (27%) și terenurile arabile (48%) extinse pînă la poala munților.

Cea mai mare răspîndire o au solurile argiloiluviale (luvisolurile albice pseudogleizate și planosolurile), la care se adaugă petice de soluri brune cambice, vertisoluri, soluri cernoziomoide. Acest tip predominant de sol prezintă o serie de subtipuri generate de schimbarea condițiilor locale în care se află.

Seria genetică a solurilor argiloiluviale este specifică dealurilor Cuiedului, Codrului și Tauțului. Pe versanții cu o înclinare mai mare din zona de contact cu muntele apar solurile brune și cele brune luvice (podzolite în sectoarele cu un drenaj mai deficitar), iar pe suprafețele plane ale interfluviilor, luvisolurile albice, ocupate de culturi agricole (cereale, pomi fructiferi).

Sectorul cîmpiei piemontane înalte și al teraselor din sistemul celor două văi aparține subdomeniului luvisolurilor albice, asociate, destul de frecvent, cu planosoluri și soluri brune luvice.

În cîmpiile aluviale și lunci, cu microrelief specific, determinat de divagarea Teuzului, Cigherului, apar lăcoviști frecvent solonetizate, respectiv soluri gleice. Sînt prezente, de asemenea, solurile neevoluate — aluviale și protosoluri aluviale — utilizate în cultura cerealelor, ca pășuni și fînețe, necesitînd fertilizări și măsuri de protecție împotriva inundațiilor.

Cu excepția Crișului Alb, toate rîurile care drenează teritoriul golfului depresionar își au obîrșia pe clina dinspre depresiune a munților învecinați, iar văile lor, la contactul dintre cele două unități, schițează lărgiri sau mici depresiuni. Cu aspectul de culoare largi, cu lunci și terase acoperite cu terenuri agricole reprezintă toate căi de pătrundere în munți — spre valorificarea resurselor acestora. Avînd panta de scurgere cu valori reduse (0,1 — 0,6 m/km), albiile prezintă numeroase meandre divagante, despletiri și pături de aluviuni supraînălțate.

Lacul de baraj de la Tauț are rolul de regularizare a debitelor Cigherului și înlăturării pericolului inundațiilor, iar lacurile amenajate pentru piscicultură de la Mînerău, Bocsig, Ineu — alimentate cu apă de Canalul Morilor — aduc modificări substanțiale peisajului.

Aria depresionară a Crișului Alb a oferit condiții de locuire prielnice, fapt dovedit de existența neîntreruptă a omului pe aceste meleaguri, încă din paleolitic (Valea Mare, Iosășel). Numărul mare al tezaurelor monetare dacice (sec. III — I î. Ch.) descoperite la Agriș, Șilindia, Almaș, Buteni, Dezna, Dieci, Ineu etc. dovedește prezența unei populații dacice numeroase, o intensă circulație și un grad de civilizație materială avansat în acea perioadă.

Potrivit atestărilor documentare, la sfîrșitul secolului XV ființau aproape 50% din așezările omenești existente azi, unele dintre acestea îndeplinind funcția de *oppidum* (Sebiș, Tauț, Dezna) sau *villa* (Pîncota, Mocrea, Drauț, Dud). Se observă că ele preferau porțiunile mai înălțate ale cîmpiei și, în al doilea rînd, părțile joase din dealurile piemontane.

Rețeaua așezărilor se completează în secolele următoare, astfel că numărul localităților se cifrează în prezent la 92, din care 3 orașe și 89 de sate. Densitatea medie areolară de 7,3 sate/100 km² situează această arie depresionară în rîndul unităților naturale cu valori ale acestui indicator mult peste media țării.

De cele mai multe ori, satele sînt fixate în lungul contactelor dintre treptele de relief și în lungul văilor, evitînd, însă, suprafețele expuse viiturilor. Aproape 70% din numărul acestora se află la altitudini de 110—200 m, frecvența lor fiind mai redusă la peste 200 m (fig. 23).

Mărimea medie a satelor este în jur de 880 loc./sat, dar încărcătura umană a vetrelor cunoaște oscilații deosebit de mari, de la 155 locuitori (satul Clit, com. Hășmaș) la 2 826 locuitori (Bocsig), în funcție de potențialul natural și economic al teritoriului respectiv, de prezența sau absența căilor de comunicație majore.

Evoluția demografică în ultimii 100 de ani arată o creștere permanentă a numărului de locuitori pînă la începutul secolului XX (recensămîntul din 1910). Deceniul al doilea al secolului nostru marchează, însă, începutul unei perioade de scădere continuă a populației, pe ansamblul depresiunii, astfel încît timp de 70 de ani (1910 — 1982) numărul acesteia se reduce cu 15 000, într-un ritm mediu anual de — 0,24‰. Fenomenul

— c. 674

se datorește, în parte, plecărilor definitive determinate de caracterul predominant agricol al economiei, dar și sporului natural foarte redus, negativ de cele mai multe ori, care nu reușește să asigure nici măcar înlocuirea fizică a fiecărui individ. În aceste

Pîncota (pentru scopuri locale); diatomită și bentonită — exploatate în cariera de la Miniș; calcare —pentru obținerea varului (Agrișu Mare, Brazi, în valea Deznei etc.); pietrișuri și nisipuri exploatate printr-o întreagă rețea de cariere și balastiere (Gurahonț,

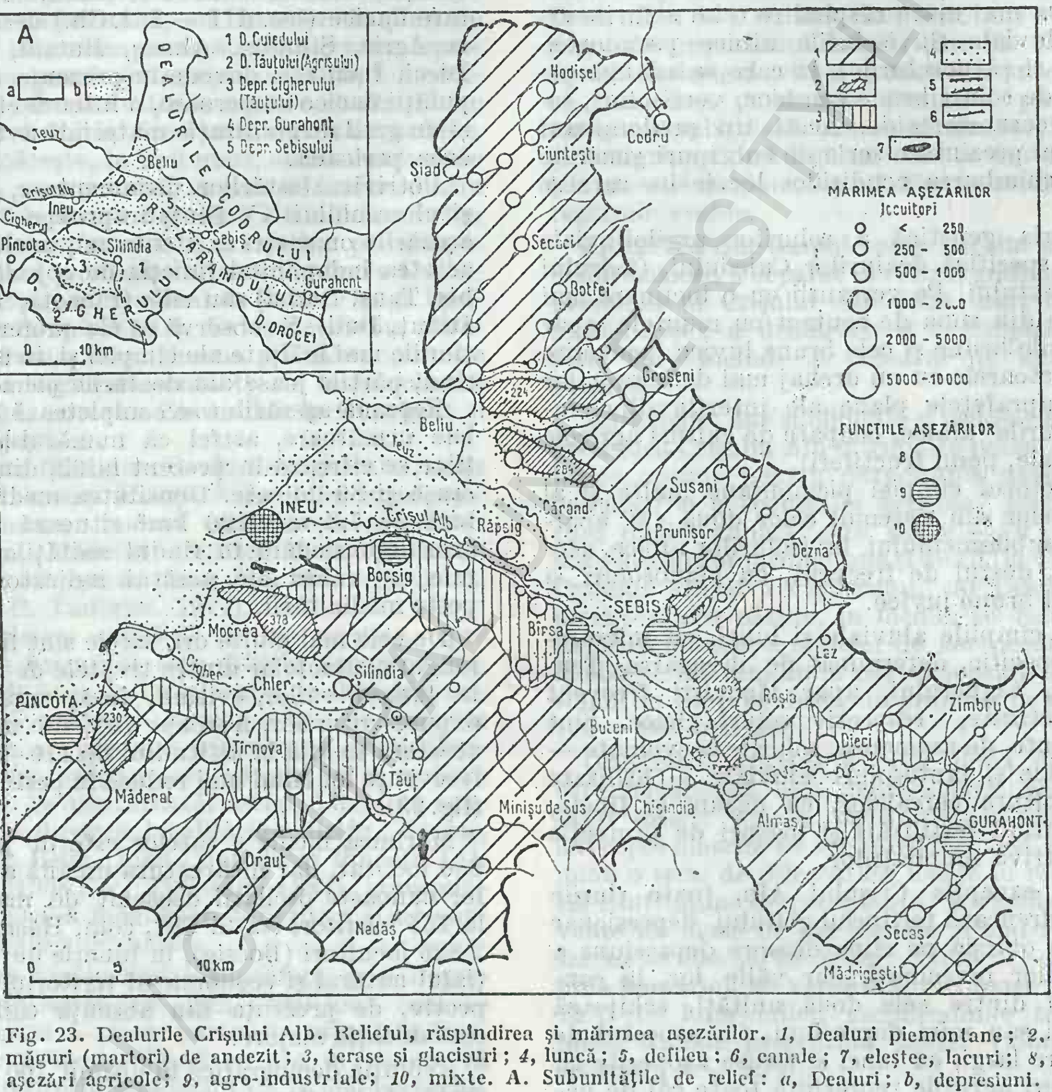

Fig. 23. Dealurile Crișului Alb. Relieful, răspîndirea și mărimea așezărilor. *1*, Dealuri piemontane; *2*, măguri (martori) de andezit; *3*, terase și glacisuri; *4*, luncă; *5*, defileu; *6*, canale; *7*, eleștee, lacuri; *8*, așezări agricole; *9*, agro-industriale; *10*, mixte. A. Subunitățile de relief: *a*, Dealuri; *b*, depresiuni.

condiții structura populației pe grupe de vîrstă indică un tip demografic îmbătrînit.

Formațiunile geologice prezente, ce constituie fundamentul ariei depresionare, oferă foarte puține resurse: andezite — obiectul unor exploatări în cariere la Mocrea, Camna,

Răpsig, Bocsig, Beliu, Hășmaș, Tîrnova, Archiș, Dezna). De aceea regiunea și-a axat economia, în primul rînd, pe valorificarea resurselor solului.

În structura fondului funciar domină suprafețele arabile (48 %) și cele ocupate de pășuni

şi fîneţe (27%), urmate de păduri (13%), vii şi livezi (4%). Îmbinarea acestora, în diferite proporţii, în funcţie de relief şi condiţii climatice, dau poziţia funcţional-agricolă specifică a diferitelor subunităţi naturale, caracterul funcţional al aşezărilor prezente aici.

culturi cerealiere şi creşterea animalelor. Se conturează chiar un mic areal viticol : Măderat — Mocrea, Ineu — Bocsig — Şilindia — Drauţ, cu circa 1 000 ha (fig. 24).

Profilul economic al regiunii imprimă structurii populaţiei active un anume specific, ea

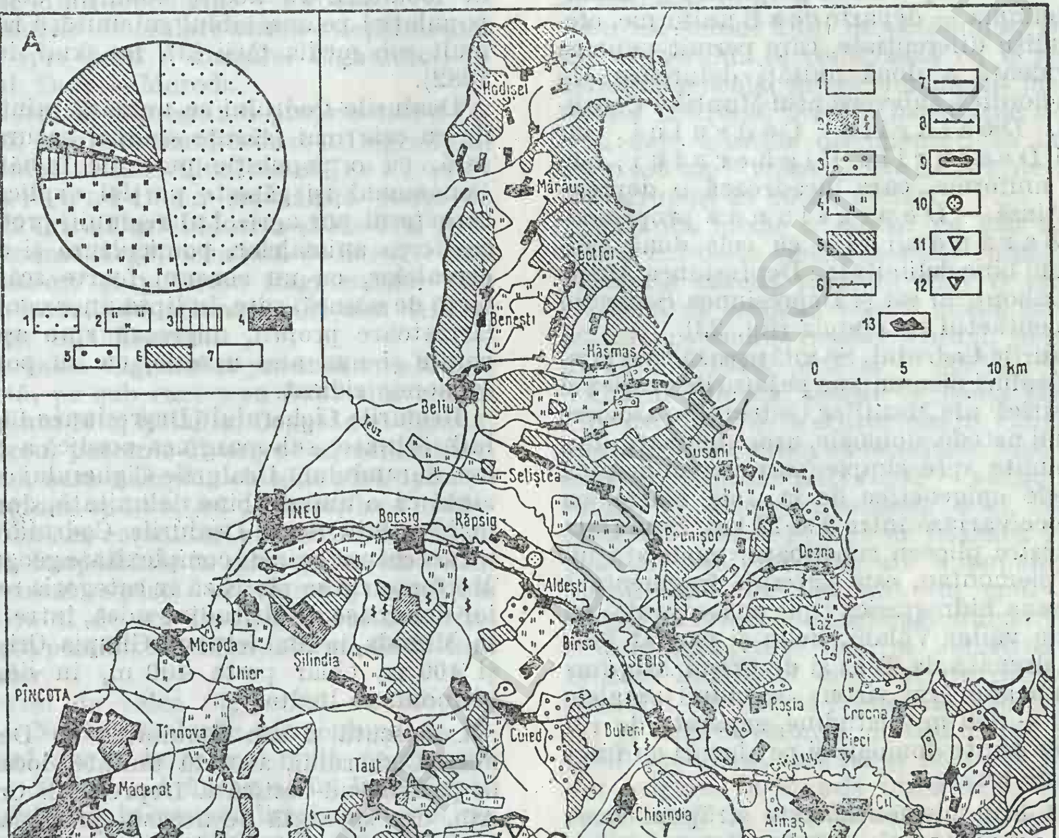

Fig. 24. Dealurile Crişului Alb. Utilizarea terenurilor. *1*, Teren arabil ; *2*, vii ; *3*, livezi ; *4*, păşuni şi fîneţe ; *5*, păduri ; *6*, cale ferată ; *7*, drumuri ; *8*, canale ; *9*, eleştee, lacuri de acumulare ; *10*, balastieră ; *11*, andezit ; *12*, diatomit ; *13*, aşezări. A. *1*, Teren arabil ; *2*, păşuni ; *3*, fîneţe ; *4*, vii ; *5*, livezi ; *6*, păduri ; *7*, alte terenuri.

Dealurile piemontane îmbină, în general, o serie de caractere agricole de tranziţie, constituind substraturi fizice propice dezvoltării pomiculturii, creşterii animalelor şi chiar culturilor cerealiere şi tehnice, în timp ce partea de cîmpie cu terase şi luncă excelează în

fiind dominată de populaţia agricolă în proporţie de 54,3%, în timp ce populaţia ocupată în ramurile productive industriale reprezintă doar 22,4%. Această din urmă grupă este constituită, în mare parte, din activii care efectuează naveta zilnică spre unităţile

industriale din Arad, dar şi din personalul ocupat în industria oraşelor Ineu (fabrica de mobilă, secţia de tricotaje), Pîncota (fabrica de mobilă curbată), Sebiş (fabrica de mobilă), Bocsig (fabrica de cherestea şi parchet), Gurahonţ (fabrica de conserve din fructe) etc.

Cele două trepte fizico-geografice — dealurile şi cîmpia — departe de a fi uniforme, oferă condiţii diferenţiate, care permit punerea în evidenţă a două unităţi deluroase: în latura nordică, sub versantul Munţilor Codru-Moma, D e a l u r i l e C o d r u l u i, iar în sud D e a l u r i l e C i g h e r u l u i, mai puţin uniforme, care încadrează o depresiune întinsă — D e p r e s i u n e a propriu-zisă a Z a r a n d u l u i — cu cele două subdiviziuni bine delimitate: Depresiunea Almaş — Gurahonţ, în est şi Depresiunea Sebişului de la contactul cu cîmpia (fig. 23).

Dealurile Codrului. Se înfăţişează ca o prispă de dealuri piemontane pe laturile vestică şi sud-vestică ale Munţilor Codrului, o asociere de culmi netede, domoale, uşor înclinate dinspre munte spre cîmpie (care pătrunde pînă la cheile epigenetice de la Joia Mare), cu lăţime ce variază între 3 şi 12 km. Suprafaţa de netezire pliocen superioară, modelată ulterior piemontan, este puternic fragmentată de reţeaua hidrografică tipic consecventă (cu excepţia văilor Vălani, Beliu şi parţial Borzeşti), drenată de Teuz şi de Crişul Alb, formînd un adevărat sistem de culmi paralele de 200 — 300 m altitudine, separate de văi largi, cu pante domoale şi pe alocuri cu fragmente de terase.

Acest brîu piemontan este străpuns marginal — la contactul cu vatra depresiunii — de mici măguri vulcanice andezitice (Gălălău 224 m, Usumal 284 m, Pleşa Sebişului 403 m, Berindia 363 m), care domină suprafeţele aplatizate din jur şi închid o serie de mici depresiuni de eroziune diferenţială, despădurite şi intrate în circuitul agricol al regiunii (Groşeni, Sălăjeni, Buhani, Hăşmaş). Chiar dacă eroziunea puternică a determinat reducerea considerabilă a altitudinii interfluviilor, ele prezintă caractere piemontane certe (P. Coteţ, 1957).

Relieful cu pante domoale şi expunere favorabilă, climatul mai umed şi cu temperaturi fără contraste asigură condiţii ecologice optime pentru dezvoltarea pomiculturii şi culturii cerealelor, iar prezenţa unei bogate şi variate baze furajere (peste 7 000 ha) favorizează creşterea animalelor (ovine şi bovine).

În bună parte împădurite (circa 40%) (mai mult decît Dealurile Cigherului), sînt, totuşi, bine populate, cu un fond demografic de 14 000 de locuitori — grupaţi în 36 de aşezări rurale, sate mici, sub 500 de locuitori, care prezintă în ultimele decenii o tendinţă evidentă şi constantă de scădere a numărului de locuitori. În aceste condiţii, densitatea populaţiei pe ansamblul subunităţii ia valori mult sub media ţării (37 loc./km^2, în anul 1982).

Dealurile Codrului se numără printre ariile cu cele mai scăzute sporuri naturale din ţară, cu o populaţie puternic îmbătrînită. Fenomenul îşi găseşte parţial explicaţia în caracterul pur agricol al regiunii, profilat pe creşterea animalelor, pomicultură şi cultura cerealelor, cu un consum foarte scăzut de forţă de muncă, care, în lipsa unor centre polarizatoare proprii, migrează spre aşezările rurale şi mai ales urbane, cu un potenţial economic ridicat.

Dealurile Cigherului (Depresiunea Cigherului). Situate sub marginea nordică a Munţilor Zarandului, Dealurile Cigherului se prezintă ca o unitate bine delimitată, dar mult mai variată decît Dealurile Codrului şi cu un accentuat grad de complexitate geografică. Morfometric se plasează în categoria regiunilor deluroase de altitudine mică, între 100 m la Moroda, la contactul cu Cîmpia Crişurilor şi 400 m, chiar peste 400 m, în dealurile piemontane înalte.

Cunoscută şi sub denumirea de Depresiunea Cigherului, această unitate, localizată în partea sud-vestică a Depresiunii Crişului Alb, dar separată de aceasta prin materialul eruptiv dacitic de la Miniş şi cel andezitic de la Mocrea şi Camna, ivit în lungul liniei de fractură Miniş — Camna — Mocrea, are numai parţial aspect de prispă deluroasă piemontană, pentru că pe de o parte din suprafaţa sa fragmentată ies în evidenţă măguri eruptive sau sedimentare, iar pe de altă parte în cuprinsul ei a fost sculptată o arie depresionară (factorul modelator principal fiind Cigherul şi afluenţii acestuia), extinsă pe aproape jumătate din suprafaţa unităţii, cu două trepte distincte: una piemontană, alta de terase şi luncă.

Dealurile piemontane se dezvoltă pe seama depozitelor sedimentare pliocene şi au aspect de culmi cu spinarea teşită, separate de văi divergente. De fapt aspectul larg ondulat, îmbătrînit — datorită maturizării versanţilor în bună parte despăduriţi — con-

stituie una dintre principalele caracteristici ale acestora. Este pus în evidență un nivel de 250 — 300 m, pe seama căruia s-au format piemonturile de acumulare și de eroziune. Acest nivel se continuă și pe marginea munților unde formează, pe o lățime de 4—5 km, un fel de prispă de eroziune săpată în rocile dure ale Munților Highiș — Drocea.

Relieful de acumulare atestă o deplasare de la sud spre nord a cursului Cigherului, în sectorul Tauț — Moroda.

La nord de depresiunea propriu-zisă a Cigherului (copie la scară redusă a Depresiunii Zarandului) se individualizează D e a l u r i l e C u i e d u l u i, o adevărată punte de legătură între Dealul Mocrea și Masivul Drocea, o culme largă, orientată de la nord-vest spre sud-est și puternic fragmentată, din ambele laturi, de afluenții Crișului Alb și respectiv ai Cigherului.

Spre valea Cigherului prezintă un abrupt, o cuestă, pe sub care s-au fixat cîteva sate mici: Satu Mic, Șilindia, Luguzău și Camna. Caracterul puternic divergent al afluenților, Crișului, care-și împing obîrșiile pînă aproape de marginea sud-vestică a Dealurilor Cuiedului, subliniază caracterul piemontan al acestor dealuri. Despădurite în mare parte, au intrat în circuitul agricol al regiunii, condițiile climatice și de sol favorizînd cultura viței de vie și a pomilor fructiferi, alături de cultura cerealelor.

La vest de valea Cigherului, în sectorul Tauț — Nadăș, dealurile piemontane se îngustează din ce în ce mai mult, pe direcția Tauț — Drauț — Arăneag, astfel încît Munții Zarandului vin în contact direct cu cîmpia piemontană printr-o denivelare de 200 — 250 m. Afluenții de pe stînga văii fragmentează puternic suprafața piemontană, dîndu-i un aspect larg vălurit, intens umanizat.

D e a l u r i l e p i e m o n t a n e ale T a u ț u l u i (200 — 350 m) ca și C î m p i a p i e m o n t a n ă e t a j a t ă (135 — 200 — — 250 m) se impun în peisaj ca cel mai populat și mai cultivat sector al Dealurilor Cigherului, unde culturile agricole de pe interfluviile netede, cu aspect de cîmpie, pătrund pînă în munte.

C î m p i a a l u v i a l ă j o a s ă (Depresiunea Cigherului, numită și a Tauțului), ocolită de așezări, este parțial inundabilă, cu însemnate terenuri cu exces de umiditate, datorată pantei de scurgere foarte reduse și nivelului freatic ridicat. În aceste condiții, aspectul cîmpiei a fost modificat prin crearea unei adevărate rețele hidrografice artificiale, reprezentată prin canale de desecare — drenare; s-au ridicat diguri de remu pe malul stîng al Cigherului, iar amunte de Tauț, prin bararea văii Cigherului, a luat naștere lacul de baraj artificial Tauț, cu o suprafață de 322 ha și un volum de apă acumulat de circa 27 milioane m^3.

Cu un subsol lipsit de zăcăminte, Dealurile Cigherului se conturează ca o regiune agrozoopomicolă, intens umanizată încă din secolul XV, cînd 3/4 din localitățile actuale erau deja atestate documentar. În limitele celor 430 km^2 trăiesc peste 24 700 de locuitori, grupați în 20 de așezări.

Mărimea medie a satelor de 950 loc./sat indică existența unor localități rurale mari, populația cărora prezintă însă o tendință evidentă de scădere, ritmul mediu anual al scăderii populației rurale coborînd, în perioada 1972 — 1982, pînă la — 9,5‰.

Orașul **Pîncota**, așezat la poala Dealului Pîncotei (230 m), la altitudinea de 110 m, este atestat documentar, ca localitate, încă la începutul secolului XIII (1202 — *villa*). Intră, totuși, în categoria orașelor mici, noi, cu caractere urbane în curs de formare. Împreună cu satul Măderat are o populație de numai 7474 de locuitori (în anul 1992). Este un orășel cu funcții agroindustriale, cu o dezvoltare, mai ales, a industriei mici. Profilul industrial este dat de prelucrarea lemnului (în cadrul fabricii de mobilă curbată) și argilei (fabrica de cărămidă). Potențialul economic, natural și uman al așezării vor asigura, în etapele următoare, evoluția ascendentă a orașului Pîncota, odată cu dinamizarea întregii vieți economico-sociale din zona polarizată.

Depresiunea Zarandului. Se reduce la culoarul larg al Crișului Alb și Teuzului, flancat la nord și la sud de formațiunile piemontane ale Dealurilor Codrului și Cigherului, între orașul Ineu — aflat la marginea cîmpiei, și defileul de la Gurahonț — prin care Crișul Alb iese din munte. Din punct de vedere geomorfologic, dar și economic, se individualizează două sectoare bine distincte: D e p r e s i u n e a G u r a h o n ț, între Defileul Joia Mare și Defileul Gurahonț — Lelese și D e p r e s i u n e a S e b i ș u l u i, adevărată prelungire a cîmpiei din vest, limitată de îngustarea epigenetică a văii Crișului Alb de la Joia Mare.

Depresiunea Gurahonț. Prin poziție, capătă aspectul de arie depresionară intra-

montană, dezvoltată în locul unde Munții Codru — Moma se întîlnesc cu Munții Zarandului și se face legătura, prin lărgirea de la Pleșcuța, cu Depresiunea Hălmagiului. Legătura cu compartimentul vestic al „Țării Zarandului" este asigurată prin defileul de la Joia Mare. Unitară și bine individualizată geografic, are caractere locale de adevărată „țară", cu suprafețe netede, cultivate, cu un climat de adăpost specific.

Între cele două defilee care o închid la est și la vest, de o parte și alta a văii Crișului Alb, se dezvoltă o cîmpie de acumulare în trepte, largă, simetric dispusă față de rîul care a creat-o. Nivelele de terasă pot fi urmărite și în lungul afluenților Crișului, cu o evidentă tendință de convergență în amunte.

Locuitorii Depresiunii Gurahonț, intens despădurită, s-au specializat în creșterea animalelor și pomicultură, culturile cerealiere făcîndu-și și ele loc pe podurile interfluviilor largi, care coboară de la 350 — 400 m altitudine la 160 m, în lunca Crișului. Alături de aceste activități economice de bază s-au dezvoltat și unele meșteșuguri legate de prelucrarea lemnului și lînii.

Trebuie subliniată prezența unor așezări omenești mari, viabile, cu o populație în continuă creștere: Gurahonț, Dieci, Almaș, alături de altele mai mici, cu tendințe permanente de scădere — în ceea ce privește evoluția indicatorilor demografici, care totalizează împreună o populație de peste 11 800 de locuitori. Vetrele satelor găsesc condiții optime de dezvoltare, atît pe interfluvii și versanții domoli, cît și în lungul văilor, pe fragmente de terase și agestre. Ele preferă, de asemenea, zonele de contact ale depresiunii cu unitățile naturale vecine.

În lipsa unor elemente active polarizatoare — orașe sau unități industriale — o bună parte a populației active se deplasează zilnic spre zona minieră Brad sau migrează definitiv spre diferite localități urbane mai apropiate sau mai depărtate.

Depresiunea Sebiș. Prezintă spre Cîmpia Crișurilor o deschidere largă, străjuită de o parte și alta de măgurile eruptive — D. Mocrea (378 m) și D. Gălălău (224 m) — ce străpung masa de sedimente. Crișul Alb și Teuzul au creat aici o cîmpie aluvionară etajată, cu altitudinea între 110 și 200 m. Lunca celor două rîuri se impune atenției prin lărgimea sa deosebită (3 — 5 km), brăzdată de albiile puternic meandrate, despletite ale Crișului Alb, dar mai ales ale Teuzului. Pînza freatică superficială, situată la adîncimi mici (uneori sub 0,50 m), determină o serie de înmlăștiniri și lăcoviștiri.

Pentru îndepărtarea acestor neajunsuri au fost necesare lucrări de indiguire și regularizare a albiilor celor două rîuri și construirea unui sistem de canale locale și magistrale (Canalul Morilor) — cu rol de desecare și colectare —, care brăzdează lunca și chiar terasa de 6 — 10 m, în vederea asigurării drenajului și coborîrii orizontului freatic.

Partea înaltă a cîmpiei se prezintă sub forma unei suprafețe cu dublă înclinare: de la est spre vest și spre axul depresiunii. Nivelele de terase sînt dispuse în exclusivitate pe stînga Crișului Alb, ceea ce denotă o continuă deplasare a talvegului de la sud spre nord, sub influența unor cauze de ordin tectonic. Aici au fost identificate 6 nivele de terasă situate la 6 — 10, 15 — 20, 25 — 35, 45 — 60, 70 — 80 și 90 — 110 m altitudine relativă (P. Tudoran, 1977).

Depresiunea Sebișului, în totalitate un domeniu agricol, a suferit transformări substanțiale sub presiunea permanentă a factorului uman, prin defrișările masive din secolele XVI — XIX, organizarea rețelei rutiere și feroviare, creșterea numărului așezărilor omenești și extinderea teritorială a celor existente deja, executarea unor lucrări funciare etc. Dacă cîmpia înaltă de terase și glacisuri de acumulare este utilizată pentru cultura cerealelor și chiar pentru pomiviticultură, în partea joasă a cîmpiei predomină pășunile, fînețele și pajiștile, iar unele arii cu exces de umiditate sînt amenajate pentru piscicultură (eleșteele de la Bocsig și Ineu, alimentate cu apă prin Canalul Morilor) (fig. 24).

În ultimele decenii, peisajul agricol dominant este completat cu elemente de peisaj industrial — prezente în orașele Sebiș și Ineu, precum și așezarea rurală Bocsig —, aceasta din urmă oferind prin industria de prelucrare a lemnului peste 1 470 de locuri de muncă.

Așezările omenești cu structură compactă, caracteristică satelor de cîmpie, preferă zona de contact a vetrei depresiunii cu Dealurile Codrului, de asemenea contactul luncă — terasă. Sînt, în general, așezări mari, viabile, bine organizate din punct de vedere social-economic, majoritatea atestate documentar încă din secolul XV. Densitatea generală a populației este mult superioară dealurilor piemontane învecinate (87,5 loc./km²), valorile cele mai ridicate fiind înregistrate în

limitele teritoriilor administrative ale celor două orașe (Sebiș și Ineu), care dețin 50% din populația totală a Depresiunii Sebiș.

Orașul Sebiș. Deși atestat documentar în anul 1552, sub denumirea de *oppidum*, devine totuși oraș abia în anul 1968. Este un centru urban mic și foarte tînăr, situat pe dreapta Crișului Alb, de o parte și alta a văii Sebișului, la o altitudine în jur de 150 m. Totalizează, împreună cu satele componente Donceni, Prunișor și Sălăjeni, 6 926 de locuitori (1992).

Unitățile industriale sînt de importanță locală și județeană: secția de prelucrare a lemnului, secția de prelucrare și deshidratare a legumelor și fructelor, ateliere ale cooperației etc. și ocupă peste 1 470 de activi.

Orașul Ineu. Situat în fîșia de trecere a depresiunii în Cîmpia Crișului, pe ambele maluri ale Crișului Alb, la altitudinea de 110 m, polarizează în jurul său comunele Craiva, Beliu, Hășmaș, Bocsig, Șilindia, Cermei — — cu o populație totală de circa 30 000 de locuitori. Atestat documentar în anul 1214 — ca *villa*, localitatea se conturează în secolele următoare ca un important centru de schimb al produselor agricole, funcția comercială completînd pe cea agricolă. Reședință a comitatului Zarandului, apoi reședință de plasă și de raion (1950 – 1968), este declarat oraș în anul 1968. Împreună cu satul Mocrea — ce-i aparține din punct de vedere administrativ — Ineul a avut în anul 1992 o populație de 10 879 de locuitori. Începuturile dezvoltării industriale datează din 1875, anul înființării fabricii de mobilă „Mundus", dar abia după 1960, intrînd în funcție o secție nouă de prelucrare a lemnului (cu producție și pentru export) și secția textilă, de tricotaje, capătă o importanță industrială. În prezent are un profil economic industrial-agricol-comercial. Îndeplinește, de asemenea, și funcția de nod de cale ferată de importanță regională.

2.2.4. Dealurile Banatului

2.2.4.1. *Caracterele generale*

Trăsăturile fizico-geografice. Dealurile Banatului se desfășoară de la Culoarul Mureșului, în nord, pînă aproape de valea Nerei, în sud, apărînd ca o treaptă piemontană bine individualizată la marginea vestică a Munților Banatului (V. Mihăilescu, 1966). În cea mai mare parte se mențin între 200 și 300 m altitudine absolută. Valori mai mici de 200 m se găsesc în cele trei depresiuni (ale Făgetului, Brebului și Carașului), iar altitudini mai mari de 300 m apar frecvent în dealurile Lipovei, Lugojului și Buziașului. Înălțimi de peste 400 m, legate de apariția șisturilor cristaline și a rocilor eruptive, se află în Dealurile Bulzei (D. Ciordan 459 m), Dealurile Lăpugiului (D. Săliște 518 m), Dealurile Lugojului (Măgura Surducului 496 m), Dealurile Poienii (Măgura Poienii 438 m) și Dealurile Oraviței (Tîlva Mică 430 m).

Dealurile Banatului formează un ansamblu de culmi ce înclină ușor spre cîmpia de alături, de care sînt separate pe alocuri prin denivelări foarte mici, dar în general pierzîndu-se pe nesimțite în suprafața acesteia. Limita dinspre munte este marcată prin denivelări pronunțate ca urmare a diferențelor tectonice și a alcătuirii litologice dintre cele două unități: roci friabile (marne, argile, nisipuri și pietrișuri) în dealuri, roci mult mai rezistente (calcare, șisturi cristaline) în aria muntoasă. La contactul dealurilor cu munții apar depresiuni mici de contact, iar văile, micșorîndu-și panta profilului longitudinal, se lărgesc dintr-odată.

Dealurile Banatului sînt formate pe un fundament de șisturi cristaline mezo- și epimetamorfice, care apar la zi în dealurile Lugojului, Buziașului, Dognecei și Oraviței. La acestea se adaugă mase de roci eruptive cu iviri în dealurile Lipovei, Lugojului, Dognecei și Oraviței. Peste acest fundament se află calcare masive din jurasicul superior și gresii cuarțoase și argilite cretacice. Aceste formațiuni se află la zi, pe suprafețe restrînse, în Dealurile Bulzei (V. Mutihac, L. Ionesi, 1974).

După depunerea formațiunilor mezozoice a urmat o lacună de sedimentare care a ținut pînă în miocen, cînd datorită unor mișcări de afundare a început un nou ciclu de sedimentare începînd din acvitanian.

Formațiunile acvitaniene (conglomerate, gresii grosiere și argile) se găsesc numai la Soceni, localitate situată în Depresiunea Ezerișului. Depozitele tortoniene care au urmat sînt dispuse transgresiv peste termenii anteriori miocenului și aflorează în dealurile Bulzei și Lăpugiului. Sînt formate dintr-o gamă litologică variată: brecii, conglomerate, pietrișuri, nisipuri, marne, marne argiloase, calcare și piroclastite. Sarmațianul apare la

zi pe suprafețe mai întinse în dealurile Dognecei și Oraviței reprezentat prin nisipuri, pietrișuri, argile, calcare și gresii.

Cele mai răspîndite depozite din Dealurile Banatului aparțin pannonianului, alcătuit din marne, argile marnoase, nisipuri și pietrișuri care se aștern discordant peste șisturile cristaline. Cu acestea se încheie succesiunea formațiunilor sedimentare neogene, urmînd acumulările cuaternare.

Depozitele cuaternare acoperă periferia Dealurilor Banatului și pătrund în lungul rîurilor, pînă în munte, ca depozite de terasă și luncă.

În Dealurile Banatului, G. Vergez-Tricom (1929) a semnalat existența mai multor suprafețe de nivelare, cea mai veche situată la 400 m altitudine absolută, retezînd masivele vechi scufundate de pe dreapta Pogănișului, spre obîșirșia Cernovățului și dintre Timiș și Mureș. Urmează alte patru nivele, cu o dezvoltare mai largă decît primul, situate la 300 m, 260 m, 250 m și 205 m care retează depozitele friabile. Sub aceste nivele se află trei terase înalte situate la 180 – 190 m, 150 – 160 m și 130 – 140 m, care coboară pînă în cîmpie.

Cercetările mai recente efectuate în Dealurile Lipovei (E. Vespremeanu, 1972) pun în evidență existența a trei nivele morfologice situate la 400 – 500 m (platforma Deva), 350 și 300 m[1].

Fundamentul cristalin este afectat de numeroase falii cu direcția sud-sud-vest — nord-nord-est și sud-sud-est — nord-nord-vest, unele dintre acestea au înlesnit apariția magmatitelor din dealurile Lipovei, Lugojului, Dognecei și Oraviței și a izvoarelor termominerale de la Buziaș.

Falii importante au fost puse în evidență în partea de est a Dealurilor Oraviței „linia Oravița" (Gr. Răileanu și colab., 1964) în lungul căreia s-au manifestat erupțiile banatitice. Prin căderea sau ridicarea compartimentelor mărginite de falii, fundamentul cristalin a fost transformat într-un sistem de grabene și horsturi situate la diferite adîncimi. Astfel, falia Lugoj — Zărand (M. Săndulescu, 1984) a determinat ridicarea compartimentului ei estic, reprezentat prin masivul Poiana Ruscă, iar falia Buziaș — Arad ridicarea compartimentului ei vestic, care a dus la aflorarea cristalinului de la Buziaș. Jocul pe verticală al blocurilor cristaline a influențat și grosimea inegală a depozitelor de molasă neogenă.

Rețeaua hidrografică s-a adîncit ușor în formațiunile moi de molasă, formînd adevărate golfuri care pătrund adînc în dealuri. Dintre rîuri cel mai important este Timișul, în lungul căruia Cîmpia Banatului înaintează mult spre est sub numele de Cîmpia Lugojului, cu deschidere largă spre Depresiunea Caransebeșului, marcînd cea mai importantă discontinuitate geografică din dealurile bănățene (V. Mihăilescu, 1966). La nord de Cîmpia Lugojului, pînă în Culoarul Mureșului, se desfășoară Dealurile Lipovei care prezintă cea mai mare lățime din Dealurile Banatului, iar sub marginile de vest și de nord ale Munților Poiana Ruscă se întind dealurile Lăpugiului și Lugojului (fig. 25). La sud de Timiș

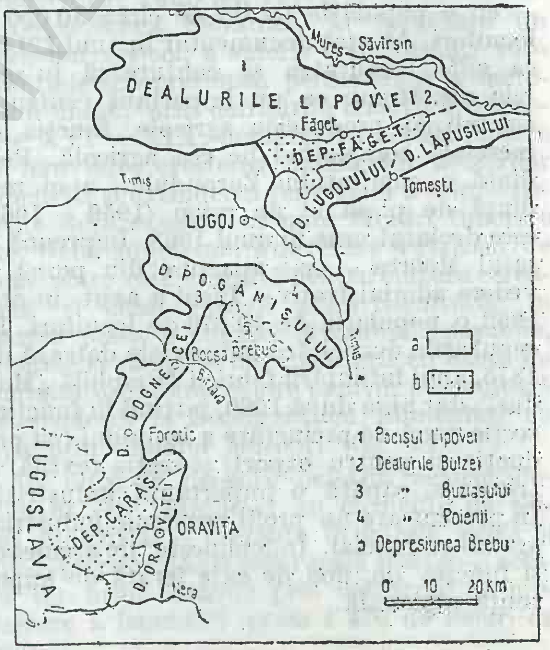

Fig. 25. Dealurile Banatului — subunități: *a*, dealuri; *b*, depresiuni.

se află o altă grupă de dealuri, despărțite în mai multe sectoare de văi largi. Astfel, între Cîmpia Lugojului și valea Pogănișului se situează Dealurile Pogănișului, între văile Pogănișului și Carașului se desfășoară Dealurile Dognecei, iar la bordura vestică a Munților Aninei de la Caraș și pînă aproape de Nera se află Dealurile Oraviței.

[1] E. Vespremeanu (1972), *Dealurile Lipovei și Defileul Mureșului. Studiu de geomorfologie*, Rez. tezei de doctorat, Univ. din București.

Regimul climatic al Dealurilor Banatului pune în evidenţă efectele predominante ale circulaţiei maselor de aer dinspre vest, sud-vest şi nord-vest. Influenţa activităţii ciclonice dinspre Marea Mediterană, cu frecvente procese frontale care generează timp umed cu precipitaţii şi încălziri locale persistente, se simte, dar într-o măsură mai mică decît în aria muntoasă din est. Valorile termice medii anuale se menţin în jur de 11°C, cu scăderi pînă la 9–10°C, în regiunile mai înalte ale Dealurilor Lipovei şi creşteri peste 11°C în depresiuni. Precipitaţiile medii anuale sînt cuprinse între 700 şi 800 mm, coborînd sub 700 mm în depresiuni.

Scurgerea lichidă şi cea solidă din Dealurile Banatului este uniformă. Scurgerea medie specifică are valori cuprinse între 2 şi 5 l/s. km², coborînd sub 2 l/s. km² în ariile depresionare. Scurgerea medie de aluviuni în suspensie este de sub o tonă/ha/an (Atlas R. S. România, planşa V–4, 1974).

În Dealurile Banatului predomină solurile brune luvice (podzolite) şi luvisolurile albice (soluri podzolice argiloiluviale). Pe şisturi cristaline se află solurile brune luvice (podzolite) şi psamosolurile, iar pe magmatite solurile brune acide şi andosolurile. În spaţiile depresionare şi în văile largi predomină solurile aluviale şi protosolurile aluviale. Pe aceste soluri se află păduri de cer şi gîrniţă (*Quercetum brainetti – cerris banaticum*) şi păduri de gorun cu cer. Cele mai mari suprafeţe sînt ocupate de pajişti colinare secundare cu iarba vîntului şi păiuş roşu şi terenuri agricole, terenuri agricole şi pajişti secundare de fîşcă, precum şi terenuri agricole şi pajişti secundare de sadină. Poziţia Dealurilor Banatului, între munţii de la est şi cîmpia de la vest, s-a reflectat prin numeroase elemente de favorabilitate în desfăşurarea vieţii omeneşti şi a activităţii economice în această unitate deluroasă.

Populaţia şi aşezările Cercetările arheologice au dovedit că Dealurile Banatului, ca şi celelalte unităţi naturale învecinate, au fost locuite din timpuri străvechi. Semnificative în acest sens sînt urmele culturilor materiale neolitice de la Zorlenţu Mare, Oraviţa, Berlişte etc., succedate în timp de cele din epoca bronzului, descoperite la Comorîşte, Surducu Mare, Ticvaniu Mare, Tirol, Remetea–Pogănici etc. Pentru epoca fierului se atestă o formă superioară de organizare socială (mărturie sînt descoperirile de la Fîrliug, Remetea-Pogănici, Surducu Mare, Vărădia, Berlişte) şi o dezvoltare a aşezărilor şi cetăţilor dacice ca Arcidava de la Vărădia, Tibiscum de la Jupa, ca şi cele de la Constantin Daicoviciu (fost Găvojdia), Vrăniuţ, Fizeş, Şiştarovăţ (C. Daicoviciu şi colab., 1963). În perioada romană se înregistrează un salt în conturarea reţelei de aşezări şi în prosperitatea vieţii economice, prin intensificarea unor activităţi preluate de la daci şi organizarea de instituţii şi aşezăminte militare, de drumuri strategice şi militare şi prin diferite colonizări. Toate acestea au fost identificate în localităţi ca: Vărădia, Milcoveni, Surducu Mare, Făget, Cricova ş.a.

Ca şi în cazul regiunilor vecine, cadrul geografic al dealurilor de la sud de Mureş a oferit condiţii favorabile pentru desfăşurarea nestingherită a vieţii în „romaniile" bănăţene, contopite mai tîrziu (sec. X) în formaţiunea politico-teritorială a voievodatului lui Glad şi apoi al lui Ahtum (Şt. Pascu, 1971). Anterior acestei maturizări politice (în sec. VII) îşi fac apariţia unele populaţii migratoare în întreg Banatul, dintre care, în masă, slavii, asimilaţi de fondul românesc autohton după o lungă perioadă de convieţuire (S. Dragomir, 1944). Documentele consemnează că în prima jumătate a mileniului al doilea, sudul Banatului (incluzîndu-se o mare parte a dealurilor) era bine locuit şi prezenta un stadiu avansat de activitate economică şi socială, mai ales în zona Caraşului şi Oraviţei. Între secolele XII şi XV aşezările românilor s-au înmulţit (mai ales în jumătatea sudică), alături de care au fiinţat şi unele fortificaţii. În anul 1200 a fost menţionat pentru prima dată şi Comitatul regal al Caraşului (care nu se suprapunea întocmai judeţului actual, dar cuprindea şi cea mai mare parte a zonei analizate), cu cele „13 cetăţi, 10 oraşe (probabil *oppidum*, tîrguri) şi 200 de sate" (S. Dragomir, 1944). Procesul dezvoltării social-economice a cunoscut un regres în întreg ţinutul sub dominaţia otomană (1552 – 1718), cauzat fiind de puternicele relaţii feudale.

La începutul secolului XVIII, teritoriul Banatului, în totalitatea lui, de la Dunăre pînă la Mureş, a trecut în stăpînirea Imperiului habsburgic. Provincia anexată a fost organizată ca un domeniu al coroanei, sub denumirea de Banatul timişan. Interesată în realizarea unor venituri cît mai mari din noua provincie, administraţia imperială a iniţiat o serie de măsuri pentru a mări şi

diversifica economia. Astfel, și în zona de dealuri, începe să se practice creșterea viermilor de mătase (pentru care se extind suprafețele plantate cu duzi), se introduce cultura cartofului, meșteșugurile sînt încurajate și li se dă prioritate (*Județul Timiș — Monografie*, 1981). Pentru creșterea populației și implicit a veniturilor, Curtea vieneză a inițiat o vastă acțiune de colonizare cu șvabi desfășurată în trei etape: carolingeană (1718 — 1736), tereziană (1740 — 1780) și iozefiniană (1782 — 1787) (T. Simu, 1924).

Între populația autohtonă și coloniștii șvabi s-au dezvoltat relații de bună conviețuire, de eforturi comune pentru ridicarea economică și culturală a regiunii. O schimbare de structură s-a petrecut în 1778, cînd provincia a fost împărțită în comitate, după sistemul maghiar și cînd, după un an, părțile centrală, nordică și nord-vestică (adică comitatele Caraș, Timiș și Torontal) au fost incorporate Ungariei, iar partea sudică a rămas în continuare sub administrația Vienei. Năzuințele de veacuri ale românilor de aici și din întreaga țară, de formare a cadrului național și social-economic unitar, propice dezvoltării mai rapide a forțelor de producție, s-au realizat odată cu istoricul act al Unirii de la 1 Decembrie 1918.

Prin manifestările și tendințele de evoluție a populației, Dealurile Banatului s-au încadrat din totdeauna tipului regional demografic bănățean. Totuși, de-a lungul timpului s-au înregistrat și cîteva particularități distincte în această privință. De pildă, colonizarea cu șvabi întreprinsă de austrieci în secolulul XVIII, în scopul remedierii situației precare a Banatului de după dominația otomană, n-a cunoscut aceeași intensitate pe întreg teritoriul. Dealurile, fiind o regiune mai populată din Banatul veacului XVIII (populația se retrăsese aici în cea mai mare parte, din pricina asupririlor), au constituit o arie de deplasare a populației către cîmpie, la contactul dintre dealuri și cîmpie, în cursul mijlociu al Carașului, în locuri de importanță minieră etc.

Sporul demografic s-a resimțit în urma imigrărilor populației din Oltenia, mai ales în ultimul secol, înlăturînd, în bună parte și scăderile numerice provocate de războaie. Dealurile de la sud de Timiș (Dealurile Oraviței, Depresiunea Carașului etc.) au reprezentat o arie de permanentă concentrare a populației. Consecința imediată a fenomenelor demografice respective a fost creșterea populației (în ritmuri diferite de la o localitate la alta) pînă la începutul secolului XX.

După un interval de 18 ani (1930 — 1948), populația acestei grupe de dealuri a înregistrat o fază de stagnare și chiar de regres, cauzată de soldul natural negativ, din jurul Oraviței, de la nord și sud de Bocșa și din unele comune din Podișul Lipovei. Concomitent cu mișcarea naturală de mici proporții (cauzată de o serie de factori social-economici, natalitatea scăzută în centrele muncitorești, menținerea la un nivel ridicat a mortalității infantile și generale), mentalitatea populației de a face căsătorii premature și de a limita numărul moștenitorilor, ca și cele două războaie mondiale au contribuit la generarea acestui deficit.

După anul 1948, creșterea sporadică a populației s-a realizat nu atît pe seama excedentului natural, cît mai ales pe seama soldului migrator, care a manifestat tendințe de diminuare în localitățile cu profil economic mai bine conturat (Oravița, Lipova, Tomești, Margina). Diversificarea activităților economice (industriale, forestiere, agricole, specializate în pomicultură și creșterea animalelor, de transport) a sporit necesarul de forță de muncă, asigurat, în mare parte, din ariile excedentare ale Olteniei și din nord-vestul țării.

În perioada dintre ultimele două recensăminte (1966 — 1977) un număr redus de localități (circa 10%) manifestă o tendință de creștere a populației mai evidentă în cazul orașelor (Oravița și Lipova) și de proporții mai reduse pentru cîteva sate de la contactul munților cu Dealurile Lăpugiului și Lugojului (Pogănești, Baloșești, Romănești) și al Podișului Lipovei cu lunca Mureșului (Lipova și Căpîlnaș). Aceleași categorii aparțin localitățile Broșteni, Răchitova (ca sate componente ale orașului Oravița), Măguri și Tapia, care aparțin de municipiul Lugoj.

Satele a căror populație stagnează sînt în număr mic (4%) și mai răspîndite în Dealurile Lugojului și Lăpugiului (Bîrna, Botești, Botinești, Jurești, Tomești, Curtea).

Cea mai mare parte a așezărilor omenești însă (86%) înregistrează o scădere a numărului de locuitori de la mai puțin de 50 pînă la peste 500 loc./sat. Între comunele cu scăderi mari, de pînă la 1 000 de locuitori, fac parte cîteva din Podișul Lipovei (Bata, Șiștarovăț, Ohaba Lungă), iar dintre cele cu scăderi moderate, de circa 500 locuitori/comună,

se remarcă majoritatea celor din Depresiunea Făget (Făget, Margina, Mănăștiur) și din grupa[1] Dealurilor Dognecei (Ramna, Ticvaniu Mare).

Întrucît dealurile de la sud de rîul Timiș se reduc la o fîșie îngustă, numărul așezărilor se micșorează, dar tendințele de evoluție actuală a populației păstrează aceleași caractere. În general se conturează cîteva areale de sate cu scăderi de peste 100 locuitori/sat: Zorlențu Mare, Zorlencior, Copăcele, Zorile din Dealurile Poienii; Vărădia, Ticvaniu Mic, Secășeni, Răcășdia etc. din Depresiunea Carașului ș.a.

În timp ce sporul natural a atins valori negative în anul 1966 (între −1 și −0,02‰), în anul 1977 a fost, în medie, de 3‰ (mai puțin Oravița care a avut 0,7‰), chiar dacă în unele comune s-a înregistrat peste 5‰ (Fîrdea 7‰, Copăcele 15,4‰, Păltiniș 17,3‰). Cît privește soldul migrator, în ambii ani de referință, prezintă valori subunitare negative pentru majoritatea așezărilor rurale, datorită slabei diversificări a activităților economice și implicit a activității și stabilității reduse a populației. Soldul total a dobîndit aceleași caracteristici fluctuante și cu valori mici, ca și sporul natural și soldul migrator.

La sfîrșitul secolului XVIII în partea colinară a Banatului densitatea medie era de 20 loc./km². Densitatea de 30 – 40 loc./km² se întîlnea împrejurul orașelor, iar valoarea maximă de 47 loc./km² a fost atinsă în valea Pogănișului, la nord de Bocșa.

În perioada actuală densitatea se prezintă, de asemenea, diferențiat, cu valori pînă la 20 loc./km² către contactul cu aria montană (Ticvaniu Mare, Pietroasa, Fîrdea), de 20 – 50 loc./km² în mai tot cuprinsul lor (Fîrliug, Zorlențu Mare etc.), 50 – 100 loc./km² în localitățile cu un potențial economic mai ridicat (Mănăștiur, Făget) și peste 100 loc./km² în orașul Oravița.

Populația Dealurilor Banatului este grupată teritorial-administrativ într-o rețea de așezări bine închegată, ce cuprinde circa 200 de sate (ceea ce le conferă un pronunțat caracter rural), și numai un singur oraș (Oravița).

[1] Orașul Lipova este așezat în Culoarul Mureșului, dar prin funcțiile sale influențează structura și evoluția multor fenomene economice și demografice din partea nord-vestică a Podișului Lipovei.

Așezările rurale cuprind cele două forme proprii de organizare: așezările „sezoniere”, cunoscute sub denumirea de „sălașe” și întîlnite mai frecvent către zona montană și așezările permanente — satele.

În alegerea poziției, satul a manifestat o preferință evidentă pentru văile mai evoluate (Bega, Beregsău, Miniș, Pogăniș etc.), pentru contactul deal—luncă, deal—cîmpie. Dintre toate tipurile poziționale însă, tipul de vale cu variantele de obîrșie (Buzad, Comeat, în Podișul Lipovei), de fund de vale cu extindere pe versanți (Ohaba Română, Ohaba Lungă etc.), de la confluență (Stanciova, Cuvejdia, Nadăș etc.), de luncă cu extindere pe versant (Birchiș, Spata, Crivobara, în Podișul Lipovei, Fîrdea, Surducu Mic, în Dealurile Lugojului, Dragomirești, Zorlencior, în Dealurile Pogănișului etc.).

Mărimea demografică și caracterele morfologice ale așezărilor variază în raport cu natura și potențialul de habitat al terenului pe care s-a organizat vatra, dar mai ales cu profil economic, aflat în continuă diversificare. Astfel, mărimea medie a localităților rurale pe întreaga regiune este de 600 locuitori. Consecință a unei baze economice mai complexe, se întîlnesc sate care au însă peste 2 000 de locuitori (Zăbrani, Coșteiu, Făget). Acestea posedă intravilanuri întinse, structuri adunat-compacte, construcții edilitare noi cu un grad sporit de confort.

Cele mai numeroase sînt satele mici, de pînă la 500 de locuitori (Secaș, Cheches, Crivobara, Vizma, Hodoș, Lucareț, Teș ș.a. din Podișul Lipovei; Lăpugiu de Jos, Baștea, Cosești, Grind din Dealurile Lăpugiului etc.), care au o răspîndire mai mare în dealurile de la nord de Timiș. Relieful fiind mai fragmentat, mai greu accesibil și cu condiții mai puțin favorabile desfășurării activităților economice a contribuit la dispersia populației în așezări mici și foarte mici.

Cu valori peste medie sînt unele sate din Depresiunea Făget (Mănăștiur, Margina, Curtea), Depresiunea Carașului (Ticvaniu Mare, Vărădia), Depresiunea Brebu (Zorlențu Mare, Brebu), ce se impun tot mai mult în procesul de valorificare complexă a potențialului economic din regiune.

Cît privește fizionomia vetrelor se deosebesc două tipuri distincte: sate cu formă poligonală neregulată, întîlnite mai ales în partea centrală a Podișului Lipovei (Dubești, Iersnic, Hodoș, Coșarii), în Dealurile Bulzei (Fădețel, Mihăiești, Baștea, Lăpugiu de Jos,

Fintoag, Grindu) și în cele ale Lugojului și Lăpugiului, cu ponderea cea mai mare, și sate poligonale regulate care sînt mult mai reduse ca număr (Bethausen, Brestovăț, Remetea-Luncă, Balinț, Mănăștiur, Știuca, Pădureni ș.a.). Acestei trăsături i se asociază structura care diferențiază așezările de tip adunat, de la nord de rîul Timiș și din lungul Pogănișului, Bîrzavei și Carașului (cele mai multe fiind sistematizate în a doua jumătate a secolului XVIII) de cele de tip răsfirat și mixt (adunat și răsfirat) din Dealurile Pogănișului (Zorlencior, Zorile) și Dealurile Oraviței (Jitin, Ilidia, Socolari, Potoc). Textura prezintă, de asemenea, diferențieri teritoriale, în funcție de care se deosebesc sate cu textură ordonată (cele menționate cu formă regulată), cu textură neordonată (care sînt majoritare), monostradală etc.

După funcția economică așezările rurale se includ tipurilor: pomicol-zootehnic, cu cea mai largă răspîndire ; pomicol-zootehnic și cu activități forestiere (mai frecvente către limita cu muntele, în dealurile Lugojului, Lăpugiului, Oraviței și în partea central-vestică a Podișului Lipovei) ; industrial-agricol (numai cîteva localități : Margina, Mănăștiur, Tomești) ; complex (Făget).

Cu implicații distincte în propulsarea vieții economice și în direcționarea deplasărilor de populație se înscriu cele două orașe Lipova și Oravița, precum și orașele mai mari din apropiere (Timișoara, Arad, Buziaș, Lugoj, Bocșa).

Incluse orașelor mici, ca număr de locuitori, Oravița își exercită influența teritorială prin unitățile economice și de servicii de care dispune, iar Lipova prin secții ale industriei constructoare de mașini, ale industriei alimentare și unități agricole de stat.

În structura actuală a rețelei de așezări se remarcă unele localități rurale cu un potențial uman și economic ridicat (Făget, Margina, Mănăștiur) și cu posibilități de a deveni, în perspectivă, centre de polarizare și influență locală, cu caracter urban. Cît privește satele foarte mici și fără acces la căile de comunicație principale, acestea trebuie implicate tot mai mult procesului de valorificare a resurselor locale.

Activitățile economice. Apariția din cele mai vechi timpuri a unor îndeletniciri cu caracter productiv, permanența și continuitatea acestora au fost stimulate de condiții geografice favorabile, de varietatea resurselor solului și subsolului din dealuri sau din regiuni apropiate. Încă din primele decenii ale secolului XVIII se remarcă un început de progres, prin construcția unui cuptor înalt pentru topirea minereurilor de cupru, la Oravița. De la acea dată activitatea industrială s-a extins și diversificat prin apariția unor ramuri caracteristice : industria sticlei, de prelucrarea lemnului, chimică, pentru construcții de mașini, alimentară etc.

Industria construcțiilor de mașini este marcată de prezența unor secții de reparații și construcții metalice. Industria chimică este proprie comunei Margina, unde funcționează o distilerie de lemn, înființată în anul 1911. Producția sa este profilată pe distilarea lemnului, fabricarea acidului acetic și a eterilor săi folosiți ca solvenți. Se mai produc lichid antigel, gudron de fag, spumantol etc. Industria materialelor de construcții se axează, îndeosebi, pe latura extractivă, fiind condiționată de evoluția celorlalte ramuri industriale, a transporturilor etc. De menționat sînt unele balastiere din albiile rîurilor Timiș, Bega, Caraș ; extracțiile de bazalt, de la Lucareț (D. Lipovei), folosit ca piatră brută cioplită sau concasată ; granit de la Surducu Mare (D. Dognecei) și Brădișoru de Jos (D. Oraviței) ; nisip metalurgic, de la Doclin și Surduc (D. Dognecei), folosit în siderurgie la Reșița ; nisip cuarțos de la Jupînești, Zolt, Gladna Montană (D. Lugojului). În cadrul industriei locale se fabrică ceramică brută (cărămizi și țigle) la Grăniceri, Ghizela, Făget, Criciova.

Industria sticlei este reprezentată de întreprinderea de sticlărie de la Tomești (înființată în anul 1820), al cărei profil este sticlăria fină de menaj (produce peste 100 de sortimente) și avea o pondere de 1,6% în cadrul ramurii pe țară. Exportă sticlărie de menaj în șapte țări : Germania, S.U.A., Franța, Austria, Olanda, Elveția și Canada.

Industria de prelucrare a lemnului se bazează în mai mică măsură pe fondul forestier local și mai mult pe cel din regiunea montană învecinată. Ca unități de prelucrare se disting fabricile de cherestea de la Mănăștiur și Făget. Industria ușoară (textilă, confecții, pielărie) întregește profilul economic al mai multor localități (cele două orașe și cîteva comune : Făget, Vrani, Coșteiu. Industria alimentară cuprinde secții de morărit și panificație, de industrializare a laptelui și a cărnii, cazane și distilării, care

prelucrează, mai ales, produsele agricole locale și este prezentă la Oravița, Lipova, Făget, Margina etc.

În Dealurile Banatului o deosebită atenție se acordă punerii în valoare și aducerii la capacitatea integrală de producție a unor terenuri. De pildă, pe terenurile situate de-a lungul cursurilor de apă și aflate sub influența excesului de umiditate s-au executat lucrări de regularizare a albiilor, de îndiguiri și desecări (cele mai importante sînt lucrările din Depresiunea Făget, de pe teritoriul comunelor Margina, Mănăștiur, Bethausen, Ohaba Lungă, Balinț, Belinț, Traian Vuia). Amenajările pentru irigații s-au efectuat, de asemenea, tot în Depresiunea Făget (comunele Margina, Făget, Mănăștiur), avînd perspective de extindere în Dealurile Lugojului, prin crearea de acumulări de apă în sistemul Pogăniș, bazinul Glavița și amunte de Surduc. Combaterea eroziunii solului și recuperarea terenului agricol degradat include extinderea plantațiilor cu vii și pomi în bazinele Begăi (pe teritoriul comunelor Recaș, Bara, Brestovăț și Pogănișului (Zorlențu Mare, Fîrliug, Ticvaniu Mare).

Agricultura Dealurilor Banatului are două ramuri bine conturate : pomicultura (suprafețele ocupate cu pomi fructiferi dețin circa 5% din totalul terenurilor agricole) și de creșterea animalelor ce are ca bază furajeră pășunile și fînețele naturale (în majoritatea comunelor dețin peste 45% din totalul terenului agricol).

Ținînd seama de rolul pomiculturii în valorificarea terenurilor slab productive din regiunea de deal s-a trecut la refacerea patrimoniului pomicol prin amenajarea primelor plantații de tip intensiv la Păltiniș și Brebu. Dezvoltarea sectorului pomicol urmărește în continuare îmbunătățirea structurii speciilor cultivate, creșterea ponderii speciilor deficitare (cum sînt cireșul, vișinul, piersicul, caisul, nucul, alunul etc.), defrișarea speciilor îmbătrînite etc. Producția pomicolă se realizează în cadrul unor bazine mari ca Brebu (prun, arbuști fructiferi) și Ticvaniu Mare — Cîrnecea (prun, nuc) — fiecare cu circa 1 000 ha — , dar și a plantațiilor mai mici din Dealurile Lipovei (plantațiile din culoarul Begăi, de la Curtea, Bara, Bethausen etc.). Printre comunele pomicole din dealurile de la sud de Timiș sînt de menționat Forotic (600 ha), Ezeriș, Zorlențu Mare etc.

Gospodăriile individuale s-au constituit în asociații pomicole, între care mai importante sînt la Ticvaniu Mare, Brebu, Ramna, Ciclova Română. Materialul săditor este asigurat de pepinierele de la Caransebeș și Constantin Daicoviciu.

Tradiția și experiența bogată, condițiile naturale favorabile (între 40 și 60% pășuni și fînețe naturale din totalul terenului agricol) au determinat ca sectorul creșterii animalelor să precumpănească în economia agricolă a regiunii. În teritoriu se observă o diferențiere pe specii de animale : în Dealurile Lipovei predomină bovinele, porcinele și ovinele, pe cînd în dealurile de la sud de Timiș precumpănesc ovinele (112 capete/100 ha agricol), urmate de bovine (30 bovine/100 ha agricol) și de porcine. Dintre centrele importante de creștere a animalelor sînt de amintit : Vrani, Grădinari (pentru ovine), Bethausen, Balinț (pentru bovine), Recaș, Brestovăț (pentru porcine).

Cultura viței de vie este semnalată în majoritatea comunelor de la nord de rîul Timiș, conturîndu-se chiar două podgorii : *Podgoria Recaș* (circa 1 000 ha), care cuprinde localitățile Recaș, Izvin, Petrovaselo, Stanciova, inclusiv plantațiile învecinate de la Topolovățu Mare, Cralovăț și Ianova, este situată pe versanții sudici ai Podișului Lipovei și are un potențial ridicat de producție ; *Podgoria Buziaș* (circa 700 ha), una dintre cele mai cunoscute din Banat, cu o veche tradiție, se întinde pînă în comuna Darova. În dealurile de la sud de Timiș, viticultura întrunește numai în cîteva locuri condiții favorabile și cu deosebire în bazinul Tirolului.

Între culturile de cîmp predomină cerealele pentru boabe (aproape 70% din totalul suprafeței cultivate), folosite în mare parte și ca bază furajeră, și plantele de nutreț. Porumbul se situează pe primul loc între culturile de cereale, după care urmează ovăzul, orzul, secara și grîul. Suprafețe întinse dețin și plantele tehnice (inul de ulei, îndeosebi), precum și culturile de legume și cartofi, practicate în luncile rîurilor Bega, Timiș, Caraș (producții ridicate fiind obținute în comunele : Bethausen, Balinț, Ghizela, Ticvaniu Mic, Ticvaniu Mare etc.). Pentru asigurarea de legume timpurii și extratimpurii au fost amenajate primele sere legumicole la Oravița. Cartoful se cultivă, pe suprafețe întinse în Podișul Lipovei și în ținuturile depresionare (Făget, Brebu și Caraș). Căile de comunicație reflectă vechile drumuri comerciale, dar orientarea și structura funcțională a rețelei de căi de comunicație au fost condiționate de rolul polarizator al Timișoarei.

Teritoriul este traversat de magistrala feroviară de sud—București, Lugoj, Timișoara și de alte căi ferate care au apărut de timpuriu (Oravița — Baziaș, construită între anii 1854 și 1856 și Reșița — Bocșa — Berzovia). Mai există linii ferate cu ecartament îngust, de interes local, pe care se transportă produse agricole, materiale de construcții și alte produse industriale, precum și călători: Constantin Daicoviciu — Nădrag; Șanovița — Topolovățu Mare, Lucareț — Chizătău (care fac legătura între carierele de piatră și stațiile CFR) și linia ferată forestieră Margina — Poieni — Curtea — Pietroasa — Crivina (de la Poieni se desprinde o ramificație pe Valea Mare, în Dealurile Bulzei).

Toate aceste activități economice stau la baza clasificării funcționale a așezărilor în: așezări agricole (pomicole și creșterea animalelor), care sînt majoritare (Șiștarovăț, Ohaba Lungă, Birna, Brestovăț, Bara, Forotic etc.), așezări industrial-agricole (Margina — industria chimică, Făget, Mănăștiur — industria lemnului, Tomești — industria sticlei), agroindustriale (Jupînești, Surducu Mare), agroforestiere. Profilul economic al orașului Oravița aparține tipului funcțional „de servicii".

2.2.4.2. *Dealurile Lipovei*

Unitar constituite orografic, Dealurile Lipovei sînt clar delimitate de Culoarul Mureșului, la nord, de Bega și Depresiunea Făget, la sud. Spre vest limita este dată de o denivelare de 40 — 60 m, ce se poate urmări pe linia localităților Alioș, Mașloc, Remetea Mică Bencecu de Jos și est de Ianova (V. Mihăilescu, 1966), care le separă de Cîmpia Vingăi. Spre est se îngustează simțitor. Denivelări mai pronunțate le separă de Depresiunea Ilia pe direcția Văii Mari în dreptul localității Grind. Între aceste limite, Dealurile Lipovei au o lungime de 80 km pe direcția est — vest și o lățime maximă de 20 km, fiind cea mai întinsă unitate din Dealurile Banatului.

După condițiile naturale concrete, specificul economic actual și caracterul rețelei de așezări se pot individualiza două subunități: în vest, Podișul Lipovei, în est, Dealurile Bulzei.

Podișul Lipovei. Podișul Lipovei este despărțit de Dealurile Bulzei prin valea Căpîlnașului, afluent al Mureșului. Rocile cele mai răspîndite aparțin molasei neogene formată dintr-o alternanță de marne, argile, nisipuri și pietrișuri care stau peste un fundament cristalin și roci sedimentare mezozoice. Acestea din urmă apar la zi pe suprafețe restrînse la nord-vest de localitatea Zăbalț și în Dealurile Bulzei. Peste formațiunile de molasă se află petice de depozite pleistocene la înălțimi de peste 300 m. Mișcările tectonice au afectat puternic fundamentul cristalin dînd naștere la numeroase falii care se întretaie și-l compartimentează în blocuri, cu consecințe în evoluția reliefului. Pe una din aceste falii apare la zi masivul de bazalte de la Lucareț—Șanovița.

Relieful Podișului Lipovei apare sub forma a două trepte ușor înclinate. Treapta înaltă, mai restrînsă, se află la altitudini absolute de peste 300 m și se desprinde din Dealurile Bulzei pentru a înainta spre vest prin înălțimile: Dealul Înalt (311 m), Cugla (318 m), Măgura (353 m) și Poienile Mălicușului (311 m), situate de-a lungul Culoarului Mureșului. Treapta mai joasă, de 200 — 300 m, este larg dezvoltată și se desfășoară periferic, dar are o extindere mai mare în sudul și vestul podișului.

Fiind supus mișcărilor de înălțare în bloc odată cu ariile muntoase vecine, rețeaua hidrografică s-a adîncit ușor în rocile friabile, dar inegal din cauza ariei de subsidență de la sud (V. Mihăilescu, 1966). Astfel, afluenții de pe dreapta ai rîului Bega (Beregsău, Brestovăț, Miniș, Cladova, Topla și Pădurani), atrași de subsidența din Cîmpia Begheiului, au înaintat cu obîrșiile regresiv pînă aproape de Culoarul Mureșului. Împingînd spre nord cumpăna de ape dintre Mureș și Bega, au creat o asimetrie generală a podișului. Văile rîurilor amintite, adîncite în roci friabile, sînt largi, cu terase și cu o pantă lină spre Bega. Interfluviile, sub forma unor culmi prelungi, cu spinarea netezită, incluzînd și terasele vechi ale rîului Bega, înclină ușor spre Cîmpia Lugojului. Temperaturile medii anuale ajung pînă la 10°C, iar precipitațiile sînt cuprinse între 700 și 800 mm.

În condițiile unei energii de relief de peste 100 m s-au dezvoltat numeroase așezări care, în majoritate, au un plafon altitudinal de pînă la 200 m. În funcție de locul unde sînt fixate, pot fi deosebite cîteva categorii: așezări de vale (cu subtipurile: așezări de obîrșie — Buzad, Comeat; așezări în lungul văii — Sintar, Lăpușnic, Ohaba Română, Ohaba Lungă, Hitiaș, Coșarii; așezări de confluență — Secaș, Paniova, Nădaș, Stanciova, Cuvej-

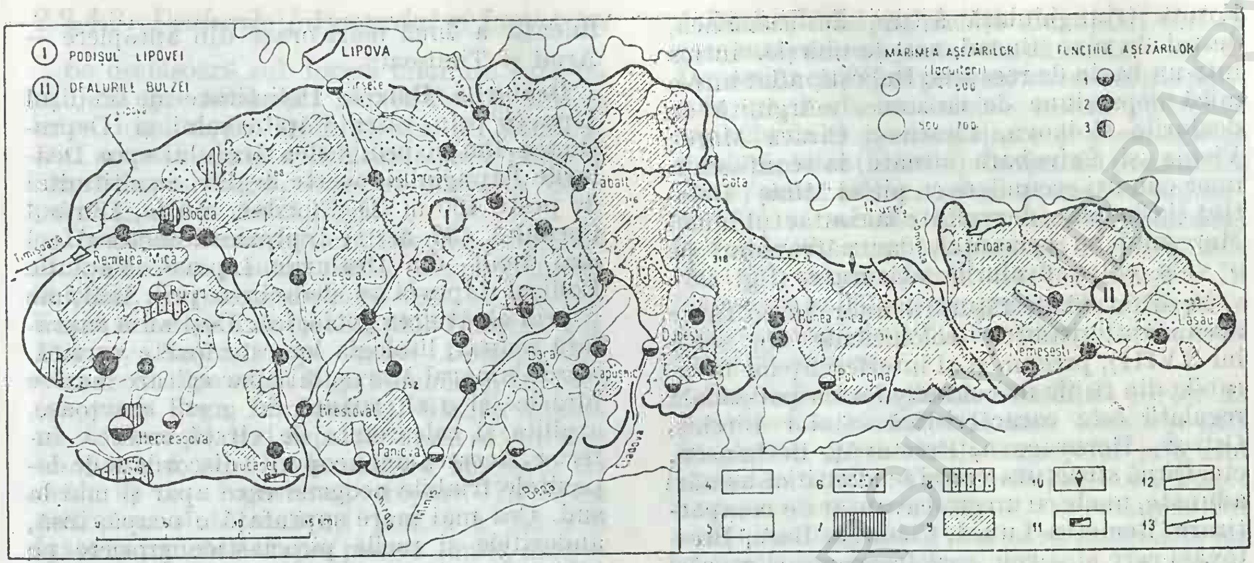

Fig. 26. Dealurile Lipovei. Funcţiile aşezărilor : *1*, aşezări agricole mixte ; *2*, pomicol-zootehnice ; *3*, agroindustriale. Utilizarea terenurilor : *4*, terenuri arabile ; *5*, păşuni şi fîneţe ; *6*, livezi ; *7*, vii ; *8*, vii şi livezi ; *9*, păduri ; *10*, marmură ; *11*, bazalt ; *12*, drumuri ; *13*, căi ferate.

dia), aşezări de versant — Vizma, Bara, Rădămăneşti ; aşezări de interfluviu — Spata, Bunea Mică, Dubeşti, Bruznic, Labaşinţ.

Corelat cu specificul locului şi respectiv cu posibilităţile de habitat, populaţia se grupează în aşezări de mărimi diferite (fig. 26). Cele care au între 500 şi 1 000 de locuitori sînt mai puţin numeroase (Herneacova, Sălciua Nouă, Remetea Mică, Chelmac, Belotinţ) şi se află la contactul cu cîmpia şi culoarul Mureşului. Satele cu mai puţin de 500 de locuitori reprezintă categoria cea mai răspîndită. Raportul dintre categoriile de aşezări s-a schimbat foarte mult în ultimele două decenii. Involuţia numerică a populaţiei înregistrată de majoritatea localităţilor între ultimele două recensăminte (1966 — 1977) a dus, de exemplu, la creşterea numărului de aşezări cu 500 — 750 locuitori şi a celor cu sub 500 locuitori. Sate ca Ususău, Coşaru au trecut în categoria aşezărilor cu 500 — 750 locuitori, iar sate ca Brestovăţ, Stanciova, Bruznic, Zăbalţ, Cuvejdia, Şiştarovăţ au scăzut de la 500 — 750 şi chiar peste 750 de locuitori la mai puţin de 500 de locuitori.

Cele mai mari scăderi de populaţie se manifestă în satele din partea centrală a podişului, însumînd, uneori, la nivel de comună, un deficit de circa 1 000 de locuitori (Brestovăţ, Secaş, Bara) în perioada 1966 — 1977. Valori mai diminuate în această privinţă prezintă satele de la periferia podişului, totalizîndu-se scăderi între 200 şi 600 de locuitori pe comună (Birchiş, Dorgoş, Şiştarovăţ, Balinţ etc.).

Singura localitate a cărei populaţie a crescut este oraşul **Lipova**, care, împreună cu cu cele două sate componente de pe dreapta Mureşului, Radna şi Şoimoş, a ajuns de la 11863 în 1977 la 11 993 de locuitori în 1992. Sporul este însă cu totul insuficient pentru a compensa scăderile înregistrate pe ansamblul regiunii. Avînd aceleaşi cauze (spor natural redus şi sold migrator definitiv ridicat), cele două tendinţe se manifestă şi în perioada actuală.

Forma vetrei, influenţată direct de particularităţile locale ale reliefului şi ale reţelei hidrografice, prezintă cîteva aspecte caracteristice. Astfel, cele mai răspîndite sînt satele de formă poligonală neregulată (Bogda, Checheş, Nadăş, Crivobara, Bara, Ohaba Română, Bunea Mare, Groşi etc.), amplasate, de regulă, în interiorul regiunii, la contactul dintre văile înguste şi versanţi. Cazuri secundare şi puţin frecvente sînt formele poligonală neregulată, alungită, liniară sau triunghiulară. Primul tip se întîlneşte în condiţiile amplasării satelor de-a lungul văilor slab evoluate (Sintar, Comeat — în cursul superior al Beregsăului, Povîrgina — de pe valea Şerbenilor) şi de-a lungul unor drumuri care sînt fie de importanţă locală şi urmăresc mici interfluvii (Spata, Pătîrş), fie de importanţă majoră şi urmăresc contactul deal — lunca Mureşului (Valea Mare).

Forma triunghiulară apare, de asemenea, destul de rar: Buzad, sat de obîrşie, întins într-un bazin de recepţie, Dubeşti, aflat într-o mică depresiune de eroziune, mărginită de dealurile Goinova, Ciraca şi Ciraca Mare; Vizma şi Crivobara situate la confluenţa unor cursuri secundare cu pîrîul Miniş; Belotinţ şi Chelmac, dezvoltate la contactul luncii Mureşului cu versantul, dar pătrunzînd pe o vale către dealurile alăturate (fig. 26).

Rezultat al desfăşurării unor importante evenimente istorice (colonizările din secolul XVIII), precum şi al interferenţelor favorabile din fîşiile de contact, forma poligonală regulată este caracteristică satelor Birchiş, Ostrov, Herneacova, Brestovăţ, Bethausen, etc. După structura vetrei se identifică aşezări adunate, unele cu un grad avansat de compactizare (Remetea-Luncă, Cladova, Bara, Brestovăţ) care sînt cele mai frecvente şi aşezări cu structură mixtă, adică cele care au un nucleu înconjurat de gospodării răsfirate, situaţie impusă de prezenţa unei confluenţe hidrografice sau a unor suprafeţe agricole în vatră (Nadăş, Bunea Mică, Bulza etc.). Uneori tendinţa de răsfirare se manifestă în afara vetrei prin locuinţe izolate, ca în cazul aşezărilor Stancioya şi Checheş.

În privinţa profilului economic al Podişului Lipovei se constată o predominanţă a activităţilor specifice întregului sector deluros bănăţean — pomicultura şi creşterea animalelor. Între localităţile cu o structură a modului de folosinţă elocventă a tipului de economie menţionat şi cu un şeptel concludent se evidenţiază: Ususău, Şiştarovăţ, Bara, Brestovăţ, Coşarii, Lalaşinţ, Bulza, la care suprafaţa pomicolă este de 5—10% şi chiar peste 10% din totalul agricol, suprafaţa cu păşuni şi fîneţe naturale este de 20—30% şi peste 30%, iar densităţile principalelor specii de animale sînt de 40 de bovine şi circa 100 de ovine la 100 ha teren agricol. Acestor activităţi agricole de bază li se adaugă cultura viţei de vie (mai ales în Dealurile Recaşului), cartofului, cerealelor (îndeosebi pentru boabe) etc. (fig. 26).

Totodată, în economia Podişului Lipovei se manifestă un început de diversificare a activităţilor, prin implantarea unor unităţi industriale în oraşul limitrof Lipova (fabrica de strunguri, secţii de reparaţii metalice ş.a.) şi a unor secţii de importanţă locală în cîteva centre de comună. Cea mai mare parte din regiune continuă să se afle în aria de influenţă a două mari oraşe din apropiere — Arad şi Timişoara.

Dealurile Bulzei. Delimitate de Podişul Lipovei prin valea Căpîlnaşului şi Depresiunea Ilia şi prin valea Icuiului spre Dealurile Lăpugiului, aceste dealuri au altitudini de peste 400 m (D. Ciordan 459 m, Dîmbul Cornului 437 m) şi reprezintă sectorul cel mai înalt din Dealurile Lipovei. Faţă de Podişul Lipovei se deosebesc prin înălţime şi prin alcătuirea geologică. Deşi au o suprafaţă redusă, litologia lor este foarte variată. Spre Culoarul Mureşului apar calcare masive jurasice şi o alternanţă de gresii cuarţoase, argilite şi calcarenite de vîrstă cretacic inferior. Acestea sînt acoperite discordant de depozitele friabile neogene care apar şi mai la sud. Cea mai mare suprafaţă o ocupă, însă, andezitele şi rocile piroclastice grosiere pe care se înscriu şi cele mai mari înălţimi.

Morfologic, Dealurile Bulzei sînt formate din două culmi principale cu direcţia nord-nord-vest — sud-sud-est, despărţite de valea adîncă a Peştişului, orientată către Mureş. Din acestea se desprind culmi secundare domoale şi creste, unele dintre ele calcaroase cu procese carstice. În cuprinsul lor se pot recunoaşte trei nivele morfologice (suprafaţa Deva la 400 — 500 m, nivelul de 350 m şi nivelul de 300 m) care se succed în trepte cu extensiuni diferite (E. Vespremeanu, 1972)[1].

În condiţiile unor temperaturi medii anuale de 10°C şi ale unor precipitaţii în jur de 700 mm, cea mai mare parte a Dealurilor Bulzei sînt acoperite cu păduri de cer şi gîrniţă, la care se adaugă pădurile colinare de fag şi carpen dinspre Culoarul Mureşului. Aceste păduri se dezvoltă pe soluri brune acide şi andosoluri. În partea de sud, la altitudini mai joase, se află terenuri agricole şi pajişti secundare de fîşcă pe luvisoluri albice şi soluri brune luvice (podzolite). Aici se găsesc şi cele cîteva localităţi — Bulza, Groşi, Nemeşeşti, Coşteiu de Sus şi Fintoag —, a căror populaţie valorifică aceste resurse naturale (fig. 26). Printre Dealurile Bulzei şi Dealurile Lăpugiului, urmînd Valea Mare şi valea Icuiului, trece calea ferată Lugoj — Deva şi tot pe aici, dar trecînd prin pasul Coşeviţa (321 m), îşi are traseul şoseaua naţională Lugoj — Deva.

[1] E. Vespremeanu (1972), *op. cit.*

2.2.4.3. *Dealurile Lăpugiului şi Lugojului*

Se desfăşoară sub forma unui arc care înconjură spre nord-vest Munţii Poiana Ruscă, între localităţile Dumbrăviţa şi Maciova. Din această unitate deluroasă face parte şi Depresiunea Făget, care se dezvoltă de o parte şi alta a rîului Bega.

Datorită diferenţierilor litologice, contactul dintre dealuri şi munte este pregnant înscris în relief. În partea de nord-vest, în general, limita urmează linia localităţilor Dumbrăviţa, Bujoru, Roşcani (pe valea Dobrii), Crivina de Sus (pe valea Bega Poienilor), Tomeşti (pe valea Bega Luncanilor), Gladna Română şi Hăuzeşti. Mai departe limita se îndreaptă spre sud, pînă la localitatea Maciova, iar dealurile se îngustează treptat. În acest sector nu sînt localităţi pentru a putea fi luate ca puncte de reper pentru limita deal — munte, dar aceasta se înscrie pe o denivelare destul de evidentă.

Spre Culoarul Mureşului, limita urmează linia localităţilor Rădulești, Făgeţel şi Lăpugiu de Jos, iar, în continuare, spre Dealurile Bulzei, trece pe la localitatea Holdea, apoi urmează, spre vest, pîrîul Icui pînă la Nemeşeşti din Depresiunea Făget. Pe linia Nemeşeşti şi Cutina (pe valea Cladova), Depresiunea Făget se mărgineşte, în nord, cu Podişul Lipovei. Către Cîmpia Lugojului limita se află pe linia localităţilor Cutina, Tapia, Cireşu, Jdioara, Tincova şi Maciova.

Fundamentul dealurilor Lăpugiului şi Lugojului este alcătuit din şisturi cristaline puternic faliate şi compartimentate în blocuri. Ele apar la zi în bazinele pîraielor Săraz şi Surduc (N. Gherasi şi colab., 1968). Depozitele sedimentare mai vechi aparţin cretacicului şi sînt reprezentate prin calcare marine, gresii şi marne, în partea de sud şi numai gresii şi marne cu inocerami spre Culoarul Mureşului, la vest de Valea Dobrei. Cele mai răspîndite roci aparţin neogenului şi sînt reprezentate prin argile, pietrişuri şi marne argiloase tortoniene, care apar la zi între Icui şi Bega Poienilor, apoi prin pietrişuri, nisipuri şi argile pannoniene, rocile cele mai răspîndite.

Reţeaua hidrografică a fragmentat puternic aceste roci formînd culmi rotunjite sau netezite care ajung pînă aproape de 500 m altitudine absolută în formaţiunile geologice mai dure. Rîurile mai mari şi-au format terase şi lunci largi care oferă condiţii favorabile dezvoltării aşezărilor omeneşti şi instalării căilor de legătură lesnicioase.

Dealurile Lăpugiului şi Lugojului sînt în cea mai mare parte împădurite, iar în Depresiunea Făget predomină terenurile agricole pe luvisoluri albice (soluri podzolice argiloiluviale) pseudogleizate şi pseudogleice şi soluri gleice (în lunci). În dealuri predomină luvisolurile albice (soluri podzolice argiloiluviale) şi solurile brune luvice (podzolite) în condiţiile unor temperaturi medii anuale de 10°C şi precipitaţii de 700 mm/an. În Depresiunea Făget temperaturile urcă peste media anuală de 10°C, iar precipitaţiile scad sub 700 mm/an.

Dealurile Lăpugiului. Se află în partea de nord-vest a Munţilor Poiana Ruscă şi sînt despărţite de Dealurile Lugojului prin rîul Bega Luncanilor. Faţă de Depresiunea Făget au denivelări de peste 100 m. Către munte sînt alcătuite din gresii şi marne cu inocerami, iar în vest, din formaţiuni neogene. În partea centrală, la vest de valea Dobrii, se află andezite şi roci piroclastice grosiere. În ansamblu sînt formate din culmi scurte, netezite, care se desprind din marginea munţilor după o ruptură de pantă evidentă la contactul dintre rocile friabile din dealuri şi şisturile cristaline.

În general culmile depăşesc cu puţin 300 m altitudine absolută, dar sînt şi înălţimi mai mari ca urmare înscrierilor pe roci mai rezistente. Astfel, dealurile Sălişte (518 m) şi Dobra (364 m) sînt alcătuite din andezite şi roci piroclastice grosiere, iar Dealul Corbului (406 m) este format dintr-o alternanţă de argile, pietrişuri, marne argiloase, calcare şi tufuri. În aceste dealuri au fost puse în evidenţă trei nivele de eroziune (E. Vespremeanu, 1972). Suprafaţa Deva (400 — 500 m) are o dezvoltare mai mare la est de valea Dobrii, iar nivelele de 350 m şi de 300 m ocupă suprafeţe mari în vestul văii amintite.

Rîurile principale care străbat Dealurile Lăpugiului îşi au obîrşiile în Munţii Poiana Ruscă. Cele din jumătatea nordică a dealurilor (Plaiul, Dobra, Abucea) sînt tributare Mureşului; Lăpugiul se varsă în Valea Mare, afluent al Mureşului. Bega Poienilor şi Bega Luncanilor se unesc la sud de Româneşti şi formează rîul Bega, care primeşte pe dreapta pîraiele Homojdia, Nădreasca şi Icuiul.

Gradul de fragmentare a Dealurilor Lăpugiului a influenţat pregnant aspectul aşezărilor. În acest sens se remarcă prezenţa satelor cu gospodăriile răsfirate în vatră (Rădulești, Bujoru din extremitatea estică) sau

11—c. 674

în interiorul și în afara vetrei (Baștea, Holdea, Coșevița, Crivina de Sus, situate la altitudini de peste 300 m), cu structură mixtă (Lăpugiu de Sus, Pietroasa), precum și a satelor cu structură adunată, situate în văile evoluate ale pîraielor Dobra și Valea

care depășesc 50% din suprafața agricolă (fig. 27).

Dealurile Lugojului. Se desfășoară între Bega Luncanilor și Culoarul Bistrei, dominînd Cîmpia Lugojului și Depresiunea Făgetului cu peste 100 m. Sînt alcătuite predo-

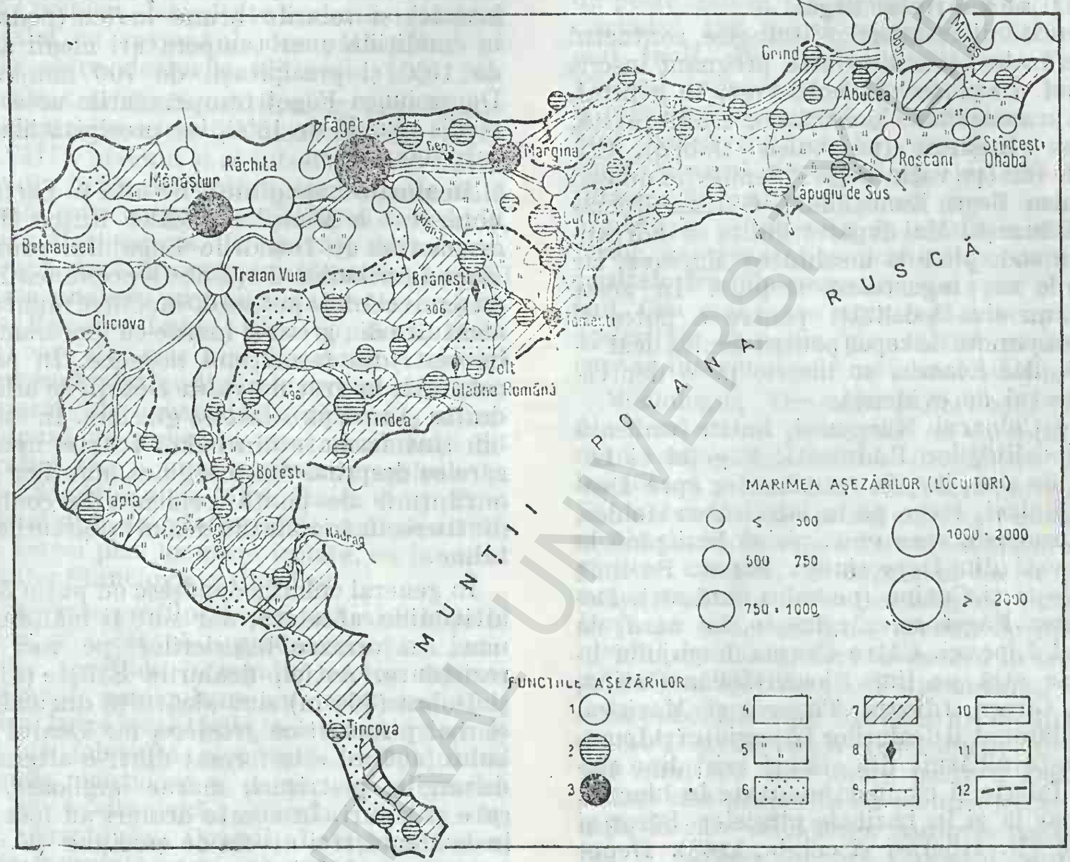

Fig. 27. Dealurile Lăpugiului și Lugojului. Funcțiile așezărilor : *1,* așezări dominant cerealiere ; *2,* pomicol-zootehnice ; *3,* agroindustriale. Utilizarea terenurilor : *4,* terenuri arabile ; *5,* pășuni și fînețe ; *6,* livezi ; *7,* păduri ; *8,* nisip cuarțos ; *9,* căi ferate ; *10,* drumuri principale ; *11,* alte drumuri ; *12,* limita Depresiunii Făget.

Mare sau în mici bazinete de eroziune (Panc, Panc — Săliște). Gradul ridicat de dispersie a gospodăriilor în vatră, suprafața redusă, forma frecvent alungită și textura neordonată sau monostradală a vetrei sînt consecințe firești ale existenței unor văi înguste și ale unei fragmentări mari a reliefului. Cele mai multe sate au sub 500 de locuitori (Bujoru, Panc, Panc-Săliște) și numai două au între 500 și 750 de locuitori (Roșcani și Lăpugiu de Sus). Funcția zoopomicolă a celor mai multe dintre așezări este oglindită de suprafețele ocupate de livezi și pajiști naturale

minant din pietrișuri, nisipuri și argile de vîrstă pannoniană dispuse transgresiv peste șisturi cristaline, aflate la zi la sud de valea Surducului. Aspectul lor general este de culmi prelungi, netezite și largi (aflate la peste 600 m alt. abs.) în jumătatea de nord și culmi scurte, rotunjite, de la Crivina spre sud, unde de altfel fîșia de dealuri se îngustează treptat. Astfel, de la nord la sud sînt dispuse : Culmea Poienii (306 m) între văile Vădana și Munișel, culmea din șisturi cristaline a Surducului, dominată de Măgura Surducului (496 m), care se leagă cu cristalinul

din Munţii Poiana Ruscă şi culmea prelungă şi ramificată dintre valea Sărazului şi Cîmpia Lugojului, marcată de Dealul Fîntînii (263 m), Dealul Cîrla (233 m) şi Dealul Şura (223 m). Această culme reprezintă prelungirea spre nord-vest a Dealurilor Lugojului. La nord şi sud de valea Nădragului remarcăm culmile scurte Poiana cu Nuci (299 m) şi, respectiv, Iriceşti (366 m). Dealurile Lugojului sînt fragmentate de o reţea deasă de pîraie colectate de rîuri cu obîrşia în Munţii Poiana Ruscă: Bega Luncanilor, Vădana, Rîul şi Sărazul, afluente ale Begheiului. Timişul primeşte rîul Nădrag şi un număr însemnat de pîraie scurte cu obîrşia tot în Munţii Poiana Ruscă.

Pe Bega Luncanilor şi Săraz, terasele şi luncile intră adînc în dealuri pe văi largi, facilitînd construirea căilor de comunicaţie şi dezvoltarea aşezărilor. Pe alte rîuri mai mici, cum sînt Munişelul, Gladna şi Fîrdea (care formează Rîul) s-au format lărgiri de eroziune care, prin unirea lor la confluenţe, au format o depresiune largă — cea de la Surduc —, unde a fost construit barajul şi lacul de acumulare cu acelaşi nume.

Fragmentarea prin văi largi deschise către Depresiunea Făgetului şi Cîmpia Lugojului a oferit un cadru propice pentru dezvoltarea aşezărilor. Aflate la altitudini cuprinse între 200 şi 300 m o mare parte a satelor îşi au vetrele situate fie în lungul văilor unor pîraie (Drinova, Jureşti, Sarazant în valea Sarazului: Drăgsineşti, Mîtnicu Mic în valea Munişelului, Brăneşti, Baloşeşti, Jupîneşti în valea Vădanei, Fîrdea şi Surducu Mic în valea Rîului), fie la contactul dintre lunca Timişului şi dealuri (Criciova, Jdioara), sau pe unii versanţi mai domoli şi extinşi (Bucovăţ, Botineşti, Pogăneşti).

Categoriile de mărime a satelor prezintă diferenţieri în funcţie, mai ales, de potenţialul de habitat al teritoriului. În general, satele sub 500 locuitori se întîlnesc către contactul cu muntele (Jupîneşti, Baloşeşti, Drăgsineşti, Mîtnicu Mic, Botineşti, Sărăzani, Bîrnă, Jureşti), iar cele cu 500 — 750 de locuitori (Bucovăţ, Brăneşti, Cireşu) şi mai mari, cu 750 — 1 000 de locuitori (Româneşti, Criciova, Jdioara), către Depresiunea Făget şi Cîmpia Timişului.

După fizionomia vetrei se deosebesc două categorii de sate cu structură răsfirată, cauzată de prezenţa unor terenuri agricole între diferite grupări de gospodării (Baloşeşti, Jupîneşti, Botineşti, Jureşti) şi cu structură adunată, formă şi textură uneori regulată (Drăgsineşti, Mîtnicu Mic, Bucovăţ etc.).

Activităţile economice de bază, pomicultura şi creşterea animalelor, sînt susţinute de aceleaşi elemente (suprafeţe pomicole cuprinse între 200 şi 400 ha, păşuni şi fîneţe naturale cu ponderi pe peste 50% din terenul agricol). O diversificare a activităţilor economice de bază este dată de prezenţa industriei sticlăriei în localitatea Tomeşti.

Depresiunea Făgetului. Se desfăşoară în lungul rîului Bega şi are o formă alungită pe direcţia est — vest, asemenea unui golf, avînd ca axă valea Sărazului, larg deschisă spre Cîmpia Lugojului. Contactul cu unităţile deluroase vecine este marcat prin denivelări bine înscrise în relief.

Această depresiune s-a format în lungul unei importante dislocaţii tectonice care se continuă în Cîmpia Banatului şi este pusă în evidenţă de ariile de subsidenţă. Relieful este format din terasele inferioare ale Begheiului dezvoltate mai mult pe stînga (la marginea nordică a Dealurilor Lugojului) şi dintr-o luncă largă, inundabilă.

Vatra depresiunii înclină uşor de la est (circa 170 m) spre vest (circa 150 m) şi este străbătută de mai multe pîraie care rătăcesc în lunca largă: Vădana, Baiaşina, Rîul, Sărazul şi Glaviţa, toate pe partea stîngă a Begheiului. Pe dreapta, din Podişul Lipovei, vin pîraiele Pădurani, Topla şi Cladova.

Depresiunea Făgetului reprezintă o regiune cu condiţii foarte favorabile pentru instalarea şi dezvoltarea aşezărilor care au căutat cu precădere contactele dintre formele de relief principale. Satele de la contactul cu dealurile (Bichigi, Temereşti, Sinteşti) sînt desfăşurate în lungul drumului şi au tendinţa de răsfirare la periferia vetrei către dealuri. Satele de vale evoluată, cu vetre extinse sînt amplasate de o parte şi alta a Begăi, la confluenţele unor cursuri secundare (Răchita), sau la traversarea văii de un drum principal (Mănăştiur, Făget). Satele de luncă corespund obişnuit cu intersecţiile de drumuri (Dumbrava, Jupani, Susani, Sudriaş). În aceste condiţii de amplasare s-au conturat cîteva tipuri de sate cu structură adunată, cu formă poligonală mai puţin regulată şi cu tendinţa de compactizare (Mănăştiur, Sudriaş, Jupani, Cliciova).

Spre deosebire de ceea ce este în dealurile vecine, unele sate din depresiune sînt mari — Făget cu 3 700 de locuitori, Margina, Mănăş-

tiur cu peste 1 000 locuitori — iar cele mai multe (Sintești, Temerești, Traian Vuia, Susani, Jupani) au între 500 și 750 de locuitori, exprimînd 90% din numărul total. Există comune (Făget, Margina) care au în componență sate mici, însă cele mai multe aparțin Dealurilor Bulzei și Dealurilor Lipovei.

Pe baza valorificării resurselor naturale (fondul forestier, mai ales cel din regiunea muntoasă apropiată, producția agricolă vegetală și animală) au apărut unele ramuri industriale, ca: industria lemnului la Margina, Făget, Mănăștiur, industria chimică la Margina, secții ale industriei alimentare la Făget etc., fapt ce a impus localităților respective un profil economic agroindustrial. Agricultura prezintă unele diferențieri structurale, în sensul că, pe lîngă pomicultura (mai extinsă în partea colinară a comunelor Făget, Margina) și creșterea animalelor (efective mari de bovine dețin comunele: Făget, Traian Vuia și Margina) se mai practică și culturi de cereale pentru boabe, plante furajere, cartofi etc., mai ales în comunele din partea vestică (Traian Vuia, Mănăștiur), al căror teren arabil este de circa 70% din suprafața agricolă.

Ca o măsură de modernizare a agriculturii se remarcă extinderea lucrărilor de îmbunătățiri funciare (desecări și mai puțin irigații) în scopul creșterii fondului funciar.

O importanță deosebită pentru stabilitatea demografică și dezvoltarea economică a regiunii o au drumurile modernizate și calea ferată ce face legătura între Culoarul Mureșului și Timișoara.

2.2.4.4. *Dealurile Pogănișului*

Situate în partea de nord a munților Dognecei și Semenic, Dealurile Pogănișului se desfășoară ca o fișie lungă de 50 km între Cîmpia Buziașului și Depresiunea Caransebeșului. Limita dinspre Cîmpia Lugojului, o denivelare ușoară, urmează o linie care ar uni localitățile Sacoșu Mare, Dragomirești, Zgribești și vest Zăgujeni. Spre sud-est, limita dinspre munți o formează, în general, valea Pogănișului.

Aceste dealuri sînt alcătuite din marne, nisipuri și pietrișuri pannoniene, iar la extremitățile din nord-vest și sud-est apar la zi șisturile cristaline din fundament. În ansamblu sînt formate din culmi largi, cu aspect de poduri, despărțite de văi evoluate, mai lungi în partea dinspre Cîmpia Lugojului și mai scurte spre valea Pogănișului din care cauză Dealurile Pogănișului sînt asimetrice (V. Mihăilescu, 1966). În general culmile se mențin la altitudini de 300 m, dar apar și cîteva proeminențe înscrise pe sîmburi de șisturi cristaline, ca Dealul Scaunului (324 m) și Dealul Luncoiu (367 m) în partea de nord-vest și Măgura Poienii (448 m) în partea de sud-est.

Ca urmare a altitudinii scăzute și a văilor relativ largi, Dealurile Pogănișului sînt bine populate. În jumătatea de nord-vest plafonul mediu de locuire este la mai puțin de 200 m (Sacoșu Mare, Silagiu, Izgar, Zorlențu Mare, Remetea-Pogănici, Valea Mare, Duleu), iar în partea de sud, sud-est, unde relieful este mai înalt, acesta se situează la 200 — 300 m (Zorlencior, Ohaba Mîtnic, Zorile, Cornuțel, Brebu). Concomitent cu creșterea în altitudine, fizionomia vetrei prezintă caracteristici diferite. Relieful de joasă altitudine de la contactul dealurilor cu cîmpia și văile mai largi au facilitat apariția unor sate cu structură adunată, uneori compactă (Silagiu, Izgar, Vișag, Știuca, Pădureni, Dragomirești, Scăiuș, mai puțin Sacoșu Mare, care are o structură mixtă). La peste 200 m altitudine se diferențiază tipul de sat cu structură mixtă (adunată în cea mai mare parte a vetrei și cu ușoare izolări către margini: Zorile, Copăcele, Cornuțel), sau cu gospodării răsfirate în afara vetrei (la sud de Scăiuș). Particularități distincte în această privință se remarcă la localitățile din valea Pogănișului (Brebu, Valeadeni, Delinești), care au o structură adunat-compactă în interiorul vetrei și mai multe gospodării răsfirate în afară, tendință impusă de activitățile specifice pastoral-pomicole. Satele au de la cîteva sute de locuitori (sub 500), ca Dragomirești, Ohaba Mîtnic, Zorlencior, Ruginosu, Valea Mare, Remetea-Pogănici, Duleu, pînă la peste 1 000 locuitori — Fîrliug, Zorlențu Mare (fig. 28).

Numai o parte redusă din Dealurile Pogănișului mai este acoperită cu păduri de cer și gîrniță și păduri de stejar (*Quercus robur*). Cea mai mare parte a suprafeței reprezintă terenuri agricole și pajiști secundare de fișcă și de sadină. Acestea se dezvoltă pe soluri brune luvice (podzolite), care ocupă cele mai mari suprafețe, soluri brune luvice (podzolite) și planosoluri situate în ariile mai înalte și soluri gleice în valea Pogănișului. Vegetația și solurile se dezvoltă în condițiile unor temperaturi medii anuale de peste 10°C și ale unor precipitații în jur de 700 mm/an.

Agricultura este ocupația de tradiție în economia Dealurilor Pogănișului. Pomicultura și creșterea animalelor sînt ramuri de bază, prima fiind mai extinsă în localitățile Fîrliug, Zorlențu Mare și Zorlencior, iar cea de-a doua se practică mai ales în localitățile Copăcele, Fîrliug și Zorlențu Mare cu un efectiv mare de animale, depășind densitatea medie pe aria dealurilor. Suprafețe cultivate cu vii se întîlnesc mai mult în partea de nord-vest, pe Dealul Scaunului (la est de Silagiu), iar celelalte plante de cultură se extind tot mai mult în localitățile de la contactul cu cîmpia.

Întreaga regiune este străbătută de o rețea de căi de comunicație convergentă către Lugoj și Caransebeș, așa încît sensul de manifestare a fenomenelor demografice, economice și sociale este orientat de prezența celor două orașe.

Condițiile naturale și activitățile economice permit individualizarea în Dealurile Pogănișului a trei subunități distincte: Dealurile Buziașului, Dealurile Poienii și Dealurile Zorlențului.

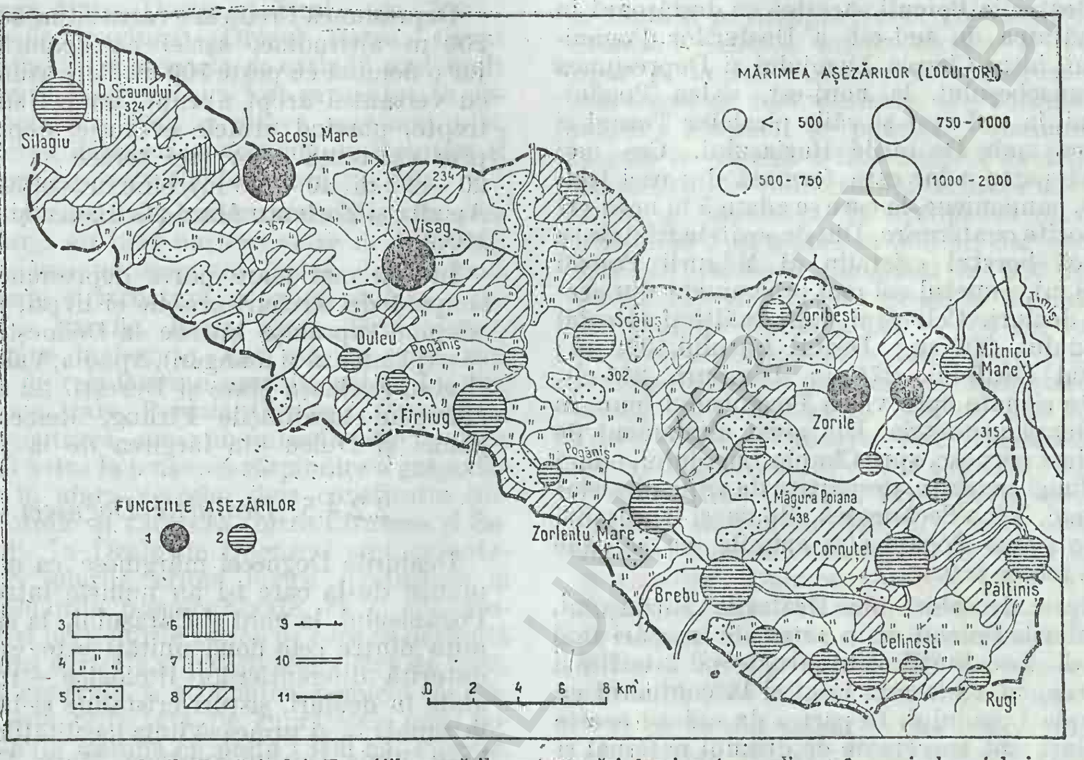

Fig. 28. Dealurile Pogănișului. Funcțiile așezărilor: *1*, așezări dominant cerealiere; *2*, pomicol-zootehnice. Utilizarea terenului: *3*, teren arabil; *4*, pășuni și fînețe; *5*, livezi; *6*, vii; *7*, livezi și vii; *8*, păduri; *9*, căi ferate; *10*, drumuri principale; *11*, alte drumuri.

Dealurile Buziașului. Acestea se extind în jumătatea de nord-vest a Dealurilor Pogănișului, între Cîmpia Lugojului, la nord-est, Cîmpia Buziașului la nord-vest și sud-est și valea Pogănișului la sud. Limita cu Dealurile Poienii trece pe la vest de localitatea Vișag și este formată din valea Torani, cu obîrșia în Dealul Dîmpuri (255 m), care debușează în valea Cincăi (afluent pe stînga al Timișului).

Partea centrală a Dealurilor Buziașului este formată din horstul cristalin al Buziașului, puternic faliat, înecat în depozite fluvio-lacustre, pe care se înșiră înălțimile Luncariu (367 m), Dealul Scaunului (324 m) și Poiana Înaltă (277 m). În ansamblu formează o culme prelungă, cu petice de pădure, din care se desprind radiar culmi secundare prelungi care coboară spre cîmpia din jur. Culmile sînt despărțite de o rețea relativ deasă de pîraie: Salcia și Fîrgimociu, cu obîrșia în Dealul Scaunului, unite în pîrîul Șurgani (afluent al Timișului), pîraiele Cinca și Cherăstăul, cu obîrșia în dealurile Poiana Înaltă și Luncariu, afluente ale Timișanei. Spre Pogăniș vin, de asemenea, mai multe pîraie scurte (Igazărul, Vermeșul etc.).

În cea mai mare parte Dealurile Buziașului sînt ocupate de terenuri agricole și pajiști secundare. Un loc important îl ocupă podgoria Buziașului, al cărei areal se întinde pe teritoriul localităților Buziaș, Silagiu și Sacoșu Mare.

Dealurile Poienii. Acestea se desfășoară în jumătatea de sud-est a Dealurilor Pogănișului, între Cîmpia Lugojului și Depresiunea Caransebeșului, la nord-est, valea Pogănișului, la sud-vest și văile pîraielor Torani și Cinca spre Dealurile Buziașului. Cea mai mare parte a lor este formată din roci friabile, pannoniene, la care se adaugă în nord-est depozite cuaternare. Din depozitele friabile se ridică horstul cristalin al Măgurii Poienii (438 m), punctul cel mai proeminent din aceste dealuri. Cele mai mari înălțimi (Dealul Glodului, 297 m; Dealul Lutului, 302 m; Vîrful Dealului, 275 m; Dîmpuri, 255 m), toate situate spre valea Pogănișului pun în evidență asimetria. Din acest aliniament de dealuri pornesc, spre Cîmpia Lugojului, culmi prelungi netezite, despărțite de văile pîraielor Mîtnic, Vîna Secănească, Spaia și Timișana. Spre valea Pogănișului culmile ca și văile sînt foarte scurte.

Spre deosebire de Dealurile Buziașului, Dealurile Poienii au o rețea de așezări mai densă. Localitățile sînt situate pe interfluvii netede, în văile mai largi și la contactul cu Cîmpia Lugojului. În partea de sud-est aceste dealuri sînt traversate de drumul național și calea ferată Reșița – Caransebeș, iar în partea de nord-vest de drumul național Reșița — Lugoj.

Dealurile Zorlențului. Împreună cu Depresiunea Brebu, situate la sud-vest de Dealurile Poienii, sînt alcătuite dintr-o culme prelungă, cu multe ramificații, pe care se înșiruie de la vest la est, Tîlva Mare, 307 m; Dealul Șopot, 358 m; Culmea Mare, 354 m și Danciu, 328 m.

Partea centrală a Dealurilor Zorlențului este formată din roci friabile, pliocene, constituind o largă înșeuare care facilitează legăturile dintre Reșița și Caransebeș. La nord-vest (în dealurile Tîlva Mare și Șopot) se află granodiorite în care pîrîul Tău, care formează limita spre Munții Dognecei, și-a săpat chei relativ largi, străbătute de drumul național Lugoj — Reșița. În partea de sud-est, aceste dealuri sînt formate din șisturi cristaline.

Depresiunea Brebu. Se desfășoară în bazinul mijlociu al rîului Pogăniș, pe o lungime de circa 20 km, între localitățile Delinești și Dezești, fiind cuprinsă între dealurile Poienii și Zorlențului. Prin cheile scurte, epigenetice, de la Dezești se face legătura cu lărgirea de la Fîrliug, alungită pe partea stîngă a Pogănișului.

Depresiunea Brebu are vatra situată la circa 200 m altitudine, astfel că dealurile din jur o domină cu peste 100 m. Este asimetrică, cu versantul drept abrupt, iar cel stîng, în trepte, purtînd urmele evoluției depresiunii prin existența celor trei terase (7 — 8 m, 20 — 22 m, 40 — 45 m), bine dezvoltate între Apadia și Zorlențu Mare (L. Badea și colab., 1956).

În cea mai mare parte depresiunea este ocupată de terenuri arabile și livezi, acestea ocupînd suprafețe întinse la Delinești (unde se exploatează și mangan), Apadia, Valeadeni, Brebu, Zorlențu Mare și Dezești. La acestea adăugăm localitățile Fîrliug, Remetea-Pogănici și Duleu din lărgirea de la Fîrliug.

2.2.4.5. *Dealurile Dognecei*

Dealurile Dognecei mărginesc ca o prispă munții de la care își au numele între văile Pogănișului, la nord și Carașului, la sud. Limita dintre cele două unități este evidentă datorită diferențierilor litologice — roci friabile în dealuri, șisturi cristaline și banatite în munți — și urmează linia localităților Bărbosu, Biniș, Doclin, Surducu Mare, Forotic, Cîrnecea și Secășeni. Trecerea spre Cîmpia Banatului este dată de o grăbire a pantelor ce poate fi urmărită pe linia localităților Valeapai, Ramna, Fizeș, Clopodia, Lățunaș, pînă în frontiera cu Iugoslavia.

Aceste dealuri nu depășesc înălțimea de 300 m, în afară de Dealul Verzișor care are 362 m. Sînt alcătuite din marne, nisipuri și pietrișuri pannoniene, cu excepția Dealului Verzișor, un sîmbure de șisturi cristaline și a culmii dintre văile pîrîului Vornicu și Bîrzavei, unde apar banatite. La fel ca Dealurile Pogănișului, sînt formate din culmi netezite, acoperite cu argile pleistocene, care scad în altitudine spre Cîmpia Banatului și Depresiunea Carașului și se ramifică în culmi secundare: Culmea Teiușului Mare (229 m), între Pogăniș și pîrîul Vornicul, Culmea Mieilor (257 m) și Culmea Lețul lui Binișel (249 m), între Bîrzava și Fizeș, sau altele, mai la sud, orientate nord — sud, Cîrsta (237 m), Surducu Mare (251 m), Sapa (215 m) și Verzișor, situată la vest de valea Ciornovățului, Pecania

(234 m) și Nandrașul (216 m) la est de Cernovăț, ce coboară spre Depresiunea Carașului. Dealurile Dognecei au constituit de timpuriu cadrul favorabil pentru dezvoltarea unor așezări mari (Ramna, Biniș, Comorîște — cu peste 1 000 de locuitori și Forotic, Surducu Mare, Doclin și Tirol — cu 750 — 1 000 de locuitori). Orașul Bocșa, situat la contactul cu muntele, se extinde mai mult în Munții Dognecei și a fost prezentat în cadrul acestora. Sînt și cîteva sate mai mici, Brezon și Bărbosu cu sub 500 de locuitori și Cîrnecea cu peste 500 locuitori (fig. 30).

La contactul dealurilor cu cîmpia și în văile mai largi au luat naștere vetre de localități cu fizionomie ordonată (rețea de drumuri ordonată și structură adunată pînă la compactă): Ramna, Biniș, Fizeș, Tirol. Structuri bine închegate, dar cu un grad mai redus de regularitate prezintă satele Doclin, Surducu Mare, Forotic, Cîrnecea, Comorîște. Fragmentarea mai accentuată din partea de sud a dus la o ușoară răspîndire a gospodăriilor în afara vetrelor deja constituite (între Forotic și Cîrnecea, între Cîrnecea și Secășeni). În Dealurile Dognecei sînt caracteristice solurile brune luvice (podzolite) și planosolurile pseudogleizate, ca și planosolurile și luvisolurile albice pe care se dezvoltă terenuri agricole și pajiști secundare de fîșcă. Nota generală a economiei pomicol-zootehnică este reflectată de suprafețele mari pomicole (la Ramna cu peste 1 000 ha, Forotic, peste 500 ha, Ticvaniu Mare, Cîrnecea) și de numărul animalelor (oi între 1 000 și 2 000 de capete și bovine în medie 1 000 de capete pe comună) ce folosesc ca bază furajeră pășunile și fînețele naturale care reprezintă 40% din suprafața agricolă. Condițiile pedoclimatice din regiunea Tirolului au favorizat extinderea viticulturii, care se practică pe o suprafață de aproape 1 000 ha. La Doclin se exploatează nisip cuarțos iar la Surducu Mare banatite.

2.2.4.6. *Dealurile Oraviței*

Acestea se desfășoară la vest de Munții Aninei, între Caraș, la nord și Nera, la sud. Limita spre Munții Aninei corespunde cu o linie tectonică majoră (pe care s-au insinuat erupțiile banatitice), dublată de abruptul calcaros al acestor munți. Spre Depresiunea Carașului limita este dată de o denivelare evidentă cu un mers sinuos pe linia localităților Ticvaniu Mic, Agadici, Răchitova, vest Oravița, Broșteni, Răcășdia, Macoviște și Nicolinț. Fîșia de dealuri prezintă două îngustări importante între Agadici și Oravița și între Răcășdia și Macoviște (fig. 29)

Fundamentul Dealurilor Oraviței este format din șisturi cristaline care apar la zi la contactul cu Munții Aninei, între Gîrliște și Ilidia și pe dreapta Nerei. Tot la marginea Munților Aninei, între Oravița și Potoc, apar și depozite mezozoice calcaroase. În afara acestor roci, dealurile sînt formate din marne, nisipuri și pietrișuri pannoniene, la care se adaugă o fîșie îngustă de depozite sarmațiene la contactul cu formațiunile cristaline și mezozoice. În apropierea munților înălțimile ajung pînă la 500 m, dar coboară spre Depresiunea Carașului la 200 m. În partea mai înaltă ele reprezintă un piemont de eroziune situat la 300 — 500 m, format pe roci cristalino-mezozoice. Spre periferie au aspectul unui piemont de acumulare-eroziune, cu înălțimea în jur de 200 m (P. Coteț, 1970). Piemontul este fragmentat de văi cu lunci largi, în culmi netezite: Culmea Pietrele Albe (340 m), între Caraș și Jitin, Culmea Gădișului (346 m), între Jitin și Lișava; Culmea Prisaca (430 m), între Lișava și Oravița; Culmea Ciclovei (504 m spre Munții Aninei, 376 m în Dealul Mare) între Oravița și Ciclova; culmea prelungă dintre Ilidia și Nera, pe care se înșiră vîrfurile Ciuchiciului (235 m) și Lațovei (241 m).

O parte din așezările Dealurilor Oraviței, aflate spre contactul cu muntele (Oravița, Ciudanovița, Ciclova, Montană, Ciclova Română, Ciuchici, Naidăș), se situează la altitudini mai mari de 200 m și dețin suprafețe însemnate de pădure, continuare a celor din munte. Cele mai multe vetre de sat se află, însă, la contactul cu Depresiunea Carașului, la o altitudine în jur de 200 m.

Localitățile se grupează în mai multe categorii de mărime: Socolari, Petrilova, Macoviște, Agadici, Jitin au sub 500 de locuitori; Răchitova, Ilidia între 500 și 750 de locuitori; Brădișoru de Jos, Broșteni între 750 — 1 000 de locuitori; Ciclova Română peste 1 000 locuitori. În ansamblu, densitatea populației este între 25 și 50 loc./km², cu excepția orașului Oravița (cu 15 228 locuitori în 1992), unde este de peste 60 loc./km² (fig. 30).

Sub aspect economic se constată o oarecare diversificare a profilului localităților. Pe lîngă activitățile agricole de creșterea animalelor, în special a oilor, bazată pe pășuni și fînețe naturale, cultura cerealelor și

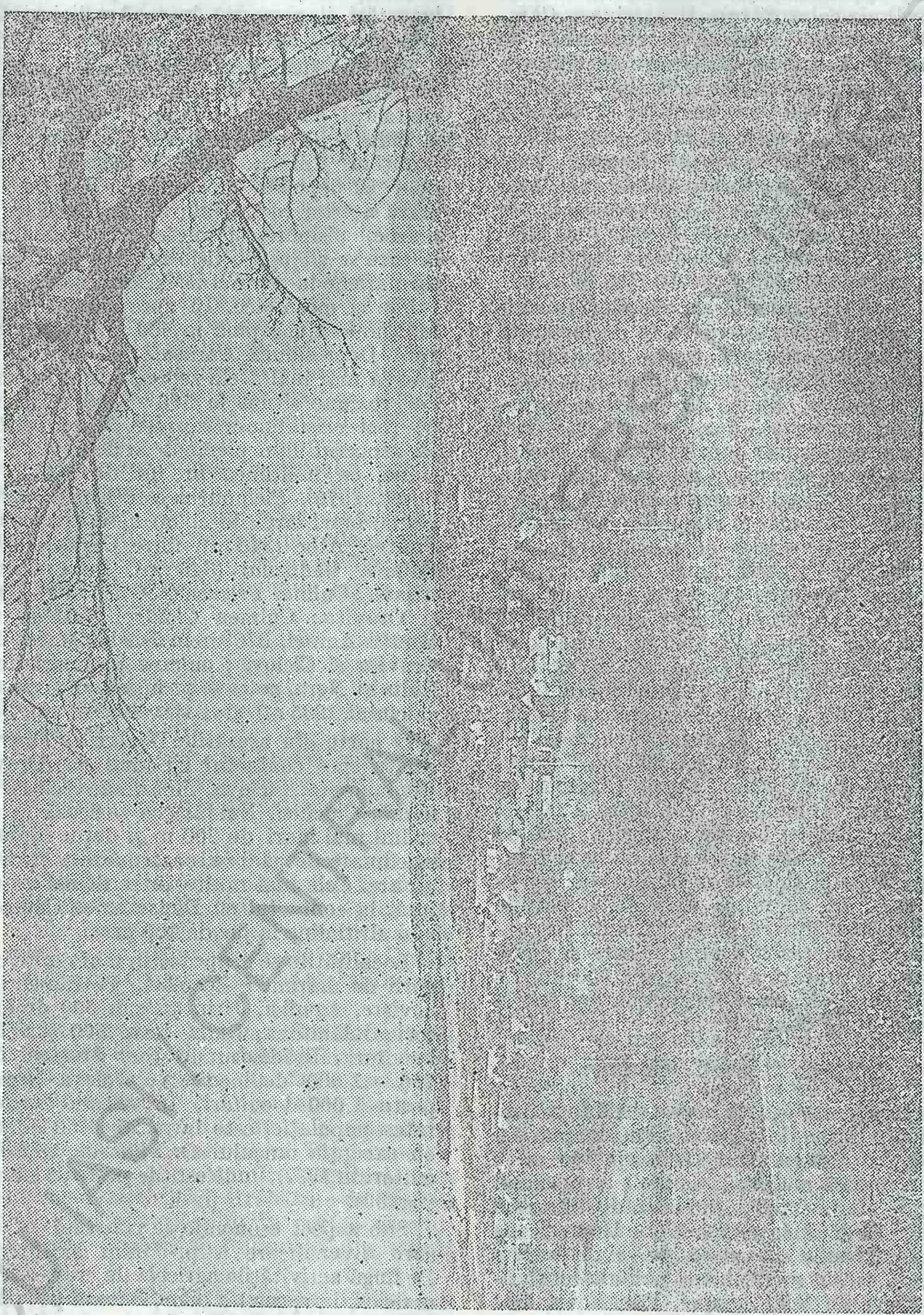

Fig. 29. Dealurile Oraviței și localitatea Potoc (foto V. Sencu).

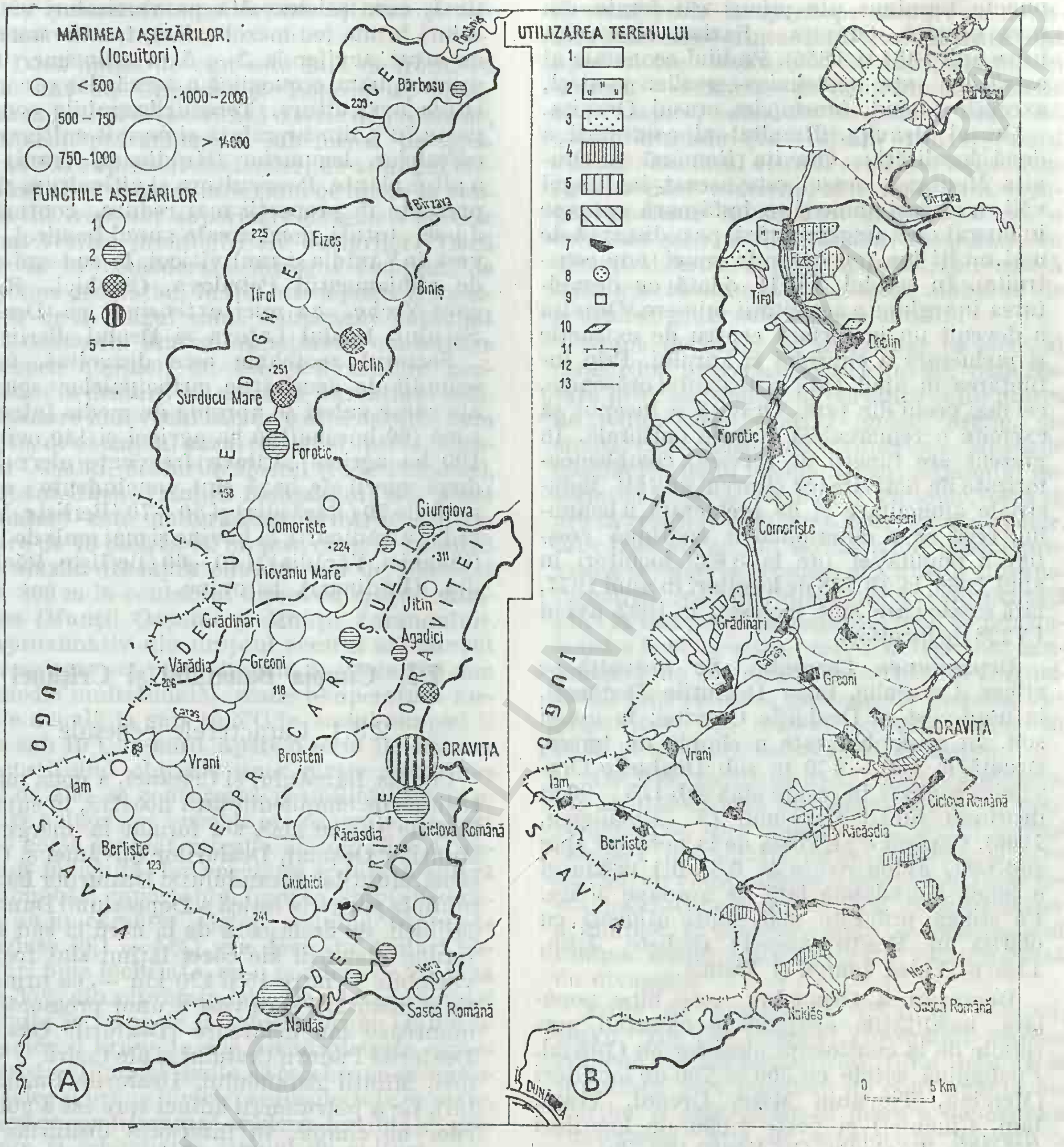

Fig. 30. Dealurile Dognecei și Dealurile Oraviței. A. Mărimea și funcțiile așezărilor : *1*, așezări dominant cerealiere ; *2*, pomicol-zootehnice ; *3*, agroindustriale ; *4*, de servicii ; *5*, limita Depresiunii Carașului. B. Utilizarea terenurilor : *1*, teren arabil ; *2*, pășuni și fînețe ; *3*, livezi ; *4*, vii ; *5*, vii și livezi ; *6*, păduri ; *7*, vetre de așezări ; *8*, balastiere ; *9*, granit ; *10*, nisip pentru metalurgie ; *11*, căi ferate ; *12*, drumuri principale ; *13*, alte drumuri.

pomicultura pe suprafețe mai restrînse (în preajma Oraviței și Ciclovei Române), sînt prezente și unele activități industriale și de transport, ce aparțin în marea majoritate Oraviței. Importante în această privință sînt cele două unități de exploatare a banatitelor de la Brădișoru de Jos și a minereurilor complexe de la Ciclova Montană, secțiile industriale de importanță locală de la Oravița (materiale de construcții, prelucrarea lemnului, alimentară etc.), precum și cîteva activități terțiare (Oravița este unul din cele două

puncte terminus ale primei căi ferate din țara noastră, Oravița — Baziaș, construită între anii 1854 și 1856). Profilul economic al așezărilor este zootehnico-cerealier-pomicol, excepție făcînd, bineînțeles, orașul Oravița.

Orașul **Oravița**. Rezultat al contopirii a două localități: Oravița Română și Oravița Montană, orașul este așezat în lungul văii cu același nume și se desfășoară aproape în lungul unei singure străzi, pe o distanță de mai mulți km (cu excepția zonei nou-construite). În secolul XVIII, odată cu dezvoltarea în regiune a activității miniere, Oravița a devenit un important centru de extracție și prelucrare a cuprului și aurului. Prin înființarea în anul 1817 a teatrului orășenesc, cel mai vechi din țară, Oravița a început să exercite o remarcabilă funcție culturală. În prezent are funcții de servicii, complementarizate de activitatea cîtorva unități industriale alimentare și de prelucrare a lemnului, ceea ce a determinat o continuă creștere a populației (de la 8 622 locuitori în anul 1966, la 10 738 de locuitori în anul 1977, fără satele care sînt incluse), în 1992 avînd 15 228 de locuitori.

Depresiunea Carașului. Se dezvoltă pe stînga Carașului, între Dealurile Dognecei, la nord-vest și Dealurile Oraviței, la est și sud. În ansamblu este o cîmpie de terase, situată la 160 — 170 m sub Dealurile Oraviței și coboară în trepte pînă sub 115 — 90 m deasupra luncii Carașului (V. Mihăilescu, 1966). Carașul o străbate de la nord-est spre sud-vest, avînd pante de 0,3—0,4 m/km și o luncă inundabilă lată de aproape 3 km. Pe stînga primește mai mulți afluenți cu obîrșia în Munții Aninei: Gîrliște, Jitin, Lișava, Valea Lungă și Vicinic.

Depresiunea Carașului este bine populată, localitățile ocupînd preferențial porțiunile de la confluența pîraielor cu Carașul. Predomină satele cu 500 — 750 de locuitori (Mercina, Ticvaniu Mare, Greoni, Vrani, Iam, Ciuchici) și peste 1 000 de locuitori (Vărădia, Răcășdia, Grădinari) (fig. 30).

Fizionomia vetrei se definește prin structuri adunate (Ciuchici, Petrilova) pînă la compacte (Greoni, Vrani); texturi neordonate (Ciuchici, Berliște), parțial rectangulare (Greoni, Vărădia) și chiar rectangulare (Vrani) și forme, de asemenea dintre cele mari variate (dreptunghiulară, Vrani, Vrăniuț; poligonală neregulată, Nicolinț, Răcășdia etc.).

În Depresiunea Carașului predomină terenurile agricole și pajiștile secundare de sadină, care se dezvoltă pe vertisoluri și pe soluri brune (eu-mezobazice), freatic umede cu strat acvifer la 3 — 5 m adîncime. Ca urmare, baza economică a așezărilor o constituie agricultura. Terenurile arabile ocupă peste 70% din suprafață și permit cultivarea cerealelor, legumelor (Grădinari, Vrani) și a altor plante. Pomicultura și viticultura sînt prezente în proporții mai reduse, conturîndu-se, totuși, două areale: unul pomicol, la vest de Vărădia și unul viticol, la sud-sud-est de aliniamentul Petrilova, Ciuchici, Ruscova Veche, cu mici extensiuni pe Dealul Satului, Dealul Lațova și Dealul Berliște.

Sectorul zootehnic este dezvoltat, fapt oglindit de densitățile principalelor specii, ale căror valori se apropie de media întregii zone (60 bovine/100 ha agricol și 140 ovine/100 ha agricol). Cîteva frecvențe ale celor două specii de bază sînt concludente: mai mult de 70 (Răcășdia) și 50—70 (Berliște, Vărădia, Grădinari), la bovine și mai mult de 100 (Ciuchici, Vărădia) și 40—60 (Berliște, Răcășdia, Grădinari), la ovine.

2.3. Cîmpia Banatului și Crișanei

2.3.1. Caracterele generale

Cîmpia Banatului și Crișanei, a doua mare regiune de cîmpie din țara noastră, în suprafață de 16 500 km², s-a format la marginea Munților Oașului, Dealurilor Silvaniei și Crișanei, Munților Zarandului și Dealurilor Banatului, la periferia estică a Depresiunii Dunării Mijlocii. Se desfășoară de la nord la sud sub forma unei fîșii ale cărei lățimi sînt foarte variabile — între 15 și 120 km —, ca urmare fie a înaintării spre vest a unor promontorii muntoase sau deluroase (Dealurile Oradei, Dealurile Pădurii Craiului și ale Codru —Momei, Munții Zarandului, Dealurile Buziașului), fie a pătrunderii adînci spre est a golfurilor de cîmpie, în interiorul dealurilor și munților. Ea se suprapune unei regiuni scufundate în trepte, de la est către vest, care își menține un pronunțat caracter piemontan în latura estică, deoarece este alcătuită din conuri aluvio-proluviale largi, parțial îngropate de materialul aluvionar mai recent, răsfrînte în relief prin glacisuri prelungi și netezite. Partea dinspre graniță are aspectul unei cîmpii joase, aproape netede, cu puține diferențieri morfologice și litologice, deoarece aproape tot timpul a fost supusă

unor procese intense de înmlăștinire și colmatare.

Dacă limita de vest este dată de frontiera de stat cu Ungaria și Iugoslavia, precizarea limitei estice ridică o serie de probleme, datorită pătrunderii ei sub formă de „golfuri" în cuprinsul dealurilor, de-a lungul rîurilor, ca și ușoarei inflexiuni ce apare la contactul treptelor superioare de glacis cu cele mai vestice prelungiri ale dealurilor. Dacă se ia în considerare întregul complex de factori geografici, limita estică poate fi stabilită de-a lungul unui aliniament subliniat de contactul dintre formațiunile cuaternare proprii cîmpiei, cu cele sedimentare neogene din dealuri, ori chiar cu formațiuni sedimentare mai vechi sau de o altă natură, cum este, de exemplu, cazul rocilor eruptive (Munții Oașului, dealurile Mocrei și ale Pîncotei), cristalofiliene (Munții Zarandului) etc. Acest contact este materializat printr-o denivelare de 40 pînă la 60 m, prin care se termină dealurile deasupra cîmpiei, sau de 100 pînă la 300 m la contactul direct cu spațiul muntos (Munții Oașului și Munții Zarandului). Aproximativ din dreptul acestui aliniament cresc spre est precipitațiile, la peste 700 mm (media multianuală), scade temperatura medie anuală la sub 10,5°C în sudul cîmpiei și la sub 10°C în nord, apare o serie de izvoare constituind obîrșiile unor pîraie autohtone și de aici se conturează posibilități de captare a unor ape termale ori minerale. La vest de acest contact rețeaua hidrografică a trebuit indiguită, iar vegetația spontană suferă schimbări importante. Dacă în cîmpie pădurile au un caracter răzleț, ocupînd suprafețe reduse (0,1 — 5%), ele devin în dealuri păduri bine încheiate, cu o pondere de 20 pînă la 35% din suprafața lor. De-a lungul acestei limite se trece de la solurile brune eu-mezobazice și brune luvice pseudogleizate caracteristice Cîmpiei Înalte, la cele brune eu-mezobazice și brune luvice pseudogleizate erodate, ceea ce condiționează scăderea fertilității, precum și schimbarea tipului de culturi.

În dreptul depresiunilor limita este ezitantă, prin modificarea gradată a elementelor geografice. Ca urmare, cu aproximație, ea poate fi stabilită prin dreptul trecerii teraselor în podurile glacisurilor din Cîmpia Înaltă și pe acolo de unde s-a simțit necesitatea ca rețeaua hidrografică alohtonă să fie indiguită.

Evoluția paleogeografică s-a desfășurat în cîteva etape începînd cu existența unui fundament vechi (acoperit pe alocuri cu depozite paleozoice și mezozoice), inegal scufundat apoi în trei sectoare — de nord, central și de sud — delimitate de două aliniamente de falii majore, orientate în general vest—est (nord Muntele Șes — Mihai Bravu; nord Inand). Sectorul central este mai adînc scufundat decît celelalte, dar toate sînt compartimentate în horsturi și grabene (ca o tablă de șah), de linii de falii secundare, cu direcții diferite. În mod deosebit, se remarcă tendința tuturor rîurilor mari alohtone de a urmări grabenele fundamentului.

Etapa de bazin se instalează ca efect al mișcărilor orogenice stirice medii, manifestate prin scufundări importante și un proces de sedimentare general (gresii, argile, nisipuri, calcare-badenian superior). Mișcările moldavice de la începutul sarmațianului determină izolarea Bazinului Panonic, ceea ce are ca rezultat îndulcirea progresivă a apelor. Mișcările attice din sarmațianul mediu provoacă retragerea temporară a apelor și transformarea regiunii într-o zonă continentală pînă la începutul ponțianului cînd se reinstalează o fază lacustră, care a determinat acumularea de sedimente cu structură încrucișată — un complex petrografic marnos, cuprins între un orizont conglomeratic în bază și unul argilos nisipos, deasupra.

Mișcările rhodanice de la sfîrșitul ponțianului au determinat retragerea apelor și apoi acumularea, spre sfîrșitul pliocenului, a unui complex petrografic fluvio-lacustru și apoi fluvial, cu vădit caracter piemontan. Cu această fază începe etapa de formare și modelare a cîmpiei, în timpul căreia se diferențiază Cîmpia Înaltă a glacisurilor și Cîmpia Joasă de divagare.

Ariile de subsidență (Bodrog, Sáréth, Mako, Timișul inferior) corespund marilor grabene ale fundamentului, fiind definite la suprafață prin punctele de convergență ale rîurilor și prin grosimea mare a depozitelor cuaternare. Aria de subsidență Sárréth a avut întîietate de manifestare, determinînd convergența, pînă în holocenul inferior, a Tisei și Someșului, Crasnei și Barcăului (prin culoarul Ierului), Crișurilor și cel puțin un braț al Mureșului. Ulterior, au acționat mai puternic celelalte trei arii, determinînd modificări ale cursurilor și formarea actualei structuri a rețelei hidrografice. Măsurătorile geodezice au stabilit manifestări actuale negative, de ordinul 1—2 mm/an, pentru cea mai mare parte a Cîmpiei Joase. Tot în timpul holoce-

nului s-au produs acumulări de nisipuri mobile (Cîmpia Valea lui Mihai) și de praf (din spulberarea nisipurilor din cîmpiile Nyir și Deliblat), generînd depozitele de loess și loessoide din care sînt formate cîmpiile cu aspect tabular ale Careilor, Diosigului, Peregului, Jimboliei etc. În timpul fazei atlantice a avut loc un proces intens de eroziune și adîncire a văilor, urmat de o intensă aluvionare a Cîmpiei Joase în faza subatlantică (I. Berindei, 1968, 1969).

În urma acestei îndelungate evoluții paleogeografice sub influența mișcărilor fundamentului propriu sau din regiunile vecine, relieful Cîmpiei apare dispus în trei trepte — Cîmpia Înaltă, Cîmpia Intermediară și Cîmpia Joasă — care la rîndul lor au fost diferențiate (în funcție de acțiunea locală a factorilor modelatori) în subunități cu particularități genetice și morfologice evident diferite de la una la alta (I. Berindei, 1977 ; Gh. Măhăra, 1977).

Cîmpia Înaltă se desfășoară la poalele dealurilor de la est, la altitudinea de 140 —200 m, avînd o energie a reliefului cuprinsă între 11 și 20 m. Desfășurarea ei nu este continuă, deoarece evoluția sistemelor hidrografice alohtone (Tur, Someș, Crasna, Crișuri, Mureș, Bega, Timiș, Pogăniș, Bîrzava) a condiționat dispariția acestei trepte pe anumite sectoare, astfel că ea apare sub formă de fragmente. Este constituită predominant din depozite aluvio-proluviale (nisipuri, pietrișuri, argile loessoide), provenite din erodarea dealurilor de la est în villafranchian — cuaternar inferior și acumularea lor sub forma unei cîmpii piemontane. În timpul formării teraselor din dealuri a suferit un proces intens de glacisare, ce a avut drept consecință formarea unor trepte de glacisuri, situate în prelungirea teraselor, la ieșirea rîurilor din dealuri în cîmpie. Acestor depozite li se adaugă nisipurile din dunele de la Valea lui Mihai și loessurile sau depozitele loessoide din regiunea Careilor. Drept urmare, în treapta înaltă se individualizează *o cîmpie de glacisuri* alcătuită dintr-o succesiune de fragmente (Ardud, Buduslău, Miersig, Vinga, Buziaș, Gătaia, Fizeș), *o cîmpie tabulară pe depozite de loess, cîmpia Careilor și o cîmpie de dune* (*Valea lui Mihai*).

Cea de-a doua treaptă se menține la altitudinea de 100 — 130 m. Prin geneză, alcătuirea petrografică și aspectele reliefului, prezintă trăsături caracteristice atît Cîmpiei Înalte (cîmpii de glacisuri, cîmpii tabulare pe depozite de loess), cît și Cîmpiei Joase (cîmpii de divagare). Drept urmare, în cadrul ei se pot individualiza fragmente de cîmpie de glacisuri (Cig, Biharea, Gepiu, Cermei, Pusta Radnei, Hodoni, Duboz, Tormac, Jamu Mare), situate în continuarea glacisurilor din treapta înaltă, fragmente de cîmpie tabulară pe depozite de loess (Diosig, Pereg) și porțiuni de cîmpie de divagare (cîmpiile Matca, Ierului, Aradului, Sînnicolaului).

Treapta cea mai joasă, de vîrstă holocenă, ocupă suprafețe întinse și este legată de activitatea rețelei hidrografice, mai ales din faza anterioară procesului de îndiguire (care a început la sfîrșitul secolului trecut), sub influența ariilor de subsidență. Ca urmare, relieful poartă amprenta acestor condiții : suprafețe întinse de divagare, cu aspect de luncă, o cîmpie brăzdată de urmele a numeroase albii părăsite. Pe alocuri, s-au suprapus (în regiunile cu caracter pronunțat negativ) procese de înmlăștinire — azi desecate — ; ori s-a depus o cuvertură de loess pe porțiunile rămase mai ridicate prin adîncirea rîurilor. În cuprinsul ei se diferențiază fragmente de cîmpie de divagare (cîmpiile Someșului, Crișurilor, Mureșului, Begăi, Timișului, Bîrzavei), de cîmpie de mlaștini desecate (Ecedea, Cîmpia Ierului), și de cîmpie tabulară pe depozite de loess (Cîmpia Jimboliei, cîmpurile dintre Bega, Timiș și Bîrzava).

Uniformitatea reliefului permite o repartiție relativ uniformă a fenomenelor climatice, dar extinderea cîmpiei în latitudine pe aproximativ 350 km, precum și ușoara creștere a altitudinii de la vest spre est determină unele diferențieri între sectorul coborît vestic și cel înalt de la contactul cu dealurile și mai evidente între partea de nord, aflată sub influența pătrunderilor de aer rece, din nord și cea de sud, unde se manifestă pătrunderi de aer cald sudic. Lanțul carpatic din est oprește, în cele mai multe cazuri, invazia maselor de aer polar — continentale sau arctice, iar larga ei deschidere spre vest permite advecția maselor de aer umed dinspre sud, sud-vest și nord-vest, ca și o activitate frontală intensă, determinînd creșterea nebulozității, a cantității de precipitații și atenuarea amplitudinilor termice anuale, care nu depășesc 23°C (Lugoj 22.4°C, Jimbolia 22.9°C, Oradea 22.7°C).

Factorii și elementele climatice principale relevă prezența unui climat continental-moderat de cîmpie, cu veri relativ călduroase,

lipsite de intervale cu uscăciune și secetă excesivă și ierni fără geruri intense și persistente.

În aceste condiții temperatura medie anuală scade de la 11°C, în sud, la 9°C în nord (Timișoara 10.9°C, Oradea 10.5°C, Satu Mare 9.7°C). Luna cea mai rece are valori medii mai ridicate decît în estul țării, care scad de la sud la nord (Timișoara — 1.2°C, Jimbolia — 1.5°C, Oradea — 1.5°C, Satu Mare — 2.7°C) dar temperatura poate coborî chiar sub — 30°C, deobicei în Cîmpia Mureșului prin localizarea aerului rece în părțile mai coborîte ale Cîmpiei Panonice (Arad — 30.1°C, Sînnicolau Mare — 30.0°C). Tot iarna pot pătrunde mase de aer cald de origine tropicală, ceea ce duce la creșteri accentuate ale temperaturii aerului, cînd în ianuarie au fost depășite 15°C (Timișoara 16.7°C, Arad 16.7°C, Oradea 17.1°C). Aceste pătrunderi succesive de aer cald și rece creează și o inconstanță a fenomenenlor meterologice. În luna cea mai caldă valorile descresc, de asemenea, în același sens cu aproximativ 1°C (Timișoara 21.6°C, Arad 21.4°C, Oradea 21.2°C, Satu Mare 20.1°C). Vara se înregistrează valori ale temperaturii destul de ridicate, putînd depăși și în luna august 40°C (Jimbolia 42.5°C, Arad 40.4°C, Chișineu Criș 40.1°C, Diosig 40.0°C). În anumite condiții sinoptice, pot avea loc și pătrunderi de aer de origine artic-maritimă, ceea ce face ca temperatura să scadă pînă în jur de 7°C în iulie, 5°C în august, 2°C în iunie. Limitele largi de variație a valorilor extreme dovedesc că pe fondul general moderat pot să apară fluctuații, care imprimă o anumită notă de continentalism termic mai evident exprimat în Cîmpia Mureșului.

Pătrunderile frecvente de aer oceanic fac ca umezeala aerului să fie mai ridicată ca în alte regiuni de cîmpie ale țării. Nebulozitatea urmărește în general evoluția și distribuția umezelii relative, înregistrînd valorile cele mai ridicate din întreaga regiune de cîmpie și de dealuri a țării (Timișoara 5,5, Oradea 5,6, Satu Mare 5,6). Frecvența zilelor senine scade de la 130 zile/an în Cîmpia Banatului la 110 zile/an în Cîmpia Someșului, iar zilele cu cer acoperit au o distribuție inversă.

Precipitațiile atmosferice sînt mai abundente ca în estul și sudul țării, dar mai reduse ca în sectorul învecinat de dealuri. Cantitățile anuale medii sînt cuprinse între 530 — 600 mm, arătînd o creștere generală către dealuri și din Cîmpia Mureșului spre nord și spre sud (Timișoara 621,7 mm, Sînnicolau Mare 533,6 mm, Arad 564,2 mm, Oradea 626,3 mm, Satu Mare 619,3 mm). În lunile de vară cad circa 30% în sud și 34% în nord din cantitatea anuală de precipitații. Luna cu maximum de precipitații, în toate cazurile este iunie (între 65 și 85 mm), iar cel de-al doilea maxim de precipitații (din noiembrie și decembrie cu valori medii peste 50 mm) se manifestă mai evident în Cîmpia Banatului.

Luna cu cea mai scăzută cantitate de precipitații diferă teritorial. În majoritatea cazurilor ea se plasează la sfîrșitul iernii și începutul primăverii cu o medie lunară ce nu scade sub 30 mm. Minimul secundar se plasează, în majoritatea cazurilor, în septembrie. Frecvența zilelor cu precipitații totalizează o medie anuală cuprinsă între 85 și 96 de zile. Intervalele lipsite de precipitații din timpul verii sînt de durată mai scurtă, iar vremea este mai puțin excesivă ca în celelalte regiuni de cîmpie din țară. De asemenea, fenomenele de iarnă sînt mai reduse și au o durată mai scurtă, cu unele deosebiri între părțile sudice și nordice. Perioadele de menținere a stratului de zăpadă la sol sînt relativ scurte, iar numărul mediu anual al zilelor cu strat de zăpadă crește de la 30—40 de zile în sud pînă la 60 de zile în nord. Bogăția în ape de suprafață și subterane conferă întregii cîmpii o caracteristică : excesul de umiditate. Apele subterane sînt reprezentate prin ape cu pînze freatice fără presiune hidrostatică, la mică adîncime, într-o zonă activă din punct de vedere al bilanțului hidrologic și ape de adîncime care apar în orizonturile acvifere cu presiune hidrostatică.

Prezența în sol a unui orizont B compact și impermeabil determină apariția unui strat acvifer suprafreatic sezonier, în afara apelor freatice propriu-zise situate în depozite cu permeabilitate variabilă. În general, direcția de mișcare a apelor freatice este de la est spre vest, avînd gradienți hidraulici mici (0,7% în cîmpia joasă și 1,2% în cîmpia înaltă) și debite specifice reduse (0,1—4,1 l/s.km²). Nivelele hidrostatice medii au adîncimi de 0 — 2 m în partea vestică a cîmpiei, de 2 — 5 m în partea centrală și 5 pînă la peste 10 m în partea estică. Ele au un caracter oscilator, cu o amplitudine de 1 — 3 m, uneori chiar 3 — 4 m. În Cîmpia joasă, drenajul redus și caracterul lor oscilator fac ca în unele perioade (mai ales primăvara) acestea să se ridice și să băltească la suprafața terenului (Valcani, Bobda, Cruceni, Salonta, Cefa,

Ciumeghiu, Adea, Chişineu Criş etc.). Datorită mineralizării lor au calităţi de potabilitate slabe.

Apele de adîncime au caracter ascensional sau, uneori, în foraje, chiar artezian. Deoarece mineralizarea lor este redusă întrunesc condiţii de potabilitate şi sînt utilizate în alimentarea unor localităţi. Un caz particular al apelor de adîncime îl reprezintă cele legate de sistemul de falii cu caracter panonic. Acestea sînt termale sau intens mineralizate.

Apele de suprafaţă sînt reprezentate atît prin rîuri alohtone (Tur, Someş, Crişuri, Mureş, Bega, Timiş, Bîrzava etc.), cît şi autohtone care, avînd izvoarele la baza glacisurilor sau a teraselor, au caracter semipermanent sau temporar. Densitatea medie a reţelei hidrografice creşte de la vest spre est (0,0 — 0,50 km/km^2). Luînd în calcul şi reţeaua temporară şi artificială (canale), valoarea densităţii se ridică la 1,25 km/km^2. Panta longitudinală redusă (0,02 — 0,3%) a condiţionat un drenaj deficitar al cîmpiei, cu stagnări locale, grad avansat de meandre, frecvente revărsări, ceea ce a impus lucrări de canalizare, corectări de cursuri şi îndiguiri, în general o puternică modificare a reţelei hidrografice.

Reţeaua de rîuri este completată cu numeroase heleşteie pentru piscicultură sau lacuri de retenţie pe unele văi.

Regimul hidric se încadrează tipului cu ape mari de primăvară-iarnă, viituri de vară, cu o scurgere medie sub 1 l/s.km^2 în vestul Cîmpiei Banatului, 2—3 l/s.km^2 la contactul cu piemonturile şi 1—2 l/s.km^2 în restul cîmpiei.

Rîurile autohtone au un debit lichid redus, însumînd doar 6,8% (30 m^3/s) din totalul debitului mediu (445 m^3/s) transportat de toate rîurile peste frontieră. Debitele maxime pot atinge valori însemnate — Someşul şi Mureşul cu 3 000 m^3/s în 1970, Crişul Repede 820 m^3/s în 1932, Timişul 1 420 m^3/s în 1966 etc. Datorită intensei utilizări agricole, vegetaţia cîmpiei a fost puternic modificată. Anterior procesului de despădurire şi desţelenire, partea înaltă a cîmpiei aparţine etajului forestier al stejarului, iar partea joasă silvostepei. Azi, pădurea a dispărut aproape complet din cîmpia joasă, iar în restul cîmpiei ea se păstrează numai sub formă de insule. La rîndul ei, vegetaţia ierboasă ocupă terenurile care nu au putut fi luate în culturi : cele cu exces de umiditate, cu pajişti higromezofile în Cîmpia Joasă şi pajiştile higromezofile şi mezohigrofile în cîmpia glacisurilor, cele sărăturate cu pajişti halofile, iar cele nisipoase cu pajişti arenacee.

Diversitatea condiţiilor naturale regionale şi locale şi puternica influenţă a factorului antropic au condiţionat prezenţa unor soluri foarte variate. Astfel, solurile automorfe se eşalonează în trei fîşii distincte desfăşurate de la nord la sud. În vest, pînă la linia Curtici — Arad — Timişoara — Peciu Nou — Livezile, se întinde o fîşie de molisoluri (cernoziom cenuşiu, cernoziom ciocolatiu şi brun, pe suprafeţele cîmpiei tabulare înalte neinundabile ; cernoziom de luncă şi lăcovişti în zonele joase). A doua fîşie, lată de 15 — 20 km, se întinde de la Stamora Moraviţa pînă la Carei şi aparţine cernoziomului levigat, de culoare brună. Ultima fîşie, cea estică, corespunde glacisurilor superioare, este mai îngustă şi mai festonată, aparţinînd argiluvisolurilor, care în sud sînt şi slab roşcate.

În cadrul fîşiilor semnalate, anumite particularităţi locale de constituţie a substratului şi de regim hidrologic au condiţionat prezenţa unor soluri intrazonale şi azonale, litomorfe, hidromorfe, halomorfe : soluri nisipoase, lăcovişti, soluri gleice, pseudogleice, sărături sau aluvionare, ceea ce imprimă cîmpiei un aspect de mozaic pedologic.

Acţiunea antropică a provocat în întreaga cîmpie transformarea puternică a spaţiului natural primar şi apariţia peisajelor derivate, cu funcţii noi. Astfel, circa 90% din suprafaţa cîmpiei este utilizată în scopuri agricole : arabil peste 90% la sud de Mureş şi în proporţie de 70 — 80% în restul cîmpiei. În relief au apărut o serie de forme antropice pozitive (ramblee pentru căi de comunicaţie, diguri, tumuli etc.) şi negative (canale, deblee pentru căi de comunicaţie, gropi de împrumut etc.). A apărut un topoclimat legat de peisajul agricol în funcţie de folosinţă şi un topoclimat urban. Lucrările de desecări realizate pe o suprafaţă de circa 850 000 ha au creat o reţea deasă de canale în lungime totală de aproximativ 11 000 km. Acţiunea de prevenire a inundaţiilor a determinat, pe lîngă construirea unor diguri (totalizînd 1 800 km), executarea unor bazine de retenţie care însumează o suprafaţă de circa 225 000 ha, la care se adaugă numeroase heleşteie cu scop piscicol. Toate acestea au provocat ridicarea indicelui de fragmentare şi au modificat sensibil regimul de scurgere. Vegetaţia naturală a suferit un proces intens de restrîngere a arealului şi de schimbare a constituţiei asociaţiilor. Astfel, în locul pajiştilor primare

au apărut pajiştile secundare halofile sau nehalofile, iar vegetaţia lemnoasă primară a fost substituită cu elemente noi. Fondul pedologic al cîmpiei a suferit modificări substanţiale prin lucrările de desecare şi drenaj, în sensul că solurile hidromorfe şi hidroautomorfe evoluează spre solurile automorfe. Apariţia sărăturilor secundare este tot o consecinţă, însă negativă, a factorului antropic, la care se mai adaugă procesul de poluare din ce în ce mai intens al apelor, solurilor şi aerului, din vecinătatea centrelor mari urbane (Satu Mare, Oradea, Arad, Timişoara)

În consecinţă, Cîmpia Banatului şi Crişanei, intens umanizată, nu mai poate fi considerată o unitate naturală simplă, ci ca un geosistem, o rezultantă a acţiunii factorilor naturali şi antropici. Astfel, în funcţie de particularităţile naturale modificate antropic, în cîmpie pot fi individualizate două tipuri majore de mediu, Cîmpia Înaltă şi Cîmpia Joasă. Criteriul principal care a stat la baza acestei diferenţieri este altitudinea (Cîmpia înaltă între 100 şi 200 m ; Cîmpia Joasă sub 100 m) şi trăsăturile substratului care influenţează direct topoclimatul şi indirect celelalte elemente ale cadrului natural. Astfel, în primul caz temperatura medie multianuală are valori cuprinse între 9.5 şi 10°C, iar în al doilea caz valori de 10 pînă la 11°C. Precipitaţiile medii multianuale sînt între 600 şi 700 mm în Cîmpia Inaltă şi scad pînă la circa 520 mm, în Cîmpia Joasă. Altitudinea şi energia reliefului condiţionează adîncimea diferită a nivelului freatic (în Cîmpia Înaltă între 2 pînă la 10 m ; în Cîmpia Joasă între 0 pînă la 2 m), situaţie care se resfrînge în topoclimate, soluri, vegetaţie.

În Cîmpia Înaltă se disting cîteva subunităţi clar diferenţiate.

Cîmpia de glacisuri, cu relieful format dintr-o asociaţie de pînă la patru trepte de glacisuri, este fragmentată de văi destul de largi cu albii majore extinse, chiar dacă pîraiele respective au regim torenţial. Rîurile alohtone au compartimentat subunitatea într-o succesiune de fragmente : Ardud—Cig, Buduslău, Biharea, Miersig—Gepiu, Susag—Cermei, Pusta Radnei, Vinga—Hodoni, Buziaş—Duboz, Gătaia—Tormac, Fizeş—Jamu Mare, în cuprinsul cărora se impune ca trăsătură generală alternanţa cîmpurilor şi luncilor. Pe cîmpuri depozitele de suprafaţă sînt alcătuite din materiale fine lacustre sau aluviale, foarte greu permeabile sau impermeabile, ceea ce determină un drenaj intern şi extern foarte slab. Aici s-au format argiluvisoluri, soluri silvestre afectate de procese de gleizare (brune luvice pseudogleizate). Aceste aspecte determină dificultăţi deosebite pentru aplicarea tehnologiilor de cultură şi condiţii vitrege pentru dezvoltarea culturilor agricole sau spontane. Terenurile suferă de exces de umiditate în timpul primăverii şi la începutul verii, uneori chiar în sezonul rece. Pe alocuri, în perioadele secetoase, datorită capacităţii reduse de înmagazinare a apei apare un deficit potenţial de umiditate. Ca urmare solurile suferă de lipsă de apă. În lunci depozitele de suprafaţă sînt aluviale fine, cu soluri adecvate, dar frecvent apar situaţii de înmlăştinire sau exces de ape temporare, mai ales cu ocazia inundaţiilor. În funcţie de aceste condiţii şi de modul utilizării terenurilor în cadrul fiecărui fragment al cîmpiei de glacisuri se pot separa : cîmpuri cu terenuri cultivate, cîmpuri cu păduri, cîmpuri cu păşuni şi fîneţe naturale, lunci cu terenuri cultivate, lunci cu păduri, lunci cu păşuni şi fîneţe naturale.

Cîmpia înaltă tabulară, formată pe depozite de loess şi loessoide cu drenaj bun, are suprafaţa orizontală, dar afectată de microdepresiuni de tasare (crovuri) şi aproape lipsită de o fragmentare fluviatilă. În general drenajul este bun, cu excepţia uneori a crovurilor unde pot să apară situaţii temporare cu exces de umiditate, care sînt intrate, cu precădere, în circuitul agricol, cu soluri molice fertile (Cîmpia Careilor, Cîmpia Nădlacului). Reprezintă în totalitate un domeniu agricol.

Cîmpia înaltă de divagare, ca geneză, reprezintă vechi sisteme de divagare ale Mureşului pe vechiul său con aluvial, situate la o altitudine mai ridicată (110 — 115 m) decît nivelul general al cîmpiei joase. Suprafaţa cîmpiei este constituită de grinduri abia schiţate şi de porţiuni depresionare determinate de vechile braţe ale Mureşului. Datorită depozitelor de suprafaţă fine, a drenajului deficitar, a nivelului freatic situat la mică adîncime (1 — 3 m) şi a apelor temporar stagnante, apare un mozaic de soluri amfigleice luvice. După modul de utilizare a teritoriului se individualizează cîmpuri de divagare cultivate, cîmpuri de divagare cu păşuni şi fîneţe higromezofile, cîmpuri de divagare cu păşuni şi fîneţe higrofile.

Cîmpia înaltă cu dune (Cîmpia Valea lui Mihai) reprezintă o parte sud-estică a Cîmpiei Nirului, avînd un relief de dune fixate cu

plantații de salcîm, cvercinee, cu culturi pomi-viticole. Este o regiune cu drenaj bun, dar spațiile dintre dune au exces de umiditate și soluri hidromorfe ocupate de pășuni — pajiști hidromezofile și diferite culturi.

Cea mai mare parte din Cîmpia Joasă este reprezentată de cîmpia joasă de divagare din lungul cursurilor inferioare ale rîurilor mari (Someș, Crișuri, Mureș, Timiș). Cîmpia are un microrelief complex (alternanță de grinduri, belciuge și cursuri părăsite), dezvoltat pe depozite cu textura mijlocie și fină. Drenajul este slab pînă la satisfăcător, iar nivelul freatic situat la mică adîncime (0 — 2 m) cu un grad ridicat de mineralizare influențează mult caracterul vegetației spontane. Solurile sînt aluviale divers evoluate, dar acolo unde sînt create condiții favorabile regimului hidric exudativ apar soluri salinizate sau solonețuri (în Cîmpia Salontei, Cîmpia Timișului etc.). Pe suprafețe întinse au fost efectuate numeroase lucrări hidroameliorative (canale de desecări, diguri, heleșteie destinate pisciculturii etc.).

Condițiile naturale și modul de utilizare a teritoriului permit separarea mai multor categorii de terenuri : cîmpuri de divagare cu pajiști higromezofile și mezohigrofile, cîmpuri de divagare cu pajiști halofile, cîmpuri de divagare cu păduri mezofile de *Querco-ulmetum*, cîmpuri cu terenuri cultivate.

Cîmpia joasă tabulară (Cîmpia Jimboliei, cîmpurile Bega — Timiș, Timiș — Bîrzava), prezintă un relief neted, dar cu microdepresiuni de tasare și cu numeroase forme antropice — gropi de împrumut și canale. Depozitele de suprafață sînt alcătuite din loess, ceea ce determină un drenaj satisfăcător. Adîncimea apelor freatice variază între 2 și 4 m ca nivele medii, avînd posibilitatea de urcare și coborîre cu încă 1 pînă la 1,5 m, iar gradul lor de mineralizare este destul de accentuat (3 — 4 g/l). Solurile predominante sînt cele molice tipice și molice cambice freatic umede. Aproape în totalitatea ei cîmpia este utilizată agricol.

Cîmpia de mlaștini desecate (Cîmpia Ecedea și Cîmpia Ierului) a suferit intens acțiunea antropică mai ales prin lucrări de desecare. Are un relief neted, cu o înclinare foarte redusă, nivelul freatic ridicat și mineralizat. Solurile predominante sînt lăcoviștile, solurile turboase semidrenate, solonețurile și lăcoviștile salinizate.

Resursele solului și subsolului, potențialul agricol ridicat și modul rațional de utilizare a teritoriului, gradul de populare a regiunii sînt factorii principali care au impulsionat desfășurarea unei activități social-economice intense.

Sînt cunoscute exploatările de petrol și gaze din județele Timiș (Sînnicolau Mare, Dudeștii Vechi, Teremia Mare, Variaș, Satchinez, Călacea), Arad (Turnu), Bihor (Salonta, Borș, Abrămuț) și Satu Mare (Carei). Zăcămintele de lignit de la Sinersig și Cireșu (jud. Timiș) au fost readuse în actualitate. O mare atenție se acordă folosirii resurselor bogate de ape termale, începînd de la Satu Mare și continuînd la Carei, Valea lui Mihai, Săcueni, Marghita, Oradea, Borș, Băile Felix, Mădăraș, Salonta, Arad, Timișoara etc., pe seama cărora s-au dezvoltat importante stațiuni balneoclimaterice (fig. 31). Sînt utilizate pentru încălzirea unor suprafețe amenajate (serele de la Oradea, Valea lui Mihai) sau chiar pentru încălzirea locuințelor (Oradea). La marginea estică a cîmpiei apar și alte categorii de ape minerale : feruginoase (Tarna Mare, Turț, Valea Vinului, Sîntimreu, Țipar, Mocrea, Lipova, Buziaș ș.a.), oligominerale (Acîș, Beltiug, Cermei, Chișineu Criș, Socodor ș.a.), bicarbonatate (Tinca), sulfatate (Inand), unele din ele fiind amenajate pentru tratament (Tinca ș.a.).

Cîmpia Banatului și Crișanei a cunoscut un vechi proces de populare și de dezvoltare avansată a așezărilor. În cuprinsul ei sînt 18 orașe cu o populație de aproape un milion de locuitori, respectiv 9,5% din populația urbană a țării. Patru se înscriu în categoria orașelor cu peste 100 000 de locuitori (Timișoara, Oradea, Arad, Satu Mare), alte două au între 25 000 și 50 000 de locuitori (Lugoj, Carei), în timp ce majoritatea fac parte din categoria orașelor cu mai puțin de 20 000 de locuitori (Marghita, Buziaș, Deta, Jimbolia, Sînnicolau Mare, Chișineu Criș, Curtici, Ineu, Lipova, Nădlac, Pîncota).

În întreaga cîmpie predomină așezările rurale mari, dar frecvența celor cu peste 2 000 de locuitori, se accentuează în partea de sud. Se observă de asemenea că gradul lor de sistematizare este tot mai accentuat de la nord spre sud.

Industria, activitate de bază în Cîmpia Banatului și Crișanei, este prezentă prin aproape toate ramurile sale. Începuturile ei au fost condiționate de existența materiilor prime locale, respectiv de cele provenite din agricultură, care au contribuit la dezvoltarea

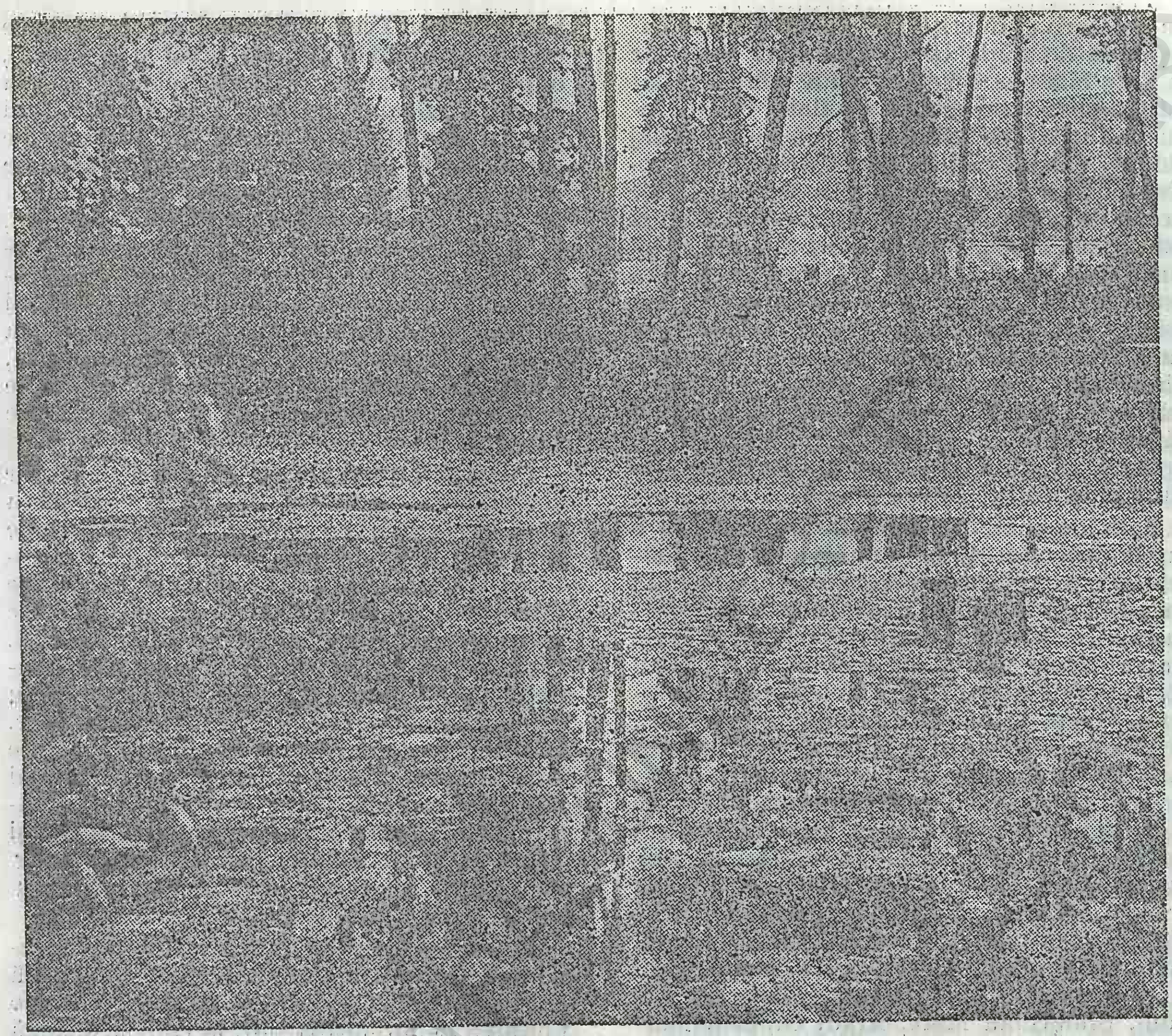

Fig. 31. Lacul Pețea cu apă termală, de la Băile 1 Mai (foto V. Sencu).

industriei alimentare și a celei ușoare. Industria energiei electrice este reprezentată numai prin termocentrale de talie mică (la Timișoara, Lugoj, Arad și Satu Mare), la care se adaugă o unitate mai mare (205 MW putere instalată) la Oradea, care utilizează zăcămintele de lignit din bazinul Barcăului. Tot la Oradea (în estul orașului) a intrat în funcțiune o altă termocentrală (Oradea II, cu o putere instalată de 150 MW) care va folosi lignitul exploatat la Borozel (Depresiunea Oradea — Borod) și la Hidișel (Dealurile Tășadului), iar la Arad este în construcție o unitate cam de aceeași mărime.

Industria metalurgiei neferoase este reprezentată numai prin uzina de alumină din Oradea — prima de acest fel din țara noastră care prelucrează bauxita din Munții Pădurea Craiului.

Construcțiile de mașini și prelucrarea metalelor, ramura industrială cu ponderea cea mai mare, este prezentă prin multe din subramurile sale în numeroase centre. La Timișoara se realizează utilaj minier, chimic, pentru industria alimentară, tractoare, motoare și aparataj electric etc.; la Arad funcționează marea uzină de vagoane și o mare întreprindere de strunguri, o uzină de ceasuri și orologerie industrială, o uzină mecanică pentru agricultură și industrie alimentară; la Oradea se remarcă producția de mașini unelte, de mașini și utilaje pentru agricultură,

13 — c. 674

de accesorii şi diferite piese pentru toate categoriile de mijloace de transport etc., iar la Satu Mare există specializare pentru utilaj minier, pentru vagoane de linie ferată îngustă, utilaj de transport continuu, utilaj chimic, maşini casnice etc. Uzinele din centrele menţionate au, în multe cazuri, filiale în oraşele mici sau în unele aşezări rurale, cum este cazul la Carei, Marghita, Salonta, Chişineu Criş, Ineu, Lipova ş.a. Industria chimică este prezentă numai în cîteva centre (Timişoara, Arad, şi Oradea), dar realizînd o gamă foarte variată de produse: solvenţi, plastifianţi, lacuri şi vopsele, spume poliuretanice, detergenţi, înlocuitori din piele, îngrăşăminte chimice, pigmenţi anorganici de precipitare, produse fitofarmaceutice, produse chimice de sinteză organică.

Baza de materii prime insuficientă nu a dus la dezvoltarea unor unităţi mari de industrie a materialelor de construcţii, prezentă totuşi în toate oraşele mari. Industria de prelucrare a lemnului este reprezentată prin importantele fabrici de mobilă de la Satu Mare, Oradea şi Arad, Carei, Salonta, Pîncota, Ineu, Sînnicolau Mare, Lugoj etc., de placaje şi furniruri de la Deta, rechizite şcolare la Timişoara, parchet la Satu Mare, Bocsig, plăci aglomerate la Sînnicolau Mare etc. Industria uşoară are o dezvoltare deosebită în întreaga cîmpie cu unităţi de prelucrare primară a cînepii (Berveni, Palota, Iratoşu, Nădlac, Biled), de produse textile (Arad, Timişoara, Sînnicolau Mare, Lugoj, Salonta, Oradea, Carei şi Satu Mare), confecţii şi tricotaje (Timişoara, Jimbolia, Periam, Sînnicolau Mare, Arad, Oradea, Marghita, Satu Mare etc.), pielărie, încălţăminte, marochinărie (Satu Mare, Oradea, Marghita, Arad, Lipova, Timişoara şi Jimbolia) etc. Industria alimentară are baza de materii prime aproape în totalitate în cîmpie, în unele cazuri ale provenind şi din dealurile apropiate. Unităţile principale sînt amplasate în cele patru mari oraşe (Satu Mare, Oradea, Arad, Timişoara), şi alte numeroase localităţi (Carei, Valea lui Mihai, Salonta, Chişineu Criş, Sînnicolau Mare, Lugoj etc.).

Agricultura Cîmpiei Banatului şi Crişanei are o bună bază de dezvoltare atît în privinţa condiţiilor de mediu, cît şi a factorului antropic, care a intervenit mai ales pentru înlăturarea excesului de umiditate din unele zone şi din anumite perioade ale anului. În acest scop, au fost efectuate lucrări de îndiguiri şi desecări în toate bazinele hidrografice. Principalele culturi sînt cele de cereale (porumbul şi grîul, orzul şi orzoaica), după care urmează culturile tehnice: sfecla de zahăr, floarea soarelui, soia, cînepa, inul pentru sămînţă etc. Luncile sînt utilizate pe scară largă pentru legumicultură. Trebuie menţionată prezenţa unor importante suprafeţe ocupate de sere (Arad, Oradea, Salonta, Sîntana, Valea lui Mihai etc.), în care se realizează cantităţi mari de legume pentru sezonul rece. În partea sudică este specifică şi cultura viţei de vie, în podgoria Teremia Mare şi în centrele viticole Recaş, Silagiu, Giarmata şi Buziaş, care se întind însă şi pe dealurile din apropiere (Lipova, Dealurile Silagiului).

Cultivarea pe suprafeţe întinse a cerealelor şi a plantelor de nutreţ favorizează existenţa unui sector de creştere a animalelor bine dezvoltat. Se remarcă, în primul rînd, creşterea bovinelor în unităţi complexe în toate cele patru judeţe în cadrul cărora se cresc mai ales vite din rasa Băltată românească. De asemenea, funcţionează numeroase complexe de creştere a porcilor, unităţi pentru îngrăşarea oilor şi pentru creşterea păsărilor. În ultimele două decenii, au fost amenajate importante suprafeţe pentru piscicultură, mai ales pe terenurile joase, cu exces de umiditate, heleşteele de la Cefa, Homorog, Inand şi Tămaşda (jud. Bihor), Ineu, Seleuş, Bocsig etc. (jud. Arad), Partoş, Banloc, Sacoşu Turcesc etc. (jud. Timiş).

Reţeaua căilor de comunicaţie este dezvoltată şi are drept caracteristică principală existenţa şoselei şi a căii ferate care străbate unitatea de la nord la sud, la care se adaugă căile rutiere şi feroviare ce urmăresc toate rîurile principale ce străbat transversal cîmpia. Prin cîmpie se realizează importante legături rutiere şi feroviare în Iugoslavia (Jam, Moraviţa şi Jimbolia), Ungaria (Nădlac, Curtici, Vărşand, Salonta, Episcopia Bihor, Borş, Valea lui Mihai, Urziceni) şi Ucraina (Halmeu).

Condiţiile naturale, puternic modificate antropic, cu diferenţieri evidente de la vest la est, ca şi de la nord la sud şi cu activitate socio-economică diferenţiată la rîndul ei şi cu tendinţe evidente de gravitare către cele patru mari centre de polarizare (Satu Mare, Oradea, Arad, Timişoara) permit conturarea a trei mari subunităţi geografice: Cîmpia Someşului, Cîmpia Crişurilor şi Cîmpia Banatului.

2.3.2. Cîmpia Someşului

2.3.2.1. *Caracterele generale*

Creaţie aproape exclusivă[1] a Someşului inferior (împreună cu actualii şi foştii săi afluenţi : Lăpuşul, Turul, Homorodul, Crasna etc.), Cîmpia Someşului este încadrată, spre est, de înălţimile eruptive ale Munţilor Oaş — Gutîi, cu care intră în contact prin intermediul unor fîşii înguste de glacis (la nord de cursul Someşului), respectiv de Dealurile Silvaniei (la sud de Someş). Pătrunde sub forma unor prelungiri către Depresiunea Oaşului (în nord-est), Depresiunea Baia Mare (în est), Depresiunea Crasnei (în sud) ca rezultat al condiţiilor diferite în care s-au format şi al influenţelor exercitate de unităţile vecine, mai înalte. Spre sud, delimitarea faţă de Cîmpia Crişurilor se poate trasa pe interfluviul abia schiţat de la sud de valea Barcăului, iar limita vestică urmăreşte frontierele de stat cu Ucraina, între Tarna Mare şi rîul Tur şi cu Ungaria, între rîul Tur şi satul Parhida.

Întreaga cîmpie este clădită pe un fundament cristalino-mezozoic, fragmentat de reţea de falii principale şi secundare, ce le-au transformat într-o asociere de horsturi şi grabenuri scufundate inegal, la adîncimi de peste 1 000 m : 1 450 — 1 700 m în regiunea Foieni, 2 000 m în cîmpia de dune a Nirului, 3 000 m la Carei. Cratosinclinalele deţin, în orizonturile de calcare şi dolomite, importante rezerve de ape carstice, mezo- şi hipotermale, cu caracter ascensional sau artezian, mai abundente la nord de Valea lui Mihai. Faţă de acestea, horsturile sînt mult mai sărace în asemenea rezerve, fapt ce se remarcă şi în distribuţia neregulată a actualelor captări ale apelor termominerale.

În alcătuirea petrografică a respectivelor compartimente intră şi sedimente paleogene, intersectate în sondajele de la Carei, Pişcolţ, Curtuişeni etc. şi reprezentate prin alternanţe de argile negricioase, conglomerate poligene, gresii şi marne eocene (în petice) şi oligocene, pe grosimi de 400 —600 m.

Depozitele mio-pliocene alcătuiesc, însă, adevărata cuvertură, cu grosimi de peste 1 000 — 1 200 m şi cu mari variaţii de facies (marin, salmastru, lacustru, continental), trădînd etape distincte de evoluţie ale cîmpiei, dar şi ale regiunilor alăturate ; spre exemplu, intercalarea orizonturilor de tufuri, începînd din badenian, trădează principalele faze de erupţii succesive din Munţii Oaş — Gutîi. Seria sedimentară se încheie cu pachetul de aluviuni fluviatile (local şi depozite eoliene), pe care se grefează microrelieful actual. Oscilaţiile climatice cuaternare au generat, în bună parte, condiţii diferite — ca intensitate — ale eroziunii areolare şi fluvialtile, explicîndu-se, astfel, alternanţele de pietrişuri, nisipuri, mîluri, în funcţie de care se dispun, în prezent, orizonturile acvifere superficiale.

Pentru pliocen, dar mai ales pentru cuaternar, un rol deosebit în evoluţia Cîmpiei Someşului l-au jucat mişcările pe verticală, cu deosebire cele două arii de subsidenţă mai pronunţată, ale Bodrogului şi Crişurilor, cu consecinţe principale privind remanierile repetate ale reţelei hidrografice, înecarea teraselor, „retezarea" piemonturilor periferice etc.

Încadrîndu-se în categoria şesurilor joase, din vestul ţării, Cîmpia Someşului variază, ca altitudine absolută, între 110 şi 140 m, cu uşoare înclinări de la nord la sud (130 m la Halmeu, 110 m la Săcueni şi ceva mai accentuate de la est la vest (141 m la Apa, 114 m la Berveni). Se depăşesc aceste valori numai în cîmpia de nisipuri Carei — Valea lui Mihai, datorită dunelor (155 m la nord-vest de Curtuişeni, 160 m la nord de Scărişoara Nouă).

Uniformitatea reliefului (privit în ansamblu) se diversifică mult în detaliu, prin asocierea cîmpurilor cu denivelări uşoare, cu albiile largi, active sau părăsite ale rîurilor, cu întregul lor complex al microreliefului de luncă : grinduri, albii părăsite, popine, belciuge, iar ca elemente ale reliefului antropic, diguri, canale de drenaj, rambleuri ale căilor de comunicaţie etc. O notă aparte prezintă relieful de dune (2 — 18 m înălţime) şi microdepresiuni intercalate, în cea mai mare parte cu exces de umiditate. De asemenea, în Cîmpia Ecedea se individualizează microdepresiuni rezultate din tasarea orizontului superficial (solificat), în urma unor exploatări sau a incendierii accidentale a depozitelor de turbă.

După poziţia geografică pe care o au cîmpurile (din ce în ce mai largi spre vest şi cu nivelul freatic la adîncimi de 2,5 — 5 m şi chiar mai mult), faţă de culoarele actualelor văi puternic meandrate şi cu trasee încă divagante (nivelul freatic sub 2,5 m) se poate

[1] Pentru cîmpia de nisipuri Carei — Valea lui Mihai (Cîmpia Nirului) trebuie luată în considerare şi activitatea de aluvionare a Tisei, iar în extremitatea sudică, aceea a Barcăului.

reconstitui delta cuaternară a Someşului, cu vîrful în sectorul Cicîrlău — Ardusat.

Particularitățile climatice, transmise, la rîndul lor, celorlalte componente ale peisajului, sînt determinate de poziţia în nord-vestul ţării şi de contactul cu Depresiunea Panonică.

Regimul termic se caracterizează prin valori medii anuale de 9.7°C la Satu Mare şi 9.6°C la Carei, de 20.1°C la Satu Mare şi 20.7 C la Carei în luna iulie, — 2.7°C la Satu Mare şi — 3.1°C la Carei în luna cea mai rece, ianuarie. Cîmpia Careilor şi culoarul Ierului sînt afectate de inversiuni termice.

Mai semnificativ, sub influenţa circulaţiei de dominantă vest-sud-vestică şi respectiv sud-estică (10,6% — determinată de prezenţa culoarului Someşului), apare regimul precipitaţiilor : 618 mm anual la Satu Mare şi 584 mm la Carei, cu creşteri progresive spre fîşia piemontană. Lunile iunie şi iulie înregistrează cantităţile maxime de precipitaţii (83,1 mm şi 76,3 mm la Satu Mare, comparativ cu 81,6 mm şi 54,9 mm la Carei), iar ianuarie şi februarie, cele mai reduse (41,4 mm şi 38,4 mm la Satu Mare, 30,5 mm şi 28,0 mm la Carei).

Raportînd media anuală a precipitaţiilor la evapotranspiraţia potenţială rezultă un excedent de apă de 94 mm în lunile ianuarie — martie şi un deficit de 98 mm în iulie — septembrie. Deficitul de umiditate nu constituie, însă, o problemă pentru Cîmpia Someşului, ci mai curînd excesul de umiditate, care afectează desfăşurarea muncilor agricole (cu precădere primăvara), într-o bună parte a teritoriului.

Structura deltaică a aluviunilor cuaternare explică particularităţile apelor freatice din Cîmpia Someşului, în care se întîlnesc, pe lîngă straturile acvifere cu nivel liber (caracterizînd arealele frecvent inundabile, în general înmlăştinite) şi celelalte categorii : strate acvifere suprafreatice (epidermice), freatice pe suprafeţe restrînse şi cu grosimi de 1 — 7 m şi strate acvifere captive, la adîncimi variind între 4 — 5 m (Viile Satu Mare), 6 — 8 m (Carei) şi 23,5 m (Sătmărel) şi cu grosimi cuprinse între 1,70 m la Satu Mare şi 5,30 m la Sătmărel. Local se întîlnesc şi stratificaţii cu două orizonturi captive. Deşi dispun de debite apreciabile, datorită conţinutului lor de săruri, sînt ape carbonatate — calcice— magneziene, cu valori ridicate ale durităţii (între 12 şi 16° dH), astfel că devin nepotabile şi chiar agresive faţă de fier şi betoane (I. Buta şi colab., 1976, 1977). Mineralizările accentuate (500 — 1 000 mg/l) condiţionează, pe alocuri, sărăturarea terenurilor agricole (I. Buta, V. Sorocovschi, 1971).

Reţeaua de rîuri — Someş, Tur, Crasna, Ier — se întregeşte cu o serie de canale de drenaj, pentru înlăturarea excesului de umiditate : canalul Homorodul Nou, colector al tuturor pîraielor coborîte din dealuri (Homorod, Medişa, Valea Morii, Sărata, Gerăuşa), canalul Ghilvaci, canalul Keleti, canalul Bălcaia, canalul Vetiş-Doba etc. (fig. 32). În anii secetoşi, întreaga reţea de văi autohtone se transformă în areale restrînse de băltiri şi mlaştini sau seacă temporar. În schimb, în anii excesiv de ploioşi (ca în 1970), debitele medii relativ modeste (8,80 m^3/s pe Tur la Turulung, 114 m^3/s pe Someş, la Satu Mare, 5,23 m^3/s pe Crasna, la Moftinu Mare) au atins valori impresionante (565 m^3/s pe Tur, 3 400 m^3/s pe Someş, 575 m^3/s pe Crasna la staţiile citate) care au afectat, în 1970, nu numai circa 130 000 ha terenuri agricole, ci şi peste 50 localităţi, inclusiv municipiul Satu Mare. Lucrările de îndiguiri şi desecări, cu primele începuturi, menţionate în secolul XVIII, dar cu realizări mai substanţiale între 1894 şi 1920 (cînd s-a drenat şi fosta mlaştină, de circa 34 000 ha, a Ecedei) şi între 1951 şi 1956 şi, mult mai complexe, amenajările recente, după marile inundaţii din 1970, protejează o suprafaţă de peste 160 000 ha (terenuri agricole, vetre de aşezări, căi de comunicaţie). Între altele, lacul de acumulare de la Călineşti — Oaş (360 ha) a rezolvat în foarte mare măsură problema inundaţiilor din bazinul văii Turului. Asemenea retenţii, dar de dimensiuni mai modeste, s-au amenajat şi pe văi mai mici, atît în bazinul Ierului (Andrid — Dindeşti, Văşad, Galoşpetreu, Şimian etc.), cît şi în cele ale Turului şi Homorodului (Micula — Bercu, Medişa, Hodişa etc.).

Vechea regiune de silvostepă a fost luată aproape integral în cultură prin defrişări, desţeleniri şi desecări, astfel că asociaţiile primare de vegetaţie se păstrează doar insular. Cîteva trupuri mai reprezentative de pădure de stejar (*Quercus robur*), uneori asociate cu carpen (*Carpinus betulus*), pe terenurile mai uscate şi de ulm (*Ulmus campestris*), pe cele mai umede, s-au păstrat la Livada, Ardud, Ciuperceni, Foieni, Micula. Sub formă de fîşii înguste se menţin pădurile de luncă, de pe terasele vechilor şi actualelor cursuri ale Someşului, cu asociaţii de esenţe

moi, în curs de înlocuire cu plantaţii de plop. În Cîmpia Carei — Valea lui Mihai, pentru fixarea dunelor mobile, s-au executat plantaţii de salcîm (*Robinia pseudoaccacia*), pin (*Pinus silvestris*) şi alte esenţe.

Pajiştile naturale, sensibil restrînse, sînt reprezentate prin asociaţii de ţăpoşică (*Nardus stricta*) şi păiuş roşu (*Festuca pseudocina*), la care se mai adaugă şi iarba albastră (*Puccinela limosa*). Festucetele (*F. sulcata*, *F. pseudocina*, *F. valesiaca*) sînt dominante la periferia Cîmpiei Carei — Valea lui Mihai, faţă de interior, unde se întîlnesc complexe de vegetaţie arenicolă, cu *Festuca vaginata*, *Agrostis tenuis* şi *Carex distans*. Se întîlnesc, apoi, în locurile cu exces de umiditate, suprafeţe destul de extinse de asociaţii higrofile. Ca elemente mai deosebite se întîlnesc : laleaua pestriţă (*Fritilaria meleagris*), protejată în pădurile din preajma Seinilor, lăcrămioara (*Convalaria majalis*) în pîlcurile de păduri de stejar ale Careilor, sadina (*Crisopogon gryllus*), ca element mediteranean, pe nisipuri, mixandra sălbatică (*Eryssimum adoratum*), element atlantic-mediteranean. Fauna proprie silvostepei vestice are ca element caracteristic popîndăul (*Citellus citellus*), alături de potîrniche (*Perdix perdix*), prepeliţă (*Coturnix coturnix*), fazan (*Phasianus colchicum*) — colonizat, iepure (*Lepus europaeus*), căprior — în păduri (*Capreolus capreolus*). Este de menţionat pătrunderea masivă a bizamului (*Ondatra zibethica*), din Ungaria, în părţile mlăştinoase.

Deosebit de interesantă este fauna avicolă, cu elemente rare, care poposesc în perioadele de migrare (specii de raţe, gîşte, stîrci, lăcari, nagîţi etc.).

Deşi în condiţii de relativă uniformitate morfologică şi bioclimatică, solurile din Cîmpia Someşului prezintă un mozaic determinat, în cea mai mare măsură, de microrelief şi mai ales de dependenţe faţă de nivelul freatic. Fondului general de luviosoluri albice (podzoluri argiloiluviale şi brune luvice, în bună parte gleizate) i se alătură, în Cîmpia Carei — Valea lui Mihai, molisolurile (cernoziomuri, cernoziomuri cambice, cernoziomuri aluviale), iar ca fîşii intercalate, soluri brune eu-mezobazice şi brune luvice podzolite (pe terenurile mai zvintate), soluri pseudogleice, inclusiv luvice (pe cele mai umede), soluri aluviale şi protosoluri aluviale (pe luncile joase ale Someşului, Crasnei şi Turului) şi, cu o frecvenţă relativ mare soluri hidromorfe : gleice, pseudogleice, negre clinohidromorfice şi lăcovişti (pe terenurile cu exces de umiditate cu deosebire în Cîmpia Ecedei şi în culoarul Ierului). Cîteva insule de soloneţuri se dezvoltă tot la sud de Someş, între Homorod şi Ier. În zona dunelor sînt dezvoltate psamosolurile cu grad redus de fertilitate.

Cîmpia Someşului reprezintă un spaţiu propice dezvoltării vieţii omeneşti, prezenţa omului făcîndu-se simţită încă din paleolitic şi neolitic (culturile Criş şi Tisa), dar mai ales din epoca bronzului cu peste 100 de aşezări, necropole şi depozite. Vestigiile de la Berea, Ciumeşti, Foieni, Sanislău, Pişcolt, Tiream, Carei, Satu Mare, Lazuri, Medieşu Aurit etc., ca şi depozitele de bronz şi fier de la Domăneşti, Vetiş, Livada, Apa, Căuaş, Acîş etc. vorbesc de prezenţa şi continuitatea de locuire a triburilor nord-tracice (dacii mari) pe întreaga cîmpie someşană.

Continuitatea de locuire este atestată de aşezările dacilor liberi (de la Medieşu Aurit, Lazuri, Moftinu Mic, Berveni, Carei, Ciumeşti, Satu Mare, Turulung, Ghirişa etc.). Revelatoare este prezenţa a numeroase cuptoare de ars ceramică descoperite la Medieşu Aurit („Suculeu") în 1964 şi la Lazuri (1974 — — 1980), care demonstrează gradul ridicat de cultură materială, la care ajunsese populaţia dacică în secolele II — IV d.Chr. fapt pentru care, cele două vetre descoperite — Lazuri şi Medieşu Aurit — au fost declarate rezervaţii arheologice.

În perioada marilor migraţii populaţia continuă să rămînă pe aceleaşi vetre de locuire. Grupate în obşti, conduse după rînduieli proprii (*jus valahicus*), aşezările făceau parte din una dintre cele mai mari formaţiuni prestatale româneşti — voievodatul lui Menumorut (sec. IX — X), care dispunea de o puternică cetate — Cetatea Sătmarului (Castrum Zothmar), pomenită de cronicarul regelui Bela III). Din aceeaşi perioadă datează şi Cetatea Medieşului (A. Tăutu, 1967), care a fost cucerită în secolul XI de feudalii maghiari „din mîinile valahilor" (Şt. Pascu, 1979).

Existenţa în secolele XIII — XIV a districtului românesc şi a cetăţii Ardudului confirmă continuitatea şi prezenţa populaţiei autohtone în aceste locuri. Este de subliniat permanenţa fondului autohton românesc pe parcursul secolelor în pofida colonizărilor repetate întreprinse cu populaţie de origină maghiară, germană, ucraineană şi slovacă.

Pe ansamblul Cîmpiei Someşului, între 1910 şi 1987, populaţia a înregistrat un mers

ascendent, exprimat printr-o creştere medie anuală de circa 7,0‰, mai accentuată în perioada 1966 — 1987 (8,9‰), astfel că în 1987 populaţia totală a depăşit 382 000 de locuitori.

Analiza pe cele două medii — urban şi rural — scoate în evidenţă creşterea vertiginoasă a populaţiei urbane, de la 20% în 1910 din populaţia totală, la peste 40% (161 000 de locuitori în 1987) pe seama populaţiei rurale, marcată de fenomene de migrare.

Politica de dezvoltare a unor activităţi industriale diminuează fenomenul de migrare a populaţiei rurale. Aşa se explică creşterea populaţiei localităţilor Seini, Livada, Ardud, Valea lui Mihai.

Între anii 1910 şi 1987 densitatea populaţiei a crescut cu peste 35 loc./km^2 (de la 70 la 107 loc./km^2). Valori mai ridicate sînt înregistrate în lungul Someşului (127 loc./km^2) şi la contactul dintre cîmpiile joasă şi înaltă (Ardud — Tăşnad — Sălacea — Săcueni 122 loc./km^2), compensînd pe cele din regiunea nisipurilor (sub 40 loc./km^2).

Sporul natural, în general redus (sub 5‰ media anuală), exceptînd Livada, Turulung, Halmeu şi Satu Mare care depăşesc 10‰, nu poate echilibra reculul demografic resimţit în peste 90% din aşezările rurale, datorat plecărilor, oglindite de valorile ridicate ale sporului migrator (peste 15‰ în 20 din cele 48 de comune ale Cîmpiei Someşului). Aşa se explică sporul total al populaţiei oraşelor Satu Mare şi Carei, realizat în proporţie de 2/3, în perioada 1978 — 1987, prin aportul sporului migrator (media anuală a acestuia în Satu Mare fiind de 19,3 ‰ iar a oraşului Carei de 12,2‰), în timp ce sporul natural a fost de 10,5‰ şi respectiv 5,7‰. Cîmpia Someşului se situează printre regiunile cu o predominare (63,8%) a celor cuprinşi între 15 şi 60 de ani (deci populaţie activă), mai numeroasă fiind grupa celor dintre 20 şi 35 de ani. Menţinerea nivelului scăzut al natalităţii face ca grupa populaţiei pînă la 14 ani să deţină 23,4% (mai scăzut în mediul urban, de 21,8%).

Profilul dominant agricol este oglindit de structura profesională, în care populaţia ocupată în agricultură, exceptînd mediul urban — deţinea în 1987 peste 70%. Înaintea celui de-al doilea război mondial populaţia rurală ocupată în agricultură, cu excepţia localităţilor Seini, Valea lui Mihai declarate oraşe în anul 1989 şi Ardud şi Halmeu — era, în fiecare localitate, de peste 90%. Dezvoltarea unor activităţi productive neagricole (industriale şi de servicii), îndeosebi în ultimele două decenii au produs schimbări în structura profesională, din care, cele mai evidente înregistrîndu-le cei ocupaţi în industrie : de la 7% la 20% din populaţia activă. În 22 de aşezări rurale numărul celor ocupaţi în activităţile neagricole depăşeşte 30% din populaţia activă (Micula, Ardud, Livada, Berveni, Săcueni şi cele aflate în sfera de influenţă directă a oraşelor Satu Mare şi Carei (Lazuri, Botiz, Mărtineşti, Odoreu, Păuleşti, Petin, Ambud, Amaţi, Mădăraş, Sătmărel şi respectiv Căpleni, Lucăceni).

Structura profesională a centrelor urbane este dominată de ponderea celor ocupaţi în industrie (56% în Satu Mare, 45% în Carei şi 40% în Tăşnad din totalul populaţiei active).

Unul din fenomenele demografice de mare actualitate îl constituie mobilitatea forţei de muncă, exprimată în Cîmpia Someşului printr-un accentuat navetism, generat nu numai de amploarea industriei şi construcţiilor, ci şi de dezvoltarea activităţilor terţiare : peste 80% din navetişti, evaluaţi la 10 000—12 000, este înregistrat de Satu Mare.

Influenţată deopotrivă de condiţiile naturale şi cele social-economice, mărimea aşezărilor este foarte variată : între 200 şi 1 200 de locuitori (fig. 32). Din cele 193 aşezări 5 sînt centre urbane : Satu Mare cu statut de municipiu, reşedinţă de judeţ, Carei, Tăşnad, Seini şi Valea lui Mihai, ultimele două fiind cele mai tinere oraşe cu o industrie variată şi agricultură cu profil predominant pomicolo-zootehnic. Aproximativ 60% din cele 188 de aşezări rurale sînt cele mici şi mijlocii (sub 1 000 de locuitori). Cele mari (1 000 — 3 000 de locuitori) în număr de 17 reprezintă 8,7% din totalul aşezărilor. Aşezările foarte mari s-au dezvoltat îndeosebi în zonele de contact (Ardud, Săcueni, Diosig, Sanislău etc.) şi de-a lungul căilor de comunicaţie (Livada, Halmeu, Odoreu, Botiz). Dintre acestea se detaşează Săcueni şi Livada (cu peste 7 000 de locuitori). Cele mai multe aşezări au o formă poligonală neregulată, ceea ce reflectă vechimea lor, spre deosebire de cele mai noi care au forma poligonală regulată. Şi unele şi altele au tendinţă de extindere tentaculară de-a lungul căilor de comunicaţie.

Din categoria aşezărilor mixte se evidenţiază Botiz, Ardud, Medieşu Aurit, Livada,

Săcueni şi localităţi a căror extindere s-a conceput după planuri de sistematizare.

În general trama stradală a aşezărilor vechi este neregulată, uneori întortochiată (Diosig, Săcueni, Sălacea, Domăneşti, Lazuri, Valea Vinului) spre deosebire de a celor formate prin colonizări, sau recent înfiinţate, în care reţeaua de străzi este ordonată. Asemenea textură regulată au satele alungite cu una sau două axe principale. Structura dominantă este cea adunată cu tendinţă de aglomerare (Livada, Halmeu, Ardud, Săcueni, Medieşu Aurit etc.). Excepţie fac aşezările mai noi formate prin fenomenul de roire (Turulung-Vii, Păşunea Mare, Medieş-Vii, Vînătoreşti, Mesteacăn).

În partea înaltă a Cîmpiei Someşului şi în Cîmpia Careilor sînt localităţi cu tendinţă de compactizare în partea centrală a vetrei. Majoritatea aşezărilor s-au dezvoltat fie pe terenurile mai înalte din luncile rîurilor şi pe terasele acestora, fie la contactul cu măgurile vulcanice (Turulung-Vii, Medieş-Vii, Oraşu Nou-Vii), sau cu cîmpia înaltă (Homorodu de Jos, Ardud, Beltiug, Săcăşeni, Tăşnad, Sălacea, Otomani, Săcueni, Diosig). Datorită lucrărilor hidroameliorative, aşezări noi s-au dezvoltat în ariile umede slab populate (Tur—Someş şi Someş — Crasna), ca şi în regiunea terenurilor nisipoase (Horea, Scărişoara Nouă).

Gradul cel mai mare de concentrare al aşezărilor îl are Valea Someşului, favorizată fiind de fertilitatea terenului şi căile de acces.

Tipul funcţional dominant este cel agricol în care se diferenţiază cîteva subtipuri: cerealier şi de creştere a animalelor în partea centrală şi de sud-vest; cerealier, legumicol şi de creştere a animalelor în luncile Someşului şi Crasnei; cerealier, cultura plantelor tehnice şi de creştere a animalelor în estul Cîmpiei Careiului şi Ecedei; pomicol-viticol, cultura plantelor tehnice şi creşterea animalelor în cîmpiile înalte ale Tăşnadului şi Ardudului şi pomicol-viticol şi de creştere a animalelor în Cîmpia Sălacea — Roşiori.

În cadrul tipului predominant — agricol s-au diversificat patru subtipuri determinate de activităţile neagricole: aşezări agricole cu funcţii industriale (Seini, Valea lui Mihai, Săcueni, Ardud, Berveni, Apa); aşezări agricole cu funcţii industrială şi de servicii (Dorolţ, Lazuri, Odoreu, Livada, Păuleşti), aşezări agricole cu funcţii de servicii (Vetiş, Botiz, Sătmărel, Decebal, Foieni, Căpleni); aşezări agricole cu funcţie de transport (Halmeu).

Marea diversitate morfohidrografică, căreia îi corespunde o mare varietate pedoclimatică (de la molisoluri şi argiloiluviale la lăcovişti şi psamosoluri), a permis dezvoltarea unei agriculturi complexe, îndeosebi în urma executării amplelor lucrări de îmbunătăţiri funciare, cu prioritate hidroameliorative şi de valorificare complexă a terenurilor nisipoase, declanşate în ultimele trei decenii. Aceste lucrări au avut drept rezultat modificări în structura fondului funciar.

Astfel, din suprafaţa totală de 3 600 km² peste 83% îl constituie suprafaţa agricolă, care după 1950 a fost extinsă ca urmare a amenajării integrale a văii Ierului şi executării lucrărilor de modelare şi nivelare a dunelor în vederea valorificării pomicol-viticole a acestor terenuri neproductive. În perioada 1950 — 1988 a crescut ponderea terenurilor arabile de la 30 la 70% şi a plantaţiilor pomicole şi viticole, a căror suprafaţă a fost triplată (acestea însumînd în 1988 circa 14 000 ha), ceea ce reprezintă 4,6% din suprafaţa agricolă. Extinderea plantaţiilor în masiv, intensive atît în Cîmpia Înaltă, cît şi în regiunea terenurilor nisipoase de la vest de Carei şi Valea lui Mihai a făcut ca pomicultura să devină una din ramurile agricole cu cea mai înaltă productivitate.

Viile, prin noile plantaţii din cîmpia înaltă (Ardud, Tăşnad, Sălacea—Săcueni) şi cele de la poalele măgurilor vulcanice ale Oaşului, au ajuns la peste 4 500 ha (1,5% din suprafaţa agricolă). Trei noi centre viticole — Răteşti, Săcueni şi Valea lui Mihai — s-au adăugat celor vechi: Seini, Ardud, Beltiug şi Diosig.

În structura culturilor agricole cerealele deţin 66,3% din suprafaţa cultivată, cu predominarea porumbului (47% din suprafaţa ocupată de cereale). Secara se cultivă cu precădere pe terenurile nisipoase, pe cînd orzul şi grîul preferă terenurile mai svîntate din Cîmpia joasă şi din estul Cîmpiei Careiului. Respectarea măsurilor agrotehnice diferenţiate şi introducerea soiurilor hibride de mare productivitate au permis ca producţia de cereale a Cîmpiei Someşului să depăşească, în 1987, 400 000 tone.

Cîmpia Someşului se detaşează prin cultura plantelor textile — cînepa şi inul pentru fuior (5,7% din suprafaţa cultivată) — cu predominarea cînepii în Ecedea şi Cîmpia Ierului, iar a inului pentru fuior în Cîmpia Înaltă (Ardud şi Tăşnad), dar şi în cîmpia

joasă, pe terenurile mai svîntate. De subliniat că în Cîmpia Crasnei se obţin cele mai mari producţii de cînepă din ţară (peste 5 000 şi chiar 7 000 kg tulpini/ha). Dublarea suprafeţei cultivate a dus la construirea a două noi unităţi de prelucrare a inului şi cînepii la Carei şi Supuru de Jos.

O creştere considerabilă a suprafeţei cultivate a înregistrat sfecla de zahăr (peste 8 ori nivelul antebelic), cîmpia joasă şi cea a Ierului deţinînd 2/3 din suprafaţa cultivată, care în 1987 a fost de aproape 11 000 ha. De asemenea, cultura cartofului şi a legumelor s-a extins de peste 6 ori, iar producţia totală a crescut de circa 11 ori, ajungînd în anul 1987 la peste 250 000 t (locul doi după cereale). Cultura legumelor se practică pe suprafeţe mari în lunca Someşului şi s-a extins considerabil în ultimul deceniu în Cîmpia Carei — Valea lui Mihai şi datorită solicitărilor tot mai mari de legume ale fabricilor de conserve de la Valea lui Mihai şi Carei. Totodată se cultivă şi pepenii.

Cîmpia Someşului se impune pe plan naţional şi prin cultura căpşunului (pe 1 790 ha, adică 18% din suprafaţa cultivată cu căpşuni pe ţară), îndeosebi în partea de nord-est, în Cîmpia joasă a Someşului.

În regiunea terenurilor nisipoase s-a introdus, în ultimii ani, cultura lupinului (350 ha) în scopul ridicării fertilităţii solurilor.

Dezvoltarea creşterii animalelor a impus extinderea culturilor furajere de la 12 000 ha la peste 22 000 ha, pe care se cultivă trifoliene în proporţie de peste 60%. Densitatea animalelor (pe specii) este superioară mediei pe ţară la bovine şi porcine (50 faţă de 47 bovine la 100 ha teren agricol şi respectiv 180 faţă de 124 porcine la 100 ha teren arabil) şi apropiată la ovine de media ţării (122 faţă de 125 ovine la 100 ha/agricol).

În perioada postbelică s-a pus accentul şi pe creşterea păsărilor în ferme avicole de mare capacitate (Seini, Satu Mare). Caracterul modern şi în acelaşi timp eficient al zootehniei someşene îl constituie extinderea sistemului de creştere în ferme specializate, complexe şi îngrăşătorii (peste 30 de asemenea unităţi), la care îşi aduce o însemnată contribuţie centrul de selecţie şi reproducţie judeţean Satu Mare, precum şi Staţiunea de cercetări Livada.

Ca resurse ale subsolului, Cîmpia Someşului deţine rezerve importante de ape termale şi termominerale cu slabă mineralizaţie (1,2 — 1,5 g/l), dar cu temperaturi ce variază între 50 şi 80°C la suprafaţă şi 120 — 140°C la adîncimea de 2 000 m (în aria celor 5 anomalii geotermice depistate — Mihai Bravu, Roşiori, Ciocaia, Săcueni, Galoşpetreu şi Pişcolt). Utilizarea actuală a apelor termominerale în scop terapeutic şi de agrement se face la Satu Mare, Carei, Moftinu Mare, Ady Endre, Acîş, Tăşnad, Ciocaia şi Săcueni.

În ultimul deceniu au fost puse în evidenţă mai multe structuri de hidrocarburi la Carei, Tiream, Pişcolt, Curtuişeni, Săcueni, Ciocaia, Mihai Bravu şi Roşiori. Dintre acestea sînt exploatate cele de la Carei, Săcueni, Ciocaia şi Roşiori. Sînt de asemenea utilizate argilele de la Carei, Tăşnad şi Valea lui Mihai (la fabricile de cărămidă), balastul din depozitele aluviale ale Someşului (Apa, Culciu, Berindan, Satu Mare), dar mai cu seamă nisipul cuarţos, exploatat la Valea lui Mihai şi Sanislău pentru industria metalurgică.

Graţie echipării moderne a unităţilor industriale, în ultimele trei decenii, volumul producţiei industriale a Cîmpiei Someşului a crescut substanţial. De subliniat că ponderea cea mai mare din producţia industrială (94,7%) o deţin Satu Mare, Carei şi Tăşnad. Cea mai mare parte a industriei este concentrată în Satu Mare, centru care a exercitat o influenţă pozitivă asupra unei regiuni întinse, stimulînd înfiinţarea de întreprinderi independente sau secţii ale unor unităţi industriale sătmărene în numeroase localităţi rurale: Ardud, Beltiug, Livada, Odoreu etc. Dintre ramurile industriale, cea a construcţiilor de maşini precumpăneşte (peste 48%), datorită modernizării întreprinderilor din Satu Mare. Prelucrarea lemnului deţine aproape 10%, dar are o răspîndire mare (Satu Mare, Carei, Tăşnad, Ardud, Livada, Săcueni etc.). Industria uşoară deţine 22% din valoarea producţiei globale industriale a regiunii, ocupînd primul loc după ramura construcţiilor de maşini. Răspîndirea cea mai mare, dintre toate ramurile, o are industria alimentară, care valorifică o mare parte din resursele vegetale şi animale ale regiunii; deţine 15% din volumul total al producţiei globale şi livrează produse din carne, lapte şi produse lactate, uleiuri comestibile, paste făinoase, conserve, vinuri, tutun etc. În noua orientare privind valorificarea pe loc a resurselor agricole se înscrie şi aceea a prelucrării cînepii şi inului în topitoriile de la Berveni, Carei şi Supuru de Jos. În ultimii

ani s-au înfiinţat numeroase unităţi cu caracter meşteşugăresc (pentru producţia de covoare, tricotaje, confecţii, produse din mase plastice etc. la Livada, Ardud, Beltiug, Răteşti, Sanislău, Săcueni), în scopul utilizării judicioase a disponibilului forţei de muncă locale.

Cîmpia Someşului dispune de o variată reţea rutieră şi feroviară, ordonată pe axa Oradea — Carei — Satu Mare — Baia Mare, care pune regiunea în legătură directă atît cu întreaga ţară, cît şi cu statele vecine — Ungaria şi Ucraina prin punctele de frontieră Valea lui Mihai, Berveni, Petea şi Halmeu.

Sporindu-se gradul de viabilitate prin acţiunea de modernizare integrală a drumurilor naţionale şi în proporţie de peste 3/4 a celor judeţene şi comunale, a crescut fluenţa traficului de mărfuri şi călători, cînd regiunea a fost conectată la sistemul aerian de comunicaţii.

Cîmpia Someşului dispune totodată şi de un apreciabil patrimoniu turistic exprimat atît prin peisaje naturale, unele cu un grad ridicat de atracţie, ca lunca Someşului, rezervaţiile silvice de la Noroieni, Livada şi Foieni şi floristice de la Voivozi, parcul dendrologic de la Carei, cît şi prin numeroase obiective istorice : rezervaţii arheologice (Lazuri şi Medieşu Aurit), cetăţi şi castele feudale (Ardud, Medieşu Aurit, Livada şi Carei), muzee (Carei şi Satu Mare), monumente istorice (Carei, Satu Mare), case memoriale (Apa) şi amenajările cu caracter balnear şi de agrement (Satu Mare, Carei, Moftinu Mare, Beltiug, Acîş, Tăşnad, Valea lui Mihai, Săcueni).

2.3.2.2. *Cîmpia Înaltă a Someşului*

La contactul dintre Dealurile Silvaniei şi Cîmpia Someşului se desfăşoară o fişie continuă de glacisuri, cu lăţimi ce variază între 3 şi 15 km, ocupînd o suprafaţă de circa 560 km², care constituie o treaptă înaltă a Cîmpiei Someşului. Pe toată lungimea de peste 100 km, relieful fragmentat de rîurile Homorod, Crasna, Ier şi afluenţii acestora reprezintă asocieri de forme fie cu treceri domoale, sub forma unor trene ca în sectoarele Crucişor — Ardud — Beltiug şi Acîş — Tăşnad — Sălacea, fie cu pante mai accentuate între Beltiug şi Dobra şi Sălacea — Diosig (fig. 32).

Particularităţile morfo- şi pedoclimatice au favorizat locuirea timpurie intensivă şi neîntreruptă, iar numeroasele vestigii arheologice reprezintă mărturii ale răspîndirii culturilor materiale (Otomani şi Suciu de Sus, aşezările fortificate de la Ardud şi Crucişor, cu rol de apărare în faţa popoarelor migratoare în sec. X — XI).

În cele 50 de aşezări actuale locuieşte o populaţie de peste 68 000 de locuitori, ceea ce reprezintă o densitate de circa 122 loc./km², dublă faţă de cea din Cîmpia joasă a Someşului.

Acţiunea de dezvoltare a industriei mici, de dotare edilitară a unor aşezări (Ardud, Beltiug, Răteşti, Săcueni, Viile Satu Mare etc.) este menită să atenueze fenomenul de diminuare demografică. Deja Ardud şi Săcueni au fost echipate, în perioada 1978—1988, cu mai multe capacităţi industriale şi construcţii edilitare.

Cîmpia Înaltă a Someşului, avînd un relief cu expunerea generală spre nord-vest, un drenaj bun şi precipitaţii suficiente (650 — 700 mm), a favorizat dezvoltarea culturilor de pomi fructiferi (circa 5 000 ha în 1988) şi de viţă de vie (3 000 ha), alături de culturile cerealiere şi tehnice tradiţionale (in şi cînepă peste 3 600 ha). Paralel cu lucrările de combatere a eroziunii şi terasării terenurilor s-au executat ample lucrări hidroameliorative : regularizarea cursurilor Homorodului, Crasnei, Făncicăi prin crearea a 12 acumulări permanente pentru atenuarea viiturilor.

S-au conturat patru arii specializate pomicol-viticole : Homorod — Viile Satu Mare — Ardud (predominant pomicol), Beltiug — Răteşti (viticol), Tăşnad (pomicol) şi Săcueni — Cadea — Diosig (pomiviticol) cu largi perspective de dezvoltare. Pe fondul tradiţional, creşterea animalelor, în perioada 1960 — 1988 a fost dezvoltată pe baze noi cu caracter intensiv. În 1988 regiunea dispunea de circa 20 000 de ovine, peste 58 000 de bovine şi 27 500 de porcine, remarcîndu-se unităţile de la Ardud, Beltiug, Tăşnad, Pir, Săcueni, şi Cadea. Cîmpia Înaltă a Someşului este favorizată prin accesul la două artere feroviare care o leagă de Oradea, Satu Mare, Carei şi Marghita şi trei şosele naţionale care asigură traficul de mărfuri şi călători.

În cadrul Cîmpiei Înalte a Someşului se disting trei subunităţi naturale, şi anume: Cîmpia Ardudului, Cîmpia Tăşnadului şi

14 — c. 674

Cîmpia Sălacea — Roșiori, ce se impun în peisajul geografic regional.

Cîmpia Ardudului (circa 200 km²). Dispusă în evantai în vestul Culmii Codrului și drenată de Homorod și afluenții săi și pîrîul Maria ce debușează în Crasna, prezintă particularități geografice favorabile dezvoltării cu precădere a pomiculturii, a viticulturii și culturii plantelor tehnice (inul pentru fuior). În prezent grupează 15 așezări cu o populație de peste 20 000 de locuitori, între care se detașează: Ardud, Viile Satu Mare și Beltiug, așezări mai evoluate, cu o populație ce depășește 2 000 de locuitori. Reculul demografic (de —3,2% în perioada 1966 — 1977) a fost parțial atenuat în perioada 1978 — 1988 prin dezvoltarea industriei locale: reparații de mașini și utilaj agricol, prelucrarea lemnului (Ardud), textile și confecții (Beltiug, Rătești, Ardud, Viile Satu Mare), ca și ferme agricole cu profil pomicol (Homorod-Necopoi, Beltiug, Ardud etc.), viticol (Rătești inclusiv de vinificație) și zootehnic (Ardud, Beltiug, Viile Satu Mare). Ardudul este o localitate cu un pregnant caracter apropiat de cel urban, singura din regiune care depășește 5 000 de locuitori.

Pentru dezvoltarea agriculturii s-au efectuat lucrări de îmbunătățiri funciare (de combaterea eroziunii, terasări, lucrări hidroameliorative, ca acumulările de pe Medișa și Hodișa și regularizarea afluenților Maria, Sărata, Bolda etc. Culturile de cereale ocupă peste 2/5 din suprafața cultivată și sînt urmate de cultura inului pentru fuior (22,5% din suprafața cultivată). Cîmpia înaltă a Ardudului participă cu peste 10% la producția națională de fibre de in. Pomii fructiferi ocupă în prezent peste 2 400 ha, iar vița de vie peste 1 200 ha, ceea ce înseamnă nu mai puțin de circa 23% din suprafața agricolă a regiunii. Cele mai importante livezi se găsesc pe raza localităților Homorodu de Jos, Necopoi, Viile Satu Mare, Ardud, Șandra și Beltiug, iar viță de vie la Rătești, Ardud-Vii și Beltiug, prima dintre acestea fiind echipată cu instalații de vinificație și conservare. Un rol de seamă în dezvoltarea pomiculturii îl are Stațiunea pomicolă de la Viile Satu Mare.

Creșterea animalelor dispune de un fond natural furajer de peste 2 700 ha și se înscrie cu 4 700 de bovine, 3 900 de porcine și peste 13 500 de ovine (în 1988), printre regiunile cu participare apreciabilă de lînă și lapte.

Cîmpia Tășnadului (230 km²). Asemenea Cîmpiei Ardudului, se prezintă sub forma unui larg evantai, cu expunere nordică și nord-vestică cuprins între valea Ierului și Crasna. Relieful coboară în trepte, domină ușor cîmpia joasă a Ierului printr-o prelungire a cîmpurilor înalte și svîntate, în ce mai mare parte despădurită. Pantele domoale orientate spre vest și nord-vest, solurile argiloiluviale și precipitațiile (650 — 750 mm) favorizează dezvoltarea culturilor cerealiere tehnice și furajere, dar mai ales a pomilor fructiferi și viței de vie (peste 1 800 ha în 1988 — adică 8,1% din suprafața agricolă). Regiunea reprezintă un spațiu locuit intens din cele mai vechi timpuri, spațiu pe care s-a format substratul etnic al populației românești, cuprinsă în secolele IX — X în ducatul lui Menumorut. Așezările sînt străvechi: 17 din cele 21 sînt atestate documentar în secolele XIV — XV, cînd Tășnadul (1456) și Chereușa (1476) erau tîrguri. Potrivit datelor recensămîntului din 1910, populația totală a Cîmpiei Tășnadului era de 20 121 de locuitori, din care peste 25% îl deținea Tășnadul. Creșterea demografică lentă a așezărilor pînă în 1966 a fost urmată de un recul, consecință a plecărilor definitive către Satu Mare și Oradea. Singura localitate care a înregistrat o creștere demografică a fost **Tășnad** (10 394 de locuitori în 1992), ca urmare a dezvoltării social-economice și conferirii statutului de oraș în anul 1968, creștere care se reflectă și în populația totală a cîmpiei (24 900 de locuitori în 1987).

Activitatea industrială este concentrată în proporție de peste 9/10 în Tășnad, unde în prezent se produc piese de schimb și utilaje pentru industria chimică, mobilă, produse ceramice, încălțăminte.

Valoarea producției industriale a crescut de peste 8 ori în ultimele trei decenii, ceea ce a făcut ca numărul celor ocupați în industrie să reprezinte peste 37% din populația activă. La funcția industrială se adaugă și cea balneară și de agrement datorită valorificării zăcămintelor de ape termominerale.

Economia agricolă a Cîmpiei Tășnadului este marcată de extensiunea culturilor cerealiere și furajere (3/4 din suprafața cultivată), urmată de plantele tehnice (in și cînepă 8,7%).

La contactul cu dealurile este extinsă cultura pomilor fructiferi și a viței de vie (5,9% și respectiv 2,3% din suprafața agricolă), ambele culturi beneficiind de condiții în care se obțin producții de circa 6 000 tone fructe

anual, solicitate și la export. Creșterea animalelor se recomandă prin creșterea intensivă a ovinelor, bovinelor și porcinelor în ferme specializate, ca cele de la Santău, Pir și Tășnad.

În desfășurarea complexelor activității economico-sociale un rol de seamă îl au calea ferată Carei — Tășnad — Sărmășag și cele patru drumuri naționale ce pun regiunea în legătură directă cu orașele Satu Mare, Carei, Oradea, Marghita și Zalău.

Cîmpia Sălacea — Roșiori (125 km^2). Compartimentul sud-vestic al Cîmpiei înalte a Someșului se prezintă sub forma unei fîșii înguste de numai 2 — 5 km, alungită între Pir și Roșiorii Bihorului pe o distanță de 40 km. Sub raport morfologic este un șes înalt (150 — 180 m), slab fragmentat, dar care se detașează net de Cîmpia Ierului printr-o denivelare de 20 — 35 m, la baza căreia s-au constituit așezările Sălacea, Otomani, Tîrgușor, Cherechiu, Săcueni, Cadea etc., atestate încă din secolele XII — XIII. În anul 1910 se detașau ca așezări cu peste 3 000 de locuitori Săcueni (5 580) și Sălacea (3 709), celelalte nedepășind 1 500 de locuitori. În decursul a peste 7 decenii evoluția demografică a marcat două perioade: una pozitivă, dar lentă, între 1910 și 1966 (sporul anual de numai 3,0‰) și alta negativă, între 1966 și 1988, cu un recul demografic de — 4,3‰. Între toate localitățile numai Săcuenii au crescut cu peste 2 000 de locuitori între anii 1910 și 1977, datorită dezvoltării economiei (industriei, plantațiilor vitipomicole și zootehniei).

Descoperirea recentă de importante zăcăminte, hidrocarburi și ape geotermale în vecinătatea așezării va favoriza propulsarea economică a Săcuenilor. Plantațiile masive din ultimele două decenii de la Diosig, Cadea și Săcueni au făcut ca livezile și viile extinse pe suprafețe relativ egale (1 442 ha și 1 376 ha) să dețină 27,1% din suprafața agricolă a regiunii. Particularitățile pedoclimatice ale podului neted și înalt al Cîmpiei Sălacea au favorizat extinderea cu precădere a culturilor cerealiere (grîul 50%) și tehnice (in pentru fuior). Creșterea animalelor secondează culturile agricole prin șeptelul superior numeric și calitativ: peste 5 400 bovine, 4 300 porcine și circa 12 600 ovine (în 1988), un rol însemnat avînd complexele de bovine și ovine de la Săcueni și ferma specializată în creșterea tineretului taurin de la Cadea.

Legăturile cu regiunile vecine sînt asigurate de magistrala feroviară Oradea — Satu Mare și de sistemul căilor rutiere, a cărui axă corespunde cu linia așezărilor de contact Mihai Bravu — Diosig — Săcueni — Sălacea.

2.3.2.3. *Cîmpia Joasă a Someșului*

Dezvoltată de o parte și de alta a Someșului, extinzîndu-se, din Măgurile Oașului pînă la vest de Crasna, Cîmpia joasă a Someșului ocupă o suprafață de circa 1 800 km^2 cu o netezime mare, slab înclinată în direcția nord-vest, pe care se recunosc vechile cursuri divagante ale Someșului, aflat sub influența ariei de coborîre a Bodrogului (în Ungaria), cursuri preluate de arterele actuale regularizate: Tur, Egher, Sar, Racta etc. Notă aparte face Ecedea, fosta regiune mlăștinoasă din cursul inferior al Crasnei, care, prin ample lucrări hidroameliorative a intrat integral în circuitul agricol. Oferind condiții prielnice, a fost locuită intens din vremea dacilor. Numărul mare de cuptoare recent descoperite vine să confirme ipoteza, potrivit căreia Cîmpia Someșului a constituit o însemnată arie de cultură materială dacică, care, împreună cu ținutul Crișurilor, a stat la baza alcătuirii formațiunii prestatale românești — ducatul lui Menumorut (sec. IX). Castrum Zotmar (cetatea Sătmarului) și Castrum Megessala (cetatea Medieșului) se înscriu printre dovezile peremptorii privind autohtonia și continuitatea neîntreruptă a românilor în cuprinsul regiunii.

Intrată sub stăpînirea maghiară, regiunea a cunoscut urmările politicii de colonizare din secolelele XI — XII și XVIII, de asuprire și deznaționalizare accentuată la sfîrșitul secolului XIX, cu repercusiuni asupra ponderii elementului autohton. Numărul total de locuitori în 1910 a fost de 128 949, din care 34 892 aparțineau orașului Satu Mare. Între anii 1910 și 1977 cu toate consecințele celor două războaie mondiale, populația a crescut (cu peste 80 000 de locuitori), un aport la revitalizarea demografică avîndu-l populația românească venită din Oaș, Maramureș și Munții Apuseni după primul război mondial (1922). Analizînd populația pe cele două medii urban și rural, se constată o creștere explozivă a celui urban de la 26,8% în 1910 la 52,4% în 1988, pe seama populației rurale, care, deși avînd un spor natural ridicat,

totuşi, prin plecările definitive, media creşterii anuale a fost diminuată de la 3,6‰ la 1,7‰ în perioada 1966—1977. O creştere mai accentuată au marcat localităţile în care au fost înfiinţate obiective industriale şi ferme agrozootehnice — Livada, Seini, Lazuri, Dorolţ, Botiz, Vetiş etc. Acestora li se adaugă Apa şi Odoreu, aşezări care au primit populaţia satelor afectate de inundaţiile din 1970.

În perioada 1977 — 1987 fluctuaţia sporului natural (între 2,5 şi 13,0‰), coroborată cu menţinerea celui migrator la cote ridicate (între 10 şi 25%), au făcut ca populaţia aşezărilor rurale să marcheze o descreştere numerică, exceptînd Livada şi Seini.

Reculul demografic accentuat au înregistrat aşezările Sînmiclăuş, Ghirolt, Istrău, Terebeşti, Craidorolţ, Boghiş etc. cu profil exclusiv agricol. Densitatea populaţiei a crescut de la 70 loc./km² în 1930 la peste 135 loc. /km² în 1987.

Caracterul predominant agricol al economiei se reflectă şi în structura profesională a populaţiei : 80% este cuprins în aceste activităţi. Prin dezvoltarea unor activităţi industriale structura profesională a aşezărilor rurale a cunoscut substanţiale mutaţii, proporţia celor ocupaţi în aceste ramuri variind între 20 şi 43% (Seini, Livada, Apa, Medieşu Aurit, Micula, Căpleni, Berveni etc.).

Cu pondere ridicată în activitatea de transport 24,5%, se evidenţiază Halmeu, important centru feroviar de frontieră. O pondere ridicată a celor ocupaţi în industrie deţin şi localităţile din apropierea oraşului Satu Mare : Lazuri, Botiz, Odoreu, Păuleşti etc.

Pe substratul dacic s-au constituit numeroase aşezări, de obicei în luncile şi pe grindurile din lungul rîurilor Someş, Tur, şi Crasna. Săpăturile arheologice au confirmat frecvenţa mare de vetre locuite ce şi-au perpetuat existenţa în ciuda repetatelor revărsări care aveau loc. 66 din cele 103 localităţi existente astăzi sînt consemnate documentar din secolelele XII — XIV (între acestea figurînd Satu Mare şi Mintiu, acesta din urmă constituit în secolele XI — XII prin colonizări cu populaţie de origină germană).

Lucrările de asanare şi îndiguire începute la sfîrşitul secolului XIX şi reluate după primul război mondial au permis constituirea a 25 localităţi atît la nord de Someş, cît şi în bazinele inferioare ale Homorodului şi Crasnei (7 înaintea primului război mondial şi 18 în perioada interbelică).

Majoritatea aşezărilor sînt mici şi mijlocii : 57% au o populaţie sub 1 000 de locuitori, 29% între 1 000 şi 2 000 locuitori şi numai 14% au peste 2 000 de locuitori. Peste 5 000 de locuitori au doar Seini şi Livada, aşezări cu funcţii şi dotări edilitare ce le apropie de nivelul urban (fig. 32).

Specializarea ramurilor agricole, înfiinţarea de obiective industriale, care să valorifice resursele naturale locale au contribuit la distingerea a patru tipuri funcţionale de aşezări :

1) aşezări agricole (de cultura plantelor şi creşterea animalelor), cu cea mai mare pondere (peste 80% din numărul total de aşezări), diferenţiate în cinci subtipuri în funcţie de frecvenţa culturilor : a) aşezări cu predominanţa culturilor cerealeire, tehnice şi furajere (Moftinu, Căpleni, Terebeşti, Valea Vinului) ; b) cerealiero-legumicole (Medieşu Aurit, Culciu, Petin, Cămin) ; c) cultura cerealelor şi plantelor furajere (Micula, Dorolţ, Doba) ; d) predominanţa culturilor de cereale, de furaje şi a pomiculturii (Vetiş) ; e) cu predominanţa culturilor cerealiere, a plantelor furajere şi culturii căpşunului (Halmeu, Turulung) ;

2) aşezări agricole cu funcţii industriale (Seini, Berveni, Apa) ;

3) aşezări agricole cu funcţii industriale şi de servicii (Livada, Odoreu, Lazuri, Păuleşti) ;

4) aşezări agricole cu funcţii de servicii (Botiz, Sătmărel).

Utilizarea agricolă a Cîmpiei joase a Someşului, de o mare diversitate, a avut o evoluţie determinată de lucrările hidroameliorative de anvergură (începute la sfîrşitul secolului XIX), prin care au fost redate agriculturii circa 7 000 ha.

Excesul de umiditate din bazinul inferior al Turului, Someşului şi Crasnei a fost în cea mai mare parte înlăturat, permiţînd valorificarea solurilor hidromorfe (lăcovişti) şi a luvisolurilor albice cu tendinţă de pseudogleizare. Avantajată de regimul climatic, Cîmpia joasă a Someşului întruneşte condiţii optime de dezvoltare unei game largi de culturi agricole.

Terenurile agricole ocupă 85%, din care 4/5 îl deţin terenurile arabile. Păşunile şi fineţele naturale, reduse aproape la jumătate din suprafaţa anterioară, se menţin, totuşi (19,2% din suprafaţa agricolă a regiunii).

Cerealele ocupă peste 63% din suprafaţa cultivată, preponderentă fiind cultura porumbului (53% din suprafaţa cultivată cu

cereale de pe care se obţin 3/4 din producţia de cereale a regiunii). De mare eficienţă economică este cultura cînepii pentru fuior (5 650 ha în 1987), cultură prin care regiunea se impune pe plan naţional, extinsă cu precădere pe terenurile mai umede din Cîmpia Ecedea şi pe valea Crasnei (la Berveni, Căpleni, Moftin, Craidorolţ, Doba etc.). Inul pentru fuior se cultivă pe terenurile mai înalte, svîntate, din vestul regiunii (Medieşu Aurit, Livada, Apa, Turulung, Pomi, Valea Vinului, Culciu, Păuleşti etc.). Producţia de in şi cînepă este prelucrată în topitoriile de la Carei, Berveni şi Supuru de Jos. Sfecla de zahăr a fost extinsă în ultimele două decenii (de la 450 ha la peste 3 500 ha). Favorizată de gradul ridicat de nebulozitate şi de solurile hidromorfe, cultura cartofului se practică pe o suprafaţă de peste 3 400 ha.

Suprafaţa cultivată cu legume a crescut în ultimii ani de 2,5 ori, iar producţia de peste 5 ori, prin utilizarea terenurilor din luncile Someşului şi Crasnei (Satu Mare, Vetiş, Căpleni, Cămin). O mare parte din producţia de legume este prelucrată la fabricile de conserve de la Carei şi Valea lui Mihai.

Cultura plantelor furajere a fost extinsă pe o suprafaţă de circa 3 300 ha, ocupînd al doilea loc, după cereale. Alături de culturile perene s-au extins şi plantele pentru însilozare (porumbul).

În anul 1988 structura şeptelului era reprezentată din 90 500 de bovine, 169 200 de ovine şi peste 240 000 de porcine, ceea ce, faţă de anul 1962, înseamnă o dublare a efectivului pentru primele două specii şi o creştere de peste 5 ori a porcinelor. Dintre unităţile zootehnice specializate, care dispun de efective apreciabile se remarcă complexele de bovine de la Satu Mare, Odoreu, Dorolţ, Lazuri, Livada, de porcine de la Seini, Satu Mare şi Moftin, iar pentru ovine fermele de la Vetiş şi Halmeu.

Activitatea industrială în Cîmpia joasă a Someşului este concentrată în producţia de peste 9/10 (94,5% din volumul producţiei globale industriale) în oraşul Satu Mare. Avînd la bază o tradiţie a activităţilor meşteşugăreşti, industria, deşi variată ca profil, a rămas totuşi limitată ca volum de producţie pînă în anul 1960. În perioada 1960 —1988 datorită investiţiilor mari a căpătat o dezvoltare complexă în domeniul construcţiilor de maşini, ramură care deţinea în anul 1987 46,1% din volumul total al producţiei industriale.

Caracterul dinamic şi competitiv al industriei îl confirmă creşterea de peste 6 ori în ultimele două decenii şi gama variată de maşini şi utilaj minier, de mobilă fină, de confecţii şi produse alimentare, apreciate pe piaţa externă.

Valorificarea resurselor naturale şi utilizarea eficientă a disponibilului de forţă de muncă au dus la crearea unui număr apreciabil de obiective industriale, în peste 20 de localităţi (topitoria de cînepă de la Berveni, întreprinderile de produse abrazive şi de drojdie de bere de la Seini).

Un rol important în dezvoltarea economico-socială a Cîmpiei joase a Someşului l-au avut şi căile de comunicaţie. Reţeaua rutieră s-a extins pe o lungime totală de aproape 400 km şi este formată în mare parte din cele cinci artere naţionale dispuse radiar. Modernizarea în proporţie de 75% a drumurilor permite efectuarea unui trafic sporit de mărfuri şi călători. Dintre arterele cu cea mai mare fluenţă a mijloacelor de transport sînt drumurile naţionale Satu Mare — Carei — — Oradea şi Satu Mare — Baia Mare, primul asigurînd şi un trafic de mărfuri în tranzit (către Ucraina) prin ramificaţia Livada — Halmeu. Pentru tranzitul de călători (către Ungaria) se utilizează traseul Satu Mare — Dorolţ — Petea.

Reţeaua feroviară are ca act de naştere construirea în 1871 şi 1872 a liniei Oradea—Satu Mare — Halmeu, devenind şi funcţionînd ca o parte din magistrala feroviară vest-carpatică Timişoara — Oradea — Satu Mare — Halmeu. La liniile existente, în anul 1986 s-a adăugat şi linia Satu Mare — Bixad, prin înlocuirea liniei cu ecartament îngust construită în 1906.

Activităţile urbane din Cîmpia joasă a Someşului sînt concentrate în două oraşe: Seini şi Satu Mare, acesta din urmă avînd rolul dominant pentru un spaţiu mult mai întins.

Oraşul Seini. Situat în lunca Someşului la o distanţă relativ egală de Satu Mare şi Baia Mare, cu care se leagă feroviar şi rutier, oraşul Seini este o aşezare veche, atestată documentar din secolul XIV, cînd avea şi funcţie de apărare (Castrum Zynyr). În 1992, împreună cu cele două localităţi componente, învecinate — Săbişa şi Viile Apei — numără 9 180 de locuitori.

Resursele naturale variate de care dispune (andezit și balast, păduri de fag și gorun, terenuri agricole propice unei game variate de culturi prin lucrări de drenaj și fertilizare) au constituit premisa dezvoltării și apariției unor obiective industriale și agrotehnice în care este cuprinsă populația activă în proporție de 60%: o carieră de andezit de mare capacitate (peste 500 000 t anual), o întreprindere de produse abrazive, o unitate de industrializare a lemnului (mobilier), trei unități ale industriei ușoare (textilă, confecții și încălțăminte) și tot atîtea unități din sectorul alimentar (panificație, oțet și drojdie de bere) și, drept unicat la nivel național, producerea de microbile reflectorizante pentru industria optică. În domeniul agriculturii, la Seini sînt numeroase ferme cu profil viticol, pomicol și zootehnic. Avînd plantații în terase și în masiv (650 ha), complexe de bovine și ovine, o mare îngrășătorie de porcine (peste 100 000 de capete), două ferme avicole cu un rulaj anual de circa 400 000 de păsări, livrează mii de tone de fructe, carne și lapte.

Procesul de modernizare al noului oraș este marcat de noile construcții rezidențiale (blocuri cu 2 și 4 nivele) ce însumează 450 apartamente, liceul agroindustrial, complexul comercial cu trei nivele etc.

Municipiul Satu Mare. Situat în partea centrală a Cîmpiei joase a Someșului, Satu Mare reprezintă una dintre așezările fortificate, a cărei atestare depășește un mileniu care, ca și Biharia (consemnează Anonymus în *Gesta Hungarorum*) nu a putut fi cucerit de oștile lui Arpad, decît prin luptă și asediere. În secolele XI și XII, sub dinastia arpadiană, au fost aduși coloniști germani, care s-au stabilit pe malul drept al Someșului, formînd localitatea Mintiu (Nemeti), investită cu aceleași privilegii ca și Sătmarul. Ambele așezări au fost ridicate în anul 1331 la rangul de oraș (*civitas*).

Evoluția teritorială a celor două orașe în evul mediu a fost influențată și de capriciile Someșului, prin revărsări frecvente.

Arsă și ocupată în 1564 de habsburgi, cetatea este reconstruită de către aceștia, după tipul cetăților italiene ale epocii. În secolele XVIII și XVIII atît Satu Mare, cît și Mintiu își extind vatra, concomitent se înmulțesc numărul breslelor (12 în Satu Mare și 14 în Mintiu) și se dezvoltă schimburile prin negustorii veniți din Lipsca, Viena, Liov, Sofia și Brusa. Secolul XVIII se caracterizează printr-un proces de urbanizare și sistematizare, ca urmare a înlăturării pericolului turcesc și încetării luptei dintre habsburgi și transilvăneni. Rolul cetății Sătmarului scade, astfel că după 1705 cetatea este demolată și încep lucrări de regularizare a albiei Someșului și de desecare a albiilor secundare, ceea ce a permis unirea celor două orașe Satu Mare și Mintiu (1721) în unul singur, care devine oraș liber regal.

În acest secol XVIII s-au construit clădirea în stil neogotic, care adăpostește muzeul județean, primăria veche a orașului și hanul, s-au pavat străzile din partea centrală, s-a construit digul de-a lungul Someșului etc. (fig. 33A).

În a doua jumătate a secolului XIX, Satu Mare, prin construirea căilor ferate Oradea — Satu Mare — Halmeu (1871 — 1872) și Satu Mare — Baia Mare (1884), devine cel mai important nod feroviar din nord-vestul țării, care atrage după sine construirea unor industrii și implicit creșterea numerică a populației de la 9 881 de locuitori în 1809, la 34 892 în 1910.

La recensămîntul din 1930 Satu Mare număra 51 495 de locuitori, iar la recensămîntul din 1956, 52 000 de locuitori. După ce a devenit centrul administrativ de coordonare a ansamblului de activități economico-sociale ale județului Satu Mare, populația marchează un salt considerabil, ajungînd la 131 859 de locuitori în 1992 datorat, în proporție de 2/3, sporului migratoriu (19,6‰).

Schimbări substanțiale s-au produs și în structura profesională, în care ponderea cea mai mare (65%) o dețin cei din industrie, ramură economică reprezentativă a municipiului, urmată de cei ocupați în construcție și transporturi (peste 20%).

Ansamblul activităților industriale pune amprenta economică a municipiului prin cele peste 30 de întreprinderi. Analiza structurii industriei arată că industria construcțiilor de mașini deține peste 50% din producția globală (1984), fiind reprezentată prin uzinele UNIO (specializată în mașini și utilaje pentru activitățile miniere), combinatul „Saturn" S.A. (mașini și utilaje pentru industria chimică), întreprinderea de mașini casnice emailate. Aceasta este urmată de

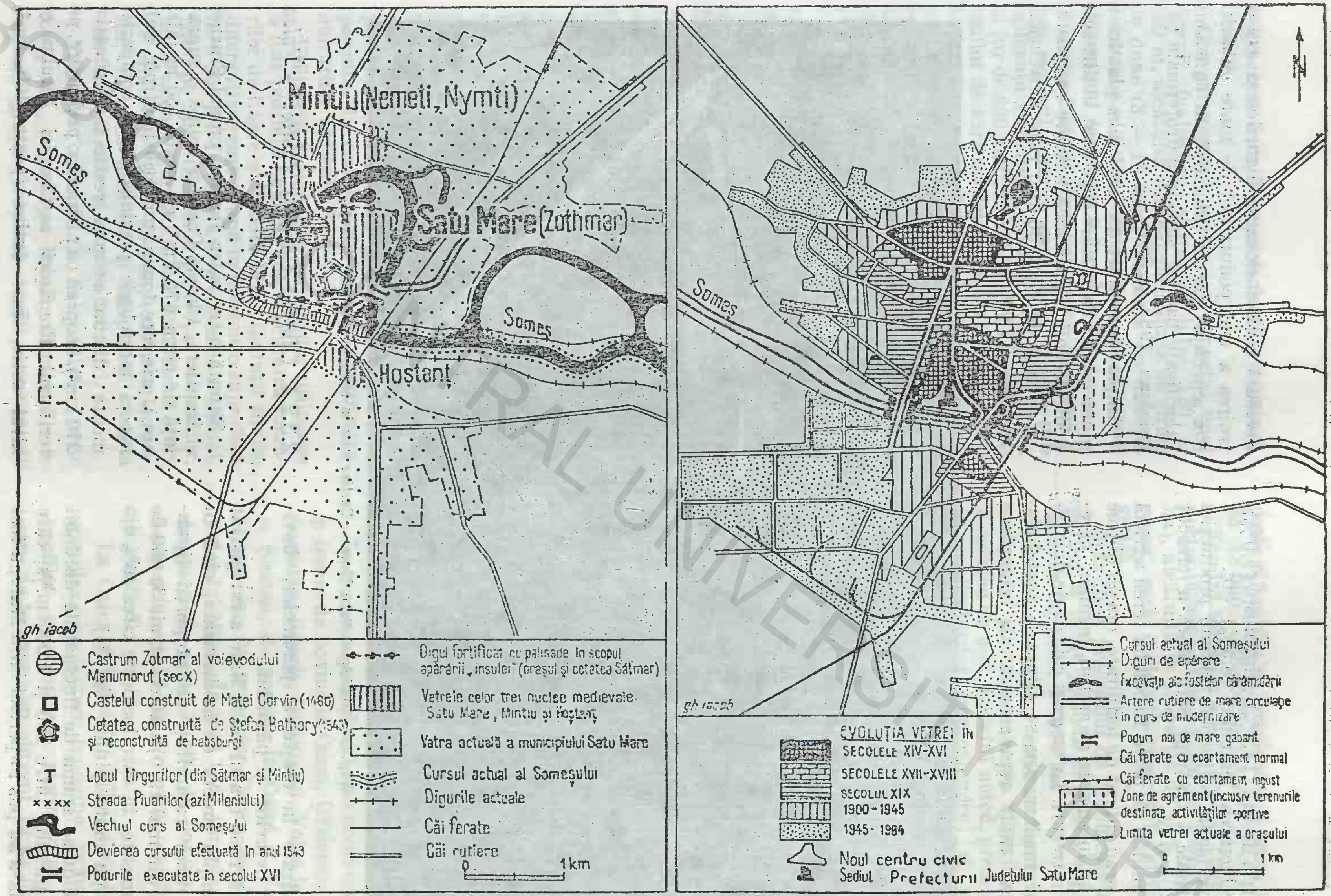

Fig. 33. Municipiul Satu Mare. Evoluția teritorială.

industria ușoară (14,5%), alimentară (9,0%), de prelucrarea lemnului (8,5%) etc.

În perioada postbelică volumul producției industriale a orașului Satu Mare a crescut de peste 6 ori.

Dispunînd de peste 10 000 ha teren agricol cu un grad ridicat de fertilitate, orașul obține cantități însemnate de cartofi, legume, cereale și nutrețuri. La un grad ridicat de dezvoltare și modernizare se situează zootehnia, aceasta fiind reprezentată de complexe specializate în creșterea porcinelor, bovinelor, ovinelor și păsărilor.

După 1960 orașul Satu Mare a înregistrat un amplu proces de modernizare, cînd în ciuda unor calamități de proporții (inundațiile din mai 1970) s-au construit 30 000 de apartamente, în care locuiește circa 40% din populația municipiului (fig. 34).

Ținîndu-se seama de fluctuațiile de debit ale Someșului între 100 și 3 000 m³/s, care nu o dată au pus în pericol Satu Mare, a fost necesară redimensionarea digurilor și construirea a trei poduri noi de mare gabarit. S-a amenajat parcul „Someș", în care sînt valorificate balnear sursele hidrotermale (A. Pricăjan, 1985, p. 306).

Ampla dezvoltare pe multiple planuri a municipiului Satu Mare a generat în ultimele două decenii o puternică mișcare navetistă, pe o rază de circa 30 km, care antrenează 10 000 — 12 000 de persoane.

Fig. 34. Municipiul Satu Mare — Cartier nou în apropierea rîului Someș.

2.3.2.4. *Cîmpia Careilor (Carei — Valea lui Mihai)*

Situată între valea Ierului, cursul Crasnei și frontieră, Cîmpia Careilor ocupă o suprafață de circa 675 km², cu peste 150 m (alt. abs.), prin care domină unitățile limitrofe. Sub raport morfologic prezintă două compartimente distincte: unul vestic (aproximativ 270 km²), acoperit cu nisipuri, o prelungire, pe teritoriul României, a Cîmpiei Nirului și altul estic, mai extins (peste 400 km²)

fragmentat ușor de rețeaua de văi tributară Ierului.

Compartimentul vestic are aspectul unei cîmpii înalte cu altitudini între 130 și 160 m, alcătuită dintr-o succesiune de șiruri de dune (3 — 15 km), orientate pe direcția nord-est—sud-vest, între care se aliniază depresiuni largi de 0,5 — 1,5 km.

Dintre factorii climatici, un rol de seamă îl are regimul termic, care, deși se află sub influența climatului oceanic (cu precipitații în jur de 600 mm), în care media temperaturii lunilor de vară nu depășește 20°C, iar a celor de iarnă nu coboară sub — 1.5°C, totuși nisipurile, vara, se încălzesc puternic, dăunînd culturilor. Deși cad precipitații suficiente în lunile de vegetație (peste 300 mm), din cauza infiltrării și evaporării rapide, culturile de pe nisipuri sînt prejudiciate.

Un regim deficitar de apă se manifestă și în timpul iernii, deoarece dunele sînt superficial acoperite cu zăpadă.

Nisipurile au, totodată, un conținut redus de substanțe nutritive (conținutul de humus fiind de 0,40 — 0,70%). Particularitatea acestor nisipuri constă în prezența interstratelor feruginoase (ortstein), care stînjenesc înrădăcinarea vegetației arborescente. Depresiunile dintre dune, însă, prezintă caracteristici deosebite: alternarea stratelor cu compoziție granulometrică mai fină decît în aria dunelor, fapt ce permite înmagazinarea apei freatice la numai 0,5 — 1,8 m adîncime. În unele arii depresionare mai joase apa freatică a favorizat apariția fenomenului de gleizare, lăcoviștire și înmlăștinire și chiar de formare a unor organisme hidrografice — Valea Neagră, Salcia etc., cu scurgere intermitentă. Solurile din aceste arii sînt mediu și puternic inhumificate (2,4 — 2,7%), ceea ce permite, în condiții de drenaj, dezvoltarea culturilor agricole.

Utilizarea rațională a terenurilor nisipoase a fost posibilă numai după executarea lucrărilor de fixare a dunelor prin plantații silvice diferențiate care ocupă în prezent o suprafață de 6 200 ha. În plantații predomină salcîmul, care, pe lîngă fixarea și protecția nisipurilor, are o valoare economică, dat fiind ciclul scurt de producție (22 — 25 ani), calitatea lemnului, valoarea meliferă și adaptabilitatea la cele mai sărace și expuse terenuri.

Prezența masivă a salcîmului (peste 60% din suprafața totală forestieră) asigură, grație creșterii medii curente de peste 5,5 m³/ha/an, exploatarea unui volum de 18 000 — 25 000 m³ anual.

Fondul forestier are în același timp o importanță cinegetică: pădurea Foieni (1 400 ha), alcătuită în proporție de 40% din cvercinee, este declarată rezervație silvo-cinegetică.

Stăvilirea procesului de mobilitate a nisipurilor a făcut posibilă creșterea suprafeței agricole cu peste 10 000 ha.

În compartimentul estic au fost create 13 acumulări pentru atenuarea viiturilor și alimentarea cu apă. Relieful neted, predominanța molisolurilor (cernoziomice) și precipitațiile ce depăsesc 600 mm anual au favorizat o utilizare axată pe marile culturi de cîmp — cereale, plante, tehnice și furajere. Spre deosebire de acesta, sectorul vestic nisipos se caracterizează printr-o mare varietate a culturilor. Dintre amenajările reprezentative și eficiente sînt plantațiile de viță de vie și pomi fructiferi (1480 ha și, respectiv, 3 570 ha în 1987, ceea ce reprezintă 18,7% din suprafața regiunii), plantații care au solicitat lucrări de nivelare sau modelare a dunelor (Valea lui Mihai, Curtuișeni, Sanislău etc.).

Pomicultura este o creație recentă în urma amenajărilor complexe, pe seama plantațiilor în masiv și a fermelor specializate de măr și piersic, care însumează circa 3 000 ha, cu un număr de peste un milion de pomi fructiferi.

Producția de fructe a regiunii a fost în anul 1987 de peste 25 000 tone, din care 2/3 l-au reprezentat merele. În sectorul Curtuișeni — Valea lui Mihai — Șimian s-a format un veritabil bazin pomicol, constituit din 5 ferme (fig. 35).

În vederea dezvoltării pomiculturii s-au înființat două puncte permanente de cercetare (la Sanislău și Valea lui Mihai).

În domeniul zootehniei s-au creat complexe și ferme de bovine la Carei, Urziceni, Foieni, Sanislău, Pișcolt, Curtuișeni, Valea lui Mihai și Șimian, de porcine la Carei și Valea lui Mihai, iar de ovine la Carei, Sanislău și Valea lui Mihai. În anul 1987, Cîmpia Careilor dispunea de peste 26 000 de bovine, 75 000 de porcine și 73 200 de ovine cu lînă fină și semifină.

La Carei și Valea lui Mihai s-au înființat complexe zootehnice moderne, primul fiind profilat pe creșterea merinosului transilvan, de la care s-au obținut 12 kg lînă/oaie.

15 — c. 674

Creşterea păsărilor e reprezentată prin două ferme specializate, înfiinţate la Sanislău şi Urziceni. Tot la Sanislău s-a creat şi o crescătorie modernă de animale pentru blană (nutrii).

Profilul actual al agriculturii Cîmpiei Careilor — creşterea animalelor, pomicultură, viticultură — valorifică eficient potenţialul natural şi uman al acestei regiuni al cărei peisaj a fost sensibil modificat.

Ca şi agricultura, industria a înregistrat în ultimii 30 ani o creştere de peste 5 ori. Este concentrată în Carei (în proporţie de 4/5) şi Valea lui Mihai. Axată iniţial pe prelucrarea produselor agricole (cereale, floarea-soarelui, cînepă, sfeclă de zahăr), în prezent a cunoscut o diversificare accentuată. Astfel, paralel cu dezvoltarea a patru unităţi ale industriei alimentare, la Carei s-au înfiinţat o întreprindere constructoare de maşini (secţie a uzinelor „UNIO"), o fabrică de mobilă, o filatură de bumbac, o topitorie de in şi cînepă şi o fabrică de nutreţuri combinate.

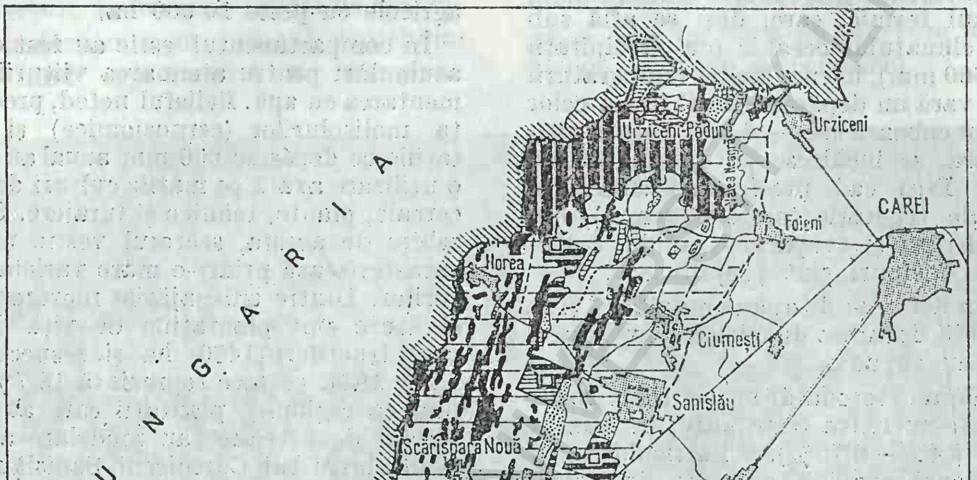

Fig. 35. Cîmpia Careilor. Plantaţiile viticol-pomicole.

Cu semnificaţii majore pentru dezvoltarea aşezărilor este crearea numeroaselor unităţi ale industriei mici în mediul rural la : Sanislău, Valea lui Mihai, Foieni, Tiream, Pişcolt, Urziceni etc.

În sectorul industriei extractive se remarcă descoperirea și intrarea de curînd în exploatare a zăcămintelor de țiței și gaze naturale de la sud-est de Carei, și valorificarea apelor termale din nord-estul orașului în scop terapeutic. Lucrările de prospecțiuni geologice întreprinse la Pișcolt, Valea lui Mihai și Curtuișeni au depistat noi zăcăminte de hidrocarburi și resurse geotermale.

Cîmpia Careilor reprezintă o regiune permanent locuită din cele mai îndepărtate timpuri. Vestigiile descoperite la Berea, Ciumești, Sanislău, Foieni, Curtuișeni, Valea lui Mihai constituie mărturii edificatoare pentru prezența elementului autohton și continuitatea acestuia, care a convieţuit vremelnic cu diferite popoare migratoare. În secolul XVIII (între anii 1718 și 1786), în așezările Urziceni, Cămin, Foieni, Ciumești, Sanislău, Petrești, Tiream, Curtuișeni și Valea lui Mihai au fost făcute colonizări cu populație de origină germană (șvabi).

La recensămîntul din 1910 populația regiunii număra 56 264 de locuitori, din care 16 078 în orașul Carei. Evoluția demografică a avut, în general, un mers ascendent dar lent, în care fluctuația mediului rural a fost compensată de creșterea progresivă a populației urbane (de 3,4% între 1910 și 1966 și de peste 20% între anii 1977 și 1987). Prin conferirea statutului de oraș localității Valea lui Mihai în 1989, ponderea populației urbane a crescut de la 32,7% la 48%.

Avînd o structură aproape în totalitate adunată cu tendință de aglomerare, dar cu textură neregulată a tramei stradale, așezările din Cîmpia Careilor sînt ordonate pe două aliniamente distincte: unul care urmărește, în general, contactul cu regiunea nisipurilor (Voivozi, Șimian, Urziceni) și celălalt la contact cu Valea Ierului (Tiream, Vezendiu, Andrid, Vășad și Tarcea). Excepție fac satele Scărișoara Nouă, Horea, Viișoara și Urziceni-Pădure.

Orașul **Valea lui Mihai.** Cu o atestare documentară din a doua jumătate a secolului XIII (1270), noul oraș Valea lui Mihai se detașează net nu numai demografic (10 433 de locuitori în 1992), dar și prin importanța economică de așezările învecinate, fapt pentru care i s-a conferit statutul de centru urban. Dispunînd de un întins teritoriu (7 627 ha din care 3/4 îl reprezintă terenurile agricole și-a dezvoltat activitatea agricolă prin valorificarea rațională a terenurilor nisipoase pe care s-au extins culturile de cîmp (cereale, plante furajere și legumicole), plantațiile de vii nobile și de pomi fructiferi (peste 1 200 ha), ce se impun în noul peisaj umanizat al acestui gen de terenuri.

Înființarea de numeroase ferme și complexe zootehnice (de bovine, de ovine și de porcine, în ultimii 25 de ani, de la care anual sînt livrate 4 000 — 5 000 t carne), a făcut ca și acestea să echilibreze, sub raport valoric, activitățile industriale ale noului oraș.

Cea mai reprezentativă unitate industrială este fabrica de conserve. Acesteia i se adaugă unități de reparat mașini agricole, un atelier de împletit sîrmă, o fabrică de mobilier, numeroase unități de mică industrie, precum și o carieră de nisip metalurgic.

Funcția agroindustrială este dublată de cea comercială și de transport — tradițional loc de tîrg în schimbul de produse al așezărilor din regiune și punct vamal.

Orașul **Carei.** Situat în nord-estul cîmpiei ce-i poartă numele, pe axa de circulație rutieră și feroviară (Oradea — Satu Mare), este al doilea centru urban ca mărime din Cîmpia Someșană. Atestarea sa documentară este consemnată în 1320 sub numele de Villa Karul. În secolul XV era deja cunoscut ca un renumit tîrg. În anul 1473, în partea centrală a așezării s-a înălțat un edificiu întărit, care, către sfîrșitul secolului XVI, din cauza pericolului otoman s-a transformat în cetate fortificată cu șanțuri de apărare și bastioane, ce avea să fie demolată la sfîrșitul secolului XVII. Între sfîrșitul sec. XVIII și recensămîntul din 1910, populația orașului Carei a marcat o creștere de la 8 000 la 16 000 de locuitori. Între cele două războaie mondiale și perioada postbelică, 1944 — 1956, populația a stagnat din cauza influenței exercitată de cele două centre urbane industriale — Oradea și Satu Mare. După 1956 însă, și îndeosebi după 1966, odată cu dezvoltarea funcției industriale, se înregistrează o sensibilă creștere demografică reflectată de sporul anual (24‰, între anii 1966 și 1977). În 1992 orașul Carei avea 26 325 de locuitori. Crearea a 8 unități industriale de interes naținoal (construcții de mașini, lemn, textile, încălțăminte, alimentară etc.) a făcut ca forța de muncă din industrie să se tripleze în ultimii 20 de ani, ca reprezentînd peste 50% din totalul populației ocupate în economie, iar producția globală de peste 6 ori. De remarcat și creșterea

calitativă; multe din produsele obţinute aici, sînt solicitate la export (mobilă, benzi transportoare, ulei comestibil filtrat etc.). Şi în ceea ce priveşte domeniul agricol, Careiul este renumit prin complexele zootehnice.

Funcţiilor industrială, agricolă şi cultural-administrativă li se adaugă şi cea turistică, oraşul Carei dispunînd de valoroase obiective din care se evidenţiază: castelul medieval, care adăposteşte un muzeu (arheologic şi de ştiinţe naturale), parcul dendrologic (în suprafaţă de peste 10 ha), monumentul ostaşului român şi instalaţiile balneare şi de agrement, care valorifică apele termominerale din apropiere.

2.3.2.5. *Cîmpia Ierului*

Cîmpia Ierului, partea cu cea mai joasă altitudine din Cîmpia Someşană (104—125 m), are înfăţişarea unui culoar între Cîmpiile Tăşnad — Sălacea şi Careilor, străbătut, pe toată lungimea sa (70 km), de rîul Ier, astăzi în întregime canalizat.

În geneza şi configuraţia cîmpiei un rol decisiv l-a avut fenomenul de basculare al părţii de nord-est a Cîmpiei Panonice, care a determinat schimbarea de direcţie a Someşului pe actuala vale a Ierului, sub influenţa ariei de subsidenţă din regiunea Crişurilor.

Procesul de colmatare a dus la formarea unei stratificaţii inegale şi variate care a creat un microrelief neuniform cu implicaţii nu numai asupra configuraţiei reţelei hidrografice. Ierul şi afluenţii săi — Sînmiclăuş, Checheţ, Santău, Ieru Rece etc.— trădează caracterele cîmpiei de divagare în care apele, înaintea executării lucrărilor de regularizare, aveau un curs lent şi sinuos, chiar stagnant, cu numeroase braţe şi meandre părăsite, năpădite de o vegetaţie bogată. Excesul de umiditate, care afecta circa 25 000 ha, era întreţinut de prezenţa pînzei freatice la 1 — 1,5 m adîncime. De asemenea procesul de salinizare în sectorul de nord-est al Cîmpiei (Căuaş, Ghenci) are implicaţii asupra culturilor.

Programul de amenajare s-a materializat prin edificarea canalului magistral Ier, acumularea tip polder de la Andrid şi numeroase bazine de retenţie pe afluenţii Valea Morii, Zimoiaş, Rît, Ganaş, şi Ier — Diosig etc. Graţie acestor lucrări au fost scoase de sub pericolul inundaţiilor circa 50 000 ha.

Din suprafaţa de 570 km² a Cîmpiei Ierului, 88% sînt deţinute de terenurile agricole, iar din cadrul acestora 4/5 îl reprezintă terenurile arabile. Cerealele ocupă peste 65% din terenurile cultivate (din care 48% de porumb). Fertilitatea solurilor a favorizat extinderea culturilor de cînepă (5%), legumicole (5,7%) şi furajere (8,5%).

În ultimii ani s-au dublat suprafeţele cultivate cu legume, pe măsura solicitărilor fabricii de conserve din Valea lui Mihai şi crearea de sere şi solarii la Săcueni, Diosig, Jianca, Mihai Bravu etc. Cîmpia Ierului dispune de un efectiv considerabil de bovine (25 300), porcine (peste 106 000) şi ovine (74 100 în 1987), aceasta explicîndu-se şi prin faptul că multe aşezări din regiunile limitrofe îşi au amplasate fermele zootehnice în Cîmpia Ierului de (exemplu, Săcueni, Cadea, Sălacea, Tarcea, Pir, Andrid etc.). Dintre fermele zootehnice se detaşează cea profilată pe creşterea ovinelor — rasa merinosul transilvan — de la Chereuşa.

Cîmpia Ierului a fost locuită din cele mai vechi timpuri în aşezări statornice, fixate pe grinduri. Frecvenţa revărsărilor Ierului a silit populaţia să-şi restrîngă considerabil aria de locuire în puncte mai apărate. Aşa se explică numărul redus de aşezări în cuprinsul cîmpiei (de numai 13), însă de mare importanţă sub raportul vechimii şi mai ales al locuirii neîntrerupte. Încă din secolele XII—XIV sînt atestate toate aşezările existente. La începutul secolului XX populaţia era de peste 14 000 de locuitori. Dintre aşezările regiunii se detaşează Diosigul cu peste 9 000 de locuitori (în 1992). Creşterea nesemnificativă a populaţiei (sub 1‰) în perioada 1910 — 1966 a fost urmată de un recul reflectat de soldul negativ de 6‰, cauzat de plecările definitive către Oradea, Satu Mare şi Carei.

Paralel cu acest fenomen, frecventă este mişcarea navetistă către municipiul Oradea.

Cîmpia Ierului se înscrie printre regiunile excedentare în produse agricole animaliere, cerealiere, tehnice (cînepa) şi legumicole, profilul său fiind zootehnico-cerealier.

Deosebit de important pentru dezvoltarea în perspectivă a economiei regiunii este prezenţa zăcămintelor de hidrocarburi depistate la Săcueni, Ciocaia, Diosig, Mihai Bravu şi Roşiori, dar mai cu seamă a celor geotermice în tot cuprinsul cîmpiei, valorificate deja la Săcueni, Ciocaia, Mihai Bravu şi Roşiori.

2.3.3. Cîmpia Crişurilor

2.3.3.1. *Caracterele generale*

Compartimentul central şi cel mai puţin întins al Cîmpiei Banatului şi Crişanei (cu o suprafaţă de aproape 3 500 km², ceea ce reprezintă peste 21% din Cîmpia Banatului şi Crişanei şi 1,46% din suprafaţa ţării), este o creaţie în întregime a Crişurilor, de unde şi numele cîmpiei. Se desfăşoară de la nord de localităţile Santău Mare — Biharia, pînă la o linie ce ar uni în sud Pîncota, Olari, Şimand, Sînmartin.

Limita dinspre dealuri poate fi materializată prin numeroase modificări ale elementelor naturale ce se manifestă aproximativ pe o linie ce uneşte localităţile Pîncota, Bocsig, Beliu, Olcea, Belfir, Tinca, Husasău de Tinca, Sititelec, Păuşa, Apateu, Sînmartin, Oradea, Biharia. Aici se produce contactul dintre formaţiunile cuaternare ale cîmpiei cu cele pliocene ale dealurilor, reflectat printr-o denivelare ce oscilează între 30 şi 200 m. Aici se observă o creştere a ponderii pădurilor de cvercinee la peste 20%. Tot de aici, ca urmare a schimbării condiţiilor morfologice, rîurile mari reclamă îndiguirea lor în cîmpie. Spre nord, fixarea unei limite sigure este greu de precizat, în schimb spre sud, contactul cu Cîmpia Mureşului de-a lungul extremităţii nordice a conului fosil al Mureşului, care se ridică cu 5 — 10 m deasupra luncii inundabile a Crişului Alb, este ceva mai clar.

Ca întreaga cîmpie din latura vestică a ţării a fost clădită pe acelaşi fundament carpatic scufundat, afectat diferenţiat de mişcările tectonice, predominant disjunctive, care au determinat formarea unui sistem de falii (orientate în general pe direcţia est — vest, nord-est — sud-vest şi nord-vest — sud-est) şi au transformat fundamentul într-un sistem de grabene (Oradea — Borş, Chişineu Criş — Socodor) şi horsturi (Inand — Tinca, sud Crişul Alb) (D. Istocescu, 1970). Grabenele au constituit regiuni labile, de subsidenţă, ce au influenţat mult direcţia reţelei hidrografice majore şi formarea unor arii întinse mlăştinoase. De faliile cu direcţia nord-vest—sud-est sau nord-est — sud-vest depinde căderea fundamentului în trepte către vest şi apariţia apelor termale, precum şi a masivelor neoeruptive de la Pîncota, Mocrea, Beliu. În alcătuirea petrografică a cîmpiei se întîlnesc formaţiunile cristaline şi permomezozoice, care în sectorul nordic, pînă la falia Inandului, reprezintă continuarea scufundată a cristalinului central al Gilăului, a autohtonului de Bihor şi chiar a formaţiunilor din unitatea pînzei de Codru, acoperită de formaţiuni mio-pliocene. În compartimentul sudic, peste cristalinul Apusenilor sudici, apar numai formaţiuni miocene şi pliocene. Depozitele cuaternare, care au o deosebită semnificaţie în relieful cîmpiei, acoperă întreaga suprafaţă şi sînt reprezentate prin argile, nisipuri argiloase, nisip fin, nisipuri grosiere, pietrişuri şi bolovănişuri proluviale, precum şi prin depozite deluvial-proluviale, de tipul argilelor roşcate sau depozite loessoide. Holocenului îi sînt atribuite depozitele aluvionare de luncă (pietriş, nisip, mîluri), depozitele acoperitoare, nisipurile zburătoare din sectorul Macea — Şimand şi depozitele mlăştinoase din Cîmpia Joasă a Crişurilor.

Aspectele generale ale cîmpiei au fost determinate de erodarea piemonturilor din dealurile de la est şi acumularea materialului rezultat sub forma unei cîmpii piemontane, (într-un proces ce urmărea retragerea treptată spre vest a lacului panonic), de acţiunea de aluvionare a rîurilor actuale în holocen, pe fondul unor mişcări subsidente în regiunea Sárétbului şi implicit sub influenţa modificărilor paleoclimatice succesive. (I. Berindei, 1977). Drept urmare, principalele forme de relief sînt dispuse în sens longitudinal şi coboară de la est la vest în două trepte distincte morfogenetic şi morfografic: o cîmpie înaltă de glacisuri şi una joasă aluvială.

Cîmpia Înaltă formează o fîşie desfăşurată la marginea dealurilor de la Biharea, în nord, pînă la valea Teuzului, în sud. Cu o altitudine absolută cuprinsă între 100 şi 185 m, este fragmentată transversal de Crişuri în patru compartimente, cu extindere diferită şi cu caractere geomorfologice proprii. Astfel, la nord de Crişul Repede se dezvoltă *Cîmpia Bihariei*; între Crişul Repede şi Crişul Negru, *Cîmpia Miersigului*; între Crişul Negru şi Crişul Alb, *Cîmpia Călacei*; iar la sud de Crişul Alb, *Cîmpia de terase a Bocsigului* (Gh. Măhăra, 1977), care la rîndul lor sînt fragmentate de o serie de văi torenţiale şi vîlcele în numeroase cîmpuri plate, cu o înclinare, în general, de la est spre vest. Cîmpia este alcătuită din patru generaţii de glacisuri, situate la nivelul teraselor fluviatile ale Crişurilor (6 — 10 m şi 15 — 20 m; 30 — 40 m; 55 — 60 m; 70 — 80 m), cu care se continuă şi se

confundă ușor. Pe alocuri, podul glacisurilor inferioare prezintă o serie de microdepresiuni de tasare, condiționate de prezența depozitelor argiloase, a luturilor nisipoase și a depozitelor loessoide, de înclinare mai redusă a reliefului și de drenajul subteran slab. Ele au, de obicei, formă circulară, cu diametrul de 10 — 30 m și, uneori, cu exces de apă. Glacisul inferior, avînd o altitudine cuprinsă în general între 100 și 120 m, se aseamănă mai puțin cu celelalte glacisuri și are mai multe afinități cu Cîmpia Joasă, ceea ce a făcut ca unii cercetători să o considere ca o subunitate de relief aparte, o cîmpie intermediară sau cîmpia mijlocie (Gh. Măhăra, 1977). Astfel, dacă în cîmpia înaltă propriu-zisă predomină eroziunea pe verticală, înclinarea slabă a suprafeței cîmpiei intermediare (0,2%) condiționează, în unele locuri, chiar absența eroziunii. Predomină însă procesele aluvionare, rîurile căpătînd chiar un caracter divagant. În această subunitate indicele fragmentării medii este de 0,5 km/km^2, față de 0,56 — 1,25 km/km^2 cît înregistrează în cîmpia înaltă, energia reliefului de numai 5 — 7 m față de 10 — 25 m. La aceasta se adaugă și stratul argilos cu permeabilitate redusă, care condiționează, pe lîngă alți factori, prezența unui exces de apă, apariția ariilor mlăștinoase și, drept urmare, necesitatea de a se face canale de desecare.

Văile din Cîmpia Înaltă au lunci întinse și, în mod obișnuit, patru terase (6 — 10 m; 15 — 20 m; 30 — 40 m; 55 — 60 m), ale căror elemente sînt mai puțin clar înscrise în relief, cu excepția teraselor Crișurilor la ieșirea dintre dealuri. În general, numărul și altitudinea teraselor scad treptat spre vest, iar în profil longitudinal se manifestă tendințe de convergență. În unele porțiuni trecerea de la un nivel de terasă la altul este slab exprimată, datorită acoperirii cu depozite de versant, interferenței cu glacisurile sau datorită utilizării agricole îndelungate a teritoriului (fig. 36).

Cîmpia Joasă aluvială, rezultat al activității holocene a rîurilor în contextul influenței subsidenței Sàréthului și pe fondul unor sensibile modificări climatice și al unor evidente acțiuni antropice, se desfășoară sub izohipsa de 100 m, în estul canalului colector, iar din sudul Crișului Negru, la est de localitățile Talpoș și Apateu. Contactul cu Cîmpia Înaltă este marcat de o ușoară inflexiune a terenului, cu excepția situației de la nord de Crișul Repede, unde Crișul Mort, care curge pe la marginea Dealurilor Oradei și Cîmpiei Bihariei, a condiționat apariția unei denivelări mai evidente. Tendința generală de evoluție a cîmpiei este de înălțare prin procese aluvionare, în prezent fiind în „faza de trecere de la stadiul de

Fig. 36. Diviziunile Cîmpiei Crișurilor: *a*, Cîmpia Înaltă; *b*, Cîmpia Joasă.

mlaștină la cel de cîmpie aluvionară svîntată" (V. Mihăilescu, 1966). Astăzi acțiunea Crișurilor în procesul de acumulare este atenuată ca urmare a lucrărilor de îndiguire și canalizare, rolul lor este preluat, într-o oarecare măsură, de rîurile mici autohtone, precum și de procesele deluvio-coluviale.

Aspectul general al cîmpiei este determinat de suprafața ei orizontală pe care se schițează numeroase albii și meandre părăsite, cursuri divagante, lacuri, mlaștini, lăcoviști, fragmente de albii cu apă. Toate albiile rîurilor mici active sau părăsite au mai mult înfățișarea unor șanțuri cu apă, puțin adîncite în suprafața cîmpiei, care la ape mai mari se revarsă pe spații întinse. Drept urmare, interfluviile au aspectul unor cîmpuri joase pe suprafața cărora s-a dezvoltat un microre-

lief de forme pozitive, datorită acumulării neuniforme a materialului aluvionar, şi forme negative formate prin tasări locale sau prin procese de divagare, la care se adaugă canalele colectoare de desecare şi irigaţii mai vechi. Cele mai multe microdepresiuni de tasare sînt transformate în suprafeţe mlăştinoase sau lacuri, cum ar fi cele din Cîmpia Teuzului sau a Cefei. Un tip aparte îl constituie microrelieful dezvoltat pe solurile sărăturate din regiunea Socodor — Chişineu Criş — Zerind şi Sălcuţa — Sînnicolau Român, exprimat prin microdepresiuni cu adîncimi foarte reduse, legate între ele prin şănţuleţe scurte, deasupra cărora se ridică microforme pozitive cu aspecte insulare de grinduri şi popine.

Pantele foarte reduse şi drenajul deficitar, prezenţa materialului fin aluvionar şi argilos cu o permeabilitate redusă sînt factorii care participă la conturarea aspectului esenţial al acestei cîmpii, de teritoriu cu exces de umiditate şi cu o predispoziţie accentuată de înmlăştinire şi sărăturare.

Aflată în calea advecţiei maselor de aer, în general, din vest, sud-vest şi nord-vest, Cîmpia Crişurilor are o climă cu un caracter relativ uniform, dar particularităţile suprafeţei active — caracterizată prin alternanţa terenurilor cultivate cu pîlcuri de păduri, păşuni, terenuri mlăştinoase şi lacustre — au o importanţă deosebită pentru imprimarea unei variabilităţi accentuate a proceselor şi fenomenelor climatice din stratul inferior de aer, respectiv pentru formarea topoclimatelor.

Din punct de vedere termic, Cîmpia Crişurilor ocupă o poziţie de trecere între Cîmpia Someşului şi Cîmpia Banatului cu media anuală de 1.5° C la Chişineu Criş şi 10.4°C la Oradea. În timpul iernii apar inversiuni termice — de altfel un element caracteristic pentru întreaga cîmpie —, datorită intensificării circulaţiei anticiclonale; în general, iernile în cîmpie sînt moderate, fără geruri puternice, ca o reflectare a predominării circulaţiei vestice şi poziţiei sale adăpostite faţă de invaziile aerului polar-continental dinspre est şi nord-est. Tot ca o consecinţă a circulaţiei vestice apar desprimăvărări rapide şi veri cu valori termice moderate. În schimb, toamna, începînd din octombrie, temperaturile descresc brusc, mediile multianuale variind între 17.0°C, în septembrie şi 6.0°C în noiembrie, datorită răcirii aerului prin procese radiative şi creşterii advecţiei aerului rece sub acţiunea dorsalei anticiclonului euro-asiatic. Datorită inversiunilor termice, primul îngheţ de toamnă apare în a doua sau chiar în a treia decadă a lunii octombrie, iar ultimul îngheţ în a doua decadă a lunii aprilie, ceea ce asigură un interval mediu de 188 de zile fără îngheţ. Observaţiile microclimatice ilustrează diferenţieri ale valorilor de temperatură în funcţie de calitatea suprafeţei active (Gh. Măhăra, 1977). Astfel, diferenţa de altitudine dintre cele două trepte ale cîmpiei impune diferenţieri uşor sesizabile. În timpul iernii, Cîmpia Înaltă are cu 0.5°C mai mult, iar vara Cîmpia Joasă are cu circa 1.7°C temperatura aerului mai ridicată decît în Cîmpia Înaltă. La rîndul lor, mlaştinile şi lăcoviştile impun o scădere a temperaturii aerului cu 2 — 4°C, iar pădurile din Cîmpia Înaltă, scăderi şi mai pronunţate.

Datorită creşterii spre est a altitudinii reliefului, care obligă masele mai umede din vest să intre într-o mişcare ascendentă, se înregistrează o creştere uşoară a pluviozităţii în acelaşi sens. Astfel, dacă mediile anuale sînt la Chişineu Criş de 543,8 mm şi la Tinca de 530,5 mm, la limita dinspre dealuri se apropie de 700 mm. Anotimpul cel mai ploios dă circa 30 — 32% din precipitaţii, iar iarna se acumulează circa 19 — 22%. Cele mai puţine precipitaţii cad în intervalul ianuarie-martie, datorită predominării regimului anticiclonal şi datorită lipsei convecţiei termice (luna martie, 38,0 mm la Ineu). Din aprilie precipitaţiile cresc progresiv pînă în iunie, cînd are loc principalul maxim pluviometric, cu valori cuprinse între 70,1 şi 82,7 mm, ca urmare a activităţii ciclonilor oceanici şi intensificării proceselor convective. Din iunie, precipitaţiile scad pînă în septembrie, cînd se înregistrează minimul secundar, ce variază între 38,3 şi 48,6 mm, datorită predominării regimului anticiclonic de la sfîrşitul verii. În noiembrie şi la începutul lui decembrie se înregistrează al doilea maxim, secundar, cuprins între 50,8 şi 57,4 mm, condiţionat de activitatea ciclonilor mediteraneeni. Stratul de zăpadă la sol nu constituie o caracteristică a iernilor din cîmpie, el menţinîndu-se, în medie, abia în jur de 40 de zile, în unii ani chiar sub 10 zile şi avînd o grosime redusă (Oradea 35,5 cm; Chişineu Criş 37,8 cm). Cea mai mare frecvenţă o au vînturile din sectorul sudic (Oradea 17,4%) şi cele din sectorul nordic (Oradea 11,3%); în schimb participarea cea mai scăzută o au vînturile din sectorul vestic (Oradea 3,6%). În altitudine creşte frecvenţa vînturilor de vest,

care la 1 000 m devin dominante. În apropierea dealurilor trebuie remarcată prezența unei circulații de tip briză, sesizabilă și în dreptul celor trei văi ale Crișurilor. Față de această particularitate a cîmpiei se impune ca toate construcțiile industriale, cu grad mare de poluare, să fie amplasate în partea vestică a așezărilor.

În mod deosebit litologia și structura depozitelor de suprafață, textura solurilor, regimul precipitațiilor și activitatea umană condiționează bogăția apelor freatice, care a imprimat acestei cîmpii, pe lîngă un caracter distinct, pus în evidență de excesul de apă și anumite nuanțări în peisaj (Gh. Măhăra, 1977).

Apele freatice sînt cantonate în nisipuri și pietrișuri cu granulometrie diferită, avînd intercalații de argile, prafuri argiloase sau argile prăfoase. De multe ori, la partea superioară a acestor depozite permeabile sînt formațiuni cu o permeabilitate mai redusă — uneori chiar argile compacte —, care imprimă nivelului hidrostatic un caracter ascensional. Tot ca o particularitate a cîmpiei, apare prezența la soluri a unui orizont B impermeabil, cu textură grea, care condiționează formarea unui strat acvifer sezonier (suprafreatic). Acesta, puternic influențat de condițiile climatice, prezintă oscilații sezoniere accentuate, ceea ce contribuie la existența excesului de apă și la manifestarea procesului de sărăturare a solurilor.

Procesele de acumulare a depozitelor cuaternare avînd loc de la est spre vest, în aceeași măsură apare o diminuare a granulometriei depozitelor și a adîncimii stratului freatic. Dacă adîncimea apelor freatice în Cîmpia Înaltă este de 5 — 10 m, în cîmpia glacisurilor inferioare de 3 — 4 m, în Cîmpia Joasă și în lunci nivelul freatic este situat la 2 — 5 m, iar în unele regiuni depresionare, cum ar fi Cefa, Salonta, Cîmpia Teuzului sau în vechile albii părăsite și drenate, sub 2 m. O diferență evidentă s-a constatat la panta hidraulică a fluxului subteran care este cuprinsă între 4 — 7% în Cîmpia Înaltă și 0,6 — 0,8% în Cîmpia Joasă. Acest factor, la care adăugăm permeabilitatea scăzută a terenurilor depresionare lipsite de scurgere fac ca stratul acvifer să nu poată drena apele de suprafață și acestea să fie transformate în terenuri mlăștinoase, cu soluri hidromorfe sau halomorfe și vegetație higrofilă și halofilă. Nivelul hidrostatic este supus influențelor climatice, avînd maximele de nivel în februarie și martie, imediat după topirea zăpezilor și o descreștere treptată pînă în octombrie și noiembrie, cînd sînt înregistrate valorile minime. Ca o particularitate a Cîmpiei Crișurilor apare dependența, într-o oarecare măsură, a regimului apelor freatice și de lucrările de îndiguiri și desecări. Puternica aluvionare actuală a albiilor îndiguite, micșorînd secțiunea de scurgere, face ca la ape mari rîurile să curgă la un nivel superior cîmpiei, iar prin infiltrații să contribuie la ridicarea pînzei freatice spre suprafață.

Apele de adîncime, prezentînd un caracter ascensional sau artezian, sînt folosite în alimentarea cu apă a multor localități. Sînt, de asemenea, folosite apele minerale (Tinca) sau termale de la adîncimi mari.

Rîurile alohtone — cele trei Crișuri — își au obîrșia în Munții Apuseni sau — o altă generație — în Dealurile Crișanei. La acestea se adaugă rîurile autohtone ce aparțin unei generații a glacisurilor. Dacă rîurile alohtone prezintă caracteristicile hidrologice ale regiunilor de obîrșie, în schimb cele autohtone sînt puternic influențate de condițiile climatice și au un caracter temporar.

Numeroasele lucrări de regularizare și folosirea apelor din rîuri, în perioadele de secetă, pentru irigații și în alte scopuri fac ca debitul natural să fie foarte greu de determinat, mai ales că în aceste perioade se fac numeroase derivații de debite dintr-un rîu în altul. În general, rîurile au ape mari în februarie — martie și ape mici în august — octombrie. În ceea ce privește viiturile și inundațiile pe rîurile și pîraiele mici neîndiguite s-a constatat că ele pot să apară în toate sezoanele anului. La rîndul ei, scurgerea medie multianuală specifică este redusă, ea fiind de numai 1 — 3 l/s.km², în timp ce scurgerea medie specifică de aluviuni este relativ ridicată, ceea ce determină procese intense de colmatare atît a canalelor, cît și a ariilor joase, inundabile. În timpul iernii, formațiunile de gheață apar în prima decadă a lunii noiembrie pe Crișul Repede, în a doua decadă a acestei luni pe Crișul Negru, iar pe Crișul Alb în a treia decadă.

În Cîmpia Joasă lucrările hidroameliorative au creat o rețea de canale, cu o densitate ridicată (în vestul Canalului Colector, 0,54 km/km²; bazinul Crișului Alb 0,53 km/km²; regiunea Gurba — Mișca — Socodor — Crișana, 1,25 km/km²). Apariția lor a condiționat modificări importante în hidro-

grafia cîmpiei. Numeroase mlaştini, precum şi unele regiuni depresionare au fost transformate în heleşteie, care însumează o suprafaţă de circa 1 000 ha (Cefa, Inand, Ineu, Seleuş etc.).

Cu toate lucrările hidroameliorative realizate, caracteristica de seamă a Cîmpiei Crişurilor rămîne aceea de regiune cu exces de apă, drept consecinţă a condiţiilor de ansamblu şi locale de constituţie, de relief şi de regim hidrologic.

Prin acţiunea îndelungată a întregului complex de factori naturali, la care trebuie să adăugăm şi omul prin activitatea sa productivă, în cîmpie s-a format şi evoluat o gamă foarte variată de soluri zonale şi intrazonale cu o repartiţie mozaicată. În condiţiile de climă cu nuanţă de silvostepă, în sudul Cîmpiei Crişurilor apar soluri molice, care în condiţiile creşterii umidităţii, a scăderii temperaturii medii anuale şi a prezenţei pădurilor pot trece spre nordul şi estul cîmpiei în argiluvisoluri şi cambisoluri de diferite tipuri.

Pe acest fond al solurilor zonale, apar variate soluri intrazonale. Astfel, prezenţa pînzei freatice aproape de suprafaţă (pînă la 1 m adîncime) a condiţionat, în cazul apelor nemineralizate, formarea lăcoviştilor mlăştinoase iar în cazul celor mineralizate formarea solurilor salinizate gleizate, caracteristice Cîmpiei Joase. În schimb, în Cîmpia Înaltă condiţiile sînt favorabile proceselor de gleizare şi uneori de podzolire.

Activitatea omului a exercitat o influenţă puternică asupra evoluţiei solurilor. Prin defrişarea pădurii — mai ales în partea joasă a cîmpiei — s-a declanşat procesul de înţelenire secundară. Luarea în cultură a solurilor a produs schimbări morfologice sau fizico-chimice în orizontul superior al acestora, iar lucrările de desecare şi drenaj au făcut ca solurile hidromorfe şi hidroautomorfe să capete caracterele solurilor automorfe, cum este cazul unor lăcovişti care, fiind stepizate, au evoluat spre molisoluri de fineaţă. Nu rare sînt cazurile (în vestul Canalului Colector, la Socodor), în care, prin lucrări de îndiguiri sau de irigaţii, s-a ajuns la ridicarea pînzei freatice şi la apariţia solurilor salinizate.

Prezenţa argiluvisolurilor şi cambisolurilor, care ocupă cea mai mare parte din Cîmpia Înaltă, precum şi prezenţa solurilor caracteristice silvostepei, în Cîmpia Joasă, atestă că odinioară vegetaţia forestieră şi asociaţiile vegetaţiei ierboase ocupau suprafeţe întinse în Cîmpia Crişurilor. În urma defrişărilor şi a extinderii terenurilor agricole, arealele actuale ale pădurilor sînt discontinui şi cu suprafeţe reduse, ocupînd numai 4,5% din suprafaţa acestei unităţi. Cele mai întinse petice de pădure sînt în Cîmpia Înaltă, reprezentate de păduri de foioase xerofile — cerete şi stejărişuri, cu specii mediteraneene. Frecventă, în acest sens, este asociaţia *Quercetum cerris crisicum*. Pădurile de la Chişirid, Păuşa, Gepiu, Miersig, Căuaşd şi Beliu au ca specie dominantă *Quercus cerris*, care poate să ajungă pînă la 88%, în asociaţie cu *Q. frainetto*, *Q. petraea*, *Acer campestre*, *Carpinus betulus* ş.a. Cele mai semnificative trupuri de pădure se află la Nojorid (166 ha), Leş (202 ha), Apateu — Păuşa — Şauaieu (1 277 ha), Miersig (747 ha), Gepiu (160 ha), Bicaci (155 ha), Căuaşd (1 588 ha), Gurbediu (933 ha), Tinca (185 ha), Olcea — Călacea (543 ha). În Cîmpia Joasă apar doar cîteva pîlcuri de păduri de foioase mezofile (Cefa 247 ha ; Ghiorac 440 ha ; Şepreuş 327 ha ; Adea 495 ha : Sintea Mare 3 830 ha ; Ţipar 723 ha ; Mişca 644 ha ; Chişineu Criş 470 ha ; Socodor 570 ha), constituite din stejar, ulm, frasin, cărora li se adaugă şi vegetaţia de luncă formată din esenţe moi. Stratul arbustiv formează desişuri greu de trecut iar vegetaţia ierboasă este mai slab dezvoltată.

Vegetaţia naturală primară a pajiştilor ocupă suprafeţe foarte mici. În Cîmpia Înaltă, pe terenurile cu pînza freatică la mai mult de 2 m, se dezvoltă vegetaţia xerofilă şi xeromezofilă. Alături de *Festuca sulcata* cresc o serie de graminee cu tufa deasă şi talia mică (*Festuca pseudovina*, *Poa bulbosa*, *Lolium perene* ş.a.). În Cîmpia Joasă şi pe lunci apare vegetaţia mezohigrofilă, pe soluri aluviale umede şi pe lăcoviştile din depresiuni. În aceste fineţe predomină asociaţiile de *Agrostis alba*, *Poa pratensis* etc. Vegetaţia pajiştilor halofile are o răspîndire largă, sub formă de pîlcuri, începînd de la Sînnicolau Român spre Cefa, Salonta, Chişineu Criş pînă spre Nădab — Socodor. Structura floristică diferă foarte mult, în funcţie de tipul de salinizare, de adîncimea şi concentraţia de săruri şi de gradul de umezeală. Ca urmare, pe fiecare microformă de relief a sărăturii vegetează specii sau asociaţii de plante diferite. În trecut, o arie largă de răspîndire o avea vegetaţia acvatică şi palustră. Drenajele au determinat retragerea vegetaţiei acvatice în apele heleşteielor, unde are o dispunere zonală (vegetaţie mezo-

higrofilă, higrofilă, pipirig—papură—trestie). Vegetaţia palustră apare în terenurile cu exces de apă, fiind alcătuită din asociaţii de ierburi înalte — trestiişuri, păpurişuri, rogozişuri.

În Cîmpia Crişurilor, urmele arheologice atestă prezenţa aşezărilor omeneşti încă din neolitic, populaţia dezvoltînd în această etapă cultura Criş (cu urme la Vărşand şi Socodor) şi cultura Tisa (Sîntana, Socodor, Oradea şi Sîntandrei), după care, în epoca bronzului (2000—1200 în Chr.), numărul aşezărilor cunoscute este şi mai mare (Vărşand, Socodor, Tămaşda, Ateaş, Oradea, Girişu de Criş etc.). Continuitatea de locuire este atestată şi în epocile ulterioare, populaţia fiind formată din geto-daci, a căror prezenţă este dovedită pe o suprafaţă mai întinsă. În secolele II şi III d. Chr. în perioada dacilor liberi din epoca romană, sînt cunoscute aşezările de la Belfir, Tămaşda, Tinca, Zerind, Girişu de Criş, Livada de Bihor, Oradea (Salca), Sîntion, Sîntandrei. În secolele IV—VI continuă să trăiască populaţia autohtonă pe cale de romanizare, iar în secolele VI — X sînt cunoscute aşezările Socodor, Iermata, Girişu de Criş, Tărian, Oradea şi Rohani, care erau locuite de populaţia românească, ce practica cultura plantelor şi creşterea animalelor. În toată perioada din neolitic pînă în secolul X, urmele arheologice arată că populaţia a trăit, aproape în toate cazurile, în aşezări stabile. Începînd cu secolul XI, dar mai ales în secolul XII, pe lîngă urmele arheologice apar şi însemnări documentare, care atestă prezenţa mai multor aşezări, unele dintre acestea păstrîndu-se pînă astăzi: Biharea, Oradea, Girişu Negru, Tămaşda, Zerind, în timp ce altele au dispărut. De fapt, numărul cel mai mare de aşezări apare menţionat în documente în perioada secolelor XIII — XV, cînd a fost organizată cancelaria de înregistrare.

Prima jumătate a secolului IX corespunde cu începutul expansiunii regatului feudal ungar asupra Transilvaniei, care a întîmpinat însă o puternică rezistenţă din partea populaţiei băştinaşe româneşti, organizată în formaţiuni politice conduse de voievozi. Astfel, în Crişana, pe Crişuri şi pe Someşul inferior, exista ducatul lui Menumorut, cu centrul în cetatea Biharea, care s-a împotrivit ,,... pretenţiilor ridicate de căpeteniile triburilor maghiare de a le ceda ţara şi stăpînirea ...” (C. Daicoviciu şi colab., 1966, p. 64).

Prezenţa milenară a românilor este recunoscută în numeroase lucrări şi de către unii istorici unguri. Astfel, S. Márki arată că ,,de unde începe istoria românilor nu intră în atenţia (preocuparea) noastră. În ceea ce priveşte însă Valea Crişului Negru, admit că ungurii noştri i-au găsit acolo pe români” [1]. Cu privire la structura naţională a populaţiei, pentru aceeaşi zonă, autorul menţionat arată că, dintr-un total de 182 744 de locuitori, românii deţineau 68,6% (125 329 persoane), maghiarii 30,4%, iar restul de 1% aparţinea altor naţionalităţi [2].

În ultima perioadă de peste 100 de ani (1880 — 1986), populaţia a înregistrat o creştere importantă pe ansamblul cîmpiei: de la 170 057 la 381 352 de locuitori, ceea ce înseamnă un spor de aproape 125%. Creşterea cea mai însemnată s-a înregistrat în etapa 1880 — 1910, după care au urmat sporuri destul de lente. Partea nordică şi cea centrală a cîmpiei se caracterizează, cu foarte puţine excepţii, prin dinamică pozitivă. Creşterile cele mai mari apar la Oradea, Sîntandrei, Nojorid, Sînmartin etc. Sudul cîmpiei, cu excepţia oraşelor Chişineu Criş şi a cîtorva sate, prezintă sensuri negative. După 1950 dinamica populaţiei a înregistrat fluctuaţii destul de însemnate şi în general se caracterizează prin valori mai mici în comparaţie cu media pe ţară. De exemplu, natalitatea în 1956, s-a înscris în limite foarte largi, deţinînd valori de 12 — 31‰ în partea nordică, 20 — 25‰ în partea centrală şi sub 20‰ în compartimentul sudic al cîmpiei. Pînă în 1966, natalitatea a înregistrat valori şi mai reduse, fiind în 1960 pe ansamblul cîmpiei, de numai 14‰. În anii 1967 şi 1968 s-a ajuns din nou la o natalitate mai ridicată — media fiind de 19‰, — cu valori, în general, sub 15‰ în sud şi peste 20‰ în partea nordică. După această perioadă, natalitatea a scăzut din nou în anul 1985 ajungîndu-se la 10 — 20‰. Mortalitatea a scăzut treptat după 1950 ajungînd, pe ansamblul cîmpiei, la 11,8‰, în anul 1956, la 10,2‰ în 1960 şi 9,8‰ în 1974. Ca urmare a fenomenului de îmbătrînire a populaţiei din mediul rural, după 1975 mor-

[1] S. Márki (1887), *A Fekete Körös és vidéke* (*Crişul Negru şi împrejurimile*), Oradea, p. 95.

[2] Problemele de evoluţie a populaţiei şi a aşezărilor sînt detaliat analizate în lucrarea: Gr. P. Pop (1977), *Probleme geografico-economice în Cîmpia Crişurilor*, în volumul *Cîmpia Crişurilor, Crişul Repede, Ţara Beiuşului*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, p. 103 — 146.

talitatea a crescut din nou, astfel că în anul 1985 a ajuns la valori de 14 — $19^0/_{00}$. Excepție la această situație o prezintă orașele în care mortalitatea este mult mai scăzută ($9,8^0/_{00}$ la Oradea, 1985; $12,2^0/_{00}$ la Salonta etc.), precum și unele comune din apropierea orașelor (Sîntandrei $9,4^0/_{00}$, Sînmartin $10,2^0/_{00}$ Nojorid $12,2^0/_{00}$ etc.).

Sporul natural s-a menținut la valori mici : $7,8^0/_{00}$ în 1956, $4,1^0/_{00}$ în 1960, $6,3^0/_{00}$ în 1975 și numai $3^0/_{00}$ în 1985, rezultînd că pe întreaga cîmpie apare o creștere lentă a populației, dar destul de diferențiată regional. După 1950 în partea de sud s-au menținut valori negative, iar în nord s-au înregistrat valori ceva mai ridicate la început și apoi tot mai scăzute. De exemplu în 1985, sporul natural a fost de $6,5^0/_{00}$ la Oradea, de $7,4^0/_{00}$ la Sîntandrei, de $6,3^0/_{00}$ la Sînmartin și de $-4,2^0/_{00}$ la Biharia, $-2,6^0/_{00}$ la Borș, $-4,2^0/_{00}$ la Cefa.

Mișcarea migratorie înregistrează valori destul de reduse, ea fiind de $2,7^0/_{00}$ în 1956, de $3,2^0/_{00}$ în 1970 și numai de $1,7^0/_{00}$ în 1985, rezultînd de aici că deplasarea spre Cîmpia Crișurilor prezintă valori destul de modeste. Cu excepția orașului Oradea, unde sporul migratoriu a înregistrat $25^0/_{00}$ în 1985 și a comunei Sînmartin cu $35^0/_{00}$, în toate celelalte cazuri valoarea acestui indice s-a caracterizat prin valori accentuat negative, procesul de deplasare a populației din mediul rural spre cel urban fiind specific și etapei actuale. Așa, spre exemplu, în anul 1985, sporul migratoriu a fost de $-40,3^0/_{00}$ în cazul comunei Husasău de Tinca, $-27^0/_{00}$ la Mădăras, $-27^0/_{00}$ la Ciumeghiu, $-25^0/_{00}$ la Cefa.

În anul 1910, pe ansamblul cîmpiei densitatea era de 72,8 loc./km^2, în 1930 s-a ajuns la 91 loc./km^2, iar în 1986 la 116 loc./km^2. În repartiția populației apar mari deosebiri de la un loc la altul al cîmpiei. Fără populația orașelor, nordul cîmpiei se caracterizează prin densități ce depășesc 60 loc./km^2, centrul are valori foarte variabile de la 20 la 100 loc./km^2, iar în sud, cu puține excepții, densitățile scad sub 60 loc./km^2.

Privitor la structura pe medii a populației, se constată că în anul 1900 în orașe trăia 27% din totalul locuitorilor cîmpiei, în 1930 s-a ajuns la 35%, în 1966 la 47%, iar în 1985 la 67%, rezultînd de aici un grad ridicat de urbanizare, aceasta mai ales ca urmare a prezenței orașului Oradea, care deține 57% din totalul populației cîmpiei.

Din cele 100 de așezări ale Cîmpiei Crișurilor, trei sînt orașe. Cu excepția orașului Oradea al cărui număr de locuitori a crescut de la 48 018 în 1900, la 82 687 în 1930 și 220 848 în 1992, celelalte sînt centre mici : Salonta 22 943 de locuitori, Chișineu Criș 9 014 de locuitori. Dezvoltarea orașului Oradea a fost mult favorizată de poziția pe una dintre cele mai importante căi de pătrundere din cîmpie spre Podișul Transilvaniei.

Așezările rurale, 96 la număr, au un mod foarte variat de distribuire pe suprafața cîmpiei. După mărime sînt repartizate astfel : 7% cu mai puțin de 500 locuitori, 29% cu 500 — 1 000 locuitori, 41% cu 1 000 — 2 000 locuitori, 16% cu 2 000 — 3 000 locuitori, 5% cu 3 000 — 4 000 locuitori, iar în categoria de peste 4 000 locuitori se înscriu numai două așezări — Tinca și Șimand — , situate la intrarea în Depresiunea Crișului Negru și, respectiv, la contactul Cîmpiei Crișurilor cu Cîmpia Aradului (fig. 37).

În general, la distanțe destul de mari unele de altele (pînă la 10 — 12 km), localitățile preferă văile rîurilor și contactul cu dealurile; pot fi stabilite cîteva aliniamente de așezări : de-a lungul văilor principale, la contactul dintre cîmpia joasă (de divagare) și cîmpia înaltă (subcolinară), unde așezările s-au fixat pentru posibilitățile mai lesnicioase de alimentare cu apă, la contactul cîmpiei înalte cu dealurile piemontane, pe cîmpurile dintre văile principale ce traversează cîmpia, gruparea din cîmpia joasă (Gr. Pop, 1970). Pînă în secolul nostru, în partea joasă a Cîmpiei Crișurilor a fost larg dezvoltat fenomenul de risipire a așezărilor (Șt. Manciulea, 1931). În același timp, a început un proces de sistematizare a așezărilor rurale, amplificat în mod deosebit în ultimele decenii, proces tot mai accentuat de la nordul spre sudul cîmpiei.

Marea majoritate a așezărilor au o funcție agricolă (cultura cerealelor și creșterea animalelor), dar la contactul cîmpiei cu dealurile sînt cîteva și cu alte funcții : predominant de servicii, ca Sînmartin (pe teritoriul căreia funcționează Băile Felix și Băile 1 Mai) și Tinca (cu funcție agricolă-turistică). Unele așezări agricole prezintă tendințe de specializare în legumicultură (Sîntion, Sîntandrei, Borș, Nojorid, Tărian — toate din jurul orașului Oradea; Salonta, Mădăras, Șimand, Olari, Zărand etc.), în piscicultură (Cefa, Inand, Homorog, Tămașda, Seleuș), în îngră-

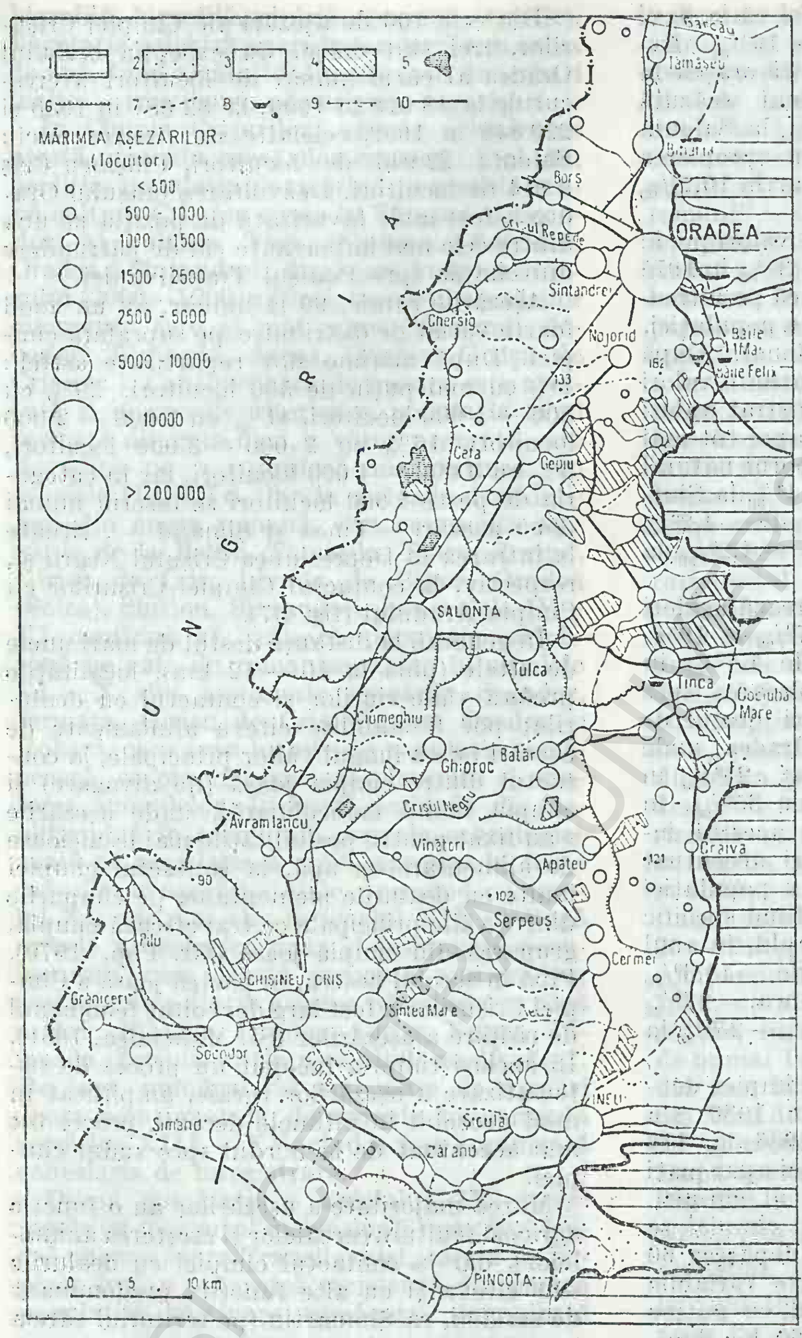

Fig. 37. Cîmpia Crişurilor. Distribuirea şi mărimea aşezărilor. *1*, Dealuri; *2*, depresiuni; *3*, terenuri agricole; *4*, păduri; *5*, lacuri; *6*, canale; *7*, albii părăsite; *8*, staţiune balneoclimaterică; *9*, cale ferată; *10*, drum modernizat.

şarea animalelor (Palota, unde funcţionează o foarte mare unitate de porcine) etc.

Toate aşezările cîmpiei sînt legate printr-o reţea de căi de comunicaţie bine dezvoltate, avînd ca axă longitudinală linia ferată şi şoseaua Oradea — Arad, care se intersectează cu axe transversale aproximativ pe direcţia est — vest, asigurîndu-se prin aceasta legăturile cu Munţii Apuseni şi cu Depresiunea Transilvaniei. La graniţa cu Ungaria se află punctele de frontieră Episcopia Bihorului (feroviar) şi Borş (rutier), la vest de Oradea şi Vărşand, pe şoseaua ce începe la Chişineu Criş şi merge spre graniţă. Tot ca axă longitudinală este şi drumul Leş — Tinca — Olcea — Ineu, situat la contactul

dintre cîmpie și dealuri . În general, densitatea rețelei feroviare a cîmpiei (8,5 km/1 000 km²) este aproape dublă în comparație cu media pe țară, în timp ce densitatea rețelei rutiere (24 km/100 km²) este simțitor mai redusă.

Cîmpia Crișurilor se caracterizează printr-o economie complexă, industria reprezentînd aproximativ 60%, agricultura 30% iar serviciile 10%.

Cu începuturi încă din prima parte a veacului trecut, *industria* s-a dezvoltat mai întîi pe baza resurselor agricole locale (morărit, spirt, bere). Mai tîrziu au apărut noi ramuri industriale care utilizează materii prime aduse din alte regiuni. După locul de proveniență a materiilor prime, se conturează trei zone : *o zonă imediată*, care corespunde în general cu Cîmpia Crișurilor, din care industria primește numai materii prime agricole (tulpini de cînepă, piei de cornute mari și de ovine, animale îngrășate și păsări, lapte, floarea-soarelui, legume, cereale, sfeclă de zahăr etc.), *o zonă apropiată*, cuprinzînd cîmpiile Barcăului și Crasnei, dealurile și regiunea de munte a județului Bihor, precum și unele spații din județele vecine : Arad, Timiș, Cluj, Sălaj și Satu Mare, din care industria primește cărbune energetic, bauxită, lemn, struguri și alte fructe, lapte, animale etc. *o zonă îndepărtată*, în care sînt cuprinse piețele de aprovizionare cu diferite materii prime de pe cuprinsul țării, sau chiar din afara granițelor : bauxită, metale, azbest, furnire, placaje, plăci fibrolemnoase, bumbac și diferite fibre și fire, piei crude, piei prelucrate și tananți, mase plastice, malț pentru fabricarea berii, lacuri și pigmenți etc. (Gr. Pop, 1969).

Pe cuprinsul cîmpiei, dar mai cu seamă în orașul Oradea, sînt prezente aproape toate ramurile industriei, aceasta dezvoltîndu-se mai ales după 1960. Ponderea cea mai însemnată revine industriei ușoare (24%), apoi alimentare (23%) și construcțiilor de mașini (19%), care împreună dețin aproape 70% din potențialul industrial al regiunii. Industria ușoară este reprezentată prin producția de țesături (Oradea și Salonta), tricotaje și confecții (Oradea), precum și prin cea de pielărie și încălțăminte (două tăbăcării și trei fabrici de încălțăminte la Oradea) și blănărie (vestita fabrică de la Oradea). În industria alimentară ponderea cea mai însemnată aparține întreprinderilor de industrializare a cărnii (Salonta și Oradea), de fabricare a uleiurilor vegetale și zahărului (Oradea), de prelucrare a laptelui (Oradea și Chișineu Criș). Industria construcțiilor de mașini, în cea mai mare parte o creație a ultimelor trei decenii, este reprezentată prin întreprinderea de mașini unelte, întreprinderea de piese și subansamble pentru mijloace de transport, întreprinderea mecanică, întreprinderea metalurgică etc. de la Oradea, la care se adaugă alte cîteva unități mai mici de la Salonta și Chișineu Criș. Realizează diferite tipuri de mașini unelte, accesorii pentru mijloace de transport (mecanismele de închidere și deschidere pentru toate mijloacele de transport), diferite utilaje pentru agricultură și industria alimentară, bunuri metalice de larg consum etc.

Metalurgia neferoasă (industria aluminei) deține circa 9% din potențialul industrial al Cîmpiei Crișurilor iar industria chimică 11%. Privitor la fabricarea aluminei trebuie subliniat faptul că a constituit, prin intrarea în funcțiune a uzinei de la Oradea, în anul 1965, o premieră națională. Aceasta valorifică resursele de bauxită din Munții Pădurea Craiului, pe baza cărora se obține alumina calcinată. Industria chimică are tradiție în această regiune, unele produse fiind realizate încă în urmă cu patru-cinci decenii (vopsele, clorură de amoniu, cloroform, extracte farmaceutice, produse cosmetice, diluanți). În prezent, în cadrul Uzinei „Sinteza" din Oradea se produc cantități importante de lacuri și vopsele, pigmenți anorganici de precipitare, produse fitofarmaceutice, produse chimice de sinteză organică etc.

Lipsa resurselor energetice (în ultima vreme au început să fie exploatate unele resurse de petrol și de gaze naturale la vest de Oradea și în zona orașului Salonta), la care se adaugă și depărtarea de marile unități producătoare de energie electrică, au determinat amplasarea la Oradea a unei uzine termoelectrice cu o putere instalată de peste 200 MW, care funcționează pe baza lignitului exploatat în bazinele Barcăului și Crasnei. Pe lîngă producția de energie electrică, unitatea contribuie la aprovizionarea cu abur și apă caldă a unui mare număr de unități industriale și agricole, precum și la termoficarea orașului. În partea de est a orașului a intrat de curînd în funcțiune termocentrala Oradea II, care utilizează lignitul de la Borozel și gazele din regiunea Abrămuț.

Industria materialelor de construcţii nu dispune de resurse importante de materii prime. Cele trei fabrici de cărămidă de la Oradea funcţionează pe baza argilei exploatată în dealurile din apropiere. Necesităţile în construcţia de locuinţe au determinat apariţia, în anul 1972, a fabricii de beton celular autoclavizat de la Oradea, care a ridicat ponderea acestei ramuri pînă la aproape 4% din industrie. Pe baza cimentului de la Aleşd, a nisipului şi a argilei din apropiere şi a azbestului importat, aici se realizează prefabricate din beton, simplu şi armat, plăci de diferite forme din azbociment, cărămidă.

Industria de prelucrare a lemnului, care se înscrie cu aproximativ 3% din producţia globală industrială a regiunii, s-a dezvoltat pe baza materiilor prime aduse din zonele apropiată şi îndepărtată. Prelucrarea lemnului este o îndeletnicire mai veche, dar s-a dezvoltat cu precădere la Oradea (prin intrarea în producţie a unei fabrici moderne) şi Salonta.

În jur de 1% din valoarea producţiei globale industriale aparţine industriei poligrafice, care este reprezentată de către Întreprinderea poligrafică „Crişana".

Cîmpia Crişurilor dispune de o suprafaţă de peste 297 000 ha de terenuri agricole, ceea ce reprezintă aproape 90% din totalul suprafeţei unităţii (circa 345 000 ha). La rîndul lor, terenurile arabile cuprind, în general, peste 70% din cele agricole, în această unitate înregistrîndu-se condiţii favorabile mai ales pentru cultura cerealelor şi a plantelor tehnice şi de nutreţ. Ca urmare a particularităţilor morfologice, întinderea mare a cîmpiei joase, cu drenaj deficitar, problema care trebuie să stea mereu în atenţia agriculturii este aceea a eliminării excesului de apă manifestat mai cu seamă în perioada de primăvară. În acest scop, au fost efectuate lucrări de hidroamelioraţii de amploare, care constau în îndiguirea celor trei Crişuri şi în săparea unui număr important de canale: Canalul Crişurilor (Canalul Colector), Canalul Morilor, Canalul Cermei-Tauţ (şi altele de mai mică importanţă). Lucrările au contribuit la înlăturarea aproape totală a revărsărilor, iar canalele de desecare elimină în bună măsură excesul de apă din incintele îndiguite. Trebuie, însă, rezolvată problema solurilor saline şi alcaline, care s-au extins după îndiguirea Crişurilor.

Terenurile agricole ocupă în multe locuri 80% sau chiar peste 90% din suprafaţă, excepţie făcînd fîşia de la contactul cîmpiei cu dealurile, unde suprafeţe destul de însemnate sînt ocupate de păduri. Urmărirea structurii terenurilor agricole arată că aproximativ 75% din acestea revine terenurilor arabile, aproape 20% sînt deţinute de păşunile naturale, 3% de fîneţe, 0,5% de vii şi 0,4% de livezi. În legătură cu distribuţia terenurilor arabile, care depăşesc aproape peste tot 60% din spaţiul agricol, apare constatarea generală de descreştere a ponderii acestora de la nord la sud, unde suprafeţe însemnate sînt ocupate de păşuni naturale (fig. 37).

Cerealele deţin aproximativ o treime din întreaga suprafaţă a unităţii sau în jur de 70% din totalul terenurilor ocupate de cultura plantelor. După cereale urmează plantele tehnice şi cele furajere. Cultura grîului are, în general, condiţii favorabile de dezvoltare în Cîmpia Crişurilor, acesta fiind cultivat pe o suprafaţă ce oscilează în jurul a 55 000 ha/an, iar producţiile depăşesc chiar 3 500 kg/ha mai ales în aria cernoziomurilor levigate. Porumbul se cultivă aproximativ pe aceeaşi suprafaţă ca şi grîul, el deţinînd în jur de 32% din totalul plantelor cultivate. Cele mai bune condiţii de cultură se întîlnesc pe cernoziomurile levigate, pe solurile brune de pădure şi pe solurile negre de fîneaţă, care au o extindere mai mare în partea joasă a cîmpiei. În cea mai mare parte a cîmpiei se realizează între 2 500 şi 4 000 kg/ha, în timp ce la contactul cîmpiei cu dealurile numai rar se ajunge la 2 500 kg/ha. Alături de grîu şi de porumb, se cultivă orzul (pe o suprafaţă de circa 8 000 ha) şi orzoaica.

Leguminoasele pentru boabe (soia, mazărea, fasolea şi izolat lupinul, mai mult ca plantă furajeră) ocupă o suprafaţă în jur de 4 000 ha. Dintre plantele uleioase, floarea-soarelui deţine o suprafaţă de peste 12 000 ha. În legătură cu repartiţia plantelor uleioase, se constată că floarea-soarelui şi macul sînt prezente în toată unitatea, în timp ce inul pentru ulei se cultivă numai la contactul cîmpiei cu dealurile, unde, în unele cazuri, deţine pînă la 10% din terenurile arabile.

Cînepa pentru fuior se cultivă numai în jumătatea nordică a Cîmpiei Crişurilor, trecînd doar în cîteva cazuri la sud de Crişul Negru. Această situaţie nu este condiţionată de factori ecologici nefavorabili, ci de faptul

că regiunea este departe de centrele de prelucrare primară de la Palota (jud. Bihor) și Iratoș (jud. Arad). Sfecla de zahăr, tutunul și sorgul pentru mături ocupă o suprafață de circa 9 000 ha, aproximativ 6% din suprafața cultivată. Sfecla de zahăr se cultivă peste tot (cu excepția fîșiei de contact cu dealurile) și se înscrie cu ponderi de 3 – 5% în cea mai mare parte a cîmpiei, pe care se grefează, insular, valori de 5 – 10% sau chiar mai mult (la Nădab, Grăniceri, Șimand etc.). Producțiile medii sînt, în general, de peste 20 000 kg/ha/an, în unele locuri înregistrîndu-se valori mult mai mari.

Cultura legumelor se face pe o suprafață în jur de 2 000 ha. Ca urmare a condițiilor de mediu, la care se adaugă și cerințele pentru aceste plante, apare situația de concentrare a culturii legumelor în partea nordică, respectiv în apropierea orașului Oradea și în partea sudică a cîmpiei. Aproximativ 30% din suprafețe sînt cultivate cu tomate, 25% cu ardei, 12% cu ceapă, 11% cu varză, 7% cu castraveți. Pe lîngă cultura legumelor în cîmp deschis, în ultima vreme s-a dezvoltat legumicultura în solarii și sere.

În 1988 suprafața serelor ajunsese la peste 100 ha. Legumicultura în sere este practicată la Olari, Șimand, Grăniceri, Șiclău, Mădăras, Batăr, Girișu de Criș, Biharia etc., dar mai ales la Oradea, unde funcționează un complex de 92 ha și la Salonta de 7 ha.

Finețele naturale fiind puține și de slabă calitate, s-a dat atenție introducerii în cultură, pe scară largă, a plantelor de nutreț. În ultimii ani acestea au ocupat circa 26 000 ha, ceea ce înseamnă 16% din terenurile arabile. Rolul cel mai însemnat revine trifoiului și lucernei, care, împreună, dețin 11% din plantele de cultură sau 73% din totalul plantelor de nutreț.

Cîmpia Crișurilor este recunoscută și ca regiune de creștere a animalelor, acest sector deținînd circa 38% din valoarea producției agricole. În ultimii ani numărul anual total al animalelor s-a situat în jur de 100 000 de bovine, 15 000 de cabaline, 250 000 de porcine 31 000 de familii de albine. Bovinele au o densitate de 40 de capete la 100 ha de teren agricol, dar acestea sînt disproporționat repartizate, ca urmare a concentrării unui mare număr de bovine (Bălțata românească – peste 85% –, Brună și metiși din Brună) în unele unități agricole, cum sînt cele de la Biharia, Borș, Sîntion, Girișu de Criș, Batăr, Oradea etc.

Porcinele ajung la un număr anual de peste 250 000 de capete, revenind pe ansamblul cîmpiei peste 200 de capete la 100 ha teren cultivat cu cereale, dar numărul este neuniform repartizat ca urmare a prezenței marilor complexe sau ferme. Cel mai mare complex pentru porcine este la Palota (în apropiere de Oradea). Un număr însemnat de porcine se cresc, de asemenea, la Oradea, Biharia, Borș, Girișu de Criș, Nojorid, Tinca (Gr. P. Pop, 1971).

Cîmpia Crișurilor dispune de condiții favorabile de creștere a oilor (cu lînă fină și semifină), în această unitate existînd în jur de 310 000 de capete, ceea ce înseamnă circa 120 de capete la 100 ha teren agricol, mai mult decît media pe țară. În partea nordică, densitatea este mai mică de 100 de capete la 100 ha de teren agricol, în cea mediană repartiția este discontinuă, iar în sud densitatea este cea mai ridicată.

După anul 1950, în Cîmpia Crișurilor, ca urmare a condițiilor dintre cele mai favorabile (arii joase pentru amenajarea heleșteielor, canale pentru aprovizionarea cu apă, subproduse agricole pentru alimentarea peștelui) la Cefa au fost extinse heleșteiele, iar la Inand, Mădăraș, Homorog, Tămașda (jud. Bihor), Seleuș și Cermei s-au construit bazine piscicole (Gr. P. Pop, Viorica Rusu, 1968).

2.3.3.2. *Diviziunile regionale*

Luînd în considerare întreg complexul de factori geografici și în funcție de particularitățile posibilităților de utilizare ale teritoriului, cele două trepte de relief identificate în cîmpie au și funcția de unități regionale: Cîmpia Înaltă, cu altitudini cuprinse între 110 m și 180 m și Cîmpia Joasă, între 80 și 110 m. Limita dintre ele trece pe la vest de Biharia și Oradea, pe la Toboliu, Sînnicolau Român, Homorog, Tulca, Batăr, Berechiu, Cermei.

Cîmpia Înaltă. Este împărțită de văile celor trei Crișuri în trei subdiviziuni. La nord de Crișul Repede apare un fragment redus din glacisul inferior la înălțimea terasei de 8 – 10 m a Barcăului – *Cîmpia Biharici*. Între Crișul Repede și Crișul Negru, *Cîmpia Miersigului* este reprezentată prin cele patru glacisuri cu terenuri cultivate pe interfluviile ușor înclinate, acoperite de argiluvisoluri și cambisoluri. Între Crișul Negru și Crișul Alb, *Cîmpia Călacei* are aceleași caracteristici. În

legătură cu amplasarea așezărilor apare evident un aliniament la contactul Cîmpiei Joase cu Cîmpia Înaltă (Palota, Roit, Sînnicolau Român, Inand, Homorog, Berechiu, Moțiori, Cermei etc.) și un altul la limita dintre Cîmpia Înaltă și dealuri (Apateu, Șauaieu, Sititelec, Husasău de Tinca, Olcea, Ucuriș, Craiva, Beliu etc.).

Profilul geoeconomic este dominant agrar, la cele mai multe localități terenurile agricole reprezentînd peste 90% din suprafață (Sîntandrei, Nojorid, Tulca, Cermei, Olcea, Craiva etc). Frecvența terenurilor arabile are valori de la 70 — 80% în Cîmpia Cermeiului, pînă la 80 — 90% în Cîmpia Miersigului și nu apar deosebiri prea evidente între Cîmpia Joasă și Cîmpia Înaltă. La contactul cu dealurile, frecvența coboară, local, spre 50%. Ca plante de cultură predomină grîul, orzul, porumbul și trifoiul care dețin între 5 — 15% din terenurile arabile. Baza furajeră asigură o densitate a bovinelor de 35— —45 de capete /100 ha de teren agricol, de 60 — 100 de capete/100 ha teren arabil la porcine, iar la ovine în jur de 100 de capete/100 ha. Complexul de creștere a fazanilor de la Păușa și fazaneria de la Gurbediu (jud. Bihor) pun în libertate, în fiecare an, un număr mare de exemplare. În întreaga cîmpie sînt de semnalat, în număr mare, căprioara de cîmp și cerbul lopătar.

Cîmpia Joasă. Se întinde pe aproximativ 2/3 din Cîmpia Crișurilor. Supusă în foarte mare parte inundațiilor și stagnării apelor, nu cu multe decenii în urmă avea aspectul unei lunci imense. Pentru eliminarea efectelor inundațiilor s-a procedat la îndiguirea cursurilor principale, dar în urma acestor lucrări s-a produs ridicarea nivelului pînzei freatice ceea ce a dus, pe alocuri, la apariția fenomenului de sărăturare. Sistemul de diguri este însoțit de un sistem de canale de drenaj de mari proporții : Canalul Colector, între Crișul Repede și Crișul Negru, situat aproximativ la contactul dintre Cîmpia Joasă și Cîmpia Înaltă, Canalul Cermei — Tăut, Canalul Morilor, situat pe stînga Crișului Alb, între Buteni și Vărșand etc. Pe seama diferențierii condițiilor locale au fost separate șase diviziuni : *Cîmpia Santăului*, *Cîmpia Salontei*, *Cîmpia Crișului Negru*, *Cîmpia Teuzului*, *Cîmpia Crișului Alb* și *Cîmpia Socodorului*. Așezările sînt fixate pe porțiunile ușor înălțate ale cîmpiei iar gradul lor de sistematizare se accentuează de la nord la sud.

Două dintre orașele cîmpiei (Salonta și Chișineu Criș) sînt așezate în plină cîmpie joasă, iar altul (Oradea) se află la intrarea în Culoarul Oradea — Borod.

Industria s-a dezvoltat în mod deosebit în orașul Oradea, unde sînt prezente aproape toate ramurile industriale (energie electrică, metalurgie neferoasă, construcții de mașini, chimie, materiale de construcții, prelucrarea lemnului, industrie ușoară și alimentară, industrie poligrafică), după care urmează Salonta și Chișineu Criș, în ultimul funcționînd mai cu seamă secții ale unor întreprinderi din Arad.

Cu excepția localităților Cefa, Inand, Salonta și Tămașda, unde suprafețe însemnate sînt ocupate de helești și Chișineu Criș, Mișca, Șepreuș, Țipar și Sintea Mare, unde apar păduri mai întinse, la celelalte localități terenurile agricole dețin peste 90% din suprafață. Terenurile arabile ocupă suprafețe destul de variabile, ajungînd de la peste 80% din terenul agricol în nordul cîmpiei, la 70 — 80% în partea centrală și la 60 — 70% în partea de sud (Chișineu Criș, Zerind, Socodor, Grăniceri etc.). Pășunile sînt distribuite în raport invers cu terenurile arabile : în nord 1 — 10% din terenul agricol, în sectorul central cresc la 10 — 20%, iar în sud la 20 — 30%, ajungînd chiar la 30 — 40% la Mișca, Chișineu Criș, Grăniceri.

Suprafețele cele mai întinse sînt cultivate cu grîu și porumb, acesta din urmă ocupînd 30 — 40% din spațiul cultivat. Pe suprafețe restrînse este cultivat orezul mai ales la Pilu, Zerind, Sîntea Mare, Chișineu Criș, Țipar etc. Producția de sfeclă de zahăr este prelucrată la fabricile de la Oradea și Arad. Floarea-soarelui se cultivă cu precădere în sudul cîmpiei (Pilu, Socodor, Chișineu Criș, Sintea Mare, Zărand, Chereluș etc.), iar cînepa pentru fuior numai în jumătatea nordică (prelucrată primar în unitatea de la Palota). Culturile de legume sînt extinse în cîteva areale situate pe Crișul Repede, avale de Oradea, în jurul Salontei, și pe Crișul Alb. Plantele pentru nutreț (în special trifoi) ocupă locul al treilea (după grîu și porumb) între plantele cultivate.

Creșterea animalelor nu prezintă diferențieri esențiale în Cîmpia Joasă, față de ansamblul cîmpiei. Predomină bovinele din rasa Bălțată românească, care deține aproape 90% din total și porcinele din rasa Marele Alb. Aici funcționează unități importante de îngrășarea bovinelor și a porcinelor și pentru creșterea

vacilor de lapte. În sudul cîmpiei ovinele găsesc condiții dintre cele mai favorabile de creștere, unde ajung la peste 150 sau chiar peste 200 capete/100 ha de teren agricol.

Suprafața mlăștinoasă de altădată și canalele au înlesnit amenajarea unor întinse suprafețe piscicole la Cefa, Inand, Homorog, Tămașda (în apropierea Canalului Colector), Seleuș (în vecinătatea Canalului Morilor), unde se obțin cantități importante de crap din rasele Galițian, Lausitz și din cele fitoplanctonofage.

Cele patru orașe, în care se concentrează aproape întreaga producție industrială a Cîmpiei Crișurilor, prezintă diferențe mari ca număr de locuitori și mai ales ca funcții și complexitate a activității urbane. Dacă în nord, la contactul cîmpiei cu dealurile s-a dezvoltat un oraș mare — Oradea — cu influență dominantă pe o arie întinsă, în partea centrală și în sud sînt trei centre urbane mici, ale căror funcții se bazează în mare măsură pe activitatea agricolă.

Orașul **Salonta**. Situat la jumătatea distanței între limitele de nord și de sud ale Cîmpiei Crișurilor, este atestat documentar în anul 1332. În 1992 a ajuns la 20 943 de locuitori. O perioadă îndelungată orașul a avut funcție agricolă — comercială, care s-a modificat numai în ultimele trei decenii prin apariția unor unități pentru industria alimentară (care dețin aproape jumătate din producția industrială a orașului), industria construcțiilor de mașini (piese auto, rulote și produse metalice diverse) cu 18%, industria textilă cu 14% (țesături de in și cînepă), pielărie, blănărie și încălțăminte, confecții și prelucrarea lemnului. Anul 1980 marchează la Salonta începuturile exploatării petrolului și a gazelor asociate. Agricultura de tip intensiv se sprijină pe cultura cerealelor și a plantelor pentru nutreț (16%), pe cultura legumelor (3,5% din arabil) și a sfeclei de zahăr. Sînt întrunite condiții bune pentru creșterea animalelor.

Orașul **Chișineu Criș**. Devenit centru urban în anul 1968, s-a format prin unirea a două așezări vecine — Chișineu (menționat în 1202 — 1203) și Pădureni (atestat în 1394) — situate pe dreapta și, respectiv, pe stînga Crișului Alb, pe a căror vatră au fost descoperite vestigii dacice și daco-romane.

Populația orașului, ocupată aproape în exclusivitate în agricultură pînă nu de mult, a crescut de la 5 285 locuitori în 1910, la 9 014 locuitori în 1992. Alături de activitatea agricolă este de menționat activitatea industrială recent apărută în ramurile construcțiilor de mașini (secție de subansamble a întreprinderii de strunguri din Arad) și alimentară (secții de industrializare a laptelui, și de prelucrare a legumelor).

Orașul **Pîncota**. Situat în extremitatea sud-estică a Cîmpiei Crișurilor, la contactul dintre Dealurile Cigherului și cîmpie joasă din lungul Canalului Matca, este una din așezările care a căpătat statutul de localitate urbană recent (1968). În secolul XV era cunoscut ca așezare cu cetate, dezvoltată pe locul unei așezări dacice din secolele II — III. În ultimele două secole s-a afirmat ca centru meșteșugăresc și de schimb, iar în prezent ca centru industrial agrar cu o populație de 7 474 locuitori (1992). Activitatea industrială se bazează pe unități ale industriei de prelucrare a lemnului (o fabrică de mobilă curbată renumită), industrie alimentară și industria materialelor de construcție. De aici, de la Pîncota începe să se desfășoare spre sud, pînă în Mureș, podgoria de sub marginea vestică a Munților Zarandului.

Municipiul **Oradea**. Reședința a județului Bihor, așezat pe Crișul Repede la ieșirea acestuia din Depresiunea Oradea — Borod, face parte din gruparea liniară Satu Mare — Timișoara, proprie Cîmpiei Banatului și Crișanei. Se întinde pe o suprafață de 111,50 km², din care 34,93 km² sînt ocupați de clădiri. În actualul teritoriu al municipiului au fost puse în evidență mai multe vetre de sate neolitice (5 600 — 1 900 în. Chr.), între acestea înscriindu-se cele din stațiunea Salca (cultura Tisa), situată pe Pîrîul Pețea (Cartierul Seleuș). Continuitatea de locuire din perioada bronzului (1700—800 în. Chr. este demonstrată de numeroasele piese din bronz și de ceramica tracică (cultura de tip Otomani). În prima vîrstă a fierului (Hallstatt, 800 — 300 în.Chr.) populația era formată din dacii epocii arhaice, iar în secolele II în.Chr.–II d.Chr. dacii liberi trăiau în așezările de la Dealul Viilor și Salca, în această din urmă vatră continuîndu-se viețuirea populației dacice, daco-romane și apoi românești.

A doua jumătate a secolului XI corespunde cu pătrunderea feudalismului catolic central-european, cînd este adusă, pe actualul teritoriu al Oradei, populație maghiară. În mod treptat, viața economico-socială capătă

alte dimensiuni, în jurul așezării Salca avînd loc o concentrare de rezidență și apariția unor instituții medievale. Așezarea de pe Crișul Repede este menționată documentar la anul 1113 cu numele actual.

În evul mediu, ca urmare a poziției sale, Oradea devine un important centru economic și comercial, precum și cel mai vechi centru umanist din Transilvania. După 1529 trece în stăpînirea principilor din Transilvania, iar în 1660 este cucerită de otomani, devenind centru de pașalîc, care durează numai 32 de ani (pînă la 1692), cînd orașul este ocupat de către austrieci. În perioada următoare se desfășoară cîteva evenimente importante, între care sînt de menționat: înființarea, în anul 1780, a unei facultăți de filosofie, în 1778 a unei facultăți de drept, apariția revistei „Familia", în 1865 sub conducerea lui Iosif Vulcan, activitatea Consiliului Național Român (1918), care a pregătit unirea Transilvaniei cu România.

Populația orașului a crescut treptat în ultimul secol: 31 324 de locuitori în 1880, 47 018 de locuitori în 1910, 82 682 de locuitori în 1920 aproape 100 000 în 1956, 122 534 în anul 1966, 136 377 în 1970, 181 603 în 1980 și 220 848 în anul 1992. Creșterea populației s-a făcut, în cea mai mare măsură, pe seama sporului migratoriu, care a fost, de exemplu, de 31‰ în anul 1966, de 28‰ în 1975, de 32‰ în 1980 și de 12‰ în anul 1985, în timp ce sporul natural a înregistrat în ultimele două decenii, valori mai mici de 7‰. Cea mai mare parte din personalul muncitor lucrează în industrie și construcții — 58,4 %, apoi în sfera serviciilor — 38,2% (din care 10,7% în transporturi și comunicații, 10% în circulația mărfurilor, 5,3% în gospodărie comunală și în alte prestări de servicii, 4,7% în învățămînt, cultură și artă, 4,4% în ocrotirea sănătății, asistență socială și cultură fizică etc.), iar în agricultură 3,4% (fig. 38B).

Activitatea economică a orașului s-a dezvoltat, la început, în direcția utilizării resurselor de materii prime din regiune de meșteșugarii organizați în bresle. Din a doua jumătate a secolului trecut apar primele fabrici de produse alimentare (morărit, bere, spirt etc.). În prima jumătate a secolului nostru apar alte unități industriale: construcții de mașini, produse chimice, materiale de construcții și mai ales produse ale industriei ușoare și alimentare, iar după 1950 are loc o dezvoltare industrială rapidă care a așezat Oradea în categoria orașelor cu funcție industrială complexă. Structura producției industriale, în anul 1985, se prezenta astfel: 7,4% energie electrică și termică, 23,8% construcții de mașini și prelucrarea metalelor, 5,1% metalurgie neferoasă, 10% industria chimică, 3,4% materiale de construcții, 5,5% exploatarea și prelucrarea lemnului, 6% industria textilă, 8,3% confecții, 15,2% pielărie, blănărie și încălțăminte, 15,2% industria alimentară, 0,7 poligrafie și 0,7% alte ramuri industriale. De aici rezultă că orașul Oradea este un centru important al industriei ușoare (29,5% din producția industrială totală), al construcțiilor de mașini, prelucrării metalelor și al industriei chimice, cele trei ramuri deținînd aproape 70% din valoarea producției industriale (fig. 38A).

Industria ușoară este reprezentată printr-o seamă de unități de primă mărime ale industriei textile (fabrica de confecții, fabrica de tricotaje, intreprinderea textilă „Crișana", întreprinderea care produce articole de pasmanterie, la care se adaugă și unități cooperatiste de tricotaje și confecții) și ale industriei pielăriei, blănăriei și încălțămintei (trei fabrici de încălțăminte și două tăbăcării, fabrica de blănuri). De această ramură industrială aparține și fabrica de prelucrare a maselor plastice „Viitorul".

Din domeniul industriei grele s-a dezvoltat în mod deosebit subramura construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor (23,8% din producția industrială a orașului), reprezentată prin întreprinderea de mașini-unelte, întreprinderea de piese și subansamble pentru mijloace de transport, întreprinderea mecanică (produce diferite mașini agricole, inclusiv tractorul I.F. 650 E) și întreprinderea de produse metalice de uz casnic.

Industria alimentară este reprezentată prin unități importante de prelucrare a cărnii și a laptelui, a fructelor și legumelor, a semințelor de floarea-soarelui, a cerealelor (întreprinderea de morărit și panificație, fabrica de spirt, fabrica de bere și cea de zahăr.

Industria chimică deține o zecime din producția industrială și produce lacuri și vopsele, inclusiv pigmenți anorganici de precipitare, produse de sinteză organică, produse fitofarmaceutice etc.

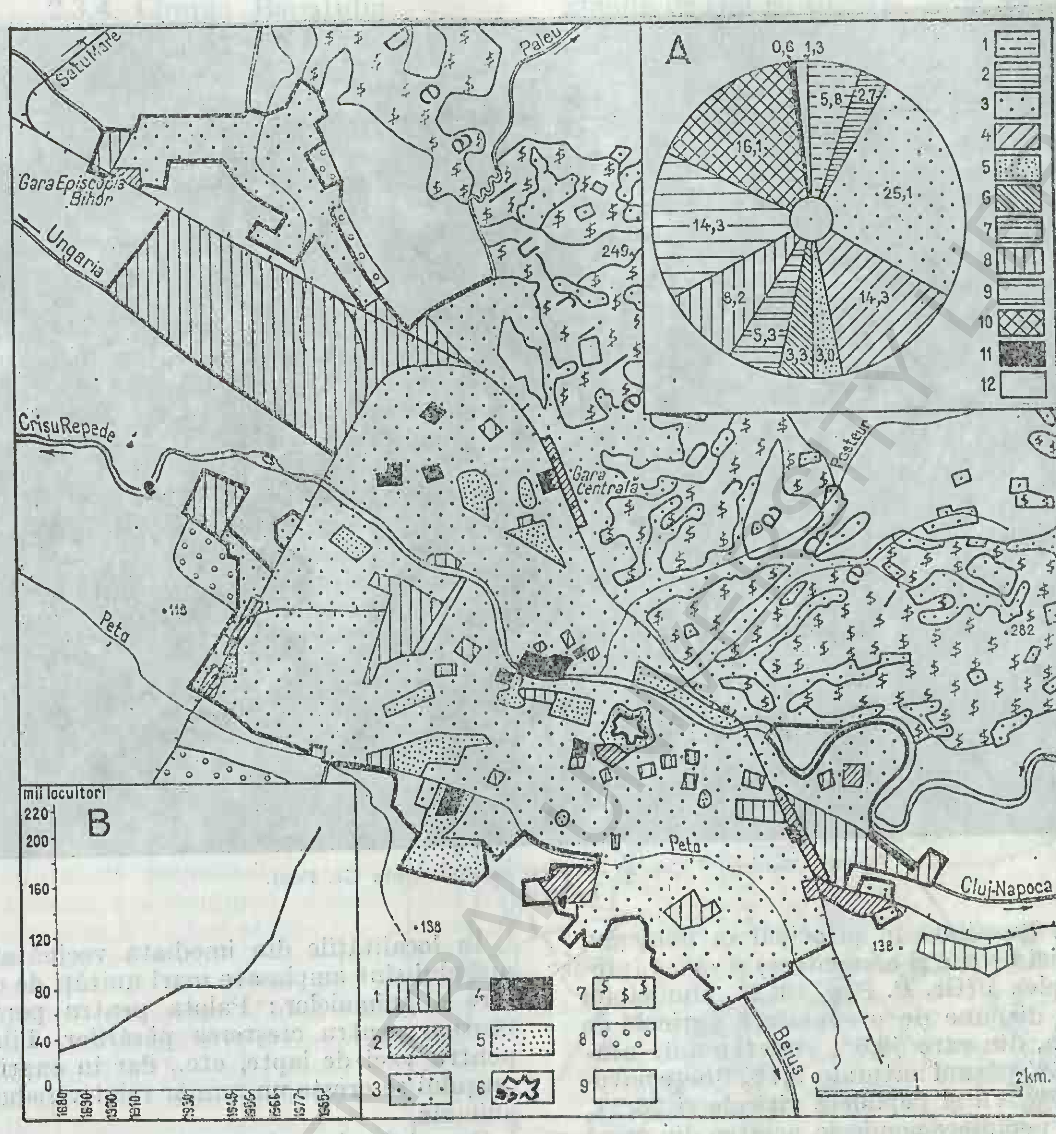

Fig. 38. Municipiul Oradea. Zonele funcţionale : *1*, industriale ; *2*, de transport ; *3*, rezidenţiale ; *4*, mixte (administrative, comerţ, cultură, rezidenţă) : *5*, spaţii verzi ; *6*, limita oraşului ; *7*, vii ; *8*, livezi ; *9*, teren arabil şi cu alte utilizări. A, Structura industriei în 1985 (%) : *1*, energie electrică şi termică ; *2*, metalurgie neferoasă ; *3*, construcţii de maşini şi prelucrarea metalelor ; *4*, chimică ; *5*, materiale de construcţii ; *6*, exploatarea şi prelucrarea lemnului ; *7*, textilă ; *8*, confecţii ; *9*, pielărie, blănărie şi încălţăminte ; *10*, alimentară ; *11*, poligrafie ; *12*, alte ramuri. B, Evoluţia numărului de locuitori din municipiul Oradea în perioada 1880 — 1985.

Alături de unităţile industriale amintite mai sînt centrala electrică şi de termoficare (205 MW), care funcţionează pe bază de lignit, întreprinderea de alumină, întreprinderea de materiale de construcţii, Întreprinderea de prelucrare a lemnului (mobilă) etc. De dată recentă este intrarea în funcţiune a centralei electrice şi de termoficare Oradea II (150 MW).

În arealul oraşului, industria poate fi separată în mai multe zone industriale (fig. 38) : *nord-vestică*, apărută în totalitate de la 1965 încoace (cu unităţi din domeniul energiei electrice, construcţiilor de maşini, aluminei, chimiei, materialelor de construcţii, industriei lemnului etc.) ; *central-vestică* (construcţii de maşini, chimie, încălţăminte etc.) ;

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

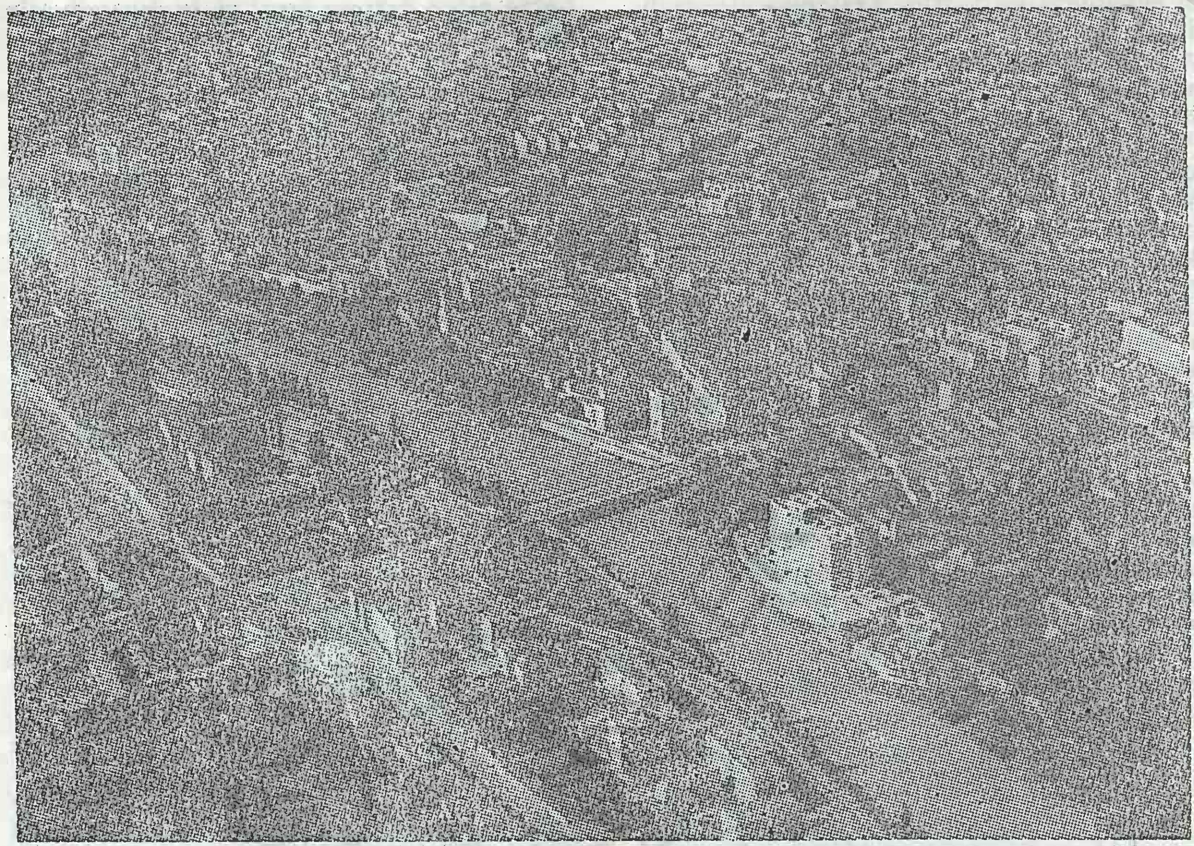

Fig. 39. Municipiul Oradea — vedere generală (foto Gr. Pop).

centrală (profilată în principal în domeniul industriei uşoare şi alimentare) şi *estică* (profil complex) (Gr. P. Pop, 1972). Municipiul Oradea dispune de o suprafaţă agricolă de 6 807 ha, din care 59,6% sînt terenuri arabile, 2,8% păşuni naturale, 5,7% fîneţe naturale, 3,7% vii şi pepiniere viticole şi 28,2% livezi şi pepiniere pomicole, acestea din urmă plantate cu piersic, cais, cireş, vişin, păr etc., extinse mai ales în Dealurile Oradei. Fondul forestier deţine numai 2,8% din suprafaţa totală a oraşului.

Alături de culturile tradiţionale de porumb, grîu, orz, sfeclă de zahăr etc., suprafeţe întinse sînt destinate culturii legumelor (un (devărat bazin legumicol pe cursul inferior al Crişului Repede). Alături de legumicultura încîmp deschis şi sub adăposturi de polietilenă, pe teritoriul oraşului Oradea s-a construit un important complex de sere legumicole, care ajunsese, în anul 1987, la o suprafaţă de 92 ha, încălzirea serelor făcîndu-se în parte, cu apă geotermală dintr-o sursă apropiată.

În localităţile din imediata vecinătate a oraşului sînt amplasate mari unităţi de creştere a animalelor : Palota pentru porcine, Sîntion pentru creşterea păsărilor, Biharia pentru vaci de lapte, etc., dar în cuprinsul oraşului se creşte un număr relativ redus de animale.

Oraşul Oradea a fost supus şi unor înnoiri deosebite din punct de vedere edilitar-gospodăresc, remarcîndu-se, în primul rînd, construcţia de locuinţe din cartierele de vest (Rogerius), Seleuş, Cantemir şi Ioşia, primul cu peste 65 000 de locuitori, precum şi o seamă de edificii social-culturale (fig. 39). A fost dezvoltată, de asemenea, în mod deosebit, reţeaua de transport. În anul 1990 lungimea traseelor de tramvai era de 86 km (43,7 km linie simplă), iar a celor de autobuze de 277 km.

Paralel s-a dezvoltat şi funcţia comercială, prin mărirea şi diversificarea numărului unităţilor de profil.

2.3.4. Cîmpia Banatului

2.3.4.1. *Caracterele generale*

Cîmpia Banatului, reprezentînd aproape jumătate din cîmpia vestică, se menţine între 75 şi 180 m altitudine absolută, are o uşoară înclinare generală de la est la vest, iar cele mai coborîte altitudini se află în ariile de subsidenţă.

În partea de est vine în contact cu Dealurile Banatului şi numai la nord de Mureş direct cu Munţii Zarandului. Limita cu aceste unităţi de relief este foarte sinuoasă deoarece cîmpia pătrunde adînc în cuprinsul dealurilor în lungul Begăi, Timişului, Pogănişului şi Bîrzavei. Golful de cîmpie din lungul Timişului înaintează atît de mult spre est, încît face legătura cu Depresiunea Caransebeşului. Este o limită clar marcată morfologic de o denivelare care corespunde cu limita dintre depozitele cuaternare ale cîmpiei şi cele panoniene din aria deluroasă sau formaţiunile metamorfice şi eruptive din Munţii Zarandului (fig. 40). Spre vest limita este dată de graniţa de stat cu Ungaria (între Sînmartin, în nord şi Beba Veche, în sud) şi Iugoslavia (între Beba Veche şi sud de Lăţunaş); spre Cîmpia Crişurilor urmează linia localităţilor Pîncota, Caporal Alexa, Olari, Şimand, Sînmartin, care indică partea de nord a conului fosil al Mureşului.

Cîmpia Banatului are un fundament cutat, carpatic, reprezentat, la sud de Mureş, de extinderea spre vest a transilvanidelor sau unităţilor cu ofiolite (roci magmatice mezozoice) din sudul Munţilor Apuseni (M. Visarion, M. Săndulescu, 1979; M. Săndulescu, 1984). Limita sudică a transilvanidelor este marcată de o fractură majoră (falia Lucareţ), pe care se află corpul de bazalte pliocene de la Lucareţ, de origine subcrustală. Pe direcţia acestui fracturi se dispun cîteva epicentre de cutremure normale (fig. 40).

La nord, în fundament se extinde cristalinul de Highiş, care ia parte la alcătuirea pînzelor de Biharea, iar la sud de această zonă se află şisturi cristaline şi roci sedimentare preterţiare, care formează „masivul"

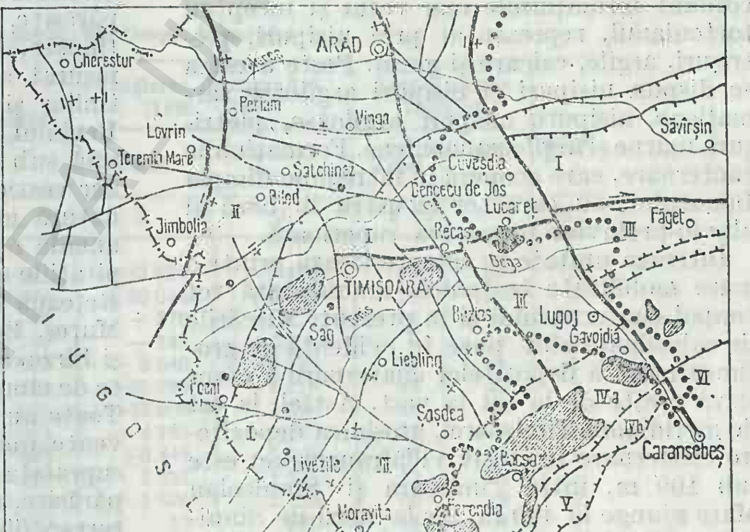

Fig. 40. Schiţa tectonică a Dacidelor mediane în Banat şi subasmentul Depresiunii Panonice (după M. Visarion şi M. Săndulescu, 1979). I, Transilvanide; II, Dacide interne (pînzele de Biharia); III, „masivul" serbo-macedonian; IV, pînzele suprагetice (*a*, pînza de Bocşa; *b*, pînza de Locva); V, pînza de Reşiţa—Sasca; VI, pînza getică; *1*, banatite; *2*, vulcanite neogene; *3*, pînze de şariaj; *4*, fracturi majore; *5*, fracturi secundare; *6*, compartiment: *a*, ridicat; *b*, căzut; *7*, decroşări; *8*, epicentre; *9*, limita cîmpiei.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

serbo-macedonian și pînzele supragetice (pînza de Bocșa și pînza de Locva). Sub depozitele neogene au fost puse în evidență arii cu intruziuni banatitice la Ivanda, Utvin, Bazoș și Gavojdia, diferite de cele extinse sub molasele neogene, care aflorează la Bocșa, Surduc și Gătaia.

În fundamentul Cîmpiei Banatului a fost depistat un sistem complex de fracturi, unele falii majore: Lugoj—Zarand, Buziaș—Arad Nădlac — Jimbolia cu orientare nord-vest — sud-est și falia Lucareț. Faliile Lugoj — Zarand și Buziaș — Arad delimitează un graben important, în care prima falie are o săritură în unele locuri, mai mare de 1 000 m. În ariile coborîte (Sînnicolau Mare — Jimbolia, Foeni și Livezile) depozitele neogene au grosimi mari, putînd ajunge la 2 000 m. Blocuri ridicate mai importante au fost puse în evidență în ariile Arad — Zădăreni — Turnu, Călacea — Satchinez, Liebling — Șoșdea, Bencecu de Sus — Recaș, sud Timișoara, Ivanda, Banloc și Teremia Mare — Cherestur, unde depozitele neogene au grosimi mai mici.

Depozitele de molasă neogene acoperă discordant formațiunile mai vechi și încep cu tortonianul, reprezentat prin nisipuri, pietrișuri, argile, calcare și gresii. Peste acestea se dispun nisipuri și nisipuri argiloase sarmațiene, nisipuri, nisipuri argiloase, pietrișuri, marne și argile pannoniene. Formațiunile cauternare, care acoperă în întregime Cîmpia Banatului, au caracter lacustru în bază și aluvio-proluvial în partea superioară.

Întreaga unitate se caracterizează printr-o mare mobilitate tectonică, manifestată tot timpul cuaternarului și în prezent. Mișcările de subsidență sînt puse în evidență de grosimea mare a depozitelor cuaternare a căror stivă crește de la est la vest. Astfel, la est de meridianul Timișoarei, grosimea depozitelro cuaternare (inclusiv villafranchiene) este sub 100 m, între Timișoara și Sînnicolau Mare ajunge la 400 m, iar la nord de Sînnicolau Mare la 500 m. Intensitatea lăsărilor subsidente pentru o bună parte din Cîmpia Aradului, întreaga cîmpie a Nădlacului, Arancăi și Jimboliei este mai mare de 1 mm/an, la vest de Sînnicolau Mare valorile ajungînd la peste 2,5 mm/an. Mișcările de subsidență se traduc în peisaj prin despletirea rîurilor, divagarea cursurilor de apă, existența unor suprafețe întinse mlăștinoase de lăcoviști și șesuri aluviale.

În Cîmpia Banatului au fost puse în evidență trei trepte de relief dispuse succesiv de la est spre vest (V. Mihăilescu, 1966; P. Coteț, Cornelia Stăncescu-Grumăzescu, 1967; *Atlas. R. S. România*, planșa III—1, 1976). Astfel, în continuarea Dealurilor Banatului se află cîmpia piemontană înaltă, pleistocenă, formată din alternanțe de nisipuri cu pietrișuri de proveniență carpatică și argile loessoide, o cîmpie slab fragmentată radiar în interfluvii largi, alcătuite din podurile teraselor mijlocii prin care se prelungesc, la o altitudine mai joasă, interfluviile din piemonturile colinare. La periferia cîmpiei piemontane înalte se desfășoară, sub forma unei fîșii înguste, cîmpia piemontană joasă, nefragmentată, care face trecerea către ariile de subsidență. În lungul golfurilor de cîmpie care pătrund în dealuri se dezvoltă terasele inferioare ale Begăi, Timișului, Pogănișului și Bîrzavei.

Cea mai joasă treaptă din Cîmpia Banatului (de obicei sub 100 m) o constituie cîmpia aluvială holocenă de divagare (de subsidență) întrepătrunsă cu cîmpiile piemontane. Ea ocupă suprafețe întinse și se caracterizează prin lipsa teraselor, pantă foarte redusă, albii meandrate și puțin adîncite, numeroase albii părăsite, crovuri, suprafețe lacustre și mlăștinoase. În ultimele două secole s-au desfășurat acțiuni ample de desecare a mlaștinilor și de regularizare a albiilor rîurilor. Regimul climatic al Cîmpiei Banatului se află sub influența dominantă a maselor de aer vestice, dar aici se resimt și influențe de natură mediteraneană. Temperatura medie anuală este, în general, sub 11° C, iar precipitațiile medii anuale între 550 și 650 mm. Rețeaua hidrografică principală, formată de Mureș, Bega Veche (Beregsău), Bega, Timiș și Bîrzava, prezintă particularități dependente de cîmpia de subsidență pe care o străbat. Toate au pante foarte mici și prezintă frecvente meandrări, divagări și despletiri. Pe suprafața cîmpiei se găsesc numeroase cursuri părăsite, mlaștini și terenuri sărăturate. Intervențiile omului prin diguri, canale de desecare, de irigație și navigabile au corectat cursurile de apă și le-au legat între ele.

Solurile prezintă o mare varietate și formează un adevărat mozaic. În cîmpia piemontană predomină cernoziomurile vermice, cambice și argiloiluviale, solurile brune argiloiluviale, luvisolurile albice, vertisolurile și lăcoviștile. În cîmpia de subsidență sînt mai răspîndite cernoziomurile tipice carbonatice, cernoziomurile vermice, cernoziomurile gleizate și cambice, vertisolurile și lăcoviștile,

lăcoviştile şi cernoziomurile gleizate şi solurile gleizate emerse. Pe aceste soluri predomină terenurile arabile şi pajiştile puternic modificate cu păiuş, fîşcă, colilie sau bărboasă. În lungul rîurilor mai mari se află pajişti de iarbă moale, coada vulpii, pir şi asociaţii higrofile.

Cîmpia Banatului reprezintă o regiune permanent şi intens populată, cu urme de locuire numeroase datînd din neolitic şi epoca bronzului, mai ales în apropierea cursurilor de apă (Cicir, Păuliş, Giulvăz, Parţa, Periam, Pecica). Existenţa mlaştinilor în cîmpia de divagare a făcut ca populaţia să se aşeze, din timpurile preistorice, pe grinduri, insule şi movile.

Odată cu trecerea la îndiguirea rîurilor şi desecarea mlaştinilor (începînd din secolul XVIII) numărul aşezărilor a crescut vertiginos şi în spaţiile dintre rîuri. Un rol însemnat asupra fenomenelor demografice l-au exercitat colonizările din secolele XVIII şi XIX, îndeosebi cu populaţie de origine germană (A. Ţintă, 1972).

Spre deosebire de alte unităţi geografice, Cîmpia Banatului se caracterizează printr-o repartiţie a aşezărilor relativ uniformă, generată de condiţiile social-istorice specifice ale acestei arii, unde amprenta factorilor fizico-geografici este mai puţin evidentă, un loc important avîndu-l şi măsurile de amenajare a teritoriului, colonizările, căile de comunicaţie ş.a.

Aşezările temporare (sălaşele), frecvente altădată în mai multe sectoare ale cîmpiei (Şt. Manciulea, 1939), se limitează astăzi doar la sectorul vestic al Cîmpiei Aradului şi la Cîmpia Nădlacului.

Populaţia actuală a Cîmpiei Banatului se cifrează la aproape 1 milion locuitori (tabelul nr. 1), cele mai populate fiind cîmpiile Mureşului şi Timişului (3/4 din total). În perioada 1966 — 1977 se constată pe ansamblu o creştere importantă a numărului de locuitori şi o scădere a acestuia în mediul rural.

În privinţa densităţii populaţiei se remarcă, în 1985, valori mai scăzute decît media pe ţară (80 loc. /km² faţă de 96 loc./km²), dar cu unele diferenţieri pe unităţi geografice, introduse în special de prezenţa oraşelor Timişoara şi Arad în cîmpiile Timişului şi Aradului.

Populaţia este grupată în 293 de aşezări, dintre care 9 oraşe, reprezentînd 54% din populaţia totală. Densitatea aşezărilor este, în medie, de 2,5/100 km², cu unele diferenţieri între unităţi (cîmpiile Vingăi şi Gătaiei — circa 4 aşezări/100 km², iar Cîmpia Nădlacului 1,5 aşezări/100 km²).

Nota dominantă a aşezărilor rurale din Cîmpia Banatului este dată de mărimea

Tabelul nr. 1

Populaţia din Cîmpia Banatului

Subunitatea	Populaţia (1977)	Creşterea demografică (1966 — 1977)		Aşezări rurale (număr)		Nr. oraşe
		Total	Mediul rural	Total	> 1000 loc.	
0	1	2	3	4	5	6
Cîmpia Mureşului	383 597	+47 625	— 412	68	55	5
— Cîmpia Aradului	260 002	+50 044	+4 540	29	23	2
— Cîmpia Jimboliei	56 746	+ 270	— 779	18	16	1
— Cîmpia Nădlacului	19 767	— 149	— 250	5	5	1
— Cîmpia Arancăi	47 082	— 2 540	—3 923	16	11	1
Cîmpia Timişului	379 316	+93 790	—1 316	66	40	1
— Cîmpia Timişoarei	345 925	+97 956	+2 846	38	29	1
— Cîmpia Ciacovei	33 391	— 4 162	—4 162	28	11	—
Cîmpia Lugojului	77 577	+6 445	—1 246	46	10	1
Cîmpia Vingăi	76 843	— 1 327	+1 327	48	31	—
Cîmpia Bîrzavei	63 832	— 1 620	—2 820	56	18	2
— Cîmpia Buziaşului	16 345	— 12	— 861	14	4	1
— Cîmpia Tormacului	19 951	— 336	— 544	12	5	1
— Cîmpia Gătaiei	25 927	— 1 396	—1 396	26	8	—
— Cîmpia Moraviţei	1 609	— 19	— 19	2	1	—
Cîmpia Banatului	981 165	+147 567	—4 467	284	154	9

medie ridicată (1 572 locuitori), de tipul adunat şi compact al acestora, forma poligonală regulată, precum şi de geometria tramei stradale.

Caracteristica principală a componentelor demografice o constituie natalitatea foarte scăzută, din care cauză sporul natural este negativ în numeroase localităţi rurale (vestul Cîmpiei Aranca, Cîmpia Ciacovei, alte arii dispersate din toată Cîmpia Banatului). În acelaşi timp, sporul migratoriu este favorabil majorităţii centrelor urbane (îndeosebi oraşelor Timişoara, Arad şi Lugoj) şi, în general, deficitar pentru cele mai multe localităţi rurale.

Cîmpia Banatului se individualizează ca o unitate intens populată, cu profil economic complex şi un înalt grad de modernizare şi urbanizare a aşezărilor. Subsolul acestei cîmpii conţine acumulări de ţiţei şi gaze naturale, aceasta reprezentînd una din cele mai recente arii petrolifere puse în valoare (fig. 41). Cu un aport de circa 10% în producţia

Fig. 41. Cîmpia Banatului. Resursele subsolului: *1*, ţiţei; *2*, gaze naturale; *3*, ape termale; *4*, dioxid de carbon. *5*, Căi ferate.

naţională de ţiţei şi cu circa 3% în cea de gaze a devenit o regiune de mare importanţă energetică (I. Ianoş, O. D. Simuţ, 1983). Exploatările actuale se axează pe trei arii distincte: centrală (Călacea, Satchinez, Şandra, Variaş), vestică (Teremia Mare, Cherestur, Cheglevici) şi nordică (Turnu, Pecica, Şeitin, Nădlac). Cîmpia Banatului posedă şi un ridicat potenţial geotermic, concretizat prin valoarea gradientului geotermic de 5.55°C /m.10^{-2}. Apele geotermale sînt utilizate în agricultură (încălzitul serelor — Curtici, Dorobanţi, Arad, Tomnatic, Sînnicolau Mare, Lovrin şi complexelor zootehnice — Macea, Beregsău Mare), la încălzirea locuinţelor (Timişoara, Curtici, Lovrin, Sînnicolau Mare), în industrie (topitoriile de cînepă Iratoş şi Sînnicolau Mare, întreprinderea de produse ceramice Jimbolia) şi în balneoterapie (Arad, Călacea, Lovrin, Timişoara etc.). Totodată, în Cîmpia Banatului s-au identificat 15 areale, cu importante rezerve de CO_2, dintre care arealul Jimbolia se detaşează prin volum, puritate şi presiune (O. D. Simuţ, 1986).

Pe un fond pedoclimatic favorabil, utilizarea terenurilor este dominată de culturile agricole. Suprafaţa agricolă deţine 85% din cea totală, iar cea arabilă 90% din aceasta. Profilul de ansamblu al cîmpiei este cerealier (cerealele ocupă 67,5% din terenurile arabile), însă un loc important revine plantelor pentru industrializare (15%), plantelor pentru nutreţ (9%) şi legumelor (6%).

Baza furajeră (îndeosebi plantele de nutreţ şi culturile cerealiere cu această destinaţie) şi creşterea permanentă a cererii urbane au constituit factori determinanţi în dezvoltarea zootehniei. Structura şeptelului este echilibrată, cu o pondere evidentă în favoarea porcinelor. Densitatea porcinelor depăşeşte 100 capete/ha teren arabil, individualizîndu-se patru arii cu densitate mare: Sînandrei — Variaş — Lovrin — Beregsău Mare, Vinga — Secusigiu — Arad, Macea — Semlac, Birda — Gătaia — Voiteni.

Producţia agricolă vegetală şi cea animală au stimulat apariţia unor centre industriale sau consolidarea unor ramuri producătoare de bunuri de larg consum (textilă, pielăriei şi încălţămintei, alimentară). În general centrele mici sînt dominate de astfel de ramuri industriale (Pecica, Nădlac, Grabaţ, Periam, Ciacova, Recaş ş.a.), iar cele mari şi-au diversificat baza economică. În producţia industrială a Cîmpiei Banatului se impun centrele Timişoara şi Arad, unele din cele mai importante ale ţării, cu un profil complex, uşor dominat de industria constructoare de maşini.

O caracteristică de bază a procesului de industrializare în Cîmpia Banatului o con-

stituie tendinţa de descentralizare a marilor centre şi dezvoltarea unor aşezări rurale sau urbane cu un excedent de forţă de muncă. În acest sens sînt edificatoare secţiile unor întreprinderi înfiinţate în localităţile Lovrin, Jebel, Recaş, Sîntana, Buziaş, Gătaia, Teremia Mare etc.

Reţeaua de căi de comunicaţie este complexă (feroviară, rutieră, fluvială, aeriană), în această unitate geografică înregistrîndu-se cea mai ridicată densitate a căilor ferate din ţară (peste 90 km/1 000 km²) şi prima arteră fluvială internă navigabilă (Bega). În distribuţia reţelelor feroviare şi rutiere se impun cele două centre de convergenţă reprezentate de oraşele Arad şi Timişoara.

Modul diferit de îmbinare a elementelor morfohidrografice, de adaptare a activităţii umane şi de utilizare a spaţiului în diferite părţi ale Cîmpiei Banatului au permis delimitarea şi individualizarea a cinci subdiviziuni: Cîmpia Mureşului, Cîmpia Vingăi, Cîmpia Lugojului, Cîmpia Timişului şi Cîmpia Bîrzavei (fig. 42).

Fig. 42. Cîmpia Banatului. Unităţile de relief: *a*, Cîmpie piemontană; *b*, cîmpie tabulară de loess; *c*, cîmpie joasă de divagare.

2.3.4.2. *Cîmpia Mureşului*

Se desfăşoară la nord şi la sud de Mureş, începînd de sub versantul vestic al Munţilor Zarandului, respectiv în continuarea Cîmpiei Vingăi de la linia localităţilor Satchinez, Cărpiniş şi Checea. În ansamblu prezintă două sectoare mai înalte, reprezentate prin fîşia de sub Munţii Zarandului şi prin Cîmpia Nădlacului, iar în cea mai mare parte este o cîmpie de divagare unde pot fi recunoscute conul de dejecţie şi fostele meandre ale Mureşului, precum şi cele două cursuri principale părăsite, Săraz şi Aranca. Ea se menţine la aproape 120 m înălţime în nord-est şi scade treptat pînă la 80 m, în sud-vest.

La nivelul întregii unităţi geografice este evidentă apartenenţa aşezărilor la două subsisteme: unul centrat pe oraşul Timişoara, iar altul pe oraşul Arad, de unde şi orientarea generală a fluxurilor de materii prime, produse agricole, populaţie, energie şi informaţii (fig. 43). După condiţiile geografice concrete, în Cîmpia Mureşului se individualizează patru subunităţi: Cîmpia Aradului Cîmpia Nădlacului, Cîmpia Arancăi şi Cîmpia Jimboliei (fig. 42).

Cîmpia Aradului. Această subunitate geografică este situată între Munţii Zarandului şi albiile Ierului şi Mureşului Mort, în continuarea Cîmpiei Crişurilor la sud de linia localităţilor Pîncota, Caporal Alexa, Olari, Şimand şi Sînmartin pînă în valea Mureşului între Păuliş şi Pecica. Spre rama muntoasă are altitudini de aproape 120 m, iar în vest cu puţin peste 100 m. La poala Munţilor Zarandului se distinge o fîşie de cîmpie piemontană care nu ajunge pînă la Mureş şi care trece treptat într-o fîşie ceva mai joasă (puţin peste 100 m) cu caractere de cîmpie de divagare vizibilă la Curtici.

Ca urmare a extinderii conului de dejecţie al Mureşului, Cîmpia Aradului este formată din pietrişuri, nisipuri şi argile. La est de Arad apar loessuri şi depozite loessoide, iar în împrejurimile localităţii Curtici, nisipuri eoliene cu un relief de dune fixate. În cuprinsul cîmpiei de divagare sînt frecvente albii şi meandre părăsite, grinduri, lăcovişti şi sărături.

Mureşul are o pantă redusă (0,22 — 0,39 m/km), fapt ce duce la meandrări puternice şi despletiri. Pentru prevenirea inundaţiilor Mureşul a fost îndiguit. Ierul, un fost curs al Mureşului amenajat, se află la limita de vest a cîmpiei. Dintre apele temporare se remarcă Matca, Valea Seacă, Valea Sînlean şi Mureşul Mort care reprezintă vechi albii ale Mureşului, parte dintre ele avînd cursul regularizat. La reţeaua hidrografică se adaugă numeroase canale de desecare şi irigaţii (cel mai mare este canalul Militaru), care au

dus la schimbarea radicală a peisajului şi creşterea producţiei agricole.

Cîmpia Aradului se remarcă printr-o densitate ridicată a populaţiei (peste 140 loc./km²), determinată în primul rînd de existenţa oraşului Arad (fără acesta densitatea populaţiei s-ar situa sub 50 loc./km²). În repartiţia aşezărilor se resimte influenţa unor elemente fizico-geografice, cum este contactul cu Munţii Zarandului şi mai ales a căilor de comunicaţie şi a prezenţei oraşului Arad, în jurul căruia au apărut şi s-au dezvoltat aşezări „tampon”, unele integrate mediului urban.

Cîmpia Aradului înregistra în anul 1977 peste 260 000 de locuitori, din care aproape 70% locuiau în mediul urban (oraşele Arad şi Curtici), iar restul se grupa în 29 de aşezări rurale. În acestea din urmă numărul de locuitori prezintă variaţii foarte mari (de la peste 13 000, Sîntana, pînă la sub 100, Bodrogu Vechi). Cîteva din aşezările acestei unităţi geografice sînt dintre cele mai mari din ţară (Sîntana 12 133, Pecica 12 931), iar mărimea

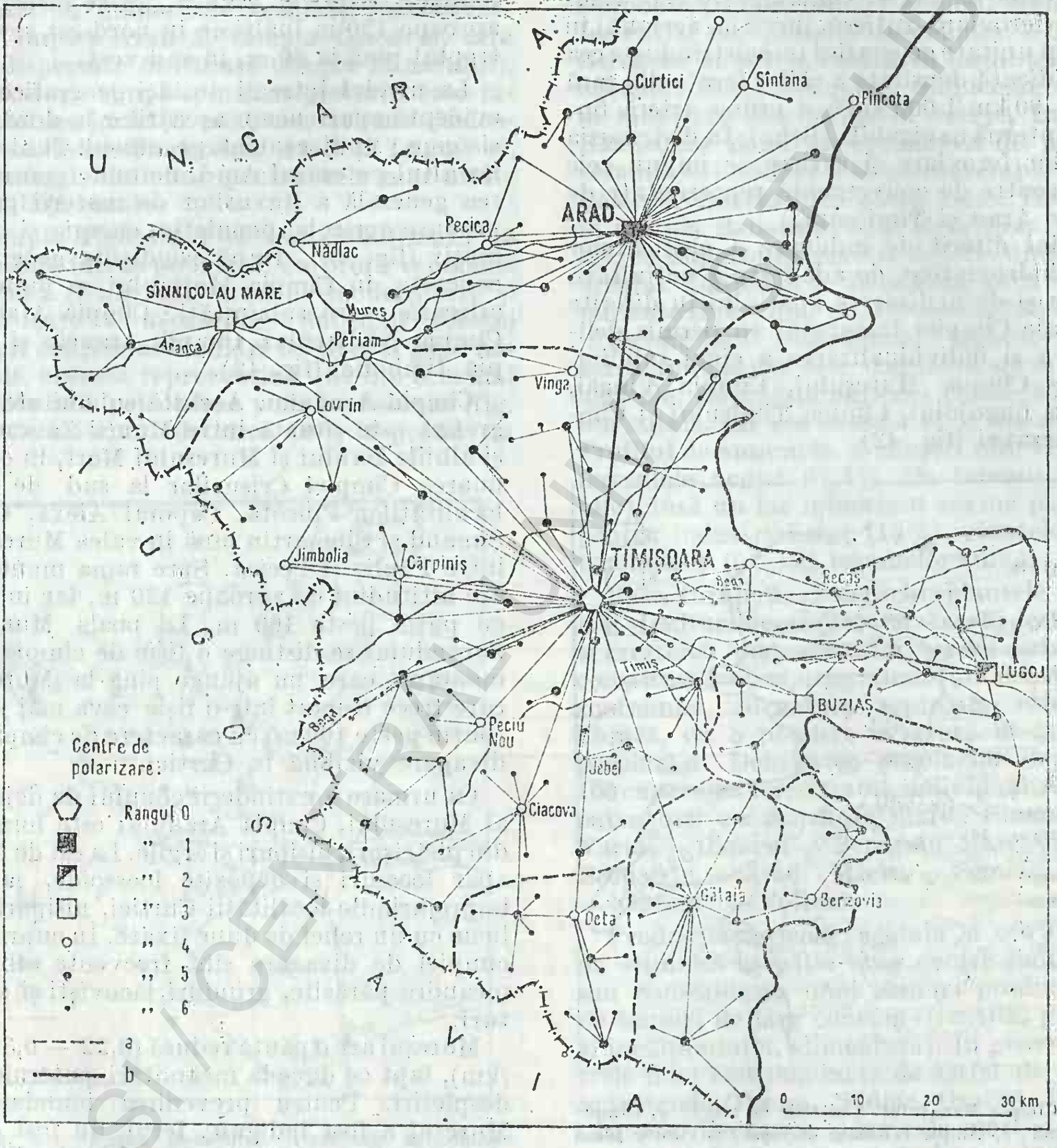

Fig. 43. Sistemul de aşezări din Cîmpia Banatului. Ierarhizarea centrelor de polarizare. *a*, Limita subsistemelor principale; *b*, limita cîmpiei.

medie a aşezărilor rurale este de 2 700 de locuitori. Din totalul aşezărilor doar 6 au sub 1 000 de locuitori, iar circa 42% au peste 2 000 (fig. 44).

Caracteristica demografică a aşezărilor din Cîmpia Aradului o constituie tendinţa de

specific : una in jurul oraşului Arad, profilată pe produse animaliere şi legume, alta în estul cîmpiei, la contactul cu zona de munte, cu o pronunţată nuanţă pomiviticolă, iar ultima (cuprinzînd celelalte teritorii) aparţine culturilor de cîmp (cereale, plante teh-

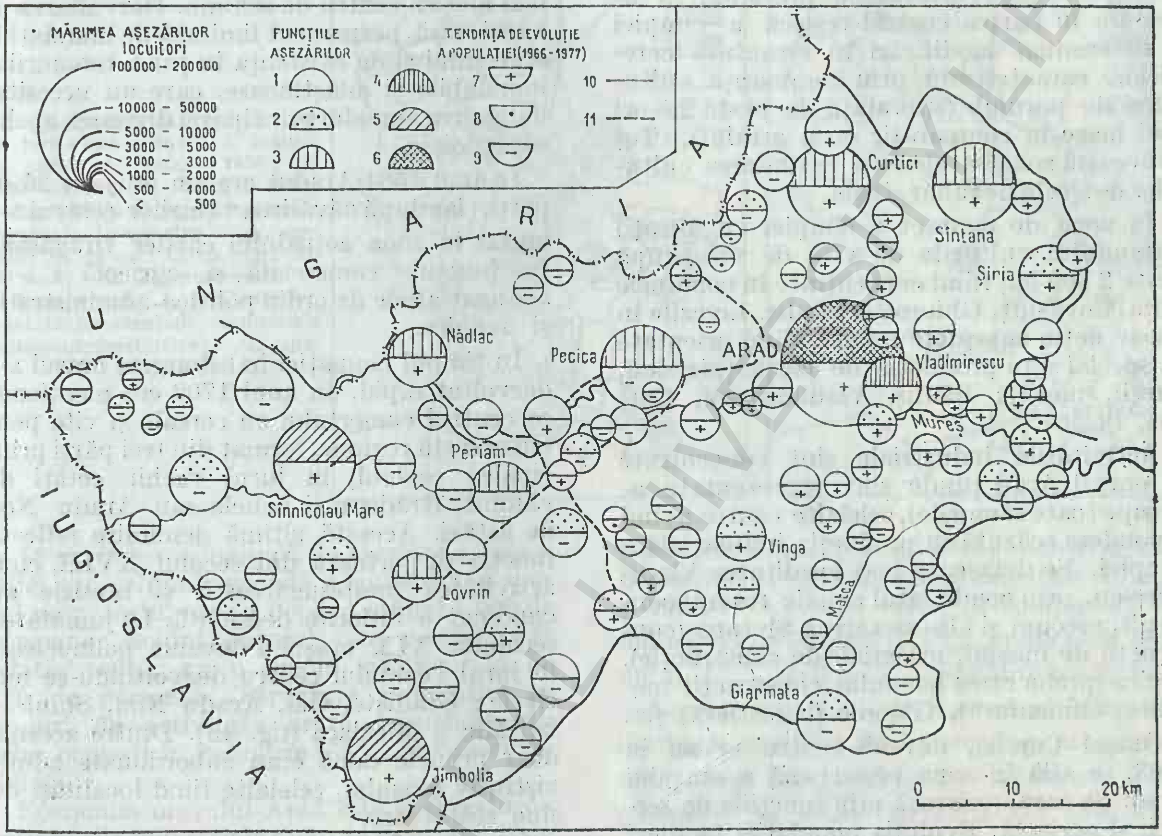

Fig. 44. Cîmpia Mureşului. Mărimea şi funcţiile aşezărilor. *1*, Funcţie industrială şi de servicii ; *2*, agroindustrială ; *3*, agroindustrială şi de servicii ; *4*, industrial-agricolă ; *5*, industrial-agricolă şi de servicii ; *6*, complexă ; *7*, tendinţă de creştere ; *8*, descreştere ; *9*, stagnare ; *10*, limita cîmpiei ; *11*, limită de subunitate.

creştere a numărului de locuitori între ultimele două recensăminte. În mediul rural populaţia a sporit cu circa 4 850 de locuitori, iar pe ansamblu cu peste 50 000. Este relevator faptul că între anii 1966 şi 1977 peste 65% din numărul aşezărilor înregistrează creşteri (Livada, Sînleani 358‰; Vladimirescu 310‰, Şofronea 267‰, Sîmbăteni 186‰), 4 localităţi stagnări (Miniş, Variaşu Mare, Variaşu Mic şi Covăsinţ), iar 6 au marcat scăderi ale populaţiei (Bodrogu Vechi 820‰, Pecica 62‰, Sînpaul 93‰ ş.a.)

Pe teritoriul Cîmpiei Aradului se pot individualiza, după structura producţiei agricole şi a terenurilor, trei arii cu un anumit

nice — sfecla de zahăr, cînepă, soia, floarea soarelui) şi creşterii animalelor.

Cultura legumelor reprezintă o particularitate a Cîmpiei Aradului, deţinînd, pe ansamblu, după cereale, suprafeţele cele mai mari (peste 5 500 ha). Printre centrele legumicole se impun localităţile : Arad (1 900 ha), Vladimirescu (900 ha), Curtici (600 ha), Sîntana (500 ha), Macea (400 ha). Pondere ridicată deţin şi culturile protejate de legume, sere existînd la Arad, Sîntana, Macea, Curtici, Pecica, Dorobanţi.

Creşterea intensivă a animalelor în complexe industriale reprezintă o altă caracteristică a economiei agricole. Acestea se concentrează

în jurul orașului Arad (Ceala, Sîntana, Gai ș.a.) și în localitățile Pecica (bovine și păsări), Sîntana (bovine), Macea (porcine), Șiria (porcine), Vladimirescu (păsări) ș.a. Efectivele de bovine se cifrează la peste 50 000 de capete, cele de porcine la aproape 200 000 de capete, iar păsările la aproape 500 000 de capete. Concentrarea cu precădere a acestora în partea central-vestică a cîmpiei a determinat modificări în structura cerealelor, caracterizată prin dominanța culturilor de porumb (suprafață de peste 2,5 ori mai mare în comparație cu a grîului). Tot în această zonă se observă extinderea culturilor de sfeclă de zahăr și soia.

În zona de contact a cîmpiei cu Munții Zarandului culturile de viță de vie ocupă peste 2 000 ha, fiind concentrate în comunele Șiria, Covăsinț, Ghioroc și Păuliș. Livezile în masiv dețin suprafețe reduse, fiind orientate în special spre producția de piață (piersicii, cireșii, merii): Păuliș, Vladimirescu, Curtici, Pecica.

Activitățile industriale sînt concentrate în orașul Arad (unde sînt reprezentate aproape toate ramurile), celelalte centre avînd o pondere scăzută în producția industrială a cîmpiei. Se detașează însă localitatea Vladimirescu, prin combinatul chimic recent construit, precum și alte așezări ca Sîntana (construcții de mașini, materiale de construcție), Pecica (prelucrarea lemnului, construcții metalice, alimentară), Ghioroc (balastieră) ș.a.

Orașul **Curtici**, devenit centru urban în 1968, se află în zona periurbană a orașului Arad. Se caracterizează prin funcțiile de servicii și agricolă. Evoluția populației pe mari perioade de timp este constant pozitivă, dar lentă (în 1910 avea 6 733 de locuitori; în 1930–8 199; în 1966–8 452; iar în 1977–8 763 locuitori). Tendința actuală este însă de descreștere a numărului de locuitori, întrucît sporul natural și cel migratoriu au devenit negative. Împreună cu localitatea componentă Dorobanți, orașul înregistra în anul 1992 10 002 de locuitori.

Structura populației ocupate relevă ponderea celor ocupați în transporturi și circulația mărfurilor (peste 1 400 de persoane), dată fiind funcția sa de tranzit internațional pe calea ferată. Circa 1/3 din populația activă a orașului se deplasează zilnic în orașul Arad.

Dezvoltarea tuturor localităților din Cîmpia Aradului, precum și a altora din alte unități geografice vecine este strîns legată de capacitatea de polarizare a orașului Arad.

Orașul **Arad**. Menționat documentar ca atare în 1135, este amintit ca așezare în cronica lui Anonymus (900) ca singurul loc de trecere peste Mureș între ducatul lui Menumorut și ducatul lui Glad. În evul mediu s-a dezvoltat atît ca loc de trecere peste Mureș, cît mai ales ca centru de schimb. Dezvoltarea sa a fost, însă, permanent limitată de inundațiile Mureșului și de existența în jur a terenurilor inundabile și mlăștinoase, care au necesitat îndiguirea cursului principal și drenarea apelor superficiale.

În anul 1534 Aradul era un oraș cu 26 de porți, iar după năvălirea tătarilor centrul s-a mutat în zona actualului cartier Drăgășani. La funcțiile comercială și agricolă i s-au adăugat altele de ordin politico-administrativ și religios.

În timpul ocupației habsburgice orașul s-a dezvoltat rapid. În anul 1702 era menționat ca centrul comerțului cu cereale și vite pentru această regiune, format din trei părți principale: centrul, în jurul vechii cetăți de pămînt, Grădiște și Schela sau Aradu Nou de astăzi. Această ultimă denumire reflectă funcția sa portuară din secolul XVIII, cînd activitatea meșteșugărească și breslele au cunoscut o înflorire deosebită. La jumătatea secolului XIX orașul a devenit polinuclear, în jurul vechiului centru dezvoltîndu-se nucleele: Grădiște, Gai, Aradu Nou, Sînnicolau Mic și Micălaca (fig. 45). Dintre acestea doar primele două erau subordonate administrativ orașului, celelalte fiind localități de sine stătătoare.

În prima jumătate a secolului XX, prin dezvoltarea industrială și creșterea spațiilor de locuit, terenurile libere s-au restrîns și s-a stabilit legătura teritorială și fizionomică dintre toate cartierele. Înainte de cel de-al II-lea război mondial la nucleul orașului s-a adăugat localitatea Micălaca. Cele două localități de la sud de Mureș — Sînnicolau Mic și Aradu Nou — se unesc, pentru ca după 1950 să devină cartiere ale orașului. Datorită evoluției din perioada postbelică, orașul Arad s-a extins teritorial și s-a structurat în 13 cartiere (9 la nord de Mureș, 4 la sud).

În anul 1814 Aradul avea 10 000 de locuitori, pentru ca în 1850 să ajungă la 22 398 de locuitori, devenind al doilea oraș din latura de vest a țării, după Oradea.

La începutul secolului (1910) înregistra 63 166 de locuitori, dar în următoarele 4 decenii a crescut lent, ajungînd în 1948 la 87 290 de locuitori. Ulterior se constată creșteri accelerate ale populației : 126 000 de locuitori în 1966, 171 193 în 1977, 190 088

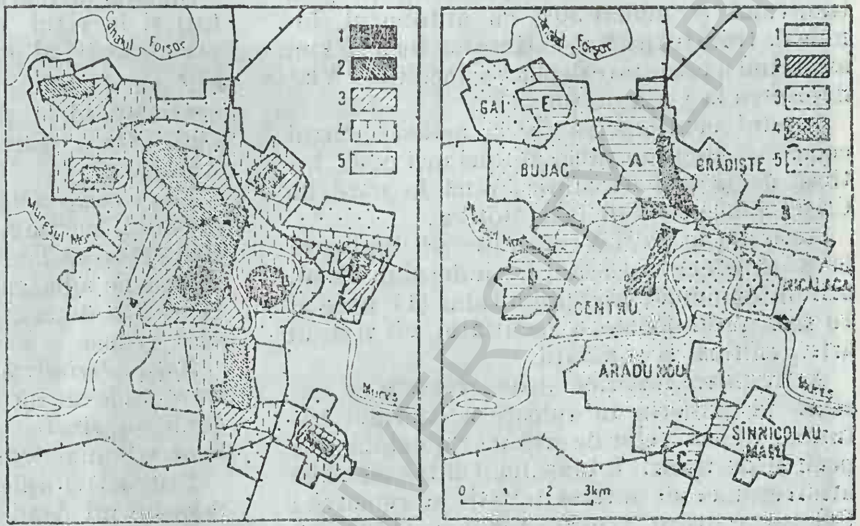

Fig. 45. Municipiul Arad. Evoluția teritorială (stînga) *1*, înainte de 1800; *2*, 1800 – 1850; *3*, 1850 – 1900; *4*, 1900 – 1945; *5*, după 1945. Zonele funcționale (dreapta): *1*, industriale: A, centrală; B, de est; C, de sud; D, de vest; E, de nord-vest; *2*, de transporturi; *3*, rezidențiale; *4*, mixtă (rezidențiale, comerciale politico-administrative); *5*, spații verzi.

în 1992. Calea principală de creștere a populației din ultima perioadă a constituit-o sporul migratoriu, care a depășit anual 1 000 de persoane. Soldul natural este pozitiv, dar relativ redus, cu o medie multianuală de 250 de persoane. Structura populației pe ramuri de activitate arată preponderența celor ocupați în industrie (55%) și în servicii (33%).

Economia orașului Arad este dominată de activitățile industriale apărute în prima parte a secolului trecut și dezvoltate îndeosebi după anii 1848 – 1849. În anul 1857 funcționau trei fabrici de spirt, fabrici de bere, de ulei, de oțet, iar în 1860 s-a construit fabrica de țigări. Spre sfîrșitul secolului au mai apărut tăbăcăria (1870), fabrica de chibrituri, de mobilă, uzina de vagoane (1891) și fabrica de încălțăminte (1889). La începutul secolului au apărut alte fabrici, ca : întreprinderea de armături metalice de astăzi, Uzinele textile, fabrica de tricotaje, fabrica de zahăr. Procesul de industrializare s-a concretizat în dezvoltarea întreprinderilor vechi și în diversificarea structurii industriale prin noi întreprinderi pentru mecanizarea agriculturii și industrie alimentară 1946, „Strungul" 1948, „Arădeanca" 1949, fabrica de ceasuri 1956, întreprinderea de confecții 1959. În anul 1976 a intrat în funcțiune unul din marile combinate de îngrășăminte chimice, amplasat în localitatea Vladimirescu.

Prin dezvoltarea întreprinderilor industriale, Aradul și-a triplat producția după anul 1970. Structura acesteia (excluzînd combinatul de îngrășăminte chimice) relevă ponderea ridicată a industriei construcțiilor de mașini (47%), industriei alimentare (17,4%) și industriei textile (14,5%), completată cu industria confecțiilor (5,7%), prelucrării lemnului (5%), pielăriei și încălțămintei (2,4%).

Necesarul în forță de muncă al întreprinderilor industriale depășește disponibilul intern, fiind completat prin navetism. Spre exemplu, la unele întreprinderi proporția forței de muncă navetiste se apropie de 25% sau este chiar mai mare.

Profilul agricol este specific agriculturii preorășenești, cu dominanța legumelor și a creșterii intensive a animalelor în complexe industriale mari, cu o structură a șeptelului echilibrată. În activitățile agricole un loc distinct îl ocupă cele legate de culturile forțate, serele deținînd o suprafață de circa 60 ha.

Poziția geografică a orașului Arad, la intersecția mai multor căi de comunicație, îi conferă un rol important în transporturi. Primele căi ferate au fost construite în a doua jumătate a secolului trecut: Arad – Deva (1868), Arad – Timișoara (1870), Arad –

Pîncota — Ineu (1877), prelungită apoi la Sebiș în anul 1881. Din Arad pornesc astăzi linii de cale ferată în 8 direcții, iar șosele modernizate, în 9 direcții. Pe teritoriul său administrativ orașul dispune de 6 gări cu un trafic intens de mărfuri și călători. Transportul urban se face în proporție de 70% cu tramvaiul și numai 30% cu autobuzul. Liniile de tramvai au fost extinse cu încă 10 km, asigurînd o conectare deplină a localității Vladimirescu la viața orașului.

Aradul continuă să fie și astăzi centrul comercial, de prim rang, al unei arii mari, întinsă de la sud de Mureș, pînă la nord de Crișul Alb și pînă în Țara Moților.

Activitățile social-culturale se limitează la a satisface necesitățile județului Arad, atît în domeniul învățămîntului (17 licee și 10 școli profesionale, o facultate), cît și în al artei, culturii și sănătății.

Activitatea turistică și de recreere se bazează pe punerea în valoare a cadrului natural, a obiectivelor de artă și arhitectonice, a poziției de tranzit a orașului. Dintre clădirile arhitectonice de interes turistic se remarcă : Palatul culturii (1913), Cetatea (1783, în sistem Vauban), Monumentul Sfîntul Ioan Nepomuk (1729), capela Sf. Florian (1753), Catedrala Sfîntul Ioan (1865), Teatrul Mare (1874) ș.a. Ca locuri de agrement sînt recunoscute : insula Trinității, „Faleza" Mureșului, parcul orașului.

După activitatea dominantă, spațiul urban se diferențiază în mai multe zone funcționale (fig. 45). Cele mai extinse sînt *zonele rezidențiale*, care cuprind în întregime cartierele Mureșel și Subcetate, apoi cea mai mare parte a cartierelor Drăgășani, Sega, Poltura, Grădiște și Centru, suprafețe mai reduse din alte cartiere (Micălaca, Pîrneava, Aradu Nou, Bujac). Zonele rezidențiale sînt într-o continuă transformare datorită creșterii demografice, și dezvoltării economice a orașului (fig. 46). Astfel, s-au conturat noi cvartale de locuințe în ariile Aurel Vlaicu, Banul Mărăcine, Faleza Sud etc.

Zonele industriale dețin, de asemenea, o parte însemnată din suprafața intravilanului. Se deosebesc cinci zone bine individualizate, mai importante fiind cele din nord și nord-vest. Zona industrială de nord are un profil complex, dar cu o dominanță a industriei constructoare de mașini (Strungul, Vagonul etc. Aici sînt incluse, de asemenea, Combinatul de prelucrare a lemnului și Uzinele Textile Arad. Zona industrială de nord-vest este axată pe industria alimentară (fabrica de zahăr, fabrica de spirt și drojdie, fabrica de pîine, fabrica de bere, abatorul). Celelalte sînt mai mici și plasate în sudul (fabrica de praf de ouă, Plafar), în vestul (Arădeanca, secția de fermoare, întreprinderea de construcții montaj) și în estul orașului (întreprinderea de prefabricate, alte unități economice).

Zona de transport se constituie în partea central-nordică și cuprinde Gara CFR, Triajul, Gara Electrică Arad — Podgoria și Autogara.

Zona comercială este conturată în centrul orașului, maxima concentrare fiind în ariile Piața Avram Iancu — Bulevardul Republicii și străzile adiacente, Piața Veche, Piața Sîrbească. A doua arie comercială de dimensiuni mai reduse s-a conturat în Aradul Nou.

Zona administrativ-culturală este cuprinsă între Bulevardul Republicii și Splaiul Mureșului cuprinzînd : teatrul, Palatul culturii, licee, tribunalul, cinematografe, cluburi.

Prin activitățile economice și prin funcțiile sale, orașul Arad se conturează ca un punct nodal în relațiile demografice și economice ale regiunii. Astfel, pentru acoperirea deficitului de forță de muncă, zilnic atrage peste 11 000 persoane. Cei mai mulți navetiști sosesc din localitățile Sîntana (1 800), Curtici (1 300), Vladimirescu (900), Felnac (730), Pecica (620), Macea (600). Totodată, aprovizionarea pieței urbane cu legume și cartofi se face în afara producției proprii din localitățile : Vladimirescu, Pecica, Curtici, Sîntana, iar cu struguri din podgoria Pîncota—Șiria.

Cîmpia Nădlacului. Limitată de Ier, Mureșul Mort, Mureș și granița de vest, este o cîmpie tabulară de acumulare fluvio-lacustră, nefragmentată, aflată la înălțimea de 90 — 100 m și acoperită în întregime cu loess și depozite loessoide. Pe depozitele de loess s-au format crovuri, în care se dezvoltă o vegetație sărăcăcioasă din cauza stagnării apei din precipitații. În Cîmpia Nădlacului sînt 6 așezări (5 sate și un oraș), totalizînd o populație de aproape 20 000 locuitori (42% în mediul rural). Toate așezările au peste 1 000 locuitori și manifestă, pe ansamblu, o tendință de scădere lentă. Aceste așezări se află sub influența directă a orașului Arad, rolul teritorial al centrului urban Nădlac resimțindu-se numai asupra localităților Peregu Mare și Peregu Mic (fig. 44).

În Cîmpia Nădlacului predomină terenurile agricole, dar nu lipsesc pajiștile puternic

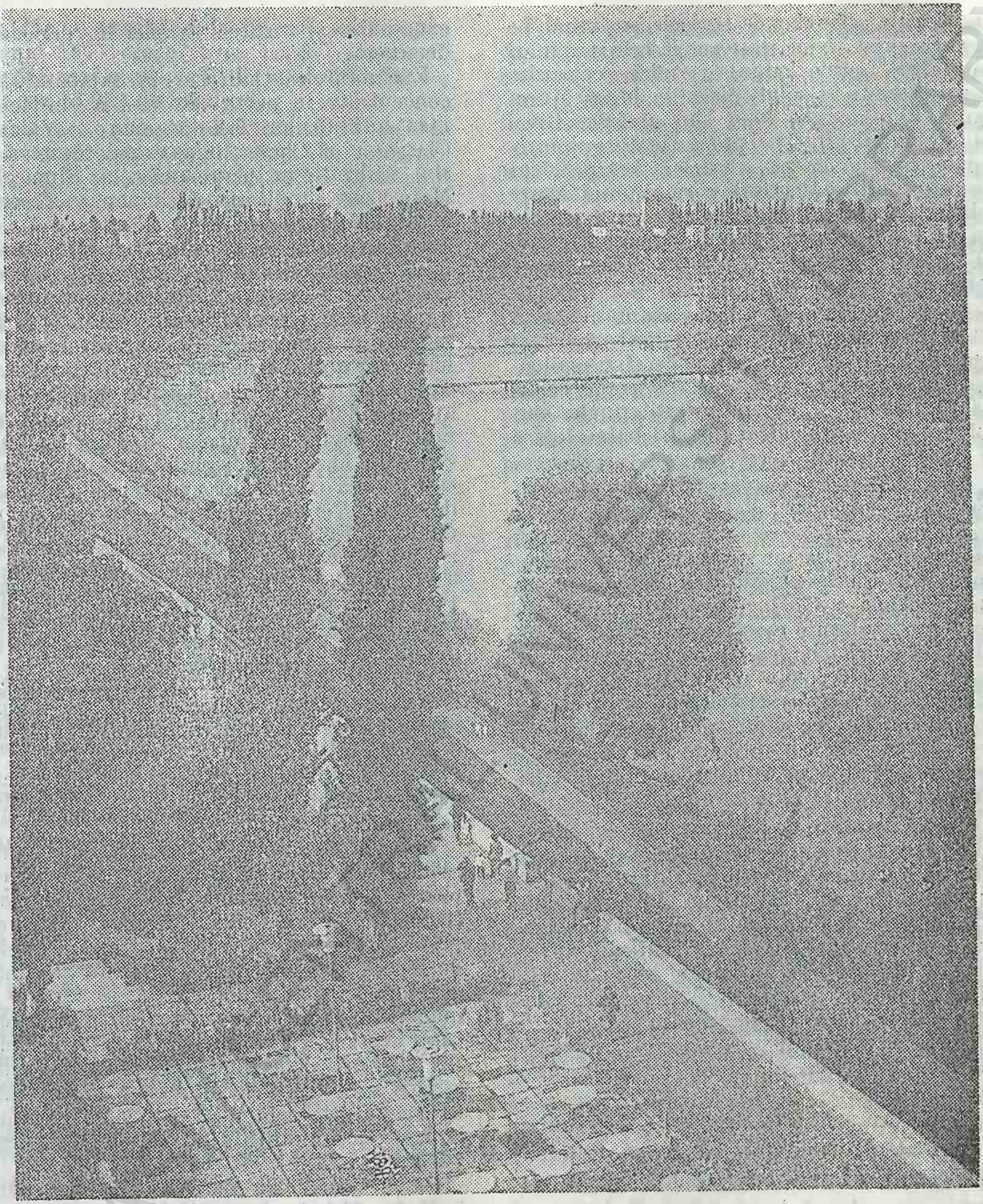

Fig. 46. Mureşul la Arad (foto V. Sencu).

modificate. Terenurile agricole se extind pe cernoziomuri tipice, care ocupă cele mai mari suprafețe, cernoziomuri vermice, cernoziomuri gleizate și soluri gleice în lunca Mureșului. Din acestea 96% sînt arabile. Grîul și porumbul sînt în proporții aproximativ egale în jumătatea vestică a cîmpiei, iar în est predomină cultura porumbului. Dintre plantele tehnice, sfecla de zahăr este urmată în ordine de soia, cînepă, floarea-soarelui și tutun. Legumele ocupă în medie peste 2 000 ha.

În ultimii ani aici au fost puse în evidență zăcăminte importante de hidrocarburi și ape geotermale. Hidrocarburile sînt exploatate spre marginile cîmpiei (Turnu, Pecica, Șeitin, Nădlac), iar apele geotermale sînt folosite pe plan local în scopuri balneologice și pentru încălzit.

Orașul **Nădlac** (decretat oraș în anul 1968) a fost un vechi centru voievodal românesc în secolele X — XI. După o scădere a numărului de locuitori în prima jumătate a secolului, populația a crescut din nou cifrîndu-se în anul 1992 la 8 450 locuitori. Între ultimele două recensăminte creșterea a fost de 12 ‰. Activitatea economică de bază o constituie agricultura (45% din personalul muncitor), profilată pe legume (1 600 ha) și creșterea animalelor (bovine și porcine). Industria este reprezentată de topitoria de cînepă, secția de mobilă și alte unități aparținînd industriei meșteșugărești și alimentare.

Cîmpia Arancăi. Se întinde la sud de Mureș, de o parte și de alta a vechiului curs Aranca pînă la o linie care unește localitățile Comloșu Mare, Lovrin, Secusigiu. În ansamblu este o cîmpie de divagare, cu arii mlăștinoase, brațe și meandre părăsite. Altitudinea se menține între 80 m, în vest și 90 m în est. Dacă în partea de răsărit este acoperită de loess și depozite loessoide pe care se dezvoltă numeroase crovuri, în partea de vest, în preajma localității Teremia Mare, se găsesc dune fixate.

Cîmpia Arancăi este străbătută de vechile cursuri ale Mureșului — Aranca și Galațca (Gîncașinu). Aranca, colectorul principal din cîmpie, cu o luncă largă de aproape 8 km, are o pantă de cîțiva cm/km. Din această cauză drenajul apelor este foarte redus și apar băltiri. Acest fapt a fost înlăturat prin săparea de canale de legătură între Aranca și Mureș, care au ca scop evacuarea apelor în exces, dar și irigarea cîmpiei în perioadele de secetă.

Zăcămintele de hidrocarburi exploatate sînt concentrate în partea de vest a cîmpiei, în raza localităților Teremia Mare — Vălcani, Cheglevici și Cherestur, iar apele geotermale sînt utilizate pe plan local la Sînnicolau Mare (sere, topitoria de cînepă), Teremia Mare și Tomnatic.

În structura terenurilor agricole predomină cele arabile (85%), a căror pondere a crescut și va crește, în continuare, ca urmare a mutațiilor intervenite prin lucrările de îmbunătățiri funciare. Deși au fost efectuate lucrări de drenaj și de plantarea terenurilor nisipoase cu viță de vie, pajiștile ocupă, totuși, aproape 6 000 ha. Circa 3/4 din această suprafață revine comunelor Dudeștii Vechi, Sînpetru Mare și orașului Sînnicolau Mare, care posedă o structură a șeptelului dominată de ovine. Terenurile ocupate cu viță de vie din regiunea Teremia Mare însumează 1 200 ha și sînt în extindere spre Comloșu Mare și Teremia Mică. De asemenea, în sectorul Periam — Sînnicolau Mare, s-au plantat livezi intensive (circa 1 000 ha), în care predomină piersicul și mărul.

Printre culturile de cîmp, alături de cereale și unele plante tehnice se distinge cultura legumelor din aria Tomnatic (unde s-a construit o fabrică de conserve) — Sînnicolau Mare — Periam. De menționat suprafețele mari ocupate cu cînepă (2 500 ha), ce este prelucrată la Sînnicolau Mare.

Rețeaua de localități prezintă o densitate redusă (sub 2,5 așezări/100 km²) și se caracterizează prin existența unor așezări mari (Dudeștii Vechi, Cenad, Periam, toate cu peste 5 000 locuitori) care polarizează altele, de regulă mai mici. Este evidentă tendința generală a localităților rurale de scădere a numărului de locuitori atît prin sporul natural negativ, cît și prin cel migratoriu. Pentru a evidenția declinul demografic al unor așezări este tipică localitatea Vălcani, care la începutul secolului avea 5 000 locuitori, iar la recensămîntul din 1977 a înregistrat doar 1 731 (fig. 44).

Orașul **Sînnicolau Mare** are o poziție centrală în Cîmpia Arancăi, impunîndu-se în rețeaua locală de așezări, ca un centru de coordonare teritorială și de convergență a principalelor fluxuri demografice și economice.

Menționată documentar în secolul XIV, localitatea a cunoscut o dezvoltare economică și demografică deosebită, începînd cu secolul

XX, dar cu precădere în ultimii 25 de ani. În anul 1977 orașul avea 1 2 811 locuitori, cu 1 383 mai mulți decît în anul 1966, iar în 1992 are 13 052 de locuitori,

Structura personalului muncitor relevă ponderea ridicată a celui ocupat în industrie (50%) și în sectorul terțiar (30%). În ultimii ani media numărului de navetiști a fost foarte ridicată (2 200 din 7 500, totalul personalului muncitor). În acest interval au intrat în funcțiune întreprinderi de diferite profiluri: Electrometal (construcții de mașini), Filatura și Țesătoria de cînepă, Fabrica de ciorapi, Fabrica de lapte praf, Fabrica de nutrețuri combinate.

Prin aceste întreprinderi orașul și-a individualizat o zonă industrială în nord, cuprinzînd cele mai mari unități, și alta în sud (fabrica de produse lactate, fabrica de produse ceramice, serele).

Dintre localitățile rurale în stadii avansate de modernizare și urbanizare se află localitățile Periam (centru industrial de importanță mare — fabrica de pălării, abatorul, fabrica de gheață) și Teremia Mare (centru de vinificație, secție de construcții de mașini) cu rol însemnat în atenuarea procesului de depopulare locală.

Cîmpia Jimboliei. Situată la 90 m altitudinea absolută, face trecerea dintre Cîmpia Mureșului și Cîmpia Timișului (întinzîndu-se pînă la linia localităților Checea, Cărpiniș, Satchinez), dar apare și ca o continuare vestică a Cîmpiei Vingăi. Este o cîmpie tabulară de loess, nefragmentată, cu suprafața afectată de crovuri rare (T. Morariu, 1946), puțin adînci, cele mai multe alungite pe 1 — 8 km ; în ele stagnează zăpada și apa de ploaie, iar vegetația este sărăcăcioasă. La acestea se adaugă excavațiile de origine antropică (pentru scoaterea argilei necesară fabricării cărămizilor), unele devenite cuvete lacustre prin ridicarea nivelului freatic. Monotonia cîmpiei mai este întreruptă de relieful de dune de la Biled — Satchinez. Tot la Satchinez există o mlaștină declarată rezervație naturală ornitologică pe o suprafață de 40 ha. Sînt ocrotite numeroase păsări care cuibăresc aici: egreta mică (*Egreta garzetta*), țigănușul (*Plegodis fabinalus*), stîrcul roșu (*Ardea purpurea*), stîrcul de noapte (*Nycticorax nycticorax*), stîrcul galben (*Ardeolla ralloides*) și lopătarul (*Platalea leucorodia*).

Fondul pedoclimatic foarte favorabil face ca din suprafața agricolă 95 — 97% să fie terenuri arabile cultivate cu cereale, între care primul loc îl deține porumbul (excepție face arealul Lovrin, unde porumbul și grîul ocupă suprafețe egale). Soia și sfecla de zahăr se detașează printre culturile tehnice, iar legumele se concentrează în jurul localităților Lovrin, Tomnatic și Jimbolia. Creșterea bovinelor (Lenauheim, Biled, Lovrin și Cărpiniș) și porcinelor (Grabaț, Jimbolia, Biled și Cărpiniș) s-a dezvoltat în strînsă legătură cu potențialul de consum al orașului Timișoara și cu baza furajeră complexă existentă.

În jurul localității Lovrin se individualizează unul dintre cele mai importante areale pomi-viticole din Cîmpia Banatului, profilat pe struguri de masă (150 ha) și pe cultura piersicilor și caișilor (350 ha).

Producția agricolă relativ diversificată a stat la baza dezvoltării unor ramuri industriale specifice: industrializarea și prelucrarea cărnii (Grabaț), a laptelui (Lenauheim), preluerarea primară a cînepii (Jimbolia, Biled), industrializarea legumelor (Tomnatic). Cel mai important centru industrial dintre așezările rurale este Lovrin (nod feroviar, în același timp), unde funcționează, alături de alte unități mai mici, o secție de motoare electrice aparținînd uzinei Electromotor.

Resursele geotermice sînt valorificate la Jimbolia (la fabrica de produse ceramice), Lovrin (pentru încălzit, sere și balneologie), Iecea și Lenauheim, iar la Șandra sînt exploatate hidrocarburi.

Populația Cîmpiei Jimboliei este de circa 57 000 de locuitori, iar localitățile, în proporție de 72%, au peste 2 000 de locuitori. Dezvoltarea localităților s-a axat pe o rețea densă de căi ferate, doar 22% (4 sate) nu au acces direct la acestea. Excluzînd orașul Jimbolia, tendința demografică actuală este de scădere rapidă a populației. Doar trei localități, Cărpiniș, Lovrin și Șandra, au marcat o creștere a populației. În nordul cîmpiei rolul de centru de polarizare revine localității Lovrin, iar în sud acesta este îndeplinit de orașul Jimbolia.

Orașul **Jimbolia**, menționat documentar în anul 1332, a cunoscut o puternică dezvoltare după intrarea în funcțiune a căii ferate Jimbolia — Timișoara (1857). La sfîrșitul secolului trecut, cînd s-a înființat fabrica

de țiglă și cărămidă, devenită cu renume în toată țara, era al treilea centru urban al Banatului cu aproape 11 000 de locuitori. În 1992 cu localitățile componente are 11 829 de locuitori, iar în structura profesională a populației se impune cea ocupată în industrie 65%, ceea ce arată că Jimbolia este un oraș cu funcție industrială dominantă. Dinamica activităților industriale pe subramuri evidențiază o creștere față de anul 1970 de 6 ori a industriei chimice și de 3 ori a pielăriei și încălțămintei, urmate apoi de industria alimentară, prelucrării lemnului, textilă.

În structura sa funcțională se disting două zone, situate de o parte și alta a căii ferate, în nordul orașului. Astfel, zona din partea de nord-vest este profilată pe materiale de construcții și alte ramuri, iar cea din nord-est este mai complexă (întreprinderea de nasturi, întreprinderea de încălțăminte, topitoria de cînepă etc.).

2.3.4.3. *Cîmpia Vingăi*

Apare ca o continuare a Podișului Lipovei situată între 170 și 180 m în est și nord-est și 100 și 110 m (altitudine absolută) spre cîmpia joasă. Este o cîmpie piemontană tipică, a cărei cumpănă de ape se află aproape de Mureș, ceea ce arată o desfășurare asimetrică. Unele văi sînt foarte largi și au fost considerate ca vechi cursuri ale Mureșului (P. Coteț, Cornelia Stăncescu-Grumăzescu, 1967). Văile din partea sudică sînt adîncite puternic și radiar, cu orientare spre zona de subsidență a Timișului. Ele au fragmentat cîmpia în interfluvii mai largi sau mai înguste, fără a crea impedimente pentru mecanizarea lucrărilor agricole. În latura nordică se pun în evidență terasele largi ale Mureșului.

Cîmpia Vingăi este acoperită cu nisipuri și pietrișuri fluviatile, în partea de est și depozite loessoide în vest, care au influențat natura solurilor și a vegetației.

Rețeaua de localități, alcătuită din 48 de așezări, totalizează aproape 77 000 de locuitori. De notat predominanța așezărilor mari la periferie (Giarmata, Sînandrei, Satchinez, Variaș, Secusigiu, Felnac, Fîntînele, Zăbrani — toate peste 2 500 de locuitori) și de-a lungul axei duble de comunicație dintre Timișoara și Arad (Orțișoara, Vinga, Șagu). În general, mai mult de 1/4 din numărul așezărilor depășește 2 000 de locuitori, iar 34% au între 1 000 și 2 000 de locuitori. Este singura subunitate din Cîmpia Banatului, în exclusivitate rurală, care, în perioada 1966 — 1977, a înregistrat o creștere (5‰) a numărului de locuitori (fig. 47).

Această particularitate se datorește localităților din apropierea orașelor Timișoara și Arad, care totalizează 91% din volumul creșterilor de populație. Cele mai mari sporuri dețin localitățile: Călugăreni, 543‰, Dumbrăvița 375‰, Fîntînele 333‰, Sînandrei și Zădăreni 130‰, iar scăderile cele mai accentuate satele: Sălcuța Nouă — 683‰, Alioș — 144‰, Firiteaz — 136‰, Mailat și Mănăștur — 90‰.

În Cîmpia Vingăi predomină terenurile agricole, care includ și pajiști puternic modificate cu păiușuri și fîșcă pe interfluvii și cu iarbă moale, coada vulpii și pir în văile largi. Culturile se practică pe cernoziomuri argiloiluviale, soluri brune argiloiluviale, predominant molice și soluri brune argiloiluviale care predomină în estul cîmpiei. În partea de vest se află cernoziomuri cambice, cernoziomuri vermice, iar pe văile mari se găsesc și lăcoviști cu soluri humico-gleice neprielnice agriculturii.

În funcție de altitudinea cîmpiei și răspîndirea solurilor agricultura cunoaște diferențieri. Astfel, pe treapta mai înaltă din est predomină păioasele (grîul și orzul), care depășesc de două ori porumbul (ca suprafață); livezile și viile dețin suprafețe compacte și mult mai mari (Giarmata, Mașloc, Pișchia, Zăbrani), iar pășunile sînt relativ extinse. În treapta joasă raportul dintre suprafețele cultivate cu porumb și păioase se inversează și crește considerabil proporția culturilor tehnice (soia, sfecla de zahăr, floarea-soarelui și cînepa). Această diferențiere este reflectată și în structura șeptelului: predomină bovinele și ovinele în treapta piemontană și porcinele în partea joasă a cîmpiei (Felnac, Vinga, Variaș, Sînandrei) (fig. 47).

Cîmpia Vingăi se individualizează ca cel mai productiv areal petrolifer și gazeifer din Cîmpia Banatului, prin zăcămintele exploatate în partea de sud-vest la Călacea, Satchinez și Variaș. Industria prelucrătoare valorifică pe plan local unele produse agricole (Felnac, Secusigiu, Mașloc, Vinga, Șagu) sau prepară furaje concentrate (Giarmata, unde se găsește un mare complex avicol).

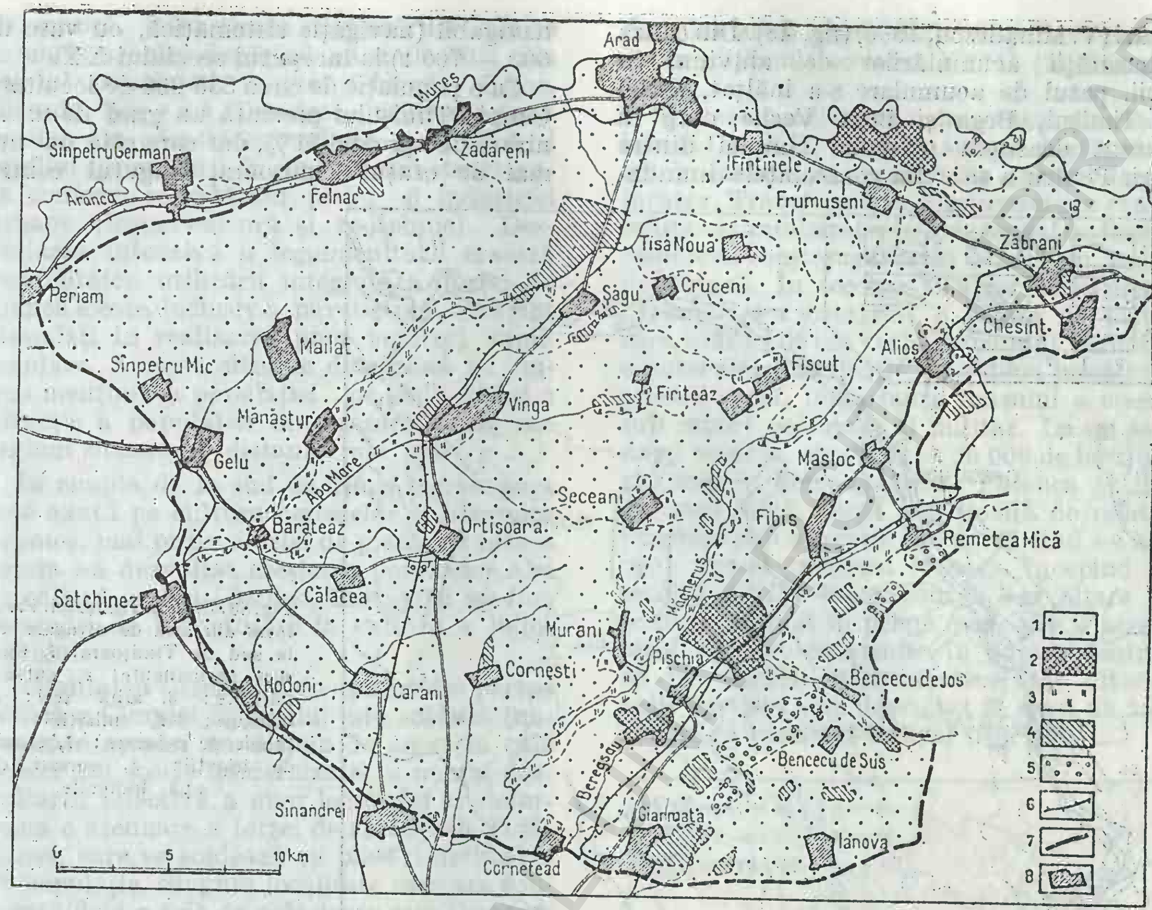

Fig. 47. Cîmpia Vingăi. Utilizarea terenurilor: *1*, arabil; *2*, păduri; *3*, păşuni şi fînețe; *4*, vii; *5*, livezi; *6*, cale ferată; *7*, drumuri; *8*, aşezări.

2.3.4.4. *Cîmpia Timişului*

Cîmpia Timişului este, în cea mai mare parte, creația celor două rîuri, Bega şi Timişul, care o străbat. Puțin mai joasă decît cîmpiile alăturate (80 — 95 m), nu este delimitată față de acestea prin denivelări. Spre Cîmpia Vingăi limita poate fi urmărită pe linia localităților Satchinez, Sînandrei, Covaci, sud Ianova, nord Recaş, iar spre Cîmpia Lugojului pe linia Recaş — Racovița, spre Cîmpia Bîrzavei pe linia Sîrbova, Sacoşu Turcesc, Stamora Română, Voiteg, Deta şi vest Moravița.

Corespunzînd unei arii de subsidență, prezintă caracterele obişnuite pentru cîmpiile de acumulare fluviatilă joase de divagare. V. Mihăilescu (1966) a numit-o cîmpie recentă de inundație. Panta de scurgere foarte redusă (0,15 — 0,45 m/km), adîncimea redusă a apelor freatice favorizează existența unor întinse suprafețe mlăştinoase, a văilor înmlăştinite, a brațelor şi gîrlelor părăsite. Caracterul de cîmpie de divagare a fost mult diminuat prin lucrările începute în secolul XVIII de desecare a mlaştinilor şi îndiguire a cursurilor. Pe alocuri, mai ales în partea de sud, apare şi un relief de crovuri. Grosimea depozitelor cuaternare (inclusiv cele villafranchiene) din care este alcătuită depăşeşte 100 m şi creşte de la est la vest, adică spre aria de subsidență (*Atlas. R.S. România*, planşa II—3, 1975). Despletirea rîurilor, divagarea cursurilor de apă, inundațiile periodice, suprafețele mlăştinoase, care se mai păstrează şi după efectuarea lucrărilor ameliorative, ariile mari cu lăcovişti şi semilăcovişti şi şesurile aluviale ale rîurilor Timiş şi Bega arată că mişcarea de lăsare subsidentă locală, existentă în pliocen, s-a continuat în tot timpul cuaternarului şi se continuă şi

astăzi (V. Mihăilescu, 1966) (fig. 48). Din cauza intensității acumulărilor de aluviuni în albii, patul de acumulare s-a înălțat, astfel că Timişul, Bega şi Bega Veche curg în prezent deasupra nivelului cîmpiei dintre rîuri. Pentru a se evita consecințele inundațiilor, cursurile au fost rectificate şi îndiguite pe tot parcursul. S-a construit canalul navigabil Bega (care preia apele Begăi la Timişoara) şi două canale de legătură cu Timişul, amunte de Timişoara (canalele Coştei — Chizătău şi Topolovățu Mic — Hitiaş) pentru regularizarea debitelor de apă ale Begăi.

Peisajul geografic actual al Cîmpiei Timişului este rezultatul unor intense acțiuni antropice, în primul rînd de amenajare a cursurilor de apă. O notă distinctă este dată de canalizarea rîului Bega, care a devenit navigabil (navigație sistematică, cu vase de 600 — 700 t) la începutul secolului XX.

Cu o populație de circa 335 000 de locuitori, Cîmpia Timişului prezintă un grad de urbanizare de aproape 71%, dar care este dat numai de oraşul Timişoara, singurul centru urban din această unitate. Populația rurală se concentrează în 66 de aşezări, mai dense şi mai mari (65% peste 1 000 locuitori, iar 43% chiar peste 2 000) decît în celelalte diviziuni ale cîmpiei. În acelaşi timp acestea înregistrează creşteri de populație (unele foarte mari: Giarmata-Vii 840°/₀₀, Moşnița Nouă 440°/₀₀, Moşnița Veche 400°/₀₀, Ghiroda 200°/₀₀). Este evident în acest caz rolul oraşului Timişoara pentru evoluția demografică pozitivă a localităților situate în apropiere, cu posibilități lesnicioase de navetă. Ele îndeplinesc funcția de cazare a forțe

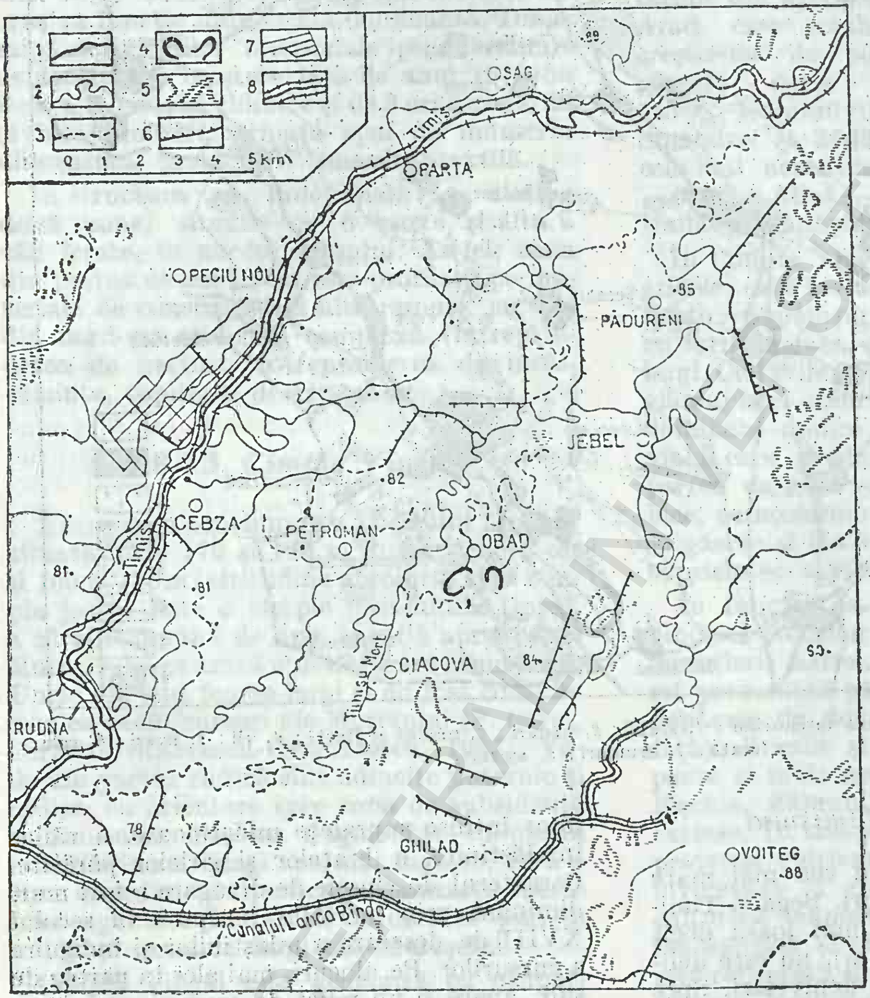

Fig. 48. Cîmpia Timişului. Fragment din aria de divagare de la sud de Timişoara. *1*, Cursuri permanente; *2*, cursuri părăsite; *3*, albii seci; *4*, belciuge; *5*, mlaştini; *6*, canale de desecare; *7*, canale de irigații; *8*, cursuri de apă îndiguite.

de muncă, intensitatea deplasărilor zilnice la unele așezări depășind cu mult 50% din totalul populației active (Ghiroda, Giroc, Chișoda, Șag ș.a.). Totodată, utilizarea terenurilor din această subunitate geografică și profilul agriculturii, în general, sînt structurate conform solicitărilor pieței și industriei urbane (legumicultură și zootehnie). Dezvoltarea intensivă a legumiculturii creează posibilitatea utilizării integrale a forței de muncă locale, inclusiv a navetiștilor, care sînt stimulați în realizarea unor venituri suplimentare. Această situație determină nu numai menținerea populației „pe loc", dar și o atracție a populației din așezări rurale sau regiuni situate la distanțe mai mari.

În cîmpia de la sud de Timiș, agricultura este axată pe cultura cerealelor și plantelor tehnice, mai puțin a celei de piață, pe seama căreia s-a dezvoltat creșterea porcinelor. Aici se cultivă orezul (Banloc, Partoș) și au fost încercări de introducere în cultură a bumbacului.

Vitalitatea sistemului de așezări din partea sudică a Cîmpiei Timișului este scăzută (numeroase așezări nu dispun de acces la cale ferată sau șosele modernizate) și numai dezvoltarea selectivă a unor localități ar determina o atenuare a forței de atracție a Timișoarei, care se soldează cu plecări definitive de populație. Singura localitate care are conturată deja o arie de polarizare este Ciacova, cu unele unități de prelucrare locală a produselor agricole, dar în general dezvoltarea industrială a așezărilor rurale este mai avansată : Recaș cu secție a fabricii de încălțăminte din Timișoara, Peciu Nou cu secție de industrializare a lemnului, Șag cu atelier de tîmplărie etc.

Orașul Timișoara, prin potențialul său demografic și economic, influențează organizarea de ansamblu a spațiului din întreaga unitate.

Municipiul Timișoara, cel mai mare oraș din partea de vest a țării, cu rol primordial în economia și demografia întregului Banat, este atestat documentar din anul 1266, cînd a apărut sub numele de „Castrum Temesiensis", respectiv castrul de pe Timiș. Numele orașului ar părea un paradox, întrucît orașul nu se află așezat pe rîul Timiș ci pe rîul Bega. În acest sens, documentele cartografice vechi menționează că actualul rîu ce trece prin Timișoara se numea Timișel, denumire păstrată și astăzi pentru vechea albie a rîului Bega, al cărui nume a fost dat de coloniști și impus oficial după colonizările de la mijlocul secolului XVIII (M. Bizerea, 1962).

Timișoara exista ca cetate încă din secolele XI — XII, fiind în strînsă legătură cu satele locuite de români din spațiul înconjurător. Transformarea Timișoarei din centru militar-administrativ în oraș feudal cu funcție comercial-meșteșugărească a fost un proces de durată. În secolul XIV pe locul numit „Insula" s-a construit o cetate de piatră, care, alături de cea veche de pămînt, formează o puternică fortificație. În a doua jumătate a acestui secol, importanța orașului a crescut sub raport economic și militar. La un secol după aceasta, orașul avea 20 000 de locuitori, cuprinși în două cartiere : Palanca Mare și Palanca Mică. După o perioadă de relativă stagnare sub ocupație turcească cînd s-a adăugat numai cartierul Mehala, începînd din secolul XVIII a cunoscut o dezvoltare puternică. Numai în prima perioadă a acestui secol au fost construite în partea centrală 45 de clădiri administrative, iar ulterior, noile cartiere s-au dezvoltat la circa un kilometru de cartierul central (fig. 49).

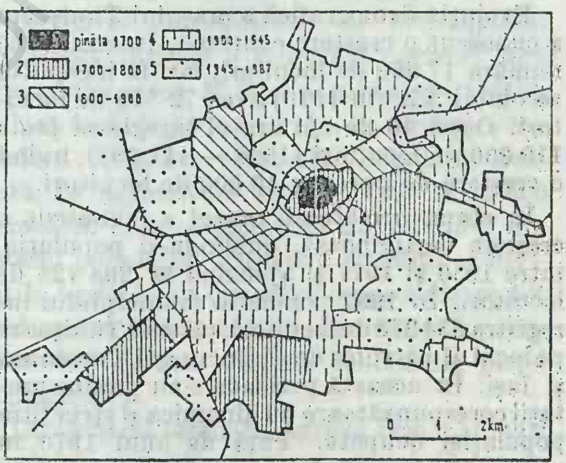

Fig. 49. Municipiul Timișoara. Evoluția teritorială.

Dezvoltarea comerțului și industriei în secolul XIX și intensificarea traficului fluvial pe rîul Bega au determinat o creștere rapidă a numărului de locuitori, a construcțiilor de locuințe și străzi, a magaziilor, depozitelor, ceea ce a impus acțiuni de sistematizare a orașului.

Prima sistematizare s-a făcut la sfîrșitul secolului XIX după un sistem radiar-inelar, dar fără o viziune de perspectivă. Începutul secolului nostru coincide cu o nouă perioadă

de extindere teritorială, numai zona de locuit extinzîndu-se cu 1 800 ha. Noi terenuri sînt ocupate cu întreprinderi industriale, ateliere feroviare și cu construcțiile aferente gării.

Între cele două războaie mondiale, Timișoara s-a mărit cu cartierele din jur, integrate rapid, realizîndu-se o extindere teritorială apreciabilă (Fratelia, Ghiroda Nouă, Plopi, Ciarda Roșie și Freidorf).

Planul de sistematizare adoptat în anul 1964, avînd la bază funcțiile orașului și rolul său regional, a stabilit direcțiile principale în dezvoltarea urbanistică și industrială. În aceste condiții orașul se dezvoltă teritorial și se diferențiază funcțional (I. Ianoș, 1984), ajungînd să aibă un profil economic complex și să dețină o suprafață de 45 km². În structura vetrei cea mai mare parte revine cartierelor de locuit (56%), apoi zonei industriale (16%) și spațiilor verzi (6%), restul de circa 1 km², fiind deținut de rețeaua stradală, zonele de transport, alte spații. Zona de locuit s-a extins prin construirea cartierelor Circumvalațiunii I — IV, Giroc-Stadion, Calea Șagului, Calea Lipovei ș.a.

Evoluția demografică a orașului Timișoara a cunoscut o creștere continuă. În anul 1850 număra 17 669 de locuitori, iar la începutul secolului XX (în 1910) avea 72 555 de locuitori. După 40 de ani orașul înregistra peste 110 000 de locuitori (1948 — 111 987), avînd o creștere de aproape 40 000 de locuitori.

În etapa următoare orașul a cunoscut o creștere vertiginoasă, dublîndu-și populația, între 1956 și 1977 și ajungînd la 268 725 de locuitori. În 1992 populația municipiului înregistra 334 278 de locuitori, plasînd Timișoara pe locul al patrulea după București, Constanța și Iași. În această perioadă s-au produs mutații corespunzătoare în dinamica și structura populației ocupate. Față de anul 1970, în ultimii 10 ani, populația ocupată a crescut cu peste 50 000 de persoane. Analiza comparativă a structurii acesteia arată o creștere a populației ocupate în industrie cu 2,7% (de la 51,4 la 54,1%), urmată de cea din construcții. În valori absolute creșterile însumează peste 32 000 de persoane în industrie, 5 500 în construcții și aproape 2 000 în transporturi. Numărul celor ocupați în agricultură a rămas aproximativ constant, ceea ce înseamnă că în sectorul terțiar creșterile au fost ceva mai reduse.

Creșterea demografică rapidă este consecința unei dezvoltări economice, îndeosebi industriale intense. În dezvoltarea istorică a orașului activitățile economice s-au modificat în concordanță cu mutațiile survenite în evoluția forțelor de producție. Astfel, de la o activitate agricolă și militară, inițială, s-a trecut la una meșteșugărească și de servicii, iar ulterior la o creștere accentuată a producției industriale. Astăzi, deși economia orașului Timișoara este complexă, totuși este foarte evidentă dezvoltarea industrială și funcția sa industrială. În structura valorică a întregii economii, industria deține circa 4/5, fiind urmată de activitățile comerciale și de transport, de gospodărire comunală și agricole.

Activitatea industrială din orașul Timișoara se desfășoară în 58 de întreprinderi, dintre care 48 de interes național. Industria timișoreană reprezintă circa 3% din volumul global industrial al țării. Structura producției industriale pe ramuri se prezintă astfel : construcții de mașini și prelucrarea metalelor 43,8%, alimentară 16,8%, chimie 15,8%, textile și confecții 11,7%, pielărie și încălțăminte 5,7%, alte ramuri 6,2%.

Începuturile activității industriale în orașul Timișoara datează din prima parte a secolului XVIII, cînd a apărut prima întreprindere mare, respectiv fabrica de bere (1716). În perioada anterioară activitatea era cea meșteșugărească, desfășurată în ateliere mici și dispersate în partea centrală a orașului. De o industrie adevărată se poate vorbi, însă, abia în a doua jumătate a secolului XIX, după ce în prima jumătate mai apăruseră fabrica de săpunuri (1844) și fabrica de țigarete (1847). La sfîrșitul secolului puterea industrială a orașului a crescut și s-a diversificat prin noile întreprinderi de diferite profiluri : Întreprinderea de Rețele Electrice (1884), Tehnometal (1878), Ambalajul metalic (1892), Solventul (1896), fabrica de prelucrare a lemnului (1884), fabrica de pălării (1899), fabrica de dulciuri „Kandia" (1890).

În afara unor unități ale industriei ușoare construite la începutul secolului XX (fabrica de ciorapi, fabrica de încălțăminte Banatul, fabrica de stofe din lînă), cele mai multe datează din perioada interbelică. Pînă la primul război mondial dezvoltarea economică a orașului Timișoara era condiționată de politica Imperiului austro-ungar, care îi imprimase caracterul unei piețe de desfacere,

După făurirea statului național unitar român industria Timișoarei cunoaște o dezvoltare accentuată prin apariția unor întreprinderi din domeniul tehnicii de vîrf (electrotehnică, construcții de mașini, chimică), precum și prin diversificarea generală a acesteia. În perioada interbelică au fost înființate 16 întreprinderi mari, cuprinzînd aproape toate ramurile industriale.

Dintre cele mai importante întreprinderi ale orașului sînt de menționat: întreprinderea mecanică (cea mai mare unitate economică a orașului), Electromotor, Electrobanat, întreprinderea de aparate electrice de măsurat, combinatul petrochimic „Solventul", întreprinderea de spume poliuretanice, întreprinderea de tricotaje, întreprinderea de confecții „Bega", întreprinderea de mase plastice și încălțăminte etc.

Personalul muncitor ocupat în industrie este de circa 93 000 de persoane, situîndu-se sub necesarul acestei ramuri economice cu aproximativ 15%, de unde necesitatea completării acestuia din alte localități rurale sau urbane excedentare.

Activitatea comercială, a doua funcție importantă a orașului, este determinată atît de poziția geografică, cît și de gradul de dotare comercială și puterea de cumpărare a locuitorilor urbani sau din aria rurală înconjurătoare.

Grupări de unități comerciale au apărut în toate cartierele, fără a avea complexitatea și extensiunea celor din centrul orașului. Pentru satisfacerea în cît mai bune condițiuni a nevoilor populației s-au dezvoltat și modernizat piețele agroindustriale tradiționale precum Badea Cârțan și 1 Mai.

Orașul Timișoara dispune de toate tipurile clasice de transport. Valoric, în totalul activității de transport urban 75% revin celui de mărfuri și doar 25% celui de călători. Numărul călătorilor transportați în spațiul urban depășește 130 milioane anual. În transportul urban de călători tramvaiul deține aproape 2/3, restul revenind în proporții aproape egale autobuzelor și troleibuzelor.

Un rol important în activitatea de transport îl are funcția de nod feroviar pentru că Timișoara asigură transportul în 9 direcții. Dispune de un complex feroviar cu trei stații tehnice, dintre care una cu caracter de triaj. Stația Timișoara Nord asigură transportul zilnic a peste 80 000 călători.

Alte activități de transport sînt reprezentate de cele legate de transportul fluviatil (anual circa 3 milioane tone între Timișoara și Otelec) și de transportul aerian (care dispune din 1980 de un aeroport internațional la Giarmata-Vii).

Timișoara este centrul principal regional de învățămînt, impunîndu-se atît prin profilul și numărul mare al liceelor, cît mai ales prin instituțiile și dotările de învățămînt universitar și de cercetare. Ca centru universitar cuprinde institute de învățămînt superior cu numeroase facultăți și peste 25 000 studenți. După orașul București, Timișoara dispune de cel mai mare număr de instituții de artă și de publicații.

Dotarea din domeniul sanitar cuprinde numeroase dispensare de cartiere și din întreprinderi, spitale mari specializate pentru efectuarea unor testări, intervenții, analize și tratamente de interes interjudețean.

Teritoriul administrativ al municipiului Timișoara include o suprafață agricolă care reprezintă circa 57% din suprafața totală, redusă față de 1965 cu 10%, ca urmare a extinderii spațiului construit. Populația ocupată în agricultură este în jur de 2 600 persoane, ceea ce înseamnă numai 1,5% din totalul populației ocupate a orașului. Activitățile agricole au cunoscut o specializare tot mai accentuată în funcție de condițiile pedoclimatice și, mai ales, de solicitările pieței și industriei.

Din totalul terenului agricol cele mai mari suprafețe — peste 90% — reprezintă teren arabil. Pășunile și fînețele dețin 8,5%, iar livezile sub 1%. În ultimele decenii, în structura terenului arabil s-au produs schimbări prin sporirea suprafețelor destinate legumiculturii și plantelor furajere, în comparație cu suprafețele ocupate de cereale. Peste 20% din terenul arabil revine culturii legumelor, cartofilor și pepenilor.

Orașul nu reușește să-și acopere decît o parte a necesarului din teritoriul administrativ, deficitul în produse agroalimentare

fiind completat atît din comunele suburbane, cît şi din zona preorăşenească. Totodată, industria solicită numeroase materii prime agricole, ceea ce implică existenţa unui areal relativ apropiat care să satisfacă cerinţele oraşului.

Parcul Trandafirilor, Parcul poporului, Parcul rozelor, Parcul Doina etc. Un loc mult apreciat este Pădurea Verde, situată în nord-estul oraşului şi care dispune de un camping, un ştrand cu două bazine, secţia etnografică în aer liber. Tipul principal

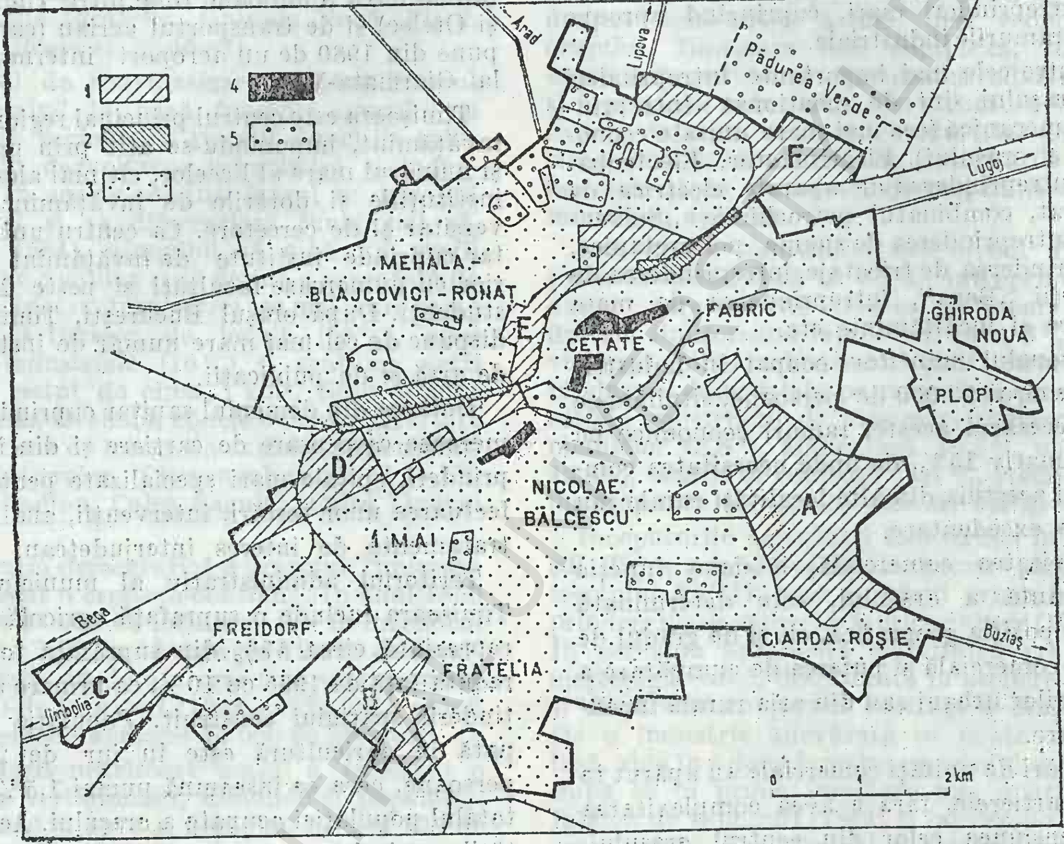

Fig. 50. Municipiul Timişoara. Zonele funcţionale: *1*, industriale (A, B, C, D, E, F); *2*, de transport; *3*, rezidenţiale; *4*, mixte (administrative, social-culturale, comerciale); *5*, spaţii verzi.

Prin valorile cultural-artistice şi istorice pe care le deţine, ca şi prin activitatea actuală cultural-artistică permanent şi variat manifestată, Timişoara reprezintă un centru cu valenţe turistice importante. Clădirile, reprezentînd diverse stiluri de arhitectură, muzeele, teatrele, parcurile şi grădinile oraşului oferă o gamă largă de atracţii. Dintre clădiri se impun: primăria veche (1731 — 1734), catedrala romano-catolică (1736 — 1754), palatul Deschau (1802), Palatul Dicasterial (1850 — 1854), spitalul şi Biserica Mizericodienilor (1735 — 1737), teatrul (1872 — 1875), castelul Huniazilor (sec. XV).

Considerat „oraş al florilor", Timişoara dispune de numeroase parcuri plasate mai ales în partea centrală: Parcul central, Alpinet,

de turism este cel de tranzit, oraşul avînd aproape 3 000 locuri de cazare în hoteluri, vile şi hanuri. În intravilanul oraşului Timişoara s-au cristalizat anumite entităţi teritoriale în funcţie de activitatea economică dominantă desfăşurată (fig. 50). Astfel, s-au individualizat zone de locuit, industriale şi de depozitare, de transport şi comerciale, între care există alte terenuri ocupate cu spaţii verzi, amenajări sportive, grădini şi livezi, spaţii speciale.

Zonele de locuit înglobează peste 50% din intravilan şi cuprind 10 cartiere: Cetate, Fabrica, Josefin, N. Bălcescu, Mehala, Fratelia, Freidorf, Ghiroda Nouă, Plopi şi Ciarda Roşie, ultimele şapte reprezentînd foste aşezări rurale integrate oraşului. La aceste cartiere

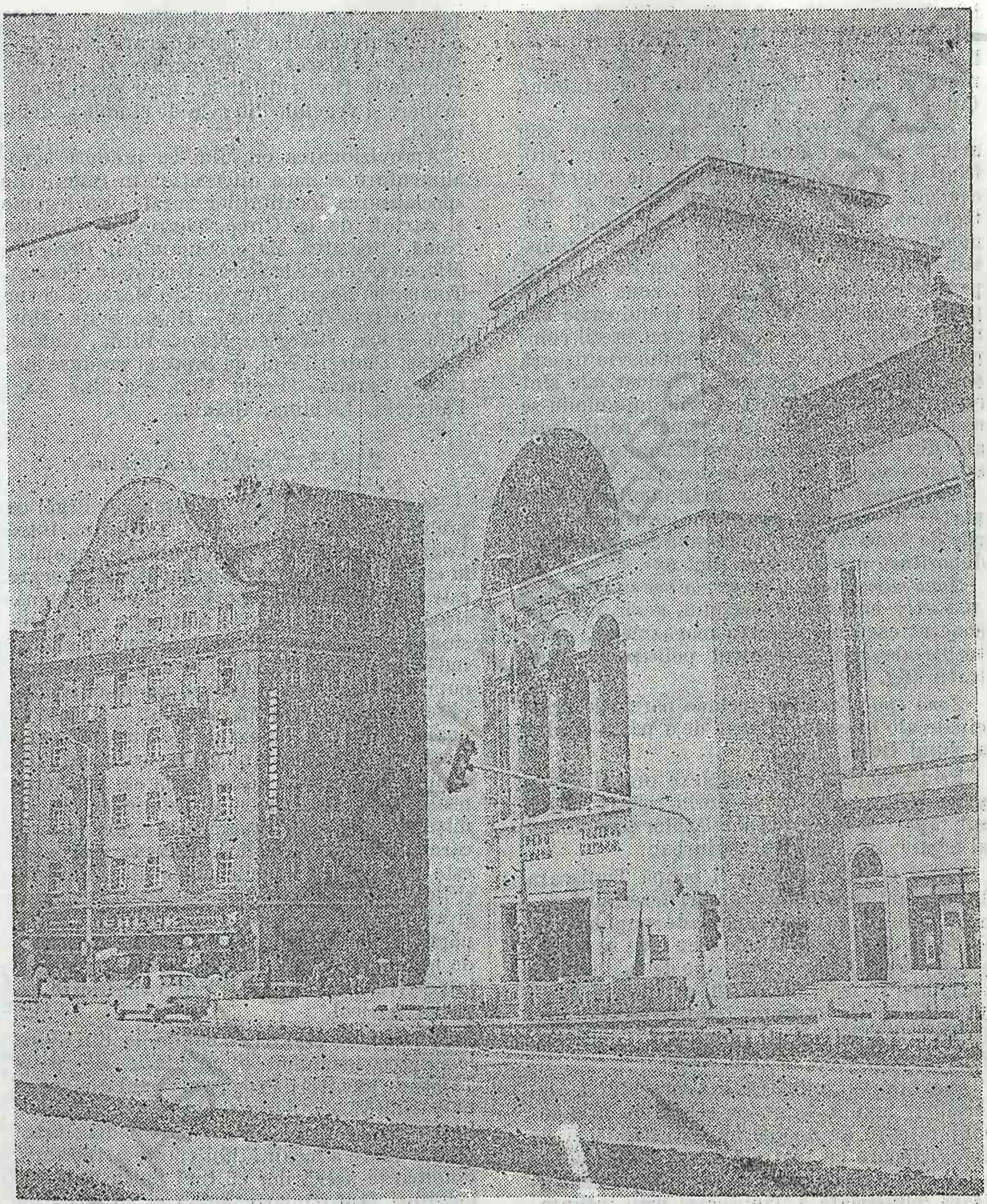

Fig. 51. Timişoara — Teatrul naţional şi Opera (foto V. Sencu).

20—c. 674

istorice s-au adăugat cartiere noi, adevărate ansambluri rezidențiale, cum sînt : Circumvalațiunii I — IV, Calea Șagului, Calea Bogdăneștilor, Calea Girocului, Calea Torontalului, Calea Lipovei, Zona Tipografiei etc.

Zonele industriale sînt reprezentate din arii pe care se concentrează industrii cu profiluri distincte. Zona industrială de sud-est — cea mai întinsă — are profil chimic și electrotehnic, zona de sud-vest cu profil alimentar (prelucrarea laptelui, cărnii, industria zahărului și uleiului), zona de nord-est pentru construcții de mașini, zona de nord pentru construcții de mașini și industrie alimentară și zona de nord-vest cu profil complex (electrotehnică, chimie, industrie ușoară și alimentară). Alte unități industriale sînt repartizate dispersat în teritoriu, impunîndu-se restrîngerea activităților unor secții mai ales din partea centrală, unde poluează sonor sau prin noxele pe care le degajă.

Zona de transport se individualizează în partea de nord a orașului, cuprinzînd gările de Nord, de Est, împreună cu spațiile de depozitare a mărfurilor (fig. 50).

Zona comercială și de servicii se conturează n partea centrală a orașului, acolo unde se concentrează majoritatea magazinelor, instituțiile de artă și centrul politico-administrativ (fig. 51).

Zona spațiilor verzi include parcurile principale ale orașului situate de o parte și alta a rîului Bega.

Prin funcțiile sale complexe orașul Timișoara polarizează un teritoriu relativ întins sub raport demografic, al relațiilor economice, al organizării spațiului periurban.

Locul central pe care îl ocupă Timișoara în sistemul regional de așezări determină fluxuri definitive convergente de populație și de forță de muncă. Zilnic spre oraș se deplasează circa 30 000 de persoane de la distanțe variabile. În izocrona de 30' se înscrie peste 50 % din total, respectiv localitățile Ghiroda, Giroc, Dumbrăvița, Chișoda, Giarmata, Sînandrei, Recaș, Utvin, Jebel.

Dezvoltarea industrială a orașului a determinat manifestarea de relații cu aria înconjurătoare de cooperare industrială și de aprovizionare cu materii prime. Relațiile de cooperare au la bază procesul de descentralizare industrială a Timișoarei prin înființarea de secții în localitățile : Buziaș, Jebel, Lovrin, Recaș, Teremia Mare sau dezvoltarea celor existente de la Deta, Mănăștiur, Peciu Nou. Relațiile de aprovizionare cu materii prime se bazează pe valorificarea parțială a țițeiului și gazului natural din aria Șandra — Variaș — Călacea, a nisipurilor și pietrișurilor de la Timișeni, Uliuc, a unor produse animaliere și vegetale din aria de cîmpie și deluroasă.

Aprovizionarea orașului cu produse agroalimentare se face diferențiat în funcție de specializarea localităților rurale : cu legume și cartofi de la Giroc, Giarmata, Moșnița Nouă, Remetea Mare, Sînandrei, Beregsău Mic, cu fructe de la Recaș, Giarmata, Periam, Tomnatic, Lovrin, Topolovățu Mare, cu carne și preparate din carne — Dumbrăvița, Moșnița Nouă, Beregsău Mare, Birda, Variaș, Recaș, Dudeștii Noi, cu lapte și produse lactate — Șandra, Peciu Nou, Săcălaz, Șag, Pădureni, Liebling, Gătaia.

2.3.4.5. *Cîmpia Lugojului*

Se extinde în lungul Timișului și Begăi ca prelungire estică a Cîmpiei Timișului, între Podișul Lipovei, la nord, Dealurile Lugojului la est și Dealurile Pogănișului la sud, de care este clar delimitată. Spre nord-est se îngustează treptat și trece pe nesimțite în Depresiunea Caransebeș, limita convențională fiind la localitatea Maciova. Se află la altitudini cuprinse între 140 și 170 m, iar în cuprinsul ei se distinge o treaptă mai înaltă, situată la poala dealurilor, cu extindere mai mare sub Dealurile Pogănișului, unde are aspect de cîmpie piemontană joasă. Aici se pot recunoaște terasele mijlocii și inferioare ale Timișului și Begăi, fragmentate de pîraiele care coboară din dealuri. Treapta mai joasă este formată de luncile unite ale Timișului și Begăi, prin care rîurile meandrează puternic și au lăsat numeroase gîrle, belciuge, brațe părăsite, arii mlăștinoase. În urma lucrărilor de hidroameliorații, luncile au fost protejate împotriva inundațiilor și sînt valorificate superior agricol.

Rețeaua de așezări se compune din 46 de localități, însumînd o populație de peste 75 000 de locuitori. Proporția populației urbane este de 57,5 % dar aceasta se concentrează în municipiul Lugoj. De remarcat densitatea relativ mare a localităților (peste 5/100 km²), dominanța așezărilor cu mai puțin de 1 000 locuitori (aproximativ 80 %) și situarea lor la contactul dintre diferite trepte de relief (fig. 52).

Evoluția demografică a localităților rurale între ultimele recensăminte evidențiază un

sold de populaţie negativ (1 300 persoane), depăşit, însă, de creşterea rapidă a populaţiei oraşului Lugoj (6 400). Sporuri de populaţie înregistrează unele reşedinţe de comune (Coşteiu, Găvojdia, Topolovăţu Mare), sate componente ale municipiului Lugoj (Jabor, Măguri, Pini) sau sate cu industrie (Chizătău).

Cea mai mare parte a Cîmpiei Lugojului este ocupată de terenuri agricole, dominant terenuri arabile (83%), urmate de păşuni şi fineţe (12%), aflate pe luvisoluri albice (soluri podzolite argiloiluviale), pseudogleizate şi pseudogleice freatic umede. În partea joasă se află soluri gleice emerse şi soluri brune (eumezobazice) freatic umede. Există diferenţieri nete între cîmpia aluvială şi cîmpiile piemontane în privinţa structurii terenurilor agricole. Dacă în prima terenurile arabile deţin 87 – 90%, în Cîmpia Begheiului şi Darovei, acestea se reduc la 70 – 75%. Păşunile şi fineţele deţin 7 – 8% şi respectiv 15 – 16%. Suprafeţele pomiviticole ocupă suprafeţe importante în Cîmpia piemontană a Darovei, unde se conturează un areal distinct în sectorul Oloşag – Hodoş (1 500 ha de pomi fructiferi, 200 ha de vii). În structura culturilor sînt dominante cerealele. Legumele şi cartofii se cultivă îndeosebi în comunele din jurul oraşului Lugoj, conturîndu-se un bazin legumicol de circa 2 000 ha (Coşteiu, Belinţ, Boldur şi Găvojdia). Creşterea animalelor este axată în principal pe bovine şi ovine, remarcîndu-se proporţia scăzută a porcinelor în comparaţie cu situaţia din întreaga cîmpie a Banatului. Marile complexe de creştere a animalelor sînt înlocuite aici cu fermele de dimensiuni mici de la Racoviţa şi Lugoj.

Municipiul Lugoj are în componenţa sa satele Măguri şi Tapia. Menţionat ca fortificaţie medievală în anul 1334 (pe o veche aşe-

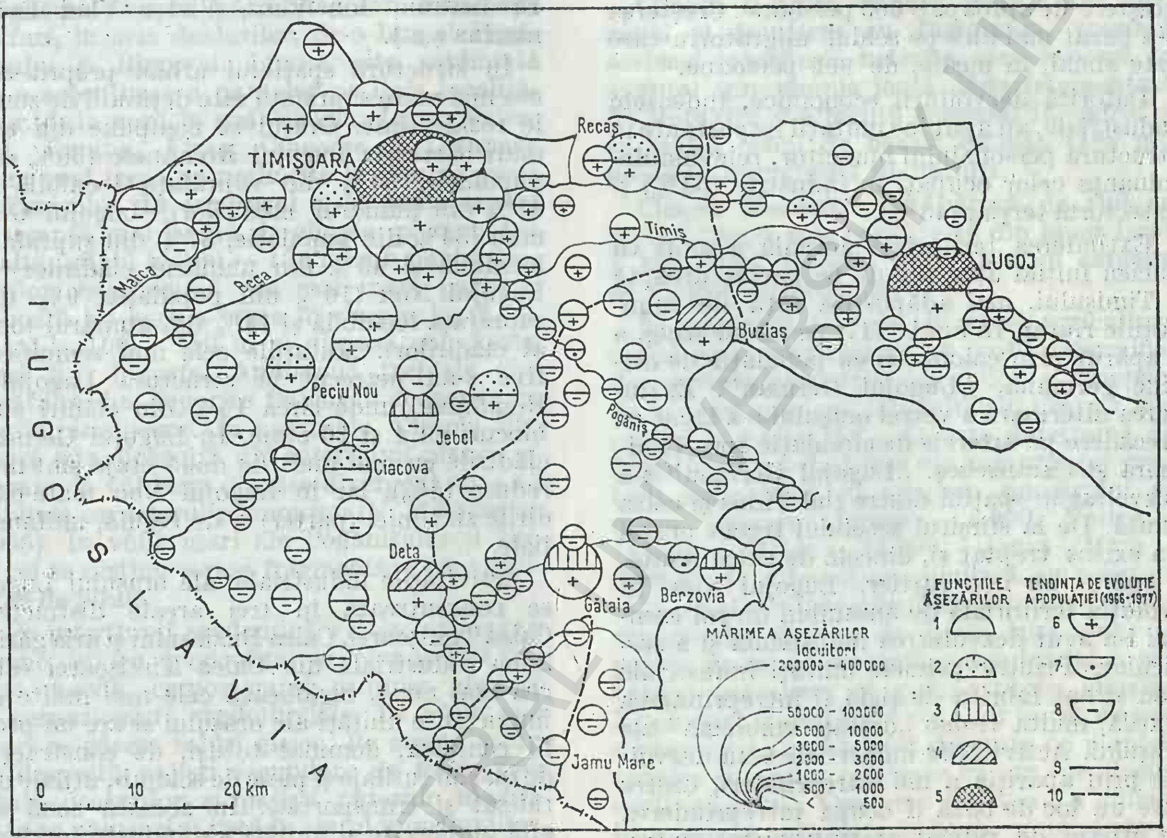

Fig. 52. Cîmpia Timişului şi Cîmpia Bîrzavei. Mărimea şi funcţiile aşezărilor. *1*, Funcţie agricolă; *2*, agroindustrială; *3*, agroindustrială şi de servicii; *4*, industrial-agricolă şi de servicii; *5*, complexă; *6*, tendinţă de creştere; *7*, de stagnare; *8*, de descreştere; *9*, limita cîmpiei; *10*, limită de subunitate.

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

zare daco-română), a devenit, în 1522, reședința județului Severin, în 1779 a județului Caraș, iar din 1873 capitala județului Caraș-Severin.

Prin numărul său de locuitori (50 983 în 1992) face parte din categoria orașelor mijlocii. În perioada 1966 – 1977 a marcat o creștere de aproape 8 000 persoane. Creșterea s-a bazat mai ales pe soldul migratoriu care este anual, în medie, de 900 persoane.

Datorită dezvoltării economice, îndeosebi industriale, au avut loc mutații importante în structura personalului muncitor, relevînd dominanța celor ocupați în industrie (53%) și în sectorul terțiar (43%).

Extinderea teritorială actuală a avut ca nucleu inițial așezarea de pe partea dreaptă a Timișului, mai adăpostită față de inundațiile rîului. În anul 1717, pe malul stîng, a apărut prin colonizări cu populație de origine germană, „Lugojul German". Extinderea ulterioară a vetrei orașului s-a făcut cu precădere pe arterele de circulație spre Timișoara și Caransebeș. „Lugojul German" s-a dezvoltat în spațiul dintre rîul Timiș și calea ferată. De la sfîrșitul secolului trecut orașul s-a extins treptat și, dincolo de calea ferată, a apărut un nou cartier, Lugojul Nou. În evoluția teritorială de ansamblu un rol esențial l-a avut dezvoltarea industrială și a serviciilor. Printre primele unități industriale s-au situat fabrica de țiglă și întreprinderea textilă, multă vreme „unități emblemă" ale orașului. Activitățile industriale s-au dezvoltat prin apariția a noi întreprinderi, dintre care un loc de bază îl ocupă întreprinderea de utilaje de ridicat și transportat, întreprinderea de utilaje și piese de schimb, fabrica de ceramică fină și faianță, filatura de mătase naturală, fabrica de mobilă. Numai în perioada 1965 – 1980 structura producției s-a modificat fundamental. Astfel, proporția industriei textile s-a redus de la 80% la 47%, iar construcțiile de mașini au crescut de la 3% la 25%. Alte ramuri industriale sînt reprezentate de industria alimentară (16%), faianței (5,1%) și a confecțiilor (5%).

Transporturile reprezintă un domeniu important, datorat poziției geografice a orașului și funcției de nod feroviar și rutier, necesității de asigurare a unor legături eficiente între zonele rezidențiale și industriale, între oraș și localitățile rurale din apropiere. În evoluția sa istorică orașul s-a bazat pe funcția comercială (și de schimb), pe puterea politico-administrativă și pe amploarea activităților social-culturale. Este recunoscut locul ocupat de orașul Lugoj în mișcarea culturală românească (cu precădere în cea muzicală), prin personalitățile de marcă pe care le-a avut (Eftimie Murgu, Coriolan Brediceanu, Tiberiu Brediceanu, Ion Vidu, Victor Vlad Delamarina ș.a.).

În structura spațiului urban propriu-zis, cea mai mare suprafață este deținută de zonele rezidențiale. Orașul se compune din trei mari cartiere: Lugojul Românesc (56% din populație, 54% din suprafața locuibilă și 41% din numărul clădirilor), Lugojul German (34% din populație, 37% din suprafața locuibilă și 45% din numărul clădirilor) și Lugojul Nou (10% din populație, 9% din suprafața locuibilă și 14% din numărul total al clădirilor). Mutațiile cele mai semnificative s-au petrecut în structura Lugojului Românesc, unde circa 15% din clădiri sînt blocuri cu 4 și 10 etaje. În Lugojul German clădirile cu mai mult de două etaje sînt mai reduse (5%), iar în Lugojul Nou toate clădirile sînt mici (parter) și de regulă, unifamiliale.

Activitățile industriale ale orașului Lugoj se concentrează în trei areale distincte: Calea Timișoarei, Calea Buziașului și aria gării. Zona industrială din Calea Timișoarei este cea mai nouă, înglobează cele mai multe și importante unități ale orașului și are un profil complex, dominat totuși, de construcții de mașini (utilaje și piese de schimb, utilaje de ridicat și transportat). În această zonă se află amplasate și unități ale industriilor textilă, ceramicii fine și faianței. Zona industrială din Calea Buziașului, conturată în jurul întreprinderii textile, are un profil de industrie ușoară. În apropierea gării s-a conturat o zonă industrială de mici dimensiuni care cuprinde întreprinderea de calapoade, fabrica de mobilă, depozite etc.

Zona comercială este evidentă în centrul Lugojului German, grupînd majoritatea unităților comerciale. Peste rîul Timiș, în Lugojul Românesc, se individualizează o zonă mixtă, comercială, culturală și politico-administrativă.

Valențele turistice ale orașului reies din construcțiile vechi, unele monumentale — turnul clopotniță (1728), catedrala (1766), unul din cele mai importante monumente în stil baroc din Banat, ansamblul arhitectonic al Mănăstirii Minoriților (1733 – 1796), Bir-

tul Poştei — 1726 — , din structura urbanistică, din parcurile şi „falezele" de-a lungul Timişului.

2.3.4.6. *Cîmpia Bîrzavei*

Situată la vest de dealurile Buziaşului şi Dognecei, cîmpia pătrunde, sub formă de golfuri, în aria dealurilor, de-a lungul Pogănişului şi Bîrzavei. Limita este subliniată de o accentuare a pantelor pe linia localităţilor (de la nord la sud) Silagiu, Izgar, Valeapai, Ramna, Fizeş, Clopodia şi Lăţunaş). Spre vest trece pe nesimţite în Cîmpia joasă a Timişului. În cuprinsul ei se poate separa o treaptă mai înaltă de cîmpie piemontană înaltă, aflată la 160 — 170 m sub panta dealurilor, care ocupă cea mai mare parte şi coboară lin spre a trece în cîmpia joasă, situată la 100 — 110 m şi dispusă sub forma unei fîşii înguste. Amîndouă treptele sînt alcătuite din depozite fluviatile acoperite cu argile pleistocene. În ansamblu, Cîmpia Bîrzavei este alcătuită din interfluvii plane, separate de văi largi dispuse divergent spre a-i sublinia caracterul piemontan (V. Mihăilescu, 1966). În văile mari ale Pogănişului şi Bîrzavei se disting terase fragmentate de o mulţime de pîraie.

Pe interfluvii predomină vertisoluri, soluri brune luvice (podzolite) şi planosoluri freatic umede, cernoziomuri cambice gleizate şi cernoziomuri argiloiluviale. Pe văile mai mari se găsesc soluri gleice. Pe aceste soluri se dezvoltă pajişti secundare de fîşcă, spre poala dealurilor şi pajişti puternic modificate cu păiuşuri şi fîşcă în restul interfluviilor. În luncile mari se află pajişti de iarbă moale, coada vulpii şi asociaţii hidrofile. Cea mai mare parte a cîmpiei este ocupată, însă, de terenuri agricole.

În funcţie de particularităţile fizico-geografice, în Cîmpia Bîrzavei se individualizează patru subunităţi: Cîmpia Buziaşului, Cîmpia Tormacului, Cîmpia Gătaiei şi Cîmpia Moraviţei.

Cîmpia Buziaşului se desfăşoară sub dealurile cu acelaşi nume, între Cîmpia Lugojului şi rîul Pogăniş, sub forma a două interfluvii mai importante, unde pot fi recunoscute terasele Timişului şi Pogănişului, fragmentate de mai multe pîraie, printre care remarcăm pîrîul Şurgani. Este ocupată de terenuri agricole şi pajişti secundare.

Cîmpia Tormacului este situată între rîurile Pogăniş şi Bîrzava şi coboară sub formă de evantai, fragmentat de o reţea hidrografică divergentă spre Cîmpia Timişului. Pe marginile ei de nord şi sud sînt tăiate terasele Pogănişului şi Bîrzavei, iar în vest se poate recunoaşte un relief de crovuri. Este ocupată de terenuri agricole şi pajişti secundare.

Cîmpia Gătaiei, situată între valea Bîrzavei şi frontiera cu Iugoslavia, prezintă aceleaşi interfluvii netezite care coboară în evantai spre cîmpia joasă. Este fragmentată de Moraviţa şi afluenţii acesteia. În cadrul ei se înalţă conul de bazalt Şumiga (198 m), declarat monument al naturii.

Cîmpia Moraviţei, străbătută de rîul cu acelaşi nume, este constituită din lunca largă a Moraviţei, însoţită de o fîşie cu caracter de cîmpie piemontană.

În economia Cîmpiei Bîrzavei agricultura ocupă locul principal cu un profil determinat de creşterea proporţiei păşunilor şi fîneţelor de la nord spre sud, ajungînd în Cîmpia Moraviţei la peste 25%. Aceasta determină diferenţieri în acelaşi sens ale importanţei creşterii animalelor cu sporirea numărului de ovine (Sacoşu Turcesc — 8 200, Voiteg — 11 000, Gătaia — 18 000, Jamu Mare — 30 000). O diferenţiere similară se constată şi în creşterea suprafeţelor deţinute de floarea-soarelui şi soia, de la est spre vest. În partea de est se constată o dominanţă a culturilor cerealiere şi pomi-viticole (Buziaş, Niţchidorf, Jamu Mare etc.), iar în cea de vest o creştere a suprafeţelor deţinute de plantele tehnice şi a celor cultivate cu orz (pe alocuri egalează grîul). Creşterea intensivă a animalelor este o activitate de bază, remarcîndu-se localităţile Birda şi Voiteg pentru porcine, Berzovia, Gătaia şi Sacoşu Turcesc pentru bovine.

Activităţile industriale din aşezările rurale aparţin industriei mici, fiind mai dezvoltate în localităţile Gătaia, Jamu Mare, Berzovia, Liebling.

Reţeaua hidrografică divergentă are o importanţă mare în distribuirea reţelei de aşezări. Din cele 56 de aşezări, 37 (2/3) sînt situate pe văi. În anul 1977 Cîmpia Bîrzavei înregistra o populaţie de aproape 64 000 de locuitori (din care doar 17,8% în mediul urban) cu 1 500 de persoane mai redusă decît în 1966. Tendinţa de scădere a populaţiei are la origine sporul natural, în general, negativ şi mai ales migraţiile definitive. Cele mai semnificative descreşteri s-au constatat în localităţile Gaiu Mic, Bărbosu şi Lăţunaş. Cu ex-

cepţia oraşelor (Buziaş şi Deta), doar 11 localităţi rurale au marcat creşteri ale numărului de locuitori (Gherman, Voiteg, Gătaia, Birda etc) (fig. 52).

Densitatea aşezărilor este mai mare în Cîmpia Gătaiei şi Cîmpia Buziaşului (4,0/100 km²) decît în Cîmpia Tormacului (3,4/100 km²) şi Cîmpia Moraviţei (2,5/100 km²). Circa 60% din aşezări se încadrează în grupa de mărime mijlocie-mică. În timp ce localităţile Buziaş, Deta şi Gătaia au peste 5 000, Berecuţa, Mînăstire, Duboz, Cadar, Ersig au sub 500 de locuitori.

Oraşul **Buziaş**, situat la contactul dintre cîmpie şi dealuri, beneficiază de o poziţie centrală în sistemul căilor de comunicaţie şi faţă de reţeaua aşezărilor rurale. Atestat documentar în anul 1320, s-a dezvoltat în apropierea vechii aşezări dacice Ahihis (101 d. Chr.). Elementul esenţial în dezvoltarea localităţii l-a constituit valorificarea apelor minerale, începută încă de la sfîrşitul secolului trecut, atît sub raport terapeutic, cît şi alimentar. La recensămîntul din 1910, Buziaşul avea 2 900 locuitori, iar la cel din anul 1977 circa 5 200. În 1992 a ajuns la 7 999 locuitori.

Perioada de după anul 1975 a modificat profilul funcţional prin apariţia şi dezvoltarea activităţilor industriale. Toate unităţile apărute sînt secţii ale unor întreprinderi timişorene iar zona industrială a oraşului şi profilul ei nu afectează calităţile curative ale mediului. Prin cele 1 500 locuri de muncă, localitatea s-a transformat într-un centru de convergenţă a populaţiei din satele situate în apropiere.

Cu toată diversificarea activităţilor economice, Buziaşul rămîne una din staţiunile cele mai solicitate, atît datorită proprietăţilor apelor minerale (carbogazoase, feruginoase, bicarbonatate, clorurosodice hipotone), cît şi climatului blînd fără schimbări bruşte de presiune.

Oraşul **Deta**, care, ca şi Buziaşul, a devenit oraş în anul 1968, a apărut pe locul unei aşezări mai vechi; în 1770 înregistra 600 de locuitori. La începutul secolului populaţia se apropia de 4 000 de locuitori, pentru ca în anul 1966 să atingă 5 978. Cu o creştere medie doar de 3,5‰ oraşul înregistra în 1977, 6 186 de locuitori, iar în 1992, 7 143.

Dezvoltarea sa economică este dominată de întreprinderea de prelucrare a lemnului (placaj şi furnire), la care se adaugă fabrica de produse lactate, fabrica de pîine, ateliere de confecţii şi tricotaje aparţinînd industriei meşteşugăreşti şi artizanale.

Sub aspect urbanistic oraşul se caracterizează prin predominanţa clădirilor parter şi cu un etaj, prin dezvoltarea sa de-a lungul unei axe orientată nord-sud. În afara zonelor industriale şi de transport din partea centrală, în vestul oraşului s-a conturat o zonă profilată pe industria alimentară.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3

PODIȘUL MEHEDINȚI

3.1. Constituția geologică și caracterele reliefului

Una dintre cele mai mici, dar mai bine individualizate regiuni geografice ale țării, Podișul Mehedinți se înscrie ca treaptă intermediară între Munții Mehedinți și Piemontul Motrului, despărțit de acesta prin ulucul depresionar Halînga — Comănești. Acest podiș, lung de circa 53 km și lat de 16 — 25 km, cu o suprafață de 785 km², reprezentînd 0,33% din suprafața țării, este orientat de la nord-vest spre sud-est. Individualitatea geografică a acestei unități a fost observată de L. Mrazec (1896), dar originalitatea sa a fost pusă în evidență de Emm. de Martonne (1904, 1907). Limita dinspre munți, care îl domină cu 400 — 500 m, trece pe la vest de satele Cloșani, Godeanu, Izverna, Gornenți și Negrușa. Contactul dintre cele două unități este bine marcat de un povîrniș repede, pe unele locuri chiar prăpăstios, sculptat în genere în calcare. Numai în puține locuri, ca la vest de Costești, contactul este mai șters, prin intervenția Dealului Băia, care formează un fel de treaptă secundară între podiș și munți. Înălțimile mai mari din nordul podișului nu sînt legate strîns de munte, ci despărțite prin curmături sau chiar prin văi.

Spre ulucul depresionar din est se termină printr-un abrupt de 150 — 200 m care trece pe la vest de satele Comănești, Bala de Sus, Rudina, Șovarna, Ilovăț, Șușița, Breznița-Ocol și Dudașu Schelei. În nord-est podișul se întinde pînă la Motru, iar spre sud-vest, pînă la Dunăre, care îl desparte de Podișul Miroč de pe teritoriul Iugoslaviei, unitate naturală cu însușiri asemănătoare.

Podișul Mehedinți, deși este o unitate geografică cu înălțimi caracteristice regiunilor deluroase, are, totuși, o alcătuire petrografică și mai ales o structură geologică specifice munților. Astfel, cea mai mare parte a sa corespunde „pînzei getice", alcătuită din roci metamorfice (micașisturi, gnaise, cuarțite etc.) venite dinspre vest, peste sedimentarul mezozoicului inferior și mijlociu. Înaintarea pînzei cristaline, care are la bază, în unele locuri, și roci ultrabazice, serpentine, a antrenat și unele formațiuni sedimentare de dedesubt, formînd o altă pînză, iar formațiunile autohtonului au fost cutate și faliate, reliefîndu-se un anticlinal pronunțat de-a lungul podișului, de la est de Baia de Aramă pînă la Vîrciorova (fig. 53). Această alcătuire complicată a fost observată de G. M. Murgoci (1905) și studiată amănunțit de Al. Codarcea (1940).

Dar Podișul Mehedinți este apropiat de munți nu numai prin rocă și structură, ci și prin evoluția reliefului, marcată, probabil de toate ciclurile de denudare succedate în Carpați. Emm. de Martonne, care a observat (1904 a, b, 1907) gradul înaintat de nivelare a întregului podiș, afirmă că e o peneplenă înălțată, cu relief întinerit recent. Caracterul acesteia este atît de pronunțat, încît „e greu să găsești un exemplu mai tipic de peneplenă dominată de înălțimi izolate, de calcar sau de cristalin, care sînt martori ai primei faze de eroziune" (Emm. de Martonne, 1904 b, p. 440). O observație asemănătoare face mai tîrziu și I. Vintilescu (1941, p. 123): „Cînd ai ajuns sus, deodată orizontul ți se deschide larg și privirea îți alunecă pe suprafețe netezi, uneori perfect orizontale, ori slab vălurite din care se ridică spinări domoale

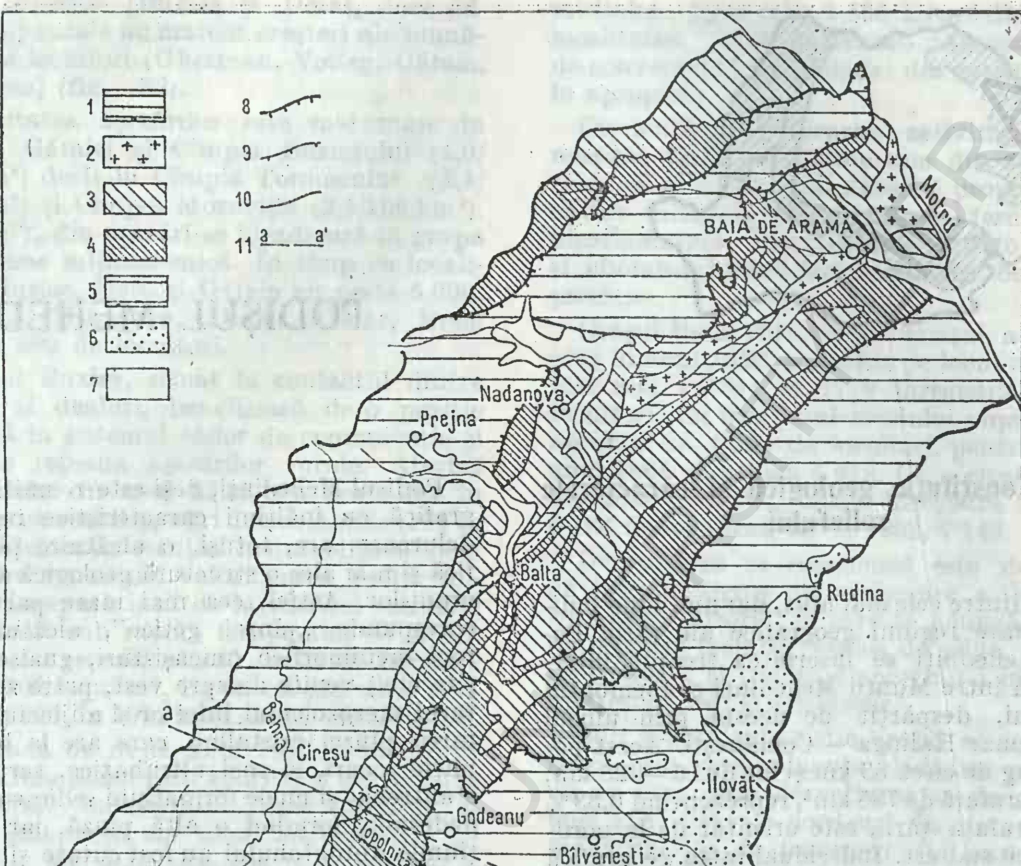

F.g. 53. Schiţa geologică a Podişului Mehedinţi (După *Harta geologică*, 1 : 200 000, cu simplificări). *1*, Cristalin autohton; *2*, granit din autohton; *3*, sedimentar permo-mezozoic autohton; *4*, sedimentar mezozoic din paraautohton (pînza de Severin); *5*, pînza getică; *6*, sedimentar posttectonic, transgresiv, miocen; *7*, cuaternar; *8*, linia de şariaj a pînzei getice; *9*, linia de şariaj a pînzei de Severin; *10*, falie; *11*, direcţia profilului geologic. A. Profil geologic transversal a — a'. *1*, Cristalin autohton danubian; *2*, sedimentar permo-mezozoic autohton; *3*, sedimentarul mezozoic para-autohtonul de Severin; *4*, cristalinul pînzei getice; *5*, sedimentarul mezozoic al pînzei getice; *6*, sedimentarul posttectonic transgresiv, miocen; *7*, planuri de şariaj; *8*, falie.

ce nu ştirbesc cu nimic imaginea care te face să crezi că eşti în plină cîmpie (fig. 54). Dar cu cît înaintezi pe întinsul podişului observi că orizontalitatea îţi este tulburată de un şir de creste semeţe care se aliniază de la nord-est către sud-vest" (fig. 54).

În ciuda individualizării clare faţă de munţii de alături, Podişul Mehedinţi prezintă, deci, însuşiri asemănătoare cu ale acestora ca alcătuire litologică (şisturi cristaline, calcare

Mai departe, spre sud-vest, nu se mai poate vorbi de o continuare a ulucului depresionar, astfel că cele două fîşii care îl încadrează se întîlnesc de-a lungul unei denivelări situate pe stînga văii Bahnei. Fiecare dintre cele trei părţi este legată strîns de alcătuirea petrografică şi de structură. Astfel, partea dinspre munţi este sculptată în cristalinul pînzei getice. Numai în marginea sa dinspre ulucul depresionar ies la iveală şi formaţiu-

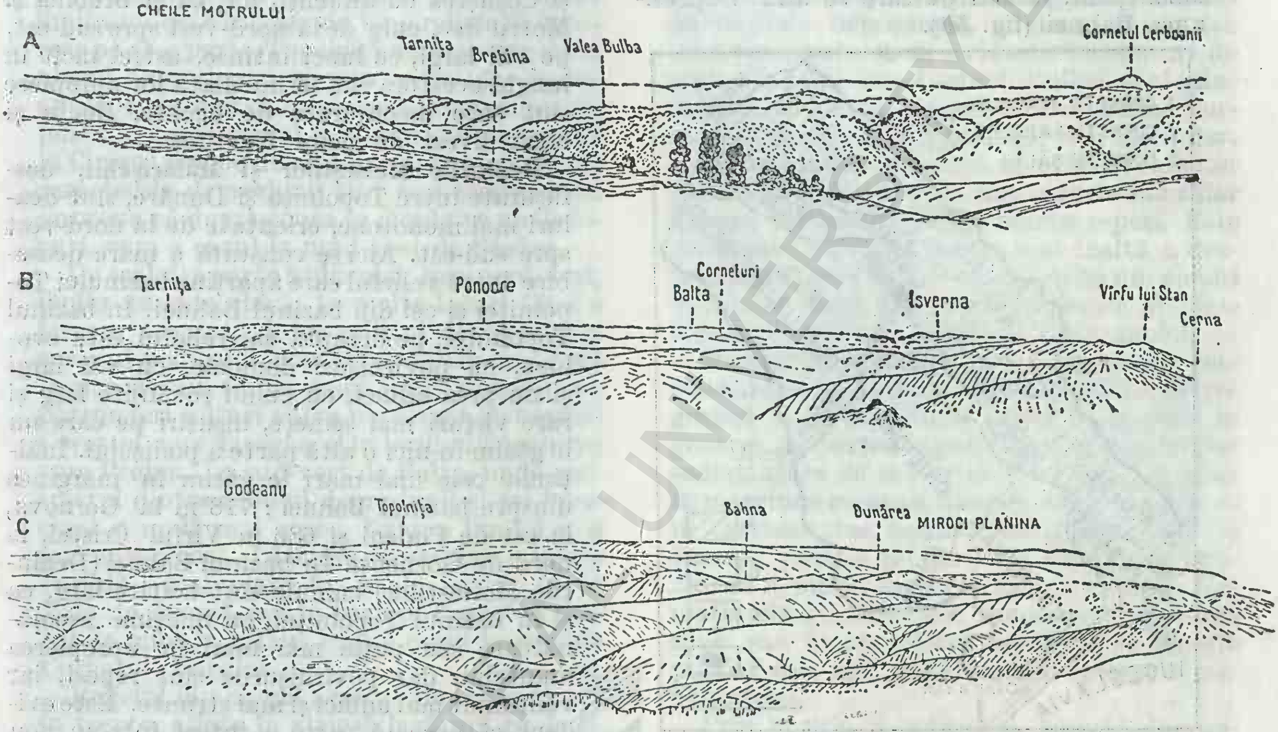

Fig. 54. Schiţe panoramice din partea estică a Podişului Mehedinţi luate de pe înălţimile dintre Brebina şi Motru (după Emm. de Martonne, 1907).

mezozoice), fragmentare tectonică şi nivelare în fazele de modelare precuaternare, intensitatea adîncirii fragmentării, ca şi unele trăsături social-economice, ceea ce a făcut ca uneori să fie considerat ca parte a Carpaţilor Meridionali (V. Mihăilescu, 1963). În acelaşi timp, altitudinea mai mică (în medie 500 — 600 m), culmile netezite, cu numeroase aşezări omeneşti, fac ca Podişul Mehedinţi să aibă aspect deluros.

Privit în general, acest podiş se diferenţiază în trei părţi de forma unor fîşii, cu lăţime variată, orientate în lungul podişului, adică de la nord-est spre sud-vest : una situată pe sub marginea munţilor, alta paralel cu ulucul depresionar Halînga—Comăneşti, iar între ele un uluc depresionar, care se întinde de la Baia de Aramă pînă la Cireşu (fig. 55).

nile sedimentare, cum e cazul la Nadanova, Gornoviţa şi la nord de Balta, iar în bazinul inferior al Bahnei, peste cristalin, apar formaţiuni terţiare. Ulucul depresionar coincide, în mare, cu marginea estică a largului sinclinoriu de la est de Munţii Mehedinţi şi cu o parte a flancului nord-vestic al anticlinalului din lungul podişului. El este sculptat în formaţiuni sedimentare calcaroase şi în şisturi argilo-grezoase şi numai partea dinspre munte a golfurilor pe care le formează către vest, în lungul rîurilor mai mari, e sculptată în roci cristaline. Fîşia din latura estică a podişului începe din bolta anticlinalului şi de-a lungul său se succed ca fîşii, sau apar insular, formaţiuni autohtone mezozoice, calcare, marnocalcare, şisturi grezoase, gresii grosiere silicioase şi chiar granite (local, la Buseşti),

apoi cristalinul pînzei, după care urmează, peste cristalin, formaţiuni sedimentare tortoniene, sarmaţiene, miocene şi ponţiene (fig. 53).

Partea podişului de sub munte se împarte în trei sectoare cu însuşiri proprii : unul de nord, cuprins între Motru şi valea superioară a Topolniţei, numit Dealurile Izvernei (sau ale Paharnicului), altul de sud-vest, care s-ar putea numi Dealurile Moiseştilor şi Mălărişchii, la sud de care se află Depresiunea Bahnei (fig. 55).

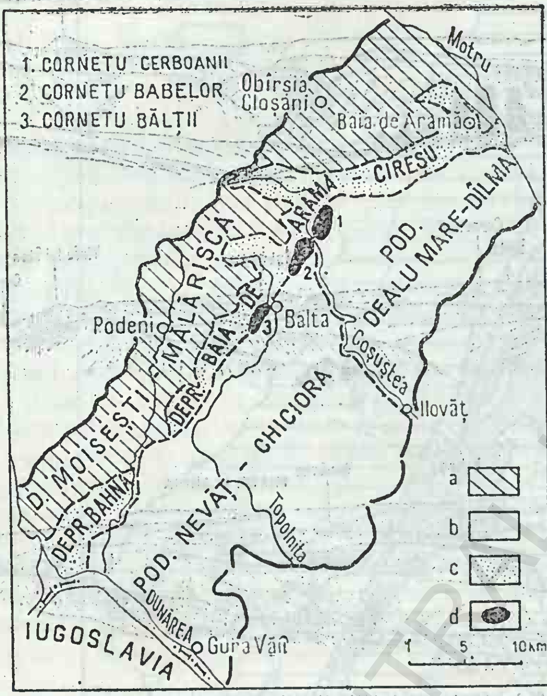

Fig. 55. Diviziunile morfologice ale Podişului Mehedinţi : *a*, dealuri ; *b*, podiş : *c*, depresiuni ; *d*, cornete.

Dealurile Izvernei reprezintă porţiunea cu relieful cel mai accidentat şi cu înălţimile cele mai mari din cuprinsul podişului care culminează în Vîrful Paharnicului, 887 m, din partea centrală, şi Cuca Mare, 788 m, de la vest de satul Gornoviţa[1]. Unele dintre acestea au povîrnişuri repezi pînă la vîrf (fapt oglindit în toponime, ca „Ţapa", de lîngă Izverna), iar altele prezintă trepte întinse şi ondulate larg, numite de localnici „săsturi". Toate aceste dealuri sînt asimetrice : cu povîrnişurile dinspre nord şi nord-vest repezi, ajungînd în unele locuri la 35 — 40°, iar cele dinspre est şi sud-est domoale. Acest caracter dominant are urmări însemnate asupra topoclimatului, ca şi a modului de folosire. Povîrnişurile dinspre nord, sau „dosurile", au rămas încă acoperite de pădure („Dosu-al Mare", „Dosul Ursului"), iar cele sudice sînt acoperite de pajişti şi culturi agricole („Faţa Mare", „Faţa Icoanei" etc.). Apele principale din cuprinsul acestor dealuri, Topolniţa şi Coşuştea cu afluenţii lor, ca şi Brebina şi Motru Sec, curg de la nord-vest spre sud-est, pe văi largi, cu lunci întinse, astfel încît în lungul acestora sau în imediata lor apropiere sînt sate înconjurate de ogoare, fîneţe şi chiar livezi de pomi fructiferi.

Dealurile Moiseştilor şi Mălărişchii, desfăşurate între Topolniţa şi Dunăre, sînt dealuri mai monotone, orientate de la nord-vest spre sud-est. Aici se constată o mare deosebire între relieful care aparţine bazinului Topolniţei şi cel din bazinul Bahnei. În bazinul Topolniţei, pe dreapta sa, relieful este evoluat, cu povîrnişuri domoale, cu văi largi şi nu prea adînci, cu culmi rotunjite larg şi rare vîrfuri mai semeţe, însuşiri pe care nu le găsim în nici o altă parte a podişului. Înălţimile cele mai mari le găsim în marginea dinspre bazinul Bahnei : 718 m la Gornova, la est de Podeni şi 686 m Vîrful Cristei, la nord de Gornenţi. În bazinul Bahnei (Dealurile Moiseştilor) culmile sînt boltite larg, ca şi în bazinul Topolniţei, cu înălţimi asemănătoare sau puţin mai mari în apropierea muntelui, dar povîrnişurile sînt repezi, iar văile mult mai adînci şi mai strîmte. Este evident că această parte a intrat într-un nou ciclu de modelare. Înfăţişarea variată a reliefului are urmări însemnate pentru modul de folosire. Dealurile din bazinul Topolniţei (Dealurile Mălărişchii) sînt în cea mai mare parte despădurite, iar terenul folosit pentru agricultură (pajişte, livezi) şi aşezări. În schimb, dealurile din bazinul Bahnei au numai culmile şi partea de sus mai domoală a povîrnişurilor folosite pentru culturi şi aşezări, pe cînd povîrnişurile repezi, cu întindere mai mare, sînt acoperite de pădure.

Ulucul depresionar Baia de Aramă — Cireşu se desfăşoară de la nord-est de Baia de Aramă pînă la Cireşu, pe mai mult de 30 km, cu însuşiri variate. Caracterul său depresionar este mai pronunţat între Baia de Aramă şi Nadanova, şi mai şters în alte locuri, ca între Sfodea şi Cireşu (fig. 55).

Limita de sud-est este foarte clară : un povîrniş pe unele locuri chiar abrupt,

[1] Numele suprafeţei de nivelare Gornoviţa, dat de De Martonne (1907), nu provine de la acest sat, ci de la satul cu acelaşi nume, aflat în partea de sud-vest a Munţilor Vîlcanului, unde această platformă are o întindere mare.

prin care se trece de jos, din vatra depresiunii, la șesurile întinse ale părții de sud-est a podișului sau la crestele cornetelor înalte, care se întind între Busești și Sfodea. Înălțimea acestui povîrniș este de 300 — 350 m la sud de Baia de Aramă, de circa 150 m la nord de Busești și de 95 — 100 m la est de Balta, însă culmile cornetelor domină vatra depresiunii cu mai mult (Vîrful Cerboanii domină lunca Coșuștei cu circa 400 m la Nadanova). Dar de la Balta pînă la Cireșu limita nu este tot așa de bine reliefată deoarece pe de-o parte, Topolnița nu mai curge prin ulucul depresionar, ci prin podiș (dar foarte aproape de marginea de sud-est a ulucului, pînă intră pe drumul subteran din peștera de la Cireșu), iar pe de altă parte, pentru că aici caracterele depresiunii sînt mai șterse, dînd impresia că depresiunea se pierde pe unele locuri, cum e cazul la nord-vest de Sfodea.

De cealaltă parte a ulucului, spre nord-vest, limita nu este clară, în multe locuri fiind o trecere treptată între relieful depresiunii și acela al podișului, contactul dintre cele două trepte avînd forma unei linii sinuoase cu pătrunderi adînci către nord-vest, în bazinul Coșuștei spre Izverna și în bazinul Topolniței spre Prejna. La sud-vest de Balta, unde contrastul dintre relieful depresiunii și cel învecinat e mult mai șters, fixarea limitei e și mai anevoioasă. Lățimea depresiunii e foarte variată: mai mare în unele locuri, ca la Baia de Aramă sau în bazinul Coșuștei, destul de mică în altele, cum e cazul la vest de Cornetul Babelor.

Relieful din lungul acestui uluc este dispus în trepte, aflate în strînsă legătură cu bazinele hidrografice ale rîurilor principale modelatoare: Bulba (cu două nivele superioare, al Ponoarelor și al Zătonului), Coșuștea și Topolnița. Nivelul cel mai coborît din lungul acestui uluc se află la est de Baia de Aramă, în lunca Bulbei (la 275 m alt. abs.), care stă în legătură cu nivelul Motrului. În bazinul Ponoarelor, altitudinea cea mai coborîtă este la Lacul Turcului (330 m alt. abs.), iar înălțimile din împrejurimi se situează la 400—450 m. În bazinul Zătonului se mențin aproximativ aceleași înălțimi, dar în bazinul Coșuștei punctul cel mai coborît din lunca rîului este de 400 m la est de Nadanova, iar înălțimile cele mai mari trec în unele locuri cu puțin de 500 m. Mai departe, de la Balta la Cireșu, relieful se menține aproape la aceeași înălțime de 450 — 470 m.

Relieful din lungul acestui uluc este destul de variat. Astfel, în bazinul Coșuștei și al Topolniței este mai monoton, mai evoluat, cu lunci largi, mărginite de povîrnișuri domoale. Dinspre nord-vest coboară gruiuri prelungi, care se pierd pe nesimțite în depresiune; numai acolo unde apare mai mult calcar se înalță „cornețele", cu înfățișarea lor cu totul aparte (la Nadanova și Gornovița). Între Balta și Cireșu, dealurile din depresiune au povîrnișuri mai domoale decît în afara depresiunii și se asociază cu un șir de curmături largi. Văile, ceva mai largi decît dincolo de limitele depresiunii, au lunci mici, dar bine conturate și cu evidente începuturi de polii. Relieful din bazinul Bulbei și al afluenților săi de pe căi subterane, Pîrîul Turcului și Zătonul, are înălțimi mai mici, dar, cu toate acestea, prezintă un evident caracter de tinerețe. Aici luncile sînt înguste sau chiar lipsesc, iar povîrnișurile foarte repezi. Este interesant faptul că partea mai înaltă a dealurilor din depresiune, cu rămășițe din cicluri vechi, se leagă de nivelul inferior al platformei Gornovița din Munții Vîlcanului.

Existența acestui uluc depresionar este condiționată în primul rînd de variația petrografică și de structură, el fiind sculptat, în general, în partea superioară a formațiunilor sedimentare de sub cristalinul getic și chiar în marginea acestuia dinspre sinclinal. Numai în extremitatea nordică, de la nord-vest de Busești pînă la est de Baia de Aramă, eroziunea a ajuns, în unele locuri, chiar la formațiunile granitice din fundament. În acest uluc sau în apropierea acestuia, se găsește partea cea mai însemnată a carstului mehedințean.

Prin poziția și natura ei, această depresiune a avut un rol însemnat în viața omului; de-a lungul său trec drumurile cele mai importante din Podișul Mehedinți și la marginea sa de nord-vest sînt concentrate cele mai multe așezări omenești. De aceea, prin activitatea îndelungată a omului, peisajul natural, mai ales vegetația, a avut de suferit aici mai mult decît în celelalte părți ale podișului.

Depresiunea Bahna, situată în marginea de sud-vest a Podișului Mehedinți, este orientată de la nord-est spre sud-vest, ca și depresiunea Baia de Aramă — Cireșu. De aceea poate fi considerată ca o continuare a acesteia. Dar Depresiunea Bahnei este legată de Depresiunea Orșovei, care limitează Podișul Mehedinți în extremitatea sa de sud-vest, aproape constituind un golf al acesteia. Ca urmare, unii cercetători vorbesc de o singură depresiune Ogradena—Bahna (N. Popescu,

1968). Are aspectul unui mic culoar lung de 9 km şi lat de 2,5 — 3 km. Limita vestică este formată de un abrupt de circa 100 m, care se poate urmări dinspre Defileul Dunării, pe dreapta Bahnei, pînă la dealul Foaie-n Fir, iar de aici spre est pînă în dreptul satului Bahna. Spre est limita o formează rîul Bahna, care în unele locuri pare a intra în partea estică a podişului. Această depresiune are un aspect pronunţat deluros; în cuprinsul ei înălţimile oscilează între 175 şi 250 m, iar fundul văilor este abia la 55 — 75 m. Relieful acestei depresiuni este sculptat în formaţiuni terţiare care acoperă aici rocile metamorfice. Partea inferioară a povîrnişurilor este destul de repede, amintind în multe locuri de munte. În schimb, culmile sînt boltite larg, astfel încît ele au putut fi folosite pentru agricultură, păşune şi fîneaţă.

Partea estică a podişului, dinspre Piemontul Motrului, are o lăţime aproape constantă de 7 — 8 km şi ocupă aproximativ jumătate din suprafaţa întregului podiş. Deşi relieful este mult mai uniform decît în cealaltă jumătate (ceea ce justifică pe deplin numele de podiş) are, totuşi, o fragmentare relativ accentuată, ca urmare a adîncirii recente a văilor într-o suprafaţă veche, ondulată larg sau aproape plană pe unele locuri. Aceste poduri au dimensiuni variate: lungimea de la 1 — 2 la peste 10 km, iar lăţimea în jur de 1 km, fără să lipsească locurile unde ea trece de 2 — 3 km (la vest de satul Dîlma).

În cuprinsul acestei părţi se pot deosebi două unităţi: una — **Dealul Mare — Dîlma** —, care se întinde de la Motru pînă la Coşuştea şi afluentul său de pe dreapta, Criva, şi alta — **Nevăţ — Chiciora** —, extinsă spre sud-vest, pînă la Dunăre (fig. 55).

În prima unitate, **Dealul Mare — Dîlma,** înălţimile cele mai mari, de 600 — 615 m, se găsesc către ulucul din interiorul podişului, de unde scad treptat spre sud-est pînă la 400 sau chiar 350 m, înălţime de la care se coboară în depresiunea de contact Comăneşti — Halînga.

Către ulucul depresionar, de-o parte şi de alta a Coşuştei, sînt cornetele cele mai mari din tot podişul: Cornetul Cerboanii şi Cornetul Babelor. Văile mai importante sînt orientate de la nord-vest spre sud-est. Cîteva dintre acestea nu au obîrşie, ele fiind deschise spre ulucul depresionar. Aşa sînt văile Rîienilor, Împărţitoarei, Jghibinei şi altele. Dar cazul cel mai interesant este acela al văii Pistriţei, care, foarte adîncită în tot lungul său, de la Pistriţa are fundul înclinat spre Bulba. Podurile sînt despădurite şi folosite pentru agricultură, pajişte şi pentru aşezări, iar povîrnişurile sînt acoperite de pădure. Drumurile urmăresc cu precădere culmile, dar nu evită nici firul văilor.

Unitatea următoare, **Nevăţ — Chiciora,** limitată de văile Crivei şi Coşuştei în nord şi Clişăvăţului şi Topolniţei în sud, ajunge la înălţimi de peste 700 m, în vîrfurile Nevăţ 715 m şi Chiciora 723 m, situate la 3 — 4 km de marginea dinspre ulucul depresionar; dar înălţimea generală a dealurilor dintre văile amintite trece de 600 m pe toată latura de vest, de unde scade spre marginea estică la 400 m şi chiar mai puţin. Între Balta şi Prosăc, Topolniţa curge chiar pe lîngă marginea acestei unităţi, dar pe la est de Cornetul Bălţii, înscris în şirul cornetelor de la nord.

De la Topolniţa pînă la Dunăre, relieful se aseamănă cu cel dintre Motru şi Coşuştea. Înălţimile cele mai mari se găsesc pe stînga văii Bahnei, culminînd cu Matorăţul 630 m, de unde scad spre sud-est, ajungînd în jur de 300 m la vest de Brezniţa- Ocol. În capătul sudic al podişului, se înalţă Dealul Vărănic de 409 m, asemănător ca peisaj cu cornetele din partea de mijloc a podişului.

Apele principale sînt orientate tot de la nord-vest spre sud-est şi toate au văi adînci şi strîmte, cu povîrnişuri repezi, adevărate chei sau defilee. Ceva mai mult: Topolniţa, al doilea rîu ca mărime care traversează podişul (după Coşuştea) şi care, de la Balta pînă la Prosăc, curge de la nord spre sud, merge pe cale subterană, de la gura peşterii Topolniţei de la Cireşu pînă la Prosăc, distanţa de circa 700 m. Aici carstul are un rol însemnat în peisaj, în timp ce în latura dinspre Depresiunea Comăneşti-Halînga se impun în peisaj versanţii atacaţi de eroziunea torenţială. La Pîrlage este o arie apreciabilă de porniturі, ceea ce reprezintă o raritate în cuprisul podişului.

Trăsătura esenţială a jumătăţii estice a podişului este dată, aşadar, de contrastul izbitor dintre culmile netezi sau uşor ondulate şi povîrnişurile repezi ale văilor adînci şi strîmte, care despart podurile. Această însuşire are urmări însemnate pentru viaţa omului şi pentru modul de folosire a terenului. Culmile, odinioară acoperite de pădure de gorun, sînt acum aproape în întregime despădurite. Locul pădurii l-au luat culturile agricole, livezile, pajiştile întinse şi din loc în loc satele. Tot de-a lungul culmilor trec şi drumurile principale care fac legătura între satele din ulucul Baia de Aramă–Cireşu(şi chiar

de dincolo de acesta) cu Depresiunea Comănești — Halînga și cu Drobeta Turnu-Severin. Abia recent s-au construit drumuri forestiere de-a lungul Coșuștei și Bahnei, care schimbă întrucîtva modul de circulație. Pe unele văi importante, cum e aceea a Topolniței, abia de se poate strecura o potecă de picior pe anumite porțiuni, practicabilă numai în anumite perioade din an. Povîrnișurile sînt acoperite aproape în întregime de pădure. Impresionează prin masivitatea pădurii mai ales partea dinspre Dunăre, ca dealurile din bazinele Jidoștiței și Bahnei inferioare, unde relieful are caractere foarte apropiate de acelea ale munților. Singura vale, pe care se găsește un sat, este aceea a Pistriței, constituind un caz aparte.

3.2. Relieful carstic

Prezența calcarelor face ca relieful carstic, cu formele și fenomenele caracteristice, să ocupe un loc însemnat în peisajul regiunii, atrăgînd de mult atenția cercetătorilor (Emm. de Martonne, 1907; I. Vintilescu, 1940; I. Ilie, 1969; V. Decu și colab., 1975 etc.). Formele care se impun mai întîi în peisaj sînt *cornetele*[1], înălțimi izolate cu înfățișarea unor acoperișuri de șuri uriașe, care se înșiră la est de ulucul Baia de Aramă—Cireșu, între Busești și Sfodea: Cornetul Cerboanii, Cornetul Babelor și Cornetul Bălții. Acestea sînt sculptate în calcarele din flancul nord-vestic al anticlinalului asimetric din lungul podișului, constituind martori de eroziune de interes deosebit, care domină împrejurimile cu șesuri întinse, sculptate, în parte, tot în calcar, în flancul estic al anticlinalului, cum este cazul la Cîmpul Peșterii de la Baltă sau la Busești. Însemnătatea acestor cornete a fost semnalată de Emm. de Martonne (1907, p. 127), care le-a comparat cu monadnock-urile din America de Nord.

Privind de aproape, la cornetele mai mari se observă o evidentă asimetrie: povîrnișul de sud-est, săpat în capul stratelor, este mai abrupt decît cel nord-vestic, care corespunde în general feței stratelor. Acest caracter este mai pronunțat la Cornetul Bălții decît la celelalte.

Pe lîngă aceste cornete mari, care domină șesurile podișului sînt și cornete mai mici, în Depresiunea Baia de Aramă—Cireșu sau în prelungirea acesteia spre sud-vest, numite „cornețele", ca acelea de la Gornovița și Nadanova. Șirul acestor cornete mai mici (în general, martori de eroziune din nivelul cel mai întins al podișului) este mult mai lung, el putîndu-se observa aproape în tot lungul Depresiunii Baia de Aramă—Cireșu, sau în vecinătatea acesteia și chiar în prelungirea ei spre sud-vest pînă la Dunăre. Se impun cu deosebire „cornețelele" de la Ponoare, Nadanova, Gornovița, Sfodea și Jupânești[1].

Alte forme carstice care dau peisajului o notă aparte, îndeosebi în partea centrală a podișului, sînt „luncile", șesuri aluviale întinse, de-a lungul Coșuștei, în sus de Cernavîrf, și Topolniței în sus de Balta, late de peste 1 km pe unele locuri, care „au înfățișarea unor mici dar veritabile polii" cum a observat Emm. de Martonne (1907, p. 128). Pe lîngă aceste „lunci" cu întindere mare și drum șerpuit sînt și altele mai mici între Balta și Cireșu (ca lunca Ponorălului și a Jupâneștilor) și între Baia de Aramă și Busești, îndeosebi la Lacul Turcului și la Zaton. Interesant este faptul că, spre deosebire de poliile din Iugoslavia, care sînt mult mai întinse și care sînt sculptate numai în calcare, „luncile" din Podișul Mehedinți au partea superioară sculptată în roci sedimentare insolubile și mai ales în cristalinul pînzei getice.

Apele care au modelat aceste lunci au un debit variabil: în perioadele de uscăciune îndelungată se pierd în aluviuni, chiar și apele rîurilor mai mari ca Topolnița și Coșuștea. În schimb, în perioadele cu multă umezeală, mai ales primăvara și după mari ploi torențiale, apele se revarsă, acoperind suprafețe foarte mari din aceste lunci, formînd chiar lacuri temporare ca Lacul Turcului și Zatonul de la Ponoare, lacul de la Gornovița și lacul de la Balta, de unde și numele satului. Apele Zatonului și ale Lacului Turcului se scurg numai pe cale subterană spre Bulba. Tot pe cale subterană se scurg și apele micilor bazine închise dintre Balta și Cireșu. În schimb, la lacul de la Gornovița are loc o difluență: o parte din apele care vin aici, din marginea de nord-

[1] „Cornet" în graiul localnicilor înseamnă tufăriș în care domină cornul (*Cornus mas*), vegetație caracteristică reliefului format pe calcare, cu sol subțire și bogat în schelet calcaros, sau numai local, în lapiezuri și fisuri. Din acest motiv, localnicii din satele de la marginea podișului dinspre munte (Costești, Prejna, Izverna, Obîrșia) numesc c o r n e t și partea inferioară a povîrnișului de sud-est al Munților Mehedinți, sculptată tot în calcare, care are aceeași vegetație.

[1] Localnicii spun „Supănești".

vest a podișului, formînd izvorul principal al Topolniței, trec din lac pe cale subterană, pe sub Cornetul Babelor, în Coșuștea, pe cînd cea mai mare parte a apei curge spre Balta [1]. Interesant, chiar impresionant, este faptul că și rîul Topolnița intră pe cale subterană la peștera de la Cireșu și iese la Prosăc, după o cale subterană de circa 700 m (I. Vintilescu, 1941, Pl. I A, B).

O altă formă carstică, deosebită prin dimensiunile sale, care se impune în peisaj este podul natural de la Ponoare. Dolinele sînt destul de răspîndite, în unele locuri înșirate de-a lungul unor văi seci, cum este cazul la Ponoare. La Cornețel, lîngă satul Gornovița, dolina se află la nivelul luncii, ceea ce face ca în perioadele umede, cînd nivelul freatic este ridicat, să fie plină de apă.

În carstul mehedințean sînt și multe „sohodoluri", văi seci (la Gornovița și Busești), dar sînt și izvoare carstice, ca cele de pe Bulba și de la Izverna. Unele dintre acestea au avut o importanță mare în viața localnicilor, avînd un debit mare și mai ales o temperatură constantă [2].

În calcarele din podiș sînt și numeroase peșteri. Dintre acestea, cele mai cunoscute sînt Peștera Topolniței, care este una dintre cele mai mari din țară, avînd o lungime de peste 22 km, Peștera lui Epuran, amîndouă rezervații naturale, ca și altele de mai mică însemnătate. Lapiezurile se găsesc peste tot unde calcarul se află la suprafață sau acoperit de un strat subțire de sol. Unele dintre acestea sînt umplute cu material argilos, de culoare roșie. Dimensiunile și formele lor sînt dintre cele mai variate. Lapiezurile și dolinele se găsesc și în partea de sud-est a podișului, pe dealul Vărănic.

3.3. Clima și apele

Trăsătura cea mai importantă a climei Podișului Mehedinți constă în caracterul ei mai blînd decît în alte regiuni ale țării ca urmare a influențelor submediteraneene, ca și a unor condiții create de ansamblul orografic. Aici au loc, în tot timpul anului și cu deosebire în perioada rece, invazii ale maselor de aer tropical-maritim, mai umede și mai calde, de origine mediteraneeană și oceanică. Media anuală a temperaturii aerului este de 11.7°C la Drobeta-Turnu Severin. Uneori aceasta atinge valori și mai mari (13°C, în anul 1918), dar sub influența aerului rece continental poate scădea cu circa 2°C (9.9°C, în anul 1933). În funcție de altitudine și poziție, media anuală a temperaturii aerului în anumite părți ale podișului are valori diferite. Astfel, în partea nordică (Baia de Aramă) aceasta atinge 9°C.

Temperatura aerului în luna cea mai rece a anului, ianuarie, la stația Drobeta-Turnu Severin, aflată lîngă marginea de sud-est a podișului, este de numai — 1.2°C. Ianuarie este singura lună cu temperatura medie negativă din partea sudică a podișului; în partea nordică a acestuia media lunii ianuarie coboară la —2°C (—2.3°C).

Verile sînt însorite și călduroase, trei luni pe an (iunie, iulie și august) fiind cu temperaturi medii mai mari de 20°C, iar luna cea mai călduroasă, iulie, înregistrează o temperatură medie de peste 23°C în partea sudică a podișului și de peste 20° (20.3°C) în partea de nord, la Baia de Aramă. Uneori invaziile de aer tropical determină creșterea temperaturii aerului la 35° — 40°C. Ca urmare, aici temperatura aerului înregistrează valori dintre cele mai ridicate din țară (stația Drobeta Turnu-Severin 40.9°C la 17 august 1952 și 38.5°C la Baia de Aramă la 27.VII. 1900).

Datorită frecvenței mai mari a invaziilor de aer din sud-vest, ca și a celor de origine oceanică din vest, pe rama estică a podișului au loc procese de fœhnizare a aerului ca urmare a încălzirii adiabatice după trecerea barajului orografic.

În general, precipitațiile sînt bogate, menținîndu-se ridicate deseori și în perioada caldă a anului, încît raportul dintre sumele semestriale de precipitații (din perioada rece și caldă a anului) este aproape 1/1 (Baia de Aramă 466,8 mm în semestrul cald, 345,1 mm în semestrul rece). Specificul acestor influențe este subliniat și de prezența celor două maxime: primul la sfîrșitul primăverii și începutul verii (ca urmare a circulației vestice) și al doilea la sfîrșitul toamnei (în noiembrie), cînd cantitățile lunare de precipitații sînt aproape egale (cuprinse între 75 și > 110 mm).

[1] Recent localnicii au săpat un canal, ca apa să meargă spre Topolnița, să nu se mai formeze lacul din care apa trece în Coșuștea, spre a împiedica inundarea unei însemnate părți a luncii.

[2] Iarna, cînd apele celorlalte pîraie îngheață din cauza gerului, nu mai mergeau nici morile de pe ele; în schimb, cele de lîngă izvoarele carstice nu sufereau de pe urma gerului. Vara, în perioadele de secetă cînd apa pîraielor cu izvoare superficiale scade sau chiar dispare, încetau și morile din lungul lor, pe cînd izvoarele carstice au debit mare aproape totdeauna, ceea ce face ca și în acest caz să meargă morile, la care veneau și localnicii satelor mai îndepărtate.

În partea sudică a podișului precipitațiile lichide predomină tot timpul anului. Aici, în timpul iernii, ninsorile sînt mai rare, frecvente fiind precipitațiile sub formă de lapoviță. Prima ninsoare se înregistrează, în medie, la 12.XII, iar ultima la 8.IV la Drobeta-Turnu Severin. În părțile nordică și centrală ninsorile sînt destul de abundente, și de aceea în perioada de iarnă drumurile devin impracticabile pentru transportul auto. Cantitatea anuală de precipitații crește din sud spre nord de la sub 700 mm (674 la Drobeta-Turnu Severin) la peste 900 mm (905 mm la Baia de Aramă).

Podișul Mehedinți, mărginit la sud de Dunăre, iar la nord de Motru, este traversat de două ape mai mari : Coșuștea și Topolnița. Coșuștea, care la obîrșie formează chiar limita dintre munți și podiș, după ce își schimbă de cîteva ori direcția prin depresiunea de la Nadanova, se îndreaptă spre sud-est menținîndu-și această direcție pînă la Ilovăț, unde iese din podiș. În partea superioară are mai multe izvoare carstice, dintre care cel mai mare se află la Izverna. La Cernavîrf primește o parte din apele Topolniței, care intră în ponorul lacului de la Gornovița. Afluenții săi mai importanți sînt Lăpușnicul, pe stînga și Criva, pe dreapta. Valea Coșuștei, de la poala munților și pînă la Cernavîrf este largă dar aici ea se îngustează brusc și se menține astfel pînă la ieșirea din podiș. Pe unele locuri are chiar înfățișare de chei (avale de Cernavîrf).

Topolnița, cu obîrșia în Muntele Băia, la nord-vest de satul Costești, are cursul superior orientat tot de la vest spre est ca și Coșuștea, dar ajungînd în Depresiunea Baia de Aramă — Cireșu se îndreaptă spre sud. Ea menține această direcție pînă la Prosăc, curgînd mai întîi pe o vale largă, pînă la Balta, apoi pe o vale îngustă, pe unele locuri cu aspect de chei, pînă la Peștera de la Cireșu, iar mai departe pe un drum subteran pînă la Prosăc. De aici pînă la ieșirea din podiș curge spre sud-est, pe o vale îngustă ca și a Coșuștei și aproape paralelă cu aceasta, sculptată în roci metamorfice. Topolnița are afluenți puțini și mici. Interesant este faptul că în cursul său mijlociu, de la Balta la Prosăc, are afluenți numai pe partea dreaptă.

În partea de nord-est a podișului, singurele ape mai de seamă sînt Brebina și Bulba, amîndouă afluente ale Motrului. Brebina, care își are obîrșia în Munții Mehedinți, este ceva mai mare; valea sa e relativ asimetrică, cu povîrnișul drept mai abrupt decît cel stîng. Bulba are un bazin aparent foarte mic și o lungime neînsemnată, dar cu numeroase izvoare cu debit mare, ceea ce face ca bazinul său hidrografic real să cuprindă întregul spațiu dintre limita de est a bazinului Coșuștei și cea de sud a bazinului Brebinei. Spre Bulba vin toate apele din bazinul hidrografic al Zatonului, al Lacului Turcului și altele mai mici.

În partea de sud, Bahna („Vodița Mare'' în graiul localnicilor) este singura apă care curge de la nord spre sud, pe o vale săpată în roci metamorfice. Bazinul său hidrografic este pronunțat asimetric : destul de întins pe dreapta, de unde primește mai mulți afluenți (Camăna, Grădeșnița, Topolova, Racovățul, Țarova etc.) și foarte restrîns pe stînga.

Bogăția de ape din podiș este reflectată de scurgerea medie specifică care are valori între 7 și 20 l/s. km², în funcție de altitudine. Valorile cele mai mari se constată pe culmile înalte din partea de nord-est a podișului. Primăvara se scurge 40 — 50% din cantitatea de apă anuală, vara circa 30 — 35%, în părțile mai înalte și 20 — 30% în cele joase. Toamna este anotimpul cel mai secetos, cu numai 10 — 15%, pe cînd iarna se scurg 20 — 25% din volumul anual. La topirea zăpezilor, din cauza invaziilor de aer cald au loc deseori viituri. Ca „tip de regim de scurgere'', în podiș se pot deosebi două categorii de rîuri : rîuri cu scurgere superficială normală, cu ape mari primăvara-vara, dar cu viituri care pot avea loc tot timpul anului, în funcție de condițiile meteorologice ; rîuri care trec prin arii carstice și care nu mai respectă legile normale ale mersului fenomenelor hidrologice, rețeaua superficială nefiind totdeauna în acord deplin cu cea subterană, iar debitul acestora este mult mai constant în decursul anului.

3.4. Solurile, învelișul vegetal și fauna

Solurile. Caracterele Podișului Mehedinți asemănătoare munților scunzi, determinate în primul rînd de constituția geologică și de particularitățile morfometrice, se răsfrîng puternic în însușirile și răspîndirea solurilor, ca și în modul de folosire (fig. 56). În partea nord-vestică a podișului, unde predomină rocile metamorfice, se află soluri brune acide scheletice cu profil relativ

scurt, sub 0,5 m pe areale întinse. În unele locuri, la solurile brune acide se constată chiar o nuanță roșcată datorită bogăției în oxizi de fier. Aceleași soluri se găsesc și în partea de sud-est a podișului pe roci metamorfice, granitice și sedimentare silicioase. Numai în sudul podișului se găsesc soluri brune scheletice, cu slab caracter argilo-iluvial chiar pe roci metamorfice.

Pe povîrnișurile repezi, în lungul văilor Topolniței (avale de ieșirea din peșteră), Bahnei, Coșuștei (avale de satul Cernavîrf), ca și pe văile altor rîuri mai mici, solurile se prezintă sub forma unui mozaic, de la cele tinere pînă la cele brune scheletice cu profil scurt, cu mull și chiar moder, iar pe unele locuri apar grohotișuri și roca la zi acoperită cu mușchi sau licheni.

Pe rocile sedimentare de pe unele dealuri din ulucul depresionar intern se găsesc soluri brune și soluri brune luvice, cu profil scurt și cu scheletul relativ friabil. La solurile formate pe șisturi argiloase se constată o nuanță roșcată în partea mijlocie și inferioară a profilului.

În marginea de est și sud-est a podișului, în vecinătatea ulucului depresionar Halînga–Comănești, pe formațiuni sedimentare miocene sînt soluri brune luvice și soluri luvice mai mult sau mai puțin erodate, pe alocuri pînă la rocă (în împrejurimile satului Bobaița). În schimb, pe formațiunile argilo-marnoase, care apar în împrejurimile satelor Pîrlage, Gornovița, Ponoare, sînt porniturí de teren cu soluri brune eu-mezobazice în diferite stadii de evoluție, iar pe marne bogate în carbonați s-au dezvoltat soluri pseudorendzinice. Pe calcare se găsesc rendzine negre, rendzine roșii[1] sau numai roca golașă pe întinderi mari, cu material de sol rendzinic numai în lapiezuri și fisuri.

La poala celor mai multe dintre povîrnișurile cornetelor se găsesc soluri brune luvice, formate pe un material luto-argilos de culoare roșie. Aceste soluri au orizontul B de culoare roșie, mai slabă în partea superioară și mai intensă în cea inferioară în apropierea calcarelor[2]. Pe serpentine, în partea de nord a podișului, îndeosebi la sud de rîul Brebina, lîngă satul Gornovița, ca și în alte părți, se găsesc soluri negre scheletice cu profil scurt, asemănător cu rendzinele. Solurile aluviale din lunci, în cea mai mare parte sînt supuse proceselor de gleizare, astfel că apar soluri gleice și de mlaștină (în lunca Topolniței la Balta, în lunca Coșuștei, amunte de Cernavîrf).

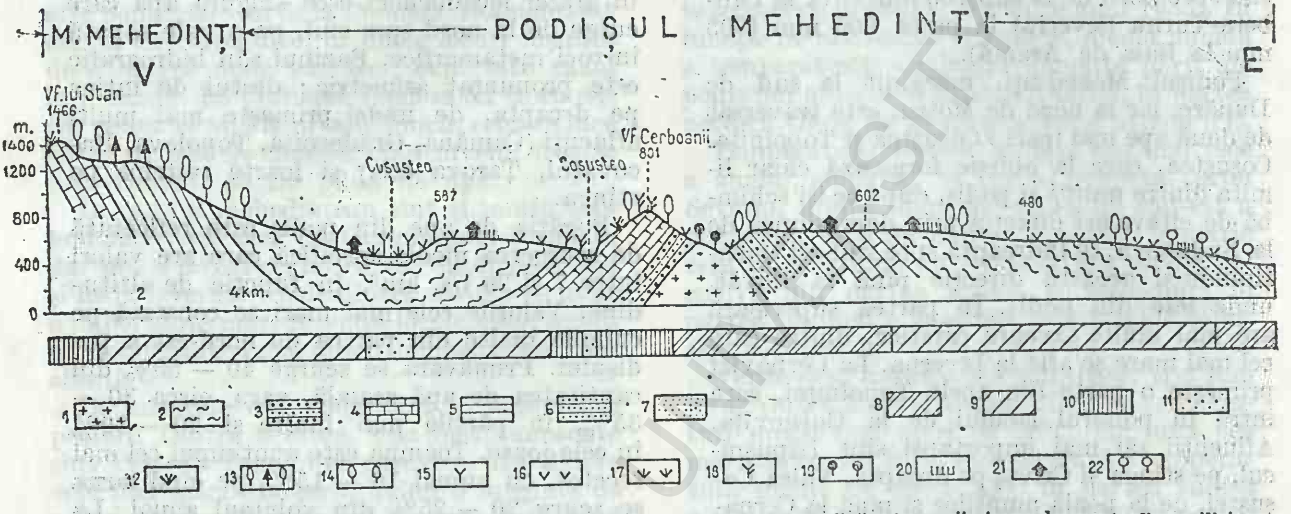

Fig. 56. Profil complex prin Podișul Mehedinți. *1*, Granit; *2*, rocă metamorfică; *3*, gresii și conglomerate fine, silicioase; *4*, calcare; *5*, șisturi argiloase și grezoase fine; *6*, sedimente terțiare; *7*, aluviuni recente; *8*, sol brun acid; *9*, sol brun luvic; *10*, rendzine; *11*, sol aluvial; *12*, vegetație de stîncărie; *13*, pădure de fag, rar brad; *14*, pădure de fag; *15*, tufăriș; *16*, pajiște; *17*, pajiște de luncă; *18*, șibleac; *19*, pădure de gorun; *20*, culturi agricole *21*, „conac", adăpost pentru ședere temporară la muncă sau păstorit; *22*, livadă.

[1] Acestea sînt alcătuite dintr-un amestec de material argilos roșcat, rezidual, cu sfărîmături de calcar.

[2] Aceste soluri, care au un pronunțat colorit roșcat, sînt trecute pe multe hărți pedologice, în mod impropriu, ca „terra rossa", deoarece luturile argiloase roșii de pe calcare și din apropierea acestora — roca mamă a acestor soluri — sînt formate în alte condiții climatice; condițiile climatice actuale sînt favorabile solurilor brune luvice.

Solurile au suferit transformări profunde sub influența îndelungată a activității omului. Astfel, pe povîrnișurile sudice în partea de nord-vest a podișului, după despădurire, terenurile au fost lăsate pentru pajiști sau mai ales folosite pentru culturi agricole (porumb, grîu, secară, ovăz, cartofi, pomi fructiferi).

În urma lucrărilor agricole s-au produs o degradare și o sărăcire a solurilor favorizate atît de relief, cît și de textura nisipoasă a materialului mineral. O situație asemănătoare este și în partea de est-sud-est a podișului, atît la solurile formate pe roci metamorfice, cît și la cele formate pe șisturi sedimentare, pe care nu se dezvoltă decît pajiști sărăcăcioase.

Solurile sînt favorabile pentru agricultură doar în partea inferioară a povîrnișurilor, unde au grosime mai mare, și în părțile mai drenate ale luncilor.

Vegetația. Aceleași caractere fizice de munți scunzi și de dealuri se reflectă vizibil și în covorul vegetal al podișului care se încadrează în etajul nemoral, subetajul alternanței pădurilor de fag și de gorun. Prezența climatului cu vădite influențe submediteraneene, altitudinea în medie 500 – 600 m, relieful cu suprafețe netezite, apropierea de Peninsula Balcanică, constituția litologică (cu prezența pe suprafețe destul de întinse a calcarelor), ca și trecutul fitoistoric bogat al acestui teritoriu, au influențat puternic structura floristică și cenotică a vegetației. În partea sudică și sud-vestică a podișului, pe suprafețe apreciabile se dezvoltă păduri submediteraneene de stejar pufos (*Quercus pubescens*, *Q. virgiliana*), de cer și gîrniță (*Q. cerris*, *Q. frainetto*), de cărpiniță (*Carpinus orientalis*), de gorun balcanic (*Q. dalechampii*) cu sîmbovină (*Celtis australis*) și nuc (*Juglans regia*), sau cu alun turcesc (*Corylus colurna*) (Dealul Duhovna, Dealul Vărănic, Dealul Oglănicului, versantul dunărean etc.).

Pădurile de fag sînt formate din fagul balcanic (*Fagus sylvatica* ssp. *moesiaca*). Pe întregul podiș, îndeosebi pe calcare (cornetele de la Ponoare, Cornetul Babelor, Cornetul Cerboanii, apoi Cornetul Bălții și Cornetul Jupâneștilor, ca și pe văile Motrului Sec, Lupșei, Coșuștei și Topolniței) se dezvoltă tufărișuri de tip submediteranean, așa-numitele șibleacuri constituite din complexe de elemente submediteraneene, carpato-balcanice și sud-europene, termofile, ca: mojdrean (*Fraxinus ornus*), cărpiniță, liliac (*Syringa vulgaris*), corn (*Cornus mas*), scumpie (*Cotinus coggygria*), salbă rîioasă (*Euonymus verrucosus*), dîrmox (*Viburnum lantana*), lemn cîinesc (*Ligustrum vulgare*), nuc (*Juglans regia*) etc. Elementele sudice submediteraneene (ilirice, moesice, balcanice) abundă și în compoziția floristică a pajiștilor, ca și în grupările vegetale de pe stîncării. Sînt de remarcat pajiștile de sadină (*Chrysopogon gryllus*), care în trecut ocupau suprafețe mult mai întinse.

În prezent au rămas bine reprezentate numai în porțiunea sudică; în părțile centrală și nordică se găsesc numai în petice mici sau în compoziția pajiștilor derivate. Localnicii au folosit și folosesc și în prezent această plantă pentru confecționarea periilor de scînduri. Destul de răspîndite sînt și pajiștile formate din *Danthonia provincialis*, *Dasypyrum villosum*, *Hordelymus asper*, *Vulpia myuros*, *Festuca dalmatica* etc. — elemente sudice termofile (Ana Cucu–Popova, 1970; N. Roman 1974).

Covorul vegetal din Podișul Mehedinți, ca urmare a populării permanente din timpuri preistorice, a suferit schimbări mari atît ca suprafață, cît și ca structură și compoziție (fig. 60). Pădurile au fost defrișate pe suprafețe întinse (peste 40%), iar locul lor a fost luat de pajiști și terenuri cultivate, astfel că pe alocuri este greu de restabilit covorul vegetal natural. Făgetele sînt încă bine dezvoltate în partea nord-vestică, unde ocupă nu numai versanții văilor, ci și coamele dealurilor. Pe unele văi (Motru Sec, Lupșa, Brebina) în aceste păduri, se găsește diseminat nucul (*Juglans regia*), îndeosebi în partea inferioară a versanților.

Pe versanții calcaroși de la contactul podișului cu munții de la vest se dezvoltă păduri de fag cu elemente termofile: alun turcesc, mojdrean, liliac, lemn cîinesc (Dealul Gorganu, muntele Drăghiceanu, la obîrșia văii Lupșei). Pe alocuri, în urma tăierii acestor păduri în trecutul îndepărtat, au apărut tufărișuri de mojdrean cu corn, liliac, lemn cîinesc și exemplare rare de nuc sau alun turcesc.

În partea nord-estică se dezvoltă păduri de gorun cu jugastru, mojdrean și liliac sau, pe alocuri, de gorun cu ienupăr arborescent și ghimpe (*Ruscus aculeatus*), cum este pădurea de pe valea Mănăstirii. De asemenea, în locul pădurilor defrișate sînt larg dezvoltate tufărișurile de ienupăr și grupări de ferigă (*Pteridium aquilinum*) (pe interfluviul dintre văile Lupșei și Brebinei). Pajiștile sînt alcătuite din asociații de *Festuca rubra*, *Agrostis*

22 — c. 674

tenuis, iar pe solurile negre scheletice de *Festuca rupicola* cu diverse ierburi xerofile.

Pădurile s-au păstrat mai bine în vestul, nord-vestul și nord-estul podișului, iar în ulucul depresionar din mijlocul acestei unități vegetația a fost foarte puternic modificată de către om. Pădurile au fost defrișate pe mari suprafețe, iar pajiștile sînt folosite îndeosebi ca fînețe (fig. 60). Structura fînețelor se modifică mereu, deoarece, după o perioadă de aproximativ 7 — 8 ani, sînt arate și folosite pentru cultivarea cerealelor sau a cartofului. Pădurile au rămas numai pe versanții puternic înclinați și sînt alcătuite din fag în părțile umbrite și din gorun în părțile superioare, însorite, ale versanților. Se remarcă o mare diversitate și o productivitate ridicată a pajiștilor din această parte a podișului. În compoziția lor predomină *Koeleria macrantha* cu *Festuca rubra*, *Agrostis tenuis*, *Briza media* etc., cu numeroase specii din alte familii și leguminoase.

Prezența largă a suprafețelor calcaroase conferă covorului vegetal o nuanță sudică. Pe acestea se dezvoltă păduri de fag cu elemente termofile și tufărișuri de tip submediteranean.

În partea estică a podișului, vegetația pădurilor s-a păstrat destul de bine. Cele mai extinse păduri erau pe valea Coșuștei și a afluenților săi, care, odată cu construirea drumului forestier, au fost în parte defrișate, locul lor fiind luat de plantații tinere de molid și pin negru.

Se remarcă pădurile de fag cu brad pe valea Crivei și a Lăpușnicului (afluenții Coșuștei), pădurea de pin negru de Banat de pe valea Borovățului (afluent al Topolniței), iar în partea sud-sud-vestică, pădurile de stejar pufos, cărpiniță și pădurile de tei (pe valea Oglănicului). Pe valea Topolniței și pe versantul dunărean se dezvoltă păduri cu sîmbovină (*Celtis australis*).

Fauna. Particularitatea faunei din Podișul Mehedinți constă în prezența numeroaselor elemente faunistice de diferite origini, îndeosebi a celor sudice.

Existînd o diversitate mare de medii de viață pe o suprafață relativ restrînsă se găsesc animale specifice în egală măsură regiunilor de munte, de deal, de lunci etc. (C. Drugescu, 1971). Dintre reptile, o notă aparte dau două specii mediteraneene : *Vipera ammodytes ammodytes* (vipera cu corn), care preferă suprafețele calcaroase, și *Testudo hermanni hermanni* (broasca țestoasă de uscat), localizată mai ales în regiunile cu tufărișuri și pămînt afînat și liziera pădurilor din sudul și estul podișului.

Populații numeroase au și șerpii *Coronella austriaca* (șarpele de alun) și *Natrix natrix* (șarpele de casă). Mai rar pot fi întîlniți *Elaphe longissima* (șarpele de pădure), element sud-european și *Coluber jugularis caspius*, element pontic, xerotermofil de silvostepă.

Între șopîrle se remarcă în primul rînd, datorită efectivelor lor bogate, forma submediteraneană a șopîrlei de ziduri *Lacerta muralis maculiventris* și gușterul (*Lacerta viridis*), element european, iar prin raritatea lor *Lacerta taurica*, element balcano-pontic și *L. praticola*, element caucazo-pontic.

Dintre batracieni aici trăiește broasca rîioasă cafenie (*Bufo bufo*), tritonul (*Triturus vulgaris*) și salamandra (*Salamandra salamandra*).

În partea sud-vestică a podișului sînt răspîndite termitele (*Reticulitermes lucifugus*), specie mediteraneano-pontică, iar pe calcare se găsește reprezentantul cel mai nordic al scorpionilor (*Euscorpius carpathicus*), de dimensiuni mici, dar veninos.

În pădurile de fag din partea nordică și nord-vestică, ca și pe văile Coșuștei și afluenților ei, trăiește ursul (*Ursus arctos*), animal specific pădurilor de munte. Tot în pădurile de fag și de fag cu gorun trăiesc veverița (*Sciurus vulgaris*), jderul (*Martes martes*), viezurele (*Meles meles*), căprioara (*Capreolus capreolus*), pîrșul mare (*Glis glis*), pîrșul de alun (*Muscardinus avellanarius*), pîrșul cu coadă stufoasă (*Dryomys nitedula*) și, mai rar, lupul (*Canis lupus*).

Dintre păsări specifice pentru făgete sînt ierunca (*Tetrastes bonasia*), fîsa de pădure (*Anthus trivialis*), sturzul de vîsc (*Turdus viscivorus*), gaița (*Garrulus glandarius*), țicleanul (*Sitta europaea*), cojoaica de pădure (*Certhia familiaris*), măcăleandrul (*Erithacus rubecula*), ca și răpitoarele de zi — uliul găinilor (*Accipites gentilis*), șorecarul (*Buteo buteo*), acvila țipătoare mică (*Aquila pomarina*) sau răpitoare de noapte — ciuhurezul mic (*Srix aluco*) etc.

Dintre animalele cu valoare cinegetică, prezintă interes mistrețul, căprioara, vulpea, vidra, iepurele, jderul, veverița, iar dintre păsări, potîrnichea (*Perdix perdix*).

3.5. Rezervaţiile naturale

Originalitatea cadrului natural din Podişul Mehedinţi, cu o foarte mare varietate de manifestări a factorilor fizico-geografici, a făcut ca în cuprinsul lui, pe o suprafaţă relativ restrînsă, să fie declarate nu mai puţin de 17 rezervaţii naturale (fig. 60).

Este semnificativ faptul că din 31 de rezervaţii din judeţul Mehedinţi mai mult de jumătate se află în cuprinsul podişului, oglindind varietatea şi diversitatea condiţiilor naturale de aici.

Majoritatea rezervaţiilor fac parte din categoria celor botanice. În cadrul lor sînt ocrotite diferite plante rare, endemice sau relictare. Dar şi în cele forestiere şi complexe există obiective botanice ca şi în împrejurimile celor speologice şi paleontologice, reflectînd bogăţia şi diversitatea covorului vegetal din podiş.

Rezervaţia complexul carstic de la Ponoare include cîmpuri cu lapiezuri, lacul temporar Zăton, peştera şi o arcadă de calcar denumită Pod natural, sau, cum îi spun localnicii, „Podul lui Dumnezeu", peste care trece şoseaua ce leagă Baia de Aramă cu localităţile din podiş (fig. 57). Pe suprafeţele calcaroase se găsesc diferite plante rare, cum sînt *Acnatherum calamagrostis*, *Carlina utzka*, *Cirsium acaule* etc., ca şi reptile sudice *Vipera ammodytes*, *Testudo hermanni*, *Lacerta viridis* etc.

Rezervaţia complexă Peştera Topolniţei şi împrejurimile ei este cunoscută prin peştera care se evidenţiază prin lungimea galeriilor ca a doua după mărime din ţară (22 km). Dar nu numai peştera cu numeroase galerii şi podoabe subterane prezintă interes ştiinţific şi turistic, ci şi împrejurimile ei, prin forme carstice originale, acoperite de vegetaţie cu diferite plante sudice.

Pe versanţii stîncoşi se dezvoltă plante saxicole, formînd asociaţii cu *Sesleria rigida*, *Sempervivum marmoreum*, *S. heuffeli*, *Alyssum pulvinare*, *Allium flavum*, *Seseli rigidum* etc., iar în tufărişurile de liliac deasupra locului denumit „Gaura lui Ciocîrdie" se găsesc numeroase exemplare de lalea pestriţă (*Fritillaria montana*), monument al naturii.

În partea nordică a peşterii Topolniţa, la circa 600 m spre sud-est de satul Jupâneşti, pe cursul pîrîului Ponorăţ, se găseşte *rezervaţia speologică Peştera lui Epuran*. Ea a fost creată prin acţiunea combinată a apelor Ponorăţului şi, probabil, ale Topolniţei. Este considerată una dintre cele mai frumoase peşteri din ţară.

Rezervaţia forestieră Pădurea Borovăţ se află pe versantul stîng al văii Borovăţului afluent al rîului Topolniţa. Ea cuprinde pădurea de pin negru de Banat (*Pinus nigra* ssp. *banatica*).

Pe interfluviul dintre Bahna şi Vodiţa, pe locul numit Dealul Duhovna, se dezvoltă pădurea de gorun cu alun turcesc (*Corylus colurna*), relict terţiar, constituită rezervaţie forestieră pentru raritatea şi însemnătatea ştiinţifică a acestor arborete.

În rezervaţia *Cornetul Băii şi Valea Mănăstirii*, la nord de Baia de Aramă, este ocrotită pădurea de gorun cu *Ruscus aculeatus* şi *Juniperus communis* arborescent.

În *rezervaţia botanică Gura Văii — Vîrciorova* sînt protejate diferite elemente rare, ca *Prangos carinata*, *Minuartia hirsutba* ssp. *falcata*, *Rubus severinensis*, *Stipa danu, ialis*, *Convolvulus cantabrica*, *Onobrychs alba* *Celtis australis* etc.

Rezervaţia botanică *Dealul şi Valea Oglănicului* are diferite rarităţi floristice şi endemisme, ca *Tulipa hungarica* var. *undulatifolia*, *Gladiolus illyricus*, *Paeonia daurica*, *Stipa eriocaulis*, *Chrysopogon gryllus* etc. Tot aici se găsesc numeroase exemplare de reptile rare, ca vipera cu corn şi broasca ţestoasă de uscat.

Rezervaţiile botanice Cornetele Babelor, Cerboarii, Bălţii, Piatra Încălecată, ca şi Dealul Vărănic sînt cunoscute prin dezvoltarea ecosistemelor de tip submediteranean.

Rezervaţiile Cheile Coşuştei şi Cheile Topolniţei, care s-au format în porţiunile unde apele Coşuştei şi Topolniţei străbat benzile de calcar, se remarcă prin relief pitoresc şi prezenţa asociaţiilor vegetale cu numeroase rarităţi floristice.

Rezervaţia botanică Pădurea cu liliac de la Ponoare este una din cele mai cunoscute prin serbările de liliac ce au loc în fiecare primăvară aici şi este renumită prin dezvoltarea luxuriantă a liliacului, alături de alţi arbuşti, cum sînt cornul, cărpiniţa, mojdreanul şi altele.

Rezervaţia paleontologică Bahna — Iloviţa, în partea sud-vestică a podişului, include puncte fosilifere de o însemnătate ştiinţifică deosebită, iar în împrejurimile ei se găsesc rarităţi floristice, ca *Celtis australis*, cărpiniţă, mojdrean şi altele.

Fig. 57. Podul natural de la Ponoare (foto V. Sencu).

3.6. Populația și așezările

Avînd condiții favorabile locuirii, Podișul Mehedinți reprezintă un loc propice păstrării și perpetuării elementului autohton. Descoperirile arheologice din localitățile Seliștea, Isverna, Turtaba, Bobaița, Bîlvănești etc. confirmă cu prisosință că regiunea a fost populată permanent din preistorie, cu o continuitate de locuire pînă în vremurile noastre.

Documentele cartografice din ultimele secole (Harta stolnicului Cantacuzino din 1700, a lui Fr. Schwantz din 1723, C. M. Roth din 1771, Bawer din 1781, Specht din 1790, Hatov din 1828 și hărțile ruse din 1835 și 1853) dovedesc această intensă locuire și largă răspîndire a așezărilor. În general, cele mai multe dintre satele formate anterior secolului XVIII se găsesc și astăzi în același loc, dar unele au dispărut (Vodița Mare, Țarovățul, Ciorcovița, Clicevăț etc.), urmele

lor păstrîndu-se în toponimia locală. O parte a satelor din Podişul Mehedinţi sînt formate din populaţie venită de peste Carpaţi. Numeroşi cercetători au semnalat trecerea în secolele anterioare din Transilvania a unei populaţii care a înfiinţat sate noi sau s-a alipit satelor existente. Cei mai mulţi care au venit de peste Carpaţi au fost ungureni (crescători de oi). Aşa se explică formarea satului de ungureni Titerleşti în secolul XVIII, ca şi prezenţa acestora în alte sate, ca Brebina, Bratilov, Mărăşeşti etc. Perioada de mai mare siguranţă istorică din secolul XIX a contribuit la creşterea numărului locuitorilor şi la formarea unor sate prin roirea populaţiei din vetrele matcă spre locurile libere sau cu fertilitate ridicată. În această perioadă, întinse suprafeţe cu păduri au fost defrişate pentru a face loc păşunilor şi culturilor agricole, locuri în care s-au construit gospodării cu folosire sezonieră (conace). Acestea au o mare răspîndire pe interfluviile dintre rîurile Lupşa şi Brebina, pe dealurile Paharnicul, Gorunu, Ocheanu — din nordul podişului, ca şi în ulucul depresionar dintre Mălărişca şi Cireşu.

Ulterior, în a doua parte a secolului XIX şi începutul secolului XX, satele podişului au cunoscut alte modificări: au devenit mai mari, au coborît de pe coastele dealurilor în văi, iar din locurile retrase au ieşit spre spaţii largi. În acest fel au apărut satele: Moiseşti, Godeanu, Valea Ursului, Bobaiţa, Ludu, Gărdăneasa, Brînzeni, Răiculeşti etc. Unele au găsit locuri pe versanţii domoli cu expunere sudică, iar altele în mici lărgiri depresionare (Firizu, Gura Văii etc.). Aşa se explică de ce poziţia actuală a celor mai multe aşezări nu corespunde cu aria de răspîndire a acestora de pînă la sfîrşitul secolului XVIII. Satele Drăgheşti, Sălişte, Turtaba, Isverna din bazinul Coşuştei erau risipite mai sus, pe feţele dealurilor. Aceeaşi situaţie s-a petrecut şi cu multe din aşezările din bazinele Bahnei şi Topolniţei. Există dovezi certe care arată schimbările de vetre survenite fie prin migrare treptată, fie prin părăsire. Dacă multe aşezări au o vechime de 5 — 6 secole în actuala vatră (Bahna, Iloviţa, Costeşti, Prejna, Isverna etc.), sînt unele a căror vatră nu mai corespunde cu cea iniţială: Buicani, Brînzeni, Gărdăneasa, Moiseşti, Negruşa, Dîlma etc. Acestea şi-au organizat vetre noi cu 100 — 200 de ani în urmă.

Analiza evoluţiei numerice a populaţiei arată sporul redus al populaţiei, ca urmare a unui ritm de creştere mic faţă de alte regiuni ale ţării. Mai mult chiar, în ultimele decenii ale secolului nostru, se constată o scădere a populaţiei, prin deplasări spre ariile mai industrializate (bazinul carbonifer al Motrului, Depresiunea Drobeta-Turnu Severin, Hunedoara etc.) datorită fertilităţii reduse a solului şi resurselor naturale limitate.

Disponibilităţile forţei de muncă puse în evidenţă de deplasările acesteia spre alte regiuni ale ţării nu se datoresc sporului natural care în ultimii ani a fost sub 5‰, iar în unele aşezări chiar mai mic (Cireşu, Godeanu, Podeni, Ponoarele), ci posibilităţilor reduse de încadrare a forţei de muncă pe plan local. De aceea şi în prezent se menţine un flux încă puternic de plecări la lucru spre alte centre. Numai după anul 1966 au plecat între 5 — 15% din locuitorii comunelor: Isverna, Ponoarele, Balta, Iloviţa, Cireşu, Bîlvăneşti, Godeanu şi chiar între 15 şi 25%, din comuna Obîrşia Cloşani.

Ca urmare a acestor deplasări, numai în intervalul 1956 — 1985 populaţia comunelor Podeni, Bîlvăneşti, Godeanu, Isverna, Balta etc. a scăzut cu 150 pînă la 500 locuitori. În satul Balta numărul locuitorilor a scăzut de la 1 304 în 1912 la 820 în 1966 şi 655 în 1977. În această mobilitate teritorială a populaţiei sînt antrenaţi îndeosebi bărbaţii şi mai ales cei tineri, generînd pentru localităţile de unde au plecat un adevărat proces de „feminizare" şi îmbătrînire. Recensămîntul din 1977 arată că un număr tot mai mare de comune a înregistrat ponderi ridicate ale populaţiei feminine (Podeni, 54,5%, Cireşu 55,8%, Bîlvăneşti 54%, Godeanu 55,0% etc.).

Analizînd structura populaţiei pe grupe de vîrstă, rezultă că populaţia Podişului Mehedinţi prezintă o pronunţată tendinţă de îmbătrînire. Astfel, raportul dintre populaţia de peste 60 de ani şi cea sub 30 de ani, care, la nivelul ţării, era în 1977 de 0,35 (cu puţin sub limita considerată echilibrată 0,40), se ridică în cadrul Podişului Mehedinţi la 0,55. Densitatea populaţiei este de 32,2 loc./km², valoare mult sub media pe ţară (93 loc./km²).

Cele mai mari densităţi de populaţie se înscriu în regiunile de contact.

Evoluţia variabilă a fenomenelor demografice, pe fondul caracteristicilor fizico-geografice şi social-economice, generează diferenţieri în repartiţia teritorială a populaţiei. Astfel se disting comune cu densităţi sub 20 loc./km² (Obîrşia Cloşani), altele cu densităţi cuprinse între 20 şi 40 loc./km² (Balta,

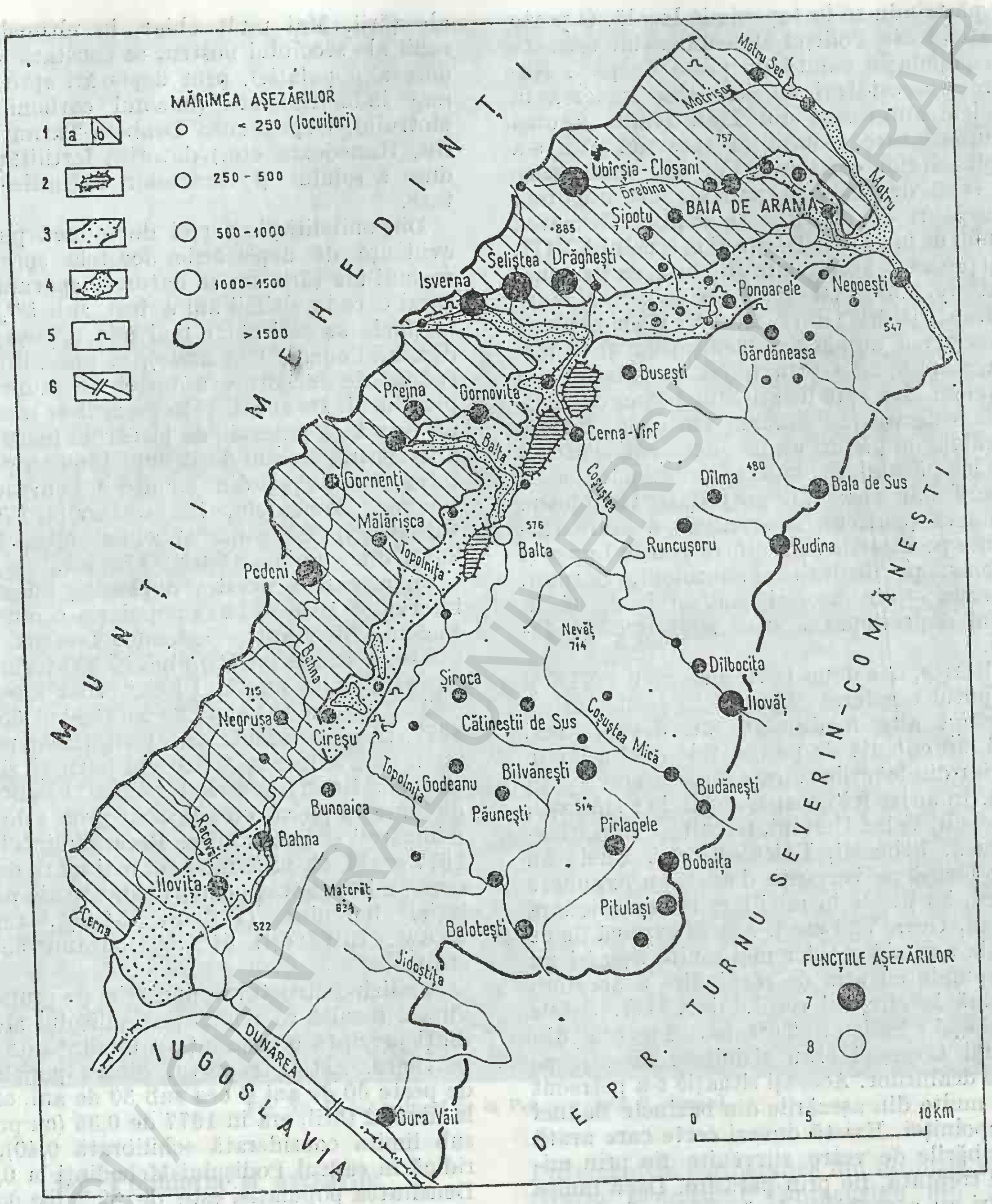

Fig. 58. Relieful şi distribuţia aşezărilor din Podişul Mehedinţi. *1*, Podiş, *a*, cu aspect de poduri ondulate larg sau netede, *b*, cu aspect deluros; *2*, cornete (martori de eroziune); *3*, depresiuni, culoare depresionare; *4*, luncă (polie); *5*, peşteră; *6*, baraj; *7*, aşezări cu funcţii agricole; *8*, aşezări cu alte funcţii.

Iloviţa, Cireşu, Isverna, Bîlvăneşti, Godeanu, Podeni), comune cu densităţi peste 40 loc./km² (Ponoarele).

Cele peste 70 de sate ale podişului au mărimi diferite (fig. 58): 40% din numărul total al aşezărilor au între 250 şi 500 locuitori, 25% între 100 şi 250 locuitori, 23% între 500 şi 1 000 locuitori, 7% au peste 1 000 locuitori etc. În partea estică a podişului au o largă răspîndire satele cu un număr mic de locuitori (Şiroca 397 locuitori; Marga 163 locuitori; Păuneşti 360 locuitori; Ludu 121

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

locuitori; Băluța 171 locuitori; Brînzeni 115 locuitori etc.), în timp ce la contactul cu muntele s-au dezvoltat și sate mai mari cuprinse între 500 și 1 000 locuitori (Balta 655 locuitori, Isverna 909 locuitori, Obîrșia Cloșani 871 locuitori etc.), altele care depășesc 1 000 locuitori (Podeni 1 131 locuitori). În acest teritoriu sînt localizate și sate foarte mici, formate din cîteva grupări de gospodării Giurgiani 104 locuitori; Delureni 97; Valea Ursului 110; Răiculești 120; Buicani 91 locuitori etc.). În general, satele mici sînt răspîndite pe povîrnișurile și pe interfluviile mai înalte din partea de nord și nord-est a podișului. Cele mai mari sate s-au dezvoltat în lungul văilor și la contactul dintre diferite regiuni, acolo unde condițiile fizico- și economico-geografice au fost mai favorabile vieții umane. Cele mai multe așezări rurale sînt dispuse pe văi și versanți însoriți (Nadanova, Isverna, Cernavîrf, Balta, Sfodea, Drăghești etc.), altele pe văi (Prejna, Giurgiani, Schitu Topolniței etc.), pe culme și versant (Godeanu, Călineștii de Sus, Busești etc.), pe versanți (Gornovița, Marga, Pîrlage, Costești etc.) și mai puține pe culme (Păunești, Bîlvănești).

Distribuția „înșirată" a majorității gospodăriilor sătești a fost condiționată, în bună măsură, de văile adînci care fragmentează podișul, de liniile de contact dintre lunci și versanții înclinați, dintre bazinetele depresionare și relieful înalt. Dificultățile de circulație transversală din cauza fragmentării reliefului și concentrarea căilor de comunicație în lungul văilor au influențat în mare măsură distribuirea liniară a gospodăriilor la multe așezări. De aceea, cele mai multe sate au o formă liniară, unele dintre ele înșirate, în diferite locuri pe o lungime de 3 pînă la 5 km (Bahna, Ilovița, Balta, Podeni, Nadanova, etc.). Satele s-au extins în lungul rîurilor pe măsură ce s-au făcut despăduriri pentru construcții de mori, pive, locuințe sau culturi agricole. Așezările cu populația cea mai numeroasă (Balta, Costești, Prejna, Gornovița Podeni, Gornenți etc.) s-au dezvoltat în bazinul Topolniței și al Coșuștei, unde terenul este mult mai fertil în comparație cu alte locuri din Podișul Mehedinți. Spre deosebire de aceste locuri, unde s-au dezvoltat așezări mari și densitatea populației este ceva mai ridicată, în partea nordică-estică a podișului, în sectorul Dealului Mare, unde relieful este mult mai fragmentat și cu numeroase forme carstice, satele sînt mici și densitatea populației scăzută. Aici, numai satele Gărdăneasa și Busești depășesc cu puțin 200 de locuitori, celelalte avînd un număr redus de locuitori (Băluța, Brînzeni, Ludu, Răiculești etc.).

Satele cele mai mici se găsesc în locuri cu accesibilitate anevoioasă (Pîrlagele, Cernavîrf), pe văi strîmte (Firizu), pe umeri de terasă (Gornenți), pe fețe accidentate ale dealurilor (Bîrîiacu, Turtaba, Valea Ursului) etc. La multe din ele se constată, îndeosebi în ultimele decenii, scăderi ale populației cu mult mai mari decît în satele situate în locuri mai puțin izolate (fig. 58).

În locurile largi, pe culmile netezite și pe versanții domoli (unde astăzi întîlnim numeroase sate, ca în bazinele Topolniței și Coșuștei), cîndva se găseau numai locuințe cu folosire sezonieră (conace) ale locuitorilor din așezările situate la poala muntelui (Isverna, Săliștea, Podeni, Gornenți etc.). Mulți locuitori din unele sate ale podișului (îndeosebi cele din sectorul vestic) au și astăzi a doua locuință — sălașul sau conacul — situată, în afara vetrei, în mijlocul unor petice de terenuri agricole. Aceste gospodării nu sînt prea departe de așezările permanente și permit o deplasare aproape zilnică a populației din sate la conace, unde cresc vite și cultivă terenul. Cele mai multe conace se află în hotarul satelor Balta, Isverna, Podeni, Godeanu, Obîrșia Cloșani, Motru Sec, Orzești etc. Se constată că multe familii din sat s-au fixat, cu timpul, definitiv la conac, unde și-au organizat gospodării permanente.

Cele mai multe locuințe cu folosire sezonieră (conace) sînt dispersate pe mari suprafețe între satele Balta, Mălărișca și Cireșu din Podișul Mehedinți, îndeosebi în terenurile cu fînețe și cultivate.

În general, în Podișul Mehedinți predomină tipul de sat răsfirat, dezvoltat mai ales pe văi și în lungul drumurilor. Între gospodării sînt incluse suprafețe relativ mari de terenuri agricole (pomicole, fînețe, culturi cerealiere etc.). Puține sînt satele cu tendințe de adunare (Balta, Cireșu, Gornovița, Prejna, Costești etc.). Densitatea caselor în vatră este foarte mică la majoritatea satelor (4—6 case la hectar și chiar sub 4). Numai în Baia de Aramă, Balta, Podeni, Godeanu, Ilovița, Negrușa etc. se înregistrează o densitate mai mare a gospodăriilor în vatră.

3.7. Activitățile economice

Ocupația de bază a locuitorilor din satele Podișului Mehedinți este creșterea animalelor, cultura pomilor fructiferi și lucrul la pădure. Pădurile ocupă aproape 50% din suprafața podișului, iar pășunile și fînețele ocupă 54,3% din terenurile agricole extinzîndu-se pe mari suprafețe în toate așezările (fig. 60). Specificul economic, la cea mai mare parte a așezărilor omenești, este dat de agricultură, completată de economia forestieră (fig. 59).

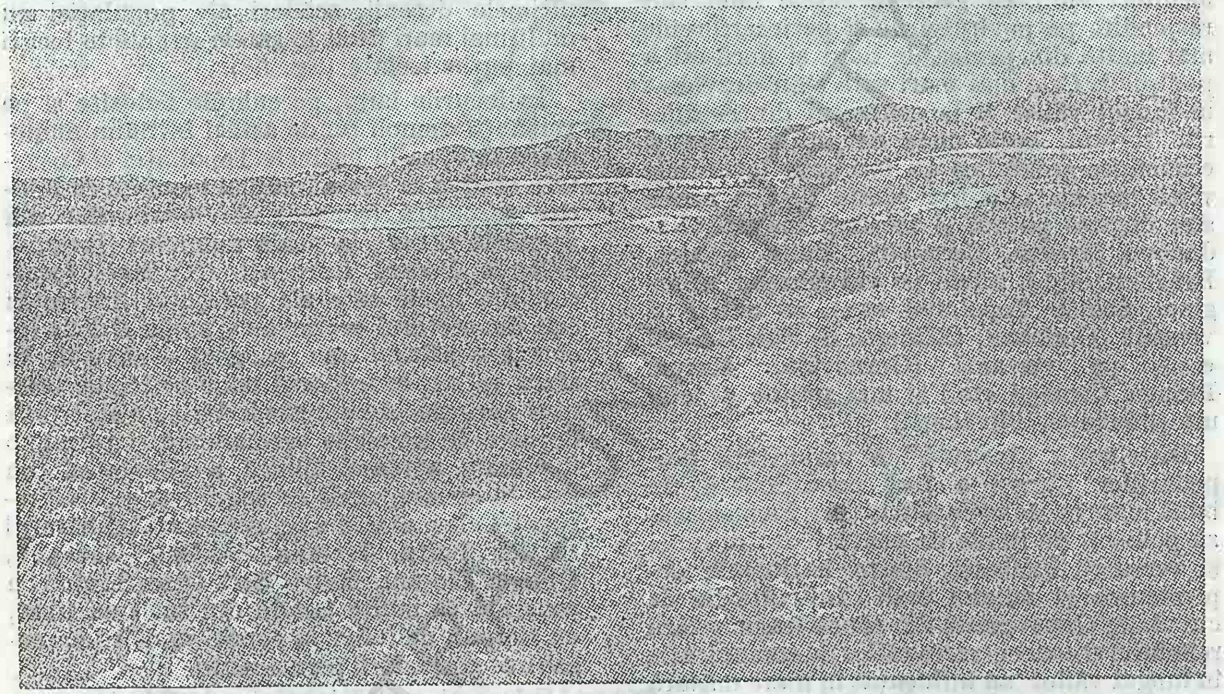

Fig. 59. Aspect din partea centrală a Podișului Mehedinți, în apropiere de Păunești, la sud-vest de Cireșu (foto V. Sencu).

Terenurile agricole se extind pe aproape 45% din suprafața podișului (pomicole și mai puțin cele cerealiere). Creșterea animalelor (70% ovine și 18% cornute mari din totalul efectivului de animale) se practică prin păstorit sedentar, păstoritul local din hotarul satului și îndeosebi prin cel pendulator din ariile cu conace aflate în podiș sau în Munții Mehedinți din apropiere.

Creșterea vitelor, cultura cerealelor (limitată) și economia forestieră constituie principalele surse de venit ale locuitorilor. O parte din locuitori practică și diferite meșteșuguri (dogărie, zidărie, olărie etc.), iar unii lucrează la exploatările de cupru de la Ponoarele-Mărășești, la cele de cărbune din bazinul Motrului, sau se ocupă cu fabricarea varului pe plan local în satele Dîlbocița, Ponoarele, Motru Sec, Bunoaica, Nadanova etc.).

Sursele de trai ale multor locuitori din comunele Podeni, Ilovița, Cireșu, Isverna, Balta etc. sînt completate prin muncile sezoniere, pe care acestea le efectuează la pădure în centrele forestiere Matorăț, Olanu, Duhomna — Vîrciorova Veche (județul Mehedinți), Iardastița-Vale, Topleț (județul Caraș-Severin), Făget, Lipova (județul Arad) unde aceștia sînt folosiți la „fasonat cu drujba", la „corhănit", la „împingerea buștenilor cu țapinul" etc.

Asemănător acestor munci sezoniere sînt și cele pe care aceștia le efectuează la ferme agricole pentru cules porumb sau vie (în județul Caraș-Severin), la coasă, în Banat la Poiana Mărului, Ohaba Bistra, Tîrnova, Caransebeș, Teregova etc.

Podișul Mehedinți constituie sub toate aspectele social-economice o regiune de tranziție, între economia montană din nord și vest și cea a Piemontului Getic din est. În general, după structura modului de folosință a terenului, se evidențiază caracterul pronunțat agrar al regiunii (fig. 60).

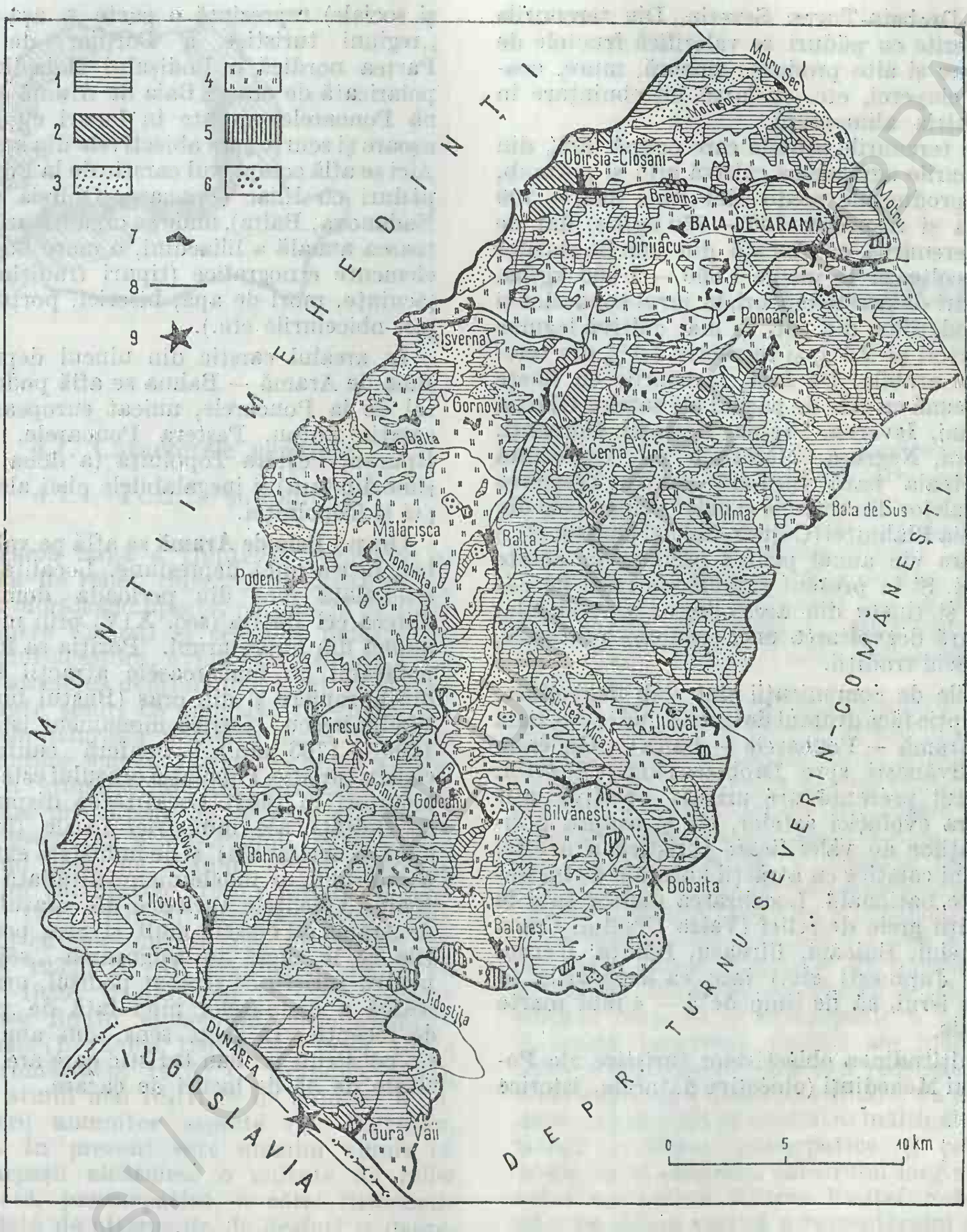

Fig. 60. Modul de folosință a terenului din Podișul Mehedinți. *1*, Pădure; *2*, tufăriș; *3*, pajiște; *4*, pajiște și culturi agricole; *5*, vie; *6*, livadă; *7*, așezare; *8*, drum; *9*, hidrocentrala „Porțile de Fier".

Pe teritoriul satelor: Obîrșia Cloșani, Godeanu, Isverna, Seliștea, Giurgiani, Gornenți, Podeni, Negrușa, predomină suprafețele împădurite, în proporție de peste 60%. Principalele bazine de exploatare forestieră, mai ales foioase, sînt Bahna și Coșuștea superioară, unde tăierile de păduri sînt înlesnite de prezența drumurilor forestiere de pe văile Bahnei, Coșuștei și afluenților lor din amunte. Aceste bazine de exploatare forestieră sînt mari furnizoare de lemn pentru combinatul de prelucrare a lemnului și combinatul de celuloză

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY
BCU IASI

din Drobeta-Turnu Severin. Din terenurile acoperite cu păduri se valorifică fructele de pădure şi alte produse: zmeură, mure, coarne, ciuperci, etc. cu largă întrebuinţare în industria alimentară.

Pe terenurile arabile care ocupă 39% din terenurile agricole se cultivă grîu şi porumb, dar producţiile medii sînt mici (650 — 700 kg/ha şi respectiv 700 — 750 kg/ha) dar de pe terenurile cu fîneaţă din luncile rîurilor se recoltează în medie 1 600 — 1 900 kg/ha. Alături de aceste culturi, în jurul conacelor şi gospodăriilor din sat, se mai cultivă legume şi cartofi pe 2,1% şi respectiv 4,1% din terenurile arabile. De fapt, terenurile cu fîneţe împreună cu cele de păşuni ale satelor Obîrşia Cloşani, Isverna, Prejna, Costeşti, Gornenţi, Podeni, Negruşa, Mălărişca etc. reprezintă principala bază furajeră pentru creşterea animalelor din regiune şi chiar pentru cele din Cîmpia Blahniţei (Cujmir, Salcia, Oprişor etc.) — care vin anual pentru păşunat în aceste locuri. Şi în prezent suprafeţele mari de păşuni şi fîneţe din acest sector al podişului asigură dezvoltarea unei economii pastorale, cu vechi tradiţii.

Căile de comunicaţii sînt slab dezvoltate. Excepţie face drumul de interes judeţean Baia de Aramă — Ponoarele — Balta — Godeanu — Bîlvăneşti spre Drobeta-Turnu Severin, a cărui prezenţă are urmări pozitive atît asupra evoluţiei satelor, cît şi asupra posibilităţilor de valorificare turistică a acestei regiuni carstice cu atracţii naturale de însemnătate naţională. Localizarea multor sate în condiţii grele de relief (Valea Ursului, Cracu Muntelui, Buicani, Bîrîiacu, Băluţa, Gornoviţa, Jupîneşti etc.) face ca legăturile, în unele ierni, să fie timp de 3 — 4 luni foarte greoaie.

Multitudinea obiectivelor turistice ale Podişului Mehedinţi (obiective naturale, istorice şi sociale) reprezintă o parte a aşa-numitei „regiuni turistice a Porţilor de Fier." Partea nordică a Podişului Mehedinţi este polarizată de oraşul Baia de Aramă şi comuna Ponoarele, situate în locuri cu legături uşoare şi scurte spre obiectivele din apropiere. Aici se află complexul carstic de la Ponoarele, păduri cu liliac (Ponoare, Obîrşia Cloşani, Nadanova, Balta), unde se organizează sărbătoarea anuală a liliacului, o mare bogăţie de elemente etnografice (tipuri tradiţionale de locuinţe, mori de apă, biserici, portul popular, obiceiurile etc.).

În arealul carstic din ulucul depresionar Baia de Aramă — Bahna se află podul natural de la Ponoarele, unicat european, lacul carstic Zăton, Peştera Ponoarele, Peştera Epuran, Peştera Topolniţa (a doua ca mărime din ţară) şi inegalabilele chei ale Coşuştei şi Topolniţei.

Oraşul **Baia de Aramă** se află pe valea Bulbei, într-o mică depresiune. Localitatea este semnalată încă din perioada domniei lui Mircea cel Bătrîn (sec. XIV) prin minele de aramă din împrejurimi. Poziţia sa în cadrul podişului cu numeroasele atracţii turistice din apropiere şi din oraş (Bustul lui Tudor Vladimirescu, biserica monument istoric din 1699 — 1703 etc.) îi conferă calitatea de centru turistic. Populaţia oraşului este de 5 604 locuitori (în 1992). Localitatea dispune doar de unităţi ale industriei locale (industria mică şi artizanală) şi de industria extractivă a cuprului, o îndeletnicire altădată înfloritoare. Valenţele turistice ale oraşului Baia de Aramă au crescut mult şi prin posibilităţile ce le oferă în asigurarea „sejurului" pentru turiştii ce străbat podişul, urmare firească a distanţelor mici faţă de punctele de recepţie. În acest sens, din anul 1983, s-a construit un han turistic care are o capacitate de 55 de locuri de cazare.

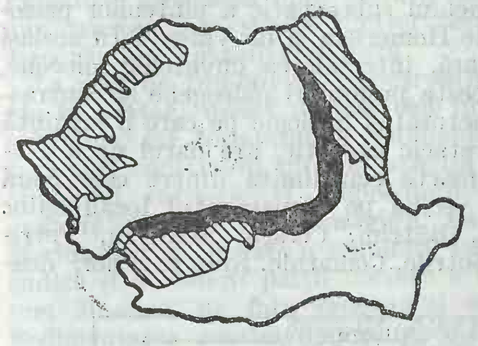

4

SUBCARPAȚII

4.1. Caracterele generale

4.1.1. Poziția și limitele

În gama largă a treptelor, regiunilor și tipurilor de relief, Subcarpații alcătuiesc un sistem morfologic aparte, cu poziție de tranziție între Carpați și celelalte unități din vorlandul acestora, avînd ca trăsătură principală asocierea depresiunilor largi, pe alocuri adevărate șesuri ce amintesc de cîmpii, cu masivele deluroase detașate parcă din relieful munților scunzi. Varietatea unică a reliefului a stimulat atenția cercetătorilor și continua preocupare de definire a conținutului geografic al sistemului subcarpatic, începînd chiar cu studiile de la începutul secolului (L. Mrazec, 1901; Emm. de Martonne, 1907; Gh. M. Murgoci, 1908), continuînd cu cele din deceniile următoare (M. David, 1932; N. Al. Rădulescu, 1937; N. Popp, 1939) și ajungînd la cele recente cuprinse fie în monografii geomorfologice regionale (L. Badea, 1967 a; Al. Roșu, 1967; H. Grumăzescu, 1973; C. Brânduș, 1981), fie în studii mai restrînse de adîncire a cunoașterii anumitor aspecte (D. Bălteanu, 1983). În prezent este unanim admis că Subcarpații alcătuiesc o unitate de relief distinctă, pericarpatică, a cărei fizionomie este dată de alternanța de dealuri și depresiuni corespunzînd unor structuri geologice neuniform tectonizate, o continuare periferică a structurii carpatice.

Urmărind raporturile dintre Subcarpați și Carpați se observă că acestea sînt relativ simple în cazul Subcarpaților Moldovei, unde migrația spre est a geosinclinalului carpatic a făcut ca avanfosa subcarpatică să corespundă cu periferia estică a geosinclinalului, iar cutele să fie o continuitate recentă a celor din Carpați. Ca urmare, contactul Subcarpaților cu munții este dat de flancul estic, răsturnat, al cutelor flișului paleogen și corespund unei denivelări de 150—250 m, jalonată de un aliniament de localități: Vînători-Neamț, Agapia, Bălțătești, Almaș, Piatra Neamț, Tazlău, Moinești, Berzunți, Oituz.

Mult mai complicat este contactul structural cu Podișul Moldovei. Și aici caracterul acestei limite este impus tot de cadrul genetic respectiv. Formațiunile de molasă miocene ale avanfosei sînt revărsate peste planul de falii precarpatice de-a lungul căruia extremitatea vestică a soclului podișului este căzut în trepte sub depozitele avanfosei. Mascarea limitei tectonice a fost amplificată și de transgresiunea sarmatică care a înaintat peste cutele marginale ale molasei subcarpatice. Înălțarea ulterioară a întregului edificiu carpatic și subcarpatic a antrenat și aceste terminații vestice ale fundamentului platformei pe care le-a redresat într-o structură monoclinală accentuată. Ca urmare, diferența de altitudine dintre înălțimile aparținînd avanfosei precarpatice și cele din podiș, ca și existența culoarului larg al Siretului au permis fixarea limitei Subcarpaților pe latura vestică a respectivului culoar. Uneori, prezența formațiunilor sarmațiene a fost luată drept argument principal de includere a acestor înălțimi la Podișul Moldovei, dar sarmațianul de aici a fost supus evenimentelor tectonice specifice Subcarpaților și deformate odată cu ridicarea cutelor ascunse pe care se sprijină (V. Băcăuanu și colab., 1980). Este o situație dealtfel asemănătoare cu cea din Subcarpații Pra-

hovei sau Subcarpaţii Getici, unde o mare parte a formaţiunilor sedimentare tectonizate nu sînt decît o continuare a celor din regiunile exterioare.

La sud de valea Trotuşului, în Subcarpaţii de la Curbură, flişul paleogen a înaintat peste miocenul subcarpatic, dar marginea acestuia înscrisă în relief printr-o denivelare pronunţată oferă posibilitatea de trasare a limitei dintre munte şi Subcarpaţi pe un

în domeniul subcarpatic a pintenilor paleogeni (de Homorîciu şi de Văleni). În acelaşi timp, însă, intercalarea cuvetelor miocene, între aceste prelungiri paleogene şi contrastul structural şi litologic pe care îl prezintă flişul cretacic carpatic, are darul de a evidenţia foarte clar limita dintre cele două unităţi vecine pe aliniamentul localităţilor Chiojdu, Bătrîni, Cerașu, Măneciu, Petriceaua, Şotrile, Comarnic. Spre exterior, dea-

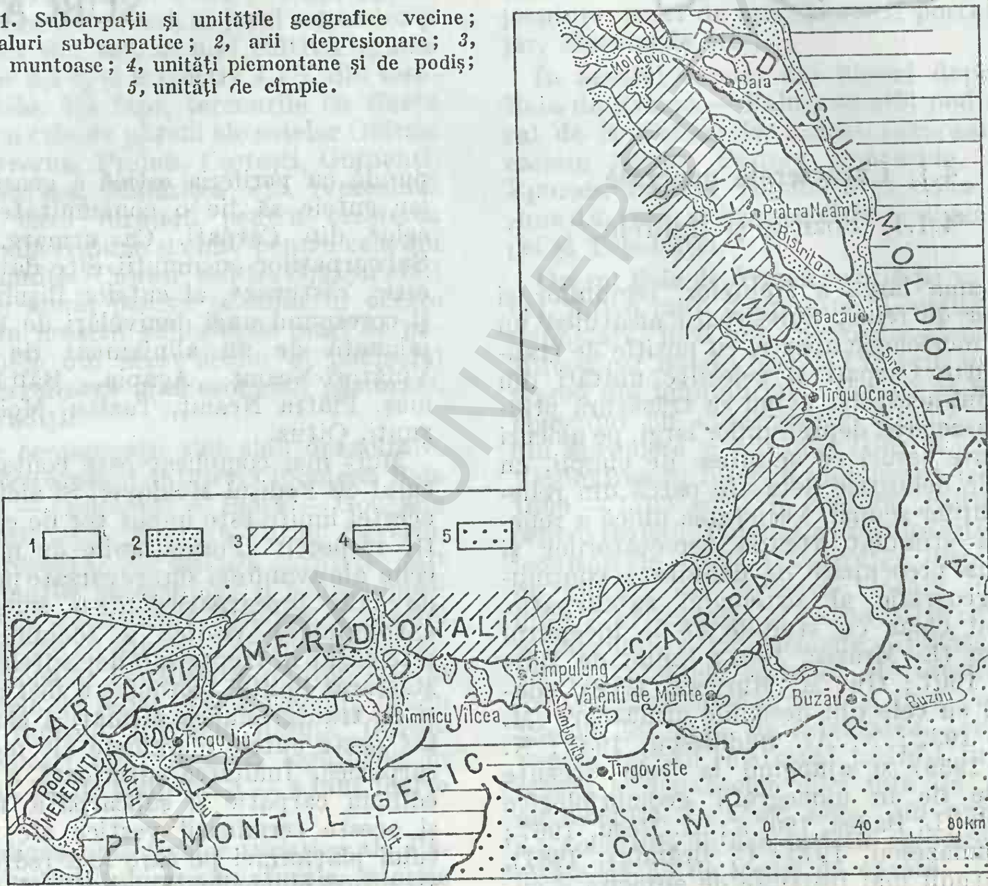

Fig. 61. Subcarpaţii şi unităţile geografice vecine; *1*, Dealuri subcarpatice; *2*, arii depresionare; *3*, unităţi muntoase; *4*, unităţi piemontane şi de podiş; *5*, unităţi de cîmpie.

aliniament marcat de localităţile Soveja, Tulnici, Nereju Mic. Spre exterior, contactul Subcarpaţilor cu Cîmpia Siretului îşi schimbă mult caracterele faţă de ceea ce este la nord de Trotuş. Contrastul mare de altitudine dintre dealurile Vrancei şi Cîmpia Siretului diferenţiază net cele două unităţi, dar limita dintre ele nu este atît de netă ca urmare a interpunerii glacisului Cîmpiei piemontane a Rîmnicului (fig. 61).

Între Slănic şi Buzău contactul îşi păstrează aceleaşi caractere, dar între Buzău şi Prahova raporturile Subcarpaţilor cu Carpaţii sînt complicate prin pătrunderea

lurile cutate miocene vin în contact direct cu cîmpiile de subsidenţă ale Săratei şi Gherghiţei, astfel că limita este marcată de un abrupt.

La vest de Prahova, pînă la Dîmbovița, întregul complex al formaţiunilor de fliş paleogen aparţine domeniului subcarpatic şi se extinde mult spre nord, aşternîndu-se şi peste latura sudică a depozitelor cretacice, pe care pînă acum le găsisem numai în Carpaţi.

Contactul cu cîmpia piemontană este ceva mai complicat prin înaintarea spre nord a cîmpiilor subcolinare ale Prahovei şi

Ialomiței, asemenea unor golfuri, ceea ce dă un caracter mai sinuos limitei respective, care rămîne, totuși, tranșantă.

La vest de Dîmbovița, Subcarpații Getici vin în contact direct cu masivele muntoase cristaline, iar formațiunile sedimentare din care sînt constituiți nu mai aparțin geosinclinalului carpatic, ci Depresiunii Getice, apărută de-a lungul marginii Carpaților Meridionali ca urmare a afundării laturii lor sudice și a căderii părții nordice a Platformei Moesice în fața orogenului carpatic. Sedimentarea acestei depresiuni a avut un caracter unitar și numai evoluția ulterioară, cu tectonizarea laturii dinspre Carpați a putut să detașeze Subcarpații de Piemontul Getic de la sud. De aici rezultă că structura subcarpatică nu mai apare ca o continuitate periferică a celei montane, ci este rezultatul ecoului indirect prin care înălțările tectonice recente ale Carpaților s-au făcut simțite pe latura sedimentară vecină a Depresiunii Getice. Dar, și în cazul Subcarpaților Getici, raporturile cu unitățile vecine sînt departe de a fi uniforme. Din acest punct de vedere se disting cel puțin trei sectoare diferite. Între Dîmbovița și Topolog formațiunile sedimentare se sprijină direct pe cristalinul carpatic, vechiul plan de falii marginale fiind, cu unele excepții (Depresiunea Cîmpulung Muscel, Depresiunea Nucșoara), inactiv. De aceea, contactul este mai mult de natură litologică decît tectonică și corespunde șirului de depresiuni de eroziune Brădet, Aref, Sălătruc. Structura dominant monoclinală a formațiunilor sedimentare explică și slaba delimitare a muscelelor față de podișul din sud, trecerea fiind numai de natură morfologică. Singura excepție o reprezintă sectorul Cîmpulungului, unde ridicarea Masivului Iezer—Păpușa și reactivarea faliei marginale carpatice a creat condiții pentru o tectonizare a depozitelor paleogen-miocene. În regiunea Oltului, raportul dintre Subcarpați și munți se menține aproximativ asemănător. Ca urmare, contactul dintre cele două unități este marcat tot de depresiuni de eroziune diferențială, ca: Jiblea—Călimănești, Muereasca, Băile Olănești, Cheia. Aici apare, însă, fenomenul de tectonizare prin diapirism care a amplificat structurile și le-a dat un caracter tipic subcarpatic, fără însă a detașa net unitatea respectivă de piemontul din sud.

La vest de Bistrița Vîlcii, raportul Subcarpaților cu Carpații capătă alte caractere puse în evidență de existența ulucului depresionar subcarpatic, ceea ce a dus la o foarte clară delimitare a celor două unități. În schimb, raportul cu piemontul de la sud rămîne la fel de șters, marcat de lărgiri de eroziune, dovedind apartenența genetică a ambelor unități la aceeași mare regiune pericarpatică (fig. 61).

4.1.2. Alcătuirea geologică, geneza și evoluția reliefului

Avanfosa Precarpatică, conturată încă de la începutul terțiarului, a jucat fie rolul unui spațiu de acumulare și migrare spre est a geosinclinalului carpatic, ca în cazul Subcarpaților Moldovei și în parte a celor de la Curbură, fie pe acela numai de bazin de depunere ca în cazul Subcarpaților Getici. În primul caz, depozitele avanfosei au fost asociate într-o masă structurală unitară cu a Carpaților, pe cînd în cel de-al doilea caz, frămîntările tectonice din munți s-au reflectat numai indirect și mai tîrziu, abstracție făcînd unele accidente structurale mai vechi (ca Dealul Mățău, Dealul Săcelului).

Prezența într-un sondaj de adîncime, la Stîlpeni, în afara limitei sudice a Subcarpaților, a unor formațiuni cretacice de natură flișoidă și a unor accidente structurale demonstrează continuarea orogenului carpatic în acest compartiment scufundat și acoperirea lui cu formațiuni paleogene, prezente pe latura nordică a Depresiunii Getice și pe clina sudică a Coziei.

Mai puțin clar apare începutul conturării Avanfosei Precarpatice aparținînd Subcarpaților Orientali, dar se pare că este sincron cu individualizarea unității de Tarcău, către sfîrșitul paleogenului. Depozitele eocene (strate de Bisericani și gresii de Lucăcești) și oligocene (șisturi disodilice și gresie de Kliwa) se întîlnesc pe latura estică a avanfosei în culmile Pleșului și Pietricicăi, numai sub forma unor blocuri, ceea ce arată că prezența lor aici este legată de șariajul conglomeratelor miocene în care au fost prinse. În timpul orogenezei savice s-a produs o înălțare generală a Depresiunii Getice, ceea ce s-a materializat și printr-o regresiune și instalarea unui regim lagunar în care s-au depus gresii și marne cu gips, corespondente saliferului inferior din Subcarpații Orientali. În avanfosa Subcarpaților Orientali, molasa miocenă se continuă cu saliferul inferior reprezentat prin brecii argiloase cu intercalații de sare gemă, argile cu gips. Masivele de sare de la Bălțătești, Tazlău, Tîrgu Ocna

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

constituiau o dovadă a prezenței formațiunilor respective. Această largă răspîndire a depozitelor salifere dovedește existența unui foarte extins regim lagunar, consecință a aceleiași orogeneze savice care și aici a înălțat întregul edificiu depresionar (fig. 62).

Conglomeratele și gresiile burdigaliene marchează o puternică transgresiune atît în Depresiunea Getică (mai ales în partea estică, cu maximum de extensiune în regiunea Rîului Doamnei), cît și în avanfosa Subcarpaților Orientali, unde conglomeratele din axul anticlinalelor Pleșului și Pietricicăi conțin fragmente remaniate de șisturi verzi, o dovadă concretă a existenței, în apropiere, pe fundul Depresiunii Precarpatice, a cordilierelor de șisturi verzi în continuitatea celor din Dobrogea (fig. 62 A, B, C).

Liniștea care a urmat după această transgresiune a permis ca, în continuare, în Depresiunea Getică conglomeratele să treacă treptat în gresii și marno-argile helvețiene, iar în avanfosa Subcarpaților Orientali să se depună pachete foarte groase (pînă la 2 000 m) de gresii în alternanță cu nisipuri. Amploarea răspîndirii acestui etaj în Subcarpații Orientali este demonstrată și de faptul că el formează umplutura de suprafață a sinclinalelor atît în Subcarpații Moldovei, cît și în cei ai Vrancei (fig. 62 C, D). La vest de valea Buzăului, helvețianul apare îndeosebi în axele cutelor diapire subcarpatice.

Regimul de liniște din helvețian pare a se fi continuat și la începuturile tortonianului, fapt ce a permis depunerea unui orizont de marne și tufuri dacitice, răspîndit mai ales în regiunea Oltului. Apariția tufurilor este dovada unei activități vulcanice, iar răspîndirea lor în regiunea Oltului și la Curbură vine să argumenteze legătura mării extracarpatice cu Bazinul Transilvaniei (D. Ciupagea, M. Paucă, Tr. Ichim, 1970). Acestui mediu marin i-a urmat unul lagunar, ceea ce a permis depunerea saliferului superior (reprezentat în general prin brecii, gresii calcaroase, gipsuri, marne etc.), care stă la baza masivelor de sare din Moldova, a sîmburilor de diapire din Subcarpații Buzăului, Prahovei, Ialomiței, ca și a structurilor din regiunea Oltului sau mai la vest (Săcelu). Apariția mediului lagunar, către tortonianul mediu, a fost consecința înălțărilor din timpul orogenezei stirice tîrzii, care a dus la schițarea unora din cutele subcarpatice. Concomitent, prin aceeași înălțare, apele din avanfosa Subcarpaților Moldovei au fost împinse spre platforma din est și la sud de falia Trotușului, deschizîndu-se cu aceasta ciclul schițării cutelor subcarpatice și a depunerii molasei exterioare (sau superioare în cazul Subcarpaților de la Curbură și a celor Getici). A urmat transgresiunea sarmațiană care la nord de valea Trotușului a pătruns în domeniul subcarpatic numai izolat pe culoarele de astăzi ale marilor văi. În schimb, în sud și mai ales la vest de valea Rîmnei, formațiunile acestui etaj se extind mult către munte, ajungînd în Subcarpații Olteniei pînă pe prispa carpatică (fig. 62 A).

Diversitatea de facies a depozitelor sarmatice este consecința atît a poziției lor morfologice, cît și a frămîntărilor tectonice din orogenezele moldavă și attică. În Subcarpații Getici se observă un sarmațian inferior alcătuit din brecii, marne nisipoase, nisipuri și pietrișuri bine cimentate, cu blocuri rulate. Pe alocuri, în jurul unor înălțimi ele sînt înlocuite cu calcare recifale (Schela). În continuare urmează formațiuni (basarabian superior—kersonian), alcătuite predominant din nisipuri, pietrișuri, conglomerate etc. La contactul cu muntele acestea capătă o dezvoltare mare, avînd un caracter transgresiv, pentru ca spre sud, locul lor să fie luat, treptat, de nisipuri cu intercalații de marne albicioase. În anticlinalul Săcel—Tîrgu Jiu (ca și în Subcarpații Vîlcii), sarmațianul inferior are un caracter recifal ce trece apoi în nisipuri și marne cu intercalații de concrețiuni grezoase.

În avanfosa orientală, la sud de valea Trotușului, sarmațianul este reprezentat spre exterior prin marne sau nisipuri și prin pietrișuri către munte. Pe cutele schițate apar calcare organogene, care, la rîndul lor, sînt acoperite de conglomerate și calcare oolitice (Dealul Ciolanu, Dealul Istriței etc.). A doua parte a sarmațianului corespunde cu o regresiune (mișcările attice), ale cărei depozite ocolesc cutele anticlinale, dar umplu frecvent cuvetele și sinclinalele.

Evenimentele orogenice moldave au fost determinante pentru edificarea Subcarpaților. Se presupune că din această fază, pentru Subcarpații Moldovei și latura internă a Vrancei, a început ciclul continental de sculptare a reliefului subcarpatic. Eroziunea puternică exercitată de rîurile carpatice a avut ca efect depunerea unei întinse cuverturi de prundișuri din Carpați și pînă în Podișul Moldovei (M. David, 1932), formînd un întins piemont sarmatic (C. Martiniuc,

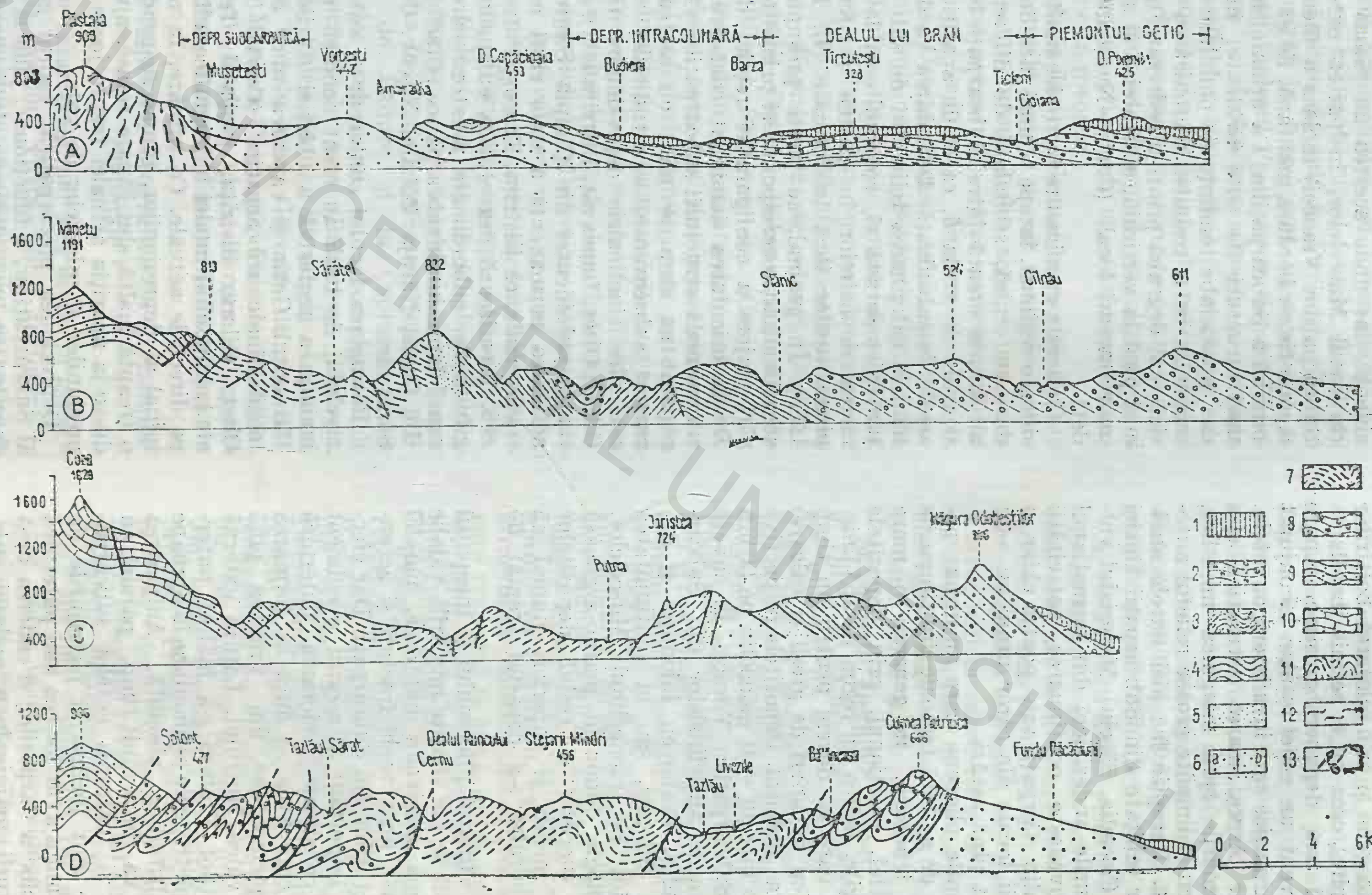

Fig. 62. Profile morfostructurale transversale prin Subcarpați. A, în Subcarpații Gorjului; B, în Subcarpații Buzăului; C, în Subcarpații Vrancei; D, în Subcarpații Tazlăului. *1*, Pleistocen; *2*, romanian; *3*, dacian; *4*, ponțian; *5*, meoțian; *6*, sarmațian (a), basarabian-meoțian (b); *7*, helvețian; *8*, burdigalian; *9*, fliș paleogen; *10*, fliș cretacic; *11*, micașisturi; *12*, gnaise; *13*, falii.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1946). La vest de valea Buzăului caracterul structural s-a complicat prin accentuarea cutelor paleogene și prin schițarea boltirilor (unele diapire), ceea ce a permis instalarea unor recifi sau depuneri grosiere. Apare astfel frecvent un relief insular înconjurat de apele sarmatice care invadaseră cuvetele. Dincolo de Argeș, marea sarmatică și-a împins țărmurile spre marginea munților, acoperind cu sedimente groase relieful anterior format. Excepție fac aici cutele anticlinale ușor schițate din Subcarpații Getici (Slătioara, Ciocadia, Săcelu). Materialul vulcanic (blocurile andezitice) din sarmațianul Vrancei dovedește continuarea activității vulcanice din Carpați sau poate chiar a unor erupții locale ale căror urme nu s-au mai păstrat pînă astăzi.

Formațiunile pliocene care au urmat perioadei atît de agitată tectonic din timpurile miocenului trădează, în general, o mare liniște. Astfel, meoțianul, prin depozitele sale din argile, indică un regim de apă liniștită, dulce, care va deveni pentru un timp salmastră (cu depuneri de gresii și calcare) apoi, din nou, dulcicol. Depozitele respective sînt dispuse într-un vast monoclin pe latura externă a Subcarpaților Vrancei, în cuvete și pe flancurile anticlinalelor din Subcarpații Buzăului, Prahovei, Ialomiței și din Subcarpații Olteniei, sau în continuitatea sarmațianului pe monoclinul Muscelelor. Aceeași litologie dominant marno-argiloasă alcătuiește succesiv și restul depozitelor pliocenului mediu și superior, numai că limita lor nordică s-a depărtat treptat de Carpați.

Odată cu sfîrșitul pliocenului și începutul cuaternarului se fac simțite mișcările valahe prin ridicarea masivelor muntoase, paralel cu reactivarea unor vechi fracturi și accentuarea structurilor din Subcarpați. Dar efectul cel mai important al acestui eveniment tectonic îl constituie înviorarea puternică a eroziunii care avea să ducă la formarea cuverturii piemontane din Vrancea pînă dincolo de valea Motrului. Latura externă a Subcarpaților Vrancei s-a înălțat puternic, ducînd pietrișurile piemontane la aproape 1 000 m altitudine absolută. Amploarea depunerilor va dura mult timp, paralel cu accentuarea și înălțarea cutelor subcarpatice în care sînt incluse și pietrișurile de Cîndești. Acum a avut loc cea mai puternică ridicare în bloc a Carpaților și căderea de-a lungul fracturii marginale a molasei subcarpatice, implicit amplificarea structurilor subcarpatice. Prin reactivarea sistemelor de falii au fost puse în evidență areale de subsidență, iar unde acestea au rămas sudate (în cazul Muscelelor, în partea externă a Subcarpaților Vrancei) molasa a făcut corp comun fie cu bordura montană, fie cu partea internă a Subcarpaților. Ca urmare, în locul unei structuri de cute evidente, în acest caz apar slabe tendințe de ondulare a unui monoclin ce a resimțit tectonizarea carpatică mai degrabă printr-o redresare, pe alocuri pînă la verticală, a stratelor și apariția unor fracturi locale (Corbi—Nucșoara, Brădet).

Cu aceste evenimente tectonice mult diversificate regional, începe o nouă fază de denudare puternică, stimulată de diferența de altitudine creată între Subcarpații înălțați și ariile de vorland, ca și de apariția unor areale de subsidență. Denudarea va duce în final la exhumarea reliefului de sub cuvertura piemontană și, concomitent, la remanierea depozitelor în partea periferică a piemonturilor încă în formare (L. Badea, 1983). În general, se poate presupune că această situație corespunde și primei modificări majore a configurației rețelei de văi. De la orientarea dominant consecventă și transversală structurii subcarpatice văile au căpătat un caracter mixt cu sectoare de cursuri subsecvente, longitudinale, urmînd mai ales sinclinalele depresionare (Motru, Gilort, Olteț, Luncavăț, Bistrița etc.). Accentuarea subsidenței din Cîmpia Siretului și adîncirea permanentă a unor rîuri majore, transversale, ca Bistrița, Trotuș, Putna, Buzău, favorizează dezvoltarea cursurilor longitudinale, subordonate acestora care drenează depresiunile subcarpatice: Cracău, Tazlău, Cașin, Năruja, Zăbala, Nișcov, Cricovu Sărat etc.

Retragerea lacului cuaternar și coborîrea nivelului de bază au creat condiții pentru înaintarea regresivă a obîrșiei rîurilor din Piemontul Getic și captarea unor cursuri longitudinale subcarpatice (Cerna, Tăriia, Olteț, Gilort, Bistrița, probabil Teleajen etc.), impunînd rețelei hidrografice adîncirea pe direcțiile actuale. Ca urmare, în nivelul inițial al depresiunilor, rămas suspendat ca o treaptă înaltă, sînt săpate terase, ajungîndu-se la apariția actualei trepte joase a depresiunilor și culoarelor de vale.

Depresiunea precarpatică, cadrul genetic al Subcarpaților, a funcționat, pînă la exondare, ca un vast domeniu de acumulare a molasei, ceea ce a creat condiții pentru

formarea unor importante zăcăminte, pe cît de variate, pe atît de larg răspîndite. Dacă în cazul minereurilor nu avem de-a face decît cu existența unor lentile și cuiburi de zăcăminte de sulf la Pucioasa (județul Dîmbovița) în formațiuni paleogene și la Vărbilău (județul Prahova) în depozite miocene, cu totul alta este situația în privința combustibililor minerali. Aici se găsesc cele mai importante zăcăminte de petrol și gaze din țară, prezente în aproape toate formațiunile molasei, începînd cu oligocenul și încheind cu pliocenul, cu maximum de extensiune în meoțian.

Corelația dintre cele mai bogate zăcăminte și structurile diapire permit conturarea unor aliniamente începînd din zona internă (cu diapirism accentuat), către cea externă (cu diapirism incipient): Buștenari — Runcu, Cîmpina, Ocnița, Berca—Arbănași, urmează apoi aliniamentul: Boldești, Podenii Vechi, Țintea, Moreni; urmat de: Sărata, Ceptura, Urlați; sau și mai în exterior: Brazi, Mănești—Vlădeni. Acestor structuri asociate diapirismului se adaugă cele din Subcarpații Getici: Băbeni (Vîlcea); Țicleni, Bîlteni, Brădiceni etc. (Gorj).

Nu mai puțin importante sînt zăcămintele de cărbuni, care, deși sînt reprezentate prin cărbuni inferiori (lignit), prin extensiunea lor se înscriu în economia țării ca o resursă de mare importanță energetică. Răspîndirea lor este strîns legată de depozitele sedimentare aparținînd pliocenului superior, în strate intercalate cu grosimi diferite. Reținem în acest sens zăcămintele de la Tismana, Rovinari, Cucești, Albeni, Berbești, Golești. La est de Dîmbovița, deși mai restrînse, zăcămintele de lignit apar mai ales în bazinul Pucioasa, Șotînga, Filipeștii de Pădure și la Ceptura. Gama resurselor subsolului este completată de zăcămintele de sare (Bălțătești, Borlești, Tazlău, Valea Sării, Mînzălești—Lopătari, Slănic, Ocnele Mari, Govora), de gips (Cerașu, Măneciu-Ungureni, Poiana Vărbilău, Stănești—Corbeni etc.), izvoare sulfuroase (Pucioasa, Govora), diatomită (Pătîrlage) etc

4.1.3. Aspectele orografice și diviziunile regionale

Prin caracterele mai ales de ordin genetic (natura rocilor, vîrsta, stilul tectonic) ce țin de continuitatea structurilor carpatice în cel mai nou val orogenic sau numai de reflectarea lor în relief, Subcarpații au fost divizați în două unități mari: Subcarpații Orientali și Subcarpații Getici, separate de valea Dîmboviței. Dar diferențierile în egală măsură tectonice, de evoluție și mai ales morfologice, în care este implicată reflectarea în relief a constituției geologice, stadiul de modelare și funcționalitatea formelor de relief (cu deosebire asociațiilor de forme) au determinat individualizarea a trei unități: Subcarpații Getici, Subcarpații de la Curbură și Subcarpații Moldovei.

A. **Subcarpații Getici,** situați între Dîmbovița și Motru, corespund părții nordice mai mult sau mai puțin tectonizate a Depresiunii Getice. În funcție de gradul de tectonizare, de exprimarea mai mult sau mai puțin clară a structurii în relief, ca și de raporturile cu unitatea muntoasă se pot separa trei diviziuni geografice: Subcarpații Gorjului, Subcarpații Vîlcii și Muscelele Argeșului.

Subcarpații Gorjului, situați între Motru și Olteț, se caracterizează prin modul relativ uniform de asociere și de dispunere a dealurilor și depresiunilor pe aliniamente paralele cu marginea Carpaților, prin corespondența reliefului cu marile linii structurale. Falia marginală carpatică, reactivată în pliocen și cuaternar, se reflectă în relief printr-un evident abrupt tectonic ca limită între munți și Subcarpați și a contribuit la accentuarea sinclinalului corespunzător depresiunii de sub munte. Cutele dinspre Olt, înmănuncheate în Măgura Slătioarei, se desfac în apropierea Gilortului, sub forma a trei linii structurale. Aceste cute se atenuează treptat spre vest pînă la dispariție în apropierea văii Motrului, fapt ce se reflectă și în diminuarea altitudinii reliefului.

Evoluția Subcarpaților Gorjului s-a desfășurat sub influența ariilor neotectonice regionale, corespunzătoare bombării axiale din Măgura Slătioarei și subsidenței din Depresiunea Tîrgu Jiu. Depresiunea de sub munte este dominată de abruptul muntelui, contrastînd cu netezimea vetrei depresiunilor, cu excepția porțiunii dintre Gilort și Jiu, unde predomină gruiurile piemontane prelungi. Primul șir al dealurilor (de la est la vest, dealurile Seciului 598 m; Miței 543 m, Ciocadiei 417 m, Dealul Tîrgului 348 m, Dealurile Brădicenilor 377 m, Dealul Sporești 404 m) delimitează tot atît de clar, spre nord, ulucul depresionar intracolinar Cărbunești—Scoarța—Tîrgu Jiu—Cîlnic, fără a putea spune același lucru de al doilea șir

24 — c. 674

Fig. 63. Depresiunea Celeiului la Padeş, în extremitatea vestică a Subcarpaţilor Gorjului (foto V. Sencu).

de dealuri subcarpatice (Dealul lui Bran 333 m, Dealul Şomăneşti sau Vîrţu).

Depresiunea Subcarpatică are altitudini care cresc în general de la vest (200 m) spre est (400 m). Datorită lărgirii văilor actuale, adîncite în treapta iniţială a ulucului depresionar, a apărut o serie de depresiuni secundare locale: Celei, Tismana, Peştişani, Runcu, Stăneşti, Bumbeşti, Cărpiniş, Novaci (fig. 63).

Dealurile subcarpatice interne sînt mult mai joase la vest de Jiu decît la est. Acestea din urmă formează un adevărat masiv deluros unitar (străbătut de văi strîmte), iar cele din vest, cu excepţia Dealului Sporeşti şi Dealului Negoeşti, sînt fărîmiţate şi despărţite de văi largi, adevărate culoare depresionare. Deformările teraselor (pe Gilort, Jiu, Bistriţa şi Tismana) la traversarea acestui şir de dealuri, precum şi caracterul de

antecedenţă al celorlalte văi mai mici (Amaradia, Blahniţa etc.) trădează existenţa unor mişcări tectonice de înălţare pleistocene şi holocene.

Ulucul depresionar intercolinar prezintă la rîndul său două trepte: una înaltă, corespunzătoare şeilor alcătuită din vechile albii, parţial longitudinale, ale rîurilor principale, iar cea joasă, actuală, se confundă cu luncile şi terasele inferioare ale acestor rîuri.

Al doilea şir al dealurilor subcarpatice (externe) sînt reprezentate prin Dealul Bran, cu altitudine absolută de numai 333 m, şi Dealul Şomăneştilor, ambele retezate de eroziunea fluviatilă cuaternară şi recent înălţate.

Subcarpaţii Vîlcii, desfăşuraţi între Olteţ şi Topolog, reprezintă partea cea mai complicată structural şi cea mai variată morfologic din întreaga unitate a Subcarpaţilor Getici. În afară de repartiţia structurii cutate (pînă la cute diapire) şi a unui contact cu munţii mai variat, însăşi evoluţia cuaternară — dependentă în întregime de nivelul de bază dat de Olt şi de manifestarea diferenţiată a neotectonicii (L. Badea, D. Bălteanu, 1978), cu foarte importante remanieri ale reţelei de văi (L. Badea, 1967) —, a decurs în condiţii diferite. Faptul se reflectă în îmbinarea caracterelor de muscele (între Topolog şi Rîul Olăneşti) cu cele de dealuri subcarpatice propriu-zise, înscrise pe structură cutată. Deşi există o întreagă reţea de depresiuni dispersate între dealuri, se observă, totuşi, anumite culoare (condiţionate în primul rînd litologic), despărţite de şiruri de dealuri, înscrise pe roci mai rezistente.

Între Rîul Olăneşti şi Topolog, la contactul cu muntele, apare culoarul depresionar Băile Olăneşti—Muereasca—Călimăneşti — Berislăveşti—Sălătruc. La vest de Rîul Olăneşti, culmile carpatice se continuă spre sud cu cele subcarpatice şi numai la vest de Bistriţa Vîlcii se desfăşoară depresiunea subcarpatică propriu-zisă de contact şi de natură tectonică. Dealurile de la sud se înscriu în aliniamente, în conformitate cu fîşiile de formaţiuni dispuse mai mult sau mai puţin paralele cu marginea munţilor. Gradul de prelucrare şi varietatea reliefului sînt mai pronunţate decît în Muscele şi cu toate că ariile depresionare nu sînt precis conturate (mai ales prin lărgirea considerabilă a văilor convergente către Olt), se pun în evidenţă suficient de clar două, chiar trei aliniamente de lărgiri şi şei cu aceeaşi orientare generală est—vest. Complicaţiile morfologice sînt şi de natură tectonică pentru că acestea sînt evident înscrise în relief: cutele cu sare din sectorul Ocnele Mari—Govora, anticlinalul Măgurii Slătioara, aria de afundare Băbeni etc. Latura sudică a dealurilor subcarpatice de la vest de Olănău se înscrie pe o structură monoclinală foarte bine scoasă în relief de aliniamentele de cueste diminuate treptat de la nord la sud, pe măsura apropierii de marginea piemontului.

Muscelele Argeşului, cuprinse între Topolog şi Dîmboviţa, se înscriu predominant pe formaţiuni monoclinale paleogene şi miocene, dar sînt departe de a avea un relief uniform. În partea de est, la contactul cu muntele, se înscrie depresiunea Cîmpulung—Bughea—Bratia, apoi un şir de dealuri paralele cu muntele ce urmăresc un anticlinal miocen: Măţău (1 017 m), Ciuha (750 m) şi Ciocanu (885 m), cu caractere tipice subcarpatice. La vest de valea Bratiei se desfăşoară muscelele propriu-zise. Pragul de conglomerate burdigaliene, marcat de înălţimi deluroase de peste 900 m (Piscul Măgurii, Muchea Pleşilor), se interpune între Depresiunea Cîmpulungului (ca un adevărat pinten prelungit din Carpaţi) şi muscelele subcarpatice din vest. În sudul acestui prag, depresiunile Berevoeşti, Slănic alcătuiesc capătul estic al „Culoarului celor şapte muscele" (V. Mihăilescu, 1966), ce se află între Subcarpaţi în nord şi Piemontul Cîndeşti şi Gruiurile Argeşului în sud. Mai la vest, culoarul se continuă la altitudini de 400—600 m (pe şei) cu depresiunile Domneşti, Muşăteşti, Curtea de Argeş, dominate către sud de un aliniament de cueste.

Între acest culoar şi şirul de depresiuni formate la contactul cu muntele (Nucşoara pe Rîul Doamnei, Brădet pe Vîlsan, Arefu pe Argeş şi Sălătruc pe Topolog) apare un aliniament de înălţimi deluroase, despărţite unele de altele de văile amintite: Toaca 897 m (între Rîul Doamnei şi Vîlsan), Chiciura 1 218 m (între Vîlsan şi Argeş) şi Dealul Tamaş 1 103 m — Dealul Cioara 1 043 m (între Argeş şi Topolog). De remarcat că în partea centrală a acestor dealuri apare încă un aliniament de lărgiri care formează un şir median de depresiuni în cadrul Muscelelor (Corbi, Brăduleţ, Oeşti, Cicăneşti, Şuici).

B. **Subcarpaţii de la Curbură**, situaţi într-o regiune cu intensitate mare a manifestărilor neotectonice în vecinătatea ariei de afundare din nord-estul Cîmpiei Române şi cu o complexitate geologică accentuată, oferă un

peisaj geomorfologic divers şi mai complicat. Contactul direct cu Cîmpia Siretului accentuează diferenţa de nivel şi individualitatea acestui relief subcarpatic. Aici se asociază mai multe fragmente de ulucuri depresionare şi şiruri de dealuri intercalate, dispuse paralel. În general, cele interne, de lîngă munte, sînt mai vechi (miocene, paleogene şi chiar cretacice), iar cele externe mio-pliocene. Se remarcă apoi o fragmentare transversală accentuată, urmare directă a mişcărilor de subsidenţă din cîmpie şi a înălţărilor din Carpaţi. La creşterea gradului de complexitate morfologică un rol important îl are apariţia diapirismului şi pătrunderea flişului carpatic în molasa neogenă. Diferenţierile morfologice mari permit individualizarea a trei subunităţi: Subcarpaţii Prahovei, Subcarpaţii Buzăului şi Subcarpaţii Vrancei.

Subcarpaţii Prahovei vin în contact cu formaţiunile cretacice carpatice şi prezintă o anumită zonalitate morfostructurală. În nord, o fîşie de întrepătrundere a formaţiunilor neozoice cu cele cretacice pe care se înscrie un şir de lărgiri şi mici depresiuni submontane (Bărbuleţu, Rîul Alb, Pietroşiţa, Bezdead, Breaza, Brebu, Aluniş, Slănic), ca şi dealurile de la sud (Bărbuleţu 860 m şi Comani 846 m; Dealul Giurcului 840 m; Mercani 749 m; Sultanu 849 m; Măceşu 815 m). La sud, urmează o fîşie paleogen—miocenă care corespunde cu depresiunile Pietrari, Vulcana, Pucioasa, Vişineşti, Brebu, Cosminele, Vălenii de Munte, dominate de alt şir de masive deluroase: Dealul Stînii 693 m; Malurile 615 m; Plaiul Roncii 645 m; Măgura 654 m. Aceasta se continuă cu o fîşie miocen—pliocenă pe care se înscrie un alt şir de depresiuni şi lărgiri ca cele de la Glodeni, Ocniţa, Valea Lungă, Cîmpina, Cosminele, Vîlcăneşti, Mislea, Podeni. În sud ele sînt dominate de culmi deluroase scunde, unele prelungi, cu înălţimi sub 600 m, dar care se individualizează foarte clar: Dealurile Ocniţei, Dealurile Filipeştilor, Dealurile Doftăneţului, Dealurile Bucovelului. Foarte bine se conturează ulucul Mislea—Podeni (conturat la est în Subcarpaţii Buzăului spre Sîngeru), limitat de măgurile izolate de la nord de Băicoi, Ţintea şi Păuleşti şi de Dealurile Bucovelului.

Subcarpaţii Buzăului reprezintă sectorul cel mai dezvoltat şi puternic tectonizat ca şi Subcarpaţii Prahovei. Complexitatea sa este consecinţa pătrunderii în domeniul subcarpatic a flişului paleogen (prin pintenii de Homorîciu şi de Văleni, între care se intercalează cuvete miocene), apariţiei cutelor diapire şi accentuării varietăţii litologice în care rocile mai rezistente (conglomerate, calcare) dau masivitate formelor principale. Alternanţa lăsărilor şi bombărilor axiale ale cutelor amplifică complexitatea morfologică şi, mai mult ca în altă parte a Subcarpaţilor, apar inversiuni de relief. Deşi paralelismul depresiunilor şi dealurilor cu marginea munţilor se păstrează, dispunerea lor în şiruri continue este, totuşi, mai puţin evidentă. În plus, pătrunderea flişului paleogen face să apară o fîşie de interferenţă între Carpaţi şi Subcarpaţi, caracterizată prin prezenţa unor cute strînse şi o masivitate pronunţată a reliefului (L. Badea, Gh. Niculescu, 1964; Gh. Niculescu, 1971, 1974).

Între Teleajen şi Slănicul Buzăului se disting trei fîşii morfostructurale, foarte clar exprimate chiar în caracterele de detaliu ale reliefului (L. Badea, Gh. Niculescu, 1964). Către munte, la vest de Buzău, se pune în evidenţă modul de pătrundere a flişului paleogen şi separarea pintenului de Văleni de Munte prin Depresiunea Drajna—Chiojd. Mai la sud urmează fîşia structurilor mio-pliocene, extinsă mult spre sud şi dedublată la vest de Buzău prin culmea Istriţei care închide spre sud depresiunile Sîngerului şi Niscovului, aparţinînd de cea de a treia fîşie, aceea a structurilor pliocene, în care raporturile dintre structură şi formele principale sînt mai clar exprimate.

Subcarpaţii Vrancei se întind între Slănicul Buzăului şi Trotuş. Latura lor internă este constituită din formaţiuni miocene cutate iar cea externă din depozite sarmato-pliocene dispuse monoclinal, la care se adaugă pietrişurile fluvio-lacustre villafranchiene. Lipsa unei structuri cutate în latura externă a îndemnat pe unii autori să pună sub semnul întrebării includerea ei la Subcarpaţi, dar deranjarea tectonică a sedimentelor (ajunse pînă la o poziţie aproape verticală), exprimată în relief prin înălţimi ca Măgura Odobeştilor, nu este în favoarea unei astfel de interpretări. În general, şi aici ies în evidenţă foarte bine treptele de relief corespunzătoare a două faze de evoluţie specifice Subcarpaţilor. Prima corespunde formării ulucului depresionar înalt (500—700 m), la contactul cu flişul paleogen. A doua este reprezentată prin sculptarea şirului de depresiuni Soveja, Năruja, Nereju, în cuprinsul ulucului. În nord şi sud (unde sînt loca-

izate depresiunile Soveja și Nereju) dimensiunile ulucului sînt restrînse la 5–6 km. În partea centrală, adică în Depresiunea Vrancei propriu-zisă, corespunzătoare bazinului Putnei, eroziunea a înlăturat în mare parte depozitele de fliș, lărgind depresiunea pînă la 8–10 km. La est de aceste depresiuni se desfășoară primul șir de dealuri subcarpatice a căror complexitate este datorată atașării la cutele miocene, strînse, a monoclinalului sarmato-pliocen ce alcătuiește întreaga parte externă a Subcarpaților Vrancei (H. Grumăzescu, 1973). Ca urmare, în vest vom întîlni un aliniament de dealuri corespunzătoare unei structuri cutate (aparținînd frecvent unor sinclinale suspendate) — Răchitașul Mare 867 m, Răchitașul Mic 892 m, Ghergheleu 849 m, Răiuț 960 m, Gurbăneasa 923 m, Gîrbova 979 m, Roșu 944 m—dublate spre est de înălțimile dezvoltate pe structură monoclinală : Scaune 766 m, Dealul Hagiului 650 m, Vîrful Lacului 824 m. Mai la est apare al doilea culoar depresionar (depresiunile Cîmpuri, Vidra, Mera, Dumitrești) cu altitudini de 500–650 m, săpat în strate monoclinale. Datorită fragmentării dominant transversale a apărut o adevărată succesiune de culmi perpendiculare pe direcția culoarului depresionar. Șirul de înălțimi estice (Momîia 630 m, Măgura Odobești 996 m, Deleanu 694 m) sînt tivite de un întins glacis ce se pierde treptat în cîmpie.

C. **Subcarpații Moldovei,** alcătuiți de roci miocene, se înfățișează într-o varietate morfologică mai accentuată numai în partea sudică, adică acolo unde la structura miocenă se adaugă unele petice pliocene. Structura subcarpatică miocenă se continuă și la nord de valea Moldovei sub sarmațianul monoclinal al Podișului Sucevei, dar într-o fîșie mult prea îngustă și fără efecte în relief. De aceea, valea Moldovei este luată ca limită de nord a reliefului subcarpatic. Spre sud, limita acestei unități este considerată valea Trotușului, cu toate că Depresiunea Cașinului este sculptată pe dreapta Trotușului în dauna Subcarpaților Vrancei. Această parte a Subcarpaților are un relief mult mai simplu — de fapt mai evoluat — față de celelalte părți ale Subcarpaților, datorită alcătuirii dintr-un singur uluc depresionar, la contactul cu munții, dominat către est de un șir de dealuri, mai mult sau mai puțin fragmentat. Morfologia de detaliu permite separarea a două subunități. În nord, Subcarpații Neamțului au drept caracteristică principală dispunerea piezișă, între marginea Carpaților și culoarul Moldovei, atît a Depresiunii Neamțului, cît și a culmii Pleșu—Boiștea de la est.

Depresiunea funcționează ca o arie de convergență și de descărcare hidrografică. Șaua Crăcăoanilor face trecerea spre Subcarpații Bistriței sau ai Cracăului. Depresiunea Cracău-Bistrița este drenată longitudinal de cele două rîuri și corespunde unui larg sinclinoriu, avînd o lungime de aproximativ 50 km și o lățime medie de 20 km. Terasele Bistriței, foarte bine dezvoltate, ca și ale Cracăului, alcătuiesc un relief în trepte căzute spre cele două rîuri.

Curmăturile existente atît în Subcarpații Neamțului, cît și în ai Bistriței corespund probabil unei faze mai vechi, anterioare ultimelor înălțări ale cutelor și punerii în evidență a subsidenței din Cîmpia Siretului. Accentuarea mișcărilor de subsidență a determinat orientarea cu precădere a rîurilor către sud și deci părăsirea în parte a traseelor transversale. Drenajul lontitudinal a fost favorizat și de structură, văile principale înscriindu-se în lungul depresiunii sinclinale. La sud de Bistrița, Subcarpații Trotușului sau ai Tazlăului se continuă cu același stil de relief, avînd o singură culme deluroasă, tivită către valea Siretului de un tăpșan piemontan, care închide ulucul depresionar Tazlău—Cașin. Aici este o corespondență totală între morfologie și structură. Depresiunea subcarpatică (legată prin șaua Cărămidăriei cu Depresiunea Bistriței) corespunde unui sinclinoriu miocen încălecat de flișul paleogen ; în est, Culmea Pietricicăi corespunde unui anticlinoriu ce se revarsă ușor peste formațiunile sarmațiene ale Platformei Moldovenești.

Ulucul depresionar, lung de peste 70 km, se menține la o altitudine de 400–500 m și are un relief colinar, mai înalt către nord și la contactul cu munții și cu Culmea Petricica, ceea ce-i dă aspectul de covată uriașă. Văile mult adîncite au către margini, în dealuri, versanți abrupți, care, în condițiile prezenței marnelor, favorizează deplasările de teren. În partea centrală, valea largă a Tazlăului este mărginită de 5–7 terase (între 5 și 140 m altitudine relativă). La sud de Trotuș, Depresiunea Cașin apare ca un „golf" al lărgirii Trotușului, mărginit la est de Dealul Oușor, primul dintre seria de dealuri a Subcarpaților Vrancei. Culmea Pietricica este o continuare a Culmei Pleșului ca poziție geografică și ca structură geologică (aceleași conglomerate cu fragmente

de șisturi verzi, burdigaliene). Pe mai mult de 35 km lungime, ea se menține la 600–650 m altitudine, atingînd 740 m în vîrful Capăta.

4.1.4. Clima

Particularitățile parametrilor climatici în regiunea subcarpatică depind de o serie de factori generali, ca radiația globală și circulația maselor de aer și locali, poziția geografică în raport cu unitățile vecine, altitudinea, orientarea versanților etc.

Radiația solară globală anuală prezintă diferențieri în cuprinsul Subcarpaților, fiind de 121,78 kcal/cm² la Tîrgu Jiu, în Subcarpații Getici, de 122,9 kcal/cm² la Valea Călugărească, în Subcarpații de la Curbură (unde intervin și procese foehnale), de 115,86 kcal/cm² la Bacău și de 113,19 kcal/cm² la Fălticeni.

Valorile puțin mai mici înregistrate în Subcarpații Getici de la vest de Olt sînt în concordanță cu frecvența aici, mai mare, a maselor de aer mai umed, generate de ciclonii mediteraneeni care produc înnourări mai accentuate, îndeosebi în sezonul rece.

Cel mai mare număr anual de ore de strălucire a Soarelui se înregistrează în Subcarpații de la Curbură (2 153,1 la Valea Călugărească, 2 155,9 la Rîmnicu Sărat, 2 072,1 la Odobești) ca urmare a apariției proceselor foehnale. În general, însă, cu excepțiile amintite, Subcarpații se caracterizează prin valori anuale puțin diferențiate, avînd între 2 050 și 2 070 de ore de strălucire a Soarelui, (2 051,9 la Tîrgu Jiu, 2 066,1 la Cîmpulung 2 057,1 la Tîrgu Ocna), cu o ușoară creștere în Subcarpații de la Curbură (O. Neacșa, C. Popovici, 1969).

Circulația maselor de aer prezintă, de asemenea, deosebiri importante. Iarna, de exemplu, în timp ce Subcarpații Getici sînt sub influența maselor de aer cald și umed provenite din ciclonii mediteraneeni, Subcarpații Moldovei se găsesc mai mult sub influența aerului uscat și rece provenit din anticiclonul nord-uralian. Procesele de convecție termică și de frontogeneză sînt mai frecvente în Subcarpații Getici și în ai Moldovei și mult mai rare în cei de la Curbură, unde apar manifestări ale ciclonilor retrograzi (N. I. Bordei, 1972).

Regimul termic prezintă mari fluctuații diurne, lunare, anotimpuale și anuale, în strînsă dependență cu durata de strălucire a Soarelui și cu frecvența maselor de aer din vest sau din est, umede sau uscate, reci sau calde. Astfel, în Subcarpații Getici, în timpul invaziilor de aer polar din spre nord, aerul rece, după escaladarea munților, trece peste ulucul depresionar subcarpatic, venind în contact doar cu părțile mai înalte ale Subcarpaților.

Nu același lucru se întîmplă în Subcarpații Moldovei care iau contact direct cu masele de aer rece de origine siberiană și, ca urmare, temperatura aerului este mai scăzută în timpul regimului anticiclonic cu 5 pînă la 10°C, față de Subcarpații Getici.

Temperaturile medii anuale sînt, la vest de Olt, de 10.2°C la Tîrgu Jiu, 10.4°C la Rîmnicu Vîlcea și 10.1°C la Govora, valori destul de ridicate (mai ales dacă se ține seama și de altitudinea stațiilor), datorate persistenței aerului cald de origine mediteraneană, îndeosebi în semestrul rece. Ca o particularitate a acestei regiuni trebuie menționată și apariția calcarelor pe marginea dinspre Subcarpați a munților, ceea ce contribuie la mărirea cu 2–3°C a temperaturilor în spațiul microclimatic (Gh. Neamu, 1974). Valorile termice medii anuale sînt mai coborîte cu 1–2°C în Subcarpații de la est de Olt față de cei de la vest, ca urmare atît a altitudinii lor mai mari cît și a depărtării de centrii barici de influență din Marea Mediterană.

Subcarpații de la Curbură apar ca o discontinuitate termică prin apariția celor mai ridicate valori medii anuale ale temperaturii aerului, îndeosebi pe latura externă (11°C la Valea Călugărească, 11.3°C la Pietroasele, 10.7°C la Istrița). Aceste valori, care sînt egale celor mai mari temperaturi medii anuale din țară (înregistrate la Mangalia și Drobeta-Turnu Severin) trebuie puse pe seama influenței foehnului, îndeosebi în anotimpul de primăvară (Octavia Bogdan și colab., 1974) și a ciclonilor retrograzi, mai ales toamna (N. I. Bordei, 1972 ; Ecaterina Ion Bordei, 1983). Persistența, în Subcarpații Moldovei, a regimului anticiclonic în semestrul rece, cu înseninări frecvente, contribuie la apariția unor temperaturi medii anuale mai mici cu 2°C față de cele din Subcarpații Getici și cu aproape 3°C față de Subcarpații de la Curbură.

Particularitățile termice ale Subcarpaților sînt și mai bine evidențiate de distribuirea anotimpuală a radiației solare și a duratei de strălucire a Soarelui. Astfel, primăvara, strălucirea Soarelui depășește 520 de ore în Subcarpații de la Curbură (523,1 ore la

Valea Călugărească) și în Culoarul Siretului (523,5 ore la Bacău) și este mai redusă în Subcarpații Getici și în partea de nord a Subcarpaților Moldovei, unde înnourările sînt mai persistente. În acest anotimp temperaturile medii lunare înregistrează variații mari de la o lună la alta. Între martie și aprilie creșterile sînt de circa 5°C îr Subcarpații Getici, de circa 6°C în cei de la Curbură și de circa 7°C în Subcarpații Moldovei. Creșterile accentuate din Subcarpații Moldovei sînt datorate înseninărilor persistente ce caracterizează regimul anticiclonic în luna martie, cu valori foarte mici ale mediilor lunare (1.9°C la Piatra Neamț, 2.9°C la Tîrgu Ocna, 2.0°C la Bacău) și cu valori medii mai omogene în aprilie (9.1°C la Piatra Neamț, 9.8°C la Tîrgu Ocna, 9.7°C la Bacău). Între lunile aprilie și mai creșterile sînt mult mai constante, diferențele fiind în medie de 5°C. Încălzirile din luna aprilie de la Curbură sînt datorate prezenței foehnului care încălzeșts aerul, îndeosebi în spațiul microclimatic, ceea ce duce la înregistrarea unor valori medii zilnice mai mari cu 3—5°C, în comparație cu cele din aceeași lună și aceleași zile din Subcarpații Moldovei. În Subcarpații Getici, în luna martie pătrunderile de aer cald din sud și din vest devin mult mai frecvente față de lunile precedente.

Vara este călduroasă în Subcarpații de la vest de Olt, valorile medii în iulie fiind cuprinse între 20 și 22°C, și mult mai răcoroasă în Muscele, cu valori medii de 17.9°C la Bilcești și 18.3°C la Cîmpulung. Cele mai mari valori medii în luna iulie se înregistrează în Subcarpații de la Curbură (22.3°C atît la Istrița, cît și la Pietroasele). În Subcarpații Moldovei, regimul termic este mai moderat vara, cu valori medii, în iulie, cuprinse între 19°C la Piatra Neamț și 20.4°C la Tîrgu Ocna. De altfel, acest lucru iese și mai mult în evidență cînd se compară valorile maxime absolute lunare: 37.5°C în mai și iunie, 38.5°C în iulie, 39°C în august la Tîrgu Jiu și 33.2°C în mai, 34.5°C în iunie, 37.8°C în iulie, 38.6°C în august la Piatra Neamț, diferența între valorile maxime fiind de 5—6°C. Verile călduroase de la Curbură se datoresc insolației crescute. La Valea Călugărească se înregistrează, în iulie, aproape 300 de ore de strălucire a Soarelui (298,7). În aceeași lună, în vecinătatea Subcarpaților Moldovei, la Fălticeni, se înregistrează doar 265,1 ore.

Toamna temperaturile medii depășesc 11°C, arătînd un anotimp călduros în întreaga unitate subcarpatică. În luna septembrie cele mai ridicate valori se înregistrează în Subcarpații de la Curbură (Pietroasele 17.9°C, Valea Călugărească 17.7°C, Istrița 17.5°C). În același interval, în Muscelele Argeșului valorile sînt cu 3—4°C mai mici (Cîmpulung 13.7°C, Bilcești 13.6°C, Voinești 14.7°C iar în Subcarpații Moldovei, de asemenea, mai coborîte cu 2—3°C (Tulnici 14.4°C, Piatra Neamț 14.9°C, Bacău 15,4°C).

Temperaturile medii mai ridicate de la vest de Olt sînt datorate predominării circulației sudice, îndeosebi în prima jumătate a lunii octombrie. În Subcarpații de la Curbură, foehnul produce înseninări persistente, ceea ce face ca valorile din timpul zilei să ajungă sau chiar să depășească 20°C.

Iarna debutează în decembrie cu temperaturi pozitive în Subcarpații Getici și ai Buzăului și cu temperaturi negative în celelalte sectoare. În ianuarie valorile medii scad la —4.3°C la Piatra Neamț, iar în Subcarpații Getici și cei de la Curbură se mențin la —2.5°C. Inversiunile termice, prezente cu preponderență în ianuarie și februarie, contribuie la încălzirea regiunii subcarpatice cu 1—2°C, în medie, în aceste luni, în comparație cu Cîmpia Română. În acest fel se explică mediile lunare pozitive din luna februarie de la Govora, Călimănești, Voinești, Valea Călugărească și Pietroasele. În Subcarpații Moldovei, invaziile de aer rece, specifice anticiclonului nord-uralian, continuă și în februarie, înregistrîndu-se medii de —2.4°C la Bacău și —2.2°C la Piatra Neamț, valori mai scăzute decît cele înregistrate în ianuarie la Baia de Aramă sau la Rîmnicu Vîlcea [1].

Nebulozitatea în Subcarpații Getici (la vest de Olt) și în Subcarpații Moldovei (la nord de Bistrița) are valori destul de crescute, variind între 5,5 și 6 zecimi. În celelalte sectoare nebulozitatea medie anuală oscilează între 5 și 5,5 zecimi, coborînd chiar sub 5 zecimi în regiunea Subcarpaților de la Curbură, unde înseninările sînt mai persistente datorită prezenței foehnului.

[1] Poziția geografică locală a unor stații meteorologice, cum ar fi cea de la Cîmpulung (Muscel) (într-o depresiune înconjurată de dealuri), contribuie la înregistrarea unor temperaturi minime foarte coborîte (doar în lunile iulie și august temperatura minimă absolută n-a coborît sub 0°C). De exemplu, dacă în luna aprilie la Rîmnicu Vîlcea minima extremă a înregistrat —4,0°C, la Cîmpulung a fost de —14°C

Umezeala relativă prezintă, de asemenea, variații importante, fiind mai mare în Subcarpații Getici (72% la Tg. Jiu, 67% la Rm. Vîlcea) și în partea de nord a Subcarpaților Moldovei (72% la Fălticeni, 68% la Piatra Neamț) și mai mică în Subcarpații Moldovei de la sud de Bistrița (63% la Tg. Ocna).

Precipitațiile atmosferice au cantități mai mari în Subcarpații Getici, cu valori ce pot atinge 1 006 mm la Apa Neagră, 1 092 mm la Arefu și mai mici cu 200—300 mm în Subcarpații de la Curbură și în ai Moldovei (635 mm la Nehoiu, 664 mm la Pătîrlagele, 597 mm la Odobești, 650 mm la Tulnici) (fig. 64). Cea mai mare cantitate a precipitațiilor care cad în Subcarpații de la vest de Olt se datorește circulației intense a depresiunilor barice care pătrund în regiunile noastre, urmînd o traiectorie ce unește Marea Baltică cu Marea Neagră. Aceste depresiuni aduc un aer puternic umezit, de origine oceanică. Lunile cu cea mai frecventă activitate ciclonică sînt cele de la începutul primăverii (martie-aprilie) și de la sfîrșitul toamnei (octombrie—noiembrie).

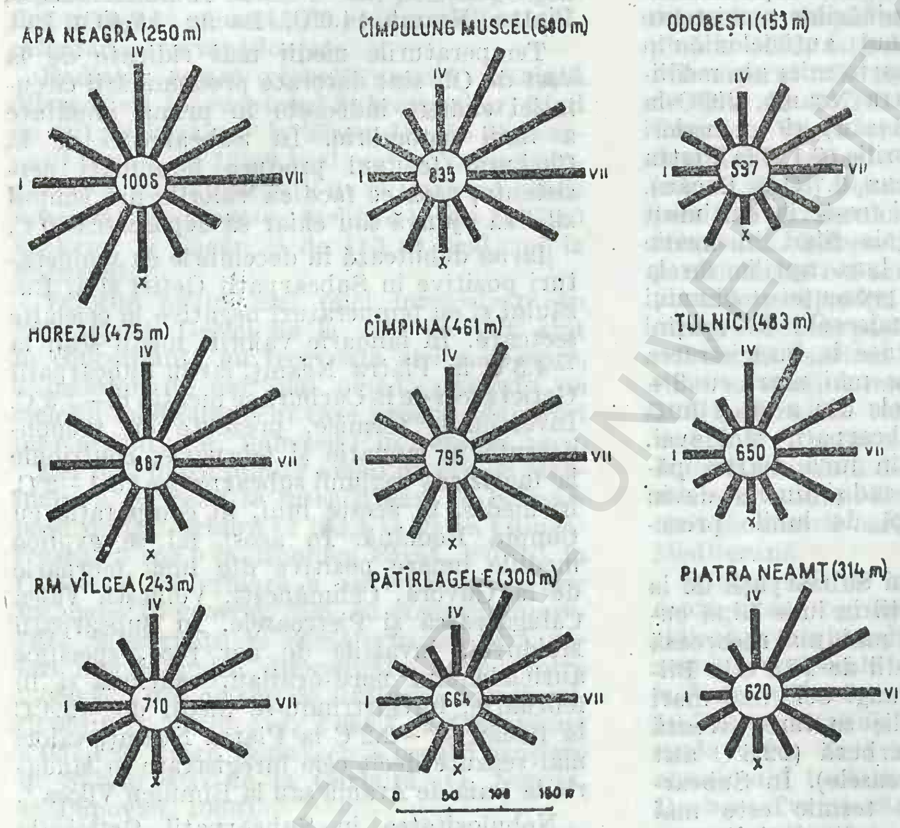

Fig. 64. Cantitățile medii anuale și lunare de precipitații atmosferice (în mm) la cîteva stații meteorologice din Subcarpați.

Lunile de vară și de la începutul toamnei se caracterizează printr-o activitate ciclonică mai redusă. Astfel, în timp de 5 ani (1970—1975), Oltenia a fost afectată doar de cinci ori de cicloni în iulie și de patru ori în august. În Moldova, în aceleași luni și în aceeași perioadă s-au înregistrat doar jumătate din numărul de situații ciclonale din cele petrecute în Oltenia. Cea mai mare frecvență o au ciclonii proveniți din sud-vestul și sudul teritoriului țării, precum și ciclonii care provin din deplasarea către nord-est a ariilor depresionare din sudul Mării Adriatice.

Căderile abundente de precipitații din lunile de vară ale anilor 1969, 1972, 1975, în Subcarpații de la Curbură au fost determinate de ciclonii retrograzi (ciclonii mediteraneeni care suferă inițial o deplasare spre Marea Neagră și apoi o întoarcere, în cerc, prin sud-estul teritoriului țării noastre), specifici semestrului cald.

Apariția celui de-al doilea maxim de precipitații, specific sud-vestului țării, este datorat, în cea mai mare măsură, ciclonilor mediteraneeni. În unii ani precipitațiile

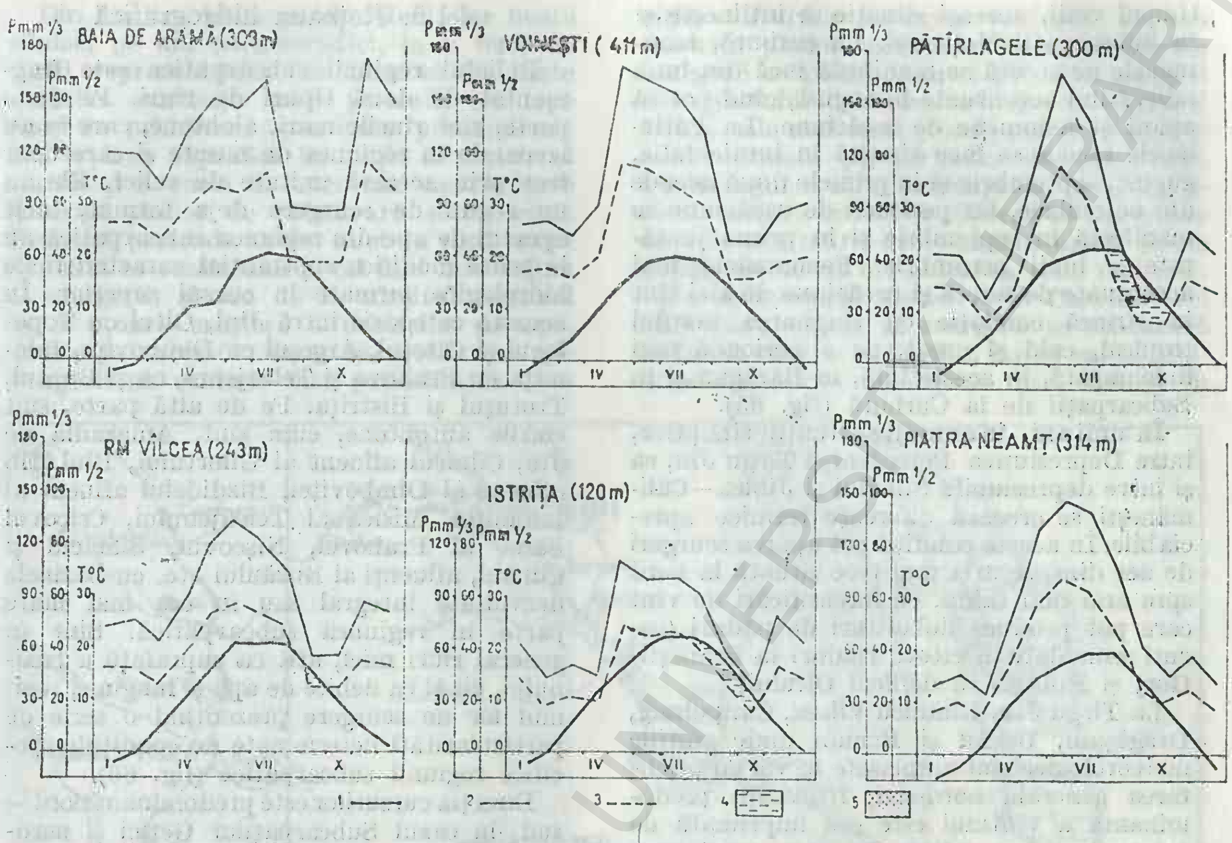

Fig. 65. Climograme Walther—Lieth la o serie de stații meteorologice caracteristice. *1*, Temperatura medie lunară; *2*, precipitații medii lunare la scara 1/2; *3*, precipitații medii lunare la scara 1/3; *4*, perioade secetoase; *5*, perioade de uscăciune.

înregistrate în noiembrie și decembrie depășesc cantitativ pe cele acumulate în mai-iunie, cum se observă la Apa Neagră și Tismana (fig. 64). Analiza cantităților medii multianuale arată o distribuție normală, cantitățile înregistrate în primul maxim (în mai-iunie) depășesc pe cele din cel de-al doilea maxim de toamnă (104 mm în mai, 93 mm în iunie, 90 mm în octombrie, 85 mm în noiembrie la Baia de Aramă și 98 mm în mai, 102 mm în iunie, 91 mm în octombrie, 85 mm în noiembrie la Tismana). La est de Olt al doilea maxim de precipitații de toamnă nu se mai înregistrează (fig. 64).

Maximele în 24 de ore indică valori foarte mari în Subcarpații Getici și pe latura internă a Subcarpaților de la Curbură (162,2 mm la Balta pe 30.VII.1969, 154,2 mm la Apa Neagră pe 30.VII.1969, 277,5 mm la Chiojd pe 2.VII.1975, 225,1 mm la Cerașu la aceeași dată). În ziua de 2 iulie 1975 în Subcarpații de la Curbură s-a produs cea mai puternică ploaie torențială din întreaga perioadă de observații [1].

La Curtea de Argeș, în ziua de 7 iulie 1889 au căzut 204,6 mm în 20 de minute (102 mm/min. m²). O intensitate foarte mare s-a înregistrat și în timpul ploii din 30.VIII.1941 la Tîrgu Jiu, cînd într-un interval de 6 minute au căzut 33,5 mm cu o intensitate de 5,60 mm/min.m².

În raporturile stabilite între precipitații și temperatură pe climogramele Walther-Lieth se constată că atît în Subcarpații Olteniei, cît și în Muscelele Argeșului perioadele de secetă durează foarte puțin, fiind întîlnite doar în lunile august și septembrie. Datorită temperaturilor mai coborîte din

[1] La Pătîrlagele, ploaia a început pe 1 iulie la ora 10 cu o intensitate foarte mică. La ora 16, intensitatea devenise medie și a crescut de la 5 mm/m² în 2 ore (16—18) la 10 mm/m² în 50 de minute (18—19). Între orele 19 și 24 s-au acumulat încă 30 mm/m². În timpul nopții ploaia a scăzut ca intensitate pentru ca în ziua de 2 iulie de la ora 11 să reînceapă cu o intensitate deosebită. În 20 de minute (între 11,40 și 12,00) s-au înregistrat 60 mm/m² cu o intensitate de 2,5 mm/min.m².

25 — c. 674

timpul verii, aceeaşi situaţie se întîlneşte şi în Subcarpaţii Moldovei. La curbură, fenomenele de secetă se manifestă încă din luna iulie, fiind accentuate în august, cînd pot să apară şi fenomene de uscăciune. La Pătîrlagele seceta se face simţită în lunile iulie, august, septembrie şi în primele două decade din octombrie, iar perioada de uscăciune se manifestă în septembrie şi în prima jumătate a lunii octombrie. Fenomenele mai accentuate de secetă şi uscăciune de aici sînt în strînsă corelaţie cu stagnarea aerului tropical, cald şi uscat, pe o perioadă mai îndelungată, în aceste luni, în Bărăgan şi în Subcarpaţii de la Curbură (fig. 65).

În unii ani, în anumite situaţii sinoptice, între Depresiunea Petroşani şi Tîrgu Jiu, ca şi între depresiunile Sibiului şi Jiblea—Călimăneşti se creează diferenţe termice apreciabile. În aceste condiţii pot apărea scurgeri de aer dinspre aria mai rece situată la nord spre aria mai caldă, cu intensificări de vînt care pot produce doborîturi de păduri (cazuri semnalate în cîteva rînduri la Stăneşti-Gorj şi Robeşti în defileul Oltului).

La Tîrgu Jiu, Rîmnicu Vîlcea, Cîmpulung, Drăgăşani, Bacău şi Roman unde staţiile meteorologice sînt amplasate în văi cu orientarea generală nord-sud, frecvenţa predominantă a vîntului este cea imprimată de culoarul văilor, adică din spre nord spre sud. Canalizările vîntului pe culoare depresionare iese şi mai clar în evidenţă la Tîrgu Ocna, unde înşeuarea spre Depresiunea Braşovului măreşte frecvenţa din această direcţie pînă la o treime din total (la Tîrgu Ocna, frecvenţa din vest este de 33,9%).

Viteza medie a vîntului diferă de la un sector la altul, dar nu în toate cazurile viteza mai mare coincide cu frecvenţa maximă. De exemplu, la Cîmpulung cea mai mare viteză medie apare din direcţia nord-est (4,2 m/s), dar frecvenţa maximă este din nord (20,8%). La Piatra Neamţ frecvenţa maximă este din nord-vest, iar viteza medie cea mai mare din direcţia vest (3,8 m/s). Pe anotimpuri, viteze mai mari ale vîntului se înregistrează în Subcarpaţii Moldovei, unde iarna Crivăţul are viteze pînă la 6—8 m/s.

În ansamblul lor, Subcarpaţii se încadrează în etajul climatic de deal cu un potenţial favorabil atît sub raport termic (în acest etaj contrastele termice lipsesc), cît şi sub raportul precipitaţiilor atmosferice suficiente pentru necesarul de apă al plantelor de cultură.

4.1.5. Reţeaua hidrografică

Relieful regiunii subcarpatice este fragmentat de două tipuri de rîuri. Pe de o parte, sînt rîurile mari, alohtone, care îşi au izvoarele în regiunea de munte şi care doar trec prin această unitate de relief. Ele au un regim de scurgere deja format, încît aportul de ape din regiunea subcarpatică nu le poate modifica substanţial caracteristicile hidrologice formate în cursul superior. În această categorie intră Jiul, Oltul cu Topologul şi Olteţul, Argeşul cu Dîmboviţa, Ialomiţa cu Prahova şi Teleajenul, ca şi Buzăul, Trotuşul şi Bistriţa. Pe de altă parte, sînt rîurile autohtone, cum sînt, Amaradia de Jiu, Cîlnicul afluent al Gilortului, Rîul Alb afluent al Dîmboviţei, Bizdidelul afluent al Ialomiţei, Mislea al Teleajenului, Cricovul Sărat al Prahovei, Nişcovul, Slănicul şi Cîlnăul, afluenţi ai Buzăului etc. cu bazinele dezvoltate integral sau în cea mai mare parte în regiunea subcarpatică. Sînt în general rîuri mici, atît ca suprafaţă a bazinului, cît şi ca debite de apă şi lungime, regimul lor de scurgere prezentînd o serie de particularităţi determinate de condiţiile specifice regiunii subcarpatice (fig. 66).

Direcţia cursurilor este predominant nord—sud în cazul Subcarpaţilor Getici şi nord-vest—sud-est în cazul celor de la Curbură şi în Subcarpaţii Moldovei. Fiind alcătuiţi în roci uşor friabile, cu o tectonică activă şi cu o structură variată, orientarea, forma şi panta văilor sînt, de asemenea, diferite de la un loc la altul. Densitatea medie a reţelei hidrografice pentru întreaga regiune este de 0,4—0,5 km/km^2, local însă valorile pot fi de 0,8—0,9 km/km^2, dar dacă se consideră şi reţeaua elementară de cursuri, densitatea de drenaj ajunge la valori cuprinse între 4 şi 6 km/km^2.

În raport cu factorii genetici şi în special cu condiţiile climatice, regimul scurgerii apelor are, în general, aceleaşi caracteristici pentru întreaga regiune subcarpatică, cu mici nuanţe de diferenţiere de la o subunitate la alta. Gradul mare de fragmentare a reliefului a determinat o accentuare a pantelor de scurgere care, în condiţiile unor soluri cu textură predominant argiloasă, determină un răspuns rapid al bazinelor hidrografice la ploile torenţiale şi la topirea zăpezilor. Ca urmare, viiturile se formează repede şi sînt scurte, dar cu amplitudine şi cu putere mare de eroziune şi transport.

Din analiza hidrografelor debitelor medii zilnice, pe ani caracteristici, la o serie de stații reprezentative, se observă în toate cazurile existența unei perioade cu ape mari de primăvară, provenite predominant din topirea zăpezilor în lunile februarie și martie și a uneia în intervalul aprilie-iunie datorită ploilor de primăvară și de vară. Urmează perioada apelor mici de vară-toamnă, cînd se realizează și cel mai mic volum al scurgerii, și cea de la sfîrșitul toamnei cu o ușoară creștere a debitelor de apă. Existența acestor faze caracteristice ale scurgerii nu exclude însă posibilitatea apariției viiturilor în orice perioadă din an datorită ploilor torențiale. Neuniformitatea scurgerii se poate observa atît din aspectul hidrografului debitelor, cît și din raportul dintre cele mai mari și cele mai mici debite medii anuale pe perioada de observații. Pe întregul spațiu subcarpatic, acest coeficient variază între 7 și 20, ceea ce dovedește că cel mai mare debit mediu anual poate depăși de 20 de ori valoarea celui mai mic.

În Subcarpații Getici și ai Curburii, cel mai mare volum al scurgerii se realizează în lunile martie și aprilie, iar în cei ai Moldovei în lunile aprilie și mai. Astfel, în

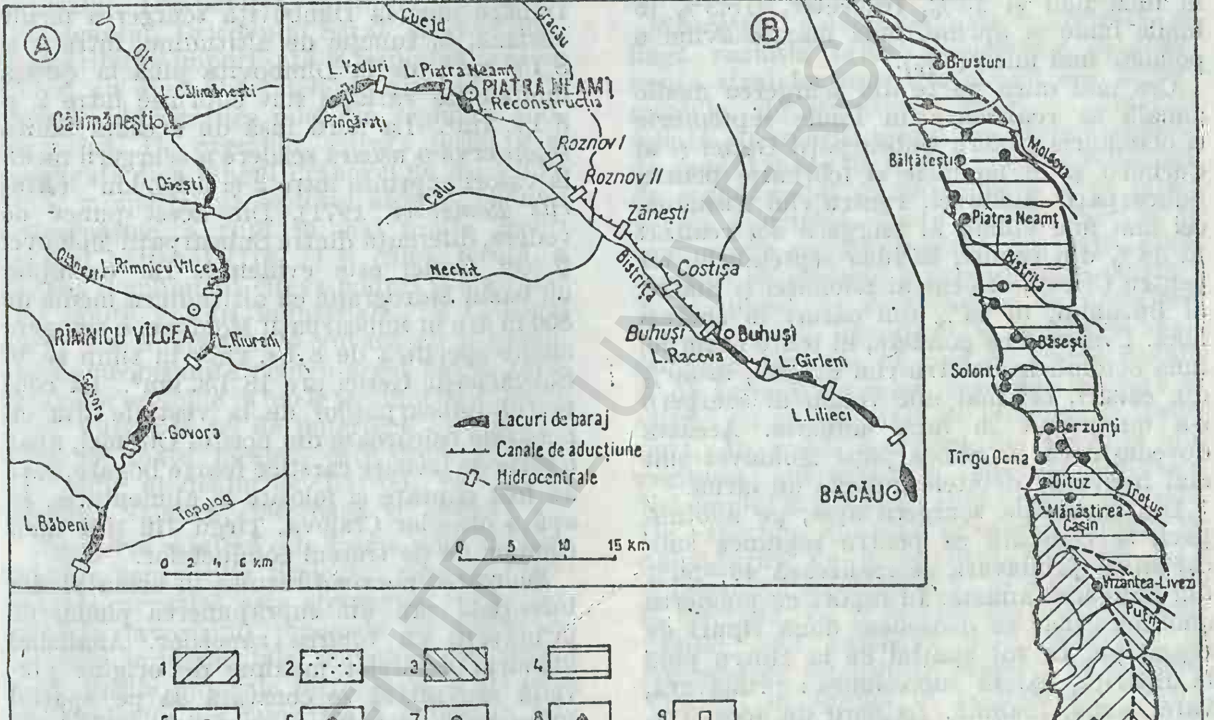

Fig. 66. Tipurile de regim ale rîurilor și apele minerale din Subcarpați. *1*, Rîuri cu ape mari de primăvară și viituri de vară și iarnă, alimentare pluvială între 40—60%; *2*, ape mari de primăvară-iarnă și viituri de vară, alimentare nivo pluvială; *3*, ape mari de primăvară și viituri de vară și iarnă, alimentare nivo pluvială; *4*, ape mari de primăvară și viituri de vară și de toamnă cu alimentare pluvială de peste 60%; *5*, ape minerale sulfuroase; *6*, sulfatate; *7*, clorurate; *8*, iodurate; *9*, ape oligominerale. A, Amenajarea Oltului în arealul Subcarpaților. B, Amenajarea Bistriței.

Subcarpaţii Gorjului, pentru rîul Tismana la Godineşti, cel mai mare volum din scurgerea anuală se realizează în luna aprilie (13,5%) şi în luna martie (12,7%). Pentru bazinul Cricovului, lunii martie îi revine deja un procent de 14,4%, în timp ce lunile aprilie şi mai nu realizează decît 13,2% fiecare. În cazul rîului Cîlnău, la Potîrnicheşti, cel mai mare volum al scurgerii medii lunare apare în luna martie, care participă cu 16,2% la realizarea volumului anual. după care urmează luna mai cu 14%, februarie cu 13,5% etc. Mai la nord însă, în Subcarpaţii Moldovei, în cazul bazinului Cracău, 18,9% din volumul scurgerii se realizează în luna mai şi 18%, respectiv, 15,3% în lunile iunie şi aprilie, luna martie avînd o pondere mai mică (8%).

Cea mai mică parte din scurgerea medie anuală se realizează în lunile septembrie şi octombrie pentru Subcarpaţii Getici şi ai Curburii şi în ianuarie şi februarie pentru Subcarpaţii Moldovei. Pentru rîul Tismana, cel mai mic volum al scurgerii s-a realizat în 38% din cazuri, în luna septembrie, iar pentru Cricov, afluent al Ialomiţei şi Slanic, al Buzăului, în 44% din cazuri în aceeaşi lună. Urmează ca pondere, în toate cazurile, luna octombrie. Pentru rîul Cracău, în 50% din cazuri, cel mai mic volum al scurgerii s-a înregistrat în luna ianuarie. Aceasta dovedeşte că în Subcarpaţii Moldovei sînt mai frecvente debitele minime de iarnă.

Din repartiţia scurgerii apei, pe anotimpuri, se constată că pentru regiunea subcarpatică primăvara se realizează 40—50% din scurgerea anuală. În raport cu ponderea anotimpurilor, se deosebesc două tipuri de repartiţie. În tot spaţiul de la Motru pînă la Bistriţa, există succesiunea : primăvară, vară, iarnă, toamnă. La nord de acest rîu, toamna are încă o pondere mai mare ca iarna.

Ca sinteză a variaţiei caracteristicilor hidrologice, se diferenţiază mai multe subtipuri de regim. Astfel, în Subcarpaţii Getici sînt specifice apele mari de primăvară-iarnă şi viiturile de vară, alimentarea subterană deţine pînă la 60%, iar cea superficială este preponderent nivopluvială în sud-vest şi sud şi pluvionivală în rest. La est de o linie care uneşte Băile Olăneşti, la nord şi Popeşti pe Luncavăţ, la sud, pînă la valea Putnei este un subtip de regim diferenţiat de la partea internă la cea externă a Subcarpaţilor (fig. 66). Spre interior, la contactul cu muntele sînt mai frecvente (60—70%) apele mari de primăvară şi viiturile de vară şi iarnă cu alimentarea pluvială între 40 şi 60%. La exterior spre contactul cu cîmpia, pe lîngă caracteristicile menţionate se remarcă şi o sporire a aportului din alimentarea nivopluvială (I. Ujvári, 1972). În Subcarpaţii Moldovei predomină apele mari de primăvară şi viiturile de vară şi de toamnă cu alimentarea pluvială de peste 60% şi alimentarea subterană moderată (fig. 66).

Scurgerea medie, ca indicator sintetic al bogăţiei de ape, este legată de ansamblul factorilor fizico-geografici şi descreşte de la sud-vest spre nord-est. Astfel, dacă de la Dunăre pînă la Dîmboviţa scurgerea medie variază, în funcţie de altitudine, între 4 şi 8 l/s. km², de la Dîmboviţa pînă la Şuşiţa limitele de variaţie sînt cuprinse între 2 şi 8 l/s. km². La nord însă de această limită se observă o uşoară scădere a scurgerii medii la valori cuprinse între 2 şi 5 l/s. km² (*Rîurile României*, 1971). Din acest punct de vedere, diferenţa dintre Subcarpaţii Moldovei şi cei Getici este evidentă. De exemplu, un bazin hidrografic cu altitudinea medie de 800 m are în Subcarpaţii Moldovei o scurgere medie specifică de 8 l/s. km² în timp ce în Subcarpaţii Getici are 13 l/s. km². La contactul Subcarpaţilor de la vest de Jiu cu masivele calcaroase din nordul Olteniei, apar o serie de izvoare carstice foarte bogate, care au fost captate şi folosite la alimentarea cu apă a oraşelor Craiova, Tîrgu Jiu şi a unor comune de pe traseul conductelor.

Scurgerea maximă rezultă în urma ploilor torenţiale sau din suprapunerea ploilor de primăvară cu topirea zăpezilor. Analizînd numărul debitelor maxime de origine pluvială sau mixtă se constată că pe spaţiul subcarpatic situaţia se modifică de la sud-vest spre nord-est. Dacă în bazinul Jiului, în 64% din cazuri debitele maxime au fost provocate de ploi, în spaţiul dintre Olteţ şi Rîmnic procentul acestora a crescut la 70%, iar în continuare spre nord ajunge la 76%. În acelaşi timp scade ponderea debitelor maxime de provenienţă mixtă de la 36% în Subcarpaţii Getici la 24% în cei ai Moldovei.

Formarea scurgerii maxime în Subcarpaţi este favorizată şi de soluri, care au frecvent o textură argiloasă sau luto-argiloasă, de gradul mare de fragmentare a reliefului, de densitatea de drenaj cu valori maxime de pînă la 4—5 km/km² şi de gradul redus de

împădurire, ca urmare a intervenției omului. Cel mai concludent exemplu de formare și de transmitere a undelor de viitură a fost semnalat în luna iulie 1975, cînd întreaga regiune subcarpatică din sud a înregistrat cele mai mari debite de apă. Producerea viiturilor s-a deplasat de la vest spre est proporțional cu înaintarea frontului atmosferic cu precipitații maxime. Astfel, la 1 iulie viituri puternice s-au produs pe rîurile mici din bazinul Jiului, cu efecte catastrofale în bazinul Motrului și pe Tismana, Sohodol, Amaradia și Gilort. Treptat, s-au produs viituri pe arterele hidrografice din bazinele Oltului, Argeșului, Dîmboviței, Ialomiței, Prahovei, Teleajenului, Cricovului Sărat și Buzăului. O contribuție importantă la formarea acestor viituri au avut-o debitele de apă aduse de arterele hidrografice mici din regiunea subcarpatică. De exemplu, viitura formată și propagată de-a lungul Prahovei pe 3–4 iulie 1975, în special pe sectorul aferent regiunii subcarpatice, a rupt în mai multe locuri drumul național (DN 1) și calea ferată, a distrus și subminat cîteva poduri și a afectat mai multe unități industriale. Pe Cricovul Sărat s-a înregistrat o viitură cu o amplitudine neobișnuită pentru acest bazin, nivelul apelor crescînd în unele secțiuni cu aproape 5 m. Viituri la fel de puternice s-au înregistrat pe toate pîraiele care drenează flancul sudic al dealurilor Istriței, ca: Tohăneanca, Năianca, Pietroasa și Sărata.

Scurgerea minimă este foarte mult influențată de constituția litologică care în regiunea subcarpatică este eterogenă, rocile permeabile favorizînd procesele de infiltrare, iar cele impermeabile scurgerea de suprafață. Rocile puternic tectonizate și structurile geologice nu favorizează existența pînzelor subterane bogate care să asigure o alimentare subterană în perioadele cu deficit de umiditate, din care cauză sînt frecvente fenomenele de secare la bazine cu suprafețe pînă la 100–200 km².

Atît pentru rîurile alohtone, cît și pentru cele autohtone, cele mai mici debite se înregistrează în perioada de vară-toamnă ca urmare a precipitațiilor foarte reduse din intervalul august-septembrie și a temperaturilor încă ridicate care mențin o evaporare mare în bazinele de recepție. A doua perioadă cu debite minime este cea de iarnă, cînd precipitațiile sînt stocate la suprafața solului sub formă de zăpadă.

Urmărind în principal cursurile autohtone, remarcăm debite minime absolute foarte mici chiar la bazine cu suprafețe pînă la 500 km². De exemplu, Cricovul la stația Băltița a avut minima absolută de 0,005 m³/s în luna septembrie 1964, în timp ce rîul Slănic la stația Cernătești a secat în perioada de vară a anului 1965. În cazul rîului Cîlnău la stația Potîrnichești, cu o suprafață de bazin de 193 km², se constată în fiecare an în perioada de vară-toamnă și de iarnă. Debitele de diluție (minime lunare cu asigurarea de 95%) au valori mai mari (0,5–1 l/s. km²) în Subcarpații Getici și mai mici (0,3–0,5 l/s. km²) în ai Moldovei.

Scurgerea aluviunilor este favorizată pe lîngă variația bruscă a debitelor, de alternanța stratelor ușor friabile cu cele impermeabile, de structura cutată și puternic faliată, de solurile mediu sau intens erodate, de gradul mare de fragmentare a reliefului, de gradul redus de împădurire și de intervenția a omului. Toate acestea fac ca în comparație cu alte regiuni din țară, Subcarpații să prezinte o predispoziție maximă la eroziunea de suprafață și în adîncime. Un alt factor important îl constituie regimul pluviometric, cu ploi de scurtă durată și de intensitate mare care dau naștere la viituri cu putere mare de eroziune și transport. În cazul scurgerii de aluviuni din regiunea subcarpatică, efectele intervenției omului în peisaj au avut urmări imediate. De exemplu, datorită intenselor acțiuni de despădurire de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX, în Subcarpații de la Curbură, ca și în alte părți ale Subcarpaților s-au accelerat mult procesele de eroziune cu intensitate excesivă în regiunea Vrancei, în special în perimetrele: Vidra, Vizantea, Soveja, Tulnici, Năruja și Milcov; în bazinul mijlociu al Buzăului și Rîmnicului, în Subcarpații din bazinul Jiului (în special pe culmea despărțitoare dintre Jiu și Olteț) și din bazinele Argeșului și Ialomiței (C. Diaconu, 1971).

Rîurile care fragmentează Subcarpații de la Curbură dintre Buzău și Cîlnău au cea mai mare turbiditate din țară, depășind 25 000 g/m³. În continuare, între Cîlnău și Rîmna, valorile sînt, de asemenea, mari, fiind cuprinse între 5 000 și 25 000 g/m³. De la acest nucleu al turbidității maxime valorile scad spre vest în limite de la 1 000 la 5 000 g/m³, dar spre nord scăderea este mai rapidă, între Trotuș și Bistrița ajungînd

de la 1 000 la 2 500 g/m³ și între Bistrița și Moldova între 500 și 1 000 g/m³.

Turbiditatea rîurilor autohtone din Subcarpații de la Curbură are cele mai ridicate valori din țară. Rîul Cîlnău, la stația Potîrchinești, atinge 47 200 g/m³, iar Slănicul, la Cernătești, 31 200 g/m³ (la valori medii multianuale). În timpul viiturilor, pe aceste rîuri, scurgerea aluviunilor în suspensie ajunge la valori impresionante. La o viitură medie, de exemplu, produsă pe pîrîul Valea Muscelului, afluent pe dreapta al Buzăului la Pătîrlagele, s-au măsurat în iulie 1972 471,5 kg/m³.

Debitele medii specifice de aluviuni în suspensie sînt, de asemenea, edificatoare pentru spațiul geografic al Subcarpaților în general și al celor de la Curbură în special. Astfel, pentru Cîlnău la Potîrnichești scurgerea medie specifică de aluviuni are cea mai mare valoare din țară, fiind de 55,4 t/ha. an, iar pentru Slănic la Cernătești de 39,6 t/ha. an. Valori de 9—12 t/ha. an se înregistrează și pentru rîurile Rîmnic, Rîmna, Putna, Milcov, în sectoarele aferente regiunii subcarpatice. La nord de Trotuș scurgerea medie specifică de aluviuni scade brusc la 1—2,5 t/ha. an, și numai în Subcarpații Neamțului valorile cresc din nou la 2,5—5 t/ha. an. De la Buzău spre vest, în toată regiunea subcarpatică, scurgerea medie specifică are valori cuprinse între 10 și 25 t/ha. an și numai local mai mici (între 5 și 10 t/ha. an (C. Diaconu, 1971).

Gradul de mineralizare plasează apele de suprafață în grupa apelor bicarbonatate cu mineralizare cuprinsă între 200 și 500 mg/l. Excepție fac arterele care trec prin formațiunile salifere, ale căror ape clorurate au o mineralizare de peste 1 000 mg/l. Pe măsură însă ce apar noi afluenți, apele se diluează și mineralizarea scade la valori între 500 și 1 000 mg/l și chiar mai puțin. Structura variată a formațiunilor geologice de la un loc la altul, gradul mare de tectonizare și de faliere fac ca și pînzele de apă subterane să fie locale și cu debite mici. Chiar și apele freatice au o repartiție neuniformă și nu pot fi folosite decît local la alimentarea cu apă prin fîntîni. Acestea sînt mai abundente și au un regim mai constant în depozitele aluvionare de terasă sau de luncă din lungul principalelor artere hidrografice decît în alte depozite. Un rol deosebit îl au izvoarele minerale, între care o pondere foarte mare o au cele clorurate legate în primul rînd de masivele sau de formațiunile salifere. Urmează apoi ca frecvență izvoarele sulfuroase, cele sulfatate, iodurate sau oligominerale.

Apele de adîncime sînt întîlnite în cele mai multe cazuri sub formă de ape de zăcămînt în cazul formațiunilor petrolifere sau ca ape minerale clorurate, sulfuroase, iodurate sau oligominerale. Multe izvoare minerale și ape de adîncime sînt captate și folosite în scopuri curative în stațiunile balneoclimaterice din regiunea subcarpatică (Govora, Olănești, Călimănești, Căciulata, Pucioasa, Vulcana Băi, Ocnița, Sărata Monteoru etc. (fig. 66).

O problemă importantă pentru Subcarpați o constituie utilizarea și gospodărirea resurselor de apă în raport cu necesitățile socioeconomice ale regiunii. Avîndu-se în vedere neuniformitatea scurgerii apei în timp, se pune problema reținerii apelor din perioadele cu exces și folosirea lor în cele în care scurgerea devine deficitară. Acest lucru s-a realizat pe arterele mari care traversează regiunea, cum sînt Bistrița, Ialomița, Argeșul, Oltul și Jiul, fiind în studiu Buzăul și alte rîuri mai mici. Sînt astfel demne de remarcat lacurile de acumulare de pe Olt (Călimănești, Dăești, Rîmnicu Vîlcea, Rîureni, Govora, Băbeni) (fig. 66A), de pe Argeș (Oești, Cerbureni, Valea Iașului), de pe Ialomița (Pucioasa), și acumulările Piatra Neamț, Reconstrucția, Racova, Gîrleni și Lilieci de pe Bistrița din Subcarpații Moldovei (fig. 66B). Toate aceste lacuri au fost construite în scopuri hidroenergetice, pentru atenuarea undelor de viitură și pentru asigurarea cu apă potabilă sau industrială, avînd și funcția piscicolă sau de agrement. Una dintre cele mai importante probleme care apar în exploatarea optimă a acestor lacuri este rata mare de colmatare și de reducere a volumului util, ca urmare a cantităților mari de aluviuni în suspensie, în prezent efectuîndu-se intense studii pentru diminuarea acestui proces. Din cauza volumului mare de aluviuni antrenate pe arterele de scurgere, construirea lacurilor de acumulare, atît pe rîurile care traversează regiunea, cît și pe cele autohtone nu este recomandată. În cazul în care se doresc totuși, astfel de acumulări este necesar să se adopte soluții tehnice care să permită ca în perioada viiturilor apele să aibă posibilitatea să se scurgă nestingherite, urmînd ca

acumularea lor, în aceste lacuri de mică capacitate, să se facă numai în perioada apelor medii și mici cînd volumele de aluviuni sînt reduse. În felul acesta durata vieții lacurilor ar putea fi mult mărită. În plus, se impune ca în cadrul bazinelor hidrografice să se adopte măsuri eficiente de amenajare în primul rînd a versanților și a organismelor torențiale, care sînt principalele surse de aluviuni.

4.1.6. Vegetația

În funcție de amplitudinea relativ redusă a înălțimilor, Subcarpații se încadrează în cea mai mare parte numai în limitele a două subetaje ale etajului nemoral: subetajul pădurilor de gorun, care ocupă în general partea lor externă, cu altitudini reduse, și subetajul pădurilor de fag, caracteristic dealurilor mai înalte. La contactul acestora se formează o întinsă zonă de interferență, în care pădurile de gorun în amestec cu fagul alternează cu gorunete (dezvoltate îndeosebi pe versanți însoriți, bine drenați) și cu făgete (care ocupă mai ales versanții umbriți). Densitatea mare a fragmentării reliefului determină o accentuare a efectelor expoziției și a gradului de umbrire a versanților în distribuția generală a covorului vegetal.

Pădurile. Limita între subetajul pădurilor și gorun și cel al pădurilor de fag se poate trasa, în general, la circa 600—700 m altitudine, însă pe văi și pe versanții umbriți pădurile de fag coboară pînă spre marginea Subcarpaților și chiar în regiunile piemontane și de podiș. În același timp, gorunul urcă, pe alocuri, pe versanții însoriți, pînă la contactul cu muntele. Trebuie avut în vedere și faptul că distribuția actuală a vegetației forestiere nu reflectă numai efectul condițiilor naturale ci și pe cel al activității antropice. În general gorunetele, situate pe versanți însoriți și pe terenuri slab și mediu înclinate, cu soluri eutrofe, au fost înlocuite cu culturi agricole, vii, livezi, pajiști secundare, în proporție mai mare decît făgetele, situate pe terenuri mai puțin favorabile pentru utilizarea agricolă.

Larga desfășurare latitudinală, corelată cu diversele influențe climatice și fitogeografice, imprimă unele diferențieri teritoriale. Astfel, în Subcarpații Gorjului, la altitudini coborîte, alături de gorunete, se dezvoltă și cerete, gîrnițete și amestecuri de cer cu gorun, iar în dealurile mai înalte predomină gorunetele, pentru ca făgetele să ocupe numai suprafețe restrînse. La limita inferioară a Subcarpaților de la Curbură, local, pătrund arborete de gîrniță. Spre nord ponderea fagului crește, iar în Subcarpații Moldovei, la nord de Bistrița, gorunul nu mai apare decît cu totul local (de exemplu, pe Dealul Filioru de lîngă Văratec).

Dintre speciile de amestec au o mare răspîndire carpenul (*Carpinus betulus*) și teiul (*Tilia cordata, T. tomentosa*), adesea sub influența degradării antropice formîndu-se șleauri complexe de gorun, cer, carpen și tei, făgeto-cărpinete sau cărpinete aproape pure. Destul de frecvent în aceste păduri se găsește cireșul (*Prunus avium*), frasinul (*Fraxinus excelsior*), jugastrul (*Acer campestre*). Mai rar se întîlnesc sorbul (*Sorbus torminalis*), scorușul (*Sorbus domestica, S. aucuparia* var. *lanuginosa*), mărul pădureț (*Malus sylvestris*), la altitudini mai mari uneori și bradul (*Abies alba*), de exemplu în partea internă a Subcarpaților Vrancei. Datorită faptului că vegetația forestieră s-a conservat îndeosebi în stațiuni nefavorabile, pe soluri sărace, superficiale, acide, o pondere mare o au gorunetele și făgetele acidofile, cu *Luzula luzuloides, Veronica officinalis, Orthilia secunda*, uneori chiar cu afin (*Vaccinium myrtillus*) și merișor (*V. vitis idaea*) și gorunetele cu *Carex pilosa* sau *Poa nemoralis*. În condiții mai favorabile, pe soluri eutrofe, pătura ierbacee a pădurilor subcarpatice este însă foarte bogată și variată, în făgete predominînd flora de mull (*Asperula odorata, Salvia glutinosa, Lamium galeobdolon*), și uneori crucea voinicului (*Hepatica transsilvanica*), iar în gorunete *Melica uniflora, Potentilla micrantha*.

În depresiunile subcarpatice și interdeluroase și pe terasele largi ale rîurilor condițiile naturale favorizează dezvoltarea pădurilor de stejar (*Quercus robur*) sau de amestec de stejar cu alte foioase. Deoarece aceste terenuri sînt în general favorabile pentru culturi agricole, pădurile au fost, în cea mai mare parte, defrișate, păstrîndu-se numai ici-colo mici pîlcuri sau exemplare izolate de stejar. Totuși în cîteva locuri s-au mai păstrat și păduri compacte, constituind unele dintre cele mai reprezentative stejărete din țară, ocrotite ca rezervații naturale (Vînători-Neamț în Depresiunea Neamțului, Dumbrava Tismanei în Depresiunea Subcarpatică a Olteniei) sau incluse în parcuri dendrologice (Hemeiuș în județul Bacău). Păduri de stejar se mai întîlnesc și pe terasele Telea-

jenului la sud de Vălenii de Munte, pe dealurile Podenilor în Subcarpaţii Prahovei, în Depresiunea Nişcovului. În lungul văilor şi pe unii versanţi afectaţi de alunecări, cu soluri reavene, sînt păduri de anin (*Alnus glutinosa* şi mai rar *A. incana*), cu pătură ierbacee abundentă. Adesea aninii sînt menţinuţi în stadiul de lăstăriş, datorită tăierii frecvente a crengilor. În luncile inundabile sînt zăvoaie de plop şi de salcie cu numeroase specii însoţitoare higrofile şi mezohigrofile. Pe versanţii erodaţi, pe soluri scheletice (îndeosebi pe gresii silicioase) se află pîlcuri de mesteacăn (*Betula pendula*) cu consistenţă scăzută. O mare extensiune o au şi plantaţiile de salcîm şi de pin, îndeosebi pe terenurile în pantă, degradate în trecut. De exemplu, plantaţii compacte de salcîm ocupă acum vechile bazine torenţiale ale văilor Tătarului şi Băiasca de la Aldeni (la nord de Buzău), Dealul Străjiştea din Subcarpaţii Prahovei, numeroase ogaşe din Subcarpaţii Getici. Plantaţiile de pin sînt bine reprezentate pe toată întinderea Subcarpaţilor, printre arboretele mai compacte numărîndu-se cele din Subcarpaţii Vrancei, ai Buzăului (la Pănătău, Piatra Corbului, pe Valea Muscelului etc.), cele din bazinul Ialomiţei de la Pietroşiţa şi Moroeni. Pe alunecările de teren, în funcţie de caracterul lor uscat sau umed, s-au făcut plantaţii de salcîm, pin, anin, frasin.

Vegetaţia mezoxerofilă şi xerofilă. Pe latura externă a Subcarpaţilor de la Curbură, expusă atît influenţelor fitogeografice estice, continentale, cît şi celor sudice, mediteraneene, vegetaţia prezintă o mare complexitate. Începînd din capătul vestic al Dealului Istriţa şi pînă în bazinul Cilnăului, au o pondere ridicată în diferite asociaţii vegetale speciile cu caracter xerofil-termofil, îndeosebi pe solurile scheletice, pe roci cu caracter bazic. Se întîlnesc aici şi o serie de rarităţi floristice, ca de exemplu *Agropyron brandzae* ssp. *ciliatum* şi *Cleistogenes bulgarica* pe Stînca Tohanilor (marcînd legături floristice cu Dobrogea), gărdurariţa (*Nitraria schoberi*), element est-continental, la Pîclele, în unica staţiune din ţară, la limita vestică a arealului său mondial.

În bazinele Slănicului şi Cilnăului, ca şi în Depresiunea Pîclelor, ponderea elementelor xerofile este atît de ridicată, încît se poate chiar vorbi de o pătrundere a zonei de silvostepă ca un mic golf în domeniul dealurilor subcarpatice, pînă la circa 350—400 m altitudine (V. Ciocîrlan, 1969). Aici, pe suprafeţe relativ mari, se dezvoltă asociaţii ierboase în care domină colilia (*Stipa tirsa*) şi negara (*Stipa capillata*), însoţite de specii tipice de silvostepă, ca *Centaurea orientalis*, *Phlomis pungens* ş.a., alternînd cu asociaţii de *Festuca valesiaca* (fig. 67). Local se întîlnesc şi pîlcuri de pir crestat (*Agropyron cristatum*). Caracterul zonal al acestor asociaţii este confirmat de răspîndirea lor pe versanţii cu diferite orientări şi înclinări şi pe culmi întinse, slab vălurite. De asemenea au o mare răspîndire pădurile de stejar pufos (*Quercus pubescens*, *Q. virgiliana*) şi de cărpiniţă (*Carpinus orientalis*), atît în bazinul inferior al Slănicului, cît şi în bazinul Nişcovului, în Depresiunea Pîclelor şi pe Dealul Istriţa la nord-est de Sărata — Monteoru. De obicei în aceste păduri sînt frecvente şi alte specii termofile, ca arţarul tătăresc (*Acer tataricum*), scumpia (*Cotinus coggygria*), mojdreanul (*Fraxinus ornus*), în bazinul Slănicului şi stejarul brumăriu (*Quercus pedunculiflora*).

Pe versanţii însoriţi, în condiţii de drenaj bun (versanţi înclinaţi, cu sol superficial, pe roci permeabile şi bogate în carbonaţi), asociaţiile xerofile pătrund mult în etajul nemoral. De exemplu, în Subcarpaţii Buzăului, pîlcuri de *Quercus pubescens* se întîlnesc pînă în apropiere de contactul cu muntele (la nord de Pătîrlagele şi lîngă Brăieşti). Ochiuri de vegetaţie cu caracter de silvostepă se mai întîlnesc pe alocuri şi pe latura estică a Subcarpaţilor. În partea de sud a Depresiunii Tazlăului, pe Dealul Perchiu, se află pîlcuri de *Stipa capillata* şi *S. tirsa* şi pădure de stejar pufos cu scumpie în subarboret. Asociaţii de *Stipa capillata* cu *S. tirsa* şi diverse specii xerofile se întîlnesc şi în apropiere de Piatra Neamţ, pe Dealul Vulpii şi pe o frunte de terasă lîngă Dumbrava Roşie. Printre speciile însoţitoare cu caracter subtermofil se remarcă ruscuţa de primăvară (*Adonis vernalis*), iar la Dumbrava Roşie zmeoaia (*Seseli hippomarathrum*) în unica staţiune certă din ţară.

În fîşia de interferenţă dintre zona de silvostepă şi subetajul gorunului apar amestecuri complexe de gorun, stejar pufos şi diverse specii hibride de *Quercus* şi gorunete cu elemente termofile (mojdrean, corn) în subarboret. Tot în cadrul acestei tranziţii, adesea, pe versanţii însoriţi, se află arborete de stejar pufos, iar pe cei umbriţi gorunete. Pe suprafeţe restrînse în Subcarpaţii Buzăului pe vîrfuri însorite, se întîlnesc şi tufărişuri de liliac: la Cernăteşti, în cîteva

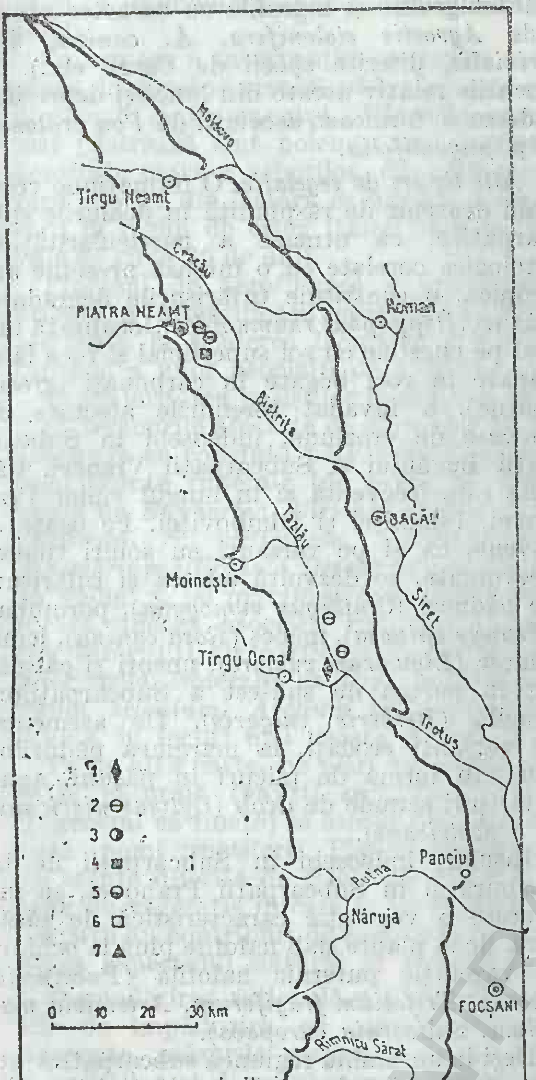

Fig. 67. Răspîndirea unor elemente floristice xero-termofile în Subcarpați: *1*, Stejar pufos *(Quercus pubescens, Q. virgiliana)*; *2*, colilie *(Stipa tirsa, S. lessingiana)*; *3*, liliac *(Syringa vulgaris)*; *4*, *Seseli hippomarathrum*; *5*, *Agropyron brandzae* ssp. *ciliatum*; *6*, cîrcel *(Ephedra distachya)*; *7*, gărdurărița *(Nitraria schoberi)*.

puncte, pe Dealul Botanu la Piatra cu Lilieci și în apropiere de Berca pe Muchia cu Liliac (fig. 67).

Pajiștile naturale secundare. Pe suprafețe mari vegetația forestieră a fost înlocuită cu pajiști utilizate ca pășuni și fînețe, care în alcătuirea lor floristică reflectă interacțiunea condițiilor zonale cu particularitățile edafice și topoclimatice locale. Marile diferențe în ce privește orientarea versanților, însușirile fizico-chimice ale solurilor, grosimea stratului de sol, compoziția rocii de bază etc. determină variații sensibile ale compoziției floristice pe suprafețe restrînse, adesea formîndu-se mozaicuri și complexe de asociații de pajiști. Un element de bază al acestor variații îl constituie regimul scurgerii pe versant, în corelație cu distribuția pe pantă a materialelor deluvio-coluviale. Ca urmare, pe fondul general mezofil se dezvoltă o gamă largă de asociații mezohigrofile și chiar higrofile, pe terenurile umbrite, slab drenate, cu substrat argilos impermeabil și pe terenurile afectate de alunecări. În schimb pe versanții însoriți, bine drenați, cu sol scheletic, pe roci permeabile, sînt asociații mezoxerofile și chiar xerofile. Sub influența degradării antropice, îndeosebi a intensificării proceselor de eroziune, asociațiile xerofile au luat o mare extensiune în sectoarele cu climă mai uscată, îndeosebi pe latura de est și de sud-est a Subcarpaților, unde se constată chiar o extindere secundară a pajiștilor de silvostepă în domeniul pădurilor de foioase (N. Doniță, N. Roman, 1976).

Atît în subetajul pădurilor de fag, cît și în subetajul gorunetelor, cea mai mare răspîndire o au pajiștile colinare de iarba vîntului (*Agrostis tenuis*) cu păiuș roșu (*Festuca rubra*) și pajiștile de *Agrostis tenuis* cu diverse specii mezofile și mezoxerofile, care reflectă îndeosebi efectul condițiilor pedoclimatice zonale. Printre cele mai frecvente specii însoțitoare se numără *Cynosurus cristatus, Holcus lanatus, Briza media, Anthoxanthum odoratum, Festuca pratensis, Trifolium pratense, T. montanum, Achillea millefolium, Lotus corniculatus. Agrostis tenuis* apare dominant, codominant sau subordonat și în alte tipuri de pajiști larg răspîndite în dealurile și depresiunile subcarpatice. Pe terenuri cu umiditate suficientă, pe soluri eutrofe, adesea și pe versanții afectați de alunecări vechi, stabilizate, ca și în depresiuni și lunci bine drenate se află asociații de *Agrostis tenuis* cu *Festuca pratensis* sau

26 — c. 674

de *Festuca pratensis* cu diverse specii mezofile sau chiar mezohigrofile, utilizate în genere ca fînețe. Pe versanți însoriți, bine drenați, sînt frecvente pajiștile de *Agrostis tenuis*, în care este codominantă sau subdominantă *Festuca rupicola*, și pajiștile de *Festuca rupicola* cu diverse însoțitoare mezofile și mezoxerofile; dintre acestea în partea de est și de sud-est a Subcarpaților sînt o serie de specii continentale și pontice, pe cînd în Subcarpații Getici apar numeroase specii submediteraneene.

Pe versanți slab înclinați, în dealurile Buzăului, Vrancei și unele depresiuni (de exemplu, în Depresiunea Tîrgu Jiu—Cîmpu Mare, în Depresiunea Tazlăului) se întîlnesc local pajiști de iarbă de sadină (*Chrysopogon gryllus*), specie eurasiatic-submediteraneană, de obicei însoțită de *Agrostis tenuis* și diverse specii mezofile. În livezi și pe terenuri relativ bătătorite se dezvoltă frecvent pajiști de *Lolium perenne*. Pe suprafețe mici, pe soluri sărace și umede, în dealurile subcarpatice înalte, în apropiere de contactul cu muntele, se întîlnesc și pajiști de țăpoșică (*Nardus stricta*).

Pe versanți uscați, la altitudini mici, pe expoziții sudice, sud-vestice, estice și sud-estice, se întîlnesc și pajiști de *Festuca valesiaca*, în general cu numeroase însoțitoare xerofile și mezoxerofile, ca *Onobrychis viciifolia*, *Medicago falcata*, *Dorycnium herbaceum*. Pe soluri pseudorendzinice superficiale și pe stîncării de gresii, pe mici suprafețe se află pîlcuri de coada iepurelui (*Sesleria heuffleriana*) — de exemplu în Subcarpații Buzăului în apropiere de Pătîrlage și în bazinul Slănicului, în bazinul Dîmboviței la Cetățeni etc.

Ca urmare a erodării solurilor, datorită pășunatului excesiv sau utilizării neadecvate pentru agricultură, au luat o mare extindere pajiștile degradate de bărboasă (*Botriochloa ischaemum*), în general cu puține specii însoțitoare. Local, pe versanți puternic înclinați, însoriți, pe soluri bogate în carbonați, rendzinice etc., se întîlnesc și pîlcuri de *Carex humilis*, de pir (*Agropyron repens*, *A. intermedium*), iar pe versanții relativ umbriți, *Brachypodium pinnatum*. Alteori, de exemplu în Subcarpații dintre Dîmbovița și Ialomița, pe versanți însoriți, între 750 și 900 m altitudine, *Carex humilis* se asociază cu *Brachypodium pinnatum* (M. C. Dumitru, 1979).

Pe terenuri reavene-umede din depresiuni și lunci se dezvoltă numeroase asociații mezohigrofile și higrofile cu caracter azonal (de *Agrostis stolonifera*, *A. canina*, *Poa trivialis*, diferite specii de *Carex* etc.). În locurile relativ uscate din lunci și depresiuni adesea se formează asociații de *Poa pratensis* ssp. *angustifolia*.

Alte tipuri de vegetație. O formațiune vegetală deosebit de răspîndită în dealurile subcarpatice, ca urmare a particularităților litologice corelate cu o intensă presiune antropică, o constituie tufărișurile degradate. Cătina (*Hippophaë rhamnoides*), localizată inițial pe cuestele cu sol superficial și rocă la zi săpate în roci bogate în carbonați (gresii, marne), a invadat terenurile afectate de procese de eroziune, îndeosebi în Subcarpații Buzăului și Subcarpații Vrancei. Cătina este frecventă și în lungul văilor Prahovei, Ialomiței și Dîmboviței. Pe ogașe și ravene, ca și pe versanți cu soluri tinere, neevoluate, se dezvoltă adesea și tufărișuri de păducel (*Crataegus monogyna*), porumbar (*Prunus spinosa*), măceș (*Rosa canina*), lemn cîinesc (*Ligustrum vulgare*), uneori și cătină, iar în partea de sud-est a Subcarpaților, dracilă (*Berberis vulgaris*). De asemenea pe versanți erodați, la marginea pădurilor sau sub formă de pîlcuri în pășuni, apar tufărișuri scunde de drob (*Cytisus nigricans*, *C. leucotrichus*).

Insular, îndeosebi în Subcarpații de la Curbură și în Subcarpații Prahovei, se întîlnește o vegetație caracteristică de sărătură, de la plante slab halofile pînă la ochiuri de vegetație puternic halofilă (*Puccinelia distans*, *Trifolium fragiferum*, *Artemisia maritima*, *Salicornia europaea*).

Deși în ansamblu regiunea subcarpatică nu este favorabilă formării înmlăștinirilor, în situații particulare se întîlnesc și interesante complexe de vegetație de mlaștină, cum ar fi lacul Manta, pe interfluviul dintre Bîsca Chiojdului și Buzău, sau Lacul cu Ochiu din bazinul Vîlsanului (lîngă Stroiești) — printre puținele locuri din țară unde apar, la sud de Carpați, sfagnete cu roua cerului (*Drosera rotundifolia*).

Efecte ale transformării antropice a vegetației asupra caracteristicilor mediului geografic. Deși vegetația naturală ocupă încă suprafețe întinse în Subcarpații, majoritatea asociațiilor vegetale au fost puternic transformate ca urmare a activității antropice. Modificările importante ale structurii și compoziției floristice au dus adesea la scăderea potențialului productiv al covorului vegetal,

ca şi la diminuarea efectelor de protecţie a solului.

Ca urmare a intervenţiei antropice accentuate, în prezent arealul pădurilor este mult diminuat şi fragmentat. Pădurile care se mai păstrează sînt poienite sau prezintă o densitate mare a arborilor, datorită regenerării haotice din lăstari, ca urmare a exploatării în regim de crîng (tăieri rase la intervale de circa 30 de ani).

Procesul de xerofitizare a vegetaţiei ca urmare a intensificării eroziunii a dus de asemenea la scăderea biomasei şi a valorii furajere a unor asociaţii de pajişte.

În majoritatea pajiştilor folosite ca păşuni şi pe terenurile afectate de alunecări de mare amploare se constată pătrunderea masivă a unor plante ruderale (de exemplu, diferite specii de *Euphorbia*, *Cirsium arvense*, *Salvia nemorosa*, *S. verticillata*, *Cardaria draba*, *Sisymbrium officinale*, *Descuraina sophia* ş.a.). În văiugi şi pe marginea drumurilor se formează adesea asociaţii ruderale compacte sau tufărişuri cu participarea abundentă a unor specii ruderale, ca *Dipsacus laciniatus*, *Inula helenium*, *Arctium lappa*, *Sambucus ebulus*, în locuri mai uscate *Reseda luteola*.

Pe de altă parte, pe mari suprafeţe, vegetaţia naturală (pajişti secundare utilizate în general ca fîneţe) se asociază cu cea cultivată (pomi fructiferi). Plantaţiile forestiere cu esenţe diferite de cele caracteristice etajelor de vegetaţie în care se încadrează Subcarpaţii au contribuit de asemenea la modificarea aspectului natural al peisajului.

Gospodărirea raţională a pădurilor, lucrările de împădurire cu esenţe autohtone adecvate, măsurile susţinute de ameliorare a pajiştilor şi de combatere a eroziunii pot constitui elemente importante de restabilire a potenţialului productiv al covorului vegetal, în conformitate cu posibilităţile oferite de condiţiile naturale destul de favorabile din regiunea subcarpatică.

4.1.7. Fauna

Principala caracteristică faunistică a Subcarpaţilor este marea eterogenitate taxonomică şi ecologică a elementelor constitutive, aici coexistînd numeroase specii cu efective bogate, dar foarte puţine aparţinînd numai acestei unităţi de relief. Situaţia se datoreşte atît faptului că o serie de biotopi comuni în regiunile joase sau înalte ale ţării se întîlnesc şi aici, cît şi orientării transversale a văilor (considerate „canale ecologice"), care favorizează pătrunderea şi deplasarea în ambele sensuri ale unor elemente de munte sau de cîmpie. Slaba stabilitate a speciilor în această unitate de relief se remarcă nu numai sub aspect fenologic, după numărul mare al speciilor migratoare, dar şi din punct de vedere spaţial, pe verticală, după frecvenţa speciilor cu o largă răspîndire altitudinală.

Unele specii găsesc aici condiţii de viaţă (căldură şi hrană) apropiate de optimul lor ecologic, dezvoltîndu-şi mai bine populaţiile comparativ cu cele de la cîmpie sau de la munte. Astfel, deşi se întîlnesc pe aproape toate treptele de relief ale României în Subcarpaţi au efective mai bogate nevertebratele *Ena obscura*, *Popula muscorum*, *Jaminia tridens*, *Zonitoides nitidus* (gasteropode) *Pardosa wagleri* (aranee), *Epinephele jurtina*, *Satyrus circe*, *S. dryas*, *Lasiomnata megaera*, *Agapetes pandora*, *Erebia aethiops mesorubra* (lepidoptere), *Mutila europaea saltensis*, *Bombus sorroensis* (himenoptere), *Tapinoma erraticum*, *Aphaenogaster subterranea*, *Dolichoderus quadripunctatus*, *Formica cunicularia*, *F. rufibarbis*, *F. gagaster*, *F. cinerea*, *Camponotus aethiops* (formicide), *Poecilimon thoracicus* (orthoptere), *Lygus partensis*, *Phytocoris vandalicum* (heteroptere), *Aphis medicaginus*, *Arcitosiphon pisum* (honmoptere), *Cantharis livida*, *Strangalia septempunctata*, *Apion apricans*, *Phytonomus variabilis*, *Sitona lineatus*, *Polydrossus sericeus*, *Pterostichus vulgaris* (coleoptere). Aceiaşi situaţie o prezintă şi vertebratele *Martes foina* (jderul de piatră), *Glis glis* (pîrşul mare), *Sciurus vulgaris* (veveriţa), *Apodemus flavicollis* (şoarecele gulerat), *Falco vespertinus* (şoimuleţul de seară), *Picus canus* (ciocănitoarea verzuie), *Muscicapa striata* (muscarul sur), *Turdus philomelos* (sturzul cîntător), *Columba palumbus* (porumbelul gulerat).

Din punct de vedere zoogeografic, majoritatea speciilor au o răspîndire europeană şi central-europeană, mai puţine sudice şi estice, ultimele două grupe găsindu-se în special în Subcarpaţii Getici şi în Subcarpaţii Moldovei.

Se poate afirma că în Subcarpaţi există o faună destul de variată atît ca repartiţie geografică, cît şi ca ecologie, a cărei amprentă a fost accentuată şi de dezechilibrele provocate de activităţile umane, mai evidente aici decît la munte. Ele constau, mai ales, din modificarea comunităţilor dendrofile şi împingerea unora dintre constituienţii lor la

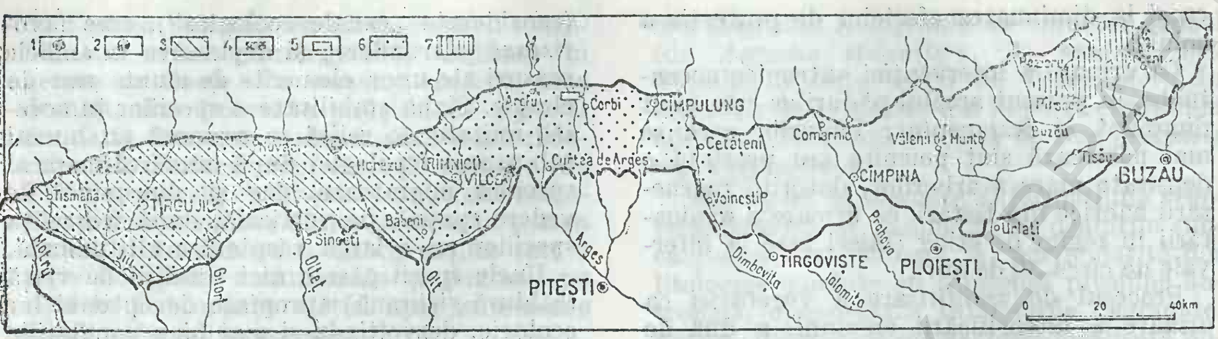

Fig. 68. Elemente faunistice cu valoare zoogeografică deosebită : *1*, Melcii *Lehmania horezia* ; *2*, *Deroceras jackeli* (endemite) ; *3*, lăcusta *Poecilimon thoracicus* (limita estică) ; *4*, scorpionul *Euscorpius carpathicus* (enclavă) ; *5*, aspretele *Romanychtys valsanicola* (exemplare izolate) ; *6*, drepnea mare *Apus melba* (specie recent pătrunsă) ; *7*, nisiparnița *Sabanejewia romanica*.

altitudini mai înalte, concomitent cu expansiunea unor animale de cîmpie. Este cunoscută, de exemplu, retragerea ieruncii (*Tetrastes bonasia*) spre pădurile montane compacte și înaintarea dinspre cîmpie, în terenurile deschise de la deal (pajiști, terenuri agricole), a speciilor *Lacerta agilis* (șopîrla de cîmp), *Perdix perdix* (potîrnichea), *Alauda arvensis* (ciocîrlia de cîmp), *Saxicola rubetra* (mărăcinarul striat) și a fluturelui *Cledeobia moldavica*.

Prin livezi pot fi văzute *Phoenicurus phoenicurus* (codroșul de grădină), *Sturnus vulgaris* (graurul), *Parus major* (pițigoiul mare), *P. lugubris* (pițigoiul de livadă). Atît livezile, dar mai ales plantațiile de pin din Subcarpați au favorizat expansiunea și stabilirea și aici a sturzului de iarnă sau cocoșarul (*Turdus pilaris*).

Pe văi s-au infiltrat unele specii, cum sînt *Coturnix coturnix* (prepelița), *Galerida cristata* (ciocîrlanul moțat), considerate forme de avangardă ale faunei de cîmpie sau au pătruns o serie de elemente faunistice sudice, semnalate recent în fauna României, ca *Emberiza cirlus* (presura bărboasă) și *Apus melba* (drepnea mare).

Referitor la speciile sudice, trebuie adăugat faptul că pentru foarte multe dintre ele Subcarpații Getici reprezintă limita nordică a arealului lor, culmile Carpaților fiind un obstacol de neînvins (atît datorită înălțimii, cît și a unor factori de mediu), fenomen observat la fluturele *Perisomena caecigena*, melcul *Deroceras absoloni*, lăcusta *Conocephalus hastatus* etc.

O particularitate a faunei subcarpatice este și aceea că tabloul taxonomic și populațional sărăcește în elemente meridionale (mediteraneene, balcanice) pe măsură ce se înaintează dinspre vest spre nord-est, unele specii nedepășind bazinul Oltului : *Testudo hermanni hermanni* (broasca țestoasă de uscat), *Vipera ammodytes* (vipera cu corn) dintre reptile, *Poecilimon thoracicus* dintre ortoptere etc. Doar în Subcarpații de la Curbură există cîteva enclave cu stațiuni relicte ale unor elemente mediteraneene, ca *Euscorpius carpathicus* (scorpionul), în care populațiile au rămas probabil din perioada xerotermă a holocenului mediu (fig. 68).

Analizate din punctul de vedere al stabilității, se constată predominarea formelor migratoare, precum și a celor care efectuează deplasări sezoniere importante, fenomen marcant mai ales la avifaună. Astfel, în timpul iernii vine ca oaspete de iarnă păsărarul (*Accipiter nisus*), iar vara apar gaia brună (*Milvus migrans*), viesparul (*Pernis apivorus*) etc.

De la altitudini mai mari, în sezonul hivernal coboară *Pyrrhula pyrrhula* (cădărașul), *Buteo buteo* (șorecarul comun), *Dryocopus martius* (ciocănitoarea neagră), *Erithacus rubecula* (măcăleandrul), *Troglodytes troglodytes* (pănțărușul), *Tringa hypoleucos* (fluierarul de munte), iar în sezonul estival urcă cîneparul (*Carduelis canabina*) etc. În Subcarpații Getici, s-a observat că în iernile aspre coboară chiar și brumărița (*Prunella modularis*) și codroșul de munte (*Phoenicurus ochruros*).

Deplasări zilnice pe verticală, în căutarea hranei, efectuează *Garrulus glandarius* (gaița), precum și toate răpitoarele.

În acest fel se realizează un schimb permanent de indivizi între formațiunile faunistice montane, subcarpatice, de dealuri și de cîmpie, determinînd configurații biocenotice divergente, cu o arhitectonică struc-

turală îmbogățită în specii de cîmpie (care ocupă nișele părăsite de elementele montane sau pe cele create de om prin transformarea mediului) în teritoriile mai joase și în cele cu expunere sudică și cu numeroase elemente montane în teritoriile mai înalte sau în cele cu expunere nordică.

Cu toată această mare diversitate zootaxonomică, ecologică și genetică, Subcarpații nu sînt lipsiți de unele elemente faunistice particulare. Astfel, sub acțiunea unor factori fizico-geografici locali, s-au dezvoltat și perpetuat cîteva specii noi, endemice, cu arealul limitat numai la această unitate de relief, ca *Lehmania horezia*, *Deroceras jaekeli* (gasteropode), *Pseudocoila luteicornis*, *Charips rufus* (himenoptere), *Dicampa silvicola* (diplure), *Antispalus bilobus* (diptere), *Romanosoma oltenica* (diplopode), *Accerentomon rostratum* (proture), *Melanothrips knechteli* — în Subcarpații Getici; *Phanerotomella flava*, *Charips flavipes*, *Gronotoma ionescui* (himenoptere), *Haplothrips clavicornis* — în Subcarpații Buzăului și Teleajenului; *Carabus antipai* (coleoptere), *Argana moldavica* (gasteropode), *Phloeothrips bacauensis* (tisanoptere) — în Subcarpații Moldovei.

Cîteva endemisme au limitele extreme ale arealelor în afara granițelor acestei unități geografice, fiind prezente și în Cîmpia Română, ca *Kleidotoma fusca*, *K. coxalis* (himenoptere), sau în Carpați, cum este *Carabus alutensis* (coleoptere), trădînd similitudinea condițiilor de viață din unii biotopi, precum și anumite legături paleogeografice ale celor trei mari unități de relief.

Cu totul excepțional, în unii biotopi conservativi au supraviețuit organisme care au persistat în pofida unor condiții de viață (climatice, în special) cu totul potrivnice, rămînînd cantonate azi doar în cîteva puncte care indică o anumită situație ecologică. Se cunoaște astfel că *Ferrissia wautieri*, gasteropod relict într-o stațiune din Subcarpații Teleajenului, are adaptări pentru un climat mai cald ca cel actual al regiunii.

În condițiile speciale ale unor biotopi, asociațiile faunistice subcarpatice cuprind și unele rarități excepționale pentru fauna României, cum este pasărea *Hippolais pallida* (frunzărița cenușie), fluturele *Phytometra cheiranti* etc. Dacă acestea sînt rare datorită potențialului lor redus de înmulțire sau a factorilor de mediu mai puțin propice dezvoltării lor, sînt alte animale care și-au restrîns arealul și și-au diminuat efectivele în urma acțiunilor antropice. Pentru salvarea lor de la dispariție s-au luat măsuri de protecție, fiind declarate monumente ale naturii și ocrotite de lege. În Subcarpați se întîlnesc (unele numai accidental) *Bubo bubo* (bufnița), *Corvus corax* (corbul), *Tichodroma muraria* (fluturașul de stîncă), *Aquila pomarina* (acvila țipătoare mică), *Lynx lynx* (rîsul) și *Testudo hermanni hermanni* (broasca țestoasă de uscat).

În ceea ce privește fauna acvatică, aceasta se îmbogățește considerabil (comparativ cu cea de munte), paralel cu diversificarea substratului, hranei și atenuarea variațiilor regimului termic, aici întîlnindu-se atît specii de munte, cît și de dealuri.

La nevertebrate s-a constatat (îndeosebi în rîurile mari) o tranziție faunistică bruscă de la munte la deal, în sensul reducerii importanței trichopterelor și efemerelor, concomitent cu creșterea valorii altor grupe ca: odonatele, izopodele, nematodele și hirundineele. Unele grupe sînt reprezentate prin specii ecologic-vicariante. Astfel, la planarii *Crenobia alpina* este înlocuită de *Dugesia gonocephala*.

La vertebrate, crește numărul formelor euriterme. În rîurile mai mici din Subcarpații Getici ihtiofauna este dominată de lipan (*Thymallus thymallus*) și moioagă (*Barbus meridionalis petenyi*), în Subcarpații de la Curbură de lipan, moioagă și clean (*Leuciscus cephalus*), iar în Subcarpații Moldovei de clean și scobar (*Chondrostoma nasus*). În majoritatea rîurilor mari, frecvența cea mai mare o are scobarul, cu excepția Bistriței în care predomină mreana (*Barbus barbus*). În repezișuri, la vaduri, trăiește porcușorul de vad (*Gobio uranoscopus*). În unele rîuri mai mici, dacă condițiile de viață nu sînt cele mai bune (curs lent, porțiuni nisipoase și mîloase, variații mari ale temperaturii apei), dominantă devine moioaga (*Barbus meridionalis petenyi*).

În afara acestor pești, care dau nota caracteristică ihtiocenozelor, există și alte specii care contribuie la constituirea comunităților respective. Unele coboară din amunte și de aceea se întîlnesc doar în porțiunile rîurilor cu apă mai limpede și mai oxigenată, ca *Phoxinus phoxinus* (boiștean), *Noemacheilus barbatulus* (grindel) și *Cottus gobio* (zglăvoaca). Altele pătrund în zona subcarpatică a rîurilor din regiunile joase și de aceea sînt mai frecvente în avale, ca *Alburnoides bipunctatus* (beldiță), *Gobio gobio* (porcușor), *Barbus barbus* (mreana), precum și

Leuciscus leuciscus (clean mic), acesta în Subcarpaţii Olteniei.

În Rîul Vîlsan coboară din sectorul lacului Vişan—Brădetu (singura porţiune de rîu din ţară unde se mai găseşte) exemplare izolate de *Romanychthys valsanicola* (asprete), paleoendemism cu valoare relictară, care în trecutul apropiat se găsea şi în cîteva sectoare carpatice şi subcarpatice ale Rîului Doamnei şi Argeşului, din care a dispărut datorită transformării radicale a biotopilor acestora.

Semnificaţia biogeografică a acestui peşte este deosebit de mare, întrucît arată unicitatea acestui biotop, precum şi vechimea paleogenă a faunei respective.

Un alt element valoros din punct de vedere ştiinţific este şi *Sabanejewia romanica* (nisiparniţa), endemism românesc cantonat şi în rîurile din Subcarpaţii de la vest de Dîmboviţa.

Dintre batracieni, trăiesc (îndeosebi în timpul reproducerii) în pîraie, rîuri şi în apele stagnante, *Bombina vairegata* (buhaiul de baltă cu burta galbenă), *Rana temporaria* (broasca roşie de munte) şi *Triturus alpestris* (tritonul de munte). În cîteva locuri din Subcarpaţii Moldovei coabitează şi *Triturus montandoni* (sălămîzdra carpatică), cel mai important endemism al Carpaţilor Orientali.

Pe lîngă rîuri, de unde îşi procură o mare parte de hrană, au o frecvenţă ridicată şi cîteva păsări, ca *Motacilla alba* (codobatura), *M. flava* (codobatura galbenă), *Charadrius dubius* (prundăraşul gulerat mic), iar pe lîngă pîraie *Motacilla cinerea* (codobatura de munte), *Cinclus aquaticus* (pescărelul negru) etc.

Condiţiile naturale atît de diverse ale Subcarpaţilor au făcut posibilă şi prezenţa unui contingent numeros de animale valoroase sub aspect economic. O însemnătate deosebită prezintă speciile de interes cinegetic, dintre care populaţii mai bogate pe întreg cuprinsul dealurilor subcarpatice au căprioara (*Capreolus capreolus*), iepurele (*Lepus europaues*), mistreţul (*Sus scropha*), jderii (*Martes martes, M. foina*), vulpea (*Vulpes vulpes*) etc.

A început să fie tot mai frecvent, în urma măsurilor de protecţie, ursul (*Ursus arctos*), care îşi extinde arealul din zonele de munte unde se retrăsese ca urmare a vînării intensive.

În ultimul timp, pentru ocuparea unor nişe ecologice libere au fost colonizate şi cîteva specii de vînat apreciate pentru carnea şi blana lor, ca fazanul (*Phaseanus colchicus*) în majoritatea Subcarpaţilor, lopătarul (*Dama dama*) în Subcarpaţii Vîlcii, Buzăului şi Vrancei, muflonul (*Ovis musimon*) în Subcarpaţii Vîlcii şi Buzăului, lapinul (*Oryctolagus cuniculus*) în Subcarpaţii Vîlcii etc.

4.1.8. Solurile

În brîul dealurilor subcarpatice sînt condiţii pedogenetice favorabile solurilor brueune-mezobazice, brune luvice şi luvisolurilor albice şi, într-o măsură mai mică, la limita superioară, spre munte, pentru soluri brune acide, iar spre cîmpie şi spre Podişul Moldovei, pentru soluri cenuşii şi chiar cernoziomuri cambice. Dar condiţiile locale, de relief, de rocă, de umezeală, de topoclimă, de vîrstă a reliefului şi de procese modelatoare, caracteristice acestei regiuni, fac ca aici să fie un mozaic de soluri dintre cele mai variate, atît ca mod de alcătuire, cît şi ca areale, aşa cum nu mai găsim nici în regiunea muntoasă, şi nici în cîmpie sau în podişurile de la exteriorul Subcarpaţilor, ca de altfel nici în celelalte regiuni ale ţării.

În unele părţi, cu relief monoton şi cu o alcătuire uniformă, cum este cazul unei bune părţi din Subcarpaţii Olteniei, din Subcarpaţii Moldovei, din bazinul Teleajenului şi mai ales al Nişcovului, se găsesc soluri evoluate şi uniforme pe întinderi mari. Pe vechile şesuri aluviale, ca şi pe resturile de piemonturi sau glacisuri de acumulare, unde erau în genere „dumbrăvi", păduri de stejar (*Quercus robur*), din care mai sînt încă mulţi martori, apar de regulă soluri brune luvice pseudogleizate pînă la pseudogleice. În unele arii lipsite de drenaj se găsesc chiar petice mlăştinoase, pe cînd în altele, cu drenaj bun şi cu influenţe climatice mai pronunţate dinspre munte, se găsesc soluri brune acide formate pe orizonturile superioare ale unor luvisoluri albice. Exemple grăitoare în acest sens se găsesc pe unele terase vechi din partea de sud-vest a Depresiunii Cîmpulung şi la sud-vest de aceasta.

Pe multe dintre povîrnişurile nordice ale dealurilor subcarpatice, sculptate în roci neutre sau acide, se formează soluri brune acide sau se constată trecerea de la soluri brune luvice la soluri brune acide caracteristice pădurii de fag cu afin. Cu totul local, aceste soluri apar chiar şi sub pădurea

bătrînă de gorun cu afin, cum este cazul pe unele înălţimi din Subcarpaţii Moldovei, din Subcarpaţii de la Curbură şi chiar mai spre vest. În partea joasă a Subcarpaţilor, de la Prahova pînă la Buzău, pe povîrnişuri întinse şi cu înclinare relativ mică, sub 10—15°, se găsesc soluri brune relativ humifere, cu un colorit roşcat, ceea ce a făcut pe unii cercetători să le considere soluri brune roşcate; se pare, însă, că e vorba mai degrabă de un sol fosil, cu rol de rocă mumă pentru solul actual, care e un sol brun şi brun luvic. În marginea de nord-est a Subcarpaţilor Buzăului (la nord de rîul Buzău), se face contactul între soluri negre clinomorfe, mai mult sau mai puţin evoluate, şi soluri pseudorendzinice şi cernoziomurile cambice, cu înfăţişare relativ apropiată, încît limita se poate pune cu multă greutate. Mai departe, spre nord, în partea de jos a Subcarpaţilor Moldovei, se găsesc soluri cenuşii şi soluri brune luvice.

Pe relieful sculptat în sedimente marnoase, unde rolul principal în modelare îl au deplasările de teren şi unde relieful este în genere depresionar şi cu o înfăţişare monotonă, sînt soluri intrazonale, determinate fie de rocă (pseudorendzine şi chiar rendzine), fie de umezeală (soluri humicogleice), fie atît de umezeală, cît şi de rocă (soluri negre clinomorfe). Exemple grăitoare în această privinţă sînt în Depresiunea Drajna—Chiojd, în partea de est a Depresiunii Cîmpulungului, precum şi în partea de sud şi în vestul părţii centrale a Depresiunii Tazlăului. Pe arii mai mici, dar destul de numeroase, solurile intrazonale se întîlnesc în Subcarpaţii de la Curbură, şi din ce în ce mai rar la vest de Teleajen.

În jurul ivirilor de sare sau în lungul pîrîiaşelor cu conţinut bogat de săruri — oglindit şi în toponime, ca Murătoarea, Saramura, Sărăţel, Slănic ş.a. — apar şi sărături, dar numai pe arii mici; aceasta cu deosebire de la Buzău spre est-nord-est, pînă dincolo de Slănicul Buzăului şi în Depresiunea Vrancea.

Pe relieful sculptat în roci argiloase, sărace în carbonaţi, în multe locuri în alternanţă cu nisipuri, la care se mai adaugă local chiar pietrişuri, se găsesc soluri brune şi mai ales brune luvice, pe locurile drenate, şi soluri gleice sau mlăştinoase în locurile cu exces de umezeală, dar acestea ocupă suprafeţe mult mai mici. Între solurile cu drenaj bun şi cele cu exces de umezeală, sînt soluri cu caractere intermediare.

Evoluţia solurilor de pe povîrnişurile supuse deplasărilor este adesea întreruptă şi chiar schimbată, ca urmare a modificării condiţiilor de drenaj în care a ajuns materialul deplasat; în unele locuri se ajunge chiar la inversări: soluri formate în condiţii de drenaj bun ajung în locuri cu exces de umezeală şi invers. Exemple grăitoare în această privinţă sînt în Depresiunea Policiori, în ulucul Drajna—Chiojd, ca şi în alte depresiuni sculptate în roci argilo-marnoase. Dar există şi locuri pe povîrnişuri, fie pe porniturі vechi, fie pe roca în loc, unde se găsesc soluri brune provenite din pseudorendzine degradate sau din soluri negre clinomorfe. E drept că acestea sînt foarte rare, căci pe povîrnişurile sculptate în astfel de roci domină de obicei solurile tinere sau chiar regosolurile, din cauza instabilităţii terenului. Pe porniturile tinere există porţiuni cu soluri vechi, evoluate înainte de plecarea materialului din locul de obîrşie. Există, însă, şi cazuri de soluri suprapuse (2—3 sau chiar mai multe) la poala povîrnişurilor repezi, ca urmare a deplasării de pe povîrniş, a solurilor formate succesiv, anumite părţi ale povîrnişului rămînînd din cînd în cînd fără sol.

În regiunile cu relief accidentat, aflat într-un stadiu de pronunţată tinereţe, sculptat în sedimente relativ tari, variate cu alcătuire şi structură, cum e cazul Subcarpaţilor de la Curbură, este o mare varietate de soluri atît ca tip genetic, cît şi ca stadiu de evoluţie, variind mult pe suprafeţe foarte mici. Astfel, pe culmile sculptate în roci tari, calcaroase, cum e cazul în Dealurile Istriţei, sînt rendzine în diferite stadii de evoluţie, de la rendzine tinere, scheletice, pînă la rendzine degradate, care evoluează spre soluri brune de pădure relativ humifere. Soluri relativ asemănătoare rendzinelor, formate pe pietrişuri aluviale calcaroase, se găsesc şi pe agestrul Prahovei.

Pe lîngă rendzinele tipice, formate pe calcare, soluri asemănătoare, dar cu profil scurt şi cu areal mai mic, se găsesc pe tufuri vulcanice şi pe gips, roci care apar, de regulă în cuprinsul sau în vecinătatea formaţiunilor marnoase ca în Depresiunea Drajna—Chiojd. Pe culmile săpate în roci grezoase sau în pietrişuri, în genere sărace în carbonaţi, sînt litosoluri de la care se trece la soluri brune acide scheletice, pe povîrnişurile umbrite dinspre nord, şi brune luvice pe povîrnişurile sudice, ca de exemplu dealurile dintre Buzău şi Bîsca Chiojdului. Pe

cuestele săpate în roci marnoase apar regosoluri și soluri tinere pseudorendzinice și negre clinomorfe. Pe cele săpate în roci argiloase și nisipoase sînt regosoluri, roca la zi sau soluri mai bine formate, brune eu-mezobazice sau brune acide, îndeosebi în partea de sus a povîrnișului, iar în partea inferioară, regosoluri, soluri brune eu-mezobazice tinere și soluri cu exces de umezeală. Cuestele de pe stînga Lopatnei, de pe dreapta Buzăului, în jos de Viperești, și pe dreapta Bîstei Chiojdului, în jos de Olari, constituie exemple grăitoare.

Solurile foarte tinere, regosolurile și roca la zi ocupă întinderi destul de mari. Arealele cele mai întinse se găsesc în Subcarpații dintre Teleajen și Slănicul Buzăului, cu deosebire în bazinele Lopatnei și Cricovului Sărat; și în bazinele Sibiciului, Bălănesei, Sărățelului și Slănicului, din bazinul Buzăului, apoi în bazinul Putnei din Vrancea, al Doftanei și al Prahovei din Subcarpații Munteniei; dar ele nu lipsesc nici din ceilalți Subcarpați, numai că nu ocupă suprafețe atît de întinse.

Pe șesurile aluviale tinere, destul de întinse la unele rîuri, ca Jiul, Oltul, Buzăul, Trotușul, Bistrița și altele, sînt soluri aluviale în diferite stadii de evoluție, de la protosoluri aluviale pînă la solurile zonale sau azonale spre care evoluează, adică soluri brune eu-mezobazice, soluri cenușii, soluri gleice sau humicogleice ș.a. Însușirile acestor soluri sînt variate, depinzînd, pe de o parte, de însușirile fizico-chimice pe care le are materialul de obîrșie și, pe de altă parte, de condițiile pedogenetice în care a ajuns materialul adus de ape și de stadiul de evoluție a solului. Un loc deosebit îl ocupă solurile formate pe materialul coluvial marnos, care au un colorit negricios și care evoluează spre soluri brune închise, negricioase. Ele se găsesc pe terase, alături de soluri brune luvice.

Starea naturală a solurilor a suferit modificări ca urmare a activității omului, care a adus modificări atît solului, cît și unora dintre factorii pedogenetici. Astfel, cea mai mare parte a solurilor din Subcarpați, formate în condiții de climă și de vegetație de pădure, se găsesc acum fie sub pajiște, fie sub diferite culturi agricole; îndeosebi pe șesul teraselor și pe povîrnișurile cu înclinare mai mică și mai bine însorite. Unele dintre acestea au fost despădurite de timpuriu (cum sînt povîrnișurile dealurilor dinspre cîmpie), iar altele la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

Urme ale unei activități agricole intense, pe suprafețe părăsite în prezent sînt numeroase, ca de exemplu „agroterasele", vechi haturi înălțate, ca urmare a modului de arare a terenului; apoi toponimele și altele. Nume ca „Dealul Viei", unde nu se mai cultivă via, arată că acolo a fost vie în trecut. Cu toate că se lucra cu unelte primare, slabe și cu tracțiune animală sau chiar cu sapa, solul de pe suprafețe întinse a fost erodat în diferite grade (mai puternic pe povîrnișuri), ajungîndu-se la rocă pe întinderi mari. În unele regiuni, ca în Subcarpații Vrancei și în Subcarpații Buzăului, degradarea este foarte puternică. S-a afirmat de multe ori că degradarea a fost cauzată de exploatarea pădurilor. Fără a nega înrîurirea dăunătoare a acestor acțiuni asupra solului nu trebuie scăpat din vedere că elementul hotărîtor a fost echilibrul precar al povîrnișurilor. Relieful sculptat în genere în roci friabile are un caracter de pronunțată tinerețe. De aceea, intervenții foarte mici au avut urmări mari. Chiar numai pășcutul intens pe anumite povîrnișuri, sau trecerile repetate prin unele locuri au dat naștere unor torenți dintre cei mai impresionanți.

În ultima vreme, folosindu-se tracțiunea mecanică și unelte puternice, solul a fost răscolit tot mai adînc și mai ades. Îndeosebi „desfundarea", aratul adînc, cu pluguri mari pentru plantat vie, răscolește solul pe toată grosimea lui, sfărîmîndu-l și inversîndu-l. Pe unele arii, unde solul este subțire, se scoate la suprafață chiar și roca pe care s-a format solul. În acest fel, omul ușurează deslănțuirea proceselor de eroziune. În unele locuri eroziunea a dus chiar la degradarea solurilor de pe podul teraselor, de la poala povîrnișurilor, ca urmare a depunerii materialului adus de pe povîrniș, care poate avea însușiri total diferite de acelea ale solului pe care-l acoperă. Astfel, peste soluri fertile, cum sînt șesurile teraselor Buzăului, este adus de pe povîrniș pietriș sau nisip lipsit de substanțe nutritive, sau chiar marnă cu săruri.

Terenurile cu solurile cele mai bune, de pe terase și de pe povîrnișurile sudice, domoale și însorite, sînt folosite pentru agricultură. Sînt cultivate îndeosebi cereale, pomi, viță de vie și în multe cazuri chiar culturi mixte. Vița de vie ocupă suprafețe foarte întinse în marginea dinspre cîmpie îndeosebi de la Teleajen spre est pînă la Buzău și apoi spre nord-est pînă aproape de Trotuș. Se cunosc cazuri cînd pe suprafețe

destul de mari, lucrările agricole de care are nevoie via au dus și duc în continuare la degradarea solurilor, aproape pretutindeni pe povîrnișurile cu podgorii. Terenurile mai puțin favorabile agriculturii sînt acoperite de pajiști și de pădure. O parte însemnată a suprafețelor acoperite de pajiști au fost folosite în trecut și pentru agricultură (cereale, cartofi etc., și mai ales pomi). Chiar acum, pe unele suprafețe de pajiști sînt cultivați și pomi. Pădurea ocupă, în genere, suprafețele cele mai puțin favorabile, povîrnișuri repezi, supuse eroziunii, sau „dosuri". Așa sînt Subcarpații dintre Teleajen și Dîmbovița și mai ales cei de la apus de Bratia. Pădurea ocupa pînă de curînd, și mai ocupă încă, cea mai mare parte a unor vechi șesuri aluviale din depresiunile subcarpatice cu soluri foarte umede, pseudogleice podzolite sau brune luvice pseudogleizate puternic; aceasta mai ales în depresiunile subcarpatice ale Gorjului. Pe unele dintre acestea s-au plantat recent pomi sau se încearcă alte culturi. Pentru a avea rezultatele scontate se impun lucrări de ameliorare a acestor soluri, drenarea și îngrășarea lor. Pădurea ocupă terenuri mai bune numai în vechile „braniști" ale mănăstirilor, ca de exemplu în partea de est a ulucului depresionar Sînger—Gura Nișcovului și pe rama nordică a acestui uluc, pe Dealurile Ciolanului.

Pe suprafețele cu soluri erodate puternic și foarte puternic, care sînt destul de mari în unele sectoare, cum este cazul de la Buzău spre răsărit pînă în Vrancea, s-au făcut și sînt în curs diferite lucrări de ameliorare. Astfel, pe povîrnișurile erodate s-au plantat rășinoase (pin, molid și brad), salcîm și alte specii de foioase. În unele locuri însă nu s-a ținut seamă nici de însușirile solului sau rocii și nici de cerințele speciilor plantate (s-au plantat rășinoase, îndeosebi pin, pe povîrnișuri sculptate în marne cu săruri) și, ca urmare, plantațiile acestea au fost în mare parte compromise.

4.1.9. Populația și așezările

Subcarpații s-au înscris, încă din vechime, ca una dintre cele mai intens populate regiuni ale României. În această privință este elocvent faptul că deși ei ocupă numai 6,9% din teritoriul României, în arealul lor trăiește aproape 10% din populația țării. Poziția geografică favorabilă, între munți și podiș sau cîmpie și propriile lor resurse de sol și subsol au dus la o dezvoltare timpurie a vieții social-economice, mult amplificată cu cît ne apropiem de vremurile actuale. Pe plan regional, Subcarpații se diferențiază sub aspect antropogeografic printr-o serie de trăsături care se deosebesc în cuprinsul lor prin utilizarea terenului, modul de organizare a vieții social-economice (în cea mai mare parte de factură rurală), prin mărimea, structura, textura și funcțiile așezărilor etc.

Prin structura geografică complexă și prin bogăția și marea varietate a resurselor naturale, Subcarpații se remarcă printr-un vechi și ridicat grad de umanizare a peisajului. Folosirii din vechime a resurselor solului (păduri, pășuni, fînețe etc.) și a sării de la Ocnele Mari (județul Vîlcea), Slănic (județul Prahova) și Tîrgu Ocna (județul Bacău) li se adaugă, relativ recent, utilizarea unor importante bogății de subsol: țiței, gaze, cărbuni, ape minerale, materiale de construcții etc. Aceste activități au exercitat o influență permanentă asupra repartiției, evoluției și structurii populației, ajungîndu-se la o mare diversitate de forme în profil teritorial.

În cuprinsul și în apropierea imediată a Subcarpaților, descoperirile arheologice au scos la iveală urme materiale care atestă prezența omului și, în general, locuirea străveche și continuă a acestui spațiu. Vestigii materiale din neoliticul inferior (aparținînd culturii Criș) și mijlociu (cultura Boian) au fost descoperite în Subcarpații de la Curbură și în cei ai Moldovei. Din neoliticul superior, urme ale culturii Sălcuța, s-au găsit în Subcarpații Gorjului și ai Vîlcii, în Muscelele Argeșului și în vestul Subcarpaților de la Curbură. De asemenea, s-au găsit numeroase vestigii arheologice din epoca bronzului mijlociu și tîrziu în Subcarpații Getici (culturile Verbicioara și Tei), în Subcarpații Buzăului și ai Vrancei (culturile Monteoru și Tei) și în Subcarpații Moldovei (culturile Monteoru și Costișa), (R. Florescu și colab., 1980). Din antichitate s-au descoperit urme de cetăți din timpul geților și dacilor la Piatra Neamț (*Petrodava*) și Piatra Șoimului (județul Neamț), la Cîndești, Cîrlomănești, Pietroasele (județul Buzău), la Gura Vitioarei (județul Prahova), Cetățeni (județul Argeș), Ocnița (*Buridava*) (județul Vîlcea), Polovragi, Rășina (județul Gorj). Urme de așezări și necropole geto-dace au fost găsite la Bîrsești și Bonțești (județul Vrancea), Drajna

27—c. 674

de Sus (*Ramidava*) Vadu Săpat (județul Prahova), Curtea de Argeș, Cepari, Tigveni (județul Argeș), Cozia, Rîureni, Ocnele Mari, Băile Govora, Ferigile, Vaideeni (județul Vîlcea), Drăgoești, Telești (județul Gorj). Tezaure monetare geto-dace, podoabe și vase de argint au fost descoperite la Răcoasa, Clipicești, Dumbrăveni (județul Vrancea), Coada Malului (județul Prahova), Jiblea (județul Vîlcea), Adînca (județul Dîmbovița), Poiana (județul Gorj).

Vestigii arheologice aparținînd epocii romane (sec. II—III) sînt mult mai numeroase și mai variate (așezări daco-romane, castre, orașe fortificate, drumuri, exploatări miniere, băi etc.). Sînt de menționat aici cele care însoțesc drumurile din lungul apelor sau care traversează pasurile carpatice, ca de exemplu în lungul Jiului (Bumbești—Jiu), al Oltului (*Arutela*—Bivolari; Rădăcinești—Jiblea; *Castra Traiana*—Sînbotin; *Buridava*—Ocnița), cel care leagă orașul Pitești cu Branul (*Jidava*) etc., cele din lungul Teleajenului (Drajna de Sus), Buzăului (Ciolanu), Rîmnicului (Oratia) etc. Din secolele IV—X, cele mai multe urme de viețuire au fost descoperite în Subcarpații Buzăului (la Slon, Chiojdu, Berca, Sărata Monteoru etc.) și Subcarpații Prahovei (la Gornet Cricov, Bozieni, Vadu Săpat etc.), unde și astăzi peisajul se evidențiază printr-un grad înalt de utilizare a resurselor și printr-o mai mare aglomerare a populației, decît în alte părți ale Subcarpaților.

Toate aceste mărturii dovedesc capacitatea intens icumenică a acestui spațiu geografic, unde populația, atrasă de multiplele posibilități de trai, a cunoscut un proces de aglomerare continuu. Această locuire străveche explică și faptul că în prezent în Subcarpați există o densitate mult mai mare de populație decît în alte regiuni ale țării și o valorificare mult mai intensă a resurselor naturale. Ariile depresionare, care au oferit condiții favorabile pentru viață, sînt mai populate decît dealurile subcarpatice, care și în prezent sînt acoperite în mare parte cu păduri și pășuni. Aici s-a dezvoltat din timpuri îndepărtate o economie variată și de aici porneau drumuri pe care se transportau produse exploatate în diferite locuri ale regiunii: drumul sării, drumul păcurii, drumul vărarilor, drumul găzarilor etc. Pe aceste drumuri se făcea un intens schimb de produse între munte, deal și cîmpie.

Pînă la jumătatea veacului XIX, documentele cartografice consemnează existența celor mai mari sate în Subcarpați, o regiune mai bine populată decît cîmpia pînă spre sfîrșitul secolului XIX. Așezările de la contactul cu regiunea muntoasă au folosit în mod complementar, mai mult și mai lesne decît altele, resursele celor două unități geografice. Pentru multe porțiuni subcarpatice, satele de sub munte sînt mai vechi decît cele din cuprinsul Subcarpaților (I. Conea, 1932 a, p. 5). Legătura strînsă a Subcarpaților cu Carpații este pusă în evidență și de localizarea moșiilor sătești, care, de forma unor fîșii relativ înguste, s-au desfășurat din preajma vetrelor, de la poalele munților, și pînă departe pe crestele acestora.

Dezvoltarea vieții social-economice, în general, și a agriculturii, în special, au dus de-a lungul secolelor la modificări însemnate ale peisajului originar al Subcarpaților. Pădurea a fost defrișată și înlocuită pe suprafețe mari cu terenuri agricole, terenuri construite, drumuri etc.

Bogăția mare din trecut a pădurii, cu un rol de bază și în continuitatea populării acestui spațiu, precum și utilizarea acesteia, devenită tradițională, este bine reflectată în toponimie. Există aici peste 70 de sate (3,5% din totalul satelor regiunii subcarpatice), ale căror denumiri desemnează această bogăție [1].

Rețeaua hidrografică a avut un rol polarizator în localizarea așezărilor și în aglome-

[1] Ele provin de la nume de arbori ca: *Măceșu* (orașul Tîrgu Cărbunești) și *Stejarul* (comuna Roșia de Amaradia), județul Gorj, *Teiu* (comuna Galicea), județul Vîlcea, *Brădulef*, județul Argeș, *Mesteacăn* (comuna Văleni-Dîmbovița, *Cornu de Jos*, *Cornu de Sus* (comuna Cornu) județul Prahova, *Plopu* (comuna Gura Caliței), județul Vrancea, *Corni*, județul Bacău etc.; de la asociații de arbori ca: *Aluniș*, *Frăsinet* (orașul Breaza) și *Făgetu*, (comuna Gura Vitioarei), județul Prahova, *Ulmet* (comuna Vîrfuri), județul Dîmbovița, *Cornet* (comuna Poduri), județul Bacău, *Crîng* (comuna Pătîrlagele), județul Buzău; sau de la cele care definesc locuitorii din preajma pădurii, ca: *Pădureni* (comuna Tîmboești), *Pădureni* (comuna Jariștea), județul Vrancea, *Pădureni* (comuna Tisău), județul Buzău, *Pădurețu* (comuna Băbeni), județul Vîlcea etc.

Oiconimele care, prin denumirea lor, surprind sau amintesc acțiunea, procesul îndelungat de despădurire (secolele XV—XIX), ca și tehnicile folosite pentru defrișarea pădurii sînt, de asemenea, numeroase. Din totalul de aproape 2 000 de sate subcarpatice 2,5% au denumiri care sînt legate de acest proces de înlocuire a pădurii: *Arsuri* (comuna Schela). *Dumbrava* (comuna Drăguțești), *Poienari* (comuna Bumbești-Pițic), *Seciurile* (comuna Roșia de Amaradia) și *Runcu*, județul Gorj, *Jariștea*, județul Vrancea, *Poienițele* (comuna Chiojdu), județul Buzău, *Poiana Negustorului* (comuna Blăgești), județul Bacău etc.

rarea populației pe anumite spații și în structura rețelei de așezări omenești. Văile rîurilor mari, ca și ale multora din cele mici reprezintă tot atîtea șiruri sau culoare de așezări. În lungul lor s-au instalat și principale artere de circulație, spre a face legătura cu regiunile de munte, pe de o parte, și cu cele de podiș și cîmpie, pe de altă parte.

Limitele antropogeografice ale Subcarpaților spre munte și spre podiș și cîmpie sînt marcate în peisaj prin numeroase așezări mari, multe din ele de factură urbană. Astfel, limita dinspre munte este bine pusă în evidență, pe lîngă numeroase așezări rurale mari, și de orașele : Bumbești-Jiu (oraș din 1989), Novaci, Horezu, Băile Olănești, Călimănești, Cîmpulung, Comarnic, Slănic, Tîrgu Ocna, Moinești, Piatra Neamț. La zona de contact cu Cîmpia Română și Piemontul Getic s-au dezvoltat orașele : Rovinari (declarat oraș în 1981), Țicleni, Tîrgu Cărbunești, Curtea de Argeș, Moreni, Cîmpina, Băicoi, Plopeni, Boldești-Scăeni. Din cele 31 de orașe, 11 se află la regiunea de contact cu muntele, alte 9 la contactul cu podișul și cîmpia și 11 în cuprinsul Subcarpaților (fig. 69).

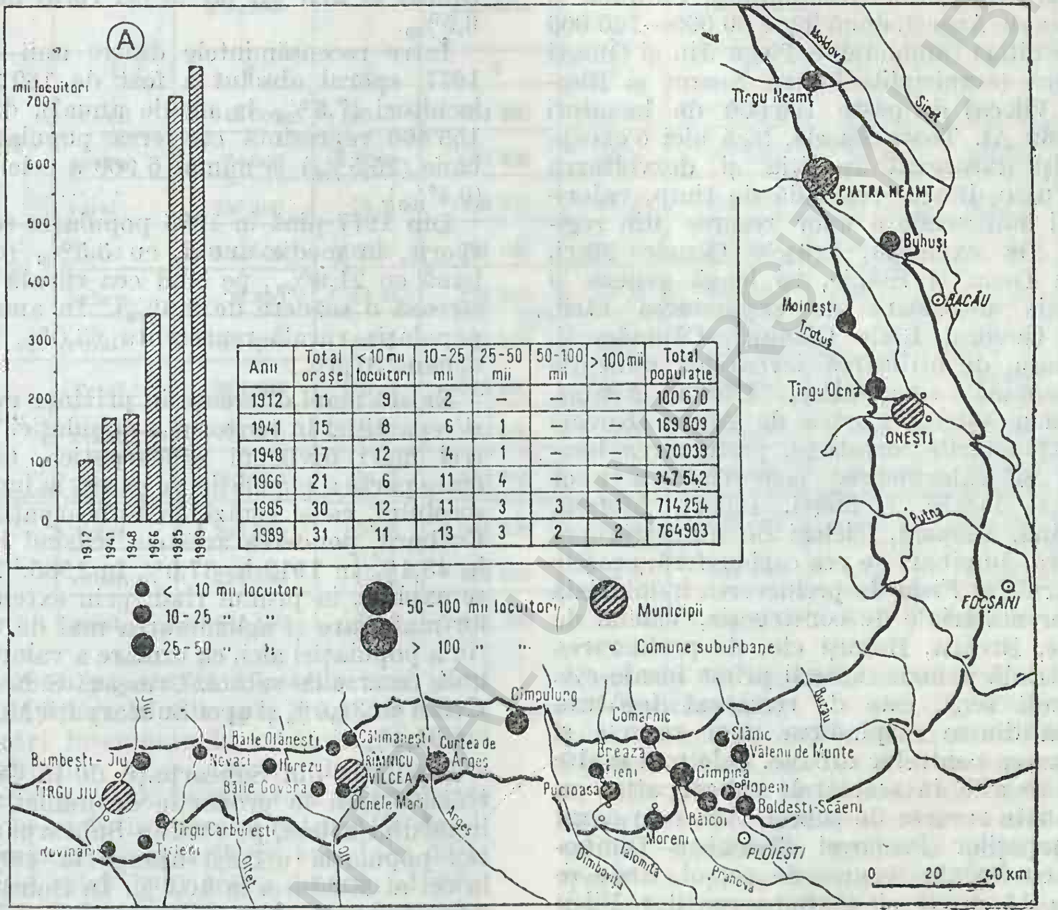

Anii	Total orașe	< 10 mii locuitori	10-25 mii	25-50 mii	50-100 mii	> 100 mii	Total populație
1912	11	9	2	–	–	–	100 670
1941	15	8	6	1	–	–	169 809
1948	17	12	4	1	–	–	170 039
1966	21	6	11	4	–	–	347 542
1985	30	12	11	3	3	1	714 254
1989	31	11	13	3	2	2	764 903

Fig. 69. Repartiția și mărimea așezărilor urbane din Subcarpați. A, Evoluția populației orașelor (1912–1989).

Valorificarea din cele mai vechi timpuri a unor resurse de sol și subsol și exploatarea mai recentă a altora au dus la apariția unei rețele urbane cu caractere distincte în privința evoluției demografice și urbanistice și a funcțiilor social-economice.

După numărul de locuitori, orașele subcarpatice sînt foarte diferite, variind de la 3 000 de locuitori (Băile Govora) la peste 100 000 de locuitori (municipiul Piatra Neamț)

În anul 1989, cele mai multe (24) aveau sub 25 000 de locuitori, din care 11 sub 10 000 de locuitori (Băile Govora, Ocnele Mari, Băile Olănești, Ţicleni, Horezu, Novaci, Plopeni, Fieni, Tîrgu Cărbunești, Slănic, Călimănești); trei aveau între 25 000 și 50 000 de locuitori (Cîmpulung, Cîmpina și Curtea de Argeș), două între 50 000—100 000 de locuitori (municipiile Tîrgu Jiu și Onești și două (municipiile Piatra Neamț și Rîmnicu Vîlcea) de peste 100 000 de locuitori (fig. 69 A). Toate orașele, fără nici o excepție, își datorează apariția și dezvoltarea pentru o lungă perioadă de timp, valorificării industriale a unor resurse din regiune. De exemplu, orașele Ocnele Mari, Tîrgu Ocna și Slănic, își leagă geneza și evoluția ulterioară de exploatarea sării, Băile Govora, Băile Olănești, Călimănești, Pucioasa, de utilizarea izvoarelor minerale în scopuri terapeutice, Piatra Neamț, Rîmnicu Vîlcea, Curtea de Argeș, Novaci de exploatările forestiere, prelucrarea lemnului și valorificarea comercială a unor produse locale, Moinești, Băicoi, Moreni, Cîmpina, Plopeni, Ţicleni de industria petrolieră, Rovinari de cea carboniferă, orașele Comarnic și Fieni de prelucrarea industrială a unor materiale de construcție, Vălenii de Munte, Breaza, Buhuși etc. de prelucrarea industrială a unor materii prime locale etc. În acest sens, este de remarcat legătura strînsă dintre răspîndirea unor resurse și localizarea centrelor urbane. Cele mai multe orașe se află în sectoarele subcarpatice cu însemnate resurse de subsol. Așa este cazul Subcarpaților Prahovei (Teleajen—Dîmbovița) cu bogate resurse de petrol, unde se găsesc 11 orașe și al Subcarpaților Vîlcii (Olt—Luncavăț) cu sare, izvoare minerale etc., cu șase orașe (fig. 69).

Evoluția populației. La începutul secolului XX (în anul 1912), populația totală a Subcarpaților a fost de 1 298 900 de locuitori, din care 80,4% locuia la sate și numai 19,6% la orașe. Evoluția numerică ulterioară a populației totale a înregistrat un spor continuu, ajungînd în anul 1985 la 2 210 400 de locuitori, ceea ce înseamnă o creștere medie anuală de 9,6‰. Față de această creștere medie anuală, numărul de locuitori înregistrează sporuri diferite atît pe medii, cît și pe ani și regiuni. Astfel, creșterea medie anuală a populației urbane a fost de 30,3‰, pe cînd cea rurală de numai 3,4‰.

La recensămîntul din anul 1966 populația Subcarpaților se ridicase la 1 965 500 de locuitori, din care 72,0% trăia în mediul rural și 28,0% în cel urban. Creșterea medie anuală a populației între 1912 și 1966 a fost de 9,5‰. În mediul urban aceasta s-a ridicat la 21,7‰, iar în cel rural numai la 6,5‰.

Între recensămintele dintre anii 1966 și 1977, sporul absolut a fost de 162 300 de locuitori (7,5‰ în medie anual), din care 155 400 reprezintă creșterea populației urbane (25,5‰) și numai 6 900 a celei rurale (0,4‰).

Din 1977 pînă în 1985 populația totală a sporit, în medie anual, cu 5,5‰ (cea urbană cu 21,9‰, pe cînd cea rurală înregistrează o scădere de 2,6‰). În anul 1985 populația rurală reprezenta 63,0%, iar cea urbană 37,0%.

Există mari diferențe în privința evoluției și repartiției în teritoriu a populației pe cele trei mari diviziuni subcarpatice. Cea mai mare parte a populației se găsea, la începutul secolului, ca și astăzi, în Subcarpații de la Curbură, ponderea acesteia scăzînd însă de la 43,4% în 1912 la 37,0% în 1985. Faptul se explică, în primul rînd, prin extensiunea lor mai mare și aglomerarea mai de timpuriu a populației aici, ca urmare a valorificării unor resurse de subsol. Urmează Subcarpații Getici cu 31,6% și apoi Subcarpații Moldovei cu 31,4%.

Populația din Subcarpații de la Curbură trăiește însă în proporție de numai 27,0% în mediul urban, pe cînd în Subcarpații Getici populația urbană ajunge la 45%, iar în cei ai Moldovei la 40,7%. În Subcarpații de la Curbură sînt orașe mici, cu creșteri reduse de locuitori (Plopeni, Slănic, Fieni etc.), pe cînd în Subcarpații Getici sînt unele orașe cu peste 90 000 de locuitori (Tîrgu Jiu), iar în cei ai Moldovei și Getici chiar cu peste 100 000 de locuitori (Piatra Neamț respectiv Rîmnicu Vîlcea), care au atras continuu populația din regiunile înconjurătoare. Sporul populației urbane se realizează, în cea mai mare parte, pe seama populației rurale și are ca rezultat o scădere a populației într-o serie de așezări rurale subcarpatice. Chiar populația unor orașe mici se deplasează spre altele mari, cu activități urbane în plină dezvoltare. Așa sînt orașele Ocnele Mari, de unde populația se deplasează spre municipiul Rîmnicu Vîlcea, Novaci și Tîrgu Cărbunești, cu populație ce migrează spre municipiul Tîrgu Jiu etc.

Tabelul nr. 2

Populaţia totală, urbană şi rurală (1912–1985), pe cele trei principale subdiviziuni subcarpatice

		A N I							
		1912		1966		1977		1985	
		cifre absolute	%	cifre absolute	%	cifre absolute	%	cifre absolute	%
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Subcarpaţii Moldovei	Total	342 600	100,0	604 200	100,0	670 700	100,0	695 300	100,0
	urban	84 200	24,6	195 900	32,4	247 000	36,8	282 700	40,7
	rural	258 400	75,5	408 300	67,6	423 700	63,2	412 600	59,3
Subcarpaţii de la Curbură	Total	559 800	100,0	791 500	100,0	826 500	100,0	817 900	100,0
	urban	78 400	14,0	171 800	21,6	210 700	25,5	221 700	27,0
	rural	481 400	86,0	619 700	78,4	615 800	74,5	596 200	73,0
Subcarpaţii Getici	Total	396 500	100,0	569 800	100,0	630 600	100,0	697 200	100,0
	urban	92 200	23,3	186 100	32,7	251 500	39,9	313 400	45,0
	rural	304 300	76,7	383 700	67,3	379 100	60,1	383 800	55,0
Subcarpaţi (Total)	Total	1 298 900	100,0	1 965 500	100,0	2 127 800	100,0	2 200 400	100,0
	urban	254 800	19,6	553 800	28,0	709 200	33,3	817 800	37,0
	rural	1 044 100	80,4	1 411 700	72,0	1 418 600	66,7	1 392 600	63,0

Densitatea populaţiei. Plecările unei părţi a populaţiei de la sate spre oraşe au dus la modificări însemnate în evoluţia numerică a locuitorilor unor aşezări, în structura populaţiei pe sexe, în structura pe grupe de vîrstă, în evoluţia sporului natural, în densitatea populaţiei în teritoriu etc. Încă de la începutul celui de-al doilea deceniu al secolului XX, Subcarpaţii se remarcau, în ansamblu, printr-o densitate mare de populaţie (79,5 loc./km²) comparativ cu cea pe ţară (53,8 loc./km²). Există, însă, diferenţieri în repartiţie la nivelul unităţilor geografice şi mai ales la cel al comunelor. Cea mai mare densitate a populaţiei în 1912 s-a înregistrat în Subcarpaţii de la Curbură (84,6 loc./km²), după care urmează Subcarpaţii Getici (83,1 loc./km²) şi cei ai Moldovei (68,3 loc./km²). Faţă de aceste densităţi medii pe cele trei mari unităţi subcarpatice, în anul 1912 se întîlneau şi areale cu densităţi de populaţie mult mai mari, cuprinse între 100 şi 150 loc./km², ca de exemplu în Subcarpaţii Prahovei, unde se dezvoltase industria de exploatare şi prelucrare a ţiţeiului, sau cu valori sub 50 loc./km², caracteristice îndeosebi Subcarpaţilor Vrancei (fig. 70A). Dezvoltarea social-economică în continuare a Subcarpaţilor a dus la o creştere a populaţiei cu peste 911 500 de locuitori şi la schimbări importante în repartiţia în teritoriu a locuitorilor. Densitatea medie a populaţiei a sporit cu peste 56 loc./km², ajungînd în prezent la circa 136 loc./km². Cea mai densă populaţie se înregistrează acum în Subcarpaţii Getici (148,3 loc./km²) şi Subcarpaţii Moldovei (138,7 loc./km²). În schimb Subcarpaţii de la Curbură, care la începutul secolului deţineau primul loc în privinţa densităţii medii de locuitori pe km², au o densitate mai mică (125,2 loc./km²) (fig. 70B). Aceste modificări sînt rezultatul valorificării intensive a resurselor subsolului (petrol şi cărbune) din Subcarpaţii Getici şi cei ai Moldovei începînd cu a doua jumătate a secolului XX şi dezvoltării unor puternice ramuri industriale în principalele centre urbane din cuprinsul lor (Tîrgu Jiu, Rîmnicu Vîlcea, Oneşti, Piatra Neamţ etc.), care au

Fig. 70. Densitatea populației din Subcarpați (loc./km²) în 1912 (A) și în 1985 (B).

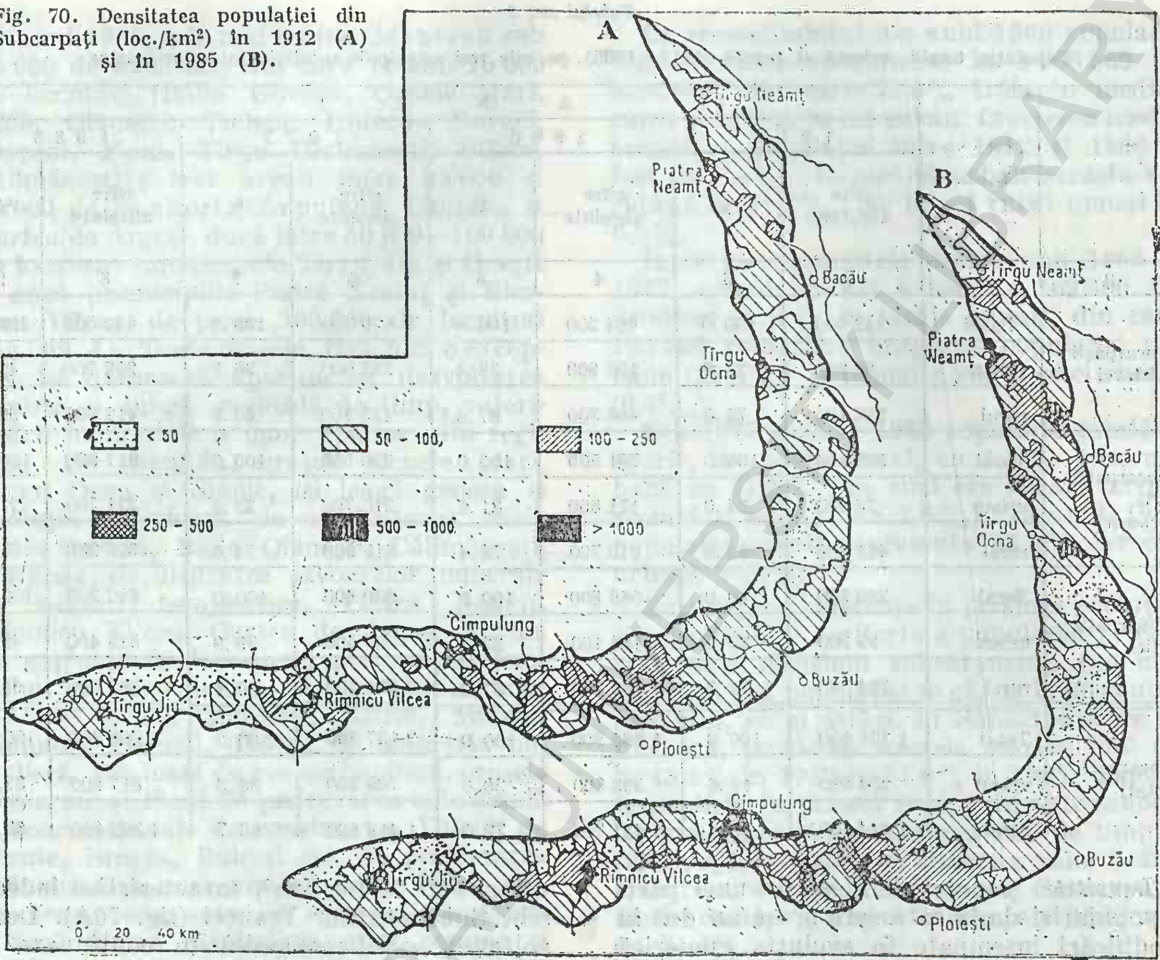

atras un număr însemnat de locuitori din alte regiuni.

Densitatea așezărilor. Subcarpații se remarcă și printr-o mare densitate a așezărilor (12,2 așezări/100 km²), în comparație cu celelalte regiuni și cu media pe țară (5,6 așezări/100 km²). Cea mai densă rețea de așezări se întîlnește în Subcarpații Getici (14,4/100 km²), iar cea mai rară în Subcarpații Moldovei (8,0/100 km²).

În Subcarpații Getici există o densitate mare a așezărilor în teritoriu, dar cele mai multe dintre acestea (83%) au sub 1 000 de locuitori, în schimb în Subcarpații Moldovei, unde densitatea este mică, peste 44% din așezări depășesc 1 000 de locuitori. În toată regiunea subcarpatică predomină așezările sub 500 de locuitori, în unele părți acestea reprezentînd mai mult de jumătate din numărul lor, ca de exemplu în Subcarpații Buzăului (59,4%), în Subcarpații Vilcei (55,6%) etc. Sînt însă și unele părți, ca de exemplu în Subcarpații Moldovei, unde un număr însemnat de așezări (33%) au între 1 000 și 2 500 de locuitori, majoritatea dintre acestea situate pe văile Bistriței și Trotușului (tabelul nr. 3). Foarte puține sate din Sucarpați (șapte în total) depășesc 5 000 de locuitori : Săvinești, Podoleni, Zărnești, Faraoani și Oituz din Subcarpații Moldovei, Păunești și Telega din Subcarpații de la Curbură. În toate aceste așezări cu peste 5 000 de locuitori, ca de altfel și în altele mai mici, s-au dezvoltat diferite ramuri industriale, dintre care unele cu importante ponderi în economia națională (industria chimică la Săvinești).

Tipurile funcționale de așezări. Cu resurse naturale bogate și variate, satul, factorul principal de continuitate în organizarea vieții social-economice, este unul dintre elementele cele mai caracteristice ale peisajului geografic subcarpatic, care a manifestat o mare putere de adaptare la condițiile

Tabelul nr. 3

Mărimea așezărilor după numărul locuitorilor

	Total		sub 500		500 — 1 000		1 000 — 1 500		1 500 — 2 500		2 500 — 5 000 și peste	
	număr	%	număr	%	număr	%	număr	%	număr	%	număr	%
Subcarpații Getici	679	100	335	49,3	227	33,4	69	10,2	38	5,6	10	1,5
Subcarpații de la Curbură	916	100,0	426	46,5	258	28,2	122	13,3	69	7,5	41	4,5
Subcarpații Moldovei	400	100,0	115	28,8	111	27,8	65	16,2	67	16,7	42	10,5
Total general	1995	100,0	876	43,9	596	29,8	256	12,8	174	8,7	93	4,8

mediului geografic, dovedind capacitate deosebită în crearea și perpetuarea valorilor de cultură materială și spirituală ale poporului român. Practicarea îndelungată a agriculturii cu două subramuri devenite tradiționale, creșterea animalelor și cultura pomilor fructiferi, alături de alți factori, cum ar fi bogăția pădurii din cuprinsul sau din apropierea lor, explică marea stabilitate teritorială a vetrelor sătești. Mai mult decît în oricare altă parte a țării, satul subcarpatic românesc este expresia unei vechi sinteze social-teritoriale, rezultată din legătura milenară și multilaterală a populației cu mediul său geografic. Ca urmare a acestei adaptări active și continue, populația a transformat permanent peisajul natural originar, prin defrișări, desțeleniri etc., vetrele și moșiile sătești luînd astfel mărimi, forme, structuri, texturi și funcții foarte diferite.

Satul subcarpatic a îndeplinit și îndeplinește încă funcții dominant agricole. Creșterea animalelor mari și a ovinelor, asociată cu culturi agricole și pomi fructiferi, au fost practicate aici de milenii. Creșterea animalelor nu era numai o sursă principală de hrană, ci și una pentru îmbrăcăminte și confecționarea unor obiecte casnice. Există dovezi arheologice și documente istorice care atestă existența multor instalații industriale țărănești acționate de apă (mori, pive, joagăre etc.) pe Jiu și Gilort, pe Argeș și Ialomița, pe Buzău, Rîmnic, Putna, Trotuș și Bistrița (*Atlas. Republica Socialistă România*, 1972—1979, Edit. Academiei, pl. VII—4). Astfel de instalații sînt astăzi tot mai rare, fiind scoase din uz (unele păstrate în muzee etnografice)

Principale tipuri funcționale de așezări rurale din Subcarpați sînt așezările agricole cu mai multe subtipuri De exemplu, așezările cerealier-pomicole și de creșterea animalelor sînt predominante în Subcarpații Gorjului și Vîlcii, iar cele pomicole [1] și de creșterea animalelor sînt caracteristice Muscelelor Argeșului, Subcarpaților Ialomiței, Prahovei și Buzăului. Satele cerealiere, de creșterea animalelor și cultura cartofului au răspîndire mai mare în Subcarpații Moldovei.

În partea central-vestică a Subcarpaților de la Curbură, aproximativ între văile Slănicului (de Buzău) și Dîmboviței, în tot mai multe așezări au apărut activități industriale legate de extracția cărbunelui, țițeiului, gazelor de sondă, a unor materiale de construcții etc., care au făcut ca unele dintre așezările agricole să se transforme în așezări agroindustriale. Caracterul agricol este dat de obicei de producția pomicolă, multe din satele subcarpatice fiind renumite în acest sens. Sînt cunoscute astfel prin suprafețele mari de livezi și prin producția

[1] Ca străveche activitate a locuitorilor regiunii subcarpatice, pomicultura este reflectată și astăzi prin numeroase toponime (oiconime) ca: Prunești (comuna Albeni), județul Gorj, Livadia (Băile Olănești), Cireșu (com. Stroești) județul Vîlcea, Nucșoara (com. Nucșoara) și Merișani, județul Argeș, Merișoru (com. Vîrfuri) județul Dîmbovița, Nucet (com. Chiojdeanca și com. Gornet), Nucșoara de Sus și Nucșoara de Jos (com. Posești), Rachieri (com. Valea Călugărească) județul Prahova, Plaiul Nucului (com. Lopătari), Ogrăzile (com. Merei), Pruneni (com. Zărnești), județul Buzău, Lojnița (com. Chiojdeni) și Livada (com. Mera), județul Vrancea etc.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

realizată așezări ca: Păușești-Măglași, Bunești, Muereasca, Milcoiu, Cepari, Șuici din Subcarpații Vîlcii, Voinești, Dragomirești, Mănești, Buciumeni etc. din Subcarpații Ialomiței, Posești, Șoimari, Starchiojd, Drajna etc. din cei ai Prahovei, Păltineni, Sibiciu, Pătîrlagele, Cislău, Scorțoasa, Cozieni, Buda din Subcarpații Buzăului, Chiojdeni și Dumitrești din cei ai Vrancei etc. Spre exteriorul Subcarpaților de la Curbură, la contactul cu Cîmpia Română, s-au dezvoltat numeroase sate cu profil viticol: Păunești, Ruginești, Cotești, Budești, Jariștea, Cîrligele, Fitionești, Movilița etc.

Este de remarcat că pentru întreaga regiune subcarpatică se înregistrează o creștere a numărului de sate cu profil agroindustrial ca urmare a exploatării resurselor subsolului și valorificării materiilor prime locale. Din această categorie fac parte: Albeni, Bustuchin, Bîlteni, Baia de Fier din Subcarpații Gorjului, Berbești, Alunu, Băbeni, Vaideeni din Subcarpații Vîlcii, Arefu, Nucșoara, Berevoești, Jugur, Poienarii de Muscel, Boteni etc. din Muscelele Argeșului, Șotînga, Mărgineanca, Mănești, Finta, Gura Șuții, Aninoasa, Doicești, Răzvad, Ocnița, Voinești, Moroeni, Ceptura, Filipeștii de Pădure, Florești, Podeni, Telega, Păulești etc. din Subcarpații Prahovei, Berca, Arbănași, Beceni, Pătîrlagele, Scorțoasa, Tisău etc. din cei ai Buzăului, Solonț, Balcani, Pîrjol, Berești, Tazlău, Cașin, Căiuți, Răcăciuni, Roznov, Zănești, Racova, Gîrleni, Crăcăoani, Costișa, Gîrcina etc. din Subcarpații Moldovei.

Este de remarcat în cadrul satelor cu profil predominant agricol din apropierea marilor centre urbane (Piatra Neamț, Rîmnicu Vîlcea, Tîrgu Jiu), tendința de schimbare, de adaptare a structurii culturilor agricole tradiționale cu culturi legumicole, plante de nutreț, subarbuști pentru fructe etc. în concordanță cu cerințele tot mai mari de produse agroalimentare proaspete.

Alături de aceste tipuri funcționale de așezări, caracteristice vieții rurale subcarpatice actuale, mai există unele sate agricole care au și alte funcții, ca de exemplu funcții balneoclimaterice sau turistice. Așa sînt stațiunile balneare Săcelu, Pietrari și Costești din Subcarpații Getici, Vulcana Băi și Sărata Monteoru din Subcarpații de la Curbură, Bălțătești din Subcarpații Moldovei, stațiunea climaterică Soveja din Subcarpații Vrancei, sau localitățile turistice Berca, Pîclele, Beciu, Măgura din Subcarpații Buzăului etc.

Ca repartiție geografică, cele mai multe așezări au evoluat în lungul rîurilor principale (Jiu, Olt, Argeș, Dîmbovița, Ialomița, Prahova, Buzău, Rîmnic, Putna, Trotuș, Bistrița etc.) și a afluenților lor care sînt însoțite de tot atîtea artere de circulație. Văile rîurilor, contactul luncilor cu terasele, sau al acestora cu interfluviile, au constituit locurile cele mai favorabile apariției și evoluției vetrelor sătești. Structura răsfirată, caracteristică satului subcarpatic și în general regiunilor deluroase, nu reflectă în toate cazurile numai caracterul fragmentat al reliefului, ci în mare parte și specificul social-economic, forma de utilizare a resurselor solului. Folosirea îndelungată, în devălmășie, a terenurilor a făcut ca gospodăriile să nu aibă tendințe de îngrămădire, de adunare, ci de risipire, pentru a avea acces mai lesnicios la pădure și la apă (H. H. Stahl, 1959). În prezent, îndesirea populației, perimetrarea vetrelor, ca și amplasarea a numeroase dotări tehnico-edilitare etc. au dus la un proces general de adunare a gospodăriilor în cuprinsul vetrelor.

În Subcarpați se întîlnește o foarte mare varietate a formei, structurii și texturii vetrelor. De la formele de poligoane neregulate cu structuri adunate sau cu structuri răsfirate și chiar risipite, la formele areolare, alungite, liniare, tentaculare, polinucleare etc. Deși există o mare diversitate, totuși se pot deosebi cîteva tipuri de structuri și forme caracteristice celor trei principale subdiviziuni subcarpatice. Astfel, satul adunat, cu formă poligonală neregulată sau areolară și cu textură, în parte, ordonată este răspîndit în Subcarpații Ialomiței (Pucheni, Bărbulețu, Runcu, Brănești, Ocnița, Glodeni, Măgura, Talea etc.), în Subcarpații Prahovei (Măneciu, Izvoarele, Homorîciu, Teișani, Slon, Brebu, Doftana, Telega, Scorțeni, Cocorăștii Mislii etc.) și în depresiunile din Subcarpații Moldovei (Răucești, Oglinzi, Vînători-Neamț, Grumăzești, Ghindăoani, Tîrpești etc. din Depresiunea Neamțului, Bodești, Ștefan cel Mare, Mărgineni, Roznov, Podoleni, Cîndești din Depresiunea Cracău—Bistrița, Deleni, Drăgugești, Helegiu, Scorțeni etc. din Depresiunea Tazlău—Cașin). Pe areale mai restrînse, astfel de sate s-au dezvoltat și la contactul Subcarpaților de la Curbură cu Cîmpia Română (Străoane, Jariștea, Budești, Tîmboești,

Merci, Breaza etc.), în unele lărgiri ale văilor unor rîuri (Pîrscov și Pătîrlagele pe Buzău, Mănești, Tătărani, Priboiu pe Dîmbovița, Boteni pe Argeșel, Păușești-Măglași pe Rîul Olăneștilor, Bogdănești, Mihăiești pe Olt, Băbeni la confluența Bistriței Vîlcene cu Oltul etc.).

Satul adunat, de tip liniar, dezvoltat în lungul rîurilor pe lungimi de mai mulți kilometri este specific Subcarpaților Gorjului. Așa sînt satele Bîltișoara, Runcu, Sănătești, Arcani, Cîmpofeni, Stolojani, Găvănești pe Jaleș, Tetila, Curtișoara, Iezureni pe Jiu etc. Satul liniar este răspîndit și în vestul Subcarpaților Vîlcii, dar aici nu mai este așa de mult extins în lungul rîurilor, ca cele gorjene. Așa sînt de exemplu satele: Cucești, Bogdănești, Cîrstănești, Oteșani, Mănăilești (pe Luncavăț) etc. Sate liniare s-au dezvoltat și în Muscelele Argeșului (Măliureni, Stroești, Vîlsănești pe Vîlsan, Dîrmănești, Petrești, Costești, Leicești etc. pe Rîul Doamnei), Bezdead, Costișata pe Bezdead, afluent al Ialomiței, Mărgăriți, Vintilă Vodă pe Slănicul Buzăului etc.

Satul poligonal cu structură răsfirată și cu textură neordonată este răspîndit aproape peste tot în Subcarpații Getici și cei de la Curbură. O frecvență mai mare se observă în Subcarpații Buzăului (satele comunelor Bisoca, Lopătari, Mînzălești etc.), în nord-estul Subcarpaților Vîlcii (satele comunelor Muereasca, Runcu, Golești etc.) și în Subcarpații Vrancei.

Unele așezări rurale din Subcarpați, ca și din întreaga țară, datorită dezvoltării lor social-economice, ca urmare a exploatării și valorificării resurselor economice locale, construirii unor unități industriale (care au atras forță de muncă din împrejurimi), social-culturale și edilitare au fost decretate după anul 1950 centre urbane: Onești Comarnic, Plopeni, Boldești-Scăeni, Băicoi, Fieni, Băile Olănești, Horezu, Novaci, Tîrgu Cărbunești, Țicleni, Rovinari și Bumbești Jiu. Pe lîngă acestea și alte localități rurale au aspect urban. Printre acestea se numără Helegiu, Tîrgu Trotuș, Răcăciuni, Nicolae Bălcescu din Subcarpații Moldovei, Vidra, Pătîrlagele, Berca, Beceni, Filipești Tîrg, Voinești, Pietroșița din Subcarpații de la Curbură și Băbeni, Vaideeni, Săcelu din Subcarpații Getici.

4.1.10. Agricultura

Subcarpații pot fi considerați o regiune de tranziție între economia agricolă montană și cea a regiunilor piemontane și de cîmpie învecinate. Diferențierea reliefului într-o adevărată rețea de depresiuni (foarte variate ca dimensiuni și particularități morfologice) și masive deluroase accentuat fragmentate și supuse unei denudări actuale active a determinat dispersia și folosirea foarte diferențiată a terenurilor agricole. În văile largi și depresiunile joase, cu terase întinse predomină culturile de porumb și cartofi îmbinate cu livezi. Dealurile sînt un domeniu al pădurilor de foioase, al pășunilor, fînețelor și livezilor, dar nu lipsesc nici culturile de porumb și cartofi. La contactul cu cîmpia, și anume pe versanții sudici și estici ai dealurilor Istriței și Bucovelului, pe culmile joase ale Piemontului Blăjanilor și Piemontului Odobeștilor, condițiile pedoclimatice sînt deosebit de favorabile pentru cultura viței de vie, astfel că aici s-au dezvoltat unele dintre cele mai renumite podgorii. Bogăția în fructe și struguri a permis crearea de unități importante de producere a rachiurilor (Horezu, Rîmnicu Vîlcea, Curtea de Argeș, Pucioasa, Tohani, Pătîrlagele etc.) și a unor unități industriale și centre de prelucrare primară a fructelor (Rîmnicu Vîlcea, Curtea de Argeș, Tîrgu Jiu, Pucioasa, Pătîrlagele, Pîrscov, Bumbești-Pițic, Mihăiești, Cislău, Vintilă Vodă, Vidra etc.), precum și a numeroase centre de vinificație (Valea Călugărească, Pietroasele, Săhăteni, Ceptura, Tohani, Cotești, Odobești, Panciu etc.). Prin cerințele mereu sporite ale acestor unități, cultura pomilor fructiferi și a viței de vie s-a extins, producția a sporit și sortimentele s-au îmbunătățit.

Centrele urbane și rurale cu activități industriale din Subcarpați, ca și cele urbane din imediata vecinătate (Ploiești, Buzău, Focșani etc.) influențează cu precădere structura culturilor de cîmp și creșterea animalelor, spre satisfacerea necesităților de aprovizionare cu produse agroalimentare.

Ca urmare a varietății condițiilor morfologice și pedoclimatice, repartiția geografică a suprafeței agricole prezintă caractere foarte variate, aproape de la o subunitate la alta, dar prezența pe suprafețe însemnate a pășunilor și fînețelor naturale a favorizat dezvoltarea creșterii animalelor, una din cele

mai vechi ocupații ale populației din toată regiunea submontană. După 1948 au fost efectuate pe suprafețe întinse lucrări de combatere a eroziunii, de ameliorare a terenurilor degradate, de terasare pentru plantarea viței de vie și a pomilor fructiferi, de îmbunătățire a pășunilor și a fînețelor, adică de extindere a suprafețelor și de ridicare a productivității acestora. În prezent, suprafața agricolă, care totalizează circa 930 850 ha, ocupă 57% din suprafața totală a Subcarpaților. Predominante sînt terenurile arabile care se întind pe mai mult de 440 000 ha (circa 47% din agricol), după care urmează pășunile și fînețele naturale cu 344 000 ha (37%), livezile și pepinierele pomicole cu 95 300 ha (10%), viile și pepinierele viticole cu circa 50 400 ha (5,4% din agricol) (fig. 71A).

Suprafața arabilă este preponderentă, dar și celelalte categorii de folosință agricolă dețin valori ridicate, comparativ cu alte regiuni, consecință a condițiilor naturale, care favorizează dezvoltarea unei agriculturi complexe.

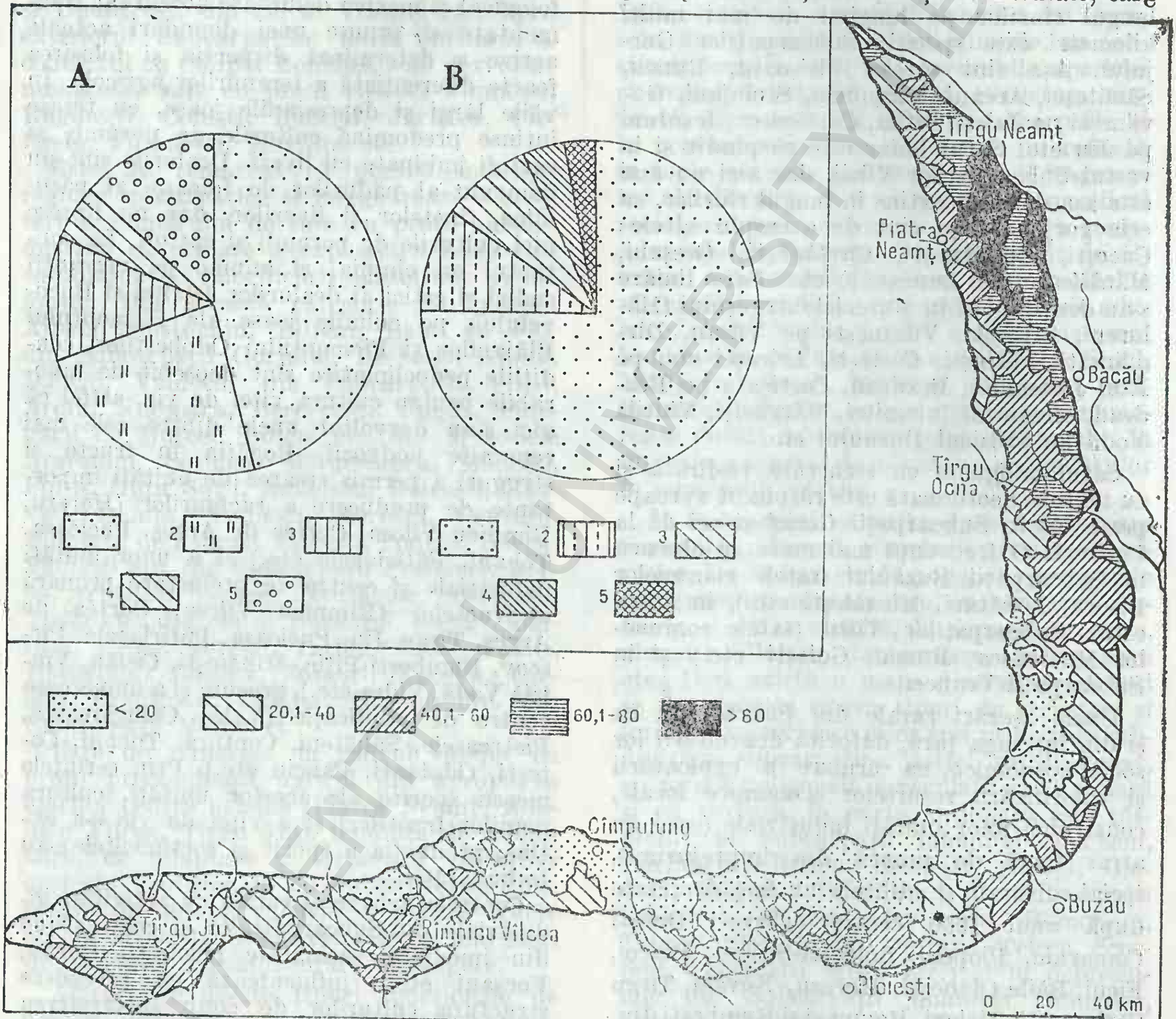

Fig. 71. Suprafața arabilă (% din suprafața agricolă). A, Structura suprafeței agricole: *1*, terenuri arabile; *2*, pășuni naturale; *3*, fînețe naturale; *4*, vii; *5*, livezi. B, Structura terenului arabil: *1*, cereale pentru boabe; *2*, plante pentru nutreț; *3*, cartofi, pepeni, legume; *4*, plante industriale; *5*, alte culturi.

Suprafața arabilă este predominantă în cîteva depresiuni subcarpatice (Depresiunea Neamț, Depresiunea Tîrgu Jiu), unde deține peste 60% din terenul agricol, dar în general se menține între 20 și 60% în celelalte de-

presiuni. Cele mai mici valori apar în depresiunile dintre Slănic și Buzău, în depresiunile intracolinare din Subcarpații de la Curbură și în Muscelele Argeșului, adică acolo unde relieful este mai puternic fragmentat (fig. 71).

Cerealele pentru boabe (329 000 ha) dețin cele mai întinse suprafețe din terenul arabil (64%) (fig. 71B). Dintre acestea porumbul ocupă primul loc, condițiile pedoclimatice fiind mult mai favorabile dezvoltării lui în comparație cu păioasele care se cultivă pe circa 34% din terenul arabil.

Porumbul are cea mai mare răspîndire (peste 95% din arabil) în depresiunile subcarpatice și intracolinare din Subcarpații de la Curbură. Frecvența mai mică a porumbului în depresiunile Tîrgu Jiu, Tazlău (40—60% din arabil) și Cracău (20—40%) se explică prin structura variată a terenului; alături de porumb apar, în luncă, legumele și pe terase, grîul.

Grîul și secara se cultivă pe suprafețe mai întinse pe terasele înalte din lungul văilor principale, dar condițiile pedoclimatice sînt puțin favorabile, astfel că producțiile medii la hectar nu depășesc 2 000 kg. Orzul și orzoaica sînt mai răspîndite în Subcarpații Neamțului, Tazlăului, Prahovei și Getici, unde cernoziomurile levigate slab și moderate, regimul termic și pluviometric le favorizează dezvoltarea.

Un loc însemnat în terenul arabil îl dețin plantele de nutreț. Acestea se cultivă îndeosebi în Subcarpații Moldovei, în Muscelele Argeșului, în Depresiunea Tîrgu Jiu, în depresiunile intracolinare dintre Șușița și Teleajen și în ariile din împrejurimile orașelor. Între plantele de nutreț predomină trifoiul (36%) și lucerna (32%).

Suprafețe mult mai mici sînt ocupate de cartofi (24 000 ha), legume (13 000 ha), plante industriale (18 000 ha), leguminoase pentru boabe (5 300 ha) etc.

Cultura cartofului este mai răspîndită în Muscelele Argeșului, în Subcarpații Prahovei și în Subcarpații Neamțului. Legumele se cultivă îndeosebi pe solurile aluviale, lutonisipoase și pe cele lăcoviștite, în diferite grade de înțelenire. Sînt conturate cîteva bazine legumicole, ca de exemplu bazinul Jiului, unde se cultivă îndeosebi ceapă (16% din totalul suprafeței cultivate cu legume), tomate (13,6%) și varză (12,3%), bazinul Bistriței, unde tomatele ocupă 24,6% din suprafața cultivată cu legume, iar ceapa 20,5%. În vestul Subcarpaților legumele sînt puțin reprezentate, cu excepția unor arii din lungul Oltului, Prahovei, Buzăului și Putnei.

Din suprafața cultivată cu plante industriale, inul pentru fibră ocupă peste 39%, sfecla de zahăr în jur de 35% și cînepa pentru fuior 12%. Inul are o răspîndire mai mare în depresiunile Neamțului și Tazlăului, ca și în cele dintre Rîmnic și Teleajen, unde cernoziomurile degradate și climatul mai răcoros oferă condiții favorabile de dezvoltare. În privința sfeclei de zahăr, Subcarpații Moldovei dețin 90% din suprafața cultivată în toată regiunea subcarpatică.

Între culturile de leguminoase pentru boabe predomină fasolea (50%), cultivată cu precădere pe terenurile din lungul apelor. Mazărea și soia dețin, fiecare, aproximativ 15% din terenurile ocupate cu leguminoase și au o răspîndire mai mare în Depresiunea Cracău—Bistrița, Depresiunea Tazlăului (soia), în depresiunile intracolinare dintre Rîmnic și Slănic și în Depresiunea Tîrgu Jiu (mazărea).

Cultura viței de vie este o îndeletnicire veche în Subcarpați și practic, în raport cu particularitățile locale ale condițiilor pedoclimatice, se întîlnește în aproape toată regiunea, dar cu precădere în Subcarpații de la Curbură și în partea vestică a Subcarpaților Getici. Cele mai întinse suprafețe viticole (ocupînd între 20 și 40% din terenul agricol) se găsesc pe versantul meridional al dealurilor Istriței și Bucovelului și la exteriorul Subcarpaților dintre Rîmnic și Șușița, acolo unde, de fapt, s-au dezvoltat unele dintre cele mai importante podgorii ale României (fig. 72B).

P o d g o r i a D e a l u l M a r e — I s t r i ț a, extinsă pe versanții dealurilor cu același nume, inclusiv pe glacisul dintre Teleajen și Buzău, însumează circa 25 000 ha, dintre care 19 000 ha în Subcarpați. Viile dau îndeosebi vinuri roșii: Cabernet Sauvignon și Merlot, în centrul viticol Valea Călugărească, vinuri aromate obținute din tămîioasă și vinuri fine demiseci, Grasa de Pietroasele. Se cultivă și soiuri de masă, cu precădere Muscat Hamburg la Breaza și Năeni și Afuz Ali în restul podgoriei. În continuare, pogdoriile din Subcarpații de la Curbură s-au extins atît pe dealuri, cît și în cîmpie. Așa sînt: P o g d o r i a R î m n i c u l u i, care se caracterizează prin predominarea soiurilor pentru vinuri roșii de masă, curente, vinuri superioare albe (Riesling italian, Fetească albă) și roșii (Fetească neagră). Stru-

Fig. 72. Răspîndirea livezilor (A) și a viilor (B), în Subcarpați (% din suprafața agricolă). A', Structura culturilor pomicole: *1*, pruni; *2*, meri; *3*, peri; *4*, cireși și vișini; *5*, alte specii.

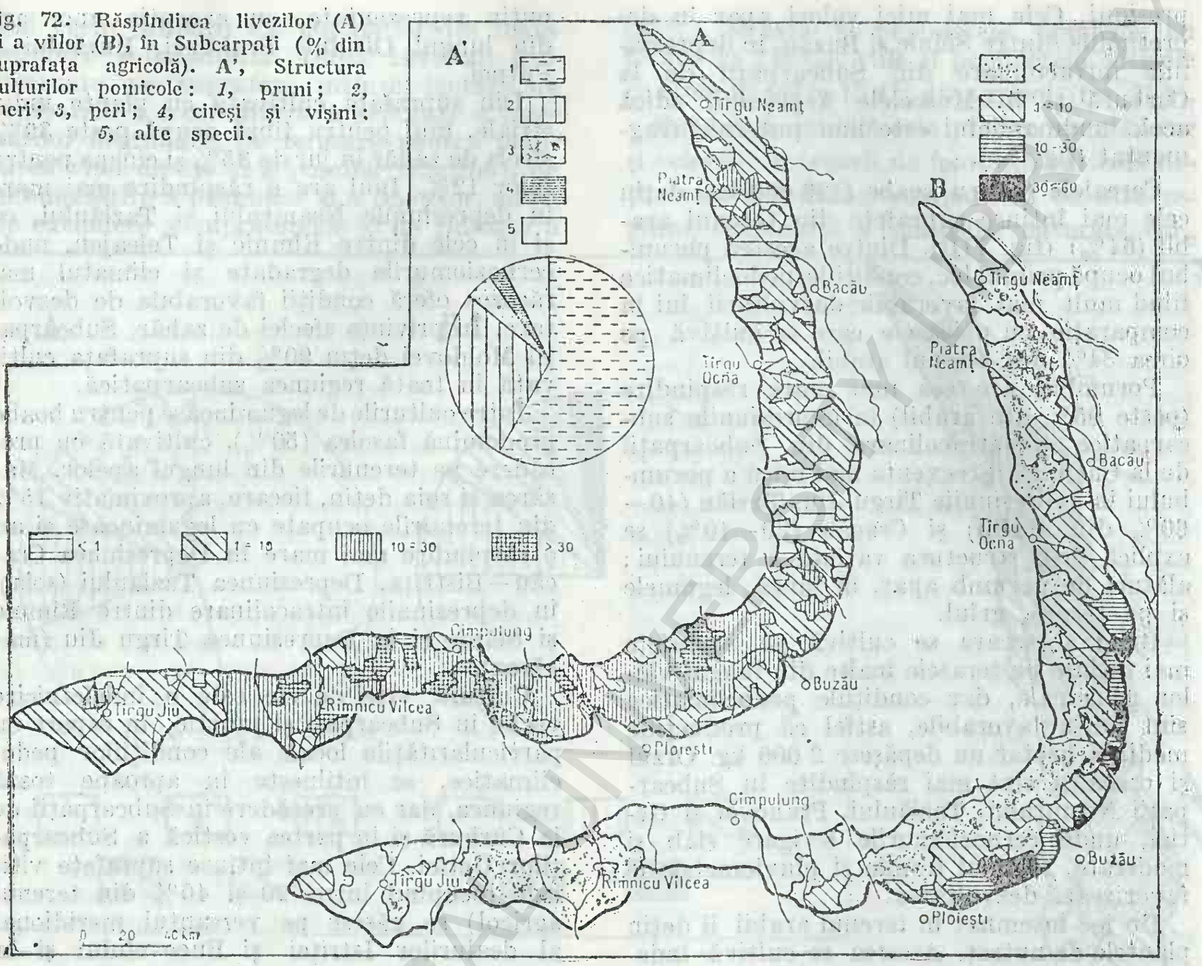

gurii de masă (Muscat Hamburg) dețin, de asemenea, un loc important. P o d g o r i a C o t e ș t i se caracterizează, ca și podgoria Rîmnicului, prin predominarea soiurilor de struguri pentru vinuri roșii de masă, curente, vinuri albe superioare (Riesling italian, Fetească albă) și roșii (Fetească neagră, Pinot noir). Produce și struguri de masă (Chasselas doré, Muscat Hamburg). În P o d g o r i a O d o b e ș t i (circa 5 500 ha) predomină soiurile producătoare de vinuri albe de masă, curente și superioare (Fetească albă și Riesling italian). O pondere însemnată dețin și strugurii de masă, soiurile Coarna albă și neagră, Chasselas doré și Muscat Hamburg. P o d g o r i a P a n c i u se remarcă prin cantitatea mare de struguri de masă, în cadrul cărora, soiul Chasselas doré este predominant, urmat fiind de Coarna albă, Coarna neagră și Muscat Hamburg. Dintre soiurile pentru vinuri albe, superioare de masă mai răspîndite sînt Fetească albă, Riesling italian și Muscat Ottonel.

Cultura pomilor fructiferi, o ocupație de tradiție, împreună cu creșterea animalelor, contribuie la definirea specificului producției agricole din această regiune (fig. 72). Cele mai întinse suprafețe cu pomi fructiferi sînt în Subcarpații dintre Gilort și Rîmnic, unde se mențin la peste 10% din terenul agricol. În locurile cu cele mai prielnice condiții naturale s-au conturat cîteva bazine pomicole, în care cea mai mare parte (între 47% și 65%) o deține prunul (fig. 72A). Bazinul pomicol al Vîlcii, extins între Olteț și Topolog, cuprinde o suprafață de circa 18 600 ha, din care livezile de pruni ocupă circa 65%, iar cele de meri peste 25%. Bazinul Argeșului, cu o suprafață de circa 17 200 ha, se întinde între Topolog și Dîmbovița, iar bazinul Ialomiței, extins între Dîmbovița și Cricov, însumează circa 8 300 ha. Bazinul Teleajenului însumează o supra-

față de circa 18 000 ha, iar bazinul Buzău—Rîmnic de 15 700 ha. În ultimii ani, în toate bazinele, s-au extins livezile de meri, care în prezent ocupă între 20 și 33% din suprafețele acestora. De asemenea, părul deține între 3 și 6% din aceste suprafețe, iar în proporții mult mai reduse, cireșul și vișinul (între 1,5 și 4,6%), nucul etc.

Pe latura exterioară a Subcarpaților dintre Trotuș și Teleajen și în Depresiunea Cracău—Bistrița, pășunile și fînețele naturale ocupă suprafețe mult mai reduse (sub 20% din terenul agricol), fapt explicat, în primul caz, prin extinderea culturii viței de vie, iar în cel de-al doilea, prin aceea a culturilor de cîmp (fig. 73).

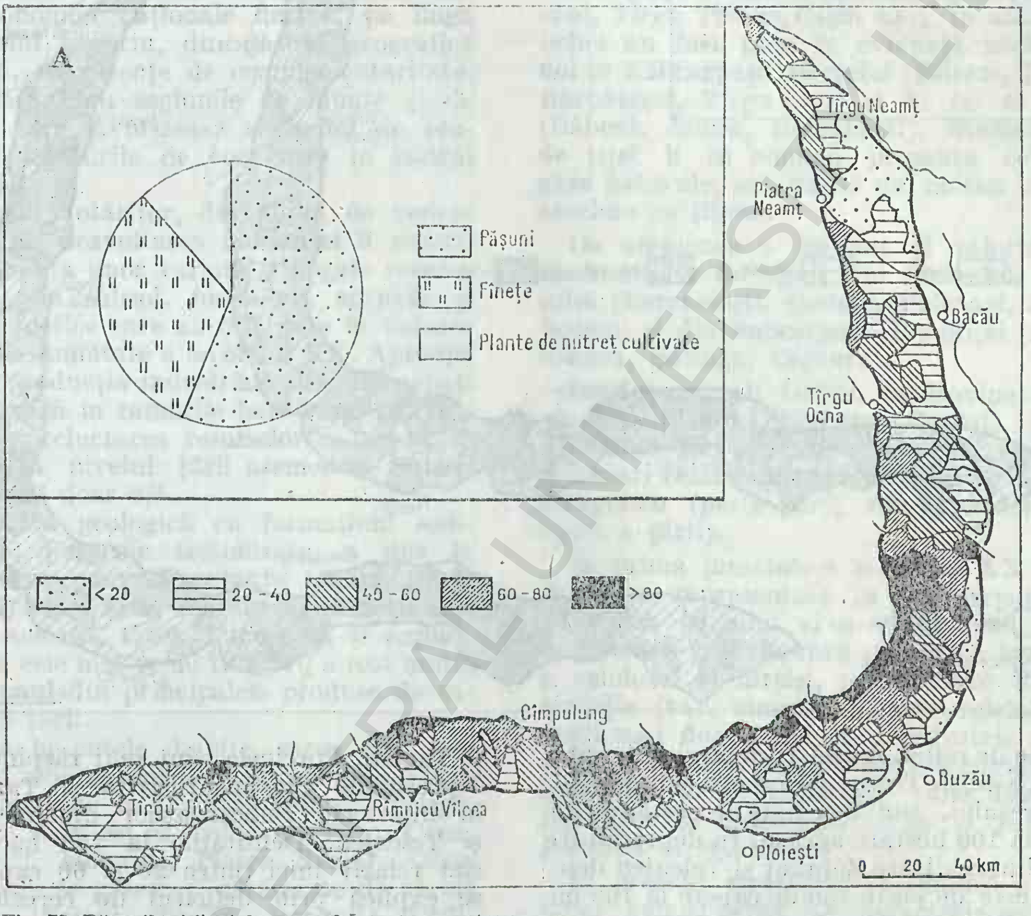

Fig. 73. Pășunile și fînețele naturale din Subcarpați (% din suprafața agricolă). A, Structura bazei furajere.

Pășunile și fînețele naturale, care dețin 37% din terenul agricol, ocupă suprafețe mai întinse în Subcarpații Prahovei, ai Gorjului, ai Buzăului și în Muscelele Argeșului, unde pe anumite areale ajung la 60—80% din suprafața agricolă. În depresiunile dintre Slănicul Buzăului și Putna chiar depășesc aceste valori. Pe latura externă a Subcarpaților și în depresiunile intracolinare dintre Teleajen și Buzău și în Subcarpații Vîlcii, acestea au o întindere mai scăzută, ca urmare a valorificării mai de timpuriu a terenurilor prin plantații de pomi fructiferi.

Creșterea animalelor are un rol important în procesul de dezvoltare a agriculturii, în crearea unui volum mare de produse alimentare și de materii prime pentru industria ușoară. În repartiția geografică a creșterii animalelor se observă diferențieri în funcție de posibilitățile locale de furajare, care influențează, în mod direct, dezvoltarea raselor (fig. 73A).

Dintre animale, cele mai răspîndite sînt ovinele care se cresc atît pe baza pășunilor și fînețelor naturale din Subcarpați, cît și a celor din munte. În repartiția geografică a efectivului ovin, se observă diferențieri pe

Fig. 74. Densitatea ovinelor (A) și a bovinelor (B) în Subcarpați (capete la 100 ha teren agricol).

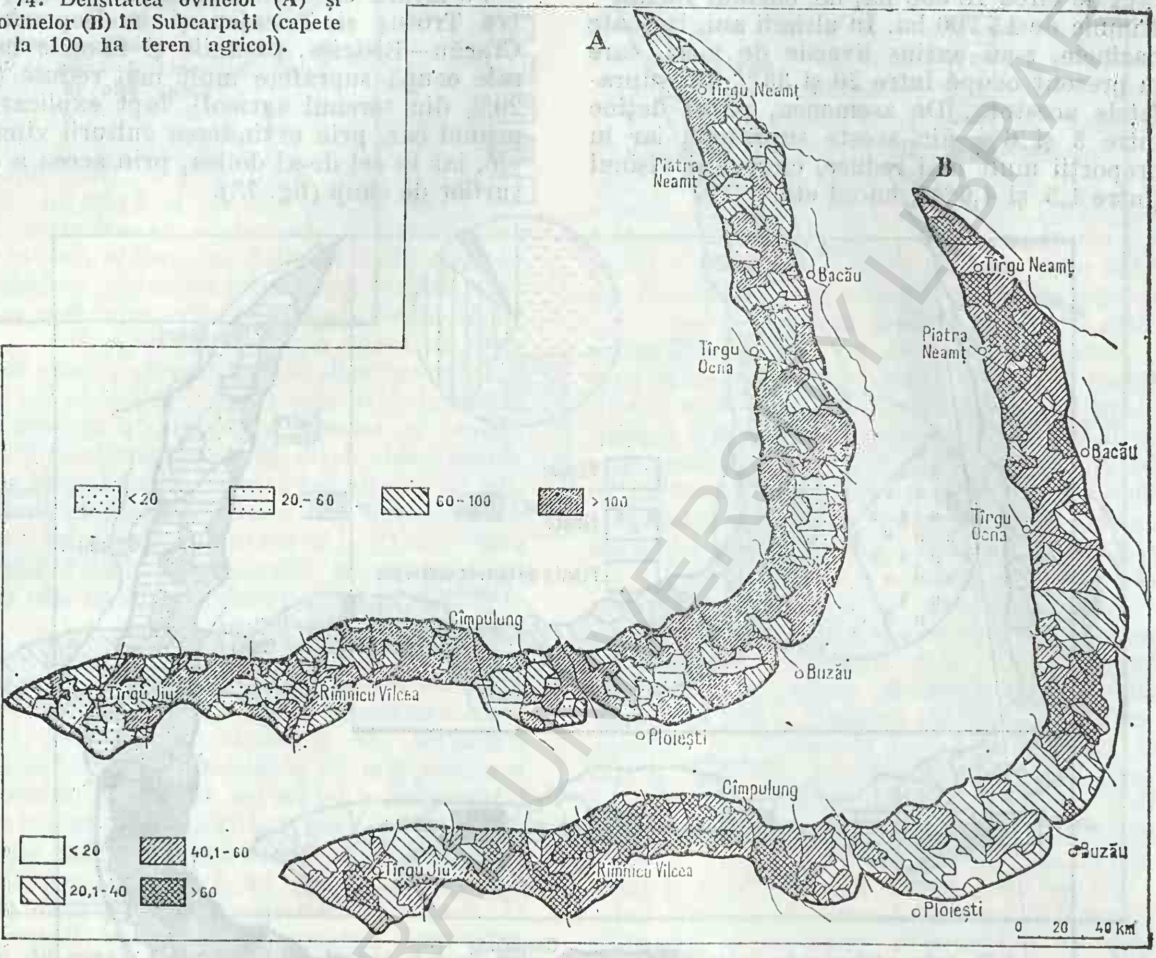

unitățile de relief. Astfel, în depresiunile subcarpatice dintre Trotuș și Prahova și în Muscelele Argeșului, sînt densități de peste 200 de capete la 100 hectare agricol. În depresiunile intracolinare dintre Zăbrăuț și Teleajen densitatea este de peste 150 de capete la 100 ha agricol (fig. 74A). Aceasta se datorește unei tradiții străvechi și îmbunătățirii speciilor în favoarea celor care se adaptează condițiilor locale. Bovinele ajung la cele mai mari densități (60—80 și chiar peste 80 de capete la 100 ha agricol) în Subcarpații dintre Prahova și Gilort, în depresiunile intracolinare dintre Putna și Rîmnic și în Depresiunea Cracău—Bistrița (fig. 74B). Tradiția în practicarea creșterii bovinelor în aceste arii și condițiile favorabile pentru extinderea culturilor furajere explică numărul mai mare de bovine în Subcarpați și îndeosebi în depresiunile Tîrgu Jiu, Cracău—Bistrița și Tazlău. Porcinele sînt mai răspîndite în depresiunile Cracău—Bistrița și Tazlău și în interiorul Subcarpaților dintre Trotuș și Teleajen. Densitățile la 100 ha arabil sînt relativ mici (între 20 și 60 capete) și se explică prin deficitul de cereale care intră în hrana de bază a porcilor.

În general, Subcarpații reprezintă o regiune agricolă bazată pe trei ramuri economice — pomicultura, viticultura și creșterea animalelor. Acest fapt este reflectat clar de proporția ridicată a ramurilor respective deținută din totalul pe țară: 26,7% din suprafața pomicolă, 16,4% din cea viticolă, 8,8% din efectivul ovin, 7,4% din cel bovin etc.

4.1.11. Industria

Subcarpații concentrează 10% din populația țării, ocupă 6,9% din suprafață și participă cu peste 7% la realizarea producției

industriale naţionale. Dezvoltarea industriei de aici este determinată de condiţiile şi resursele naturale existente, de gradul de populare şi valorificare economică, de condiţiile istorice de formare a sistemelor teritoriale industriale, de legăturile economice intra- şi extrazonale şi de specificul structurii teritoriale a aşezărilor.

Rolul deosebit al Subcarpaţilor în ansamblul economiei naţionale derivă, pe lîngă potenţialul propriu, din poziţia geografică specifică, cu valenţe de complementaritate, la contactul cu regiunile de munte şi de cîmpie, care favorizează schimbul de produse şi legăturile de cooperare în cadrul industriei.

Factorul hotărîtor, din punct de vedere genetic, în dezvoltarea industriei îl constituie prezenţa unor variate şi bogate resurse naturale de subsol, forestiere, agricole şi hidroenergetice care au fost puse în valoare în a doua jumătate a secolului XX. Aproape 3/4 din producţia industrială din Subcarpaţi se realizează în ramurile bazate pe valorificarea şi prelucrarea resurselor naturale, în timp ce la nivelul ţării asemenea ramuri totalizează doar 3/5.

Structura geologică cu formaţiuni sedimentare, puternic tectonizate, a dus la acumularea unor importante zăcăminte de ţiţei, cărbune, sare, roci de construcţie etc. Dintre acestea, sarea, cunoscută şi exploatată din cele mai vechi timpuri, a fost multă vreme unul din principalele produse de export ale ţării.

Aflată în cutele diapire, sarea este prezentă în mod deosebit, în Subcarpaţii Vîlcii, Subcarpaţii de la Curbură (Slănic, Telega, Glodeni) şi în cei ai Moldovei (Tîrgu Ocna, Bălţăteşti, Moineşti, Piatra Neamţ, Caşin ş.a.), unde se găsesc şi zăcăminte de săruri potasice (Solonţ, Tazlău, Borleşti). Utilizată în trecut doar ca aliment, ulterior, sarea a devenit o importantă materie primă pentru industria chimică.

Prezenţa rocilor silicioase, a nisipurilor şi gresiilor moi a făcut să apară în secolul XVII unele fabrici de sticlă la Brăneşti, Vulcana, Şotînga ş.a., iar cea a calcarelor a dus la specializarea unor sate, mai ales din Subcarpaţii Gorjului şi Muscelele Argeşului, în prepararea varului.

Bogatele resurse forestiere (circa 7% din suprafaţa totală a pădurilor ţării) au contribuit la dezvoltarea meşteşugurilor săteşti şi ulterior a industriei de prelucrare a lemnului.

Deşi cunoscut încă din secolul XV, cînd se comercializa sub formă de păcură, ţiţeiul este valorificat în scopuri industriale de abia spre finele secolului trecut, cînd începe exploatarea zăcămintelor dintre văile Buzăului şi Dîmboviţei (Runcu, Cîmpina, Ocniţa, Boldeşti, Moreni, Mărgineni, Răzvad, Aninoasa, Berca, Beceni etc.) şi a celor din Subcarpaţii Moldovei (Tazlău, Moineşti, Teţcani, Tîrgu Trotuş, Caşin ş.a.). În anii postbelici au fost puse în evidenţă zăcăminte noi în Subcarpaţii Gorjului (Bîlteni, Ţicleni, Bărbăteşti, Tîrgu Jiu) şi în cei ai Vîlcii (Băbeni, Alunu, Româneşti). Zăcămintelor de ţiţei li se adaugă prezenţa celor de gaze naturale, sub formă de metan sau în asociere cu ţiţeiul.

De asemenea a început şi valorificarea zăcămintelor de lignit din Muscelele Argeşului (Berevoieşti, Godeni, Poienari, Jugur, Boteni) şi din Subcarpaţii Ialomiţei (Mărgineanca, Şotînga, Ceptura).

În Subcarpaţii Getici, la Rovinari, Roşia-Jiu, Cicani, Tismana, Suceşti, Alunu, Albeni au fost introduse în circuitul economic mari rezerve de lignit utilizat în scopuri energetice (peste 40% din producţia de lignit a ţării).

În prima jumătate a secolului XX industria era reprezentată în Subcarpaţi prin extracţia ţiţeiului şi a cărbunelui, cea a exploatării şi prelucrării primare a lemnului, a celulozei şi hîrtiei, materialelor de construcţie (var, ciment). Dintre celelalte ramuri mai dezvoltate erau industria textilă şi a confecţiilor. Activităţile industriale erau localizate în principal pe văile Ialomiţei, Prahovei şi Teleajenului, ca şi pe valea Bistriţei în Moldova.

În prezent structura de ramură a industriei subcarpatice se caracterizează prin predominarea industriei chimice şi a construcţiilor de maşini, alături de ramurile energetice care deţin circa 3/5 din întreaga producţie globală industrială. La nivelul ţării industria subcarpatică se evidenţiază prin aportul industriei chimice şi a energiei electrice (cu cîte 1/5 fiecare din ramura respectivă), industria extractivă (1/7), a lemnului şi a confecţiilor (cîte 1/10).

Structura de ramură a industriei poate fi prezentată în formă generalizată. În acest caz pot fi evidenţiate : A) Complexul energetic (industria combustibililor şi energia electrică) ; B) Complexul construcţiilor de maşini ; C) Complexul ramurilor furnizoare

de materii prime și materiale (industria chimică, metalurgia feroasă, materialele de construcții, exploatarea și prelucrarea lemnului ș.a.) și D) Complexul ramurilor producătoare de bunuri de consum (industria ușoară și alimentară). Structura acestor complexe la nivelul unității subcarpatice și a celor trei subunități principale este redată în tabelul nr. 4.

respectiv în cadrul complexului chimic de pe valea Trotușului, au o contribuție importantă la sistemul energetic național.

B. — *Complexul construcțiilor de mașini*, care deține circa 1/5 din valoarea producției globale a industriei Subcarpaților, reprezintă o ramură cu totul nouă în Subcarpați, situată pe locul doi după industria chimică.

Tabelul nr. 4

Structura industriei din Subcarpați pe complexele de ramuri

	Subcarpați	Subcarpații Getici	Subcarpații de la Curbură	Subcarpații Moldovei
Total industrie din care:	100	100	100	100
A. Complexul energetic	14.0	13.6	9.1	18.3
B. Complexul construcțiilor de mașini	19.7	25.2	24.8	11.0
C. Complexul ramurilor producătoare de materii prime și materiale	41.5	38.1	36.4	47.9
D. Complexul ramurilor producătoare de bunuri de consum	22.2	20.8	25.2	22.3
E. Alte ramuri	2.6	2.3	4.5	0.5

A.—*Complexul energetic* deține o pondere însemnată la nivelul țării: circa 14% prin industria extractivă a combustibilor și peste 1/5 prin producția de energie electrică. Deși în Subcarpați existau importante resurse energetice (lignit, petrol și hidroenergie), acestea erau puțin valorificate în trecut. Singura centrală electrică mai importantă înainte de cel de-al doilea război mondial, era termocentrala Schitu Golești (Argeș). În următorii ani au fost construite termocentralele Doicești (1955), Borzești (1963), Govora și Rogojel pe Jiu în apropiere de Rovinari, una dintre cele mai mari termocentrale din țară (1 720 MW). Valorificarea resurselor hidroenergetice s-a realizat prin punerea în funcțiune a hidrocentralelor de putere mică și medie pe rîurile Bistrița, Argeș și Olt. Resursele de apă permit construirea de noi hidrocentrale, îndeosebi pe rîurile mici.

Producția de energie electrică este realizată în principal de termocentralele electrice (4/5 din puterea totală instalată din Subcarpați). Cele mai mari termocentrale din această zonă, Rogojel și Borzești, amplasate în bazinul carbonifer al Olteniei și

Această ramură asigură pe de o parte necesitățile regiunii subcarpatice în utilaje pentru industria extractivă și chimică, iar pe de altă parte se evidențiază la nivel național prin producția de autoturisme utilitare (Cîmpulung) și produse electronice și electrotehnice (Curtea de Argeș), alături de fabrica mecanică de precizie din Breaza, fabrica de becuri din Fieni, ca și întreprinderea de mașini-unelte pentru presare și forjare Tîrgu Jiu.

Repartiția teritorială a industriei construcțiilor de mașini este relativ dispersă. Această ramură este dezvoltată în Cîmpina, Cîmpulung, Piatra Neamț, Rîmnicu Vîlcea și Tîrgu Jiu, dar și în alte centre urbane mai mici, ca Breaza, Curtea de Argeș, Onești, Moreni, Bumbești-Jiu sau chiar rurale (Schitu Golești, Doicești etc.).

C. — *Complexul ramurilor producătoare de materii prime și materiale*, cu o structură formată din șase ramuri, deține peste 2/5 din valoarea producției globale a regiunii subcarpatice. Dintre acestea industriile chimică, de exploatare și prelucrare a lemnului sînt ramuri cu o pondere însemnată la scara economiei naționale.

Asigurînd mai mult de 1/5 din producția globală a ramurii pe țară, industria chimică

inexistentă în trecut, cu excepţia modestei fabrici de anvelope de la Floreşti (judeţul Prahova) se dezvoltă după anul 1950 prin construirea de combinate chimice şi petrochimice la Govora, Rîmnicu Vîlcea, Oneşti, Săvineşti şi Piatra Neamţ. Amplasarea acestor combinate în Subcarpaţi a fost determinată de prezenţa materiilor prime (sare, ţiţei, gaze), a energiei electrice şi termice ca şi a apei.

Structura industriei chimice este diversificată, de la produsele clorosodice, acidul sulfuric şi îngrăşămintele chimice pînă la masele plastice, firele şi fibrele sintetice, cauciucul sintetic şi prelucrarea produselor finite.

La baza acestei ramuri stau centrele de extracţie a sării de la Ocnele Mari (judeţul Vîlcea) şi Tîrgu Ocna (judeţul Bacău), ale ţiţeiului şi gazelor de sondă din numeroasele puncte răspîndite în mai toţi Subcarpaţii, cu excepţia Muscelelor Argeşului şi a Subcarpaţilor Vrancei. Gazul metan, altă materie primă de bază, provine din Transilvania.

În cadrul chimiei de bază produsele clorosodice se obţin la Govora (judeţul Vîlcea) şi Oneşti, îngrăşămintele azotoase la Roznov (judeţul Neamţ) (fig. 75). Masele plastice se produc la Rîmnicu Vîlcea şi Oneşti (de asemenea, centru al producţiei de cauciuc sintetic), iar firele şi fibrele sintetice la Săvineşti (judeţul Neamţ) şi combinatul din Cîmpulung (judeţul Argeş).

Tot în cadrul industriei chimice trebuie menţionate combinatul pentru articole tehnice din cauciuc din Tîrgu Jiu şi întreprinderile de utilaj chimic de la Rîmnicu Vîlcea, Moreni şi Oneşti.

Industria chimică din Subcarpaţi se caracterizează printr-o concentrare teritorială pe trei platforme (Piatra Neamţ, Oneşti şi Rîmnicu Vîlcea).

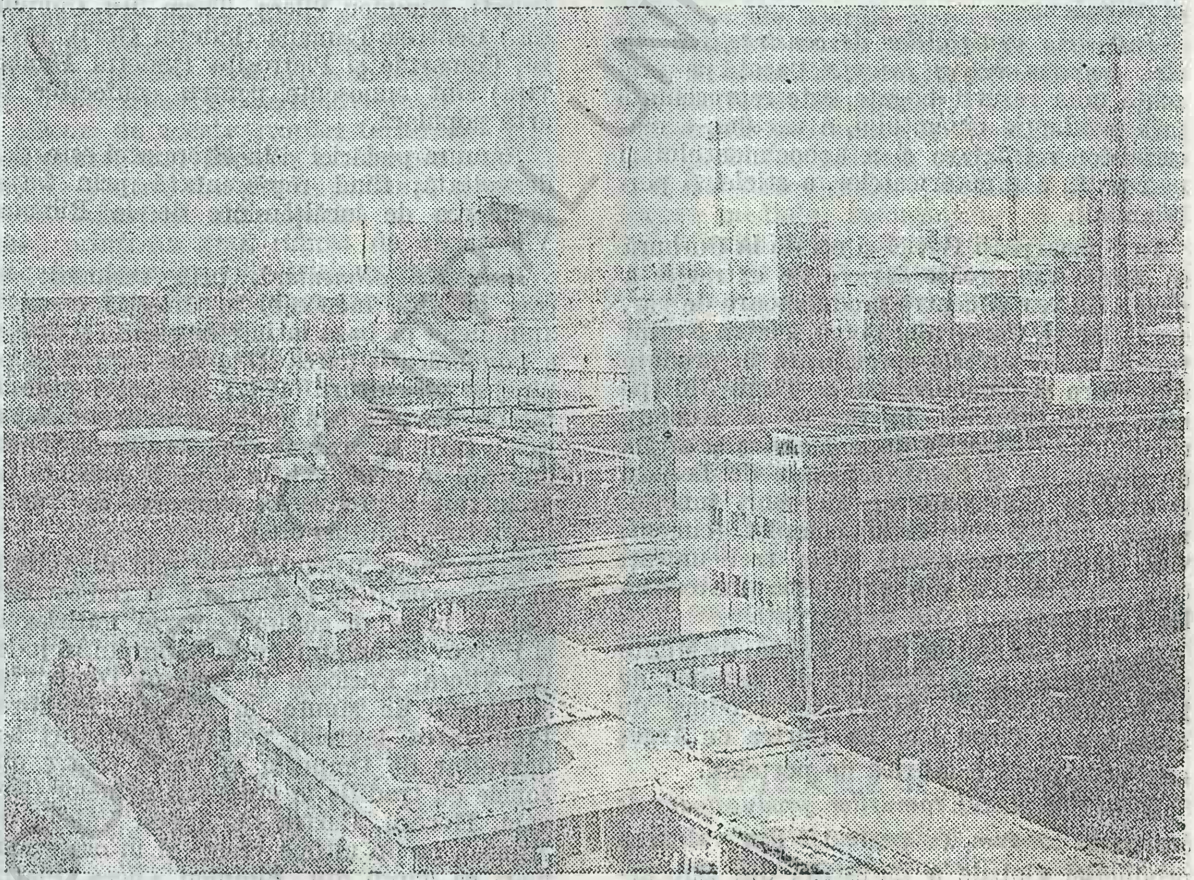

Fig. 75. Combinatul de produse sodice de la Govora (foto C. P. B.).

29 — c. 674

Ramură de veche tradiţie bazată pe prezenţa unor întinse masive forestiere (aproape 40% din suprafaţa totală a zonei şi 7% din suprafaţa forestieră a ţării), *industria de exploatare şi prelucrare a lemnului*, limitată, în trecut, mai mult la producţia de cherestea se diversifică în anii postbelici prin prelucrarea superioară a lemnului în combinatele de la Tîrgu Jiu şi Rîmnicu Vîlcea.

Structura teritorială a ramurii este dominată la bază de numeroasele puncte de exploatare şi prelucrare a lemnului trimis la fabricile de cherestea din Rîşca (judeţul Suceava), Roznov, Tazlău, Piatra Neamţ (judeţul Neamţ), Căiuţi, Oneşti (judeţul Bacău), Măneciu, Cîmpina (judeţul Prahova), Domneşti (judeţul Argeş), Băbeni, Horezu (judeţul Vîlcea), Baia de Fier, Novaci (judeţul Gorj) ş.a. În cadrul unităţilor de prelucrare a lemnului se produc furnire, placaje, plăci aglomerate şi fibrolemnoase, mobilă şi alte produse din lemn. Ca ramură complementară este prezentă producţia de celuloză şi hîrtie la Piatra Neamţ şi Boldeşti-Scăeni.

Industria materialelor de construcţii a sticlei, porţelanului şi faianţei, bazată pe prezenţa unor resurse bogate, este reprezentată prin producţia cimentului, a varului, a materialelor refractare şi a azbocimentului şi mai puţin a prefabricatelor, a sticlei şi porţelanului.

În Subcarpaţii Getici şi cei de la Curbură se găsesc numeroase cariere de extracţie a pietrii de var şi centre producătoare de var. La Doiceşti, Comarnic, Berca, Piatra Neamţ funcţionează unităţi specializate în produse refractare şi ceramice, iar la Tîrgu Jiu (pe baza calcarului de la Suseni şi Runcu), Cîmpulung (calcarele de la Mateiaş şi argila de Stoeneşti) şi Fieni (calcarele de Lespezi şi gresiile calcaroase de Moroeni) funcţionează unităţi cu ciclu complet (ciment, var, ipsos, azbociment). Cele trei unităţi concentrează 2/3 din producţia materialelor de construcţii din Subcarpaţi.

Pe baza nisipurilor de la Vălenii de Munte s-a dezvoltat întreprinderea de geamuri de la Boldeşti-Scăeni. Sticla se produce de asemenea la Tîrgu Jiu. La Curtea de Argeş este construită o fabrică de porţelan.

D. — *Complexul ramurilor producătoare de bunuri de consum*, cu peste 1/5 din valoarea producţiei globale a industriei din Subcarpaţi, este format din ramuri tradiţionale cu ponderea principală în economia antebelică a unităţii.

Industria textilă, determinantă pentru profilul unor centre ca Buhuşi, Pucioasa, Păuleşti (judeţul Prahova) sau ca ramură complementară pentru ocuparea mîinii de lucru feminine în centre ca Tîrgu Jiu, Cîmpina, Oneşti ş.a. este reprezentată prin întreprinderi de mărime mijlocie şi mică, fără a forma concentrări teritoriale mai importante.

Prelucrarea primară a materiilor prime se realizează la topitorii de in şi cînepă de la Cornu Luncii (judeţul Suceava), Pîrscov (judeţul Buzău), filaturile de lînă de la Cetăţeni (judeţul Argeş), Beceni şi Pătîrlagele (judeţul Buzău), cea de bumbac de la Moineşti sau de mătase artificială la Vălenii de Munte.

La Pucioasa, Păuleşti (judeţul Prahova) şi Buhuşi funcţionează întreprinderi integrate (filatură şi ţesătorie), iar în centrele mai mari, întreprinderi de tricotaje (Piatra Neamţ) sau de confecţii (Curtea de Argeş, Oneşti, Rîmnicu Vîlcea, Tîrgu Jiu, Cîmpina ş.a.). Centrele Tismana (judeţul Gorj), Breaza, Comarnic şi Pietroşiţa (judeţul Dîmboviţa) sînt cunoscute pentru confecţiile de artă populară.

Ramura pielăriei şi încălţămintei este slab dezvoltată, fiind reprezentată prin întreprinderea de încălţăminte de la Rîmnicu Vîlcea.

Industria alimentară, prin resursele de care dispune îndeosebi în direcţia creşterii animalelor pe baza întinselor păşuni şi fîneţe, a pomiculturii (circa 27% din suprafaţa pe ţară) şi viticulturii (17%), are mari posibilităţi de dezvoltare în toată regiunea subcarpatică a ţării. În prezent structura ramurii este limitată în principal, la stadiile primare de prelucrare a produselor (conserve de fructe, brînzeturi, băuturi etc.).

Prelucrarea fructelor este mai dezvoltată în Subcarpaţii de la Curbură şi Subcarpaţii Getici, unde se găsesc centrele Pătîrlagele şi Pîrscov în judeţul Buzău, Rîureni în judeţul Vîlcea, Pucioasa în judeţul Dîmboviţa şi Vălenii de Munte în judeţul Prahova. Prelucrarea laptelui pentru brînzeturi s-a dezvoltat de timpuriu în unele centre din zonele cu tradiţie în creşterea ovinelor (Novaci, Horezu, Curtea de Argeş, Vălenii de Munte), iar în ultima vreme şi în oraşe mai mari ca Tîrgu Jiu, Rîmnicu Vîlcea, Piatra Neamţ.

Prin specificul structurii economiei, bazate în principal pe valorificarea resurselor naturale proprii, Subcarpații se constituie într-o unitate teritorială care a generat unele legături de schimb (aprovizionare cu materii prime, semifabricate și produse finite, cooperare tehnologică) cu celelalte unități ale complexului unitar al economiei naționale. Dezvoltarea industriei mici va permite intensificarea utilizării resurselor naturale locale.

Forma dominantă de grupare teritorială a industriei este aceea a „axelor industriale" dezvoltate în lungul văilor principale ce traversează Subcarpații. Aceste axe concentrează peste 3/4 din producția industrială. Constituirea lor a fost favorizată de existența unor căi rutiere și feroviare paralele, la care se adaugă liniile electrice de înaltă tensiune, conductele de gaze și țiței și prezența centrelor urbane mai importante. Unele „axe" (pe văile Prahovei, Teleajenului și Ialomiței) erau, în mare parte, formate în perioada antebelică, altele (pe văile Trotușului, Bistriței, Oltului și Jiului) s-au constituit în a doua jumătate a secolului XX. Prezența acestor axe determină și orientarea principalelor legături economice ale regiunii subcarpatice cu cele învecinate.

Alături de aceste grupări teritoriale predominante, care includ un număr relativ mic de centre, dar de importanță majoră, restul industriei subcarpatice se caracterizează printr-un grad ridicat de dispersare, fenomen specific industriei extractive, exploatării forestiere și unor faze primare ale industriei alimentare.

În ansamblu, pe cele trei mari subunități ale Subcarpaților, industria este repartizată în ponderi relativ egale, cu o ușoară predominare în Subcarpații Moldovei.

Structura ierarhică a centrelor industriale este dominată de 11 centre mai importante care concentrează circa 7/10 din totalul producției industriale. Alături de centre industriale mai vechi (Cîmpina, Moreni, Pucioasa, Boldești-Scăeni ș.a.), o dezvoltare industrială au înregistrat orașele Piatra Neamț, Rîmnicu Vîlcea, Tîrgu Jiu, Onești, Cîmpulung, Curtea de Argeș, fapt reflectat și în creșterea numărului lor de locuitori. Cu toate acestea, cu puține excepții, structura pe ramuri a acestor centre este încă insuficient diversificată. Astfel, construcțiile de mașini dețin circa 4/5 din producția industrială a orașului Cîmpulung și 3/5 din cea a orașului Cîmpina. Industria textilă are o pondere de peste 90% din structura orașelor Buhuși și Pucioasa. De asemenea, industria chimică deține circa 1/2 din producția unor centre urbane ca Rîmnicu Vîlcea, Onești, Piatra Neamț. Se impune crearea în continuare a unei structuri de ramură care să țină seama în mai mare măsură nu numai de prezența resurselor naturale, ci și de poziția economico-geografică a acestor centre la nivelul țării și de folosirea cît mai rațională a forței de muncă.

Dezvoltarea industriei din Subcarpați s-a reflectat profund în peisajul regiunii. Crearea unor ramuri industriale a dus la dezvoltarea orașelor Piatra Neamț, Rîmnicu Vîlcea, care și-au sporit populația între anii 1948 și 1985 de 4,0 pînă la 5,4 ori, la apariția unor orașe noi, dintre care a municipiului Onești.

Dezvoltarea industriei în centrele menționate și în alte centre a provocat mutații în structura pe ramuri a populației active din mediul rural, alături de pătrunderea tot mai accentuată a acesteia în mediul urban. Astfel, unele așezări sînt legate direct de principalele centre urbane prin forța de muncă navetistă, prefigurînd formarea sistemelor locale de așezări.

Intensificarea activității industriale ridică însă probleme privind menținerea calității mediului înconjurător. Acțiunea industriei asupra mediului înconjurător se manifestă sub diferite forme, din care cele mai puternice se datoresc industriei extractive și industriei chimice, care modifică structura solului, calitatea apei și compoziția aerului. Acțiunea poluantă a acestor activități și a altora impune construirea unor instalații speciale pentru epurarea apelor reziduale, purificarea aerului, captarea gazelor etc.

În actuala structură economică, principalele probleme ale dezvoltării în perspectivă a industriei subcarpatice sînt legate, în principal, de valorificarea resurselor animale și vegetale în cadrul industriei alimentare, construirea de noi obiective industriale în orașele mici, care să valorifice îndeosebi materiile prime locale și intensificarea legăturilor de cooperare la nivelul zonei subcarpatice.

4.1.12. Căile de comunicație

Prin poziția geografică între munte și cîmpie, Subcarpații constituie o regiune de tranziție, cu o economie bazată atît pe

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

resurse naturale proprii (ţiţei, lignit, sare, gips, fructe, struguri etc.), cît şi pe resurse provenind din regiunea muntoasă şi din cea de cîmpie. Aceasta a generat numeroase legături de producţie. Popularea străveche şi intensă a Subcarpaţilor a dus la apariţia timpurie a unor activităţi umane, legate mai ales de valorificarea resurselor locale şi de unele vechi meşteşuguri (olărit, prelucrarea primară a lemnului, dogărie, fabricarea sticlei etc.). Produsele obţinute erau transportate şi în alte regiuni pentru a fi vîndute sau date în schimbul altora tot atît de necesare vieţii. O parte din produsele destinate schimbului constituiau obiectul exportului. În acest scop se parcurgeau distanţe mari, pînă la numeroasele schele şi vaduri de la Dunăre. Aşa au apărut cunoscutele drumuri ale „sării", „cerii", „mierii", „păcurii" etc., folosite secole de-a rîndul. Cele mai importante drumuri de legătură între Ţara Românească, Transilvania şi Moldova, considerate în secolele trecute ca „oficiale", însoţeau, de regulă, firul principalelor văi transcarpatice sau treceau prin pasurile cele mai uşor accesibile. Toate traversau Subcarpaţii, avînd în cuprinsul lor puncte de sprijin : cel ce trecea prin pasul Vîlcan ajungea la Tîrgu Jiu, cel de pe Olt, la Rîmnicu Vîlcea, iar ramificaţia sa, prin Ţara Loviştei, ajungea la Curtea de Argeş şi Piteşti.

Drumurile care porneau de la Braşov, traversînd Carpaţii şi Subcarpaţii, urmăreau patru văi importante : valea Dîmboviţei pe la Rucăr—Cîmpulung (de unde se ramifica spre Curtea de Argeş—Rîmnicu Vîlcea, spre Piteşti—Slatina şi spre Tîrgovişte—Bucureşti), valea Prahovei, coborînd pînă la Cîmpina (unde se bifurca spre Tîrgovişte şi spre Bucureşti), valea Teleajenului de la Cheia pe la Vălenii de Munte (spre Ploieşti, Tîrgşor şi Gherghiţa), valea Buzăului pînă la Buzău şi mai departe spre Dunăre.

Drumuri importante legau Transilvania şi de Moldova, remarcîndu-se cele care traversau lanţul carpatic prin pasul Oituz către Adjud (drumul Braşovului), sau cel de pe valea Trotuşului, prin pasul Ghimeş către Bacău. Toate se legau cu drumul Liovului care, de la Suceava, cobora spre sud pe valea Siretului.

Odată cu intensificarea producţiei agricole, meşteşugăreşti şi manufacturiere din secolele XVIII—XIX şi cu modernizarea economiei din secolele XIX—XX, nevoia circulaţiei mărfurilor s-a amplificat. Acest fapt a determinat creşterea gradului de întreţinere a drumurilor rutiere existente, ca şi modernizarea şi construirea de căi noi. Reţeaua actuală de drumuri (cu o densitate mai mare în Subcarpaţii dintre Motru şi Buzău) taie transversal Subcarpaţii (în lungul văilor principale), dar, pe lîngă această orientare generală transversală, există şi drumuri longitudinale, cum este cazul drumului Baia de Aramă —Tîrgu Jiu—Rîmnicu Vîlcea—Curtea de Argeş—Cîmpulung din Subcarpaţii Getici, şi drumurile Tîrgu Neamţ—Piatra Neamţ şi Bacău—Oneşti din Subcarpaţii Moldovei.

La sfîrşitul secolului XIX în Subcarpaţi au început să se construiască căi ferate, care au legat Principatele Române de Transilvania. Acestea au urmat, în mare, tot văile principale, dublînd căile rutiere. Cea mai importantă cale ferată care traversează regiunea subcarpatică, Ploieşti—Braşov, a fost dată în funcţiune în anul 1879, iar porţiunea Cîmpina—Braşov a fost dublată încă din anii 1939—1941. Ea reprezintă prima magistrală electrificată din România (15 februarie 1969).

Legătura feroviară de pe valea Oltului s-a realizat la sfîrşitul secolului trecut, porţiunea Rîmnicu Vîlcea—Rîu Vadului (circa 58 km) dîndu-se în exploatare în anul 1896. Calea ferată Filiaşi—Tırgu Cărbuneşti—Tîrgu Jiu s-a dat în folosinţă în anul 1888, iar secţiunea Tîrgu Jiu—Bumbeşti-Jiu (de numai 16 km) s-a dat în circulaţie abia în anul 1916. În Subcarpaţii Moldovei, linia Adjud—Tîrgu Ocna a fost dată în circulaţie în 1884, iar restul ei, pînă la Palanca, a fost finalizată în aprilie 1899. În anul 1900 s-a construit şi calea ferată Moineşti—Comăneşti.

Datorită configuraţiei geografice, în cuprinsul Subcarpaţilor s-au format numai două noduri feroviare (Tîrgu Jiu şi Comăneşti), nodurile feroviare importante aflîndu-se în exteriorul Subcarpaţilor.

Căile ferate principale din Subcarpaţi fac parte din trama radiară a reţelei feroviare naţionale, care, prin intermediul nodurilor feroviare din exterior, mijlocesc legătura între magistralele feroviare inelare intra- şi extracarpatice. Pe lîngă acestea, s-au dezvoltat şi linii secundare, care traversează Subcarpaţii (Nehoiaşu—Buzău), unele avînd cap de linie chiar în cuprinsul lor (Tîrgu Jiu—Rogojel—Filiaşi ; Tîrgu Cărbuneşti—Albeni ; Băbeni—Berbeşti ; Curtea de Argeş—Piteşti ; Argeşel—Cîmpulung—Goleşti ; Pietroşiţa—Tîrgovişte ; Filipeştii de Pădure—Moreni—I. L. Caragiale ; Slănic—Ploieşti ; Măneciu—

Ploieşti; Comăneşti—Moineşti) şi care servesc în principal traficul local. Noua linie Paşcani—Tîrgu Neamţ înlesneşte legătura feroviară între Depresiunea Neamţului şi valea Siretului, iar linia ferată Rîmnicu Vîlcea—Vîlcele, aflată în construcţie, va scurta considerabil legătura Rîmnicu Vîlcea —Piteşti—Bucureşti.

În procesul general de dezvoltare şi modernizare a transporturilor din ţara noastră, căile de comunicaţie din Subcarpaţi au cunoscut transformări importante, atît prin îmbunătăţirea structurii drumurilor, care au fost lărgite, consolidate şi modernizate, cît şi prin mărirea gradului de mecanizare în staţiile de cale ferată şi extinderea tracţiunii electrice.

Cuprinzînd sectoare cu economie aflată în diferite grade de dezvoltare, Subcarpaţii cunosc fluxuri importante de trafic feroviar şi rutier local, care oglindesc specificul economiei regiunilor respective. Dezvoltarea industriei în unele regiuni axate pe văile Bistriţei, Trotuşului, Prahovei, Oltului şi Jiului etc. a influenţat pozitiv structura şi volumul traficului de mărfuri, care s-au adaptat nevoilor specifice ale ramurilor industriale. Legăturile economice s-au amplificat atît pe linia aprovizionării cu materii prime, combustibili şi forţă de muncă, cît şi pe linia desfacerii produselor finite. Folosirea materiilor prime locale sau din regiunile învecinate (ţiţei, gaze naturale, cărbune, sare, diferite substanţe minerale, lemn, produse pomicole, viticole, animaliere etc.), în unităţi industriale din cuprinsul Subcarpaţilor sau din apropiere au creat fluxuri însemnate în circulaţia mărfurilor.

În traficul feroviar de mărfuri o mare pondere deţine transportul cărbunelui exploatat în bazinele carbonifere subcarpatice şi în unităţile vecine şi utilizat în cea mai mare parte în termocentralele de la Rogojel, Turceni, Işalniţa, Doiceşti, Comăneşti şi Borzeşti. Sarea este transportată prin saleducte de la Ocnele Mari şi Tîrgu Ocna la combinatele de produse clorosodice din apropiere de la Govora şi respectiv, Oneşti.

În cadrul industriei chimice, ramură reprezentată în Subcarpaţi şi regiunea imediat învecinată prin unităţile de la Rîmnicu Vîlcea, Piteşti, Tîrgovişte, Brazi, Ploieşti, Valea Călugărească, Oneşti, Roznov, Săvineşti etc. s-a creat o reţea de legături economice, care generează fluxuri continue de transport.

În industria lemnului se evidenţiază o circulaţie generală dinspre regiunea montană, producătoare de masă lemnoasă, către unităţile de prelucrare, situate cu precădere în Subcarpaţi. În paralel, se creează trafic de mărfuri finite (mobilă, binale etc.) către centrele consumatoare.

Cea mai mare parte a transporturilor din Subcarpaţi se efectuează pe văile principale transcarpatice. Pe valea Prahovei se realizează cel mai intens trafic de mărfuri, transportîndu-se mai ales minereuri feroase (provenite din import) şi fier vechi către centrele siderurgice din Transilvania (Hunedoara, Călan, Braşov, Cîmpia Turzii), petrol provenit din Subcarpaţii Sudici, cherestea, lemn de foc şi materiale de construcţii din regiunea muntoasă către judeţele sudice, precum şi cereale provenite din cîmpie către judeţele transilvănene. Un alt traseu mult solicitat este cel din lungul văii Jiului, dominat de transportul de cărbune şi în mai mică măsură de lemn şi produse din lemn, apoi valea Oltului, precum şi valea Trotuşului, în special pentru produsele petroliere şi cărbunele din regiune, lemn, produse de carieră, cereale etc.

Rolului major pe care dezvoltarea economiei l-a avut în stimularea traficului de mărfuri, în amplificarea şi diversificarea lui, i s-a adăugat şi intrarea în circuitul turistic a diverse regiuni geografice din Subcarpaţi.

4.1.13. Potenţialul turistic

Subcarpaţii, alături de Carpaţi şi de litoralul Mării Negre, reprezintă prin varietatea peisajelor geografice, prin bogăţia resurselor naturale şi intensitatea vieţii umane, care s-a desfăşurat aici de-a lungul secolelor, una din regiunile ţării cu un ridicat potenţial turistic. Frumuseţea formelor de relief (unele din ele unice în ţară), condiţiile climatice şi manifestarea unor fenomene deosebite ale naturii (vulcani noroioşi, focuri vii etc.), numărul mare de izvoare minerale, staţiunile balneoclimaterice şi climaterice, monumentele istorice, de cultură şi artă datînd din cele mai vechi timpuri, dezvoltarea în ultimele decenii a multor localităţi (care au devenit şi importante centre de interes turistic, prin arhitectura lor şi baza economică de care dispun), folclorul şi specificul etnografic local fac ca Subcarpaţii să atragă în fiecare an un număr tot mai mare de turişti din toate colţurile ţării.

Formele de relief, acoperite intens de vegetație și abundența izvoarelor minerale, care dau cadrului natural un pitoresc aparte, precum și climatul favorabil curei de aer și de odihnă au fost folosite de om din cele mai vechi timpuri. Organizarea timpurie a vieții umane în Subcarpați este reflectată prin existența, în diferitele locuri, a numeroase vestigii și monumente istorice, a unor importante monumente de cultură și de artă, care oglindesc continuitatea poporului român pe aceste meleaguri de la nașterea sa pînă astăzi. Prin valoarea lor istorică, culturală și științifică și prin poziția în teritoriu, fiind așezate în unele din cele mai pitorești locuri din Subcarpați, acestea reprezintă obiective turistice de importanță majoră, cunoscute nu numai de turiști din țară, ci și de cei de peste hotare.

Izvoarele minerale (unele din ele folosite încă de pe vremea romanilor) din Subcarpații Gorjului, din Valea Oltului, Subcarpații Prahovei și Subcarpații Moldovei, compoziția aerului, altitudinea reliefului, varietatea și bogăția speciilor vegetale, au favorizat dezvoltarea în anumite locuri a unor stațiuni balneoclimaterice și climaterice renumite în tratarea unor afecțiuni și refacerea capacității de muncă a organismului omenesc. Sînt cunoscute în acest sens stațiunile balneoclimaterice Călimănești, Băile Olănești, Băile Govora, Ocnele Mari din Subcarpații Vîlcii, Săcelu și Țicleni din județul Gorj, Pucioasa din județul Dîmbovița, Slănic din județul Prahova, Slănic Moldova din județul Bacău, Bălțătești din județul Neamț etc. În majoritatea locurilor unde s-au descoperit importante resurse de ape minerale — carbogazoase, clorosodice, bicarbonatate, feruginoase, calcice, iodurate etc. — au fost construite instalații pentru băi și amenajate stabilimente pentru cură, necesare tratării diferitelor boli. Mai sînt însă multe izvoare minerale care ar putea fi captate și valorificate pe plan local.

În Subcarpați există, pe lîngă centrele umane cu profil balneoclimateric, multe localități cu un climat deosebit pentru refacere și odihnă, situate în zone pitorești, unde în tot timpul anului, un număr mare de oameni își petrece concediul de odihnă. În această categorie intră orașele Rîmnicu Vîlcea, Cîmpulung, Vălenii de Munte, Piatra Neamț, Tîrgu Neamț, Breaza, Novaci, Horezu, stațiunea climaterică Soveja din Vrancea etc. De asemenea, o serie de sate din depresiunile subcarpatice și de la contactul dealurilor cu munții, renumite prin arhitectura construcțiilor lor, prin obiceiurile, folclorul local, specificul etnografic și economic, au devenit centre de atracție turistică și ca urmare, în interiorul sau în apropierea lor, s-au construit campinguri, moteluri și popasuri turistice, care oferă condiții de cazare și recreere a turiștilor ce vizitează aceste locuri. Cazarea, în multe din aceste localități, este asigurată și de populația locală. Așa sînt: Tismana, Runcu și Polovragi (județul Gorj), Vaideeni, Costești, Măldărești (județul Vîlcea), Arefu și Domnești (județul Argeș), Malu cu Flori, Pietroșița și Voinești (județul Dîmbovița), Cislău, Pătîrlagele și Bisoca (județul Buzău), multe din satele Depresiunii Vrancei (Nereju, Năruja, Tulnici, Cîmpuri, Răcoasa, Paltin etc.), precum și o parte din satele de pe văile Trotușului, Tazlăului și Bistriței din Subcarpații Moldovei.

Istoria neamului românesc este păstrată în Subcarpați — așa cum s-a spus — prin monumente istorice și opere de artă, care se găsesc răspîndite în multe locuri (sate și orașe) din cuprinsul lor. Sînt renumite prin frescele, arhitectura și documentele pe care le posedă mănăstirile Tismana (secolul XIV) și Polovragi (secolul XVII) situate în depresiunile cu același nume din județul Gorj, Horezu (ctitorie a lui Constantin Brîncoveanu), Bistrița, Arnota (zidită de Matei Basarab — 1633) și Govora (cu tipografia lui Matei Basarab — 1640) din județul Vîlcea. Orașul domnesc Curtea de Argeș înscrie o întreagă epocă din istoria poporului român, de pe vremea cînd domnii Țării Românești și-au avut aici reședința. Vechea curte domnească, biserica domnească (cel mai vechi monument istoric păstrat în întregime în formă originală), mănăstirea Curtea de Argeș (ctitorie a lui Neagoe Basarab — secolul XIV) etc. sînt concludente în acest sens. În continuare se mai pot cita din acest domeniu mănăstirile Ciolanu (secolul XVI) din Subcarpații Buzăului, Mera (secolul XVII) și Soveja (secolul XVII) din Vrancea, grupul de mănăstiri din județul Neamț (Neamț, ctitorie a lui Ștefan cel Mare — 1497, Agapia secolul XVI, Văratec etc.), Cetatea Neamțului, clădită de cavalerii teutoni în secolul XIV și restaurată de Ștefan cel Mare etc. În cadrul acestor monumente istorice sînt organizate muzee cu exponate care prezintă cultura, arta și întreaga dezvoltare a poporului român de-a lungul secolelor. De asemenea, în multe orașe (Tîrgu

Jiu, Rîmnicu Vîlcea, Cîmpulung, Curtea de Argeş, Cîmpina, Vălenii de Munte, Oneşti, Tîrgu Ocna, Buhuşi, Piatra Neamţ, Tîrgu Neamţ etc.) şi chiar în sate s-au deschis muzee care înfăţişează trecutul istoric al poporului român, obiceiurile, dezvoltarea social-culturală şi vechile îndeletniciri ale oamenilor care au trăit întotdeauna pe aceste meleaguri. La acestea se adaugă o serie de construcţii vechi, ce se păstrează în multe sate din Subcarpaţi. Ele oglindesc arhitectura epocii în care au fost construite şi specificul locului în care au fost ridicate. Pe plan local au fost organizate muzee în aer liber cu profil etnografic. Cula (din secolul XVIII) şi muzeele satului în aer liber de la Curtişoara — Gorj şi Bujoreni, precum şi culele de la Măldăreşti (cu muzeu de istorie şi etnografie) din judeţul Vîlcea fac parte dintre acestea.

În Subcarpaţi, la Tîrgu Jiu, au fost expuse în aer liber opere ale lui Constantin Brâncuşi : Coloana Infinitului, Poarta Sărutului şi Masa Tăcerii, capodopere ale geniului omenesc. În Subcarpaţii Buzăului, pe Dealul Măgura, în apropierea mănăstirii Ciolanu a luat fiinţă, din 1970, un muzeu de sculptură modernă în aer liber. În Subcarpaţii Gorjului, la Săcelu, primele asemenea exponate au fost lucrate în cursul anului 1981. Toate satele din Subcarpaţi au importanţă turistică. Fiecare localitate atrage prin obiceiurile oamenilor, prin specificul etnografic, prin îndeletnicirile locuitorilor, prin stilul construcţiilor şi funcţia economică. Ţesăturile de Tismana (Gorj), ceramica de Horezu (Vîlcea), sculpturile în lemn din Subcarpaţii Buzăului de la Bisoca, Lopătari, Vintilă Vodă etc. sînt căutate de turişti.

O atracţie deosebită pentru turişti o reprezintă obiectivele naturale, unele din ele unicate în ţară, declarate monumente ale naturii sau transformate în parcuri şi rezervaţii naturale : Muntele de Sare de la Slănic (Prahova), Vulcanii Noroioşi din Subcarpaţii Buzăului, Focurile Vii din judeţul Vrancea, rezervaţia de castani de la Tismana judeţul Gorj, rezervaţia geologică de la Albeşti şi parcul dendrologic de la Mihăieşti, judeţul Argeş, parcul dendrologic de la Dofteana, judeţul Bacău sînt numai cîteva din mulţimea de obiective naturale care dau frumuseţea turistică a Subcarpaţilor.

Construcţiile hidrotehnice, captările de ape, lacurile de baraj de pe Motru, Jiu, Olt, Argeş, Trotuş, Bistriţa şi alte rîuri au adus importante modificări în teritoriu şi au creat condiţii pentru transformarea multor locuri din apropiere în zone de agrement şi odihnă.

Toate locurile şi obiectivele de interes turistic sînt puse în legătură printr-o reţea deasă de căi de comunicaţie (drumuri şi căi ferate) care merge în lungul apelor sau traversează dealurile şi depresiunile dintr-o parte în alta a lor. Principalele văi care coboară din Carpaţi şi traversează Subcarpaţii (Jiul, Oltul, Argeşul, Dîmboviţa, Prahova, Buzăul, Trotuşul, Bistriţa etc.), în lungul cărora se află un număr mare de obiective turistice, sînt însoţite de drumuri modernizate. Din acestea se ramifică în toate direcţiile alte drumuri (multe modernizate) care pătrund pe văile secundare sau merg pe culmea dealurilor pînă în zona muntoasă. Acestea fac ca accesul la toate obiectivele turistice din zonă să se facă destul de uşor. O deosebită importanţă turistică o are drumul care traversează Subcarpaţii Olteniei de la Olt pînă la Dunăre şi care trece prin cele mai pitoreşti locuri din această parte a ţării, valorificată turistic îndeosebi în a doua jumătate a secolului XX. Căile de comunicaţie accesibile, numărul mare de obiective turistice şi varietatea lor fac ca Subcarpaţii să atragă turişti de toate vîrstele.

În Subcarpaţi sînt încă multe locuri care aşteaptă să fie mult mai intens valorificate turistic. Subcarpaţii se înfăţişează în prezent, in totalitatea lor, prin peisaje, obiective turistice naturale şi umane şi dezvoltare economică, ca una din zonele turistice complexe ale ţării.

4.2. Unităţile regionale

4.2.1. Subcarpaţii Getici

4.2.1.1. *Caracterele generale*

Pe măsura adîncirii cunoaşterii regiunii deluroase dintre Motru şi Dîmboviţa s-a conturat tot mai clar ideea existenţei unei unităţi subcarpatice bine individualizate (deşi uneori a fost pusă la îndoială), corespunzînd laturii nordice a depresiunii din faţa Carpaţilor Meridionali, umplută cu sedimente terţiare deranjate tectonic, dar cu mult mai puţin decît în Subcarpaţii de la est de Dîmboviţa. Chiar dacă unele porţiuni sînt

foarte slab afectate tectonic (ca cele dintre Dîmbovița și Argeș, dintre Olt și valea rîului Olănești, dintre Bistrița Vîlcii și Olteț, la sud de Măgura Slătioarei) nu înseamnă că acest relief nu are aceeași geneză și aceeași evoluție și nu se încadrează în stilul specific subcarpatic, desgropat în cea mai mare parte în cuaternar de sub cuvertura piemontană și sculptat diferențiat sub influența mișcărilor neotectonice și a varietății litologice. Aici găsim aceeași mobilitate a reliefului și aceleași raporturi între structură și formele principale, același mod de fragmentare și de dispunere a formelor pozitive și negative. Și aici există și se pune în evidență același mod de asociere a formelor ca urmare a evoluției lor pe compartimente tectonice și pe bazine hidrografice, trăsătură generală proprie tuturor regiunilor tinere supuse unei denudări violente și, în mod special propriu Subcarpaților, cu consecințe directe asupra caracterelor principale ale peisajului, asupra dinamicii structurilor fizico-geografice și potențialului de utilizare.

Individualitatea Subcarpaților Getici este pusă în evidență și argumentată (mai ales prin cercetările detaliate din Subcarpații de la vest de Olt), cu toate că limitele lor morfologice dinspre nord și contactul cu piemontul de la sud sînt mai puțin clare decît limitele Subcarpaților de la Curbură și ai Moldovei.

De la Motru pînă aproape de Olt contactul cu munții este tranșant, dar mai la est (incepînd chiar de la Bistrița Vîlcii) raporturile dintre cele două unități se schimbă. Lipsa unei denivelări tectonice a făcut ca între munți și Subcarpați să se mențină o legătură directă și o anumită continuitate a culmilor muntoase cu cele subcarpatice. Local au fost sculptate depresiuni de contact care îndeplinesc aceleași funcții ca Depresiunea Subcarpatică de la vest de Bistrița Vîlcii, dar sînt departe de a se constitui într-un culoar depresionar continuu spre a materializa mai clar diferența dintre cele două unități. Atît sînt de apropiate caracterele și de strînse legăturile între munți și muscele, încît între Topolog și Bratia se poate vorbi chiar de o fișie de interferență carpato-subcarpatică.

Limita sudică, dinspre Piemontul Getic, este mai puțin evidentă și pe alocuri chiar destul de dificil de precizat ca urmare a unității de evoluție a reliefului subcarpatic și piemontan, atît în faza constituirii piemontului, cît și în aceea a sculptării cuaternare.

Luîndu-se drept argument principal pentru fixarea limitei de sud cele mai nordice resturi ale cuverturii piemontane care în mare parte corespund cu cele mai înalte puncte ale piemontului (prin asocierea cuverturii piemontane cu nisipuri romaniene mai rezistente la eroziune), se observă că aceasta are un mers în zig-zag, cu deplasări spre sud în dreptul văilor principale și înaintări spre nord pe interfluvii, urmărind, în general, cuesta prin care piemontul se termină spre nord.

Succesiunea formațiunilor sedimentare terțiare în fîșii mai mult sau mai puțin regulate, evident diferențiate ca rezistență și comportare la eroziune, avea să se reflecte direct într-o anumită zonalitate a formelor principale de relief, adică a culoarelor depresionare și a șirurilor de dealuri, paralel cu marginea muntelui și transversale pe rețeaua văilor principale, cele care, fără excepție străbat Subcarpații Getici de la nord la sud venind din munte. Chiar sub marginea muntelui au fost sculptate depresiunile subcarpatice, formînd — cu întreruperi locale — un șir prelungit din marginea Podișului Mehedinți pînă la Dîmbovița. Culoarul depresionar subcarpatic dintre Motru și Bistrița Vîlcii, cu întinsele lui șesuri aluviale ocupate de sate mari, bine închegate, înconjurate de ogoare și livezi, multe legate de munte prin activitățile predominant pastorale sau forestiere, reprezintă partea cea mai bine dezvoltată și tipică, cea care dă însăși trăsătura principală a regiunii subcarpatice. Între Tismana și Tăriia are loc o dublare a culoarului subcarpatic prin așa-numitele depresiuni intracolinare cu dezvoltare maximă în Depresiunea Tîrgu Jiu—Cărbunești, un adevărat fragment de cîmpie în ansamblul reliefului deluros subcarpatic. Între ele, lăsînd porți largi de legătură, se înscrie „dîmbul orografic" al primului șir de dealuri subcarpatice, din ce în ce mai înalte și mai extinse, în raport cu depresiunile, cu cît înaintează spre est.

Între Bistrița Vîlcii și Olt culoarul subcarpatic nu mai reprezintă o individualitate, dar rolul său este preluat de lărgirile locale deschise larg spre sud, de-a lungul văilor principale și care sînt legate între ele prin șei largi pentru a schița două șiruri: Pietreni — Bărbătești — Dobriceni — Zmeurătu —Păușești Măglași, continuată de-a lungul rîului Olănești pînă la Olt și dublată cu

lărgirile de la Pietrari—Stoenești—Bunești; al doilea șir, vîrît sub munte, Băile Olănești—Muereasca—Călimănești, continuat la est de Olt cu depresiunea largă Jiblea—Berislăvești. La est de Topolog depresiunile sînt încă și mai puțin clar individualizate, arătînd o mai accentuată dispersare între muscele, dar fără a fi vorba de dispariția legăturilor dintre ele și a funcțiilor umane specifice subcarpatice. Lărgirea de la Sălătruc, de pe Topolog, se leagă cu cea de la Arefu—Căpățîneni și în continuare, cu cea de la Brădet și Corbi (pe Rîul Doamnei). La sud, un al doilea șir de mici depresiuni îl dublează pe cel din nord și chiar îl continuă spre Depresiunea Cîmpulungului: de la Șuici (de pe Topolog) se prelungește pe la Albești și de-a lungul Văii Iașului, la Robaia, pe Vîlsan, Domnești, pe Rîul Doamnei, Berevoiești, pe Bratia, de unde se face legătura cu lărgirea de la Godeni, de pe Bughea, și în continuare cu Depresiunea Cîmpulungului.

Prezența, modul de distribuire, extinderea și aspectul depresiunilor determină unele dintre trăsăturile principale ale regiunii subcarpatice pentru că acestea arată stadiul de evoluție a regiunii. În cuprinsul lor sînt fixate așezările și căile de legătură longitudinală, paralele cu marginea munților; din ele pornesc drumurile către munții de la nord și tot ele reprezintă ariile cele mai puternic transformate antropic. Înfățișarea dealurilor care limitează și separă depresiunile se schimbă vizibil (ca și la depresiuni) de la vest la est: cresc masivitatea și înălțimea (350—500 m între Motru și Jiu, 450—600 m între Jiu și Olteț, 600—750 între Olteț și Olt, cu excepția a trei înălțimi care depășesc cu cîțiva metri 750 m, 700—900 m între Topolog și Olt, peste 900 m între Topolog și Dîmbovița) cu consecințe directe asupra intensității energiei reliefului și proceselor de versant (implicit asupra proporției degradărilor); se mărește gradul de împădurire și proporțional se reduce suprafața terenurilor agricole și în special a celor cultivate.

Întreg spațiul subcarpatic getic, permanent bine populat, prezintă o densitate ridicată a populației și a așezărilor, aici întîlnindu-se areale cu unele dintre cele mai ridicate valori ale densității așezărilor (în Subcarpații Vîlcii și în Muscelele Argeșului). Satele sînt diferențiate ca mărime după locul de amplasare a vetrei: mai mari cele situate pe terasele și glacisurile din depresiuni și din văile largi, mai mici cele de pe versanții și culmile dealurilor, acestea din urmă avînd gospodăriile răsfirate și chiar risipite (mai numeroase între Olt și Dîmbovița).

Transformarea economiei a produs schimbări în structura economică a Subcarpaților Getici (dominată anterior de activitățile agricole) prin dezvoltarea unor activități industriale bazate pe valorificarea resurselor locale: extragerea petrolului și a cărbunilor energetici și utilizarea lor în termocentrale, valorificarea resurselor hidroenergetice (pe Tismana, Olt, Argeș), exploatarea și prelucrarea chimică a zăcămintelor de sare, exploatarea și prelucrarea lemnului (inclusiv din regiunea muntoasă alăturată), fabricarea materialelor de construcție, industrializarea fructelor și a produselor animaliere.

Modificări s-au înregistrat și în domeniul economiei agrare prin dezvoltarea cu precădere a celor două ramuri tradiționale — pomicultura și creșterea animalelor. Subcarpații Getici reprezintă o unitate în care pădurile, pășunile și fînețele naturale dețin suprafețe mai mari decît terenurile cultivate (din care o mare parte sînt ocupate de livezi). Pomicultura s-a dezvoltat pe seama plantațiilor de soiuri selecționate iar creșterea animalelor continuînd o ocupație străveche, tradițională, utilizează, în egală măsură, pășunile și fînețele din munte ca și cele din Subcarpați. În ansamblu, Subcarpații Getici, priviți sub raport economic, se dezvoltă ca o regiune pomicolă și de creștere a animalelor, cu o industrie extractivă și prelucrătoare bazată pe resursele proprii. Diferențierea regională și locală a condițiilor fizico-geografice și în egală măsură a celor economice arată că nu poate fi vorba de o uniformitate a peisajului și de modificarea lui antropică în aceleași limite. Punerea în evidență a varietății regionale este o problemă de cercetare complexă detaliată.

Dacă studiile publicate pînă acum pentru Subcarpații din Oltenia au adus suficiente precizări pentru definirea trăsăturilor, stabilirea raporturilor cu celelalte unități și a diviziunilor, inclusiv complexitatea de constituție și funcțională, pentru Subcarpații dintre Olt și Dîmbovița în mult mai redusă măsură s-a ajuns la cunoașterea particularităților geografice și a argumentării delimitărilor și definirii subdiviziunilor. Tocmai din această cauză se pare că s-au exprimat mai multe opinii în privința desprinderii și delimitării unor subdiviziuni ca părți cu

trăsături diferite care vin să definească varietatea în primul rînd morfologică a Subcarpaţilor Getici. Cele mai multe din părerile exprimate sînt de acord cu separarea a trei subdiviziuni: una între Motru şi Olteţ (sau Cerna Olteţului) — Subcarpaţii Gorjului, avînd ca punct sau arie de convergenţă Depresiunea Tîrgu Jiu; a doua, între Olteţ şi Topolog — Subcarpaţii Vîlcii, pentru care valea subcarpatică a Oltului constituie o veritabilă axă de convergenţă (în cuprinsul cărora se diferenţiază două sectoare despărţite de Bistriţa Vîlcii) şi, cea de-a treia, între Topolog şi Dîmboviţa, cunoscută sub numele de Muscelele Argeşului, nume care reflectă caracterele geografice de ansamblu diferite de cele ale Subcarpaţilor de la vest de Topolog (fig. 76). La rîndul său, fiecare dintre cele trei diviziuni poate fi împărţită în subsectoare cu anumite particularităţi de constituţie şi de utilizare a căror punere în evidenţă contribuie, pe de o parte, la diferenţierea analitică a fiecărui sector şi a diversităţii geografice a Subcarpaţilor Getici, iar pe de altă parte la precizarea sumei de trăsături specifice acestei unităţi subcarpatice (fig. 76).

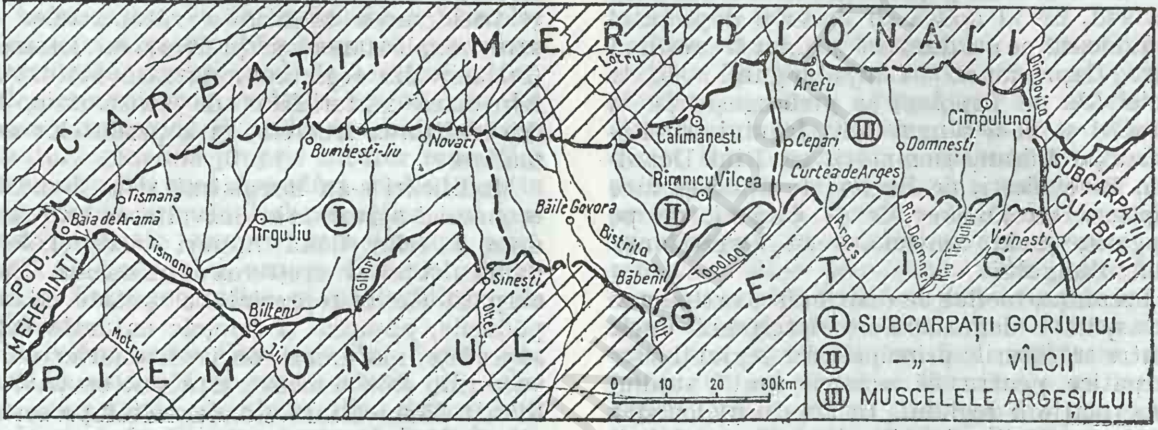

Fig. 76. Subdiviziunile Subcarpaţilor Getici.

4.2.1.2. *Subcarpaţii Gorjului*

Subcarpaţii Gorjului, cuprinşi între valea Olteţului la est şi cea a Motrului la vest, s-au dezvoltat pe formaţiuni miocene şi pliocene sub marginea munţilor Parîngului şi Vîlcanului, dominaţi de treapta Gornoviţei, aici la 650—850 m altitudine absolută. În sud se continuă cu piemonturile Motrului şi Olteţului, iar în vest şi nord-vest cu Podişul Mehedinţi.

Mai clar decît în oricare altă parte a Subcarpaţilor, relieful este format din depresiuni şi dealuri dispuse în două şiruri continue, paralele cu latura sudică a munţilor. Alternanţa culoarelor depresionare, larg extinse, cu cele deluroase, bine individualizate, coborîrea generală a înălţimilor de la est spre vest, ca şi de la nord la sud, şi dependenţa de acelaşi nivel de bază local dat de valea Jiului sînt caracteristicile morfologice principale reflectate evident în peisajul regiunii. Prin particularităţile lor morfologice Subcarpaţii Gorjului au atras atenţia şi au constituit obiectul unor preocupări încă de la sfîrşitul secolului trecut şi primii ani ai secolului nostru (L. Mrazec, 1901; Emm. de Martonne, 1902, 1907; Gh. M. Murgoci, 1908), iar în deceniile următoare particularităţile lor au fost puse în evidenţă fie în lucrări de sinteză (I. Popescu-Voiteşti, 1935; *Monografia geografică a R. P. Române*, 1960; V. Mihăilescu 1966), fie în lucrări de analiză regională (L. Badea, 1967a, 1971; Al. Roşu, 1967).

Coborîrea generală a reliefului de la est la vest, datorată afundării structurilor geologice în aceeaşi direcţie, face ca altitudinea absolută de 614 m din apropierea Olteţului să ajungă la 500 m în apropierea Gilortului şi la 450—350 m de o parte şi de alta a văii Jiului. Adîncimea fragmentării reliefului are valori, în general, între 100 şi 150 m, dar în unele locuri din culoarul depresionar de sub munte şi din depresiunile intracolinare, aceasta coboară sub 50 m. Depresiunea Tîrgu Jiu înregistrează aproape pe toată întinderea ei altitudini de 180—200 m, iar energia de relief este proprie cîmpiilor joase de acumulare fluviatilă (0—20 m). Pornind

de la aria depresionară a Jiului, spre vest şi mai ales spre est, depresiunile ca şi dealurile, în egală măsură, au altitudini mai mari, iar fragmentarea reliefului — ca adîncime şi densitate — creşte în aceleaşi direcţii, dar fără a ajunge la valorile întîlnite în Subcarpaţii Vîlcii. De remarcat că energia reliefului are valori asemănătoare sau chiar mai mici decît partea nordică, vecină, a piemontului de la sud.

Este, aşadar, un relief deluros domol a cărui evoluţie mai înaintată a depins de aria de afundare din Depresiunea Tîrgu Jiu care, tot timpul pleistocenului, ca şi în prezent, a funcţionat ca arie de convergenţă a reţelei hidrografice.

Structurile cutate din partea sudică a Subcarpaţilor Gorjului, în special dintre Jiu şi Olteţ conţin petrol, iar formaţiunile pliocene, zăcăminte de lignit. Lignitul se exploatează în bazinul Tismanei şi de-a lungul Jiului (bazinul Rovinari), strate care se continuă spre sud în Piemontul Getic şi în bazinul Cîlnicului, la Albeni. Adîncimea redusă la care se află cărbunele a permis exploatarea acestuia, în unele locuri, în carieră. Cărbunele este utilizat în cea mai mare parte la termocentralele de la Rogojel (1 720 MW) şi Turceni (fig. 78).

Petrolul, deşi semnalat la începutul secolului XX de Gh. Munteanu-Murgoci, a fost totuşi exploatat numai după 1950, cînd s-au descoperit importante orizonturi productive în regiunea Bîlteni—Ţicleni. În prezent, petrolul se extrage şi în sud-estul oraşului Tîrgu Jiu, în dealurile interne dintre Amaradia şi Blahniţa şi în est, în dealurile Bechenilor şi Cîrligeilor. În aceleaşi areale se exploatează şi gazele de sondă.

În Subcarpaţii Gorjului se valorifică şi argila refractară la Viezuroiu, în apropierea oraşului Bumbeşti-Jiu, ca şi materialul aluvionar din lungul rîurilor.

Subcarpaţii Gorjului dispun de bogate surse de apă: rîuri cu caracter permanent, ape freatice şi izvoare care apar, la tot pasul, la contactul culoarului depresionar cu muntele. Izvoarele de la Runcu şi Izvarna—Costeni, cu debite mari, au fost captate pentru alimentarea cu apă a oraşelor Tîrgu Jiu, Craiova şi a localităţilor Moi, Roşia-Jiu, Bîlteni, Ţinţăreni, Işalniţa etc.

Cele mai importante rîuri din Subcarpaţii Gorjului sînt Jiul şi Gilortul, spre care converg toate apele ce vin din munte. Toate traversează Depresiunea Subcarpatică şi dealurile de la sud prin văi largi, adevărate culoare depresionare, prin care se face o legătură directă între depresiunea de sub munte şi depresiunea intracolinară.

Toate văile sînt însoţite de terase, chiar foarte larg dezvoltate sub influenţa aceluiaşi fenomen de uşoară afundare de la sud de Tîrgu Jiu. De-a lungul Gilortului au fost puse în evidenţă opt nivele (L. Badea, 1967a), dar care scad pe Jiu la şase nivele (Al. Roşu, 1967), iar pe Motru la cinci nivele.

Marea extensiune a depresiunilor cu terase foarte largi, începînd de la contactul Subcarpaţilor cu muntele, a favorizat dezvoltarea a numeroase aşezări. Ele urmăresc cu fidelitate, atît contactele dintre relieful înalt şi ariile depresionare (în special munte — Depresiunea Subcarpatică), cît şi culoarele transversale ale văilor (I. Conea, 1932a). Dovezi de locuire, datînd din paleolitic, s-au descoperit la Baia de Fier şi Boroşteni. Din perioada Daciei romane există urme de castre (Bumbeşti-Jiu, Vîrţu), terme (Săcelu), drumuri şi exploatări miniere (Baia de Fier). Permanenta locuire din perioada romană este atestată de descoperirile arheologice de la Bumbeşti-Jiu (sec. VI), Boroşteni, Suseni (secolele IX, X). *Diploma Ioaniţilor* din 1247 confirmă că acest teritoriu făcea parte din cnezatul lui Litovoi, unul dintre nucleele politice în formarea unităţii politice şi social-economice a Ţării Româneşti.

Prima menţiune documentară (1385) se referă la mănăstirea Tismana şi la satele Tismana şi Runcu aservite acesteia. Tot în secolul XIV mai sînt menţionate satele Vînăta şi Pocruia. Pînă în secolul XVIII, în documentele istorice mai sînt citate 159 de aşezări, majoritatea situate la contactul Subcarpaţilor cu muntele şi în lungul văilor principale (fig. 77). Secolul XIX marchează o intensificare a procesului de populare, care s-a făcut şi prin continuarea migraţiei unor locuitori din Transilvania, generate cu precădere de păstoritul transhumant. Această mişcare pendulatorie „...între „patria de vară" a munţilor şi „patria de iarnă" a şesurilor şi luncilor periferice" (Ion Conea, 1939, p. 51) a avut loc secole de-a rîndul. În deplasările lor oierii străbăteau în fiecare an Subcarpaţii care, prin avantajele oferite, au stimulat dorinţa de stabilire definitivă sub poala muntelui. Gorjul „...cel aşezat sub munţii cei mai uşor de trecut, cu cel mai intens păstorit pe munţii din nordu-i, cu cele mai multe şi mai vechi drumuri transcarpatice, în unitate politică cu Haţegul de

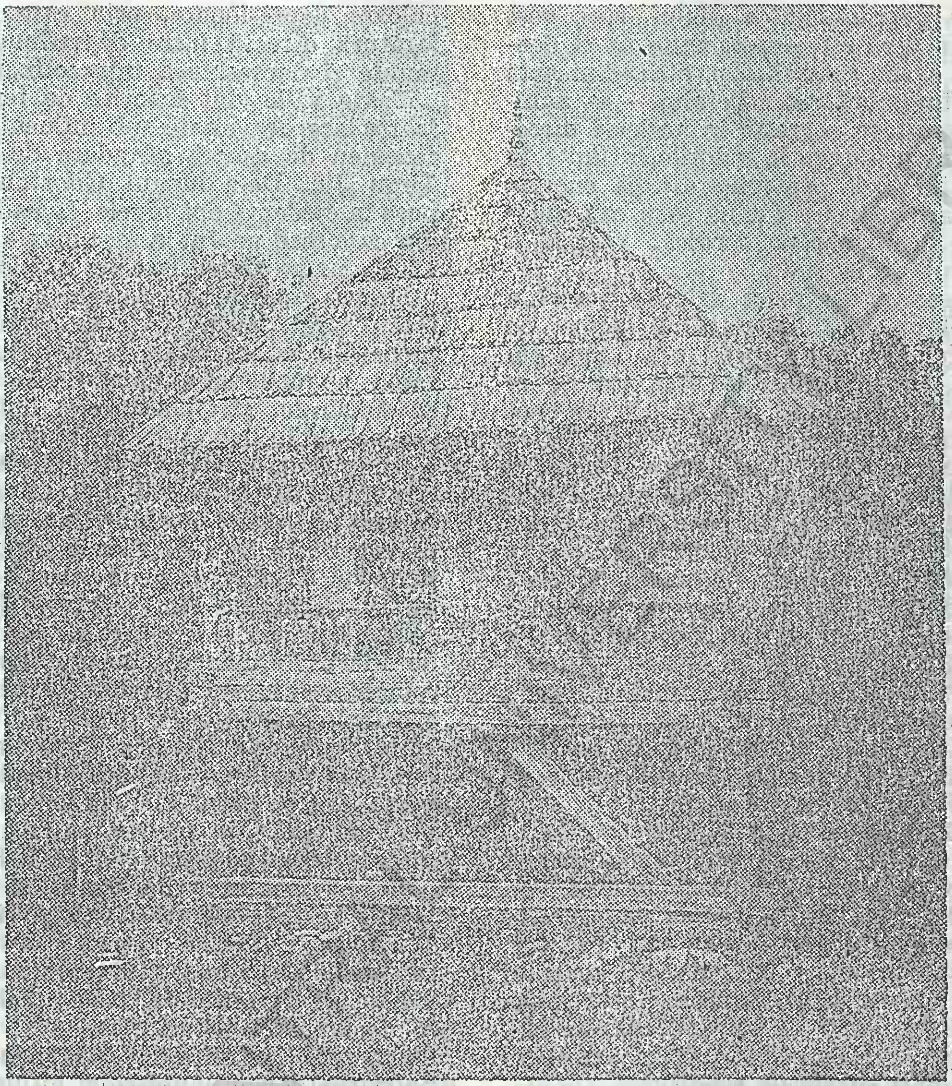

Fig. 77. Casă tradițională din Gorj — Curtișoara (foto C. P. B.).

pe vremea lui Litovoi... a fost cel ce a primit cea mai multă populație descălecată de dincolo" (Ion Conea, 1939, p. 55).

Intensa umanizare a Subcarpaților Gorjului a fost favorizată și de o climă blîndă, ca și de adăpostul format de bariera naturală a munților Parîngului și Vîlcanului din nord. Climatul blînd se explică și prin predominarea circulației maselor de aer sudice, sud-vestice și vestice care determină contraste termice în anotimpul rece mult mai mici decît în estul țării și un calm atmosferic care depășește 50% din timp. Influența acestor mase de aer este mai puternic resimțită în ulucul depresionar (cu deosebire în partea vestică a acestuia), atît în ceea ce privește regimul termic, care este moderat, cît și al precipitațiilor, care sînt mai abundente. Astfel, temperatura medie anuală înregistrează în vest (la Baia de Aramă) 9.2°C, la Tîrgu Jiu crește la 10.2°C, iar în est (la Novaci), coboară din nou la 9.3°C. Iarna temperaturile sînt mai ridicate în vestul ulucului depresionar cu 0.3°C (în luna ianuarie), iar vara mai coborîte cu 1.1°C (în luna august), decît în estul acestuia. Precipitațiile medii anuale sînt mai abundente la Tismana (925 mm) decît la Novaci (863 mm) și bineînțeles în partea sudică a Subcarpaților. Din distribuirea sezonieră se observă apariția celui de-al doilea maxim de precipitații de toamnă (în lunile octombrie

şi noiembrie), mai bine evidenţiat al Tismana decît la Novaci.

Regimul climatic este într-o mare măsură influenţat şi de factorii geografici locali. De exemplu, suprafeţele calcaroase de la poalele Munţilor Vîlcan, avînd un albedo mare, determină creşterea temperaturii în acest spaţiu, mai ales vara. Datorită acestui fapt, dar şi adăpostului, văile transversale pe direcţia maselor de aer reci din est au un topoclimat favorabil existenţei, îndeosebi pe versanţii adăpostiţi, a unei vegetaţii termofile formată din castan dulce (mai răspîndit la Tismana, Pocruia, Izvarna etc.), liliac sălbatic, iasomie, mojdrean, viţă de vie sălbatică etc. (Ana Popova, Cristina Şanta-Muică, 1975).

Depresiunile intracolinare au un regim climatic cu un caracter uşor excesiv, evidenţiat prin temperaturi medii anuale ceva mai ridicate (10.2°C la Tîrgu Jiu), prin veri mai calde (în iulie—august depăşind 20°C) şi prin ierni cu minime mai pronunţate (datorate şi inversiunilor de temperatură). Iarna, în unele zile, temperatura în depresiune este mai coborîtă decît pe dealuri sau la munte şi se înregistrează oscilaţii mari în decurs de 24 de ore. Inversiunile de temperatură favorizează şi apariţia timpurie a îngheţului (la Tîrgu Jiu, 20 sept.) şi dispariţia lui tîrzie (la 20 mai). În Depresiunea Subcarpatică anual cad în jur de 750 mm de precipitaţii, cantitate inferioară celor înregistrate atît la Tismana, cît şi la Novaci. Datorită calmului atmosferic, peste 70% din vînturile care bat în Tîrgu Jiu şi circa 50% din cele înregistrate pe dealuri nu depăşesc 1 m/s.

Condiţiile climatice sînt, în general, favorabile dezvoltării culturilor agricole, dar predominanţa solurilor cu fertilitate naturală redusă (soluri brune podzolite, argiloiluviale, podzolice, pseudorendzinice, regosoluri etc.) influenţează asupra producţiilor. Aceste soluri s-au format sub pădurile de fag şi gorun care odinioară ocupau cea mai mare parte a Subcarpaţilor Gorjului. În prezent pădurile se întîlnesc pe dealurile înalte şi la contactul culoarului depresionar cu muntele. Depresiunile sînt, aproape în totalitate, folosite ca terenuri agricole. Masive forestiere importante se găsesc, însă, în regiunea de munte, acolo unde se întinde teritoriul comunelor de la poalele munţilor. O parte a populaţiei din aşezările de sub munte (Bîlta, Bîltişoara, Runcu, Peştişani, Bumbeşti-Jiu, Crasna etc.) lucrează în bazinele forestiere Motru Sec, Tismana, Bistriţa, Bîlta, Sohodol, Şuşiţa Seacă, Gilort, Olteţ etc. Agricultura, al cărei specific este dat de creşterea animalelor, pomicultură şi cultura cerealelor, a fost din cele mai vechi timpuri ocupaţia de bază a populaţiei.

În anii postbelici în agricultură au avut loc unele transformări ca urmare a unor lucrări de îmbunătăţiri funciare (împăduriri, terasări pentru plantări de viţă de vie şi pomi fructiferi, amenajări ale păşunilor şi fîneţelor naturale slab productive). Totodată s-au executat lucrări hidrotehnice şi ameliorative, între care construcţia complexului hidroameliorativ din aria de convergenţă Ceauru—Rovinari, care a permis punerea în valoare a unor importante resurse carbonifere, a scos de sub influenţa viiturilor întinse suprafeţe. Lucrări de amenajare pentru irigaţii şi de combatere a eroziunii solurilor s-au făcut pe raza comunelor Cîlnic, Teleşti, Urdari, Fărcăşeşti, în perimetrul oraşului Tîrgu Cărbuneşti, iar îndiguiri pe Bistriţa, Jiu şi Gilort.

În Subcarpaţii Gorjului suprafaţa agricolă însuma (în 1985) circa 166 000 ha, din care păşunile şi fîneţele naturale 93 600 ha (56,3%), terenul arabil 62 900 ha (37,9%), livezile 7 000 ha (4,2%), viile 2 600 ha (1,6%).

În culoarul subcarpatic predomină păşunile şi fîneţele naturale (66,5%, în 1985, din suprafaţa agricolă), iar în depresiunile intracolinare păşunile şi fîneţele naturale ocupă suprafeţe mai mici decît terenul arabil (40,1% din suprafaţa agricolă faţă de 53,1%). Cele mai mari suprafeţe de teren arabil le deţin comunele Dăneşti, Băleşti, Albeni, Prigoria şi oraşele Tîrgu Jiu şi Tîrgu Cărbuneşti (între 4 600 şi 3 900 ha), după care urmează comunele Scoarţa (3 100 ha), Bengeşti—Ciocadia, Crasna, Prigoria, Tismana (2 500—2 000 ha) (fig. 78).

Suprafeţele arabile sînt cultivate mai mult cu cereale şi îndeosebi cu porumb (32 600 ha, circa 52% din terenul arabil). Cele mai mari suprafeţe cultivate cu porumb (între 1 000—2 000 ha) se întîlnesc în aşezările din depresiunile intracolinare. Grîul şi secara, cultivate pe circa 1 200 ha, ocupă îndeosebi terasele şi cîmpurile deschise de pe interfluvii. În cele mai multe aşezări (exceptînd Tîrgu Cărbuneşti, Scoarţa, Dăneşti, Băleşti) suprafeţele cultivate cu grîu şi secară nu depăşesc 500 ha, iar în unele

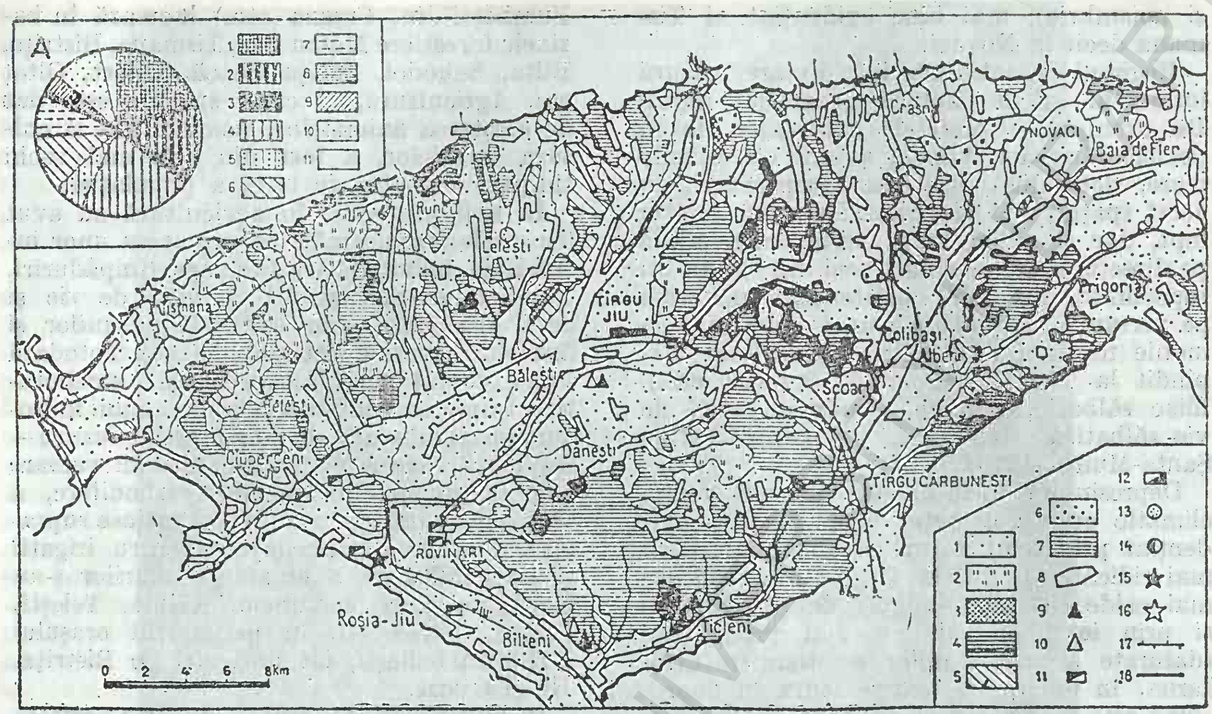

Fig. 78. Utilizarea terenurilor și resursele minerale utile din Subcarpații Gorjului. *1*, Terenuri arabile; *2*, pășuni și fînețe; *3*, vii; *4*, vii și livezi; *5*, livezi; *6*, terenuri legumicole; *7*, păduri; *8*, așezări omenești; *9*, petrol; *10*, gaze naturale; *11*, lignit; *12*, argilă; *13*, balastiere; *14*, izvoare minerale; *15*, termocentrală; *16*, hidrocentrală; *17*, căi ferate; *18*, drumuri. A, Structura producției globale industriale pe principalele ramuri. *1*, Energia electrică; *2*, cărbune; *3*, petrol; *4*, construcții de mașini, prelucrarea metalelor; *5*, chimie; *6*, materiale de construcție; *7*, exploatarea și prelucrarea lemnului; *8*, sticlă, porțelan, faianță; *9*, confecții; *10*, alimentară; *11*, alte ramuri.

(Novaci, Turcinești, Padeș, Runcu, Tismana) nici 50 ha.

Între celelalte culturi sînt de menționat cartofii și legumele (circa 3 900 ha) cultivate pe solurile aluvionare din lunci și în depresiunile intracolinare pe solurile podzolite. Legumele sînt răspîndite în luncile Jiului, Șușiței, Sohodolului, Jaleșului, Bistriței, pe solurile aluviale luto-nisipoase și lăcoviștite, cu o umiditate relativ ridicată și pînza freatică la mică adîncime. În aceste areale s-au format cîteva bazine legumicole: bazinul Jiului cel mai extins (Tîrgu Jiu, Iași-Gorj, Cîrbești, Drăguțești, Moi, Roșia-Jiu), bazinele Șușiței (Bălești, Ceauru, Tămășești), Jaleșului (Cornești, Arcani), Amaradiei (Budieni, Dănești), Bistriței (Telești) etc.

Vița de vie, cu o veche tradiție în Subcarpații Gorjului, găsind condiții prielnice de dezvoltare s-a extins mai mult în sectorul dintre Jiu și Olteț. Cele mai mari suprafețe se întîlnesc în Bălănești (circa 320 ha), Runcu (230 ha), Tîrgu Jiu, Bumbești-Jiu, Crasna, Scoarța, Telești, Tismana (între 100 și 150 ha) etc.

Cultura pomilor fructiferi, și aceasta tradițională, ocupă suprafețe mai mari pe Dealul Tîrgului (Tîrgu Jiu) și pe raza comunelor Scoarța, Peștișani, Bălcești, Săcelu, Alimpești etc. Cele mai extinse livezi de pomi fructiferi se găsesc în Scoarța (775 ha), Peștișani (700), Săcelu (660), Tîrgu Jiu, Bălești, Tîrgu Cărbunești, Alimpești (între 600 și 400 ha). Nota caracteristică a livezilor o dă prunul și mărul (88% din totalul speciilor) (fig. 78). Un rol deosebit de important pentru dezvoltarea viticulturii și pomiculturii îl are stațiunea de cercetări pomiviticole de la Tîrgu Jiu care, prin crearea de soiuri adecvate condițiilor pedoclimatice locale, a contribuit la obținerea unor producții sporite.

Creșterea animalelor, una din cele mai vechi ocupații ale populației, era bazată în trecut mai mult pe pășunile și fînețele naturale din Subcarpați și pe cele din plaiurile și golurile de munte. În anii postbelici, baza furajeră a fost mărită ca urmare a fertilizării și curățirii terenurilor cu pășuni și fînețe naturale, ca și a cultivării pe supra-

fețe mai întinse a plantelor de nutreț și a cerealelor. În anul 1985 baza furajeră a Subcarpaților Gorjului totaliza circa 95 750 ha, din care 68 750 pășuni, 24 800 ha fînețe naturale, 2 200 ha plante de nutreț.

Oile (însumînd 186 000 de capete în 1986) sînt mai răspîndite în așezările din depresiunile de sub munte (Novaci, Crasna, Tismana, Baia de Fier etc.). La Tîrgu Jiu și Tîrgu Cărbunești sînt ferme specializate în cadrul întreprinderilor agricole de stat. Densitatea medie a oilor este de 111 capete la 100 ha teren agricol.

Bovinele se cresc în număr mai mare tot în așezările cu suprafețe întinse de pășuni și fînețe naturale (Crasna, Tismana, Runcu etc.) sau cu culturi de plante furajere (Scoarța); de asemenea sînt răspîndite și pe raza administrativă a orașelor Tîrgu Jiu, Tîrgu Cărbunești, Novaci. Densitatea bovinelor la 100 ha teren agricol este de 43 de capete.

Porcinele, a căror bază furajeră o formează cerealele și nutrețurile concentrate, însumează 113 000 de capete. Ele se cresc mai ales în îngrășătorii și ferme zootehnice și mai puțin în gospodăriile populației. Îngrășătoria de la Curtișoara, de la nord de Tîrgu Jiu, și ferma pentru creșterea tineretului porcin de la Bumbești-Jiu dețin circa 40% din totalul porcinelor din Subcarpații Gorjului. Păsările (circa 1,7 milioane) se cresc în număr mare în unele unități avicole (Scoarța, Dănești, Tîrgu Cărbunești), dar mai ales în fermele întreprinderii avicole construită la sud-est de Tîrgu Jiu.

Dispunînd de o bogată și variată floră meliferă, Subcarpații Gorjului oferă condiții de dezvoltare a apiculturii, practicată în gospodăriile populației.

În trecut marea majoritate a populației era ocupată în agricultură, dar proporția acesteia a scăzut continuu (de la circa 89% în 1948, la circa 30% în 1985), ca urmare a creșterii pronunțate a populației ocupate în ramurile neagricole și cu deosebire în industrie și construcții. Între ramurile industriale se remarcă industria carboniferă (cu circa 35 000 persoane care lucrează în bazinul carbonifer al Gorjului), industria energiei electrice și termice, a construcțiilor de mașini, materialelor de construcții, prelucrării lemnului și industria alimentară care la un loc, dețin 84% din producția globală industrială a Subcarpaților Gorjului (fig. 78A).

Necesarul continuu sporit de forță de muncă din ramurile neagricole a fost asigurat de cei veniți din alte localități. Pe baza migrațiilor definitive și a sporului natural (cu valori apropiate de media țării), populația totală a înregistrat o creștere continuă. La începutul secolului XX (1912), Subcarpații Gorjului aveau 149 500 de locuitori, în anul 1948 circa 156 900, pentru ca în 1986 să depășească 241 000. Creșterea medie anuală a fost de numai 3,3‰ de locuitori în prima jumătate a secolului XX, în timp ce după 1948 sporul a fost de 15,0‰ locuitori. O creștere mai însemnată a înregistrat populația urbană, pe de o parte, datorită migrațiilor definitive ale populației rurale, iar pe de altă parte, prin includerea în categoria orașelor în 1968 a localităților Novaci, Tîrgu Cărbunești, Țicleni, în 1981 a centrului minier Rovinari (oraș nou construit), iar în 1989 a comunei Bumbești-Jiu. Populația urbană însumează peste 124 500 de locuitori și deține circa 52,0% din populația totală (față de 13,3% în 1948) (fig. 79A).

În contrast cu populația urbană, populația rurală a scăzut între 1948 și 1986 (cu circa 21 000 de locuitori), ca urmare a trecerii în categoria așezărilor urbane a localităților menționate și a intensificării plecărilor definitive, cu deosebire spre Tîrgu Jiu. Aria așezărilor rurale cu o populație în scădere include numeroase sate din Depresiunea Cîlnicului, din bazinul Amaradiei, Dealul lui Bran etc. Excepție fac centrele rurale cu activități industriale (Albeni, Baia de Fier, Bîlteni, Tismana). Datorită dezvoltării lui industriale, și din trecut (exploatare de antracit) satul Baia de Fier, situat la contactul cu muntele, este cea mai mare așezare rurală (circa 3 500 de locuitori în 1977). Majoritatea satelor au sub 1 000 de locuitori (179, din care 100 cu mai puțin de 500 de locuitori).

Cele mai mari și mai numeroase sate sînt situate în culoarul depresionar, la contactul cu muntele (Baia de Fier, Dobrița, Tismana, Cloșani etc.) și în lungul Jiului și Gilortului (Peșteana-Jiu, Bîlteni, Ceauru, Bengești, Pociovaliștea etc.). Cele mai mici se află în cuprinsul unităților deluroase și cu deosebire în Dealul lui Bran, adică acolo unde circulația este mai greoaie, apa la

adîncimi mai mari, terenurile mai puțin favorabile extinderii vetrelor.

Satele situate în lungul văilor formează principala categorie de așezări ca localizare geografică. Există aici „. . .tot atîtea linii de sate cîte ape brăzdează în curmeziș depresiunea. Nu există apă fără linia ei de sate. . ." (Ion Conea, 1932 a, p. 334). Marea majoritate a așezărilor sînt localizate pe terase, cele mai numeroase în lungul Jiului (Bumbești-Jiu, Curtișoara, Iezureni etc.), Gilortului (Bălcești, Bengești, Albeni etc.), ca și al Tismanei, Șușiței, Amaradiei etc. În culoarul subcarpatic, alături de satele de vale, frecvente sînt și cele situate pe glacisuri, gruiuri piemontane, agestre. Ele se țin lanț sub abruptul carpatic (fig. 79).

Forma liniară, caracteristică satelor din Subcarpații Gorjului, se datorește dezvoltării așezărilor cu deosebire în lungul văilor. Extinderea vetrelor la extremități a dus, în multe cazuri, la unirea acestora și la apariția unor sate-bulevard înșirate pe distanțe mari. Astfel, Bumbești-Jiu, Curtișoara, Iezureni formează o vatră aproape continuă pe o lungime de circa 18 km. Tot în lungul Jiului, la sud de aria de divagare Tîrgu Jiu—Bălăcești, satele sînt aproape unite, și tot așa se întîlnesc și în lungul celorlalte văi (ale Gilortului, Galbenului, Blahniței, Amaradiei, Jaleșului, Bistriței etc.),

Profilul economic al celor mai multe sate este și în prezent preponderent agricol, dar alături de acestea au apărut și așezări cu funcții agroindustriale ca urmare a dezvoltării unor ramuri industriale și în mediul rural. Așa sînt Fărcășești, Moi, Peșteana-Jiu, Albeni, centre de exploatare a lignitului, Bîlteni cu exploatări petrolifere, Rogojel, unde funcționează una din marile termocentrale din țară, Bumbești-Jiu (declarat oraș în 1989) cu industria construcțiilor de mașini, Bîrsești cu industria materialelor de construcții. În aceeași categorie se mai includ Schela și Baia de Fier, vechi centre de exploatare a cărbunelui. La acestea se adaugă Tismana, cu o însemnată producție artizanală, Săcelu, localitate balneoclimaterică (fig. 79).

În cadrul Subcarpaților Gorjului se diferențiază prin specificul reliefului și carac-

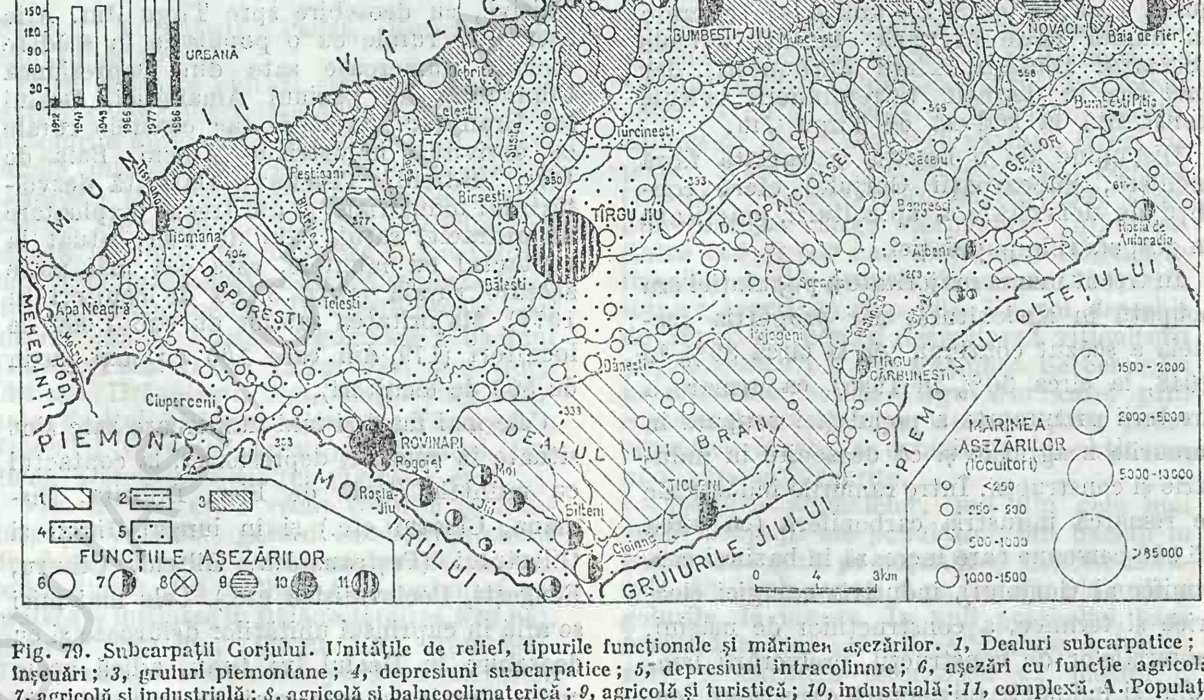

Fig. 79. Subcarpații Gorjului. Unitățile de relief, tipurile funcționale și mărimea așezărilor. *1*, Dealuri subcarpatice; *2*, înșeuări; *3*, gruiuri piemontane; *4*, depresiuni subcarpatice; *5*, depresiuni intracolinare; *6*, așezări cu funcție agricolă; *7*, agricolă și industrială; *8*, agricolă și balneoclimaterică; *9*, agricolă și turistică; *10*, industrială; *11*, complexă. A. Populația Subcarpaților Gorjului la recensăminte și în 1986.

terele economice următoarele unități geografice:

a. **Culoarul depresionar subcapatic**, desfășurat continuu de la Tismana la Baia de Fier, sub abruptul munților, se continuă și la est de Olteț în Subcarpații Vîlcii. De munte se leagă printr-un șir de gruiuri piemontane netezite ce se pierd pe nesimțite în suprafața depresiunii, aflată la 250—350 m altitudine absolută. Cele mai extinse gruiuri (cu direcția nord—sud) sînt situate de o parte și de alta a văii Jiului și au altitudini între 370 și 500 m. La est de Jiu dealurile piemontane se restrîng continuu, pe alocurea îngustîndu-se aproape pînă la dispariție.

Culoarul depresionar s-a format „...prin eroziune diferențială într-o arie sinclinală cu un mic graben, în care domină marno-argilele meoțiene ușor cutate și străbătute de o serie de falii longitudinale și transversale" (V. Tufescu, 1966 a, p. 185). În nivelul inițial al ulucului depresionar subcarpatic, rîurile, cu direcție nord—sud, au săpat mici depresiuni mai coborîte cu 100—160 m, care comunică lateral între ele prin șei ușor de trecut, permițînd o ușoară circulație longitudinală. Între depresiunile de la vest de Jiu și cele de la est există evidente deosebiri, primele fiind mai joase, mai netede și mai bine individualizate, celelalte mai înalte și mai compartimentate. Depresiunile de la vest de Jiu: Padeș pe Motru, Tismana în aria de subsidență a văii cu același nume și a afluenților săi, Peștișani pe Bistrița, Runcu pe Jaleș, Stănești pe Șușița, se prezintă ca niște cîmpuri aluvionare largi și netede, cu altitudini în jur de 250 m, în care apele divaghează datorită pantei de scurgere reduse. La est de Jiu șirul depresiunilor se continuă cu cele de la Bumbești-Jiu, Stăncești—Crasna, Novaci, Cernădia, Baia de Fier. Datorită fragmentării, partea estică a ulucului depresionar se prezintă ca o regiune colinară de gruiuri prelungi care separă micile depresiuni și fac legătura cu dealurile subcarpatice din sud.

Conurile de dejecție terasate formate la ieșirea apelor din munți au fost intens folosite ca loc de vatră pentru sate și terenuri agricole. Umanizarea accentuată a Depresiunii Subcarpatice s-a datorat, într-o mare măsură, și existenței unor bogate resurse de apă potabilă (izvoare la poala muntelui, pînza freatică la mică adîncime).

Vatră de veche locuire, culoarul depresionar concentrează circa 31% din populația totală a Subcarpaților Gorjului (fig. 80, 81).

Agricultura, îndeosebi creșterea animalelor și pomicultura, reprezintă ocupația principală a populației. Pe cele circa 65 000 ha de pășuni și fînețe naturale (multe localizate însă în zona montană) se cresc îndeosebi ovine și bovine. Sînt recunoscute în creșterea ovinelor așezările Novaci, Tismana, Crasna, Bumbești-Jiu, Baia de Fier, Runcu, Peștișani, Padeș. Cu un număr de circa 119 000 de ovine (în 1986), culoarul depresionar deține 64% din totalul ovinelor din Subcarpații Gorjului. Prezența numeroaselor conace și adăposturi montane pentru populație și animale, construite pe plaiurile însorite din Munții Parîngului și Munții Vîlcanului, dovedește strînsa legătură a locurilor de aici cu muntele.

Pomicultura s-a dezvoltat prin extinderea plantațiilor pe terenurile în pantă, ocupate în trecut cu pășuni și fînețe naturale slab productive sau cu mărăcinișuri. Cele mai mari suprafețe se întîlnesc pe gruiuri piemontane din cuprinsul comunelor Peștișani, Schela, Turcinești, Tismana, Bumbești-Pițic. Vița de vie, cultivată încă din vechime, este mai răspîndită în așezările situate în apropierea ramei calcaroase de la contactul cu muntele.

La ocupațiile tradiționale ale populației se adaugă și activitățile industriale (exploatările din munții alăturați, de grafit la Baia de Fier și de antracit la Schela, construcțiile de mașini la Bumbești-Jiu etc.). Cel mai important centru industrial din culoarul depresionar devine Bumbești-Jiu, care în ultimul timp a depășit cu mult așezări ca Tismana (cunoscut centru al industriei artizanale), Baia de Fier și chiar Novaci (singurul oraș din regiune), și ca urmare în anul 1989 a fost trecut în rîndul centrelor urbane.

Orașul **Bumbești-Jiu**, situat la ieșirea Jiului din defileu, acolo unde încă din perioada Daciei romane a existat un castru ale cărui urme se mai văd și astăzi, s-a dezvoltat, în decursul secolelor, ca așezare de creștere a animalelor pe baza pășunilor de munte. Locuitorii se ocupau și cu exploatarea lemnului din munții pe care îi dețineau ca proprietate a obștei satului. Cu timpul se dezvoltă unele meșteșuguri, iar în perioada anilor '30 a secolului XX se construiește aici o mică unitate din cadrul industriei construc-

Fig. 80. Cula de la Curtişoara, judeţul Gorj (foto C. P. B.).

ţiilor de maşini. După anul 1950 se dezvoltă în Bumbeşti-Jiu o puternică industrie a construcţiilor de maşini şi ca urmare devine cel mai important centru de convergenţă umană din Subcarpaţii Gorjului (cu excepţia municipiului Tîrgu Jiu), care atrage forţă de muncă din majoritatea aşezărilor situate în Subcarpaţii dintre Jiu şi Gilort. Concomitent se dezvoltă serviciile, se construiesc blocuri de locuinţe, se fac lucrări tehnico-edilitare şi se organizează transporturile pentru muncitorii navetişti. Numărul total al personalului muncitor depăşeşte 9 000, iar populaţia oraşului a ajuns în 1992 la 11 153 de locuitori.

Oraşul Novaci (cu 6 422 de locuitori în 1992) este situat în nordul culoarului depresionar, pe valea Gilortului, la poalele Munţilor Paring, acolo unde coboară drumul care, de la Sebeş, traversează munţii. Menţionat documentar pentru prima dată în secolul XVI, în timpul domniei lui Mihai Viteazul (*Documente*..., 1953), oraşul Novaci s-a format din unirea satelor Novaci-Pămînteni (cu populaţia autohtonă) şi Novaci-Ungureni (cu populaţie de oieri, venită din Mărginimea Sibiului).

Creşterea oilor, ocupaţie tradiţională a celor veniţi de dincolo de munte, este şi în prezent una din activităţile economice de bază ale populaţiei; Novaci este aşezarea cu cel mai mare număr de oi din Oltenia — peste 21 000, în 1986. O parte din forţa de muncă lucrează la exploatarea şi prelucrarea lemnului din munte, la fabrica de cherestea şi binale din localitate, la exploatările carbonifere din Albeni etc.

În Novaci funcţionează cîteva unităţi social-culturale (casă de cultură, liceu, cinematograf, spital, han turistic, magazine) şi

unități ale cooperației meșteșugărești. Orașul constituie o atracție pentru turiști prin pitorescul locurilor, climatul blînd cu efecte curative și pentru faptul că este punct de plecare spre cabana Rînca (situată în Munții Parîngului) și spre alte atracții turistice (Cheile Galbenului, Peștera Muierii).

b. **Dealurile subcarpatice interne** ocupă partea centrală a Subcarpaților Gorjului, despărțind depresiunile subcarpatice din nord de cele intracolinare din sud. Cu altitudini care variază între 300 m în părțile centrală și vestică (Dealul Tîrgului, Dealul Stolojani etc.) și 600 m în partea estică (Dealul Bechenilor, Dealul Seciului etc.), aceste dealuri sînt despărțite de culoarele largi ale văilor Bistriței, Jaleșului, Șușiței, Jiului, Gilortului, Galbenului în masive bine individualizate, chiar izolate. În mare parte au fost acoperite de păduri formate, îndeosebi, din gorun, cer și gîrniță, dar acestea au fost defrișate, iar terenurile folosite ca pășuni și fînețe naturale, terenuri arabile, livezi și vii. Aceste dealuri au o accesibilitate relativ redusă și oferă condiții limitate pentru organizarea vetrelor, astfel că în cuprinsul lor satele sînt rare și mici (fig. 79). În părțile mai înalte predomină pășunile și fînețele naturale, iar pe pantele domoale și mai ales pe versanții însoriți, plantații de vii și pomi fructiferi.

Șirul dealurilor subcarpatice începe, din vest, cu Dealul Sporești (403 m), cuprins între văile Tismanei și Bistriței. Periferic și radiar este brăzdat de numeroase văi torențiale, iar valea Cilnicului, în lungul căreia s-a instalat satul Seuca, aproape că îl despică în două. Urmează Dealul Stolojani (377 m) dintre Bistrița și Jaleș, în mare parte împădurit, dar și cu importante suprafețe acoperite cu vii. Este lipsit de așezări,

Fig. 81. Casa memorială a lui C. Brâncuși de la Hobița (foto C. P. B.).

acestea fiind localizate numai în lungul văilor Bistriţei şi Jaleşului, care îl limitează la vest şi la est. În continuare spre est, între Jaleş şi Şuşiţa, se desfăşoară Dealurile Rasovei (334 m), despărţite în două de valea cu acelaşi nume, în lungul căreia se înşiră pe o lungime de circa 4—5 km satul Rasova. Partea centrală şi cea mai înaltă a dealului este acoperită cu păduri, iar versanţii plantaţi cu vie şi pomi fructiferi. Este traversat de drumul care, venind de la Tîrgu Jiu, străbate culoarul depresionar spre Peştişani şi Tismana. Şirul dealurilor de la vest de Jiu se încheie cu Dealul Tîrgului (349 m), dintre Şuşiţa şi Jiu, care se leagă prin şaua de la Turcineşti cu culmea piemontană desprinsă din munte din dreptul satului Schela, spre a închide culoarul depresionar de la vest de Jiu. Pădurile care acopereau în trecut Dealul Tîrgului au fost defrişate, suprafaţa lui fiind ocupată în prezent mai mult de pomi fructiferi, viţă de vie şi păşune.

La est de Jiu, la circa 4—5 km distanţă, se ridică la o altitudine de 421 m, Dealul Humelor (Bălăneştilor), limitînd spre nord-est marea depresiune a Tîrgu Jiului, prelungită în nord, sub forma unui culoar larg pînă sub munte. Faţa de est dinspre valea Amaradiei, în lungul căreia se desfăşoară satul Bălăneşti, este plantată cu vii. Vinurile de Bălăneşti sînt de multă vreme cunoscute. În rest suprafaţa este acoperită cu păduri, fiind cel mai împădurit deal din Subcarpaţii Gorjului. Între Amaradia şi Blahniţa se extind Dealurile Copăcioasei (453 m), fragmentate de văi aproape paralele (Tărăţel, Valea Rea), care le străbat de la nord la sud. Sînt aproape complet despădurite. Pe faţa sudică s-au instalat cîteva sate (Scoarţa, Copăcioasa, Lazuri, Lintea), în jurul cărora terenurile au fost acoperite cu pomi fructiferi sau sînt folosite pentru alte culturi.

Între Blahniţa şi Gilort se află Dealul Ciocadiei (569 m), acoperit ca şi celelalte cu pomi, vii, păşuni şi fîneţe. La poalele lui, pe valea Blahniţei, s-a dezvoltat staţiunea balneoclimaterică Săcelu, ale cărei ape minerale (sulfuroase, clorurate, bromurate, sodice) au fost folosite de pe vremea romanilor, termele descoperite fiind un indiciu în acest sens. Staţiunea, care are mai mult importanţă locală, dispune de instalaţii pentru băi calde, bazine pentru băi reci, tratamente cu nămol. În ultimul timp aici s-au construit spaţii de cazare (peste 420 de locuri), unităţi social-culturale şi comerciale. În cursul anului 1985 s-a dat în folosinţă noul stabiliment al băilor, dotat cu instalaţii moderne, care asigură efectuarea zilnică a 800 de proceduri.

La nord de confluenţa Gilortului cu Galbenu se extinde, pînă aproape de satul Pociovalişte, Dealul Seciului (588 m), mai puţin fragmentat, pe versanţii căruia se îmbină suprafeţele cu pomi fructiferi, păşuni, fîneţe naturale şi petice de pădure de cvercinee.

Între văile Galbenului şi Gilortului, la vest şi valea Călnicului, la sud, se desfăşoară pe direcţia nord-est—sud-vest, pînă în valea Olteţului, unul din cele mai întinse dealuri din Subcarpaţii Gorjului, Dealul Cîrligeilor (463 m). La poalele lui, în lungul apelor care îl înconjură s-au dezvoltat numeroase sate (Albeni, Călugăreasa, Dobrana, Prigoria, Zorleşti, Sîrbeşti, Bengeşti, Bălceşti etc.) care şi-au extins vetrele îndeosebi pe poduri de terase şi la contactul acestora cu lunca. Singura aşezare care a urcat pe o distanţă de 5 km pe clina nordică a dealului căruia i-a dat numele este satul Cîrligei, a cărui populaţie a defrişat pădurea, rămasă acum mai mult în jumătatea sud-vestică, acolo unde terenul este mai fragmentat şi mai puţin propice pentru folosinţă agricolă. Pantele mai domoale din apropierea satelor sînt plantate cu viţă de vie, pomi fructiferi sau folosite ca terenuri arabile. În bazinul Călnicului s-au descoperit zăcăminte de cărbuni care se exploatează în raza satelor Albeni, Zorleşti şi Prigoria.

La sud-est de valea Călnicului, pînă la contactul cu Piemontul Olteţului, se află Dealurile Bechenilor (614 m), cu punctul cel mai înalt din Subcarpaţii Gorjului, care se continuă spre sud cu cele mai nordice prelungiri ale Piemontului Olteţului. Versanţii mai domoli au permis organizarea în interiorul acestuia a unui număr mai mare de sate (Becheni, Dealul Viei, Bucşana, Roşia de Amaradia), fiind, sub acest aspect, unul din cele mai populate dealuri din Subcarpaţii Gorjului.

c. **Depresiunea intercolinară** are în mare măsură aspect de cîmpie de acumulare fiind „...una dintre depresiunile cele mai tipice din întreg spaţiul colinar pericarpatic" (V. Mihăilescu, 1966, p. 174). În cuprinsul ei se diferenţiază trei compartimente: Depresiu-

nea Ciuperceni—Cîlnic, Depresiunea Tîrgu Jiu și Depresiunea Cîmpu Mare.

Depresiunea Ciuperceni—Cîlnic, reprezentînd partea vestică a depresiunii intracolinare, este formată, ca și celelalte depresiuni, din două trepte. Treapta înaltă, constituită din terasele Tismanei și șaua de la Cîlnic, face legătura cu Depresiunea Tîrgu Jiu. Treapta joasă, cu cea mai mare extindere, se desfășoară în lungul Tismanei și afluenților ei, prelungindu-se spre nord-vest între dealurile Sporești și Negoiești (pe unde se leagă cu depresiunea subcarpatică a Tismanei). La Ciuperceni și la Cîlnic se conturează două piețe de adunare a apelor, frecvent expuse inundațiilor în trecut. Din această cauză satele au căutat părțile mai înalte, instalîndu-se pe terase, pe conuri de dejecție sau pe pantele domoale ale dealurilor, constituindu-se în așezări în general sub 500 de locuitori. Darea în exploatare a zăcămintelor de lignit din bazinul Tismanei a impus, pentru protejarea acestora, îndiguirea Tismanei și dirijarea cursului ei inferior spre incinta de la Ceauru, ceea ce a avut ca rezultat scoaterea de sub pericolul inundațiilor a unor suprafețe agricole.

Depresiunea Tîrgu Jiu, cea mai întinsă din Subcarpații Getici, se prezintă ca o cîmpie aluvială între Dealul Șomănești în vest, șaua de la Copăcioasa în est și Dealul lui Bran în sud. În nord trimite prelungiri sub forma unor culoare în lungul Jiului, Șușiței, Jaleșului, Bistriței.

Partea înaltă este formată din terasele Jiului, larg dezvoltate pe stînga, iar partea joasă din lunca largă, adevărată cîmpie de subsidență, de la sud de Tîrgu Jiu, unde se înregistrează cea mai coborîtă altitudine din Subcarpații Gorjului (169 m). Funcționînd ca arie de subsidență, această parte se înfățișează și ca piață de adunare a apelor, în cuprinsul căreia Amaradia Pietroasă, Șușița, Bistrița au format conuri de dejecție largi și plate, în bună parte terasate. Panta redusă, convergența mai multor ape cu albii divagante și cursuri părăsite, pînza freatică la mică adîncime, favorizează stagnarea apei la suprafață. La viiturile de primăvară și toamnă terenuri întinse sînt expuse inundațiilor. În astfel de condiții aici s-au instalat numai cîteva sate — Bucureasa, Botorogi, Tămășești, Ceauru (primele trei cu un număr mic de locuitori). Populația a preferat terasele Jiului și contactul depresiunii cu dealurile din jur.

Peisajul geografic din Depresiunea Tîrgu Jiu a cunoscut transformări ca urmare a complexului de lucrări executate în sectorul Ceauru—Rovinari (construcția unui baraj și a unei incinte cu rol de atenuare a viiturilor, devierea cursului Jiului, executarea de bazine de retenție și canale colectoare ale afluenților Jiului). Efectuarea acestor lucrări a impus mutarea satelor Ceauru și Bălăcești din perimetrul incintei îndiguite, la sud-est de satul Bălești.

Schimbările peisajului geografic de aici, ca și din lungul culoarului Jiului de la sud au fost generate și de dezvoltarea industrială a municipiului Tîrgu Jiu, de darea în exploatare a unor importante zăcăminte de cărbuni și țiței, care au atras după sine modernizarea drumurilor, construirea căii ferate Tîrgu Jiu—Rovinari, ca și apariția orașului Rovinari.

Municipiul **Tîrgu Jiu**, centrul administrativ-politic al județului Gorj, este situat la întretăierea drumului care vine de la Rîmnicu Vîlcea (prin culoarul depresionar subcarpatic) și merge la Drobeta-Turnu Severin, cu cel care coboară de la Petroșani (prin Defileul Jiului) și se îndreaptă spre Filiași—Craiova. Vatra orașului s-a extins din luncă pe terasele de pe stînga Jiului. Terenurile joase din luncă, cu pînza freatică la suprafață și expuse, în trecut, inundațiilor au fost puțin folosite pentru construcții. Îndiguirea Jiului a făcut ca în prezent orașul să fie ferit de inundații, iar terenurile recuperate să fie folosite mai mult ca spații de agrement sau ca terenuri agricole. Pe dreapta Jiului orașul este extins numai în lungul șoselei spre Drobeta-Turnu Severin.

Încă din perioada romană aici a fost o intersecție de drumuri și o așezare care a îndeplinit funcția de stațiune comercială și poștală (Al. Ștefulescu, 1906). Orașul este menționat pentru prima oară în 1406. După această dată a apărut frecvent în documente istorice, în legătură cu diferite hotărnicii de proprietate, conducerea treburilor obștești, tranzacții comerciale. Din secolul XV, cînd devine reședință județului Jaleș (ulterior denumit Gorj), începe să aibă o viață socială, politică și economică mai închegată. Se dezvoltă îndeosebi ca centru comercial, aici făcîndu-se, în decursul timpului, un intens comerț cu animale, cu cereale aduse din cîmpie și cu mărfuri din Transilvania și chiar de peste hotare. Concomitent încep să se

dezvolte unele meșteșuguri. Cu toate acestea cea mai mare parte a populației era ocupată în agricultură Astfel, în 1859, din cei 2 661 de locuitori aproape 75% erau agricultori, 12% meseriași, 11% comercianți etc. La mijlocul secolului XIX, orașul avea 1 741 de case și alte clădiri, din care peste 91% erau construite din lemn (material care predomina în construcția gospodăriilor din Gorj). Interesant este faptul că din totalul construcțiilor, casele de locuit reprezentau numai 36%, pe cînd clădirile cu alte destinații circa 64%, acestea din urmă fiind în general prăvălii, ateliere, depozite etc., ceea ce denotă importanța acestor îndeletniciri.

În prima jumătate a secolului XX, Tîrgu Jiu s-a dezvoltat tot ca centru comercial, industria fiind reprezentată doar de fabrica de țigarete, cea de cărămizi refractare și cea de confecții. Populația era, ca și în trecut, în majoritate, ocupată în agricultură. Creșterea populației, bazată aproape în totalitate pe sporul natural, a fost lentă, numărul acesteia ridicîndu-se de la 9 763 de locuitori în 1912, la 13 030 în 1930 și la 17 698 în 1948.

În a doua jumătate a secolului XX, cu deosebire după 1968 (cînd este declarat municipiu și reședință a actualului județ Gorj), Tîrgu Jiu a înregistrat o puternică dezvoltare industrială, fapt care a generat un important flux de forță de muncă din mediul rural. Ca urmare, populația a crescut la 34 923 de locuitori în 1966 și la 98 267 de locuitori în 1992[1]. Concomitent cu dezvoltarea industriei și a celorlalte sectoare de activități neagricole a sporit și numărul mediu al personalului muncitor, care depășește 35 000 (din care circa 51% lucrează în industrie și construcții). În prezent în municipiul Tîrgu Jiu sînt localizate cîteva întreprinderi de importanță națională cu diferite profile. Așa sînt combinatul de lianți și azbociment, combinatul de prelucrare a lemnului, întreprinderea de mașini-unelte pentru piese foraj, întreprinderea de sticlărie-menaj, combinatul de articole tehnice din cauciuc regenerat, fabricile de țigarete, de confecții, de nutrețuri concentrate. De asemenea, mai funcționează întreprinderile de industrializare a cărnii, laptelui, legumelor și fructelor, de panificație, Avicola, ca și unități ale industriei locale și cooperatiste. De menționat și existența Întreprinderii Agricole de Stat (cu o suprafață de 8 300 ha teren agricol) și a celei de mașini agricole. Municipiul Tîrgu Jiu asigură pentru economia națională 15% din producția de ciment, 12% din cea de placaje, 8% din cea de plăci din particule aglomerate din lemn. Cele mai mari ponderi în producția globală industrială a municipiului le dețin industria materialelor de construcție (24%), construcțiile de mașini (20%), industria alimentară (17%), chimia (13%), prelucrarea lemnului (12%), confecțiile (8%) etc. (fig. 82A).

Ca urmare a localizării necorespunzătoare în raport cu direcția de circulație dominantă a aerului, unele dintre unitățile industriale situate în nordul și nord-vestul orașului au efecte poluante asupra acestuia. Astfel, combinatul de lianți, situat în nord-vest, degajă cantități mari de pulbere ce ajung pînă în culoarul piemontan al Jiului. Gradul de poluare este accentuat de combinatul de prelucrare a lemnului, de fabrica de produse de cauciuc ca și de crescătoria de porci de la Curtișoara.

Industrializarea orașului s-a reflectat în aceeași măsură în dezvoltarea edilitară, social-culturală, sanitară, învățămînt etc. În Tîrgu Jiu au fost construite noi cartiere de locuințe, totalizînd aproape 20 000 de apartamente și funcționează 10 licee cu diferite profile, o casă de cultură, cinematografe, muzee, spitale (trei) și alte unități sanitare.

Structura internă, care în trecut cuprindea două artere comerciale (Calea Victoriei și Str. Tudor Vladimirescu) în jurul cărora se aflau case tip parter, a fost complet modificată, ca urmare a construcției unităților industriale, social-culturale, sanitare și de locuințe, astfel încît în prezent se disting cîteva zone funcționale (fig. 82). Partea centrală, complet reconstruită, concentrează principalele unități administrative și social-culturale (Institutul de sistematizare și proiectare, Centrul de calcul, clădirea poștei, casa de cultură, Gorj-Hotel, liceul Tudor Vladimirescu etc.), mari magazine, numeroase blocuri de locuințe. În partea nordică (la est de șoseaua Tîrgu Jiu—Petroșani) s-a extins pe circa 5 km lungime zona industrială, cuprinzînd majoritatea întreprinderilor (de prelucrare a lemnului, de sticlă, articole tehnice din cauciuc regenerat, de mașini-unelte, de panificație). În lungul Jiului se contu-

[1] Peste 75% din totalul populației este originară din alte localități.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

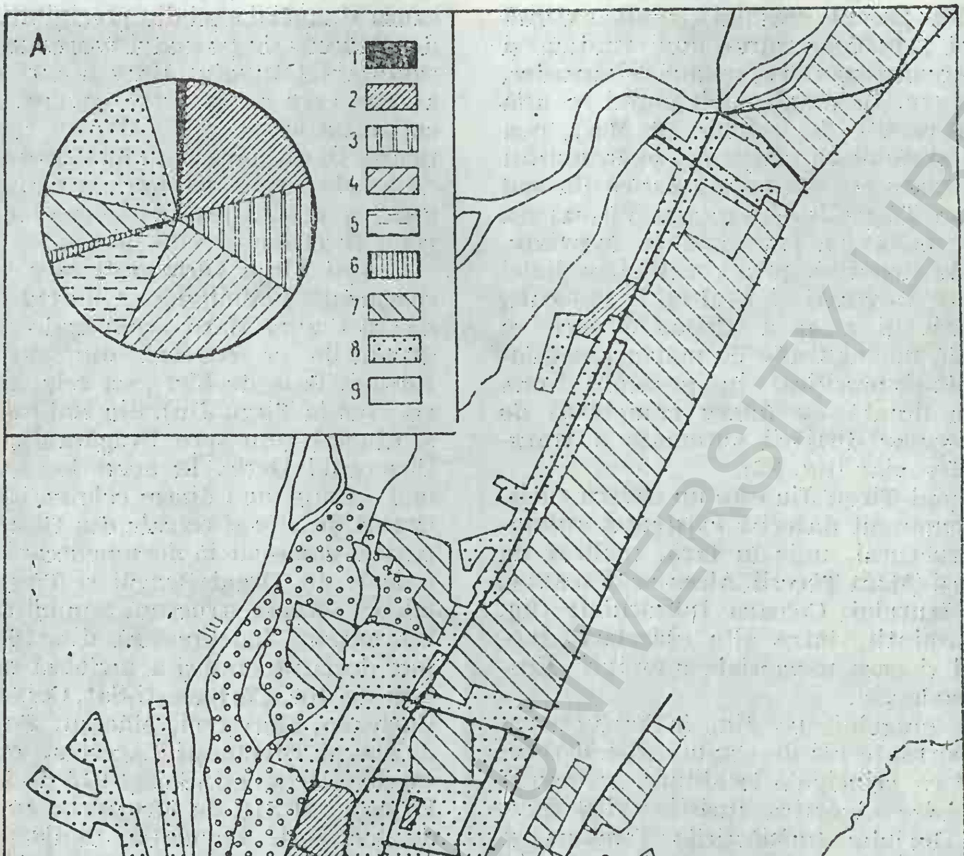

Fig. 82. Municipiul Tîrgu Jiu. Zonele funcționale: *1*, industrială și de depozite; *2*, transporturi feroviare și depozite; *3*, rezidențială; *4*, administrativă, social-culturală, comercială și rezidențială; *5*, agrement, dotări sportive, spații verzi. A. Structura producției globale industriale pe principalele ramuri: *1*, energie electrică; *2*, construcții de mașini, prelucrarea metalelor; *3*, chimie; *4*, materiale de construcții; *5*, lemn; *6*, sticlă, porțelan, faianță; *7*, confecții; *8*, alimentară; *9*, alte ramuri.

BCU IASI / UNIVERSITY LIBRARY

rează zona de agrement (formată în trecut numai din parcul orașului), mult extinsă spre nord prin construirea unui stadion și a altor terenuri sportive, a unui debarcader, ștranduri etc. În sudul municipiului se află un mare cartier de locuințe (9 Mai), nou construit și dotat cu magazine, școli, unități sanitare, piață etc. În partea estică (la sud de șoseaua Tîrgu Jiu—Rîmnicu Vîlcea) s-a dezvoltat zona de transporturi feroviare, auto și de depozite, prin construirea liniei ferate spre Rovinari și a altor linii locale, a autogării și a unor depozite care să corespundă noului trafic de mărfuri și călători, mult intensificat în prezent. Noua gară este dotată cu întreg complexul de clădiri necesar dirijării automate a transportului feroviar (fig. 82).

Municipiul Tîrgu Jiu este un centru turistic bine cunoscut datorită existenței ansamblului structural, unic în țară, realizat de C. Brâncuși (Masa Tăcerii, Aleea cu 12 scaune, Poarta Sărutului, Coloana Infinitului) (fig. 83). De amintit, între alte obiective, monumentul și casa memorială a eroinei Ecaterina Teodoroiu.

Poziția orașului, pe Jiu, la întretăierea unor importante căi de comunicație îl recomandă și ca principală localitate de tranzit spre celelalte obiective turistice din Subcarpații Gorjului (mănăstirile Tismana și Crasna, Muzeul satului de la Curtișoara, castrul roman de la Bumbești-Jiu, casa memorială a lui Constantin Brâncuși din Hobița, izvoarele carstice de la Runcu și Izvarna etc.), ca și spre cele din regiunea montană (schitul Lainici, Defileul Jiului, Peștera Cloșani etc.).

D e p r e s i u n e a C î m p u M a r e, prelungire estică a depresiunii Tîrgu Jiu, de care se leagă prin șaua de la Copăcioasa, este străbătută de Gilort și Blahnița, ale căror lunci și terase ocupă cea mai mare parte a depresiunii. Terasa Cîmpu Mare, extinsă între Blahnița și Gilort, atinge pe alocuri 2,5 km lățime (L. Badea, 1967 a).

La est de Gilort se continuă cu mica Depresiune a Prigoriei, dezvoltată în bazinul Călnicului, între Dealurile Cîrligeilor și Dealurile Bechenilor.

Datorită netezimii și prezenței unor forme de relief înconjurătoare mai înalte, apare ca o unitate morfologică bine precizată. Pe depozitele groase de terasă (pietrișuri și nisipuri acoperite de luturi nisipo-argiloase impermeabile) s-au format soluri compacte cu fertilitate redusă, pe alocuri înmlăștinite din cauza stagnării apei din precipitații în microdepresiunile de pe podul teraselor. De aceea, suprafața Cîmpului Mare a fost evitată de așezări care au preferat contactul teraselor cu dealurile sau a luncilor cu terasele inferioare. În ultimii ani au fost efectuate lucrări de ameliorare a terenurilor mai puțin productive și s-au plantat întinse suprafețe cu pomi fructiferi și viță de vie.

Orașul **Tîrgu Cărbunești** este localizat la confluența Blahniței cu Gilortul, în Depresiunea Cîmpu Mare, acolo unde se întîlnesc drumurile ce coboară din nord (Săcelu, Novaci, Baia de Fier), cu cele care vin din vest (de la Tîrgu Jiu), din sud (de la Filiași) și din est (din spre Drăgășani), traversînd Piemontul Getic. În acest loc a funcționat mult timp unul dintre cele mai importante tîrguri de vite și cereale din Oltenia subcarpatică, cunoscut în documentele istorice sub numele de Tîrgul Bengăi și Tîrgul Gilortului. În actuala structură administrativ-organizatorică funcționează din 1968, cînd a fost declarat oraș și a înglobat satele Blahnița de Jos, Cărbunești-Sat, Cojani, Crețești, Curteana, Floreșteni, Măceșu, Pojogeni, Rogojeni și Ștefănești. Acestea, cu excepția satelor Cărbunești-Sat (1 915 de locuitori) și Pojogeni (1 310 de locuitori), au sub 1 000 de locuitori. Populația totală a orașului Tîrgu Cărbunești se ridică la 9 309 de locuitori (în 1992). Majoritatea lucrează în agricultură, orașul dispunînd de peste 6 700 ha teren agricol. În Tîrgu Cărbunești există o întreprindere de mașini agricole cu circa 200 de angajați (care servește și unitățile agricole din comunele apropiate), o întreprindere agricolă de stat cu peste 400 angajați (cu 2 000 ha teren agricol). Industria este reprezentată printr-o întreprindere de utilaj minier și unități ale industriei locale și cooperatiste, în cadrul cărora se produc ambalaje din lemn, mobilier, confecții textile, tricotaje, produse lactate, zaharoase, cu care se aprovizionează și populația din satele componente și alte localități apropiate.

d. **Dealurile subcarpatice externe**, cea mai sudică unitate de relief din cuprinsul Subcarpaților Gorjului, sînt reprezentate de Dealul lui Bran (333 m) și Dealul Vîrtului, printre care Jiul pătrunde în culoarul larg de la sud, adîncit în Piemontul Getic. Acoperite în mare parte de păduri, aceste

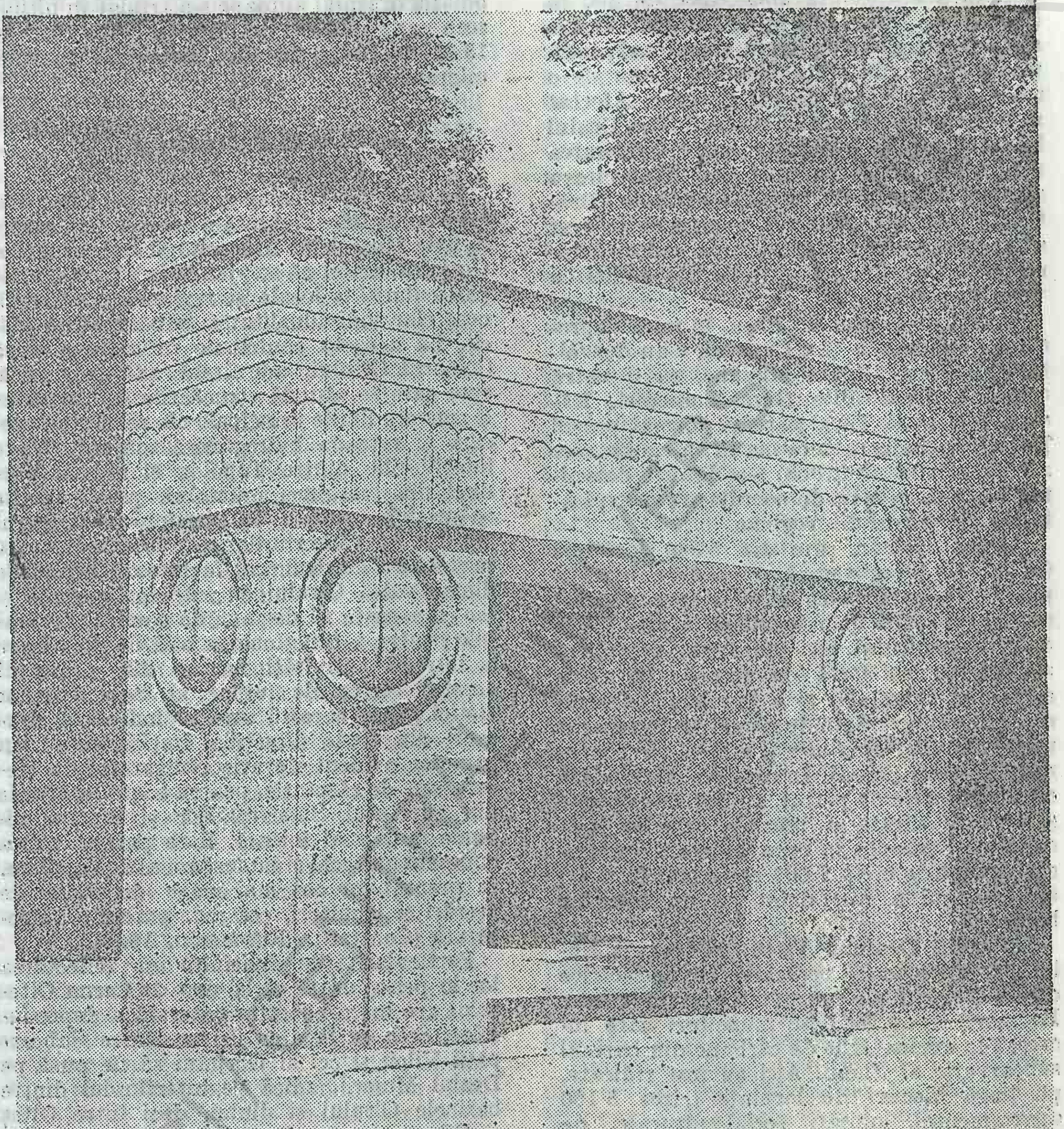

Fig. 83. Poarta Sărutului din ansamblul sculptural realizat de C. Brâncuşi în oraşul Tîrgu Jiu (foto V. Sencu).

dealuri sînt bine individualizate, deşi altitudinea lor absolută abia trece de 300 m (Dealul lui Bran, 333 m). Amîndouă reprezintă fragmente din terasa superioară, înălţate neotectonic şi fragmentate radiar de o reţea relativ densă de văi şi ogaşe. Afectat neuniform de mişcările neotectonice, Dealul lui Bran are în jumătatea estică înfăţişarea unui platou înalt pe care s-au fixat cîteva sate înconjurate de terenuri agricole (Brătuia, Merfuleşti, Trocani), pentru ca în vest să se prezinte sub forma unor culmi deluroase împădurite, separate de văi adînci cu versanţi repezi.

La sud de Dealul lui Bran, în mica depresiune de obîrşie a văii Cioianei, s-au dezvoltat, pe circa 12 km lungime, ca o vatră continuă, localităţile Gura Lumediei, Răsina, Ţicleni şi Tunşi care au format oraşul **Ţicleni**. Includerea acestuia în categoria aşezărilor urbane (în 1968) s-a datorit dezvoltării sale ca centru de coordonare a exploatărilor de petrol din regiune.

Oraşul Ţicleni, care are 5 349 locuitori (în 1992), înregistrează o creştere lentă a populaţiei ca urmare a unui spor natural redus şi plecării unor locuitori în alte părţi, datorită faptului că industria petrolieră solicită puţină forţă de muncă. În afara extracţiei petrolului şi a gazelor, industria mai este reprezentată de o unitate de reparat utilaj petrolier şi minier şi unităţi ale cooperaţiei meşteşugăreşti. În raza oraşului, odată cu zăcămintele de petrol, au fost descoperite şi izvoare sărate şi termale care au fost captate şi folosite în cura balneară, practicată anual de circa 7 000 persoane. În acest scop oraşul a fost dotat cu un complex balnear.

La sudul Dealului Vîrţu, pe dreapta Jiului, în apropierea centralei termoelectrice de la Rogojel s-a construit centrul minier **Rovinari**, unde locuiesc muncitori care lucrează la exploatările de cărbune din bazinul subcarpatic al Jiului. Aici au fost ridicate, pe lîngă blocuri de locuinţe (circa 3 100 apartamente), unităţi social-culturale, de învăţămînt (liceu minier cu 24 clase, atelier pentru practica productivă), sanitare (spital cu 250 paturi, policlinică etc.), comerciale, de prestări de servicii etc. În anul 1981 a fost declarat oraş. În prezent aici funcţionează combinatul miner Rovinari, în cadrul căruia lucrează circa 18 000 de muncitori, întreprinderea de utilaj minier cu aproape 3 500 de muncitori, unităţi de reparaţii etc. Populaţia oraşului aproape s-a triplat în ultimii zece ani (4 336 de locuitori în 1982 şi 13 357 în 1992), datorită, îndeosebi, sporului migratoriu.

4.2.1.3. *Subcarpaţii Vîlcii*

La vest de Topolog şi la est de Olteţ are loc o schimbare treptată a ceea ce este caracteristic Muscelelor Argeşului şi Subcarpaţilor Gorjului, astfel că se ajunge la apariţia unor particularităţi locale şi regionale care definesc clar individualitatea Subcarpaţilor Vîlcii. La aceasta contribuie în mare măsură Culoarul Oltului, adevărată axă geografică, spre care se afundă structurile subcarpatice şi converg liniile principale ale reliefului, precum şi reţeaua hidrografică majoră. Toate interfluviile dintre Topolog şi Cerna, pornind din marginea muntelui, parcă anume se arcuiesc spre a se termina în Culoarul Oltului, iar văile rîurilor care le separă, toate purtătoare de drumuri, facilitează legăturile dintre valea Oltului cu întreaga regiune şi fac ca aceasta să dispună de condiţii favorabile pentru a funcţiona ca axă de polarizare a întregii activităţi umane din cuprinsul acestui sector de mijloc al Subcarpaţilor Getici. Spre această arie se îndreaptă drumuri din toate direcţiile, imprimîndu-i un caracter evident de arie obligatorie de trecere sau de răspîntie, pentru toate legăturile din cuprinsul Subcarpaţilor şi dintr-o regiune mult mai întinsă. Este partea care a cunoscut un vechi şi intens proces de populare, în prezent cu cea mai mare densitate de aşezări şi locuitori, cea mai puternic antropizată (Constanţa Rusenescu, 1968).

Particularităţile reliefului şi reflectarea lor în peisaj arată că la vest de Cerna Olteţului are loc o coborîre generală a depresiunilor, ceea ce face ca limita dintre Subcarpaţii Vîlcii şi cei ai Gorjului să fie pusă pe Dealul Muierii, adică pe interfluviul dintre bazinele Oltului şi Jiului, deci între Olteţ şi Gilort. Asupra limitei de est s-au exprimat mai multe opinii cu argumente pentru fixarea ei pe Olt sau pe Topolog. Dar s-a emis şi ideea (bazată pe menţinerea caracterelor geomorfologice de muscele în dealurile de la vest de Olt) de a limita spre est Subcarpaţii Vîlcii la valea rîului Olăneşti. Fără îndoială că există asemănări între dealurile dintr-o parte şi alta a Oltului, fără

a se ajunge la o identitate cu muscelele propriu-zise și tocmai acest fapt arată că aici se îmbină trăsături subcarpatice (de muscele înalte, fragmentate adînc, de dealuri scunde pe structură cutată, de depresiuni de contact, de culoare largi în lungul văilor principale, toate puternic umanizate etc.) care, prin modul lor de asociere, dau individualitatea geografică a Subcarpaților Vîlcii.

Valea Oltului a fost îndeobște considerată ca limită fizico-geografică între Subcarpații Olteniei și Muscelele Argeșului (avîndu-se în vedere și discontinuitatea pe care o produc în distribuirea elementelor fizice), dar, mai mult decît o limită, ea reprezintă un culoar de polarizare a activității din aria vecină nu numai de la vest, ci și de la est. Ca urmare, dealurile dintre Olt și Topolog aparțin unui singur sector subcarpatic, iar limita lui estică se află pe stînga Topologului, adică pe culmea dintre bazinele Oltului și Argeșului, prelungire nordică a Piemontului Cotmenei.

În nord, din valea Oltețului și pînă în cea a Topologului, depresiunile de sub munte Horezu–Olănești–Muereasca–Călimănești–Berislăvești–Sălătrucu subliniază clar diferențele dintre regiunea de munte și cea subcarpatică și, prin aceasta, limita dintre cele două unități. Între pîrîul Costești și pîrîul Debrădet, condițiile tectonice și litologice n-au mai favorizat formarea culoarului depresionar ca la est și la vest de cele două văi, astfel că între munți și Subcarpați contactul nu mai este tot așa de clar. Aici așezările sînt mai puțin numeroase, iar ca utilizare a terenului predomină pădurea. Puțin mai la sud, însă (în est, pînă în rîul Olănești), denivelarea ce se schițează în nordul șirului de lărgiri Bărbătești–Suseni–Zmeurătu (care corespunde aproximativ contactului dintre formațiunile paleogene și cele miocene) apare ca o limită clară între munți și Subcarpați (L. Badea, 1963).

Spre piemontul de la sud, limita nu este, însă, atît de precisă cît s-a considerat că ar fi dată, în general, de cuesta care mărginește spre nord cuvertura de pietrișuri piemontane. La est de Cerna Oltețului, caracterele și funcționalitatea reliefului nu sînt întru totul dependente de repartiția formațiunilor pliocene și cuaternare. Chiar dacă mai persistă resturi din cuvertura piemontană pe interfluviile dintre Luncavăț și Topolog, aspectele reliefului, utilizarea terenurilor, peisajul și gradul lui de umanizare oferă suficiente argumente pentru a include aceste culmi în unitatea geografică a Subcarpaților și a menține limita acestora în lungul Luncavățului, de la Popești pînă la Olt, apoi, în continuare spre est, pînă în valea Topologului.

Caracterul orografic dominant rezultă din asocierea fragmentării în culmi relativ înguste și paralele, orientate nord–sud, dar ușor convergente spre Olt, cu șirurile de depresiuni și șei joase, condiționate tectonic și mai ales litologic, în sensul dezvoltării formațiunilor geologice paralel cu marginea munților.

Dispunerea dealurilor și depresiunilor într-o adevărată rețea, mai clar decît în oricare altă parte a Subcarpaților Getici, a dat posibilitatea formării unei foarte dense rețele de așezări și a uneia de drumuri spre a lega așezările între ele și cu valea Oltului.

Sub munte, continuînd culoarul subcarpatic al Gorjului, Depresiunea Hurezului se închide la pîrîul Costești, dar se leagă tot în această parte estică, prin șaua de la Negrulești, cu lărgirea de pe rîul Otăsău, de la Pietrari. Prin intermediul acesteia se continuă (în partea centrală a Subcarpaților Vîlcii) cu Depresiunea Stoenești–Bunești, prelungită în sud, cu culoarul Govorei, pînă la Olt. Tot așa de bine conturat este și culoarul rîului Olănești, lărgit mult la Păușești-Măglași (în dreptul confluenței pîrîului Debrădet cu rîul Olănești), unde șirul de lărgiri Dobriceni–Zmeurătu se leagă cu acesta. Mult mai bine individualizat este, însă, culoarul de contact dintre Valea Cheii și Topolog (Băile Olănești–Muereasca–Călimănești–Berislăvești–Sălătruc), sculptat subsecvent în formațiuni predominant marnoase paleogene, cu cea mai mare dezvoltare pe Olt și în stînga acestuia, în depresiunea Călimănești–Sălătrucel–Berislăvești, drenată de pîrîul Coisca (L. Badea, 1960).

Dealurile subcarpatice vîlcene au o energie mai redusă decît Muscelele Argeșului, dar sînt ceva mai semețe și mai puțin domoale decît dealurile Gorjului. Ele oferă imaginea unui relief mai răvășit de eroziune, dar incadrat unor sectoare cu particularități determinate de caracterele structurii dominante. De exemplu, la nord de șirul lărgirilor Negrulești–Pietrari, Stoenești, Păușești-Măglași, Vlădești–Rimnicu Vîlcea se desfășoară un grup de dealuri înalte de peste 700 m,

dezvoltate pe formațiuni paleogene și miocene monoclinale, în care domină succesiunile de cueste. Ele se aseamănă cu muscelele de la est de Topolog prin fragmentare, energie de relief și pante accentuate. Sînt mai împădurite decît dealurile de la sud, cu păduri încheiate mai ales pe abrupturile de cuestă, orientate ca dosuri de deal cu fețele structurale sudice peticite de fînețe și numai sporadic de livezi, mai cu seamă în împrejurimile satelor. La sud de Depresiunea Hurez și de șirul lărgirilor mai sus amintit se desfășoară dealuri formate pe structuri mio-pliocene cutate, la vest de Bistrița, reprezentate prin anticlinalul recutat și faliat al Măgurii Slătioarei (M. G. Filipescu, 1943). Cele mai accentuate complicații tectonice sînt în sectorul Ocnele Mari, datorate masivelor de sare ajunse la zi prin anticlinalul Ocnele Mari—Titireciu (Gr. Popescu, 1954), în lungul căruia s-a adîncit parțial Pîrîul Sărat spre a forma butoniera Ocnele Mari—Ocnița (L. Badea, D. Bălteanu, 1978). Condiționările structurale și tectonice nu se reduc, însă, numai la formarea acestei butoniere, pentru că văile rîului Olănești și pîrîului Debrădet sînt axate pe falii: Măgura Slătioarei este pusă în evidență ca anticlinal recutat și înălțat, depresiunea subcarpatică de la nord corespunde unui sinclinal cu flancurile faliate, iar valea Oltului, între Rîmnicu Vîlcea și Băbeni, se înscrie pe aria de afundare structurală, ușor activă și în cuaternar (fig. 84 B).

Latura de sud a Subcarpaților Vîlcii, de la contactul cu piemontul relict, este formată din dealuri înscrise pe formațiuni sarmatice (pornind din flancul sudic al Măgurii Slătioarei), pliocene și cuaternare cu structură monoclinală, ceea ce face ca dispunerea rocilor în benzi, orientate de la vest la est, să fie subliniată de succesiunea aliniamentelor de cueste în unghi.

Cele trei sectoare, cu relief atît de clar diferențiat morfometric și morfogenetic și ca posibilități de utilizare, se deosebesc și sub raportul resurselor subsolului. Dacă dealurile cu aspect de muscele, sculptate în formațiuni predominant paleogene, oferă numai izvoarele minerale cloruro-sodice-sulfuroase din aliniamentul Costești—Olănești—Muereasca—Călimănești, dealurile de la sud, complicate tectonic, conțin zăcămintele de sare de la Ocnele Mari, apele minerale de zăcămînt de la Băile Govora și zăcămintele de hidrocarburi de la Băbeni—Galicea și Folești. Mai la vest, în dealurile monoclinale pliocene dintre Luncavăț și Olteț sînt puse în evidență zăcămintele de lignit din fîșia Cucești—Cernișoara—Berbești—Alunu (fig. 84A).

Denudarea activă din cuaternar (stimulată și de un proces neotectonic mai accentuat de la vest la est — Mihaela Dinu, A. Cioacă, 1987) și manifestată ritmic s-a soldat cu dezgroparea în cea mai mare parte a structurilor subcarpatice de sub cuvertura piemontană, cu apariția unei succesiuni de trepte în partea superioară a versanților și cu crearea sistemului de terase (7—8), începînd cu nivelul de 200—220 m altitudine relativă. Acest sistem este bine păstrat pe Olt, Bistrița și Luncavăț, în latura sudică a Subcarpaților (L. Badea, 1981, 1983).

Mobilitatea accentuată a reliefului este reflectată direct de intensitatea proceselor de denudare și de cantitatea considerabilă a materialelor transportate în albii și reținute acum în lacurile de acumulare de pe Olt. La instabilitatea generală, de fond, a versanților s-au adăugat efectele modificărilor antropice ale mediului cu implicații mari asupra fondului funciar. Deplasările în masă au o frecvență mare și ele au precumpănit în procesul de prelucrare a versanților, dîndu-le un aspect vălurit sau în trepte. Sub acțiunea lor s-au format acele mici lărgiri și depresiuni de obîrșie cu forme domoale în care s-au dezvoltat numeroase așezări omenești.

Dispersarea populației într-un număr mare de sate mici și foarte mici (mai mult de 3/4 din total au sub 750 de locuitori) este consecința directă a caracterelor reliefului și a structurii formei de proprietate. Satele libere, moșnenești, foarte numeroase aici, au avut un număr de locuitori redus. Sînt puțin numeroase satele care au, în 1977, între 1 500 și 2 500 de locuitori — Jiblea Veche (1 986 de locuitori), Costești (1 667), Polovragi (2 472), în Depresiunea Subcarpatică, Bărbătești (2 075), Pietrari (2 007), Pietrarii de Sus (1 732), în dealurile dintre Olt și Bistrița, Sălătrucu (1 717) în valea Topologului etc., iar cele cu peste 2 500 de locuitori pot fi considerate adevărate excepții: Vaideeni (3 004 de locuitori), Băbeni (3 444 de locuitori) (fig. 85). Acestea au funcții social-economice diferite: Vaideeni se remarcă printr-o foarte dezvoltată economie pastorală și forestieră,

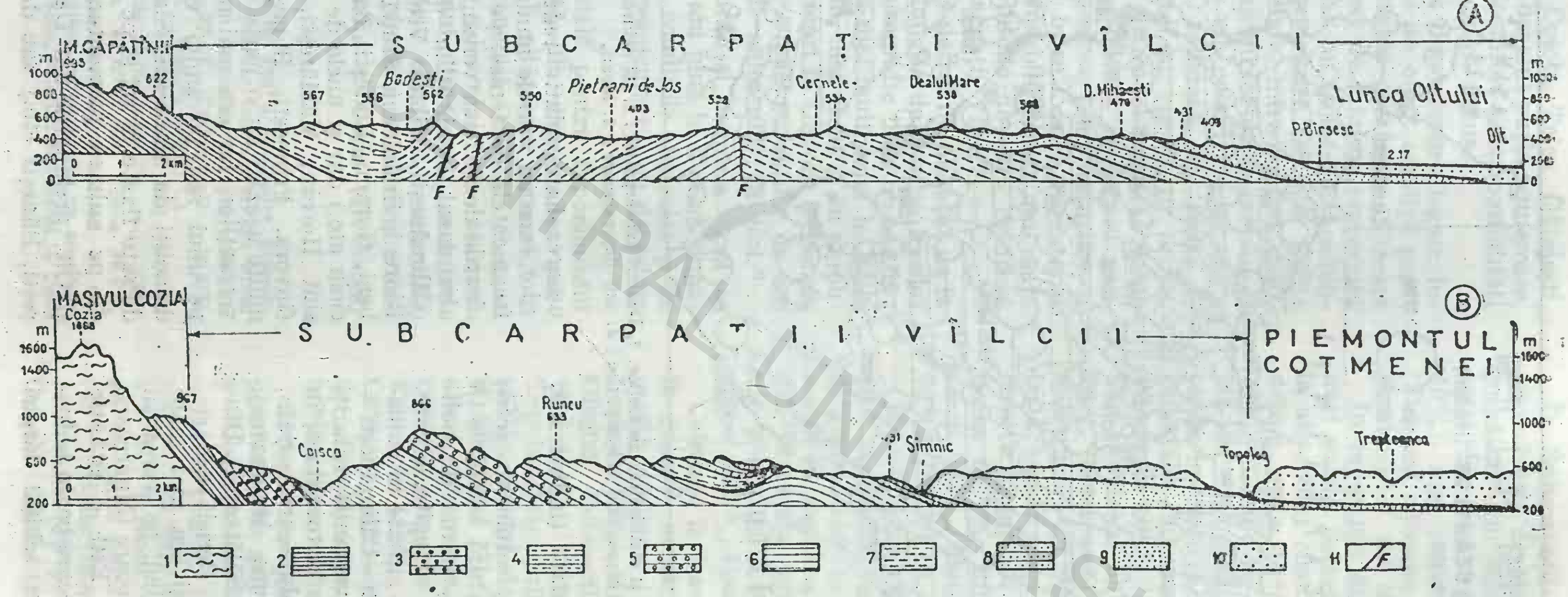

Fig. 84. Profile geologice pe culmile dintre Cîrșău și Govora (A) și dintre Olt și Topolog (B). *1*, Gnaisul de Cozia; *2*, cretacic superior; *3*, eocen; *4*, oligocen; *5*, burdigalian; *6*, helvețian; *7*, miocen superior; *8*, pliocen inferior; *9*, pliocen superior; *10*, cuaternar; *11*, falii.

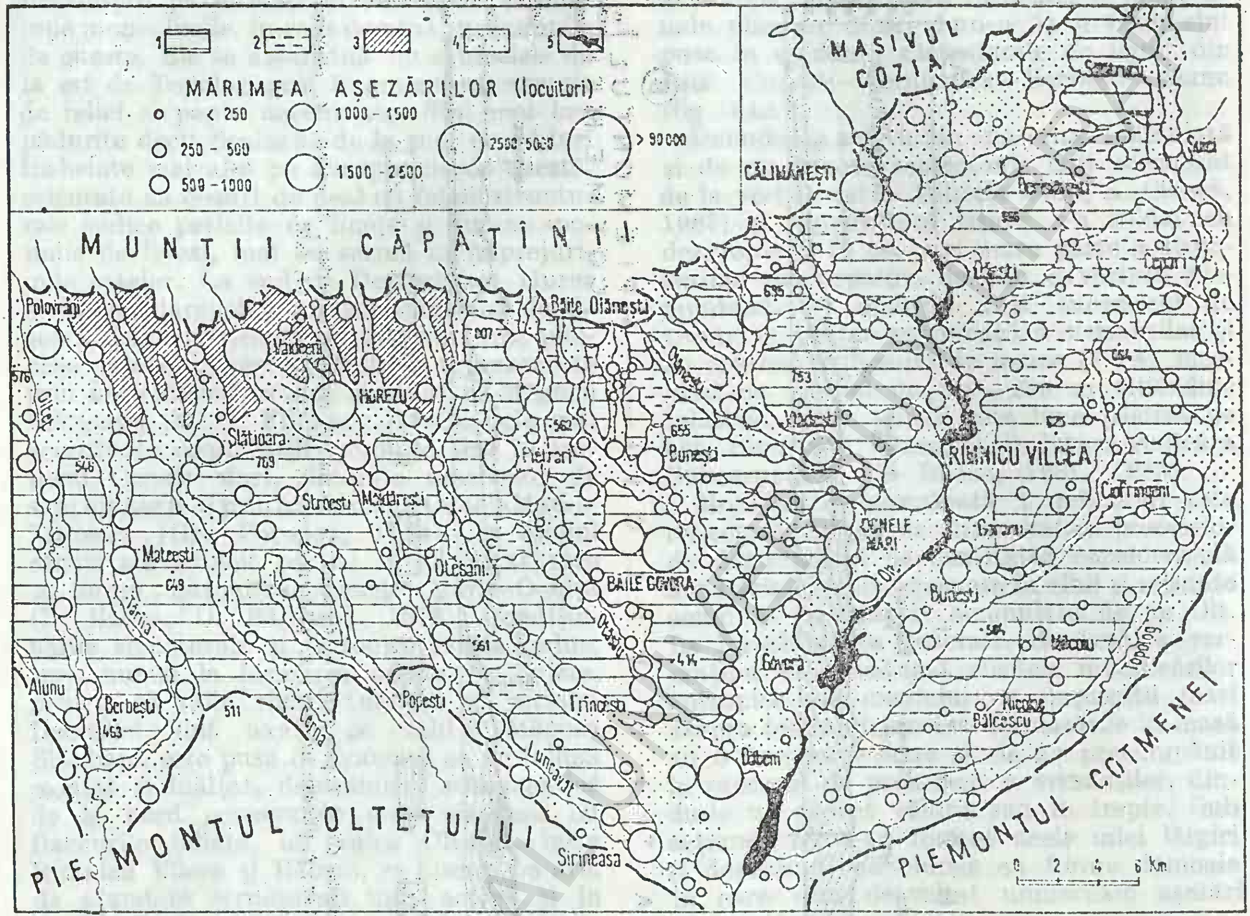

Fig. 85. Subcarpații Vîlcii. Relieful și distribuirea așezărilor. *1*, Dealuri subcarpatice ; *2*, șei deluroase ; *3*, gruiuri deluroase aparținînd depresiuni subcarpatice ; *4*, arii depresionare ; *5*, lacuri.

iar Băbeni prin funcții mixte (industriale, agricole, pastorale).

În marea lor majoritate, satele au vetre cu structură răsfirată, textură neordonată (unele chiar întortochiată), forme de poligoane neregulate sau forme alungite, liniare.

Cele mai multe din satele situate în culoarul submontan Băile Olănești—Călimănești—Berislăvești se află pe versanții vălurіți și modelați de alunecări, fie în totalitate, în cuprinsul unor bazine de alunecare — Șuta, Pripoara, Andreiești (comuna Mureasca), Șerbănești, Pătești (comuna Sălătrucel), Dîngești, Rădăcinești (comuna Berislăvești) —, fie cu un nucleu în vale și cea mai mare parte a vetrei satului urcînd pe versanții acoperiți cu coluvii de alunecare (Muereasca de Sus, Berislăvești etc.). Este o situație care se repetă aproape în fiecare bazin hidrografic secundar, unde s-au schițat lărgiri ușoare. Este relativ redus numărul așezărilor care au vetrele numai în lunci sau pe fragmentele de terase, pe agestre și pe glacisurile de la baza versanților. Așa este mai ales cazul localităților din lungul Oltului (Călimănești, Jiblea Veche, Jiblea Nouă, Rîureni, Stolniceni, Stupărei, Mihăești, Băbeni, Goranu, Budești, Barza, Bîrsești, Bercioiu etc.) dar și unele de pe alte rîuri, cum sînt Horezu, Măldărești, Costești, Bistrița, Govora, Frîncești, Bunești etc. Cele mai multe așezări au o parte a vetrelor la baza versanților, iar cea mai mare parte extinsă pe unul sau pe ambii versanți, de obicei domoliți de alunecări. Sînt și cîteva cazuri de sate fixate în șei și pe interfluvii, ca cele de pe culmea piemontană dintre Topolog și Olt, prelungită din Dealul Negru (Izbășești, Bănești etc.) sau de pe culmile de la

vest de Olt (Buda, Cosota, Țeica, Gătejești, Curăturile, Mirești), dar sînt puțin numeroase, mici ca număr de locuitori și cu posibilități de dezvoltare economică reduse.

Culoarele și ariile depresionare legate într-o adevărată rețea au oferit condiții prielnice pentru dezvoltarea așezărilor. Fiecare depresiune, indiferent de mărime, reprezintă un loc adăpostit, dar nu izolat, cu posibilități de legături lesnicioase în mai multe direcții. Nefiind izolate, între masive deluroase înalte, în cuprinsul lor nu se instalează inversiuni termice, cu coborîri accentuate ale temperaturii, și, totodată, sînt ferite de invaziile de aer rece cu viscole în timpul iernii [1]. În timpul perioadelor foarte calde se înregistrează o evidentă moderare submontană (cu diminuarea temperaturilor și aerisire zilnică prin brize locale), caracteristică deosebit de favorabilă pentru ambianța în care se află stațiunile de cură balneară și odihnă din Subcarpații Vîlcii [2].

Climatul local este destul de nuanțat de la un loc la altul, în funcție de poziția locului față de ansamblul orografic în care se află : ușor răcoros, dar cu mai mult calm la Băile Olănești, de exemplu, mai uscat și cu amplitudini termice mai mari la Govora și Ocnele Mari, mai frecvent supus curenților de aer canalizați în lungul culoarului Oltului.

Cu toate înghețurile și brumele tîrzii ce pot surveni în unii ani pînă în a doua jumătate a lunii aprilie, condițiile climatice și de sol sînt favorabile pomiculturii, cu deosebire culturii prunului.

O mențiune specială pentru topoclimatul cu nuanță îndulcită din depresiunea subcarpatică unde, sub adăpostul muntelui și prin expunerea generală sudică (fără a exclude influența calcarului din Masivul Arnota și a gnaisului din Cozia), se întrunesc condiții pentru creșterea castanului comestibil, în apropierea mănăstirilor Polovragi, Hurez, Bistrița și Cozia (I. Conea, 1932 b) [3].

[1] În timp ce în partea de sud a dealurilor piemontane vîlcene, cele mai scăzute temperaturi au ajuns la −33.5°C (Drăgășani), în depresiunile subcarpatice au coborît numai pînă la −27.0°C (Călimănești −25.0°C, Rîmnicu Vîlcea −26,0°C, Govora −27.0°C).

[2] La fel, temperaturile maxime sînt mai mici cu 2−4°C, decît în dealurile piemontane din sud : Călimănești 38.0°C, Govora 37.0°C, Rm. Vîlcea 39.9°C.

[3] Aceleași condiții topoclimatice, cu adăpost și expunere sudică, permit cultura viței de vie, cu rezultate foarte bune, la Jiblea Veche, pe clina sud-estică a Dealului Păușa.

În Subcarpații Vîlcii proporția terenului agricol este de aproximativ 46% și aproape jumătate din această suprafață este alcătuită din pășuni și fînețe naturale (aproape 49%), mai puțin de 1/3 din teren arabil (31%) și aproape 1/5 din livezi și pepiniere pomicole.

În repartiția diferitelor categorii de terenuri există deosebiri mari de la o comună la alta. Sînt comune în care terenul agricol deține peste 70% din suprafață (Păușești 75%, Alimpești, Tomșani și Mateești în jur de 72%, Slătioara 71% etc.), dar și altele în care pădurea ocupă mai mult de jumătate din moșia lor (fig. 86A). Acesta este cazul așezărilor de la contactul cu muntele (Vaideeni 65%, Horezu 64%, Costești 76%, Muereasca 52%, Călimănești 66%, Sălătruc 75%), ca și al unora mai de la sud, în a căror suprafață administrativă intră masive deluroase bine împădurite (Șirineasa 61,5%, Runcu 61%, Nicolae Bălcescu 61%, Băile Govora 57%, Goranu 55%) (fig. 86 B).

Pentru unele localități pășunile și fînețele reprezintă o categorie principală de utilizare. Acestea sînt cele care își întind moșia în regiunea de munte și ajung ca 2/3 din suprafața agricolă să fie reprezentată din pășuni și fînețe (Berislăvești 70%, Sălătrucel 64,5%, Costești 61% etc.).

Cele mai întinse suprafețe arabile le dețin, în general, așezările din lungul rîurilor mai mari : Galicea (72,1%), Băbeni (68,3%), Budești (60%), Mihăești (56%) etc., în Valea Oltului, Poienarii de Argeș (34,5%), Tigveni (34%), Ciofrîngeni (33,5%), în cea a Topologului, Șirineasa (43%) și Tomșani (37%), de pe Luncavăț, Polovragi (37%) și Alimpești (31%) de pe Olteț, dar sînt și altele, din partea sudică a Subcarpaților cu suprafețe arabile întinse : Bunești (52%), Frîncești (46%), Ocnele Mari (45%) etc. Culturile agricole predominante sînt cele de cereale (porumb), leguminoase pentru boabe, legume și zarzavaturi.

Livezile de pomi fructiferi și pepinierele pomicole sînt mai întinse în jumătatea estică a Subcarpaților Vîlcii.

Dacă pentru întreaga regiune proporția pomilor nu depășește, în general, pe comune, 1/3 din terenul agricol, numeroase așezări au cu mult peste această proporție : Cepari (42%), Băile Olănești și Băile Govora (41%), Muereasca (39%), Păușești-Măglași (38,0%), Ocnele Mari (37,0%), Goranu (36,0%),

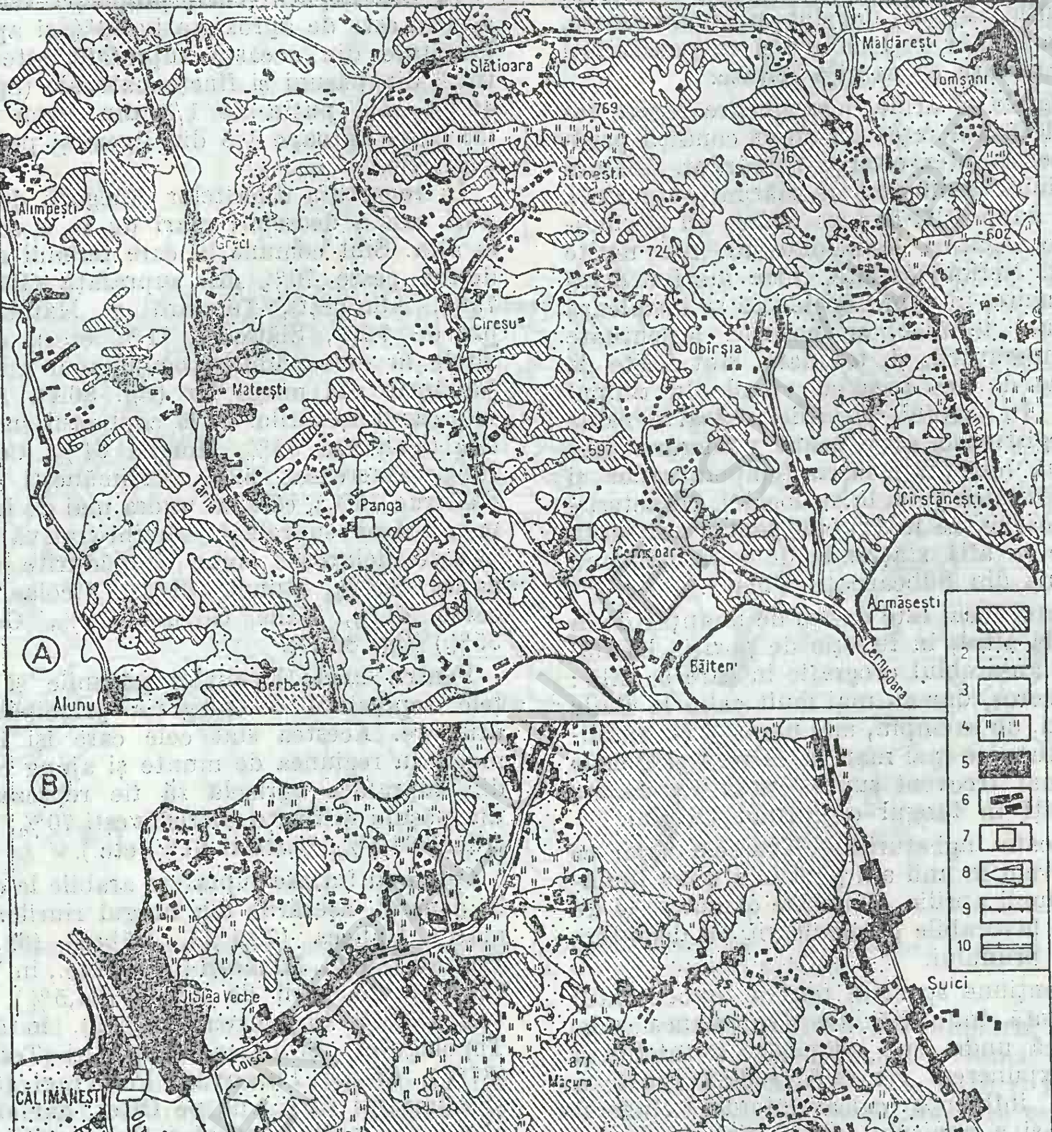

Fig. 86. Modul de utilizare a terenurilor în Subcarpații Vîlcii dintre Olteț și Luncavăț, la sud de depresiunea subcarpatică (A) și dintre Olt și Topolog (B). *1*, Pădure; *2*, livezi; *3*, teren arabil și arabil cu pomi; *4*, pășuni; *5*, vii; *6*, localități; *7*, exploatări de lignit; *8*, lac de baraj; *9*, cale ferată; *10*, drumuri.

Milcoiu (35,0%), Şuici (35,0%) etc. În livezi predomină prunul şi mărul, iar o mare parte a producţiei de fructe se prelucrează la fabrica de conserve de la Rîureni.

Agricultura, în care creşterea animalelor şi pomicultura ocupă un loc de seamă, reprezintă ocupaţia de bază, tradiţională, a majorităţii populaţiei. Dar suprafeţele de terenuri agricole, totuşi reduse, au obligat populaţia să folosească şi alte resurse, fapt oglindit în caracterul complex al activităţilor rurale şi în practicarea unor meşteşuguri. În cazul aşezărilor de lîngă munte se adaugă activităţile forestiere. În ultimele decenii s-au adăugat activităţile industriale pe seama valorificării resurselor locale: la Băbeni, Oteşani, Berbeşti, Alunu, Tigveni etc.

Timp de mai multe secole, viaţa social-economică a fost influenţată de exploatarea şi comercializarea sării de la Ocnele Mari. Se presupune că urmele materiale din epoca dacică au la bază locuiri de aproape 4 000 de ani, de cînd tracii au exploatat acest zăcămînt (D. Berciu, 1967). Necropola tumulară de la Ferigile (comuna Costeşti) atestă locuiri ce aparţin epocii de tranziţie de la neolitic la epoca bronzului şi din epoci ulterioare, pînă în evul mediu timpuriu (Al. Vulpe, 1967). Apare, aşadar, firesc numărul mare al aşezărilor menţionate documentar pînă în secolul XVIII.

În regiunea saliferă au apărut primii germeni ai vieţii urbane, oraşele Ocnele Mari şi Rîmnicu Vîlcea, deşi cu mari diferenţe între ele, au fost, totuşi, cele mai importante. Centre de schimb şi cu o reţea slabă de unităţi de producţie meşteşugărească, aceste oraşe au avut o evoluţie lentă şi oarecum asemănătoare pînă la începutul secolului nostru. Punerea în valoare a apelor minerale a dus, relativ recent, la formarea staţiunilor balneoclimaterice: Băile Govora, Băile Olăneşti, Călimăneşti şi Căciulata (Constanţa Rusenescu, 1968, 1969).

În secolul XIX şi în prima jumătate a secolului XX, evoluţia numerică a populaţiei a avut un ritm de creştere continuu, dar lent şi fără mari variaţii. Pentru prima jumătate a secolului XIX numărul locuitorilor este evaluat la aproximativ 70 000 (în anul 1831). În 1899 populaţia ajunsese la 188 000 de locuitori, la 225 700 în 1977 şi la peste 290 000 în 1985.

Între 1912 şi 1985 ritmul mediu de creştere a populaţiei a fost de peste 11‰, ceva mai accentuat în ultimii ani (14‰). În ultimii 25 de ani, pe întreaga regiune se înregistrează o sporire mai accentuată a populaţiei urbane. În 1912 populaţia urbană era de 32 600 de locuitori, în 1966 a ajuns la 57 700 (25,6%), în 1985 la 116 300, iar în 1988 la 131 000 de locuitori (45% din populaţia totală). Ritmul mediu de creştere a fost de 36‰ (mai accentuat în ultimii ani) şi a fost asigurat printr-un spor migratoriu provenit de la sate, în deosebi din judeţul Vîlcea.

Populaţia rurală a sporit lent şi chiar foarte lent în multe localităţi şi perioade, înregistrînd un ritm de creştere de 4,6‰. Condiţiile de aşezare şi resursele fiecărui sat au determinat o mare variaţie a dinamicii populaţiei pe localităţi. Ca urmare, se întîlnesc sate cu creşteri rapide şi sate cu populaţie stagnantă sau care scade. Numărul acestora din urmă a sporit în ultimii 15 ani.

Sporul natural a prezentat curbe diferite pe cele două medii de viaţă. În anul 1985, acesta era de 8,3‰ în oraşe, de 5,8‰ în comunele suburbane şi foarte mic în comunele rurale (0,2–0,6‰).

Mişcarea migratorie spre Subcarpaţii Vîlcii are, de mai mulţi ani, un rol secundar în sporirea numerică a populaţiei. Pe ansamblul regiunii, sosirile întrec cu puţin plecările, dar pe medii de viaţă apar diferenţe mari datorită în special municipiului Rîmnicu Vîlcea, unde se înregistrează afluxuri însemnate. La sate se înregistrează plecări continue şi în număr mare (în majoritatea comunelor plecările întrec sosirile).

Distribuirea neuniformă a populaţiei în aşezări foarte diferite ca mărime şi ca mod de dispersare în teritoriu, reflectă direct gradul de concentrare locală a activităţilor umane în areale care corespund ariilor depresionare şi văilor cu condiţii de mediu mai favorabile, ca locurile cele mai propice pentru fixarea aşezărilor, utilizarea agricolă a terenurilor şi instalarea căilor de legătură. Acestea sînt ariile care au suportat în primul rînd efectele presiunii umane — mai de timpuriu şi mai intens — şi prezintă peisajul subcarpatic cu cele mai accentuate modificări antropice.

Culoarul subcarpatic de la contactul cu muntele, în care se află baza de utilizare imediată a spaţiului muntos de alături, pe lîngă a celui subcarpatic, este format din două părţi:

Depresiunea Polovragi–Hurez, o asociere de suprafeţe aluviale netede (poduri de terase), cu gruiuri prelungi, domoale, stră-

33 — c. 674

juite în sud de Măgura Slătioarei (767 m) și în nord-est de masivul calcaros al Builei, prezintă un topoclimat de adăpost care permite dezvoltarea castanului comestibil. Oferă posibilități de circulație ușoară în lungul marginii munților și în cuprinsul ei se adună drumurile ce urmăresc rîurile, în egală măsură spre sud, în Piemontul Olteţului, ca și spre nord, în munte. Cu posibilități reduse pentru cultura cerealelor (condiționate nu atît de fragmentarea reliefului, cît de natura solurilor predominant brune luvice și luvisoluri albice), este o regiune în care suprafețe întinse sînt ocupate de livezi (meri și pruni) și fînețe. Creșterea animalelor este o îndeletnicire veche care a făcut renumele unor sate ca Vaideeni și Polovragi.

Ambianța acestei regiuni de un pitoresc deosebit, rezultat din asocierea a ceea ce oferă marginea munților (Cheile Olteţului, Cheile Bistriței, Cheile Pietrenilor și masivul calcaros al Builei) și depresiunea însăși cu numeroasele ei vestigii istorice și de arhitectură (Mănăstirea Polovragi, Mănăstirea Hurez, Mănăstirea Bistrița, culele de la Măldărești) deține un mănunchi de valențe turistice prin care a stimulat interesul și formarea unor intense fluxuri turistice (mai puțin de sejur, mai mult de tranzit), determinate și de poziția obligatorie de trecere între văile Oltului (Rîmnicu Vîlcea) și Jiului (Tîrgu Jiu).

Orașul **Horezu**[1], punctul central al depresiunii în care se întîlnesc drumurile principale ce străbat Subcarpații Vîlcii și partea nordică a Piemontului Olteţului (un drum venind chiar de la Craiova), a funcționat ca loc de popas, stație de poștă și tîrg (de mare importanță la sfîrșitul secolului XVIII), fiind declarat oraș în 1968. Așezat pe terasele de la întîlnirea Luncavățului cu Luncăviciorul și Pîrîul Urșanilor, înglobează șase localități, ajungînd la o populație de aproape 7 000 de locuitori (în 1992 — 7 245 de locuitori). După anul 1970 a cunoscut o dezvoltare industrială bazată pe exploatarea și industrializarea lemnului, industria alimentară, industria textilă și a confecțiilor, iar în ultimii ani și industria combustibililor pe seama valorificării lignitului din bazinele Luncavățului și Olteţului. Horezu rămîne, însă, în continuare un centru de schimb, comercial și turistic, ca loc de cazare și de plecare spre obiectivele turistice din împrejurimi, ca renumit centru pentru vestita ceramică de Horezu.

Culoarul Olănești — Călimănești — Berislăvești, culoar tipic de contact, se înfățișează în vest ca o succesiune de lărgiri de vale (Băile Olănești, Muereasca, Călimănești) legate prin șei înalte, continuată la est de Olt cu Depresiunea Jiblea—Berislăvești, legată, la rîndul ei, cu valea Topologului prin șaua dublă de la nord de Robaia (fig. 86B). Fragmentarea accentuată și intensitatea proceselor de deplasare în masă nu au permis instalarea unei legături directe în lungul culoarului, între Olănești și Călimănești (așa cum este de la Călimănești către Topolog pînă la Șuici), cu toate că este o fîșie plină de așezări, mai mărunte și risipite la vest de Olt, mai numeroase și mai închegate în depresiunea de la est, toate cu o economie mixtă bazată în mare măsură pe valorificarea resurselor munțilo. de alături. Dar tot acest culoar este dominat și iese în evidență prin importanța izvoarelor de apă minerală pe seama cărora au apărut stațiunile balneoclimaterice (de tratament și odihnă) Băile Olănești și Călimănești—Căciulata.

Orașul **Băile Olănești**, declarat localitate urbană în 1956, s-a dezvoltat pe vatra fostului sat Livadia. Aici se găsesc peste 30 de izvoare, căutate pentru tratarea bolilor de nutriție și endocrine, diabet, intoxicații profesionale, boli dermatologice, ale sistemului periferic, gută etc. Apele au fost utilizate empiric de la începutul secolului trecut, dar primele analize s-au făcut în anii 1830—1833. În anul 1895, în urma unei inundații catastrofale, amenajările incipiente au fost distruse, astfel că numai după această dată s-au făcut captări și amenajări care stau la baza dezvoltării actuale a stațiunii, devenită permanentă cu o capacitate de 1 500 de locuri. Orașul are 4 778 de locuitori (în 1992) și își păstrează de cîteva decenii aproximativ aceeași mărime.

Orașul **Călimănești** înglobează pe lîngă stațiunea Călimănești—Căciulata cîteva sate din Depresiunea Jiblea—Berislăvești și ajunge la 9 094 de locuitori (în 1992). Deși stațiunea aparține (prin prezența izvoarelor cloruro-sodice-calcice, magneziene, sulfuroase de la Călimănești, Căciulata și Păușa)

[1] Numele orașului derivă din Huhurezi, Hurezi, nume consemnat în documente și lucrări vechi (C. Alessandrescu, 1893). Prima atestare într-un document prin care Vlad Vodă Voievod întărește lui Roman și lui Vlad ocine în Huhurezi și în Rîmești.

mai mult Defileului Oltului decît Subcarpaţilor, totuşi prin localizarea aşezării vechi Călimăneşti, prin extinderea actuală, prin legăturile şi gravitarea către Rîmnicu Vîlcea, oraşul se integrează unităţii subcarpatice. Este cea mai mare dintre staţiunile vîlcene, căpătînd prin eficacitatea curativă a izvoarelor un binemeritat renume internaţional. Dispune de o capacitate de peste 2 000 de locuri şi este vizitată anual de peste 30 000 de persoane. Avînd o poziţie foarte favorabilă, la gura sudică a Defileului Coziei, cu posibilităţi de acces spre Masivul Cozia şi de circulaţie uşoară în lungul Oltului, are perspectiva dezvoltării în continuare ca bază turistică, pe măsura amplificării dotărilor din regiunea în care se integrează.

Depresiunile de sub munte nu au legături directe între ele şi toate, prin culoarele din lungul văilor, se leagă cu valea Oltului, subliniindu-i foarte clar rolul de axă de polarizare economică. Depresiunea Jiblea—Berislăveşti (cu legătură spre valea Topologului şi Depresiunea Loviştei) gravitează spre Călimăneşti; lărgirea de la Muereasca se continuă, în lungul pîrîului Muereasca, pînă în valea Oltului la Bujoreni, iar mica lărgire de la Băile Olăneşti se leagă cu Rîmnicu Vîlcea prin valea largă a rîului Olăneşti, mai mult o depresiune plină de aşezări înşirate aproape fără întrerupere de la Băile Olăneşti pînă la Rîmnicu Vîlcea. Depresiunea Hurez se înscrie, după cum s-a arătat, în axa de circulaţie din lungul Subcarpaţilor, continuată prin lărgirea de la Pietrari (de pe Otăsău) cu valea Govorei, limitată de dealuri domoale, pline de livezi. Aceasta din urmă, lărgită ca o depresiune intracolinară, străbate pe direcţia nord-vest—sud-est Dealurile Govorei (dintre rîul Olăneşti şi Bistriţa Vîlcii), cu cele mai autentice caractere subcarpatice.

Dealurile Govorei — un relief cu aspecte imprimate de o evoluţie ceva mai grăbită sub influenţa alcătuirii litologice (roci miopliocene friabile, predominant nisipoase şi argiloase, favorabile, în egală măsură, eroziunii torenţiale şi deplasărilor în masă), manifestărilor neotectonice diferenţiate şi apropierii albiei foarte coborîte a Oltului. De aceea, numai în cîteva puncte, şi anume între văile Govorei şi Olăneştilor înălţimea absolută depăşeşte 600 m (Cristescu 658 m, Suviţa Cacovei 676 m), iar ariile depresionare sînt numeroase, fără, însă, a constitui o depresiune bine individualizată spre a atrage cu precădere concentrarea aşezărilor. Ramificarea lărgirilor şi depresiunilor de obîrşie a făcut ca aşezările să aibă o mare dispersare în teritoriu şi prin aceasta să se ajungă la o mai generală antropizare a peisajului. Satele s-au răspîndit pretutindeni (multe cu structură răsfirată şi chiar risipită), drumurile principale urmăresc văile, dar cele secundare traversează, prin şei, culmile, suprafeţele utilizate agricol (cu predominarea livezilor, fîneţelor şi păşunilor) urcă pe versanţi, lăsînd pădurea numai în petice pe culmi.

Modificarea antropică mai accentuată a peisajului din acest sector subcarpatic este consecinţa — şi nu în ultimul rînd — a unor activităţi (intensificate în ultimele decenii), apărute prin punerea în valoare a resurselor subsolului. Zăcămintele de sare de la Ocnele Mari şi Ocniţa au constituit obiectul unor exploatări permanentizate, probabil, încă din vremea dacilor. Pe seama lor a apărut şi s-a dezvoltat oraşul Ocnele Mari şi a fost atrasă în activităţi neagricole populaţia dintr-o arie mai întinsă (Dobriceni, Stoeneşti, Păuşeşti-Măglaşi, Vlădeşti).

Oraşul **Ocnele Mari**, situat la 10 km sud-vest de Rîmnicu Vîlcea, în mica depresiune Ocnele Mari—Ocniţa (o butonieră), se înscrie printre cele mai vechi centre urbane din Ţara Românească. Prima atestare documentară datează din anul 1402, dar ulterior a apărut pe hărţi şi a fost cunoscut sub diferite nume, toate legate de exploatarea sării: Ocne, Tîrgul de la Ocna, Ocna cea Mare, Tîrgul Ocna şi Ocnele Mari. Exploatarea sării este consemnată pentru prima dată în diploma din 1247 prin care se acorda cavalerilor teutoni dreptul de a face comerţ cu sare (Documentele Hurmuzaki, vol. I, p. 250). La sfîrşitul secolului XVIII sarea extrasă de aici se încărca în toate schelele de pe Dunăre, de la Cladova pînă la Islaz (Documentele Hurmuzaki, vol. XIX, p. 51—52). Scăderea importanţei comerţului cu sare în secolul următor, ca urmare a deschiderii altor ocne, a determinat declinul economic şi demografic al oraşului, proces ce a continuat şi în secolul XX (6 733 de locuitori în anul 1912, 3 584 în 1992).

Din anul 1963 a fost abandonată exploatarea în ocnă, prin cameră trapezoidală (făcînd inutilă calea ferată Rîureni—Ocniţa) şi a fost introdusă exploatarea în disoluţie, prin puţuri sub presiune. Saramura este transportată prin două saleducte la uzina

de produse sodice Govora [1]. O mare parte din populaţie lucrează în întreprinderile şi instituţiile municipiului Rîmnicu Vîlcea şi numai o parte redusă este prinsă în activităţile cerute de funcţia balneară, cea prin care se afirmă în prezent oraşul. Staţiunea funcţionează numai în sezonul cald, utilizînd apele clorurosodice şi iodurate din lacurile formate pe locul vechilor saline inundate şi prăbuşite.

De fapt, şi celălalt oraş-staţiune — Băile Govora — îşi datorează existenţa tot apelor clorurosodice iodurate şi clorurosodice sulfuroase, ape de zăcămînt, legate de aceleaşi formaţiuni salifere miocene.

Oraşul **Băile Govora**, localitate declarată oraş în anul 1930, dezvoltată în bună parte pe vatra fostului sat de clăcaşi Prăjila, este cel mai mic dintre oraşele din Subcarpaţii Vîlcii (3 002 de locuitori în 1992), dar ca staţiune de tratament permanentă are un renume internaţional prin eficacitatea tratamentului în afecţiunile cronice ale aparatului locomotor, în boli endocrine, tulburări circulatorii periferice, boli de piele, intoxicaţii cronice, boli cronice ale aparatului respirator etc. Staţiunea are o capacitate de cazare de 1 800 de locuri şi primeşte anual peste 30 000 de vizitatori.

În marginea sudică a Dealurilor Govorei, la vest de Băbeni, peisajul a căpătat un aspect nou prin apariţia turlelor specifice exploatărilor de petrol, iar mai recent, prin construirea căii ferate ce leagă exploatările de lignit dinspre Olteţ (Berbeşti—Alunu) cu calea ferată din lungul Oltului.

Dealurile Slătioarei, situate la vest de Bistriţa Vîlcii (pînă în valea Olteţului), reprezintă acel fascicul de culmi alungite de la nord la sud, dezvoltate în mare parte ca flanc sudic, prelung, al anticlinalului Slătioarei, continuat cu monoclinul formaţiunilor pliocene de la sud. Sînt culmi înguste, atacate puternic din ambele părţi de organisme torenţiale şi deplasări în masă, foarte dificile pentru o circulaţie est—vest. Formaţiunile monoclinale mai rezistente la eroziune, sculptate de reţeaua de văi secundare subsecvente, au permis punerea în evidenţă a unei succesiuni de cueste în unghi care accentuează gradul de fragmentare şi neuniformitatea versanţilor.

[1] Necesarul de calcar utilizat la produsele sodice este adus din Masivul Arnota pe calea ferată îngustă de pe valea Bistriţei prin Băbeni.

În aceste condiţii circulaţia se face pe văi, în lungul cărora satele se înşiră aproape fără întrerupere, acele sate numite sate-„bulevard" (chiar dacă unele au mici nuclee adunate), cu gospodăriile dispuse de o parte şi alta a drumului, ale căror terenuri de cultură se întind din spatele casei pînă în culmea dealului. Dar nu este unic acest tip de sat pentru că în micile bazine de obîrşie prelucrate şi lărgite de alunecări s-au instalat sate mici, cu gospodării răsfirate (Mireşti, Tomşani, Dianu, Stroeşti etc.).

Tot acest sector subcarpatic aparţine unei regiuni (dintre Olt şi Gilort) rămasă mult timp într-o izolare relativă, cu o economie slab dezvoltată, bazată pe pomicultură şi creşterea vitelor, o regiune cu permanent excedent de forţă de muncă. Prin modernizarea drumurilor, începerea exploatării structurilor petrolifere din aria foarte apropiată Băbeni—Zătreni şi mai ales prin deschiderea exploatărilor de lignit din sectorul Berbeşti—Alunu (ce au impus construirea unei legături directe rutiere şi feroviare pînă la Băbeni), întreaga regiune a căpătat condiţii şi perspective noi de dezvoltare economică şi socială. Faptul este dovedit în primul rînd de atragerea şi reţinerea forţei de muncă şi de fizionomia nouă a celor mai multe aşezări.

Culoarul Oltului, cu lărgimea unei veritabile depresiuni (cu cît înaintăm spre sud), prin funcţiile trecute, şi mai ales actuale, este, în primul rînd, o axă de convergenţă umană, social-economică şi geografică, ale cărei funcţii, cu legături îndepărtate, se răsfrîng asupra unui teritoriu mult mai întins decît aria Subcarpaţilor Vîlcii. Valea Oltului, cu luncă largă, căreia i se alătură terase şi glacisuri de acumulare întinse, a atras şi a oferit condiţii foarte favorabile pentru fixarea aşezărilor, a constituit o cale de intensă circulaţie în toate epocile istorice, iar în ultimele decenii a devenit locul de amplasare a unor obiective economice de importanţă naţională pentru valorificarea resurselor locale şi de utilizare energetică a Oltului. Prin construirea barajelor (cu hidrocentrale) de la Călimăneşti, Dăeşti, Rîmnicu Vîlcea, Rîureni, Govora şi Băbeni şi apariţia lacurilor corespunzătoare a avut loc o transformare radicală a luncii, modificarea căilor rutiere (prin utilizarea barajelor pentru traversarea albiei), schimbarea multor aşezări. Toate acestea au adăugat aspecte noi peisajului antropic industrializat şi urbanizat,

astfel că se poate vorbi aici de unul dintre sectoarele subcarpatice cele mai puternic transformate.

În acest răstimp a avut loc o evidentă concentrare a activităţilor, mult amplificate în Rîmnicu Vîlcea şi extinderea ariei ocupate pe acesta (cu includerea unor localităţi şi influenţarea directă, prin vecinătate, a altora), ca şi apariţia de noi nuclee cu activităţi neagricole (industriale, de transport) la Băbeni, Călimăneşti, Bujoreni. Fenomenul reprezintă, în acelaşi timp, un proces evident de dispersare a activităţilor noi (cu toate consecinţele lor sociale) în tot culoarul subcarpatic al Oltului.

Municipiul **Rîmnicu Vîlcea**, situat în ambianţa dealurilor, în mare parte împădurite, cu versanţi prelungi ce coboară în trepte spre Olt, la 16 km de la ieşirea acestuia din Defileul Coziei, este aşezat în locul de întîlnire a drumurilor principale ce străbat Subcarpaţii în toate direcţiile. În acest fel îşi asigură legături directe şi controlul asupra unei regiuni foarte întinse. Poziţia i-a dat, astfel, posibilitatea de a deveni centru polarizator (ce-şi exercită funcţiile de coordonator al întregii activităţi social-economice din judeţul Vîlcea) şi cel mai mare centru urban din Subcarpaţii Getici (113 356 de locuitori în 1992).

Urmele arheologice arată o locuire străveche şi permanentă, ceea ce dovedeşte întrunirea unor condiţii favorabile care au atras pe om în toate epocile. Cetatea Rîmnicului, reşedinţă a lui Pătraşcu cel Bun (secolul XIV) şi Mănăstirea Cetăţuia de pe dealul cu acelaşi nume amintesc şi de rolul strategic al aşezării.

Oraşul apare atestat documentar într-un act din 20 mai 1388, prin care Dan Voievod face danie mănăstirii Cozia o moară şi o vie la Rîmnic (Documenta Romaniae Historica, 1966, p. 27). În secolul XV se numără printre cele mai însemnate tîrguri din Ţara Românească. Permanenţa şi intensitatea activităţii comerciale — singura mai importantă în trecut — au imprimat oraşului o anumită fizionomie: străzi înguste şi întortochiate, magazine multe şi mici. Pe harta din 1790 este figurată vatra oraşului, reprezentată numai de „sîmburele" comercial (tîrgul) (fig. 87 A). În evoluţia ulterioară, vatra oraşului a evitat luncile inundabile ale Oltului şi Rîmnicului (rîul Olăneşti), extinzîndu-se pe terasele şi pe tăpşanele acumulate la baza versanţilor, în unghiul dintre lunca Oltului şi albia Rîmnicului.

În anul 1856 oraşul este extins mai mult spre nord, dar şi spre sud, pe dreapta Rîmnicului, ca şi în lungul acestuia spre vest, spre satul Vlădeşti (fig. 87 B). Ia, astfel, o formă alungită pe direcţie generală nord—sud, aşa cum apare pe hărţile din secolul XIX. Vatra reunea două arii relativ diferenţiate funcţional: una comercială şi de locuit şi alta rezidenţială şi cu funcţie agricolă, în jurul celei dintîi. Numai spre sfîrşitul secolului XIX, prin înfiinţarea unor întreprinderi industriale, se remarcă o tendinţă de extindere a intravilanului. Gospodăriile erau însă rare şi aproape toate cu grădini şi livezi întinse (fig. 87 C).

Procesul foarte lent de dezvoltare (cu intervale de stagnare) din prima jumătate a secolului nostru a fost întrerupt spre sfîrşitul deceniului al VI-lea, cînd oraşul a intrat într-o perioadă de dezvoltare industrială (fig. 87 D). În prezent structura industrială a oraşului este dominată de dezvoltarea industriei chimice (53,2% în anul 1982), urmată de ramuri cu ponderi mult mai mici: construcţiile de maşini şi prelucrarea metalelor (17,3%), energia electrică (7,4%), industria alimentară (7,6%), exploatarea şi prelucrarea lemnului (5,5%), industria pielăriei, blănăriei şi încălţămintei (5,0%) etc. Mutaţiile înregistrate în a doua jumătate a secolului XX (după 1960) pe plan economic şi social au dus la o extindere teritorială şi la o diferenţiere funcţională a diferitelor părţi ale oraşului.

Centrul de gravitaţie al producţiei industriale a oraşului s-a deplasat spre sud, pe platforma chimică, unde s-a conturat o zonă industrială şi de transport, ce realizează o treime din producţia industrială globală a oraşului.

Partea veche, centrală, incluzînd nucleul iniţial sub care oraşul a fiinţat timp de mai multe secole, constituie şi astăzi zona comercială continuată spre nord şi parţial contopită cu zona administrativă şi de servicii, relativ restrînse ca suprafaţă în comparaţie cu celelalte (fig. 88). Activitatea comercială s-a desfăşurat iniţial în partea centrală, mai înaltă. Ulterior, piaţa s-a mutat mai jos, spre est, unde se află şi astăzi. În apropierea acesteia, pe locul din dreapta Rîmnicului, unde se ţineau tîrgurile anuale, după anul 1960, a fost amplasată aria rezidenţială din sudul oraşului. Deşi este în curs de modernizare, mai păstrează, totuşi, unele din trăsăturile lăsate de existenţa îndelungată a funcţiei comerciale. Această parte a oraşului

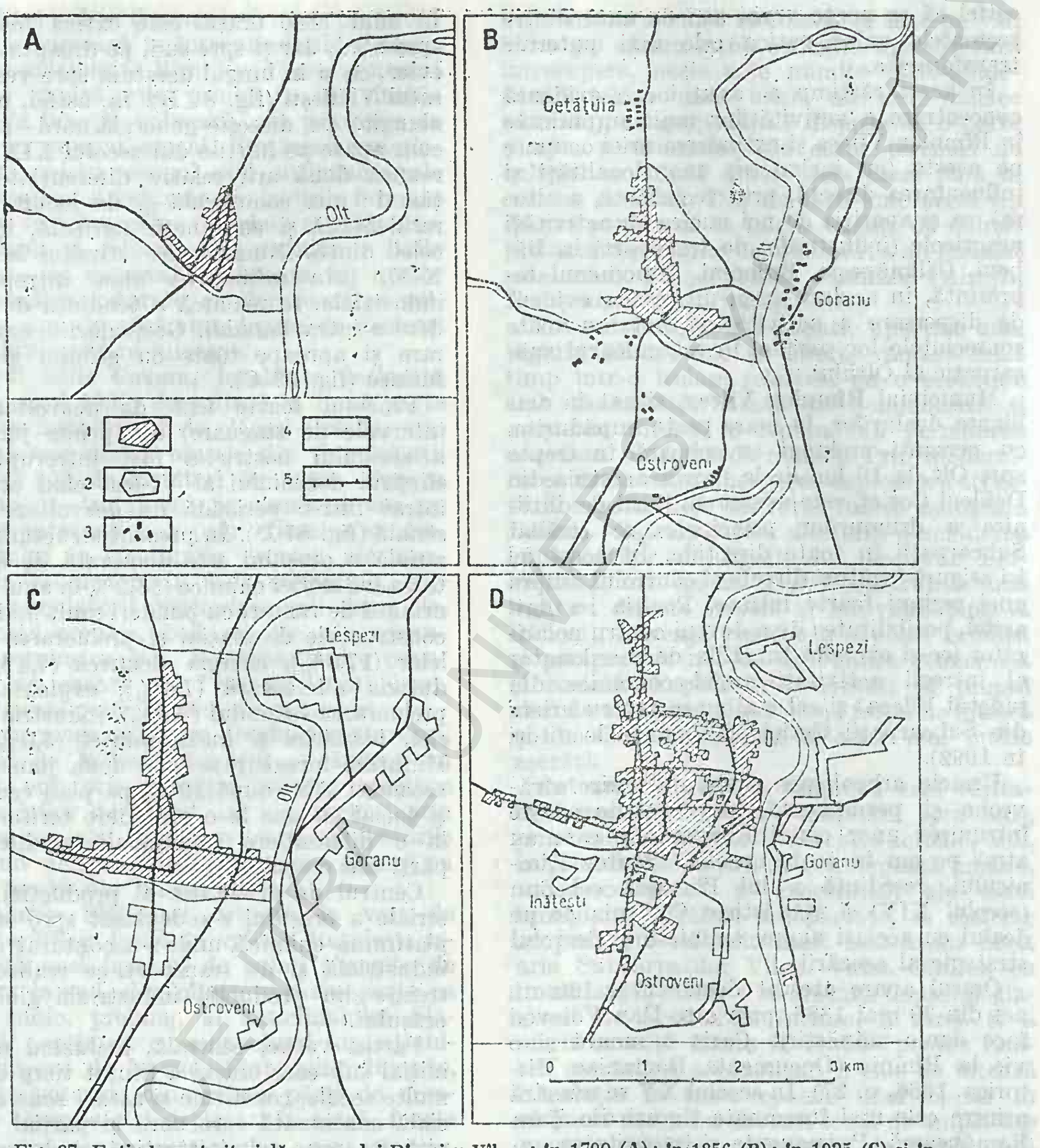

Fig. 87. Extinderea teritorială a orașului Rîmnicu Vîlcea: în 1790 (A); în 1856 (B); în 1925 (C) și în 1955 (D). *1*, Localitatea Rîmnicu Vîlcea; *2*, sate sau cătune înglobate ulterior orașului; *3*, gospodării izolate; *4*, drumuri; *5*, cale ferată.

a fost transformată radical în ultimii ani, dar mai prezintă cîteva clădiri vechi în stil românesc cu un singur nivel sau cu un etaj.

În aria administrativă și de servicii se găsesc cele mai multe și mai însemnate instituții ale orașului. Unele dintre acestea funcționează în clădiri vechi, dar bine păstrate (Palatul Culturii, primăria orașului, muzeul de istorie), iar altele în sedii noi (clădirea PTT, hotelul Alutus etc.).

În părțile de est și de sud, în lungul Oltului și al căii ferate, s-au conturat zonele industriale și de transport: una nordică, în vatra veche a orașului, cealaltă sudică, extinsă pe aproximativ 8 km la sud de cartierul Ostroveni (fig. 88). Aici sînt amplasate întreprinderile orașului, dintre care mai

importante sînt intreprinderea de exploatare și industrializare a lemnului și fabrica de piele și încălțăminte „Vîlceana". Această din urmă unitate industrială este cea mai veche întreprindere din oraș (provenită din contopirea atelierelor meșteșugărești înființate de locuitorii veniți din părțile Sibiului). După anul 1900, aceste ateliere au devenit treptat fabrici de tăbăcărie și frînghii, iar la naționalizare au fost contopite într-o unitate industrială mare. Celelalte unități industriale (fabrica de cărămidă, întreprinderea de morărit și panificație, întreprinderea Vinalcool, întreprinderea pentru industrializarea cărnii) au importanță locală. Aici sînt amplasate și numeroase depozite ale industriei locale, ale gospodăriei orășenești și unități pentru transporturi (gara și una din cele două autogări ale orașului). În afara intravilanului, la Rîureni, funcționează o veche unitate industrială: fabrica de conserve de legume și fructe, iar alături s-a dezvoltat puternic industria chimică prin construirea a două mari unități: combinatul chimic și cel de produse sodice, în cadrul cărora se obține o gamă variată de produse chimice de bază (sodă calcinată și caustică, mase plastice și rășini sintetice). Chimia este ramura care domină profilul industriei municipiului Rîmnicu Vîlcea, care a devenit unul dintre cele mai importante centre ale industriei chimice (fig. 88).

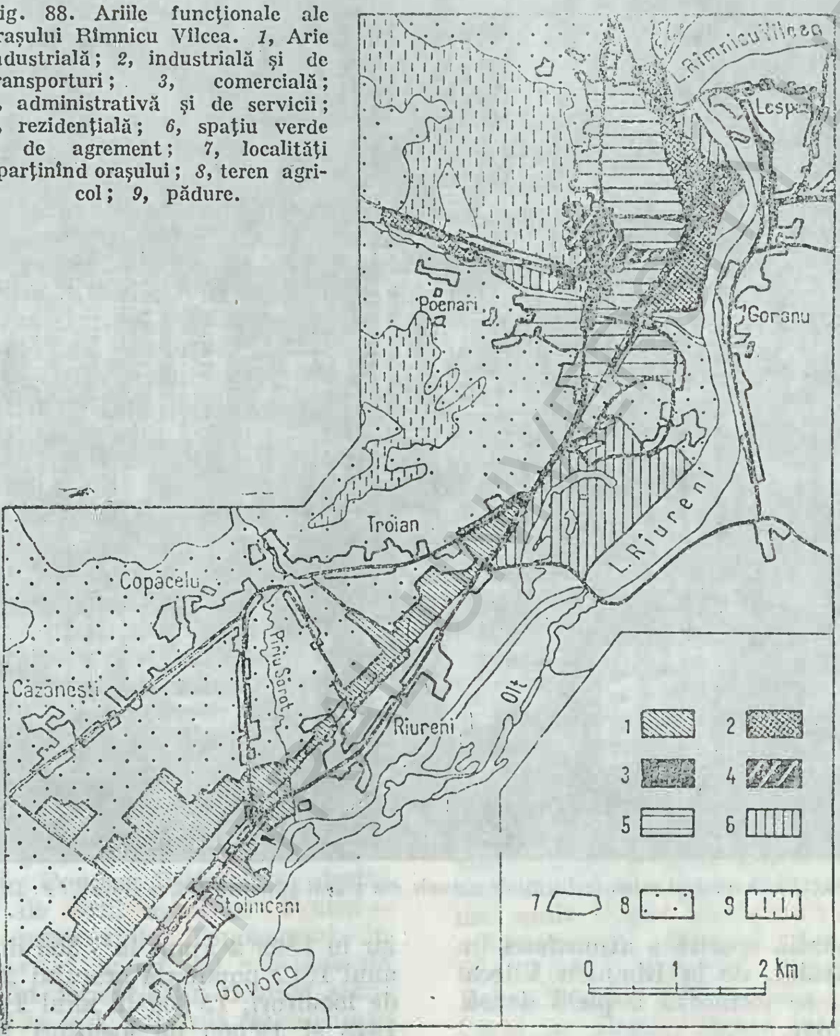

Fig. 88. Ariile funcționale ale orașului Rîmnicu Vîlcea. *1*, Arie industrială; *2*, industrială și de transporturi; *3*, comercială; *4*, administrativă și de servicii; *5*, rezidențială; *6*, spațiu verde și de agrement; *7*, localități aparținînd orașului; *8*, teren agricol; *9*, pădure.

Pe măsura extinderii combinatului chimic a crescut gradul de poluare a atmosferei prin cantitățile tot mai mari de noxe expulzate în atmosferă. Mai ales în perioadele de

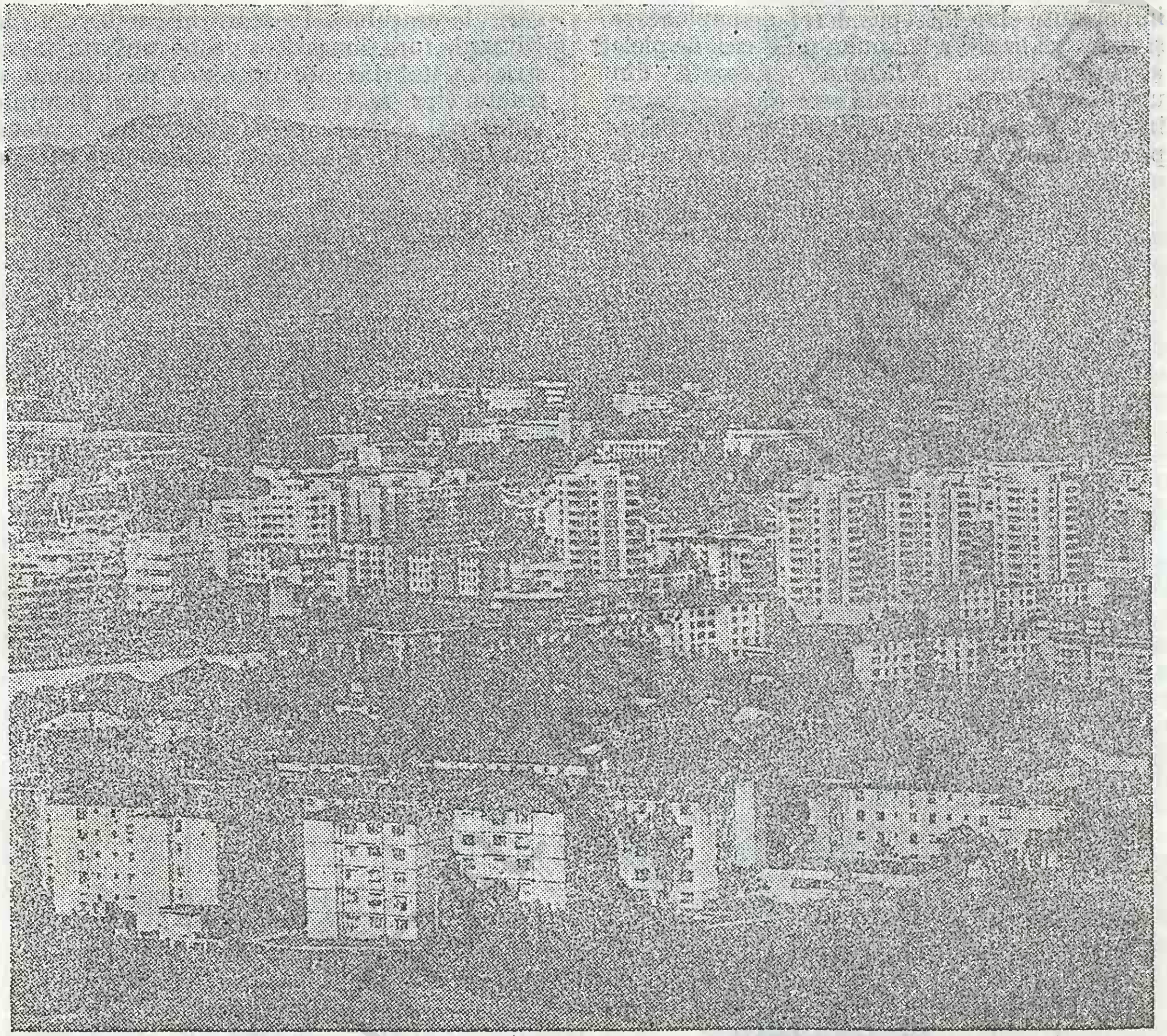

Fig. 89. Aspect al zonei rezidenţiale actuale din oraşul Rîmnicu Vîlcea (foto C. P. B.)

calm şi de umezeală sporită a atmosferei în tot Culoarul Oltului, de la Rîmnicu Vîlcea pînă la Băbeni, se formează o pîclă densă purtătoare de noxe.

Ariile rezidenţiale deţin suprafaţa cea mai mare. În anii din urmă, s-au ridicat cartiere noi cum sînt : Petrişor, Traian, Nord, Crăsnaru, Ostroveni. Cele mai noi şi mai reprezentative pentru stadiul actual de dezvoltare urbană sînt, însă, ansamblurile de locuinţe Parc—Zăvoi şi Ana Ipătescu, precum şi cele care se află în construcţie pe axa principală şi la intrările dinspre nord şi dinspre sud ale oraşului (fig. 89).

În prima parte a secolului XIX (în anul 1835), Rîmnicu Vîlcea avea 3 200 de locuitori, iar în 1899 a ajuns la 7 300 de locuitori. În anul 1912 populaţia oraşului număra 13 600 de locuitori, 15 600 în anul 1930, 17 200 în 1948 şi 19 000 de locuitori în anul 1956. După această dată, ritmul de creştere al numărului de locuitori este mai ridicat, datorită amplificării activităţilor industriale. Se ajunge, astfel, la 23 900 de locuitori în anul 1966, la 66 300 în 1977, la 113 356 de locuitori în 1992. Numai numărul de locuitori este suficient pentru a ilustra dezvoltarea actuală a acestui oraş.

Multe din construcţiile vechi păstrează stilul tradiţional, specific Olteniei subcarpatice, cu ceardacuri peste beciuri înalte, cu foişor din arcade de stîlpi. Cîteva clădiri mai

mențin stiluri de construcție mult mai vechi, de culă, de felul aceleia în care este amenajată casa memorială „Anton Pann".

Important este faptul că cele mai noi construcții sînt adaptate specificului local și dau orașului un pitoresc aparte.

În lunca de pe stînga rîului Olănești, încă de la jumătatea secolului trecut (în vremea lui Barbu Știrbei, în anul 1856) s-a amenajat un spațiu verde care, extins și modernizat, cuprinde parcul Zăvoi (cu o suprafață de 13 ha), stadionul orașului (cu 6 000 de locuri), teatrul de vară, ștrandul etc. La nord de acesta și la vest de nucleul vechi al orașului, Dealul Capela, acoperit cu pădure (40 ha), a fost amenajat ca spațiu verde pentru recreere, iar alte două spații pentru agrement au fost amenajate în sud-estul și nord-estul orașului în lungul Oltului, legate de amenajările hidroenergetice efectuate în ultimii ani. Alte spații verzi, restrînse ca suprafață, se găsesc și în partea centrală a orașului, unde s-a construit motelul Cozia. La ariile funcționale menționate trebuie adăugată și una *agricolă*, altădată mai extinsă, dar care în prezent mai deține o suprafață ceva mai mare în cartierul Ostroveni, cultivată în exclusivitate cu legume și zarzavaturi.

Dezvoltarea actuală complexă a orașului Rîmnicu Vîlcea sintetizează și vechi tradiții culturale, o arhitectură tradițională armonios îmbinată cu cea modernă, îndeplinind o tot mai marcată funcție industrială și turistică, atît pe plan regional cît și național.

4.2.1.4. *Muscelele Argeșului*

Muscelele Argeșului, numite astfel încă din 1909 de I. Popescu-Voitești, se desfășoară la sud de șirul munților Frunți—Ghițu—Iezer, între văile Topologului, în vest, și Dîmboviței, în est, cu o lățime de 15—30 km. Sînt formate din dealuri alungite de la nord la sud, puternic fragmentate cu altitudini variind, în general, între 600 și 900 m, dar ajungînd și chiar depășind 1 200 m (Chiciura 1 218 m). Acestea sînt despărțite de un mănunchi de rîuri paralele, orientate nord—sud (Topolog, Argeș, Vîlsan, Rîul Doamnei, Bratia, Rîul Tîrgului, Argeșel), toate cu văi largi, ospitaliere, pline de sate. După modul de asociere a înălțimilor se pot distinge două trepte: una înaltă, formată din culmile submontane, dominată de vîrfuri, ca: Tamaș (1 104 m), Cioara (1 043 m) între Topolog și Argeș; Chiciura (1 218 m) între Argeș și Vîlsan; Toaca (899 m) între Vîlsan și Rîul Doamnei; Muscelele Plăticăi sau Rîușorului (1 143 m) între Rîul Doamnei și Bratia; Ciocanu (886 m) între Bratia și Bughea; Ciuha (750 m) între Bughea și Rîul Tîrgului, Mățău (1 018 m) între Rîul Tîrgului și Argeșel, Groapa Oii (751 m) între Argeșel și Dîmbovița; a doua, cu altitudine medie de 600—650 m, face trecerea spre Gruiurile Argeșului, de la sud. Cunoscute sub numele local de „muscele", aceste dealuri, despădurite în mare parte și acoperite cu pășuni, fînețe și livezi, se înscriu în peisaj prin caractere cu totul aparte.

Contactul dintre munți și depresiunile submontane, adică între rocile ariei carpatice cristalino-mezozoice (gnaisul de Frunți — Ghițu, calcarele din Mateiaș) și rocile sedimentare mai puțin rezistente la eroziune (gresii, marne, șisturi disodilice) ale Depresiunii Getice, este un abrupt de cîteva sute de metri, structural și litologic. Depresiunile, sculptate în formațiuni eocene și oligocene, sînt restrînse și nu formează culoare largi și continui ca la vest de Olt. S-au format prin eroziune diferențială (grăbite și de ridicarea în bloc de la sfîrșitul pliocenului și din cuaternar), uneori condiționată de accidente tectonice care afectează formațiunile sedimentare.

Șirul depresiunilor submontane începe de la Topolog cu Depresiunea Sălătruc (sau Sălătrucelor după V. Mihăilescu, 1966), formată la întîlnirea cîtorva văi mici subsecvente (Adînca, Tisa, Manița, Baba) și legată prin șei înalte cu depresiunile Jiblea—Berislăvești în vest (744 m) și Aref în est (913 m). Între Argeș și Rîul Doamnei, depresiunile sînt mici, cu aspect deluros, reprezentînd mai mult lărgiri locale ale văii Argeșului și afluenților săi principali. Așa sînt depresiunile Arefu pe Argeș, Brădet pe Vîlsan, Bahna Rusului și Nucșoara pe Rîul Doamnei, Corbi pe Bratia, legate între ele prin șei largi, dar înalte și deluroase. Depresiunile adăpostesc așezări cu funcții forestiere (Arefu, Nucșoara, Albești de Muscel), agropastorale și balneoclimaterice specifice așezărilor Brădet și Bughea de Sus. Între Bratia și Dîmbovița se desfășoară Depresiunea Cîmpulung, cea mai dezvoltată din șirul acestor depresiuni, prelungindu-se spre nord-vest cu mica depresiune Albești—Cîndești. În Depresiunea Cîmpulung dealurile au aceeași orientare nord—sud, înscriindu-se în nivelul de 700 m. Dacă depresiunea, în ansamblul

36 — c. 674

ei, este considerată ca avînd la origine un accident tectonic local—afundarea depozitelor paleogene care a favorizat depunerea pietrişurilor şi nisipurilor pliocene cu intercalaţii de tufuri dacitice şi gipsuri—,particularităţile reliefului sînt reflexul diverstăţii rocilor. În cuaternar aici au avut loc importante remanieri ale reţelei hidrografice N. Muică, 1971).

formează un culoar depresionar, cunoscut sub numele de „Depresiunea celor şapte muscele" (V. Mihăilescu, 1966). Compartimentul de la Tigveni de pe Topolog se continuă cu cel de la Curtea de Argeş, cel mai dezvoltat din tot culoarul intracolinar, care, la rîndul său, se leagă cu lărgirea de la Muşăteşti—Stăneşti, unde culoarul se îngustează la 1—2 km şi devine mai înalt (şaua

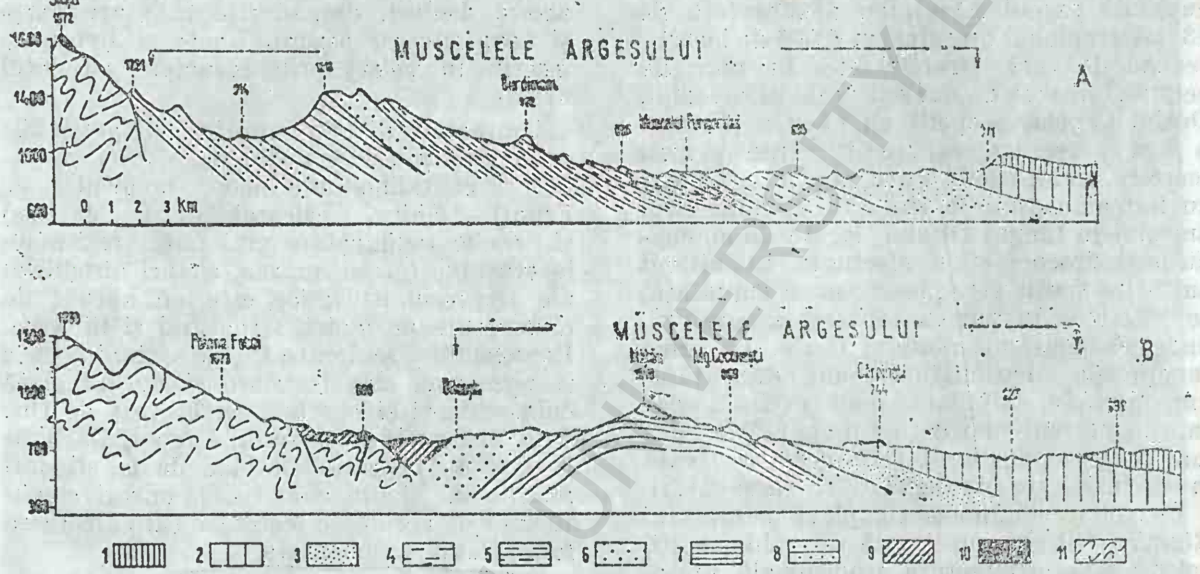

Fig. 90. Profile geologice prin Muscelele Argeşului. A, Pe interfluviul dintre Argeş şi Vîlsan; B, pe interfluviul dintre Rîul Tîrgului şi Argeşel. *1*, Pietrişuri, nisipuri, argile (strate de Cîndeşti şi de Frăteşti); *2*, argile, marne şi nisipuri (levantin); *3*, nisipuri, marne, argile cu intercalaţii de cărbuni (dacian); *4*, marne, argile, nisipuri şi pietrişuri (ponţian); *5*, conglomerate şi marne cenuşii (helveţian); *6*, conglomerate, gresii şi marne nisipoase (burdigalian); *7*, conglomerate, gresii, marne nisipoase, tufuri, gips şi argile şistuoase (rupelian-acvitanian); *8*, megabrecii şi megaconglomerate, gresii şi marne (ypresian-luteţian); *9*, gresii şi marne (vraco-cenomanian); *10*, calcare masive (jurasic superior); *11*, micaşisturi şi paragnaise.

Spre sud, depresiunile submontane sînt închise de dealuri alcătuite din roci mai rezistente — conglomerate burdigaliene şi helveţiene în alternanţă cu gresii, marne nisipoase, tufuri, dispuse monoclinal, în care predomină relieful de cueste, în general bine reprezentat pe toate interfluviile dintre Topolog şi Dîmboviţa, prin punerea în evidenţă a orizonturilor conglomeratice, grezoase şi calcaroase. La sud de o linie ce ar trece prin localităţile Ceparii-Ungureni, Albeşti, Berevoieşti, Poienari, Cetăţeni se desfăşoară o a doua fîşie de cueste, predominînd cele în unghi (fig. 90).

Mai la sud, în partea centrală a muscelelor se insinuează alte lărgiri formate de regulă pe văi secundare subsecvente, despărţite de culmi joase cu şei, care înlesnesc legăturile pe direcţia est—vest. Aceste lărgiri

Argeş—Vîlsan 500 m, şaua Vîlsan—Rîul Doamnei 600 m) (fig. 90 A). Culoarul pătrunde apoi prin sudul Muscelelor Plăticăi şi dealurilor Ciocanul—Ciuha—Măţău, pînă la valea Argeşelului. Între Argeşel şi Dîmboviţa (est de Boteni) se insinuează o culme de legătură (790 m) între Groapa Oii şi Piemontul Cîndeşti. Aceste depresiuni sînt sculptate în formaţiuni pliocene, reprezentate printr-o alternanţă de marne, argile şi nisipuri. Alături de livezi, înscrise pregnant în peisajul umanizat al acestor depresiuni, apar şi elemente distincte ale industriei: exploatările de lignit din bazinul Schitu Goleşti (la Pescăreasca, Godeni, Berevoieşti Slănic, Poienari, Jugăr şi Boteni), lanţul de hidrocentrale de pe Argeş (Oeşti, Albeşti, Cerbureni, Valea Iaşului, Curtea de Argeş).

Depresiunea intracolinară a celor șapte muscele este dominată dinspre sud de o altă serie de cueste situate la altitudinea absolută de 650—750 m (Rîpa Roșie 614 m, între Topolog și Argeș, Rîpa cu Brazi 771 m, între Argeș și Vîlsan, Păcuraru 726 m, între Rîul Doamnei și Bratia, Prislop 690 m, între Bratia și Rîul Tîrgului, Obăița 691 m, între Rîul Tîrgului și Argeșel și Dl. Perilor 745 m, între Argeșel și Dîmbovița), care marchează limita dinspre Gruiurile Argeșului (fig. 90 B).

Varietatea fragmentării reliefului și diversitatea litologică se reflectă în gama variată de soluri, formate în climatul specific ținutului subcarpatic, cu temperaturi medii anuale cuprinse între 6 și 7°C, ale lunii celei mai reci între —2 și —4°C, iar ale lunii celei mai calde între 16 și 18°C. Temperaturile minime absolute au fost înregistrate în 1933 la Curtea de Argeș — 30.8°C și Cîmpulung —31°C, unde, în timpul iernii, se constată inversiuni de temperatură. La Cîmpulung inversiunile sînt frecvente atît iarna, cît și în lunile de vară (Elena Teodoreanu, Elena Mihai, 1971). Construirea intreprinderii de lianți la Valea Mare—Pravăț, la nord-est de Cîmpulung, a dus, datorită și inversiunilor de temperatură, la poluarea aerului, la creșterea numărului zilelor cu ceață și scăderea insolației, ca urmare a unei aerări reduse. În Muscelele Argeșului precipitațiile variază între 700 și 900 mm, și au o distribuție foarte variată, atît de la vest spre est (odată cu reducerea influenței climatului oceanic), cît și de la nord la sud (odată cu reducerea altitudinii). Cele mai mari cantități medii anuale s-au înregistrat la Arefu (1 727,7 mm în 1966), Nucșoara (1 708,5 mm în 1915), Domnești (1 519,6 mm în 1897), Cetățeni Deal (1 460,5 mm în 1972) etc. Cea mai mare parte (400—600 mm) din cantitatea anuală de 700—900 m cade în semestrul cald, restul în semestrul rece.

Efectele negative ale variației sezoniere a precipitațiilor coroborate cu alimentarea rîurilor cu ape provenite din topirea zăpezilor au fost diminuate prin amenajarea complexă a sistemului hidroenergetic al Argeșului superior. Amenajarea lacurilor de acumulare, atît în cuprinsul zonei muscelelor la Oești, Cerbureni, Curtea de Argeș, cît și avale, asigură reținerea viiturilor cu debite mari și înlătură pericolul inundațiilor, satisface alimentarea cu apă a populației și activitățile economice, modificînd totodată peisajul natural.

Cele mai răspîndite soluri sînt cele brune eu-mezobazice și regosolurile întîlnite pe depozitele argiloase ale versanților mai puternic înclinați și ale culmilor înguste dintre Topolog și Rîul Doamnei. Între Rîul Doamnei și Argeșel predomină solurile brune luvice (podzolite) și local luvisoluri albice. Solurile brune luvice pe depozite cu textură mijlocie și grosieră se întîlnesc pe versanții cu înclinare mai slabă. De asemenea pe versanții modelați, înclinați și despăduriți predomină soluri negre clinohidromorfe. Terasele rîurilor principale sînt acoperite de luvisoluri slabe tipice, inclusiv slab luvice și cernoziomuri cambice tipice. Luncile acelorași rîuri sînt în cea mai mare parte acoperite de soluri aluviale, unele frecvent gleizate.

Vegetația naturală a cunoscut, în decursul timpului, mari transformări, datorită despăduririlor din lungul văilor și mai ales din cuprinsul depresiunilor, inclusiv al șeilor, în favoarea spațiului ocupat de așezări omenești și de terenuri agricole. Astfel, Depresiunea Cîmpulung și dealurile aferente de la sud au fost aproape în întregime despădurite. De aceea de la Dîmbovița pînă la vest de Bratia se întinde o arie largă, în care locul pădurilor este luat de terenuri agricole. O reducere de proporții se constată și pe interfluviul dintre Rîul Doamnei și Vîlsan (de la nord de satul Mușătești pînă la nord de satul Brădet), ca și de-a lungul culoarelor Rîului Doamnei și Rîului Tîrgului, către convergența de la nord de Pitești.

Pădurile care dețin peste 1/2 din suprafața muscelelor sînt reprezentate prin făgete și gorunete și au o mare extindere între Topolog și Rîul Doamnei.

Prezența unor masive forestiere întinse a creat premisele unei ramuri tradiționale în economia muscelelor. Exploatarea la scară industrială a esențelor de foioase a început îndeosebi din a doua jumătate a secolului XX.

Regiunea prezintă o dinamică accentuată a versanților, întrucît, exceptînd conglomeratele și intercalațiile grezoase și conglomeratice (deci formațiunile paleogene și miocene mai rezistente situate în partea de nord), toate celelalte roci sînt friabile și favorabile dezvoltării proceselor de denudare. Dacă la acestea se adaugă energia de relief mai accentuată (150—350 m), frecvența mare a alternanțelor de nisipuri și marnoargile, defrișarea vegetației arborescente de pe suprafețele înclinate și particularitățile

factorilor climatici și îndeosebi ale precipitațiilor (700 mm) este explicabilă existența deplasărilor în masă și a proceselor de ravenare. Formarea și desfășurarea lor depinde de particularitățile strict locale ale bazinelor secundare, care au un rol important în ritmul accelerat de colmatare a lacurilor de pe Argeș. Necesitățile de diminuare a transportului solid au impus amenajarea antierozională a bazinelor mici aferente Vîlsanului, Rîului Doamnei etc. La unele se remarcă o diminuare a intensității proceselor de albie și de versant (Valea Seacă, Valea Satului, Bîrna), la altele efectul este nesemnificativ (Priseaca, Valea Dadelor, Băjenoaia etc.). Concomitent cu lucrările transversale dacă se intensificau și lucrările silvice, rolul lor ar fi fost amplificat, iar amenajările antierozionale ar fi avut efectul scontat.

Varietatea fragmentării reliefului și topoclimatelor a influențat vădit structura și distribuția fondului funciar. Terenurile arabile reprezintă 5,8% din suprafața totală a unității și ocupă îndeosebi terasele și luncile rîurilor dintre Topolog și Dîmbovița. O caracteristică dominantă a peisajului local este dată de întinderea livezilor și a pășunilor și fînețelor care dețin peste 4/5 din suprafața agricolă.

Particularitățile reliefului, distribuția rețelei hidrografice și condițiile pedoclimatice au influențat puternic atît repartiția teritorială a așezărilor, orientarea căilor de transport, cît și activitățile economice ale oamenilor acestor locuri de străveche populare.

Muscelele Argeșului, avînd un potențial oicumenic ridicat, s-au impus ca o puternică vatră de locuire și continuitate, în care activitatea umană a lăsat numeroase urme materiale din neolitic (Godeni și Stoenești), din epoca bronzului (Berevoiești) și a fierului (Cetățeni) pînă în prezent.

Muscelele Argeșului au constituit în perioada feudală locul de formare a voievodatului lui Seneslau, ducînd, ulterior, în secolul XIV la înființarea statului feudal al Țării Românești. Orașele Cîmpulung și Curtea de Argeș au fost primele capitale ale noului stat, cunoscînd un nivel ridicat de dezvoltare, concretizat prin numeroase edificii monumentale cu valoare arhitectonică și picturală, păstrate pînă în zilele noastre. Ulterior, factori de ordin economic, social și politic au contribuit la diminuarea importanței politice și organizatorice a acestui teritoriu, care își păstrează însă un rol important în comerțul cu cereale, lemn și fructe.

În secolele XVIII—XIX a existat un intens proces de transhumanță a oierilor transilvăneni spre sudul țării, care s-a soldat cu stabilirea unora dintre ei și în Muscelele Argeșului, unde au organizat cîteva sate dublete: Căpățîneni-Ungureni, Oești-Ungureni, Cepari-Ungureni ș.a. În decursul secolului trecut și în prima jumătate a secolului XX populația muscelelor înregistrează o creștere lentă pe măsura ritmului de valorificare a resurselor naturale, creștere bazată pe sporul natural căruia i s-a adăugat aportul migrator de peste munți, din a doua jumătate a secolului trecut. În aceste condiții populația totală în anul 1912 era de 4,6 ori mai numeroasă decît în anul 1835. În prima jumătate a secolului nostru, ritmul relativ ridicat de creștere a populației se bazează mai mult pe sporul populației rurale, cea urbană înregistrînd o creștere foarte lentă între anii 1912 și 1956. Dezvoltarea economică redusă a celor două orașe — Cîmpulung și Curtea de Argeș — a condus la intensificarea fenomenului de emigrare a populației spre alte centre din țară.

Transformările economice au produs mutații în dinamica și structura populației, rolul hotărîtor revenind celor două centre urbane (în care dublarea numărului de locuitori s-a realizat mai ales pe seama sporului migrator din mediul rural), ca și dezvoltării puternice a celor două orașe din apropiere, cu funcții noi, complexe, în teritoriu — Pitești și Rîmnicu Vîlcea.

Pe fondul unei densități de ansamblu de 74 loc./km² se înregistrează mari diferențieri, de la mai puțin de 20 loc./km² în comunele nordice (Arefu, Sălătrucu, Nucșoara) pînă la 160 loc./km² în bazinul carbonifer Schitu Golești. În general densitățile mai ridicate se întîlnesc în așezările situate de-a lungul arterelor de transport din lungul văilor.

Ca urmare a reducerii sporului natural și a creșterii soldului migrator negativ s-a accentuat procesul de „feminizare" a populației rurale. În unele comune cu un nivel economic mai redus, sau situate, de regulă, la distanță de principalele artere de transporturi, sau de cele două orașe polarizatoare, gradul de feminizare depășește 52% (de exemplu, Brăduleț, Cicănești, Mioarele, Poienarii de Argeș, Tigveni). Dimpotrivă, în comunele cu economie dominată de industria extractivă (Berevoiești, Poienarii de Mus-

cel), sau situate în imediata apropiere a orașelor ponderea populației feminine se situează sub 50%.

Importante modificări, ca efect al transformărilor economice, au intervenit în structura populației active pe ramuri de activitate. Dacă în trecut agricultura era ocupația de bază a populației rurale și într-o măsură mare chiar și a celei urbane, în prezent activitățile neagricole concentrează circa 3/5 din populația activă, industriei revenindu-i ponderea prioritară. Această mutație a fost cauzată în mod direct de dezvoltarea industrială a celor două orașe, care a făcut ca aproape 1/2 din populația ocupată în activitățile neagricole din mediul rural să se deplaseze zilnic pentru lucru în cadrul acestor așezări.

Așezările rurale, în număr de 177, conferă trăsătura dominantă a peisajului umanizat al muscelelor.

Densitatea generală a așezărilor este de 6,7/100 km², densitate generală pentru toți Subcarpații. Dacă se face abstracție de spațiul ocupat de păduri, îndeosebi în partea nordică, densitatea efectivă este de 14,8/100 km².

Cele mai multe sate (102) sînt situate în lungul văilor, ocupînd fragmente de glacisuri, conuri de dejecție, terase și se desfășoară liniar de-a lungul drumului principal, cu unele ramificații perpendiculare spre versanții ușor accesibili. În cursul superior al rîurilor Vîlsan, Rîul Doamnei, Bratia se întîlnesc satele de vale și de versant (Brădet, Corbi, Bughea de Sus etc.). Pe interfluvii, îndeosebi în partea estică, s-au dezvoltat sate a căror vatră s-a extins în mai multe direcții : pe culmi și pe versant (Mioarele), pe versant (Poenari) sau așezate la contactul cu panta muntelui (Albești, Valea Mare—Pravăț, Cîndești).

În funcție de condițiile locale și profilul activităților economice mărimea satelor variază de la mai puțin de 50 de locuitori la peste 3 000 de locuitori. Cele mai numeroase sate (97) numără peste 500 de locuitori, concentrînd 84,5% din totalul populației rurale (la nivelul recensămîntului din 1977).

Față de situația consemnată de recensămîntul din 1966 s-a intensificat procesul de concentrare a populației în satele mai mari de 1 000 locuitori. Numărul acestor așezări a sporit de la 35 în 1956 la 44 în 1977, iar ponderea lor în populația satelor a crescut de la 46,3% la 55,5%. Este semnificativ că așezările cu peste 1 000 de locuitori, sînt de regulă reședințe de comună, avînd astfel un nivel mai ridicat de dotări edilitare și sociale. Acestea sînt situate pe terasele rîurilor și în lungul arterelor principale de transport. Așezările cele mai mari, cu peste 2 000 de locuitori, sînt amplasate cu precădere în partea estică a muscelelor, pe Rîul Doamnei (Domnești), valea Bratiei (Berevoiești, Vlădești), Rîul Tîrgului (Schitu Golești), valea Bughei (Bughea de Jos) sau a Argeșelului (Boteni) (fig. 91).

În ce privește satele mici (sub 250 de locuitori), care dețin ceva mai puțin de 1/4 din numărul total, ele sînt situate, în majoritate, pe interfluvii sau la contactul cu lunca, de-a lungul drumurilor secundare nemodernizate. Nu puține sînt satele așezate la capăt de drum (Valea Muscelului, Chilii, Oțelu ș.a.). Poziția lor izolată, lipsa dotărilor de infrastructură contribuie la stagnarea sau chiar reducerea numerică a populației în aceste așezări. Fenomenul de scădere a populației se manifestă și în cazul multor sate din categoriile superioare de mărime. Rezolvarea acestei situații este condiționată în primul rînd de sporirea gradului de modernizare a drumurilor, dotărilor social-edilitare etc. Faptul că aproape 3/5 din numărul satelor sînt dispuse de-a lungul văilor contribuie la asigurarea unor legături lesnicioase între satul de reședință și satele componente. În unele cazuri, distanțele foarte mici dintre sate fac imposibilă delimitarea lor (de exemplu, în valea Argeșului — Oiești-Ungureni, Oiești-Pămînteni, Corbeni, Bucșenești).

Structura prezintă aspecte diferențiate de la aceea adunată — compactă în lungul văilor (Domnești, Poienari Argeș etc.) la aceea răsfirată, proprie satelor de versant (Brăduleț, Ungureni, Colnic, Mățău), pînă la structura de tip risipit a satelor de versant și culme (Arefu, Nucșoara, Jgheaburi, Turburea, Cîndești ș.a.).

Resursele naturale și evoluția ascendentă a economiei din cele două orașe au contribuit la diversificarea funcțională a așezărilor din regiunea muscelelor. Dacă în trecut tipul predominant era cel de creștere a animalelor în corelare cu activitățile forestiere, în nord (Nucșoara, Arefu, Albeștii de Muscel), și cel pomicol și de creștere a animalelor, în partea de sud (Corbeni, Domnești, Valea Danului ș.a.), în prezent s-au conturat tipul de activități mixte industrial-agricole (Berevoiești, Aninoasa, Albești-Muscel, Godeni, Schitu Golești, Valea Iașului)

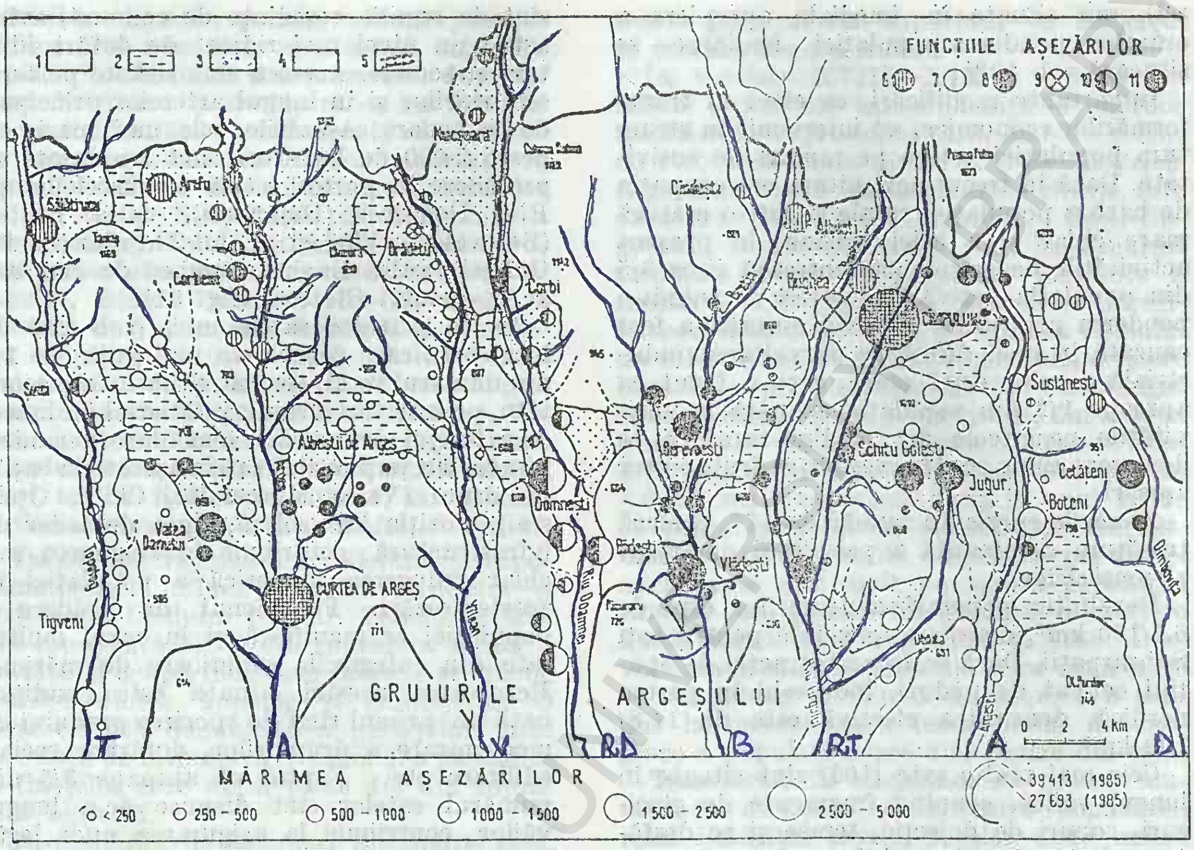

Fig. 91. Muscelele Argeșului. Unitățile de relief, funcțiile și mărimea așezărilor. *1*, Dealuri subcarpatice cu structură monoclinală; *2*, înșeuări; *3*, depresiuni; *4*, lunci și terase; *5*, defilee; *6*, așezări cu funcție silvo-pastorală; *7*, agro-pomicolă; *8*, agroindustrială; *9*, agro balneoclimaterică; *10*, pomicol-zootehnică; *11*, complexă.

sau chiar industrial (Valea Mare-Pravăț). Funcția economică predominant agricolă a așezărilor de pe valea Topologului (Poienari-Argeș, Cepari, Tigveni, Șuici), prin poziția lor laterală față de principalele axe de comunicație și activitate economică, nu a suferit modificări esențiale. Funcția balneoclimaterică complementară este specifică doar așezărilor Brădet și Bughea de Sus (fig. 91).

Activitatea economică dispune de o gamă variată de resurse naturale care și-au pus amprenta asupra structurii sale timp îndelungat, fără, însă, a depăși un cadru modest, impus de însăși activitatea redusă a orașelor polarizatoare Cîmpulung și Curtea de Argeș. Economia industrială se baza în trecut numai pe exploatarea și prelucrarea primară a lemnului, pe extracția rocilor de construcții și cărbunelui. Industria prelucrătoare se rezuma la fabrica de confecții din Curtea de Argeș și cea textilă din Cetățeni. În rest, cîteva mici ateliere și unități meșteșugărești. Pentru cea mai mare parte a populației agricultura era ramura principală de ocupație, orientată spre creșterea animalelor și pomicultură.

Valorificarea resurselor naturale, construirea de noi intreprinderi industriale alături de extinderea și modernizarea celor vechi au dus la mutații profunde în structura economică a muscelelor argeșene. Numai în perioada 1971–1980, pentru dezvoltarea acestei regiuni, au fost alocate celor două orașe polarizatoare 13,5% din totalul investițiilor realizate în județul Argeș, industriei revenindu-i peste jumătate.

Pe lîngă modernizarea și extinderea vechilor întreprinderi au fost puse în funcțiune noi întreprinderi care au modificat profund peisajul muscelelor și activitățile oamenilor. În locul unor ateliere mecanice de reparații s-a construit la Cîmpulung o uzină pentru producția autoturismelor de teren. La Valea Mare-Pravăț, lîngă Cîmpulung, în anul 1972 a fost pusă în funcțiune intreprinderea de lianți care valorifică calcarele de la Mateiaș și

argila de la Stoenești. După 1980, tot la Cîmpulung, a început să producă întreprinderea de fire și fibre sintetice, care primește materia primă de la combinatul petrochimic Pitești. La Curtea de Argeș în anul 1971 a intrat în funcțiune întreprinderea de produse electronice și electrotehnice, iar în anul 1974 întreprinderea de porțelan pentru menaj. Ulterior tot aici a început construirea întreprinderii de drojdie furajeră din produse petrochimice. Concomitent, pe rîul Argeș au fost construite hidrocentralele Oești, Albești, Cerbureni, Valea Iașului (de 15 MW fiecare) și Curtea de Argeș (de 15,4 MW).

Industria a devenit ramura principală a economiei Muscelelor Argeșului, ea deținînd ponderea cea mai mare în producția valorică a regiunii.

În prezent economia Muscelelor Argeșului deține, mai ales prin industrie, un loc important în ansamblul economiei naționale. Muscelele Argeșului dețin ponderi însemnate în producția de energie electrică, în industria materialelor de construcții, a prelucrării lemnului, porțelanului și faianței. La scara economiei naționale, Muscelele Argeșului se impun prin producția autoturismelor de teren „ARO" și a aparatelor electrocasnice.

Structura pe ramuri și repartiția teritorială actuală a industriei evidențiază predominanța accentuată a industriei construcțiilor de mașini, gradul de concentrare a industriei în cele două orașe, o anumită disproporție între ramurile bazate pe prelucrarea materiilor prime locale și cele bazate pe materii prime și forță de muncă din alte centre ale țării.

Industria constructoare de mașini, ramură nouă în cadrul muscelelor, deține aproape 1/2 din valoarea producției globale industriale, în timp ce alte ramuri, ca industria confecțiilor, alimentară, a materialelor de construcții și a prelucrării lemnului cumulează circa 2/5.

Structura teritorială a industriei se caracterizează printr-o pondere ridicată a acesteia în orașele Cîmpulung și Curtea de Argeș (circa 3/4 din totalul industriei), fapt explicabil prin natura unor ramuri, ca industria construcțiilor de mașini, chimică sau a confecțiilor, care au o deosebită eficiență prin concentrarea capacităților. Mediul rural se evidențiază printr-o repartizare teritorială a industriei dispersată, cu ramuri ca producția energiei electrice în hidrocentrale, industria extractivă, exploatarea lemnului, prepararea primară a fructelor ș.a. Aproape 3/4 din industria existentă în mediul rural este concentrată în cîteva localități (Valea Mare-Pravăț, Aninoasa, Arefu, Cetățeni, Godeni, Schitu Golești).

Agricultura, deși constituie ocupația principală pentru mai mult de jumătate din populația activă, deține o pondere complementară în economia Muscelelor Argeșene.

Prin specificul condițiilor naturale agricultura muscelelor este orientată spre creșterea animalelor și pomicultură. Dealtfel această regiune se evidențiază atît pe plan regional, cît și național ca un bogat furnizor de fructe și produse animale (fig. 92).

Pășunile și fînețele dețin circa 68% din suprafața totală agricolă, avînd o mai largă răspîndire în partea nordică, unde opt comune cuprind 1/2 din suprafața totală a acestor terenuri și concentrează circa 1/3 din șeptelul bovinelor și 40% din cel al ovinelor (Arefu, Corbeni, Corbi, Mioarele, Pietroșani, Tigveni ș.a.). Porcinele sînt mai frecvente în partea sudică (Mihăiești, Mușătești, Valea Danului). Deși Muscelele Argeșene se caracterizează, față de regiunea piemontană și de cîmpie de la sud, prin densități mai ridicate ale animalelor, există încă importante rezerve pentru intensificarea creșterii animalelor (de exemplu, sporirea ponderii vacilor de lapte, care în prezent se situează sub 50%), creșterea producției animale, precum și valorificarea superioară industrială a acesteia.

Pomicultura, a doua ramură de tradiție în agricultura Muscelelor, se caracterizează prin suprafețe mai mari în comunele Boteni, Domnești, Hîrtiești, Mioarele și Vlădești, unde ajung să dețină în plantații compacte peste 30% din totalul suprafețelor agricole (fig. 92). Principalele soiuri cultivate sînt cele de prun (Tuleu gras, Vinete românești) și măr (Ionathan și Parmen auriu). Producția pomicolă bogată a acestei regiuni a determinat înființarea fabricii de sucuri și conserve din fructe de la Băiculești.

Terenurile arabile dețin sub 15% din suprafața agricolă a muscelelor. Cele mai mari suprafețe se întîlnesc în lunca Topologului (Cepari, Tigveni, Șuici) și în partea sudică, la contactul cu Gruiurile Argeșului (Domnești, Hîrtiești, Mihăiești).

În structura suprafețelor cultivate predomină cerealele (porumb, grîu, orz, orzoaică), cartoful și plantele de nutreț, care cunosc o importantă extindere în ultimii ani.

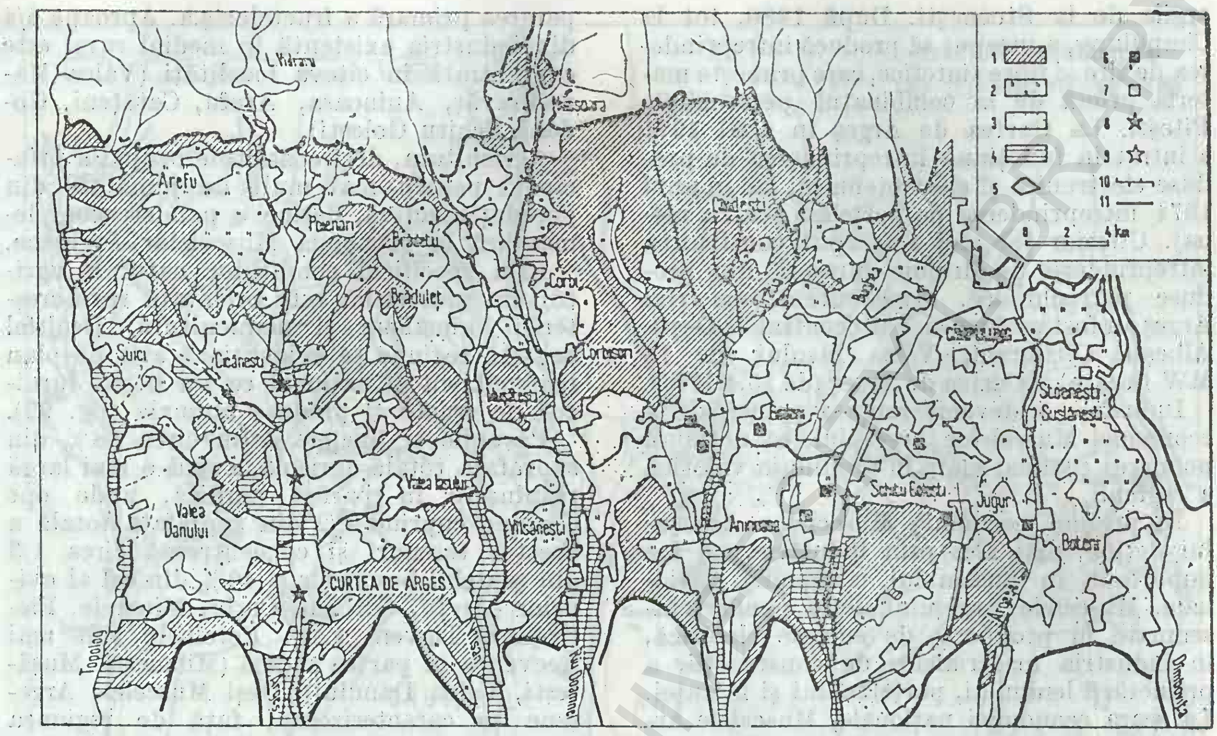

Fig. 92. Utilizarea terenurilor în Muscelele Argeșului. *1*, Păduri; *2*, pășuni și fînețe; *3*, livezi; *4*, arabil; *5*, așezări; *6*, exploatări de lignit; *7*, de argile; *8*, hidrocentrale; *9*, termocentrale; *10*, căi ferate; *11*, drumuri.

Pădurile acoperă suprafețe însemnate (circa 1/2 din suprafața muscelelor). Cele mai mari suprafețe se află pe raza comunelor Albeștii de Muscel, Arefu, Berevoiești, Nucșoara, Sălătruc, Stoenești. Dominante sînt făgetele și gorunetele. La începutul perioadei postbelice au fost puse în valoare bazinele forestiere dintre Rîul Doamnei, Vîlsan și Topolog, s-au creat căi rutiere și feroviare de acces (Curtea de Argeș—Brădet—Slatina pe rîul Vîlsan, Stîlpeni—Bratia—Cîndești pe valea Bratiei și Rîușor). Lemnul exploatat este dirijat spre prelucrare la Curtea de Argeș și Cîmpulung, ca și în afara regiunii, la Stîlpeni și Pitești. Valoarea economică a fondului forestier este completată de fondul cinegetic bogat și fructele de pădure.

Din cele mai vechi timpuri Muscelele Argeșului, prin intermediul căilor transcarpatice rutiere de la extremitățile Masivului Făgăraș (Culoarul Bran—Rucăr în est și Calea Loviștei, în vest, pornind din valea Topologului de la Sălătruc) au fost legate de ținuturile de peste munți. În ultimii ani, prin construirea Transfăgărășanului s-a realizat o nouă legătură între Transilvania (Sibiu) și județele sudice ale țării.

Muscelele Argeșului dispun de circa 350 km căi rutiere, modernizate în proporție de peste 70%. Caracteristica principală a rețelei căilor rutiere este orientarea lor de-a lungul rîurilor (Topolog, Argeș, Vîlsan, Rîul Doamnei, Rîul Tîrgului, Argeșel) într-o rețea paralelă. Singurul drum transversal, Curtea de Argeș—Cîmpulung, face legătura spre est cu Brașovul, iar spre vest cu Rîmnicu Vîlcea.

La finele secolului trecut și începutul secolului nostru, orașele Curtea de Argeș și Cîmpulung au fost legate direct prin căi ferate de orașul Pitești. Prin construirea căii ferate Pitești—Vîlcele—Rîmnicu Vîlcea se creează o nouă cale de legătură între sud-estul și vestul țării, care va prelua o mare parte a traficului ce se realizează în prezent pe ruta ocolitoare prin Pitești—Piatra Olt—Rîmnicu Vîlcea.

Căile ferate asigură legături parțiale numai pe direcția nord—sud (acestea oprindu-se la contactul cu muntele), astfel că drumurile dispuse atît longitudinal, cît și transversal asigură legătura atît cu regiunea muntoasă din nord, cît și cu cea sudică din cîmpie. Din nord muscelele primesc o parte din cantitatea lemnului exploatat pentru prelucrare,

dar cantităţile cele mai mari sînt dirijate spre întreprinderea de prelucrare a lemnului de la Piteşti.

Producţia pomicolă este dirijată spre prelucrare în afara regiunii deşi s-ar impune, în cadrul dezvoltării industriei mici, înfiinţarea unor întreprinderi locale. În privinţa produselor cerealiere muscelele sînt tributare cîmpiei.

Structura de ramură a industriei nu este însă suficient de dezvoltată, avînd ca unică ramură de profil (45,5% din producţia globală totală) industria construcţiilor de maşini. Pe de altă parte, ramurile existente creează disproporţii în utilizarea forţei de muncă pe sexe.

Deşi există resurse disponibile în forţa de muncă feminină, acestea nu sînt absorbite în suficientă măsură de industria oraşelor. Pe de altă parte, în mediul rural, predominarea industriei extractive şi a exploatării prelucrării lemnului nu permit utilizarea mîinii de lucru feminine, ceea ce contribuie la intensificarea mişcării migratorii spre alte regiuni.

În ce priveşte unităţile constructoare de maşini, acestea au legături de cooperare cu unităţile similare din Piteşti, Braşov şi Bucureşti.

Oraşul **Cîmpulung**, aşezat în depresiunea cu acelaşi nume, pe terasele inferioare ale Rîului Tîrgului, este centrul urban principal din Muscelele Argeşului. Beneficiind de o poziţie favorabilă la intersecţia unor vechi drumuri comerciale, care făceau legătura între Transilvania şi Ţara Românească, oraşul a îndeplinit funcţia de primă capitală a Ţării Româneşti, punct vamal, centru meşteşugăresc şi comercial în perioada feudală.

În perioada interbelică menţinîndu-şi funcţia de capitală de judeţ, a avut numai o importanţă comercială, dar ulterior oraşul a cunoscut o puternică ascensiune datorită procesului de industrializare, prin înfiinţarea întreprinderii mecanice pentru producerea autoturismelor de teren „ARO" şi mai apoi a întreprinderii de fire şi fibre sintetice şi a celei de lianţi din Valea Mare—Pravăţ (comună suburbană).

Dezvoltarea industrială s-a reflectat în creşterea populaţiei oraşului de peste 2,4 ori în perioada 1948—1992 (ajungînd de la 18 174 la 44 060 şi în accentuarea rolului polarizator pentru populaţia din comunele învecinate.

Noua funcţie industrială a oraşului Cîmpulung este confirmată de ponderea ridicată a populaţiei ocupate în această ramură, care depăşeşte 3/5 din populaţia activă antrenînd, de asemenea, o parte din populaţia comunelor învecinate. Faţă de nivelul anului 1970 personalul ocupat în industrie a crescut de peste 2,5 ori.

Pînă nu de mult industria construcţiilor de maşini era aproape singura ramură dezvoltată în oraş. În prezent, prin intrarea în funcţiune a întreprinderii de fire şi fibre sintetice, ponderea construcţiilor de maşini a scăzut la 3/5. Celelalte ramuri însumează numai 16%, ceea ce indică necesitatea ameliorării structurii pe ramură a industriei, îndeosebi prin prisma utilizării forţei feminine de muncă.

Dezvoltarea industriei a fost însoţită de o creştere, dar mai lentă, a sferei serviciilor, care ocupă doar 1/4 din totalul personalului muncitor.

Ascensiunea economică a oraşului a fost însoţită, în ultimul deceniu, de înnoiri edilitar-sociale. Locuinţele noi, ridicate în deceniul opt, reprezintă peste 2/5 din totalul fondului locativ. Străzile sînt modernizate în proporţie de 2/5, peste 1/2 din ele au canalizare şi 4/5 dispun de alimentare din reţeaua urbană de apă potabilă.

Prezenţa unor monumente cu valoare ridicată istorică şi arhitectonică, ca şi poziţia la poalele Masivului Iezer—Păpuşa, pe şoseaua care face legătura cu Braşovul, fac din oraşul Cîmpulung un important centru turistic.

Oraşul **Curtea de Argeş**, prin poziţie şi prin funcţii, este centrul polarizator al părţii vestice a Muscelelor Argeşului. Situat într-o lărgire a văii Argeşului, la 450 m altitudine, pe terasele de pe stînga rîului, oraşul beneficiază de o poziţie geografică favorabilă, aflîndu-se la intersecţia unor drumuri care străbat Subcarpaţii şi fac legătura cu regiunile din sud ca şi din nord, drumuri vechi, istorice (spre Cîmpulung, spre Ţara Loviştei—Sibiu), iar recent noua arteră de circulaţie a Transfăgărăşanului.

Aşezare cu mărturii de veche locuire, oraş de seamă pe la 1300, a fost a doua capitală a Ţării Româneşti (secolul XIV). Dezvoltat în secolul XV—XVI ca important centru meşteşugăresc şi comercial, Curtea de Argeş îşi pierde importanţa economică după mutarea scaunului domnesc la Tîrgovişte. Timp de cîteva secole, inclusiv în prima jumătate a secolului XX, dezvoltarea oraşului a fost modestă, acesta avînd funcţie administrativă, comercială şi agricolă.

36—c; 674

Modernizarea și dezvoltarea întreprinderilor de prelucrare a lemnului și confecții existente au fost însoțite de construirea de noi întreprinderi: de porțelan pentru menaj, de aparate electrotehnice și pentru producerea drojdiei furajere. Industrializarea a dus la creșterea populației orașului de aproape 4 ori în intervalul 1948—1992 (de la 9 180 la 35 823 de locuitori), ca și la modificarea structurii pe ramuri de activitate a populației active. Astfel, într-o perioadă scurtă, între 1966 și 1985 ponderea celor ocupați în industrie a sporit de la 45,6% la 69,2%, aceasta, împreună cu construcțiile și transporturile, ajungînd să dețină circa 4/5. O asemenea mutație s-a realizat îndeosebi pe seama reducerii de peste trei ori a ponderii celor ocupați în agricultură.

Dezvoltarea industriei a necesitat creșterea efectivului personalului muncitor. În consecință, a sporit forța de polarizare a orașului asupra comunelor învecinate, din care se deplasează zilnic circa 2/5 din totalul celor ocupați în economia orașului.

Spre deosebire de orașul Cîmpulung, structura de ramură a industriei orașului Curtea de Argeș este mai diversificată. Astfel, alături de industria construcțiilor de mașini și a confecțiilor, care dețin peste 55% din valoarea producției globale, sînt relativ dezvoltate industria de prelucrare a lemnului, cea a porțelanului și alimentară.

Creșterea economică a impus dezvoltarea edilitară și socială a orașului. Fondul de locuințe a fost înnoit numai în deceniul opt în proporție de 2/5. Circa 3/4 din lungimea totală a străzilor este modernizată, iar alimentarea cu apă potabilă curentă cuprinde peste 1/2 din ele.

Concentrînd monumente istorice de o deosebită valoare pentru patrimoniul național (Ansamblul Curții domnești, Biserica mănăstirii Curtea de Argeș, ruinele Sînnicoară) și avînd o poziție favorabilă în apropierea lacului de acumulare Vidraru, orașul Curtea de Argeș este și un important centru turistic.

4.2.2. Subcarpații de la Curbură

4.2.2.1. *Caracterele generale*

Dacă Subcarpații reprezintă — în ansamblul reliefului României — unitatea recunoscută ca avînd cea mai accentuată complexitate geografică, partea lor dintre Dîmbovița și Trotuș — Subcarpații de la Curbură — prezintă nu numai cea mai largă dezvoltare (lățimea în jur de 30 km, în Subcarpații Buzăului), dar și structura cea mai complicată, urmată de o dinamică foarte accentuată a reliefului. Cu toate că unele din particularitățile lor (mai ales structurale) se întîlnesc și la vest de Dîmbovița, în Muscele, iar în cealaltă extremitate Depresiunea Cașinului se dezvoltă la sud de Trotuș, în continuarea Depresiunii Tazlăului, limitele de vest și de nord sînt considerate ca fiind formate de văile Dîmboviței și Trotușului. La exterior, limita este mai clară decît oriunde pentru că numai această parte a Subcarpaților vine în contact direct cu Cîmpia Română, și anume cu cîmpii piemontane tinere și de divagare (supuse încă unui proces lent de afundare), în funcție de care s-a produs adîncirea văilor și întreaga modelare cuaternară (fig. 93).

Chiar dacă spre munte (mai ales între Teleajen și Slănicul Buzăului) s-a argumentat existența unei fîșii de tranziție sau de interferență carpato-subcarpatică (a cărei prezență ar părea să infirme diferențierea și separarea netă a celor două mari unități geografice), contactul cu munții se poate urmări clar de-a lungul unor depresiuni de contact relativ bine individualizate. Conturarea unei fîșii de interferență a caracterelor montane și subcarpatice (care de fapt se pune în evidență și în Subcarpații Getici de o parte și de alta a Oltului) nu înseamnă nici diminuarea individualității Subcarpaților, nici lipsa elementelor geografice prin care să se poată fixa o limită precisă.

Evoluția, complexitatea geografică și legăturile Subcarpaților de la Curbură cu munții justifică pe deplin existența unor asemănări între cele două regiuni de-a lungul fîșiei de contact, dar acestea nu ajung să modifice caracterele subcarpatice în așa măsură încît să se poată vorbi de un mediu nesubcarpatic. Această fîșie de interferență nu este decît dovada diversității geografice (foarte accentuate) din cuprinsul acestei unități, a schimbărilor din fiecare bazin, de la Dîmbovița pînă la Trotuș, și nu mai puțin de la munte pînă la contactul cu cîmpia, contact unic prin particularități în toată desfășurarea Subcarpaților de la Motru pînă în valea Moldovei.

Varietatea mare a reliefului este în primul rînd consecința diversității petrografice,

complexităţii tectonice şi intensităţii de manifestare (regional şi local diferenţiate) a mişcărilor din cuaternar care au stimulat pătrunderea eroziunii într-un ritm mai accentuat decît în oricare altă regiune. Formaţiunile paleogene intră şi în alcătuirea Subcarpaţilor de la vest de Dîmboviţa, dar numai în Subcarpaţii de la Curbură pătrund sub

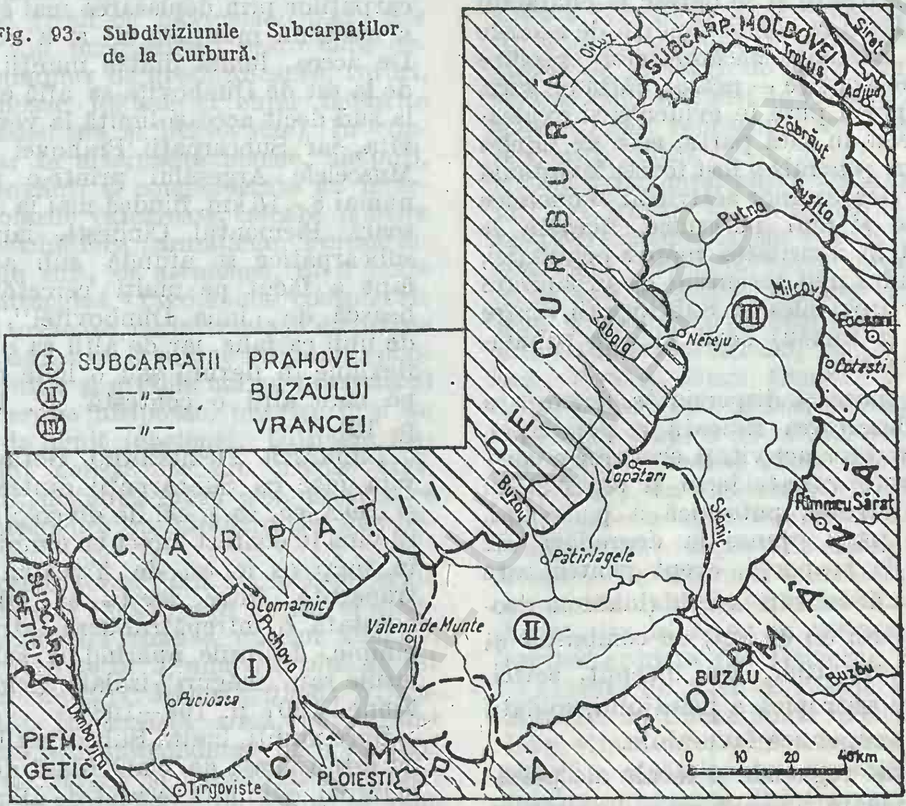

Fig. 93. Subdiviziunile Subcarpaţilor de la Curbură.

forma celor doi pinteni de fliş (de Homorîciu şi de Văleni), într-o alternanţă aparte cu cuvetele (Drajna şi Şoimari—Calvini). În plus, aici intervin cutele diapire care au provocat deranjamente tectonice de o complexitate şi intensitate mai puternice ca oriunde în Subcarpaţi, afectînd nu numai formaţiunile pliocene dar şi pe cele cuaternare. De aceea este pe deplin explicabil de ce depozitele pliocenului superior şi cuaternarului inferior sînt ridicate pînă aproape de 1 000 m (în Măgura Odobeştilor, în dealurile dintre Buzău şi Bîsca Chiojdului) şi de ce terasele rîurilor principale, atît cît s-au păstrat, prezintă fie o convergenţă accentuată spre marginea exterioară a Subcarpaţilor (ca în Subcarpaţii Vrancei, mai puţin frămîntaţi tectonic), fie deformări accentuate în raport cu caracterul liniilor tectonice tăiate de rîuri.

Eroziunea a pătruns adînc sub condiţionarea directă a diferenţelor structurale regionale şi locale, iar relieful în ansamblul lui se află într-un stadiu de punere în evidenţă a structurilor printr-o evidentă selecţie petrografică. Ca urmare, depresiunile şi masivele deluroase nu mai prezintă dispunerea de la nord de Trotuş şi de la vest de Dîmboviţa, iar procesele de denudare actuală, în egală măsură a versanţilor şi a albiilor, se manifestă cu o violenţă cu totul aparte. Dacă între Slănicul Buzăului şi Trotuş se poate vorbi de două şiruri de depresiuni limitate de două aliniamente de dealuri, între Slănicul Buzăului şi Dîmboviţa ariile depresionare nu mai respectă această ordonare orografică şi formează o adevărată reţea dispersată între masivele deluroase (întrucîtva asemănătoare cu cea din Subcarpaţii Vîlcii), în care se recunoaşte atît influenţa structurilor, în general paralele cu marginea munţilor, cît şi rolul reţelei hidrografice dispusă transversal sau parţial adaptată la structură.

Mulţimea depresiunilor de o foarte mare varietate ca dimensiuni, formă şi particularităţi ale condiţiilor locale (de la depresiunile joase cu şesuri aluviale pînă la cele suspendate între dealuri ca lărgiri de obîrşie) a favorizat dezvoltarea aşezărilor şi instalarea unei reţele relativ dese de drumuri, în lungul văilor, mai importante chiar a căilor ferate care, cu excepţia celei din lungul Prahovei, străbat Subcarpaţii şi se opresc la contactul cu munţii. Dacă la aceste condiţii de aşezare se adaugă existenţa zăcămintelor specifice regiunii subcarpatice — petrol, cărbuni, sare, mai de timpuriu puse în evidenţă şi exploatate aici decît în altă parte, este de înţeles că ambianţa generală a fost foarte favorabilă pentru dezvoltarea unor activităţi economice mai variate şi mai puternice. Aceasta se reflectă atît în densitatea mare a populaţiei, cît şi în gradul mai accentuat de urbanizare a aşezărilor (mai ales în Subcarpaţii dintre Dîmboviţa şi Buzău) decît în alte subunităţi subcarpatice.

Numărul mare şi dispersia în teritoriu a aşezărilor, densitatea ridicată a populaţiei, desfăşurarea unor activităţi economice complexe şi foarte variate local şi regional au dus la modificarea puternică a peisajului, în anumite părţi ajunse la degradări ale terenurilor de proporţii, drept pentru care a fost nevoie de măsuri ample (luate cu deosebire în ultimii 30 de ani) de combatere şi refacere a terenurilor. S-a început, astfel, o remodelare antropică a peisajului, soldată şi cu efecte economice favorabile.

Diferenţierile regionale şi locale ale peisajului sînt evidente şi separarea subunităţilor nu ridică probleme greu de rezolvat. S-au exprimat mai multe opinii privind numărul diviziunilor, dar în general au fost puse în evidenţă trei subunităţi foarte clar deosebite atît prin trăsăturile fizico-geografice, cît şi prin aspectele populaţiei, utilizării terenurilor, particularităţilor modului şi gradului de antropizare a peisajului: Subcarpaţii Prahovei, între Dîmboviţa şi Teleajen (cu separarea clară a Subcarpaţilor Ialomiţei, pînă la valea Prahovei şi Subcarpaţii Teleajenului, inclusiv Dealurile Bucovelului), Subcarpaţii Buzăului, desfăşuraţi pînă la Slănicul Buzăului şi Subcarpaţii Vrancei (fig. 93).

4.2.2.2. *Subcarpaţii Prahovei*

Dealurile subcarpatice de la est de Dîmboviţa nu reprezintă o continuare directă a celor de la vest, deşi elemente structurale caracteristice acestora trec în dreapta Dîmboviţei, adică în extremitatea estică a Muscelelor Argeşului. Aici, pe Dîmboviţa, se produce un fel de rupere a desfăşurării Subcarpaţilor prin deplasarea mai spre sud, atît a marginii munţilor cît şi a Subcarpaţilor. De aceea, limita dintre munţii şi dealurile de la est de Dînboviţa se află cu 15 km mai la sud decît aceeaşi limită la vest de Dîmboviţa, iar Subcarpaţii Prahovei se leagă cu Muscelele Argeşului printr-o porţiune de numai 8—10 km, fiindcă mai la sud se desfăşoară Piemontul Cîndeşti, iar structurile subcarpatice se afundă sub acesta. Acest fapt a făcut pe mulţi cercetători să vorbească de „linia Dîmboviţei", considerată de unii ca falie, iar de alţii ca o linie de inflexiune, o flexură sau o linie de dislocaţie pe care alţii o contestă (N. Popp, 1939, p. 15).

Limitarea Piemontului Getic la Dîmboviţa face ca Subcarpaţii dintre Dîmboviţa şi Teleajen, ca şi cei de dincolo de Teleajen, să vină în contact direct cu cîmpia, numai că, în timp ce la est de Teleajen limita este tranşantă, între acesta şi Dîmboviţa se constată o întrepătrundere între dealuri şi cîmpie, dealurile apărînd şi sub formă de insule sau „măguri" izolate (Emm. de Martonne, 1907 p. 106—108).

Spre munţi, limita Subcarpaţilor Prahovei nu este tot aşa de clară (dată de un abrupt muntos), cum este la vest de Dîmboviţa sau imediat la est de Teleajen. Astfel, de la Dîmboviţa pînă la Ialomiţa, între munţi şi dealuri nu se vede o denivelare evidentă, înălţimea dealurilor fiind apropiată de a munţilor. Numai la nord-est de Pucheni se constată o denivelare mai pronunţată, de la 900 la 1 000 m. În schimb, este un evident contrast în înfăţişarea peisajului, în general puternic umanizat în Subcarpaţi.

Între Ialomiţa şi Prahova, limita este încă şi mai greu de stabilit, deoarece trecerea se face aproape pe nesimţite. În plus, aici se constată şi o întrepătrundere a caracterelor celor două regiuni. De aceea limita trebuie pusă oarecum convenţional pe la nord de Pietroşiţa, de Ocina, pînă la Comarnic. Mai la est, pînă la Teleajen, limita este mai bine reliefată, pe la nord de Şotrile, printr-un povîrniş de 100 m, care se continuă spre est,

pe la nord de Pietriceaua, Bertea, stațiunea Slănic, Schiuleşti, pînă la Măneciu. La sud de această limită este un şir aproape continuu de aşezări.

Subcarpații Prahovei sînt alcătuiți din formațiuni miocene şi pliocene, la care, local, se adaugă formațiuni paleogene şi cuaternare, în general de o foarte mare varietate. Peste formațiunile paleogene, cu apariție locală, se găsesc argile cu sare şi gips, conglomerate şi gresii cu intercalații marnoase (provenind din burdigalian), peste care urmează un complex de gresii micacee, tufuri, şisturi argiloase foioase şi chiar depozite de sare (badeniene şi bugloviene). În continuare apar în alternanță marne, nisipuri, gresii cu trovanți şi conglomerate cu intercalații de marne calcaroase, calcare politice şi calcare cochilifere sarmațiene. Formațiunile pliocene sînt, de asemenea, de o mare varietate litologică. Predomină complexele nisipoase şi grezoase, cu intercalații de marne (meoțiene), de marne şi marne nisipoase (ponțiene), nisipurile şi gresiile noi cu intercalații de marne, argile nisipoase, pietrişuri, şi cu orizonturi de lignit (daciene). Ultimele formațiuni sînt constituite din marne argiloase verzui, nisipuri, gresii moi, peste care urmează pietrişuri cu stratificație încrucişată.

Toate aceste formațiuni au fost puternic cutate şi faliate, Subcarpații Prahovei aparținînd aşa-numitei zone a cutelor diapire, care se întinde de la Dîmbovița pînă la est de Cricovul Sărat (I. Băncilă, 1958; N. Oncescu, 1965). În această zonă, cutele sînt caracterizate prin pătrunderea unor sîmburi de sare, de forme şi dimensiuni variate, prin bolta anticlinalelor, fie ajungînd pînă la suprafață (la anticlinalele Țintea—Băicoi, Moreni—Gura Ocniței), fie oprindu-se la o anumită adîncime (la Boldeşti, Ariceşti etc.). Cutele sînt strînse în partea internă, dinspre munte, şi mai puțin pronunțate, chiar incipiente, discontinui şi dispuse în culise, către cîmpie. În partea internă a Subcarpaților de la est de Dîmbovița, depozitele miocene formează două sinclinale largi, paralele cu limita munților: un sinclinal nordic, Slănic—Bezdead, care se poate urmări pînă la sud de Pietroşița, şi altul sudic, continuarea cuvetei Drajnei de la est de Teleajen pînă la vest de valea Vărbilăului. Între ele se află pintenul de Homorîciu, iar la sud pintenul de Văleni, care se continuă şi mai la vest de Teleajen. În regiunea Buştenari—Cîmpina—Gura Drăgănesei este o importantă linie de falie, de-a lungul căreia depozitele miocene încalecă peste cele pliocene de la sud. Faptul că stratele din romanian sînt cutate arată că mişcările din faza valahă au fost puternice chiar în cuaternar.

În general, formațiunile din care sînt alcătuiți Subcarpații Prahovei conțin zăcăminte bogate de minerale utile. Dintre acestea locul principal îl ocupă țițeiul, strîns legat de cutele diapire, prezente într-o fîşie situată la sud de linia Cîmpina—Buştenari. Structurile petrolifere sînt faliate şi străpunse de sîmburi de sare, iar formele de străpungere sînt atît de variate, încît aproape fiecare cută reprezintă un caz aparte (N. Grigoraş, 1961).

Cele mai importante zăcăminte de țiței au fost găsite în orizonturile de nisipuri meoțiene acoperite de strate impermeabile ponțiene. Dacianul este productiv acolo unde este străpuns complet de masivul de sare şi este prezent acoperişul de protecție din baza romanianului, ca la Băicoi—Țintea, Moreni, Gura Ocniței şi la Ochiuri. Dintre acestea, cea mai bogată s-a dovedit structura diapiră de la Moreni—Gura Ocniței, a cărei grosime atinge 400 m (N. Grigoraş, 1961). La Buştenari—Runc, în fîşia de încălecare a oligocenului din pintenul de Văleni peste depozitele miocene, pliocenul acoperind şi mascînd această încălecare, este un anticlinal asimetric faliat, de asemenea bogat, iar la Runc se cunoaşte un caz de criptodiapirism (N. Grigoraş, 1961).

Alături de țiței se găsesc gaze naturale, mai ales în formațiunile daciene, fie în aceleaşi strate cu țițeiul, ocupînd partea superioară a zăcămîntului, deasupra țițeiului, fie în strate separate. Printre structurile bogate în gaze sînt socotite cele de la Băicoi—Țintea şi Boldeşti.

În toate cutele diapire se găseşte sare (sub formă de sîmburi, stîlpi sau lamele sau alte forme de dimensiuni variate), venită de la adîncimi mari, în unele locuri ajunsă chiar pînă la suprafață (la Băicoi, Doftana, Ochiuri). În apropierea zăcămintelor de sare sau de argile salifere se află izvoare de apă sărată, mai mult sau mai puțin concentrată (provenită din apele vadoase care au trecut prin formațiuni salifere), folosită pentru băi (la Poiana Cîmpinei, Slănic, Oglinzi). De mai mică importanță sînt apele sulfuroase (utilizate la Vulcana Băi), sulful din împrejurimile Pucioasei (de unde şi numele localității, devenită stațiune balneară importantă), gipsul din depozitele miocene, tufurile

dacitice (folosite la industria cimenturilor speciale și ca piatră de construcție) și bentonită.

În afară de acestea, dar de o importanță mai mare este lignitul, aflat în orizonturi intercalate în formațiunile daciene din flancurile anticlinalelor Șotînga—Doicești (cu lungime de 17 km și o lățime de 7 km), Dolani—Tătărani, între Ialomița și Dîmbovița, în sinclinalul Gușoiu, la est de Ialomița, între anticlinalele Glodeni și Șotînga—Doicești și în sinclinalul Valea Popii, dintre anticlinalele Dolani—Tătărani și Șotînga—Doicești. Mare parte din cărbunii exploatați sînt folosiți la termocentrala Doicești. Lignitul de la Filipeștii de Pădure se găsește în formațiuni daciene, pe flancurile unui anticlinal.

Subcarpații dintre Dîmbovița și Teleajen au aspectul unui ansamblu de masive și culmi deluroase cu dimensiuni și orientări variate (fig. 94), a cărui înălțime crește dinspre cîmpie către munte de la 300—400 m (dominînd cu 150—200 m cîmpia), pînă la 800—900 m. Cea mai mare parte a culmilor sînt înguste, multe avînd înfățișare de creste, astfel încît este greu de admis existența unor suprafețe de nivelare generale (N. Popp, 1939). Dar nici apariția locală a unor resturi de relief evoluat (ca pe unele culmi de la vest de Provița) nu poate fi contestată. Acest fel de suprafețe sînt foarte rare și foarte mici și nu se află pe dealurile cele mai înalte. De aceea, ele nu ne îndreptățesc să afirmăm că sînt resturi de suprafețe de nivelare cu întindere cel puțin regională.

Deasupra nivelului general, dat de majoritatea culmilor, se găsesc cîteva vîrfuri care domină împrejurimile: Măgura (654 m) de pe dreapta cursului inferior al Vărbilăului, Dealul Roșeț (490 m) de la nord-est de Ocnița, Dealul Sultanu (849 m) de la obîrșia Cricovului Dulce, Dealul Măceșului (815 m) de la nord de Buștenari, toate dominînd împrejurimile cu 100—150 m.

Sub nivelul general al culmilor se schițează mici arii depresionare, unele abia conturate, altele mai bine reliefate. Unele sînt foarte mici și au forma unor circuri la obîrșia văilor. Astfel, la poala muntelui se constată un șir de depresiuni mici, începînd de la Cetățeni, din valea Dîmboviței, spre est, pe la Vîrfuri, Pucheni, Brebu, Runc și apoi Pietroșița, pe valea Ialomiței, fără a fi legate între ele prin curmături largi, ca să se poată vorbi de un uluc, ca în alte regiuni subcarpatice. De la Ialomița spre est, această însușire se atenuează tot mai mult, chiar pierzîndu-se pînă la satul Ocina, unde reapare și de unde se continuă spre est ca un uluc abia schițat pe la Șotrile, Pietriceaua și Aluniș, de unde caracterul depresionar se pierde din nou.

Mai la sud se află un al doilea șir de mici depresiuni cu însușiri asemănătoare, începînd de la Bărbulețu, pe linia localităților Rîu Alb, Costești, Bezdead, Ursei, Vișinești, Cîmpina, Telega, Buștenari, unde șirul se întrerupe (fig. 94).

La nord de Dealul Măceșului se găsește alt șir, în care se află satele Melicești, Poiana Trestiei, Cosminele, Poiana Vărbilăului. Aproape paralel apare încă un șir de lărgiri, care începe la Pietrari, pe cursul inferior al Rîului Alb, și se continuă pe la Vîlcana, Valea Lungă pe Cricovul Dulce și încă mai departe spre est. Mai la sud se individualizează Depresiunea Ocnița—Iedera de Jos, iar la est de Prahova ulucul larg al Mislei, continuat și dincolo de Teleajen, pînă la Cricov, ca un vechi șes aluvial, care separă Dealurile Bucovelului de dealurile subcarpatice de la nord.

Cu excepția ulucului Mislea—Măgurele—Racova, depresiunile sînt mici, deluroase, iar în cuprinsul lor domină relieful de pornitură, în mare parte nestabilizate, cu soluri tinere, brune sau chiar regosoluri, pe care se întind pajiști naturale, folosite ca fineață sau pășune, și livezi de prun.

În timp ce dealurile sînt alcătuite din roci rezistente sau poroase (gresii, nisipuri), depresiunile sînt sculptate în roci mai ușor de modelat, marne și argile, indiferent de structură. Astfel, șirul de depresiuni de la Buștenari, Telega, Cîmpina, Provița este sculptat în bolta unui anticlinal, pronunțat asimetric la Buștenari. De acest anticlinal se leagă zăcămintele de țiței de la Cîmpina, Telega, Buștenari, exploatate încă de la începutul acestui secol. Și în această regiune interfluviile și văile rîurilor principale sînt orientate, în general, de la nord-nord-vest spre sud-sud-est sau chiar de la nord spre sud (Doftana, Teleajen), iar șirurile de depresiuni ca și de dealuri sînt orientate aproximativ est—vest, conform direcției generale a cutelor (N. Popp, 1939, Pl. B).

Apele principale — Dîmbovița, Ialomița, Prahova cu Doftana, Teleajenul cu Vărbilăul — venind din munți, au săpat văi largi și adînci, cu terase și lunci întinse, formînd adevărate culoare. Terasele din lungul

acestor văi, bine dezvoltate, au oferit locuri foarte bune pentru așezări, pentru agricultură și pentru instalarea căilor de comunicație. Cele mai întinse terase, depozitate mai ales pe dreapta, sînt de-a lungul Teleajenului. Așa cum a observat Emm. de Martonne (1907, p. 109) nici un alt rîu care străbate Subcarpații Munteniei nu are terase atît de întinse. În plus, profilul lor longitudinal

numai cele mijlocii și inferioare se înscriu bine în peisaj și sînt utilizate intens. Cea mai întinsă este terasa Cîmpinei (altitudine relativă de 55—65 m la Cîmpina, 75 m la Breaza), pe al cărei pod se găsesc cele mai însemnate așezări din această parte a văii Prahovei (Cîmpina, Breaza, Comarnic, Cornu). Interesant este faptul că, în timp ce spre munte înălțimea teraselor crește cu

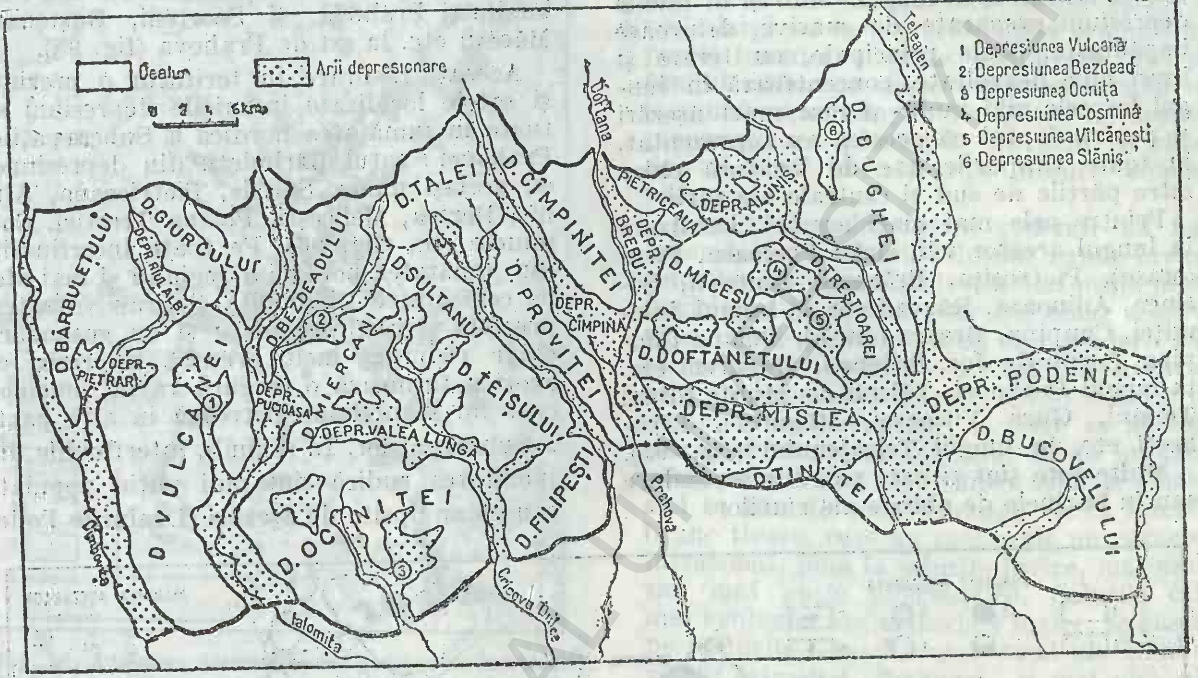

Fig. 94. Subunitățile de relief ale Subcarpaților Prahovei. *1*, Dealuri ; *2*, depresiuni și culoare de vale.

arată deformări puternice neotectonice în raport direct cu mobilitatea structurilor tăiate transversal de Teleajen (Gh. Niculescu, 1963). Interesant este faptul că unul dintre nivelele aluviale inferioare nu urmărește numai actualul drum al rîului, ci se bifurcă la Măgurele, o parte mergînd spre est pînă la Cricov, prin ulucul Mislei. S-au emis ipoteze numeroase asupra acestui fenomen, dar problemele au fost numai parțial rezolvate (Emm. de Martonne, 1907 ; G. Vâlsan, 1916 ; F. Weymüller, 1931 ; N. Popp, 1936, 1938 ; A. Banu, 1946 ; Gh. Niculescu, 1963, 1965, 1971, 1974).

Valea Prahovei are terase mai puțin dezvoltate decît valea Teleajenului, dar importanța lor nu este mai mică. Inițial s-a vorbit de 4 terase (Karl Hummel, 1927), iar mai tîrziu de 5 terase (N. Popp, 1939 ; Gh. Niculescu, 1965, 1971). Dintre acestea

atît mai mult cu cît sînt mai vechi, spre cîmpie înălțimea scade, sfîrșindu-se prin agestre care se unesc pe nesimțite, cum este cazul celor de la Băicoi și Cîmpina (Emm. de Martonne, 1907). Valea Prahovei joacă un rol deosebit pentru transporturi pentru că în lungul ei se face legătura principală dintre capitală și Transilvania.

Doftana, principalul afluent al Prahovei, are cîteva terase dintre care cea mai întinsă este tot nivelul Cîmpinei. Celelalte sînt de însemnătate mult mai mică (Gh. Niculescu, Ș. Dragomirescu, 1961).

De-a lungul văii Ialomiței, numărul teraselor este mai mare (N. Popp, 1939), dar numai cele mijlocii și inferioare se impun în peisaj, îndeosebi în împrejurimile Doiceștilor. Terasele mijlocii și superioare sînt acoperite de păduri și pajiști, iar cele inferioare sînt utilizate agricol și pentru așezări, care

se ţin lanţ de la cîmpie pînă aproape de munte. De-a lungul văii Dîmboviţei a fost pus în evidenţă, de asemenea, un număr mai mare de terase: dintre acestea terasele inferioare sînt folosite pentru cultura pomilor fructiferi, îndeosebi a mărului şi prunului.

Relieful Subcarpaţilor Prahovei puternic fragmentat şi (exceptînd culoarul Mislei), mai puţin ordonat orografic, cu culoare depresionare accesibile, explică prezenţa aşezărilor îndeosebi în lungul văilor şi în micile depresiuni, separate de masive deluroase împădurite. Văile principale, cu terase şi lunci bine dezvoltate, concentrează în lungul lor cele mai multe şi mai mari aşezări şi pentru faptul că acestea au reprezentat, în toate timpurile, axe de legătură chiar între părţile de sud şi centrale ale ţării.

Printre cele mai mari aşezări, localizate în lungul acestor văi, sînt: Pucioasa, Fieni (oraşe), Pietroşiţa, Brăneşti, Doiceşti, Şotînga, Aninoasa, Răzvad etc. în lungul Ialomiţei, Cîmpina, Breaza (oraşe), Poiana Cîmpina, Cornu de Jos, Brăneşti, Măgureni etc. în lungul Prahovei, Vălenii de Munte (oraş) Teişani, Gura Vitioarei, Măgurele, Lipăneşti etc. în lungul Teleajenului (fig. 95).

Multe sate sînt situate pe văile secundare sau în bazinele de obîrşie ale rîurilor.

Acestea sînt sate mici, cu vetre răsfirate sau formate din grupuri mici de case. De fapt, peste 60% din aşezări au sub 1 000 de locuitori.

Cele mai multe sate au vetrele extinse fie pe versanţi cu pante domoale, fie sub formă de tentacule în lungul unor văi secundare. Tipice în acest sens sînt aşezările Pietrari, Vulcana de Sus, Şipot, Ialomiţa, Vîrfuri, Vişineşti, Ştubeie, Tisa, Glodeni etc. între Ialomiţa şi Prahova, şi Scorţeni, Buştenari, Măceşu etc. la est de Prahova (fig. 95).

Aceeaşi răsfirare în teritoriu o prezintă şi satele localizate în micile depresiuni situate în jumătatea nordică a Subcarpaţilor Prahovei: satul Bărbuleţu din depresiunea cu acelaşi nume, Şotrile, Pietriceaua, Aluniş, Bertea, Meliceşti, Poiana Trestiei, Cosminele etc. (fig. 96). Pe toate interfluviile din jumătatea nordică a regiunii şi mai ales pe cele dintre Dîmboviţa şi Prahova satele prezintă o răsfirare mare şi cu gospodării chiar risipite, încît creează impresia că acestea formează o singură vatră, fenomen care nu se mai înregistrează în altă parte a Subcarpaţilor. În schimb, interfluviile din jumătatea sudică sînt mai puţin populate sau chiar lipsite de aşezări (Dealurile Pode-

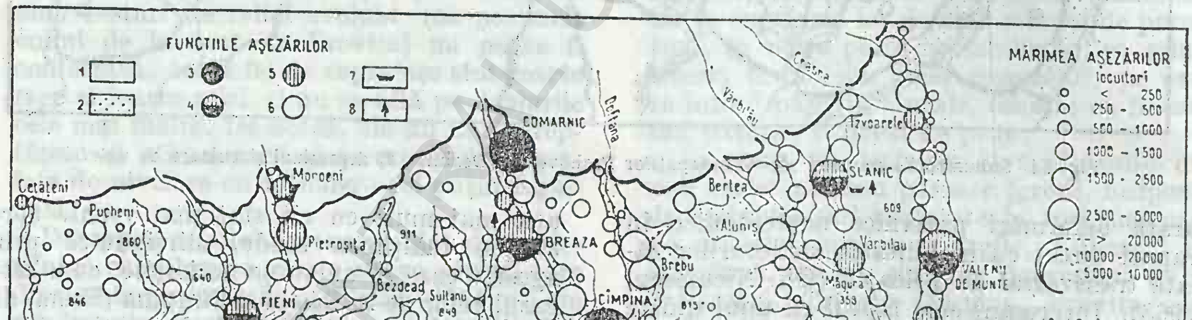

Fig. 95. Subcarpaţii Prahovei. Funcţiile şi mărimea aşezărilor. *1*, Dealuri subcarpatice; *2*, depresiuni şi culoare depresionare; *3*, aşezări cu funcţie industrială; *4*, industrial-agrară; *5*, agroindustrială; *6*, agricolă; *7*, aşezări cu funcţie complementară balneară; *8*, climaterică.

nilor, Dealurile Vîlcanei, Plaiul Căprărețului, Plaiul Roncii etc.).

Condițiile climatice cu contrastele dintre iarnă și vară diminuate față de cîmpie se caracterizează prin temperatura medie anuală de 10°C în marginea dinspre cîmpie, de unde

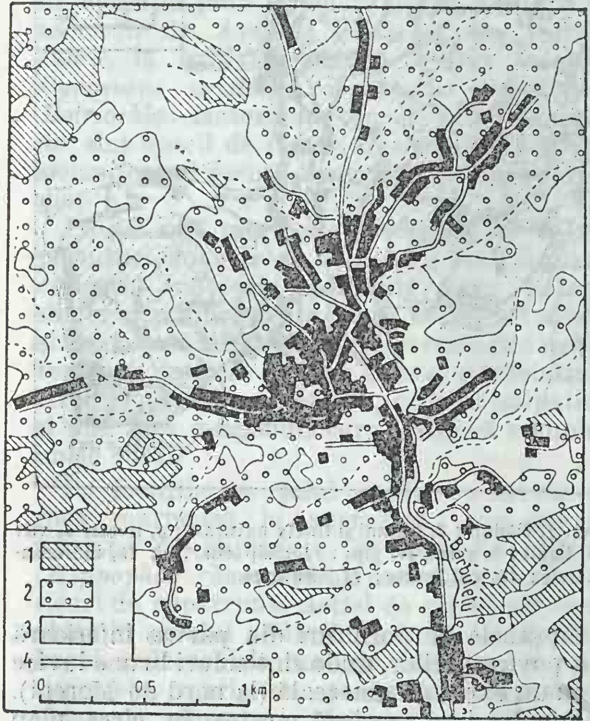

Fig. 96. Utilizarea terenurilor în perimetrul localității Bărbulețu. *1*, Pădure; *2*, livezi; *3*, pajiște; *4*, drumuri.

scade treptat spre contactul cu muntele unde ajunge sub 8°C. Media lunii ianuarie coboară de la −2° ... −3°C, în partea de sud, la −4 ... −5°C lîngă munte. În latura dinspre cîmpie a acestor dealuri sînt unele insule în care temperatura are valori chiar mai mari de −2°C, adică mai ridicată decît în cîmpie. În iulie, temperatura medie este ceva mai mare de 21°C în partea de sud (la Tîrgoviște și Moreni) și scade spre munte pînă la 17−18°C.

Cantitatea medie anuală de precipitații este între 500 și 1 000 mm, observîndu-se aceeași distribuire în raport cu altitudinea: 500−600 mm în vecinătatea cîmpiei, peste 800 mm în vecinătatea muntelui. Luna cea mai ploioasă, iunie, primește în medie între 80 mm — la contactul cu cîmpia — și 140 mm, în părțile înalte dinspre munte, iar luna cu cele mai puține precipitații este februarie, cînd cad în medie între 35 și 50 mm. Ca vînturi dominante se simt cele de nord-est și de vest, dar și Subcarpații Prahovei au renumele unei regiuni adăpostite, cu ușoare intensificări și canalizări ale curenților în lungul văilor și culoarelor depresionare.

Pe aceste însușiri climatice generale se manifestă topoclimate de o foarte mare varietate, determinate în primul rînd de diversitatea structurii orografice. Inversiunile locale de temperatură în depresiuni și văile largi au ca urmări vizibile bruma timpurie, toamna, și tîrzie, primăvara. Tot pe fundul văilor se simte curgerea aerului de la munte spre cîmpie. Pe „fețe" de dealuri precumpănesc plantațiile de pomi și chiar de viță de vie, în timp ce pe „dosuri" domină pădurea.

Condițiile pedogenetice generale au fost favorabile dezvoltării solurilor brune luvice, solurilor luvice mai mult sau mai puțin pseudogleizate și pe unele locuri, chiar a solurilor brune acide cu mull sau moder. Din cauza tinereții relative a reliefului, a varietății litologice și a intensității proceselor de modelare a versanților, la care se adaugă marile diferențe de umezire, există un adevărat mozaic de soluri. Dintre solurile zonale, aici se găsește seria întreagă de la solurile brune tinere, care au mai mult un caracter intrazonal, pînă la solurile luvice, mai mult sau mai puțin poligenetice. Solurile cele mai evoluate, argilo-iluviale luvice, se găsesc pe podurile teraselor mai vechi ale Dîmboviței, Ialomiței, Prahovei, și mai ales ale Teleajenului, ca și pe unele culmi mai largi și povîrnișuri domoale, ferite de eroziune, cum sînt în dealurile din partea sudică, gruiurile dintre Dîmbovița și Ialomița și culmile dealurilor de la nord de ulucul Mislei. Soluri brune luvice, mijlociu și slab evoluate, se găsesc pe unele terase inferioare, pe culmi și povîrnișuri domoale, cu precădere în partea dinspre cîmpie. Unele șesuri aluviale cu soluri luvice, evoluate slab și mijlociu, ca terasele inferioare ale Teleajenului, Ialomiței și ulucul Mislei, constituie cele mai bune terenuri pentru agricultură din această regiune.

Pe porniturile tinere, formate din material sărac în carbonați, care ocupă suprafețe destul de întinse, sînt soluri brune tinere și regosoluri, la care se adaugă soluri gleice, pseudogleice și, local, chiar de mlaștină. Doar pe porniturile formate din material marnos sînt soluri negre clinomorfe și pseudorendzine.

37—c. 674

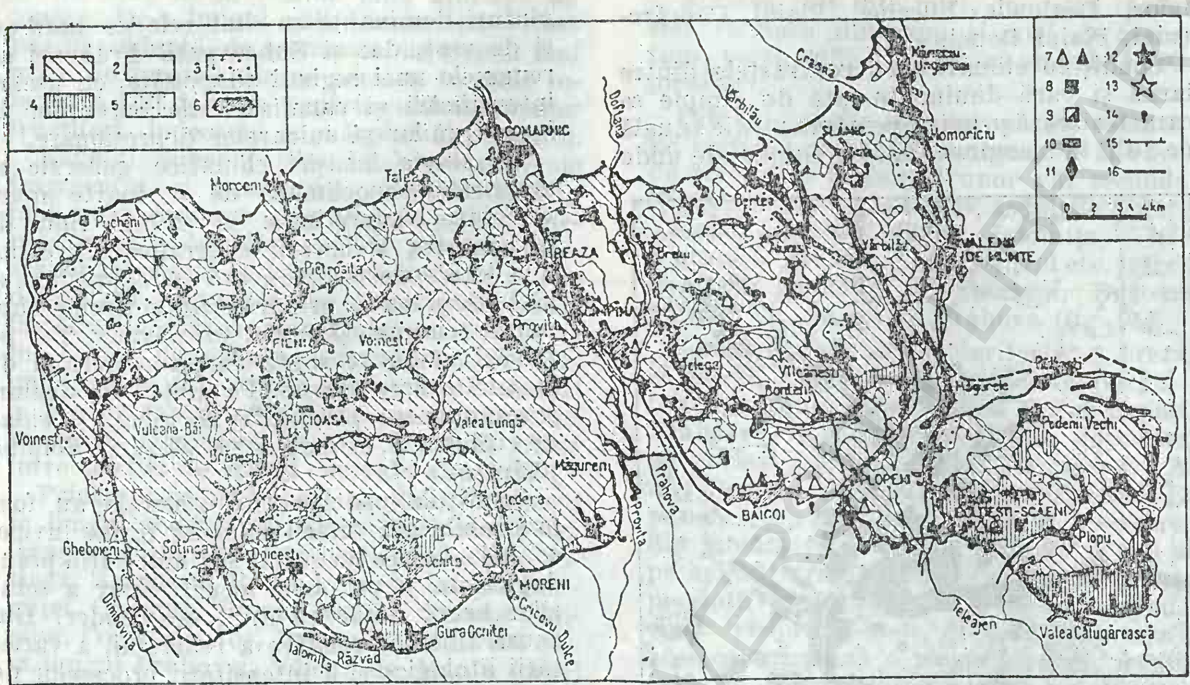

Fig. 97. Utilizarea terenurilor şi resursele din Subcarpaţii Prahovei. *1*, Păduri; *2*, păşuni şi fîneţe naturale; *3*, livezi; *4*, vii; *5*, teren arabil; *6*, vetre de aşezări; *7*, petrol şi gaze naturale; *8*, lignit; *9*, sare; *10*, gips; *11*, nisip cuarţos; *12*, hidrocentrale; *13*, termocentrale; *14*, izvoare minerale; *15*, căi ferate; *16*, drumuri.

Pe povîrnişurile nordice, sculptate în roci relativ acide, sînt soluri brune acide, cu mull sau chiar cu moder, aflate sub pădure de fag. Dar în aceste dealuri, unde se manifestă o eroziune puternică, apar frecvent, pe suprafeţe întinse, regosoluri, pe unele locuri litosoluri şi roca la zi (în împrejurimile localităţilor Telega, Brebu, Slănic, Bezdead, Bărbuleţu etc.).

Condiţiile naturale generale, zonale, sînt favorabile dezvoltării pădurilor de foioase, de gorun şi fag, care acoperă încă aproximativ două treimi din suprafaţa acestor dealuri (fig. 97).

În partea de sud domină pădurea de gorun care, pe „feţe" înaintează şi mai la nord, chiar pînă la 800 m, pe soluri scheletice. Gorunului i se asociază deobicei carpenul, la care se adaogă jugastru, ulm, tei, mojdrean, stejar (*Quercus robur*), scoruş (*Sorbus aucuparia*, *S. torminalis*). O mare parte dintre arborii de gorun maturi sînt parazitaţi de vîsc (*Loranthus europaeus*). Subarboretul este alcătuit din sînger, corn, lemn cîinesc, măceş, păducel şi porumbar.

Pădurea de fag domină în partea de nord a acestor dealuri, în timp ce în partea de sud ea se găseşte numai pe „dosuri" şi pe tăpşanele de pornituri din partea inferioară a povîrnişurilor, unde sînt soluri brune luvice cu un exces de umezeală (la nord de Moreni). Fagului i se asociază mesteacăn, cireş, plop tremurător, paltin şi salcie căprească. Pe unele locuri se constată şi o întrepătrundere între fag şi gorun, vădindu-se tendinţa de înaintare a fagului.

Destul de des se întîlnesc şi plante agăţătoare care, pe unele locuri, capătă dimensiuni impresionante: curpenul, iedera şi viţa sălbatică. Iedera apare numai în pădure de gorun sau de fag, pe cînd curpenul şi viţa de vie se întîlnesc atît în pădure, cît şi în mărăcinişurile care sînt destul de frecvente în pajişti. Sînt impresionante exemplarele de viţă sălbatică din pădurea de fag de sub capătul estic al cuestei dealului Măceşului, pe povîrniş sudic, la est-nord-est de Buştenari.

Pe pornituri cu soluri umede, gleice, unde omul nu a intervenit prea mult, este pădure rară de esenţe moi, ca anin (*Alnus glutinosa*, *A. incana*), plop tremurător, salcie, fie în amestec, fie alcătuite numai dintr-o singură specie, cum este arinişul de la nord de satul Ursei (obîrşia Cricovului Dulce).

Pajiștile ocupă, de asemenea, suprafețe întinse, îndeosebi în partea de nord și mijlocie a Subcarpaților, pe povîrnișurile mai domoale decît acelea pe care se află pădurea, în mare parte pe pornituri și pe culmi. Astfel, pe soluri brune luvice în diferite stadii de evoluție pînă la soluri brune acide, sînt asociații de *Agrostis tenuis* și de *Festuca rubra*, la care se adaugă *Holcus lanatus*, *Cynosurus cristatus*, *Euphorbia cyparisias*, *Botriochloa ischaemum* etc. Pe locurile umede sînt specii de *Carex*, de *Juncus*, *Agrostis stolonifera* și esențe lemnoase, ca salcie, arin, plop ș.a.

Pe cea mai mare parte a pajiștilor de pe pornituri, folosite ca imaș, sînt multe mărăcinișuri, îndeosebi păducel, mur, măceș, sînger și porumbar, în unele tufărișuri apare și mesteacănul, un pionier al vegetației arborescente naturale. Lîngă aceste mărăcinișuri cresc și plante agățătoare, ca vița sălbatică și mai ales curpenul, care îmbracă complet unele tufe.

Pe locurile cu solul erodat puternic și roca marnoasă la suprafață, sau foarte aproape de suprafață, se dezvoltă cătina (*Hippophaë rhamnoides*), care formează desișuri de nepătruns. Astfel de cătinișuri apar chiar în arealul pădurii. În lungul văii Prahovei, îndeosebi la nord de Cîmpina, se văd suprafețe mari, pe povîrnișuri repezi și chiar pe abrupturi, fără sol, cu cătinișuri întinse, care constituie un pionier binefăcător al lumii plantelor. În multe locuri nu este o delimitare clară între pădure, pe de o parte, și pajiști sau pajiște cu pomi, pe de altă parte, așa cum se observă la Lutul Roșu, Bertea, Pietricea, ca și în multe alte locuri la periferia satelor risipite pe povîrnișuri. În alte locuri se mai constată o tendință de înaintare a pădurii în arealul vechi al cîmpului, pe care era fie pajiște sau pajiște cu pomi, fie terenuri lucrate.

În astfel de condiții fizico-geografice și de densitate a populației, pădurile se mențin pe mai mult de 37% din suprafața Subcarpaților Prahovei. Terenurile agricole, cu predominarea pășunilor și finețelor, ocupă 47%. Pădurile extinse pe aproximativ 105 000 ha fac din Subcarpații Prahovei partea cea mai împădurită a Subcarpaților (fig. 97).

Subcarpații Prahovei au oferit condiții favorabile dezvoltării pomiculturii, viticulturii și creșterii animalelor, care dau specificul agricol al acestora. Sînt trei ramuri dezvoltate mult, în ultimele decenii, prin extinderea suprafețelor plantate cu pomi fructiferi și cu viță de vie, și prin amenajarea pășunilor și finețelor naturale. S-au efectuat lucrări de combatere a eroziunii solurilor pe circa 20 000 ha, și terasări pentru plantații de pomi și viță de vie și lucrări pentru irigații în raza comunelor Valea Călugărească, Măgurele, Măgureni și Bălțești.

Cele mai mari suprafețe din terenurile agricole (58%) le dețin pășunile și fînețele naturale (715 000 ha), cu frecvența mai mare în jumătatea nordică a regiunii unde pot ajunge pînă la 80% și chiar peste 80% — Măneciu (89%), Runcu (88%), Fieni (86%), Bertea, Șotrile (80—85%) etc. Cu puține excepții (Plopeni, Poiana Cîmpina, Bănești, Cocorăștii Mislii, Lipănești și Doicești), așezările au cel puțin 500 ha folosite ca pășuni și fînețe naturale, dar la multe dintre acestea depășesc 1 000 ha, ajungînd chiar la 5 000 ha. Așa sînt Măneciu (peste 5 500 ha), Slănic, Brebu, Izvoarele, Bertea (toate cu peste 2 000 ha) Telega, Șotrile, Teișani, (între 1 200 și 1 600 ha) situate pe interfluviul dintre Teleajen și Prahova; Bezdead (cu circa 3 000 ha), Breaza (2 300 ha)' Pucioasa, Răzvad, Glodeni, Talea, Buciumeni (între 1 300 și 2 000 ha), toate între Prahova și Ialomița; Bărbulețu (3 800 ha), Runcu (2 500 ha), Pucheni, Voinești și Brănești (între 1 200 și 1 600 ha), la vest de Ialomița. Aceste așezări, care totalizează 34% din numărul localităților din Subcarpații Prahovei, dețin aproape 45 000 ha de pășuni și fînețe naturale, respectiv circa 62% din totalul acestor terenuri.

Existența suprafețelor întinse cu pășuni și fînețe, naturale îndeosebi în partea nordică și extinderea culturilor cu plante furajere, mai ales în jumătatea sudică a Subcarpaților, au favorizat dezvoltarea creșterii animalelor, cu deosebire bovine și ovine. Cele mai multe animale se cresc în așezările din apropierea munților, unde există și suprafețe întinse de pășune. Astfel, efectivul de bovine este numeros în localitățile Bărbulețu, Voinești, Bezdead, Buciumeni, Teișani, Brebu, Bertea, Măneciu, Pucioasa, Pucheni, Runcu etc. În majoritatea așezărilor numărul oilor este de peste 1 000 de capete, ajungînd în unele dintre ele la mai multe mii

(Vălenii de Munte, Brebu și Runcu, cu peste 7 000 oi fiecare, Măneciu mai mult de 5 000 etc.).

Au fost construite complexe zootehnice pentru creșterea animalelor, cum sînt cele din Băicoi, unde efectivul de oi se ridică la aproape 10 000 de capete, iar cel de bovine la circa 3 000 de capete. Tot în această categorie intră și crescătoria de porci de la Boldești-Scăeni (cu 5 000 de capete) și cea de berbecuți de la Pucioasa. Porcinele sînt mai puțin numeroase, ca urmare a suprafeței arabile restrînse (numai 33 000 ha). Cu excepția comunelor Bărbulețu, Voinești, Valea Călugărească, Bezdead, Izvoarele, Măneciu, în care numărul de porcine este cuprins între 1 000 și 2 000 de capete, în toate celelalte așezări numărul este redus.

O importanță deosebită în economia agricolă o au livezile de pomi fructiferi (fig. 97). Acestea, alături de pășuni, fînețe naturale și păduri dau nota dominantă a peisajului. Toate comunele și centrele urbane posedă livezi, iar la cele mai multe dintre ele ocupă peste 100 ha, excepție făcînd : Cîmpina, Plopeni, Fieni, Doicești, Șotînga, Moțăeni, Brănești, Glodeni și Ocnița. Cea mai extinsă suprafață cu pomi fructiferi (peste 1 100 ha) se află pe teritoriul comunei Voinești, cunoscută prin stațiunea de cercetări pomicole, unde s-au creat soiuri de pomi și în special de meri adaptați la condițiile pedoclimatice locale. Între Dîmbovița și Ialomița mai sînt cunoscute ca așezări cu mari suprafețe pomicole Bărbulețu (850 ha) și Runcu (circa 300 ha). Mult mai extinse sînt livezile la est de Ialomița. Astfel, printre așezările dintre Ialomița și Prahova, cu livezi se pot cita : Breaza (800 ha), Bezdead (550 ha), Pucioasa (400 ha), Adunați, Provița de Sus, Provița de Jos, Buciumeni, Pietroșița (între 300 și 400 ha fiecare), totalizînd peste 3 500 ha (aproape 25% din suprafața lor agricolă). La est de Prahova cele mai mari suprafețe acoperite cu pomi fructiferi le deține orașul Băicoi (650 ha), după care urmează comunele Bertea, Teișani, Măgurele, Telega, Slănic (oraș), Măgurele (între 400 și 500 ha), apoi Măneciu, Gura Vitioarei, Șotrile (300—325 ha), Vălenii de Munte (oraș) și Scorțeni cu circa 250 ha. Suprafețele acoperite cu livezi de pomi ale acestor așezări totalizează circa 5 050 ha, adică 15% din terenul agricol.

Viticultura este bine dezvoltată în latura de sud a Subcarpaților Prahovei, mai ales între Teleajen și Cricovul Sărat, la contactul cu cîmpia, unde se află cunoscuta podgorie Valea Călugărească, care cuprinde, pe lîngă Valea Călugărească, cu aproape 1 300 ha vii, centrele viticole Boldești-Scăeni, Iordăcheanu, Plopu și Bălțești, care au la un loc aproape 700 ha. În acest areal sînt localizate circa 72% din viile din Subcarpații dintre Dîmbovița și Teleajen. Alte așezări în care via ocupă suprafețe relativ întinse sînt Valea Lungă pe Cricovul Dulce, la nord de Moreni (150 ha), Măgurele pe Teleajen (60 ha), Răzvad (70 ha), Aninoasa (40 ha) și orașul Băicoi (70 ha). În totalitate viile ocupă numai 2 700 ha, din care 88% sînt localizate în raza așezărilor menționate, majoritatea situate la contactul cu cîmpia. Vinurile produse la Valea Călugărească de Institutul de cercetări pentru viticultură și vinificație, care își desfășoară activitatea în mijlocul acestei podgorii, au fost unanim apreciate la concursurile internaționale, obținînd numeroase medalii. La Valea Călugărească a fost construit și un mare combinat viticol.

Terenurile arabile (circa 33 000 ha) ocupă suprafețe mai mari în lunci și pe terase, ca și la contactul Subcarpaților cu cîmpia. Așezările situate în aceste locuri dețin între 1 000 și 2 000 ha terenuri arabile (Gura Ocniței, Măgureni, Răzvad, Lipănești, Bănești, Iordăcheanu etc.). Dar în majoritatea așezărilor terenurile arabile nu depășesc 1 000 ha, iar la cele localizate în jumătatea nordică a Subcarpaților scad chiar sub 50 ha (Slănic, Breaza, Bertea, Șotrile, Ștefești, Adunați, Provița de Sus, Talea, Pietroșița, Pucheni etc.).

Terenurile arabile sînt cultivate în proporție de 77% cu cereale, îndeosebi cu porumb, care deține peste 70% din suprafața cultivată. În partea nordică a acestui teritoriu porumbul se extinde aproape pe 100% din suprafață. Numai în unele așezări din partea sudică (Băicoi, Măgureni, Iordăcheanu, Bănești), ale căror teritorii sînt extinse și în cîmpie, grîul se cultivă pe suprafețe mai mari (între 600 și 1 000 ha). Circa 2 500 ha terenuri sînt amenajate pentru irigat, îndeosebi în raza centrelor Măgurele (525 ha), Băicoi (400 ha), Bălțești (260 ha), Lipănești (200 ha), Scorțeni, Plopu etc.

Valorificarea, încă din secolul XIX, a unor importante resurse ale subsolului

(petrol, cărbune, sare etc.) a dus la apariţia mai de timpuriu a unor ramuri industriale, în comparaţie cu alte regiuni ale ţării şi la dezvoltarea în continuare a unei economii complexe. Aşa se face că aici sînt prezente toate ramurile economiei naţionale. Specificul producţiei industriale este dat îndeosebi de exploatarea şi prelucrarea ţiţeiului şi de industria construcţiilor de maşini cu profil petrolier.

Primele unităţi economice datează din secolul XVI. Înainte de 1 630 exista o manufactură de sticlărie, proprietate domnească, (probabil la Vulcana-Băi), despre care Del Chiaro menţionează că producea o sticlă transparentă, albastră, superioară celei care se aducea din Polonia. În secolele XVI—XVII funcţionau mori de apă, pive, poverne, care prelucrau materiile prime locale. Zăcămintele de petrol sînt menţionate în numeroase documente istorice, care atestă existenţa „fîntînilor de păcură", din care se scotea ţiţeiul. În secolul XIX ţăranii din Colibaşi (com. Iedera) extrăgeau ţiţei din gropi şi îl vindeau în Bărăgan, Oltenia şi la Braşov. La sfîrşitul secolului XIX se intensifică exploatarea ţiţeiului ca urmare a intrării în producţie a unor sonde mecanice. La vechile centre de extracţie, Băicoi, Ţintea, Boldeşti, se adaugă altele prin descoperirea unui mare zăcămînt între valea Prahovei şi valea Proviţei, la Drăgăneasa (com. Proviţa de Jos) şi extinderea schelelor pe văile Prahovei şi Teleajenului la Cîmpina, Gura Vitioarei, Poiana Cîmpina şi între Prahova şi Ialomiţa, la Gura Ocniţei, Moreni şi Aninoasa. La sfîrşitul secolului XIX şi începutul secolului XX au fost construite cu capital străin, rafinării de petrol, la Cîmpina şi Doiceşti. Rafinăria „Steaua Română" de la Cîmpina, cu o capacitate de 1,5 milioane tone pe an, distrusă, în parte, în timpul celui de-al doilea război mondial, ulterior a fost refăcută, extinsă şi modernizată. Totodată s-au descoperit noi cîmpuri petrolifere şi s-a trecut la exploatarea rezervelor de mare adîncime, cu utilaje fabricate la uzinele din Ploieşti şi întreprinderile pentru construcţii de maşini de la Cîmpina, Moreni şi Plopeni, profilate pe producţia unor agregate, utilaje şi instalaţii de extracţie şi foraj. Alături de petrol, în unele locuri, se exploatează gazele de sondă (Gura Vitioarei, Boldeşti, Băicoi, Gura Ocniţei etc.).

Cărbunele (lignit), o altă resursă economică localizată în Subcarpaţii Prahovei, a început să fie exploatat după anul 1879 în zona Şotînga—Mărgineanca, unde se extrage şi în prezent. Este folosit, în cea mai mare parte, la termocentrala de la Doiceşti, care are o putere instalată de 120 MW. O altă termocentrală funcţionează la Cîmpina. În Subcarpaţii dintre Dîmboviţa şi Teleajen se mai exploatează sarea şi diferite roci folosite în industria materialelor de construcţii. Masivul de sare de la Slănic, a fost exploatat încă din a doua jumătate a secolului XVIII.

La Slănic funcţionează cele mai mari ocne din ţară, utilizîndu-se mijloace mecanizate de mare randament. Între Prahova şi Ialomiţa au mai fost identificate trei mari zăcăminte de sare la Moreni—Gura Ocniţei, Ochiuri şi Ocniţa. Alte resurse naturale importante sînt apele sulfuroase de la Pucioasa, Vulcana-Băi, Bărbuleţu, apele clorosodice, sulfatate, calcice de la Slănic, folosite în tratamentul balnear, sulful de la Pucioasa, gresiile calcaroase exploatate la Moroeni, marnele la Malu Roşu şi Şotrile, gipsul la Slănic şi de lîngă Fieni, argila în mai multe locuri, printre care la Valea Bradului de lîngă Doiceşti, nisipul cuarţos la Vălenii de Munte şi balastul din albiile rîurilor principale. Calcarele şi marnele se folosesc la combinatul de lianţi şi azbociment din Fieni, argila la fabrica de produse ceramice din Doiceşti, nisipul cuarţos la fabrica de geamuri de la Scăeni, gipsul la uzinele chimice de la Cîmpina şi combinatul chimic de la Valea Călugărească pentru producerea acidului sulfuric etc. La Doiceşti funcţionează şi o întreprindere de prefabricate rezultate din arderea cărbunelui la termocentrala din localitate. Diferite materiale de construcţii se mai produc la Cîmpina, Pucioasa, Pietroşiţa etc.

Pe lîngă industria construcţiilor de maşini cu profil petrolier sînt de amintit întreprinderea „Steaua electrică" din Fieni, care produce lămpi electrice cu incandescenţă, întreprinderi pentru industria materialelor de construcţii şi industria chimică, unităţi ale industriei de prelucrare a lemnului (fabrici de cherestea, ambalaje, binale etc.) la Măneciu, Vălenii de Munte, Cîmpina, Telega, Moreni, Pucioasa, Voineşti, unităţi ale industriei textile la Pucioasa şi ale industriei alimentare la Valea Călugărească, Vălenii de Munte, Pucioasa etc. În cadrul industriei locale cooperatiste funcţionează unităţi de confecţii şi ale industriei alimentare

în toate centrele urbane și în cele mai dezvoltate așezări rurale.

După cum atestă vestigiile arheologice, Subcarpații Prahovei au oferit condiții de dezvoltare vieții umane din cele mai vechi timpuri. Au fost găsite urme materiale care datează încă din paleolitic la Măneciu pe Teleajen și Cornu pe Prahova. Epoca bronzului este atestată prin descoperirile de la Viforîta (com. Aninoasa) de pe valea Ialomiței, Ocina și Izvoru de pe valea Proviței, Cîmpina și Breaza pe Prahova, Măneciu și Homorîciu pe Teleajen, Șotrile, Teișani etc. Epoca fierului este reprezentată prin resturi ale culturii Hallstatt, scoase la iveală la Valea Voievozilor, Breaza și Slănic și ale culturii geto-dacice descoperite la Adîncata, ca și prin urme ale așezărilor dacice de la Măneciu, Cornu, Cîmpina, Slănic, Băicoi, Gura Vitioarei, Telega, Vîlcănești, Lipănești, Cernești, apoi ale așezărilor daco-romane la Străoști (com. Iordăcheanu) pe Cricovul Sărat, Băicoi, Coțofenești (com. Vărbilău) și numeroase urme de așezări străromânești, printre care la Cornu, Cernești (com. Izvoarele), Străoști, Măneciu, Mehedința (com. Podarii Noi) etc.

Toate acestea confirmă continuitatea vieții umane, o stratificare a culturilor materiale în aceleași vetre și organizarea unui număr tot mai mare de așezări pe măsură ce ne apropiem de mileniul II, cînd multe din actualele centre umane sînt menționate, sub diferite forme, în documente istorice și cartografice apărute în secolele următoare. Primele mențiuni documentare ale unor așezări (Răzvad, Brănești, Aninoasa, Telega, Gura Vitioarei etc.) datează din secolul XV. În continuare, apar, în documente și hărți, majoritatea așezărilor existente în teritoriu și în prezent, cele mai multe localizate în lungul drumurilor comerciale care urmăreau văile principale. Harta stolnicului Constantin Cantacuzino dă în Subcarpații dintre Dîmbovița și Teleajen un mare număr de așezări. La recensămîntul din 1859 aici este înregistrată cea mai densă populație din sudul țării (aproape 50 loc./km²). La începutul secolului XX (1912) populația număra aproape 217 500 de locuitori, iar densitatea ei se ridica la 75,5 loc./km², cu mult mai mare decît densitatea țării (53,8 loc./km²). În lungul Ialomiței, Prahovei și Teleajenului aceasta depășea frecvent 100 loc./km², ajungînd chiar la 150 (Răzvad, Moțăieni, Provița de Sus, Telega, Vălenii de Munte, Slănic etc.), în mod excepțional trecînd chiar de 250 loc./km² (Cîmpina).

În secolul XX, din 1912 și pînă în 1985, populația se dublează și, înregistrînd un spor de peste 236 000 de locuitori, totalizează aproape 454 000 de locuitori. Creșterea medie anuală a fost de 14,9‰ locuitori. Cel mai mic spor (6,5‰ locuitori în medie anual) se realizează în perioada 1941—1948, datorită urmărilor celui de-al doilea război mondial, această regiune subcarpatică, cu bogatele ei resurse de țiței, suferind mari pierderi materiale.

Populația orașelor a cunoscut o creștere medie anuală, din 1912 pînă în 1985, de 88,3‰, ajungînd de la peste 23 500 la circa 175 000 de locuitori. În aceeași perioadă, populația rurală a înregistrat un spor mediu anual de numai 6,0‰ (193 966 de locuitori în 1912 și 278 516 în 1985). Între 1948 și 1985 sporul mediu anual al populației orașelor a fost de 86,7‰. În același interval populația rurală a crescut doar cu 0,8‰. Acest fenomen nu este o urmare a scăderii populației din centrele rurale care înregistrează, cu foarte puține excepții, o dinamică pozitivă, ci se datorește trecerii unor așezări, în acest interval de timp, în categoria orașelor (Băicoi-Boldești, Scăieni, Breaza, Fieni, Plopeni, Comarnic), care au în prezent circa 84 000 de locuitori. Totodată s-a manifestat, ca și în alte regiuni ale țării, fenomenul de migrare a unor locuitori din sate spre centrele urbane din interior, dar și spre cele două mari orașe din apropiere, Ploiești și Tîrgoviște, cu influență puternică în regiunea subcarpatică. Sporul migratoriu, datorită sporului natural cu valori mai ridicate, nu a avut ca efect scăderea populației rurale, ci diminuarea ritmului de creștere.

Densitatea populației (157 loc./km²) s-a dublat față de cea din 1912, și este mult superioară densității medii a țării (95,8 loc./km²). În multe din așezări, și îndeosebi în cele din lungul Ialomiței și în majoritatea celor situate între Prahova și Teleajen, aceasta depășește 200 și chiar 250 loc./km² (Răzvad 215, Brănești 216, Cornu 280, Bănești 277, Lipănești 284, Doicești 461 loc./km² etc.).

În Subcarpații Prahovei s-au dezvoltat 286 de așezări din care 11 orașe [1]. Cu toate

[1] Boldești-Scăeni, Băicoi, Breaza, Cîmpina, Comarnic, Fieni, Moreni, Plopeni, Pucioasa, Slănic și Vălenii de Munte.

că aici există cel mai mare număr de orașe, în comparație cu celelalte părți ale Subcarpaților, datorită faptului că în afară de Cîmpina, Moreni și Băicoi, toate au sub 20 000 locuitori, populația lor nu reprezintă decît 38% din numărul total al locuitorilor. Mai mult de jumătate dintre aceste orașe sînt tinere, trecute în rîndul centrelor urbane după anul 1950 (Băicoi, Boldești-Scăeni, Breaza, Comarnic, Fieni și Plopeni) și se află încă în faza de organizare și definitivare a profilului economic, iar altele, mai vechi (Vălenii de Munte, Pucioasa, Slănic) nu au o industrie dezvoltată care să atragă forța de muncă (fig. 95).

Densitatea așezărilor este mare (10,2 așezări la 100 km²) în comparație cu media pe țară (5,8 la 100 km²), dar majoritatea au sub 1 000 de locuitori (29,5% sub 500 și 31,7% între 500—1 000 locuitori). În aceste așezări trăiește numai 26,6% din populația Subcarpaților. În celelalte așezări (care totalizează sub 40%) trăiește aproape 74% din populație. Cele mai mari centre rurale sînt Telega (peste 6 000 de locuitori) și Doicești (5 700 de locuitori). Urmează un număr de 6 așezări cu 4 000 pînă la 5 000 de locuitori, dintre care Răzvad, Bezdead, Ocnița și Măgureni (situate între Ialomița și Prahova), Vărbilău și Șotînga. Cele 11 așezări cu 3 000 pînă la 4 000 locuitori sînt localizate, în majoritate, la est de Prahova: Bănești, Țintea, Aluniș, Bertea, Brebu Mănăstirii, Cornu de Jos, Măgurele, Măneciu Pămînteni. Din această categorie mai fac parte Poiana Cîmpina pe dreapta Prahovei, Brănești pe dreapta Ialomiței și Gura Ocniței la est de Tîrgoviște. Mai numeroase (peste 20) sînt satele care au între 2 000 și 3 000 de locuitori: Aninoasa, Pietroșița, Viforîta, Valea Voievozilor, Teiș, Vîlcănești, Urleta, Izvoarele, Homorîciu, Brebu Megieșesc, Măneciu-Ungureni, etc. Mai mult de jumătate sînt situate în Subcarpații Teleajenului. Satele cu 1 000 pînă la 2 000 de locuitori reprezintă aproape 25% din totalul așezărilor și cuprind peste 31% din populația rurală. Cele mai mari sate sînt vechi centre de extracție a țițeiului și cărbunelui (Doicești, Șotînga, Telega, Gura Ocniței, Răzvad, Țintea etc.), iar cele mai mici sînt așezări cu suprafețe agricole reduse și relativ izolate față de căile principale de transport.

Cele mai multe așezări rurale au profil agricol cu specific de creștere a animalelor (bovine și ovine) și pomicultură (Bezdead, Buciumeni, Bărbulețu, Pietroșița, Măneciu, Runcu, Vișinești, Pucheni, Brebu etc.) iar unele și cu un pronunțat specific viticol (Valea Călugărească, Iordăcheanu etc.). Unele așezări rurale, destul de multe în comparație cu alte părți ale Subcarpaților, au profil agroindustrial (fig. 95), rezultat al valorificării resurselor de țiței și cărbune (Răzvad, Gura Ocniței, Aninoasa, Doicești, Șotînga, Telega etc.) sau dezvoltării pe teritoriul lor a unor unități economice din alte ramuri de producție (Voinești, Pietroșița, Brănești, Teișani, Vărbilău, Scorțeni etc.). Vulcana Băi funcționează ca stațiune baneoclimaterică.

Centrele urbane s-au dezvoltat în lungul văilor principale, cu drumuri vechi comerciale (Cîmpina, Breaza și Comarnic pe Prahova, Pucioasa și Fieni pe Ialomița, Vălenii de Munte pe Teleajen, Slănic pe valea cu același nume) și la contactul cu cîmpia, în aria cîmpurilor petrolifere (Moreni și Băicoi) sau în locurile unde au fost construite importante unități industriale (Plopeni și Boldești-Scăeni).

Cîmpina, Moreni și Băicoi sînt centre ale industriei de extracție și prelucrare a petrolului și ale industriilor construcțiilor de mașini. Slănic și Pucioasa sînt stațiuni balneoclimaterice, primul cunoscut și prin exploatarea sării, iar al doilea, prin industria textilă. Breaza și Vălenii de Munte sînt stațiuni climaterice, cunoscute și ca centre pomicole și de creștere a animalelor. Fieni este centru al industriei materialelor de construcții și industriei electrotehnice, Plopeni, centru al industriei construcțiilor de mașini, iar Boldești-Scăeni al industriei de extracție a petrolului, industriei de geamuri și important centru viticol.

Orașul **Cîmpina** (41 843 de locuitori în 1992), cel mai mare centru din Subcarpații Prahovei, situat în valea Prahovei, la confluența acesteia cu Doftana, este atestat documentar în secolul XV, la sfîrșitul căruia funcționa ca unul din punctele de vamă importante ale Țării Românești. În a doua jumătate a secolului XVII a devenit tîrg și s-a dezvoltat ca centru meșteșugăresc și de schimb, fiind situat în lungul drumului comercial, de importanță istorică, care făcea legătura cu Brașovul. Începuturile exploatării zăcămintelor de țiței din secolul XIX și construirea în 1898 a unei rafinării (Steaua Română, cu o capacitate de prelucrare de 1,5 milioane tone) au făcut ca la sfîrșitul secolului XIX orașul să devină unul dintre centrele importante ale industriei de extracție

şi prelucrare a petrolului din România. Ca urmare, numai între anii 1899 şi 1912, populaţia oraşului a crescut de la 3 779 de locuitori la 8 525 de locuitori. În secolul XX numărul locuitorilor înregistrează o creştere mai rapidă, astfel că în 1948 Cîmpina avea 16 963 de locuitori, 22 902 în 1966 şi 38 479 în 1985.

Cea mai mare parte a populaţiei active lucrează în industrie, şi îndeosebi în exploatările petrolifere, în industria construcţiilor de maşini şi în industria chimică. Cîmpina a cunoscut o puternică dezvoltare industrială prin modernizarea şi extinderea rafinăriei de petrol, construirea uzinelor mecanice care produc agregate şi instalaţii pentru extracţii şi foraj, a întreprinderii de reparat utilaj electric, a uzinelor chimice, care produc acid sulfuric. Pe lîngă acestea, în Cîmpina mai funcţionează o termocentrală electrică, unităţi ale industriei de prelucrare a lemnului (o fabrică de cherestea şi alta de mobilă), ale industriei materialelor de construcţie, industriei confecţiilor, alimentare etc. Cea mai mare pondere în valoarea producţiei industriale o deţine industria construcţiilor de maşini şi a prelucrării metalelor (circa 50% din total), dezvoltată în strînsă legătură cu industria de prelucrare a petrolului, care deţine 20% din producţia industrială. În Cîmpina îşi desfăşoară activitatea şi o întreprindere agricolă de stat cu profil pomicol şi de creştere a animalelor. Aici funcţionează un institut de cercetări pentru foraj şi extracţie şi un liceu industrial pentru pregătirea cadrelor necesare industriei de extracţie şi prelucrare a petrolului. O deosebită importanţă pentru viaţa culturală şi ştiinţifică o prezintă casele memoriale ale marelui pictor Nicolae Grigorescu, filologului şi istoricului Bogdan Petriceicu Hasdeu, castelul Iuliei Haşdeu şi Muzeul de artă populară, în care sînt expuse costume şi ţesături cu specific naţional şi obiecte cu sculptură în lemn.

Oraşul **Moreni**, situat la contactul cîmpiei cu Subcarpaţii Ialomiţei, pe Cricovul Dulce, în lungul drumului care vine de la Tîrgovişte, şi se îndreaptă spre Ploieşti, cunoscut ca un vechi centru de extracţie a petrolului, a fost declarat centru urban în 1948. Primele exploatări, la scară industrială, s-au făcut încă de la începutul secolului XX (1903). Legat de exploatările de ţiţei au luat fiinţă în Moreni, în acea perioadă, atelierele pentru reparaţii de utilaj petrolier. Acestea au fost extinse, reutilate şi modernizate, transformîndu-se în întreprindere mecanică de utilaj tehnologic, care produce utilaj necesar industriei exploatărilor de ţiţei. În exploatările de petrol şi industria construcţiilor de maşini lucrează peste 80% din populaţia ocupată în industria oraşului. Dezvoltarea celor două ramuri industriale, care dau specificul economic al oraşului, şi a altor unităţi economice de importanţă locală, a dus la creşterea numărului de locuitori de la 9 046 în 1948 la 22 880 în 1992. În prezent peste 70% din locuitorii oraşului trăiesc în locuinţe construite după anul 1950.

Oraşul **Băicoi**, format din localităţile Băicoi, Dîmbu, Lilieşti, Schela, Tufeni şi Ţintea, a fost trecută în rîndul centrelor urbane în anul 1956 (fig. 98). Este cunoscut ca unul dintre cele mai vechi centre de extracţie a petrolului din România. Situat pe stînga Prahovei, la circa 20 km nord-vest de Ploieşti, într-o bogată regiune petroliferă, întreaga dezvoltare social-economică a oraşului a fost legată de extracţia ţiţeiului, mai ales că acesta se exploatează pe raza tuturor localităţilor componente ale oraşului. Din 1956 pînă în 1992 populaţia oraşului a crescut de la 8 287 la 20 676 de locuitori. Majoritatea populaţiei lucrează în industria de exploatare a petrolului şi în unităţi economice dezvoltate în strînsă legătură cu valorificarea acestei bogăţii: întreprinderea de foraj (Lilieşti), întreprinderea energo-petrol (Lilieşti), schela Băicoi şi centrul mecanic de reparaţii (Băicoi).În anul 1962 aici s-a construit un complex zootehnic de creştere a vacilor de lapte şi o unitate avicolă pentru aprovizionarea centrelor din regiunea petroliferă a Prahovei.

Oraşul **Breaza** a fost declarat centru urban în 1956. În componenţa lui intră 10 localităţi[1], a căror vatră se desfăşoară de o parte şi de alta a Prahovei, la sud de Comarnic, pe o distanţă de peste 10 km. Poziţia oraşului la o altitudine de circa 600 m, cu un climat mai blînd, a favorizat dezvoltarea acestuia ca staţiune climaterică, renumită pentru tratarea nevrozelor şi a bolilor cardiovasculare.

Populaţia oraşului a înregistrat o creştere lentă. Aceasta a ajuns de la 11 601 de locuitori în 1948, la 14 764 în 1966 şi la 19 293 în 1992.

[1] Breaza de Jos, Breaza de Sus, Frăsinet, Gura Beliei, Irimeşti, Nistoreşti, Podul Corbului, Podul Vadului, Surdeşti, Valea Tîrsei.

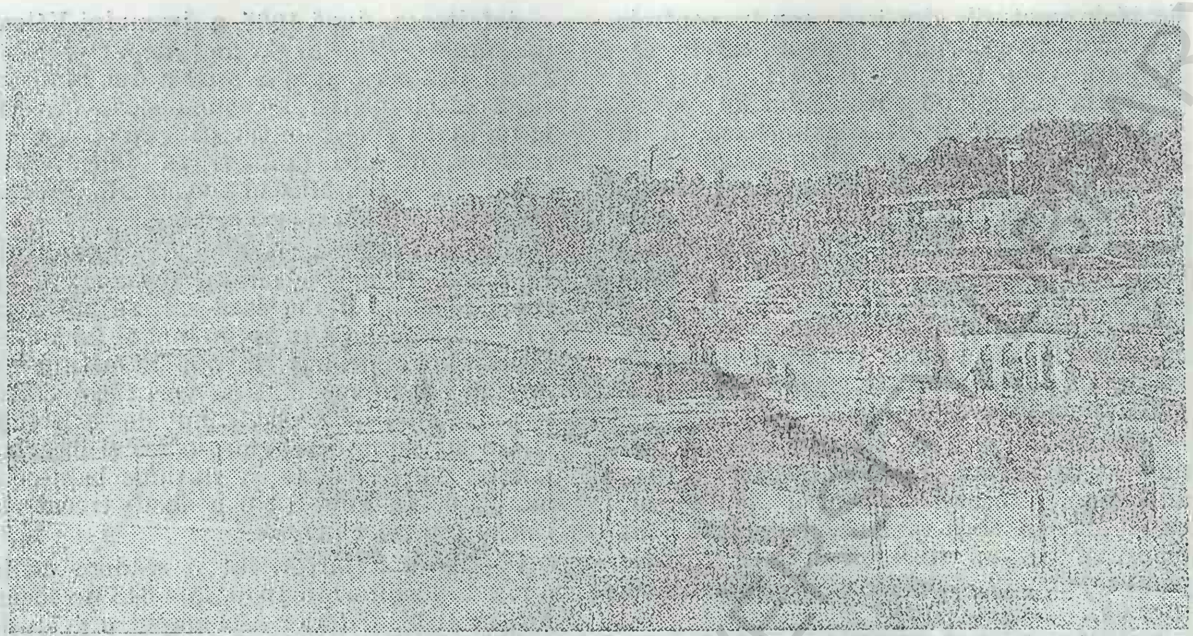

Fig. 98. Băile Ţintea cu ape sărate şi nămoluri terapeutice (foto C. P. B.).

Forţa de muncă masculină lucrează îndeosebi în industria de extracţie şi prelucrare a ţiţeiului din centrele de pe Valea Prahovei. Femeile îşi continuă vechea îndeletnicire, artizanatul, care astăzi este organizat în unităţi ale micii industrii cooperatiste, cu secţii de ţesătorie mecanică, covoare, broderii şi croitorie. Oraşul Breaza este cunoscut şi ca un important centru pomicol, livezile de pomi ocupînd o suprafaţă de aproape 800 ha. O parte din populaţie se ocupă şi cu creşterea animalelor (îndeosebi ovine), favorizată de existenţa a circa 2 300 ha de păşuni şi fîneţe naturale. Acestea, împreună cu livezile de pomi, deţin peste 96% din terenul agricol.

Oraşul **Comarnic**, format din localităţile Comarnic, Ghioşeşti, Podu Lung, Poiana şi Posada, a fost trecut în rîndul centrelor urbane în anul 1968. Situat pe Prahova, la contactul Subcarpaţilor cu munţii s-a dezvoltat, la început ca centru de schimb, documentele istorice din secolele XV—XVI menţionîndu-l ca tîrg feudal pentru practicarea cărăuşiei şi loc de popas pentru tunsul oilor (Gh. Niculescu, I. Velcea, 1973). La începutul secolului XX aici s-a construit o fabrică de var şi una de ciment. Fabrica de ciment, extinsă şi modernizată, produce sortimente speciale de ciment folosite la betoanele refractare, în industria chimică etc. În prezent mai funcţionează o întreprindere de ceramică pentru materiale refractare necesare industriei siderurgice şi o unitate a industriei textile, care produce covoare, cusături naţionale etc.

Populaţia oraşului, care a crescut de la 9 687 de locuitori în 1948 la 13 809 de locuitori în 1992, se ocupă şi cu creşterea animalelor şi cultura pomilor fructiferi. Oraşul dispune de 7 226 ha teren agricol, din care peste 3 000 ha păşuni şi fîneţe naturale (pe baza cărora se cresc îndeosebi ovine) şi aproape 600 ha livezi de pomi.

Oraşul **Slănic**, format din localităţile Slănic, Groşani şi Prăjani, se înşiră pe circa 15 km în lungul văii cu acelaşi nume. În 1992 avea 7 226 de locuitori. Alături de Cîmpina şi Vălenii de Munte face parte din cele mai vechi centre urbane din Subcarpaţii Prahovei. A apărut ca tîrg în secolul XVIII şi a reprezentat cea mai mare aşezare umană din Subcarpaţii Prahovei pînă la începutul secolului XX, cînd a fost depăşit de Cîmpina. În 1912 avea numai 5 512 de locuitori. Dezvoltarea oraşului s-a datorat exploatării zăcămintelor de sare şi folosirii izvoarelor minerale (clorosodice, sulfatate şi calcice) pentru tratament de la sfîrşitul secolului XIX. Documentele istorice vorbesc de sarea exploatată cu secole în urmă din minele de la Slănic şi trimisă pe drumul Teleajenului pentru a fi comercia-

37 — c. 67

lizată în porturile dunărene sau în centrele din Transilvania. În prezent sarea exploatată este folosită în mare parte în industria chimică. O parte a golurilor rămase după exploatare a fost transformată în lacuri și amenajate pentru tratament (Baia Baciului, Baia Roșie). De asemenea, s-au construit stabilimente pentru băi calde cu apă minerală și nămol sapropelic, precum și spații de cazare cu peste 1 000 de locuri. În prezent orașul Slănic este cunoscut ca o importantă stațiune balneoclimaterică pentru tratamentul afecțiunilor respiratorii, cardiovasculare, reumatismale, ginecologice, și posttraumatisme.

Muntele de sare cu Grota Miresei — monument al naturii și salina „Unirea" (210 m adîncime), amenajată pentru tratament, ca și Muzeul sării și Muzeul de artă sînt obiective de un deosebit interes turistic pentru publicul vizitator al orașului Slănic (fig. 99).

Orașul **Vălenii de Munte** s-a dezvoltat ca tîrg încă din secolul XVII datorită poziției favorabile pe drumul de pe valea Teleajenului, care făcea legătura cu Brașovul. Este unul din cele mai vechi centre urbane din Subcarpații Prahovei, care și-a menținut această funcție, fără întrerupere, pînă în prezent. Situat într-o regiune cu climat propice curei climaterice și favorabil cultivării pomilor fructiferi, s-a dezvoltat ca stațiune climaterică și important centru pomicol. Suprafețele ocupate cu livezi (230 ha) dețin circa 18% din terenul agricol al orașului (1 240 ha).

Industria este reprezentată printr-o fabrică de cherestea, o întreprindere pentru exploatarea nisipului cuarțos (folosit la fabrica de geamuri din Boldești-Scăeni), o fabrică de conserve din fructe și unități ale cooperației meșteșugărești. Ocupația de bază a populației este creșterea animalelor (mai ales ovine) și pomicultura. Pășunile și fînețele naturale dețin 57% din terenul agricol.

Populația a înregistrat o creștere continuă, dar lentă. De la mijlocul secolului XIX pînă la începutul deceniului doi al secolului XX a sporit numai cu 1 000 de locuitori (3 704 în 1912, față de 2 791 în 1859). Pînă în 1948 ajunge la 4 495 de locuitori, iar, în continuare, se ridică la 7 380 în 1966 și la 13 624 în 1992.

Asfaltarea, după 1965, a drumului Vălenii de Munte — Cheia și, mai departe, peste Pasul Bratocea, spre Brașov a dus la intensificarea circulației în regiune și, ca urmare, la un aport sporit de turiști spre obiectivele turistice de aici (Mănăstirea Văleni, construită în 1680, Muzeul memorial „Nicolae Iorga" și Muzeul de etnografie).

Orașul **Pucioasa**, format din localitățile Pucioasa, Bela, Diaconești, Glodeni, Malurile, Miculești și Pucioasa sat, se înșiră pe o distanță de circa 10 km în lungul Ialomiței. Situat între dealuri, la 350 m altitudine, într-un climat moderat cu veri răcoroase și ierni blînde, și, beneficiind de existența izvoarelor sulfuroase, clorosodice și bicarbonatate, s-a dezvoltat ca stațiune balneoclimaterică. În anul 1930 a fost trecut în rîndul centrelor urbane.

Populația a înregistrat o scădere de la 5 772 de locuitori în 1930, la 4 643 de locuitori în 1948. Ulterior a cunoscut o evoluție ascendentă, ajungîndu-se la 11 212 în 1966 și la 16 484 de locuitori în 1992.

Încă din primele decenii ale secolului XX existau în Pucioasa și mici unități industriale, care funcționau pe baza materiilor prime locale sau din import (bumbac). În 1935 funcționa o fabrică de var, o carieră de piatră și o cooperativă pentru desfacerea apelor minerale (*Enciclopedia României*, vol. II, 1938). În apropiere, la Brănești, exista o fabrică de stofe și pînzeturi din bumbac, iar la Zărăfoaia (în prezent cartier al orașului), o filatură de bumbac. Modernizate și reprofilate, aceste unități textile produc fire și țesături din bumbac, din in și cînepă (D. Bugă, I. Zăvoianu, 1974).

Industria textilă, în care lucrează peste 80% din populația ocupată în industrie, dă specificul economic al orașului. În Pucioasa mai există o fabrică de prelucrare a fructelor, o fabrică de teracotă și unități meșteșugărești. Orașul posedă 2 200 ha teren agricol, din care pășunile și fînețele naturale, pe baza cărora se cresc bovine și ovine, dețin cea mai mare parte (58%). O importanță deosebită în economia agricolă a orașului o au livezile de pomi fructiferi, care ocupă aproape 400 ha (18% din suprafața agricolă).

În oraș funcționează un complex sanatorial cu bază proprie de tratament și un

Fig. 99. Muntele de sare de la Slănic Prahova, monument al naturii (foto V. Sencu).

complex balnear cu instalaţii pentru băi calde, aerosoli şi inhalaţii, electro- şi hidroterapie etc. Spaţiile de cazare (vile, hotel, han, popas turistic etc.) totalizează aproape 1 000 de locuri.

Oraşul **Fieni**, situat la confluenţa Ialomiţei cu Ialomicioara, a fost declarat centru urban în 1968, ca urmare a organizării şi dezvoltării întreprinderii de lianţi şi azbociment, şi a celei de becuri „Steaua electrică", unităţi industriale care au la bază vechile fabrici de ciment şi de becuri, construite în primele decenii ale secolului XX. În aceste unităţi economice lucrează circa 98% din populaţia ocupată în industria oraşului. Cimentul, plăcile şi tuburile de azbociment, ca şi becurile electrice deţin ponderi însemnate în producţia de ramură a economiei naţionale (industria electrotehnică şi industria materialelor de construcţii).

O parte a populaţiei se ocupă cu agricultura, oraşul dispunînd de o suprafaţă agricolă de aproape 1 100 ha, din care 84% îl deţin păşunile şi fîneţele naturale, care sînt folosite pentru creşterea unui număr relativ mare de ovine şi bovine.

Evoluţia populaţiei este lentă, creşterea bazîndu-se numai pe sporul natural. Aceasta a ajuns de la 5 139 de locuitori în 1966 la 8 242 loc. în 1992.

Oraşul **Plopeni** este unul din cele mai mici centre urbane din Subcarpaţii Prahovei (10 298 de locuitori în 1992). A fost declarat oraş în anul 1968. La recensămîntul din 1966 număra numai 2 806 de locuitori. Situat la circa 20 km nord de Ploieşti, s-a dezvoltat ca centru urban datorită construcţiei aici a unei mari unităţi industriale din ramura construcţiilor de maşini, care produce utilaje pentru industriile petroliere şi miniere, elemente şi instalaţii hidraulice, pluguri pentru tractor etc. Vatra oraşului s-a organizat pe un loc viran. Construcţiile de locuinţe, unităţile social-culturale şi edilitar-gospodăreşti au fost ridicate odată cu construirea uzinei mecanice.

Oraşul **Boldeşti-Scăeni**, situat la circa 10 km nord de Ploieşti, între Teleajen şi Bucovel, a fost declarat centru urban în 1968, cînd au fost grupate sub acest nume localităţile Boldeşti, Scăeni şi Seciu, datorită intensificării exploatărilor de petrol din regiune şi construirii, la Scăeni, a unor mari fabrici de geamuri şi mucava. Boldeşti, Băicoi şi Ţintea sînt cele mai vechi centre de exploatare a ţiţeiului din regiunea Prahovei.

Populaţia oraşului (11 782 de locuitori în 1992) lucrează, în majoritate, în industrie. O parte se ocupă cu agricultura, oraşul dispunînd de circa 2 100 ha teren agricol, din care 50% arabil. Fiind situat la contactul Subcarpaţilor cu cîmpia, într-o regiune favorabilă viticulturii şi pomiculturii, aproape 14% din terenul agricol al oraşului este acoperit cu vii şi 32% cu pomi fructiferi.

Cele mai multe din oraşele Subcarpaţilor Prahovei prezintă importanţă turistică. Totodată, unele dintre ele — Slănic, Pucioasa, Breaza, Vălenii de Munte — funcţionează ca staţiuni balneoclimaterice sau climaterice. O staţiune balneoclimaterică de interes local este Vulcana Băi. Aici, ca şi în alte locuri (Vîrfuri, Ursei, Gura Ocniţei, Telega, Poiana Cîmpina etc.) există numeroase izvoare de ape minerale deosebit de apreciate prin efectele curative. De asemenea, în Subcarpaţii Prahovei există importante monumente istorice, de cultură şi artă: ruinele palatului brîncovenesc din secolul XVIII şi biserica de la Doiceşti, mănăstirea Viforîta de la Aninoasa (ctitorie a lui Vlad Ţepeş, 1530), biserica din Băicoi în care se găsesc cîteva icoane pictate de Nicolae Grigorescu. La Brebu există o veche ctitorie a lui Matei Basarab, clădită între 1640 şi 1650, la Vulcana Băi, Schitul Bunea (1662), pe dreapta Teleajenului, la Coada Malului renumitul „Hanu Roşu", datînd din secolul XVII; la Gemenea „crucea comemorativă" a fraţilor Buzeşti (ridicată în 1595), la Pietroşiţa, Casa Bălăşescu, care a adăpostit guvernul provizoriu din 1848.

4.2.2.3. *Subcarpaţii Buzăului*

Desfăşuraţi pe o suprafaţă de 2 760 km², între Slănicul Buzăului, în est, Teleajen şi Cricov, în vest, Subcarpaţii Buzăului sînt alcătuiţi dintr-o succesiune de dealuri şi depresiuni deluroase cu o complexitate mai mare decît a Subcarpaţilor Vrancei şi cu o accentuată mobilitate endogenă şi exogenă. Lăţimea maximă de 40 km (cea mai mare din toţi Subcarpaţii), schimbarea în orientarea generală a cutelor de la nord-est la sud-vest pînă la valea Nişcovului, apoi de la est la vest dincolo de această vale, com-

plexitatea structurală, rețeaua hidrografică predominant transversală, alcătuirea litologică diversă, frecventele peisaje puternic degradate, precum și inversiunile de relief sînt doar cîteva din elementele care îi diferențiază de toate celelalte părți ale Subcarpaților.

Rețeaua hidrografică și, implicit, depresiunile și culmile principale converg spre valea Buzăului care reprezintă și o puternică axă de polarizare a tuturor activităților social-economice. Spre vest, însă, Depresiunea Drajna—Chiojd și Dealurile Priporului gravitează spre Valea Teleajenului.

În partea de nord, la contactul cu Munții Buzăului a fost pusă în evidență existența unei zone de interferență carpato-subcarpatică (V. Mihăilescu, 1963; Gh. Niculescu, 1971). Limita taie pieziș pintenul de Văleni, urmărind în continuare, pînă la valea Teleajenului, marginea nordică a Depresiunii Drajna—Chiojd, depresiune tipic subcarpatică. În sud structurile subcarpatice vin în contact direct cu cîmpia prin intermediul unui glacis îngust pe aliniamentul localităților Cîndești, Vernești, Merei, Pietroasa, Gura Vadului, Ceptura, Urlați.

În vest sînt separați de Subcarpații Prahovei prin valea largă a Cricovului Sărat între Urlați și Gornet Cricov, prin depresiunea netedă a Podenilor și prin Valea Teleajenului între Măgurele și Măneciu-Ungureni. În nord-est, limita spre Subcarpații Vrancei urmărește valea Slănicului Buzăului între Lopătari și Săpoca.

Relieful, cu altitudini de 300—800 m, este constituit din formațiuni de molasă neogene și din pietrișuri și nisipuri romaniene, fiind acoperit spre exterior de depozite loessoide cu diferite grosimi. În partea de nord-vest se adaugă și fișiile de fliș paleogen ale pintenilor de Văleni și de Homorîciu. Alcătuirea regiunii din complexe de sedimente cu grosimi și extensiuni variate și cu rezistențe diferite la acțiunea agenților externi a favorizat modelarea selectivă a versanților prin procese diferențiate pe spații restrînse și a condiționat înfățișarea de ansamblu a reliefului.

Dealurile înalte sînt sculptate pe depozitele de fliș paleogen (Priporu 823 m, Cetățuia 710 m), pe gresii și calcare sarmațiene (Blidișel 825 m, Bocu 809 m, Dîlma 804 m, Istrița 754 m) și pe pietrișuri romaniene (Cornetu 827 m). Dealurile mijlocii și scunde (Dealurile Piclelor, Ursoaia, Dealurile Matiței) cuprind numeroase intercalații argiloase și marnoase. Depresiunile corespund în cea mai mare parte sinclinalelor (Drajna—Chiojd, Sîngeru, Nișcov, Cislău, Policiori), fiind sculptate în marne și argile, dar se întîlnesc și unele inversiuni de relief, cum este Depresiunea Berca. Aceste unități de relief se înscriu pe fîșii morfostructurale relativ bine conturate, începînd cu fîșia de fliș paleogen puternic cutat și faliat din latura internă și terminînd cu fîșia mio-pliocenă cu cute largi de la exterior. Substanțele minerale utile sînt reprezentate prin materiale de construcție (argile, calcare, pietrișuri), prin țiței și cărbuni (lignit) (fig. 100).

Diferențierile litologice introduc variații importante în densitatea și adîncimea fragmentării reliefului și în conformația și înclinarea versanților, care influențează direct modul de utilizare a terenului. Arealele cu cea mai scăzută densitate a fragmentării (2—3 km/km²) corespund teraselor joase și conurilor de dejecție utilizate ca terenuri arabile și pentru amplasarea așezărilor. Culmile largi, cu versanți complecși, convecși-concavi, alcătuite din alternanțe de roci cu permeabilitate diferită, avînd densitatea fragmentării de 3,0—4,0 km/km² sînt utilizate predominant ca fînețe, pășuni și livezi. Cele mai mari valori ale densității fragmentării reliefului corespund dealurilor înalte, sculptate în pietrișuri de Cîndești (Cornetu) și în depozite de fliș paleogen (Priporul, Cetățuia), afectate de procese intense de ravenare și împădurite în cea mai mare parte.

După încheierea depunerii pietrișurilor de Cîndești, prin antrenarea regiunii într-un proces de înălțare generală, a urmat adîncirea ritmică a rețelei hidrografice (cu o amplitudine totală de 500—600 m). Procesele intense de eroziune au fragmentat terasele care au rămas numai ca fragmente. Pe Buzău au fost identificate 7—8 terase, între care cea mai înaltă are o altitudine relativă de 215 m (L. Badea, D. Bălteanu, 1977). În anumite sectoare terasele sînt deformate de mișcările neotectonice (L. Badea, 1963). Pe fondul general al înălțării Subcarpaților s-au înregistrat tendințe locale de amplificare și de încetinire (subsidențe locale în ariile depresionare). Subcarpații Buzăului sînt situați în sudul regiunii seismice Vrancea, în zona de maximă îngroșare a sedimentelor din Depresiunea Precarpatică, în lungul căreia se află ariile seismice cele mai intense de pe teritoriul României (M. Socolescu și colab., 1975). În ansamblu, trăsăturile Subcarpa-

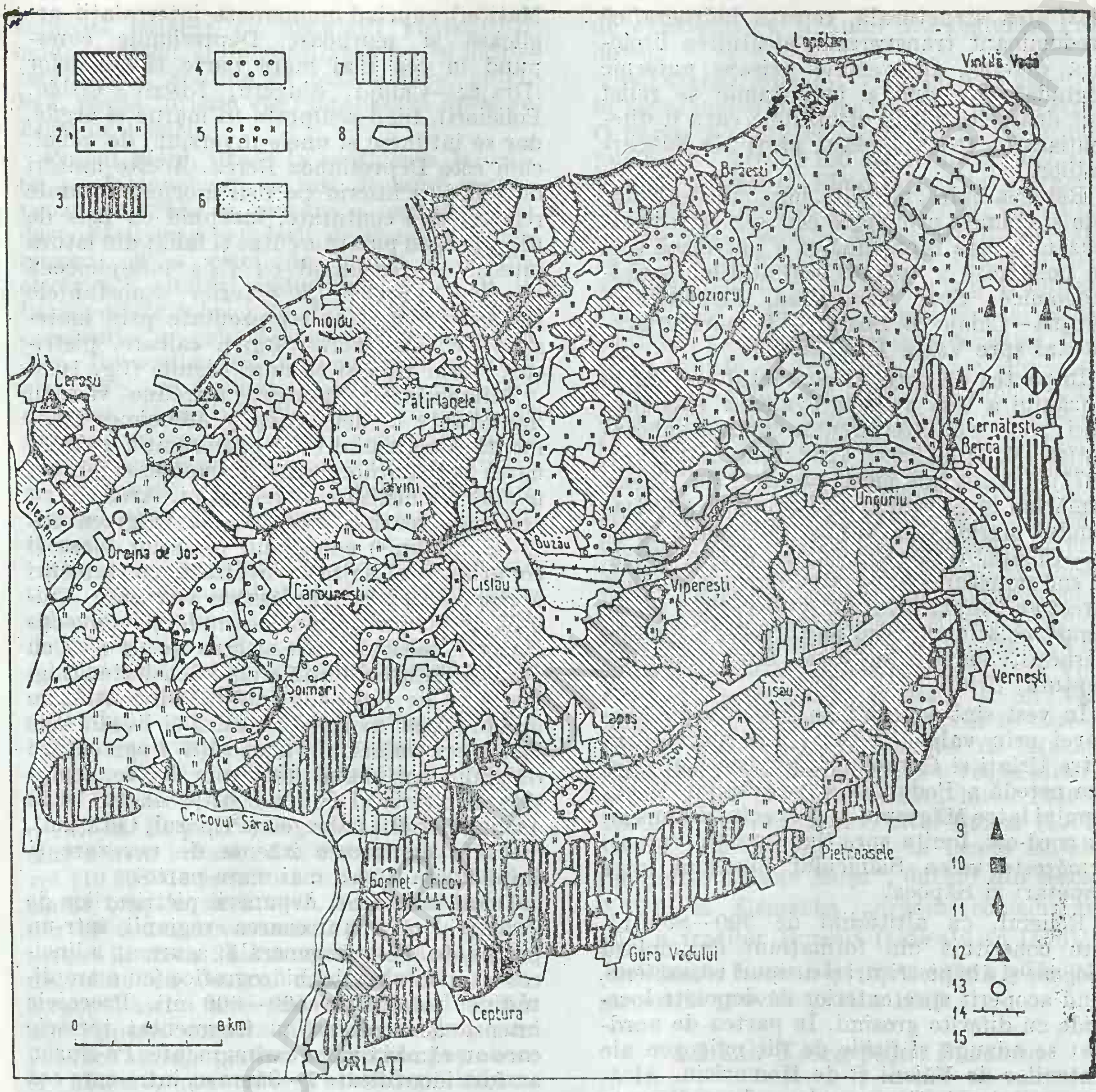

Fig. 100. Utilizarea terenurilor în Subcarpații Buzăului. *1*, Păduri; *2*, pășuni și fînețe; *3*, vii; *4*, livezi; *5*, livezi și pășuni; *6*, teren arabil; *7*, arabil, pășune, vie; *8*, vetre de așezări; *9*, țiței; *10*, cărbune; *11*, diatomit; *12*, gips; *13*, piatră de var; *14*, cale ferată; *15*, drumuri.

ților Buzăului indică prezența unei regiuni tinere, cu o mobilitate accentuată a reliefului, reflectată în conformația și dinamica actuală a versanților și albiilor. Din punct de vedere morfotectonic regiunea studiată se află în fază de orogeneză, manifestată prin mișcări plicative și frecvente cutremure. În prezent, Subcarpații se află în stadiul de degajare și de distrugere a structurilor și de accentuare a fragmentării (L. Badea, 1966).

În aceste condiții, modelarea reliefului se desfășoară diferențiat pe bazine hidrografice și pe compartimente tectonice în cadrul cărora factorul litologic are un rol esențial.

Deplasările în masă au o acțiune puternică asupra versanților și furnizează albiilor cantități mari de materiale (D. Bălteanu, 1983). Denudarea se desfășoară și prin procese intense de ravenare și de spălare, accentuate de activitățile antropice manifestate

prin despăduriri și utilizări necorespunzătoare ale terenurilor. În astfel de condiții a fost necesară efectuarea unor lucrări complexe de îmbunătățiri funciare pe bazine hidrografice (lucrări de combatere a eroziunii, amenajarea versanților afectați de alunecări, terasări etc.). Ca urmare a acestor măsuri, prin trecerea unor terenuri cu productivitate inferioară într-o categorie superioară, s-a schimbat structura modului de folosință a terenului. În prezent, din suprafața totală de 286 000 ha, suprafața arabilă este de 38 800 ha (14%), pășunile ocupă 56 000 ha (20%), fînețele 28 000 ha (10%), viile 14 000 ha (5,0%), livezile 19 000 ha (7%), fondul forestier 98 500 ha (36%), iar celelalte suprafețe 23 000 ha (8%).

Terenurile agricole dețin 56% din suprafața totală, reprezentînd tipul de utilizare predominant. În cadrul suprafeței agricole pășunile și fînețele naturale dețin cea mai mare parte, iar după acestea urmează terenul arabil, livezile și viile. Terenurile arabile sînt mai extinse în depresiunile din lungul Buzăului. În partea internă a Subcarpaților pășunile și fînețele naturale sînt preponderente, deținînd valori între 40 și 80% din terenul agricol. Alături de acestea pomii fructiferi dețin între 10 și 30% și peste 30% din terenul agricol. În partea de sud a Subcarpaților se remarcă ponderea ridicată a culturii viței de vie, care ajunge la 30—40% și peste 40% din terenul agricol. În ultimii ani se înregistrează o extindere a plantațiilor de viță de vie și pomi fructiferi, mai eficiente decît alte culturi (fig. 100).

Cultura viței de vie ocupă o suprafață de circa 14 000 ha, în cea mai mare parte deținută de podgoria Dealul Mare—Istrița. Plantațiile de vii se desfășoară sub forma unei benzi continui între Ceptura—Tohani—Pietroasa—Gura Sărății—Merei, deținînd la nivelul comunelor peste 30% din terenul agricol. În partea de vest a podgoriei, pe soluri predominant argiloase, se cultivă soiuri de struguri din care se obțin vinurile aromate (Tămîioasă) și vinuri demiseci (Grasa de Pietroasele). Pe versanții cu înclinare redusă și pe glacisul de la contactul cu cîmpia se cultivă soiuri de masă.

Livezile ocupă o suprafață de 19 000 ha, fiind în extindere în comunele specializate, ca Pătîrlagele, Calvini, Cislău, Pîrscov, Cărbunești etc. Predomină cultura prunului (62,3%), după care urmează mărul (20,8%), părul (4,3%), cireșul și vișinul (3,6%) etc. Prunul are o răspîndire mai mare pe dealurile cu înălțime medie și în depresiunile din lungul Cricovului Sărat, Bîștii Chiojdului, Bălănesii, Sărățelului și Slănicului. Mărul deține suprafețe mai însemnate în plantațiile intensive din lungul Buzăului (Măgura, Pîrscov, Cislău) și în plantațiile din Depresiunea Drajna — Chiojd (Drajna, Posești, Chiojdu), iar părul, în plantațiile din Depresiunea Drajna—Chiojd. Prelucrarea primară a fructelor se face la Pîrscov, Berca, Cislău, Beceni.

Creșterea animalelor, cu o tradiție îndelungată, este favorizată de suprafețele întinse de pășuni și fînețe naturale. Baza furajeră este de circa 86 000 ha. Creșterea ovinelor este ramura cea mai bine dezvoltată, efectivul acestora fiind de circa 215 000 de capete. Densitatea cea mai mare se întîlnește în Dealurile Dîlmei (Brăiești, Colți, Bozioru etc.) și în depresiunile Calvini și Chiojd, trecînd în mod frecvent peste 200 de capete la 100 ha teren agricol. Bovinele însumează circa 46 000 de capete, ceea ce reprezintă o densitate de 30 de animale la 100 ha teren agricol. Densități mai mari, între 40 și 60 de capete, se întîlnesc în depresiunile Sărățelului, Berca, Drajna și Nișcovului.

Pe terenurile agricole denudarea versanților atinge valori globale de 41,5 t/ha an, din care 28 t/ha an prin ravenare și alunecări și 13,5 t/ha an prin eroziune în suprafață (M. Moțoc, 1982). Ca urmare a colectivizării agriculturii s-a înregistrat fenomenul de părăsire treptată a unor terenuri mai greu accesibile care, în stare de pîrloagă, au intrat într-un stadiu accelerat de degradare prin procese de eroziune, alunecări și curgeri de noroi. Fără lucrări curente de drenaj, de plantare a vîrfurilor ravenelor și de întreținere a agroteraselor, care se efectuau în fiecare gospodărie în parte, aceste suprafețe s-au degradat într-un ritm accelerat, fiind afectate de procese violente de modelare neîntîlnite în regim natural sau în terenurile folosite de om (D. Bălteanu, 1983).

Procesele de eroziune sînt intensificate de precipitațiile cu caracter torențial din timpul verii și de cantitățile mari de apă rezultate în urma topirii zăpezilor. Suma medie a precipitațiilor atinge valori anuale de 600—650 mm. Cele mai mari cantități medii lunare se înregistrează în luna iunie, iar cele mai reduse corespund lunii octombrie. În peste 80% din numărul de zile cu precipitații cantitățile de apă nu depășesc 15 mm; cantităților cuprinse între 15 și 30 mm le corespund 9% din cazuri. Canti-

tățile de precipitații de peste 30 mm în 24 de ore au o frecvență mai redusă, dar au un rol însemnat în modelarea reliefului. Numărul mediu anual al zilelor cu strat de zăpadă este cuprins între 30 și 45, iar grosimea medie este de 10—12 cm. Lunile august, septembrie și octombrie sînt caracterizate printr-o tendință de ariditate, iar lunile mai și iunie sînt cele mai umede (Octavia Bogdan, Elena Mihai, 1981).

Rețeaua de rîuri, între care cele principale sînt alohtone, este caracterizată prin oscilații mari de debite și nivele, lunare, sezoniere și anuale. Debitul mediu anual al Buzăului la Măgura (perioada 1958—1967) este de 21,8 m^3/s, iar scurgerea medie specifică are valoarea de 11,2 l/s. km^2. Scurgerea medie în timpul primăverii reprezintă circa jumătate din volumul anual, iar iarna și vara între 13 și 16%, chiar mai puțin. În timpul verii sînt caracteristice viiturile puternice, datorate ploilor torențiale foarte intense căzute în bazinul superior. De exemplu, în iulie 1975, la Măgura, a fost înregistrat debitul maxim de 2 100 m^3/s, care este de peste 1 600 de ori mai mare decît debitul minim (1,30 m^3/s în septembrie 1954).

Buzăul transportă cantități mari de aluviuni, consecință a proceselor intense de denudare din Subcarpați. Debitul mediu multianual de aluviuni în suspensie este de 57,5 kg/s, iar cea mai mare valoare medie lunară a fost de 138,2 kg/s, în luna iulie 1969. Scurgerea medie specifică de aluviuni în suspensie atinge valori de peste 25 t/ha an. Pentru bazinul Cîlnăului a fost estimată o cantitate de 56,5 t/ha an, iar pentru Slănicul Buzăului s-au înregistrat 43,0 t/ha an (C. Diaconu, 1974).

Durata perioadei de vegetație (cu temperaturi mai mari de 5°C) variază între 220 și 230 de zile pe terenurile orizontale și la baza versanților și între 190 și 200 de zile pe dealurile înalte (N. Muică și colab., 1981). Subcarpații Buzăului se încadrează în etajul gorunului și în cel al pădurilor de gorun și de fag, în amestec. Activitățile antropice au determinat o diminuare a suprafețelor împădurite care se mențin pe suprafețe mai mari pe dealurile înalte și pe versanții cu înclinare mare.

Pădurile de gorun sînt dezvoltate pe soluri brune eu-mezobazice și pe soluri brune slab acide și ocupă suprafețe mai întinse în culmile Salcia, Botanul și în Dealurile Blăjenilor. Temperatura medie anuală este de 10°C, iar radiația globală este apreciată la circa 115 kcal/cm^2 min., durata de strălucire a Soarelui fiind de 2 100—2 200 de ore anual. Pe versanții cu expoziție nordică și nord-vestică gorunul este amestecat cu fag.

În pajiștile naturale nedegradate apar ca specii edificatoare *Festuca rubra*, *Agrostis tenuis*, la care se adaugă în locuri bine însorite *Festuca valesiaca*, *Crysopogon gryllus*, iar în fînețele umede, *Festuca pratensis* (Cristina Muică și colab., 1979). În pajiștile din dealurile scunde și pe versanții cu expunere sudică, cu efecte de foehn, apar și unele elemente stepice, ca *Stipa capillata*, *S. joannis*, *Adonis vernalis*, *Carex humilis*.

Pe terenurile despădurite cu degradare medie sînt caracteristice pajiștile cu *Botriochloa ischaemum*, asociate adesea cu *Festuca valesiaca*. Pe terenurile puternic degradate prin ravenare, eroziune în suprafață și alunecări, pe soluri neevoluate sau erodate (erodisoluri și regosoluri) sînt caracteristice tufărișurile de cătină (*Hippophaë rhamnoides*). Unele sectoare puternic degradate au fost plantate cu pin și salcîm.

Pe rețeaua de văi din Subcarpații Buzăului, văile Buzăului, Bîstii Chiojdului, Bălănesei, Slănicului Buzăului, Nișcovului sînt concentrate majoritatea așezărilor, arterele de circulație și, în cazul văilor principale, terenurile arabile.

Descoperirile arheologice, hărțile vechi (Harta rusească din 1835, *Charta României Meridionale* din 1864), descrierile unor călători (Fr. Sulzer în 1781, Raicewich în 1788), ca și studiile (G. Vâlsan 1915; N. Popp, 1940; I. Petrescu-Burloiu, 1977) atestă faptul că Subcarpații Buzăului, cu o populație în întregul ei rurală, au fost în permanență bine populați pentru că pe lîngă adăpostul și siguranța sporite din epocile istorice trecute resursele locale variate au satisfăcut cerințele populației.

În anul 1835, în Subcarpații Buzăului existau circa 65 000 de locuitori, ceea ce reprezenta o densitate medie de 23 loc./km^2. Pînă în 1912 numărul locuitorilor a sporit la circa 162 000 de locuitori, indicînd, față de anul 1835, o creștere de 2,3 ori. Cea mai mare creștere se constată în lungul Buzăului, fapt explicat prin funcția de axă de circulație a văii Buzăului, prin dezvoltarea industriei de prelucrare a lemnului și prin apariția exploatărilor petrolifere de la Berca și a celor carbonifere de la Joseni.

În anul 1977, Subcarpații Buzăului însumau 236 958 de locuitori, ceea ce înseamnă o creștere de 1,46 ori față de anul 1912.

Populaţia activă este ocupată, în cea mai mare parte, în agricultură (53%), după care urmează cea ocupată în industrie (25%), în activităţile de servicii (16%) şi de construcţii (6%).

Aşezările, în totalitate rurale, numără 377 de sate. Dezvoltarea continuă a agriculturii şi specializarea acesteia în funcţie de condiţiile naturale şi economice locale, precum şi crearea unor unităţi de valorificare a resurselor solului şi subsolului, au contribuit la apariţia unor diferenţieri funcţionale (fig. 101). Astfel, în aşezările cu funcţii agricole situate în dealurile şi depresiunile dintre Sibiciu şi Sărăţel, datorită suprafeţelor întinse cu păşuni, fineţe naturale şi livezi, ocupaţia de bază a locuitorilor este creşterea animalelor asociată cu pomicultura. Satele sînt mici şi foarte mici (sub 500 de locuitori) şi se înşiră în lungul văilor secundare şi pe versanţii cu pantă redusă, pe alunecări vechi. Condiţiile naturale şi caracterul activităţilor economice au imprimat aşezărilor o structură risipită.

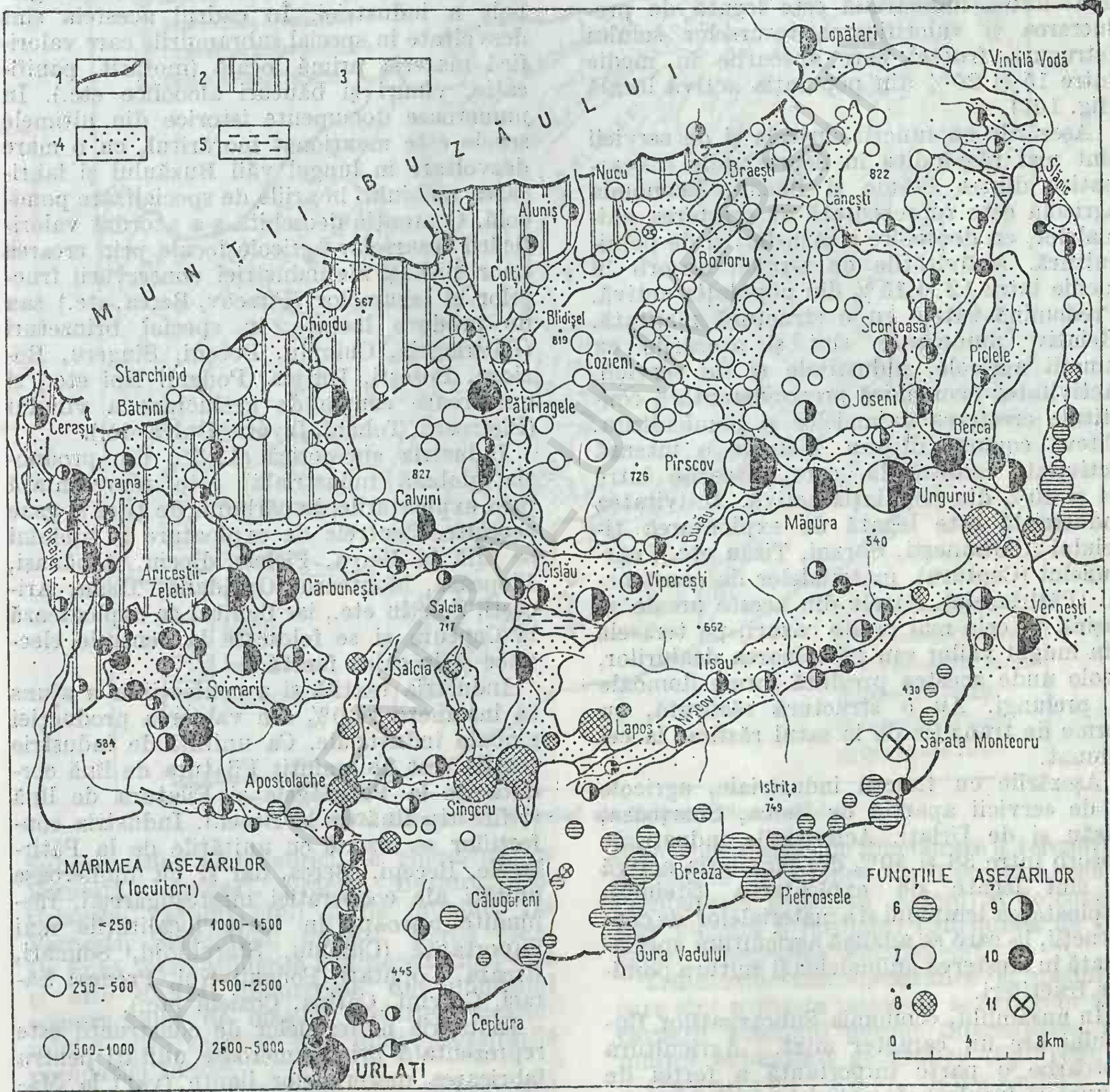

Fig. 101. Distribuirea aşezărilor în Subcarpaţii Buzăului. *1*, Limita Subcarpaţilor spre munte şi spre cîmpie; *2*, fîşia de interferenţă dintre Carpaţi şi Subcarpaţi; *3*, dealuri subcarpatice; *4*, depresiuni şi culoare depresionare; *5*, înşeuări; *6*, aşezări cu funcţie viticolă; *7*, pomicolă şi de creşterea animalelor; *8*, pomiviticolă şi de creştere a animalelor; *9*, agroindustrială; *10*, industrial-agricolă; *11*, balneoclimaterică.

Aşezările rurale cu funcţii agricole şi industriale, în care activitatea agricolă cuprinde între 60 şi 80% din populaţia activă, au o răspîndire mai mare în Dealul Istriţa (Călugăreni, Gura Vadului, Pietroasa etc.), unde satele s-au specializat în cultura viţei de vie. Aceste aşezări au un rol însemnat în producţia de struguri a ţării. Satele cu un pronunţat caracter viticol sînt, în general, de mărime mijlocie (între 500 şi 1 000 de locuitori) şi sînt caracterizate printr-o evoluţie a structurii răsfirate către cea adunată. Activitatea industrială este legată de prelucrarea şi valorificarea resurselor solului (struguri, fructe), care absoarbe în medie între 15 şi 20% din populaţia activă locală (fig. 101).

Aşezările cu funcţii agricole şi de servicii sînt mai răspîndite în depresiunile subcarpatice dintre Slănic şi Buzău. Economia agricolă este reprezentată de creşterea animalelor, cu deosebire a ovinelor, şi de pomicultură. Activităţile de servicii absorb în medie între 12 şi 15% din populaţia activă. Predomină satele cu o structură răsfirată. Relativ numeroase sînt şi aşezările cu funcţii agricole, industriale şi de servicii. Activitatea economică preponderentă o constituie creşterea animalelor şi pomicultura. Cîteva comune dispun însă de o intensă activitate industrială, care absoarbe între 24 şi 40% din populaţia activă. Activitatea industrială este legată de exploatarea ţiţeiului (Cărbuneşti, Surani, Tisău etc.), cărbunelui (Ceptura), materialelor de construcţii (Pătîrlagele). Satele din aceste areale se înşiră, în cele mai multe cazuri, pe terasele din lungul văilor sau pe spinarea dealurilor, acolo unde acestea prezintă forme domoale şi prelungi. Au o structură răsfirată, cu forme de tranziţie de la satul răsfirat la cel adunat.

Aşezările cu funcţii industriale, agricole şi de servicii aparţin de Berca, Scorţoasa, Tisău şi de Urlaţi. Activităţile industriale absorb între 38 şi 50% din populaţia activă şi sînt legate de exploatarea ţiţeiului, exploatarea lemnului şi a materialelor de construcţii, la care se adaugă agricultura specializată în creşterea animalelor şi cultura pomilor fructiferi.

În ansamblu, economia Subcarpaţilor Buzăului are un caracter mixt. Agricultura absoarbe o parte importantă a forţei de muncă şi furnizează materia primă necesară industriei alimentare, textile etc. Activitatea industrială s-a dezvoltat relativ tîrziu. Pînă în secolul XX industria era limitată la mici ateliere de postav, dimie (Cislău, Răteşti, Sîngeru, Sibiciu), ceramică (Măgura, Vipereşti, Măruntişu), la unele mori, precum şi la cîteva ferăstraie (cu precădere în lungul Buzăului) sau puţuri petrolifere (Fundu Sărăţii, Păcureţi, Apostolache). Cu timpul, şi mai ales după 1950, s-au dezvoltat unele ramuri pe seama valorificării resurselor locale. Dintre acestea, industria alimentară constituie ramura cea mai importantă şi deţine 36,5% din valoarea producţiei globale a industriei. În cadrul acesteia sînt dezvoltate în special subramurile care valorifică materia primă locală (morărit, panificaţie, vinuri şi băuturi alcoolice etc.). În numeroase documente istorice din ultimele secole este menţionat morăritul, cu o mare dezvoltare în lungul văii Buzăului şi fabricarea rachiului în ariile de specializare pomicolă. O atenţie deosebită s-a acordat valorificării resurselor agricole locale prin crearea unor unităţi ale industriei conservării fructelor şi legumelor (Pîrscov, Berca, etc.) sau de produse lactate, în special brînzeturi (Pătîrlagele, Chiojdu, Beceni, Sîngeru, Bozioru, Poseşti, Drajna, Podenii Noi etc.) şi numeroase centre de prelucrare a vinului (Pietroasa, Tohani, Izvoru Dulce etc.).

Industria energetică (17,5% din producţia globală industrială) este reprezentată prin exploatările de cărbuni, de ţiţei şi gaze asociate. Centrele de exploatare a ţiţeiului se află la Berca, Pîclele, Beciu, Arbănaşi, Plopeasa, Monteoru, Grăjdana, Tisău, Ariceşti, Zeletin etc., iar lignitul se exploatează la Ceptura şi se foloseşte la centrale electrice şi la calea ferată.

Industria textilă şi a confecţiilor a ajuns să însumeze 14,0% din valoarea producţiei globale industriale. Ca unităţi de industrie textilă sînt de amintit Filatura de lînă cordată de la Pătîrlagele şi Filatura de lînă şi fire tip lînă de la Beceni. Industria confecţiilor se înscrie cu unităţile de la Pătîrlagele, Beceni, Berca, dar şi cu numeroase unităţi ale cooperaţiei meşteşugăreşti, răspîndite aproape în toate localităţile mai importante (Chiojdu, Starchiojd, Şoimari, Breaza, Lopătari, Podenii Noi, Predeal Sărari, Calvini, Cătina, Cozieni etc.).

Industria materialelor de construcţii este reprezentată prin numeroase unităţi pentru fabricarea materialelor liante (var) la Măgura, Drajna, Podenii Noi, Cătina, Vipereşti, Pîrscov, Pietroasa etc., a cărămizilor şi blocurilor ceramice la Breaza, Măgura,

Sîngeru, Ceptura, Cozieni, Odăile, Pîrscov, Drajna, Vipereşti etc., a produselor ceramice, la Mînzăleşti, şi a prefabricatelor de beton, la Berca, Pîrscov, Gura Vadului etc., şi de diatomit, la Pătîrlagele.

Industria de prelucrare a lemnului are o tradiţie îndelungată. În această parte a

celui liceal. Activitatea de cercetare ştiinţifică se desfăşoară în unităţi de cercetare legate de valorificarea superioară a resurselor agricole (Staţiunea de Cercetări Viticole Pietroasa, înfiinţată în anul 1893, Staţiunea de Cercetări şi Producţie Pomicolă Buzău—Cîndeşti, Centrul de Cercetări

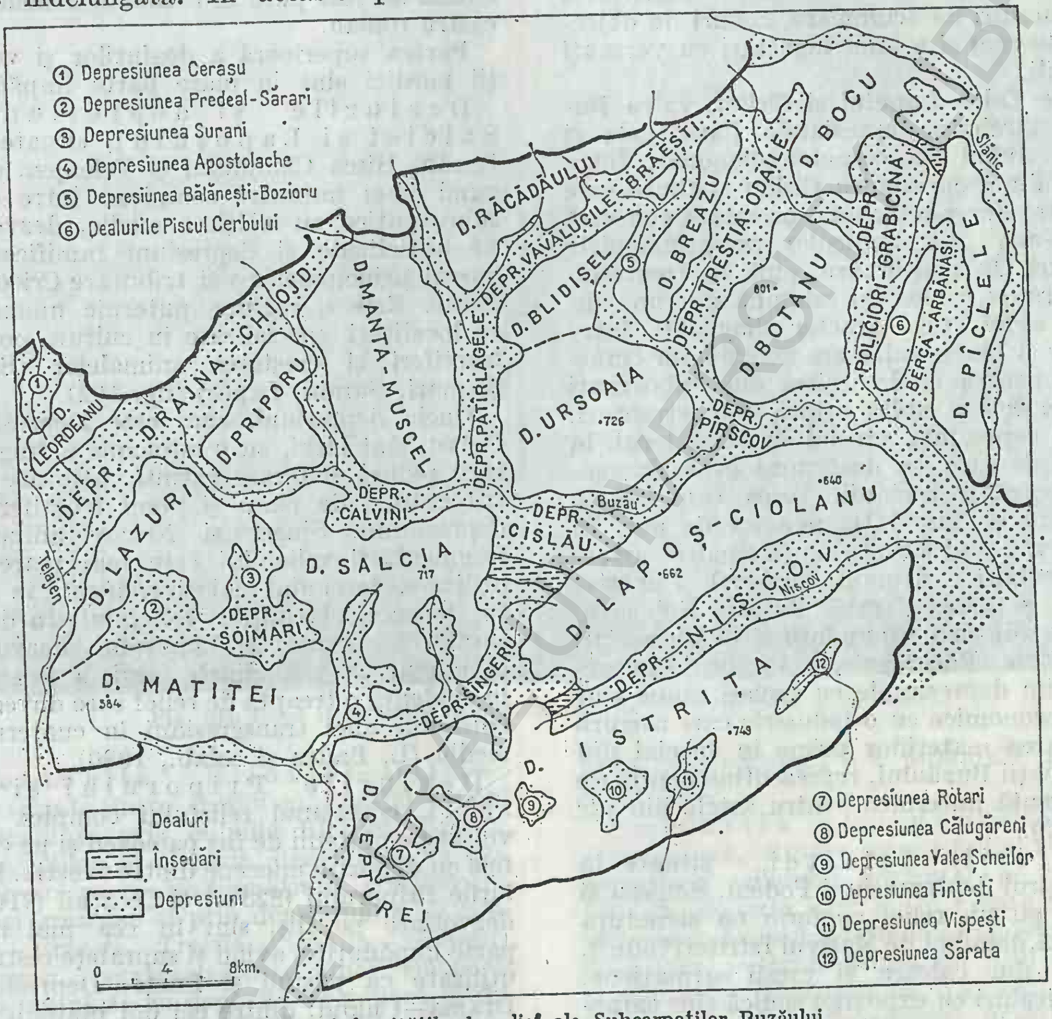

Fig. 102. Subunităţile de relief ale Subcarpaţilor Buzăului.

Subcarpaţilor sînt fabrici de cherestea (la Vernești, Lopătari, Brăeşti, Bozioru, Pătîrlagele, Calvini etc.) şi de mobilier (la Verneşti, Starchiojd, Poseşti, Berca etc.). Pe lîngă întreprinderile menţionate mai sînt şi alte unităţi industriale din domeniul construcţiilor de maşini, pielăriei, încălţămintei care satisfac mai mult necesităţile populaţiei locale.

Reţeaua de învăţămînt din Subcarpaţii Buzăului este reprezentată de 580 de unităţi, din care 225 aparţin învăţămîntului preşcolar, 352 celui primar şi gimnazial şi trei

Sericicole Cislău) de ameliorare a terenurilor degradate (Staţiunea de Cercetări pentru Combaterea Eroziunii Aldeni) şi de cunoaştere globală a mediului (Staţiunea de Cercetări Geografice Pătîrlagele).

Trăsăturile fizico-geografice şi modul în care sînt utilizate resursele naturale în Subcarpaţii Buzăului permit diferenţierea mai multor subunităţi geografice (fig. 102).

C u l o a r u l v ă i i B u z ă u l u i reprezintă axa principală de convergenţă a regiunii, situată pe o arie de afundare axială a cutelor, un culoar tectonic rezultat prin

scufundarea fundamentului cristalin în lungul unei fracturi transversale (M. Socolescu și colab., 1975). În lungul văii există o alternanță de sectoare transversale și diagonale, puse în evidență prin existența unor lărgiri cu aspect de depresiuni alungite (în general deluroase, dar unele cu vatra constituită din glacisuri de acumulare, conuri de dejecție și terase) și a unor îngustări cu versanți instabili.

Între Valea Lupului și Cislău, valea Buzăului străbate depresiunile Pătîrlagele și Cislău, avînd un caracter diagonal. Între ieșirea din Depresiunea Cislău și Ciuta este un sector de vale îngustă, orientată sud-vest—nord-est, perpendicular pe principalele structuri. În continuare, pînă în Depresiunea Pîrscov, valea își schimbă din nou direcția, avînd un caracter diagonal. Între Pîrscov și Berca valea are un caracter transversal, pentru ca la ieșirea din Subcarpați să intersecteze oblic principalele structuri. Buzăul reprezintă nivelul de bază local, în funcție de care s-a desfășurat evoluția geomorfologică a regiunii. Valea canalizează, în lungul ei, circulația maselor de aer. În lungul văii sînt situate și principalele artere de circulație: drumul național Buzău—Brașov și calea ferată Buzău—Nehoiașu, afectate adesea de inundații și de alunecări. Localitățile Pătîrlagele, Cislău, Pîrscov, Berca din depresiunile cu același nume sînt centre economice cu o industrie care asigură prelucrarea materiilor prime în special din Subcarpații Buzăului, reprezentînd centre de convergență puternice pentru satele din jur (fig. 102).

D e a l u r i l e I s t r i ț e i, situate la sud de șirul de depresiuni Podeni, Sîngeru și Nișcov, au un relief conform cu structura geologică, dominat de Masivul Istriței (750 m), alcătuit din calcare și gresii sarmațiene. Aceste dealuri cu expoziție sudică sînt caracterizate prin condiții naturale favorabile culturii viței de vie. Pe flancul sudic al lor, la obîrșia bazinelor hidrografice au fost sculptate depresiunile Sărata, Vispești, Fințești, Scheia și Călugăreni. Condițiile climatice favorabile și existența calcarelor au favorizat dezvoltarea unor elemente floristice și faunistice termofile.

Plantațiile de vii (cunoscute, se pare, încă din vremea geto-dacilor) se desfășoară sub forma unei benzi continui pe fațada însorită a Subcarpaților între Ceptura—Tohani—Pietroasa—Gura Sărății—Merei—Săseni. În legătură cu această utilizare predominantă a terenurilor s-au dezvoltat și centre de prelucrare a strugurilor la Pietroasa și Tohani. La Sărata Monteoru — în prezent stațiune balneoclimaterică — au fost făcute descoperiri arheologice începînd cu epoca bronzului (Cultura Monteoru), iar la Pietroasa au fost puse în evidență urmele unui castru roman.

Partea superioară a dealurilor și versanții nordici sînt în mare parte împăduriți.

D e a l u r i l e ș i d e p r e s i u n i l e S a l c i e i ș i L a p o ș u l u i, situate între Buzău, Bîsca Chiojdului și Teleajen, corespund unei îmbinări complexe între culmi subcarpatice cu înălțime medie, dezvoltate pe anticlinale și depresiuni ramificate în lungul principalelor văi tributare Cricovului Sărat. Este o regiune puternic umanizată cu localități specializate în cultura pomilor fructiferi și creșterea animalelor (Salcia, Șoimari, Surani, Lapoș) (fig. 102).

Unele depresiuni, cum este Depresiunea Cislău, sînt largi, cu o adîncime a fragmentării redusă și terase extinse, utilizate pentru culturi de cîmp și pomi fructiferi. În depresiunile Sînger și Nișcov adîncimea fragmentării reliefului este mai mare, iar utilizarea terenului mai diversificată în funcție de particularitățile reliefului. În depresiunile Nișcovului și Lapoșului, dezvoltate în lungul unor sinclinale largi, a fost pusă în evidență o treaptă de relief care dovedește existența unei transgresiuni în cuaternarul mediu (L. Badea și colab., 1980).

D e a l u r i l e P r i p o r u l u i ș i C e t ă ț i i corespund reliefului complex dezvoltat pe pintenii de fliș paleogen și pe cuvetele cu depozite miocene dintre aceștia. Dealurile Priporului (823 m) și Cetățuii (710 m), dezvoltate pe fliș, sînt în cea mai mare parte împădurite, avînd și suprafețe restrînse utilizate ca pășuni și fînețe. Depresiunea Drajna—Chiojd, dintre cei doi pinteni, este caracterizată printr-un relief domol, acoperit în cea mai mare parte de livezi, fînețe și pășuni. Activitățile agricole, bazate pe creșterea animalelor și cultura pomilor fructiferi se îmbină cu exploatarea lemnului și utilizarea pășunilor din Munții Buzăului.

D e a l u r i l e C o r n e t u l u i (827 m) sînt reprezentate printr-o culme prelungă, predominant împădurită, alcătuită din depozite de fliș paleogen, depozite miocene și pietrișuri de Cîndești. Sînt fragmentate de o rețea deasă de văi secundare, în lungul cărora, pe unele deluvii, parțial fixate, se întîlnesc livezi și pășuni.

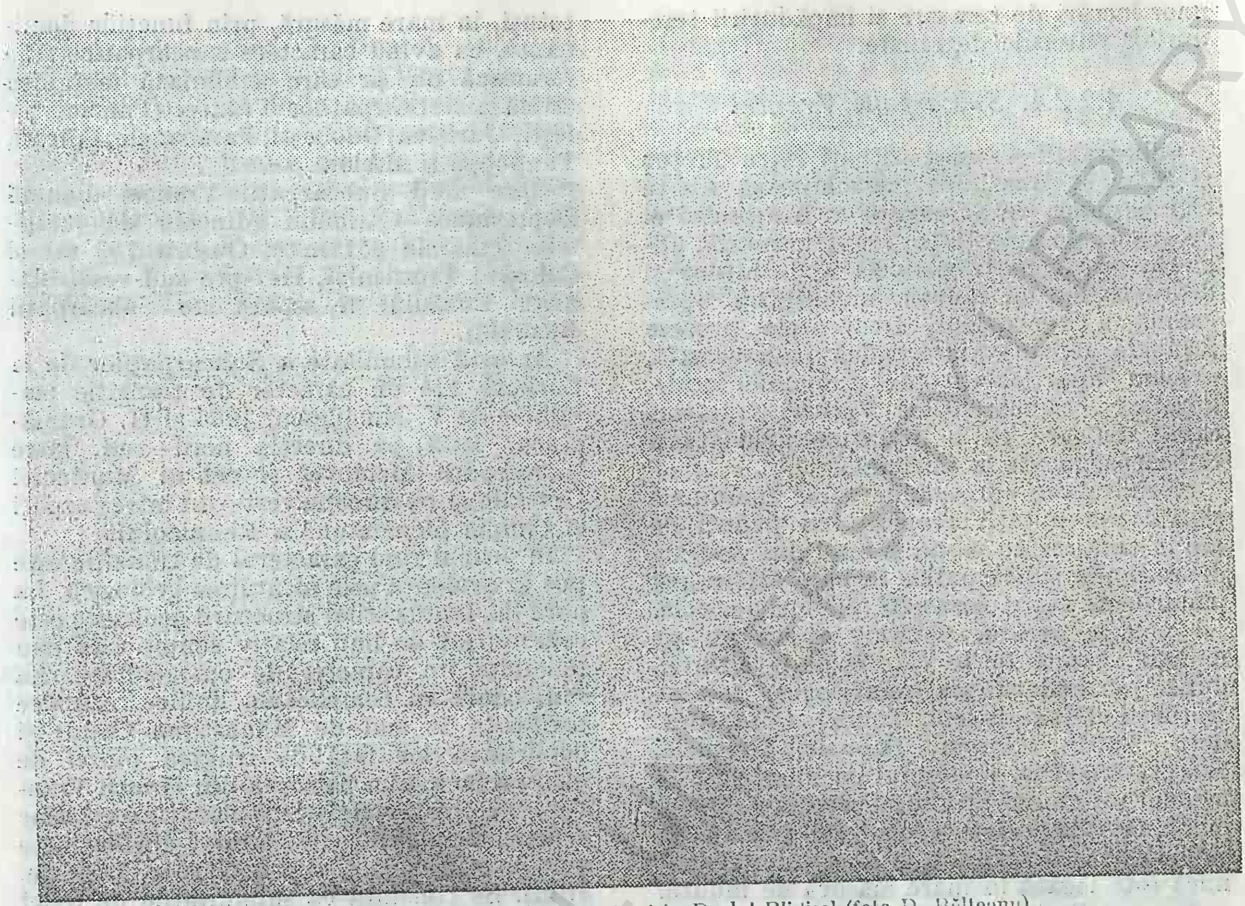

Fig. 103. Relief structural și de porniturí în Dealul Blidișel (foto D. Bălteanu).

Dealurile Blidișel—Dîlma sînt situate între Buzău și Sărățel și sînt reprezentate prin culmile Blidișel, Breazu, Bocu, Dîlma și Ursoaia, dezvoltate, în cea mai mare parte, pe formațiuni conglomeratice și grezoase și prin depresiunile Văvălucile — Brăești, Trestia — Odăile, Ghiocari, Plopeasa, corespunzătoare unor sinclinale largi, umplute cu depozite de molasă predominant argiloase (fig. 103).

Localitățile principale Brăești, Bălănești, Bozioru, Odăile, atestate, în parte, din secolele XVI și XVII sînt localizate în depresiuni, în lungul văilor principale, iar satele mai mici sînt situate pe versanți, la obîrșia unor văi secundare, afectate de alunecări. Activitățile economice sînt legate de creșterea animalelor pe baza pășunilor și a fînețelor naturale și de cultura pomilor fructiferi, în special a prunului. Culturile de cîmp sînt slab reprezentate, datorită condițiilor naturale specifice, consumul populației în astfel de produse fiind acoperit cu producție realizată pe terenurile deținute în cîmp.

Dealurile și depresiunile Pîclelor, situate între Sărățel și Slănic, corespund reliefului dezvoltat pe structuri pliocene de cute largi puțin faliate și decroșate. În cuprinsul lor predomină depresiunile deluroase, puternic degradate prin eroziune și alunecări (Depresiunea Niculești, Depresiunea Policiori—Grabicina), dezvoltate pe sinclinale și butoniera Berca—Arbănași, în care sînt localizate platourile cu vulcani noroioși de la Pîclele Mari și Pîclele Mici.

În depresiunea Berca—Arbănași se exploatează țițeiul încă din secolul XIX.

Terenurile sînt utilizate predominant ca pășuni, fînețe și livezi. Versanții sînt afectați de procese intense de alunecare și de eroziune, pentru a căror frînare s-au efectuat lucrări complexe de îmbunătățiri funciare. Pe viitor trebuie acordată o atenție deosebită extinderii pe versanți a livezilor prin efectuarea

unor lucrări de terasare şi împăduririi terenurilor puternic degradate.

4.2.2.4. *Subcarpaţii Vrancei*

Subcarpaţii Vrancei (situaţi între Trotuş şi Slănicul Buzăului) întruchipează foarte clar noţiunea de *Subcarpaţi* în conţinutul ei geografic. Complexitatea lor structurală, alinierea aproximativ paralelă a dealurilor şi depresiunilor cu munţii, mobilitatea apreciabilă a versanţilor, frecventele procese foehnale, reţeaua hidrografică transversală, precum şi particularităţile economiei locale, imprimă Subcarpaţilor Vrancei trăsături care-i definesc ca o diviziune evidentă a Subcarpaţilor de la Curbură.

Abruptul ce corespunde faliei marginale separă net munţii acoperiţi cu păduri de fag în amestec cu molid şi brad din vest, de depresiunile subcarpatice în care alternează pădurile de fag şi gorun cu terenuri agricole. La poalele acestui povîrniş există un şir de sate aşezate fie în văi, fie pe interfluvii, după particularităţile morfologice locale: Rotileşti, Dragosloveni, Tulnici, Coza, Brădetu, Paltin, Nereju, Bahnele, Neculele, Bisoca, Lacurile. Contactul cu muntele este evident nu numai prin localizarea aşezărilor, ci şi prin aspectele economice pentru că satele sînt subcarpatice, însă viaţa lor economică este legată în mare măsură de munte.

Spre est limita geografică a Subcarpaţilor Vrancei nu mai este tot atît de netă ca cea din vest, pentru că aici nu mai este o schimbare tranşantă geologică, geomorfologică, climatică, biogeografică, ci o trecere gradată către cîmpia piemontană. Relieful unităţilor aflate în contact nu mai este diferenţiat într-atît încît să imprime şi celorlalte componente ale peisajului deosebiri nete. Trecerea de la glacisul subcarpatic la cîmpia piemontană a Rîmnicului se face gradat, subliniată poate cel mai bine de trecerea de la pădurile cu gorun în amestec cu elemente termofile (specifice arealelor cu influenţe foehnale) ce aparţin domeniului dealurilor, la pajiştile puternic modificate, cu pîlcuri de arţar tătăresc şi stejar brumăriu în care predomină terenurile agricole. Trebuie subliniat faptul că în decursul ultimului secol culturile viticole, specifice laturii externe a Subcarpaţilor, s-au întins încetul cu încetul spre cîmpia piemontană, acolo unde sînt localizate cele mai multe din aşezările cu funcţii viticole. Aceste aşezări, deşi situate în cîmpia piemontană, pot fi considerate totuşi, în mare măsură, prin funcţiile dominante, ca avînd caractere subcarpatice. Ele formează un şir care subliniază marginea estică a Subcarpaţilor Vrancei (Panciu, Ţifeşti, Jariştea, Odobeşti, Faraoanele, Coteşti, Tîmboeşti şi altele).

Spre nord Subcarpaţii Vrancei domină Depresiunea Caşinului (dincolo de înălţimile Tiharele 657 m şi Ouşoru 753 m) şi Culoarul Trotuşului, iar spre sud-vest, Slănicul Buzăului îi separă de Subcarpaţii Buzăului.

Această subunitate a Subcarpaţilor de la Curbură are un caracter de tranziţie (subliniat de V. Mihăilescu, 1966 şi H. Grumăzescu, 1973) pe direcţia nord—sud, între Subcarpaţii Moldovei şi cei ai Munteniei Centrale şi pe direcţia vest—est între Carpaţi şi Cîmpia piemontană a Rîmnicului.

În primul rînd caracterul de tranziţie este pus în evidenţă prin alcătuirea geologică. La nord de Trotuş stilul structurii geologice este caracterizat de linii relativ simple care dau reliefului un caracter de omogenitate. La sud, odată cu complicarea liniilor tectonice (evidentă la sud de Mănăstirea Caşin) şi depărtarea lor faţă de fruntea pînzei de şariaj a faciesului paleogen din Munţii Vrancei, s-au creat premisele sculptării unui uluc depresionar subcarpatic format din bazinete succesive (Soveja, Tulnici, Năruja, Bahnele, Jitia). Se constată că subunităţile de relief sînt puse în evidenţă de particularităţile tectonice majore: partea dinspre munte (la vest de linia faliei inverse Mănăstirea Caşin — Rotileşti — Valea Sării — Jitia — Bisoca — Mînzăleşti) se înscrie pe o structură cutată, uneori o structură solzi (depresiunea subcarpatică şi şirul de dealuri care o închid spre est), iar cea estică, dinspre cîmpie, pe o structură monoclinală ce cuprinde seria concordantă sarmaţian-pleistocen (fig. 104).

Aceste trăsături generale ale structurii geologice se transmit direct asupra modului de dispunere a subunităţilor de relief (şiruri alternative de dealuri şi depresiuni subcarpatice), iar particularităţile litologice dau naştere unui relief de detaliu ce se înscrie în cadrul general printr-o mai mare amplitudine a reliefului creat prin eroziune diferenţială şi printr-o dinamică accentuată a proceselor geomorfologice actuale (A. Cioacă, 1985). Ulucul depresionar este format din Depresiunea Soveja, Depresiunea Vrancei şi Depresiunea Neculele, prin care se face legătura cu valea Slănicului. Acolo unde ulucul depresionar subcarpatic este traversat de

rețeaua hidrografică (I. Donisă, 1957) au fost create mici depresiuni și lărgiri (ca cele de la Soveja, apoi de la Negrilești, Tulnici, Năruja, Nereju din Depresiunea Vrancei, Bahnele, Jitia, Bisoca din Depresiunea Nereju), ce se înscriu în cadrul unitar al ulucului subcarpatic (fig. 104). Înălțimile deluroase ce domină spre est culoarul de sub munte — *Tiharele* (657 m), *Oușoru* (753 m), *Răchitașu Mic* (892 m), *Dealul Lozii* (815 m),

(*Cîmpuri—Răcoasa*), uneori ramificate (*Vidra*), alteori ca o arie de largă concentrare hidrografică (*Mera*), sau evoluînd prin dezvoltarea laterală a culoarelor depresionare către un început de uluc depresionar intracolinar (*Buda—Dumitrești—Poiana Cristei*). Trebuie remarcat că aceste depresiuni mai tinere sînt rezultatul unui complex de factori morfogenetici (eroziunea diferențială, influența dispunerii monoclinale a stratelor

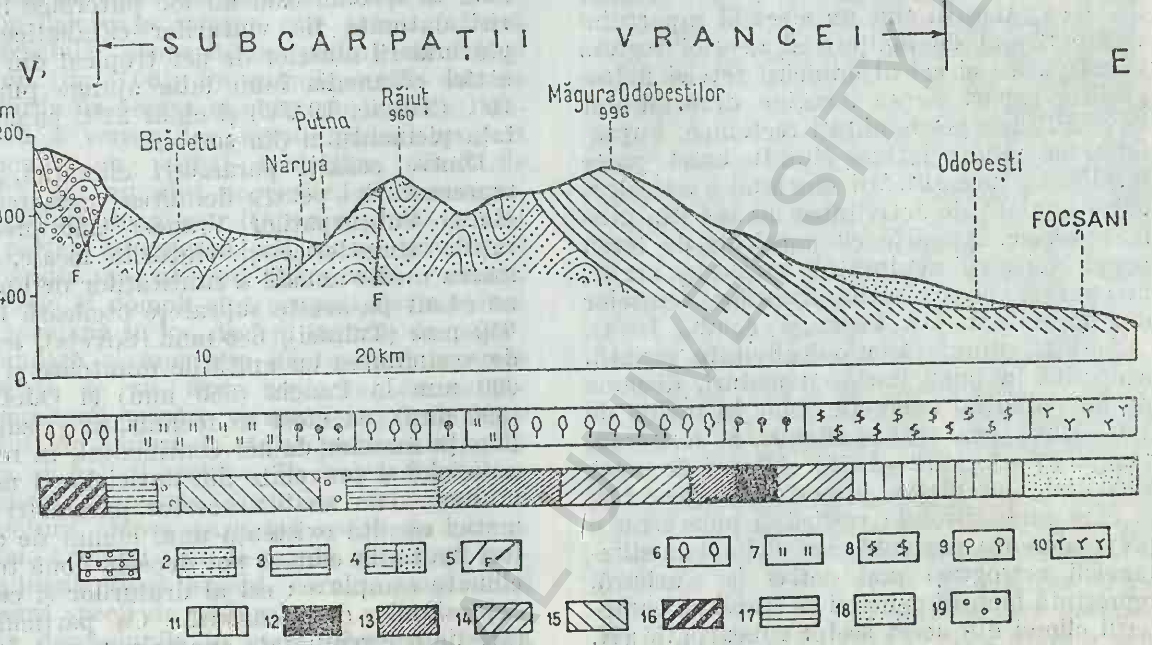

Fig. 104. Profil complex prin Subcarpații Vrancei. *1*, Eocen; *2*, oligocen-miocen; *3*, romanian; *4*, pleistocen inferior (a), glacis (b); *5*, falii; *6*, păduri; *7*, pășuni și fînețe; *8*, vii; *9*, livezi; *10*, culturi agricole; *11*, cernoziomuri cambice; *12*, soluri cenușii; *13*, soluri brune luvice; *14*, luvisoluri albice; *15*, soluri brune; *16*, soluri brune acide; *17*, soluri brune podzolite; *18*, lăcoviști; *19*, regosoluri și erodisoluri.

Gherghelcu (849 m), *Răiuț* (960 m), *Gîrbova* (979 m), *Dealul Roșu* (944 m) și *Dealurile Bisocăi* — se suprapun pe o structură pozitivă tăiată transversal de rețeaua hidrografică. Dacă aceste dealuri corespund unei structuri mai complicate decît la nord de Trotuș (C. Brânduș, 1981), ele se prelungesc însă spre est printr-un monoclin reflectat în asimetria dealurilor din latura externă — *Mateiașu* (466 m), *Tarnița Mare* (481 m), *Măgura Odobești* (996 m), *Deleanu* (694 m), *Coțifanu* (526 m), *Căpățîna* (524 m), *Hîrboca* (417 m). În cuprinsul acestui monoclin a fost sculptat un șir de depresiuni intracolinare care încep la nord cu mici depresiuni de obîrșie (*Pralea*) și se continuă spre sud prin depresiuni cu aspect de culoar

și, nu în ultimul rînd, rolul proceselor geomorfologice în retragerea și evoluția versanților).

În mare măsură Subcarpații Vrancei se suprapun cu aria de maximă activitate tectonică și seismică a Curburii și în cuprinsul lor apar diferențieri între tendința de puternică înălțare a ulucului depresionar subcarpatic într-un ritm de +2,0 mm/an (printre cele mai ridicate din Subcarpați) față de numai +0,5 mm/an din latura lor externă (Mihaela Dinu, A. Cioacă, 1987). Faptul în sine conduce la ideea că, în aria ulucului depresionar subcarpatic, rețeaua hidrografică se adîncește mai mult, formînd îngustări ale văilor și versanți puternic înclinați, iar terasele suferă o deformare evidentă (terasele Putnei la Coza și Topești, ale Șușiței la Rotilești, ale Zăbalei la Nereju, ale Rîmni-

cului la Jitia). În schimb, în aria depresiunilor intracolinare albiile sînt înecate în aluviuni, iar la periferie depozitele piemontane îmbracă dealurile (*Mateiașu, Tarnița Mare, Măgura Odobești, Deleanu, Coțifanu, Căpățîna, Hîrboca*), accentuîndu-le aspectul de asimetrie, cu povîrnișurile repezi orientate spre vest.

Un rol aparte, cu implicații apreciabile în economia regiunii, îl are relieful de detaliu, datorat eroziunii torențiale și porniturilor de teren. Acestea sînt un efect al raportului dintre ritmul de înălțare al acestei regiuni subcarpatice și cel al adîncirii rețelei hidrografice, raport ce se menține dezechilibrat în condițiile unei labilități tectonice. Suprafețele degradate întinse sînt în bună parte rezultanta intensificării eroziunii verticale[1], dar stimulată de activitatea umană din ultimele secole. Arealele cu pornituri de teren ocupă versanții sculptați în marne și argile, precum și povîrnișurile frunților teraselor din depresiuni (Gr. Posea și colab., 1974).

Această suprafață cu o declivitate variată, acoperită în bună parte cu păduri, dispune de un potențial energetic solar în medie de 120—122,5 kcal/cm² (*Atlas R. S. România*, planșa IV—1, 1972—1979). Alături de acest potențial, circulația atmosferică generală, în care componentele vestică și polară au o preponderență absolută, iar ciclonii mediteraneeni retrograzi mai activi la Curbură, reprezintă factorii genetici ce stabilesc caracterul climei din acest sector subcarpatic (N. Ion-Bordei, 1988). Nu se poate omite rolul de barieră al Carpaților, care obligă masele de aer umed din vest să-i escaladeze pentru ca apoi să coboare către Subcarpații Vrancei cu proprietăți noi — foehnale. De altfel, frecvența proceselor foehnale de aici face să se diminueze nebulozitatea, iar durata anuală a strălucirii Soarelui să ajungă la cele mai ridicate valori din toți Subcarpații: 2144,4 ore/an (Odobești).

În aceste condiții, regimul temperaturii aerului are valori medii anuale destul de ridicate: 8—9°C în Depresiunea Vrancei (Tulnici 8.5°C) sau pot depăși chiar aceste valori în culoarul Rîmnicului, la sud de Buda și pe suprafața piemontană de sub Dealul Hîrboca. Iarna valorile termice scad pînă la —2 și —3°C (ianuarie), ceva mai ridicate pe dealurile marginale (—1 și —2°C) și sub —3°C în Depresiunea Vrancei (Tulnici —3.4°C). Aici apar iarna inversiuni termice (dar cu o frecvență mai redusă), pe cînd în sezonul cald au loc puternice încălziri datorate fie vînturilor catabatice, fie pătrunderii maselor de aer tropical din sud, astfel că media lunii iulie ajunge pînă la 19°C (Tulnici 19.0°C) și chiar 21°C pe suprafața piemontului din sud-est.

Dintre ceilalți parametri climatici, mai reprezentativi pentru definirea caracterului climei Subcarpaților Vrancei sînt precipitațiile atmosferice și vînturile locale. Valoarea medie anuală a cantităților de apă ce au căzut pe aceste suprafețe oscilează între 650 mm (Tulnici), 680 mm (Soveja), legate de vecinătatea cu unitățile muntoase și sub 600 mm la Panciu (550 mm) și Odobești (590 mm), ca efect al foehnizării și sub influența maselor de aer continental, în regim anticiclonal provenite din anticiclonul nord-uralian. Din analiza acestor parametri climatici rezultă existența unui climat de dealuri înalte, în care se pot deosebi două topoclimate complexe: cel al dealurilor și cel al depresiunilor de la curbură. Ca particularități de o însemnătate aparte pentru cultura viței de vie sînt frecvența proceselor foehnale și numărul mare de ore de insolație.

În depozitele groase de terasă și coluvio-deluviale din ariile depresionare din partea vestică sînt acumulate ape freatice bogate. În general mineralizarea lor se menține între 200 și 500 mg/l, dominînd tipul carbonatat, însă prezența formațiunilor salifere modifică pe alocuri aceste valori ale mineralizării. De menționat mulțimea unor izvoare clorurate la Negrilești, Valea Sării, Vrîncioaia, Năruja ș.a., precum și a unor surse clorurate cu sulf și iod la Herăstrău.

Rețeaua hidrografică este predominant transversală, cu puține puncte de convergență hidrografică (Vidra, Mera) iar densitatea ei are valori relativ reduse: 0,45—0,65 km/km². Scurgerea apei se caracterizează printr-o puternică torențialitate, reflectînd particularitățile climatice (efecte ale ciclonilor retrograzi). Creșterile puternice ale nivelului apelor sînt amplificate de sectoarele îngustate ale albiilor Putnei, Zăbalei,

[1] Despăduriri iraționale s-au practicat și în alte regiuni montane și subcarpatice, dar acestea n-au avut ca efect amploarea degradărilor de aici. Acestea trebuie puse și pe seama rocilor, dar mai ales pe tendința rîurilor de a compensa intensele mișcări de ridicare a scoarței, tendință ce duce la acumulări cantitative ale energiei proceselor de eroziune verticală, ce au ca rezultat salturi calitative în dinamica versanților. Acest fapt presupune o ciclicitate seculară, dar la o altă scară a degradărilor, respectiv la o extindere ciclică a suprafețelor degradate, ceea ce se petrece desigur în Subcarpații de la Curbură și cu precădere în cei ai Vrancei.

Milcovului și Rîmnicului și duc adesea la închiderea legăturilor depresiunilor cu exteriorul, „. . .silindu-i pe vrînceni să iasă numai pe drumuri de culme" (V. Tufescu, 1966). Regimul hidrologic pericarpatic de la curbură se caracterizează prin ape mari primăvara și viituri frecvente vara. Rîurile au o alimentare superficială pluvio-nivală predominantă și subterană moderată.

Subcarpații Vrancei au renumele unei regiuni puternic despădurite dar șirul masivelor deluroase interne este într-o măsură apreciabilă acoperit cu păduri de fag și gorun (fig. 106). Pe culmile teșite sau pe podurile de terasă și chiar pe treimea inferioară a versanților, aceste păduri au fost înlocuite cu pajiști secundare. Dealurile înalte din est sînt acoperite, predominant, cu păduri de gorun (*Quercus petraea*), atît în partea superioară, cît și pe povîrnișul lor vestic mai abrupt. Către vest, versanții prelungi și domoli sînt ocupați, de la partea lor mediană în jos, de fîșii înguste de pajiști secundare și mai ales de terenuri agricole ocupate de vii. Spre contactul cu cîmpia piemontană printre terenurile agricole apar resturi de păduri de stejar pedunculat, precum și pajiști stepice. Pe valea Șușiței se remarcă frecvența șleaurilor cu gorun, în structura cărora participă specii de carpen și tei. Arbuștii sînt de regulă numeroși, predominanți fiind alunul, cornul, sîngerul și diverse specii de păducel.

În depresiunile în care aflorează brecia sării apar „chelituri" (locuri albicioase lipsite de vegetație), pe marginea cărora se detașează specii edificatoare de plante halofile (*Festuca pseudovina* și *Cynodon dactylon*).

Sub presiunea antropică vegetația a cunoscut de-a lungul secolelor modificări importante în compoziție și structură, dar pentru a conserva unele din peticele de pădure ce au importanță deosebită prin compoziția lor, în 1973 au fost declarate rezervații naturale pe plan județean pădurea Cenaru (cu exemplare de tisă) în sectoarele numite „Cenaru I" (150 ha) și „Cenaru II" (233 ha), pădurea seculară socotită zonă de protecție contra alunecărilor din perimetrul comunei Andreiașu de Jos, pădurea seculară Schitul Dălhăuți (188 ha) din moșia comunei Cîrligele precum și perimetrele de protecție ale unor rezervații geologice, ca : Focul Viu de la Andreiașu de Jos (12 ha), zidurile ciclopice din pădurea Scruntaru (125 ha), locul căptării Zăbalei de către Putna la „Grumaz" (fig. 105).

În privința solurilor se constată predominarea argiluvisolurilor și cambisolurilor pe dealuri, iar în depresiuni și în lungul culoarelor de vale a solurilor neevoluate sau trunchiate. Pe pantele domoale ale glacisului estic ce trece gradat către cîmpia piemontană, dar și pe interfluviile dintre Cîlnău și Slănic apar molisoluri pe depozite argiloase și loessoide.

Dintre argiluvisoluri, pe suprafețele cu o declivitate medie din părțile estică și centrală ale Subcarpaților Vrancei, sub pădurile de fag în amestec cu gorun, se găsesc soluri brune luvice, iar sub pădurile de fag, luvisoluri albice ce se extind și pe terenurile ocupate de pajiști ori pe suprafețele ușor vălurite de la baza versanților, soluri utilizate pentru pajiști și livezi sau chiar pentru cultivarea unor plante industriale. În areale compacte din sudul și vestul regiunii formate mai ales pe marne, gresii și argile, se individualizează soluri brune eu-mezobazice, utilizate pentru pajiști sau livezi.

În partea inferioară a depresiunilor, pe depozite aluvio-proluviale, sub păduri de șleau cu gorun sau pe terenuri cu pajiști mezohidrofile se găsesc protosoluri aluviale (Valea Șușiței) și soluri aluviale. Din aceeași clasă de soluri neevoluate se întîlnesc în depresiunile Mera, Vidra și Vrancea erodisoluri formate pe roci sedimentare neconsolidate (nisipuri slab cimentate), folosite pentru unele culturi agricole și pentru livezi (fig. 106).

În Subcarpații Vrancei se observă o schimbare gradată a învelișului vegetal de la pădurile de fag cu carpen din vest, la pădurile de gorun cu carpen din est, în care apar elemente termofile. În depresiuni, pajiștile secundare stepizate alternează cu terenuri agricole ce utilizează atît soluri neevoluate, cît și soluri luvice și luvisoluri albice.

Cadrul natural al Subcarpaților Vrancei a oferit încă de timpuriu posibilitatea apariției unor așezări omenești, cu precădere în depresiunile subcarpatice și pe piemontul ce face trecerea către Cîmpia piemontană a Rîmnicului (N. Al. Rădulescu, 1937). Săpăturile arheologice au scos la iveală dovezi materiale asupra populării încă de la sfîrșitul paleoliticului superior la Bîrsești și mai ales din neolitic la Bonțești, Mănăstioara—Fitionești, la Topești—Bîrsești, Cîrligele etc. Săpăturile de la Bîrsești,

69—c. 674

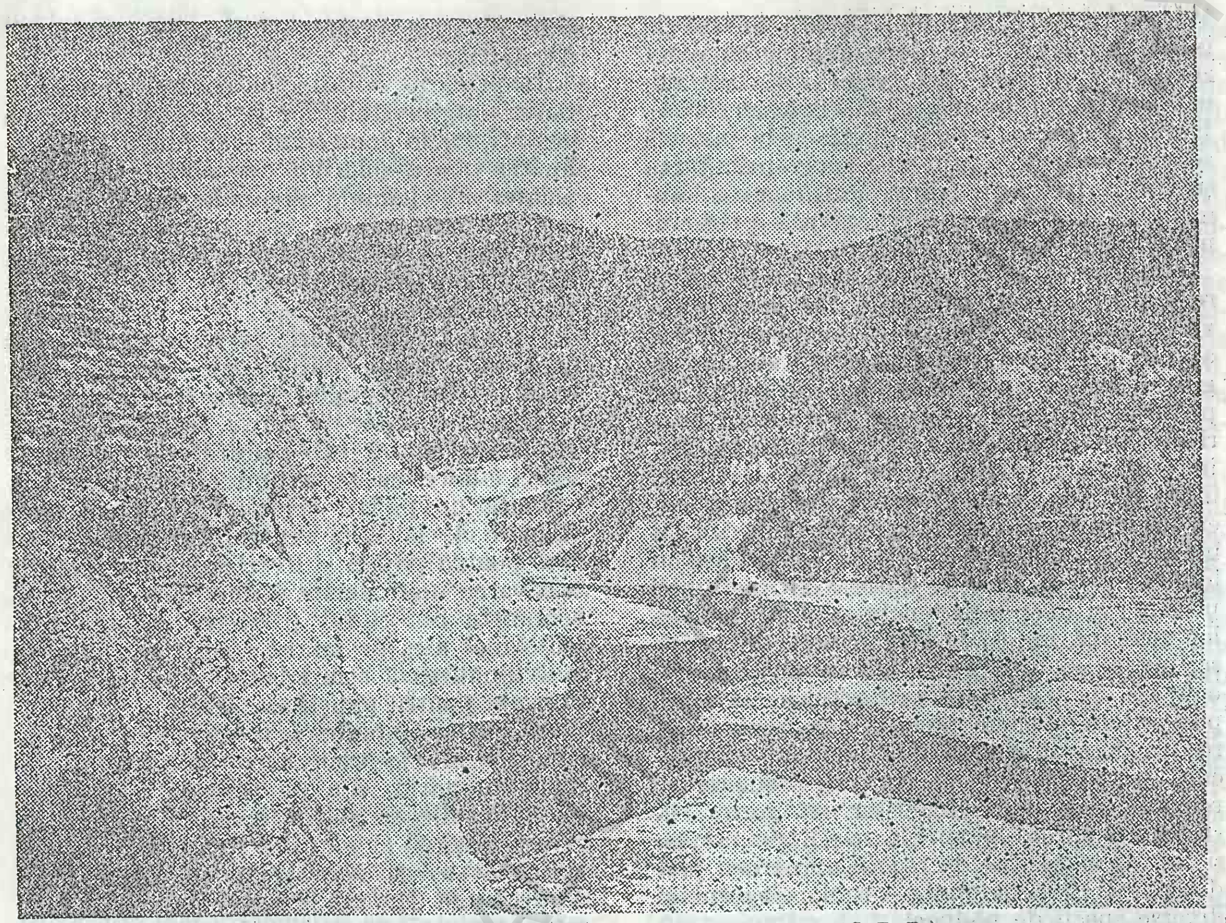

Fig. 105. Confluența Putnei cu Zăbala „La Grumaz" (foto C. P. B.).

Bonțești, Țifești ș.a. indică practicarea unei agriculturi primitive (cu plugul) și a păstoritului, ocupații specifice culturii Monteoru din epoca bronzului. Din epoca fierului s-au descoperit urme la Odobești, Dumbrăveni, Pădureni etc. Din epoca romană au fost scoase la iveală fragmente ceramice la Vîrteșcoiu, Pădureni, Țifești care aparțin culturii Poienești (sec. III d. Chr.), specifică aici carpilor, populație cu o viață economică dezvoltată ce avea legături economice cu așezările romane de la Barboși și Șendreni de pe drumul roman care lega, prin văile Siretului și Trotușului, Dobrogea cu Transilvania.

Pentru secolele IV—X și ulterior, există urme mult mai numeroase care dovedesc dezvoltarea așezărilor omenești și ocupațiile populației: stațiunea arheologică Dragosloveni (comuna Dumbrăveni), săpăturile de la Faraoanele (tezaurul monetar de factură bizantină), Cîrligele, Urechești, Bordești, Dragosloveni etc.

De menționat că încă în secolul XV documentele vremii atestă specializarea viticolă a localităților Spărieți, Igești, Șoldești etc. și dau informații cu privire la „întăririle primite pentru dreapta credință" a dregătorilor scaunului domnesc asupra satelor Bătinești, Călimani, Șindrilari, Andreiașu, Voloșcani ș.a. Documentele cartografice din secolul XVIII (Harta lui Dimitrie Cantemir, aceea a lui Otzellowitz, a lui Specht, Obrist etc.) pun în evidență două categorii de așezări: unele care s-au dezvoltat pe loc datorită unei continui specializări economice, altele formate de populația venită din afara regiunii sau de cea care s-a deplasat în cadrul regiunii. Se disting astăzi cîteva arii de concentrare a așezărilor: valea Putnei, unde satele s-au dezvoltat fie în lungul apelor mai mici (Tulnici, Bîrsești etc.), fie în mici depresiuni (Păulești, Spinești); valea Șușiței (Soveja, Crimineț, Cîmpuri, Mărăști, Răcoasa, Verdea, Străoane, Repedea etc.), unde se remarcă tendința de a valorifica

Fig. 106. Utilizarea terenurilor în Subcarpații Vrancei. *1*, Păduri; *2*, pășuni și fînețe naturale; *3*, vii; *4*, livezi; *5*, vetre de așezări; *6*, drumuri; *7*, căi ferate.

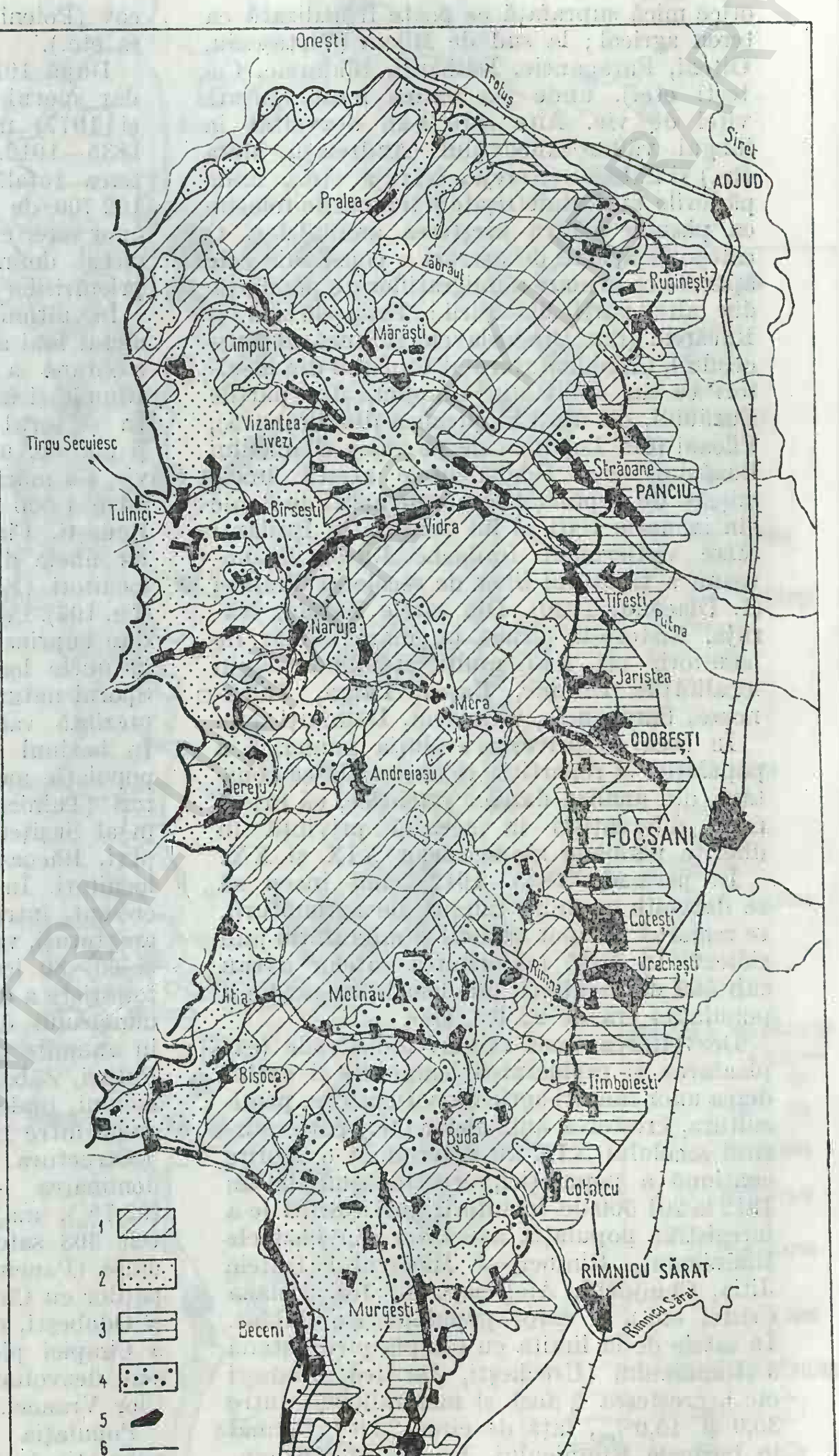

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

orice mică suprafață ce poate fi utilizată ca teren agricol; la sud de Milcov (Vîrteșcoiu, Olteni, Faraoanele, Dălhăuți, Blidarele, Cotești etc.), unde s-a extins mult cultura viței de vie. Alte sate s-au dezvoltat în lungul văilor Milcovului (Andreiașu, Mera etc.) și Zăbalei (Nereju, Năruja etc.), unde pădurile au fost defrișate și terenurile folosite ca pășune pentru creșterea animalelor. O categorie aparte de așezări o constituie cele apărute ca urmare a imigrațiilor de populație din alte părți ale țării: Dragosloveni și Rucăreni (din Dragoslavele și Rucărul Muscelului), Chiojdeni (format probabil din locuitori ce au venit din Chiojdu, din părțile Buzăului, ori din Chiojdeanca din Prahova), Vîlcani (din Lopătari de pe valea Slănicului Buzăului) etc. Documentele atestă unele mișcări de populație legate de actul de danie din ianuarie 1801 al lui Constantin Ipsilanti către vistiernicul Iordache Ruset Roznoveanu a ținutului liber de secole al Vrancei (I. Diaconu, 1930). Din satele Nereju, Năruja, Nistorești pleacă un mare număr de locuitori, cei mai mulți stabilindu-se în localitățile Rîmnic, Rașca, Larga, Vulcăneasa, Faraoanele, Chiojdeni, Dălhăuți etc.

În ceea ce privește evoluția numerică a populației și repartiția ei teritorială se constată, din analiza datelor statistice, că există mari diferențieri în această privință în diferite perioade ale secolelor XIX și XX.

În perioada 1835–1912, cînd încep să se dezvolte anumite ramuri ale agriculturii, se remarcă un spor natural și migratoriu mai ridicat. În 1835 majoritatea satelor aveau sub 500 de locuitori, iar densitatea medie a populației era de 22 loc./km².

Dezvoltarea unor ramuri industriale (exploatarea și prelucrarea lemnului) și extinderea unor ramuri agricole (viticultura, pomicultura, creșterea animalelor etc.) către sfîrșitul secolului XIX au determinat o sporire continuă a populației, aceasta ajungînd în 1912 la 201 500 de locuitori. Mari sporuri le-a înregistrat populația așezărilor din bazinele Rîmnicului, Rîmnei și Milcovului (satele Jitia, Chiojdeni, Andreiașu de Jos, Poiana Cristei etc.), a căror populație s-a dublat. În satele de la limita cu Cîmpia piemontană a Rîmnicului (Urechești, Jariștea, Budești etc.), creșterea a fost și mai ridicată (între 35,0 și 45,0‰, față de circa 20,0‰ anual în bazinele Rîmnicului, Rîmnei și Milcovului). Sporuri mai mici de populație (11,4‰ în medie anual) s-au înregistrat în satele așezate pe dealurile dintre Rîmnic și Milcov (Poienița, Dealul Lung, Petreanu, Mera etc.).

După 1912 populația continuă să crească, dar sporul mediu anual (7,8‰ între 1912 și 1977) nu atinge valorile din perioada 1835–1912. Astfel, între 1912 și 1977 creșterea totală a populației a fost de circa 102 700 de locuitori. O parte din locuitorii unor sate, cu suprafețe agricole limitate, au plecat definitiv în cîmpie în urma împroprietăririlor din 1921 și 1945.

În ultimele decenii populația s-a aglomerat mai ales în satele dinspre Cîmpia piemontană a Rîmnicului dintre Zăbrăuț și Rîmnic și în depresiunile Vrancei și Sovejei. În sectorul de contact dintre Subcarpați și cîmpie, unde s-a extins cultura viței de vie, s-a mărit numărul satelor cu o populație între 1 500 și 2 000 de locuitori (Bordești, Budești, Cîndești, Cotești, Urechești etc.), iar unele dintre sate au depășit 2 000 de locuitori (Popești, Movilița, Străoane etc.) (fig. 107). Pe areale largi densitatea populației este cuprinsă între 150 și 250 loc./km², iar în unele locuri între 250 și 500 loc./km². Sporul natural din depresiunile subcarpatice prezintă valori superioare mediei pe țară. În bazinul superior al Putnei satele au o populație medie între 500 și 1 000 de locuitori (Tulnici, Negrilești, Topești etc.), iar în al Șușiței (Dragosloveni, Rucăreni, Cîmpuri, Răcoasa etc.) între 1 000 și 1 500 de locuitori. În aceste locuri deși populația a crescut, întrucît satele sînt rare, densitatea are, totuși, valori mai reduse (20–40 loc./km² și 60–80 loc./km²). Dezvoltarea economiei forestiere a dus, printre altele, și la creșterea numărului de locuitori și a densității lor în anumite areale de pe cursul superior al Putnei, Zăbalei, Milcovului, Rîmnei și Rîmnicului, unde s-a înregistrat un spor mediu anual între 10,0 și 20,0‰.

Structura populației pe medii arată predominarea considerabilă a celei rurale (92,7%), majoritatea locuitorilor trăind în cele 303 sate și numai 7,3% în cele două orașe (Panciu, situat la contactul Subcarpaților cu Cîmpia piemontană a Rîmnicului, și Odobești, extins pe partea cea mai înaltă a Cîmpiei piemontane a Rîmnicului), care s-au dezvoltat în partea estică a Subcarpaților Vrancei.

Populația activă reprezintă 56,5% din populația totală. Cele mai ridicate valori le găsim în arealele specializate în cultura viței de vie (Cotești, Străoane, Vîrteșcoiu, Țifești, Movilița, Bordești, Urechești, Cîrligele,

Fig. 107. Unitățile de relief, mărimea și funcțiile așezărilor. *1*, Dealuri ; *2*, înșeuări ; *3*, depresiuni sau culoare depresionare ; *4*, așezări cu funcție viticolă ; *5*, pomicolă și de creștere a animalelor ; *6*, pomi-viticolă și de creștere a animalelor ; *7*, agroindustrială ; *8*, industrial-agrară ; *9*, climaterică.

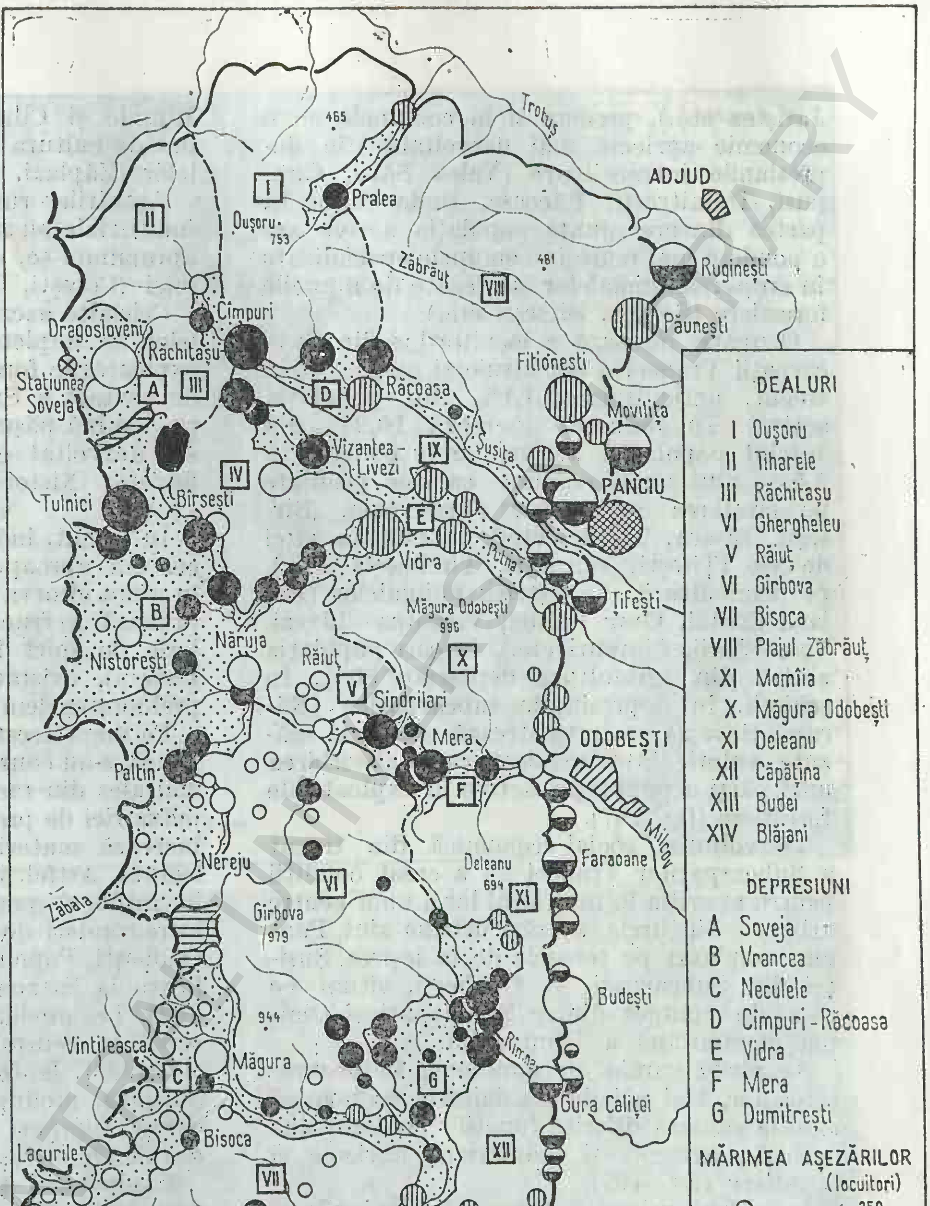

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Jariştea etc.), precum şi în comunele cu o economie agricolă mai dezvoltată din depresiunile intracolinare (Valea Sării, Cîmpuri, Dumitreşti, Răcoasa, Buda etc.). În partea dinspre munte populaţia activă are o pondere mai mare în comunele specializate în creşterea animalelor sau legate de muncile forestiere (Soveja, Bîrseşti etc.).

Ocupaţia de bază a locuitorilor din Subcarpaţii Vrancei o constituie şi azi, ca şi în trecut, agricultura (61,1% din populaţia activă). În industrie lucrează 19,2% din totalul populaţiei active, iar în construcţii 5,5%. Sînt unele comune, ca cele profilate pe creşterea animalelor (Vrîncioaia, Bîrseşti, Bisoca, Tulnici etc.), în cultura viţei de vie (Ţifeşti, Bordeşti, Tîmboeşti etc.), pe pomicultură şi creşterea animalelor (Poiana Cristei, Gura Caliţei, Vizantea—Livezi, Valea Sării, Cîmpuri etc.), în care populaţia activă din agricultură depăşeşte 80%. În schimb, în depresiunile subcarpatice (Năruja, Soveja) se înregistrează cele mai scăzute valori, fapt explicat prin absorbirea unei părţi a populaţiei active în exploatările forestiere (fig. 107).

Dezvoltarea social-economică din trecut a Subcarpaţilor Vrancei nu a creat condiţii pentru apariţia în interiorul lor a unor centre urbane. Singurele aşezări urbane sînt Panciu, amplasat pe terasele de la ieşirea Şuşiţei din Subcarpaţi, şi Odobeşti, situat pe fişia de contact dintre Subcarpaţi şi Cîmpia piemontană a Rîmnicului.

Aşezările rurale au cunoscut, în dezvoltarea lor, trei căi de specializare economică care le conferă diferite funcţii : predominant agricole, agricole şi industriale, agricole şi forestiere (fig. 107).

În cadrul primei categorii, în dealurile şi depresiunile de lîngă munte se deosebesc aşezări rurale specializate în creşterea animalelor. Acestea se situează în lungul văilor, formînd lanţuri de gospodării pe mari distanţe, ce alcătuiesc vetre cu structură risipită (Coza, Nistoreşti, Jitia, Bisoca). În latura externă, mai ales pe versanţii vestici, s-au dezvoltat aşezări specializate în pomicultură, creşterea animalelor şi cultura cerealelor (Deduleşti, Buda, Arva, Şerbeşti ş.a.). Au o structură predominant răsfirată. Pe versantul estic al acestor dealuri şi, în continuare, pe suprafaţa piemontului sînt aşezări care s-au specializat în cultura viţei de vie (Străoane, Satu Nou, Ţifeşti, Moviliţa etc.). Acestea au o structură răsfirată cu tendinţe de adunare. În piemontul dintre Rîmnic şi Cîlnău specificul aşezărilor este dat de cultura cerealelor şi creşterea animalelor (Zăplazi, Homeşti, Petrişoru ş.a.).

Aşezările rurale cu funcţii agricole şi industriale au un nivel de viaţă mai ridicat, apropiindu-se, ca aspect, de centrele urbane mici (Coteşti, Urecheşti, Budeşti etc.).

Celelalte aşezări, în care creşterea animalelor se împleteşte cu activităţi legate de exploatările forestiere, sînt localizate în aria de contact a Subcarpaţilor cu munţii, unde predomină păşunile naturale, pe baza cărora s-a dezvoltat creşterea animalelor (Tulnici, Soveja, Nistoreşti, Năruja, Jitia, Bisoca ş.a.).

În trecut, industria din Subcarpaţii Vrancei era aproape inexistentă. În anul 1938 în afara cîtorva unităţi legate de prelucrarea primară a fructelor şi strugurilor (o distilerie de spirt la Odobeşti şi de rachiu la Panciu), existau doar mici ateliere pentru prelucrarea lemnului.

Pe lîngă acestea, în anii din perioada postbelică, s-au construit unele unităţi industriale mai ales din ramura industriei alimentare şi industriei de prelucrare a lemnului, care prelucrează materiile prime locale agricole şi lemnul. Astfel, industria vinurilor, localizată în mijlocul podgoriilor vrîncene, cuprinde întreprinderi de prelucrare şi îmbuteliere la Odobeşti, Panciu şi Coteşti şi centre de vinificaţie la Faraoanele, Coteşti, Urecheşti, Budeşti. Legumele, fructele şi strugurii se conservă la centrele de la Gugeşti, Odobeşti şi Panciu, laptele se prelucrează la Panciu (telemea, produse proaspete, brînză de Moldova), Cîmpuri (telemea şi brînză de Moldova), Dumitreşti (caş) etc.

Exploatarea şi prelucrarea lemnului s-au dezvoltat pe seama suprafeţelor întinse de păduri din bazinele Şuşiţei, Putnei, Milcovului, Rîmnei etc. Dintre unităţile de prelucrare cele mai reprezentative sînt cele de la Soveja, Tulnici, Nistoreşti, Nereju, Vidra, Mera, Dumitreşti etc., care produc cherestea, parchete, lăzi, traverse, lemn de construcţii, lemn de mină etc. De asemenea, extinderea fabricii de cherestea, parchet, panel, furnir de la Gugeşti (situată pe piemontul dintre Rîmna şi Milcov) se înscrie pe linia valorificării superioare a masei lemnoase extrasă din bazinele Rîmnei şi Rîmnicului.

Deosebirile climatice (sînt evidente trei subzone ale climatului de dealuri), pedologice (principalele clase şi tipuri de sol imprimă unele trăsături specifice în repartiţia ramurilor agricole) şi de relief (în principal

Fig. 108. Utilizarea terenurilor în împrejurimile localității Panciu. *1*, Vii; *2*, fermă viticolă; *3*, stațiune viticolă; *4*, livezi; *5*, pășuni; *6*, teren arabil; *7*, construcții; *8*, drumuri modernizate; *9*, drumuri nemodernizate; *10*, căi ferate.

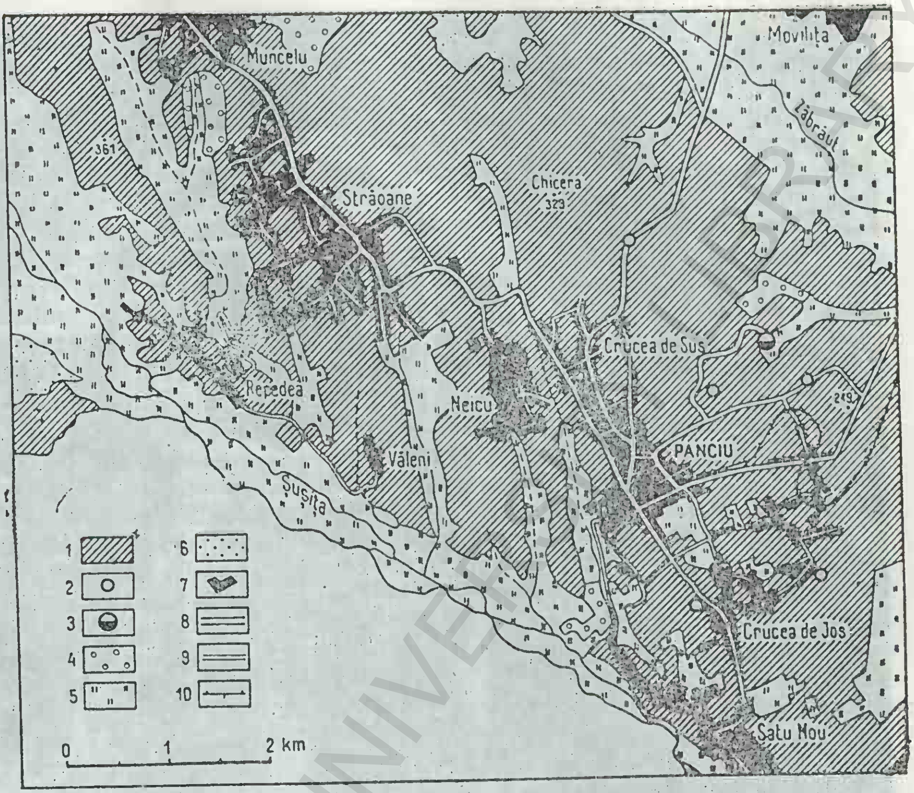

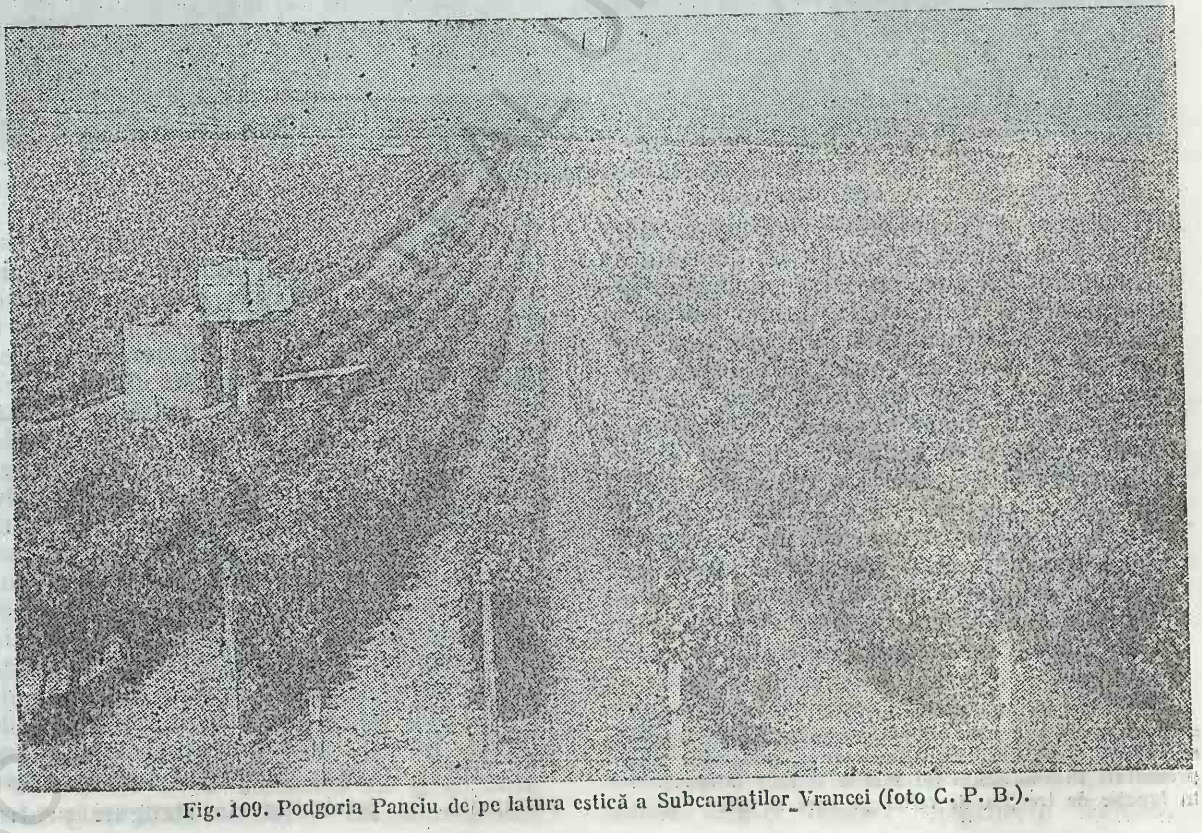

Fig. 109. Podgoria Panciu de pe latura estică a Subcarpaților Vrancei (foto C. P. B.).

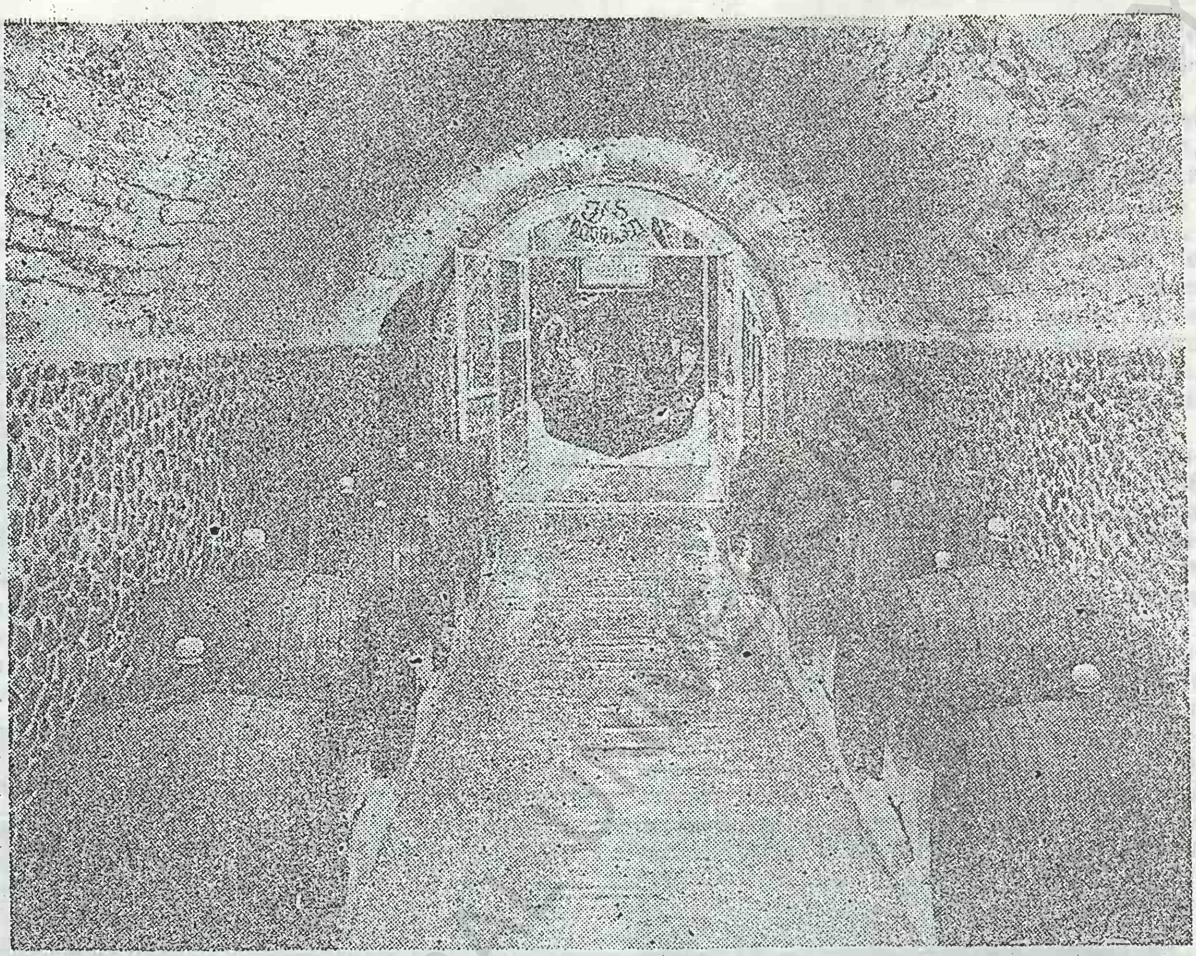

Fig. 110. Crama de la Odobești (foto C. P. B.)

declivitatea și expunerea versanților) au impus două direcții principale de dezvoltare a economiei agricole. Astfel, în depresiunile subcarpatice și Subcarpații interni s-a dezvoltat de timpuriu creșterea animalelor, pe cînd în Subcarpații externi, depresiunile intracolinare și piemontul estic s-au dezvoltat, îndeosebi, pomicultura și viticultura.

Viticultura, practicată din timpuri străvechi, reprezintă principala ramură a agriculturii din partea estică a Subcarpaților Vrancei. Viile se extind azi mai mult pe Cîmpia piemontană a Rîmnicului decît pe dealuri[1], ocupînd circa 27 600 ha (peste 9% din suprafața cultivată cu viță de vie din România). În ultimele decenii s-au realizat importante lucrări de amenajare a teritoriului și s-au plantat cele mai propice soiuri pentru condițiile pedoclimatice de aici. În fîșia piemontană viile ocupă în medie între 30 și 40% din terenul agricol (Movilița, Străoane, Bolotești, Țifești etc.), iar în unele locuri ocupă 40—60% (Panciu, Odobești, Gura Caliței etc.) și chiar peste 60% (Cîrligele, Vîrteșcoiu, Ruginești etc.). În funcție de specificul cadrului natural, de extinderea suprafețelor, de cantitatea și calitatea produselor viticole se pot delimita mai multe podgorii, dintre care reprezentativă, pentru Subcarpații Vrancei, este *Podgoria Panciu*, care cuprinde localitățile Panciu, Străoane, Țifești, Movilița și Fitionești. Aceasta ocupă o suprafață de peste 7 500 ha și se întinde pe dealurile Chicera, Boul Roșu, Curături, Ciolanu, Costin, Trotușanu din piemontul terasat. Este renumită în producția de struguri pentru

[1] Întrucît cele mai multe localități din cadrul podgoriilor își au vatra în cîmpia piemontană, iar moșia se extinde și pe dealurile subcarpatice, podgoriile sînt prezentate în ansamblul lor fără a se face diferențieri în funcție de treapta de relief pe care se află.

masă (30% din total) (fig. 108, 109). Celelalte podgorii (*Odobești* cu circa 6 200 ha, *Cotești* cu 7 000 ha și *Rîmnic* cu peste 3 000 ha) sînt situate mai mult în Cîmpia piemontană.

Podgoria Odobești, cu suprafața de circa 6 200 ha, se întinde pe teritoriul localităților Odobești, Vîrteșcoiu, Jariștea, Broșteni, Bolotești etc. Este profilată pe soiuri de struguri pentru vinuri (Galbena de Odobești, Fetească Albă, Risling italian). Numai 10% din producție îi reprezintă strugurii pentru masă (fig. 110).

Podgoria Cotești este amplasată într-o regiune cu condiții pedoclimatice favorabile cultivării soiurilor destinate îndeosebi producției de vinuri (în special roșii). Se extinde pe o suprafață de 7 000 ha pe teritoriul localităților Cotești, Cîrligele și Urechești. Existența Combinatului viticol la Cotești, în mijlocul acestei podgorii, a stimulat extinderea ei.

Podgoria Rîmnicului, care este cea mai mică (circa 3 000 ha), se desfășoară pe teritoriul lcalităților Bordești, Tîmboești, Podgoria, Topliceni. Se cultivă mai mult soiuri de struguri pentru producerea de vinuri (93%).

În depresiunile intracolinare din Subcarpații Vrancei și pe versanții terasați ai dealurilor, cu excepția arealelor cu soluri acide ori cu relief accidentat, sînt plantați pomi fructiferi. În acest sens se pot delimita unele bazine pomicole, ca de exemplu bazinul pomicol al Șușiței, care se extinde pe raza comunelor Soveja, Cîmpuri, Răcoasa etc., bazinul pomicol al Putnei, care cuprinde unele terenuri din depresiunile subcarpatice (Vrancea) pînă la cele intracolinare (Vizantea, Vidra etc.) și bazinul pomicol al Rîmnicului și Rîmnei, care include localitățile Chiojdeni, Dumitrești, Buda, Dedulești, Băbeni, Răducești, Poiana Cristei, Gura Caliței. În toate aceste bazine este predominant prunul după care urmează mărul sau nucul. Principalele centre de prelucrare a fructelor din Subcarpații Vrancei sînt: Panciu, Vidra și Dumitrești.

O ramură a agriculturii, cu vechi tradiții în Subcarpații Vrancei, este creșterea animalelor, care a beneficiat întotdeauna de pășuni și fînețe naturale întinse (circa 85 700 ha), la care în deceniile din urmă s-au adăugat aproape 25 000 ha cultivate cu plante de nutreț. Se cresc îndeosebi oi și cornute mari, a căror densitate la 100 ha teren agricol este superioară mediei pe țară. Creșterea animalelor este una din ramurile economice care aduce importante venituri unei mari părți din populația Subcarpaților Vrancei (I. Velcea și colab., 1964).

În general, căile de comunicație urmăresc văile și converg către Focșani. Numai în sud, drumurile din lungul Rîmnicului și Slănicului se îndreaptă spre Rîmnicu Sărat și Buzău. Singura legătură transcarpatică urmărește valea Putnei și apoi trece peste pasul Mușat către Tîrgu Secuiesc în Depresiunea Brașovului (DN 2D). Așezările de la contactul Subcarpaților cu Cîmpia piemontană a Rîmnicului sînt favorizate de existența căii rutiere DN2 și a celei feroviare din lungul Culoarului Siretului și al Cîmpiei piemontane, către care drumuri secundare le asigură o legătură lesnicioasă.

Deși unitar, spațiul geografic al Subcarpaților Vrancei prezintă totuși diferențieri ce decurg din varietatea peisajelor naturale, a gradului de antropizare și al activităților economice, care întrunesc în diferite zone caractere comune și definesc subunități foarte clar individualizate.

1. **Ulucul depresiunilor subcarpatice**, avînd în întregime un aspect deluros, cuprinde depresiunile mici și relativ izolate (Soveja, Bisoca—Neculele) și depresiunea mai întinsă, dar foarte compartimentată a Vrancei.

Depresiunea Soveja, situată pe cursul superior al Șușiței, are un relief deluros, dominat la vest de Zboina Neagră, iar la est de dealurile Răchițașul Mic și Răchitașul Mare, acoperite cu păduri de fag și gorun. Podurile de terasă au oferit suprafețe favorabile agriculturii și așezărilor omenești care s-au dezvoltat aici din timpuri străvechi. Legăturile cu exteriorul se fac cu precădere în lungul Șușiței, prin „poarta" Cîmpurile, pe unde se transportă, spre Panciu, materialul lemnos și produsele livezilor de la Soveja, Cîmpuri, Răcoasa etc., dar și spre Brașov, peste pasul Mușat prin stațiunea Soveja (fig. 111).

Depresiunea Vrancei, situată între munții Coza, Verdele, Pietrosul etc. în vest și dealurile Răchitașul Mic, Gherghelеu, Teiuș, Răiuț, Tojanu etc. în est, se prezintă sub forma unui culoar cu o lungime de 35 km pe direcția nord—sud (fig. 107). Este fragmentată de cursurile longitudinale ale Putnei și Zăbalei și de cel transversal al Nărujei, astfel că în cuprinsul ei se pot distinge mai multe lărgiri locale: Negrilești, Tulnici,

40—c. 674

Bîrsești, Vrîncioaia, Năruja, Nerej etc. (fig. 112). Legăturile acestei depresiuni („inima" Țării Vrancei) cu exteriorul se fac fie în lungul văii Putnei prin „poarta" de la Prisaca, fie prin șaua de la Reghiu, către valea Milcovului, sau prin pasul Mușat către Depresiunea Brașovului. În subsol se găsește sare care aflorează la Valea Sării, Vrîncioaia, Năruja, Andreiașu de Jos, Herăstrău (unde se găsesc și izvoare minerale clorurate, dar și cu iod și sulf, utilizate balnear pe plan local). Interfluviile dintre micile depresiuni cu înălțimi de peste 800 m, numite aici „măguri", sînt acoperite de pășuni și fînețe naturale și numai pe alocuri cu păduri de fag și gorun. Terasele din lungul Putnei și Zăbalei, numite local „poduri", sînt folosite ca teren arabil și cultivate cu porumb. O parte din terenuri sînt degradate, iar suprafețele pentru culturi agricole sînt puține. Ca urmare, încă din secolul trecut, o parte din populație a primit terenuri în lunca Siretului, care sînt deținute și azi de locuitorii Depresiunii Vrancei (circa 1 350 ha în comunele Garoafa, Cîmpineanca, Golești etc.). Suprafețele întinse cu pășuni și fînețe naturale au favorizat dezvoltarea creșterii animalelor, iar pădurile, ocupații legate de economia forestieră.

Depresiunea Bisoca—Neculele este situată la extremitatea sudică a ulucului subcarpatic, între înălțimile Monteorului, Furului Mare, Furului Mic, în vest, și Dealurile Gurbănesei, Dealul Roșu etc., în est. Cu Depresiunea Vrancei comunică prin curmătura Dealului Negru, iar cu Depresiunea Lopătari prin culoarul Bisocăi. Legătura cu depresiunile intracolinare se face prin valea Rîmnicului. Ca și în Depresiunea Vrancei, suprafețele ocupate de pășuni și fînețe naturale au favorizat creșterea animalelor, în special a ovinelor, iar pădurile din vecinătate au oferit masa lemnoasă (fag, stejar, rășinoase) care se prelucrează la Gugești.

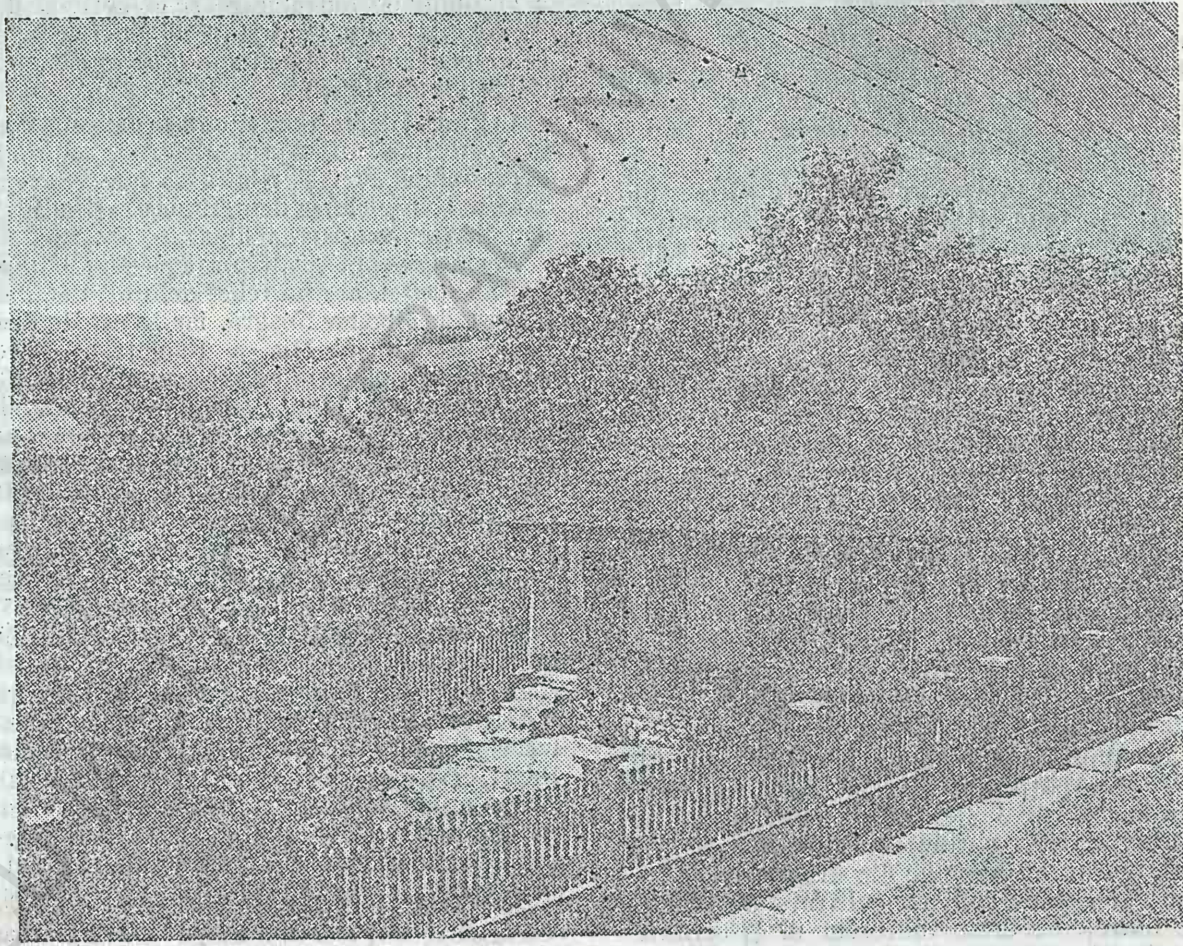

Fig. 111. Casa lui Moș Ion Roată din Cîmpuri — Vrancea (foto C. P. B.).

2. **Dealurile subcarpatice** se înscriu în peisaj prin culmi proeminente, împădurite cu fag și gorun pînă sus (*Răchitașu Mic* 892 m ; *Dealul Lozii* 815 m ; *Gheorghelcu* 849 m ; *Răiuț* 960 m; *Gîrbova* 979 m; *Dealul Roșu* 944 m; *Dealurile Bisocăi*). Aceste

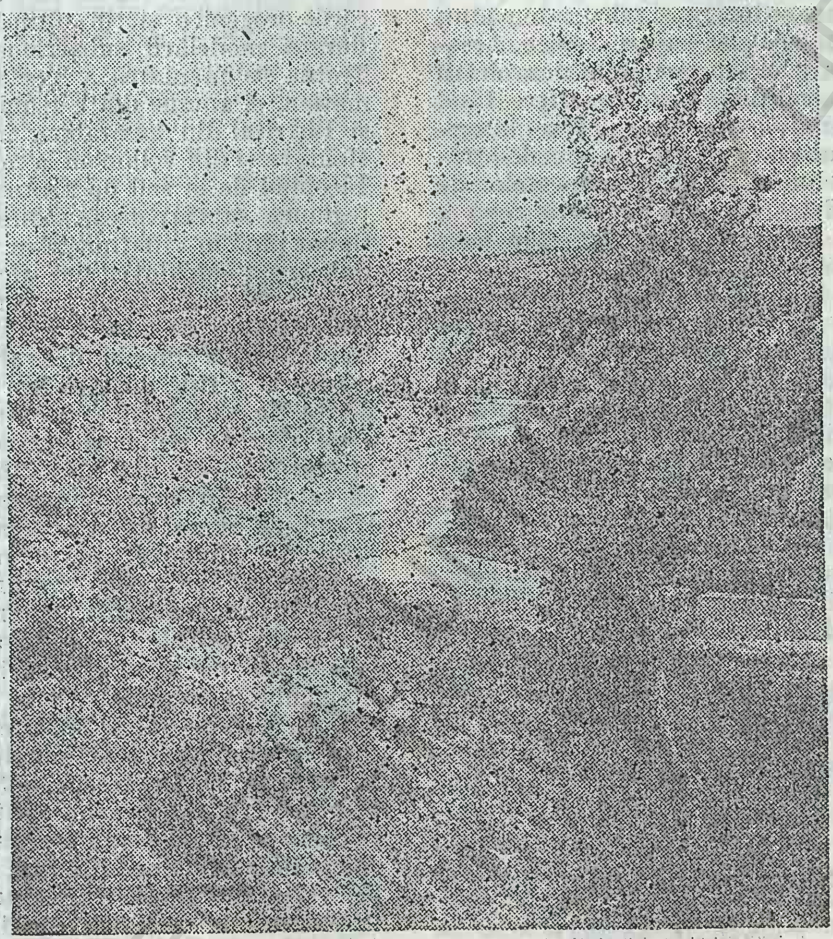

Fig. 112. Valea Putnei la Tulnici (foto C. P. B.).

dealuri corespund formațiunilor grezoase din seria de Brebu și sînt separate de sectoarele înguste ale văilor Șușiței, Putnei, Milcovului și Rîmnicului Sărat (fig. 107).

3. **Depresiunile intracolinare** au în general dimensiuni reduse și sînt în diferite stadii de dezvoltare : *Pralea* (depresiune de obîrșie), *Răcoasa*, *Vidra*, *Mera* (depresiuni dezvoltate pe lărgiri ale văilor Șușiței, Putnei, Milcovului) și *Poiana Cristei—Dumitrești—Buda*, un adevărat uluc depresionar intracolinar. Culoarele văilor permit legătura atît către vest, printre dealurile Răchitașu Mic, Gherghelcu, Răiuț, Gurbăneasa, Bisoca, cît și către est, printre dealurile externe Zăbrăuț, Măgura Odobești, Deleanu, Coțifanu, Căpățina. Aproape toate aceste depresiuni se caracterizează printr-un relief de glacisuri și terase, cu versanți în care eroziunea și procesele geomorfologice actuale au creat fie un aspect de badlands (mai ales în cazul stratelor așezate în hogback și al formațiunilor din brecia sării), fie alunecări și curgeri noroioase îndeosebi pe versanții văilor Rîmnicului, Rîmnei și Milcovului.

Aceste depresiuni constituie o arie de străveche populare (așezări atestate din secolele XV și XVI), terasele întinse oferind terenuri agricole favorabile culturilor de cîmp, iar pantele dealurilor pentru livezi de pomi (în care predomină prunul, nucul și mărul). O parte din forța de muncă lucrează la exploatările forestiere, iar alta, mai numeroasă, în podgoriile vecine.

4. **Dealurile externe și piemontul** cuprind două tipuri de peisaje geografice : unul deluros, cu masive păduroase de gorun corespunzînd părții vestice, cu formațiuni villafranchiene, și altul, al versanților prelungi din est, cu fîșii de pajiști secundare și terenuri agricole, ocupate, în cea mai mare parte, de vii, între care se înscriu și pîlcuri de păduri de stejar pedunculat ori pajiști stepice. Arealul piemontan a oferit premisele dezvoltării viticulturii, condițiile pedoclimatice fiind printre cele mai favorabile (aici se înregistrează cel mai mare număr de ore de strălucire a Soarelui ca urmare a proceselor de foehnizare). Este cea mai populată zonă a *Subcarpaților Vrancei* (între 150–250 loc./km² și 250–500 loc./km²).

Pe terasele Șușiței, la ieșirea din Subcarpați, a apărut ca tîrg în secolul XIX orașul **Panciu**. După construirea, în 1902, a căii ferate Mărășești–Panciu devine locul principal de colectare și distribuire a produselor marii podgorii în mijlocul căreia se află (fig. 108) și se intensifică transportul materialului lemnos din bazinul Șușiței către Focșani, Galați etc. Distrus în cursul luptelor din primul război mondial, a fost refăcut, apoi distrus parțial de seismul din 10 noiembrie 1940 și de luptele din cel de-al doilea război mondial. A fost apoi refăcut complet și extins spre Cîmpia piemontană a Rîmnicului. Activitatea principală a orașului este legată de valorificarea și industrializarea produselor viticole. Face parte dintre orașele mici ale țării, cu numai 10 005 de locuitori (1992).

4.2.3. Subcarpații Moldovei

4.2.3.1. *Caracterele generale*

Desfășurați de la nord la sud pe aproximativ 160 km, Subcarpații Moldovei ocupă o suprafață de 5 000 km² și prezintă aspecte din cele mai tipice pentru întreaga regiune subcarpatică, dar și aspecte specifice. Astfel, existența unui uluc depresionar, suprapus unor sinclinorii și mărginit de culmi înalte anticlinale, corespunde întrutotul imaginii Subcarpaților tipici. În Subcarpații Neamțului, însă, Depresiunea Cracău–Bistrița este închisă prin dealuri izolate, acoperite de depozite sarmațiene aproape orizontale, care se suprapun peste miocenul cutat.

În general, se poate aprecia că în Subcarpații Moldovei se manifestă o tendință de simplificare structural-morfologică în raport cu toate celelalte diviziuni ale Subcarpaților. Aceasta a depins, în bună parte, de particularitățile evoluției paleogeografice, în primul rînd de timpul și modul de acumulare a sedimentelor de molasă, apoi de timpul și felul în care acestea au fost afectate de mișcările orogenice și, în ultimă instanță, de durata modelării subaeriene. La nord de Trotuș sedimentarea a încetat încă din sarmațian, și anume din kersonian între Trotuș și Bistrița, din basarabian între Bistrița și Moldova și din volhinian la nord de Moldova. Începînd de la sud de Trotuș, însă, în toată regiunea subcarpatică, sedimentarea a continuat pînă în villafranchian. Așa se face că Subcarpații Moldovei sînt alcătuiți din sedimente mai vechi decît pliocenul. La nord de Bistrița fîșia de miocen cutat se îngustează treptat, încît dincolo de valea Moldovei se reduce la o fîșie de 1–3 km și aceasta acoperită de sarmațianul necutat.

Se știe că regiunea subcarpatică a fost afectată de cele mai noi cutări, dar se pare că valul cutărilor s-a propagat și de la nord la sud, nu numai de la vest la est. Astfel, la nord de Moldova, peste miocenul cutat repauzează sedimente volhiniene nederanjate tectonic, mai mult, chiar baza volhinianului este prinsă sub revărsarea saliferului cutat, iar pe acesta se sprijină restul volhinianului, nederanjat. De la valea Moldovei pînă la sud de valea Bistriței, același fenomen se produce cu sedimentele basarabiene (I. Băncilă, E. Hristescu, 1963), pentru ca la sud de Trotuș să apară cutate depozitele pliocene și să fie deranjate, pe alocuri, chiar cele villafranchiene. Rezultă, deci, că la nord de valea Moldovei sedimentarul miocen a fost cutat de mișcările moldavice din volhinian, între Moldova și Bistrița au acționat și mișcările attice, din basarabian, iar la sud de Trotuș s-au manifestat din plin chiar cutările valahice. Cum cutările au fost însoțite de o înălțare accentuată, a avut loc restrîngerea treptată a ariei de acumulare, de la nord spre sud, ceea ce explică de ce Subcarpații Moldovei sînt alcătuiți, în ansamblu, din roci mai vechi decît Subcarpații de la Curbură.

Gama de resurse ale subsolului se înscrie, în linii generale, în categoriile de resurse comune Subcarpaților – petrol, gaze naturale, săruri, gips. Petrolul este cantonat în structurile din jumătatea sudică a Subcarpaților Moldovei, fie în axa sinclinoriului (la

Cîmpeni, Teţcani şi Caşin), fie în lungul contactului cu flişul carpatic (la Tazlău, Frumoasa, Cucuieţi, Mihoc, Foale—Moineşti şi Fierăstrău). La nord de valea Bistriţei se cunosc numai zăcăminte de gaze naturale la contactul cu Podişul Moldovei (la Mărgineni, Ţuţcanii din Deal ş.a.). Structurile sînt mult mai puţin productive decît în Subcarpaţii Prahovei sau în Subcarpaţii Getici, unele zăcăminte s-au şi epuizat, astfel că în prezent predomină producţia de gaze naturale, obţinută din zăcăminte mai recent descoperite. Ţinînd seama de lipsa zăcămintelor de cărbuni, apare evidentă necesitatea suplimentării resurselor energetice ale acestei regiuni cu combustibili din Carpaţii Orientali, cu care se află în strînse relaţii de producţie (cărbuni din Depresiunea Comăneşti, petrol din bazinul superior al Tazlăului Sărat), şi din Podişul Transilvaniei (gaze naturale din domul Nadeş).

Mult mai bogate sînt resursele de sare gemă, cărora în ultimii ani li s-au adăugat rezervele nou descoperite de săruri de potasiu, de la Tazlău, Poduri, Gălean ş.a., toate la contactul Subcarpaţilor cu flişul Carpaţilor Orientali. Exploatarea sării se face la Tîrgu Ocna (circa 365 000 t în 1989), de unde cea mai mare parte se transportă prin saleduct spre unităţile industriei de produse clorosodice de la Borzeşti. Depozite vaste de marnoargile miocene şi luturi loessoide cuaternare stau la dispoziţia industriei materialelor de construcţie în aproape toată aria subcarpatică, în trecut ele prilejuind larga răspîndire a unui artizanat al olăritului, prezent şi astăzi în sate ca Blidari, Frumoasa, Schitu Frumoasa, Cucuieţi sau Solonţ. În albiile majore şi în terase se găsesc cantităţi imense de pietrişuri, exploatate pentru întreprinderile de prefabricate din lungul Trotuşului (la Urecheşti şi Coţofăneşti), Bistriţei (la Buhuşi şi Blăgeşti), Cracăului (la Bodeşti) şi Ozanei (la Vînătorii Neamţului). Mai sînt de menţionat rezervele de gipsuri (pe ambii versanţi ai văii Tazlăului), de gresie, tuf vulcanic şi alte roci utile, pînă acum valorificate numai pe plan local.

Modelarea subaeriană a acţionat timp mai îndelungat decît în Subcarpaţii de la sud de Trotuş. În felul acesta au putut fi sculptate depresiuni mai clare şi mai bine calibrate decît în restul teritoriului subcarpatic. Totodată, eroziunea a putut individualiza mai bine unele culmi anticlinale, cum sînt cele ale Pleşului şi Pietricicăi Bacăului (Gr. Cobălcescu, 1883; D. Preda, 1917; T. Joja 1941).

La sud de Trotuş se schiţează două şiruri de depresiuni, dar la nord de Trotuş situaţia se schimbă, astfel încît spre Siret, se întinde Piemontul Pănceştilor, alcătuit din prundişuri şi nisipuri pliocen-cuaternare, la fel ca şi Piemontul Zăbrăuţului de la sud de Trotuş, care închide depresiunea externă Cîmpuri—Răcoasa. De altfel, între Piemontul Pănceştilor şi capătul sudic al culmii Pietricicăi se schiţează o şa largă, ca o mică depresiune — Depresiunea Capăta. Spre nord, însă, această depresiune se închide, iar piemontul se îngustează şi treptat dispare. Mai trebuie semnalat că, prin marginea sa sud-vestică, Piemontul Pănceştilor contribuie şi la închiderea Depresiunii Oituz—Caşin, împreună cu capătul nordic al Piemontului Zăbrăuţului. Toate acestea fac ca în regiunea Trotuşului să se poată vorbi de o adevărată tranziţie între Subcarpaţii de la Curbură şi Subcarpaţii Moldovei. De la două şiruri de depresiuni se trece la un şir, depresiunile externe avînd la nord de Trotuş numai un caracter incipient. Pe de altă parte, la nord de Trotuş se menţine un platou piemontan de dimensiuni relativ mici. Însăşi Depresiunea Oituz—Caşin este închisă spre sud-est de platouri piemontane şi de culmea anticlinală Pietricica.

Vechimea mai mare a Subcarpaţilor Moldovei face ca, la nord de Bistriţa, vîrsta sedimentelor cu caracter piemontan să fie sarmatică (C. Martiniuc, 1948 a, b, 1950) şi nu pliocen-cuaternară. În acelaşi timp, Platforma Moldovenească, cu cuvertura sa de sedimente, a suferit înălţări recente de circa 600—700 m, astfel că între miocenul cutat al Subcarpaţilor şi monoclinul platformei nu s-au creat denivelări mari, care să imprime înclinări accentuate depozitelor piemontane sarmatice. De aceea, Depresiunea Cracău—Bistriţa, şi, în parte, Depresiunea Ozana—Topoliţa sînt închise spre est de o serie de dealuri în care, peste miocenul cutat, apar depozite piemontane sarmatice slab înclinate. Doar local, în lungul „dislocaţiei marginale a Subcarpaţilor" (H. Grozescu, 1918) sau al liniei pericarpatice (L. Mrazec şi colab., 1902), stratele sarmaţiene sînt deranjate şi înclinate foarte puternic, fără ca aceasta să se reflecte în relief, cu excepţia cazului în care apar roci mai dure: în Măgura Şerbeştilor gresiile şi conglomeratele se im-

pun evident în relief (M. David, 1932). La Mărgineni și la Hălmăcioaia—Gura Văii, pe un fond litologic de nisipuri și argile, apar platouri netede care trec în terasele înalte ale Bistriței. Faptul că aici natura rocilor este mai importantă decît structura este dovedit prin suprapunerea punctelor dominante pe pietrișuri sarmațiene, care formează măguri: Movila Iucașu, lîngă Mărgineni, Bobeica și Runcu, la nord și est de Buhuși. Îngustarea spre nord a fîșiei de miocen cutat se reflectă în dispariția ulucului depresionar propriu-zis la nord de valea Rîșcuței unde, spre contactul cu flișul, din uluc nu mai rămîn decît cîteva șei formate pe miocen.

Luînd în considerare în primul rînd caracterele geomorfologice, Subcarpații Moldovei au fost împărțiți în: Subcarpații Trotușului și Subcarpații Neamțului.

Subcarpații Trotușului (sau Subcarpații Tazlăului) prezintă cea mai mare complexitate din toți Subcarpații Moldovei. Ulucul depresionar subcarpatic este bine reprezentat prin depresiunile Oituz—Cașin și Tazlău, închise spre est de culmea anticlinală *Pietricica Bacăului* și *Piemontul Pănceștilor*, care apare ca o prelungire spre sud-est a culmii amintite. Între acest piemont și Pietricica se schițează *Depresiunea Căpăta*.

Subcarpații Neamțului cuprind *Depresiunea Cracău—Bistrița*, închisă imperfect spre est de *masivele deluroase Corni—Mărgineni—Runcu*, separate între ele prin șei largi, *Depresiunea Ozana—Topolița* (N. Bucur, 1954; G. Davidescu, 1969), închisă de *Culmea Pleșului*. În sectorul dintre Rîșca și Suha, Subcarpații se îngustează și se simplifică.

Privit în ansamblu și sub aspectul condițiilor oferite activității umane, relieful Subcarpaților Moldovei se prezintă sub forma a trei mari trepte:

T r e a p t a p ă r ț i i c e n t r a l e a d e p r e s i u n i l o r, formată — în special în jurul confluențelor — printr-o largă dezvoltare a teraselor inferioare și medii ale Trotușului, Bistriței, Ozanei și afluenților acestora, ca și a glacisurilor de eroziune și acumulare, se caracterizează prin predominarea suprafețelor orizontale sau ușor înclinate, dispuse în trepte. Aceste forme ating aici cea mai mare extindere din toată regiunea subcarpatică din țara noastră, găsindu-și o asemănare doar în Depresiunea Tîrgu Jiu. Substratul permeabil, format în mare parte din pietrișuri aluvio-proluviale, asociat cu temperaturi mai ridicate și precipitații mai puține, creează condiții pentru o vegetație mezoxerofitică și pentru soluri cu o reacție neutră. Arii cu astfel de condiții apar în patru sectoare distincte: în partea centrală a Depresiunii Cracău—Bistrița, pe stînga rîului principal, pînă la linia localităților Piatra Neamț—Girov—Costișa (aria cea mai întinsă); în partea central-sudică a Depresiunii Oituz—Cașin, pe dreapta Trotușului, pînă pe linia localităților Tuta—Cașin—Borzești; în partea central-estică a Depresiunii Ozana—Topolița, între Vînătorii Neamțului, Netezi și Tîrpești; pe cursul inferior al Tazlăului Sărat, între Moinești și Tețcani.

Condițiile naturale au permis popularea acestei trepte de relief în faza cea mai timpurie, mai ales odată cu „revoluția neolitică", cînd a început defrișarea stejărișurilor și extinderea treptată a culturilor, fapt marcat de un număr foarte mare de așezări umane — una din regiunile cele mai dens locuite din întreaga țară: Bodești, Negrești, Dochia, Zănești, Podoleni, Izvoare, Traian, Costișa, Ștefan cel Mare, Frumușica etc., în Depresiunea Cracău—Bistrița; Podei, Malu, Tuta etc. în sectorul de la sud de Trotuș (N. Zaharia și colab., 1970; C. Buzdugan, 1968); Poduri, în sectorul de pe Tazlăul Sărat (D. Monah și colab., 1985). Vechimea populării și a luării în cultură a acestor arii centrale, adevărate vetre de populare pentru întreaga regiune subcarpatică, este responsabilă de evoluția cuverturii vegetale spre silvostepă. Aceste vetre ale depresiunilor înregistrează cea mai mare proporție a terenului cultivat din suprafața totală, ajungînd la 60—70% în centrul Depresiunii Cracău—Bistrița (la Girov, Roznov, Zănești etc.). Acesta este domeniul de bază al culturilor de cîmp, unde se obțin recoltele cele mai mari și unde mecanizarea este posibilă, ceea ce se răsfrînge în peisajul agrar prin forma regulată și dimensiunile mari ale solelor, asemănătoare celor din cîmpie. Disponibilul de teren arabil a făcut ca pe această treaptă de relief să se ridice aproape toate și singurele mari așezări rurale noi: Dumbrava Roșie, Traian, Humuleștii Noi ș.a. Satele, de regulă de dimensiuni mari sau mijlocii, se ordonează în aliniamente în lungul frunților de terasă, în apropierea surselor de apă (de unde și toponime, ca Șipote, Izvoare). Ele au densitate mare în vatră, o

tendință spre compactare și oferă condiții bune de evoluție treptată spre urbanizare.

Treapta deluroasă marginală a depresiunilor și a șeilor este alcătuită dintr-un relief mai înalt, mult mai fragmentat, cu versanți mai înclinați și cu o dinamică mai activă. Interfluviile sînt relativ înguste, cu o orientare dezordonată, rar ținînd seama de detaliile structurale. Terasele și albiile majore sînt, de asemenea, înguste, ceea ce obligă la cultivarea versanților, cu consecințe destul de grave pe planul activării antropice a eroziunii solului (în special în partea central-nordică a Depresiunii Tazlăului). Treapta aceasta este cea mai întinsă din Subcarpații Moldovei (fig. 113).

Umiditatea relativ ridicată, solurile sărace, versanții puternic înclinați au creat un ansamblu de condiții mai puțin propice pentru agricultură. De aceea, umanizarea și valorificarea acestei trepte au rămas destul de puțin avansate, deși așezări omenești au existat și aici încă din preistorie, dar în număr mai mic. Frecvent, așezările preistorice și antice de pe înălțimile dominante, cu deosebire cele din perioada geto-dacă, așa cum au fost cele de la Piatra Șoimului—Horodiștea sau de la Titelca, lîngă Tîrgu Ocna, au îmbrăcat forma cetăților, uneori fortificate.

Bine adăpostite față de drumurile marilor migrații, părțile mai înalte ale depresiunilor subcarpatice au început să fie intens populate în perioada prefeudală, cînd Subcarpații au constituit, în ansamblu, o arie de refugiu, așa cum arată descoperirile arheologice ale așezărilor din secolele III—XIII de la Căciulești, Cindești, Bălțătești, Ciortea, Bogdănești, Rădeana. O reminiscență tîrzie a uniunilor de obști țărănești libere din perioada prefeudală a fost și mult discutatul Cîmp al lui Dragoș, menționat de numeroase documente feudale între valea Bistriței și cumpăna de ape Bistrița—Tazlău. Mai tîrziu, cele mai multe din satele medievale apar în această arie, în poienile sau runcurile din mijlocul pădurii, adăpostite de regulă în bazinele de recepție ale torenților, la obîrșiile pîraielor, în hîrtoape și evitînd locurile larg deschise. Este acea dispoziție „în cuiburi" a majorității satelor subcarpatice, atît de sugestiv denumită de G. Vâlsan (1912), vizibilă și astăzi la Ghindăoani, Grumăzești, Bălțătești ș.a.

Agricultura prezintă forme caracteristice de adaptare la condițiile naturale. Proporția terenului cultivat este de numai 20—30%, dar crește proporția livezilor, fînețelor, pășunilor, pădurii. Versanții au fost pe alocuri terasați, în special în anii postbelici, pentru plantarea de livezi masive, bine adaptate la condițiile de versant. În general, solele au dimensiuni mici și forme neregulate. Frapantă este fragmentarea trupurilor de pădure mai ales în partea central-nordică a Depresiunii Tazlăului, unde s-a păstrat pînă în secolul XIX o proporție însemnată de țărănime răzășească și regimul exploatării libere a pădurilor. Satele au densități reduse în vatră, cu case rare, mult teren agricol și o rețea stradală foarte neregulată, nu lipsită, însă, de un pitoresc deosebit. Căile de comunicație sînt deficitare, cu puține drumuri modernizate.

Culmile și masivele subcarpatice prezintă condițiile cele mai puțin bune pentru locuire. Altitudinea mai mare (ajungînd la peste 900 m), clima rece și umedă, versanții puternic înclinați, adîncimea apei freatice (ca în partea înaltă a Piemontului Pîncești lor), toate au contribuit la menținerea pădurilor pe cea mai mare parte a terenului. Economia se sprijină pe exploatarea lemnului și creșterea animalelor. Culturile ocupă suprafețe neînsemnate, sub 10%, lipsind integral în Culmea Pleșului și în Pietricica Bacăului. Satele sînt rare și fără excepție noi, de regulă de dimensiuni mici, adevărate cătune (ca Lărguța în Pietricica Bacăului).

Culoarele Trotușului, Bistriței, Ozanei și afluenților acestora au jucat un rol de seamă în procesul de umanizare, fiindcă au reprezentat căi naturale de legătură deosebit de importante într-o regiune cu relief accidentat, mai ales prin deschiderile pe care le-au oferit spre marile pasuri și trecători ale Carpaților Orientali: Oituz, Ghimeș, Tulgheș, Pătru Vodă ș.a.

Pentru procesul de populare și luare în cultură a diferitelor sectoare din Subcarpații Moldovei, de o deosebită importanță au fost curenții de populație, mai ales de proveniență transilvăneană, dirijați prin pasul Oituz și valea Oituzului. De aceea, nu întîmplător numărul cel mai mare de transilvăneni s-a stabilit în depresiunile Oituz—Cașin și Tazlău precum și pe versantul estic al Culmii Pietricica (în sate ca Lucăcești, Faraoani, Valea Seacă, Pustiana ș.a.),

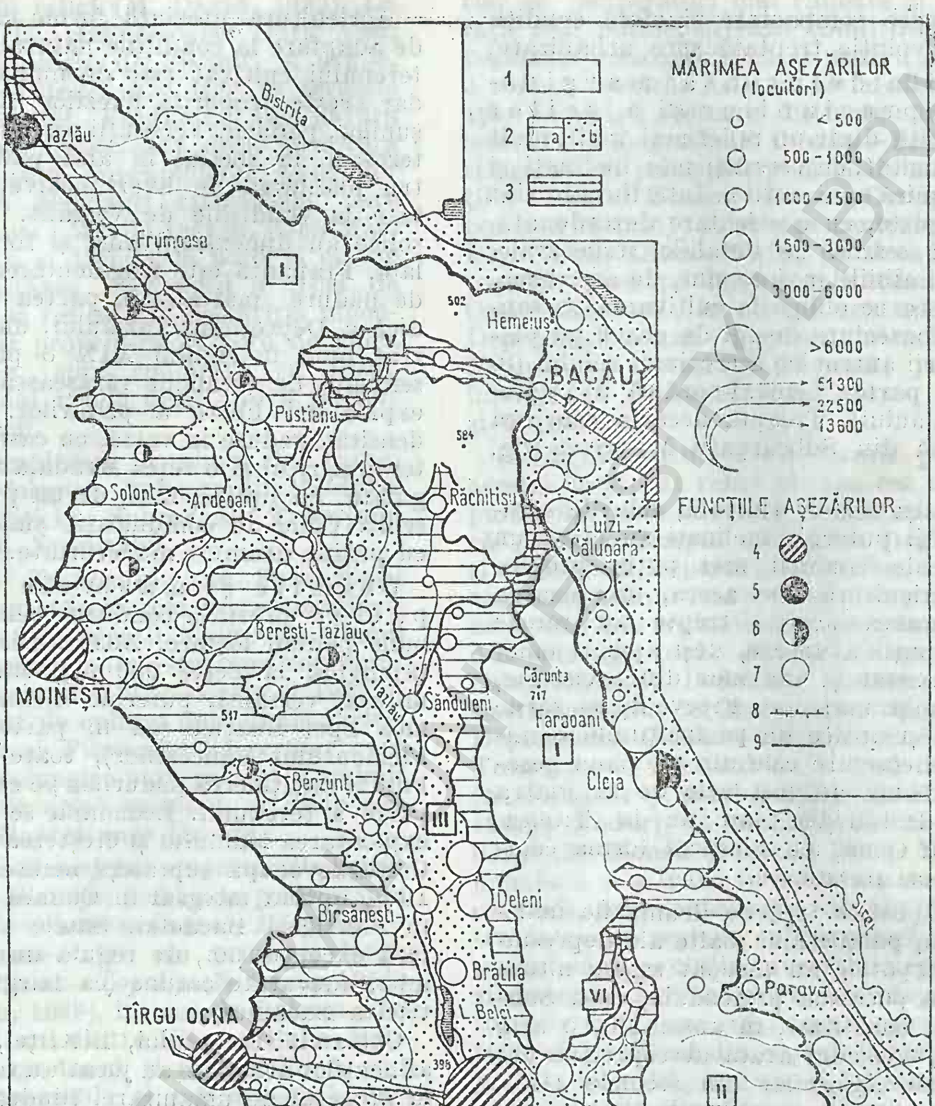

Fig. 113. Relieful, mărimea și funcțiile așezărilor din Subcarpații Trotușului : *1*, Dealuri subcarpatice ; *2*, arii depresionare : *a*, dealuri joase din cuprinsul depresiunilor ; *b*, glacisuri, terase și lunci ; *3*, șei ; *4*, așezări cu funcții industriale și de servicii ; *5*, industrial-agricole ; *6*, agricol-industriale ; *7*, agricole ; *8*, căi ferate ; *9*, drumuri. I, Culmea Pietricica ; II, Piemontul Pănceștilor ; III, Depresiunea Tazlăului ; IV, Depresiunea Oituz — Cașin ; V, Depresiunea Trebiș ; VI, Depresiunea Capăta.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

la Mănăstirea Cașin intrînd în interferență cu un alt curent de populație — cel al rucărenilor, originari din Muscel. Spre nord, numărul așezărilor cu populație de origine ardelenească se reduce considerabil, fără a dispărea cu totul (de exemplu, Mocani, pe valea Orbicului, cartierul Țuțuieni la Tîrgu Neamț).

Căile de comunicație destinate unor legături rapide au respectat, într-o foarte mare măsură (chiar excesivă), orientarea impusă de rețeaua de văi, calea ferată generînd condiții de urbanizare și industrializare a fîșiilor pe care le servește, contribuind la o importantă creștere a populației. În felul acesta s-au detașat în mod net, în dinamica populației și în structura acesteia, axele celor două văi urmărite de calea ferată — ale Bistriței și Trotușului — cu creșteri ale densității populației de la 100 pînă la peste 400 loc./km².

Întrucît culmile subcarpatice și podișul de la est au altitudini în general sub 800 m, masele de aer rece continental venite dinspre nord-est acoperă Subcarpații Moldovei aproape nestingherite. Pătrunderea și revărsarea lor în ulucul depresionar se face cu ușurință. De aceea iernile sînt destul de aspre; chiar în părțile mai adăpostite ale depresiunilor, temperatura medie a lunii ianuarie coboară sub −3°C, rămînînd, totuși, mai ridicată decît în Culoarul Siretului. Caracterul de adăpostire permite încălziri puternice în timpul verii, astfel că media lunii iulie depășește 19°C, iar maxima absolută poate ajunge pînă la 40°C.

Altitudinea mare a culmilor subcarpatice influențează distribuția temperaturii aerului prin coborîrea valorilor termice în timpul verii. Iarna se produc inversiuni termice în depresiuni, dar pe culmi se înregistrează frecvent temperaturi mai blînde.

Precipitațiile atmosferice sînt caracterizate printr-o variabilitate mare, după cum atestă raporturile de 1/4 sau chiar 1/5 între minimele și maximele lunare, precum și de aproximativ 1/2 între sumele anuale minime și maxime. Regimul anual al precipitațiilor este caracterizat printr-un maxim puternic în mai—iulie (90—130 mm/lună) și un minim foarte scăzut (20—30 mm/lună) în decembrie—ianuarie. Cantitatea anuală de precipitații se menține în jur de 600 mm în părțile mai joase ale depresiunilor și crește la peste 700 mm pe culmile înalte.

Desfășurarea Subcarpaților Moldovei pe circa 160 km de la nord la sud și ușoara tendință de creștere a altitudinilor de la sud la nord (240 m pe valea Trotușului, 280 m pe valea Bistriței, 300 m pe valea Ozanei) imprimă o nuanță de climă din ce în ce mai răcoroasă și mai umedă cu cît înaintăm spre nord. Aceasta se răsfrînge asupra solului și cuverturii vegetale, dar și asupra modului de utilizare a terenului și a structurii culturilor, reducîndu-se treptat, spre nord, culturile pretențioase la căldură. Astfel, via ocupă încă suprafețe apreciabile pe fațada estică a Piemontului Pânceștilor și a Pietricicăi Bacăului (depășind chiar 5% din suprafața totală a unor comune ca Valea Seacă, Orbeni, Parava, Faraoani, Măgura), dar se reduce în interiorul depresiunilor Oituz—Cașin și Tazlăului sub 2%, în Depresiunea Cracău—Bistrița sub 1%, iar la nord de latitudinea Tîrgului Neamț dispare complet. Calitatea mai bună a pajiștilor și proporția sensibil mai mare a plantelor de nutreț, în jumătatea nordică față de cea sudică, a Subcarpaților Moldovei, tot ca urmare a climei mai umede și mai răcoroase, oferă condiții favorabile pentru creșterea animalelor. Densitatea bovinelor ajunge la 63/100 ha teren agricol (în Subcarpații Neamțului) și a ovinelor la 150/100 ha, în timp ce în Subcarpații Trotușului predomină creșterea porcinelor (130/100 ha teren arabil).

Răspîndirea mare a rocilor permeabile, particularitățile morfologice și cantitatea relativ redusă de precipitații au condiționat dezvoltarea unor rîuri modeste ca debit, deși în unele sectoare densitatea rețelei hidrografice atinge valori mari. Depresiunile sînt, însă, străbătute de rîuri carpatice importante.

Valorificarea energiei hidraulice a reprezentat o formă tradițională de utilizare a resurselor naturale. Nenumărate instalații ale industriei casnice feudale au funcționat pe baza apei: în documentele secolului XV, în majoritatea satelor, se menționează mori de apă pe Bistrița, Cracău, Topolița (M. Costăchescu, 1931—1932), pive și fierăstraie, pe Tazlău, Tazlăul Sărat, Cașin, Oituz, Trotuș. O importantă industrie artizanală a postavului s-a dezvoltat, în secolele XVII—XVIII, la Tîrgu Neamț și în satele înconjurătoare. În perioada contemporană s-a realizat amenajarea hidroenergetică a văii Bistriței, prin construirea a cinci hidrocentrale de dimensiuni medii, care produc într-un

21 — c. 674

an normal circa 438 mil. kWh energie electrică.

Abundența și calitatea superioară a apei din rîurile de origine carpatică au permis amplasarea, în Subcarpații Moldovei, a unor întreprinderi mari și cu consumuri specifice de apă industrială foarte ridicate, cum sînt uzinele chimice de la Săvinești—Roznov și de la Borzești.

Precipitațiile nu asigură formarea unor rezerve prea mari de apă subterană, deși în depresiuni, terasele fluviale oferă un depozit care ar putea înmagazina cantități mari de apă. Doar șesurile bine prunduite și alimentate de rîurile carpatice pot oferi cantități mai mari de apă. De aceea, alimentarea cu apă a aglomerărilor umane valorifică adesea resursele de apă din Carpați, chiar de la distanțe apreciabile (din lacul Poiana Uzului pentru orașele Onești și Moinești, din freaticul de terasă inferioară de la Vaduri pentru Piatra Neamț). Amenajarea unor lacuri cu scop energetic, de alimentare cu apă și de agrement pe Bistrița a introdus elemente hidrografice noi și a modificat profund regimul său hidrologic.

Existența sării miocene în substrat a prilejuit apariția a numeroase izvoare cu apă puternic mineralizată, valorificate balnear la Bălțătești, Moinești, Tîrgu Ocna etc., utilizare care ar putea fi extinsă și la Mănăstirea Cașin, Oglinzi și Sărata, creîndu-se valențe noi pentru dezvoltarea așezărilor rurale respective.

Învelișul vegetal este reprezentat prin păduri de foioase (peste 90% din suprafață). În părțile sudice și joase domină stejarul și gorunul, în timp ce pe culmile mai înalte domină fagul. Pe Culmea Pleșului și pe rama vestică a depresiunilor Ozana—Topolița și Cracău—Bistrița s-au dezvoltat chiar păduri mixte, de fag și conifere, în unele sectoare cu o pondere importantă a bradului (C. Burduja, 1948, 1957; N. Doniță și colab., 1960).

Efectele foehnizării maselor de aer, pe de o parte, și influențele continentale, pătrunse prin șeile largi din est, pe de alta, au permis infiltrarea unor elemente floristice de silvostepă, îndeosebi în centrul Depresiunii Cracău—Bistrița, unde prezența lor a fost favorizată și de unele condiții edafice specifice, legate de bogăția pietrișurilor de terasă (P. Enculescu, 1926; C. Burduja, 1948).

Cea mai importantă modificare antropică a condițiilor de mediu a constat în defrișarea treptată a pădurii din vatra depresiunilor, ceea ce a făcut ca astăzi pădurea să acopere numai 27,5% din suprafața regiunii. În ariile centrale ale depresiunilor (de exemplu, în comunele Săvinești, Zănești, Măgirești, Pîrgărești ș.a.) pădurea a dispărut cu desăvîrșire; se păstrează încă foarte bine în Culmea Pleșului (unde acoperă peste 95% din suprafață), în Piemontul Pănceștilor, în Pietricica Bacăului, Dealul Corni, pe interfluviul dintre Bistrița și Tazlău. Defrișările cele mai intense au avut loc în secolul XIX, cînd a fost fragmentată în masive păduroase izolate fîșia aproape continuă de codru din lungul înălțimilor subcarpatice. Procesul de defrișare a lăsat multe urme în toponimia așezărilor actuale sau dispărute din Subcarpații Moldovei (Poiana Crăcăoani, Runcu, Lăzești, Secătura ș.a.), în timp ce alte sate poartă denumiri care indică prezența, odinioară, a pădurii (Rediu, Dumbrava Roșie, Mastacăn, Pădureni, Valea Arinilor, Cornet, Tisa, Teiuș etc.). Frecvent, satele din aliniamentele de bordură ale depresiunilor subcarpatice marchează etape vechi de retragere a pădurii (D. Chiriac, 1971). Cea mai elocventă situație este cea de la trecerea între Depresiunea Cracău—Bistrița și masivele deluroase Corni și Runcu, indicată de linia satelor: Itrinești — Deleni — Mărgineni — Hoisești — Hîrțești—Vîrlani — Goșmani—Români și Costișa. În sectoarele mai înalte, aureolele de defrișare din jurul satelor de poienire, mult lărgite cu timpul, sînt foarte caracteristice (de exemplu, la Berzunți, Țolici, Slătioara ș.a.).

Pe seama resurselor de lemn s-a dezvoltat, în trecut, unul dintre cele mai răspîndite tipuri de artizanat casnic rural, reprezentat prin fabricarea cherestelei (la Iapa, Negulești, Calu, Roznov), a dranițel (la Mănăstirea Cașin și Suha), a butoaielor și doagelor (la Sohodol, Drăgugești, Cornățel ș.a.) (*Condica Liuzilor*, 1803).

Fondul forestier al Subcarpaților Moldovei este apreciat la peste 80 000 ha, din care se exploatează circa 240 000 m³ de lemn, anual. Cele mai importante exploatări se practică pe bordurile sudică și vestică ale depresiunilor Tazlăului și Oituz—Cașin (la Solonț, Mănăstirea Cașin, Oituz ș.a.), în Culmea Pleșului, pe marginea vestică a depresiunilor Ozana—Topolița și Cracău—Bistrița, în

masivul deluros Coini și pe interfluviul înalt dintre Bistrița și Tazlău. Lemnul local este, totuși, nesatisfăcător pentru acoperirea capacităților de producție și el este suplimentat cu o cantitate însemnată de materie primă din munte.

Pajiștile secundare, folosite ca pășune și fîneață, au o răspîndire mai mică decît pădurea, acoperind 62 000 ha. Ele ocupă suprafețe însemnate într-o fîșie intermediară, între vetrele depresiunilor subcarpatice și bordura înaltă a acestora, de regulă pe terenuri defrișate mai recent, puțin favorabile pentru culturi, mai ales în treimea nordică a depresiunilor Cracău—Bistrița și Tazlăului (la Crăcăoani, Solonț ș.a.). Înaintarea puternică a culturilor a făcut, adesea, ca pajiștile să se limiteze la versanții abrupți, cu o dinamică activă, sau la albiile majore inundabile.

În cuprinsul Subcarpaților Moldovei apare un mozaic de soluri, care reflectă marea diversitate a condițiilor pedogenetice. În părțile mai joase ale depresiunilor, pe terasele inferioare, s-au format cernoziomuri argiloiluviale, iar pe terasele medii — soluri cenușii, care reflectă influențele climatice continentale est-europene, dar și un grad foarte înalt de antropizare a întregului cadru natural. Albiile majore sînt acoperite cu soluri aluviale, în diverse stadii de evoluție.

Pe terasele înalte, pe interfluvii și pe culmile subcarpatice, cuvertura de soluri este mai evoluată, fiind reprezentată prin soluri brune argiloiluviale, soluri brune luvice și chiar luvisoluri albice. Pe un substrat impermeabil apar planosoluri și soluri negre clinohidromorfe. Pe interfluvii, solurile sînt frecvent pseudogleizate, în timp ce pe versanți predomină erodisolurile și litosolurile (N. Florea și colab., 1971; Gh. Lupașcu și colab., 1978).

În mod intuitiv în trecut și într-o manieră organizată în perioada contemporană, s-a ajuns treptat la o adecvare tot mai avansată a modului de utilizare a terenului și a structurii planului de cultură la potențialul productiv al solurilor. Astfel, pe solurile cenușii și pe solurile cernoziomoide din ariile centrale ale depresiunilor subcarpatice se înregistrează proporțiile cele mai mari la cultura grîului, orzului și legumelor, pe solurile brune argiloiluviale din părțile marginale ale depresiunilor predomină porumbul, leguminoasele pentru boabe, inul, sfecla de zahăr, iar solurile brune luvice și solurile brune acide din creapta culmilor și masivelor deluroase înalte își găsesc utilizarea optimă pentru pădure, fîneață și parcele relativ mici de cartof și plante furajere.

Îmbinarea optimă a unor condiții și resurse naturale propice unei valorificări economice complexe, vechimea populării, sporul natural în mod tradițional ridicat și atracția exercitată de Subcarpații Moldovei asupra populației din alte regiuni concură la explicarea densităților mari de populație, cu o medie de 142 loc./km², densitate care, însă, în lungul culoarului Bistriței sau în aria de influență imediată a Bacăului, poate depăși 200 loc./km².

Industrializarea avansată, dar și dimensiunile relativ mici ale celor mai multe orașe explică intensitatea deplasărilor periodice pentru muncă, avînd curenți pendulari care se îndreaptă atît spre orașele din Subcarpați (Onești, Piatra Neamț, Buhuși), cît și spre exterior, cu deosebire spre orașele de pe valea Siretului (Bacău, Adjud, Roman, Pașcani). Aceasta dovedește că din punct de vedere economic Subcarpații Moldovei sînt divizați între sferele de atracție ale mai multor centre de polarizare, distribuite în funcție de facilitățile de transport.

În cadrul activității economice, caracterizată în general printr-o mare diversitate, prin îmbinarea activităților industriale cu cele agricole, agricultura are forme adecvate condițiilor fizico-geografice, asigurînd necesarul de consum local și obținînd chiar excedente la unele produse (carne, lapte, ouă, miere) și la culturile puțin pretențioase la căldură — cartof, in, sfeclă de zahăr.

Gradul de intensivitate a agriculturii este foarte diferențiat; alături de arii cu productivitate agricolă ridicată (în special în aria centrală a Depresiunii Cracău—Bistrița), există arii cu un nivel redus al productivității — în sectoarele mai înalte, fragmentate, cu o frecvență mare a versanților degradați, așa cum este interfluviul dintre Bistrița și Tazlău.

Industria a înregistrat începuturi mai timpurii, plecînd de la prelucrarea tradițională a lemnului, lînii, inului, cînepii. Dezvoltarea industriei în anii postbelici a transformat Subcarpații Moldovei, într-o regiune cu un nivel de industrializare peste cel mediu, puternic specializată în ramuri și subramuri care utilizează materia primă locală, împreună cu resursele apropiate ale Carpaților flișului:

rafinarea petrolului, industria produselor clorosodice, a maselor plastice, firelor sintetice și îmgrășămintelor chimice, industria electro-energetică, industria lemnului, industria textilă a lînii și inului etc. Chiar și industria construcțiilor de mașini, deocamdată o ramură mai puțin dezvoltată, este strîns corelată cu necesitățile locale, de utilaj pentru industria chimică și de utilaj agricol. Există, totuși, unele materii prime locale, în special în domeniul materialelor de construcții, al industriei pielăriei și blănăriei, încă insuficient valorificate, ceea ce poate constitui o premisă de dezvoltare industrială în viitor.

4.2.3.2. *Subcarpații Trotușului*

Sînt cunoscuți și sub numele de Subcarpații Tazlău–Cașin (N. Popp, 1965) sau Subcarpații Tazlăului (V. Tufescu, 1966 a) și sînt reprezentați printr-un uluc depresionar, cu o lungime de peste 60 km, prin Culmea Pietricica Bacăului și Piemontul Pănceștilor, unități care despart ulucul subcarpatic de Culoarul Siretului. Ulucul începe de pe dreapta văii Nechitului, la ieșirea acestuia din munte, se dezvoltă în lungul Tazlăului — lărgindu-se progresiv pînă la vărsarea în Trotuș—și se continuă, apoi, în lungul Trotușului și al Cașinului.

Limita vestică a depresiunii se menține în jurul altitudinii de 500–600 m, pe sub munceii Piatra Crăpată, Uture, Stogul de Piatră, din Munții Goșmanului și Culmea Berzunțului (C. Brânduș, 1981). Pe dreapta Trotușului, Depresiunea Oituz–Cașin este închisă de dealurile Măgura (721 m), Coșna (784 m), Scaunul Runcului (677 m), Măgura Cașinului (1 165 m) și Culmea Războiului (957 m), iar printr-o șa (Culmea Țepei) se leagă cu Depresiunea Cîmpuri–Răcoasa din Subcarpații Vrancei. La sud-est de valea Cașinului, depresiunea este închisă de Masivul Oușoru (753 m) și de Piemontul Zăbrăuțului. Deși mai puțin precisă, ca urmare a pătrunderii unor lobi ai depresiunii în interiorul dealurilor de la est, limita dinspre Culmea Pietricicăi și Piemontul Pănceștilor poate fi, totuși, urmărită relativ ușor, mai ales că răspîndirea și localizarea așezărilor o scot în evidență. În mod asemănător, contactul dealurilor cu culoarele Bistriței și Siretului este subliniat de un șir aproape neîntrerupt de așezări.

În cuprinsul ulucului depresionar subcarpatic se individualizează Depresiunea Oituz–Cașin, la sud de valea Trotușului, și Depresiunea Tazlăului, la nord (fig. 113).

Depresiunea Oituz–Cașin (numită și Depresiunea Onești – Bacău, I. Șandru, 1965) este modelată, în cea mai mare parte, în depozitele miocenului cutat, dar marginea sa sud-estică este sculptată în formațiuni monoclinale pliocene. Miocenul este reprezentat îndeosebi prin formațiuni predominant marnoase, cu intercalații de gresii și gipsuri și conținînd zăcăminte de petrol și de sare. Rocile friabile au favorizat sculptarea unui relief șters, cu interfluvii joase și plate, iar rîurile au creat terase întinse. Foarte bine dezvoltate sînt terasele Trotușului, cu mențiune aparte pentru cele de 5–7 m, de 9–12 m (cu lățime pînă la 2 km la Tîrgu Trotuș și la Borzești) și de 65–80 m, care, la confluența cu Oituzul și Cașinul, apar sub forma unor poduri, ușor înclinate, cu lățimi de 2–3 km. Grosimea depozitului de terasă este variabilă, dar ajunge, la terasele medii, la 11–25 m, din care luturile loessoide gălbui de la suprafață au 6–20 m. Terasele sînt dezvoltate în special pe dreapta văii, prin aportul de aluviuni al Oituzului și Cașinului. Terasele mai înalte sînt puternic degradate și nu mai apar sub formă de poduri distincte (N. N. Lupu și colab., 1970).

Oituzul și Cașinul au sisteme de terase asemănătoare cu cel al văii principale, numai că altitudinea relativă a acestora scade treptat către marginea depresiunii. Astfel, terasa de 65–80 m devine o terasă de 25–35 m, iar celelalte nu au decît o dezvoltare fragmentară. Terasele și treptele de luncă oferă cele mai bune terenuri de cultură, folosite cu precădere pentru cultura grîului, porumbului, orzului, inului și cartofilor. Pe ele se grupează și marea majoritate a așezărilor, multe dispuse în aliniamente de-a lungul frunților de terasă (Răcăuți, Malu, Crucea de Piatră, Borzești, Rădeana, pe terasa de 65–80 m ș.a.).

Deși faciesul marnos are o răspîndire mare, datorită extinderii suprafețelor netezite, procesele geomorfologice actuale se manifestă slab. Alunecările și eroziunea sînt prezente pe versanții mai puternic înclinați și pe fruntea terasei de 65–80 m.

În partea centrală a depresiunii, aflată sub 300 m altitudine absolută (250 m la Tîrgu Ocna, sub 200 m la Onești), media temperaturii este de 9°C (9.2°C la Tîrgu Ocna).

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Verile sînt călduroase, cînd temperatura maximă poate ajunge la 40°C, dar iernile reci, cînd temperatura minimă absolută se poate apropia de —30°C. Condițiile climatice permit cultura, pe suprafețe apreciabile, a viței de vie, mai ales pe versanții cu expunere sudică. Aici se dezvoltă bine pomii fructiferi iubitori de căldură: cireșii, vișinii (la Tisești, Pîrgărești), caișii, zarzării (la Negoiești), piersicii (la Cașin, Pîrgărești, Bahna etc.). Cantitatea medie anuală de precipitații se menține în jur de 650 mm în partea centrală a depresiunii, dar urcă la peste 700 mm în dealurile din jur.

În partea centrală pădurea de stejar, gorun și fag a fost aproape în întregime îndepărtată, rămînînd doar cîteva petice restrînse, mai ales între Oituz și Cașin. În schimb, rama înaltă, din sud, este și astăzi complet acoperită cu păduri predominant de fag.

Varietatea de combinare a factorilor pedogenetici a dus la formarea unui adevărat mozaic de soluri: în lunci soluri aluviale; pe terasele inferioare, de 5—6 m și 10—12 m, cernoziomuri argiloiluviale, iar pe terasele medii, de 50—60 m, soluri cenușii, cele mai bune soluri pentru cultura cerealelor și a rădăcinoaselor. Terasele înalte și culmile din sudul depresiunii sînt acoperite cu soluri brune luvice și luvisoluri albice în diverse stadii de pseudogleizare, favorabile mai mult culturilor de plante furajere sau utilizării ca fîneață, pășune și livadă. Pe rama înaltă împădurită sînt soluri brune mezobazice.

La Tîrgu Ocna, Trotușul are un debit mediu de 13,6 m^3/s, cu oscilații între mediile lunare de la 34 m^3/s, în aprilie, la 4,6 m^3/s, în ianuarie. Variabilitatea mare a debitului face ca o singură viitură să ducă la scurgerea a peste 100 mil. m^3 de apă. Dintre afluenții mai importanți, Oituzul are un debit mediu de 2,93 m^3/s (cu variații între 8 m^3/s în aprilie și 1,14 m^3/s în decembrie), la Bogdănești, iar Cașinul — 2,25 m^3/s, la Suseni. Pe Oituz se scurg anual, în medie, circa 92 mil. m^3 de apă, o viitură putînd duce la scurgerea a 20—30 mil. m^3 de apă, iar pe Cașin — circa 71 mil./m^3 (la o viitură putîndu-se scurge pînă la 20 mil. m^3). Inundabilitatea cu frecvență mare a albiilor majore a impus evitarea acestora de către așezări și folosirea lor în special pentru legumicultură sau ca pășune. Apa Trotușului este folosită pentru irigații la Tîrgu Trotuș, iar a Oituzului la Bogdănești.

Depresiunea Tazlăului, închisă spre exterior de culmea anticlinală a Pietricicăi (M. David, 1932), are o alcătuire geologică mai complexă decît cea a Depresiunii Oituz—Cașin, dar cea mai mare răspîndire o are același miocen salifer cutat. Pe marginea vestică apare o fîșie îngustă de acvitanian, alcătuită din breccii argiloase care conțin gips, sare gemă și săruri de potasiu (la Tîrgu Ocna), iar în nord-vest și în axul unor anticlinale din partea centrală se întîlnesc alternanțe de gresii calcaroase, marne cenușii și brun-roșietice burdigaliene. Ca și în Depresiunea Oituz—Cașin, extinderea cea mai mare o au marnele și gresiile helvețiene cu intercalații de gips, însoțite de fîșii înguste de gresii și tufuri vulcanice badeniene. Specifică este prezența sarmațianului inferior transgresiv, reprezentat prin gresii și chiar conglomerate, cu intercalații argiloase, păstrat în lungul unui sinclinal din marginea sud-vestică a depresiunii (D. Preda, 1917).

Structura își spune cuvîntul asupra reliefului numai în linii generale, imprimînd orientarea de ansamblu a reliefului prin suprapunerea ulucului depresionar cu sinclinoriul pericarpatic. Apar unele forme de relief structural pe roci mai rezistente — hogbackuri pe gipsuri și gresii în sudul și sud-vestul depresiunii, cueste pe depozitele sarmațiene. Interesant este relieful carstic dezvoltat pe gipsuri helvețiene în dealurile Bălăneasa, Livezi, Dealul Stînii, Carageaua (C. Brânduș și Filipina Brânduș, 1973).

Energia și gradul de fragmentare ale reliefului sînt sensibil mai mari decît în Depresiunea Oituz—Cașin, iar versanții ocupă 65% din suprafața totală. Alături de interfluviile largi, interpretate ca fragmente ale unor suprafețe de nivelare (M. David, 1932), apar și interfluvii înguste, chiar creste de intersecție a versanților. Versanții au înclinări dominante între 6° și 20° și, unde au fost despăduriți, sînt intens afectați de procese actuale, în primul rînd de alunecări favorizate de marnele și gipsurile helvețiene (în bazinele pîraielor Răchitiș, Orășa, Valea Rea, Helegiu, Ludași, Solonț ș.a.). Mobilitatea versanților afectează căile de comunicație, în primul rînd șoseaua națională Bacău—Onești (C. Brânduș, 1981). Terasarea versanților și plantarea acestora cu pomi fructiferi reprezintă forma principală de combatere a degradărilor, cu rezultate bune (în bazinul pîrîului Filipea, la est de

Livezi, în cel al pîrîului Boul, la Grigoreni), dar suprafețele de acest fel sînt încă relativ mici.

Relieful de acumulare are o dezvoltare mult mai mică decît în Depresiunea Oituz—Cașin, deși există un sistem de 10 terase, create de Tazlău, care s-a deplasat în mod constant spre vest, probabil sub impulsul mișcărilor de ridicare din Culmea Pietricica. De aceea, terasele de 130—140, 120—125 și 95—105 m sînt dezvoltate numai pe versantul stîng, imprimînd văii un pronunțat caracter asimetric. În nord-estul depresiunii, terasele superioare ale Tazlăului sînt puternic atacate de afluenții de pe dreapta Bistriței, ajungîndu-se chiar la fenomene de captare, cum este cea efectuată de Nechit în dauna vechiului curs superior al Tazlăului (C. Brânduș și colab., 1971). Terasele inferioare sînt bine dezvoltate și mai continui decît cele superioare, în special terasele de 30—35 m și de 20—22 m, iar spre confluența cu Trotușul au o tendință de divergență. În afară de rîul principal, un sistem mai complet de terase are doar Tazlăul Sărat. Terasa de 27—32 m are un pod larg, oferind, între Moinești și Tețcani, condiții de stabilire a unui număr mare de așezări. În general, însă, condițiile oferite de relief pentru așezări și agricultură sînt mai puțin favorabile ca în Depresiunea Oituz—Cașin. Satele nu găsesc totdeauna loc pe terase, astfel că adesea se înșiră în lungul glacisurilor înguste ale văilor (Stufu, Moreni), urcă pe interfluviile netede (Deleni, Cetățuia) sau se adăpostesc în bazine secundare cu toate dezavantajele pe care le oferă un astfel de loc (Pustiana).

Trecerea de la partea înaltă a depresiunii la regiunile vecine se face prin intermediul unor suprafețe discontinui de glacis piemontan de acumulare, mai larg dezvoltat între pîrîul Cucuieți și Tazlăul Sărat, spre munte, sau între Drăgușești și valea Trotușului, spre Culmea Pietricicăi (C. Brânduș, 1981).

Temperaturile medii anuale coboară de la sud spre extremitatea nordică a depresiunii, de la 9°C la 7.5°C, iar media lunii iulie, de la 19°C la mai puțin de 18°C. În anotimpul rece apar frecvent inversiuni termice însoțite de ceață. Precipitațiile cresc pe aceeași direcție, de la 535 mm anual (la Livezi) la 732 mm (la Tazlău), paralel cu creșterea duratei stratului de zăpadă, de la 60—70 zile anual, la 80—85 și cu creșterea nebulozității. Aceste condiții se reflectă în reducerea suprafețelor cultivate cu viță de vie, care la Berzunți sau Deleni se mai poate planta în masiv, pe versanții cu expoziție sudică, dar la nord de Balcani nu mai rezistă decît în spațiile protejate dintre clădiri.

Rețeaua hidrografică are aceleași mari variații ale debitului și creșteri bruște de nivel ca în toată regiunea subcarpatică. Tazlăul are un debit mediu de 4,9 m^3/s, cu creșteri pînă la 701 m^3/s (iunie 1971) sau scăderi pînă aproape de secare (0,09 m^3/s, ianuarie 1954). La inundații este acoperită cu apă parțial chiar treapta de luncă de 3—4 m, ceea ce o face improprie așezărilor. Apa Tazlăului este mai larg folosită în irigații, pînă la sisteme de dimensiuni mijlocii, destinate cu precădere legumiculturii (la Sănduleni și Berești-Tazlău).

În sudul depresiunii vegetația spontană este reprezentată printr-un șleau de dealuri cu predominarea gorunului, în amestec cu arțar, frasin și alte specii (N. Doniță și colab., 1975), iar pe versanți apar frecvent tufărișuri secundare, cu aparență silvostepică. Pe dealurile dinspre contactul cu unitățile din jur și din nordul depresiunii, pădurea, mai bine păstrată, este formată din fag și carpen. În ansamblu, vegetația naturală se menține pe suprafețe mult mai mari decît în Depresiunea Oituz—Cașin, dar peisajul forestier este caracterizat printr-o fragmentare accentuată în nenumărate trupuri mici, consecință a vechii proprietăți răzășești.

Cele mai răspîndite sînt solurile brune argiloiluviale în jumătatea sudică a depresiunii și pe terasele Tazlăului și solurile brune luvice — în jumătatea nordică și pe interfluviile mai înalte. În general, fertilitatea naturală a solurilor este simțitor mai redusă decît în Depresiunea Oituz—Cașin.

Culmea Pietricica (numită astfel de S. Athanasiu, 1907) sau Culmea Tazlăului (după Gr. Cobălcescu, 1883) se înalță cu 200 m deasupra depresiunii de la vest și cu peste 500 m deasupra văii Siretului către care se termină printr-un versant prelung, dar puternic fragmentat, continuat cu un glacis (fig. 113). În sud-est Culmea Pietricica domină Depresiunea Capăta, iar în nord se continuă printr-o culme mai scundă, îngustată între Bistrița și Tazlău. Culmea Pietricica corespunde unui anticlinal, accentuat de mișcările valahe, cînd s-a conturat și Depresiunea Tazlăului. Punerea în evidență a Culmii Pietricica după villafranchian este demonstrată de faptul că elementele de șisturi verzi, atît de abundente în conglo-

meratele care aflorează în axa acestei culmi, lipsesc în depozitele din Piemontul Pănceştilor, de vîrstă villafranchiană (E. Liteanu, 1953, 1960), dar abundă din nou în glacisurile de la poalele culmii şi în depozitele de terasă ale Tazlăului (C. Brânduş, 1981). Tinereţea Culmii Pietricica este trădată şi de adaptarea la structură a reliefului, cu interfluvii orientate aproape fără excepţie nord—sud, paralel cu liniile structurale, cu văi înguste, simetrice, cu hogbackuri dezvoltate pe conglomerate, dar şi cu unele inversiuni de relief — sinclinale suspendate şi văi de anticlinal. Înălţimile maxime sînt în extremitatea sudică a culmii, unde cîteva vîrfuri depăşesc altitudinea de 700 m, iar punctul cel mai înalt (Capăta) ajunge la 747 m. Continuitatea culmii este întreruptă de lărgirea Trebis şi şaua de la vest de Luizi-Călugăra. Deşi versanţii sînt puternic înclinaţi, dinamica lor este mai redusă decît în Depresiunea Tazlăului, datorită permeabilităţii mai ridicate a substratului şi menţinerii pădurii de fag şi carpen care acoperă 80% din teritoriu. La poalele martorilor de eroziune formaţi din conglomerate, cu versanţi de peste 45°, s-au format trene de grohotişuri.

Reţeaua hidrografică densă este reprezentată prin numeroşii afluenţi mărunţi ai Tazlăului şi Siretului. Pe versantul estic apar apele minerale clorosodice de la Sărata.

Culmea Pietricica a rămas pînă astăzi o unitate cu economie forestier-pastorală, slab populată, o adevărată insulă de pădure, între două arii foarte dens populate. Aşezările de la poala răsăriteană sînt mult mai mari şi mai evoluate decît cele de la vest, datorită posibilităţii de valorificare complementară a resurselor agricole oferite de terasele largi ale Siretului, a resurselor pădurii şi a păşunilor din culmea alăturată. Creşterea puternică a satelor de aici a dus la formarea unor şiruri de aşezări pe distanţe de cîţiva kilometri, ca Valea Budului, Trebiş, Mărgineni, Secătura, Crihan, Sohodol, Măgura, Luizi-Călugăra. Pe contactul vestic, satele sînt mult mai rare şi mai mici, unele sate izolate involuînd pînă la dispariţie (cătunul Negel).

Depresiunea Capăta corespunde cu bazinul Pîrîului Mare, care, împreună cu afluenţii săi, a reuşit să sculpteze această mică depresiune deluroasă, lată de 3—4 km şi lungă de peste 10 km (fig. 113). Modelarea ei a fost favorizată de faciesul marnos al meoţianului. Relieful, destul de accidentat, se menţine în general sub altitudinea de 400 m, fiind dominat spre nord-vest de capătul sudic al Culmii Pietricica. Spre sud-est depresiunea este închisă de cuesta Piemontului Pănceştilor.

Adăpostirea conferă depresiunii o climă mai blîndă, scoasă în evidenţă de suprafaţa mare cultivată cu viţă de vie. Deşi marea majoritate a aşezărilor au apărut abia în secolul XIX, totuşi depresiunea a ajuns foarte bine populată, cu o densitate de peste 90 loc./km².

Piemontul Pănceştilor (Culmea Trotuşului, D. Preda, 1917) se întinde din avale de Valea Răcăciunilor pînă la valea Trotuşului şi domină Depresiunea Capăta prin partea sa cea mai înaltă, care atinge 610 m în vîrful Bobeica. Se prezintă ca un plan înclinat spre sud-est, care coboară spre confluenţa Trotuşului cu Siretul pînă la 250—300 m. Alcătuit din marne şi nisipuri pliocene, acoperite de pietrişuri pliocen-cuaternare, este bine împădurit, cu asociaţii de gorun şi carpen, sub care s-au format soluri brune luvice şi luvisoluri albice. În contrast cu partea centrală, lipsită de aşezări, versanţii dinspre văile Siretului şi Trotuşului sînt urmăriţi de ghirlande continue de sate.

Încă de la primele menţiuni documentare, din secolele XIV—XVI, impresionează numărul mare de aşezări din Subcarpaţii Trotuşului, multe datînd din perioada prefeudală. Din cele 88 de localităţi cunoscute acum, cele mai multe se concentrau, pe de o parte, într-o arie care cuprindea Depresiunea Oituz—Caşin şi extremitatea sudică a Depresiunii Tazlăului (Oneşti, Borzeşti, Grozeşti, Filipeşti, Deleni, Brătila ş.a.), iar pe de altă parte, în lungul cursului inferior al Tazlăului Sărat (Leontineşti, Prohozeşti, Bucşeşti, Băleni, Hemeeni, Şesuri). Procesul de populare şi de defrişare s-a accentuat simţitor în secolele XVII—XVIII, cu o însemnată contribuţie a populaţiei de origine ardeleană care a format 10 din cele 111 aşezări noi, menţionate acum, mai ales pe versantul estic al Culmii Pietricica (Luizi-Călugăra, Coştila, Berindeşti etc.) şi în bazinul superior al Tazlăului Mare. Cele mai multe din aşezările noi s-au format prin roire. În felul acesta din Mărgineni s-au desprins Osebiţii Mărgineni, din Faraoani—Cleja, din Popeni—Căiuţii ş.a. Din cele 174 de aşezări existente în 1803, mai bine de o treime erau sate răzăşeşti, cu o maximă densitate în partea centrală a Depresiunii

Tazlăului — Băsești, Cucuieți, Măgirești, Șesuri, Ardeoani, Poduri, Nadișa etc. (fig. 113).

În secolul XIX procesul de populare, urmat de defrișări puternice, s-a accentuat mai ales pe versanții Culmii Pietricica (Bîrzulești, Negel, Mîndrișca), în Depresiunea Capăta (Păltinata), în lungul contactului cu Munții Tarcăului (Ghidion, Căsoasa) și pe valea Trotușului, avale de Borzești (Boiștea — Galin, Mărcești ș.a.). Populația a crescut de peste trei ori (de la circa 30 000 locuitori, la sfîrșitul secolului XVIII, la 94 197 locuitori în 1912), depășind-o pe cea a Subcarpaților Neamțului. În secolul nostru a urmat o stagnare a procesului de formare a unor așezări noi, deoarece rețeaua de sate, deosebit de densă (235 în anul 1900, adică o localitate la 6,7 km²), nu a mai permis decît înființarea cîtorva cătune roite din satele apropiate (Dealul Ariei, Solomonești, Stejaru). Pierderile umane din timpul luptelor din 1917 (mai ales la Mănăstirea Cașin) și plecarea sătenilor împroprietăriți în afara Subcarpaților în 1921—1924 (din Cucuieți, Grigoreni, Scorțeni) au făcut ca, în perioada 1912—1930, sporul mediu anual să coboare la 3,4‰. O nouă etapă de dinamism demografic s-a înregistrat în 1956—1960, sporul mediu anual fiind de 24,6‰.

După 1966 procesul de socializare a agriculturii a determinat plecarea unui număr crescînd de forță de muncă din mediul rural, rezultînd o moderare a creșterii populației (6,5‰ în 1966—1977 și 9,6‰ în 1977—1980).

Numărul total al locuitorilor a ajuns la aproape 212 000, rezultînd o densitate medie de 127 loc./km². Densități foarte mari, de peste 170 loc./km², sînt caracteristice comunelor periurbane (Luizi-Călugăra, Măgura, Tîrgu Trotuș), dar în partea centrală a Depresiunii Tazlăului, mai îndepărtată de centrele urbane, se produce un fenomen de scădere a populației și a densității (Strugari, Scorțeni etc.).

Subcarpații Tazlăului se comportă astăzi ca o arie exodinamică, cu un deficit migratoriu de —7,0 pînă la —10,0‰ anual, deși aici se înregistrează una din cele mai înalte natalități din țară (19,7‰), ajungînd chiar la 23,0‰ în unele comune (Săndulești, Pîrgărești, Cleja), iar sporul natural (11,1‰) este de peste 2 ori mai mare decît cel mediu național.

În structura profesională a populației s-a ajuns la un echilibru între populația din agricultură (42%) și cea din industrie și construcții (41%). Industria a devenit principala sursă de venituri chiar a populației din cîteva comune (Tazlău, cu industrie proprie, Măgura, Tîrgu Trotuș ș.a., cu forța de muncă angajată în centrele urbane vecine).

Deplasările pentru muncă au ajuns la o intensitate deosebită, antrenînd circa 32 000 de navetiști. Ceva mai mult de jumătate lucrează în această regiune, iar cealaltă parte se deplasează spre centrele de polarizare din lungul văii Siretului (Bacău, Adjud, Răcăciuni, Sascut) sau amunte pe valea Trotușului (Comănești și Dărmănești).

Cel mai vechi oraș din Subcarpații Tazlăului, chiar reședință de ținut, a fost Tîrgu Trotuș. El a decăzut, însă, încă din secolul XVII, cînd funcțiile sale au fost preluate de Tîrgu Ocna, iar aria centrală a regiunii a rămas mult timp lipsită de un centru urban. La finele secolului XVIII și la începutul secolului XIX s-au ridicat cîteva tîrgușoare comercial-meșteșugărești — Moinești, Căiuți și Valea Rea (azi Livezi) — dintre care doar Moinești, datorită industriei petrolului a ajuns un oraș propriu-zis. Lipsa unui centru coordonator puternic a fost îndepărtată prin dezvoltarea orașului Onești

Ca în toată fîșia subcarpatică, condițiile naturale au imprimat agriculturii o structură mixtă, diversificată și un echilibru între culturile de cîmp și creșterea animalelor. La 0,92% din populația țării revine numai 0,6% din suprafața agricolă națională. Faptul că se obține 0,65% din producția agricolă a țării denotă o agricultură cu un grad de intensivitate peste cel mediu. Gradul de productivitate este, însă, foarte diferențiat, dovedind existența unor mari rezerve de creștere a producției.

Fragmentarea reliefului a făcut ca proporția terenului cultivat să fie relativ mică (31,0%), iar pășunile (17,3%) să fie peste media pe țară.

În structura culturilor de cîmp predomină porumbul (45% din arabil), acesta devenind, în comunele de la contactul cu muntele, o cultură aproape exclusivă (82% la Pîrgărești). Dar tocmai aici se obțin și producțiile la hectar cele mai mici, productivitatea porumbului crescînd în est. Grîul și secara ocupă 23% din arabil, cu o importanță mai mare în comunele din lungul văilor Trotușului și Oituzului.

Cultura sfeclei de zahăr, stimulată de apropierea fabricilor din Sascut și Roman, este practicată în comunele de pe versantul estic al Culmii Pietricica, unde depășește 10% din terenul cultivat. Cultura inului

pentru fibră s-a dezvoltat mult odată cu construirea topitoriei de la Berești-Tazlău, ajungînd să dețină, în unele comune (Scorțeni) peste 8% din terenul arabil. Cartoful este cultivat cu precădere în dealurile din nord-vest, iar legumicultura cîștigă o importanță crescîndă în luncile irigabile ale Trotușului și Tazlăului, în aria periurbană a orașului Onești, unde s-a extins și cultura în sere, utilizînd sursele industriale de căldură.

În jumătatea sud-estică a Subcarpaților Tazlăului viile ocupă 3 200 ha. În unele comune de pe versantul estic al Piemontului Pănceștilor și al Culmii Pietricica (Valea Seacă, Faraoani) funcționează o industrie a vinificației cu numeroase centre locale. Nu se dezvoltă, în schimb, la nivelul posibilităților, pomicultura, deși s-au făcut plantații masive la Pîrgărești.

Creșterea animalelor are la dispoziție 27 000 ha de pășune și 9 000 ha fînețe și se bazează în primul rînd pe fermele de tip industrial pentru creșterea bovinelor pentru lapte (la Berești-Tazlău, Ardeoani Onești ș.a) sau pentru carne (la Tîrgu Trotuș și Sănduleni), a ovinelor și păsărilor (la Ardeoani). La cele mai multe specii de animale, densitatea este superioară mediei naționale, în primul rînd la porcine (130/100 ha teren arabil). Specializări se conturează tot mai mult în unele comune, ca Ardeoani (porcine, bovine, ovine, păsări), Măgura și Măgirești (bovine și păsări), Tîrgu Trotuș (bovine și ovine). Pe plan local, se industrializează laptele (la Onești, Moinești, Faraoani, Bîrsănești, Tîrgu Trotuș și Scorțeni), precum și carnea (la Tîrgu Ocna, Onești, Moinești, Scorțeni și Pîrjol).

Resursele naturale au permis un început de industrializare mai timpuriu în comparație cu alte regiuni ale țării, materializat, pe lîngă industria extractivă, cunoscută încă din evul mediu, prin mori și velnițe cu aburi, fabrica de sticlă de la Grozești, primele distilerii de petrol de la Lucăcești și Tețcani etc., toate datînd din prima parte a secolului XIX. În a doua jumătate a secolului trecut și în prima parte a secolului nostru, s-au înmulțit fabricile de cherestea (la Tazlău, Scutaru, Grozești, Lucăcești, Onești, Căiuți, Poduri), au apărut fabrica de spirt din Tețcani, rafinăria de petrol din Lucăcești, fabrica de sticlă din Cucuieți, dar nivelul industrializării a rămas modest.

În perioada contemporană Subcarpații Tazlăului s-au transformat într-o puternică bază energetică și chimică a țării.

Industria energetică este concentrată în platforma industrială de la Borzești, care deține o cincime din producția de rafinate petroliere a țării și care asigură 5% din producția de electricitate.

Cea mai puternică ramură industrială este, însă, industria chimică (peste 50% din valoarea producției industriale globale), concentrată pe platforma petrochimică Borzești. Se obțin aici peste 98% din producția de cauciuc butadien-stirenic, 25% din cea de sodă caustică, 21% din cea de policlorură de vinil, 16% din cea de antidăunători etc. Fenolul produs aici (trei pătrimi din producția națională) este livrat cu precădere la Săvinești, pentru fire sintetice, iar alcoolii grași fabricilor de detergenți.

Industria construcțiilor de mașini este strîns legată de cerințele celorlalte ramuri industriale specifice, producînd utilaj chimic sau reparînd utilajul forestier, petrolier și agricol.

Pe baza resurselor de lemn locale s-au dezvoltat fabricile de cherestea de fag și stejar din Onești și Căiuți, iar pe seama lemnului de conifere cele de la Cașin, Poduri, Măgirești și Solonț.

Mai modestă este industria materialelor de construcții și industria sticlăriei. În orașul Onești s-a construit o unitate mare de confecții, iar la Berești-Tazlău o topitorie de in. În mediul rural s-au înființat numeroase ateliere și secții ale industriei mici, mai ales pentru confecții (la Bîrsănești, Tazlău ș.a.), tricotaje de lînă (la Scorțeni, Poduri), covoare (la Frumoasa), repansat stofe (la Ardeoani).

Municipiul **Onești** s-a dezvoltat într-o foarte favorabilă poziție economico-geografică, în partea centrală a ulucului depresionar subcarpatic, într-un punct de convergență naturală a căilor de comunicație, favorizată de colectarea de către Trotuș a trei din principalii săi afluenți — Oituz, Cașin și Tazlău — și de întinderea teraselor inferioare de confluență de 5—7 și 9—12 m.

Pe locul actualului oraș a existat satul Onești, menționat pentru prima dată la 1436 („seliștea lui Oană la Trotuș" — M. Costăchescu, 1931, I, p. 490). În pofida poziției sale optime, Oneștii nu au evoluat spre o dezvoltare urbană datorită apropierii unor așezări urbane mai vechi (Tîrgu Trotuș și Tîrgu Ocna), ca și a vestitelor iarmaroace de la Cașin. După construirea căii ferate pe valea Trotușului (1884), Oneștii preiau o parte din funcția comercială a

Caşinului, se construiesc o fabrică de cherestea (alimentată printr-o cale ferată îngustă, pe valea Caşinului), o mică distilerie de petrol, mori, o velniţă etc. dar aşezarea rămîne un sat mare, cu funcţii industrial-comerciale secundare.

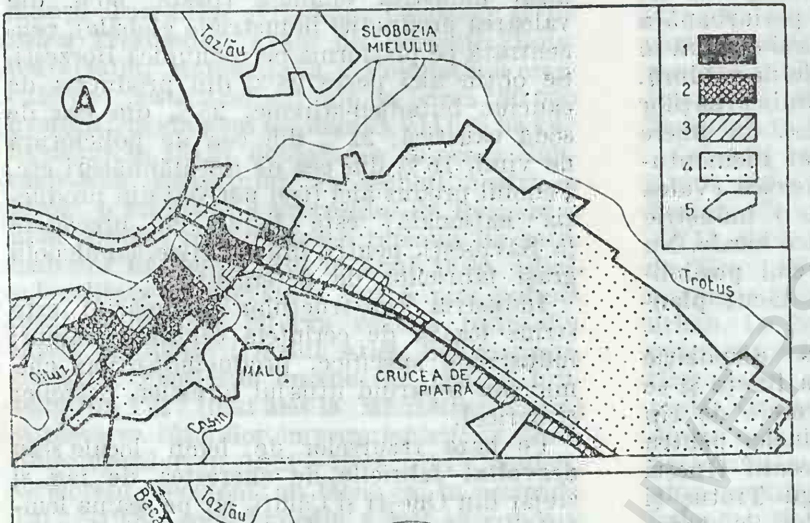

Fig. 114. Municipiul Oneşti. A. Evoluţia teritorială: *1,* Satul medieval Oneşti; *2,* extinderea în secolul al XIX-lea; *3,* în perioada 1901–1952; *4,* în perioada 1953–1986; *5,* foste sate înglobate la oraş. B. Zonele funcţionale ale municipiului: *1,* industrială; *2,* de transport; *3,* comercial-meşteşugărească; *4,* cultural-sanitară; *5,* rezidenţială; *6,* spaţii verzi.

Urbanizarea Oneştilor a început abia în anul 1953, cînd s-a decis construirea uneia din cele mai mari şi compacte platforme industriale energetico-chimice din ţara noastră — platforma industrială Borzeşti, beneficiind de posibilitatea concentrării produselor specifice regiunii subcarpatice: petrol, gaze naturale, sare, lemn şi apă industrială. Platforma industrială a fost organizată în lungul văii Trotuşului, la est de fostul sat Oneşti, ceea ce permite o bună dispersie a noxelor industriale, în condiţiile unei circulaţii predominante a maselor de aer dinspre nord-vest. Ea cuprinde rafinăria de petrol (în funcţiune din 1956), o puternică termocentrală (intrată în funcţiune în acelaşi an), un combinat chimic, specializat în produse clorosodice (în funcţiune din 1959) şi un combinat de cauciuc sintetic (din 1959), ulterior, combinatul chimic şi cel de cauciuc sintetic s-au unit, dînd naştere combinatului petrochimic. Pe lîngă acestea s-a dezvoltat şi industria construcţiilor de maşini (întreprinderea de utilaj chimic, în funcţiune din 1975), s-au construit o nouă termocentrală, cu cărbune, şi unităţi ale industriei

alimentare și ușoare. În felul acesta, municipiul Onești a devenit al doilea pol industrial al județului Bacău (fig. 114).

Construcția platformei industriale a antrenat o creștere corespunzătoare a populației (numai la Combinatul petrochimic lucrează 14 000 de persoane). Creșterea cea mai rapidă a avut loc în anii 1956–1966, cînd populația s-a ridicat de la 11 253 la 35 663 de locuitori. Ulterior, ritmul de creștere a devenit mai moderat, orașul ajungînd la 41 577 de locuitori în anul 1977 și la 59 008 în 1992. Sporul migratoriu este susținut atît de mediul rural local, cît și de personalul cu calificare superioară, originar din vechile centre industriale. În structura profesională a populației ocupate predomină cei care lucrează în industrie și construcții (69,0%), urmați de activii în învățămînt, sănătate și cultură (11,7%). Pe lîngă forța de muncă locală, municipiul Onești atrage și o foarte numeroasă forță de muncă navetistă, circa 15 000 de persoane, din care 11 500 lucrează în industrie și construcții, care se deplasează zilnic și săptămînal, mai ales pe calea ferată din lungul văii Trotușului (din comunele Ștefan cel Mare, Tîrgu Trotuș ș.a.) și din cele de pe valea Tazlăului (Helegiu ș.a.).

Orașul propriu-zis cuprinde peste 15 000 de apartamente noi și s-a construit la vest de platforma industrială, pe terasele dintre văile Oituzului și Cașinului, parțial pe teren liber (în sud-est) și parțial pe locul fostului sat Onești. Au fost înglobate în oraș și alte foste așezări rurale, unele juxtapuse intravilanului (Malu, Borzești și Crucea de Piatră), altele încă izolate, pe stînga Trotușului – Slobozia Mielului și Poiana Nucului.

Municipiul Onești, cel mai mare oraș nou din țară, a fost construit după un plan modern, cu două magistrale de tranzit (Bulevardul Republicii și Bulevardul Oituz) și alei de acces pietonal și înregistrează cei mai înalți indicatori edilitari din întreaga țară. Pe lîngă funcția industrială dominantă (zonele industriale reprezintă 65% din intravilan), orașul își dezvoltă treptat și celelalte funcții urbane: de transporturi, de învățămînt, sanitară, comercială și turistică.

Tîrgu Ocna este un oraș tipic de contact, apărut chiar pe limita dintre Subcarpații Moldovei și Carpații Orientali, pe valea Trotușului, într-un loc cu condiții favorabile, datorită dezvoltării largi a terasei de 9–12 m pe stînga văii și a prezenței unor resurse naturale variate (sare, săruri de potasiu, petrol, roci de construcție, ape minerale).

Situat într-o arie de veche locuire (așezările geto-dacice de la Titelca și Podei), Tîrgu Ocna își trage originea dintr-un sat care a înregistrat un proces treptat de urbanizare, paralel cu intensificarea exploatării sării și cu ruralizarea așezării urbane vecine, Tîrgu Trotuș, fiind considerat pentru prima dată „tîrgușor" de Dimitrie Cantemir, singurul centru de exploatare a sării din Moldova medievală. Pînă în 1781 și-a păstrat un statut special, cu o anumită autonomie, ceea ce i-a permis, în secolul XVIII și în prima parte a secolului XIX, o dezvoltare foarte rapidă, atît sub aspectul populației (de la 900 de locuitori în 1646 la 8 159 de locuitori în 1859), cît și sub aspect teritorial (de la 20 ha în 1700, la 329 ha în 1900). A urmat o fază de stagnare (în 1948 orașul avea 9 796 de locuitori) și o înviorare economico-socială în perioada contemporană, orașul ajungînd la 16 122 de locuitori în 1992. A crescut ponderea activilor în industrie și construcții (50,0% față de numai 20,4% în 1930), dar o bună parte din populația ocupată (circa 560 de persoane) lucrează în exterior, pendulînd mai ales spre platforma industrială Borzești. În prezent are o funcție industrial-meșteșugărească prin industria lemnului (mobilier), exploatarea sării, petrolului și gazelor naturale, industria ușoară (confecții, tricotaje de lînă, încălțăminte), alimentară și a materialelor de construcții. Orașul asigură legătura feroviară pentru stațiunea balneară Slănic-Moldova și are funcție balneoclimatică proprie (tratament pentru boli astmatice în salina veche și valorificarea izvoarelor clorosodice sulfuroase). Specific, sub aspect fizionomic, este aspectul de aglomerație urban-rurală, derivat din înglobarea unui număr mare de așezări vecine (Gioseni, Tisești, Mosoare, Pîrîu Boghii, Gura Slănicului ș.a.) și din conservarea unei importante proporții de spațiu verde în intravilan.

Orașul **Moinești** este situat pe linia de contact dintre Subcarpați și munte, într-o gșa relativ joasă (470 m) dintre Munții Goșmanului și cei ai Berzunțului, care permite o relație lesnicioasă între bazinul Tazlăului Sărat și Depresiunea Comănești.

Orașul are origini rurale îndepărtate, satul Moinești fiind menționat pentru prima dată în 1438. Spre finele secolului XVIII, la nord-est de sat, în lungul drumului Bacău–Comănești, a apărut un nou nucleu,

comercial-meşteşugăresc, care s-a unit, cu timpul, cu vechiul sat. În secolul XIX, pe seama accentuării exploatării petrolului şi a apariţiei, după 1840, a primelor rafinării de petrol din Moldova, populaţia a crescut simţitor — de la 2 107 de locuitori în 1859, la 4 357 în 1899. Ascensiunea a continuat şi în secolul nostru, mai ales după acordarea în 1921 a statutului de oraş, numărul locuitorilor ridicîndu-se la 8 512 în 1941 şi la 25 607 în 1992. Majoritatea absolută a populaţiei ocupate lucrează în industrie şi construcţii, dar, pe lîngă aceasta, oraşul atrage din satele apropiate un număr mare de angajaţi (peste 3 000 de persoane), datorită dezvoltării funcţiilor productive în perioada contemporană. În acelaşi timp se produce şi un flux pendulatoriu centrifug îndreptat spre exploatările petrolifere din bazinul Tazlăului Sărat.

Industria oraşului este legată de exploatarea petrolului şi a gazelor naturale, aici fiind un sediu al regiei petrolului, care activează în toată partea de nord-est a ţării, cu o serie întreagă de unităţi de întreţinere şi reparare a utilajului. Secundar se dezvoltă industria alimentară (morărit, panificaţie, produse lactate, preparate din carne), industria lemnului (mobilier), industria confecţiilor şi tricotajelor. Fiind doar cap de linie feroviară, se dezvoltă, în compensaţie, importante relaţii de transport auto, în special spre Depresiunea Tazlăului, care gravitează prin partea sa central-nordică spre Moineşti. Oraşul s-a extins mult în suprafaţă, atît prin construcţia unor cartiere noi de locuinţe (Alboteşti), cît şi prin înglobarea satelor apropiate (Văsieşti, Lucăceşti, Hangani, Dealu Mare, Lunca ş.a.).

4.2.3.3. *Subcarpaţii Neamţului*

Constituie partea cea mai nordică a Subcarpaţilor. În cuprinsul lor se individualizează Depresiunea Cracău—Bistriţa, Dealurile Corni—Mărgineni—Runcu, Depresiunea Ozana—Topoliţa şi Culmea Pleşului.

Depresiunea Cracău—Bistriţa se întinde în lungul celor două rîuri după care a fost denumită, pe o lungime de peste 60 km şi cu o lăţime pînă la 16 km. În nord, la Crăcăoani, o şa cu altitudinea de 545 m face trecerea spre Depresiunea Ozana—Topoliţa, apoi limita vestică merge în jurul altitudinii de 600 m, pe la poalele munţilor pînă la valea Nechitului. De aici urmăreşte interfluviul Bistriţa—Tazlău şi iese din nou în valea Bistriţei, la Buda. Limita estică trece pe la est de Buhuşi, pe sub Dealul Mărgineni şi pe flancurile vestice ale Măgurii Şerbeştilor şi ale Dealului Corni. Aliniamentele de aşezări uşurează mult delimitarea, chiar dacă sînt mai puţin continue decît în Subcarpaţii Tazlăului. La fel ca depresiunile de la sud, şi aceasta corespunde cu acelaşi sinclinoriu, alcătuit din roci miocene. Acvitanianul apare doar sub forma unei fîşii înguste, la contactul cu flişul, conţinînd sare gemă, săruri de potasiu şi gips, lîngă Cozla sau în sectorul pîraielor Calu şi Iapa. Burdigalianul este, de asemenea, slab reprezentat, apărînd doar în partea nordică a depresiunii, dar întinderea cea mai mare o are helveţianul, în facies marnos-grezos. În colţul sud-estic al depresiunii capătă o extindere mai mare badenianul, format din marne cenuşii-gălbui, cu intercalaţii groase de gipsuri şi lentile de sare (fig. 115).

Relieful este caracterizat prin larga dezvoltare a şesurilor şi teraselor Bistriţei şi Cracăului. Şesul Bistriţei, cu lăţimi pînă la peste 2 km, este format din trepte aluviale cu altitudini de 0,5—1, 1—2 şi 2—4 m. Între Cut şi Săvineşti, pe stînga Bistriţei, apare o terasă de 5—7 m cu lăţimea pînă la 400 m, dar o extindere mai mare are terasa de 15—20 m, a cărei altitudine scade treptat, ajungînd la Buhuşi la 5 m. Această terasă atinge o lăţime de 3 km şi este alcătuită, ca şi cea de 5—7 m, aproape în întregime din pietrişuri. Şi terasa de 35—40 m este foarte extinsă, ajungînd la 3,5 km lăţime amunte de Traian. Peste soclul ei urmează 8—10 m de pietrişuri şi apoi 8—10 m de luturi loessoide. Fragmentar apare o terasă de 50—55 m, pe dreapta Bistriţei, la Văleni, ceva mai extinsă una de 75—90 m, cu un depozit aluvionar format de 10 m pietrişuri şi peste 10 m luturi. Terasele de 100—110 m şi de 165—170 m se dezvoltă îndeosebi în afara Depresiunii Cracău—Bistriţa (I. Donisă, 1968).

Şi în lungul Cracăului treptele şesului sînt larg dezvoltate, dar terasele de 5—7 m şi de 10—15 m au o extindere redusă. Ceva mai extinsă este terasa de 25—30 m, pe dreapta Cracăului, pe cînd terasa de 35—40 m apare sporadic. În Dealul Turtureştilor şi în Dealul Vulpea se dezvoltă terasele de 75—90 m şi 100—120 m. Terase inferioare, pînă la circa 35—40 m altitudine relativă, sînt bine dezvoltate şi în lungul Cuejdiului,

al Nechitului, pe pîraiele Iapa și Calu (I. Donisă, 1968 c).

Treptele de luncă și mai ales terasele constituie terenuri favorabile pentru cultura cerealelor, cartofului, plantelor de nutreț, sfeclei de zahăr și leguminoaselor pentru boabe. Așezările omenești găsesc, de asemenea, cele mai bune condiții în lungul frunților de terasă, în apropierea izvoarelor, extinzîndu-se în aliniamente paralele cu rîurile principale: Cut și Brășăuți pe terasa de 5—7 m; Dumbrava Roșie, Săvinești, Roznov, Slobozia, Zănești, Podoleni și Costișa pe terasa de 15 m; Izvoare, Dumbrava-Deal și Traian pe terasa de 35—40 m etc. Amenajările hidroenergetice au valorificat judicios amfiteatrul de terase ale Bistriței și Cracăului, canalele de deviere din Bistrița fiind în așa fel executate încît hidrocentralele să fie amplasate în trepte pe frunțile de terasă (hidrocentrala Roznov I, pe fruntea terasei de 35—40 m). Relieful este mai fragmentat în sud-vestul depresiunii, la sud de valea Nechitului, amintind aspectul caracteristic din Depresiunea Tazlăului. Versanții sînt puternic afectați de alunecări și de eroziune, iar fragmentarea a condiționat risipirea satelor pînă la gospodării izolate. Pădurea a rămas numai în petice, prin înlocuirea cu livezi și fînețe.

În climă se resimt, pe de o parte, influențe continentale, iar pe de alta, unele influențe ale muntelui. Temperatura medie anuală este în jur de 8°C. Verile sînt calde, fără ca temperatura medie lunară să urce pînă la 20°C, iar iernile reci, încît media lunii ianuarie coboară sub —3°C. Precipitațiile se mențin în jur de 650 mm, dar în timpul verii perioadele de secetă sînt frecvente și efectul lor este accentuat de permeabilitatea pietrișurilor și a solurilor nisipoase. În lungul Bistriței se resimte manifestarea vînturilor de munte-vale (Fl. Mihăilescu, 1973).

Spre contactul cu Munții Stînișoarei, pe interfluviul dintre Cracău și Almaș se găsesc păduri în care foioasele intră în amestec cu molidul. Dealurile înalte dinspre limita depresiunii intră, de regulă, în domeniul pădurii de fag, ca pădurea de pe flancul nord-estic al Dealului Balaurului (C. Burduja, 1948) sau cea de la poala Muntelui Cozla. În etajul fagului se dezvoltă și mesteacănul (versantul nordic al Dealului Cășaria), ca și carpenul (Dealul Balaurului). Aria centrală a depresiunii a intrat în domeniul pădurii de evercinee, însă aceasta a fost aproape integral defrișată, lăsînd doar urme în toponimia locală (Dumbrava Roșie). Efectele de foehn din fața ieșirii văii Bistriței din munte, influențele continentale și permeabilitatea mare a solurilor au permis înaintarea unor elemente silvostepice (P. Enculescu, 1926).

Clima mai rece și mai continentală decît în Subcarpații Trotușului reduce mult cultura viței de vie, neînsemnate parcele de vie menținîndu-se doar pe unele frunți de terasă, bine adăpostite, din sud-estul depresiunii sau în unele bazine, închise spre nord-vest, de pe dreapta Bistriței.

În sectorul nord-vestic al depresiunii, cu o climă mai răcoroasă și mai umedă decît în restul depresiunii, la nivelul pădurii de fag predomină solurile brune luvice, trecînd spre luvisoluri albice sub pădurea mixtă de fag și conifere sau în soluri brune argiloiluviale sub pădurea de fag și evercinee. O extindere mai mare o au, însă, cernoziomurile argiloiluviale și solurile cenușii, care predomină în părțile centrală și estică ale depresiunii și pe terasele de 35—40 m. Pe treptele neinundabile de luncă sînt cernoziomuri și cernoziomuri cambice. Impermeabilitatea depozitelor argiloase din substrat a impus, pe alocuri, pseudogleizarea solurilor molice, chiar în partea centrală a depresiunii, iar pe unele culmi secundare plate și pe versanți mai puțin înclinați din restul depresiunii s-a ajuns la soluri pseudogleice luvice, greu utilizabile în agricultură. În sud-vestul depresiunii, unde peste 80% din teren este afectat de eroziune, sînt foarte frecvente regosolurile și erodisolurile (Gh. Lupașcu și colab., 1978).

Artera hidrografică principală a Depresiunii Cracău—Bistrița a suferit intervenția omului, care a deviat-o pe o lungime de peste 30 km, în vederea amenajărilor hidroenergetice, în același scop fiind amenajat și Lacul Racova, cu o suprafață de circa 1 km² și un volum de 11 mil. m³. Apa Bistriței pune, astfel, în funcțiune hidrocentralele Roznov I și II, Zănești, Costișa și Buhuși, fiecare cu o putere de 11,5—14,5 MW, totalizînd o capacitate de 67,7 MW. Sistemul de lacuri de pe Bistrița și funcționarea hidrocentralelor au modificat complet regimul hidrologic al rîului. Cursului natural i se asigură un debit minim de 2,75 m³/s, prin intermediul lacului-tampon de lîngă Piatra Neamț; prin aportul afluenților din avale la

intrarea în lacul Racova, Bistrița ajunge la un debit mediu de 19,4 m^3/s.

Cracăul are un debit mediu la vărsare de numai 1,34 m^3/s; 43% din scurgerea anuală este concentrată în lunile de primăvară și 33,5% în cele de vară. Uneori seacă aproape complet, dar la viituri debitul său poate ajunge la 380 m^3/s și se pot scurge cîteva zeci de milioane de metri cubi într-o singură viitură (față de un volum al scurgerii de 42 mil. m^3 într-un an mediu).

Apele Bistriței și Cracăului se folosesc la irigarea a circa 4 000 ha pentru legumicultură și la culturile de cîmp (Dumbrava Roșie, Zănești, Podoleni, Costișa).

Dealurile Corni—Mărgineni—Runcu constituie rama estică a Depresiunii Cracău—Bistrița și reprezintă partea cea mai puțin tipică a Subcarpaților Moldovei. Această ramă nu se prezintă ca o culme continuă, ci sub forma unor înălțimi deluroase izolate, separate prin șei largi și joase. Doar parțial sînt constituite din miocen cutat, iar la partea superioară din depozite sarmațiene. De altfel, tocmai pietrișurile și nisipurile sarmațiene au permis menținerea acestor dealuri ca forme dominante de relief. Mai bine au rezistat gresiile și conglomeratele din Măgura Șerbeștilor.

Alcătuirea geologică nu pledează categoric pentru înglobarea acestor dealuri într-o culme subcarpatică propriu-zisă, ci mai curînd într-o unitate de tranziție între Subcarpați și Podișul Moldovei („Podișul piemontan sarmatic", C. Martiniuc, 1960).

Ele formează rama estică a Depresiunii Cracău—Bistrița, dar versanții lor estici și șeile dintre ele prezintă aspecte asemănătoare celor ale Podișului Moldovei. Pe aceste dealuri precipitațiile ajung la 700 mm anual și de aceea au fost acoperite cu păduri de gorun și carpen, dar cu frecvență mare a fagului, pe culmile mai înalte și pe versanții nordici, precum și a stejarului, în părțile mai joase și pe versanții sudici (C. Burduja, 1948, 1957; C. Burduja și colab., 1973). Și astăzi pădurea se menține în bună parte.

Cele mai răspîndite sînt solurile brune luvice și luvisolurile albice, întrerupte de petice de soluri pseudogleizate (pe marnele helvețiene), rendzine (pe gresiile oolitice calcaroase din Măgura Șerbeștilor) și soluri scheletice (pe pietrișuri). Pe șaua dintre dealurile Mărgineni și Runcu continentalizarea climei a permis pătrunderea solurilor molice (Gh. Lupașcu și colab. 1978). Aceste dealuri reprezintă o arie mai slab populată, între marile concentrări de populație din valea Moldovei și din Depresiunea Cracău—Bistrița. Satele sînt relativ rare, multe destul de recente (Țolici). Uneori se mai păstrează aureolele de defrișare, ca la Runcu (fig. 115).

Depresiunea Ozana—Topolița (N. Bucur, 1954; G. Davidescu, 1969), numită și Depresiunea Neamțului (M. David, 1932) sau Depresiunea Nemțișorului (N. Popp, 1936), reprezintă una din cele mai caracteristice depresiuni subcarpatice, cu o lungime de circa 28 km și lățime de 3—14 km. Spre vest este închisă de Munții Stînișoarei prin înălțimile Poiana Comorii (858 m), Rusul Neamțului (834 m), Dealul Dobreanului (883 m), Muncelul Agapia (893 m) și Dealul Mare Văraticu (978 m). Limita între depresiune și munți se află în jurul altitudinii de 600—680 m, încît unele înălțimi mai joase, ca Dealul Filioru, deși constituite din fliș, se înscriu în nivelul subcarpatic. În sud-est, depresiunea este limitată de o serie de înălțimi ale masivului deluros Corni (Ghindăul 576 m, Dumbrăvioara 551 m, Coarnele Berbecului 469 m și Lupăria 452 m). Limita estică este marcată de capătul apusean al Dealului Boiștei, pe la circa 500 m altitudine, iar cea nord-estică trece pe la poalele Culmii Pleșului, urcînd de la 450 m la nord de Tîrgu Neamț, pînă spre 600 m în extremitatea de nord-vest a depresiunii. Linia de contact din sud-vestul depresiunii este marcată de un aliniament de așezări aproape contopite: Agapia—Filioara—Văratec—Valea Seacă—Valea Arini—Bălțătești—Ghindăoani. Și această depresiune se suprapune sinclinoriului precarpatic, în care apar diferitele etaje ale miocenului, cu predominarea helvețianului (marne cenușii și roșietice, cu intercalații de gresii, nisipuri și gipsuri, în general slab rezistente la eroziune) (fig. 116). În depozitele acvitaniene, din sud-vest, este cuprins un masiv de sare care generează apele clorurate valorificate în stațiunea balneară de la Bălțătești (fig. 116).

Partea centrală a depresiunii, cu altitudini sub 450 m, este formată din terasele și șesurile Ozanei și Topoliței. O a doua treaptă de relief este dată de interfluviile deluroase din partea central-sudică a depresiunii, cu altitudini în jur de 500—550 m. Acestea au aspectul de poduri sau culmi largi, ușor ondulate. Marginile de vest și nord-est au altitudini de 550—680 m și sînt

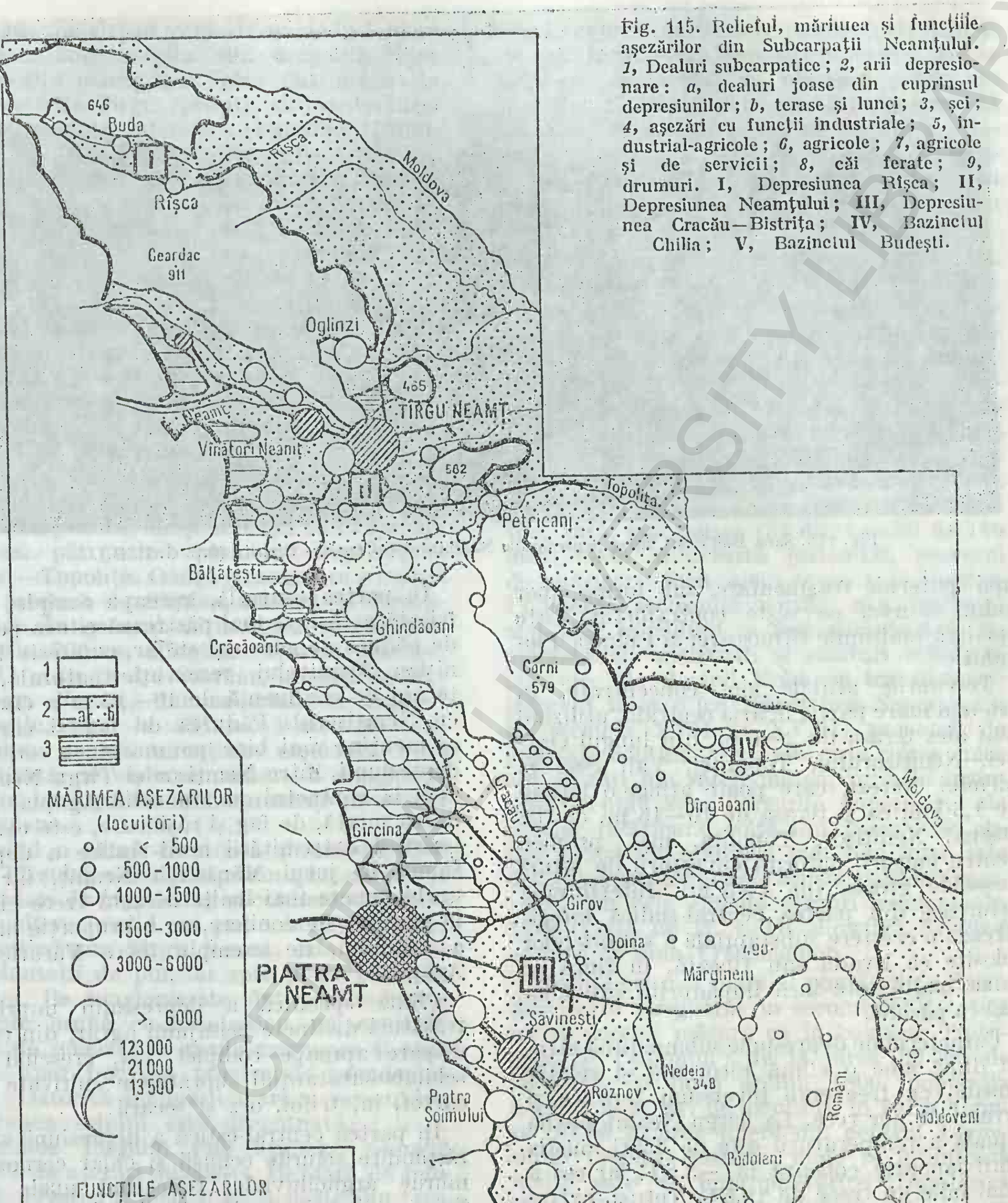

Fig. 115. Relieful, mărimea și funcțiile așezărilor din Subcarpații Neamțului. *1*, Dealuri subcarpatice; *2*, arii depresionare: *a*, dealuri joase din cuprinsul depresiunilor; *b*, terase și lunci; *3*, șei; *4*, așezări cu funcții industriale; *5*, industrial-agricole; *6*, agricole; *7*, agricole și de servicii; *8*, căi ferate; *9*, drumuri. I, Depresiunea Rîșca; II, Depresiunea Neamțului; III, Depresiunea Cracău—Bistrița; IV, Bazinetul Chilia; V, Bazinetul Budești.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

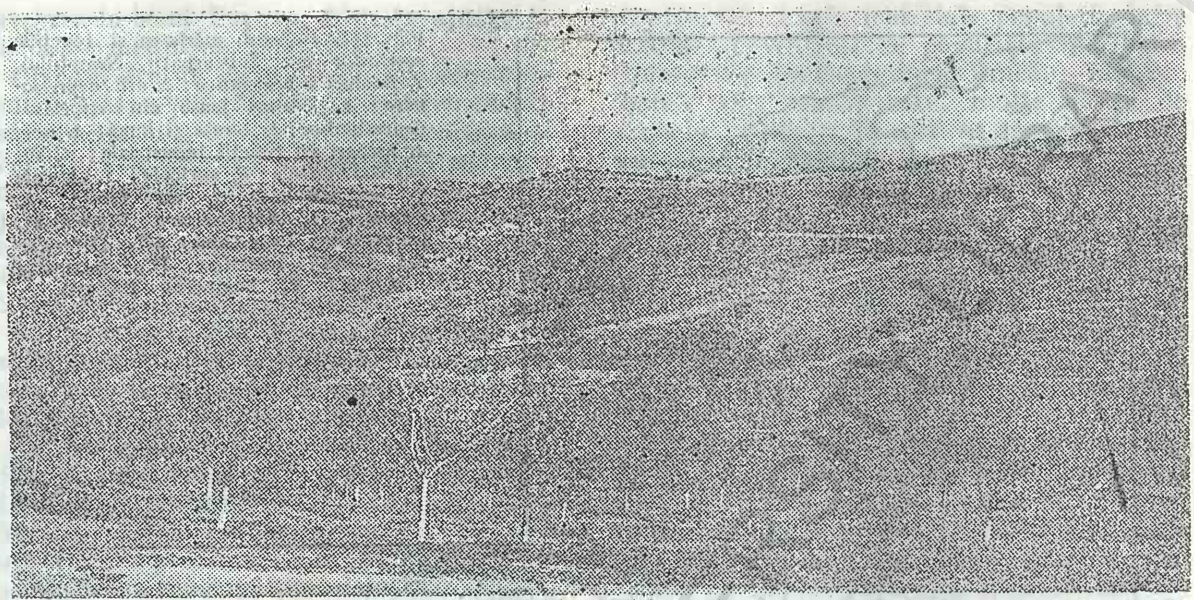

Fig. 116. Șaua Bălțătești, între depresiunile Neamțului și Cracău—Bistrița (foto C. P. B.).

mai puternic fragmentate, sub forma unor culmi scurte, ca niște contraforturi care sprijină înălțimile Stînișoarei și Culmea Pleșului.

Terenurile arabile sînt concentrate, în cea mai mare parte, în aria centrală, utilizînd mai ales terasa de 2—6 m, din lungul Ozanei, Nemțișorului, Topoliței, Văii Seci și pîrîului Netezi, care poate atinge o lățime de 1,5 km, ca și terasa de 10—15 m, de pe Ozana, Nemțișor, Topolița, mai propice pentru culturi, datorită cuverturii de luturi loessoide groase (de 4—5 m). Interfluviile deluroase din partea central-sudică înregistrează o creștere substanțială a suprafețelor folosite ca livadă sau fîneață, în timp ce rama înaltă este încă împădurită sau folosită ca pășune.

Caracterul de depresiune submontană atrage după sine o climă răcoroasă și relativ umedă, cu frecvente inversiuni termice și invazii de aer rece. La Tîrgu Neamț media anuală a temperaturii este de 8.2°C, media lunii ianuarie coboară la —3.8°C, iar cea a lunii iulie nu trece de 19.5°C. Totuși, extremele termice sînt destul de îndepărtate, cu maxime care se ridică pînă la 37°C (august 1952) și minime ce coboară pînă la —27,5°C (ianuarie 1954). Cantitatea medie anuală de precipitații este în jur de 650 mm, în partea centrală, dar crește pînă la 700 mm pe rama mai înaltă. Aproximativ 44% din precipitații se înregistrează în intervalul mai-iulie.

În partea centrală, aproape complet defrișată astăzi, se mai păstrează cîteva petice de pădure de gorun și stejar, cum este Braniștea Neamțului, rezervație naturală, pe terasa de confluență de 10—15 m a Ozanei cu Nemțișorul. Pădurea de fag și carpen se menține mai bine pe marginea estică a depresiunii, între Nemțișor și Tîrgu Neamț, apoi la contactul cu Muncelul Agapia. Pădurea mixtă, de fag și rășinoase, este caracteristică extremității nord-vestice a depresiunii, în jurul Mănăstirii Neamț, iar în unele puncte mai înalte aceasta trece chiar în pădurea de conifere, cu o proporție mare a bradului, de exemplu între Văratic și Agapia.

Clima specifică a depresiunii imprimă trăsături distincte peisajului agrar, din care dispare aproape complet via, crescînd în schimb substanțial suprafețele cultivate cu cartof, in, trifoi, orz și secară.

În partea central-estică a depresiunii sînt răspîndite solurile cenușii și chiar cernoziomurile argiloiluviale, reflectînd unele influențe climatice estice și o îndelungată antropizare. Pe interfluvii domină solurile brune luvice și luvisolurile albice, cu petice de planosoluri și soluri negre clinohidromorfe, determinate de drenajul slab și substratul marnos.

Culmea Pleșului corespunde unui anticlinal în care aflorează îndeosebi conglomerate burdigaliene, cu numeroase

elemente de șisturi verzi. În unele butoniere din axul anticlinalului sînt dezgolite chiar și depozite paleogene (Valea Catrinei de la nord-vest de Tîrgu Neamț), strate de Bisericani, menilite inferioare și marne bituminoase (T. Joja, 1941). Flancurile anticlinalului sînt formate din gresia de Moișa, de culoare cenușie-verzuie, iar la poalele nord-estice ale culmii apare o fîșie de depozite badeniene, cu lentile de sare, care generează slatinele de la Oglinzi, folosite în trecut în tratamentul balnear. Anticlinalul Pleșului încalecă peste depozitele badeniene, iar la rîndul lor acestea sînt împinse peste Platforma Moldovenească în lungul liniei pericarpatice.

Este o culme lungă de 24 km, dar îngustă, unitară și cu profil longitudinal zimțat, datorat șeilor create la obîrșiile văilor care îi brăzdează flancurile. Doar valea transversală a pîrîului Moișa a reușit să străpungă culmea, pătrunzînd pînă în Depresiunea Ozana—Topolița. O altă ștrangulare a culmii este produsă de Slatina, afluent al Nemțișorului. În general, altitudinea se menține la peste 700 m, atingînd valoarea maximă de 911 m în Dealul Ceardac, la nord de Mănăstirea Neamț, dar coborînd în capătul sud-estic, pînă la 531 m. Flancurile sînt brăzdate de văi torențiale, eroziunea fiind favorizată de slaba cimentare a conglomeratelor burdigaliene și de prezența marnelor badeniene.

Avînd o climă răcoroasă și umedă, Culmea Pleșului este aproape complet acoperită cu păduri de fag, de fag și conifere sau chiar de conifere (molid, cu puțin brad). Capătul sud-estic, spre Tîrgu Neamț, este îmbrăcat cu plantații de pin, iar spre poale chiar de salcîm. Pe conglomerate sînt predominante solurile brune eu-mezobazice, cu cantități mari de schelet. Pe rocile marnoase și argiloase apar frecvent procese de pseudogleizare. Datorită înclinării mari a versanților, eroziunea solului este accentuată.

Culmea Pleșului este aproape complet lipsită de așezări omenești. În afară de folosința forestieră, doar o mică parte din terenuri este destinată economiei pastorale.

La nord-vest de Culmea Pleșului, Subcarpații Neamțului capătă trăsături specifice, datorită îngustării accentuate a fîșiei miocenului cutat. În aceste condiții, între Rîșcuța și Suha Mare apare un sector care închide spre nord-vest Subcarpații Moldovei. Unitatea subcarpatică este aici mai intim legată de munte — dinspre contactul cu flișul carpatic coboară un contrafort, curmat de șei, format din depozite miocene, iar la nord-est de acesta, la obîrșiile opuse ale pîraielor Slătioara și Sasca Mare, se creează un uluc, cu altitudinea pînă la 600 m, dominat dinspre est de o culme mică, cu altitudine de 703 m. Totul este acoperit cu pădure de amestec (fag și molid), precum și cu pădure de conifere.

Pe lîngă dovezile de natură arheologică, vechimea populării Subcarpaților Neamțului este demonstrată de numărul mare de așezări menționate în primele acte de proprietate, din secolele XIV—XVI, majoritatea în Depresiunea Cracău—Bistrița (Blăgești, Cîndești, Orbic, Bețești, Rediu, Mastacăn, Borlești, Goșmani etc.), chiar dacă unele și-au schimbat numele (Costișa, fost Hîrlicești sau Crăcăoani, fost Pîntecești). La nord de șaua de la Crăcăoani, satele vechi sînt, însă, mai puține (24 din totalul de 110 menționate în această perioadă), procesul de defrișare fiind aici ceva mai tardiv. Popularea sectorului nordic, mai izolat și mai bine împădurit, a fost stimulată și de numeroasele mănăstiri și schituri înființate mai ales de domnii Moldovei, transformate frecvent în sate (ca Mănăstirea Neamț ș.a.). În secolele XVII și XVIII, procesul de populare continuă, mai ales prin roirea unor noi așezări din satele-matcă, primele înaintînd treptat spre cursurile superioare ale rîurilor (Slătioara, roită din Rîșca). Se obține astfel un echilibru mai bun între cele două compartimente ale Subcarpaților Neamțului, din cele 139 de așezări existente în 1789 (harta lui H. v. Otzellowitz), 34 fiind la nord de șaua Crăcăoanilor.

Ritmul cel mai mare al populării (și defrișării) este înregistrat în secolul XIX, totuși nu în aceeași măsură ca în bazinele Trotușului și Cașinului: de la circa 32 000 de locuitori, în jurul anului 1800, populația a ajuns la 91 847 de locuitori, în 1912. Acum se ocupă locurile libere din centrul Depresiunii Cracău—Bistrița, unde se înființează multe sate de împroprietărire (Dumbrava Roșie, Dochia, Doina, Traian), în care se mută și locuitorii unor sate vechi, dispărute (Troița, Vîrlani ș.a.). Continuă, în același timp, procesul de roire spontană, formîndu-se sate noi, spre obîrșiile văilor din părțile marginale: Gropi (desprins din Văratec) sau Curechiștea (desprins din Grumăzești). În 1912 se ajunge la 158 de așezări, din care 39 la nord de șaua Crăcăoanilor.

În secolul nostru, procesul de populare a fost continuu și mai rapid decît în Subcarpații Tazlăului, astfel că populația a crescut de peste două ori și a ajuns în prezent la peste 207 000 de locuitori. În prima parte a secolului, a continuat formarea de sate noi, de împroprietărire, ca Dumbrava Vale și Dumbrava Deal, acestora adăugîndu-li-se ulterior și așezări ale strămutaților din zona lacului de acumulare Izvorul Muntelui (Humuleștii Noi), fără ca să înceteze total nici crearea unor sate de poienire în părțile marginale (Pădureni ș.a.). Multe sate au ajuns, astfel, să se juxtapună, dispărînd, cel puțin în nomenclatură, unele sate vechi ca Măscătești, Bahna ș.a. Ritmul cel mai înalt de creștere a populației a fost între anii 1956 și 1966, rezultînd dintr-o suprapunere a unui proces activ de industrializare peste un spor natural cu valori ridicate.

Densitatea medie a populației (156 loc./km²) este mult mai mare decît media țării și sensibil mai mare decît în Subcarpații Trotușului, în unele comune industrializate din lungul culoarului Bistriței fiind depășit nivelul de 200 loc./km² (Săvinești și Roznov).

În perioada actuală, Subcarpații Neamțului continuă să atragă populație din exterior, datorită capacității de polarizare a orașelor Piatra Neamț și Tîrgu Neamț, sporul migratoriu fiind de 0,3°/₀₀ anual. Mediul rural are, însă, un bilanț migratoriu negativ, cu plecări masive din comunele cu o poziție mai izolată, ca Mărgineni (cu un bilanț migratoriu pînă la —34,6°/₀₀). Doar în cîteva comune, ca Mălini (cu o activitate economică puternic diversificată) sau Piatra Șoimului și Rediu (cu poziție favorabilă efectuării deplasărilor zilnice), sporul natural mai reușește să compenseze deficitul migratoriu, în timp ce unele sate izolate (Deleni, Verșești, Făurei, Micșunești, Corni ș.a.) au pierdut peste o pătrime din locuitori în ultimul sfert de veac. Totuși, în comparație cu nivelul obișnuit, populația rurală se dovedește destul de stabilă, pe acest fond distingîndu-se chiar unele așezări cu creșteri peste 50% în anii 1956—1977, datorită fie structurii economice mai evoluate (Roznov, Borlești, Ruseni, Căciulești), fie natalității foarte ridicate (Dumbrăveni, Poiana Negustorului).

Sporul natural este determinat de o natalitate viguroasă (19,2°/₀₀ în 1989) și de o mortalitate redusă (8,6°/₀₀), depășind astfel sensibil valoarea medie națională. Interesant este faptul că astăzi cele mai ridicate sporuri naturale sînt în mediul urban, datorită afluxului de tineri adulți, în timp ce în comunele mai izolate apare o tendință de îmbătrînire. În ansamblu, însă, structura pe grupe de vîrstă este caracterizată prin ponderea ridicată a populației tinere, cu deosebire în comunele cu natalitate mare din nordul regiunii (Mălini, Rîșca) și în cele care își rețin mai bine tineretul, datorită apropierii de centrele urbane — Piatra Șoimului, Rediu ș.a.

Deși nivelul industrializării este asemănător cu cel din Subcarpații Trotușului, totuși populația ocupată în industrie și construcții (45,0%) predomină aici în mod net asupra celei din agricultură (35,0%), fapt explicabil prin dezvoltarea unor ramuri industriale care necesită relativ multă forță de muncă (ca industria textilă), dar și prin rolul mai mare pe care-l dețin serviciile în orașul Piatra Neamț. Cea mai netă amprentă industrială o au orașul Buhuși și comunele cu preponderența populației ocupate în industrie, datorită navetei spre centrele apropiate, care este mai mare ca în Subcarpații Trotușului — Dumbrava Roșie, Zănești, Podoleni, Costișa ș.a.

Industrializarea rapidă, densitatea mare a populației rurale și dotarea satisfăcătoare cu facilități de transport au generat curenți de deplasare, care antrenează peste 15% din forța de muncă, mai ales spre gruparea Piatra Neamț—Săvinești—Roznov. Participarea naveliștilor la acoperirea necesarului de forță de muncă al centrelor din exteriorul Subcarpaților (Bacău ș.a.) este, însă, mai mică.

Agricultura este mai bine dezvoltată decît în Subcarpații Trotușului. Gradul de intensivitate mai ridicat este demonstrat de faptul că, la o populație egală, se obține o valoare superioară a producției agricole (0,69% din totalul național) de pe terenuri cu folosință agricolă mai restrînse (0,55% din totalul pe țară). Există și aici diferențieri interne, cu arii cu o agricultură foarte productivă (centrul Depresiunii Cracău—Bistrița) și altele cu rezultate mai modeste (sectorul de la sud-vest de valea Bistriței, cu relief frămîntat). Terenul arabil ocupă 45,9%, datorită suprafețelor mai mici lăsate pentru pădure, pășune și teren neproductiv. Forța de muncă din agricultură însumează 36 000 de persoane, revenind 43,4 activi în agricultură la 100 ha teren agricol convențional, valoare mai mult decît dublă față de media țării și care reflectă densitatea mare a

populației rurale. Dacă în comunele de pe contactul cu Carpații densitatea subzistențială atinge chiar valoarea de 100 (la Slatina și Piatra Șoimului), în schimb, în centrul Depresiunii Cracău—Bistrița (la Girov, Roznov, Zănești), cu sub 30 de activi în agricultură la 100 ha agricol convențional, se resimte în perioadele de vîrf un anumit necesar suplimentar de forță de muncă.

Necesitatea asigurării unei game cît mai largi de produse agroalimentare a impus culturi care întrunesc condiții ecologice mai puțin favorabile, de aceea orientarea către o agricultură cît mai adecvată la condițiile de mediu a dus la o reducere a dominanței excesive a culturilor cerealiere. Porumbul ocupă 30% din arabil, dar și aici își păstrează o importanță deosebită în zona înaltă, de contact cu Carpații. Cu grîu și secară se cultivă circa 20% din arabil, în proporții mai mari în comunele din sud, în timp ce în părțile mai înalte (Crăcăoani) grîul a dispărut complet din cultură.

Cartoful deține 8,7% din terenul de cultură, iar la nord de Culmea Pleșului trece chiar pe primul loc în structura terenului arabil. Specifică este și cultura inului pentru fuior, cu o pondere (4%) de aproape 6 ori mai mare decît media națională, mai ales în aria de aprovizionare a topitoriei de la Căciulești. Sfecla de zahăr se cultivă cu precădere în lungul căilor ferate (la Costișa, Podoleni) și al șoselelor (Români, Făurei, Mărgineni), prin care se alimentează fabrica de zahăr din Roman. Legumicultura este în plin progres, cu deosebire pe terenurile irigate din lungul văii Bistriței (Dumbrava Roșie, Podoleni, Costișa).

Pomicultura ia locul viticulturii în jumătatea nordică a Subcarpaților Moldovei, o adevărată specializare pomicolă conturîndu-se în sudul Depresiunii Ozana—Topolița (cu 4—7% din suprafață sub livadă la Agapia, Grumăzești și Bălțătești) și spre marginile Depresiunii Cracău—Bistrița (Ștefan cel Mare, Români). În plantațiile sistematice din comunele specializate (Bălțătești, Grumăzești, Ștefan cel Mare) predomină mărul, iar prunul a rămas pe primul loc în livezile mici, tradiționale (Borlești, Piatra Șoimului). O pondere notabilă are și părul, la Dobreni și Ștefan cel Mare. Fructele sînt industrializate în unitățile din Tîrgu Neamț, Vînători-Neamț și Bălțătești.

Zootehnia este mai dezvoltată decît în Subcarpații Trotușului, în special în comunele în care s-au construit ferme industriale pentru creșterea bovinelor pentru lapte (Bălțătești, Bodești, Girov ș.a.), a taurinelor pentru carne (Zănești), a ovinelor (Mărgineni, Vînători-Neamț). Însuși orașul Piatra Neamț este un puternic centru zootehnic, cu mari ferme de bovine, păsări și porcine. Zootehnia se bazează în primul rînd pe furajele cultivate și pe cele 19 000 ha de pășune și 6 000 ha de fîneață. La bovine (63 capete/100 ha teren agricol), ovine (150/100 ha) și păsări densitățile sînt mult mai mari decît pe plan național. O puternică industrie alimentară valorifică produsele animaliere — brînzeturi (Girov), carne și preparate de carne (Dumbrava Roșie). Creșterea tradițională a ovinelor explică dezvoltarea industriei textile a lînii, plecînd de la vechiul artizanat casnic din feudalism.

Începuturile unei anumite industrializări datează dintr-o perioadă ceva mai timpurie decît în alte părți ale Moldovei, pe baza unor resurse naturale mai variate. Așa au apărut atelierele de postav de la Mănăstirea Neamț (1852). În 1912 industria era reprezentată de o mică rafinărie de petrol (la Roznov), trei fabrici de postav, una de sticlărie, una de mobilă, șase fabrici de cherestea, patru de ceramică și cărămidă, un abator, o fabrică de alcool și 29 de mori mecanice, pe lîngă 82 de mori de apă, din care 16 numai în satul Iapa. Astăzi, deși în Subcarpații Neamțului nu trăiește decît 0,90% din populația României, se obține totuși 1,1% din producția industrială globală.

În cadrul industriei grele, cea mai importantă ramură a devenit industria chimică, care asigură 42% din producția industrială. Aceasta este concentrată pe platforma industrială Săvinești—Roznov, unde se produce întreaga cantitate de fibre poliacrilonitrilice din țară (peste 35 000 t/an), cea mai mare parte din firele poliamidice (circa 40 000 t), aproape 10% din producția de îngrășăminte cu azot (azotat de amoniu, uree), circa 30 000 t acid sulfuric etc. Industria fibrelor sintetice de aici are strînse legături de producție cu unitățile textile din regiune (Piatra Neamț, Buhuși etc.), din țară (București, Sibiu, Timișoara) și cu partenerii externi.

Industria lemnului, ramură cu vechi tradiții, are o mult mai largă distribuție teritorială, în afară de orașe, secții producătoare de cherestea funcționînd la Vînători-Neamț, Mănăstirea Neamț, Roznov (aceasta aprovizionată, însă, din exploatările de lemn din bazinul Tazlăului), Rîșca, Bodești ș.a. În

strînsă relaţie cu exploatarea lemnului şi cu deşeurile de la industrializarea acestuia este industria celulozei şi a hîrtiei. Ceva mai modestă ca nivel de dezvoltare este industria construcţiilor de maşini şi a prelucrării metalelor.

În industria materialelor de construcţii se pot menţiona producţia de cărămidă, ţiglă şi teracotă (Vînători-Neamţ, Agapia, Mălini), ca şi de prefabricate de beton (Dumbrava Roşie, Săvineşti, Roznov).

Industria textilă şi a confecţiilor este mult mai bine dezvoltată ca în Subcarpaţii Trotuşului, deţinînd 22,5% din producţia industrială. Această ramură contribuie cel mai mult la ridicarea industrială a comunelor prin unităţile de industrie mică: covoare la Bălţăteşti, tricotaje la Crăcăoani, confecţii la Bodeşti etc.

În interiorul Subcarpaţilor Neamţului nivelul urbanizării este mai scăzut, cele trei oraşe, care au o poziţie marginală, grupează circa 35% din populaţie, deşi acestea au făcut progrese mari faţă de trecut.

Municipiul **Piatra Neamţ** este cel mai important oraş din Subcarpaţii Moldovei, dezvoltarea sa fiind favorizată de poziţia economico-geografică cu condiţii urbigene optime, la contactul Carpaţilor flişului cu Depresiunea Cracău-Bistriţa, în punctul în care Bistriţa primeşte, pe stînga, afluentul său Cuejdiul, ceea ce deschide posibilităţi multiple pentru relaţiile economice, atît spre munte, cît şi spre dealuri. Privită în detaliu, aşezarea oraşului este foarte originală, vatra iniţială fiind adăpostită de înălţimi cu versanţi abrupţi, sculptate în fliş: Cernegura în sud-vest (852 m), Cozla în nord (650 m) şi Pietricica în est (531 m), în mica depresiune dintre acestea dezvoltîndu-se larg terasa de luncă de 2—4 m a Bistriţei şi terasa de 15—20 m, care faţă de Cuejdiu are o altitudine relativă de numai 10 m. Această terasă are o frunte abruptă (permiţînd fortificarea în trecutul istoric) şi importante resurse acvifere freatice. Clima de adăpost, ferită de vînturi, cu amplitudini termice relativ mici şi precipitaţii moderate, pădurea de fag şi molid, bine conservată pe versanţii înconjurători (parţial refăcută, prin plantaţii de pin pe Pietricica şi Cozla) şi apele minerale clorosodice de la poalele muntelui Cozla, adaugă valenţe balneoclimatice aşezării (I. Donisă, P. Poghirc, 1968).

Piatra Neamţ este un oraş apărut în prima parte a feudalismului, în mijlocul unei arii de veche populare. Numeroase descoperiri de aşezări întărite ale geto-dacilor, pe înălţimile din jur, cum sînt cetatea de pe Bîtca Doamnei, cea de pe Cozla şi cea de pe piciorul Boluhoaia (N. Gostar, 1965) susţin ideea, acceptată de majoritatea istoricilor, că aici a existat antica aşezare Petrodava, înscrisă pe harta lui Ptolemeu. Faptul că pe Bîtca Doamnei au fost descoperite urme feudale din secolele XII—XIII (C. Scorpan, 1965), că prima menţiune a oraşului, din 1388—1391, este sub forma *Piatra lui Crăciun* şi existenţa în imediata apropiere a vechiului sat al Tătăraşilor (C. Cihodaru, 1960) sînt tot atîtea argumente pentru admiterea existenţei aici a unui centru urban anterior formării statului feudal modovenesc, probabil nucleu al unei formaţiuni politice locale, axată pe valea Bistriţei. Vechimea funcţiei sale politico-defensive, în faţa trecătorilor spre Ardeal, s-a transpus ulterior în organizarea de către Ştefan cel Mare a unei curţi domneşti, menţionată pentru prima dată în 1491 (C. Turcu, 1937), curte care administra şi cel mai mare ocol domnesc din Moldova medievală, cu 32 de sate (D. Ciurea, 1965).

Ca majoritatea oraşelor medievale moldoveneşti, Piatra a fost formată iniţial din două nuclee, strîns legate unul de celălalt: curtea domnească fortificată, pe terasa de 15—20 m (acolo unde astăzi se ridică liceul „Petru Rareş") şi cartierul comercial-meşteşugăresc, pe terasa de luncă, dezvoltat pe malul drept al Cuejdiului, în lungul fostei Uliţe Vechi (str. Ana Ipătescu de astăzi). În secolul XVII are loc procesul de urbanizare şi de cuprindere treptată în oraş a vechiului sat Mărăţei, de pe stînga Cuejdiului, în paralel cu creşterea importanţei funcţiilor productive, în special a prelucrării lemnului, cu bresle bine închegate, cum a fost breasla butnarilor din Mărăţei, menţionată în 1665 (I. Şimanschi, 1969) (fig. 117A). În secolul XVIII intensificarea exploatării lemnului şi a plutăritului în bazinul Bistriţei, ca şi preluarea funcţiei de reşedinţă de ţinut duc la depăşirea de către Piatra a Tîrgului Neamţ, populaţia atingînd 1 245 de locuitori în 1774 şi 2 020 de locuitori, în 1790. Acum se conturează, în funcţie şi de caracteristica spaţiului construibil, începutul unei evoluţii teritoriale tentaculare, cu extinderi în cartierul Precista (în jurul drumului spre Bicaz), pe valea Cuejdiului, amunte de nucleul vechi (cartierul Bordeie) şi pe glacisul de la poalele Cozlei, spre suburbia

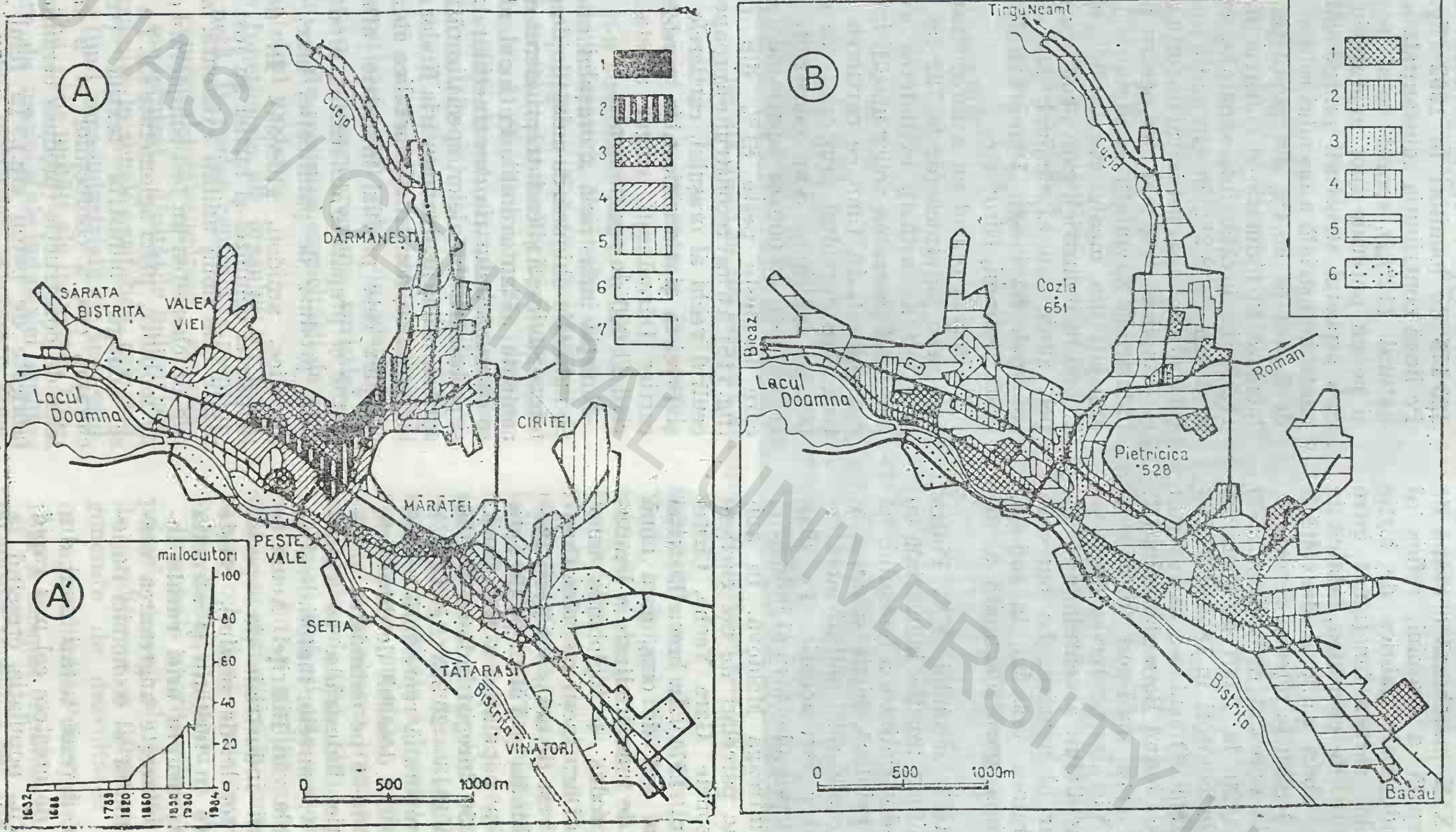

Fig. 117. Municipiul Piatra Neamț. A. Evoluția teritorială: *1*, nucleul urban din secolele XIV–XV; *2*, extinderi în secolele XVI–XVII; *3*, în secolul XVIII; *4*, în secolul XIX; *5*, în perioada 1901–1944; *6*, în perioada 1944–1986; *7*, foste sate înglobate la oraș. A'. Evoluția numărului de locuitori. B. Zonele funcționale: *1*, zona industrială; *2*, de transporturi; *3*, comercial-meșteșugărească; *4*, administrativ-cultural-sanitară; *5*, rezidențială; *6*, spații verzi.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Valea Viei (harta lui H. von Otzellowitz, 1790). Secolul XIX marchează o etapă de creștere mai rapidă a orașului, reflex al începuturilor industriale (fabrica de hîrtie a lui Gh. Asachi, care a funcționat între 1841 și 1867, fabrici de cherestea, fabrică de bere, moară cu aburi ș.a.), al dezvoltării comerțului și al legării la rețeaua feroviară, în 1885. Populația a crescut de la circa 2 500 de locuitori în 1820, la 3 007 de locuitori în 1832, 12 100 de locuitori în 1859 și 17 765 de locuitori în 1899. Orașul s-a extins mai ales spre vest, pe Cîmpul Borzoghianului (R. Semaca, 1938), spre nord-vest (unde este înglobată Valea Viei), și pe terasa de 10 m de pe stînga Cuejdiului, accentuîndu-se aspectul tentacular al așezării. La oarecare distanță de marginea orașului, în sud-est, s-a construit prima gară (denumită astăzi Gara Veche).

În prima parte a secolului XX, Piatra Neamț și-a amplificat funcția industrială cu noi unități de industrializare a lemnului, cu două fabrici de celuloză, hîrtie și mucava, o fabrică de tricotaje, mici unități metalurgice, un laborator farmaceutic. Pe plan regional a devenit primul centru al industriei cherestelei din întreaga Moldovă. În anii 1921—1924 se fac parcelări de noi cartiere de locuințe în zonele Gara Veche, Ciritei ș.a. (Gh. Verșescu, 1971). În lunca Bistriței s-au construit, la sud de oraș, gara nouă (1901) și unități de industrializare a lemnului. Acum s-a produs și înglobarea unor sate apropiate, ca Dărmănești pe valea Cuejdiului, Sărata la vest de oraș, Vînătorii Pietrei la sud-est, Chindia și Văleni pe dreapta Bistriței. Creșterea populației a fost, însă, mai lentă, în 1930 înregistrîndu-se 25 100 de locuitori, iar în 1948 — 26 303 (fig. 117A').

Perioada contemporană reprezintă o fază de evoluție a orașului deosebit de dinamică, dezvoltarea bazîndu-se pe extinderea și diversificarea funcției industriale, pe valorificarea complexă a resurselor materiale și de forță de muncă ale văii Bistriței. Acum se ridică aici ramuri industriale (în special chimia și construcțiile de mașini), crește rolul de polarizare în teritoriu și atracția exercitată de oraș asupra ariei rurale înconjurătoare, se adîncește angrenarea orașului în sistemul unitar al economiei naționale (fig. 117A).

Piatra Neamț a devenit astăzi unul din orașele cu ritmul de creștere cel mai rapid dintre orașele țării, populația crescînd la 32 648 de locuitori în 1956, 45 925 de locuitori în 1966, 78 100 de locuitori în 1977 și 123 175 de locuitori în 1992 (fig. 117A'). Pe lîngă contribuția substanțială a sporului natural (12‰), sporul total se bazează și pe un puternic spor migratoriu (13‰). Sub aspectul structurii profesionale, dominanta industrială a orașului este evidențiată de faptul că 60,4% din populația ocupată lucrează în industrie și construcții, față de 11,3% în învățămînt, sănătate, cultură și artă sau de 8,2% în circulația mărfurilor. Cu toate acestea, necesarul de forță de muncă este suplimentat, mai ales pentru platforma industrială Săvinești, de aproape 17 000 de angajați din mediul rural (din care peste 13 000 în industrie), care pendulează centripet, zilnic sau săptămînal, provenind din comunele Săvinești, Dumbrava Roșie, Bodești, Dobreni, Girov etc.

Teritorial, orașul nu a înregistrat o creștere prea puternică (de la 722 ha în 1944, la 1 350 ha astăzi), extinderea avînd loc mai mult pe seama noilor unități industriale din sud-est, în timp ce cartierele rezidențiale s-au dezvoltat prin creșterea în densitate și înălțime. S-au construit, pînă în 1984, peste 32 000 de apartamente noi, în care locuiește peste 81% din populație (fig. 118). Au fost reconstruite aproape integral centrul vechi al orașului, cartierele Mărăței și Precista și s-a ridicat, în nord-est, noul cartier Dărmănești, singur acesta cuprinzînd 11 000 de apartamente.

Funcția industrială a orașului este axată pe industria chimică, cu unitățile de pe platforma Săvinești și cu întreprinderea de medicamente „Plantavorel". Pe locul al doilea se situează industria construcțiilor de mașini și prelucrării metalelor, specializată în utilaj agricol, utilaj pentru industria firelor și fibrelor sintetice, construcții metalice etc. Foarte complex este profilul industriei alimentare (carne și preparate din carne, produse lactate, produse de panificație, bere, băuturi alcoolice, amidon, glucoză). În domeniul industriei celulozei și hîrtiei au fost modernizate cele două unități existente, iar fabricile de cherestea au fost completate cu secții de mobilier, plăci aglomerate ș.a. La acestea se adaugă industria textilă (tricotaje, ciorapi), cea a confecțiilor și a materialelor de construcție (produse ceramice, prefabricate de beton etc.). În felul acesta, peste 43% din producția industrială a

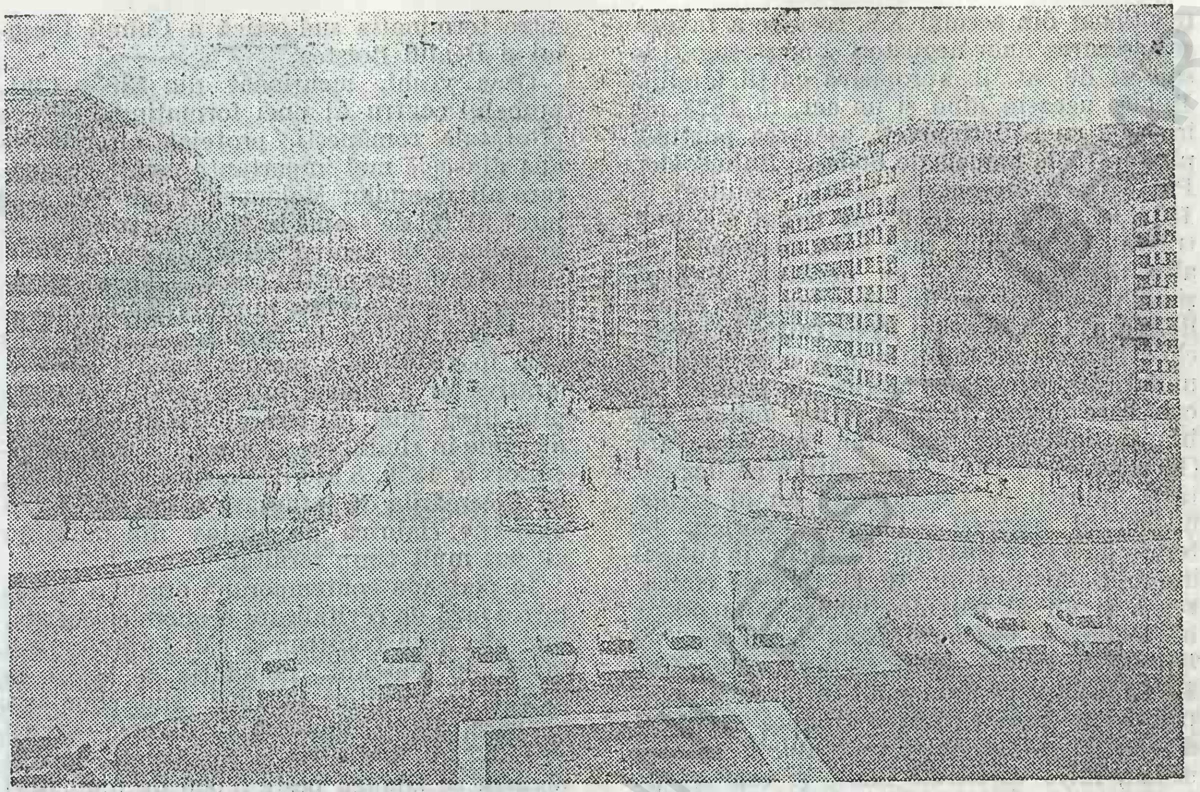

Fig. 118. Aspect din zona centrală a municipiului Piatra Neamț (foto C. P. B.).

județului Neamț este concentrată în orașul reședință.

Orașul și-a consolidat foarte mult funcția politico-administrativă, mai ales după reînființarea județului Neamț, în 1968, și funcția cultural-școlar-sanitară. S-au organizat un teatru al tineretului, muzee (de istorie, artă, științe ale naturii), numeroase licee de specialitate (de chimie, industrializare a lemnului etc.), s-a construit o nouă clădire a spitalului ș.a. Funcția turistică a orașului este concretizată prin rolul de placă turnantă pentru întreaga regiune turistică a Neamțului și de creșterea capacității de cazare în hoteluri moderne.

Zonele funcționale ale orașului nu au o detașare netă. În partea centrală se menține nucleul comercial-meșteșugăresc, sistematizat și modernizat. Unitățile industriale sînt distribuite în zonele periferice, cele mai compacte fiind zona industrială din sud-estul orașului (cu noile unități ale industriei constructoare de mașini și ale industriei lemnului) și platforma industrială Săvinești. Zone industriale mai mici se disting în jurul Gării Vechi, în lungul Bistriței, în cartierul Dărmănești și în periferia vestică (fig. 117B). Instituțiile culturale, școlare, administrative și sanitare se grupează cu o densitate maximă în zona central nord-vestică, la poalele parcului de pe Muntele Cozla. Orașul a făcut progrese mari și pe plan edilitar, prin generalizarea alimentării cu apă în sistem centralizat, extinderea încălzirii centrale la marea majoritate a locuințelor, sistematizarea tramei stradale, extinderea spațiilor verzi și organizarea transportului în comun cu autobuzele (fig. 118).

Orașul **Buhuși** este o așezare urbană dezvoltată într-o poziție geografică intermediară, aproximativ la jumătatea distanței dintre cele două orașe mai vechi de pe valea Bistriței, Bacău și Piatra Neamț.

Premisele apariției sale se conturează în primele decenii ale secolului XIX, în faza de proliferare a tîrgușoarelor comerciale, generate de dezvoltarea producției-marfă în agricultura Principatelor Române. În 1819 a început organizarea unor iarmaroace pe moșia vechiului sat Bodești (București),

menţionat din secolul XV, ceea ce a favorizat aşezarea unor negustori şi meşteşugari la sud-est de sat, în apropierea curţii familiei Buhuş, aceasta dînd şi un act, în 1823, de învoială cu noii tîrgoveţi, aşezarea purtînd, pînă în 1855, numele de Bodeştii Buhuşoaiei. Populaţia a crescut de la 313 locuitori în 1832, la 1 873, în 1859, iar tîrgul s-a unit treptat cu vechiul sat. Spre deosebire de alte tîrguşoare care au decăzut, Buhuşii şi-au valorificat poziţia pe noua cale ferată de pe valea Bistriţei construită în 1885, chiar în acest an înfiinţîndu-se o importantă unitate industrială — fabrica de postav Alcaz, care devine treptat prima unitate din branşa industriei lînii din întreaga ţară (L. Georgescu, 1941). În legătură cu dezvoltarea fabricii se construieşte un al treilea nucleu al aşezării — Colonia Fabricii, pe terasa de 5 m a Bistriţei. În sfîrşit, în timpul împroprietăririlor din 1921—1924 se conturează şi un al patrulea nucleu component al aşezării — Cartierul Nou, pe terasa de 55—60 m, la sud-est de cartierul comercial. Deşi oraşul a evoluat mult în direcţia compactării, şi astăzi fruntea abruptă a terasei de 55—60 m marchează un hiatus în ţesutul urban, între cartierele înalte şi cele de pe terasa joasă. În secolul nostru populaţia a continuat să crească, de la 3 300 de locuitori în 1899, la 21 671 de locuitori în 1992 (inclusiv localităţile componente — Ciolpani, Mocani, Runcu, Marginea, Orbic). Populaţia ocupată în industrie şi construcţii are o pondere deosebit de ridicată (75,4%); în structura pe sexe predomină în mod net femeile. În perioada contemporană, deşi a continuat dezvoltarea industriei textile şi a confecţiilor, care reprezintă 55% din valoarea producţiei industriale, s-a urmărit o dezvoltare mai complexă a industriei, în special a celei energetice, alimentare, a lemnului şi materialelor de construcţii.

Tîrgu Neamţ este aşezat într-o foarte bună poziţie geografică pe valea Ozanei, între terminaţia sud-estică a Culmii Pleşului şi Dealul Boiştea.

Oraş vechi, menţionat din 1388—1391, probabil centru al unei formaţiuni politice prestatale româneşti, protejat ulterior de una din cele mai importante cetăţi de apărare ale domnilor Moldovei, Tîrgu Neamţ a jucat un rol de seamă în Moldova medievală, în calitate de centru administrativ al ţinutului Neamţ, de centru comercial şi meşteşugăresc. Ajuns în 1749 în proprietatea mănăstirii Neamţ (de la care s-a răscumpărat abia în 1870), şi-a pierdut funcţia administrativă şi a rămas într-o relativă izolare prin lipsa unei căi ferate; Tîrgu Neamţ se menţine în rîndul oraşelor mici (7 257 de locuitori în 1859, 8 948 de locuitori în 1948), iar încercările de înfiinţare a unei industrii moderne (fabrica de postav din 1853) nu au dat mult timp rezultat.

În perioada contemporană oraşul a intrat într-o fază de revitalizare economico-socială, mai ales prin construirea căii ferate care îl leagă de Paşcani. Populaţia a ajuns la 22 221 de locuitori în 1992. Din populaţia ocupată, 39,5% lucrează în diverse servicii şi 41,3% în industrie şi construcţii, dar la aceasta se adaugă peste 5 000 de muncitori care pendulează din comunele apropiate.

Funcţia industrială este orientată prioritar spre industria textilă (volvatir, fire semipieptănate, covoare), industria confecţiilor, a blănăriei, a lemnului (mobilă-corp, mobilă sculptată, scaune, cherestea, butoaie), industria alimentară (brînzeturi, semiconserve de fructe, preparate de carne), industria materialelor de construcţii şi industria cauciucului. Specifică este şi funcţia turistică, atît datorită obiectivelor de interes cultural-istoric din oraş (Cetatea Neamţului, casa natală a lui I. Creangă), cît şi rolului deţinut în circulaţia turistică din întreaga Depresiune Ozana—Topoliţa. În structura oraşului este specifică concentrarea mai multor foste aşezări rurale în jurul nucleului urban propriu-zis (Humuleşti, Ţuţuieni, Condreni, Pometea).

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

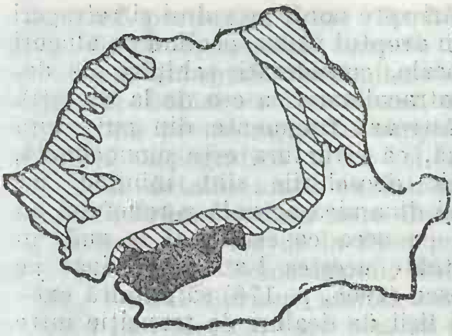

5

PIEMONTUL GETIC

5.1. Relieful. Geneza și trăsăturile generale

Începutul cunoașterii geografice a Piemontului Getic — în primul rînd ca unitate de relief — este relativ tîrzie și coincide cu introducerea în literatura geografică românească atît a termenului de piemont, cît și a numelui de Piemont Getic (V. Mihăilescu, 1946) și poate că nici una dintre marile unități geografice nu a fost atît de bine caracterizată genetic prin însuși numele care i-a fost atribuit cum este Piemontul Getic. Adoptarea numelui cu peste patru decenii în urmă reflectă, pe de o parte, gradul de adîncire a cunoașterii geografice a teritoriului, iar pe de altă parte necesitatea de a se indica prin nume un conținut mai precis și mai complet decît puteau indica numele de *Platformă pericarpatică olteană*, *Platformă Getică*, *Podișul Getic*, folosite curent în manualele și cursurile vremii. Numele de *Piemont Getic* exprimă nu numai poziția unității în aria getică din fața și la marginea sudică a Carpaților Meridionali, ca treaptă de trecere între munți și Cîmpia Dunării, dar într-o mare măsură și unele trăsături morfogenetice.

Modul de utilizare a acestui nume în ultimii 35—40 de ani arată că noțiunea de piemont nu este exclusiv geomorfologică, ci a căpătat un conținut mai larg, un conținut complex, geografic. Ca realitate geografică piemontul este în primul rînd un *cadru sau un complex teritorial* în cuprinsul căruia se manifestă fenomene relativ diferite (ca natură și proporții) în raport cu cele obișnuite în regiunile muntoase și de cîmpie alăturate (T. Morariu, V. Mihăilescu, 1973, p. 10—11).

Sub numele de Piemont Getic este cuprinsă, așadar, unitatea geografică a cărei întindere nu coincide cu ceea ce genetic ar corespunde cu piemontul format la poalele Carpaților Meridionali. Numele este atribuit numai părții păstrate ca formă de acumulare piemontană (sau piemontul relict), de vîrstă villafranchiană (V. Mihăilescu, 1966), separată de munte prin apariția ulterioară a Subcarpaților Getici, ca urmare a distrugerii cuverturii piemontane și scoaterii în evidență a structurilor subcarpatice (L. Badea, 1973). Influența Carpaților (care a fost hotărîtoare pentru formarea cîmpiei piemontane inițiale de la sud) s-a menținut, de asemenea determinantă (în condițiile nou-create) și pentru evoluția ulterioară a piemontului (distrugerea lui parțială), devenit podiș piemontan supus fragmentării, o unitate bine delimitată și individualizată geografic. Piemontul Getic prezintă caractere evidente de tranziție între munte și cîmpie, nu numai din punct de vedere geomorfologic și sub raportul condițiilor și resurselor naturale, ci și sub acela al utilizării și valorificării lor, al dezvoltării rețelei așezărilor și al aspectului peisajelor, în foarte mare măsură modificate de om.

Pornind de la aceste considerente, limitele Piemontului Getic sînt acelea care arată, pe de o parte, pînă unde se întinde cuvertura piemontană formată în faza villafranchiană a evoluției reliefului (cea pe care s-a grefat ulterior un anumit relief, indiferent dacă există sau nu o materializare morfologică clară a limitelor lui), iar pe de altă parte, care este extensiunea unui anu-

45 — c. 674

mit tip de peisaj umanizat, diferit de peisajele specifice Subcarpaţilor şi cîmpiei, deşi din multe puncte de vedere se aseamănă cu acestea amîndouă, constituind ceea ce s-a numit adesea o unitate sau o regiune de tranziţie.

Piemontul Getic se întinde între Dîmboviţa şi Dunăre, dar în extensiunea lor formaţiunile piemontane nu se opresc la cele două văi. Depunerile piemontane de aceeaşi vîrstă se găsesc şi la vest de Dunăre, în Iugoslavia, pe marginea Podişului Miroč, ca şi la est de Dîmboviţa, păstrate în ariile sinclinale din Subcarpaţii Prahovei. Limita de est, pe Dîmboviţa, este stabilită nu numai în funcţie de extensiunea cuverturii piemontane, ci şi pe considerente structurale şi de evoluţie a reliefului (determinate de schimbările care se produc în stilul şi modul de desfăşurare a structurilor subcarpatice). În vest limita este reprezentată de Dunăre pe o porţiune de numai 25 km, iar în continuare spre nord-est, pînă la Motru, aceasta este precizată de culoarul depresionar Bala—Drobeta-Turnu Severin, sculptat între Podişul Mehedinţi şi Piemontul Motrului, şi anume de şirul de cueste în unghi, destul de fragmentate, care delimitează în est aceste depresiuni (L. Badea, Mihaela Dinu, 1974; Al. Şchiopoiu, 1982).

Limita spre Subcarpaţi este stabilită tot în lungul şirului foarte festonat de cueste care indică cele mai nordice resturi ale piemontului villafranchian, dar numai parţial este foarte clară pentru că gradul de înaintare a eroziunii variază foarte mult local. Numai pe alocuri limita corespunde cu cuestele care închid spre sud unele depresiuni intracolinare. De la Motru limita urmăreşte versantul drept, abrupt, al văilor Tismanei şi Jiului pînă la sud de Rovinari, de unde trece în lungul cuestei Cioianei pînă la Gilort. Între Gilort şi Olt, ca urmare a fragmentării reliefului în culmi paralele şi a menţinerii formaţiunilor pliocene în structură monoclinală care a favorizat apariţia unei întregi succesiuni de cueste în unghi (înscrise pe intercalaţiile nisipoase şi de pietrişuri), este dificil de stabilit o limită tot atît de sigură ca la vest de Gilort. Nu peste tot cele mai nordice resturi din cuvertura piemontană sînt marcate de cueste bine înscrise în relief spre a da o limită morfologică clară (fig. 120).

Faptul că pe culmile deluroase imediat de la nord de această limită cu mers în zig-zag (cu înaintări spre nord, pe culmi şi retrageri spre sud, în dreptul văilor, ocolind pe alocuri lărgirile locale, considerate schiţări ale depresiunii intracolinare, ca cea de la Sineşti), se mai păstrează fragmente din cuvertura piemontană, că structura este monoclinală, că litologic deosebirile sînt minime, iar aspectele şi dinamica actuală a reliefului au asemănări cu ceea ce este mai la sud, în piemont, toate acestea l-au determinat pe V. Mihăilescu (1966, p. 176) să admită existenţa unei fîşii de dealuri de tranziţie între Piemontul Getic şi Subcarpaţi, dar care se integrează în unitatea mare de relief a Subcarpaţilor. Într-o astfel de situaţie se află mai ales culmile dintre Cerna şi Olt într-o fîşie de 8—10 km, pe aliniamentul localităţilor Copăceni—Popeşti—Băbeni.

La est de Olt, limita are acelaşi mers frînt cu avansări spre nord, pe culmi, şi retrageri spre sud, pe văi, aşa cum sînt dispuse cuestele în unghi pe aliniamentul Curtea de Argeş — Retevoieşti — Mihăeşti — Cîndeşti.

Şi în această parte estică se observă aceeaşi trecere treptată de la piemont la Subcarpaţi şi în acelaşi mod se pune problema dacă se poate vorbi de o fîşie de dealuri de tranziţie (la contactul dintre cele două unităţi), ce-ar putea fi definită şi delimitată ca atare. Mai ales culmea dintre Olt şi Topolog (Dealul Negru), acoperită de depozite piemontane pînă în dreptul văii Sîmnicului, poate face obiectul unei astfel de discuţii, dar dacă din punctul de vedere strict al genezei şi evoluţiei reliefului limita trebuie pusă la valea Sîmnicului, considerentele geografice de ansamblu limitează Piemontul Cotmenei la Topolog.

Nici limita sudică a Piemontului Getic nu este suficient de clară pe toată întinderea sa din vestul Olteniei pînă la Dîmboviţa. Ţinînd seama de evoluţia cuaternară a întregii arii getice, de faptul că aceasta a funcţionat ca un întins spaţiu piemontan uşor diferenţiat sub influenţa manifestărilor variate ale proceselor neotectonice şi mai ales ale acţiunii reţelei hidrografice, este de înţeles că nu ne putem aştepta la un contact uniform între Piemontul Getic şi cîmpia de la sud, cu atît mai mult cu cît această cîmpie aparţine aceleiaşi arii de acumulare piemontană şi, în ciuda prelucrărilor fluviatile mai noi, îşi păstrează evidente caracterele de cîmpie de acumulare piemontană (fig. 120).

Pe toată porţiunea dintre Dunăre şi Desnăţui, Dunărea, formînd terasele din Oltenia, a tăiat abruptul care limitează spre sud Piemontul Bălăciţei. Mai la est, piemontul se continuă pe nesimţite în cîmpie printr-o suprafaţă topografică unică şi numai o analiză de detaliu arată că într-o fişie de cîţiva km lăţime situată între Craiova (Cîrcea) şi Balş se trece de la Piemontul Olteţului la Cîmpia Romanaţului. Între Olteţ şi Olt, Dealul Şarului marchează evident o limită morfologică, care însă se continuă, la est de Olt, tot printr-o fişie de tranziţie (argumentată numai prin detalii geomorfologice), ce se situează cu aproximaţie de-a lungul căii ferate Slatina–Corbu (L. Badea, Cornelia Stăncescu, 1960).

Denivelarea dinspre valea Argeşului nu lasă nici o îndoială asupra limitei sudice a Piemontului Cîndeşti între Piteşti şi Găeşti, dar existenţa teraselor întinse şi coborîrea lor gradată spre sud şi est, pînă se confundă cu cîmpia, nu au făcut posibilă apariţia unei denivelări pe care să se poată stabili fără ezitări o limită clară între piemont şi cîmpie. Argumentele geomorfologice aduse de D. Paraschiv (1965) îndreptăţesc a rămîne cu limita la valea Cobiei, ceea ce, din acest punct de vedere, ar însemna extinderea cîmpiei piemontane Tîrgovişte–Ploieşti la vest de Dîmboviţa şi, în acest fel, apariţia unei subdiviziuni noi, aceea a Cîmpiei Picior de Munte. Totuşi, după ambianţa generală şi modul de utilizare a terenurilor, se include piemontului şi prelungirea sud-estică, pînă la Gura Şuţii, a teraselor din latura sud-estică a Piemontului Cîndeşti.

Genetic şi structural, Piemontul Getic aparţine Depresiunii Getice, în care procesul de sedimentare început încă din senonian avea să continue, cu variaţii mari, pînă în cuaternar, stimulat de accentuarea continuă a Avanfosei Carpatice, dar ceea ce interesează în mod special pentru formarea lui se reduce la faza de încheiere a ciclului de sedimentare pliocen. Punctul de referinţă pentru începutul genezei piemontului trebuie considerat momentul de „linişte" din ultima parte a pliocenului, dinaintea manifestării puternice a mişcărilor valahice, cele care au avut efecte determinante pentru stabilirea direcţiei de evoluţie a acestei noi unităţi de relief adăugată la edificiul carpatic al teritoriului ţării. Depunerile de molasă ale Depresiunii Getice nu sînt limitate la falia pericarpatică – luată ca limită între Orogenul Carpatic şi Platforma Valahă, aceasta fiind acoperită cu o stivă groasă (ce se reduce spre Dunăre), alcătuită din formaţiuni ce încep cu transgresiunea din tortonian şi se încheie cu regresiunea roma nian-cuaternară. Acumulările piemontane încheie, aşadar, acest ciclu (marcînd exondarea întregii arii getice) şi se extind atît pe Avanfosa Carpatică, cît şi pe Platforma Valahă, iar pentru aprecierea genezei piemontului şi a resurselor geologice ale acestuia trebuie luată în considerare întreaga arie getică, indiferent de caracterele fundamentului pe care se află (fig. 119).

Stiva de roci a Depresiunii Getice are grosimi de mii de metri dar procesul de acumulare nu a fost continuu. Există numeroase discontinuităţi cu caracter regional, care arată neuniformitatea mobilităţii tectonice a fundamentului şi variabilitatea în timp a extensiunii Bazinului Getic şi a condiţiilor de sedimentare, de la cele de mare adîncă pînă la cele litorale grosiere, transgresive, lagunare, lacustre de mică adîncime şi de mlaştină, fapt reflectat şi de existenţa unor zăcăminte minerale formate în astfel de condiţii.

Formaţiunile paleogene arată că în întreaga Depresiune Getică acumularea s-a produs în condiţii de calm tectonic, iar mişcările savice de la sfîrşitul paleogenului nu au produs deformări plicative. Numai în tortonian, concomitent cu o transgresiune de proporţii mari, diastrofismul stiric schiţează structurile cutate, cunoscute la zi în Subcarpaţii Getici. Cu toate acestea, numai mişcările moldavice din sarmaţianul inferior au dus la individualizarea Depresiunii Getice ca unitate structurală (V. Mutihac, L. Ionesi, 1974, p. 485), pentru că mişcările ulterioare doar au accentuat structurile anterioare, fără a produce modificări esenţiale. De aceea, formaţiunile pliocene (în care s-au recunoscut numeroase discontinuităţi stratigrafice) sînt în general monoclinale şi foarte uşor prinse în structurile cutate care se continuă şi se afundă sub cuvertura nouă (pliocen-cuaternară). Mişcările din pliocen, în special cele din faza valahă, au accentuat într-o anumită măsură structurile preexistente dar ele au avut rolul mai ales de a înălţa aria din faţa Carpaţilor (odată cu aceştia), determinînd exondarea şi transformarea ei într-o unitate de relief accentuat supusă eroziunii.

Resursele geologice principale constau în zăcăminte de combustibili minerali (hidro-

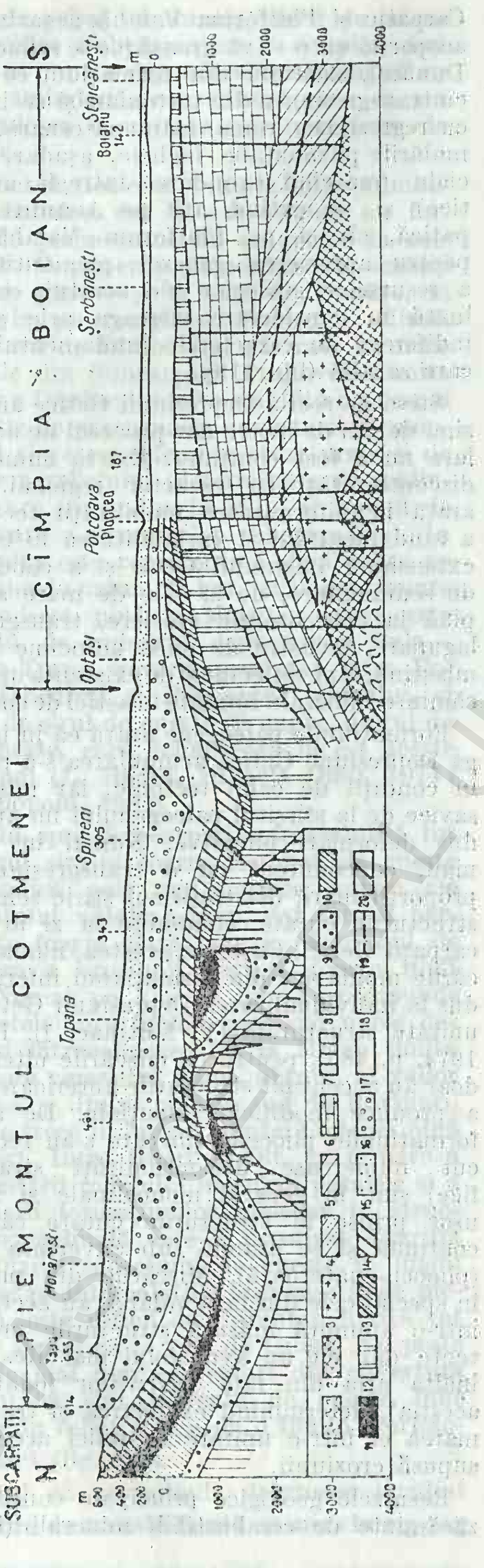

Fig. 119. Profil geologic schematic cu direcţie nord-sud prin Piemontul Cotmenei (după harta geologică 1 : 200.000 şi D. Paraschiv, 1979). *1*, Roci mezo- şi epimetamorfice; *2*, formaţiuni paleozoice; *3*, roci eruptive (granite, granodiorite, diorite [cuarţifere) din orogeneza baikaliană; *4*, formaţiuni triasice; *5*, formaţiuni jurasice; *6*, formaţiuni cretacice predominant calcaroase; *7*, paleogen; *8*, aquitanian; *9*, burdigalian; *10*, helveţian; *11*, tortonian; *12*, sarmaţian; *13*, meoţian; *14*, ponţian; *15*, dacian; *16*, romanian; *17*, pliocen nediferenţiat; *18*, formaţiuni cuaternare (depozite [piemontane, depozite loessoide); *19*, bază de formaţiune transgresivă; *20*, falie.

←

carburi şi cărbuni inferiori) şi de sare. Acumulările de petrol şi gaze au fost puse în evidenţă şi exploatate în numeroase structuri asemănătoare cu cele din Subcarpaţi, dar legate şi de fundamentul valah, mai ales spre periferi a sudică a piemontului. Structurile productive sînt localizate în Piemontul Olteţului (Bustuchin, Hurezani—Zătreni—Tetoiu—Balş— Iancu Jianu; Ghercești—Şimnic), în Piemontul Cotmenei (Merişani, Drăganu, Cocu—Vedea—Moşoaia, Ciureşti—Vaţa, Săpata, Cungrea, Verguleasa) şi în Piemontul Cîndeşti (Bogaţi, Valea Caselor, Cobia).

Zăcămintele de lignit se găsesc aproape în toată aria de apariţie a pliocenului, cu deosebire în dacian şi romanian. Se consideră că aproape în întreg Piemontul Getic de la vest de Olt există strate de lignit, dar exploatabile sînt numai cele din partea sa nordică: din Piemontul Motrului, în arealul Motru—Drăgoteşti—Rovinari (cu trei orizonturi în dacian şi patru în romanian); din Piemontul Olteţului între Gilort şi Olteţ (Tîrgu Cărbuneşti—Roşia), unde se cunosc zece orizonturi în dacian şi două în romanian şi între Olteţ şi Olt (Alunu—Berbeşti—Copăceni, cu şase orizonturi daciene).

Urmărind pachetele de strate de vîrstă daciană şi din romanianul inferior, în care sînt zăcămintele de cărbuni, este uşor de constatat că aproape întreaga arie getică a funcţionat ca bazin de adîncime mică, în care au avut loc retrageri şi reveniri repetate ale apelor lacustre. Este un regim caracteristic de „linişte tectonică", dar intercalaţiile de depozite mai grosiere (de nisipuri şi pietrişuri din ce în ce mai consistente pînă devin întru totul dominante în romanian), indică începuturile unor manifestări tectonice şi o schimbare în activitatea reţelei hidrografice carpatice. Cu timpul, aceste simptome s-au accentuat, determinînd o eroziune accentuată în regiunea de munte, supusă înălţării,

şi acumularea materialelor grosiere la marginea acesteia. Sfîrşitul pliocenului corespunde, aşadar, cu începutul fragmentării ultimei suprafeţe de nivelare carpatice şi cu evacuarea unor cantităţi mari de materiale detritice, care vor grăbi colmatarea lacului getic şi exondarea Piemontului Getic.

Această nouă unitate de relief, construită printr-un proces foarte complex de acumulare lacustră şi aluvio-proluvială, care în unele porţiuni periferice a durat şi după villafranchianul superior, nu trebuie văzută ca o cîmpie piemontană, terminală, unică şi invariabilă din marginea munţilor pînă în actuala Cîmpie a Dunării. Cu toate că Piemontul Getic este considerat ca unitate de relief relativ omogenă, nu înseamnă că formarea şi exondarea lui s-au făcut uniform şi rapid pe toată întinderea lui, de la nord la sud şi de la Dunăre la Dîmboviţa. Din villafranchianul inferior pînă în günz nici condiţiile tectonice, nici procesul de colmatare a lacului getic nu au fost uniforme (ca intensitate, în timp şi regional), iar definitivarea acestei unităţi a decurs în etape şi pe zone succesive de la nord la sud, dar diferenţiate pe compartimente sub influenţa manifestărilor variate ale neotectonicii.

În timp ce partea nordică era definitivată şi supusă modelării subaeriene, partea sudică era încă în plin proces de acumulare fluvio-lacustră. Ca urmare, trebuie să admitem nu numai o vîrstă diferită a cuverturii piemontului de la nord la sud, dar şi o alcătuire litologică diferită. Bolovănişurile şi pietrişurile grosiere din partea nordică (evidente mai ales în Piemontul Cotmenei şi Piemontul Cîndeşti) nu se mai întîlnesc în sud, fiind înlocuite cu pietrişuri mărunte, nisipuri fine şi nisipuri lutoase. Se observă o diferenţiere generală a depozitelor în acelaşi fel şi de la est la vest, ceea ce reflectă neuniformitatea regională a condiţiilor în care s-a desfăşurat acumularea. Este de presupus că formarea părţii sudice a piemontului s-a făcut în mare măsură pe seama distrugerii şi remanierii a însăşi cuverturii piemontane mai vechi, din vecinătatea muntelui, cînd o bună parte din structurile subcarpatice au fost scoase în relief de sub această cuvertură. Sfîrşitul villafranchianului coincide, deci, pe de o parte cu încheierea fazei de acumulare a Piemontului Getic, iar pe de altă parte cu detaşarea lui de munte şi punerea în evidenţă a Subcarpaţilor printr-un proces de eroziune, rapid desfăşurat, sub influenţa mişcărilor de înălţare aparţinînd aceleiaşi faze tectonice valahe.

Avansarea eroziunii şi modelarea de ansamblu a reliefului, în funcţie de structurile subcarpatice scoase la zi, au dus la crearea în nord a unui ansamblu de forme cu totul diferite — subcarpatice — faţă de piemontul relict de la sud, în care acţiunea rîurilor a fost foarte puţin influenţată de condiţiile geologice mai de adînc, iar întreaga reţea hidrografică principală şi-a menţinut un caracter consecvent, creînd văi largi, adevărate culoare care şi-au pus puternic amprenta asupra modului de distribuire şi dezvoltare a localităţilor, asupra posibilităţilor de circulaţie şi stabilire a legăturilor principale, asupra modului de utilizare a terenurilor.

Nota dominantă este dată, deci, de culmile piemontane prelungi orientate nord—sud, rezultate din fragmentarea suprafeţei piemontane iniţiale de către reţeaua hidrografică paralelă. În nord, interfluviile sub forma unor culmi rotunjite se lărgesc treptat către sud pînă ajung ca veritabile poduri, foarte puţin sau chiar nederanjate de procesele de modelare. Ele devin atît de întinse şi netede (indiferent dacă ne aflăm în Podişul Bălăciţei, în Piemontul Olteţului dintre Amaradia şi Olt sau la periferia Piemontului Cotmenei), încît, în mod justificat, au fost considerate ca reprezentînd un podiş provenind dintr-o cîmpie *piemontană înaltă şi fragmentată* (fig. 120).

Înălţarea continuă la care a fost supus (pînă a ajuns la altitudini de 700 m la est de Olt, de 600—650 m în Piemontul Olteţului şi în jur de 400 m la vest de Gilort) a însemnat o continuă şi relativ rapidă adîncire a văilor şi de accentuare a fragmentării (ca densitate şi adîncime), fapt favorizat de stiva de roci friabile de la marne-argile şi luturi, pînă la pietrişuri. Adîncirea şi lărgirea văilor reprezintă un proces continuu, dar nu cu intensitate variabilă, ci cu o anumită ritmicitate (condiţionată tectonic şi climatic), în urma căreia au apărut seriile de terase care însoţesc toate văile principale.

Numărul şi altitudinea relativă a teraselor scad de la nord la sud în concordanţă cu vechimea piemontului şi cu intensitatea procesului neotectonic de ansamblu. În acelaşi fel, adică din amunte spre avale, pe măsura reducerii pantei, creşte suprafaţa ocupată de terase, ajungînd ca aceasta să

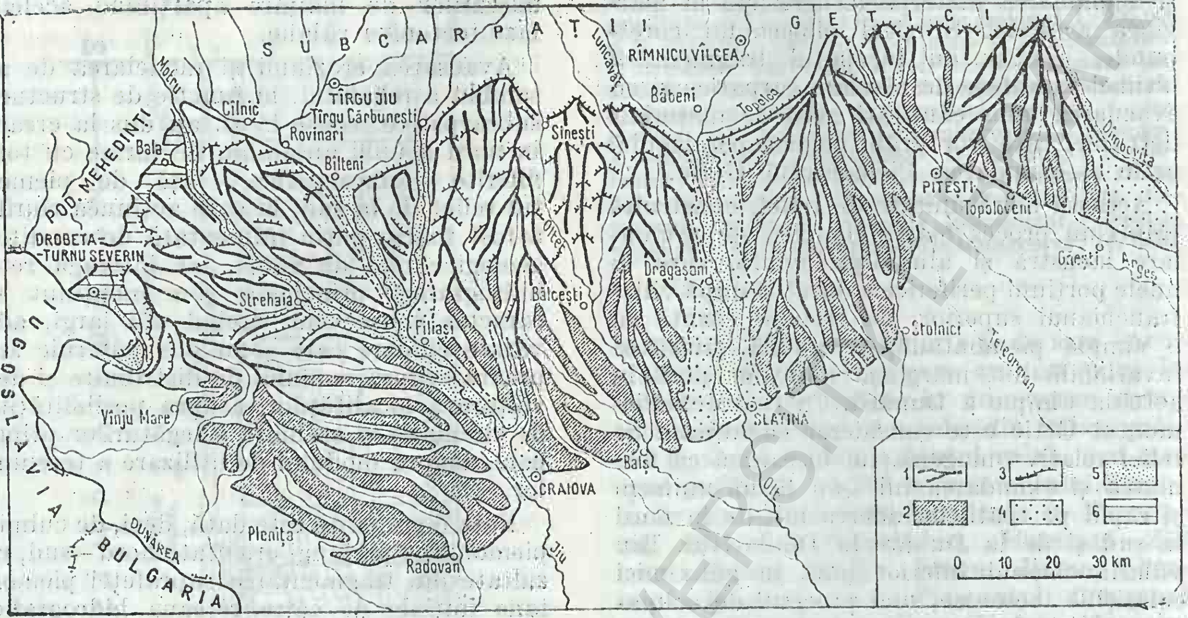

Fig. 120. Schiţă generală a reliefului Piemontului Getic. *1*, Culmi piemontane cu şei şi mameloane; *2*, poduri piemontane; *3*, cueste; *4*, terase; *5*, lunci; *6*, culoar depresionar de contact.

aibă, spre marginea sudică a piemontului, lăţime de 3–4 km la Jiu, 8–10 km la Olt (fără a adăuga luncile largi pînă la 5–6 km), iar la Argeş şi la Dîmboviţa să se extindă atît de mult, încît să constituie o cîmpie de terase, trecînd în altă unitate de relief (Cîmpia Piteştiului, Cîmpia Picior de Munte). Altitudinea teraselor se reduce uşor nu numai spre cîmpie (unde procesul tectonic pozitiv a fost mai redus şi chiar a avut un sens negativ pînă în holocen, ca în cîmpia de la est de Argeş), dar şi spre vest. De exemplu, deşi Motrul este rîu carpatic asemănător Gilortului şi mai important decît Luncavăţul sau Topologul, cea mai înaltă terasă are numai 90–100 m altitudine relativă (Al. Şchiopoiu, 1982). După modul de distribuire a teraselor ies în evidenţă ariile de convergenţă a rîurilor (de la Filiaşi şi nord de Craiova, pe Jiu; de la Bălceşti, pe Olteţ; de la sud-est de Balş, pe Olt; de la nord de Piteşti pe Argeş), în care extensiunea şi altitudinea mai coborîtă a nivelelor de terasă dovedesc influenţa mişcărilor neotectonice (negative cel puţin pentru un timp sau pozitive mult diminuate) şi în general rolul proceselor endogene asupra modelării reliefului acestei unităţi tinere.

Marea varietate a rocilor sedimentare neconsolidate, în condiţiile unei accentuări continue a energiei de relief prin creşterea diferenţei dintre suprafaţa iniţială a piemontului şi albiile rîurilor, a favorizat considerabil o evoluţie rapidă a versanţilor care se menţin în mare parte cu o dinamică accentuată. Procesele de versant sînt destul de active, dar scad ca frecvenţă şi intensitate de la nord la sud, pe măsura lărgirii interfluviilor şi diminuării energiei reliefului. Se poate vorbi chiar de o zonalitate a proceselor de la nord la sud, determinată de reducerea suprafeţelor afectate de deplasări în masă şi eroziune în adîncime (şi a intensităţii acestora) şi sporirea celor supuse eroziunii în suprafaţă sau stabile neafectate de degradări. Natura şi repartiţia solurilor ca şi modul de utilizare a terenurilor sînt suficient de concludente pentru starea actuală a versanţilor.

Suma particularităţilor geomorfologice (sintetizate în stadiul de evoluţie, înfăţişarea reliefului şi funcţionalitatea acestuia) şi diversitatea lor locală şi regională au permis punerea în evidenţă a subdiviziunilor Piemontului Getic dispuse de la vest la est, dar şi de la nord la sud (în funcţie de dezvoltarea de ansamblu a Piemontului). Între marginea estică a Podişului Mehedinţi şi culoarul Jiului în vest şi pînă la valea deosebit de largă (ca o adevărată depresiune)

a Huşniţei, în sud, se individualizează *Piemontul Motrului* (numit uneori şi al Strehaiei), în cuprinsul căruia se separă la vest de Motru compartimentul mai coborît al *Dealurilor Coşuştei* (Al. Şchiopoiu, 1982), iar între Motru şi Jiu, *Dealurile Jilţului*, un fascicul de culmi terminate toate spre valea Jiului prin gruiuri prelungi. La sud de Huşniţa se desfăşoară partea cea mai joasă şi bine conservată a Piemontului Getic, *Piemontul Bălăciţei*, foarte slab fragmentat de o reţea radiară, a cărui notă dominantă o dau podurile întinse (ceea ce a şi făcut să fie considerată o cîmpie piemontană înaltă — Al. Roşu, 1959) (fig. 121). Între Jiu şi Gilort sînt clar separate *Gruiurile Jiului*, un grup de culmi prelungi, supuse intens proceselor de modelare actuală, cu suprafeţe întinse degradate iar albiile înecate în aluviuni. În continuare spre est, pînă la Olt, se întinde *Piemontul Olteţului*, cea mai mare subunitate a Piemontului Getic, o suprafaţă despicată în culmi paralele lungi de zeci de kilometri, dificil de străbătut transversal, care se diferenţiază în patru subunităţi, în funcţie mai ales de gradul şi stilul fragmentării şi de intensitatea proceselor actuale: *Dealurile Amaradiei* şi *Dealurile Cernei*, în jumătatea nordică, *Podişul Tesluiului* şi *Podişul Beicăi*, în jumătatea sudică. Între Olt şi Argeş, *Piemontul Cotmenei*, deşi înaintează mult spre nord în dauna Subcarpaţilor şi ajunge la altitudinea absolută de 650 m, este partea cea mai unitar păstrată, cu o reţea hidrografică autohtonă divergentă caracteristică. *Piemontul Cîndeşti*, de asemenea foarte clar conturat, se termină printr-un abrupt spre valea Argeşului şi coboară în trepte către valea Dîmboviţei. În fine, subunitatea cea mai accentuat fragmentată, delimitată de văile Argeşului şi Argeşelului, este reprezentată de *Gruiurile Argeşului*, numită aşa după cele patru culmi piemontane despărţite de văile Argeşului, Vîlsanului, Rîului Doamnei, Bratiei şi Argeşelului şi terminate sub formă de grui (fig. 121).

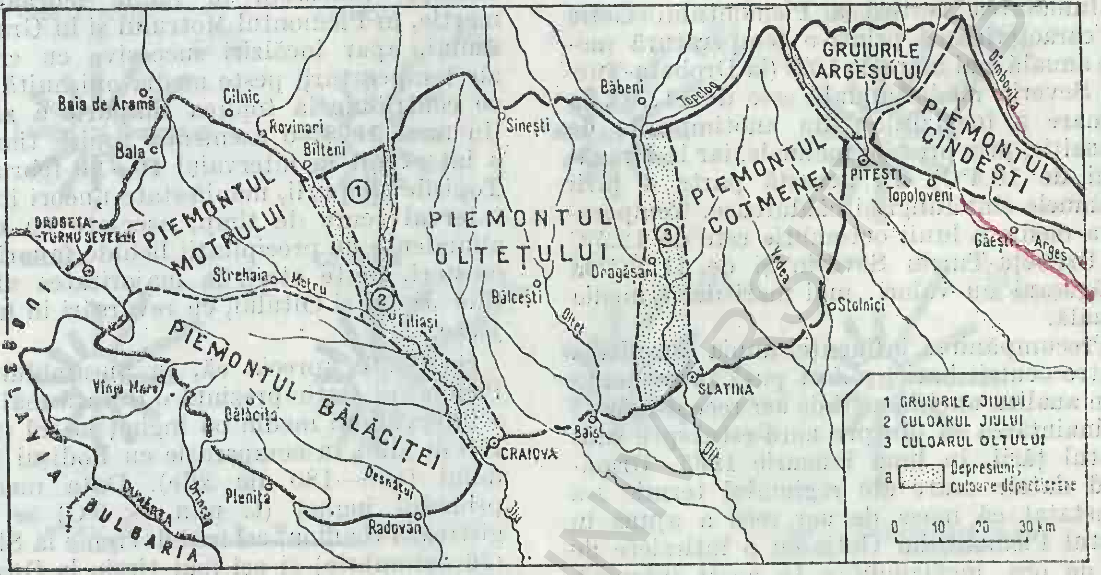

Fig. 121. Diviziunile principale ale Piemontului Getic.

Piemontul Getic este străbătut de la nord la sud de numeroase văi largi, care au facilitat separarea diviziunilor arătate, dar dintre acestea culoarele Jiului şi Oltului necesită o menţiune aparte. Nu atît prin dimensiuni şi prin aspectul geomorfologic, cît prin funcţia lor complexă de convergenţă şi polarizare a activităţilor de pe arii care depăşesc limitele regiunii, cu importanţă permanent manifestată în trecut ca şi astăzi, ele trebuie considerate ca adevărate diviziuni geografice ale Piemontului Getic.

5.2. Clima

Fiind situat în sud-vestul ţării, Piemontul Getic se află preponderent sub influenţa centrilor barici de acţiune din Marea Medi-

terană. Ca urmare, în cea mai mare parte a anului, deasupra acestei regiuni este prezentă circulaţia de componentă sudică şi vestică, condiţiile climatice apropiindu-se de cele din sudul Banatului. Iarna, îndeosebi la est de Olt, se resimte şi influenţa anticiclonului siberian.

Jumătatea vestică a Piemontului Getic se caracterizează printr-o temperatură medie anuală mai mare de 10°C (la Drobeta-Turnu Severin media anuală este de 11.7°C, ca urmare a încălzirilor din anotimpurile de tranziţie, prin procese foehnale, iar la Drăgăşani de 10.4°C). În această parte a ţării toamnele sînt lungi şi călduroase. Temperatura medie a lunii octombrie este de 12.5°C la Drobeta-Turnu Severin şi de 11.2°C la Drăgăşani cu valori mai mari decît media anuală.

Precumpănirea influenţei unuia sau altuia dintre centrii barici a fost pusă în evidenţă prin analiza unei invazii de aer rece urmărită în înaintarea sa dinspre nord-estul spre sud-vestul ţării, în luna ianuarie 1965. Urmărind datele orare ale regimului termic s-a constatat că masa de aer rece a ajuns în vestul Piemontului Getic cu o întîrziere de 36 de ore, încălzindu-se în acest interval, în deplasare cu 12°C. În Gruiurile Argeşului şi Piemontul Cotmenei masa de aer a ajuns cu aproape 10 ore mai devreme şi a fost mai caldă decît cea iniţială cu 8–9°C (Gh. Neamu şi colab., 1968).

În Piemontul Getic invaziile de aer polar sînt mult mai rare, comparativ cu celelalte podişuri din ţară, ceea ce se reflectă prin înregistrarea unor valori extreme minime cu 7–10°C mai ridicate decît cele înregistrate în Podişul Moldovei, sau cele din Podişul Transilvaniei. La est de Olt, valorile extreme minime sînt cu 2–3°C mai coborîte faţă de cele înregistrate la vest de Olt. Se constată, de asemenea o descreştere a extremelor minime de la sud către nord.

Poziţia Subcarpaţilor în raport cu principalii centri barici are repercusiuni în distribuţia temperaturilor medii anuale care descresc evident de la vest către est (Drobeta-Turnu Severin 11.7°C, Strehaia 10.8°C, Craiova 10.9°C, Drăgăşani 10.4°C, Ştefăneşti 10.1°C, Tîrgovişte 9.8°C).

Altitudinea influenţează în mod evident temperatura aerului, valorile termice fiind mai mici în partea mai înaltă a piemontului, de la contactul cu Subcarpaţii. Astfel, la Craiova, la marginea de sud a Piemontului Getic, se înregistrează 10.9°C, la Slatina 10.4°C, la Piteşti 9.8°C, iar mai la nord, la Curtea de Argeş, doar 9.0°C.

Intensificarea circulaţiei vestice şi sud-vestice în anotimpurile de tranziţie contribuie la foehnizarea maselor de aer după trecerea peste Munţii Banatului. În aceste condiţii, îndeosebi în lunile februarie şi martie, în Piemontul Motrului şi în Gruiurile Jiului, apar încălziri succesive cu creşteri ale temperaturii peste media obişnuită, ceea ce contribuie la topirea timpurie a zăpezii (în anul 1968, o asemenea topire timpurie a intervenit în intervalul 10–20 februarie). Topirile timpurii, manifestate uneori într-un interval scurt de timp, asociate cu căderi abundente de precipitaţii lichide favorizează creşteri, peste etiaj, la majoritatea afluenţilor Jiului şi Oltului, cu revărsări în luncile joase.

Se poate aprecia că, în ansamblul său, Piemontul Getic prezintă o durată mai mică a intervalului mediu cu îngheţ la sol (140–150 de zile), în comparaţie cu Podişul Bîrladului (160–180 de zile). Data medie a primului îngheţ (t. min. ⩽ 0°C) se înregistrează toamna, cel mai devreme la Slatina (26 octombrie) şi cel mai tîrziu la Drobeta-Turnu Severin (11 noiembrie). Cel mai tîrziu îngheţ se produce în medie la 3 aprilie la Drobeta-Turnu Severin şi cu o săptămînă mai tîrziu la Slatina (10 aprilie), înregistrîndu-se un interval de 222 de zile fără îngheţ, la răsărit de Olt, în Gruiurile Argeşului, Piemontul Cotmenei şi Piemontul Cîndeşti.

Precipitaţiile atmosferice cad, în cea mai mare parte a anului sub formă lichidă. Iarna se înregistrează în medie, 20 de zile cu ninsoare, iar stratul de zăpadă nu se menţine mai mult de 15 zile la vest de Olt şi 17 zile la est de Olt (pentru comparaţie amintim că în Podişul Bîrladului acelaşi fenomen are o durată de două ori mai mare: 31 de zile la Perieni şi 30 de zile la Huşi).

Cel de-al doilea maxim de precipitaţii, care se apropie cantitativ de primul maxim din mai–iunie, apare doar în jumătatea vestică a Piemontului Getic (Drobeta-Turnu Severin 71 mm în mai, 79 mm în iunie, 68 mm în noiembrie, 75 mm în decembrie; Tîrgu Logreşti 84 mm în mai, 91 mm în iunie, 69 mm în noiembrie, 62 mm în decembrie). Pe măsură ce ne îndepărtăm către est, cel de-al doilea maxim de precipitaţii, înregistrat în a doua parte a toamnei şi începutul iernii, dispare (de exemplu, la

Cotmeana se înregistrează în mai 96 mm, în iunie 113 mm, în timp ce în noiembrie doar 59 mm, iar în decembrie 58 mm). Această diminuare a cantităților de precipitații din toamnă și începutul iernii trebuie pusă pe seama influenței, în mai mare măsură mai înalte și mai bine împădurite decît restul unităților. În cealaltă extremă, aceea a verilor calde și umede se înregistrează o singură lună (august) la Drobeta-Turnu Severin, Drăgășani, Slatina, Ștefănești, Pitești și Craiova. La Dedulești și Curtea de

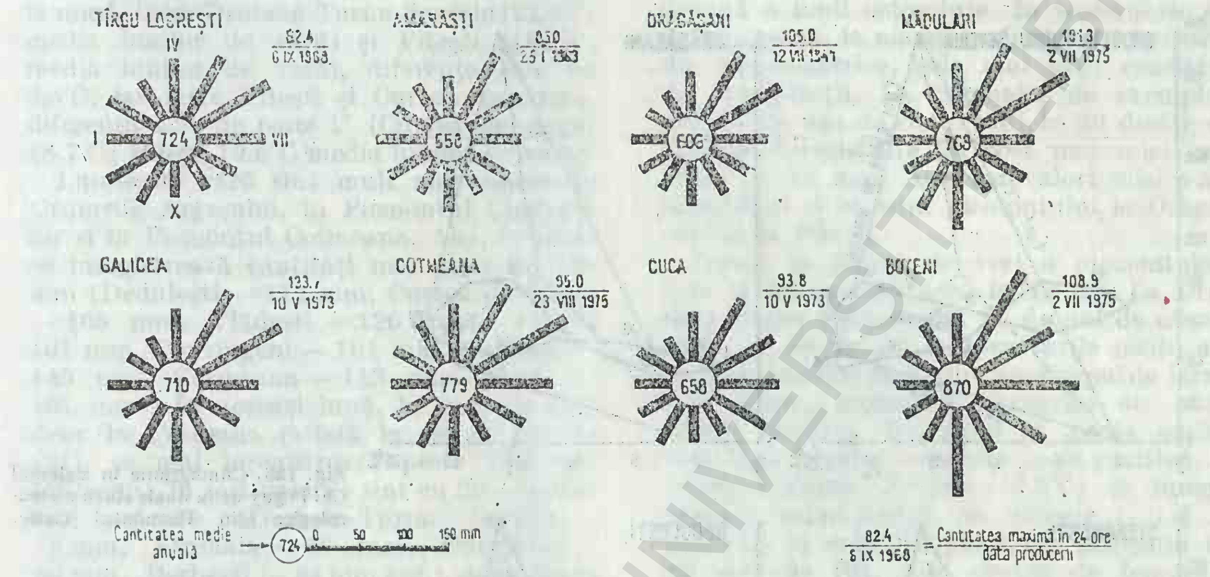

Fig. 122. Rozele pluviometrice de la unele posturi din Piemontul Getic.

în această perioadă a anului, a circulației de componentă estică, care aduce în jumătatea estică a Podișului Getic mase de aer mai reci, dar mai sărace în precipitații decît în jumătatea vestică (Sp. Sprînceană, 1927) (fig. 122).

Prin raportul stabilit între temperaturile medii lunare și cantitățile medii lunare de precipitații, în sistemul Ch. Péguy, în Piemontul Getic apar luni umede și reci, luni temperate, luni calde și umede, luni calde și aride (fig. 123).

Lunile reci și umede, la aproape toate stațiile meteorologice din piemont (Strehaia, Tîrgu Logrești, Drăgășani, Dedulești etc.) corespund cu lunile de iarnă (decembrie, ianuarie și februarie).

La două stații care reprezintă situația din Gruiurile Argeșului și Piemontul Cotmenei apar ca luni reci și umede și lunile martie, la Dedulești, și noiembrie, la Curtea de Argeș. Prelungirea iernii în cadrul acestor subunități este datorată atît circulației, cu pătrunderi mai frecvente în anotimpul rece a maselor de la periferia vestică a anticiclonului siberian, cît și situației geografice locale, amîndouă aceste subunități fiind

Argeș, lunile de vară, în totalitatea lor, sînt luni mai răcoroase, cu temperaturi medii mai mici de 20°C, dar destul de umede, cu precipitații ce variază între 70 mm în august și peste 100 mm în iunie.

Lunile aride lipsesc în Piemontul Getic. Numai la stațiile Drobeta-Turnu Severin și Slatina, situate periferic, luna august se comportă ca o lună aridă. Valorile medii termice lunare depășesc la aceste stații 21°C: 22.7°C la Drobeta-Turnu Severin, 21.7°C la Slatina. În aceeași lună precipitațiile atmosferice ating minimul anual: 37 mm la Drobeta-Turnu Severin și 38 mm la Slatina. Aceste stații au condițiile mai apropiate de cele din cîmpie, unde fenomenul de ariditate este destul de frecvent (la Craiova, de exemplu, stație situată la limita cu Cîmpia Olteniei, lunii august i se adaugă și septembrie, iar la Caracal, la aceste două luni se adaugă și luna iulie). Excluzînd lunile reci și umede care, în majoritatea lor, sînt situate în sezonul rece, neagricol, în Piemontul Getic sînt cîte 7—8 luni, din martie și pînă în octombrie, cuprinse în categoria lunilor temperate, favorabile din toate punc-

45 — c. 674

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

tele de vedere desfăşurării activităţilor economice.

Primăvara poate fi considerată de la data cînd temperatura medie zilnică are valori mai mari de 0°C. Acest eveniment se produce în vestul Piemontului Getic încă

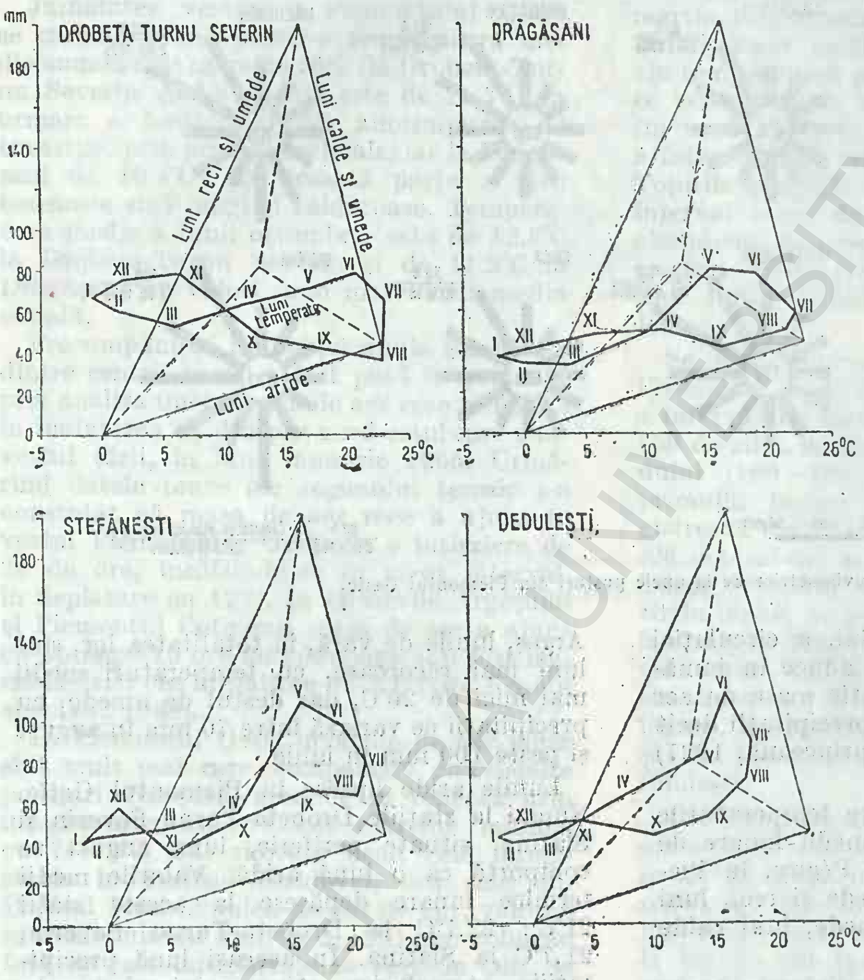

Fig. 123. Climograme în sistemul Ch. Péguy de la unele staţii meteorologice din Piemontul Getic.

de la sfîrşitul primei decade a lunii februarie (de altfel temperatura medie multianuală a lunii februarie este la Drobeta-Turnu Severin pozitivă, 0.9°C), iar în estul Piemontului cu 10—15 zile mai tîrziu (în ultima decadă a lunii februarie). Diferenţele termice medii sînt, în unele cazuri, de peste 4°C, în luna martie, între vest şi est (Drobeta-Turnu Severin 6.0°C, Deduleşti 1.5°C). Aceste diferenţe nu pot fi puse pe seama insolaţiei, întrucît diferenţa între numărul de ore de strălucire a Soarelui la Drobeta-Turnu Severin şi Deduleşti este nesemnificativă, fiind doar de 6 ore, în medie (148 ore la Drobeta-Turnu Severin, 142 ore la Deduleşti). Încălzirea, în timpul primăverii, se face prin pătrunderea aerului mediteranean în regim ciclonal, de la sud-vest către nord-est. Încălzirea în Piemontul Motrului şi Gruiurile Jiului are loc concomitent cu căderea unor cantităţi de precipitaţii mult mai mari în comparaţie cu cele de la est de Olt (în martie, la Balta în Mehedinţi, cad 62.0 mm, pe cînd la Dobrogostea pe Argeş numai 43.1 mm). Începînd din aprilie temperatura depăşeşte pragul celor 10°C la marea majoritate a staţiilor, menţinîndu-se sub acest prag termic doar la Deduleşti, Curtea de Argeş şi Bilceşti, unde şi altitudinile staţiilor sînt mai ridicate cu 100—150 m faţă de celelalte. Altitudinile influenţează şi căderile mai abundente de precipitaţii atît la Curtea de Argeş, cît şi la Deduleşti. Cantităţile medii lunare din luna mai depăşesc 100 mm. Căderile abundente

de precipitații atît în vestul, cît și în estul podișului se datoresc reînceperii în luna martie, cu intensificări în următoarele luni, a activității ciclonilor mediteraneeni.

Vara prezintă diferențieri termice apreciabile atît de la vest la est, cît și de la sud la nord. Între Drobeta-Turnu Severin (22.2°C, media lunilor de vară) și Pitești (19.7°C, media lunilor de vară), diferența este de 2,5°C, iar între Pitești și Curtea de Argeș, diferența este de peste 1° (Curtea de Argeș 18.7°C; Pitești 19.9°C media lunilor de vară).

Lunile de vară sînt mult mai umede în Gruiurile Argeșului, în Piemontul Cîndeștilor și în Piemontul Cotmeana. Aici, în iunie se înregistrează cantități mai mari de 100 mm (Dedulești — 112 mm, Curtea de Argeș — 105 mm, Vlădești — 126 mm, Pitești 101 mm, Ciofrîngeni — 104 mm, Cîndești — 145 mm, Cotmeana — 113 mm, Gruiu — 101 mm). În aceeași lună, la vest de Olt, doar la Pesceana (aflată la cîțiva km de Olt), se mai înregistrează peste 100 mm (101 mm), în rest valorile sînt cu 20—30 mm mai scăzute (Drobeta-Turnu Severin — 79 mm, Strehaia — 68 mm, Purcăreni — 63 mm, Berbești — 94 mm etc.). Acest lucru se vede și din durata de strălucire a Soarelui, care la Drobeta-Turnu Severin (275.4 ore) este mai mare, în medie cu 23 de ore decît cea de la Dedulești (252.1). Moderarea temperaturilor lunilor de vară iese și mai clar în evidență, observînd oscilațiile de la un an la altul, ale mediilor anotimpului de vară. La Drobeta-Turnu Severin și chiar la Drăgășani se înregistrează diferențe de pînă la 5°C, în timp ce la Tîrgu Logrești, Dedulești și Curtea de Argeș aceste diferențe numai în cazuri excepționale pot atinge 3°C.

La sfîrșitul verii, îndeosebi după 15 august, apare fenomenul de briză de deal și de vale, cu frecvență mai mare în zona de la est de Olt.

Toamna predomină circulația de vest, ceea ce are ca urmare menținerea unor valori termice ridicate și apariția, în a doua jumătate a anotimpului, a ploilor specifice influenței mediteraneene. Valorile medii ale temperaturilor lunilor de toamnă sînt aici mai mari cu 2—3°, în comparație cu temperaturile înregistrate în Podișul Bîrladului (în octombrie, 11.7°C la Drobeta-Turnu Severin, 9.8°C la Vaslui, iar cantitățile de apă căzute depășesc în Podișul Getic cu 30—40 mm (77.3 la Dumbrăveni) pe cele înregistrate în Podișul Moldovei (34.0 la Vaslui) și cu peste 50 mm pe cele din Podișul Dobrogei (20.3 la Jurilovca). Toamnele sînt calde și lungi, întrucît precipitațiile abundente încep să cadă doar în ultima decadă a lunii octombrie. În septembrie se înregistrează, la marea majoritate a posturilor pluviometrice, cele mai mici cantități de precipitații. La Strehaia, de exemplu, din 60 de ani de observații, la 20 dintre ei valorile înregistrate au fost mai mici sau egale cu 15 mm. Aceleași valori mici s-au înregistrat și în estul piemontului, la Drăgășani și la Pitești.

Iarna, în partea de vest a piemontului, este la fel de blîndă ca în Banat. La Drobeta-Turnu Severin din 80 de ani de observații, în 50 de ani temperaturile medii ale mediei celor trei luni din anotimpul de iarnă (decembrie, ianuarie, februarie) au avut valori pozitive. De altfel și media multianuală a acestui anotimp este pozitivă la Drobeta-Turnu Severin (0.8°C) și înregistrează valori destul de ridicate (—1.2 ... —1.5°C) în celelalte părți ale podișului de la vest de Olt. Sînt destul de frecvente cazurile cînd iarna precipitațiile atmosferice se înregistrează sub formă lichidă, iar valorile temperaturii oscilează în jur de 0°C, mărind numărul zilelor cu lapoviță la 8—10 în vestul podișului.

Cu cît se înaintează spre est și nord-est iarna este mai aspră. La Slatina toate lunile de iarnă înregistrează valori medii negative, iar la Dedulești și Curtea de Argeș, în ianuarie, valorile medii sînt cu 2°C mai coborîte decît la Drobeta-Turnu Severin (Dedulești —2.8°C, Curtea de Argeș —2.9°C, Drobeta-Turnu Severin —0.9°C).

La vest de Olt luna decembrie se comportă ca o veritabilă lună de toamnă, atît din punct de vedere termic (valori pozitive), cît și din punct de vedere al precipitațiilor (75 mm la Drobeta-Turnu Severin, 69 mm la Tîrgu Logrești), destul de abundente și, în marea lor majoritate, lichide.

În ansamblu, Piemontul Getic beneficiază de o climă temperat continentală cu nuanță de influență submediteraneană în vest. La est de Olt, influența submediteraneană dispare, clima fiind specifică dealurilor cu etajarea elementelor caracteristice acestor forme de relief.

5.3. Rețeaua hidrografică

Rețeaua hidrografică a Piemontului Getic este reprezentată prin cîteva rîuri mari alohtone și printr-o rețea autohtonă de rîuri mai mici, cu frecvente fenomene de secare. Orientarea generală a rețelei este de la nord la sud sau de la nord-vest spre sud-est cu aspect dendritic și cu două zone mai importante de convergență pe Jiu, la confluența cu rîurile Motru și Gilort și pe Rîul Doamnei, la confluența cu Rîul Tîrgului. Din întreaga suprafață a Piemontului, de circa 12 940 km², cea mai mare pondere o dețin bazinele Jiului (37,7%), Oltului (28,5%), Argeșului (12,9%) și Vedei (9,5%); restul de 11,4% revine altor bazine mult mai mici.

Rîul *Jiu*, care pătrunde în Piemontul Getic la stația hidrometrică Peșteana-Jiu, cu un debit mediu multianual de 50,5 m³/s, după un traseu de 120 km, cu o pantă medie de 0,593°/₀₀, iese din regiune la Podari, cu un debit de 91,4 m³/s. În acest spațiu geografic primește pe dreapta rîul Motru, care își adună apele din regiunea de munte și intră în piemont la Apa Neagră (sat al comunei Padeș), cu un debit mediu multianual de 7,05 m³/s, pentru ca la Fața Motrului (sat al comunei Stîngăceaua), cu puțin înainte de confluența cu Jiul să aibă 14,9 m³/s. Pe stînga primește Gilortul, care intră în piemont la sud de Tîrgu Cărbunești și îl străbate pînă la confluența cu Jiul. Gilortul are la Tulburea un debit de 12,3 m³/s, dar cea mai mare parte a acestui volum de apă se realizează înainte de intrarea în limitele piemontului. Dintre cursurile de apă autohtone menționăm Jilțul și Obedinul pe dreapta Jiului și Amaradia pe stînga, toate reflectînd prin regimul lor de scurgere, cu frecvente fenomene de secare, condițiile specifice piemontului.

Rîul *Olt* intră în piemont avale de confluența cu Topologul și Bistrița. Se remarcă printr-o luncă bine dezvoltată pe toată lungimea de 79 km, cît parcurge prin această unitate de relief. Panta medie a rîului este de 1,2°/₀₀, iar debitul de apă crește în acest spațiu cu 11,4 m³/s. În piemont, Oltul primește o serie de afluenți fără prea mare importanță și care, în cea mai mare parte a cazurilor, prezintă frecvent fenomenul de secare. Oltețul este singurul rîu mai important care străbate piemontul dintre Olt și Jiu și care confluează cu Oltul în zona de cîmpie, avale de Slatina. Acesta intră în piemont la Nistorești, unde are un debit de 2,67 m³/s și iese la Balș cu 12,7 m³/s.

Argeșul este a treia arteră mai importantă care străbate piemontul pe o distanță de 44 km, cu o pantă medie de 3,4°/₀₀. Cei mai importanți afluenți îi are pe stînga: Vîlsanul și Rîul Doamnei, care drenează partea de bazin aferentă Piemontului Cîndești, fragmentat, în continuare, spre est de rîurile Bratia, Rîul Tîrgului și Argeșel.

Vedea are bazinul superior în întregime în Piemontul Cotmenei, fapt care se reflectă și în regimul de scurgere prin fenomenul de secare în perioada de vară. Împreună cu Cotmeana, afluent pe stînga și cu Plapcea, afluent pe dreapta, are la ieșirea din piemont o suprafață de bazin de circa 1 200 km² și un debit de circa 5 m³/s.

În tot spațiul Piemontului Getic, rețeaua hidrografică autohtonă, deși nu asigură debite mari și prezintă frecvent fenomenul de secare, are un rol important în economia locală, în peisaj și în procesele de formare a scurgerii.

Densitatea rețelei hidrografice este în medie de 0,30–0,40 km/km², cu variații de la 0,57 km/km² în partea de nord, la contactul cu Subcarpații pînă la 0,22 km/km² în partea de sud, la contactul cu cîmpia, unde și gradul de fragmentare a reliefului este mult mai redus.

Apele subterane. Grosimea mare și permeabilitatea bună a depozitelor care alcătuiesc această unitate determină și repartiția spațială a apelor subterane. Astfel, la vest de Olt, de la limita nordică a piemontului pînă la o linie care pornind de la Hinova, trece pe la Filiași pe Jiu și ajunge la Drăgășani pe Olt, stratul freatic are extensiuni reduse ca urmare a lipsei, la bază, a unui strat continuu de argilă. Fragmentarea intensă a reliefului nu permite stagnarea apelor o perioadă mai îndelungată, ele fiind rapid drenate de rețeaua de văi. Ca urmare și alimentarea stratelor acvifere din precipitații este mai redusă. Această situație se întîlnește și la est de rîul Argeș, în Piemontul Cîndești.

Apariția locală și lenticulară a stratelor de argile în depozitele villafranchiene face ca în acestea, pînă la nivelul de eroziune al văilor, să existe mai multe complexe acvifere.

Între Olt și Argeș, în Piemontul Cotmenei, practic apele freatice lipsesc. Deluviile acestei unități au o capacitate limitată de

înmagazinare, variațiile nivelului piezometric fiind cuprinse între 5 și 25 m. Ca urmare, văile au un regim de scurgere temporară, legat doar de perioadele cu precipitații, întrucît alimentarea subterană este inexistentă. Pe interfluviul dintre Jiu și Amaradia, ca și pe toate interfluviile de la vest de Jiu, apare un orizont acvifer superior, dar din cauza permeabilității mari și a lipsei intercalațiilor de argilă, orizontul este un strat freatic de mică importanță, pus în evidență prin izvoare cu debite mici (0,10 l/s). Calitativ aceste ape sînt nepotabile, avînd mineralizare și duritate mare.

Un strat acvifer mai important este cantonat în pietrișurile și nisipurile orizontului inferior, din care la baza versanților apar izvoare cu debite care variază între 0,10 și 1 l/s și care sînt surse importante pentru alimentarea cu apă a localităților. În pietrișurile de Cîndești, adîncimea nivelului freatic depășește 20 m, ajungînd chiar la 50—60 m în partea de nord, pe interfluvii cu o scădere treptată spre sud.

O notă aparte față de caracterele generale ale regiunii este dată de marile culoare de văi, cu sistemul lor de lunci și de terase. În depozitele acestora pot apărea importante resurse de ape, în cazul în care pietrișurile de terasă stau peste strate impermeabile sau pot lipsi, cînd depozitele de la baza teraselor sînt permeabile. De exemplu, din stratele acvifere din lunca Topologului se scot între 2 și 3 l/s și pe 100 m. Mai în aval însă, între Slăvitești și Slatina, unde aluviunile sînt slab dezvoltate și capacitatea stratului acvifer freatic este mai mică, nu se asigură nici necesitățile locale.

Din lunca Jiului se pot obține debite de apă importante. Astfel, de la intrarea Jiului în piemont și pînă la Filiași stratul acvifer poate debita între 25 și 45 l/s la un km lungime.

Apele de adîncime sînt cantonate în stratele de nisipuri grosiere și de pietrișuri romaniene care coboară treptat spre sud. Acestea au caracter artezian în lungul văii Motrului, de la Strehaia pînă la vărsare și, apoi, pe Jiu pînă la Mofleni—Craiova. În piemontul dintre Motru și Gilort, debitul specific al acestor strate este cuprins între 0,5 și 5 l/s.

S c u r g e r e a l i c h i d ă în Piemontul Getic scade de la nord la sud, cele mai mari valori, cuprinse între 7 și 10 l/s.km², se întîlnesc în bazinul superior al Motrului, iar cele mai mici în partea de sud-vest, între rîurile Drincea și Desnățui, unde scurgerea este sub 1 l/s.km². Calculată pentru întregul spațiu al piemontului scurgerea medie specifică este de 3,11 l/s.km², ceea ce înseamnă că din întreaga suprafață rețeaua de rîuri colectează un debit de circa 40 m³/s.

Pe bazine hidrografice se constată o creștere treptată a scurgerii medii de la sud-vest spre nord-est. Astfel, dacă bazinul Jiului în spațiul aferent Piemontului Getic are o scurgere medie specifică de 2,93 l/s.km², pentru bazinele Oltului și al Vedei, valoarea crește la 3,15, iar în cel al Argeșului la 4,53 l/s.km². Valori foarte mici are și scurgerea medie pe rîurile care își au întregul bazin în regiunea de piemont. Dacă de exemplu, pentru Jilț, la stația hidrometrică Turceni, scurgerea medie specifică este de 3,33 l/s.km², pentru Amaradia la Albești de 3,28 l/s.km², pentru rîul Obedin, la Breasta, scade la 2,56 l/s.km². În bazinul Oltului, pentru rîul Teslui scurgerea medie specifică este de 2,78 l/s.km², iar pentru bazinul Vedea, la stația Făgețel, valorile cresc la 4,53 l/s.km². În partea estică a piemontului, singurul bazin reprezentativ este Potopul, care la stația Gura Foii are o scurgere medie specifică de 5,48 l/s.km². Aceste valori, destul de mici în comparație cu cele din regiunea carpatică, explică comportamentul rețelei hidrografice autohtone, care prezintă frecvente fenomene de secare (fig. 124).

S c u r g e r e a m a x i m ă pe rîurile principale s-a produs în anii 1940 și 1972, cînd pe majoritatea arterelor din partea de sud a țării s-au înregistrat debite foarte mari. Astfel, pe rîul Jiu, la Peșteana, cele mai mari debite s-au realizat în 1940 (1 320 m³/s) și pe 11 octombrie 1972 (1 270 m³/s), cu o probabilitate de 2% (*Geografia Romăniei*, vol. I, 1983). Debite mari la Peșteana-Jiu s-au mai înregistrat și pe 22 octombrie 1964 (1 031 m³/s), în timp ce în 1975, cînd s-au produs inundații mari în partea de nord a țării, pe Jiu debitele maxime au fost doar de 500 m³/s la Peșteana și 690 m³/s la Podari.

Pe rîul Olt cel mai mare debit s-a înregistrat pe 11 octombrie 1972, cînd la Stoenești (județul Olt) s-au realizat 2 570 m³/s, corespunzător unei asigurări de 5%. De asemenea la aceeași stație hidrometrică, în luna iulie 1975, maxima a ajuns la 2 220 m³/s.

Pe rîul Argeş, la Malu Spart, după ieşirea din piemont, cel mai mare debit înregistrat a fost de 1 320 m³/s pe data de 3 iulie 1975. O valoare apropiată (1 210 m³/s) s-a înregistrat şi în luna octombrie 1972.

meabilitate mare, cu strate groase şi fără intercalaţii de argile şi deci cu apele subterane la mare adîncime, neinterceptate de reţeaua actuală (Marcela Niţulescu, Aneta Păduraru, 1961).

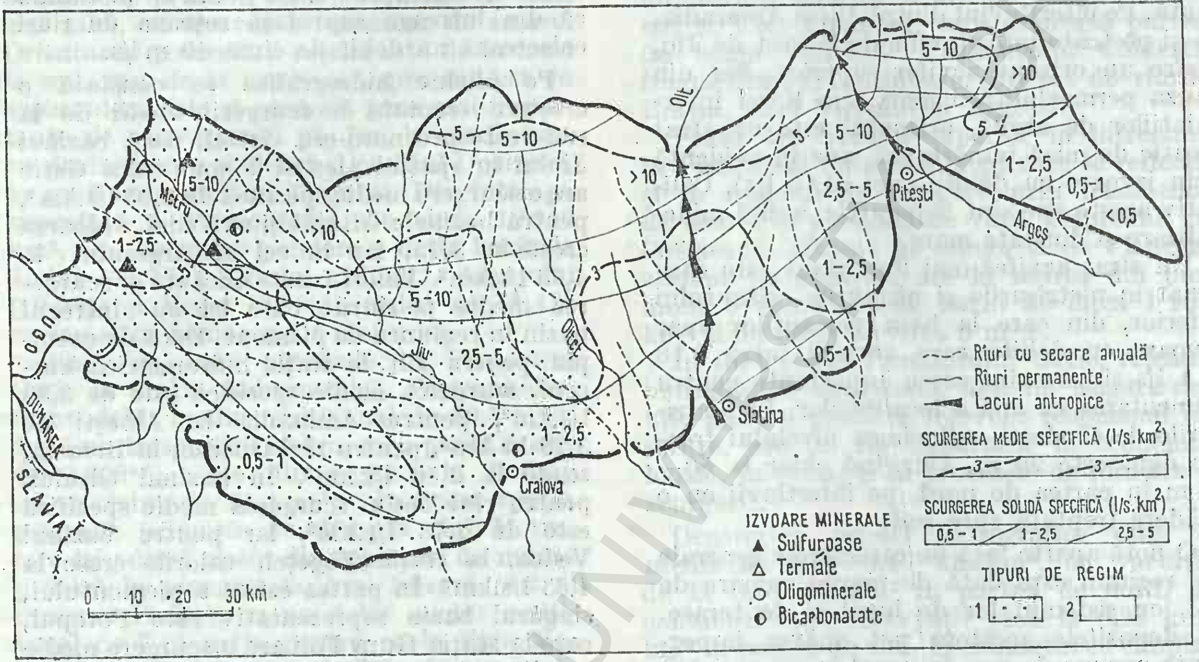

Fig. 124. Resursele de apă şi regimul de scurgere din Piemontul Getic. *1*, Rîuri cu viituri sau ape mari de primăvară şi iarnă, alimentare nivo-pluvială; *2*, rîuri cu ape mari sau viituri de primăvară şi viituri de vară, alimentare pluvio-nivală.

Pe rîurile autohtone cele mai mici debite se realizează de obicei în perioada de vară, cînd rezervele de ape subterane, şi aşa foarte mici, sînt epuizate. Pentru spaţiul de la vest de Olt, cele mai coborîte valori ale scurgerii minime s-au înregistrat în anul 1968, cînd pe rîul Jilţ, la Turceni, în lunile iunie şi iulie, s-au determinat doar 0,04 m³/s, iar pe rîul Amaradia, deşi are o suprafaţă de aproape trei ori mai mare, s-a înregistrat fenomenul de secare în luna august din anii 1967 şi 1968. Pe rîul Obedin, la Breasta, în lunile septembrie şi octombrie 1969, debitul minim a fost de 0,004 m³/s. Valori la fel de mici (0,005 m³/s) s-au înregistrat şi la est de Olt pe rîul Potop, la Gura Foii, la 25 august 1962.

În Piemontul Getic fenomenul de secare a rîurilor este frecvent. Reţeaua autohtonă are, în cea mai mare parte, o scurgere temporară sau sezonieră şi numai arterele mari au apă permanent. Studiile efectuate au dovedit că principala cauză a acestui fenomen o constituie nu atît condiţiile climatice, cît existenţa formaţiunilor geologice cu per-

S c u r g e r e a s o l i d ă. Scurgerea medie specifică de aluviuni în suspensie (t/ha.an), ca indicator al intensităţii proceselor de eroziune în albii şi pe versanţi, variază în Piemontul Getic, atît de la nord la sud, cît şi pe bazine hidrografice. Astfel, cele mai mari valori se întîlnesc în jumătatea nordică, unde scurgerea solidă atinge între 10 şi 15 t/ha.an. Spre sud, valorile scad treptat pe măsura descreşterii altitudinii, a gradului de fragmentare şi a pantelor, încît în Piemontul Bălăciţei se ajunge la 1 t/ha.an.

Calculată pentru întreaga suprafaţă luată în studiu, scurgerea medie specifică de aluviuni ajunge la 6,65 t/ha.an, dar variază de la un bazin la altul. Cea mai mare scurgere de aluviuni se întîlneşte pe suprafaţa piemontului din bazinul Argeşului, unde se realizează 9,30 t/ha.an. În spaţiul piemontan aferent bazinului Vedea, scurgerea de aluviuni are valori de numai 3,63 t/ha.an, iar în bazinele Drincea şi Desnăţui coboară la 1 t/ha.an (fig. 124).

Pe arterele principale, cel mai mare volum al scurgerii solide s-a înregistrat în 1975

pe rîul Olt, avale de confluenţa cu Olteţul 728 kg/s debit mediu anual şi 4 218 kg/s debit mediu lunar în iulie, cînd s-a realizat şi un debit lichid foarte mare. Pe Jiu, cea mai mare medie anuală a scurgerii solide s-a înregistrat în 1961 la Podari (244 kg/s). O contribuţie importantă la realizarea acestui debit solid a avut-o scurgerea din luna iunie (o medie de 1 620 kg/s) datorită viiturilor mari. Pe afluenţii mai mari ai Jiului din acest spaţiu volumele maxime de aluviuni s-au înregistrat în alţi ani. De exemplu, pentru rîul Gilort, la Tulburea, cel mai mare debit mediu anual de aluviuni în suspensie a fost transportat în anul 1973 (71,2 kg/s) şi cel mai mare volum mediu lunar, în luna mai a aceluiaşi an (513 kg/s). Rîul Motru, la staţia hidrometrică Faţa Motrului, a avut debite foarte mari în anul 1969 (16,5 kg/s debitul mediu anual şi 65,6 kg/s cel lunar în iulie).

Din analiza debitelor maxime de aluviuni în suspensie se remarcă faptul că cele mai mari cantităţi de aluviuni în suspensie sînt transportate în timpul viiturilor din sezonul cald al anului, cînd procesele de scurgere şi de eroziune au cea mai mare intensitate.

R e g i m u l   t e r m i c al apei rîurilor depinde de volumul de apă şi de factorii climatici care determină variaţia temperaturii în timp şi în spaţiu. Pentru principalele artere hidrografice temperatura medie anuală variază între 9 şi 12°. În timpul iernii, cînd temperaturile sînt scăzute, formaţiunile de gheaţă sînt prezente între 20 şi 40 de zile pe rîurile de la vest de Jiu şi între 40 şi 60 de zile pe Jiu, aval de confluenţa cu Gilortul şi în tot spaţiul de la est de această arteră. Cele mai mari temperaturi ale apei rîurilor se înregistrează în luna august (medii între 20 şi 23°), cînd volumul de apă este scăzut.

Din punct de vedere h i d r o c h i m i c apele de suprafaţă din Piemontul Getic aparţin clasei bicarbonatate, cu mineralizare între 200 şi 500 mg/l. Numai apele Jiului, avale de confluenţa cu Cioiana, la debite mici, trec în grupa apelor clorurate, cu mineralizare între 0 şi 500 mg/l, ca urmare a influenţei apelor de zăcămînt aduse de Cioiana din regiunea petroliferă a Subcarpaţilor Gorjului.

Dezvoltarea socio-economică a regiunii a dus şi la o modificare a calităţii apelor pe arterele principale în care se deversează, după epurare, apele menajere şi cele folosite în industrie. Din aceste cauze, o serie de artere, ca Motrul în cursul inferior, Gilortul avale de Tîrgu Cărbuneşti şi Jiul pe sectorul aferent Piemontului Getic, sînt incluse în categoria a doua de calitate, cu un grad avansat de autoepurare şi de mineralizare a materiilor organice. O situaţie aparte o au apele Jiului; ca urmare a folosirii lor la preparaţiile de cărbune de la Petrila şi Lupeni au o mare cantitate de materiale în suspensie, care le modifică atît culoarea, cît şi calitatea.

Oltul este inclus în clasa a treia de calitate, cu materii organice în cantitate mică şi cu un proces continuu de reducere şi de oxidare.

Restul arterelor hidrografice cu scurgere permanentă din Piemontul Getic au ape care se includ în prima clasă de calitate, mai ales în perioadele apelor mici de iarnă şi de vară. În perioada topirii zăpezilor, a apelor mari de primăvară şi în timpul ploilor de lungă durată sau torenţiale care dau viituri, toate cursurile de apă îşi modifică calitatea, ca urmare a impurificării naturale prin creşterea mare a gradului de încărcare cu aluviuni.

Folosirea resurselor de apă. Piemontul Getic fiind o regiune cu resurse mici de ape de suprafaţă şi subterane, gospodărirea acestora pentru nevoile locale constituie o problemă majoră pentru acest spaţiu geografic. Resursele locale, în special cele subterane, sînt folosite în mediul rural pentru alimentarea cu apă potabilă a populaţiei. În Piemontul Cotmeana, unde acestea sînt şi mai sărace, locuitorii au construit în trecut o serie de gropi impermeabilizate, numite local „benturi", în care era reţinută apa din topirea zăpezilor şi din precipitaţii şi refolosită în perioadele de secetă la adăpatul animalelor şi la nevoi casnice.

Pentru alimentarea cu apă a centrelor urbane şi industriale se folosesc, în general, apele subterane din luncile şi terasele rîurilor sau se aduc prin conducte din afara spaţiului piemontan. Exemplul cel mai tipic în acest sens îl constituie alimentarea cu apă potabilă şi industrială a zonei Craiova—Işalniţa.

S-au studiat astfel stratele acvifere de adîncime pe o rază de circa 80 km, dar granulaţia foarte fină a depozitelor, capacitatea redusă şi calitatea necorespunzătoare a apelor nu au permis folosirea lor.

De asemenea apele de suprafaţă, în special ale Jiului, au un grad mare de murdărire,

cu suspensii de la preparațiile de cărbune și nu pot fi folosite.

Pentru acoperirea parțială a necesităților s-au captat apele subterane, infiltrate în albie, în lunca Jiului. În acest scop s-au efectuat pe o lungime de 8,5 km pe malul stîng și 4,5 km pe cel drept o serie de puțuri, dispuse paralel cu malul rîului între Rovine și Bucovăț. Prin această captare, dată în folosință în 1960, se obține la o denivelare de 1,5 m un debit de 750 l/s din cele 140 de puțuri efectuate, apă utilizată numai pentru industrie.

În final, s-a adoptat soluția de a se capta izvoarele carstice de la Izvarna—Costeni, al căror debit variază în funcție de condițiile climatice între 1 300 și 2 100 l/s. Apele au temperatură medie de 11.3°C, duritatea de 10 grade, pH-ul cuprins între 7,1 și 7,5 și reziduul fix de 200—250 g/l, deci întrunesc condițiile de potabilitate (M. Teodorescu, 1964). Din captarea acestor izvoare s-a realizat un debit de 1 125 l/s, din care se asigură necesitățile zonei industriale Craiova—Ișalnița pentru un consum mediu de 300 l/loc. zi la nivelul anului 1985.

De la Izvarna apele sînt aduse pe o lungime de 115 km printr-o conductă îngropată cu diametru de 1 m și cu o pantă medie de 0,57°/₀₀. Din cantitatea captată pe parcurs se distribuie apă și pentru o serie de localități ca : Rovinari (60 l/s), Moi (11 l/s), Roșia-Jiu (9 l/s), Bîlteni (20 l/s), Peșteana-Jiu (10 l/s), Plopșor (4 l/s), Ceplea (4 l/s), Brănești (3 l/s), Țînțăreni (4 l/s), Filiași (21 l/s), Combinatul Ișalnița (370 l/s).

O problemă deosebită o ridică și folosirea în economie a apei principalelor rîuri și adoptarea celor mai eficiente măsuri de micșorare a efectelor distructive ale inundațiilor. În acest sens, cursul Jiului de la confluența cu Tismana pînă la Văleni a fost regularizat și îndiguit în mare parte, acțiuni care s-au întreprins și în cazul Jilțului de la Mătăsari pînă la confluența cu Jilțul Slivilești și al Motrului în sectorul bazinului carbonifer și al orașului Motru. Pe Olt și pe Argeș s-a construit o suită de lacuri de acumulare de interes hidroenergetic și pentru atenuarea undelor de viitură (tabelul nr. 5). Apele reținute în aceste lacuri, în timpul viiturilor, sînt folosite în perioadele cu debite mici, atît în scopuri hidroenergetice, cît și la irigarea terenurilor riverane. În plus ele sînt folosite pentru piscicultură și agrement, mai ales în cazul celor din preajma centrelor urbane.

Lacurile de acumulare din regiunea piemontană sînt supuse în prezent proceselor de colmatare și de reducere a volumelor utile. În această direcție se fac studii intense pentru a depista factorii care favorizează aceste procese și a se lua cele mai eficiente măsuri de micșorare a gradului de colmatare.

Tabelul nr. 5

Elementele morfometrice ale lacurilor de pe Olt și Argeș din spațiul aferent piemontului

Rîul	Lacul	Anul intrării în funcțiune	F* (km²)	H_m(m)	I_b(°/₀₀)	Volumul de apă (mil. m³)		Barajul	
						Total	util	lungime	înălțime
Olt	Ionești	1978	340,5	625,3	166,5	24,94	8,41	80	33,5
Olt	Zăvideni	1979	156	310,4	122,5	45,0	15	112	30,5
Olt	Drăgășani	1980	294	308,1	125,3	80,0	40	102	33
Olt	Strejești	1978	527,2	269	112	202,7	136	101	18
Olt	Ariceşti	1980	74,3	224,3	22,1	61,6	21	73	14
Olt	Slatina	1980	530	196,7	70,2	20,0	6	114	10
Argeș	Zigoneni	1973	61,8	495	153,9	13,3	10	52	29
Argeș	Vîlcelele	1976	103,2	443	156,5	41,5	40	53	35
Argeș	Budeasa	1978	341	625,3	156,5	26,4	26,4	30	27
Argeș	Bascov	1971	19,2	331,7	110,4	5,24	5	70	21

* Datele de suprafață, altitudinea medie și panta medie a bazinului sînt calculate numai pentru bazinul aferent lacului.

5.4. Vegetația și fauna

Particularitățile reliefului și ale solurilor, influențele climatice specifice determină aspectul complex al vegetației Piemontului Getic, tranziția lentă și neuniformă de la zonalitatea latitudinală la cea altitudinală, marcată prin numeroase întrepătrunderi și asocieri ale diverselor esențe forestiere dominante. Astfel, în partea sudică se desfășoară subzona cereto-gîrnițetelor (care la limita de sud-vest a piemontului vine în contact cu zona de silvostepă, iar în sud-est se continuă mult în regiunea de cîmpie), pe cînd partea nordică și marginea estică a piemontului se află în subetajul gorunetelor[1]. Între subzona cereto-gîrnițetelor și subetajul gorunetelor există o fîșie largă de interferență în care se formează amestecuri complexe de gîrniță, cer și gorun sau alternanță de cerete cu gorunete. Ceretele pătrund adesea masiv în subetajul gorunetelor pe versanții însoriți, pe cînd gorunetele coboară în cîteva locuri mult în sud, ajungînd chiar la contactul cu lunca Dunării la Stîrmina (lîngă Drobeta-Turnu Severin) (fig. 125).

În același timp, pe văi și pe versanții umbriți se întîlnesc local făgete și făgeto-cărpinete, cu extindere mai mare în subetajul gorunului, dar care înaintează și în subzona cereto-gîrnițetelor, pe alocuri pînă la marginea piemontului (de exemplu în pădurea Stîrmina, în pădurea Bucovăț de lîngă Craiova, în unele păduri din împrejurimile orașului (Pitești). Aceste aspecte sînt complicate și mai mult de intervenția antropică, care a modificat substanțial aspectul inițial al vegetației. Pădurile, care acopereau în trecut aproape în întregime Piemontul Getic, s-au restrîns treptat. Acestea apar astăzi cu un areal puternic fragmentat, iar în jumătatea sudică a piemontului se prezintă sub formă de petice izolate. Doar în porțiunile cu relief mai accidentat sau cu condiții edafice mai puțin favorabile agriculturii, pădurile ocupă suprafețe mai mari, acoperind uneori pînă la 50–60% din teritoriu, ca de exemplu în nordul Piemontului

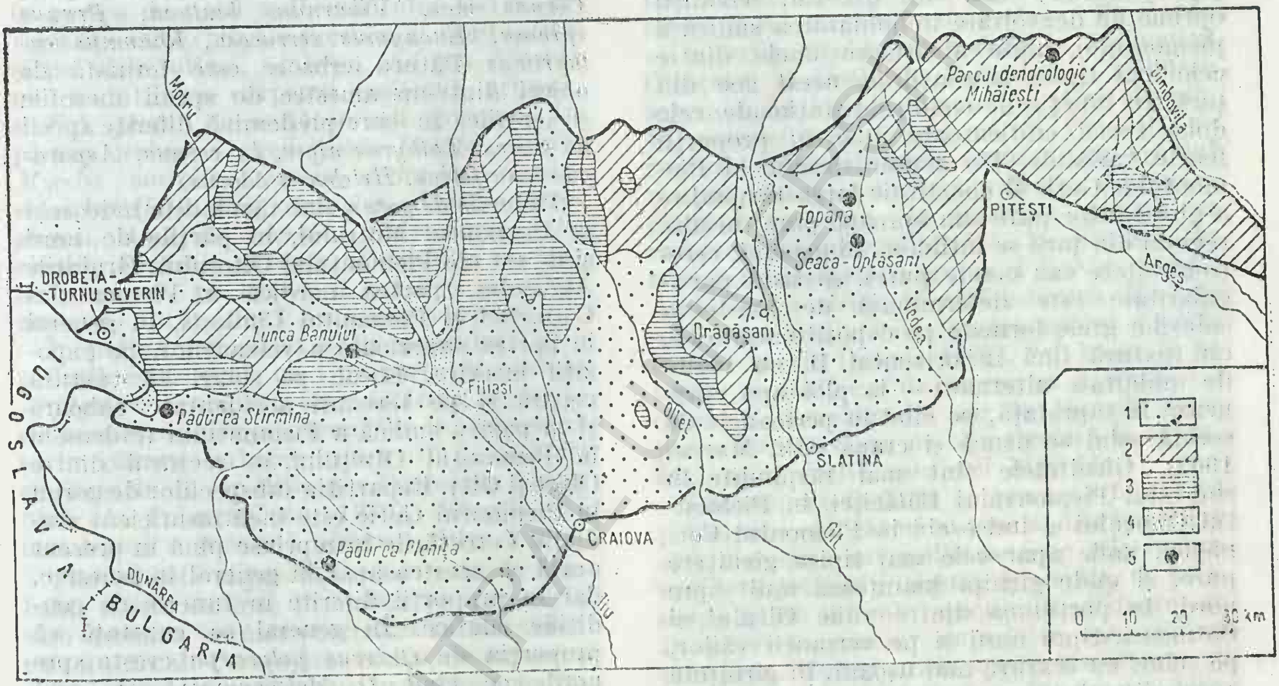

Fig. 125. Vegetația din Piemontul Getic. *1*, Subzona pădurilor de cer și gîrniță; *2*, subetajul pădurilor de gorun (inclusiv alternanță de gorun cu fag); *3*, alternanță sau amestecuri complexe de gorun, cer și gîrniță; *4*, vegetație azonală, predominant mezohigrofilă și higrofilă; *5*, rezervații forestiere și botanice (Prelucrare după *Harta vegetației* din *Atlasul R. S. România*, VI–2, 1976).

[1] Subzona cereto-gîrnițetelor aparține zonei nemorale din cadrul zonalității latitudinale, pe cînd subetajul gorunului aparține etajului pădurilor de foioase din cadrul zonalității altitudinale.

46 — c. 674

Olteţului. Pe suprafeţe considerabile, îndeosebi în vestul Piemontului Cotmenei şi în Piemontul Olteţului, după defrişarea esenţelor autohtone, terenurile au suferit procese intense de degradare. Pentru stăvilirea acestora s-au făcut reîmpăduriri, îndeosebi cu salcîm sau cu diverse răşinoase (pin negru, pin silvestru, douglas şi chiar molid).

Cu toată diversitatea şi neuniformitatea vegetaţiei forestiere, în Piemontul Getic se pot distinge cîteva tipuri de pădure bine individualizate:

Pădurile de cer (Quercus cerris) şi gîrniţă (Q. frainetto) au, în general, condiţii optime de dezvoltare în jumătatea sudică a piemontului, unde alcătuiesc unele dintre cele mai tipice asociaţii de acest gen din ţară. În funcţie de condiţiile staţionale, cele două specii edificatoare apar în proporţii foarte variabile. Un aspect specific al Piemontului Getic îl constituie larga răspîndire a gîrniţetelor pure sau aproape pure (în alte regiuni din ţară se întîlnesc, în general, cereto-gîrniţete sau cerete pure). Această particularitate este determinată de existenţa solurilor grele formate pe depozite argiloase, cu textură fină în orizontul B, cu regim de umiditate alternant — la ploi apa stagnează la suprafaţă, pe cînd în perioadele de secetă solul se usucă şi crapă (Gh. Marcu, 1962). Gîrniţetele sînt mai răspîndite în sud-estul Piemontului Bălăciţei, în Piemontul Olteţului şi îndeosebi în Piemontul Cotmenei, unde apar cele mai tipice gîrniţete pure, şi unde gîrniţa înaintează mult spre nord, în porţiunea dintre văile Oltului şi Cotmenei. Spre nord şi pe versanţii văilor, pe soluri cu textură mai uşoară, în gîrniţete apare diseminat gorunul; în unele locuri (de exemplu, la est de valea Cotmenei) proporţia acestuia creşte, formîndu-se gorunete-gîrniţete. Frecvent în gîrniţete se întîlneşte şi cerul, ulmul *(Ulmus minor)*, jugastrul *(Acer campestre)*, părul *(Pyrus pyraster)*, mărul *(Malus sylvestris)*, scoruşul *(Sorbus aucuparia)*, sorbul *(S. torminalis)*, arţarul tătăresc *(Acer tataricum)*, mojdreanul *(Fraxinus ornus)*. Mai rar cerul atinge o pondere apropiată de cea a gîrniţei sau ajunge chiar dominant, de exemplu în vestul Piemontului Bălăciţei, în Gruiurile Jiului, pe versanţii cu expoziţie sudică, sud-vestică şi sud-estică din Piemontul Motrului, pe unele porţiuni din Piemontul Olteţului. Pe o bandă lată de 5—10 km, la nord de comuna Hurezani de pe valea Amaradiei pînă în valea Peşceana care ajunge în Olt, cerul atinge în păduri proporţii de circa 70%, fiind întovărăşit de gîrniţă, mojdrean, jugastru şi gorun (N. Roman, 1962). În jumătatea nordică a Piemontului sînt frecvente şi amestecurile de gorun cu gîrniţă şi cer, în diferite proporţii. De exemplu, în Gruiurile Jiului acestea constituie tipul de pădure cel mai răspîndit (fig. 125).

În pădurile de cer şi de gîrniţă se dezvoltă un subarboret variabil ca abundenţă şi compoziţie floristică. Cele mai frecvente specii sînt *Crataegus monogyna, Ligustrum vulgare, Cornus mas, Viburnum lantana, Prunus spinosa, Euonymus verrucosa, Rhamnus catharticus*. Pătura ierbacee este formată de obicei dintr-un amestec de specii mezofile şi xerofile, în care predomină diferite specii de *Carex, Lathyrus niger, L. vernus, Asparagus tenuifolius, Heleborus odorus*.

Pădurile de gorun sînt răspîndite îndeosebi în Piemontul Motrului, în părţile de nord şi de est ale Piemontului Olteţului, Gruiurile Argeşului, partea nordică a Piemontului Cotmenei şi Piemontul Cîndeşti, în general în partea superioară a versanţilor, pe expoziţii însorite. Local, pe soluri cu textură uşoară şi pe terenuri accidentate, coboară şi în partea sudică a Piemontului (îndeosebi în Piemontul Olteţului, în sectorul dintre Olteţ şi Olt). Repartiţia subspeciilor de gorun în Piemontul Getic este încă insuficient studiată. Cercetările întreprinse pînă în prezent arată că acestea apar în general în amestec, dar în proporţii diferite în funcţie de condiţiile edafice. În general se constată că proporţia de *Quercus polycarpa* creşte spre nord, pe cînd *Q. dalechampii* este mai extins în sud. I. Biruescu (1981), studiind pădurile din ocolul silvic Peşteana, (judeţul Gorj), ajunge la concluzia că *Quercus petraea* ssp. *dalechampii* este mai pretenţios la condiţiile staţionale, ocolind solurile grele şi podzolite, pe cînd ssp. *polycarpa* se pare că are o amplitudine ecologică mai mare.

Pe lîngă cele două subspecii de gorun, în aceste păduri se întîlnesc diseminat cerul, uneori şi gîrniţa, carpenul, arţarul *(Acer platanoides)*, paltinul *(A. pseudoplatanus)*, arţarul tătăresc *(A. tataricum)*, teiul *(Tilia cordata)*, mesteacănul *(Betula pendula)*. Pe terenuri argiloase, slab drenate, îndeosebi în piemonturile Cotmeana şi Cîndeşti, este adesea abundent stejarul *(Quercus robur)*. Pe versanţii nordici şi la

poale de versant adesea gorunul este în amestec cu carpenul sau cu fagul.

În subarboretul pădurilor de gorun predomină *Crataegus monogyna*, *Ligustrum vulgare*, *Cornus sanguinea*, *Coryllus avellana*, iar în pătura ierbacee *Galium schultesii*, *Lathyrus vernus*, *L. niger*, *Brachypodium silvaticum*, *Melica uniflora*, *Carex pilosa*, *Poa nemoralis*. Mai rar se întîlnesc gorunete cu floră de mull. În stațiuni uscate se dezvoltă gorunete cu *Cytisus nigricans*, *C. leucotrichus*, *Genista tinctoria*.

Pădurile de fag sînt răspîndite îndeosebi în partea de nord a Piemontului Getic, pe versanții cu expoziție nordică și nord-estică și pe văile adînci, umbrite. Adesea diseminat se întîlnesc carpenul, paltinul, arțarul, sorbul, plopul tremurător sau gorunul. În pătura ierbacee predomină *Luzula albida*, *Mycelis muralis*, *Oxalis acetosella*, *Cardamine bulbifera*, *Poa nemoralis*, *Asarum europaeum*, *Asperula odorata*, *Pulmonaria officinalis*, *Sanicula europea*, *Potentilla micrantha*; uneori, pe expoziții nordice și soluri acide se întîlnește *Vaccinium myrtillus*.

În partea sud-estică a Piemontului Getic se întîlnește, local, un tip aparte de pădure — *făget cu gorun, tei, arțar tătăresc, jugastru, cu numeroase elemente termofile în subarboret* și în pătura ierbacee, prezentînd afinități cu făgetele de tip iliric din Peninsula Balcanică (A. Popova-Cucu, 1980). Situația cea mai tipică o prezintă pădurea Stîrmina.

Pădurile de stejar (Quercus robur), probabil foarte extinse în trecut pe terenurile slab drenate, se mai păstrează astăzi numai cu totul local. Un stejăret întins, cu numeroși arbori seculari, este inclus în limitele parcului dendrologic Mihăiești (Gruiurile Argeșului).

Zăvoaiele de luncă, deși s-au restrîns ca suprafață în urma intervenției antropice, sînt încă destul de frecvente în lungul tuturor rîurilor mari. Sînt alcătuite din diferite specii de salcie *(Salix alba, S. purpurea, S. triandra)*, plop *(Populus alba, P. nigra)* și anin *(Alnus glutinosa)*, cărora li se adaugă adesea sîngerul *(Cornus sanguinea)*, lemnul cîinesc *(Ligustrum vulgare)*, murul *(Rubus caesius)*, socul *(Sambucus nigra)*, ulmul *(Ulmus minor)*, foarte rar stejarul *(Quercus robur)*.

Formațiunile secundare de pajiști, dezvoltate în urma defrișării pădurilor, prezintă o diversitate foarte mare, reflectînd varietatea condițiilor staționale. În subzona cereto-gîrnițetelor predomină pajiștile cu caracter mezoxerofil și xerofil, de *Festuca valesiaca*, *Ventenata dubia*, *Dasypyrum villosum* ș.a., care local pătrund și în subetajul gorunetelor, pe versanți erodați cu expoziție sudică. Pe versanții puternic erodați se dezvoltă asociații de bărboasă *(Botriochloa ischaemum)*, iar în pajiștile puternic degradate, datorită pășunatului excesiv, asociații de *Poa bulbosa*.

În partea de nord a Piemontului Getic, în subetajul gorunetelor predomină asociațiile de *Agrostis tenuis* cu diverse specii mezofile, alături de care apar pajiști de *Poa pratensis* și de *Sieglingia decumbens*. Pe pante cu soluri podzolite și erodate în Piemontul Olteţului și Dealurile Motrului se întîlnesc asociații de *Vulpia myuros* cu *Aira elegans*. În piemonturile Cotmeana și Cîndești pe suprafețele interfluviale (martori din vechiul șes piemontan), pe soluri podzolite și pseudogleizate puternic, se întîlnesc pajiști cu caracter mezohigrofil pînă la higrofil, în care domină *Agrostis canina* și *Nardus stricta*. Aici *Nardus stricta* se află într-una din cele mai joase stațiuni din partea sudică a țării, la 430 m (I. Dragu, 1962). În lunci și pe terase se întîlnesc de asemenea asociații cu caracter mezohigrofil, iar în locurile temporar inundate sau cu apa freatică la suprafață se dezvoltă asociații higrofile.

Sub aspect floristic se remarcă faptul că principalii edificatori ai asociațiilor forestiere sînt elemente submediteraneene relativ termofile *(Quercus frainetto, Q. cerris, Q. polycarpa)*, în schimb speciile însoțitoare au în general caracter eurasiatic sau central european. Totuși unele specii însoțitoare cu caracter submediteraneean sînt foarte abundente în sud-vestul piemontului, dar pe măsura înaintării spre nord și mai ales spre est numărul și ponderea lor în cadrul diverselor asociații scade simțitor, fiind destul de slab reprezentate la est de Olt. Printre cele mai caracteristice se numără ghimpele *(Ruscus aculeatus)* și cornișorul *(R. hypoglossum)* cu apariții sporadice pînă în bazinul Gilortului și în Piemontul Olteţului, cărpinița *(Carpinus orientalis)* și scumpia *(Cotinus coggygria)* prezente în pădurile din sud-vestul piemontului, mojdreanul *(Fraxinus ornus)*, cu răspîndire destul de largă în tot piemontul ca și *Potentilla micrantha*, *Lathyrus venetus*, *Tamus communis*, *Oryzopsis virescens*, *Asparagus tenuifolius*, *Aremonia agrimonoides*, stejarul pufos *(Quercus pu-*

bescens) şi clocotişul (*Staphyllea pinnata*). Acestora li se adaugă şi o serie de elemente eurasiatice continentale, subtermofile, ca arţarul tătăresc (*Acer tataricum*), relativ frecvent în toată jumătatea sudică a piemontului, *Crataegus pentagyna*, sporadic, la marginea pădurilor, şi specii cu afinităţi submediteraneene ca: *Melittis mellissophyllum*, *Helleborus odorus*, *Lithospermum purpureo-coeruleum*. Local se întîlnesc şi asociaţii de pajişte în care domină speciile submediteraneene ca sadina (*Chrysopogon gryllus*), *Dasypyrum villosum*, *Hordelymus asper*, sau sud-europene asiatice — *Poa silvicola*.

În pădurile umede din lunci şi de pe povîrnişuri în Piemontul Bălăciţei şi cel al Olteţului este răspîndită măseaua ciutei (*Erythronium dens-canis* ssp. *niveus*). În pădurile de cer şi gîrniţă din sud-vestul Piemontului se întîlneşte sporadic o specie balcano-panonică rară, *Vicia sparsiflora*.

În ceea ce priveşte lumea animalelor, fondul faunistic caracteristic pădurilor de cvercinee, care era predominant pe aproape întreaga regiune, a fost mult modificat, accentuîndu-se caracterul ei eterogen în care se interferează speciile de cîmpie cu cele montane. Cele dintîi pătrund în masă mai ales pe terenurile deschise (culturi agricole, pajişti), care favorizează chiar existenţa unor elemente tipice stepelor ca popîndăul (*Citellus citellus*), capturat în cîteva locuri din Podişul Bălăciţei. Elemente montane, printre care pajura (*Aquila chrysaetos*), au fost observate în regiunile mai înalte şi împădurite din Piemontul Cotmenei, Piemontul Cîndeştilor şi Gruiurile Argeşului iar în piemonturile Motrului şi Cotmenei veveriţa (*Sciurus vulgaris*).

În anumite condiţii cu umiditate accentuată şi temperatură mai coborîtă, unele specii montane, ca *Salamandra salamandra* ajung la altitudini foarte joase, cum este pădurea Stîrmina, probabil cea mai coborîtă staţiune din toată ţara în care a fost cunoscută pînă în prezent.

Cu toate diversitatea taxonomică, ecologică şi populaţională a faunei acestei regiuni, care s-ar părea că nu are nimic particular sub aspect faunistic, cîteva specii sînt cunoscute deocamdată numai în această regiune, avînd arealele foarte reduse, endemice: *Paragus oltenicus* (dipter), *Cnephasia nemesii*, *Dichrorampa niculescui* (lepidoptere), colectate de pe rama sudică a Piemontului Olteţului.

Din punct de vedere zoogeografic sînt observabile două fenomene mai importante. În primul rînd, pătrunderea în părţile sud-vestică şi sudică a unor elemente mediteraneene: *Vipera ammodytes* (vipera cu corn), *Testudo hermanni* (broasca ţestoasă de uscat), *Cicada plebeja* (cicoarea cenuşie), *Reticulitermes lucifugus* (termită); balcanice — *Poecilimon affinis*, *Odontopodisma decipiens* (lăcuste); balcano-pontice — *Ablepharus kitaibelii stepanecki* (şopîrliţă); balcano-taurice — *Callimenus oniscus* (lăcustă), ale căror efective şi frecvenţe se diminuează pe măsură ce înaintează spre nord—nord-est.

În al doilea rînd, şi în Piemontul Getic se manifestă fenomenul separării ecologice a speciilor, fapt datorat unor condiţii de viaţă deosebite. Astfel, *Rana ridibunda* (broasca mare de lac) ocupă ariile mai joase din sudul regiunii sau porţiunile mai însorite din restul teritoriului, iar *Rana esculenta* (broasca mică de lac) pe cele cu înălţimi mai mari din nordul piemontului sau versanţii umbriţi din întregul ţinut.

Fiind o regiune de veche locuire şi puternic umanizată, fauna a suferit intense influenţe antropice, atît directe, cît şi indirecte. Astfel, unele animale au dispărut încă în vremurile istorice ca brebul (*Castor fiber*), altele sînt în regres avînd efective mici ca *Testudo hermanni* (broasca ţestoasă de uscat), *Corvus corax* (corbul).

Concomitent s-a observat expansiunea unor specii, ca *Emberiza cirlus* (presura bărboasă), *Passer hispaniolensis* (vrabia spaniolă), *Dendrocopos syriacus balcanicus* (ciocănitoarea de grădină), *Ondatra zibethica* (bizamul).

La toate acestea se adaugă şi încercările omului de utilizare în interesul societăţii a tuturor posibilităţilor oferite de mediu prin introducerea unor noi specii ca fazanul (*Phasianus colchichus*) şi lopătarul (*Dama dama*), acţiune care a dat rezultate pozitive.

5.5. Solurile

Condiţiile pedogenetice zonale din cuprinsul Podişului Getic sînt favorabile formării şi dezvoltării solurilor argiloiluviale brune luvice şi solurilor luvice. Numai spre limita inferioară, spre cîmpie, sînt condiţii

favorabile formării solurilor brune roșcate luvice, iar la cea superioară, dinspre Subcarpați, sînt condiții favorabile solurilor brune acide. Dar alți factori pedogenetici, ca înfățișarea diferită a reliefului, de la poduri aproape orizontale pînă la povîrnișuri foarte abrupte, ca și vîrsta și alcătuirea petrografică a stratelor superficiale, pe care se formează solul, la care se adaugă influențe topoclimatice și de umezeală, fac ca pe o mare parte din cuprinsul Podișului Getic să se găsească soluri intrazonale, determinate de umezeală și de argilozitatea rocilor solificate. După acestea, urmează, ca importanță, solurile mai mult sau mai puțin zonale și în cele din urmă solurile azonale.

Dintru început se deosebesc două situații : una pe podurile care se mai păstrează încă din vechiul șes al piemontului, ca și pe podul teraselor mai înalte, și alta pe povîrnișurile văilor și pe terasele din cuprinsul acestui piemont.

Astfel, pe areale întinse din vechiul șes piemontan dintre Olt și Dîmbovița, ca și la vest de Olt, în partea de sud-vest a Podișului Getic, se găsesc soluri argiloiluviale în diferite grade de podzolire de la cele brune slab luvice, pînă la luvisoluri albice (solurile podzolice) — și de pseudogleizare, de la cele pseudogleizate slab-mijlociu, pînă la solurile pseudogleice și chiar de mlaștină, formate pe un depozit argilos, practic impermeabil. Dintre acestea, cele mai evoluate se găsesc în partea de nord și nord-est a podișului, pe podurile din Piemontul Cîndeștilor, unde cea mai mare întindere este ocupată de planosoluri — soluri pseudogleice luvice — pe suprafețe aproape orizontale, și soluri argiloiluviale, intens pseudogleizate. La acestea se adaugă, în partea de sud, alături de planosoluri, soluri brune luvice pseudogleizate puternic și mijlociu, iar în partea de nord, alături de luvisoluri albice pseudogleizate, se găsesc soluri luvice pseudogleizate. În marginea de sud și sud-vest a piemontului se mai găsesc, pe suprafețe apreciabile, luvisoluri albice cu un suborizont B închis, pseudogleizate mijlociu, puternic sau chiar pseudogleice și soluri argiloiluviale brune luvice (podzolite mijlociu și puternic) cu suborizont B închis, pseudogleizate mijlociu.

Pe podurile din nord-vestul Piemontului Cotmenei se găsesc luvisoluri albice și planosoluri, în partea centrală sînt soluri argiloiluviale podzolite mijlociu cu suborizont B închis și soluri pseudogleice podzolite slab, iar în partea de sud se găsesc vertisoluri (negre sau brune, slab humifere, argiloase, compacte), care se întîlnesc și mai la sud, în cîmpie. De asemenea, pe culmile largi și podurile piemontului dintre Olt și Jiu, îndeosebi în partea sudică, se găsesc vertisoluri, alături de care sînt soluri vertice (argiloiluviale podzolite moderat, cu suborizont B închis), iar pe culmile înguste sînt soluri brune luvice podzolite. Mai la vest, între Jiu și Dunăre, mai ales la sud de linia Drobeta-Turnu Severin — orașul Motru, sînt soluri vertice argiloiluviale luvice, cu suborizont B închis, și vertisoluri.

Pe povîrnișurile din cuprinsul întregului Piemont Getic se află un adevărat mozaic de soluri, din cauza diversității condițiilor de rocă, de relief, de umezeală, de topoclimat și de vegetație, cu toate urmările care provin din această variație. Astfel, pe povîrnișurile sculptate în roci poroase și relativ acide, s-au format soluri brune în diferite stadii de dezvoltare (de la soluri brune tinere pînă la soluri podzolite puternic) de regulă aflate sub pădure; mare parte din aceste soluri sînt și pseudogleizate slab. În unele locuri din partea de nord-est a piemontului, pe povîrnișurile nordice, sculptate în pietriș și nisip, se găsesc chiar soluri brune acide, cu mull sau chiar cu moder, sub afiniș, cum e cazul în Gruiurile Argeșului dintre Argeșel și Bratia.

Tot pe aceste povîrnișuri sculptate în roci foarte friabile, îndeosebi în pietrișuri, la obîrșia unor văi secundare, se găsesc numeroase rîpe, unde solul lipsește, ieșind „la zi" roca, din care șuvoaiele rup și depun la baza abrupturilor, pe terase sau pe lunci, trene de materiale grosiere — nisipuri, pietrișuri, bolovănișuri. Pe povîrnișurile vălurite, din cauza proceselor de deplasare în masă, s-a dezvoltat de asemenea un mozaic de soluri brune podzolite pseudogleizate, unele chiar gleizate, și chiar soluri gleice și de mlaștină ca urmare a existenței unor pînze freatice, locale și temporare. În Piemontul Cîndeștilor se pot deosebi de-a lungul povîrnișurilor două fîșii : una superioară, în cuprinsul căreia se găsesc soluri brune luvice relativ uniforme ca evoluție și însușiri, bine drenate, și alta inferioară, în care solul variază de la un loc la altul, depinzînd de umezeala provocată de pînzele freatice locale, dar și de vîrsta porniturilor și de statornicia povîrnișului. Pe locurile drenate sînt soluri

brune luvice, mai mult sau mai puțin pseudogleizate, depinzînd de argilozitatea orizontului B. În apropierea micilor depresiuni de pe pornituri, la baza profilului de sol se manifestă și procese de gleizare, care spre interiorul depresiunii se fac simțite tot mai sus, pînă se ajunge la soluri gleice sau de mlaștină. Pe porniturile recente solurile sînt foarte tinere, regosoluri cu drenaj bun sau umede, care evoluează spre soluri gleice sau de mlaștini, dacă suprafața afectată devine stabilă.

Pe locurile unde povîrnișul este sculptat în marne bogate în carbonați, cum e cazul unor povîrnișuri din Piemontul Cîndeștilor, s-au format și soluri pseudorendzinice în diferite stadii de evoluție, care depind de vîrsta povîrnișului. Pe povîrnișurile tinere, sculptate în marno-argile, nisipuri și pietrișuri, se găsesc suprafețe întinse cu regosoluri. În schimb, litosolurile apar numai local.

Versanții din partea de est și sud-est a Piemontului Getic, formați pe roci predominant argiloase, sînt acoperiți cu soluri brune luvice asociate cu regosoluri, iar cei din partea de sud și sud-vest cu soluri vertice și chiar vertisoluri.

Pe terase apar soluri variate, condiționate de înălțimea, de vîrsta teraselor ca și de roca de solificare de pe podul terasei. Astfel, pe terasele mai înalte, cu rocă de solificare asemenea celei de pe vechiul piemont, sînt luvisoluri albice pseudogleizate și chiar pseudogleice. Pe terasele mijlocii și inferioare predomină solurile brune luvice pseudogleizate, cu excepția teraselor inferioare de pe văile rîurilor din partea de sud-vest a Piemontului Getic, unde predomină solurile brune roșcate.

Pe lunci sînt soluri aluviale în diferite stadii de dezvoltare, de la aluviuni crude pînă la solurile zonale sau intrazonale spre care evoluează, structura lor depinzînd de factorii pedogenetici determinatori. Astfel, în partea de jos a luncilor, în vecinătatea albiei, pe suprafețele inundabile la viituri obișnuite, sînt aluviuni crude și protosoluri aluviale, care conțin în genere și orizonturi solificate. În partea mai înaltă a luncilor, unde au loc inundații numai la viituri mari, sînt soluri aluviale evoluate slab și mijlociu, carbonatice în genere, cu variate influențe freatice. Pe suprafețele ieșite mai de mult de sub influența inundațiilor, apar soluri aluviale puternic evoluate, cu început de levigare a carbonaților, și chiar soluri brune aluviale, influențate pe unele locuri de apă freatică.

În sfîrșit, pe agestrele și tăpșanele clădite de apele torențiale care aduc de pe povîrnișuri nisip și pietriș, sînt soluri foarte scheletice, de la cele tinere și chiar aluviuni proaspete, pînă la soluri brune scheletice. Acestea evoluează repede spre soluri relativ acide din cauza scheletului provenit din roci metamorfice acide.

5.6. Populația și așezările

Considerații de geografie istorică. Piemontul Getic, parte componentă a vetrei de locuire în care poporul român și-a înscris permanența și continuitatea, a fost locuit din cele mai vechi timpuri ale istoriei oferind condiții favorabile vieții și activităților omenești. Mulțimea urmelor arheologice sînt dovezi certe ale populării teritoriului încă din paleolitic și neolitic, oamenii folosind din plin condițiile naturale prielnice ale văilor și interfluviilor. Dărnicia naturii a oferit comunităților umane străvechi posibilitatea practicării agriculturii, creșterii animalelor, aceștia fiind purtătorii înfloritoarelor culturi de Criș, Vădastra, Sălcuța etc.

Au fost identificate, în acest sens, o serie de așezări preistorice pe văile Dîrjovului, Plapcei, în luncile Argeșului (între Pitești și Ionești), Dîmbovnicului, ca și bogate urme materiale în Piemontul Bălăciței (Gubancea, Teiu, Dobromira, Verbița și Verbicioara), în Piemontul Olteţului (Berlești, Căpreni, Vladimir, Bugiulești), Piemontul Cotmenei (Cremenari, Olanu, Optași-Măgura, Poganu, Raițiu etc.), care atestă pe deplin locuirea teritoriului încă din fazele timpurii ale procesului de antropogeneză și continuitatea populării în neolitic.

Civilizația hallstattiană este dovedită prin numeroase urme de așezări păstrate sub formă de măguri, locuite de o populație agricolă pașnică, de la Coțofenii din Dos (Culoarul Jiului), Căciulatu, Vîrtop, Plopșor, Teiu (Piemontul Bălăciței), Cepari (Podișul Beicăi) etc.

Firul populării regiunii se continuă în perioada preromană, urmele materiale ale unor culturi specifice etnicului geto-dacic și ale unor așezări omenești de la Ilovăț (Pie-

montul Motrului), Bucovăț, Coțofenii din Dos (Culoarul Jiului), Brabova și Oprișor (Piemontul Bălăciței), Lucieni (Piemontul Cîndești), Godeni (Piemontul Olteţului) etc. fiind tot atîtea mărturii convingătoare în acest sens.

Interesele strategice și economice ale stăpînirii romane au dus la construirea unor drumuri militare și comerciale de semnificație deosebită, însoțite de o serie de castre și așezări, ca drumul Oltului, cel mai important de altfel (cu castrele de la Rusidava și Pons Aluti și așezările de la Stănești, Vulturești, Rusidava etc.), drumul Jiului (cu Pelendava, Răcari și așezările Braniște, Răcari, Ad Mutrium etc.) ca și drumul ce urcă dinspre valea Dunării, de la Turnu Măgurele spre Roșiori de Vede—Purcăreni—Pescăreasca—Cumidava, în lungul căruia au existat castrele de la Fîlfani, Săpata, Albota etc. Drumul continuă mai departe, peste Carpații Meridionali, spre Depresiunea Brașovului. Acestea au avut o deosebită importanță în dezvoltarea funcțiilor comerciale și dezvoltarea meșteșugurilor din această parte a țării.

Continuitatea locuirii, precum și conviețuirea și asimilarea, în secolele următoare, a populațiilor care vremelnic au trecut prin această regiune (în frămîntata perioadă a migrației popoarelor) sînt atestate de prezența bogatelor urme istorice (fibule, securi de fier, săbii etc.) de la Coșoveni, Lazu, Vîrtop, Plenița, Vela din Piemontul Bălăciței, Popoveni, Țînțăreni, Răcarii de Sus, din Culoarul Jiului, Dobrușa din Culoarul Oltului.

Așezările, tipurile de locuințe, elementele de cultură materială și spirituală descoperite în secolele III—VI la Brabova, Botoșești—Paia, Bîcleș, Rocșoreni (Podișul Bălăciței), Braniște, Bălcești, Gorunești, Stănești—Lunca (Piemontul Olteţului), Prisaca, Scornicești, Săpata (Piemontul Cotmenei) etc., dovedesc că populația locală a dus o viață stabilă de agricultori, păstori și chiar meșteșugari, care practicau schimburile cu Imperiul roman și Imperiul bizantin. O serie de așezări omenești de aici sînt menționate în primele documente istorice, ceea ce constituie dovada certă a continuității populației autohtone, în toate timpurile pe acest teritoriu.

Istoricii, bazîndu-se pe o serie de documente, arată că părți din teritoriul Piemontului Getic erau înglobate în diferite formațiuni politice cu caracter feudal timpuriu: voievodate și cnezate aparținînd secolelor XIII—XIV (Seneslau și Litovoi, respectiv Ioan și Fărcaș).

Caracterul de arie de răscruce economică și comercială, factorii potențiali de natură geografică, o serie de cauze de esență istorică specifice secolelor anterioare, precum și prezența în apropiere a primelor capitale românești (Cîmpulung, Curtea de Argeș, Tîrgoviște), cu multiplele lor legături în teritoriu, au asigurat popularea continuă a regiunii și în secolele XIV—XVII, favorizînd și apariția unor tîrguri și orașe feudale în piemont și la contactul acestuia cu regiunile înconjurătoare (Tîrgu Bengăi, Craiova, Strehaia, Slatina, Balș, Pitești etc.).

Materialele cartografice care cuprind și această parte a țării (Harta lui Schwantz — 1723, Harta lui Specht — 1790, Harta din 1835, Harta Szathmary din 1864 etc.) pun în evidență dezvoltarea permanentă a așezărilor (ca număr de locuitori, suprafață, număr de localități), contopirea micilor cătune alăturate, formarea satelor noi, pînă la conturarea actualei rețele de așezări.

A doua jumătate a secolului XVIII și începutul secolului XIX au reprezentat o etapă importantă în popularea Piemontului Getic și dezvoltarea așezărilor omenești și ca efect al migrației populației de peste Carpați.

Populația și potențialul forței de muncă. Piemontul Getic grupează între limitele sale peste 1,1 milioane de locuitori (1985), adică circa 4,8% din populația României. Dat fiind faptul că această populație revine unei suprafețe ce reprezintă 5,5% din teritoriul țării, reiese că Piemontul Getic se înscrie printre ariile geografice relativ bine populate. Potențialul natural și cel economic favorabil au constituit, în decursul secolelor, factori hotărîtori în creșterea continuă a populației în acest teritoriu.

Evoluția fenomenelor demografice a cunoscut intensități diferite în timp, legate de schimbările intervenite în mișcarea mecanică și mișcarea naturală a populației — ca reflectare specifică a mutațiilor petrecute în structura economică, socială și politică a regiunii. Dacă pînă la sfîrșitul secolului XVI creșterea numerică a populației s-a produs lent, majoritatea locuitorilor fiind concentrată în lungul principalelor artere hidrografice și al drumurilor care brăzdează regiunea de la nord la sud, începînd cu secolul

XVII evoluţia populaţiei cunoaşte o dinamică mult mai accentuată. Se remarcă aportul deosebit al sporului migrator la creşterea numerică a fondului demografic, spor realizat mai ales pe seama populaţiei venite din Transilvania — un important rezervor care a alimentat procesul de „colonizare" din Principate, îndeosebi începînd cu secolul XVII (fenomenul s-a înregistrat însă chiar din a doua jumătate a secolului XIII, dar cu intensităţi mult mai reduse).

Din analiza hărţii ruse din 1835 rezultă că în acel an populaţia totală a Piemontului Getic se cifra la circa 300 000 de locuitori. Pînă la sfîrşitul secolului se dublează (1899), iar la recensămîntul din anul 1912 se ridicase la peste 854 600 de locuitori, ritmul mediu anual al creşterii, în tot intervalul 1835—1912, fiind de aproximativ 24‰. Odată cu sporirea numărului de locuitori au avut loc şi importante schimbări în repartiţia teritorială a populaţiei, reorientarea fluxurilor migratorii şi conturarea unor areale de concentrare mai accentuată a populaţiei.

Secolul XX se caracterizează prin reducerea treptată a ritmului de creştere a numărului de locuitori, concomitent cu scăderea — pînă la eliminare — a sporului migrator, ca factor al creşterii demografice. Deşi dinamica populaţiei urmează o linie ascendentă, valorile înregistrate se situează cu mult sub valorile medii ce caracterizează fenomenul la nivelul ţării. Rezultă, astfel, o reducere treptată a ponderii populaţiei Piemontului Getic în totalul populaţiei ţării (6,7% în anul 1912 şi numai 4,9% în anul 1977, respectiv 4,8% în anul 1985).

Sporul natural devine elementul constant şi de bază în evoluţia populaţiei, mişcarea mecanică intervenind doar ca factor modelator, modificator al creşterii în profil teritorial. În aceste condiţii, ritmul mediu anual de creştere, în intervalul 1912—1985, a fost de 3,9‰.

Analiza indicatorilor demografici în profil teritorial, la nivelul subunităţilor fizico-geografice sau al unităţilor administrativ-teritoriale de bază (comuna), relevă diferenţieri considerabile şi fluctuaţii deosebit de accentuate în evoluţia acestora.

Se remarcă areale distincte de sate cu o populaţie în continuă creştere şi cu o mare stabilitate demografică. Este cazul sectorului piemontan al Culoarului Jiului, care a ajuns să concentreze în anul 1985 circa 7% din populaţia totală a Piemontului Getic, Culoarul Oltului (6,5%) şi Piemontul Cîndeşti (13%), arii geografice caracterizate prin condiţii naturale mult mai favorabile dezvoltării vieţii economico-sociale, cu posibilităţi multiple în privinţa legăturilor şi relaţiilor cu zonele înconjurătoare şi chiar mai îndepărtate. Ele s-au conturat ca adevărate arii de aglomerare a populaţiei, unde densitatea medie atinge valori de peste 125 loc./km² (Culoarul Oltului) şi respectiv 103 loc./km² (Piemontul Cîndeşti) sau 90 loc./km² (Culoarul Jiului).

Spre deosebire de acestea, în Piemontul Bălăciţei, în jumătatea nordică a Piemontului Olteţului, în sectorul central al Piemontului Cotmenei numărul populaţiei scade — uneori destul de puternic — sau stagnează (prezentînd însă tendinţe de scădere). Condiţiile fizico- şi economico-geografice mai puţin favorabile desfăşurării activităţilor omeneşti (prezenţa apei la mare adîncime, caracterul predominant agricol al economiei, legăturile uneori anevoioase cu exteriorul, fragmentarea mai accentuată a reliefului etc.), asociate cu valorile reduse, chiar negative ale sporului natural, şi plecările numeroase, cu caracter definitiv, ale forţei de muncă explică prezenţa acestor areale cu densităţi mici şi cu tendinţe de scădere a populaţiei. Aceste unităţi naturale, lipsite de centre urbane şi unde circa 80% din sate prezintă fenomenul de scădere a numărului de locuitori, au densităţi medii între 53 loc./km² şi 70 loc./km². Deşi prin încărcătura lor umană aceste areale se situează sub media ţării, ele sînt, totuşi, bine populate în raport cu caracterul economiei lor agricole, cu un excedent de forţă de muncă.

Dezvoltarea socială şi economică a oraşelor existente pînă în anul 1967 (Drobeta-Turnu Severin, Drăgăşani şi Strehaia), înfiinţarea şi dezvoltarea altora noi (Filiaşi, Motru, Topoloveni, Colibaşi, Scorniceşti) au imprimat o creştere mai accentuată şi au impulsionat aglomerarea populaţiei rurale atît în intravilanul localităţilor urbane, cît şi în ariile lor de influenţă apropiate. Se remarcă, de asemenea, rolul oraşelor situate în imediata apropiere a limitelor Piemontului Getic (Craiova, Rîmnicu Vîlcea, Curtea de Argeş, Piteşti, Tîrgovişte, Slatina, Balş etc.) în apariţia şi menţinerea unor areale cu densităţi mai mari ale populaţiei şi o evoluţie ascendentă a numărului de locuitori.

Pe ansamblul Piemontului Getic, încărcătura umană a teritoriului a sporit, în 1985, față de anul 1912, în medie, cu 19 loc./km².

Intensitatea concentrării populației în teritoriu, între anii 1912 și 1985, a înregistrat însă valori contrastante. Astfel, în timp ce în Piemontul Bălăciței densitatea locuitorilor a scăzut cu 9 loc./km², în sectorul piemontan al Culoarului Jiului a crescut cu 37 loc./km².

Îndesirea a fost mult mai susținută în mediul urban (cu 37 loc./km²) decît în cel rural, unde se înregistrează un spor de numai 4 loc./km². De fapt, creșterea mult mai accentuată a densității urbane se realizează, în mare măsură, tocmai pe seama reducerii densității populației în mediul rural, satele constituind principalele „surse de alimentare" cu forță de muncă a unităților economice de pe raza orașelor.

Scăderile cele mai puternice ale densității populației au avut loc în Piemontul Bălăciței, cea mai mare parte a Piemontului Olteţului și al Cotmenei — caracterizate printr-un spor natural redus, plecări definitive însemnate și o economie predominant agricolă — care asigură doar parțial ocuparea forței de muncă disponibile. Aceste unități se conturează ca adevărate arii exogene, surse de forță de muncă pentru orașele Craiova, Slatina, Pitești, Tîrgoviște, Găești, Rîmnicu Vîlcea sau exploatările miniere și de petrol din piemont și regiunile învecinate.

Schimbări se înregistrează și în privința structurii populației pe medii, datorită sporirii locuitorilor în orașele existente pînă în 1967 (Drobeta-Turnu Severin, Drăgășani și Strehaia), construirii noului oraș Motru și trecerii în rîndul centrelor urbane a orașelor Filiași, Topoloveni (în anul 1968), Scornicești și Colibași (1989). Cu toate acestea populația urbană reprezintă în prezent numai 20% din total (în 1912 ponderea acesteia era aproape 6%), din cauză că din cele opt orașe existente aici șase au sub 25 000 de locuitori. Structura pe medii a populației indică, prin ponderea scăzută a populației urbane, gradul mai redus de urbanizare a Piemontului Getic, datorat, în primul rînd, situației economice și sociale moștenite.

Actualele orașe mici, cu o structură economică în curs de diversificare, nu pot polariza încă un număr prea mare din forța de muncă disponibilă în mediul rural.

Industrializarea și urbanizarea din ultimele trei decenii au declanșat transferul de forță de muncă tînără din mediul rural spre cel urban (mai ales din afara piemontului), perturbarea structurii pe grupe de vîrste și sexe a populației de la sate, reducerea contingentului fertil etc., în timp ce în mediul urban situația este inversă.

Structura pe sexe a populației este reprezentată în proporție de 51,4% de femei (1977). După o perioadă de creștere evidentă a coeficientului de feminitate, la circa 55% în 1966, determinată de migrația forței de muncă masculine spre unitățile economice situate în afara regiunii, se observă o tendință ușoară de scădere a ponderii populației feminine.

În contrast cu această situație generală, de ansamblu, în cadrul subdiviziunilor piemontului se conturează diferențieri condiționate de potențialul geografic al teritoriului, de structura economică caracteristică, de capacitatea de polarizare a forței de muncă etc. Se observă o serie de areale în care numărul populației masculine, și deci ponderea acestuia din totalul populației, scade și după anul 1966, chiar sub 45%. Este cazul așezărilor omenești din Piemontul Olteţului și al Cotmenei, în primul rînd, unități naturale cu activități predominant agricole, fără legături lesnicioase spre teritoriile învecinate, astfel încît pendularea forței de muncă masculine între locul de muncă și domiciliul permanent devine dificilă. Intervine transferul de populație activă (masculină cu precădere), cu schimbarea domiciliului, din aceste sate în orașele aflate în plină dezvoltare.

Mediul urban se remarcă prin ponderea predominantă a populației masculine (chiar 52%), în timp ce în mediul rural aceasta depășește 50% numai în cazul așezărilor rurale cu activități care solicită cu precădere forță de muncă masculină (activități forestiere, miniere, industriale).

Mișcarea migratorie a jucat și joacă încă un rol deosebit de important în viața social-economică a Piemontului Getic, contribuind efectiv la evoluția numerică a populației din această parte a țării. Fluxurile migratorii au avut direcții și intensități diferite, în funcție de condițiile istorice și social-economice existente într-o perioadă sau alta.

Încă din secolele XII—XIII Oltenia, dar mai ales partea sa deluroasă, a primit multă populație „descălecată de dincolo" (I. Conea,

17 — c. 974

1939). Strămutarea acestor populații din Transilvania în regiune a fost numeroasă, din moment ce este menționată în sens de interdicție și în *Diploma Ioaniților* din 1247 : „Că nu-i va primi ... din regatul nostru să se așeze în ținuturile sus-numite decît cu îngăduința regească osebită" (*Documente privind istoria României*, B, veac XIII–XIV și XV, 1953, p. 4).

În urma aplicării unor legiuiri, îndeosebi a „Aprobatelor" din 1635 și a „Compilatelor" din 1669, starea iobagilor români din Transilvania s-a înrăutățit mult, determinînd o intensificare a emigrărilor la sud de Carpați.

O nouă fază de intensificare a curentului de imigrare are loc după anul 1774, cînd, într-o atmosferă de relativă libertate create de pacea de la Kuciuk-Kainargi, cetele de români transilvăneni găseau aici condiții de viață mult mai bune.

Specificul activităților economice, corelat cu creșterea relativ puternică a volumului forței de muncă și deci a presiunii demografice asupra acestor teritorii au determinat, în prima jumătate a secolului XX, o serie de fluxuri migratorii (fie cu schimbarea domiciliului stabil, fie pendulatorii), direcționate de data aceasta dinspre piemont spre orașe și regiuni învecinate sau chiar mai depărtate, cu posibilități mai largi de ocupare a forței de muncă (București, Pitești, Sibiu, Brașov etc. pentru activități neagricole sau județele Vrancea, Maramureș pentru activități forestiere).

Fenomenul caracterizează chiar și unele orașe, o parte din populația lor deplasîndu-se spre alte centre urbane mai mari, cu un necesar ridicat de forță de muncă. Ele compensează, însă, pierderile prin polarizarea locuitorilor din mediul rural, soldul migrator înregistrînd, în final, valori pozitive.

Mutațiile semnificative care au avut și au loc, în ultimul timp, în economia piemontului, apariția și dezvoltarea unor noi centre urbane și industriale, repartiția diferențiată a forțelor de producție în teritoriu au determinat modificări evidente în ceea ce privește mobilitatea teritorială a populației în această parte a țării.

Structurile economice, demografice și urbanistice specifice constituie, în continuare, factori cu potențe și tendințe relativ favorabile mobilității teritoriale. Domină migrația cu caracter definitiv orientată rural–urban, participarea populației din Piemontul Getic la mobilitatea pe plan interregional micșorîndu-se însă simțitor, în favoarea cuantumului migratoriu pe plan local, între limitele acestei unități naturale.

Se înregistrează o mobilitate relativ accentuată a forței de muncă spre bazinul carbonifer Motru, unitățile industriale din municipiile Craiova, Tîrgu Jiu, Pitești, muncile forestiere din aria carpatică și subcarpatică etc. Migrația a antrenat și antrenează, în special, populația tînără.

În mediul rural, populația în vîrstă de peste 60 de ani (circa 18% din populația totală) este mult mai numeroasă decît cea a grupei de 0–4 ani (8,5%), indicînd o pondere ridicată a populației vîrstnice. În mediul urban, în schimb, ponderea celor două grupe înregistrează valori aproape egale (9,5% și respectiv 9,6%), iar cea a persoanelor de 15–45 de ani este cu peste 10% mai mare decît la nivelul așezărilor rurale.

Aceste valori medii, la nivelul întregului piemont, ascund o serie de discrepanțe în profil teritorial : de la sate puternic îmbătrînite, din cauza migrației îndelungate a populației tinere, la sate cu structură relativ normală. Numărul persoanelor care-și părăsesc localitatea de domiciliu înregistrează valorile cele mai ridicate în cazul satelor situate la distanțe mari față de centrele urbane și industriale, sau fără legături corespunzătoare cu exteriorul : sectorul central al Piemontului Bălăciței, Piemontul Cotmenei, Dealurile Cernei etc.

Numărul plecărilor scade în cazul localităților din apropierea orașelor, cu posibilități de practicare a navetei sau potențial economic propriu însemnat, a căror populație are posibilitatea de a-și completa veniturile din participarea la activități urbane sau chiar rurale neagricole (Gruiurile Argeșului, parțial Piemontul Cîndești și Podișul Beicăi, culoarele de vale etc.). Aceste așezări dispun de posibilități mai variate de ocupare a forței de muncă, de o viață economică și socială mai dinamică.

În ultimele două decenii mișcarea navetistă s-a intensificat, determinînd reducerea mobilității teritoriale cu caracter definitiv.

Resursele de muncă (15–59 de ani bărbați și 15–54 de ani femei) din cadrul Piemontului Getic se cifrează la peste 738 000 de persoane (58,6% din totalul populației). Asistăm însă la îmbătrînirea generală a acestor resurse, în sensul scăderii ponderii grupei de 15–39 de ani și creșterii celei în

vîrstă de 40—59 de ani, datorită atît reducerii natalității, în ultimele două decenii, cît și migrației tineretului din regiune, spre marile centre polarizatoare situate cu precădere în afara limitelor piemontului (Craiova, Pitești, Govora, Slatina, Rîmnicu Vîlcea etc.).

Ponderea populației în vîrstă de muncă înregistrează o scădere lentă, dar evidentă, valoarea sa (58,6%) situîndu-se sub media țării (60,6% din total populație). Populația activă ocupată în diferitele ramuri ale economiei reprezintă circa 84% din resursele de muncă și 49% din populația totală.

Deși structura populației ocupate a cunoscut și cunoaște, în continuare, modificări în urma dezvoltării industriei, serviciilor și agriculturii, populația ocupată în agricultură deține 44% din populația totală ocupată, dar în ultimul timp ponderea ei este în scădere. În mediul rural această proporție atinge valori mult mai ridicate (circa 58%), în timp ce în mediul urban scade la 10%.

Structura populației active variază de la o subunitate la alta, în funcție de dezvoltarea economică și socială proprie. Activitățile industriale din ce în ce mai numeroase în Piemontul Motrului, Culoarul Jiului, Culoarul Oltului, în municipiul Drobeta-Turnu Severin determină polarizarea deosebită a forței de muncă neagricole în aceste areale. Spre deosebire de acestea, ariile cu un caracter predominant agricol se remarcă prin ponderea ridicată a populației ocupată în agricultură (Piemontul Bălăciței 78%, Dealurile Amaradiei și Cernei peste 70% etc.).

Dezvoltarea economică și social-culturală permanentă a așezărilor din piemont, multiplicarea funcțiilor lor economice vor redresa, în continuare, structura demografică sub toate aspectele, vor crea noi condiții pentru asigurarea stabilității populației, realizării unor raporturi corespunzătoare în ceea ce privește structura populației pe medii și grupe de vîrstă.

Așezările rurale. Piemontul Getic cuprinde aproape 1 550 de așezări, din care opt centre urbane: Drobeta-Turnu Severin, Filiași, Drăgășani, Motru, Strehaia, Scornicești, Colibași și Topoloveni. Repartiția în teritoriu a așezărilor, forma, structura, textura, mărimea și profilul economic sînt strîns legate de condițiile mediului geografic, de gradul de valorificare a resurselor locale și de dezvoltare social-economică a acestui teritoriu în decursul timpului.

Fragmentarea reliefului, dealurile acoperite în mare parte cu păduri și greu de traversat, iar în multe locuri lipsa de apă au făcut ca așezările omenești să se dezvolte mai mult pe văi, în lungul cărora circulația a fost mai ușoară și condițiile geografice mult mai prielnice vieții umane.

Din repartiția în teritoriu a așezărilor se evidențiază faptul că în lungul principalelor ape (Jiu, Olt, Argeș, Motru, Olteț, Gilort, Amaradia, Cerna) satele se înșiră de o parte și de alta a văilor, la contactul cu dealurile. Aproape că nu există vale (chiar fără apă permanentă) care să nu aibă în lungul ei cîteva așezări. În schimb, pe interfluvii așezările sînt mult mai rare, iar pe unele dintre ele lipsesc, din cauza dificultăților de acces și a adîncimii mari la care se găsește apa freatică. Tipic în acest sens este Piemontul Cîndești, unde așezările nu s-au ridicat pe interfluvii, toate dezvoltîndu-se numai în lungul văilor care traversează această unitate (Potopul, Budișteanca, Cîrcinovul, Rîncăciovul). Aceeași situație se întîlnește în Gruiurile Argeșului și Gruiurile Jiului. Valea Vîlsanului, Rîul Doamnei, Bratia și Rîul Tîrgului care brăzdează Gruiurile Argeșului sînt pline de așezări, în schimb pe interfluviile dintre ele, acoperite cu păduri, omul a găsit foarte puține locuri pentru organizarea vetrelor de sate. Excepție face partea centrală a Piemontului Cotmenei dintre Argeș și Olt, unde fragmentarea reliefului este redusă și pantele domoale. Gospodăriile satelor dezvoltate aici (Poiana Lacului, Babana, Popești, Uda, Cungrea, Topana, Vedea etc.) sînt răsfirate și chiar risipite, cuprinzînd în interiorul vetrelor și terenuri de cultură. O situație relativ aparte în privința formei și repartiției așezărilor o prezintă sud-vestul Piemontului Getic, respectiv Piemontul Bălăciței, care face tranziția între piemontul din nord și cîmpia din sud. În acest teritoriu, cu un relief mai domol, cu văi mai puțin evoluate și cu apa la adîncimi nu prea mari, satele s-au dezvoltat la toate nivelurile sub formă de vetre compacte, cu distanțe mari între ele, fenomen specific rețelei de așezări din cîmpie.

Forma așezărilor este strîns legată de poziția lor în teritoriu. Cele din lungul principalelor ape au, în general, formă liniară, cu vetrele dezvoltate pe podul teraselor, la contactul acestora cu versanții și pe conurile de dejecție ale afluenților (fig. 126). Multe din așezări și-au extins, din vatra principală,

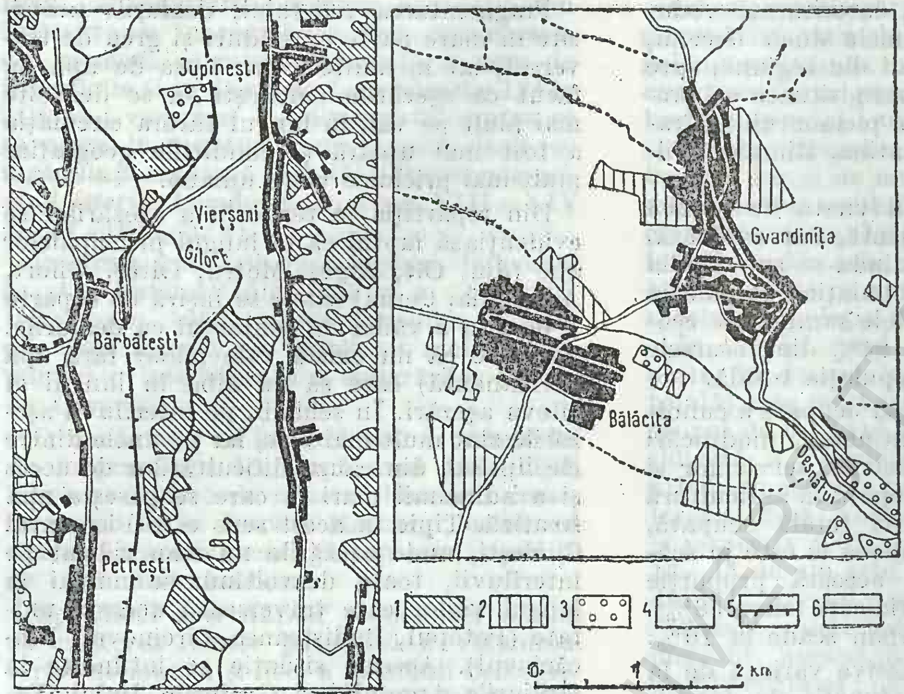

Fig. 126. Tipuri de sate din Piemontul Getic. *1*, Păduri; *2*, vii; *3*, livezi; *4*, terenuri arabile; *5*, căi ferate; *6*, drumuri.

tentacule pe ogașele care vin de pe versanți sau pe pantele domoale ale dealurilor. În zonele în care versanții sînt abrupți, iar apele provoacă inundații, la ploi mari, așezările s-au dezvoltat numai la contactul cu dealurile. Un exemplu în acest sens îl constituie satele de pe partea stîngă a Jiului, la nord de confluența cu Gilortul (Ceplea, Brănești, Văleni, Plopșoru etc.), și cele de pe dreapta Oltului, de la nord de orașul Drăgășani (Prundeni, Delureni, Călina etc.).

În locurile în care văile au terase bine dezvoltate, așezările prezintă forme poligonale, cu vetrele extinse pe podurile acestora. Așa sînt, de exemplu, satele Răcarii de Sus, Răcarii de Jos, Tatomirești, Brădești, Coțofenii din Față, Ișalnița, de pe stînga Jiului, dintre Filiași și Craiova, ca și satele Bălcești, Iancu Jianu, Oboga, Zătreni, Livezi, Grădiștea etc., din lungul Oltețului.

O caracteristică în privința formei, care se întîlnește la multe așezări din Piemontul Getic, o prezintă satele din lungul Cernei (afluent al Oltețului). Aproape toate satele situate pe această vale (Stănești, Ștefănești, Bocșa, Măciuca, Drăgan, Valea Mare etc.) au extinse o serie de tentacule, din linia principală, pe pantele dealurilor înconjurătoare. De fapt, satele liniare și tentaculare sînt predominante în tot Piemontul Getic, majoritatea dintre acestea fiind dezvoltate în lungul apelor, unde pantele abrupte ale dealurilor nu le-au permis să se extindă mult în interior, iar văile inundabile le-au obligat să se retragă cît mai aproape de versanți.

Densitatea medie a așezărilor din Piemontul Getic (11,9 așezări/100 km²) este mult mai mare decît densitatea la nivelul țării (5,6 așezări/100 km²). Se constată, însă, mari diferențieri în teritoriu. În jumătatea sudică a Piemontului predomină densitățile de 6–12 localități la 100 km², dar în multe areale din partea nordică densitatea ajunge la 15–20 și chiar peste 20 așezări/100 km² (între Olt și Gilort, între Olt–Topolog și Argeș). Aceste valori sînt cele mai mari din țară și ocupă aria cea mai întinsă. În partea sud-vestică, în Piemontul Bălăciței, se înregistrează sub 3 așezări/100 km², cea mai scăzută densitate din tot Piemontul Getic, valoare ce caracterizează, în mare parte, cîmpia. De aceea Piemontul Bălăciței reprezintă o regiune de tranziție între cîmpie și piemontul din nord (fig. 127).

Mărimea așezărilor ca și repartiția acestora în teritoriu sînt strîns legate de condițiile geografice. Fragmentarea puternică a reliefului și, în general, gradul de accesibilitate redus, mai ales în partea nordică a Piemon-

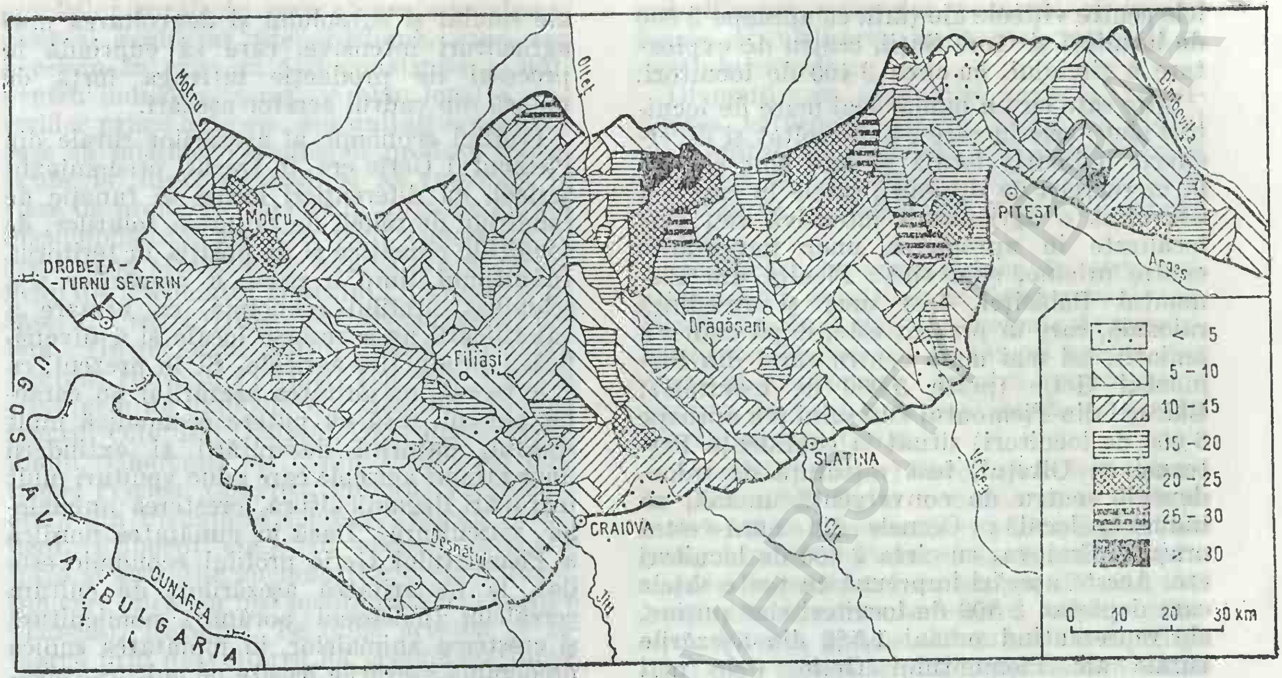

Fig. 127. Densitatea așezărilor (la 100 km²) în Piemontul Getic.

tului Getic, a impus dezvoltarea unor așezări mici. Din cele aproape 1 550 de sate (conform actualei împărțiri administrative a țării) [1], circa 55% au sub 500 de locuitori, 29% între 500 și 1 000 și numai 16% depășesc 1 000 de locuitori. O singură așezare rurală — Plenița — trece cu puțin peste 5 000 de locuitori și se află la contactul cu cîmpia.

În Piemontul Cotmenci și Piemontul Motrului satele cu sub 500 de locuitori depășesc 66%, iar în Piemontul Olteţului ajung la 60%. În schimb, în Gruiurile Argeșului acestea nu reprezintă decît 28%, în culoarele Jiului și Oltului 33%. Aproape 5% din satele Piemontului Getic sînt foarte mici, avînd sub 100 și chiar sub 50 de locuitori. Cele mai multe dintre acestea sînt localizate în Piemontul Olteţului (Dealu Spirei, Boia, Zlătari, Frasina, Teiu, Gîrnicetu etc.) și Piemontul Cotmenci (Băjănești, Săndulești, Voineasa, Popești, Schitu, Isaci etc.). Majoritatea sînt așezate în locuri izolate și au legături greoaie cu centrele comunale, iar numărul populației în continuă scădere. Așezările cu 500—1 000 de locuitori (care împreună cu cele cu sub 500 de locuitori totalizează aproape 85% din numărul satelor Piemontului Getic) s-au dezvoltat mai mult în lungul principalelor căi de comunicație, la încrucișări de drumuri și la confluența apelor, multe dintre ele îndeplinind funcția de centre comunale.

Satele cu peste 1 000 de locuitori sînt localizate îndeosebi în apropierea marilor centre urbane, în ariile de convergență umană și în locurile unde s-au valorificat din plin, în ultimul timp, resursele economice locale, unele din ele cu importanță majoră în economia națională (cărbuni, țiței). Acestea sînt cele mai dezvoltate sate din Piemontul Getic. Unele au depășit 2 500 de locuitori și au astăzi un profil agroindustrial sau chiar industrial. Așa sînt, de exemplu, în culoarul Jiului, Turceni, centru al industriei energetice și construcțiilor de mașini cu circa 4 000 de locuitori, Ișalnița, un puternic centru al industriei chimice, cu aproape 5 000 de locuitori, Iancu Jianu din Piemontul Tesluiului, un important centru agricol și de exploatare a petrolului, cu peste 4 000 de locuitori, Ștefănești, unul din principa-

[1] În cadrul Piemontului Getic ca și în aproape toate regiunile țării există un număr mult mai mare de așezări, dar care nu mai apar oficial ca sate : sînt considerate cătune și înglobate la unele localități din apropiere, cu toate că cele mai multe dintre acestea au vetre distincte, situate la diferite distanțe de satele la care au fost arondate.

lele centre viticole ale țării, cu aproape 3 500 de locuitori și Gura Suții, centru de exploatare a țițeiului, cu circa 3 400 de locuitori.

Alte sate cu un număr mai mare de locuitori sînt: cele în care s-a dezvoltat și diversificat industria locală și care sînt situate la încrucișări de drumuri, satele în care s-a dezvoltat o agricultură intensivă sau cele localizate în apropierea unor importante centre urbane, cum sînt: Plenița din Piemontul Bălăciței, fost oraș și reședință raională, care în prezent este, după cum s-a amintit, cel mai mare centru rural din Piemontul Getic (peste 5 000 de locuitori); Bălcești din Piemontul Olteţului (cu aproape 3 000 de locuitori) situat la confluența Peșteanei cu Oltețul, fost reședință de raion, devenit centru de convergență umană, cu industrie locală; Cernele din nord-vestul orașului Craiova, cu circa 2 800 de locuitori etc. Aceste așezări împreună cu toate satele care depășesc 2 500 de locuitori sînt puține, ele reprezentînd numai 1,5% din așezările rurale ale Piemontului Getic. Cele mai multe dintre ele (15 din totalul de 23) sînt localizate în Piemontul Cîndești (Mioveni, Braniștea, Picior de Munte etc.) și Culoarul Jiului (Florești, Cernele, Ghindeni, Cîrcea, Turceni etc.).

În multe din așezările rurale ale Piemontului Getic se înregistrează o reducere a numărului de locuitori în ultimele trei decenii. O parte a forței de muncă, eliberată din agricultură, s-a deplasat spre centrele urbane, angajîndu-se în unități industriale sau în alte ramuri de producție. Cu timpul, o parte din această populație (și îndeosebi populația tînără) și-a stabilit domiciliul în localitățile unde lucrează. S-au înregistrat, astfel, scăderi ale numărului de locuitori chiar și din unele sate mari, cu un potențial economic mai ridicat (Plenița, Bălcești, Ișalnița etc.). Unele din aceste sate cu populația în scădere sînt situate în apropierea unor mari centre urbane (Craiova, Slatina, Pitești etc.), care au atras un important număr de locuitori în unitățile lor economice. Altele sînt localizate în arii relativ izolate, cu un potențial economic mai scăzut, cu legături greoaie de circulație spre principalele centre de producție și, ca urmare, o parte din populație le-a părăsit, stabilindu-se în orașele în care aceasta își are locul de muncă. Se impun măsuri pentru revitalizarea tuturor acestor sate, prin dezvoltarea industriei mici, valorificarea resurselor locale ale solului și subsolului și dezvoltarea unei agriculturi intensive, care să cuprindă în procesul de producție întreaga forță de muncă din cadrul acestor așezări.

Profilul economic al așezărilor rurale din Piemontul Getic era, în trecut, predominant agricol, cu diferențieri locale în funcție de condițiile de relief, de calitatea solurilor, de condițiile climatice și de poziția în teritoriu. În ultimul timp o parte a așezărilor și-a schimbat profilul economic, ca urmare a valorificării unor resurse locale și a diversificării producției agricole. Și în prezent, ca și în trecut, majoritatea așezărilor au caracter agricol, însă cu putere economică mult sporită, datorită dezvoltării și extinderii unor ramuri agricole care aduc venituri mult mai mari (legumicultură, creșterea animalelor, viticultură). Dacă în jumătatea nordică a Piemontului Getic profilul economic este dat, la majoritatea așezărilor, de cultura cerealelor (îndeosebi porumb), pomicultură și creșterea animalelor, în jumătatea sudică predomină așezările bazate pe cultura cerealelor, a plantelor tehnice și pe creșterea animalelor. Așezările din lungul rîurilor și din apropierea marilor centre urbane cultivă, în prezent, pe suprafețe întinse, legume și zarzavaturi cu care aprovizionează piața zilnică a centrelor urbane din apropiere și unitățile de profil ale industriei alimentare. Astfel sînt unele așezări din lungul Jiului (din apropierea municipiului Craiova), al Oltului (de la nord de Slatina) și de pe văile altor rîuri (Motru, Amaradia, Olteț, Argeș etc.), al căror profil agricol este dat, îndeosebi, de cultura cerealelor, a legumelor și zarzavaturilor. În partea centrală a Podișului Getic, pe dreapta Oltului, în zona orașului Drăgășani, se grupează un număr însemnat de așezări rurale cu profil viticol (Ștefănești, Șutești, Crețeni, Prundeni etc.), iar mai la nord așezări pomiviticole (Scundu, Glăvile, Amărăști etc.). Același profil îl au și o parte a așezărilor din Piemontul Cîndești și Gruiurile Argeșului, ca de exemplu cele situate imediat la nord-est de municipiul Pitești (Ștefănești, Mărăcineni, Micești etc.).

Exploatarea și valorificarea intensă a resurselor naturale și construirea unor unități economice în apropierea centrelor de exploatare a materiilor prime au făcut ca unele așezări rurale, cu profil agricol, să se transforme în așezări agroindustriale, care concentrează în jurul lor o parte a forței de muncă din împrejurimi. Așa a fost cazul

așezărilor rurale în raza cărora s-au descoperit și exploatat țiței, cărbune, gaze, sau a celora în care au fost construite unități pentru industrializarea pe plan local a materiilor prime agricole, sau unități economice care să satisfacă cerințele de produse industriale la nivel național și să cuprindă în sfera de producție materială forța de muncă disponibilă din regiune. Sînt cunoscute în acest sens așezările de exploatare a cărbunelui din Piemontul Motrului (Mătăsari, Fărcășești, Urdari, Drăgotești, Samarinești, Balota, Husnicioara, Jilțu, Valea Motrului, Leurda, Horăști, Ploștina, Lupoaia, Roșiuța etc.), cele de exploatare a țițeiului din Piemontul Oltețului (Zătreni, Dănciulești, Iancu Jianu, Ghercești etc.), din Piemontul Cotmenei (Vedea, Cungrea, Poboru, Verguleasa etc.), din Piemontul Cîndești (Bogați, Leordeni, Priboeni etc.). În aceeași categorie intră și așezările cu industrie prelucrătoare, din care unele au fost menționate mai înainte (Turceni, Ișalnița). Pe lîngă acestea se remarcă prin dezvoltarea lor economică Bucovăț, din Culoarul Jiului, cu industrie alimentară și, respectiv, industria pielăriei, Corcova din Piemontul Motrului, cu industria băuturilor alcoolice etc.

Așezările rurale cu producție industrială și cu o agricultură intensivă și diversificată sînt cele mai dezvoltate așezări ale Piemontului Getic. În acestea s-au organizat centre civice care cuprind unitățile administrative, de învățămînt, sanitare, sociale, culturale, comerciale și blocuri de locuințe care au alimentare cu apă curentă și parțial sînt termoficate: Ișalnița și Plenița din județul Dolj, Ștefănești, Vedea și Cotmeana din județul Argeș, Bustuchin, Mătăsari și Turceni din județul Gorj, Potcoava și Iancu Jianu din județul Olt, Corcova din județul Mehedinți, Bălcești din județul Vîlcea etc. Dezvoltarea și poziția lor în teritoriu le recomandă ca centre de convergență umană, cu posibilități de coordonare a activităților economice, sociale și culturale ale celorlalte sate din împrejurimi.

În Piemontul Getic, ca și în întreaga țară, este în curs de desfășurare procesul de urbanizare a localităților și organizare a teritoriului, care se va realiza pe baza programului stabilit la nivel național și adaptat condițiilor locale pentru fiecare județ și localitate în parte. Astfel se creează premise favorabile dezvoltării economico-sociale a tuturor localităților în strînsă legătură cu valorificarea resurselor naturale și umane locale și utilizarea mult mai rațională a spațiului rural.

Diversificarea producției agricole, valorificarea tuturor resurselor locale în cadrul unor unități ale industriei mici și dezvoltarea centrelor de convergență umană vor impune organizarea pe baze noi a rețelei de așezări rurale.

Modificări se vor produce în structura economică a așezărilor, în fizionomia și morfologia lor, însă liniile principale de așezări, localizate de veacuri în lungul apelor, vor dura în continuare, acestea reprezentînd osatura de bază a întregii rețele de așezări din Piemontul Getic.

Așezările urbane. Dezvoltarea vieții urbane în Piemontul Getic a cunoscut o evoluție mai lentă în comparație cu alte regiuni ale țării, datorită faptului că în Subcarpații din nord și la contactul cu cîmpia din sud sînt localizate importante centre urbane (Craiova, Pitești, Slatina, Rîmnicu Vîlcea, Tîrgu Jiu) care au o mare influență asupra desfășurării vieții social-economice din cuprinsul piemontului. La aceasta au contribuit și structura preponderent agricolă din trecut, valorificarea mai redusă a resurselor locale, lipsa unei industrii prelucrătoare și circulația mai greoaie pe direcția est—vest, principalele căi de comunicație fiind localizate în lungul apelor și la contactul cu regiunile vecine. De aceea și unele așezări (Plenița, Țînțăreni, Bălcești etc.), foste tîrguri, în care în trecut se făcea comerț cu cereale, vite și produse gospodărești, nu s-au ridicat la nivelul centrelor urbane și, ca urmare, sînt menținute și în prezent în categoria așezărilor rurale, deși în ultimele decenii au cunoscut transformări social-economice care au produs transformări în structura funcțională și în aspectul lor arhitectural.

Pînă în 1967 figurau ca orașe în Piemontul Getic numai Drobeta-Turnu Severin în extremitatea vestică, Drăgășani pe Olt și Strehaia pe Motru, menționate în documentele istorice ca vechi tîrguri ale Țării Românești. În 1967 a fost declarat oraș centrul minier Motru, construit în lunca Motrului, în bazinul carbonifer cu același nume, la intersecția căilor de comunicație Drobeta-Turnu Severin—Tîrgu Jiu și Baia de Aramă—Strehaia, iar în 1968 au fost trecute în rîndul centrelor urbane Filiași, tot vechi tîrg la întîlnirea căilor de comunicație de la confluența Jiului cu Motrul și Gilortul și

Topoloveni, situat în aria de confluență a Circinovului cu Argeșul.

Cel mai mare centru urban din Piemontul Getic este municipiul **Drobeta-Turnu Severin**, dezvoltat în locul unui foarte important centru politic și economic de pe vremea dacilor și romanilor. Cunoscut în decursul secolelor mai mult ca port și centru comercial, a devenit în ultimele decenii oraș cu activitate complexă, în ansamblul căruia industria are rol preponderent, datorită construirii unor importante unități economice (construcții de mașini, industria chimică, industria de prelucrare a lemnului, a confecțiilor, alimentară etc.). Ca urmare a dezvoltării din ultimele decenii, populația orașului a crescut de la 50 806 de locuitori în 1966 la 115 526 de locuitori în 1992, îndeosebi prin contribuția sporului migratoriu.

Actualele orașe Drăgășani, Filiași Strehaia și Topoloveni, deși au îndeplinit în trecut și funcții administrative ca centre de plasă și apoi centre raionale, au cunoscut o dezvoltare lentă, majoritatea populației ocupîndu-se cu agricultura sau cu practicarea unor meșteșuguri ale căror produse erau valorificate pe plan local. De aceea, ele n-au reprezentat centre de atracție a populației și ca urmare sporul locuitorilor a fost redus, creșterea numărului lor bazîndu-se numai pe mișcarea naturală. În 1966 toate aveau sub 15 000 de locuitori (Drăgășani 13 278 locuitori, Filiași 11 546, Strehaia 10 696 și Topoloveni 5 605 de locuitori). Numai orașul **Motru**, care se dezvoltă ca centru al industriei carbonifere, deși oraș nou, cu o existență de numai 25 de ani, se detașează mult față de celelalte, atît în privința evoluției populației, cît și a structurii economice. Populația lui înregistrează în 1992 un spor de peste trei ori față de 1967 (de la 7 734 la 26 491 de locuitori), urmare a venirii unui număr mare de oameni din alte părți care lucrează în industria carboniferă.

În celelalte patru orașe populația a cunoscut, în aceeași perioadă de circa 25 de ani, o creștere mai mică. Ca urmare, în 1992, orașul **Drăgășani** ajunsese numai la 22 084 de locuitori, **Filiași** la 18 747, **Strehaia** la 12 307 de locuitori și **Topoloveni** la 9 455 de locuitori.

Cu excepția orașului Motru, oraș în plină dezvoltare industrială (în care funcționează combinatul carbonifer Motru, unități industriale pentru întreținerea utilajului minier, unități din cadrul industriei textile, alimentare și industriei meșteșugărești), celelalte patru orașe — Drăgășani, Strehaia, Topoloveni și Filiași — mai păstrează încă din specificul lor agricol din trecut, la care s-a adăugat recent și funcția industrială prin construirea unor unități economice din diferite ramuri de producție. Orașul Drăgășani este cunoscut în prezent nu numai ca un important centru viticol al țării, ci și ca centru al industriei produselor din cauciuc și industriei chimice iar Filiași ca centru al industriei construcțiilor de mașini, nod feroviar și rutier. De asemenea, Strehaia este și centru al industriei metalurgice și industriei confecțiilor. În ultimul timp îndeplinește și funcția de nod feroviar și rutier prin construirea unor căi de comunicație care pun în legătură bazinul carbonifer al Motrului cu magistrala feroviară și rutieră București — Craiova — Drobeta-Turnu Severin — Timișoara. Orașul Topoloveni este un important centru viticol al țării, în care s-a dezvoltat, în ultimul timp, și industria alimentară.

În anul 1989, încă două așezări — Colibași și Scornicești — au fost trecute în rîndul centrelor urbane. **Colibași** a devenit un important centru al industriei construcțiilor de mașini (uzinele de autoturisme Dacia) și de cercetare științifică (Institutul de reactori nucleari și Institutul de cercetare științifică și inginerie tehnologică pentru autoturisme) și, în consecință, populația lui a crescut de la circa 5 500 de locuitori în 1966 la 33 547 în 1992. În **Scornicești** s-au construit fabrici ale industriei construcțiilor de mașini, industriilor confecțiilor, textile și alimentare și s-au organizat unele unități agricole. Orașul are funcție industrial-agrară și 13 986 de locuitori (1992).

Este necesar ca, în continuare, dezvoltarea economică a orașelor din Piemontul Getic să se bazeze tot mai mult pe valorificarea resurselor locale din regiune și să devină importante centre de polarizare umană pentru a cuprinde în aria lor de influență teritorii cît mai întinse. Numai astfel evoluția lor va fi în mai mică măsură influențată de dezvoltarea marilor centre urbane din apropiere. Prin restructurarea activităților economice din actualele orașe și trecerea în rîndul centrelor urbane a unor așezări rurale care se conturează în prezent ca centre polarizatoare (Turceni, Plenița, Bălcești, Potcoava etc.) se va crea o rețea urbană la

nivelul Piemontului Getic, care va produce importante modificări în structura social-economică a acestui teritoriu.

5.7. Industria

Pînă în a doua jumătate a secolului nostru, aspectul economic al Piemontului Getic a fost dominat de cîteva ramuri agricole, între care un rol mai însemnat au deținut creșterea animalelor și pomicultura. Resursele regiunii erau insuficient valorificate, iar industria era reprezentată prin unități de importanță locală cu profil alimentar sau care produceau materiale de construcții și obiecte pentru uzul populației.

După anul 1950, Piemontul Getic a intrat într-o etapă nouă de utilizare, trecînd de la cea monofuncțională la cea plurifuncțională. Unități economice din diferite ramuri de producție au apărut nu numai în centrele urbane, ci și în multe așezări rurale, ceea ce a permis valorificarea mai eficientă a resurselor naturale, ocuparea unui număr tot mai mare a forței de muncă în ramuri neagricole și modificarea structurii economice a teritoriului. În prezent, Piemontul Getic deține un loc important în cîteva ramuri ale economiei naționale, ca de exemplu în industria cărbunelui, petrolului, energiei electrice etc. Cercetările geologice și geofizice au identificat zăcăminte de cărbuni inferiori (lignit) în formațiuni de vîrstă pliocenă, structuri petrolifere și de gaze naturale, rezerve importante de roci utile și materiale de construcții.

Cea mai reprezentativă ramură industrială din Piemontul Getic este industria energetică, care s-a dezvoltat prin punerea în valoare a unor importante zăcăminte de combustibili minerali (cărbuni, hidrocarburi) și construirii unora din cele mai mari centrale termoelectrice din țară.

Bazinul carbonifer Motru—Jilț, introdus în circuitul productiv din 1955, dispune de cele mai mari rezerve de lignit din țară (46% din rezervele de lignit ale României). Numai din exploatările de la Lupoaia I și Lupoaia II, Ploștina, Roșiuța I și Roșiuța II, Leurda, Horăști și Meriș, din bazinul Motrului, se livrează 21% la producția națională de lignit. Cea mai mare cantitate de cărbune se folosește la centralele termoelectrice de la Ișalnița—Craiova, Turceni și Rogojel din lungul Jiului, pe al cărui curs s-au amenajat lacuri de acumulare pentru reținerea apei necesară în procesul de producție. Termocentrala de la Turceni, proiectată la o putere instalată de 2 640 MW, este aprovizionată cu cărbune îndeosebi din bazinul Jilțului, în timp ce termocentrala de la Ișalnița—Craiova, în funcțiune din 1967 și cu o putere instalată de 1 100 MW, primește lignit mai mult din bazinul Motrului.

Cele mai recente exploatări carbonifere s-au deschis în sectorul Alunu—Cucești, din Piemontul Oltețului. Intensificarea exploatărilor din această regiune a determinat construirea căilor ferate Băbeni—Berbești—Alunu pe o lungime de 44 km și Tîrgu Cărbunești—Alunu, folosite pentru transportul cărbunelui și al forței de muncă la exploatările carbonifere.

Activitatea de exploatare a cărbunelui a impus ridicarea orașului Motru, centru urban a cărui construcție a început odată cu primele exploatări carbonifere în această parte a Piemontului Getic.

Petrolul și gazele naturale se exploatează în multe localități din piemont, rezervele principale fiind cantonate în formațiunile paleogene (oligocen), miocene (helvețian, sarmațian) și pliocene (meoțian) de la Bogați, Moșoaia, Poiana Lacului, Vedea, Oporelu, Cungrea, Iancu Jianu, Mădulari ș.a. Adîncimea maximă la care au ajuns exploatările este de 4 200 m în formațiunile triasice din interfluviul dintre Amaradia și Gilort (Bibești—Săulești, Bulbuceni, Căpreni etc.). Alte exploatări se află în raza localităților Spineni, Optași—Măgura, la est de Olt, Hurezani, Bibești, Tetoiu, Zătreni etc., între Olt și Jiu, unde, odată cu țițeiul, sînt exploatate și gazele de sondă.

Resursele energetice ale podișului sînt completate de hidrocentralele construite în ultimii ani pe Olt (Ionești, Prundu, Zăvideni, Drăgășani, Strejești etc.) și pe Argeș (Zigoneni, Merișani, Bascov).

O altă ramură industrială care se inscrie cu pondere importantă în producția industrială a piemontului este industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor. Unități cu acest profil au fost construite la Drobeta-Turnu Severin, Colibași, Bălcești, Filiași și Strehaia. La Colibași s-a construit, pe baza licenței Renault din Franța, prima uzină de autoturisme (Dacia) din România, care a intrat în producție în 1968. Pe măsura extinderii întreprinderii și a amplificării pro-

cesului de producţie s-a trecut la asimilarea tuturor componentelor, astfel că în prezent autoturismele Dacia sînt realizate în întregime în aceste uzine. Producţia a crescut de la 2 000 de bucăţi, în 1968, la circa 80 000, în 1986. Piese, subansamble şi diferite repere auto se produc şi în alte localităţi (Scorniceşti, Vlădeşti ş.a.).

La Bălceşti, în Piemontul Olteţului, s-a construit o turnătorie pentru instalaţii sanitare şi obiecte de uz casnic care foloseşte ca materie primă aluminiul realizat la uzinele din Slatina. Aceasta a determinat diminuarea navetismului în zonă. La Filiaşi funcţionează în prezent două unităţi industriale de importanţă naţională care produc utilaje şi piese de schimb pentru industria lemnului, motoare şi transformatoare electrice. Acestea au determinat dezvoltarea industrială a oraşului Filiaşi şi modificarea fizionomiei localităţii. De asemenea, la Strehaia funcţionează o fabrică de armături industriale de oţel.

La Drăgăşani şi Scorniceşti au fost construite unităţi industriale care fabrică diferite produse din materiale plastice. De această ramură se leagă şi fabrica de articole tehnice şi bunuri de larg consum de cauciuc de la Drăgăşani, unde se produc şi conducte flexibile pentru echipamente de irigaţii. În ultimele decenii s-au dezvoltat mult şi ramurile cu existenţă mai veche, ca industria materialelor de construcţii, bazată pe extracţia nisipului şi pietrişului din albiile Argeşului (Borleşti, Merişani), Oltului (Ioneşti, Zăvideni), Olteţului, Jiului, Motrului etc., şi a rocilor argiloase pentru fabricarea cărămizilor (Mofleni, Corcova, Vaţa etc.). În unele localităţi există unităţi de prelucrare a lemnului, care au, însă, capacităţi reduse şi sînt profilate pe producţiile de cherestea şi parchete. Cele mai importante fabrici sînt cele de la Stîlpeni, Cotmeana şi Filiaşi, care prelucrează, cu precădere, esenţe de foioase. La acestea se adaugă atelierele de tîmplărie ale cooperaţiei meşteşugăreşti care realizează o gamă variată de produse pentru construcţiile de locuinţe şi articole de lemn pentru uzul casnic. Industria textilă şi a confecţiilor este reprezentată prin întreprinderile din Drobeta-Turnu Severin, Scorniceşti, Strehaia, Motru şi Drăgăşani, profilate pe confecţii şi prin întreprinderea din Bălceşti, profilată pe prelucrarea lînii. La Strehaia se face o prelucrare primară a inului cultivat în vestul piemontului. O răspîndire mai mare o are industria alimentară care se bazează, îndeosebi, pe prelucrarea produselor agricole specifice regiunii. Localizarea unităţilor cu acest profil este mult mai echilibrată şi orientată în funcţie de centrele de consum şi de ariile de producţie agricole.

O concentrare mai mare a subramurilor industriei alimentare se înregistrează în oraşele Drobeta-Turnu Severin, Drăgăşani, Strehaia, Filiaşi, Topoloveni, Motru, Scorniceşti şi în centrele rurale cu potenţial economic şi uman mai ridicat (Bălceşti, Vedea etc.). Precumpănesc unităţile de morărit, panificaţie şi produse făinoase (Drăgăşani, Strehaia, Motru, Filiaşi, Bălceşti, Scorniceşti etc.), de industria vinului, a rachiurilor naturale (Drăgăşani, Corcova) şi a berei (Scorniceşti), industria conservelor de legume şi fructe (Topoloveni, Scorniceşti, Strejeşti), industria produselor lactate (Drăgăşani, Scorniceşti), industria cărnii şi produselor din carne (Drăgăşani) etc.

În multe din centrele rurale s-au dezvoltat ramuri industriale din necesitatea valorificării resurselor funciare şi miniere, a realizării unui grad mai ridicat de ocupare a forţei de muncă, de reducere a cheltuielilor de producţie şi de transport. Trecerea la o valorificare intensivă a resurselor miniere, forestiere, a produselor accesorii ale pădurii, a florei spontane cu utilizări terapeutice, a unor deşeuri sau materiale rezultate din procesul de producţie al unor unităţi industriale din municipiile situate în imediata vecinătate a Piemontului Getic (Piteşti, Slatina, Tîrgu Jiu, Craiova etc.) şi la cooperarea în producţie cu marile întreprinderi industriale pentru repere cu tehnologie simplă au contribuit la dezvoltarea aşezărilor rurale, din care unele au devenit centre agroindustriale. Valorificarea resurselor spaţiului rural şi construirea unor unităţi economice în apropiere au exercitat o influenţă pozitivă asupra dezvoltării economico-sociale a satelor şi au contribuit la diminuarea navetismului. Schimbarea profilului economic al aşezărilor în funcţie de necesităţile actuale şi modernizarea căilor de comunicaţie facilitează dezvoltarea organică a economiei din Piemontul Getic.

5.8. Agricultura

Piemontul Getic aparține în întregime etajului pădurilor de foioase, dar prin lărgirea spațiului cultivat, pe seama defrișării pădurilor și pajiștilor, și-a schimbat continuu înfățișarea, mai accentuat către sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Ca urmare, suprafața agricolă a devenit mult mai întinsă decît aceea a pădurilor. În prezent din întregul teritoriu (care ocupă 5,5% din suprafața țării) 64% îl reprezintă domeniul terenurilor agricole, pădurii revenindu-i doar 28,4% (fig. 128). Terenurile arabile dețin 42% din întreaga întindere a Piemontului Getic și 66% din aceea a suprafețelor agricole.

Repartiția în teritoriu a terenurilor arabile prezintă diferențieri imprimate de varietatea reliefului. Astfel, partea nordică, din imediata apropiere a regiunii subcarpatice, unde relieful este accidentat, cu întinse suprafețe afectate de procese de versant, se caracterizează printr-o proporție mai mică a terenurilor arabile. Dar pe măsură ce înaintăm spre sud, odată cu reducerea energiei reliefului, proporția terenurilor agricole crește. De aceea, pe o mare parte din Piemontul Motrului și din Piemontul Olteţului, terenurile arabile ocupă 40—60% din suprafața agricolă, iar în Piemontul Bălăciței proporția acestora este chiar mai mare.

Suprafețe arabile însemnate se află în lungul apelor principale — Jiu, Olt și Argeș —, mai ales în ariile de convergență hidrografică (Filiași, Ișalnița, Balș și nord de Pitești) cu soluri aluviale fertile, unde frecvența terenurilor arabile ocupă 70—80% din suprafața agricolă.

Terenurile arabile din Piemontul Getic, a căror întindere trece de 500 000 ha, au cunoscut, date fiind condițiile naturale favorabile, o utilizare variată și diversificată. Culturii cerealelor, care pînă la mijlocul secolului XX ocupa aproape în exclusivitate terenurile arabile, îi revine și astăzi partea cea mai mare (4/5). Între cereale predomină grîul și porumbul, iar orzul și ovăzul ocupă suprafețe restrînse.

Grîul se cultivă cu bune rezultate în Podișul Bălăciței, Piemontul Olteţului, Piemontul Cotmenei, preferînd terenuri însorite și zvîntate, pe cînd porumbul este întîlnit în întreg spațiul piemontan, în luncile rîurilor pe soluri aluviale, unde se obțin producții ridicate. Cultura secarei ocupă întinderi reduse. Ea se întîlnește mai ales în partea de vest a piemontului (Piemontul Motrului și Podișul Bălăciței).

Cele mai însemnate cantități de cereale se obțin în cuprinsul Podișului Bălăciței, Piemontului Olteţului și Piemontului Cotmenei, care dau împreună 3/5 din producția întregii unități.

Culturile furajere, puțin practicate în trecut, au cunoscut o extindere importantă în special în cadrul unităților ce dispun de un sector zootehnic dezvoltat. Aceste culturi au înlocuit în bună parte pășunile naturale slab productive. Cultivate și în partea nordică din vecinătatea Subcarpaților, plantele furajere ocupă cele mai mari întinderi în Podișul Bălăciței, Piemontul Olteţului și Piemontul Cotmenei. În structura plantelor furajere se remarcă preponderența plantelor perene (50%), urmată de plantele anuale pentru fîn și cele utilizate pentru însilozare. Anual se realizează o producție de nutrețuri (exceptînd cele grosiere) de peste 200 000 t, remarcîndu-se în mod deosebit trifoiul și lucerna cu randamente ridicate.

Cultura legumelor este practicată în aproape toate localitățile. Cele mai mari suprafețe legumicole se întîlnesc în luncile Jiului, Oltului, Argeșului și Olteţului, aici concentrîndu-se jumătate din suprafața legumicolă a Piemontului Getic. Cele mai importante suprafețe cu legume se află în lunca Jiului, care furnizează produse pentru centrele urbane și industriale ale Olteniei, pentru bazinul carbonifer al Văii Jiului, ca și pentru centrele siderurgice Hunedoara și Călan. La producția de legume în aer liber se adaugă cea obținută prin extinderea sistemului de solarii și sere, precum și cea realizată în sistem industrial pe lîngă marile orașe.

Plantele tehnice (floarea-soarelui, sfeclă de zahăr, tutun, ricin) ocupă suprafețe reduse, cultivarea lor practicîndu-se în special în latura sudică a piemontului. Floarea-soarelui este cultivată îndeosebi în partea extrem sudică a Piemontului Bălăciței și Piemontului Olteţului și izolat în Piemontul Cotmenei. Sfecla de zahăr apare pe întinderi reduse, în aceleași areale ca și floarea-soarelui, iar tutunul în cîteva localități din partea centrală a Piemontului Getic (Negomir, Turceni).

Piemontul Getic beneficiază de condiții ecologice favorabile dezvoltării pomiculturii, astfel că livezile ocupă 68 000 ha, ceea

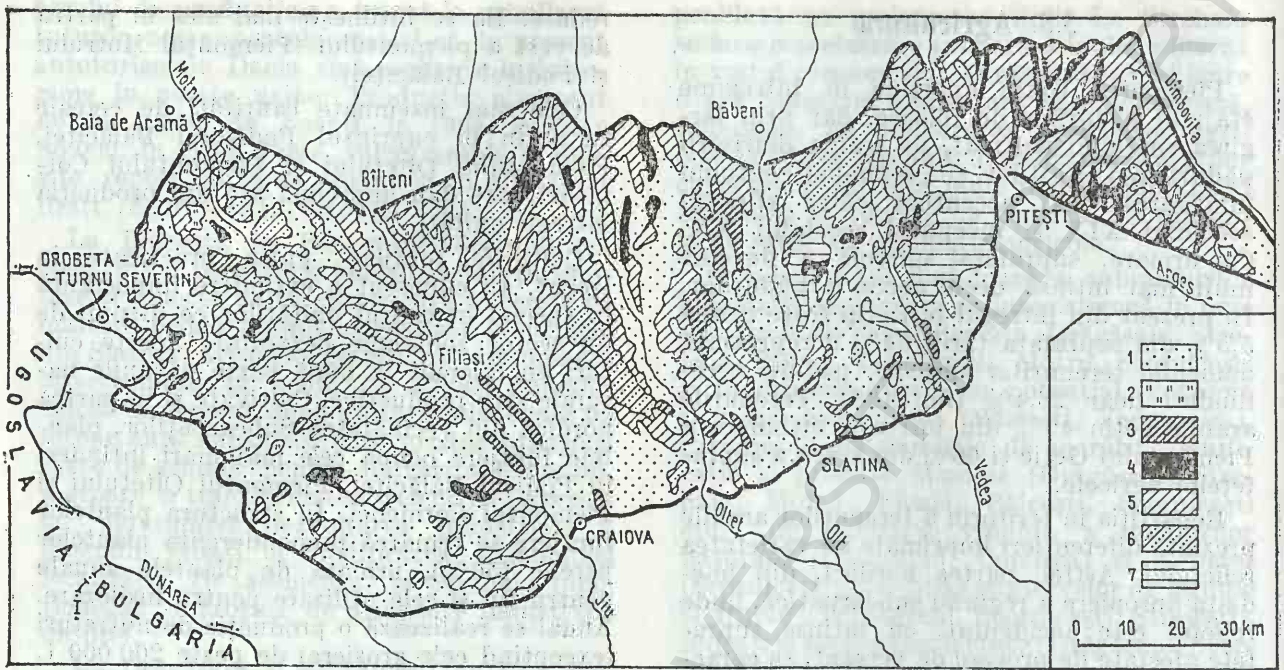

Fig. 128. Utilizarea terenurilor în Piemontul Getic. *1*, Terenuri arabile; *2*, pășuni și fînețe; *3*, vii; *4*, livezi; *5*, păduri; *6*, terenuri agricole și păduri; *7*, păduri, livezi și alte terenuri agricole.

ce reprezintă 5% din întreaga suprafață și 7,9% din terenul agricol.

Această regiune de dealuri piemontane, cu o populație numeroasă, cu o tradiție străveche în îngrijirea pomilor, constituie una din principalele arii de cultură a arborilor fructiferi din țara noastră. În cadrul piemonturilor Oltețului, Cotmenei și Cîndești este concentrată 65% din întinderea totală a livezilor din Piemontul Getic (fig. 128).

Impulsionarea acestei activități a fost urmată de crearea unor plantații în masiv, intensive, de mare productivitate, care au fost extinse pe terenurile degradate, mai puțin propice altor culturi. Pentru realizarea acestor plantații și în vederea asigurării lor cu un material săditor de bună calitate s-au creat stațiuni și pepiniere de profil la Voinești, Ștefănești, Mărăcineni.

Organizarea pomiculturii s-a tradus și printr-o schimbare în structura soiurilor: prunul, care ocupa în trecut suprafețe foarte întinse, a fost înlocuit treptat cu alte specii: măr, păr, cireș, vișin. Aportul Piemontului Getic în producția pomicolă a țării este deosebit de mare, acesta furnizînd importante cantități de prune, mere și pere, folosite în consumul centrelor urbane din regiune, la export și ca materie primă pentru industria alimentară (dulcețuri, siropuri, compoturi).

Cultura viței de vie, ca și a pomilor fructiferi, a găsit aici condiții bune de dezvoltare pe aproape tot cuprinsul Piemontului Getic, această cultură ocupînd o suprafață ce reprezintă 2,1% din întreaga întindere totală și 3,3% din suprafața agricolă. Găsind aici condiții climatice favorabile (cu mici excepții viile nu se îngroapă în timpul iernii), plantațiile au preferat versanții cu expoziție sudică și sud-estică.

Trecînd prin perioade de înflorire și regres în urma atacului filoxerei, viticultura a cunoscut o orientare nouă prin efectuarea unor plantații în masiv, prin utilizarea unor versanți sau terenuri mai puțin propice altor culturi. Asemenea lucrări au fost realizate îndeosebi în Piemontul Cîndești, Piemontul Cotmenei și Piemontul Oltețului.

Suprafața viticolă se ridică la aproape 30 000 ha, cele mai mari întinderi aparținînd Piemontului Oltețului cu circa 10 000 ha (această unitate cuprinde o parte a renumitei podgorii a Drăgășanilor), Podișului Bălăciței cu 5 300 ha, Culoarului Oltului cu

3 400 ha (parţial cuprinde podgoria Drăgăşani), Piemontului Cotmenei cu 3 350 ha, Dealurilor Coşuştei (Corcova), Piemontului Cîndeşti (Ştefăneşti). În tot Piemontul Getic există suprafeţe mari cu vii de hibrizi, care s-au extins în special odată cu refacerea viilor distruse de filoxeră, care dau însă o producţie de calitate inferioară. Cea mai mare producţie de struguri este furnizată de podgoria Drăgăşani şi centrele viticole ale Piemontului Getic de la vest de Olt. Cea mai de seamă podgorie a piemontului este Drăgăşani (specializată în vinuri albe seci şi material săditor); în ultimele decenii s-a dezvoltat podgoria Ştefăneşti—Leordeni, în Piemontul Cîndeşti, pe stînga Argeşului. Producţia sa se vinifică la Goleasca (judeţul Argeş), unde funcţionează un modern combinat de vinificaţie, conservare şi îmbuteliere a vinurilor.

În întregul piemont frecvenţa medie a păşunilor şi fîneţelor naturale este de 22,2% din terenul agricol. Se înregistrează, însă, deosebiri destul de mari dintr-o parte în alta a piemontului (frecvenţa scăzînd de la nord la sud), în funcţie de condiţiile naturale. Astfel, în părţile sudice, cu relief de cîmpuri înalte şi dealuri joase, sînt mai răspîndite culturile agricole decît păşunile şi fîneţele naturale care ocupă suprafeţe reduse. Acestea se extind mai cu seamă în lunci şi pe pantele mai puţin propice culturilor agricole. În structura şeptelului, în această parte, pe primul loc se află bovinele urmate de porcine şi păsări. Partea centrală a Piemontului Getic, cu o fragmentare mai accentuată, cuprinde importante suprafeţe cu păşuni şi fîneţe amplasate în cuprinsul luncilor sau pe pantele şi culmile prelungi ale dealurilor. În acest teritoriu se cresc îndeosebi bovine, ovine, porcine şi păsări.

În partea nordică suprafeţele ocupate de păşuni şi fîneţe sînt mult mai întinse, oferind o bază furajeră însemnată pentru şeptelul format din ovine, bovine şi caprine. Pe întreg cuprinsul Piemontului Getic se cresc circa 220 000 de bovine, 230 000 de porcine, 680 000 de ovine şi caprine, 18 000 de cabaline şi circa 2,7 milioane de păsări. Creşterea animalelor se face şi în sistem intensiv în complexe speciale şi îngrăşătorii (Vîrtopu, Filiaşi, Brădeşti, în judeţul Dolj, Galicea, Drăgăşani Făureşti, Prundeni şi Lăpuşata, în judeţul Vîlcea, Scorniceşti, în judeţul Olt etc.).

5.9. Căile de comunicaţie

Căile de comunicaţie urmăresc cu precădere văile care traversează piemontul de la nord la sud, şi care au reprezentat, din cele mai vechi timpuri, axe de circulaţie în lungul cărora se făcea legătura între principalele centre umane din regiune. Circulaţia pe direcţie est—vest este mult mai greoaie din cauza structurii orografice, a adîncimii văilor şi a pădurilor care ocupă mari suprafeţe pe unele interfluvii. De aceea şi aşezările, cu puţine excepţii, s-au dezvoltat mai mult în lungul apelor şi îndeosebi în lungul acelora pe care circulaţia se făcea mai uşor (Argeş, Olt, Olteţ, Amaradia, Jiu, Motru etc.). Toate aşezările rurale şi urbane sînt legate, în prezent, între ele, prin căi rutiere, comunale, judeţene sau naţionale, multe dintre acestea modernizate sau în curs de modernizare. Căile ferate servesc numai o parte din aşezările Piemontului Getic, acestea avînd o densitate mult mai redusă. Drumurile comunale pătrund pe toate văile unde s-au dezvoltat aşezări omeneşti şi urcă pe multe dealuri, deşi unele dintre acestea sînt destul de greu de traversat. În schimb, căile ferate îşi au traseul în lungul apelor. Singura cale ferată care străbate acest teritoriu de la est la vest este cea dintre Drobeta-Turnu Severin şi Craiova (o parte din magistrala Timişoara—Bucureşti) care, la est de Craiova, se menţine cu aproximaţie la contactul Piemontului Getic cu Cîmpia Română. De la Craiova spre Drobeta-Turnu Severin această linie, electrificată şi dublă, merge pînă la Filiaşi pe valea Jiului, iar mai departe pînă la Strehaia, pe valea Motrului, de unde se angajează pe văile Huşniţei şi Ghelmegioaiei printr-o porţiune cu un relief mai fragmentat.

Din linia Bucureşti—Piteşti—Craiova—Drobeta-Turnu Severin se ramifică cîteva căi ferate care pornesc spre nord în lungul apelor şi fac legătura cu partea de nord a piemontului şi cu principalele centre din regiunea subcarpatică. Astfel, din municipiul Piteşti şi din Goleşti (comuna Ştefăneşti) pornesc pe valea Argeşului şi, respectiv, pe Rîul Tîrgului, căile ferate care ajung

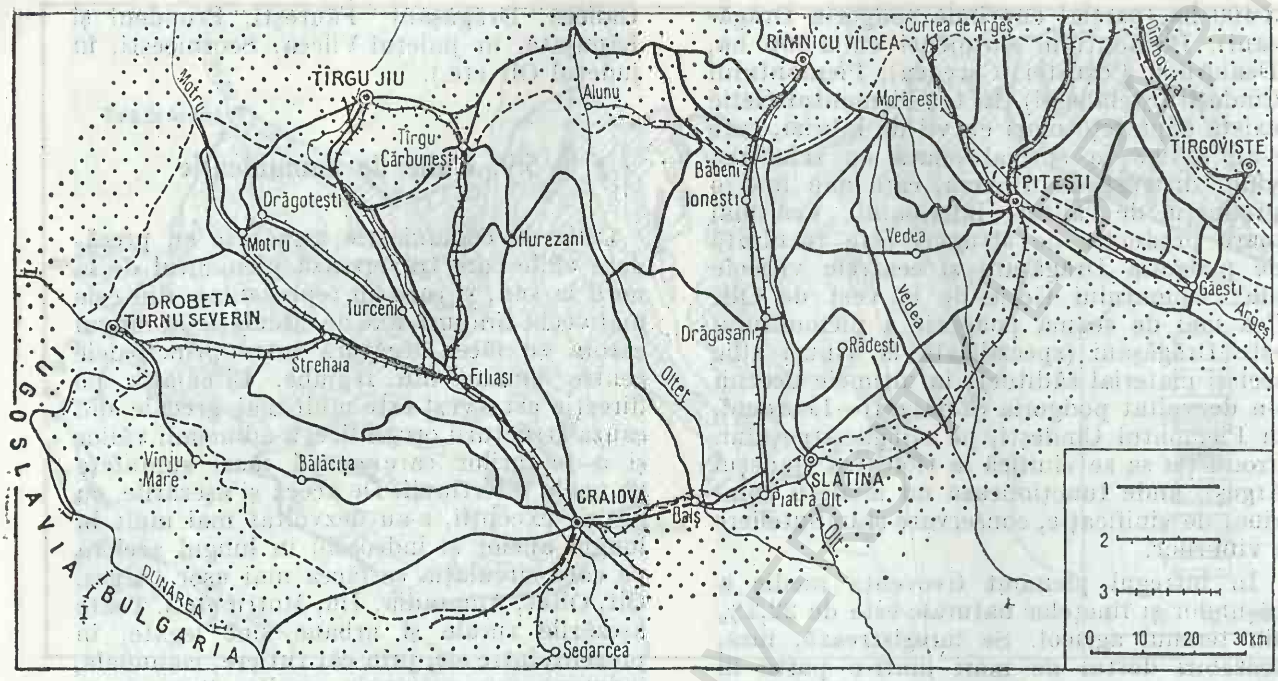

Fig. 129. Căile de comunicație din Piemontul Getic. *1*, Drumuri modernizate ; *2*, căi ferate ; *3*, căi ferate electrificate.

la Curtea de Argeș și la Cîmpulung (fig. 129).

Alte două căi ferate care traversează piemontul spre nord se desprind din magistrala Pitești — Craiova — Drobeta-Turnu Severin la Piatra Olt și Filiași. Cea care urmează valea Oltului prin Drăgășani — Băbeni — Rîmnicu Vîlcea traversează munții prin Defileul Oltului și ajunge la Podu Olt. Cealaltă, care pleacă de la Filiași, electrificată pe tot parcursul ei, merge pe o distanță de circa 10 km (pînă la Țînțăreni) pe valea Jiului, iar în continuare pe valea Gilortului pînă la Tîrgu Cărbunești, de unde se îndreaptă spre vest, pînă la Tîrgu Jiu și în continuare pe valea Jiului pînă în Depresiunea Petroșani.

Darea în exploatare a zăcămintelor de cărbuni din bazinele dintre Motru și Jiu și punerea în funcțiune a termocentralelor Rogojel și Turceni au impus construirea unor căi ferate pentru transportul cărbunelui din locurile de exploatare la centrele de consum și deplasarea forței de muncă. În această categorie intră calea ferată din lungul Jiului : Tîrgu Jiu — Rogojel — Turceni — Filiași (77 km), electrificată pînă la Rogojel (18 km); cea de pe Jilț : Turceni — Drăgotești (28 km) și cea de pe Motru : Strehaia — Motru (31 km), linie electrificată. În trecut această parte a Piemontului Getic era lipsită de căi ferate, transporturile făcîndu-se numai pe căi rutiere, ca urmare legăturile cu zonele învecinate erau destul de dificile.

Piemontul Getic este pus în legătură directă și cu cîmpia de la vest de Jiu, prin linia ferată Craiova — Calafat, care traversează pe o mică porțiune partea cea mai sud-estică a Piemontului Bălăciței. Într-o situație asemănătoare este și calea ferată Băbeni — Berbești — Alunu (44 km), dată în folosință în ultimii ani, care traversează extremitatea nordică a Piemontului Oltețului dintre Luncavăț și Olteț pentru a deschide bazinul carbonifer de pe Olteț, spre valea Oltului.

În prezent este în construcție linia ferată Vîlcele (Curtea de Argeș) — Rîmnicu Vîlcea, care, făcînd legătura directă între Rîmnicu Vîlcea și Pitești, va descongestiona linia ferată de pe valea Oltului dintre Piatra Olt și Rîmnicu Vîlcea, ca și secțiunea Pitești — Piatra Olt de pe magistrala București — Craiova.

Piemontul Getic are, din ceea ce s-a văzut, o rețea relativ redusă de căi ferate, în schimb rețeaua de drumuri este mult mai deasă. Toate văile principale sînt însoțite de șosele modernizate, dar s-au realizat și legături transversale, pe direcția generală est — vest. Se observă existența unor puncte de conver-

genţă a căilor rutiere mai bine puse în evidenţă în ultimele decenii prin construirea unor şosele noi, modernizate.

Pe Jiu, în marginea de sud a piemontului, reţeaua de comunicaţii are ca punct de convergenţă Craiova. Aici se întîlnesc drumurile care vin din partea nordică a Olteniei, din piemontul de la vest de Jiu, unele drumuri din Piemontul Olteţului, ca şi multe drumuri care vin din cîmpia de la sud. Către valea Oltului se îndreaptă o parte a drumurilor din Piemontul Olteţului şi Piemontul Cotmenei, dar în mai mică măsură oraşul Drăgăşani se conturează ca punct de concentrare a căilor de comunicaţie. În schimb, la est de Olt, pe valea Argeşului, la contactul piemontului cu cîmpia, se află municipiul Piteşti, spre care se îndreaptă majoritatea drumurilor care brăzdează piemontul dintre Olt şi Dîmboviţa. Cele mai multe drumuri din Piemontul Cotmenei, din Gruiurile Argeşului şi o parte a celor din Piemontul Cîndeşti ajung direct, sau prin intermediul altora, în Piteşti sub influenţa căruia se desfăşoară aproape întreaga activitate umană din teritoriile limitrofe.

O importanţă deosebită pentru circulaţie şi legăturile de producţie ale Piemontului Getic cu alte regiuni ale ţării o au cele trei drumuri modernizate care traversează de la est la vest, prin sud, centru şi nord o parte a Piemontului Getic şi intersectează toate drumurile care coboară din Subcarpaţi spre cîmpie. Cele trei drumuri, care pornesc din Piteşti, traversează Oltul prin cele mai importante centre din lungul lui (Slatina, Drăgăşani, Rîmnicu Vîlcea) şi ajung în valea Jiului, unde fac legătura cu vechiul drum de importanţă naţională, care vine din Depresiunea Petroşani şi străbate toată Oltenia pînă la Dunăre.

Drumul Piteşti—Slatina—Craiova, al cărui traseu urmăreşte contactul dintre cîmpie şi piemont, mergînd aproape paralel cu magistrala feroviară, este cel mai circulat drum din această parte a ţării.

Drumul care traversează partea centrală a Podişului Getic între Argeş şi Jiu porneşte din Piteşti, ajunge în valea Oltului la Drăgăşani, de unde se îndreaptă spre nord-nord-vest pentru a traversa Olteţul prin regiunea petroliferă de la Zătreni, Amaradia la Hurezani, Gilortul la Tîrgu Cărbuneşti şi face legătura la Scoarţa, cu cel care vine de la Rîmnicu Vîlcea la Tîrgu Jiu în lungul Subcarpaţilor Olteniei. Acest drum, care reprezintă principala axă de legătură a tuturor aşezărilor din partea centrală a Piemontului dintre Argeş şi Jiu cu centrele umane din împrejurimi, are o deosebită importanţă pentru mişcarea populaţiei din acest teritoriu în diferite direcţii şi exploatarea unor resurse ale solului şi subsolului intens valorificate în ultimul timp (petrolul de la Vedea, Cungrea, Zătreni, Bustuchin; cărbunii de la Albeni etc.).

Părţile de nord ale Piemontului Cotmenei şi Piemontului Motrului sînt străbătute de drumul naţional Piteşti—Rîmnicu Vîlcea—Tîrgu Jiu — Motru — Drobeta-Turnu Severin, al cărui traseu se desfăşoară mai mult în Subcarpaţii Olteniei. Acest drum istoric are o deosebită importanţă turistică şi economică, crescută considerabil în conjunctura actuală a legării unor arii de exploatare a lignitului cu unităţile energetice consumatoare.

5.10. Potenţialul turistic

Valorile turistice ale Piemontului Getic sînt reprezentate îndeosebi de vestigii ale trecutului, monumente istorice, muzee, opere de artă, monumente de arhitectură, unităţi economice etc. şi mai puţin de elemente ale cadrului natural, dar nici acestea nu lipsesc întru totul.

Relieful, variat şi acoperit pe mari suprafeţe cu păduri, apele care traversează piemontul (Motrul, Jiul, Amaradia, Olteţul, Oltul, Argeşul etc.), unele izvoare de ape minerale care au fost exploatate şi în interes turistic, multe locuri fiind amenajate pentru recreere şi odihnă, iar unele ca staţiuni balneoclimaterice. În centrele urbane, în unele localităţi rurale situate în zone de interes turistic şi în cele mai pitoreşti locuri ale Piemontului Getic s-au construit unităţi de cazare (hoteluri, moteluri, hanuri, campinguri etc.) şi au fost amenajate popasuri turistice. Aşa sînt unităţile turistice de pe Olteţ de la Bălceşti (judeţul Vîlcea), de pe Motru, de la Strehaia şi Gura Motrului (judeţul Mehedinţi), de pe Jiu de la Almăj (judeţul Dolj) şi din zăvoiul din vestul Craiovei; de asemenea, cele construite în pădurea de stejari de lîngă Scorniceşti (judeţul Olt) pe şoseaua Piteşti—Slatina şi în pădurea Sarului aproape de oraşul Balş, apoi la Drăganu (judeţul Argeş), la ieşirea din comuna cu acelaşi nume,

pe şoseaua spre Rîmnicu Vîlcea, la Başcov (comuna Sopot, judeţul Dolj), la Izvoarele (comuna Plopşoru, judeţul Gorj), pe şoseaua Filiaşi—Tîrgu Jiu etc.

În partea vestică a Piemontului Getic, în culoarul Malovăţ—Bala, unde au fost descoperite izvoare cu ape minerale, a fost înfiinţată staţiunea balneoclimaterică Bala, care are însă mai mult o importanţă locală, complexul balnear Bala dispunînd de instalaţii pentru băi şi spaţii de cazare în vile care totalizează peste 200 de locuri.

Natura Piemontului Getic nu este exploatată turistic, pînă în prezent, la adevărata ei valoare. În multe locuri din lungul apelor şi din apropierea centrelor umane se pot amenaja zone de agrement cu terenuri sportive, plaje, iazuri, lacuri pentru practicarea sporturilor nautice etc. Obiectivele umane şi locurile de interes turistic sînt numeroase, dar multe din ele încă puţin cunoscute sau vizitate, datorită şi faptului că în unele părţi ale piemontului accesul este mai greoi, circulaţia făcîndu-se mai mult în lungul văilor orientate, în general, de la nord la sud. În lungul acestora s-au dezvoltat şi cele mai importante centre umane din Piemontul Getic, care suscită şi un anumit interes turistic, datorită poziţiei lor în teritoriu, obiectivelor de care dispun şi posibilităţilor pe care le oferă pentru cazare şi aprovizionare, fiecare fiind dotate cu unităţi hoteliere şi de alimentaţie publică: Drobeta-Turnu Severin pe Dunăre, Filiaşi pe Jiu, Motru şi Strehaia pe Motru, Drăgăşani pe Olt etc. În aceste oraşe baza de cazare totalizează peste 900 de locuri, din care mai mult de 600 în Drobeta-Turnu Severin, unde s-au construit două hoteluri moderne cu restaurante şi baruri. Municipiul Drobeta-Turnu Severin este de fapt şi cel mai important centru turistic şi de agrement din Piemontul Getic prin obiectivele de importanţă istorică pe care le prezintă: urmele castrului roman Drobeta, ruinele podului lui Traian, muzeul „Porţile de Fier", Cetatea Severinului, Palatul Culturii, monumentul eroilor căzuţi în timpul războiului din 1916—1918 etc.

Şi în alte locuri din piemont se păstrează urme care dovedesc existenţa milenară a poporului român, precum şi monumente istorice din diferite etape ale dezvoltării vieţii social-culturale a ţării, care reprezintă şi importante obiective turistice. Astfel sînt: în culoarul Oltului, ruinele castrelor romane Rusidava de la Drăgăşani şi Pons Aluti de la Ioneşti (judeţul Vîlcea); în culoarul Jiului, urmele cetăţii romane Pelendava de lîngă Craiova şi mănăstirea Coşuna (sec. XVI) de la Bucovăţ; în Piemontul Olteţului, mănăstirea Manul (sec. XVII) de la Lungeşti (judeţul Vîlcea) şi mănăstirea Călui (sec. XVI) din localitatea cu acelaşi nume (com. Oboga, judeţul Olt); în Piemontul Motrului, mănăstirile Gura Motrului (sec. XVI) şi Strehaia; în Piemontul Cotmenei, mănăstirea Cotmeana din aceeaşi localitate (judeţul Argeş); în Gruiurile Argeşului, mănăstirea Tutana (sec. XVI) de la Băiculeşti (judeţul Argeş); în Piemontul Cîndeşti, mănăstirea Butoiul (sec. XIV) de la Hulubeşti (judeţul Dîmboviţa) şi mănăstirea Cobia (sec. XVI) din aceeaşi localitate (judeţul Dîmboviţa) etc.

În localităţile de origine a unor personalităţi marcante din viaţa istorică şi culturală a poporului român sînt organizate muzee şi case memoriale: Muzeul Tudor Vladimirescu din Vladimir (judeţul Gorj); Muzeul memorial N. Bălcescu, în localitatea cu acelaşi nume (judeţul Vîlcea), Muzeul Alexandru Macedonski din satul Pometeşti (com. Goieşti, judeţul Dolj) etc. La Goleşti (com. Ştefăneşti, judeţul Argeş) se află Muzeul Goleştilor şi Muzeul viticulturii şi pomiculturii din România. Toate aceste obiective turistice, la care se adaugă şi altele care oglindesc arhitectura construcţiilor rurale, obiceiurile şi datinile populaţiei (nedei, tîrguri), specificul etnografic etc., atrag, în ultimul timp, un număr tot mai mare de vizitatori din diferite părţi ale ţării.

Un mare centru de atracţie turistică şi pentru populaţia din Piemontul Getic este municipiul Craiova, situat pe Jiu, la contactul piemontului cu cîmpia, datorită importantelor obiective turistice pe care le prezintă (Muzeul Olteniei, Muzeul de artă, Casa Băniei, Palatul Administrativ, Parcul Romanescu, Grădina botanică etc.).

5.11. Unităţile regionale

5.11.1. Piemontul Motrului

Piemontul Motrului se întinde din marginea estică a Podişului Mehedinţi (de care este despărţit prin culoarul depresionar Drobeta-Turnu Severin—Bala—Comăneşti), asemenea unui triunghi limitat de văile Tismanei şi Jiului în nord şi est şi de văile Huş-

niței și Motrului (care îl despart de Piemontul Bălăciței) în sud.

Datorită reliefului său deluros este cunoscut și sub numele de Dealurile Motrului, Gruiurile Motrului sau Piemontul deluros al Motrului și ocupă o suprafață de 1 837 km² (14,2% din suprafața Piemontului Getic).

Relieful, fragmentat de afluenții Motrului și Jiului (Coșuștea, Coșuștița, Hușnița, Jilțul Mare, Jilțul Mic etc.) se prezintă sub forma unor largi interfluvii cu direcție nord-vest—sud-est, conforme cu înclinarea generală a stratelor și orientarea generală a văilor convergente către aria de adunare a apelor de la Filiași. Morfologia primară a regiunii a fost ulterior schimbată de acțiunea rîurilor cu caracter temporar: Peștenuța, Crainici, Husnicioara, Cotoroaia, Tehomir, Valea Racilor etc., care au fragmentat interfluviile.

Văile prezintă un aspect de evoluție înaintată datorită lărgimii și acumulărilor laterale, iar în sectoarele de confluență (confluențele Coșuștei și Hușniței cu Motrul, Motrului și Jilțului cu Jiul) se extind mult, formînd adevărate cîmpuri pe care așezările omenești și-au extins vetrele, iar culturile agricole au găsit condiții favorabile.

Valea Motrului străbate piemontul pe direcția nord-vest—sud-est și îl împarte în două părți distincte: *Dealurile Coșuștei* (Gruiurile Coșuștei sau Piemontul Strehaiei) la vest de Motru, cu înălțimi mai joase (de 200—300 m) și *Dealurile Jilțului*, la est, mai înalte (peste 300 m), cu aspect de dealuri prelungi fragmentate de o rețea de văi aproape paralele, orientate în conformitate cu înclinarea generală a piemontului. Dealurile Coșuștei apar ca un ansamblu de culmi prelungi despărțite de văi largi, în general un relief mai evoluat, relativ mai domol, care poartă urmele unei denudări mai puțin violente decît la est de Jiu (A. Șchiopoiu, 1982). Văile sînt puțin adînci, iar culmile mai maturizate. Deși relieful dă impresia unei maturități avansate față de stadiul de evoluție al regiunii, procesele de versant sînt totuși active, cu maximă intensitate pe cei cu povîrnișuri accentuate și defrișate. Procesele de pantă au fost înlesnite de natura rocilor, toate foarte favorabile denudării, retragerii rapide a denivelărilor spre axul interfluviilor, ceea ce a contribuit la lărgirea văilor și extinderea luncilor.

În părțile de vest și nord-vest ale Piemontului Motrului, la contactul cu Podișul Mehedinți se individualizează *ulucul depresionar Drobeta-Turnu Severin—Bala—Comănești*, cu caractere fizico- și economico-geografice diferite de ansamblul Piemontului Motrului. Acesta este format dintr-un lanț de șapte mici depresiuni de eroziune, de contact, axate pe rîurile care ies din Podișul Mehedinți: Crainici, Rudina, Șovarna, Coșuștea, Coșuștița, Topolnița etc. (L. Badea, Mihaela Dinu, 1974).

Lărgirile care compun acest uluc au numirile date după cele mai mari localități din lungul culoarului, dezvoltate în părțile mai largi și cu aspect de cîmpuri întinse: Drobeta-Turnu Severin, Malovăț, Crăguești, Ilovăț, Șovarna, Bala, Brativoești. După altitudinea și aspectul general al reliefului șirul acestor mici depresiuni pare a reprezenta o continuare spre sud-vest a Subcarpaților Gorjului, dar fără a avea trăsături structurale și de evoluție asemănătoare. Modul de fragmentare, sculptarea în formațiuni cuaternare și pliocene monoclinale și alte caractere morfologice care impun legături de comunicație foarte dificile în lungul culoarului, pe direcția nord-est—sud-vest, dovedesc că aceste depresiuni nu reprezintă o continuare a Subcarpaților Gorjului. Circulația lesnicioasă s-a făcut numai în lungul văilor (Iupca, Șovarna, Coșuștea etc.) care taie pieziș acest culoar. Longitudinal a fost înlesnită numai parțial prin șei, dar și acestea greu accesibile, pe drumuri secundare create prin locuri aproape impracticabile. Dar fiecare mică depresiune prezintă suprafețe slab fragmentate, au ape de importanță locală și culmi cu altitudini de pînă la 100 m. Adăpostul natural, prezența apei și fertilitatea solului au constituit factori favorabili pentru o veche locuire și pentru dezvoltarea unei economii agricole mixte, reprezentată în egală măsură prin culturi de cîmp, pomicultură și creșterea animalelor.

Partea cea mai dezvoltată a culoarulu de contact — Depresiunea Drobeta-Turnu Severin — are un rol cu totul aparte nu numai pentru regiunea piemontană de la vest de Jiu și Podișul Mehedinți, ci și pentru o arie mult mai întinsă pentru că reprezintă o adevărată verigă de legătură între culoarele de circulație din partea de nord-vest a Olteniei și valea Dunării. Iar importanța este cu atît mai mare dacă se are în vedere că prin intermediul ei se face trecerea de la

sectorul Defileului Porţile de Fier la sectorul de terase din avale (*Geografia văii Dunării româneşti*, 1969, p. 373—375) şi facilitează legăturile şi cu regiunile din dreapta Dunării. Succesiunea teraselor create de Dunăre şi de Topolniţa (între care mai dezvoltate sînt cele de 45—50 şi 10—13 m) a oferit cadrul favorabil apariţiei şi dezvoltării unui centru populat — Drobeta-Turnu Severin — destinat asigurării legăturilor şi schimburilor economice. Faptul că împrejurările istorice au întrerupt pentru o perioadă lungă funcţia urbană a acestuia nu infirmă realitatea geografică a poziţiei pe Dunăre la întîlnirea drumurilor care străbat regiuni foarte variate ca potenţial economic. Importanţa sa este legată puternic de Dunăre, de unităţile geografice între care se află, dar şi de depresiunea care i-a permis extinderea şi i-a favorizat dezvoltarea funcţiilor complexe cu o pondere economică prin care se evidenţiază ca centrul principal de coordonare în regiune. Premisele geografice ale apariţiei şi dezvoltării portuare, comerciale şi industriale ca centru puternic sînt foarte clar puse în evidenţă de amploarea şi structura activităţilor actuale, ca şi de diferenţierea zonelor funcţionale din cadrul vetrei.

Solurile predominante din Piemontul Motrului sînt cele brun-roşcate de pădure, tipice, brun-roşcate-luvice, luvisoluri albice, trădînd într-un fel existenţa de odinioară a întinselor masive păduroase. În prezent, solurile brun-roşcate luvice sînt folosite cu precădere pentru culturi de grîu, porumb, floarea-soarelui şi pentru cultura pomilor fructiferi (renumite fiind bazinele pomicole Prunişor, Corcova, Floreşti) şi a viţei de vie (podgoriile Corcova şi Halînga). Celelalte soluri — brune, luvisoiuri albice, ca şi cele aluviale din luncile largi ale rîurilor (Huşniţa, Coşuştea, Motru, Jilţ) — sînt mai fertile şi dau recolte bune de grîu, porumb şi legume. Modul de folosinţă a terenurilor evidenţiază predominarea suprafeţelor agricole (60%), care în proporţie de aproape 50% sînt reprezentate prin terenuri arabile cu culturi de cereale (90%, din care porumbul ocupă 50%). Terenurile agricole s-au extins pe seama reducerii treptate a fondului forestier. Acesta reprezintă circa 25% şi ocupă astăzi doar culmile dealurilor şi versanţii abrupţi. Versanţii dealurilor sînt acoperiţi cu fineţe naturale în intercalaţie cu diferite culturi agricole (porumb, plante furajere, vii şi livezi) (fig. 130).

Cele mai extinse terenuri arabile se întîlnesc în Dealurile Jilţului, pe teritoriul comunelor Butoieşti, Grozeşti, Văgiuleşti, Samarineşti, Negomir, Mătăsari, Drăgoteşti şi pe teritoriul localităţilor Strehaia, Corcova, Şişeşti, Prunişor din Dealurile Coşuştei sau la Bala, Izvoru Bîrzii, Malovăţ din ulucul depresionar de contact. Suprafeţelor arabile li se alătură terenurile cu pomi fructiferi de pe raza localităţilor Şişeşti, Strehaia, Tîmna, Prunişor, Drăgoteşti, Grozeşti, cu viţă de vie din Corcova, Strehaia, Menţi, Văgiuleşti, Borăscu etc. Cele mai mari furnizoare de fructe (prune şi mere) sînt comunele Floreşti, Tîmna, Broşteni, Slivileşti, iar de struguri Corcova, Strehaia, Borăscu, recunoscute pentru viile altoite şi indigene producătoare a soiurilor de vin Risling, Cabernet şi Fetească, medaliate la diferite concursuri internaţionale.

Fragmentarea reliefului relativ accentuată şi îndeosebi stilul fragmentării, cu predominarea culmilor prelungi despărţite de văi paralele relativ largi, au condiţionat nu numai distribuirea populaţiei într-un număr mare de aşezări mici, dar şi predominarea aşezărilor cu vetrele înşirate în lungul văilor. Celelalte aşezări, situate în lărgiri locale, pe versanţii domoli, în bazine de obîrşie sau şei sînt, în majoritate, răsfirate, manifestînd chiar o tendinţă de risipire.

În general există o deosebire evidentă între aşezările din Dealurile Jilţului şi Dealurile Coşuştei, cele din culoarul depresionar Drobeta-Turnu Severin—Bala—Comăneşti şi cele din valea Motrului. În Dealurile Jilţului şi în Dealurile Coşuştei, tipul de aşezare dominant este cel cu aspect de stradă, înşirate pe mai mulţi kilometri pe o parte sau alta a văilor. Aceste aşezări alungite sînt legate, în multe cazuri, unele de altele; aşa sînt cele de pe văile Motrului, Coşuştei, Jilţului sau micilor lor afluenţi, dezvoltate precumpănitor pe terasele acestor rîuri: Olteanu, Samarineşti, Văgiuleşti, Zegujani, Peşteana, Broşteni, Cordun, Imoasa, Măru Roşu, Cioica, Mătăsari, Bolboşi, Drăgoteşti, Corobăi, Trestioara, Şişeşti, Căzăneşti, Ciovîrnăşani, Severineşti, Corcova etc.

Pe valea Huşniţei, cu un regim hidrologic instabil şi cu un curs puternic meandrat (parţial regularizat), centrele umane s-au dezvoltat îndeosebi pe terasele şi versanţii dealurilor cu înclinare redusă. Sînt cunoscute aici aşezările: Huşnicioara, Pru-

nsor, Faţa Cremenii, Valea Ursului, Tîmna, Ciochiuţa, Strehaia etc.

Valea Coşuştei, care are o orientare nord-vest—sud-est şi împarte Dealurile Coşuştei în două, prezintă un profil transversal asi-

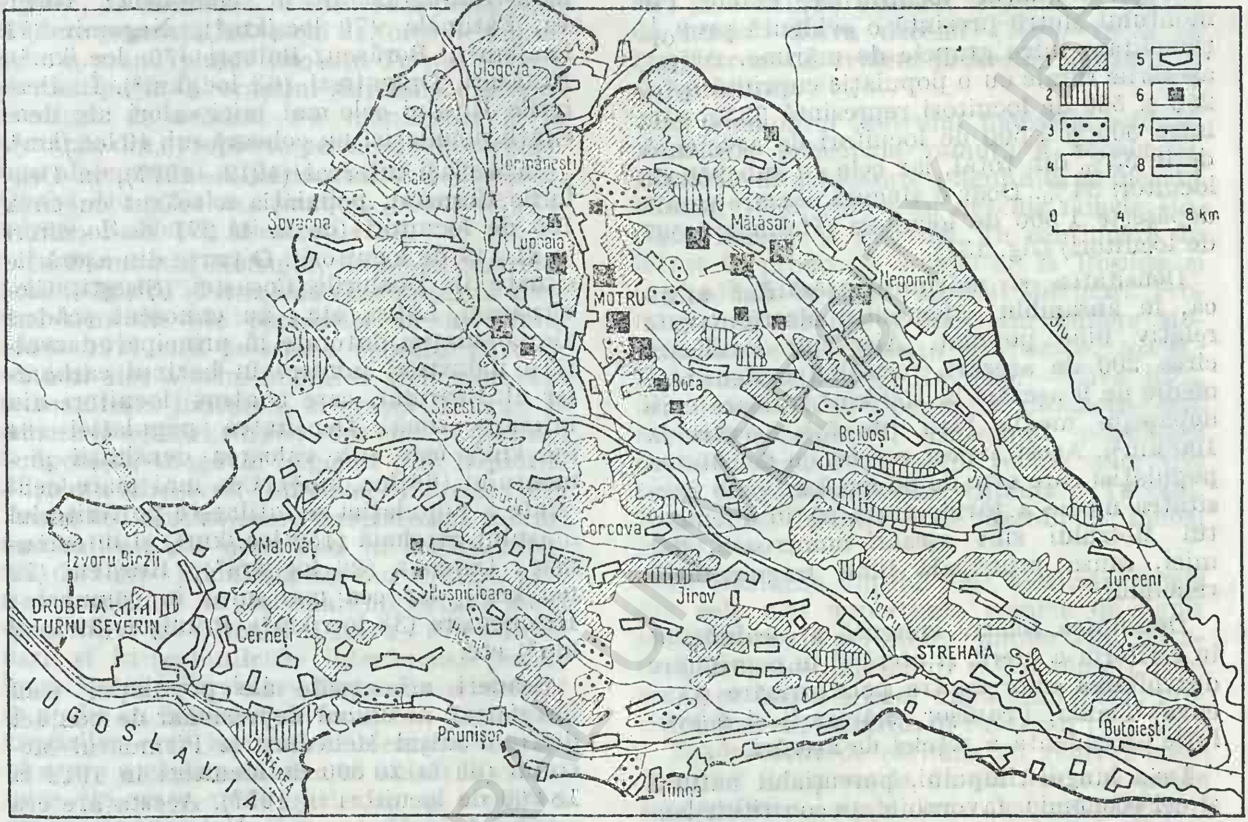

Fig. 130. Piemontul Motrului. Utilizarea terenurilor. *1*, Păduri ; *2*, vii ; *3*, livezi ; *4*, arabil ; *5*, vetre de aşezări ; *6*, exploatări de lignit ; *7*, căi ferate ; *8*, drumuri principale.

metric prin dezvoltarea teraselor mai ales pe versantul drept.

Terasele au oferit locuri foarte bune pentru extinderea vetrelor de sate care în general au structură răsfirată cu tendinţă de adunare : Căzăneşti, Severineşti, Valea Alunului, Gîrbovăţu de Sus, Gîrbovăţu de Jos, Pîrvuleşti etc.

Valea Motrului are o luncă bine dezvoltată (2—2,5 km lăţime), care se accentuează mai mult la confluenţa cu Huşniţa (pînă la 3,5—4 km) şi este însoţită de terase, mai ales pe stînga, ceea ce dă văii un caracter general asimetric (Al. Şchipoiu, 1982). Mai mult decît celelalte văi importante, concentrează mai multe aşezări şi mai mari, pentru că a funcţionat ca un culoar de legătură şi a oferit locuri bune de cultură şi de aşezare.

Aşezările din culoarul depresionar de contact sînt, în general, închegate şi bine reprezentate în teritoriu. Unele sînt situate pe conurile de dejecţie ale principalelor cursuri de apă sau în luncile, deseori inundabile, ale acestora (Rudina, Iupca, Cîmpu Mare, Halînga, Cerneţi etc.), iar altele pe feţele sudice ale dealurilor ce domină bazinetele depresionare : Izvoru Bîrzii, Malovăţ, Şovarna de Sus etc.).

Cea mai mare parte a aşezărilor din Piemontul Motrului prin localizare, structură şi grad de dezvoltare economică prezintă condiţii favorabile pentru modernizare continuă, pentru o dotare şi o organizare spaţială corespunzătoare. Multe au o structură răsfirată cu tendinţă de adunare de-a lungul principalelor ape sau în zonele de confluenţă a lor. Cele alungite, ca şi cele răsfirate pe versanţi, ridică probleme dificile în privinţa dotărilor edilitare, instalaţiilor electrice etc., din cauza desfăşurării gospodăriilor pe spaţii mari. O mare parte au profil cerealier (Jirov, Cernaia, Butoieşti, Stîngăceaua), altele

dominant pomiviticol (Balota, Tîmna, Corcova, Menţi) şi chiar minier, în bazinele de exploatare a cărbunelui, şi de creştere a animalelor (Leurda, Cătunele, Roşiuţa, Ploştina, Lupoaia, Mătăsari, Drăgoteşti, Negomir, Zegujani).

După numărul locuitorilor, satele Piemontului Motru prezintă o evidentă proporţionalitate între grupele de mărime. Astfel, aşezările rurale cu o populaţie cuprinsă între 250 şi 500 de locuitori reprezintă 33%, cele între 500 şi 1 500 de locuitori de asemenea deţin 33% din total, iar cele cu sub 250 de locuitori 34%. Doar o singură aşezare rurală depăşeşte 1 500 de locuitori (Halînga 1 587 de locuitori) (fig. 131).

Densitatea şi mărimea aşezărilor arată că, în ansamblu, Piemontul Motrului este relativ bine populat. Aici sînt localizate circa 200 de aşezări, rezultînd o densitate medie de 9 aşezări la 100 km², valoare care depăşeşte media ţării (de 5,5 aşezări la 100 km²). Acest aspect corelat cu densitatea populaţiei care este de 68 loc./km² (sub densitatea medie a ţării), arată că în Piemontul Motrului sînt aşezări numeroase, dar mici, cauza principală fiind fragmentarea reliefului.

Densitatea relativ crescută a localităţilor în teritoriu a oferit şi oferă şi în continuare dezvoltarea unor centre polarizatoare (Corcova, Tîmna, Prunişor, Mătăsari) şi o evoluţie ascendentă a reţelei de aşezări.

De-a lungul timpului, potenţialul natural şi cel economic, favorabile, au constituit factorii hotărîtori în concentrarea populaţiei, asigurînd creşterea permanentă a încărcăturii umane. Intensitatea evoluţiei numerice a cunoscut însă diferenţieri de la o etapă social-economică de dezvoltare la alta, în funcţie de schimbările intervenite în mişcarea naturală şi cea migratorie a populaţiei.

Populaţia Piemontului Motru, în general, creşte după anul 1912, într-un ritm diferit şi lent, înregistrările efectuate la recensăminte arată o creştere de numai 3‰ locuitori pe an. În anul 1912, trăiau în Piemontul Motrului aproape 105 000 de locuitori, în 1966 numărul lor ajunge doar la 108 000, iar în anul 1977 la 115 000 de locuitori. Din cele trei subunităţi geografice ale Piemontului Motrului, numai Dealurile Jilţului au cunoscut în perioada 1912–1977 o creştere a populaţiei, celelalte două înregistrînd uşoare scăderi. Această creştere a fost de circa 13 000 de locuitori (de la 43 000 la 56 000 de locuitori). Aici densitatea populaţiei (77 loc./km²) este peste media întregului piemont al Motrului (68 loc./km²). Cele mai mari densităţi se înregistrează pe teritoriul administrativ al oraşului Motru (391 loc./km²), centru industrial-agrar şi în comunele: Glogova, Cătunele (79 loc./km²), Negomir (71 loc./km²), Borăscu, Bolboşi (70 loc./km²), Mătăsari, Drăgoteşti (68 loc./km²). În Dealurile Jilţului cele mai mici valori ale densităţii populaţiei nu coboară sub 40 loc./km².

În acelaşi interval (1912–1977), în Dealurile Coşuştei, populaţia a scăzut cu circa 130 de locuitori (de la 41 277 de locuitori la 41 149 de locuitori). O parte din aşezările situate în Dealurile Coşuştei (Şişeşti, Ciovîrnăşani, Lupşa etc.) au cunoscut scăderi ale populaţiei datorate în principal dezvoltării industriei miniere în bazinul carbonifer al Motrului, care a atras locuitori din întreaga zonă. Densitatea populaţiei (64 loc./km²) este sub valoarea densităţii piemontului (68 loc./km²). Cea mai mare densitate a populaţiei se întîlneşte pe teritoriul oraşului Strehaia (150 loc./km²) şi în comunele: Corcova (96 loc./km²), Broşteni (72 loc./km²), iar cea mai mică în comunele: Husnicioara (38 loc./km²), Prunişor (39 loc./km²) etc.

Scăderi accentuate ale populaţiei s-au înregistrat în ulucul depresionar de contact dintre Podişul Mehedinţi şi Piemontul Motrului (de la 20 500 de locuitori în 1912 la 18 200 de locuitori în 1977). Acesta are cea mai mică densitate a populaţiei (55 loc./km²) în raport cu celelalte subunităţi ale Piemontului Motru. Populaţia comunelor din acest uluc depresionar înregistrează importante scăderi în secolul XX: Ilovăţ de la 3 790 de locuitori în 1912 la 2 644 în 1966 şi 1 737 de locuitori în 1992, Şovarna de la 2 523 de locuitori în 1912 la 2 107 de locuitori în 1966 şi 1 553 de locuitori în 1992 etc. Cele mai mari scăderi ale numărului de locuitori se înregistrează îndeosebi la aşezările din partea sudică a piemontului Motru, care se găsesc sub influenţa oraşelor Craiova, Drobeta-Turnu Severin, Strehaia şi Filiaşi. Descreşterea numărului populaţiei în sate ca: Jugastru, Poşta Veche, Stîngăceaua, Butoieşti, Arghineşti, Calopăru, Şuşiţa etc., sate cu vechi tradiţii agricole, se datoreşte mai ales plecării unui număr de locuitori spre

orașul Craiova, cel mai puternic centru economic din Oltenia. Satele situate în bazinul hidrografic al Hușniței (Cremenea, Lumnic, Lacu, Fața Cremenii, Vlădășești, Valea Bună, Peri, Cervenița, Prunaru, Alunișu etc.) cunosc, de asemenea, o scădere a populației, scădere generată îndeosebi de forța de polarizare a municipiului Drobeta-Turnu Severin și mai puțin a orașului Strehaia. Aceeași tendință de scădere s-a manifestat și la așezările din apropierea perimetrelor carbonifere ale cursului mijlociu al Jiului (Borăscu, Ohaba-Jiu, Valea Racilor, Corobăi, Timișeni, Brădețel, Miculești etc.).

În Piemontul Motrului, în afara centrelor urbane Motru și Strehaia care prezintă creșteri sensibile ale populației în intervalul 1966–1977, atît pe seama sporului natural, cît mai ales a celui migrator (fenomen care se manifestă îndeosebi la orașul Motru), se cunosc și așezări rurale, cum sînt: Cătunele, Drăgotești, Glogova, Negomir (din Dealurile Jiltului), Broșteni, Corcova, Florești (din Dealurile Coșuștei), care înregistrează sporuri mai ridicate ale populației în același interval de timp. Populația acestor așezări, care sînt localizate în cel mai important areal carbonifer al Olteniei (Motru–Jilț–Rovinari) și în regiunile de interferență periurbană Motru–Strehaia–Tîrgu Jiu a crescut în medie cu 200–500 de locuitori. Locuitorii așezărilor care lucrează în centrele de exploatare a cărbunelui sau în unitățile economice din orașe, unde își desfac și o parte a produselor agricole, și-au menținut reședința în satele de origine, de unde fac naveta zilnică. Asemenea evoluții ascendente ale numărului de locuitori se remarcă și la satele: Slivilești, Cojmănești, Tehomir (din bazinul carbonifer Rovinari), Ploștina, Lupoaia, Horăști etc. (din bazinul carbonifer Motru).

În general, Piemontul Motrului se caracterizează din punct de vedere geodemografic, începînd cu prima jumătate a secolului XX, prin intensificarea mobilității teritoriale intra- și extraregionale, mai ales a grupelor tinere de populație și cu precădere masculine, conferindu-i în ultimele decenii caracterul de regiune geografică afectată treptat de exodinamismul rural-agricol.

Ca și în alte regiuni din țară, are loc o accentuare a mobilității populației în vîrstă de muncă în cuprinsul Piemontului Motrului (de la sate spre centrele miniere ale bazinelor carbonifere: Motru, Rovinari etc.), cît și în afara lui îndeosebi spre Craiova și Drobeta-Turnu Severin. Ca o consecință a acestor plecări de populație mai ales din comunele situate în părțile sudică și centrală ale Piemontului Motrului (Grozești, Stîngăceaua, Butoiești, Voloiac, Șișești etc.), populația lor, în continuă scădere, a ajuns în decurs de numai cîteva decenii (1950–1985) să înregistreze un evident proces de îmbătrînire și feminizare.

În Piemontul Motrului industria minieră constituie principala ramură a economiei. Lucrările de exploatare a lignitului au început în anul 1960, cînd s-au deschis minele Horăști, Leurda și Ploștina. În continuare au intrat în producție minele de la Roșiuța și exploatările la zi din bazinul Rovinari. Producția de cărbune a zonei carbonifere Motru–Jiu se ierarhizează pe bazine, astfel: Motru — peste 50%, Rovinari — circa 40%, Jilț — sub 10%. Destinația producției este exclusiv energetică, consumul populației deținînd doar 5%; restul revine celor trei mari termocentrale din Oltenia — Turceni, Rogojel și Ișalnița (Gh. Iacob, I. Ianoș, 1980).

În Dealurile Jilțului sînt localizate unele din cele mai importante resurse de lignit ale Olteniei, în perimetrul minier Jilț, Mătăsari, Drăgotești, Tehomir și Cojmănești, conturat ca bazin minier după anul 1977, predominînd exploatările în subteran (fig. 130).

Exploatările de cărbune au generat crearea unei dense rețele de căi ferate și șosele modernizate, rețele care asigură legături lesnicioase atît în cadrul zonei miniere, cît și între aceasta și regiunile limitrofe. Bazinul carbonifer Motru a fost legat prin calea ferată Strehaia–Motru (31 km) de magistrala feroviară București — Timișoara, bazinul carbonifer Rovinari de orașul Tîrgu Jiu, cu prelungire, apoi, spre Turceni și de aici spre Filiași. Dezvoltarea bazinului carbonifer al Jilțului și necesitățile de cărbune pentru termocentrala Turceni au dus la construirea căii ferate Turceni — Drăgotești (28 km). Rețeaua rutieră s-a modernizat între localitățile Strehaia–Motru, Turceni—Tîrgu Jiu, Turceni–Drăgotești–Ciuperceni, Slivilești–Miculești–Motru etc.

În Dealurile Coșuștei s-a dat în exploatare bazinul carbonifer de lignit care se extinde din valea Coșuștei (în nord-est) pînă în apropierea Dealului Balota (în vest) și văii Hușniței (în sud), cuprinzînd perimetrul Hușnicioara — Prunișor — Fîntîna

Domnească—Zegujani. În industria minieră lucrează populaţie din localităţile de exploatare a cărbunelui sau venită din alte aşezări ale Piemontului Motrului, Podişului Mehedinţi, Subcarpaţilor Gorjului şi chiar din Cîmpia Olteniei. În exploatările miniere

luţionarul de la 1821, care a străbătut aceste ţinuturi. Mănăstirea-cetate Strehaia, ctitorie din 1645 a lui Matei Basarab, stă mărturie a evenimentelor istorice de pe aceste meleaguri şi reprezintă astăzi unul din principalele obiective turistice ale Olteniei, alături

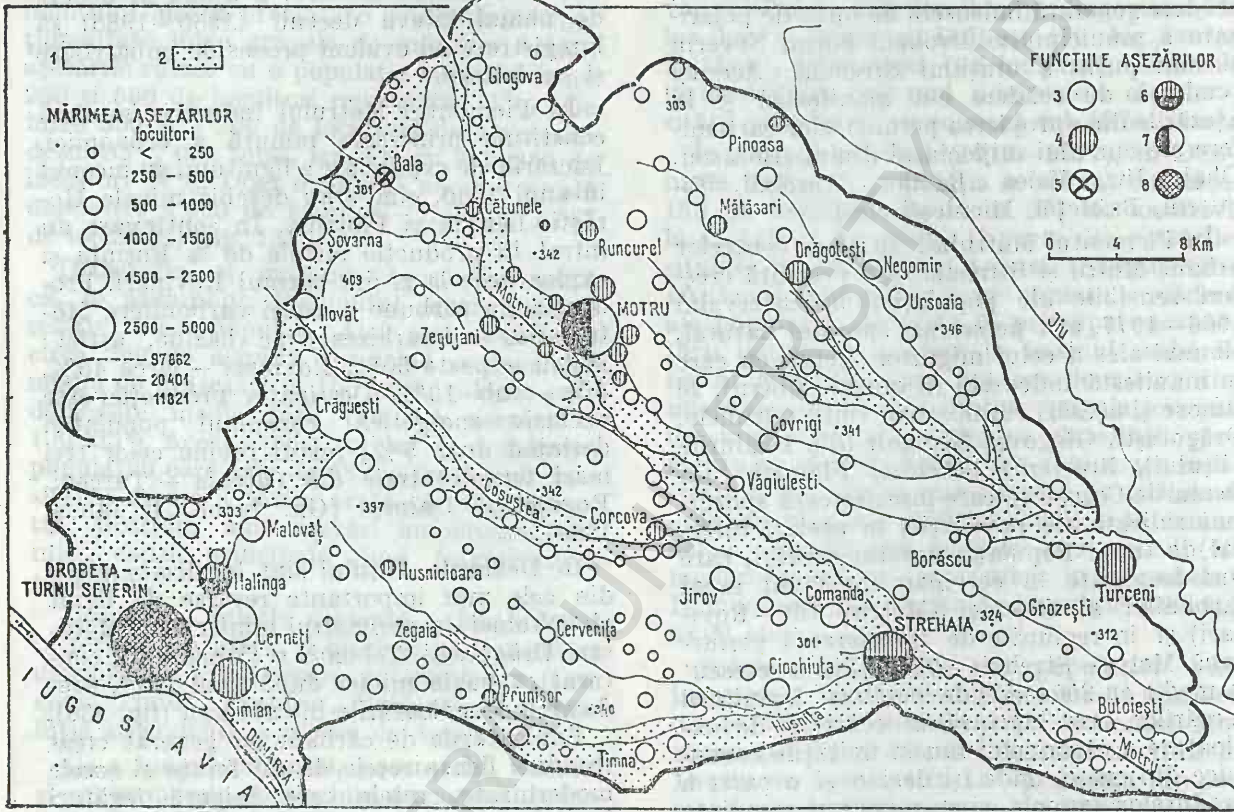

Fig. 131. Piemontul Motrului. Mărimea şi funcţiile aşezărilor. *1*, Dealuri piemontane; *2*, culoare depresionare, parţial cu lunci şi terase; *3*, aşezări agricole; *4*, agroindustriale; *5*, balneoclimaterice; *6*, industrial-agrare; *7*, industriale; *8*, complexe.

din bazinul carbonifer al Motrului lucrează îndeosebi locuitori din comunele Căzăneşti, Corcova, Bala, Şovarna, Glogova, Cătune etc., în cele din bazinul Jilţului locuitori ai comunelor Slivileşti, Borăscu, Bolboşi, Văgiuleşti, Samarineşti, iar în cele din bazinul Huşniţei locuitori ai comunelor Timna, Voloiac, Livezile, Poroina, Prunişor, Brezniţa, Greci etc.

Oraşul Strehaia, cunoscut în trecut ca tîrg, aşezat în zona de confluenţă a Huşniţei cu Motru, s-a evidenţiat prin rolul jucat în istoria ţării. Are peste 500 de ani de existenţă documentară şi mai mult de jumătate de secol de prezenţă urbană. De viaţa oraşului Strehaia se leagă numele domnitorului Mihai Viteazu, care în timpul cît a fost bănişor de Mehedinţi a avut reşedinţa în acest loc şi a lui Tudor Vladimirescu, revo-

de mănăstirea de la Gura Motrului din apropiere. Oraşul, cu o economie puţin dezvoltată, avea 12 307 de locuitori în anul 1992. În trecut avea funcţie predominant agricolă şi juca un rol important ca tîrg de vite şi piaţă de desfacere a cerealelor din cîmpia de sud-vest a Olteniei. În prezent în oraş funcţionează Întreprinderea de armături industriale din oţel, întreprinderea de prelucrarea tulpinilor de in şi o întreprindere de confecţii. Oraşul îndeplineşte astăzi şi funcţia de nod de comunicaţie rutier şi feroviar, prin acest loc făcîndu-se legătura spre depresiunea Drobeta-Turnu Severin în vest, bazinul carbonifer Motru în nord şi cîmpia Olteniei în est-sud-est.

Orașul **Motru** face parte din generația orașelor noi, avînd 26 491 de locuitori (în 1992). Apare ca centru urban în anul 1967, ca urmare a dezvoltării industriei carbonifere în această parte a Olteniei.

Orașul, cu funcții de rezidență a forței de muncă, industrială și de servicii, a fost construit în lunca Motrului, pe axele de legătură Drobeta-Turnu Severin—Tîrgu Jiu și Baia de Aramă—Strehaia. La început s-a dezvoltat ca loc de rezidență al minerilor din bazinul carbonifer cu același nume, care s-a impus ca cel mai important oraș minier al Olteniei. Cu timpul s-au construit în el întreprinderi ale industriei textile, alimentare și meșteșugărești, cu scopul folosirii forței de muncă locale feminine. Aceste unități industriale, ca și cele de întreținere a utilajului minier, alături de edificiile edilitar-gospodărești, social-culturale, administrative și de locuit au făcut ca acest oraș să devină un important centru urban al țării, cu largi perspective de dezvoltare în viitor.

Municipiul **Drobeta-Turnu Severin**, centrul administrativ-politic al județului Mehedinți, este situat pe terasele dispuse în amfiteatru create de Dunăre și de Topolnița, la întîlnirea drumurilor care urmăresc Dunărea cu cele care vin din nord prin Culoarul Timiș—Cerna, din Podișul Mehedinți și depresiunea subcarpatică, apoi cu cele care vin dinspre valea Jiului prin Piemontul Motrului. Importanța sa este legată puternic de Dunăre, de unitățile geografice între care se află, dar și de depresiunea care i-a permis extinderea și i-a favorizat amplificarea funcțiilor complexe, cu un potențial economic prin care se evidențiază ca centru principal de coordonare în regiune.

În perioada veche, centrul urban Drobeta, peste care s-a dezvoltat mai tîrziu orașul de astăzi, a fost fereastra ținutului dac la Dunăre, port oficial al Daciei, nod de comunicație, puntea de legătură cu sudul, municipiu sub Hadrian și colonie în vremea lui Septimiu Sever. Incontestabile dovezi atestă vechimea orașului și valențele urbigene ale locului în care a apărut, s-a dezvoltat și a persistat. În perioada constituirii Banatului de Severin (sec. XI), localitatea devine cetate feudală, iar în secolele XII—XIII, o însemnată cetate pe linia Dunării, reședință a banilor (documentele menționează în secolul XIII cetatea medievală a Severinului). Cu toate că împrejurările istorice au făcut ca cetatea din evul mediu să-și mai piardă din importanța funcțională (cînd localitatea Cerneți din apropiere a preluat pentru mai mult de trei secole funcția de capitală de județ), din anul 1841 devine capitala județului Mehedinți. În secolul XIX orașul s-a dezvoltat ca port, centru industrial și centru administrativ. În anul 1930 populația orașului număra 24 171 de locuitori. În 1956 a ajuns la 34 070, iar după 10 ani la 50 806 de locuitori. La recensămîntul din 1977 avea 76 955 de locuitori, iar în 1992 intrase în categoria orașelor mari ale țării, depășind 115 526 de locuitori [1].

Creșterea populației pînă în anul 1956 a fost lentă și era bazată aproape în totalitate pe sporul natural. După anul 1968 (cînd a fost declarat municipiu și reședință a actualului județ Mehedinți) dinamica populației se accentuează pe seama sporului migratoriu, urmare firească a dezvoltării industriale și social-culturale.

Municipiul Drobeta-Turnu Severin este cel mai important centru industrial din Piemontul Motrului, aici concentrîndu-se numeroase întreprinderi industriale, din care o mare parte realizate în ultimele decenii: întreprinderi de construcții navale și prelucrări la cald, întreprinderea de vagoane, întreprinderea electrocentrale „Porțile de Fier", combinatul chimic, întreprinderea de anvelope auto, întreprinderea de prelucrare a lemnului, combinatul de celuloză și hîrtie, întreprinderea de prefabricate din beton armat, întreprinderile de confecții, de industrializarea cărnii, a laptelui, de produse zaharoase, morărit și panificație, de spirt și bere, viei și vinului, ca și unități ale industriei locale.

Dezvoltarea industrială și-a găsit corespondent și în dezvoltarea sa edilitar-gospodărească și social-culturală. Au fost construite numeroase spații de locuit ce au dat un nou și modern contur unor cartiere de locuințe (Cartierul Crihala). Structura urbană reflectă direct originea, creșterea și evoluția funcțiilor îndeplinite de acest oraș.

Trama stradală, caracteristică orașelor concepute în urma Regulamentului Organic prin trasee regulate, rectangulare, a fost menținută, ca și obiectivele de mare semnificație istorică. Noile construcții industriale, social-culturale, edilitar-gospodărești au fost

[1] De la 16 mai 1972 municipiul Turnu Severin se numește Drobeta-Turnu Severin. Numele s-a dat cu prilejul aniversării a 1850 de ani de existență atestată documentar.

concepute pe baza unui plan de renovare urbană, astfel incit, in prezent, in vatra orașului se disting mai multe zone funcționale (fig. 132).

Partea centrală, în mare măsură reconstruită, concentrează unitățile principale administrative și social-culturale (Primăria, Institutul de proiectare, Centrul de calcul, poșta, Palatul Culturii, Parc-Hotel, Liceul Traian, Întreprinderea de gospodărire locativă etc.) și marile magazine. În partea sud-vestică se conturează zona industrială veche, ce și-a mărit arealul în ultimii ani prin apariția a noi unități de producție (întreprinderile de construcții navale și prelucrări la cald, de vagoane, de anvelope auto, de industrializare a cărnii, întreprinderea horticolă etc.). În estul și nord-estul municipiului s-a dezvoltat o altă arie industrială reprezentată prin întreprinderile de industrializarea lemnului, de celuloză și hîrtie, chimice, de confecții, alimentare etc. În partea sudică este localizată zona de transporturi navale, feroviare și de depozite, care, ca urmare a construirii hidrocentralei de la Ostrovul Mare (Porțile de Fier II) a cunoscut modificări prin reorganizarea întregului mal al Dunării. În nordul orașului se află cel mai mare cartier de locuințe (Crihala), evidențiat printr-o arhitectură nouă și dotări comerciale, social-culturale și de agrement.

Municipiul Drobeta-Turnu Severin este cunoscut și ca important centru turistic, datorită prezenței a numeroase și valoroase vestigii istorice cu adînci rezonanțe în istoria poporului român (urmele castrului roman Drobeta, ruinele Podului lui Traian, muzeul „Porțile de Fier", cetatea Severinului, Palatul Culturii, monumentul eroilor căzuți în timpul războiului din 1916–1918 etc.), ca și a frumoaselor parcuri și edificii.

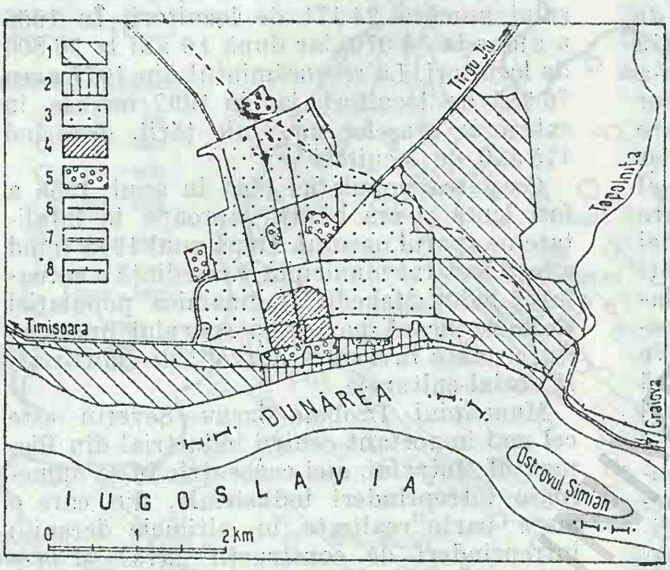

Fig. 132. Municipiul Drobeta-Turnu Severin. Zonele funcționale. *1*, Zonă industrială; *2*, zonă de transporturi (feroviare și navale); *3*, zonă rezidențială; *4*, zonă mixtă – administrativă, culturală și comercială; *5*, spațiu verde; *6*, străzi principale; *7*, șosea; *8*, cale ferată.

Poziția la Dunăre, la întretăierea unor importante căi de comunicație din regiune, conferă orașului și calitatea de localitate de tranzit turistic spre numeroasele și variatele obiective turistice din apropiere (Defileul Dunării, sistemul hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier, ostrovul Șimian cu ruinele cetății Ada-Kaleh, relieful carstic din Podișul Mehedinți – Podul natural de la Ponoare, peștera Topolnița –, mănăstirea Vodița, cula lui Tudor Vladimirescu de la Cerneți etc.).

5.11.2. Piemontul Bălăciței

Piemontul Bălăciței se întinde la vest de Jiu și la sud de văile Motrului și Hușniței, cuprinzînd partea sud-vestică a Piemontului Getic, care trece spre Cîmpia Olteniei pe aliniamentul localităților Vînju Mare, Oprișor, Plenița, Perișor, Radovanu și Podari. Relieful tabular, mult mai puțin fragmentat decît în piemontul din nord, depășind cu puțin 300 m și rețeaua de văi largi, în mare parte a anului cu curs intermitent, eviden-

ţiază Piemontul Bălăciţei ca o unitate geografică care se aseamănă prin numeroase trăsături cu cîmpia de la sud.

Ca urmare a unei uşoare înălţări în partea centrală şi a înclinării de la nord spre sud, reţeaua hidrografică este orientată în două direcţii principale. Văile care fragmentează partea de la est de valea Drincei au direcţia de scurgere de la nord-vest spre sud-est, îndreptîndu-se fie către Jiu (Argetoaia, Rasnic, Mereţel, Urdiniţa, Brabova etc.), fie către Dunăre, trecînd în cîmpie (Desnăţuiul şi cîteva pîraie — Baboia, Teiu). Aceeaşi orientare sudică o au şi văile din partea vestică a piemontului, dintre care Drincea şi Blahniţa sînt cele mai importante, ele colectînd aproape toate pîraiele din regiune.

Climatul, caracterizat prin veri călduroase, primăveri timpurii şi toamne lungi, cu media anuală a precipitaţiilor de 550—600 mm, este favorabil dezvoltării culturilor cerealiere, plantelor tehnice, culturilor legumicole, viţei de vie şi pomilor fructiferi (fig. 133).

Văile sînt largi şi puţin adînci, cu albii intens colmatate şi pe unele locuri înmlăştinite. Datorită pantei de scurgere reduse, adesea, în timpul perioadelor ploioase, se produc inundaţii. Din această cauză luncile sînt folosite mai mult ca terenuri pentru păşunat şi mai puţin pentru culturi agricole. Pe unele văi (Drincea, Desnăţui, Argetoaia, Rasnic, Brabova etc.) s-au întreprins amenajări (regularizarea albiei, terasări, asanări etc.), care au oferit noi posibilităţi de valorificare agricolă a terenurilor. În lungul unora dintre acestea, şi îndeosebi în lungul Drincei şi Desnăţuiului, s-au extins culturile legumicole. Versanţii văilor, bine însoriţi, au fost plantaţi cu viţă de vie şi pomi fructiferi. Interfluviile sînt cultivate cu cereale şi plante tehnice. În unele locuri şi, îndeosebi, în partea nordică a piemontului, în lungul Motrului şi Huşniţei şi în partea sud-vestică (la nord de Segarcea) se găsesc suprafeţe întinse acoperite cu păduri de cer şi gîrniţă (fig. 133).

Condiţiile naturale oferă posibilităţi largi pentru regularizarea întregii reţele de văi, construirea de canale, diguri şi bazine de retenţie, ceea ce va înlesni practicarea unei agriculturi intensive în lungul tuturor văilor şi dezvoltării piscicultùrii şi aviculturii.

Terasările făcute pe versanţii însoriţi ai văilor Drincei, Desnăţuiului, Brabovei, Gogoşului etc. au permis extinderea suprafeţelor cultivate cu viţă de vie şi conturarea, în această unitate geografică, a unor centre viticole, cum sînt Pleniţa, Breasta, Brabova.

Solurile brune, brune roşcate, brune podzolite şi argilonisipoase permit dezvoltarea, în condiţiile de temperatură şi de precipitaţii proprii acestei regiuni, a tuturor plantelor agricole cultivate în România. Creşterea animalelor se practică în toate satele, dar mai dezvoltată este în jumătatea nordică, unde suprafeţele cu păşuni sînt mai extinse (fig. 133).

Deşi Piemontul Bălăciţei se prezintă, în general, ca o unitate de relief cu caractere fizico- şi economico-geografice relativ unitare, există, totuşi, unele diferenţieri care permit separarea următoarelor diviziuni (Al. Roşu, 1959): *Piemontul colinar al Argetoaiei*, cu văi orientate pe direcţie aproape est—vest, care despart culmi înguste, prelungi şi netede şi cu o energie de relief în jur de 70 m; *Piemontul Desnăţuiului* (suprapus bazinului hidrografic al Desnăţuiului), se prezintă sub forma unor cîmpuri netede, din ce în ce mai largi cu cît înaintează spre sud, şi cu energia de relief redusă (40—50 m); pe suprafaţa cîmpurilor apar crovuri, în care stagnează apa; *Podişul Bălăciţei*, corespunzînd cu aria de divergenţă a apelor, are, în adevăr, înfăţişarea de cîmp larg şi neted, cu fragmentare şi energie de relief reduse, pe suprafaţa căruia apar crovuri de dimensiuni mari, unele puternic umezite, chiar înmlăştinite prin menţinerea apei din precipitaţii; *Dealurile Drincei* reprezintă partea vestică a regiunii, alcătuită din cîmpuri netede şi largi, dar cu energie a reliefului pronunţată (în jur de 90 m) (fig. 134).

Descoperirile arheologice şi documentele istorice atestă că populaţia acestor locuri s-a ocupat, din cele mai vechi timpuri, cu cultivarea pămîntului şi creşterea animalelor şi a practicat diferite meşteşuguri. Vestigii ale paleoliticului şi neoliticului au fost scoase la iveală la Verbiţa, Verbicioara, Sălcuţa şi în alte locuri. Cultura Coţofeni cu epoca de bronz, reprezentată prin vase de lut şi unelte de bronz, a fost descoperită în cîteva locuri şi îndeosebi la Verbicioara, unde au fost găsite şi brăzdare de corn de cerb. Satul Verbiţa este menţionat în documente istorice încă din secolul XIV (1387). Puţin mai tîrziu (1399) sînt menţionate, în legătură cu unele evenimente petrecute în regiune, satele Poroiniţa şi Poroina. În unele documente din secolul XVI se vorbeşte

50—c. 674

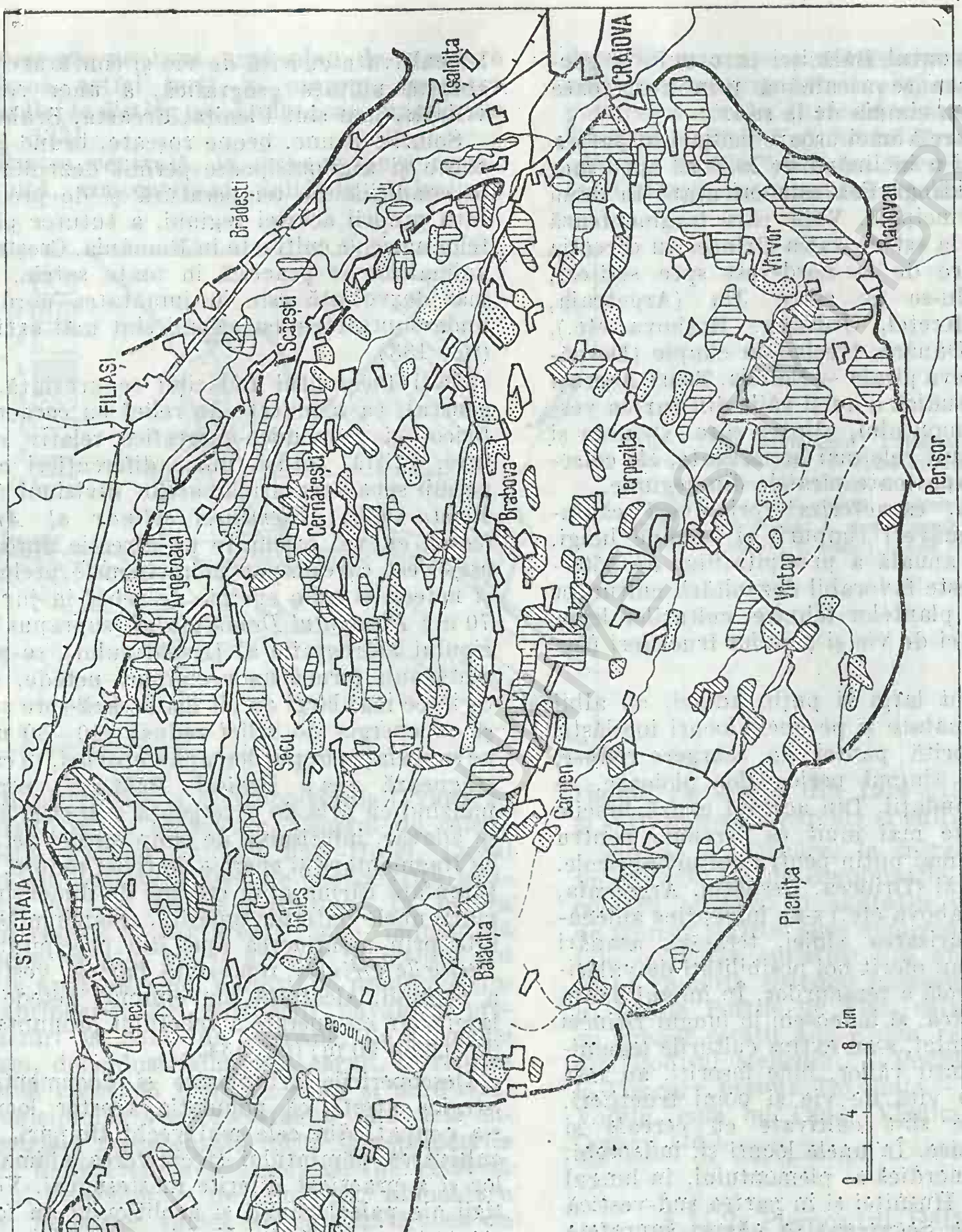

Fig. 133. Piemontul Bălăciţei. Utilizarea terenurilor. *1*, Păduri; *2*, livezi; *3*, vii; *4*, vii cu pomi fructiferi; *5*, terenuri arabile şi vii; *6*, vetre de aşezări; *7*, căi ferate; *8*, drumuri.

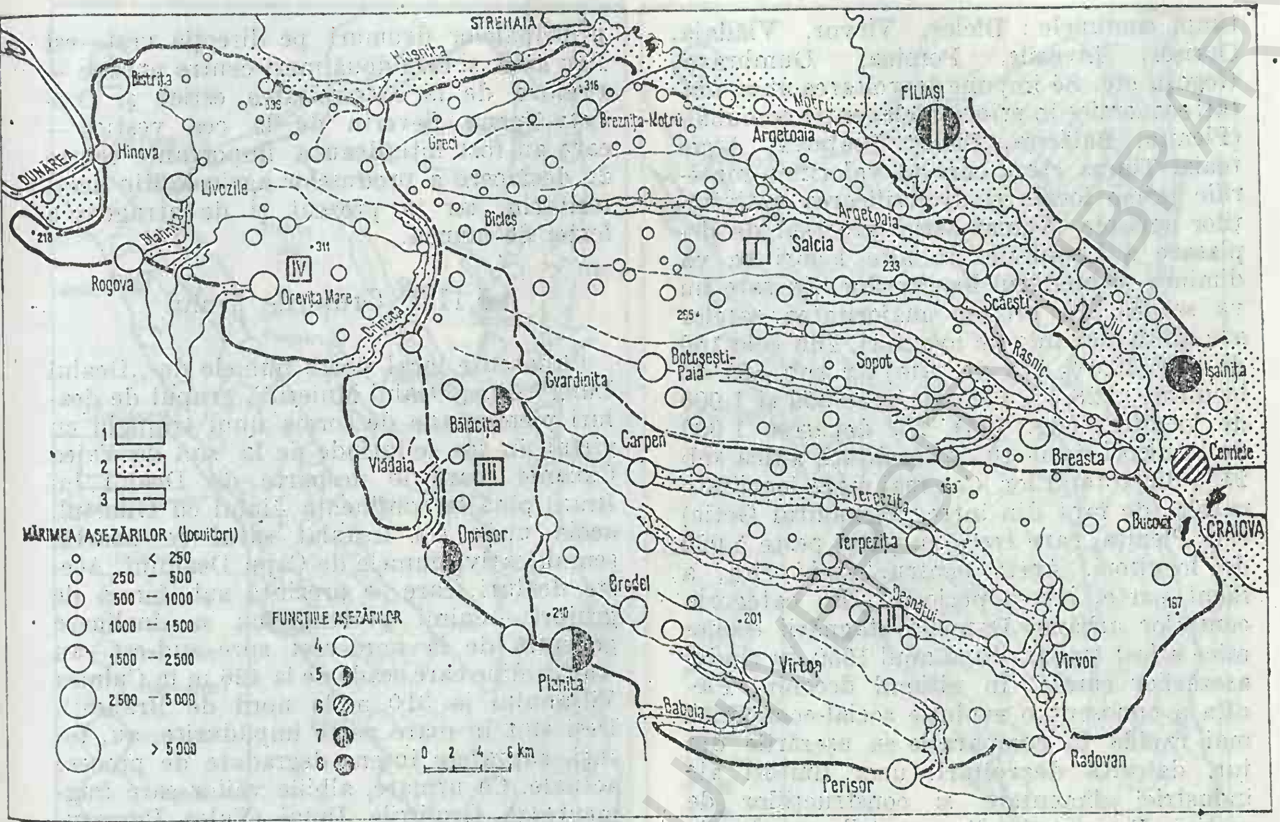

Fig. 134. Piemontul Bălăciței. Subunitățile de relief, mărimea și funcțiile așezărilor. I, Piemontul Argetoaiei. II, Piemontul Desnățuiului. III, Podișul Bălăciței. IV, Dealurile Drincei. *1*, Podiș piemontan fragmentat; *2*, văi, culoare cu lunci și terase; *3*, limitele subunităților; *4*, așezări agricole; *5*, agroindustriale; *6*, industrial-agrare; *7*, industrial-agrare și de transport; *8*, industriale.

despre o producție agricolă deosebită (grîu, brînză, miere etc.) la 25 de sate, confirmînd, astfel, că agricultura, bazată pe cultura cerealelor și creșterea animalelor, se practica de populația locală, cu rezultate bune, încă din vechime. În continuare, pe măsură ce ne apropiem de secolul nostru, agricultura s-a dezvoltat mult, populația s-a înmulțit și satele și-au extins vetrele îndeosebi în lungul văilor. În urma războaielor și a epidemiilor unele sate au dispărut, altele s-au mutat în locuri mai favorabile dezvoltării, dar numărul lor a crescut continuu.

Harta lui Fr. Schwantz de la începutul secolului XVIII (1723) înregistrează în Piemontul Bălăciței 34 de sate, pentru care nu se cunoaște numărul de locuitori. În schimb, Harta rusă din 1835 a dat pentru fiecare sat și populația. Din datele înregistrate în această hartă rezultă că aici trăiau peste 55 000 de locuitori, grupați într-un număr mai mare de sate în comparație cu cel dat de harta din 1723. Pînă la începutul secolului XX populația s-a dublat. Recensămîntul din 1912 arată că în cele peste 160 de localități din Piemontul Bălăciței (de aproape 5 ori mai multe față de anul 1723) trăiau peste 137 700 de locuitori. În secolul XX numărul satelor se menține același, dar populația lor a scăzut. Fenomenul nu este specific numai acestei unități. El se înregistrează, începînd cu a doua jumătate a secolului XX, și în alte părți ale țării în care industria este mai puțin dezvoltată. Mecanizarea agriculturii a făcut disponibil un număr însemnat de brațe de muncă care a migrat spre marile centre urbane din apropiere — Craiova și Drobeta-Turnu Severin — (mai ales în industrie și construcții). Deși sporul natural este pozitiv, în multe sate cu valori chiar peste media țării, totuși, datorită plecărilor în număr mare, populația din unele centre rurale s-a redus. Din datele recensămintelor 1966 și 1977 reiese că în peste 130 de așezări, din cele 160 existente, se înregistrează scăderi ale numărului de locuitori. O reducere mai accentuată a populației au cunoscut, în acest interval de

timp, comunele: Bîcleş, Vîrvor, Vlădaia, Oprişor, Livezile, Poroina, Dumbrava, Gogoşu etc. Se impune dezvoltarea unor unităţi economice în principalele centre comunale (Pleniţa, Bălăciţa, Bîcleş, Brabova, Argetoaia, Tîmna etc.), care să valorifice materiile prime locale şi diversificarea activităţilor agricole. Numai astfel procesul de deplasare a populaţiei în alte locuri se va diminua şi numărul locuitorilor din sate nu va scădea. În prezent majoritatea satelor are un număr mic de locuitori. Din cele 160 de sate 46,5% (75 de sate) au sub 500 de locuitori şi 28,7% (46) au între 500 şi 1 000 de locuitori (fig. 134). Nu depăşesc 1 000 de locuitori decît 40 de localităţi, adică sub 25% din totalul lor. Cea mai mare localitate rurală (de fapt din întreg Piemontul Getic) este Pleniţa, care trece cu puţin peste 5 000 de locuitori. Acest centru, vechi tîrg, a făcut parte, într-o perioadă, din categoria centrelor urbane. Datorită stagnării economice a fost trecut, după anul 1950, în rîndul aşezărilor rurale. În ultimul deceniu, Pleniţa a cunoscut o evoluţie social-economică mai rapidă în comparaţie cu aşezările din jur, datorită dezvoltării unor unităţi ale industriei alimentare şi construcţiilor de maşini. Face parte din aşezările rurale ale ţării care au perspectiva de a deveni centre urbane cu profil agroindustrial. În Piemontul Bălăciţei nu există nici un centru urban, fapt care are influenţă asupra dezvoltării social-economice a acestei unităţi. În unele sate există unităţi economice de importanţă locală pentru prepararea produselor lactate, a vinului şi a băuturilor alcoolice sau unităţi de întreţinere şi reparare a maşinilor agricole (Pleniţa, Bălăciţa, Oprişor, Gogoşu, etc.).

Legăturile Piemontului Bălăciţei cu regiunile înconjurătoare se fac numai prin drumuri. Nici o cale ferată nu-l traversează. Principalele drumuri care pornesc spre est ajung în Craiova, cel mai important centru de convergenţă umană din Oltenia, iar cele care merg spre vest, în Drobeta-Turnu Severin, prin intermediul şoselei naţionale care vine de la Craiova prin Filiaşi—Strehaia. Majoritatea dintre ele sînt modernizate. Piemontul Bălăciţei este singura subunitate din Piemontul Getic în care reţeaua de drumuri are direcţia predominantă vest—est, datorită configuraţiei reliefului şi orientării de ansamblu a văilor, care au, în cea mai mare parte, această direcţie. Un rol important în orientarea principalelor drumuri pe direcţia vest—est l-au avut şi cele două mari centre urbane — Craiova de la extremitatea estică şi Drobeta-Turnu Severin de la cea vestică — care au fost întotdeauna importante centre de desfacere a produselor agricole din acest teritoriu, iar în prezent şi de atragere a forţei de muncă.

5.11.3. Gruiurile Jiului

Cunoscute local şi sub numele de „Dealul Lung" sau „Dealul Muierii", grupul de dealuri piemontane de forma unui triunghi cu vîrful în jos se întinde de la sud de Valea Cioianei (care le desparte de Dealul lui Bran) pînă la confluenţa Jiului cu Gilortul, acolo unde s-a instalat satul ce poartă, semnificativ, numele de Capu Dealului. Aceste dealuri, care se prezintă sub forma de gruiuri — culmi prelungi, cu o înclinare generală de la nord-vest spre sud-est—au o altitudine care scade de la 426 m în Culmea Vîlsanului la 310 m, la nord de Brăneşti. Deşi sînt în mare parte împădurite, au, totuşi, suprafeţe intens degradate de procese actuale. Ca urmare, albiile văilor care fragmentează Gruiurile Jiului (Valea Purcarului, Sterpoaia, Groşerea etc.) sînt înecate de aluviuni. Toate aceste văi, cu obîrşia în partea de nord a unităţii, ajung în Gilort. Spre Jiu nu coboară decît mici văi torenţiale şi ogaşe al căror fir se pierde la contactul luncii cu versanţii. Ambele margini, de vest şi de est, respectiv în lungul Jiului şi Gilortului, sînt marcate de şiruri de sate. Cele situate pe stînga Jiului (Peşteana-Jiu, Cocoreni, Olari, Plopşoru, Văleni, Cursaru, Brăneşti etc.) s-au putut dezvolta sub forma unui şir continuu, pe o distanţă de peste 30 km în lungul drumului care însoţeşte valea Jiului. În contrast cu acestea, cele dezvoltate pe Gilort (Socu, Bărbăteşti, Petreşti, Săuleşti, Bibeşti, Aninoasa, Groşerea etc.) sînt întrerupte, în unele locuri, de văile care ferestruiesc gruiurile şi se îndreaptă spre albia Gilortului. În interiorul gruiurilor, datorită fragmentării reliefului, existenţei apei la adîncimi mari şi întinselor suprafeţe acoperite cu păduri (fig. 135) nu s-au putut dezvolta sate decît în lungul unora dintre aceste văi, în locurile mai puţin afectate de degradări de teren. De aceea, numai opt sate (Deleni, Piscuri, Bădeşti, Gilortu, Costeşti, Sterpoaia, Socu şi Purcaru) din cele 32 situate între Gilort şi Jiu, la sud de

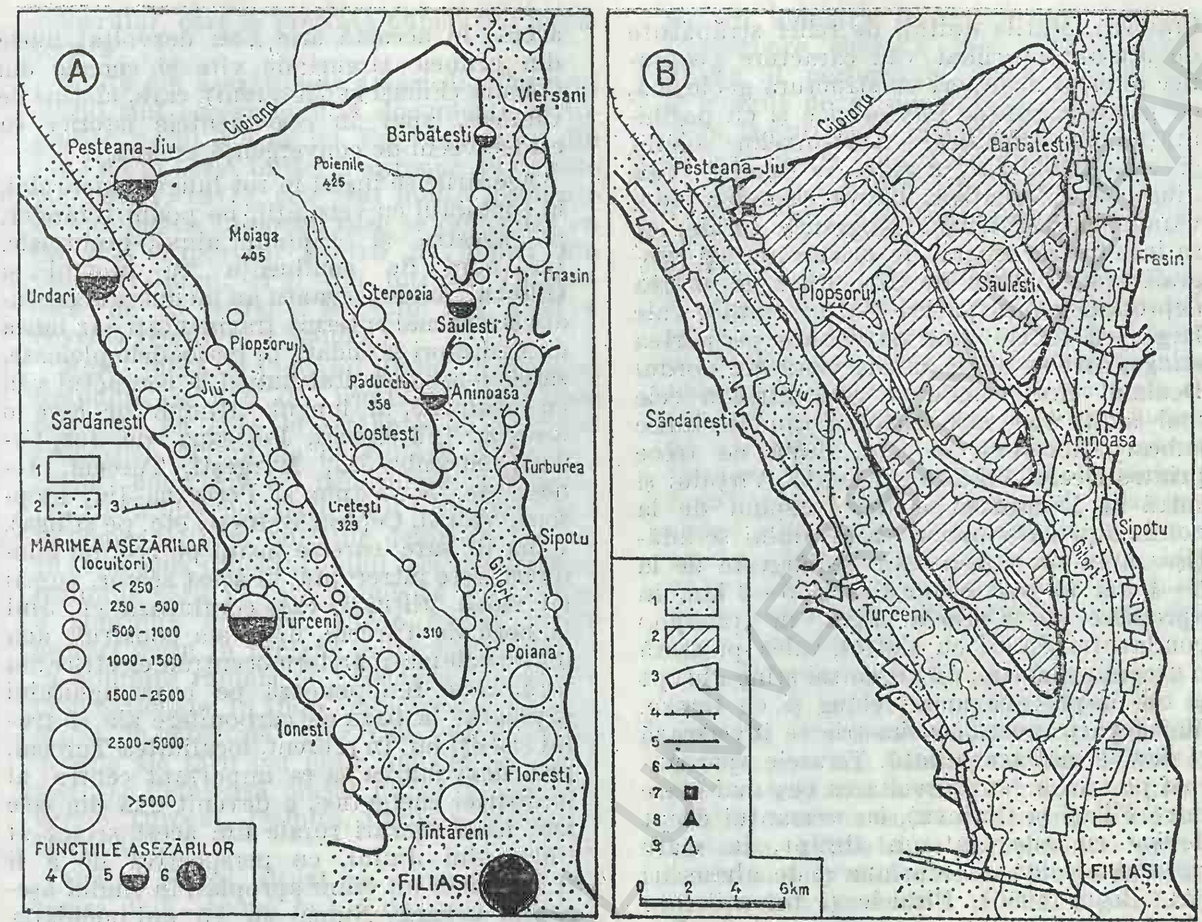

Fig. 135. Gruiurile Jiului. A, Mărimea și funcțiile așezărilor. *1*, Dealuri; *2*, văi largi cu lunci și terase; *3*, rîuri canalizate; *4*, așezări agricole; *5*, agroindustriale; *6*, industrial-agrare și de transport; B, Utilizarea terenurilor. *1*, Terenuri agricole; *2*, păduri; *3*, așezări; *4*, căi ferate; *5*, drumuri principale; *6*, rîuri canalizate; *7*, exploatare de cărbune; *8*, de țiței; *9*, de gaze.

Dealul lui Bran, își au vetrele organizate pe văile din interiorul Gruiurilor Jiului. În așezările din interiorul dealurilor trăiește numai 22% din populație, iar în cele din lungul celor două văi circa 78%. Toate satele au formă liniară și profil economic predominant agricol. Cele mai multe dintre ele au sub 1 000 de locuitori. Numai Peșteana-Jiu, de pe rama vestică a gruiurilor, cuprins de fapt în Culoarul Jiului, în raza căruia se exploatează zăcămintele de cărbune, depășește 2 000 de locuitori și cunoaște o creștere continuă a populației.

Pe lîngă cărbune, din Gruiurile Jiului, se exploatează țiței la Aninoasa și gaze naturale la Bărbătești, Săulești și Aninoasa, situate pe dreapta Gilortului. Populația satelor se ocupă, în cea mai mare parte, cu agricultura, dar mulți dintre locuitori, în ultimii ani, lucrează în exploatările carbonifere din bazinul Rovinari. În terenurile afectate de degradări s-au întreprins lucrări ameliorative, iar pe raza unor comune lucrări care fac posibilă irigarea a circa 600 ha terenuri agricole.

5.11.4. Culoarul Jiului

Valea Jiului reprezintă în egală măsură o axă de legătură între bazinele intracarpatice ale Petroșanilor și Hațegului cu partea sudică a țării, o axă de concentrare a așezărilor dar și de convergență a activităților din regiunile învecinate. Condițiile geografice au făcut ca în lungul ei să se concentreze un număr mare de așezări omenești, unele din ele devenite cu timpul importante centre economice ale țării (Petroșani, Tîrgu Jiu,

Craiova). Marile unități de relief străbătute de Jiu au imprimat văii caractere geografice diferite în raport cu structura geologică, cu particularitățile morfologice și cu posibilitățile de valorificare a resurselor solului și subsolului. Ca urmare, în lungul Văii Jiului se diferențiază cîteva sectoare, adevărate individualități geografice locale, ce se încadrează organic în marile unități geografice străbătute de Jiu. Dacă în marea depresiune subcarpatică Jiul prezintă o vale largă, cu terase bine dezvoltate pe partea stîngă, care se pierd în aria joasă din nordul Dealului Bran, unde se concentrează cele mai multe ape care coboară din dealurile subcarpatice, mai la sud, după ce trece printre Dealul lui Bran și Dealul Vîrțului și intră în Piemontul Getic, începînd de la confluența cu Cioiana, valea Jiului se înfățișează ca un culoar care se lărgește de la 3—4 km în partea nordică la 5—6 km, în apropiere de Craiova. Pînă în preajma confluenței Jiului cu Motrul, valea prezintă o ușoară asimetrie, cu versantul stîng abrupt și cel drept ceva mai prelung și cu terase. Mai departe această asimetrie se inversează și devine mai accentuată. Terasele apar numai pe stînga (cu dezvoltarea cea mai mare între Filiași și Craiova), iar versantul drept devine cu adevărat un abrupt, în mare măsură afectat de eroziune și de alunecări (Al. Roșu, 1956). Pîraiele și torenții care vin de pe versanți nu ajung cu apele în Jiu, ci se revarsă în luncă, unde depun materiale și formează bălți și mlaștini. Multe dintre acestea au fost amenajate și drenate. Singura vale care își varsă apele direct în Jiu, înainte de dubla confluență de la nord de Filiași cu Gilortul și Motrul, este valea Jilțului, care adună aproape toate pîraiele din dreapta culoarului. La gura torenților s-au format conuri de dejecție în bună parte asociate într-un glacis favorabil dezvoltării așezărilor. Datorită pantei de scurgere mică (1 m/km) și depunerii de materiale aluvionare, cursul Jiului formează multe meandre. Întreaga luncă este cultivată cu cereale, legume, zarzavaturi și plante furajere.

Aria de lăsare de la Filiași, în care se adună rîurile principale din nord-vestul Piemontului Getic, a favorizat formarea celor mai întinse terase din tot culoarul piemontan al Jiului. Tot aici se concentrează și drumurile principale care însoțesc aceste văi și fac legătura cu celelalte căi de comunicație care vin din regiunile înconjurătoare. De aceea, în această arie s-au dezvoltat unele din primele tîrguri de vite și cereale din Oltenia (Filiași și Țințăreni), care, alături de Craiova, apar în documentele istorice ca centre vechi de convergență umană.

Așezările se înșiră în tot lungul culoarului, la contactul cu versanții, pe podul teraselor, pe agestre și tăpșane aluvio-proluviale. La nord de confluența cu Motrul și Gilortul, unde versanții au înclinare accentuată și sînt mai puternic fragmentați, iar lunca de multe ori inundată în perioadele ploioase, satele s-au dezvoltat numai la contactul văii cu dealurile, în lungul drumurilor care o însoțesc (Fărcășești, Peșteana de Jos, Urdari, Strîmba-Jiu, Murgești, Turceni, Ionești etc. pe dreapta și Peșteana-Jiu, Plopșoru, Văleni, Ceplea, Brănești etc. pe stînga). Linia de sate, care se înșiră pe zeci de kilometri, este întreruptă, în acest sector, numai de valea Jilțului, care confluează cu Jiul la nord de Turceni, unde s-a construit una dintre cele mai mari termocentrale electrice din țară, care funcționează pe baza lignitului exploatat în bazinele carbonifere ale Motrului și Jilțului. În prezent, localitatea Turceni, prin dezvoltarea sa ca important centru al industriei energetice, a devenit una din cele mai mari așezări rurale din acest sector al Culoarului Jiului, cu perspectiva de a fi trecut, într-un viitor apropiat, în rîndul așezărilor urbane. Numai în 15 ani populația comunei Turceni a crescut de peste 1,5 ori, ajungînd de la aproape 4 800 de locuitori, în 1975, la peste 8 500 în 1992. În unitățile economice din Turceni lucrează circa 5 000 de persoane, din care mai mult de 2/3 sînt ocupate în industrie și construcții.

Între Filiași și Craiova așezările s-au putut extinde mult în suprafață, formînd vetre de sine stătătoare, cu spații largi între ele (Filiași, Răcari, Tatomirești, Ișalnița etc.). Dezvoltarea așezărilor sub această formă a fost favorizată de podul larg al teraselor care a reprezentat cel mai propice spațiu pentru organizarea lor. În lungul versantului vestic, abrupt și fragmentat, cele mai mari sate (Braloștița, Scăești, Breasta etc.) s-au dezvoltat pe agestrele de la gura văilor secundare sau au pătruns în lungul acestora, întinzînd ramificații în toate locurile bune pentru construcții. Ca urmare a condițiilor geografice oferite de relief, aceste sate au altă formă, altă structură și textură, în comparație cu cele din partea nordică a

culoarului, care se prezintă numai sub formă liniară.

Multe din așezările de astăzi din Culoarul Jiului sînt consemnate în documente cartografice vechi. Harta lui Fr. Schwantz din 1723 dă în acest teritoriu aproape 40 de sate (L. Badea, 1971), cele mai multe localizate în apropierea Craiovei, care se detașează ca cel mai important centru nu numai din Culoarul Jiului, ci și din întreaga Oltenie, încă de la sfîrșitul secolului XV, cînd a devenit reședință a banilor.

Rolul jucat de Culoarul Jiului în decursul timpului ca axă de legătură între toate regiunile pe care le străbate și condițiile geografice favorabile dezvoltării unei agriculturi complexe au determinat concentrarea aici a unei populații mult mai numeroase în comparație cu unitățile deluroase vecine. În acest sens, Culoarul Jiului face parte dintre regiunile țării în care populația a cunoscut o continuă creștere. Unele dintre aceste așezări dețin în prezent importante ponderi în anumite ramuri de producție ale economiei naționale. În afara municipiului Craiova, intrat în categoria celor mai mari centre urbane ale țării (cu peste 300 000 de locuitori), se detașează orașul Filiași și așezările rurale Turceni, Ișalnița, Cernele, Podari și Bucovăț.

Orașul **Filiași**, situat pe stînga Jiului (pe terasa de 8–10 m), la sud de confluența cu Gilortul, acolo unde se întretăiau vechi drumuri comerciale ale Țării Românești, care făceau legătura în nord cu Tîrgu Jiu și, mai departe, peste pasul Vîlcanului, cu Depresiunea Petroșani, iar în vest, pe Valea Motrului, cu Dunărea la Drobeta-Turnu Severin, a fost cunoscut în trecut ca un important tîrg de cereale și vite din această parte a țării. El s-a dezvoltat mai mult după construirea liniei ferate Craiova—Drobeta-Turnu Severin și mai ales după ce s-a făcut legătura feroviară prin Defileul Jiului, cu bazinul carbonifer Petroșani (1948), care a dus la intensificarea activităților legate de transporturi. Pînă în 1968, cînd a fost declarat oraș, activitatea lui economică a fost legată mai mult de dezvoltarea sa ca nod rutier și feroviar. În continuare, însă, în Filiași s-au dezvoltat cîteva unități economice din domeniul industriei lemnului (cherestea și parchete) și industriei alimentare (panificație, morărit, produse din carne, băuturi) și s-au construit două mari întreprinderi care produc utilaje și piese de schimb pentru industria lemnului (1971) și transformatoare electrice mici (1972). Numărul mediu al personalului ocupat în industrie a crescut de la numai 740 de persoane, în 1970, la aproape 5 000 în 1985, iar populația a ajuns de la 11 914 de locuitori la 18 747 în 1992, consecință atît a sporului natural, cît și a celui migratoriu, pozitiv, după anul 1975.

Dintre așezările rurale din apropierea municipiului Craiova cea mai puternică dezvoltare a cunoscut-o Ișalnița, care a devenit un important centru al industriei chimice și industriei energetice din țară (centrala electrică de termoficare are o putere instalată de 1 100 MW). Aici se produc îngrășăminte chimice de origine organică, îngrășăminte fosfatice și azotoase, materiale plastice și rășini sintetice pe baza gazului metan din regiune. În Ișalnița lucrează aproape 14 000 de persoane, din care circa 9 000 în industrie, majoritatea veniți din alte localități (îndeosebi din Craiova).

Localitatea Cernele s-a dezvoltat ca un centru al industriei materialelor de construcție, reprezentat de întreprinderea de prefabricate din beton (în 1964). Localitatea Bucovăț, situată la vest de Craiova, pe dreapta Jiului, este cunoscută ca centru al industriei pielăriei, blănăriei și încălțămintei prin extinderea și diversificarea producției tăbăcăriei, care a fost construită în anul 1938. La sud de Craiova, Podari a devenit, după 1950, un important centru al industriei alimentare.

Construirea unor importante unități economice în aceste așezări a făcut ca ele să devină așezări-satelit ale Craiovei[1] și să cunoască o dezvoltare economică și social-culturală la nivelul localităților urbane. Astfel, s-a redus mișcarea masivă a populației spre acest mare centru urban al țării și s-a înregistrat o creștere continuă a locuitorilor în majoritatea așezărilor din Culoarul Jiului. Numai în Bucovăț, Cernele, Ișalnița și Podari trăiesc în prezent peste 21 000 de locuitori. Craiova, datorită puternicei ei dezvoltări social-economice exercită însă o influență din ce în ce mai mare nu numai asupra așezărilor din culoar, ci și din aproape întreaga parte centrală și sudică a Olteniei

[1] Orașul Craiova, situat la contactul Piemontului Getic cu Cîmpia Olteniei, va fi tratat în volumul următor împreună cu celelalte orașe situate la marginea de nord a Cîmpiei Române.

în privința evoluției populației lor, structurii economice, aprovizionării cu produse agroalimentare etc. O mare parte din producția agricolă a acestor așezări este prelucrată în unitățile industriei alimentare din Craiova sau valorificată pe piață, pentru aprovizionarea populației locale. Concludentă în acest sens este și evoluția populației din culoar. Aceasta a crescut de la 106 000 de locuitori la începutul secolului (1912) la 342 500 în prezent, majoritatea fiind concentrată însă în municipiul Craiova 303 520 de locuitori în 1992). Dar, dacă în 1912 Craiova deținea numai 52,5% (56 000 de locuitori) din populația Culoarului Jiului, în prezent ea concentrează peste 87%, datorită atragerii unui număr mare de locuitori din alte locuri, care a făcut ca sporul migratoriu să depășească cu mult pe cel înregistrat în toate celelalte localități din culoar.

Privit sub aspectul dezvoltării sale social-economice, Culoarul Jiului a cunoscut profunde transformări în anii postbelici, care au dus la importante modificări în structura sa economică. Pe lîngă construirea unor unități industriale de importanță națională bazate pe valorificarea resurselor locale (cărbune, gaz metan, produse agricole și animaliere) s-a dezvoltat agricultura prin cultivarea pe scară largă a legumelor și zarzavaturilor, a viței de vie și a plantelor tehnice și creșterea unui număr mare de animale. Producția agricolă a fost adaptată necesităților de consum ale populației din Craiova și din centre industriale din apropiere. Dezvoltarea unor ramuri agricole a fost favorizată și de prezența terenurilor cu soluri nisipoase fertile și de existența unor izvoare bogate la nivelul terasei inferioare, care au putut fi amenajate pentru irigarea culturilor. De asemenea energia termică degajată de termocentrala de la Ișalnița a fost factor hotărîtor în construirea, la nordul acestei localități, a unor întinse suprafețe de sere, care produc legume și zarzavat atît pentru piața internă, cît și pentru cea externă.

Toate acestea, la care se adaugă legăturile lesnicioase pe șosele și căi ferate cu municipiul Craiova în sud și municipiul Tîrgu Jiu în nord, au dus la stabilizarea populației în satele din culoar și organizarea unora dintre așezări la nivelul centrelor urbane (Turceni, Ișalnița, Țințăreni, Podari etc.). Prin construirea căii ferate Filiași—Turceni—Rovinari—Tîrgu Jiu, Culoarul Jiului și-a pus mai bine în evidență una din funcțiile principale care i-o conferă poziția și particularitățile morfologice: aceea de axă de convergență a drumurilor de pe un teritoriu întins și de culoar de legătură între regiunile subcarpatice, de piemont și de cîmpie.

5.11.5. Piemontul Olteţului

Situat în partea centrală a Piemontului Getic și reprezentînd mai mult de 1/3 din întinderea acestuia, Piemontul Oltețului, prin ansamblul caracterelor geografice, se individualizează ca o treaptă larg dezvoltată între Subcarpați și cîmpie. Acesta face trecerea de la Subcarpații Gorjului și Subcarpații Vîlcii, spre care limita este puțin tranșantă datorită interferenței caracterelor celor două unități vecine, la Cîmpia Romanaților, unde limita este considerată o fîșie de întrepătrundere a caracterelor cîmpiei și piemontului.

Deși o unitate relativ omogenă, Piemontul Oltețului prezintă unele diferențieri de la nord la sud și de la vest la est. Aceasta exprimă modul în care a avut loc formarea regiunii pe suportul geologic oferit de joncțiunea Platformei Moesice cu Depresiunea Getică, exprimată între Jiu și Olt prin intermediul unei falii extracarpatice ce se poate urmări pe linia localităților Drăgășani—Bălcești—Filiași. Depunerile de materiale (pietrișuri, nisipuri de diferite categorii, argile) au caracter eterogen și discontinuu. În general, se constată o înlocuire treptată, de la nord la sud, a formațiunilor predominant argiloase cu cele predominant nisipoase, care acoperă o bună parte din jumătatea sa sudică.

În limitele lui se detașează două subunități morfostructurale: *dealuri piemontane*, în partea nordică și *podișuri colinare*, în jumătatea sudică.

Dealurile piemontane, mai înalte și puternic fragmentate, se desfășoară aproape neîntrerupt de la nord spre sud, sub forma unor culmi prelungi, cu măguri și înșeuări (Dealul Muierii), despărțite prin culoarele largi și adînci ale văilor principale. Altitudinea lor scade de la nord la sud cu aproape 250 m. Înălțimea medie este de 400 m dar în multe locuri depășesc 500 m (Dealul Bîrzei 501 m, Obîrșia 548 m, Rugetu 549 m etc.). Au versanți abrupți, reprezentînd în mare parte o succesiune de cueste, de obicei dispuse în

unghi, pe distanțe mari, succedate într-un anume paralelism și din ce în ce mai puțin evidente, de la contactul cu Subcarpații spre sud. Ele sînt întrerupte sau estompate pe alocuri datorită stadiului mai avansat de modelare a piemontului prin acțiunea intensă a proceselor actuale de degradare (alunecări, spălări), mai ales în bazinele Amaradiei, Cernei și Pesceanei.

Rețeaua principală de văi, aproape paralelă, cu orientare generală nord—sud, constituie o trăsătură specifică a acestei unități. Înguste și adînci în nord, unde energia reliefului depășește 250 m, acestea se lărgesc spre sud, unde sînt deosebit de evidente cîteva arii de convergență a apelor: la nord de Filiași și de Craiova pe Jiu, la Bălcești și la nord de Balș pe Olteț și la Drăgășani pe Olt.

În cadrul treptei nordice se diferențiază două subunități delimitate de valea Oltețului: Dealurile Amaradiei (între Gilort și Olteț), în interiorul cărora, la obîrșiile Amaradiei s-au schițat cîteva mici depresiuni intracolinare (Pojaru, Roșia, Sinești), înșeuări deluroase și lărgiri suspendate la obîrșia văilor secundare (Rugetu, Roșioara) și Dealurile Cernei (între Olteț și Olt), numite și Dealurile Sasca—Pesceana, cu înălțimi frecvent de peste 500 m (Dealul Țugube 532 m, Dealul Zugubea 512 m), separate de văi înguste și adînci, înscrise într-un paralelism general cu interfluviile, ca trăsătură morfologică dominantă.

Podișurile colinare, care formează treapta sudică, mai joasă, a Piemontului Oltețului (200—300 m), reprezintă un ansamblu de culmi netede care devin poduri întinse, pe măsura înaintării spre marginea de sud, separate de văi largi, mai puțin adînci, cele mai mari însoțite de terase. Geneza piemontului, constituția și evoluția lui ulterioară au fost favorabile formării unui relief uniform în ansamblul lui, dar variat în formele de detaliu, mai ales în privința morfologiei versanților. În afara văilor rîurilor principale (Olteț, Amaradia), există o generație proprie de văi (Mamu, Beica, Geamărtălui, Burlui etc.). După aspectul general și felul de utilizare economică această parte a Piemontului Oltețului apare ca o cîmpie piemontană înaltă, despărțită de Olteț în Podișul Tesluiului, în vest și Podișul Beicăi, în est.

Podișul Tesluiului este o regiune joasă (sub 300 m), cu interfluvii plane întinse și o orientare generală a văilor de la nord-vest la sud-est, ceea ce a generat cîteva cueste (Coasta Mare, Dealul Înalt, Dealul Pietrosul, Dealul Rotarului), afectate de degradări, favorizate și de utilizarea agricolă a terenurilor. *Podișul Beicăi*, alcătuit din interfluvii de 3—4 km lățime, are o ușoară înălțare (boltire) a sectorului nord-vestic, dintre Amaradia și Jiu, ce poate fi considerat ca o subunitate distinctă, cunoscută sub numele de Dealurile Brădești—Melinești.

Rețeaua hidrografică a Piemontului Oltețului (culeasă în proporție de 2/3 de către Olt) are un caracter consecvent, vizibil pentru văile principale (Olt, Gilort, Amaradia, Olteț, Cerna) și pentru o serie de văi afluente (Plosca, Șasa, Glămana) și alte rîuri mai mici. Văile principale au origină carpatică, debite mari și variații reduse de nivel, doar Amaradia dezvoltîndu-și în totalitate bazinul hidrografic în cadrul piemontului. La nord de linia Filiași—Drăgășani majoritatea afluenților din piemont ai Amaradiei, Oltețului, Cernei și Oltului au debite mici, iar în timpul verii prezintă scurgere temporară.

Terasele sînt bine dezvoltate pe văile Oltețului, Cernei și Amaradiei și parțial pe Teslui, Geamărtălui și Pesceana, cele mai înalte apărînd numai pe Cerna și Gilort (versantul vestic al Dealului Cărbuneștilor).

În regimul precipitațiilor se resimte cel de-al doilea maxim de toamnă, caracteristic pentru partea de vest a Piemontului Getic, iar în anotimpul cald sînt frecvente aversele cu caracter local care accentuează procesele de denudare, între care alunecările au o frecvență destul de mare, cu deosebire în jumătatea nordică a regiunii.

Solurile zonale sînt reprezentate prin cambisoluri: soluri brune eu-mezobazice (în sud) și soluri brune eu-mezobazice și brune luvice (în nord). Azonal, pe interfluvii se dezvoltă soluri brune luvice (podzolite), la care, în sud, se adaugă și planosoluri. Pe suprafețele înclinate se fac simțite procesele de eroziune care au dus la scăderea calității solurilor, mai ales sub influența activității antropice. În general, terenurile se pretează la pomicultură, viticultură și cultura unor cereale. Cele mai fertile terenuri se află în sud-estul regiunii iar cele cu potențial natural mai scăzut sînt localizate sub forma unor areale în perimetrul unor comune

51 — c. 674

din estul văilor Gilortului, Olteţului şi în sud-vestul Luncavăţului (Turburea, Melineşti, Licurici).

Vegetaţia caracteristică Piemontului Olteţului este pădurea de cvercinee, extinsă în secolele trecute pe aproape întreaga sa suprafaţă. Reflectînd etajarea pedoclimatică şi influenţele submediteraneene, ea trece gradat de la pădurea masivă de gorun balcanic, în amestec cu fag spre limita subcarpatică şi cu unele elemente termofile spre sud, constituind mai mult de jumătate din fondul forestier al unităţii piemontane dintre Olt şi Gilort, la pădurea de gîrniţă sau de gîrniţă în amestec cu cer şi cu alte elemente termofile, ce caracterizează jumătatea sudică, de podişuri colinare, a Piemontului Olteţului.

Tăiată intens în ultimul secol, pădurea se menţine sub formă de areale masive pe interfluviile din nordul piemontului şi în Podişul Beicăi pînă aproape la nord-est de Balş şi apare doar insular, pe suprafeţe reduse, în Podişul Tesluiului. În locul pădurii s-au extins pajiştile stepizate şi fineţele sau culturile agricole, mai ales în partea de sud-vest (cereale) şi spre valea Oltului (vii, livezi).

Dată fiind configuraţia reliefului şi întinderea mare a pădurilor de foioase, Piemontul Olteţului a fost, în trecut, mai greu accesibil, ceea ce a avut o mare importanţă în istoria acestor locuri. Dispunerea aproape paralelă a dealurilor, ce se continuă aproape neîntrerupt din Subcarpaţi pînă la limita cu cîmpia şi a văilor pe direcţie generală nord–sud au dus la dezvoltarea reţelelor de drumuri mai mult pe această direcţie, în lungul apelor. Numai două artere principale (Drăgăşani–Măciuca–Hurezani–Tîrgu Cărbuneşti şi Craiova–Bălceşti–Lădeşti–Şirineasa–Rîmnicu Vîlcea) traversează în diagonală această regiune, intersectîndu-se în valea Cernei (la Măciuca). Căile ferate, de-a lungul văilor Oltului şi Jiului şi la contactul piemontului cu cîmpia sau, mai recent, cu Subcarpaţii, ocolesc Piemontul Olteţului.

Descoperirile arheologice şi documentele istorice confirmă faptul că Piemontul Olteţului este o străveche regiune de locuire umană. Cercetările istorice au scos în evidenţă urme foarte timpurii ale activităţii umane în paleoliticul inferior la Bugiuleşti (comuna Tetoiu, judeţul Vîlcea) pe Olteţ, cît şi existenţa unor aşezări din perioada daco-romană (Stăneşti, din judeţul Vîlcea) situate pe văile apelor sau din a doua epocă a fierului (Grădiştea, judeţul Vîlcea), localizate pe înălţimi (D. Berciu, 1939).

Deşi în secolele următoare, datorită unor cauze istorice şi sociale, satele au evitat valea Oltului şi spaţiul deschis spre cîmpie, expus invaziilor străine, căutînd văile adăpostite, în documentele secolului XVI sînt menţionate deja aproape 200 de aşezări, majoritatea acestora apărînd în lungul principalelor ape şi la contactul piemontului cu cîmpia (*Piemontul Getic*, 1971, p. 237). Pînă la sfîrşitul secolului XVI se conturaseră deja marile linii de aglomerare a populaţiei, care, în general, corespund cu cele actuale. În limitele Piemontului Olteţului sînt dezvoltate 400 de sate care totalizează circa 192 000 de locuitori (în 1985), reprezentînd aproape 1/3 din numărul locuitorilor din tot Piemontul Getic. În secolul XX, populaţia a înregistrat, între 1912 şi 1956, o creştere relativ mică, cu numai 18%, urmată de o continuă reducere, între 1956–1985 cu –18,6%. Scăderea populaţiei între 1912 şi 1985 (–4,0%) şi mai ales în ultimele decenii se leagă, în mare parte, de reducerea sporului natural şi de o intensă mişcare migratorie către oraşele apropiate (Craiova, Balş, Slatina, Rîmnicu Vîlcea, Tîrgu Jiu) şi spre alte judeţe.

Evoluţia numerică a populaţiei prezintă mari diferenţieri teritoriale. În prima jumătate a secolului nostru are loc o creştere cu precădere a populaţiei din părţile de nord-est şi de nord-vest (comunele Căpreni, Hurezani şi Licurici, din judeţul Gorj, Lădeşti şi Măciuca din judeţul Vîlcea), între 1966 şi 1977, însă, cea mai mare parte a comunelor înregistrează o descreştere, intensitatea acestui proces accentuîndu-se de la margini spre interiorul piemontului, unde, în 1985, populaţia unor comune se reduce cu 1/4 sau chiar mai mult faţă de 1966 (Bălceşti, Ghioroiu şi Zătreni, din judeţul Olt, Fîrtăţeşti şi Măciuca din judeţul Vîlcea etc.). În consecinţă, în satele regiunii se accentuează caracterul de îmbătrînire şi de feminizare a populaţiei, cele mai multe dintre acestea, cu excepţia celor din sudul piemontului şi din valea Oltului, prezentînd astăzi o populaţie feminină majoritară. În unele sate din interiorul piemontului, mai izolate, ponderea femeilor ajunge chiar la 55–60% (Fîrtăţeşti, Ghioroiu, Zătreni din judeţul Vîlcea, Stoina, Logreşti, Dănciuleşti din judeţul Gorj etc.). În ultima jumătate de

Fig. 136. Piemontul Olteţului. Mărimea şi funcţiile aşezărilor. *1*, Văi cu lunci, parţial terase; *2*, aşezări predominant viticole; *3*, pomicole şi de creşterea animalelor; *4*, cerealiere şi de creşterea animalelor; *5*, de creşterea animalelor, culturi agricole şi pomicole; *6*, agroindustriale; *7*, drumuri principale.

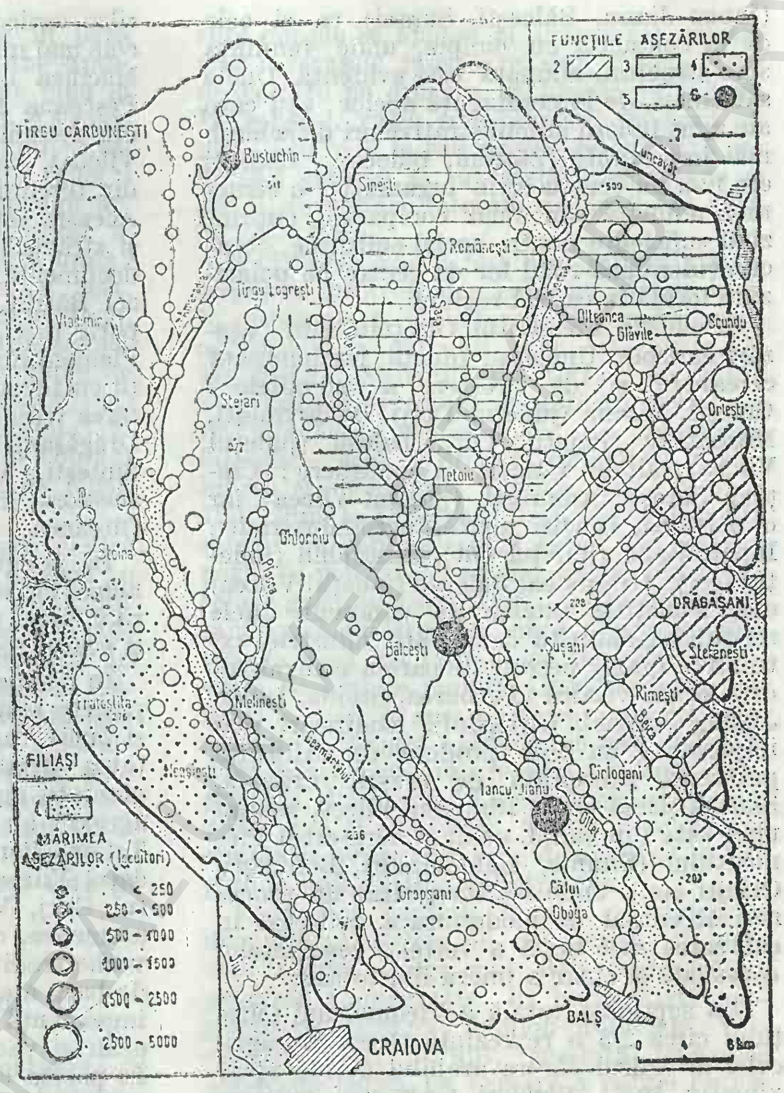

secol densitatea populaţiei în interiorul piemontului înregistrează scăderi. Cele mai mici densităţi se înregistrează pe interfluviul Amaradia—Olteţ (sub 50 loc./km²) şi în lungul văilor Cerna—Olteţ (sub 75 loc./km²). O uşoară creştere a densităţii are loc în comunele din sud (Iancu Jianu, Oboga, Baldovineşti din judeţul Olt) şi din estul Piemontului, ca urmare a dezvoltării viticulturii în regiunea Drăgăşani şi a influenţei oraşelor din valea Oltului (Slatina, Rîmnicu Vîlcea).

Particularităţile cadrului natural (în special ale reliefului, cu văile aproape paralele şi mult adîncite în raport cu interfluviile) se reflectă şi în configuraţia reţelei de aşezări care formează adevărate culoare liniare, uneori duble (satele de pe ambele maluri ale Cernei, Olteţului, Amaradiei, Ploscăi). Mărimea medie a aşezărilor este de 500 loc./sat. Cele mai numeroase, şi care predomină în partea central-vestică a regiunii, au între 250 şi 500 de locuitori (38% din numărul total). Satele cu sub 250 de locuitori (aproape 20% din totalul reţelei) sînt frecvente pe interfluviile din partea central-nordică, în timp ce aşezările cu 500—1 000 de locuitori sînt dispersate în întreaga regiune (fig. 136). Satele cu 1 000—2 500 şi peste 2 500 de locuitori sînt situate în sud-estul acestuia (regiunea viticolă Drăgăşani) şi în partea de sud, la contactul piemontului cu cîmpia. Satele viticole sau cerealier-viticole au o structură mai adunată şi forme alungite

(Iancu Jianu, Bălceşti, Şuşani), ca şi cele de la contactul cu cîmpia, unde tendinţa spre structura adunată este evidentă. Unele sate mari, de la confluenţa apelor sau care au avut funcţii administrative ori de schimb mai importante (Zătreni, Bălceşti, Lădeşti etc.) au un centru civic organizat, o structură adunată sau chiar compactă, cuprinzînd suficiente dotări social-culturale, ceeace evidenţiază rolul lor de centre de polarizare locală în cadrul regiunii.

Satele din Piemontul Olteţului sînt aşezări agricole. Unele au funcţii predominant cerealiere şi de creştere a animalelor: Goieşti, Mischii (judeţul Dolj), Baldovineşti, Morunglav (judeţul Olt), Laloşu (judeţul Vîlcea); altele viticole şi cerealiere: Creţeni, Suteşti, Amărăşti, (judeţul Vîlcea), iar o parte au funcţii mixte, agroindustriale: Iancu Jianu (judeţul Olt), Bustuchin (judeţul Gorj), Grădiştea, Bălceşti (judeţul Vîlcea) etc. Funcţiile satelor au cunoscut unele modificări datorită dezvoltării industriei extractive (gaze, petrol) în partea central-sudică şi sud-vestică (Turburea, Stoina, Iancu Jianu, Vulpeni, Cîrlogani). Modificări mai importante au fost produse de influenţa puternică exercitată de oraşele Craiova, Slatina şi mai puţin Rîmnicu Vîlcea, asupra unor sate din sudul, estul şi nord-estul Piemontului (Şimnic, Baldovineşti, Bobiceşti, Orleşti etc.), unde s-a înregistrat un proces mai accentuat de modernizare, reflectat în echiparea mai bună a vetrelor reşedinţelor comunale şi chiar a unora dintre sate.

Din suprafaţa totală a Piemontului Olteţului circa 2/3 o reprezintă terenurile agricole, în cadrul cărora arabilul deţine aproximativ 40%. Ponderi mult mai ridicate (peste 70%) au comunele din partea sudică: Laloşu (judeţul Vîlcea), Baldovineşti, Morunglav şi Oboga (judeţul Olt), Bulzeşti, Goieşti, Mischii, Melineşti, Şimnic (judeţul Dolj), unde se fac culturi ceva mai extinse de cereale (porumb, grîu), plante tehnice (floarea-soarelui) şi, în apropierea oraşelor, de legume (ceapă, ardei, roşii etc.).

Cele mai scăzute suprafeţe arabile (sub 40%) se găsesc în nord, acolo unde relieful este mult mai fragmentat şi acoperit în mare parte cu fîneţe, păşuni, păduri şi pomi fructiferi (pruni), ca de exemplu în comunele: Creţeni, Lădeşti, Lăpuşata, Glăvile, Pesceana şi Scundu (judeţul Vîlcea).

Viile ocupă 25% din suprafaţa totală a piemontului şi peste 1/3 din cea a terenurilor agricole. Comunele cu suprafeţe viticole mai mari (Suteşti 27%, Cîrlogani 12,0%, Măciuca 14,5%, Lungeşti 13,0%, Glăvile, Pesceana 12,0%, Creţeni 21,5%) fac parte din renumita podgorie Drăgăşani (judeţul Vîlcea), care ocupă peste 6 000 ha (11% din terenurile cultivate cu vii ale Olteniei). Aceasta este una dintre cele mai de seamă şi străvechi podgorii ale ţării, menţionată documentar încă de pe vremea lui Mircea cel Bătrîn. Se extinde, în cea mai mare parte (3/4 din suprafaţa totală), în limitele Piemontului Olteţului, unde ocupă versanţii cu terase special amenajate pentru plantarea viţei de vie, cum este cazul la vest de Drăgăşani, unde se conturează linia satelor Sinteşti, Vedea, Mitrofani, iar la vestul acestora, linia Creţeni, Nemoiu, Aninoasa, Olteanca.

În podgoria Drăgăşani predomină viile nobile cu struguri pentru producerea vinurilor albe seci, albe demiseci, aromatizate şi vinuri roşii de tip Cabernet–Sauvignon.

În Piemontul Olteţului se cultivă pe suprafeţe mari şi pomi fructiferi (pruni, meri şi nuci), care dau rezultate bune în majoritatea teritoriului. Importante suprafeţe plantate cu pomi (peste 10% din terenul agricol) au comunele: Glăvile, Pesceana, Tetoiu, Berbeşti, Măciuca, Scundu, din judeţul Vîlcea, Dănciuleşti, Berleşti din judeţul Gorj, Vulpeni din judeţul Olt etc. De asemenea, creşterea animalelor, ocupaţie de veche tradiţie, se înscrie printre activităţile de bază ale populaţiei. În partea nordică o importanţă mai mare o are creşterea ovinelor şi vacilor pentru lapte, carne şi lînă. În partea centrală se cresc îndeosebi ovine, bovine şi păsări, iar în sud, creşterea animalelor devine mai diversificată, căpătînd şi un anumit caracter preorăşenesc.

Piemontul Olteţului dispune şi de resurse minerale. Unele structuri petrolifere şi gazeifere se află în exploatare la Bălceşti, Zătreni, Stoina (Vîrteju), Grădiştea, Iancu Jianu, Melineşti, Şimnic, Căpreni, Hurezani, Tetoiu, Făureşti. Acestea, însă, nu au determinat transformări radicale în economia şi fizionomia aşezărilor respective şi nici transformarea lor în centre industriale. Mai recent, după anii 1980–1982, s-au dat în exploatare unele zăcăminte de lignit energetic în nordul piemontului, la contactul cu Subcarpaţii, în aria comunelor Albeni, Prigoria, Alunu, Berbeşti, Cernişoara, exploatări care au produs modificări importante

în structura populației active și în baza economică a localităților piemontane apropiate. Piemontul Olteţului a rămas pînă în prezent o arie de divergență umană și social-economică, în cadrul lui tîrgurile locale vremelnice (Lădești, Bălcești, din județul Vîlcea) nu au ajuns la nivelul centrelor urbane. La această situaţie a contribuit și faptul că piemontul, care se prezintă unitar sub raportul condițiilor naturale, a fost, de secole, împărțit între patru județe (Gorj, Vîlcea, Olt și Dolj), teritoriul acestuia avînd, pentru fiecare în parte, rol de regiune de margine. Orașele, ca puncte de convergență a vieții social-economice, s-au dezvoltat în lungul Oltului și Jiului și la zona de contact a Piemontului cu celelalte trepte de relief, rămînînd periferice acestuia.

Gravitarea populației active spre centre urbane exterioare piemontului a generat o serie de urmări asupra mărimii așezărilor umane și a structurii lor, ca și asupra profilului și dinamismului bazei economice. În consecință, viața umană se menține în trăsături predominant rurale, diferențiate însă în funcție de gradul de valorificare a resurselor locale și de specificul condițiilor geografice. Modificările cele mai importante s-au produs în partea limitrofă văilor Oltului și Jiului și spre contactul lui cu Subcarpații și cîmpia, unde spațiul rural este în plin proces de modernizare.

5.11.6. Culoarul Oltului

Valea Oltului, cea mai importantă și străveche arteră de circulație a Piemontului Getic, se prezintă ca o adevărată depresiune-culoar, sculptată între Piemontul Olteţului și Piemontul Cotmenei, cu terase bine dezvoltate și o luncă largă, care au oferit populației condiții bune de locuire, din cele mai vechi timpuri. Prin extensiunea ei, apare ca o adevărată cîmpie fluviatilă, prelungită din sud pînă în Subcarpați și foarte clar delimitată de versanți cu înclinare accentuată, pe alocuri chiar abruptă. Pe toată lungimea din dreptul confluențelor Luncavățului și Topologului pînă la Slatina (unde Oltul intră în cîmpie) valea prezintă o ușoară asimetrie, dar neuniformă. Dacă în partea de nord, pînă aproape de Drăgășani, terasele se desfășoară numai pe stînga iar versantul drept este abrupt, treptat terasele se dezvoltă și pe dreapta, astfel încît spre cîmpie se ajunge la inversarea asimetriei: terasele inferioare sînt foarte larg dezvoltate pe dreapta și lipsesc pe stînga. În general, valea este adîncită în nord cu 200–300 m și în sud cu 70–80 m, față de nivelul general al suprafeței piemontane și are o dezvoltare laterală de la 9–10 pînă la 17–18 km.

Sculptarea văii a fost ușor influențată de mișcările neotectonice care au determinat, în ultima parte a cuaternarului, o deplasare accentuată a cursului spre est, avale de Drăgășani. Sistemul de terase, în profil longitudinal, prezintă modificări ușoare — de structură, neotectonice, de contribuții laterale — ceea ce creează dificultăți în stabilirea și delimitarea lor (N. Aur, 1976, p. 120). Pînă la Drăgășani, terasele se dezvoltă numai pe sub versantul estic. Pe cealaltă parte se pot urmări numai unele resturi de terase greu de diferențiat. La sud de Drăgășani valea se lărgește, lunca ajunge la Slatina la 6–7 km lățime, iar terasele se dezvoltă pe ambele maluri. După aspectul general al văii și ansamblul caracterelor geografice în lungul acesteia se pot delimita două părți distincte: în nord, *culoarul propriu-zis*, din dreptul Luncavățului și Topologului pînă la Drăgășani, în sud, o adevărată *cîmpie de terase* cu lățime de aproape 20 km, pînă la linia Slatina–Piatra Olt.

În partea nordică, numai pe stînga se dezvoltă un sistem de opt terase, din care cele inferioare sînt mai slab reprezentate, puternic fragmentate, în bună parte acoperite cu depuneri deluvio-proluviale. Versantul drept, abrupt, prezintă fenomene active de pantă. Ca urmare a pantei reduse și a acumulărilor intense, în lunca rîului au avut loc frecvente deplasări laterale ale cursului și o meandrare puternică. O dezvoltare deosebită o au și glacisurile de contact. Văile afluente, aproape perpendiculare pe cursul colectorului, sînt înguste și adînci, deseori adîncite în propriile lor agestre.

Partea sudică, largă pînă la 17–18 km, prezintă un profil asimetric ca urmare a dezvoltării teraselor inferioare, mai mult pe versantul vestic, iar cele superioare pe latura estică.

Oltul prezintă caracteristici hidrologice apropiate celorlalte rîuri ale Piemontului Getic. Scurgerea medie specifică de aluviuni în suspensie în sectorul piemontan ajunge la 5–10 t/ha.an, temperatura medie multianuală a apelor oscilează în jur de 8–10°C

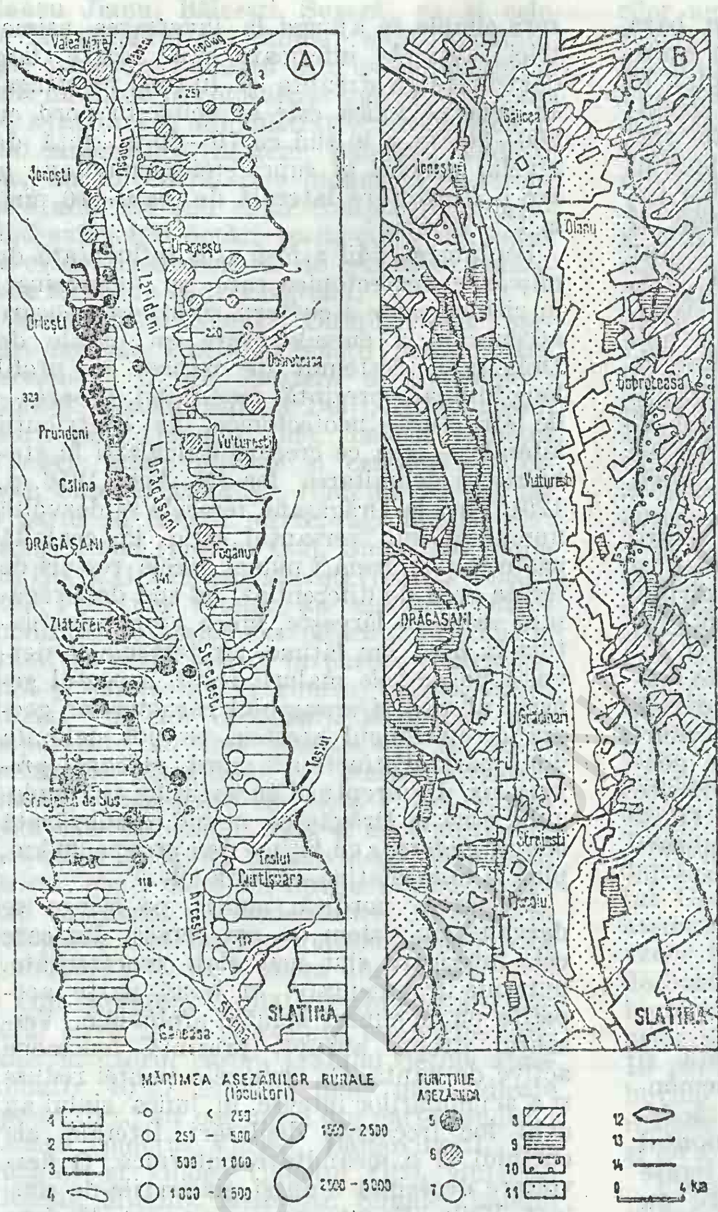

Fig. 137. Culoarul Oltului. Mărimea și funcțiile așezărilor (A). Utilizarea terenurilor (B). *1*, Lunci; *2*, terase joase; *3*, terase înalte; *4*, lacuri antropice; *5*, așezări viticole; *6*, pomi-viticole și de creșterea animalelor; *7*, cerealier-legumicole și de creșterea animalelor; *8*, păduri; *9*, vii; *10*, livezi; *11*, terenuri arabile; *12*, vetre de așezări; *13*, căi ferate; *14*, drumuri.

(la Slatina fiind de 10.4°C), iar durata medie de menținere a unor formațiuni specifice anotimpului rece (gheață la mal, pod de gheață etc.) este de 40–45 de zile.

În ultimele decenii s-au produs modificări radicale în valea Oltului. Prin lucrări de amploare efectuate în cursul mijlociu și inferior s-a realizat în sectorul piemontan al Oltului un sistem unitar de amenajări hidrotehnice, care a dat albiei o nouă configurație (fig. 137). Între anii 1977 și 1981 au fost construite șase baraje cu centrale hidroelectrice la Ionești, Zăvideni, Drăgășani, Strejești, Arcești și la Slatina, ceva mai la sud de limita piemontului, cu o putere instalată între 25 și 50 MW fiecare (în total 224 MW), cu lacuri în suprafață totală de peste 5 700 ha, reprezentînd peste 8% din suprafața întregului culoar. Între noile acumulări realizate, cea de la Strejești (2 203 ha) este cea mai mare de pe întreg rîul Olt.

Fiind o adevărată punte de legătură între regiunile de la sud și nord de Carpați, Valea Oltului a fost din cele mai vechi timpuri

mult mai umanizată decît regiunile învecinate. De-a lungul ei s-au construit castre și cetăți întărite, aici avînd loc o puternică colonizare romană. Urmele vechiului drum roman din dreapta Oltului se regăsesc cu ușurință în traseul actual al șoselei, iar cele ale vechiului val de pămînt (*limes transalutanus*) se pot urmări și astăzi pe tot sectorul piemontan al acestuia.

În istoria Țării Românești valea Oltului a jucat un rol deosebit de important. Rîmnicul (Rîmnicu Vîlcea) și Ocna (Ocnele Mari de mai tîrziu), vechi centre urbane ale țării, s-au dezvoltat la intrarea rîului în culoarul piemontan, iar Slatina, la ieșirea în cîmpie.

În prezent, în limitele Culoarului Oltului sînt incluse aproape integral teritoriile a 11 comune și un oraș (Drăgășani), care totalizează peste 635 km². În ansamblul ei, valea Oltului este un teritoriu agricol, dar cu un pronunțat caracter de dezvoltare intensivă. Procesul de industrializare și urbanizare s-a manifestat cu putere în ultimele decenii îndeosebi asupra orașului Drăgășani.

Dimensiunile luncii și teraselor, poziția și forma, ca și condițiile favorabile dezvoltării economiei agricole și rețeaua de drumuri și-au pus amprenta pe mărimea, fizionomia și funcționalitatea așezărilor omenești. Forma cea mai simplă de vatră este cea liniară, satul-stradă, de peste 2—3 km lungime (Călina, Strejești, Mamura, Colibași etc.). Satele urmăresc însă frunțile teraselor și deseori caută locul unde vîlcelele străpung terasele pentru a ajunge la Olt. În acest caz, satele au o textură ramificată și o formă poligonală, cum este cazul unor sate de pe malul estic (Dumitrești, Curtișoara, Pietrișu, Dobrotinet). Satele situate pe malul vestic, în partea nordică a culoarului, includ terenuri agricole în vatră și au densități reduse de populație (comuna Ionești). Unele sate mari, cu o economie viticolă sau pomicolă (Prundeni, Orlești, Drăgoești, Olanu), au o formă polinucleară mai adunată, altele, care urcă pe văile afluente Oltului (Dobroteasa pe Cungra, Dienci pe valea Sterpul, Casa Veche pe Trepteanca ș.a.), sînt ramificate. Satele din lunca Oltului (Vulturești, Buciumeni, Scăioși, Aurești etc.) sînt în general mici și adunate (fig. 137B).

Comparativ cu unitățile piemontane vecine, satele din Culoarul Oltului sînt mai mari. Cele mai numeroase (2/3) au peste 500 de locuitori. Satele cele mai mari, cu peste 1 500 de locuitori, sînt situate toate pe dreapta Oltului: Călina Mare, Strejeștii de Sus, Prundeni, Orlești etc. (fig. 137A).

În tot culoarul, de la confluența cu Luncavățul pînă la Slatina, locuiesc aproximativ 71 500 de persoane (1985), ceea ce înseamnă un spor de peste 21 000 de persoane față de începutul secolului. În cadrul acesteia peste 3/4 o formează populația rurală.

Creșterea populației a înregistrat valori mai mari decît a celei din Piemontul Oltețului. În ultimele decenii se constată, însă, o stagnare și chiar o descreștere a acesteia (cu 10% în 1985 față de 1977). Creșteri importante și continue a înregistrat populația satelor apropiate orașelor Slatina și Rîmnicu Vîlcea și a celor din regiunea viticolă Drăgășani. În general, culoarul este mai dens populat (100—150 loc./km² în partea centrală), decît unitățile piemontane vecine, unde valorile densității populației rămîn sub 100 loc./km². În ultimele decenii densitatea populației continuă să crească în aria viticolă Drăgășani, în timp ce pe versantul estic (comunele Verguleasa și Vulturești) scade ușor (sub 75 loc./km²).

Structura pe sexe a populației indică valea Oltului ca o arie echilibrată, în multe comune ponderea bărbaților depășind 50%. Acest aspect este o rezultantă a structurii economice mai complexe (viticultură, legumicultură, cultura cerealelor și creșterea animalelor) și a practicării navetismului spre orașele apropiate, ceea ce exclude sau diminuează necesitatea de a se schimba domiciliul stabil al populației ocupate în industrie.

Peste 2/3 din suprafața culoarului o reprezintă terenurile agricole. În partea sudică a văii și mai ales pe versantul estic, unde au o dezvoltare mare terasele inferioare, ponderea terenurilor agricole depășește chiar 4/5 din suprafața totală a comunelor (Pleșoiu 86,5%, Strejești 82,8%). În general 60—70% din suprafața comunelor și chiar a orașului Drăgășani este ocupată de terenuri agricole. Suprafața arabilă deține, mai ales în partea sudică, peste 80% din terenul agricol (Curtișoara 89,1%, Găneasa 84,7%, Strejești 87,4%, Olanu 81,8%).

Pe terenurile arabile se cultivă cereale (grîu, porumb), unele plante tehnice (floarea soarelui) și furajere, legume (ardei, ceapă, roșii, varză), mai ales în perimetrul comunelor din apropierea orașelor (Curtișoara, Strejești, Pleșoiu etc.). Creșterea animalelor

(bovine, porcine) are ponderi importante în comunele Strejești, Pleșoiu, Vulturești, Ionești etc.

În condițiile specifice de amenajare ale văii Oltului, terenurile ocupate cu ape reprezintă peste 8% din suprafața totală a regiunii și ajung la 10–20% în cazul comunelor Strejești, Grădiștea, Ștefănești și Prundeni. De asemenea, suprafețele ocupate cu păduri dețin, în unele comune, ponderi de peste 20% (Grădiștea 31,3%, Verguleasa 27.8%, Vulturești 22,4%). Masive compacte păduroase se află numai în partea de nord-vest a comunei Ionești, spre valea Luncavățului. Pădurile (gorunete și făgete în nord și cereto-gîrnițete în sud) ocupă, în general, versanții și terenurile mai accidentate dinspre Piemontul Olteţului și Cotmenei și unele terenuri din luncă (zăvoaie cu esențe moi). Pe partea estică a văii pădurea apare numai sub forma de petice izolate.

În lungul văii Oltului, pe versanți și pe terase se cultivă pe suprafețe întinse viță de vie și pomi fructiferi (fig. 137B). Încă la începutul secolului, referindu-se la această parte a Piemontului Getic, Emm. de Martonne (1902) arăta că orice grup de case era înconjurat de livezi. „Pe versanţii expuși spre est prunii în plantaţii dense se amestecă cu viile. O impresie de viață, de bogăție, de abundență se degajă din toată această regiune" (*La Valachie*, p. 158). Cele mai mari suprafețe viticole se găsesc pe versantul vestic, unde se extinde podgoria Drăgășani. Aici viile urcă pe versanții piemontului la 200 m și chiar pe dealurile piemontane la aproape 300 m. Cele mai mari și compacte suprafețe viticole sînt cuprinse în limitele orașului Drăgășani (800 ha) și ale comunelor Prundeni (800 ha) și Orlești (500 ha), unde reprezintă 20–30% din suprafața totală. Vița de vie se cultivă și pe partea stîngă a Oltului, dar pe suprafețe mai mici (Verguleasa 189 ha, Vulturești 209 ha) și dispersate în teritoriu.

Cultura pomilor fructiferi (mai ales pruni și meri) are o tradiție veche în multe comune din valea Oltului, unde ocupă între 200 și 300 ha (Grădiștea, Dobroteasa, Strejești), reprezentînd de la 5% la 13% din suprafața totală a acestora. Ca și în cazul viței de vie, suprafețele cele mai importante cu pomi fructiferi se află pe terasele înalte și versanții cu expunere spre soare. Suprafețele cele mai mari le dețin unele comune de pe malul stîng, situate la nord de Drăgășani (Dobroteasa, Vulturești, Verguleasa) și unele comune de pe malul drept de la sud de Drăgășani (Grădiștea, Strejești, Pleșoiu).

Culoarul Oltului se distinge ca o subunitate geografică aparte a Piemontului Getic, cu un specific propriu al economiei și vieții sociale. La aceasta a contribuit în mare parte caracterul lui de culoar de trecere accesibil, deschis, ușor de străbătut de la nord la sud, pe cînd unitățile vecine, cu un relief mai fragmentat au fost, în trecut, mai greu de străbătut și mai puțin valorificate economic. În lungul lui, preferind malul drept al Oltului, se canalizează, încă din antichitate, legăturile comerciale rutiere ce legau ținuturile dunărene cu cele de peste Carpați. Același traseu îl împrumută la sfîrșitul secolului trecut și calea ferată ce leagă Corabia, prin Piatra Olt, de Rîmnicu Vîlcea și de Sibiu.

Partea de nord a culoarului (inclusiv orașul Drăgășani) gravitează spre centrele urbane din valea Oltului subcarpatică, pe cînd partea de sud se orientează cu putere spre Slatina.

Singurul centru urban din această parte a văii Oltului este orașul Drăgășani, a cărui influență în teritoriu este restrînsă, spre el gravitînd doar comunele cu pregnant caracter viticol din apropiere (Prundeni, Orlești, Vulturești).

Orașul **Drăgășani** (22 084 de locuitori în 1992) s-a dezvoltat în culoarul Oltului ca centru comercial-agricol, în primul rînd ca centru viticol, în jurul lui extinzîndu-se podgoria, cu peste 12 000 ha, care îi poartă numele. Peste 25% din suprafața agricolă a orașului este cultivată cu viță de vie. Dezvoltat pe locul fostului castru roman Rusidava, orașul este menționat documentar ca așezare încă din secolul XVI (1535), iar ca centru urban începînd cu secolul XVIII. Drăgășani își păstrează caracterul de oraș agricol (viticol) pînă în deceniul șapte al secolului nostru. În prima jumătate a secolului XX creșterea populației a fost deosebit de lentă și a cunoscut chiar o ușoară scădere între cele două războaie mondiale. După 1960, aflat în plin proces de industrializare, înregistrează o creștere puternică, dublîndu-și numărul locuitorilor între 1956 și 1992. În limitele administrative ale orașului intră încă trei localități: satele Zlătărei, Valea Caselor și Zărneni. Între acestea, Zlătărei are peste 1 500 de locuitori, în timp ce celelalte două mai puțin de 200.

O impulsionare a dezvoltării orașului a fost dată de funcția lui administrativă dintre 1956 și 1968 (reședință de raion) și mai ales de apariția unor activități industriale prin construcția unui combinat de vinificație, a unor fabrici de talpă și încălțăminte de cauciuc (1969), de mase plastice (1981) și de jenți pentru automobile, iar recent printr-o unitate de mecanică fină. Valoarea producției globale industriale a orașului a crescut de 5—6 ori în 1985 față de anul 1970. Aproape 3/4 era dată de industria chimică și 10—13% de industria alimentară. S-au produs schimbări importante în structura demografică (aproape 1/4 este provenită din comunele vecine), ca și în fizionomia lui. Dintr-o așezare cu aspect cvasiurban, alungită pe terasa Oltului și traversată de căile de comunicație (rutiere și feroviare), care leagă centrul de sudul țării, orașul Drăgășani s-a transformat treptat într-o așezare urbană modernă, cu cartiere noi de locuințe (Tudor Vladimirescu, Rahova etc.) și un centru civic restructurat, cu unități administrative, social-culturale și comerciale adecvate.

5.11.7. Piemontul Cotmenei

Piemontul Cotmenei este situat între văile Topologului și Oltului la vest, valea Argeșului la est, Cîmpia Boianului și Cîmpia Piteștiului în sud (pe aliniamentul localităților Valea Mare, Potcoava, Corbu) și Muscelele Argeșului în nord. Are forma unui triunghi, asemenea unui uriaș con de dejecție, care are ca trăsături principale divergența rețelei de văi, panta în scădere continuă și lărgirea interfluviilor netede de la nord la sud, prezența pînzei de apă la mare adîncime, predominanța terenurilor agricole și existența unor activități industriale pe baza resurselor naturale locale.

În peisaj se reflectă clar interferența pronunțată atît a caracterelor de cîmpie, cît și a celor de podiș Ca urmare, procesele pedogenetice și învelișul vegetal prezintă caractere asemănătoare cu cele ale cîmpiei. Numai extremitatea nordică — apropiată de dealurile subcarpatice — se evidențiază printr-o altă utilizare a terenurilor, respectiv pomicolă, viticolă și pășuni, precum și printr-o altă structură a așezărilor (răsfirată și adunată).

Altitudinile maxime în jur de 500 m sînt situate în extremitatea nordică, iar cele minime scad sub 200 m în sud. Cea mai extinsă treaptă hipsometrică este de 300—400 m (bine reprezentată între Vedea și Vedița, unde lățimea interfluviului depășește 8 km, și între Vedița și Cotmeana, pe interfluviul lat în jur de 10 km). La altitudini mai mari de 400 m, interfluviile se îngustează (între obîrșia Vedei și a Vediței, la 3 km, iar între Vedița și Cotmeana la circa 1 km). Partea sudică a Piemontului Cotmenei oscilează în jur de 200 m și este marcată de obîrșiile unei noi generații de văi.

Treimea de nord a unității reprezintă o regiune piemontană înaltă, deluroasă, cu procese frecvente de degradare a versanților, care se continuă spre sud cu un podiș piemontan relativ uniform, ale cărui caractere, și mai la sud, devin de adevărată cîmpie piemontană. Partea înaltă este puternic fragmentată de o rețea temporară, adîncită în cuvertura de pietrișuri și nisipuri. Această adîncire contribuie la crearea unor dezechilibre de versant evidente pe văile Cotmenei, Vediței și Vedei. Constituția litologică a dat posibilitatea înaintării regresive rapide a obîrșiilor. Degradările cele mai intense se întîlnesc către Topolog și Olt, adică acolo unde nivelul de bază local, mai coborît, a stimulat rețeaua torențială.

Partea centrală a piemontului, relativ uniformă, are extensiunea cea mai mare și reprezintă o arie de divergență hidrografică, favorizînd degradările de teren, așa cum se înregistrează pe versanții văilor Cungrea Mare, Cungrea Mică, Teslui, Plapcea, Vedea, Vedița etc. Regimul de torențialitate al apelor explică, în mare măsură, intensa modelare a văilor și lățimea mare a acestora, în raport cu cursurile actuale (valea Tesluiului depășește 500 m, a Vedei 600 m, iar a Cotmenei 800 m). Toate par înecate în aluviuni și au un nivel de terasă de 5—8 m, căruia în avale i se adaugă încă unul, pe care sînt dezvoltate așezările omenești și cuprind importante spații agricole.

Contactele dintre piemontul înalt și piemontul central (pe aliniamentul Poganu, Oporelu, Vedea) sau contactul dintre acesta și cîmpie (între obîrșia Călmățuiului, Vedița și Vedea) se înscriu cu pante cu valori mai mari, în general peste 5°, local chiar 10°. În aceste sectoare spălarea este mult mai activă. S-au făcut terasări, care au diminuat

52 — c. 674

numai în parte procesele de pantă, acestea fiind activate, în multe locuri, de practicarea aratului în lungul pantei. Spre marginea sudică, dinspre cîmpie, înaintează culoarele văilor largi, cu lunci extinse pe mai bine de un kilometru lățime și cu nivele de terase. Scăderea grosimii depozitelor piemontane, în această zonă, explică prezența apei mai aproape de suprafață și apariția unor izvoare la limita cuverturii de pietrișuri și nisipuri.

Cuverturile groase de pietrișuri și nisipuri din Piemontul Cotmenei, cu o dispunere monoclinală, permit infiltrarea apelor și deplasarea lor pe direcția nord—sud. Pînzele de apă se găsesc la adîncimi variate, în funcție de prezența stratului impermeabil. Apa este localizată și sub formă de lentile, ceea ce explică adîncimile diferite la care se găsește (de la 5—6 m pînă la 30—40 m). Prezența, în general, a apelor la adîncimi mari face ca alimentarea subterană să fie, în cea mai mare parte, inexistentă, iar rîurile autohtone să aibă caracter intermitent. Lacurile de acumulare de pe Olt sînt supuse unui proces activ de colmatare, ca urmare a debitului solid foarte ridicat al tuturor organismelor hidrografice din Piemontul Cotmenei și din Piemontul Oltețului. Se impune amenajarea tuturor văilor, întrucît regimul torențial creează posibilitatea declanșării unor importante degradări de teren.

Temperaturile medii anuale ating valori de peste 10°C, media lunii iulie fiind de 22°C, iar a celei mai reci de —2.4°C. Precipitațiile medii anuale sînt cuprinse între 580 și 600 mm, cu valori scăzute în timpul verii, cînd se instalează frecvent perioade de secetă. Temperaturile maxime absolute depășesc uneori 40°C, iar minimele absolute ajung la —33°C. Optimul termic se diminuează către extremitatea nordică a Piemontului Cotmenei, în raport și de desfășurarea treptelor hipsometrice. Temperaturile medii, în perioada de vegetație a culturilor agricole, se ridică la 18—20°C (tetraterma Mayer), ceea ce permite dezvoltarea culturilor cerealiere iubitoare de căldură. Fragmentarea reliefului determină formarea unui topoclimat, în lungul culoarelor de vale, favorabil culturilor vitipomicole (Teslui, Vedea, Plapcea etc.).

Interfluviile din nord sînt acoperite de gorunete, în care sînt frecvente, în proporții diferite, în funcție de factorii locali, intercalații de fag, tei, frasin, ulm etc., dînd acestor formații o nuanță de păduri de amestec.

În partea de sud a Piemontului Cotmenei apar formații vegetale reprezentate de stejărete sub formă de pîlcuri, care aparțin subzonei pădurilor de stejari mezofili. Asociat stejarului pedunculat se remarcă ulmul, carpenul, teiul alb etc. Pot fi identificate frecvent și păduri de cer și gîrniță, acestea aparținînd pădurilor de stejari submezofili — termofili. Interfluviile, relativ netede și cu soluri predominant argiloase, sînt ocupate cu pîlcuri extinse de păduri de gîrniță. Cea mai extinsă pădure de gîrniță se află la Seaca—Albești, care constituie cel mai compact areal de gîrniță din țară (2 000 ha) (fig. 138).

Defrișările făcute în vederea valorificării lemnului și a extinderii spațiului agricol au dus la degradarea asociațiilor vegetale și la mărirea intensității denudării. În prezent s-au creat perimetre de protecție în cadrul arealelor forestiere și se accentuează procesul de împădurire al versanților și al unor suprafețe interfluviale în vederea limitării proceselor de degradare. Și în viitor vor interveni mutații importante în structura învelișului vegetal, condiționate de amenajările integrale ale bazinelor hidrografice.

Uniformitatea relativă a suprafeței topografice permite apariția zonalității latitudinale a solurilor și vegetației. În acest fel este evidentă succesiunea de soluri brun-roșcate de pădure în extremitatea nordică, continuate către sud cu solurile silvestre brune, brune podzolite și podzolice argiloiluviale. Introducerea în circuitul agricol a terenurilor pe care se dezvoltă astfel de soluri a impus măsuri de fertilizare, aplicarea unor asolamente specifice.

În funcție de condițiile locale, solurile au cunoscut transformări radicale atît la nivelul interfluviilor, cît și al văilor. Ponderea ridicată a materialului argilos în cadrul depozitelor piemontane, regimul hidric din sol, gradul diferențiat de înclinare al suprafeței topografice etc. condiționează apariția a o serie de procese pedogenetice specifice. În zona de la est de Olt, mai ales la nivelul teraselor, apar soluri brun-roșcate de pădure, regosoluri și soluri erodate pe interfluvii, iar în zonele mai înalte, soluri silvestre podzolice. Frecvente sînt și procesele de pseudogleizare, acolo unde apele găsesc condiții de stagnare.

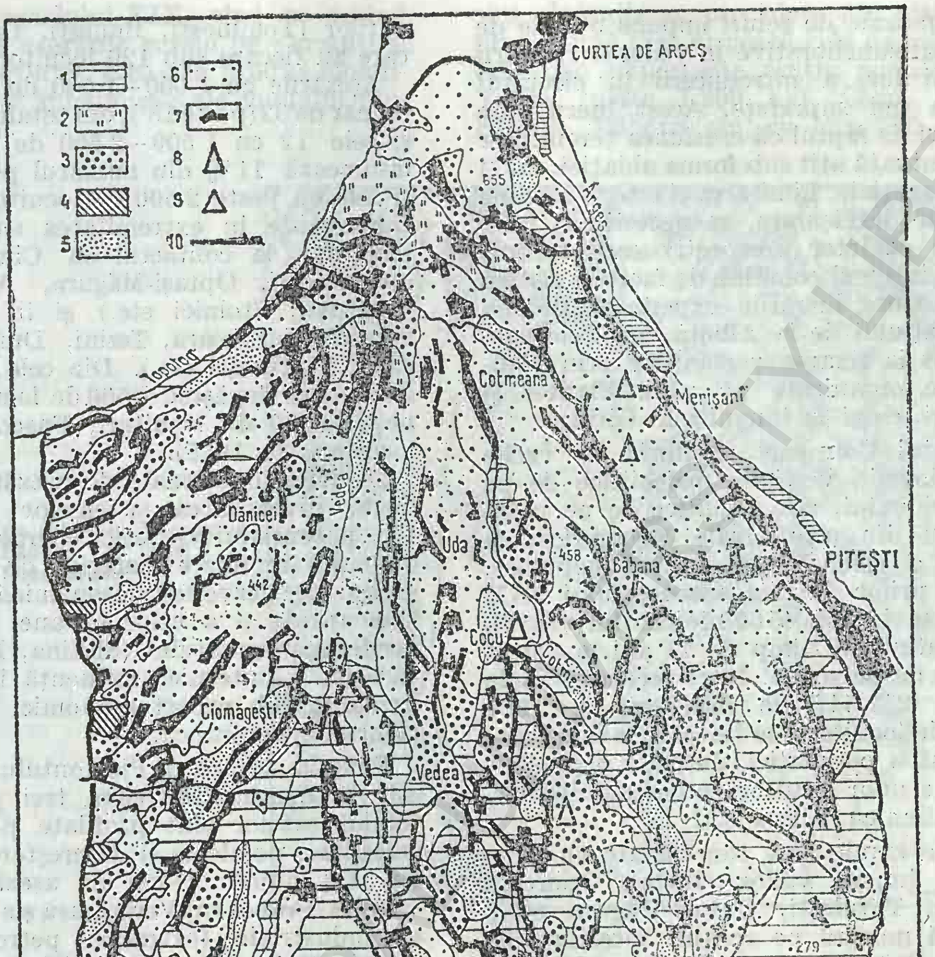

Fig. 138. Piemontul Cotmenei. Utilizarea terenurilor. *1,* Teren arabil; *2,* pășuni și fînețe; *3,* livezi; *4,* vii; *5,* utilizări mixte; *6,* păduri; *7,* vetre de așezări; *8,* exploatare de țiței; *9,* de gaze naturale; *10,* drumuri.

Acest mozaic de soluri impune o serie de măsuri agroameliorative în vederea ridicării fertilității lor, a introducerii în circuitul agricol a noi suprafețe. Acest lucru este solicitat și de faptul că eroziunea terenurilor este accentuată atît sub forma ablației, cît și a celei torențiale. Limitarea ei este o acțiune în curs de desfășurare, ea necesitînd, însă, studii cu caracter prospectiv care trebuie să vizeze întregul complex de factori. Astfel, sînt cunoscute lucrările experimentale din cadrul stațiunii de la Albota, sau cele care au condus la fixarea versanților prin plantații bine organizate pe văile Plapcei și Dîrjovului, ca și în lungul văii Oltului.

Piemontul Cotmenei, teritoriu de veche locuire (dovadă vestigiile paleolitice de pe valea Dîrjovului, cele neolitice de pe valea Plapcei și din alte areale geografice), a cunoscut o intensă și continuă populare. Încă din prima jumătate a secolului XIX populația se ridică la 45 000 de locuitori (1835), iar în continuare, timp de 77 ani, a sporit cu 20 600 de persoane. Între recensămintele din 1956 (211 547 de locuitori) și 1977 (214 449 de locuitori) se înregistrează o creștere redusă a populației, datorită deplasării definitive a unor locuitori în orașele Slatina, Pitești, Rîmnicu Vîlcea ș.a.

Așezările rurale sînt concentrate cu precădere în lungul văilor (Teslui, Oporelu, Curtișoara, Tătulești, Optași-Măgura etc.) și în bună măsură pe spațiile interfluviale (Potcoava, Drăganu, Morărești, Priseaca etc.), unde sursele de apă se află la mare adîncime, ceea ce a determinat populația să construiască benturi de retenție (fig. 138).

În Piemontul Cotmenei predomină satele ce au între 500 și 1 000 de locuitori. Acestea, în număr de 114, existente în părțile centrală și vestică ale piemontului (Jitaru, Constantinești, Verguleasa, Vitomirești, Comănița, Deleni ș.a.) însumează peste o treime din totalul populației (37%). Satele cu 250—500 de locuitori, cele mai numeroase (134 sate), grupează aproape 23% din numărul total de locuitori ai piemontului. Acestea, ca și cele cu sub 250 de locuitori (în număr de 114, care totalizează în jur de 8% din populație) sînt localizate, cu precădere, în extremitatea nordică a piemontului, unde fragmentarea reliefului și gradul de împădurire sînt mai ridicate, iar posibilitățile de extindere și organizare a vetrelor de sat sînt limitate de procesele de degradare a terenurilor (Tomulești, Bunești, Drăgoești ș.a. care au fiecare sub 120 locuitori) (fig. 139).

Așezările cu 1 000—1 500 de locuitori, în număr de 32 (peste 18% din totalul populației) și cele 12 cu 1 500—2 500 de locuitori, ce însumează 11% din numărul populației, ca și cele cu peste 2 500 de locuitori se găsesc concentrate în extremitatea sudică a piemontului, la contactul cu Cîmpia Boianu (Scornicești, Optași-Măgura, Valea Mare, Potcoava, Stolnici etc.) și în lungul văii Oltului (Curtișoara, Teslui, Dumitrești, Poganu, Vulturești etc.). Din cele 408 așezări, doar două depășesc 2 500 de locuitori (Vitănești 3 000 de locuitori, Bascov 3 345 de locuitori, în 1985).

Tipurile funcționale de așezări rurale reflectă diversitatea sistemelor agroproductive, potențialul resurselor energetice (petrol, cărbune) și miniere (materiale de construcții), gradul de dezvoltare economică a localităților rurale și a celor urbane existente la periferia piemontului (Slatina, Pitești), dar care au o puternică influență în teritoriile limitrofe sub raport economic, al atragerii resurselor de muncă.

Funcția agrară a Piemontului Cotmeana este predominantă; circa trei pătrimi din totalul satelor sînt profilate pe activități cerealiere, pomicole și de creșterea animalelor. Un număr redus de așezări (Poiana Lacului, Potcoava, Verguleasa ș.a.) au funcții agroindustriale (extracția petrolului). Comunele Vedea, Cotmeana, Moșoaia, Albota au funcții agroindustriale și de servicii, determinate de practicarea agriculturii, de exploatarea petrolului (Vedea, Moșoaia), de prelucrarea lemnului (Cotmeana) sau de unele activități de servicii. O parte a populației active din satele Piemontului Cotmenei se deplasează zilnic pentru lucru în orașele Slatina, Pitești, Curtea de Argeș și Rîmnicu Vîlcea.

Modificarea bazei economice, prin construirea unor unități industriale și agroindustriale, intensificarea exploatărilor petroliere, a modernizării agriculturii și căilor de comunicație au dus la reprofilarea multor localități, unele din ele evoluînd spre forme urbane (Scornicești, Vitomirești, Vedea, Potcoava ș.a.).

Activitățile productive sînt în deplină concordanță cu structura și repartiția teritorială a categoriilor de folosință a terenurilor. Economia animalieră, cu caracter intensiv, a fost predominantă pînă în a doua

jumătate a secolului XIX, cînd se extind tot mai mult așezările rurale pe versanți și pe unele interfluvii, ceea ce a produs modificări spațiale și funcționale ale fondului funciar.

sînt alcătuite cu precădere din plantații de prun, după care urmează cele de măr și păr. Cele mai importante centre pomicole sînt: Vedea (peste 1 200 ha), Cocu, Moșoaia, Săpata, Băbana etc. cu cîte 500–800 ha.

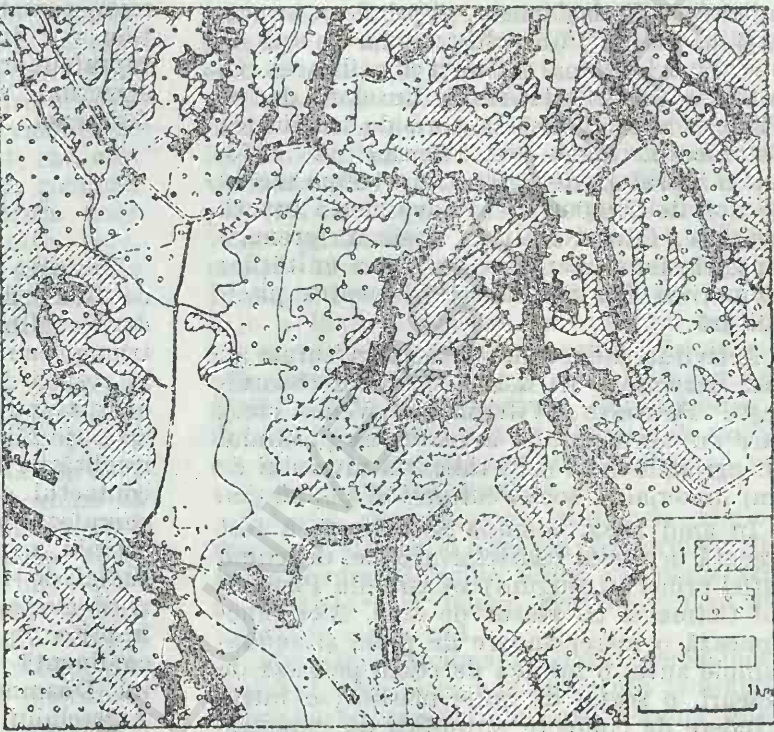

Fig. 139. Tip de sat din Piemontul Cotmenci. *1,* Pădure; *2,* livezi; *3,* teren arabil.

Reducerea arealului forestier și al pajiștilor naturale s-a făcut în favoarea culturilor agricole. Documentele cartografice de la sfîrșitul secolului XVIII (1790) și din prima jumătate a secolului XIX (1835) consemnează prezența terenurilor arabile și pomiviticole în preajma vetrelor de sat. După un interval de numai 22 de ani, pe harta din 1857, Piemontul Cotmeana apare cu un grad mai avansat de despădurire și desțelenire. Acțiunea de extindere a terenurilor agricole a continuat și în deceniile următoare, pe măsura creșterii numărului de locuitori. Ca urmare se schimbă și caracterul economiei, devenind predominant agricol.

Terenurile arabile (peste 115 000 ha) sînt cultivate îndeosebi cu cereale (porumb, grîu, orz), cele mai mari frecvențe întîlnindu-se în părțile centrală și sudică ale piemontului.

Cultura pomilor fructiferi s-a extins mai ales în jumătatea nordică a piemontului și pe versanții văilor. Cele peste 20 000 ha livezi

Cultura viței de vie, extinsă pe numai 4 200 ha, apare în general dispersată în teritoriu și mai ales în limitele vetrelor de sat. Areale compacte se întîlnesc pe versanții cu expunere sudică și estică din extremitatea sudică a piemontului, în lungul văilor Teslui, Cotmeana, Vedea, Vedița. La Sîmburești și împrejurimi s-a constituit un areal vitipomicol, cuprinzînd 800 ha vii și pepiniere viticole și 1 560 ha plantații pomicole. Cea mai reprezentativă unitate este la Sîmburești cu un total de 155 ha vii din soiuri roșii superioare (Cabernet și Sauvignon 80%, Pinot Noir și Merlot 20%) și 6 ferme pomicole organizate în sistem intensiv și superintensiv.

În condițiile generale de organizare a teritoriului se înscriu și lucrările de amenajare a bazinelor hidrografice. Lucrări hidrotehnice au fost executate pe văile Teiuș, Șuica, Plapcea Mică ș.a., asigurîndu-se astfel apa necesară pentru centrele populate, industrie, piscicultură și dezvoltarea activităților de

agrement, pentru irigarea terenurilor agricole.

Pe valea Teiuşului, s-a construit în 1961 un lac de acumulare ce se extinde pe 22 ha şi cu un volum mediu de apă de 860 000 m³. De asemenea, lacul Şuica, construit în 1969 pe rîul cu acelaşi nume, cuprinde o suprafaţă de 15 ha şi un volum mediu de apă de 320 000 m³. Cel mai extins şi cu utilizarea cea mai complexă este lacul Rusciori de pe Plapcea Mică, situat la nord de localitatea Scorniceşti. Acest lac, format în 1976, are o suprafaţă de 72 ha şi un volum mediu de apă de 280 000 m³; îndeplineşte funcţii multiple, fiind folosit la irigarea terenurilor agricole, alimentarea cu apă a unităţilor industriale din Scorniceşti şi pentru piscicultură.

Activităţi industriale şi social-culturale au fost dezvoltate în multe localităţi (Scorniceşti, Potcoava, Vitomireşti, Vedea etc.), care au contribuit la accentuarea profilului lor agroindustrial şi la ridicarea nivelului de trai material şi social-cultural al populaţiei.

În anul 1989, comuna **Scorniceşti** a fost trecută în rîndul centrelor urbane, devenind astfel prima (şi singura) aşezare din Piemontul Cotmenei cu statut de oraş. Aici funcţionează o întreprindere de piese şi subansamble auto, o fabrică de sticlă pe bază de deşeuri, o secţie de mase plastice, o întreprindere de confecţii şi unităţi de industrie alimentară profilate pe valorificarea resurselor agricole locale. Oraşul Scorniceşti avea, în 1992, 13 986 de locuitori, din care o mare parte sînt angajaţi în activităţi neagricole. Devenind un centru de convergenţă umană, în unităţile sale economice lucrează şi forţă de muncă venită din aşezările rurale apropiate.

În procesul de organizare a teritoriului se înscrie şi reţeaua rutieră, care a fost modernizată şi orientată în raport cu necesităţile economiei. Au fost modernizate drumurile Piteşti—Vedea—Drăgăşani, Piteşti—Cotmeana (la periferia piemontului) şi Piteşti—Coloneşti, Scorniceşti—Slatina. De asemenea, s-au aplicat îmbrăcăminţi asfaltice de tip uşor pe drumurile Scorniceşti—Poboru, Curtişoara—Deleni—Oteştii de Jos, Teslui—Oporelu—Vultureşti—Vitomireşti ş.a., ceea ce a permis atragerea în activităţi economico-sociale a unui număr mai mare de locuitori din satele aflate la distanţe de drumuri naţionale şi de cele judeţene, la intensificarea legăturilor economice şi a influenţelor reciproce dintre localităţi.

Procesul de integrare a agriculturii cu industria a produs unele modificări în funcţia şi fizionomia unor aşezări rurale. Organizarea reţelei de drumuri, captarea izvoarelor, corecţia torenţilor şi terasarea versanţilor vor duce, în continuare, la extinderea suprafeţelor agricole şi la noi modificări în structura social-economică a Piemontului Cotmenei.

5.11.8. Gruiurile Argeşului

Unitatea geografică cunoscută sub numele de Gruiurile Argeşului (denumire atribuită de V. Mihăilescu, 1966) are forma unui triunghi cu vîrful în jos, delimitat de Argeş la vest şi de Argeşel la est (confluenţa lor constituind vîrful triunghiului), iar la nord, linia desfăşurată pe direcţia est—vest, între localităţile Hîrtieşti şi Băiculeşti, precizează contactul cu Subcarpaţii. Se întind pe o suprafaţă de aproape 580 km² şi au, în ansamblu, aspectul de culmi netede, cu altitudini de 400—600 m, alungite pe direcţia nord-sud şi care se termină cu „gruiuri” însoţite de terase în dreptul punctelor de confluenţă ale Argeşului, Vîlsanului, Rîului Doamnei, Bratiei, Rîului Tîrgului şi Argeşelului.

Datorită energiei de relief cu valori însemnate şi constituţiei geologice reprezentată de o cuvertură de depozite piemontane fluvio-lacustre, pliocen-cuaternare ce acoperă formaţiuni mio-pliocene, procesele de degradare sînt intense, mai ales în perioadele ploioase, şi afectează suprafeţe apreciabile în raza comunelor Mălureni, Coşeşti şi Mihăeşti.

În formaţiunile sarmaţianului şi helveţianului, ca şi în cele paleogene sînt cantonate, la adîncimi cuprinse între 1 000 şi 3 500 m, zăcăminte de petrol, exploatate în apropierea localităţii Merişani.

Rîurile principale au regim hidric permanent, cu ape mai bogate în prima parte a primăverii şi în cea de a doua a toamnei — ca urmare a alimentării lor pluvio-nivale —, în timp ce afluenţii au regim hidric temporar (activ în perioadele cu ploi abundente sau torenţiale). Cel mai mare debit mediu îl are Rîul Doamnei (22 m³/s), după care urmează Rîul Tîrgului (12 m³/s) şi Vîlsanul (4 m³/s). Volumul maxim de scurgere (50—

60%) are loc în martie, iar cel minim în octombrie (1–2%). Densitatea medie a rețelei hidrografice este de 0,3 km/km² în partea de nord și de 0,5 km/km² în partea de sud — în zona de înmănunchere a rîurilor ce străbat Gruiurile Argeșului.

Această regiune a întrunit condiții favorabile vieții omului, care a locuit aceste meleaguri din cele mai vechi timpuri. Vestigiile arheologice dovedesc o locuire intensă a văilor, cum sînt cele puse în evidență la Țițești încă din perioada Hallstatt, sau cele de la Micești și Țițești din epoca romană. Documentele istorice atestă prezența unor așezări bine conturate și dezvoltate, care, fără îndoială, au o existență mult mai veche decît perioada de timp cînd au fost consemnate documentar. Astfel, Micești este atestat în 1456, iar Țițești în 1464.

Evoluția numerică a populației scoate în evidență o continuă creștere a numărului de locuitori, de la circa 12 000 în 1835, la 26 000 în 1912, la 33 000 în 1930, la 50 000 în 1977 și la 54 000 în 1985. Aceasta înseamnă că rata medie anuală a creșterii a fost de 12–13‰ în perioada 1835 – 1912, de 15‰ între 1912 și 1930, de 9–10‰ între 1930 și 1977 și de 8‰ în perioada 1977–1985. În ultimii 15 ani, deși rata natalității a fost în general de peste 10‰, totuși, datorită faptului că rata mișcării migratorii a fost ușor negativă, a rezultat o scădere a sporului total.

Structura profesională este net dominată de activitățile agricole în mai toate comunele (60–80% din populația activă); în Stîlpeni populația activă este în majoritate ocupată în industrie, iar în Țițești și Băiculești, alături de agricultură, o pondere însemnată are și populația (navetistă) din industrie.

Densitatea medie a populației este de aproape 90 loc./km², dar se înregistrează deosebiri locale apreciabile. Astfel, în timp ce comunele mai bine dezvoltate economic, situate în sud-est, au densități ce depășesc 100 loc./km² (Țițești, Stîlpeni, Dîrmănești ș.a.), cele cu profil net agricol au densități sub 70 loc./km² (Davidești, Mălureni).

În cadrul Gruiurilor Argeșului sînt 64 de sate. După așezarea lor, în funcție de formele de relief, sînt sate de vale sau de terase; după formă sînt în general liniare — alungite în lungul văii; după structură sînt adunate sau risipite (pe văile Vîlsanului, Rîului Doamnei și Bratiei).

În general, sînt așezări mici, peste 2 000 de locuitori avînd numai Mihăești, Stîlpeni, Mălureni, Băiculești și Țițești. Cu excepția localităților Stîlpeni și Băiculești, care au un profil industrial-agricol, toate celelalte au profil agricol — cu nuanțe pomicole (Bălilești, Dîrmănești), zootehnice (Davidești), și pomicole și zootehnice (Mălureni, Mihăești, Coșești) (fig. 140).

Clima este caracterizată prin temperaturi medii anuale de 7–9°C, mediile lunare ale iernii coborînd pînă la –3°C, iar cele ale verii atingînd 21°C. Cele mai scăzute temperaturi se înregistrează pe podul interfluviilor (gruiurilor), pe văi înregistrîndu-se uneori inversiuni ușoare de temperatură. Înghețul apare în general în a doua jumătate a lunii octombrie, iar ultimul îngheț se înregistrează în luna aprilie. Precipitațiile medii anuale ajung pînă la 800 mm, fiind mai bogate primăvara (mai și iunie). Cele mai frecvente vînturi sînt cele de nord-est și nord, care, uneori, se canalizează pe văi, luînd direcția acestora.

Solurile predominante sînt cele argiloiluviale podzolice și argiloiluviale brune podzolite, brune și brune acide, ale căror arii se desfășoară în lungul gruiurilor, deci cu orientare nord–sud.

Condițiile pedoclimatice și caracterele morfohidrografice și-au pus amprenta și asupra utilizării teritoriului, în care domină terenurile forestiere (51% din suprafața totală a Gruiurilor Argeșului), după care urmează terenurile agricole (41,8%).

Suprafața forestieră, de peste 28 000 ha, constituie o particularitate, ea reprezentînd mai mult de 60% din teritoriul administrativ al unor comune (Mălureni, Coșești, Bălilești, Davidești, Micești). Existența rezervației forestiere (parc dendrologic) de la Mihăești conferă o valoare în plus fondului forestier al Gruiurilor Argeșului.

Pădurile sînt alcătuite în cea mai mare parte din fag în jumătatea nordică și din stejar în cea sudică. Fondul forestier, în afara lemnului pentru industrializare, construcții și foc, oferă și unele produse secundare, precum ciuperci, coarne, mure, măceșe.

Cele peste 23 000 ha terenuri agricole au următoarea structură: 40,5% pășuni și fînețe naturale, 32,3% arabil, 27,2% livezi (viile ocupă numai 28 ha).

Terenurile arabile, mai întinse în comunele Băiculești, Mălureni, Mărăcineni, Micești și Mihăești (între 1 300 și 800 ha),

sînt cultivate în proporții de 60—70% cu cereale (în special porumb), cu plante furajere și cu cartofi.

Livezile, prin suprafețele însemnate răspîndite în tot teritoriul, constituie o caracteristică în Gruiurile Argeșului. Repartiția

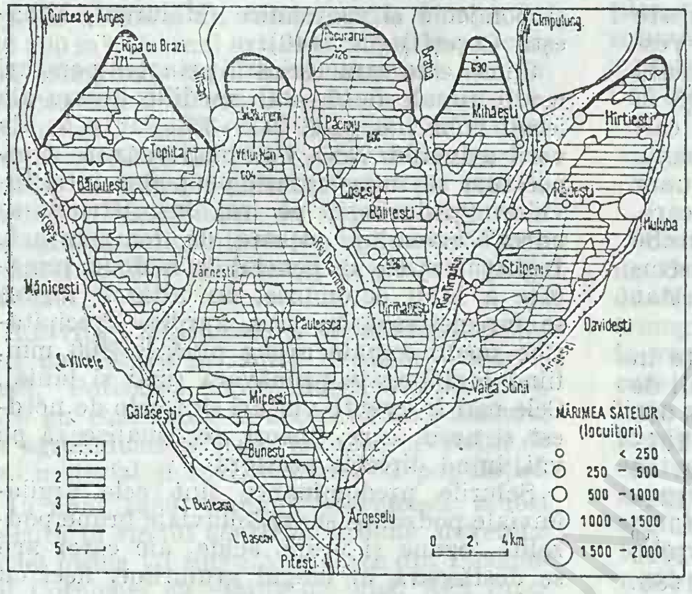

Fig. 140. Gruiurile Argeșului. Mărimea așezărilor și utilizarea terenurilor. *1*, Terenuri agricole predominant arabile; *2*, suprafețe împădurite; *3*, terenuri agricole cu predominarea livezilor și fînețelor; *4*, drumuri; *5*, căi ferate.

pe comune a terenurilor pomicole evidențiază însemnătatea lor în economia tuturor localităților. Astfel, cele mai mici suprafețe sînt de 250—375 ha (Țițești, Davidești, Micești), iar cele mai mari suprafețe pe comune depășesc 1 000 ha (Mihăești, Bălilești). Cei mai numeroși sînt prunii, după care urmează merii, apoi perii și nucii.

Beneficiind de o bază furajeră bogată — pășunile și fînețele naturale ocupă mari întinderi în comunele Mălureni, Mihăești, Cosești și Băiculești (între 3 400 și 1 100 ha), care concentrează, de altfel, aproape 3/4 din suprafața de pășuni și fînețe a Gruiurilor Argeșului —, creșterea animalelor are o dezvoltare apreciabilă în toate localitățile, ovinele și bovinele înregistrînd efective mari în toată regiunea. La Davidești este un mare complex pentru creșterea bovinelor.

Industria, bazată pe prelucrarea unor materii prime locale, este prezentă la Stîlpeni (prelucrarea lemnului), Băiculești (conserve de legume și fructe), Cosești (prelucrarea lemnului).

Transportul de produse și de călători se efectuează cu precădere pe drumurile de pe văile principale longitudinale, pe căile ferate Pitești—Curtea de Argeș și Pitești—Cîmpulung și pe drumurile naționale modernizate ce însoțesc căile ferate menționate, care leagă Gruiurile Argeșelului de orașul Pitești și de regiunea de la nord (orașele Curtea de Argeș, Cîmpulung). De asemenea, drumurile modernizate Merișani—Brădet și Piscani—Domnești au o deosebită importanță pentru transportul intraregional.

Potențialul turistic, reprezentat de Parcul dendrologic de la Mihăești, mănăstirile de la Valea Mănăstirii (mănăstirea Valea) și de la Băiculești (mănăstirea Tutana), Conacul Budiștenilor și Casa Hagi Tudorache de la Budeasa Mare, articolele artizanale de la Cosești (olărit, obiecte din lemn) etc., atrage un număr însemnat de turiști.

5.11.9. Piemontul Cîndești

Unitate geografică clar delimitată de văile Argeșelului, la vest, Dîmboviței, la est și de lunca Argeșului, la sud (contactul făcîndu-se pe linia localităților Ștefănești, Topoloveni, Leordeni și Mislea), Piemontul Cîndești se caracterizează prin existența unui relief tabular, cu aspectul unui uriaș con de dejecție, fragmentat de afluenții Argeșului de pe stînga, avale de Argeșel, și Sabarului din cursul său superior. Altitudinea coboară treptat din nord de la 745 m (în Dealul Perilor) pînă la 200 m în sud, dar

suprafața piemontului prezintă și o ușoară înclinare de la nord-est spre sud-vest. Suprafața piemontană inițială a fost disecată de văi, astfel că relieful apare ca o succesiune de poduri, cu lățimi de 1 la 3 km, în mare parte împădurite și cu un înveliș de soluri argiloiluviale podzolice, negre argiloase și argiloiluviale pseudogleice podzolice. Pe unele dintre ele se semnalează mici arii înmlăștinite.

Constituția geologică reflectă în mod evident evoluția piemontului și explică aspectul actual al reliefului. Sub stratul lutos de la suprafață, gros de 5–8 m, se află un orizont de pietrișuri – pietrișurile de Cîndești –, cu grosimi ce scad de la 15 m în nord, la 3–4 m în sud-est, iar sub acestea apar alternanțe de nisipuri, marne și argile pliocene. În formațiunile meoțiene și helvețiene sînt cantonate zăcăminte de petrol – într-o structură sub forma unui anticlinal faliat între Dragomirești și Ludești –, ca și în formațiunile meoțiene și sarmațiene – în zona Lucieni–Cringurile–Bogați. Principalele exploatări de petrol se fac în raza localităților Ludești, Hulubești, Lucieni, Cobia, Cringurile, Bogați, Topoloveni, Leordeni, Priboeni, Călinești etc.

Adîncirea puternică a văilor în cuaternar a dus la accentuarea energiei de relief și la crearea unor interfluvii alungite de la nord spre sud. Datorită acestei energii de relief, ca și naturii rocilor, alunecările sînt frecvente și au intensitate mare.

Rețeaua hidrografică (pîraiele afluente Argeșului și Argeșelului și obîrșiile Sabarului și Potopului) are orientare generală nord–sud și regim temporar.

Particularitățile morfohidrografice ale Piemontului Cîndești au favorizat stabilirea populației de-a lungul văilor, unde existau condiții pentru extinderea vetrelor, alimentarea cu apă, practicarea agriculturii și creșterea animalelor. Interfluviile au fost evitate în cea mai mare parte, datorită lipsei apei (pînza freatică aflîndu-se la adîncimi mari) și dificultăților de circulație.

Din punct de vedere climatic, Piemontul Cîndești se înscrie cu temperaturi medii anuale cuprinse între 8 și 10°C, mediile de iarnă fiind de –2...–4°C, iar cele de vară între 20° și 22°C. Temperaturile mai scăzute apar pe podul interfluviilor, văile fiind arii de adăpost și nu de producere a inversiunilor termice. Precipitațiile au valori medii anuale cuprinse între 600 și 800 m, mai bogate în nord decît în sud și în cantități mai mari primăvara.

Dominante sînt vînturile de nord-est și nord în tot timpul anului, dar primăvara și vara se manifestă și din sud-vest.

Vestigiile arheologice, puse în evidență la Beleți-Negrești, dovedesc existența unor așezări bine conturate și a unei populații stabile încă de la sfîrșitul Hallstattului. În perioada daco-romană și mai tîrziu, pe tot timpul migrației popoarelor, aici au existat numeroase așezări, cu un număr însemnat de locuitori. Faptul că pe văile Argeșului și Dîmboviței treceau în secolele XIII–XV două drumuri comerciale ce făceau legătura între portul Giurgiu și orașele Sibiu și Brașov atestă că aici au existat unele așezări mari cu funcție de tîrg sau de popas (poștă). În diferite documente istorice (*Documenta Romaniae Historica*, B. *Țara Românească*, I (1247–1500), 1965) sînt menționate Călinești (1388), Cîrstieni (1498) (com. Călinești), Ștefănești (1452), Izvorani (1493) (com. Ștefănești), Topoloveni și Vitichești (1464), înglobat în prezent la orașul Topoloveni.

Numărul locuitorilor din Piemontul Cîndești era la prima mențiune statistică din 1835 de peste 20 000, crescînd apoi la 51 000 în 1912, la 62 000 în 1930, la aproape 90 000 în 1977 și la peste 98 000 de locuitori în 1985.

În perioada 1835–1912 rata medie a creșterii anuale a fost de aproape 20‰, iar în perioada 1912–1930 de peste 12‰, datorîndu-se atît sporului natural, cît și celui migrator, în aceste perioade aici venind multe elemente transilvănene, care s-au stabilit mai ales în ariile despădurite din sudul piemontului. În perioada 1930–1977, creșterea medie anuală a fost de 9,5‰, iar în perioada 1977–1985 de peste 11‰. Dacă pînă în 1966 principalul rol l-a avut sporul natural, în perioadele următoare sporul migrator a înregistrat un aport substanțial, mai ales în comunele din apropierea orașelor.

Structura profesională este dominată de cei ocupați în agricultură (60–80%), apoi în industrie (extractivă și prelucrătoare), construcții și servicii diferite. Deplasările navetiste pentru lucru se înscriu cu valori apreciabile, mai ales în partea de sud și sud-est, spre Pitești și spre unitățile industriale și agricole din localitățile de la

53 — c. 734

contactul cu cîmpia (Colibaşi, Găeşti, Ştefăneşti, Topoloveni etc.).

Densitatea medie a populaţiei este în prezent de aproape 104 loc./km², prezentînd, însă, diferenţieri: în părţile de nord şi centrală se întîlnesc densităţi de 50—60 loc./km² (Beleţi-Negreşti, Dobreşti, Boteşti, Ludeşti), în timp ce în sud şi sud-est densităţile depăşesc 100 şi chiar 200 loc./km² (Ştefăneşti şi Topoloveni, peste 200, Colibaşi, Leordeni, Călineşti, Măneşti, peste 100 loc./km²).

Aşezările omeneşti sînt în număr de 90, din care două oraşe — Colibaşi şi Topoloveni. Acestea sînt amplasate în cea mai mare parte pe văile ce străbat piemontul sau la contactul celor care îl mărginesc. Numai cîteva localităţi: Cîndeşti-Deal, Moşteni-Greci (com. Boteşti), Picior de Munte (com. Dragomirna) sînt situate pe podul interfluviilor (fig. 141).

După amplasarea lor, se deosebesc aşezări de interfluviu (cele menţionate mai înainte), de terasă (Colibaşi, Mioveni, Racoviţa) şi de vale şi de versant (restul aşezărilor).

După formă, predomină aşezările unilinîare, alungite pe fundul văilor, cu texturi simple şi structuri în general adunate (Vrăneşti, Gorăneşti, Paraschiveşti, Valea Nenii, Beleţi, Glîmbocelu, Schitu Scoiceşti), iar în partea centrală a piemontului cu structuri răsfirate (Zgripceşti, Boteşti).

Mărimea aşezărilor este strîns legată de evoluţia teritorială şi funcţională şi de dezvoltarea economică, cele mai mari sate fiind situate în sudul şi sud-estul piemontului (peste 1 000 de locuitori — Ştefăneşti, Călineşti, Hulubeşti, Ludeşti, Leordeni, Bogaţi).

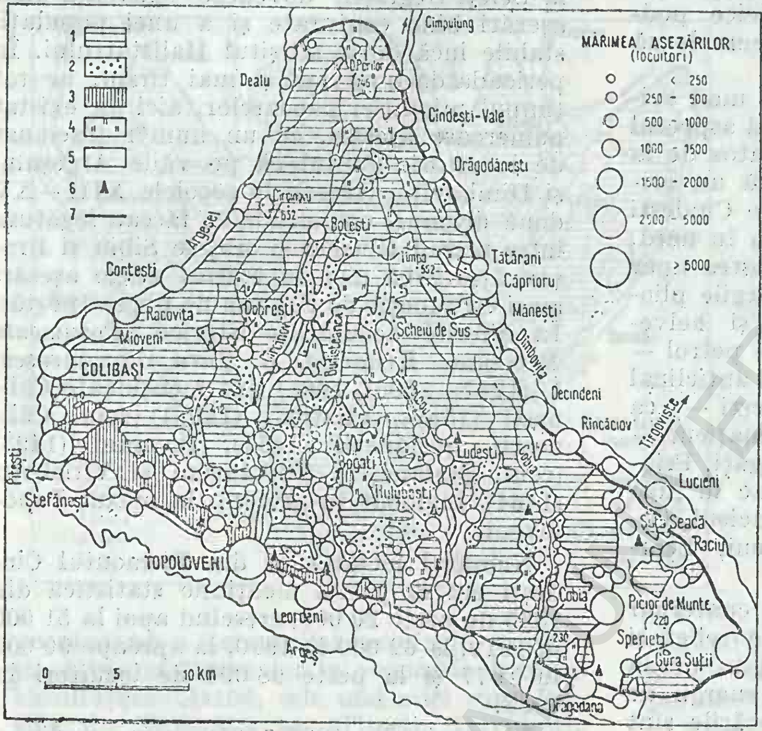

Fig. 141. Piemontul Cîndeşti. Mărimea aşezărilor şi utilizarea terenurilor. *1*, Păduri; *2*, livezi; *3*, vii; *4*, păşuni şi fîneţe; *5*, teren arabil; *6*, exploatare de ţiţei; *7*, drumuri.

Structura funcţională a localităţilor este dominată de tipul agricol cu nuanţe de specializare: viticol, pomicol (Boteşti, Dobreşti, Priboieni, Cîndeşti, Măneşti, Ludeşti), zootehnic (Beleţi, Tătărani, Hulubeşti), apărînd şi cîteva localităţi agricol-industriale (Leordeni, Călineşti, Cobia, Ştefăneşti, Bogaţi) sau industrial-agricole (Topoloveni, Colibaşi).

Oraşul **Colibaşi** (declarat centru urban în 1989) este cunoscut îndeosebi prin industria construcţiilor de maşini. Aici funcţionează uzinele pentru fabricarea autoturismelor Dacia. În ultimele decenii a atras un număr mare de muncitori şi ca urmare populaţia a atins, în anul 1992, 33 547 de locuitori.

Orașul **Topoloveni**, format în 1968 din localitățile Topoloveni, Goleștii Badii și Viticheşti, este așezat la contactul luncii Argeșului cu Piemontul Cîndești, în aria de confluență a Cîrcinovului. Menționată documentar în 1464, localitatea se dezvoltă din ce în ce mai mult, impunîndu-se atît ca număr de locuitori, cît și ca centru economic de polarizare între așezările apropiate. Apariția industriei (conserve de legume și fructe, producerea vinurilor) a constituit o nouă etapă în dezvoltarea localității, atît funcțională (ca centru de convergență), cît și teritorială. În cadrul agriculturii, viticultura și pomicultura dețin un rol însemnat. Centru urban și industrial-agrar, orașul Topoloveni avea 9 455 de locuitori în 1992 (în 1835 număra 560 locuitori, iar în 1912 depășise 3 500 locuitori).

Vegetația este reprezentată de păduri întinse de fag, gorun, cer și gîrniță și de pajiști de silvostepă, iar solurile cele mai frecvente sînt cele argiloiluviale podzolice pseudogleizate și pseudogleice, argiloiluviale brune podzolite și brune (eubazice și mezobazice).

Condițiile pedoclimatice și de relief, ca și cele social-economice au făcut ca principala ramură de activitate a Piemontului Cîndești să fie agricultura. Industria, mai puțin dezvoltată, se axează pe exploatarea petrolului și a unor materii prime de importanță locală (lemn, produse agricole).

Particularitățile morfohidrografice și pedoclimatice au influențat mult și structura utilizării terenurilor, în care pe primul loc se înscriu terenurile forestiere (cu 44,3%), după care urmează terenurile agricole (43,4%).

Terenurile forestiere mai întinse odinioară — harta Szathmary din 1857 arătînd o netă predominanță a acestora în întregul piemont — acoperă o suprafață totală de peste 40 000 ha. Suprafețele forestiere au ponderi majoritare în ariile administrative ale comunelor Dobrești și Ludești (65%), Hulubești (61%) și orașului Colibași (55%). Pădurile din partea nordică a piemontului, situate în general la peste 400 m altitudine, sînt formate din fag, iar cele din sud din stejar și gîrniță. Exploatări forestiere se fac în raza comunelor Bogați, Dobrești, Cîndești, Ludești, Hulubești, Călinești, lemnul fiind prelucrat la Stîlpeni și la Pitești sau livrat ca lemn de construcții și pentru foc în diferite regiuni ale țării. Din păduri, anual se recoltează cantități însemnate de ciuperci (20—30 t), măceșe (30—40 t), coarne (40 t), mure (15—20 t), iar fondul de vînătoare asigură peste 1 000 kg carne de iepure.

Terenurile agricole însumează peste 39 000 ha, ponderi mai însemnate, din suprafețele totale, deținînd comunele Valea Mare și Leordeni (peste 60%), Cringurile, Ștefănești și Bogați (peste 50%); ponderi reduse se înregistrează în Cobia (27%) și Dobrești (sub 30%).

În cadrul terenurilor agricole, cele mai întinse suprafețe revin categoriei arabile (45%), după care urmează pășunile și fînețele naturale (26%), livezile (22,2%) și pe ultimul loc viile (6,8). Cu caracter local, însă, unele arii se evidențiază prin importanța mai mare a pomiculturii (Bogați) sau viticulturii (Călinești, Topoloveni, Ștefănești), alături de culturile de cîmp ca și a pășunilor și fînețelor naturale.

Din suprafața arabilă, de peste 17 500 ha, circa 70% sînt cultivate cu cereale (mai mult porumb și mai puțin grîu), cele mai însemnate suprafețe aflîndu-se în comunele Crîngurile, Leordeni, Valea Mare, Călinești, Ștefănești și în orașul Colibași. Culturile furajere dețin aproape 10% din suprafața arabilă, avînd o frecvență mai mare în partea sudică a piemontului (Crîngurile, Valea Mare, Călinești, Leordeni, Ștefănești, Colibași).

Cartoful, cu o pondere generală de peste 7% din suprafața arabilă, ca și legumele, cu peste 5%, sînt localizate cu precădere pe văi și la contactul piemontului cu Lunca Argeșului.

Terenurile pomicole dau o notă cu totul aparte Piemontului Cîndești. Cu excepția comunei Crîngurile, toate comunele acestei regiuni au suprafețe pomicole de peste 250 ha (Bogați, 1 120 ha, Călinești, Leordeni, Ludești peste 600 ha, Ștefănești, Beleți—Negrești peste 500 ha), neexistînd din acest punct de vedere diferențe mari între părțile de nord și de sud. Ca frecvență în cadrul suprafețelor agricole, livezile înregistrează valori mai însemnate în comunele Dobrești, Mănești, Priboieni (peste 35%).

Soiul predominant este prunul, fructele fiind folosite mai mult pentru fabricarea țuicii, dar și pentru producția de compoturi și „pulpe", ca și pentru uscat și afumat (este, pentru această regiune, un mod caracteristic de conservare și prelucrare). În ultimul deceniu, însă, o mare răspîndire au

luat merii și apoi perii, livezile intensive create fiind alcătuite din soiuri de mare productivitate care dau producții de calitate superioară. Pentru dezvoltarea intensivă a pomiculturii de aici un rol de seamă l-au avut stațiunile de la Voinești și Mărăcineni. Cireșii și vișinii, apoi nucii întregesc gama de pomi fructiferi ai livezilor. Piemontul Cîndești este cunoscut nu numai în țară pentru producția unor soiuri de mere și pere de calitate, ci și peste hotare.

Terenurile viticole în suprafață totală de peste 2 700 ha sînt concentrate, în proporție de 85%, în extremitatea sud-estică a piemontului, în fîșia de contact cu valea Argeșului. Terenurile însorite de aici, cu soluri favorabile, au constituit și în trecut arii viticole cunoscute, însă plantațiile masive efectuate după 1960, mai ales prin terasarea pantelor, au înscris această regiune printre cele mai renumite și apreciate podgorii ale țării.

Cele mai răspîndite soiuri pentru vin sînt Feteasca regală, Sauvignon alb, Risling, Tămîioasă românească și Pinot, iar de masă Chasselas Doré, Hamburg, Afuz Ali. Centrele viticole de bază, Ștefănești, Călinești, Topoloveni și Leordeni, însumează o suprafață de 2 230 ha. Stațiunea de cercetări de la Ștefănești a avut un rol de seamă în crearea de soiuri adaptate la condițiile naturale ale regiunii și la extinderea viilor.

Întinzîndu-se pe o suprafață totală de peste 10 200 ha, pășunile și fînețele naturale ocupă în cîteva arii suprafețe întinse. Astfel, în comuna Cîndești pășunile și fînețele dețin peste 50% din terenurile agricole, iar în comunele Ludești, Priboieni, Domnești, Bogați și Hulubești peste 30%. Pe seama pășunilor și fînețelor naturale și a culturilor furajere (10% din suprafața arabilă), mai întinse în sud, s-a dezvoltat creșterea animalelor, ca o practică de tradiție, cu o importanță mai mare în comunele din părțile centrală și nordică. Efective importante de ovine se cresc în comunele Cîndești, Ludești, Bogați, de bovine în Călinești, Cîndești, Ludești, Hulubești, Bogați, de porcine în Valea Mare, Cîmpurile, Ludești, Cîndești, Leordeni, Călinești, Ștefănești, Bogați, iar de păsări în toate localitățile din partea sudică. La Călinești este amplasat un mare complex avicol, iar la Clucereasa (orașul Colibași) unul de ovine.

Activitățile industriale sînt, în general, bazate pe valorificarea unor resurse naturale locale, prezența orașului Pitești în imediata apropiere estompînd dezvoltarea industriei. Dealtfel, orașul Colibași s-a dezvoltat ca un „satelit" al Piteștiului. Industria prelucrătoare este concentrată în cea mai mare parte la Colibași, unde se produc autoturismele „Dacia". La Topoloveni se produc conserve, iar la Crîngurile se extrag materiale de construcții.

Căile de comunicație se desfășoară de-a lungul văilor, fiind mai dense în partea sudică, unde, dealtfel, se află și cea mai mare parte a drumurilor modernizate. Aria petroliferă este legată prin drumuri modernizate de principala arteră rutieră Pitești — Găești — București și de drumul național Găești — Tîrgoviște — Pitești — Cîmpulung. Traficul de produse cel mai intens se desfășoară în aria petroliferă și în cea a exploatărilor forestiere, cel mai important trafic de mărfuri și călători făcîndu-se către (și dinspre) Pitești.

Potențialul turistic prezintă o importanță atît regională, cît și națională, alături de peisajele naturale atrăgătoare fiind reprezentat de obiective social-culturale de certă valoare, ca: Mănăstirea Vieroși — datînd din 1545 (de la Făgetu), Biserica din lemn de la Cîndești, Casa memorială Liviu Rebreanu de la Valea Mare — Podgoria, precum și obiectele artizanale din lemn din aria localității Cîndești.

6

PODIȘUL MOLDOVEI

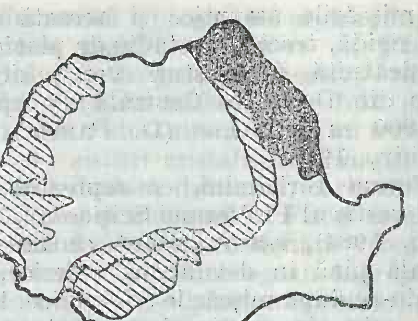

6.1. Caracterele geografice generale

6.1.1. Poziția și limitele

Podișul Moldovei, parte nord-estică a spațiului carpato-danubiano-pontic, podiș cu aspect deluros și colinar, este situat între Obcinele Bucovinei, Subcarpații Moldovei, nord-estul Cîmpiei Române și rîul Prut. Legătura cu Carpații este subliniată, între altele, de structura monoclinală și constituția petrografică a depozitelor de cuvertură, precum și de distribuția cu întrepătrunderi a componentelor peisajului său natural. Poziția geografică favorizează prezența, în cuprinsul său, a multor aspecte central-europene, est-europene, chiar baltice și balcanice, reflectate îndeosebi de condițiile climatice, de contactul dintre domeniul forestier, silvostepă și stepă, ori dintre zona solurilor argiloiluviale și zona solurilor molice (cernoziomurilor).

Ca și în celelalte regiuni pericarpatice, se remarcă originea și vechimea multimilenară a populației și vetrelor de așezări ca și dezvoltarea unitară a vieții economice și sociale. În cuprinsul multor localități se găsesc vestigii ale fostelor cetăți traco-getice, ale vestitelor „dave" dacice, dovezi ale continuității de locuire neîntreruptă pînă în zilele noastre.

Spre nord-vest, podișul vine în contact cu Obcinele Bucovinei pe linia așezărilor Straja, Vicov, Marginea, Solca, Cacica, Păltinoasa, marcată printr-o denivelare de 300–500 m. Mai la sud, limita este, de asemenea, clară, pentru că urmărește valea Moldovei și în continuare valea Siretului. Elementele fizico-geografice arată unele asemănări între Podișul Sucevei și dealurile din dreapta Moldovei, dar discontinuitatea fenomenelor produsă de văile Moldovei și Siretului și importanța umană și economică a acestora – manifestată puternic de-a lungul istoriei și accentuată în perioada actuală – desemnează culoarele Moldovei și Siretului ca individualități geografice care separă Podișul Moldovei de Subcarpați. De aceea, limita vestică a Podișului Moldovei merge în lungul versantului drept al Culoarului Moldova – Siret (fig. 142).

Începînd de la nord-est de Mărășești, Podișul Moldovei se mărginește cu partea nord-estică a Cîmpiei Române (Cîmpia Tecuciului), limita sa fiind abia schițată de denivelarea ușoară dintre Piscu Corbului și Nicorești, continuată pe la sud de Țepu, prin aria de confluență Berheci – Bîrlad și apoi pe marginea stîngă a luncii Bîrladului, pînă dincolo de Ghidigeni (Vizureni). Pentru porțiunea dintre Bîrlad și Prut problema stabilirii limitei este și mai dificilă, datorită unor treceri aproape insesizabile ale podișului spre Cîmpia Siretului. Se consideră că, începînd de la Vizureni, limita podișului trebuie trasată pe la est de Corod, Valea Mărului, Băleni, Fîrțănești, Măstăcani (fig. 142).

6.1.2. Alcătuirea geologică și etapele formării unității

Podișul Moldovei se suprapune pe trei unități structurale: Platforma Moldovenească (pînă la falia Fălciu – Plopana), Platforma Bîrladului (între faliile Fălciu – Plopana și Sfintu Gheorghe – Oancea – Adjud) și Promontoriul nord-dobrogean îngropat (la sud de falia Oancea – Adjud), prezentînd fiecare un soclu cu formațiuni

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

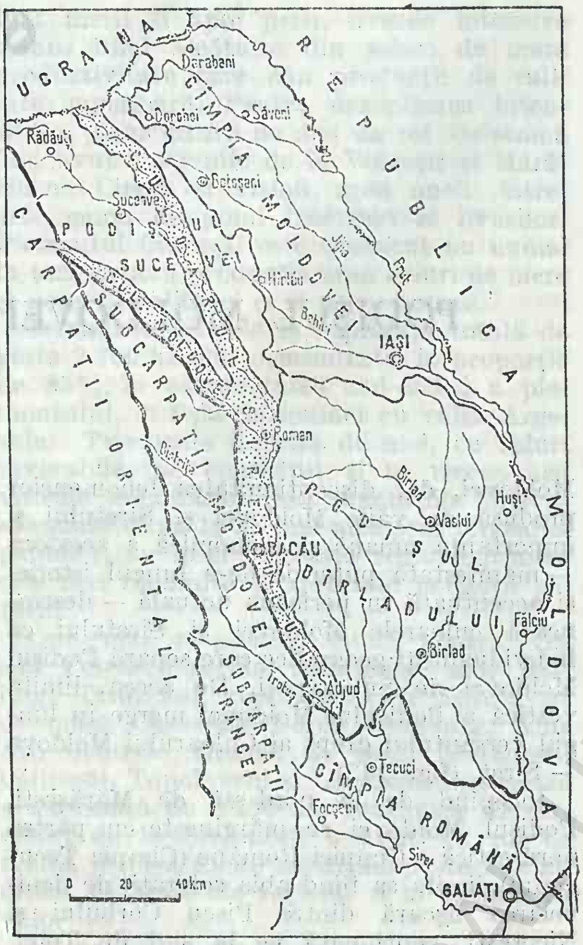

Fig. 142. Limitele şi diviziunile Podişului Moldovei.

cutate, acoperit de o cuvertură, cu formaţiuni nedeformate prin cutări (fig. 143). Fundamentul reprezintă etapa de geosinclinal, în care s-au manifestat intense procese geodinamice (orogeneze, metamorfism, magmatism), finalizată în sisteme orogenice, iar cuvertura, o etapă de stabilitate, în care s-au acumulat depozite ce n-au fost deranjate tectonic.

Etapa geosinclinală s-a desfăşurat pe intervale stratigrafice diferite. Astfel, pentru Platforma Moldovenească (cu excepţia părţii vestice), această etapă s-a menţinut pînă în proterozoicul mijlociu şi s-a finalizat cu apariţia unui sistem muntos, peneplenizat şi devenit rigid. Este format din gnaise şi granite (Dan Giuşcă şi colab., 1974) şi nu apare la zi, fiind interceptat numai în forajele de la Todireni (la –950 m), Bătrineşti (la –1 008 m), Iaşi (la –1 121 m).

Partea de la vest de rîurile Siret şi Moldova a funcţionat ca geosinclinal un interval mai îndelungat, pînă în baza cambrianului. După mişcările assyntice şi această parte devine rigidă, trecînd la stadiu de platformă. Este alcătuită din şisturi verzi, similare cu cele din Dobrogea Centrală, ce apar la sub 3 000 m adîncime (D. Paraschiv, C. Paraschiv, 1978).

Platforma Bîrladului, ce reprezintă segmentul vestic al Platformei Scitice (M. Săndulescu, 1984), s-a menţinut ca arie geosinclinală pînă în devonianul inferior, consolidîndu-se după mişcările caledonice. Fostul orogen, adus în stadiu de peneplenă, este alcătuit din şisturi cristaline proterozoice şi paleozoice inferioare, formaţiuni sedimentare siluriene, devoniene inferioare şi magmatite.

Partea sudică a Podişului Moldovei a evoluat ca arie geosinclinală pînă în faza

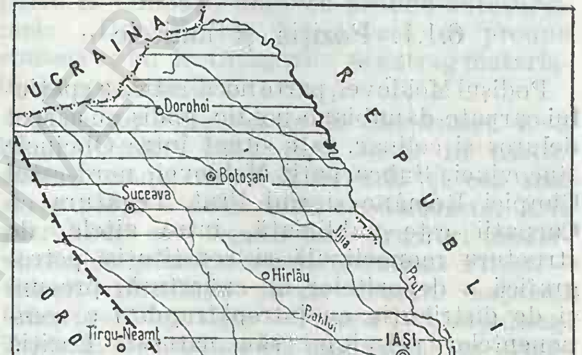

Fig. 143. Unităţile tectonice ale Podişului Moldovei. *1*, Platforma Moldovenească; *2*, Platforma Bîrladului; *3*, Promontoriul nord-dobrogean îngropat (Platforma Covurluiului); *4*, falii (F.P. – falia pericarpatică; F.P.C. falia Peceneaga – Camena; F.F.I. – falia Fălciu – Ivăneşti; F.G.O.A. – falia Sfîntu Gheorghe – Oancea – Adjud).

neochimmerică a orogenezei alpine, după care a devenit rigidă, sudîndu-se cu Platforma Bîrladului. Orogenul respectiv, rămînînd exondat pînă în badenian, a fost peneplenizat şi are o alcătuire similară cu a Dobrogei de Nord: şisturi cristaline, formaţiuni sedimentare (silurian, devonian, carbonifer inferior, triasic) şi magmatite. Fiind acoperit de o cuvertură necutată (badenian—romanian), promontoriul nord-dobrogean îngropat s-a transformat într-o platformă tînără, alpin timpurie—Platforma Covurluiului.

Rezultă, aşadar, că fundamentul Podişului Moldovei nu este uniform şi s-a format din sudarea a patru sisteme orogenice: hudsonian ori elsonian, assyntic, caledonic şi alpin timpuriu.

Etapa de platformă. După pierderea mobilităţii, fostele orogene, aduse în stadiu de peneplenă, au trecut la etapa de platformă rigidă, suferind doar oscilaţii pe verticală, fără cutarea depozitelor acumulate deasupra. Pe Platforma Moldovenească cele mai vechi depozite aparţin vendianului, pe Platforma Bîrladului, posibil, permianului, iar pe promontoriul nord-dobrogean, badenianului. Formaţiunile cuverturii aparţin la trei mari cicluri de sedimentare (vendian — carbonifer inferior, permian(?) — triasic — paleocen, badenian — romanian) cu unele întreruperi locale sau generale[1].

Ciclul vendian — carbonifer inferior este propriu Platformei Moldoveneşti. Desigur, a existat sedimentare şi în ariile geosinclinale limitrofe, dar depozitele respective au fost cutate, în parte metamorfozate, fiind încorporate fundamentului. Prima transgresiune s-a produs în vendianul superior iar sedimentarea, cu unele întreruperi, s-a menţinut pînă în carboniferul inferior. Grosimea depozitelor conservate variază între 700 — 1 700 m. Devonianul mediu şi carboniferul inferior apar numai în partea vestică a Platformei, unde stau direct pe fundamentul de şisturi verzi. (N. Macarovici, 1971, D. Patrulius şi M. Iordan, 1974; Magdalena Iordan, 1975; I. Pătruţ, 1982; I. Prodan 1985).

Ciclul permian(?) — triasic — paleocen corespunde cu sedimentarea, începută, probabil, în permian şi continuată în triasic, în urma căreia s-au acumulat depozite detritice (nisipuri şi argile roşii) şi lagunare (dolomite şi calcare cu intercalaţii de sare şi anhidrit). După întreruperea provocată de mişcările neochimmerice sedimentarea s-a reluat în liasicul superior, continuîndu-se fără întrerupere pînă în tithonic (M. Moldovan, 1982). S-au depus mai întîi, depozite argiloase, parţial bituminoase (peste 800 m), şi apoi calcare şi dolomite (peste 500 m). Probabil, după depunerea jurasicului a urmat o scurtă exondare. În tot acest timp Platforma Moldovenească a rămas uscat. La începutul cretacicului, în berriasian, se reinstalează regimul marin, atît pe Platforma Bîrladului, cît şi pe Platforma Moldovenească. Noul ciclu, cu dese întreruperi, s-a menţinut pînă în paleocen. Grosimea însumată a depozitelor cretacice este de circa 1 000 m. Paleocenul a fost recunoscut numai pe marginea vestică a Platformei Moldoveneşti. Posibil să fi cuprins suprafeţe mult mai mari, dar a fost îndepărtat de eroziune. Pe marginea vestică, în unele foraje, s-au găsit în baza badenianului şi calcare cu numuliţi de vîrstă eocen mediu, dar care sînt considerate ca remaniate. După paleocen (eventual eocen), Platforma Moldovenească şi Platforma Bîrladului devin, în totalitate, uscat.

Ciclul badenian — romanian începe în badenianul superior printr-o transgresiune generală. Sedimentarea, relativ uniformă, s-a menţinut pînă în romanian. În depozitele acestui ciclu este modelat relieful actual, motiv pentru care acestea vor fi prezentate detaliat.

Badenianul aflorează numai în malul Prutului, între Oroftiana şi Liveni. Sedimentarea a început în badenianul superior cu depozite detritice (gresii, nisipuri, argile), în grosime pînă la 130 m. În partea de nord-est, mai înălţată, sub influenţa unui uscat podolic apropiat, s-au acumulat conglomerate cu galeţi de silex şi nisipuri cuarţoase de Miorcani-Alba (circa 15 m). În continuare instalarea unui climat cald şi uscat a favorizat depunerea într-un regim lagunar, de gips şi anhidrit (circa 60 m). În final s-a revenit la o sedimentare argilo-marnoasă (250 m), iar în sectorul nord-estic mai înalt s-au depus calcare şi marne, cu *Lithothamnium* şi pectinide.

Depozitele sarmaţiene apar la zi pe cea mai mare parte a Podişului Moldovei şi

[1] Prezenţa carboniferului este infirmată de I. Pătruţ şi Th. Dăneţ (1987), încît primul ciclu de sedimentare nu ar depăşi devonianul. Gh. Bombiţă (1987), pe baza unor asociaţii de foraminifere mari (numuliţi, assiline etc.), demonstrează că depozitele dintre cretacic şi badenian, de pe marginea vestică a Platformei Moldoveneşti, revin în cea mai mare parte eocenului inferior şi mediu.

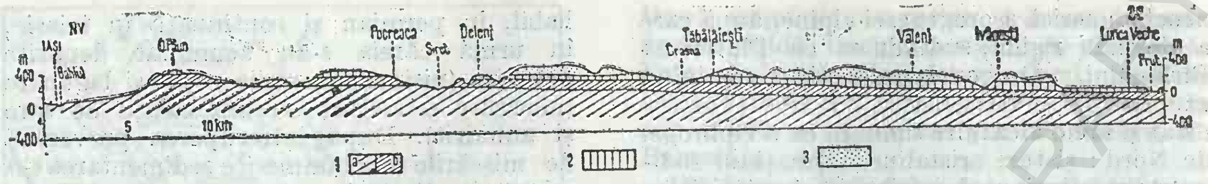

Fig. 144. Secţiune geologică între Iaşi şi Lunca Veche (după P. Jeanrenaud). *1*, Formaţiuni basarabiene; *a*, formaţiunea de Cryptomactra; *b*, gresii şi nisipuri de Scheia, calcare de Repedea, nisipuri de Bîrnova; *2*, nisipuri şi argile chersoniene; *3*, nisipuri; argile şi cinerite meoţiene.

arată că apele s-au extins treptat spre sud, ocupînd în întregime promontoriul nord-dobrogean. La fel ca pe întreg Paratethysul, salinitatea a scăzut, marea devenind salmastră. Pe uscatul eliberat de ape (în chersonian) au trăit şi vertebrate mari *(Hipparion sebastopolitanum, Aceratherium incissivum).* După asociaţiile fosile s-au separat toate cele patru subetaje: buglovian, volhinian, basarabian şi chersonian, ce aflorează, în ordinea vechimii, de la Nord spre Sud (Gr. Cobălcescu, 1883 a ; I. Simionescu, 1906 ; I. Atanasiu, N. Macarovici, 1950 ; Bica Ionesi, 1968 ; P. Jeanrenaud, 1971).

În sarmaţian s-au acumulat, mai ales, argile, siltite şi nisipuri, iar, din timp în timp, calcare oolitice, calcare biosparitice şi gresii, sub forma unor strate pînă la 4–5 m grosime. Pe seama acestor roci mai dure în Podişul Sucevei şi Podişul Central Moldovenesc au fost modelate platouri structurale şi cueste. În intervalul buglovian — basarabian inferior, în partea estică a Platformei Moldoveneşti (posibil pe tot Podişul Moldovei) s-au acumulat mai ales argile, cum sînt argilele bentonitice de Darabani–Mitoc (buglovian) şi argilele cu *Cryptomactra* (basarabian), pe seama cărora, în bazinul văii Jijiei, s-a creat un relief domol. În buglovian, sincron cu argilele bentonitice, pe o fişie îngustă, înălţată, cu ape puţin adînci, s-au format bioherme cu *Serpula*, ce reprezintă extremitatea sudică a unei bariere biohermice, dezvoltată în Podolia (fig. 144). Tot în buglovian, în zona Hudeşti, apare o lentilă de conglomerate cu fragmente din flişul paleogen, probabil aduse prin curenţi sau alunecare din zona litorală, situată mult mai la vest. Sînt cele mai vechi vestigii ale edificării unui relief şi a unei reţele hidrografice în Carpaţi, după mişcările moldave (L. Ionesi, V. Băcăuanu, 1985). Pe marginea vestică a Podişului Moldovei, la contactul cu uscatul orogenului carpatic, s-au acumulat, episodic, pietrişuri şi nisipuri fluvio-deltaice (Clit, Ciungi, Boiştea, Corni). În volhinianul inferior, din regiunea Boroaia—Baia—Fălticeni, s-au acumulat 3—4 strate de lignit, de grosimi mici (sub 1 m). Grosimea însumată a depozitelor sarmaţiene variază între 800 m (în est) şi 3 000 m (în vest).

Meoţianul aflorează aproximativ pe aceeaşi suprafaţă cu chersonianul. Salinitatea reducîndu-se foarte mult a apărut o faună uşor salmastră, iar pe uscat au trăit *Hipparion moldavicum, Dinotherium gigantissimum, Gazella deperdita* etc., care indică un climat cald şi o vegetaţie bogată. După P. Jeanrenaud (1969), meoţianul începe cu cineritele andezitice de Nuţasca — Ruseni (10—80 m), urmate de nisipuri şi argile cu intercalaţii de gresii în plăci şi conglomerate, ce însumează între 80 şi 500 m (în partea de sud-vest a Platformei Bîrladului).

Ponţianul aflorează pe Platforma Bîrladului şi pe orogenul nord-dobrogean. În bază este format din marne şi nisipuri (C. Ghenea, 1968), iar în partea superioară, mai ales din nisipuri. Grosimea depozitelor ponţiene creşte de la est spre vest, respectiv 150 m pe Prut, 400 m pe Bîrlad.

Peste nisipurile ponţiene se aşterne o formaţiune continentală, cu argile şi argile nisipoase roşii, în grosime de 5—10 m, care, după C. Ghenea (1968) ar reveni ponţianului superior şi dacianului. În această interpretare rezultă că în intervalul respectiv s-a instalat un regim continental, favorabil proceselor de laterizare.

Romanianul apare în părţile centrală şi sudică ale Platformei Bîrladului şi pe Promontoriul nord-dobrogean prin formaţiuni continental-lacustre (nisipuri, pietrişuri, argile), cu faună de vertebrate (Măluşteni, Bereşti) şi moluşte. Există unele variaţii litofaciale. Astfel, între Prut şi Bîrlad, argilele roşii sînt acoperite de nisipuri gălbui (< 70 m) cu textură încrucişată şi concreţiuni grezoase, care prin aglomerare capătă aspect de conglomerate. Din astfel de conglomerate, la Bereşti şi Măluşteni, provine

fauna cu : *Anancus arvernensis*, *Zygolophodon borsoni*, *Equus* cf. *robustus* etc. (S. Athanasiu, 1915 ; I. Simionescu, 1930, 1932). La sud de Umbrărești, fauna de vertebrate este substituită prin moluște de apă dulce. În continuare urmează pietrișurile de Bălăbănești (V. Sficlea, 1960), în care, la Tulucești, s-au găsit resturi de *Anancus arvernensis* și *Archidiscodon meridionalis* (S. Athanasiu, 1915).

Între Bîrlad și Siret s-au depus, mai întîi, marne și nisipuri cu moluște lacustre (*Unio*, *Melanopsis*, *Viviparus*), în grosime de 300 m, apoi nisipurile și pietrișurile de Poiana-Nicorești, cu elemente de origine carpatică. Molarii de *Archidiscodon meridionalis* găsiți lîngă Nicorești (I. Sîrcu, 1953) ar pleda, într-o oarecare măsură, pentru vîrsta pleistocen inferior, dar caracterul neevoluat al lor face puțin probabil acest lucru. Ca atare ele sînt mai vechi, fiind sincrone cu pietrișurile de Cîndești și cele de Bălăbănești.

Toate formațiunile mai vechi sînt acoperite în partea de sud a Podișului Moldovei de o pătură de depozite loessoide, reprezentate prin nisipuri prăfoase gălbui, cu o grosime pînă la 70 m. Prezența în ele a unei faune reci cu *Mammutus primigenius* și *Coelodonta antiquitatis* arată că depunerea acestor depozite s-a produs în pleistocen.

Între Prut și Lozova, sub depozitele loessoide se găsește formațiunea de Barboși, alcătuită din argile și nisipuri cu o bogată faună de moluște fluviatile și salmastre (*Didacna pontocaspia*, *Unio tumidus* etc.). V. Sficlea (1980) le consideră depozite fluvio-limanice, depuse între günz și mindel (din care cele mai vechi ar fi probabil echivalente cu stratele de Frătești), concomitent cu depozitele de terasă. După E. Liteanu și colab. (1961) provin în urma transgresiunii stadiului paleoeuxin al Mării Negre, produsă în mindel, care a cuprins și partea de sud-est a Podișului Moldovei.

În cuaternar, în partea de nord a Podișului Moldovei, la Dersca—Lozna (jud. Botoșani) și Poiana—Zvoriștea (jud. Suceava) s-au format turbării.

Fundamentul celor trei unități structurale are imprimat, în alcătuirea sa, etapele labile geosinclinale, prezentînd formațiunile intens cutate, parțial metamorfozate și străbătute de intruziuni magmatice.

Trecerea de la etapa labilă la etapa stabilă, de platformă, fenomen diferit în timp, reprezintă momentul principal în evoluția celor trei unități. Astfel, după proterozoicul mijlociu s-a consolidat Platforma Moldovenească. Mult mai tîrziu, după orogeneza caledonică, s-a consolidat și sudat la ea Platforma Scitică, iar după mișcările neochimmerice, Dobrogea de Nord. În urma mișcărilor orogenetice respective au apărut sisteme muntoase, asupra cărora au acționat procesele de denudare pînă la declanșarea primului ciclu de sedimentare în vendianul superior pe Platforma Moldovenească, în permian pe Platforma Bîrladului și în badenian pe Promontoriul nord-dobrogean.

Datele de foraj și cele geofizice arată că fundamentul și cuvertura Platformei Moldovenești și a Platformei Bîrladului coboară în trepte spre vest și sud, în lungul unor fracturi. Spre exemplu, soclul Platformei Moldovenești a fost atins la Todireni la 950 m, iar la Iași la 1 181 m. Badenianul pe Prut apare la zi, în schimb, în fața orogenului carpatic, este întîlnit la adîncimea de 800 m (Marginea, jud. Suceava). Promontoriul nord-dobrogean coboară, în ansamblu, către nord și vest. Dacă planele de cădere, atît a platformelor, cît și a promontoriului pot fi moșteniri vechi, fenomenul de afundare este mult mai nou, deoarece sînt implicate formațiunile neogene. În neogen afundarea s-a declanșat în badenianul superior și a funcționat pînă la sfîrșitul ponțianului, după cum o atestă grosimea mult mai mare a formațiunilor în partea vestică, în fața orogenului, decît în partea estică.

În opoziție cu afundările menționate formațiunile care apar la zi prezintă o înclinare slabă (sub 1°) de la nord-vest spre sud-est. Această ușoară înclinare, în medie de 4—6 m/km, afectează inclusiv pietrișurile de Bălăbănești (V. Sficlea, 1960). Ea este efectul unei mișcări de basculă, produsă după depunerea pietrișurilor de Bălăbănești, în romanianul superior, în faza valahă.

Datele de foraj au demonstrat că marginea vestică a vorlandului este prinsă sub șariajul orogenului Carpaților Orientali. În acest sens este concludent forajul de la Frasin (valea Moldovei), în care Platforma Moldovenească a fost interceptată la 3 340 m. Șariajul amorsat în badenianul superior s-a desfășurat pînă la începutul volhinianului, fiind provocat de mișcările moldave. Ulterior, apele mării sarmațiene au acoperit și mascat falia pericarpatică.

54—c. 678

În geneza reliefului actual din Podișul Moldovei, ultimul ciclu de sedimentare, fenomenul de basculare din faza valahă, și apariția reliefului de orogen al Carpaților Orientali în urma mișcărilor moldave au avut un rol determinant. Elementele structurale vechi, preneogene, și-au pierdut semnificația ca factori generatori de relief în noile condiții.

6.1.3. Relieful

Odată cu exondarea mio-pliocenă a Podișului Moldovei, vechile cursuri ale rîurilor carpatice (Suceava, Moldova, Ozana, Cracău, Bistrița ca și altele mai mici — a căror vîrstă sarmatică este dovedită de formațiunile fluvio-deltaice de pe marginea vestică a Podișului Moldovei) s-au prelungit spre sud-est, urmărind retragerea și oscilațiile liniei de țărm. În același fel, dinspre nord înaintau Siretul și Prutul. Celelalte văi s-au format ulterior prin transformări și remanieri reflectate, adesea, de relief și de configurația bazinelor hidrografice.

Activitatea apelor curgătoare, intensificată mult în urma mișcărilor de înălțare de la sfîrșitul pliocenului și din cuaternar, s-a împletit strîns cu procesele de modelare a versanților și a interfluviilor, astfel că s-a ajuns la distrugerea vechilor cîmpii de acumulare marină (cu excepția părții de sud a Moldovei, unde interfluviile mai păstrează, încă, unele fragmente ale cîmpiei romanian-pleistocene) și la înlocuirea lor cu un relief derivat, predominant sculptural, cu aspect deluros, în cuprinsul căruia se pun în evidență particularitățile litologice și structurale ale substratului geologic.

Podișul Moldovei reprezintă un ansamblu de interfluvii întinse cu aspect de poduri, dealuri și coline separate de văi largi, sculptate în cuvertura sedimentară monoclinală. Suprafața generală a reliefului, ca și fiecare interfluviu în parte, coboară domol spre sud — sud-est, în același sens cu orientarea văilor mai importante, reflectînd o evidentă adaptare la structură. Structura monoclinală a favorizat apariția asimetriei formelor pozitive și a văilor subsecvente.

Altitudinea medie pentru întregul podiș este de 250 m, iar pe subunitățile principale este în jur de 350 m în Podișul Sucevei, 250 m în Podișul Bîrladului, 150 m în Cîmpia Moldovei și 140 m în Podișul Covurluiului. Treptele principale, care se impun în morfologie, au valori de 350—500 m în nord-vest, 300—400 m în partea centrală, 150—200 m în nord-est și sud și au o distribuire relativ echilibrată, chiar în cadrul fiecăreia dintre subunitățile amintite. Altitudinile de peste 500 m sînt puține și izolate, devenind puncte de reper dintre cele mai reprezentative: Ciungi 504 m, Vîrful Dealului 614 m, Poiana Ciungilor 689 m, Teișoara 528 m, Dragomirna 522 m, Dealul Mare-Tudora 587 m din Podișul Sucevei; Doroșanu 652 m și Arinoasa 522 m din Podișul Bîrladului ș.a. Cotele cele mai coborîte se întîlnesc în lungul culoarelor Siretului și Prutului, precum și în lungul văii Bîrladului: 300 m la intrarea Siretului în țară, 239 m la confluența Sucevei cu Siretul, 170 m la vărsarea Moldovei; 148 m pe Bîrladul superior, 54 m la întîlnirea Tutovei cu Bîrladul; 130 m pe Prut la Oroftiana, 32 m în apropiere de Ungheni și sub 15 m în zona Brateșului.

Densitatea fragmentării reliefului este cuprinsă între 700 și 900 m/km^2 în cea mai mare parte a Podișului Moldovei. Energia medie este 125 m, iar geodeclivitatea este, în general, redusă, predominant sub 10°. Doar pe versanții cu intercalații de gresii, calcare sau cinerite andezitice, pe cueste, în lungul unor abrupturi de desprindere și al celor sculptate în luturi loessoide, pantele au 15—20°, pe alocuri chiar mai mult.

În varietatea accentuată a reliefului ies în evidență numeroase forme determinate de structura monoclinală și de prezența orizonturilor grezoase ori calcaroase, mai rezistente la eroziune. Ca urmare, platourile structurale și cuestele reprezintă o caracteristică principală a Podișului Moldovei. Platourile sau „platformele structurale", situate la altitudini de peste 300—400 m, au lărgimi ce pot ajunge la 3—5 km și sînt limitate spre nord și nord-vest de cueste. Astfel de forme apar în partea înaltă a Podișului Dragomirnei, în Podișul Fălticenilor, în Dealul Mare—Hîrlău și Podișul Central Moldovenesc. Cuestele sînt legate de evoluția văilor subsecvente și le găsim în lungul tuturor rîurilor cu orientare mai mult sau mai puțin apropiată de direcția vest — est. În această categorie se încadrează multe sectoare locale din lungul Siretului, Prutului, Sucevei, Moldovei, Jijiei, Bahluiului, Bîrladului, Racovei, Vasluiului, Crasnei și Lohanului. La contactul dintre suprafețele protejate de orizonturi mai rezistente și cele constituite din roci mai moi,

s-au format cueste și abrupturi importante sculptate exclusiv de către procesele de versant. Așa este Coasta Iașilor cu o lungime de aproape 100 km (Strunga — Sinești — Voinești — Bîrnova — Tomești).

În Podișul Moldovei domină complexele litologice formate dintr-o succesiune de roci argilo-nisipoase și marnoase, cu intercalații de nisipuri, gresii și calcare. Din această cauză, încercarea de stabilire a unor tipuri clasice de relief litologic — în afara celui argilos — se poate face numai pentru areale reduse.

O morfologie care exprimă destul de fidel natura substratului argilos caracterizează îndeosebi Cîmpia Moldovei. De asemenea, dominarea nisipurilor în partea sudică a Podișului Bîrladului se reflectă în microformele mereu împrospătate de eroziunea torențială, în frecvența glacisurilor de la baza versanților și în colmatarea activă a albiilor, fenomen care contribuie la îmbătrînirea prematură a rețelei hidrografice (M. Filipescu, 1950).

În afară de înălțarea pliocen-cuaternară a întregului podiș (ceea ce explică energia văilor și prezența teraselor cu înălțime pînă la 170 și chiar 210 m), s-ar mai putea pune problema unor influențe ale tectonicii în schimbarea direcției unor cursuri de apă din sudul Moldovei, explicată prin subsidența din nord-estul Cîmpiei Române (G. Vâlsan, 1916; M. David, 1921). Există apoi părerea că prin înălțarea, la sfîrșitul pliocenului, a unui bloc structural corespunzător fundamentului Podișului Central Moldovenesc s-ar fi produs o deviere mai accentuată a Prutului spre sud-est (avale de Ungheni) și a Siretului spre sud-vest (avale de Roman) (M. Păucă, 1968).

Mișcările tectonice actuale care, în nord, ating 3—5 mm/an, descrescînd treptat spre sud, pînă la 1 mm/an, influențează desigur unele procese și forme din cuprinsul versanților, luncilor și albiilor, dar în această privință nu există încă studii de amănunt.

În funcție de manifestarea teritorială predominantă a diferiților agenți externi, se pot deosebi cîteva tipuri de relief dominante, între care se impun cel fluviatil și deluvial.

Primele forme care s-au schițat pe suprafața cîmpiilor sarmato-pliocene inițiale au fost cele create de rîuri și, cu toate oscilațiile climatice care au avut loc, ele și-au menținut prioritatea pînă astăzi. Evoluția îndelungată a rețelei hidrografice este dovedită de existența, pe marginea vestică a podișului, a unor formațiuni fluvio-deltaice vechi, sarmațiene și de terasele înalte ale văilor principale. Acestea arată că trăsăturile morfo-hidrografice actuale schițate la sfîrșitul pliocenului, s-au desăvîrșit de-a lungul pleistocenului și în holocen.

În peisajul Podișului Moldovei, văile principale, îndeosebi ale Siretului și Prutului, se prezintă ca veritabile culoare, ale căror particularități le conferă o anumită distincție regională.

Vechimea, evoluția și ierarhizarea văilor este clar pusă în evidență de distribuția, numărul și altitudinea teraselor. Ele se remarcă printr-o succesiune de poduri fragmentate care păstrează un paralelism evident cu profilul longitudinal al albiilor, printr-o racordare perfectă a treptelor din lungul văilor principale și al afluenților, ca și printr-o diminuare a numărului și altitudinilor spre generațiile de văi mai tinere. S-a stabilit existența a două — trei trepte de luncă și 7—8 terase cu altitudini relative pînă la 200—210 m în valea Siretului mijlociu, 160—170 m în valea Prutului, 180—190 m în valea Sucevei, 160—170 m în valea Moldovei, tot 160 — 170 m în lungul Bahluiului.

Regimul tectonic de platformă, cu ușoare ridicări epirogenetice pleistocene, se reflectă și în menținerea neschimbată a altitudinilor relative ale teraselor pe distanțe de zeci și chiar sute de kilometri. Așa de exemplu, terasele de 15—20 m, 50—60 m, 120 m, 160—170 m ș.a. sînt prezente, în valea Siretului, atît amunte de Bucecea, cît și în apropiere de Mărășești, iar cele ale Prutului, cu altitudinea relativă de 10—15 m, 20—25 m, 30—40 m, 60 m, 110 m, au fost identificate din nord-estul Cîmpiei Moldovei pînă în apropiere de Galați. Spre extremitatea sudică a văii Prutului, însă, terasele de 10—15 m și 20—25 m coboară sub nivelul luncii, iar cele de 115—120 m, 75—80 m și 57—65 m, din amunte de Tulucești, se racordează „Complexului de Babele" din regiunea orașului Galați (V. Sficlea, 1980). În general, toate terasele cu altitudini pînă la 60—70 m sînt bine păstrate, mai largi și mai extinse în apropierea confluențelor. Între treptele cele mai evidente se pot aminti cele cu altitudine relativă de 20—25 m, 50—60 m și 100—120 m, în timp ce treptele de 10—15 m, 70—90 m ș.a. sînt abia schițate și au o întindere limitată.

Sintezele și generalizările din ultimul timp ajung la concluzia că treptele de luncă cu altitudini sub 5 m sînt holocene, iar terasele cuprinse între 5 și 40 m sînt pleistocen superioare (T 5—15 m = würm III; T 20—30 m = würm II; T 35 m = würm I). Pleistocenului mediu îi sînt atribuite nivelurile cu altitudini în jur de 50—70 m, pleistocenului inferior și perioadei de trecere de la pliocen la pleistocen îi aparțin terasele de 100 m, 120 m și 140 m, iar cele de 150—160m m și mai înalte s-au format în pliocen. Luncile s-au format în holocen, dar au înregistrat transformări remarcabile și în perioada contemporană, cînd agradarea este deosebit de evidentă. Dimensiunile variază în funcție de mărimea rîurilor și au lărgimi de la cîteva zeci sau sute de metri, în cazul celor secundare, pînă la 5—10 km și chiar mai mult, ca în partea mijlocie și inferioară a Siretului și Prutului. Grosimea aluviului crește spre avale de la 2—5 m pînă la 30—40 m în luncile Siretului și Prutului și de la 2 la 10 m pe majoritatea celor afluente.

Sub raportul compoziției granulometrice și al mobilității albiilor se pot delimita trei arii (Diana Urziceanu, 1967). Cea mai mare parte a albiilor dintre Siret și Prut sînt constituite din nisipuri fine (0,1—1 mm), au un ridicat coeficient de meandrare, de deformare în suprafață și în adîncime. În lungul Siretului, ca și în porțiunile dinspre vărsare a Moldovei și Bistriței predomină acumulările de pietriș și nisip (1—10 mm), iar albiile au o stabilitate mai mare decît spre est. Luncile Sucevei și Moldovei ca și ale altor rîuri mai mici, situate la ieșirea din munte, se caracterizează prin intense acumulări de nisipuri și prundișuri carpatice (cu diametre medii de 10—50 mm), prin albii despletite.

În luncile rîurilor principale apar pe alocuri două-trei trepte cu altitudini relative între 1 și 7 m, tăiate în același complex aluvionar. Pe întinsul lor se schițează numeroase meandre vechi și brațe părăsite, popine, microdepresiuni de tasare, areale mai joase cu exces de umiditate. Semnificative sînt, între altele, vechile cursuri numite „Sirețel", „Pruteț", „Jijia Veche" etc. Procesele și formele naturale sînt modificate din ce în ce mai puternic prin lucrările de hidroameliorații, de exploatare a balastului, prin amenajarea și valorificarea judicioasă a terenurilor (pe Bistrița inferioară, Siret, Prut, Jijia, Bîrlad etc.).

Aproape toți versanții cu înclinare de 5—10° (cu excepția spațiilor împădurite) sînt atacați de organisme torențiale care au o frecvență mai mare în dealurile de la marginea vestică a Podișului Moldovei, în sectoarele cu facies psamito-psefitic, în lungul cuestelor, în Colinele Tutovei și ale Covurluiului, cu o constituție mai nisipoasă.

Deplasările de teren constituie una dintre caracteristicile peisajului și ale modelării actuale a reliefului.

Ele afectează areale largi, impresionînd atît prin amploare și dinamică, cît și prin consecințele negative asupra economiei agrare, clădirilor, căilor de comunicație.

Multiplele și variatele aspecte ale alunecărilor au fost prezentate detaliat în multe studii regionale și speciale (C. Martiniuc și V. Băcăuanu, 1961; V. Tufescu, 1964, 1966; V. Băcăuanu, 1968 ș.a.). Unele trăsături geologice și fizico-geografice proprii subunităților Podișului Moldovei se reflectă adesea și în specificul deplasărilor de teren. Pe versanții văilor din Podișul Sucevei și Podișul Central Moldovenesc, ca și pe cuestele cu orizonturi de gresii și calcare oolitice, se întîlnesc două generații de alunecări: unele mai vechi, de la sfîrșitul pleistocenului și începutul holocenului, sub formă de trepte ori pachete masive, cu dislocări profunde, relativ stabilizate și altele recente, suprapuse, cu suprafețe și grosimi mai mici, sub formă de cuiburi, monticuli, valuri. În Cîmpia Moldovei, cu substrat predominant argilos, alunecările sînt, de obicei, superficiale, cu fragmentare mixtă, dar care acoperă uneori versanți întregi. Doar acolo unde versanții secționează depozitele unor terase înalte, suprapuse formațiunilor sarmatice, se dezvoltă alunecări complexe mai profunde. Partea sudică a Podișului Moldovei, constituită din depozite nisipo-argiloase pliocene, se caracterizează prin alunecări dispersate, cu dimensiuni reduse, subordonate celorlalte procese de versant. Implicațiile practice ale proceselor actuale constituie probleme de mare actualitate, care fac obiectul preocupării multor colective și instituții specializate, cu scopul găsirii soluțiilor adecvate pentru prevenirea și combaterea lor.

6.1.4. Clima

Analiza distribuției temperaturii aerului din luna ianuarie scoate în evidență că în nord-vestul podișului, pe văile Siretului și

Fig. 145. Temperatura medie anuală (A) şi precipitaţiile medii anuale (B), (după *Atlas R. S. România*, pl. IV, 3,5).

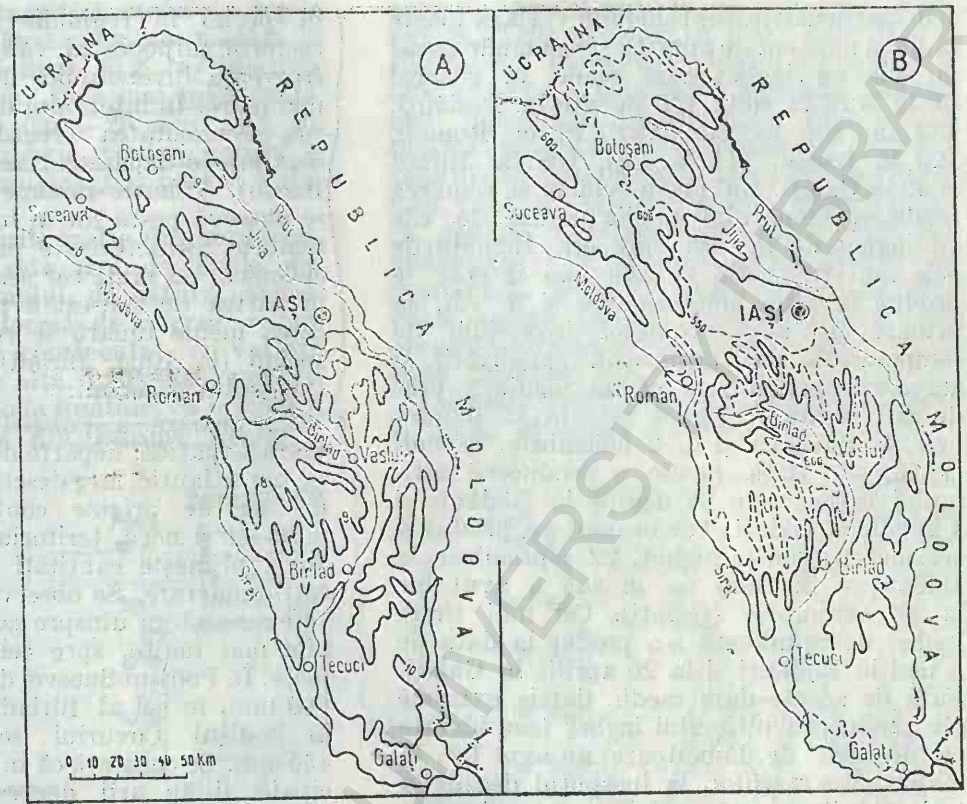

Bîrladului mijlociu, ca şi în cea mai mare parte a Cîmpiei Moldovei, urmare a condiţiilor favorabile acumulării aerului rece, temperatura scade sub −4°C. Au existat însă şi ani (1940, 1942, 1963), cînd datorită invaziilor frecvente de aer rece, de origine arctică, mediile termice ale lunii ianuarie au coborît la multe staţii sub −10°C (I. Gugiuman şi colab., 1963). De aceea, valorile amplitudinilor termice medii sînt mari în jumătatea sudică (Bîrlad 25.2° şi Galaţi 25.3°), în partea centrală a podişului, în regiunile depresionare sau de confluenţă a văilor principale (Botoşani, Roman, Bacău cu 24.7°; Huşi, Vaslui cu 24.8°; Iaşi cu 24.9°). Amplitudinile medii permit încadrarea celei mai mari părţi a Podişului Moldovei în regiunile cu amplitudini termice anuale mari (peste 24−25°C), care corespund unui climat temperat tipic continental. Nordul şi centrul Podişului Sucevei au amplitudini medii mai reduse (23−22°C), corespunzătoare unui climat temperat continental de tranziţie, spre climatul munţilor (fig. 145).

Datorită interacţiunii dintre procesele advective şi cele de circulaţie locală, generate de bilanţul caloric al suprafeţei active, temperatura aerului poate urca în timpul verii la peste 35°C, cu totul excepţional ajungînd la peste 40°C (Huşi 40.2° în iulie 1938, Iaşi 40.0° în iulie 1909) în timp ce, iarna coboară în toate subunităţile podişului sub −25°C, chiar sub −30° (Rădăuţi −31.7° în ianuarie 1963, Dorohoi −32.5° în februarie 1911, 1937 şi ianuarie 1940, Botoşani − 30.3 în ianuarie 1963, Iaşi −35.0° în februarie 1937, Roman −33.2° în februarie 1954, Bîrlad −30.5° în ianuarie 1942 şi 1963). Întrucît amplitudinea termică absolută depăşeste 75°C înseamnă că în această unitate continentalismul termic este evident.

Vara pot să apară perioade cînd temperatura scade sub 10°C, iar iarna apar perioade călduroase, în timpul cărora temperatura urcă peste 10°C, producînd dezgheţul şi topirea bruscă a stratului de zăpadă. În general, temperaturile medii lunare sub 10°, cu excepţia părţii extrem sud-estice a podişului, sînt caracteristice din octombrie pînă în aprilie. Bineînţeles că, în mod cu totul accidental, astfel de perioade reci se întîlnesc şi în lunile septembrie sau mai.

Fenomenul de îngheţ, în funcţie de cauzele sale genetice (radiative, advective, mixte)

și de particularitățile reliefului variază foarte mult ca moment de apariție și ca număr anual de zile cu îngheț care scade, în general de la nord la sud: 140 de zile la Rădăuți, 132 de zile la Suceava, 125 la Roman, 123 la Bacău, 111 la Iași, 108 la Bîrlad și 92 la Galați. Mai puțin evident se remarcă scăderea numărului mediu anual de zile cu îngheț de la vest spre est. Înghețurile cele mai frecvente și cele mai intense se produc în ariile depresionare și în văi, ca urmare fie a frecventelor inversiuni de temperatură, fie urmare a canalizării și stagnării aerului rece. Data medie a producerii primului îngheț este la 12 octombrie, la Suceava și la 2 noiembrie, în sud, la Galați. Data medie a producerii ultimului îngheț este 22 aprilie la Rădăuți și 4 aprilie la Galați. Tot în nord s-a produs și cel mai timpuriu îngheț, 22 septembrie la Rădăuți — în timp ce în sud a avut loc la 18 octombrie (Galați). Cel mai tîrziu îngheț de primăvară s-a produs la data de 5 mai la Rădăuți și la 20 aprilie la Galați. Față de aceste date medii, datele extreme ale producerii ultimului îngheț (considerate ca deosebit de dăunătoare) au avut loc, la majoritatea stațiilor, la începutul decadei a treia a lunii mai (intervalul 21—24 mai 1952).

Excesivitatea climei Podișului Moldovei mai este exprimată și de numărul ridicat al zilelor de vară și tropicale ce însumează în medie pe an, de la nord la sud, 50—100 de zile și, respectiv, 20—40 de zile.

Regimul anual al umezelii relative este caracterizat prin valori cuprinse între 80% în extremitatea nord-vestică și 74% în sud-estul Cîmpiei Moldovei, pe valea Prutului, în Depresiunea Hușilor, Cîmpia Fălciului, în sudul Podișului Bîrladului, în partea nordică și centrală a Podișului Covurlui. Se constată existența a două perioade (decembrie și iunie), cu valori medii lunare maxime care variază între 82—90% și a două cu valori minime (aprilie—mai și iulie) cu scăderi pînă la 60—65%. Cele mai ridicate valori ale umezelii relative corespund, în decursul întregului an, regiunilor mai înalte, cu temperaturi mai scăzute.

Nebulozitatea prezintă valori medii anuale cuprinse între 5 și 6 zecimi, iar acestea cunosc o creștere dinspre sud-est (5—5.5 zecimi) spre nord-vest (5.6—5.7).

În anotimpul rece cu circulație ciclonică-frontală dinspre Marea Mediterană, este caracteristică formarea norilor stratiformi, în special în regiunile depresionare și în sectorul mijlociu al văii Siretului, unde și frecvența inversiunilor de temperatură este mai mare. În intervalul decembrie — februarie, nebulozitatea înregistrează valori medii maxime ce depășesc 7 zecimi (Iași, Roman, Bacău). Valorile minime din cursul anului se observă peste tot în lunile august — septembrie, caracterizate prin activitate anticiclonică, cu mult cer senin. În aceste luni, în partea de sud-est a podișului, nebulozitatea medie lunară se reduce în jur de 3 zecimi (la Huși, Bîrlad), iar în nord-vest în jurul a 5 zecimi.

Ca urmare a poziției sale în regiunea extracarpatică, departe de influența maselor de aer atlantic, larg deschisă acțiunii maselor de aer de origine continentală din est, nord-est și nord, teritoriul Podișului Moldovei primește cantități anuale de precipitații moderate. Se observă o evidentă reducere a acestora dinspre nord-vest, din regiunile mai înalte, spre cele de sud-est, mai joase. În Podișul Sucevei depășesc, pe alocuri, 600 mm, în cel al Bîrladului 500 mm, iar în Podișul Covurlui scad între 500 și 450 mm. Se constată că în lungul văilor principale și în arii depresionare cantitățile de precipitații sînt mai mici decît în regiunile înalte (Roman 516.3 mm, Bacău 541 mm, Bîrlad 454.7 mm, Huși 521.5 mm). În Cîmpia colinară a Moldovei, expusă direct circulației maselor de aer continentale, în care aerul dinspre sud sau vest la coborîrea înălțimilor podișurilor înconjurătoare suferă frecvent procese de foehnizare, cantitățile de precipitații sînt reduse, oscilînd în genere, în jurul a 500 mm (Botoșani 564.7 mm, Avrămeni 468.9 mm, Ștefănești 505.5 mm, Bivolari 465.4 mm, Iași 529.4 mm). Cele mai mari cantități anuale de precipitații au căzut în anii în care activitatea ciclonică a fost deosebit de intensă și advecția maselor de aer umed frecventă (1900, 1912, 1933, 1940, 1941, 1950, 1966, 1969, 1970), cantități care au reprezentat pretutindeni aproape dublul mediei multianuale. Cele mai mici cantități anuale de precipitații s-au înregistrat în anii caracterizați prin activitatea îndelungată a ariilor barice anticiclonale și prin advecția de aer cald, tropical sau polar, continental. În astfel de situații (1904, 1937, 1943, 1945, 1946, 1949, 1953 1961, 1967), cantitățile anuale de precipitații s-au redus, într-o serie de cazuri, la circa jumătate din media multianuală.

Cele mai mari cantități medii în lunile de sfîrșit de primăvară, cu un maxim în luna iunie, variază între 61.8 la Galați și 95.0 mm la Fălticeni. Cele mai mici cantități de precipitații (20 – 25 mm) cad, de obicei, în luna februarie, pentru nordul și centrul podișului sau martie, pentru sudul acestuia.

Exceptînd podișurile înalte din nord-vest, aportul principal este dat de ploile din perioada caldă a anului, de natură convectivă, ce cad sub formă de averse, cu un pronunțat caracter continental, cu variații mari de la o lună la alta. În Podișul Sucevei predomină, însă, ploile frontale, ca urmare a activității ciclonice din Europa Centrală.

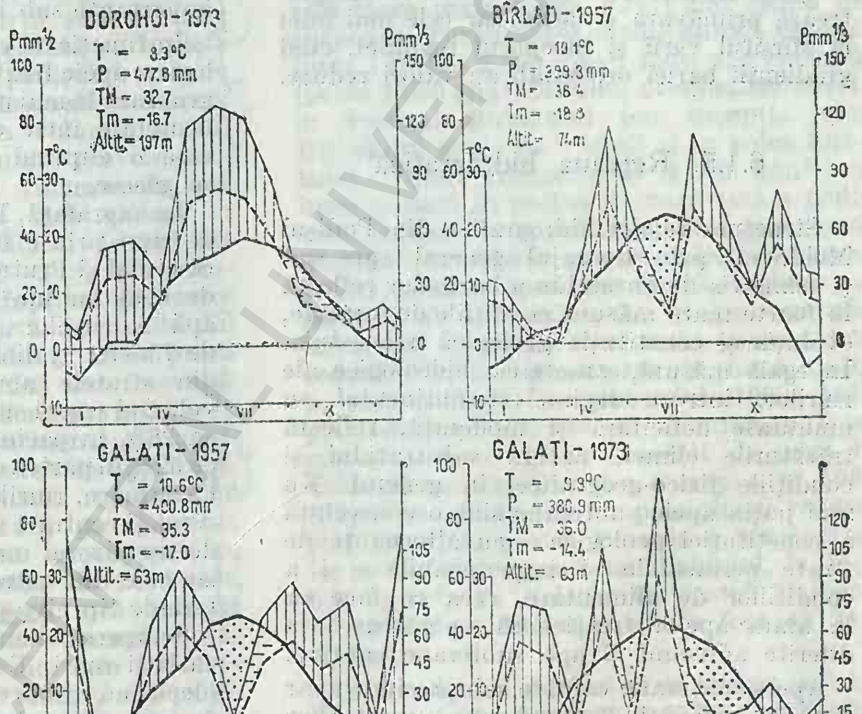

Fig. 146. Climograme caracteristice. T — temperatura medie anuală; P — precipitații medii anuale; TM — temperatura maximă anuală; Tm — temperatura minimă anuală; *1*, temperatura medie lunară; *2*, precipitațiile medii lunare la scara 1/2; *3*, precipitațiile medii lunare la scara 1/3; *4*, perioade umede; *5*, perioade uscate; *6*, perioade secetoase.

Cantitățile maxime de precipitații căzute în timp de 24 de ore au depășit, în frecvente cazuri, media lunii în care s-au produs (peste 100 mm, de exemplu, la Săveni, Frumușica, Iași, Podu Iloaiei, Filipeni).

În sezonul cald (aprilie – octombrie) cad peste 60% din precipitațiile anuale, tot acuma înregistrîndu-se și cel mai mare număr de zile cu ploaie (în mai – iulie, 10 – 15 zile lunar). În regiunile înalte ale podișului este asigurată umezeala necesară dezvoltării normale a plantelor, în timp ce, în Cîmpia Moldovei și în jumătatea sudică a acestuia se înregistrează un deficit de umiditate care trebuie compensat prin irigații. În genere, perioadele secetoase cele mai numeroase sînt specifice anotimpurilor de primăvară, toamnă, iarnă, deși sînt numeroase cazuri, cînd și în timpul verii, sînt perioade fără precipitații măsurabile și deci utile plantelor (fig. 146).

Deoarece distribuția numărului mediu lunar și anual al zilelor cu ninsoare și strat de zăpadă este în strînsă corelație cu latitudinea și altitudinea, cel mai mare număr mediu anual al zilelor cu ninsoare (43 – 47) și cu strat de zăpadă (peste 75), ca și cea mai mare grosime medie a acestuia (peste 25 cm) se înregistrează în regiunile înalte din

nord-vest, după care urmează cele din părțile central-estică și sudică.

În Podișul Moldovei sînt dominante vînturile de nord-vest și cele de sud-est, pentru jumătatea nordică și pentru estul părții centrale, direcții determinate, în bună parte, de orientarea interfluviilor și a văilor adiacente. În restul teritoriului sînt dominante vînturile pe direcțiile nord-sud și nord-est — sud-vest. Cea mai mare frecvență o au vînturile de nord-vest, iar cea mai redusă cele din direcțiile de vest și sud-vest.

Valorile vitezei vîntului sînt mai mari în regiunile podișurilor Sucevei și Bîrladului, unde se mențin între 2.5 și 3 m/s, ca și în sudul podișului ori în Cîmpia Moldovei. În general, cele mai mari viteze se înregistrează primăvara și iarna, iar cele mai mici la sfîrșitul verii și începutul toamnei, cînd gradienții barici orizontali au valori reduse.

6.1.5. Rețeaua hidrografică

Structura rețelei hidrografice din Podișul Moldovei, prin drenajul general spre sud și asimetria de ansamblu a bazinelor reflectă în foarte mare măsură condițiile de formare, evoluția și constituția geologică a acestuia. În egală măsură, caracterele hidrologice ale rîurilor, într-un regim est-continental cu umiditate deficitară și moderată, reflectă trăsăturile climei, natura substratului și condițiile fizico-geografice, în general. Nu mai puțin apele subterane sînt o consecință a constituției geologice — cu alternanțe de strate permeabile și impermeabile — și a condițiilor de alimentare, ceea ce face ca în afara apelor freatice să se găsească la diferite adîncimi și ape subterane captive.

Apele subterane captive sub presiune apar datorită înclinării spre sud-est a suporturilor impermeabile pe care se sprijină. Alimentarea acestora se face din surse superficiale prin capetele de strat intersectate de suprafața topografică. Cele mai importante ape de adîncime sub presiune sînt cuprinse în formațiuni presiluriene, siluriene și neogene. În general, ele au un grad ridicat de mineralizare, fiind clorosodice, sulfuroase, bromo-iodurate, calcice.

Apele subterane captive lipsite de presiune sînt acumulate în depozitele nisipoase intercalate între stratele argilo-marnoase sarmatice și pliocene. Fiind deschise, ele au o zonă de alimentare, prin capătul ridicat și una de drenare, prin capătul coborît; se alimentează din precipitații și din apele freatice iar la rîndul lor alimentează stratele freatice și chiar rîurile. Ele au un grad de mineralizare ridicat și sînt curative: apele sulfatate, magneziene-sodice de la Breazu-Iași (formate în nisipuri sarmatice) cu peste 10 g/l săruri (cu 6,3 g/l SO_4); apele bicarbonatate, calcice, magneziene, sulfuroase, sodice, sulfatate, cu mineralizare de 2,6 g/l, din nisipurile sarmatice de la Strunga, la care se alătură cele de la Drînceni care apar la zi, ca izvoare clorosodice sulfuroase cu o mineralizare de 7,5 g/l.

Apele freatice sînt acumulate în depozite cuaternare, iar volumul lor suportă variații importante sub influența elementelor climei.

În funcție de condițiile morfologice și litologice, apele freatice din Podișul Moldovei se grupează în mai multe unități hidrogeologice, deosebite între ele prin rezerva de apă pe care o cuprind și prin adîncimea la care se găsesc.

La suprafață, Podișul Moldovei este drenat de rîuri prinse în sistemele hidrografice ale Siretului și Prutului, avînd o densitate medie de 0,45 km/km². Sursele de alimentare cu apă a rîurilor sînt formate în proporție de 75—90 % din precipitații și de 10—25% din stratele acvifere subterane. Față de volumul sursei superficiale, zăpezile participă cu 28% în partea de nord-vest a podișului, cu 52% în partea de sud, iar ploile cu 42—48%. Ca urmare, rîurile din părțile de vest, nord-vest și centrală ale podișului au alimentare de tip pluvial moderat și subteran moderat, iar cele din extremitatea sudică au alimentare de tip nivo-pluvial și subteran moderat.

Scurgerea lichidă teritorial înregistrează variații mari. Este mai mare de 2 l/s.km² (depășind frecvent 3 l/s.km²) în partea de vest și centrală a podișului și coboară sub 1 l/s.km² în cea de est și de sud. Coeficientul scurgerii este mai ridicat (peste 0,20) pentru rîurile din partea de vest și centrală a podișului și se reduce (sub 0,10) spre est și sud prin creșterea gradului de permeabilitate a rocilor.

Din analiza bilanțului se observă că în ariile cu precipitații puține umezirea totală a solului este redusă. Componentele umezirii solului arată că peste 85% din umezeală se reîntorc în atmosferă, prin evapotranspirație, iar 15% contribuie la alimentarea apelor subterane. Față de alte regiuni ale țării,

în Podişul Moldovei evapotranspiraţia este relativ mică, dar în raport cu cantitatea de precipitaţii căzută aici ea reprezintă foarte mult (peste 70%).

Variaţia scurgerii în timpul anului depinde de cantitatea şi calitatea surselor de alimentare. Astfel, iarna, datorită stărilor de vreme, în formarea scurgerii lichide predomină alimentarea din surse subterane. Din volumul anual proporţia scurgerii în acest anotimp creşte cu suprafaţa bazinelor şi cu reducerea latitudinii, oscilînd între 9 şi 16% în nordul podişului şi depăşeşte 20% în partea de sud.

Primăvara, scurgerea lichidă depăşeşte de 3–4 ori pe cea înregistrată iarna, cu excepţia extremităţii de nord-vest a podişului, unde topirea zăpezii se produce cu întîrziere, precum şi a părţii sudice, unde o mare parte din zăpada căzută se topeşte în sezonul rece. În restul podişului se înregistrează scurgerea anotimpuală maximă, reprezentînd 40–50% din volumul anual. Vara, prin plasarea maximului pluviometric la începutul anotimpului, volumul de apă transportat de rîuri este încă ridicat în părţile de nord-est, centrală şi de sud ale podişului, reprezentînd 20–30% din volumul anual. În acest anotimp, cel mai mare volum de apă se transportă de rîurile din nord-vestul Podişului Moldovei, unde precipitaţiile de convecţie termică sînt frecvente şi abundente (depăşind uneori 30 mm/24 ore). În anotimpul de toamnă alimentarea superficială fiind redusă, cantitatea de apă transportată de rîuri este mică, reprezentînd între 4% pe Sitna şi 16% pe Covurlui. În comparaţie cu celelalte anotimpuri, cu excepţia rîurilor din partea de nord-vest, unde scurgerea lichidă este încă ridicată (reprezentînd 13–15% din volumul anual), acum se înregistrează şi aici cele trei faze caracteristice ape mari, viituri, ape mici.

Temperatura medie anuală a apei este foarte apropiată de cea a aerului, marcînd o scădere de la sud şi est spre nord şi vest. S-au înregistrat 10.7°C pe Prut la postul Oancea şi 8.1°C pe Siret la postul Siret, 9.7°C pe Bahlui la Iaşi şi 8.2°C pe Soloneţ la Părhăuţi.

Temperatura medie lunară cea mai coborîtă se înregistrează în ianuarie, la rîurile din bazinul Siretului şi în februarie la rîurile din bazinul Prutului; aceasta este de 0°C în ianuarie şi de 0.3°C în februarie pe Suceava la Iţcani şi, respectiv, de 0.2°C şi 0.3°C pe Berheci la Feldioara; pentru acelaşi interval de timp temperatura medie este de 0.2°C în ianuarie şi de 0°C în februarie pe Başeu la Săveni şi de 0.4°C şi 0.2°C pe Prut la Oancea. În luna iulie se înregistrează temperatura medie cea mai ridicată, cu diferenţe valorice impuse de altitudine şi latitudine: pe Suceava la Iţcani sînt 17.5°C, pe Siret la Răcătău 20.4°C, pe Bahlui la Iaşi 21.2°C, iar pe Prut la postul Oancea 23.8°C. Temperatura maximă absolută a apei este, în general, mai coborîtă pe rîurile din bazinul Siretului (28°C pe Suceava la Iţcani, în august 1962 şi de 27,4°C pe Moldova la Roman, în august 1961) şi este mai ridicată în bazinul Prutului (30°C pe Bahlui la Iaşi, în iulie 1958).

Scurgerea solidă se înfăptuieşte în cea mai mare parte (circa 95%) sub formă de suspensii. Turbiditatea medie anuală variază între 1 000 şi 2 500 g/m³. Este mai ridicată (peste 2 000 g/m³) în sudul Cîmpiei Moldovei, în Podişul Bîrladului (cu excepţia văii Bîrladului avale de Vaslui) şi în valea Siretului. Valori reduse (sub 1 000 g/m³) se înregistrează în partea de nord-vest a podişului, unde, în constituţia litologică, predomină materialele grosiere. De asemenea, valori reduse apar în cursul mijlociu şi inferior al Bîrladului, ca şi pe cursurile inferioare ale afluenţilor, unde panta foarte redusă permite decantarea în bună parte a suspensiilor. În intervalul 1969–1972 pluviozitatea ridicată a determinat înregistrarea unor valori deosebit de mari în volumul suspensiilor. De exemplu, în 1969 (după un şir de ani cu precipitaţii reduse) rîul Rîşca, la postul Boroaia a transportat în medie 10,7 kg/m³, iar Bahluiul, la Iaşi, 5,8 kg/m³. Pe Zeletin la postul Galbeni, în 1972, turbiditatea medie a fost de 24,2 kg/m³.

Mineralizarea, depinzînd de scurgerea lichidă, înregistrează ca şi aceasta, o variaţie în raport cu altitudinea. Ca urmare, cele mai reduse valori (circa 500 mg/l) sînt caracteristice rîurilor din Podişul Sucevei, Podişul Central Moldovenesc şi din partea înaltă a Colinelor Tutovei, respectiv acolo unde scurgerea specifică lichidă depăşeşte 3 l/s km². Mineralizarea creşte spre estul şi sudul podişului, acolo unde precipitaţiile sînt mai puţine (de circa 500 mm/an), iar scurgerea lichidă este redusă (sub 1 l/s.km²). Se ajunge, astfel, la peste 1 000 mg/l în partea de sud-est a Podişului Bîrlad şi la

55 — c. 674

peste 1 500 mg/l în sud-estul Cîmpiei Moldovei.

În timp, mineralizarea apei rîurilor a înregistrat fluctuații importante în funcție de regimul scurgerii lichide, fiind redusă la ape mari și deosebit de ridicată în timpul apelor mici. De exemplu, mineralizarea apei rîului Bahlui, la postul Iași, a oscilat între 486 mg/l (28.IV. 1961) și 3 530 mg/l (4.XI. 1963), iar pe Elan, la postul Țupilați, a variat între 411 mg/l (la 31.VII.1963) și 1 712 mg/l (25.III. 1961).

Rîurile din cea mai mare parte a Podișului Moldovei au ape bicarbonatate. Pe unele rîuri din Podișul Sucevei apele sînt bogate în cloruri și sulfați (Sucevița, Soloneț, Soica), dar fără a modifica caracteristica chimică a rîului Suceava. Rîurile din jumătatea de est a Cîmpiei Moldovei sînt sulfatate, iar cele din Cîmpia Fălciului sînt mixte cu predominarea sulfatului.

Duritatea apelor din rîuri variază, în general, între 8° dhG și 25° dhG. Cele mai reduse valori, sub 16° dhG, sînt caracteristice rîurilor din partea înaltă a podișului, cu altitudini peste 500 m și cu pante accentuate, unde se face un drenaj rapid. Cele mai mari valori, peste 25° dhG, sînt specifice rîurilor din estul Cîmpiei Moldovei, din Cîmpia Fălciului și din partea de nord a Podișului Covurlui, unde apele au un grad ridicat de mineralizare.

Caracterele morfolitologice ale Podișului Moldovei au fost favorabile formării lacurilor (naturale și artificiale), determinînd apariția mai multor tipuri genetice (de tasare, de baraj natural, de albie majoră etc.).

Lacurile de tasare pe loess s-au format pe interfluvii aflate, în general, la înălțimi mai mari de 150 m. Aceste lacuri au o formă circulară sau ușor alungită, au suprafețe reduse (cîțiva zeci de m²), sînt puțin adînci (frecvente sub 1 m), adesea sînt invadate de vegetație higrofilă și sînt alimentate în principal din precipitații. După perioade îndelungate lipsite de alimentare superficială multe se usucă. Astfel de lacuri se întîlnesc în tot Podișul Moldovei unde, în luturile loessoide, se găsesc intercalații argiloase. Ele au o frecvență mai mare pe interfluviile Cîmpiei Moldovei (de exemplu, Balta lui Ciocan, Balta Arsă, Balta Roșie etc.).

Lacurile de baraj natural se întîlnesc mai frecvent pe versanții cu deplasări în masă, în spatele valurilor de alunecare. De cele mai multe ori aceste lacuri au o formă alungită și adîncimi reduse (sub 1 m). Se alimentează atît din precipitațiile căzute direct sau drenate de rețeaua torențială, cît și din apele subterane, ceea ce le asigură o durată mare. În Podișul Moldovei acest tip de lac este frecvent dar, prin volumul redus de apă pe care îl conțin, prezintă importanță cu totul locală. Sînt rare cazurile în care valurile de alunecare barează firul văii (cum este, de exemplu, Iazul lui Dumnezeu din valea Miletinului) sau în care un val de alunecare se alătură unui con de dejecție, formînd împreună un baraj natural (de exemplu, iazul Mînzului de pe rîul Morișca, cuprins în bazinul Sitnei).

Lacurile de albie majoră (bălțile), localizate între denivelările dintre grinduri și versant, se alimentează din surse de suprafață (rîuri și precipitații) și din surse subterane (din stratul acvifer de versant). Aceste lacuri au suprafețe mari (de zeci și sute de hectare), dar au adîncimi mici, sub 1 m, mai rar peste 2 m. Tot în albiile majore se întîlnesc și lacuri de meandru cu formă liniară, de semilună sau de potcoavă. Sînt înguste și relativ adînci (circa 2 m). Deoarece la nivele medii rîul mai păstrează legătura cu brațul părăsit, lacurile respective, în general, au apă permanent.

Ultimele două categorii de lacuri se întîlnesc frecvent în luncile Prutului (Balta Popii, Balta Lată, Balta Cărășelu, Balta Probota, Balta Cilibiu, Balta Golăești etc.), Jijiei (Balta de la Vlădeni-Larga), Bîrladului (bălțile de la Crasna, Frunzeasca, Trestiana) etc.

Eleșteele sînt specifice cu deosebire în Podișul Sucevei. În general ele se formează în preajma izvoarelor, pe versanți sau la baza acestora, primind apă și din precipitații. Apa lor se folosește la irigarea culturilor de legume și în piscicultură. Cînd sînt localizate în apropierea iazurilor sînt folosite pentru reproducerea peștilor și creșterea puietului. Renumite în acest sens sînt eleșteele din Depresiunea Rădăuți.

Lacurile de baraj antropic sau iazurile constituie tipul cu frecvența cea mai mare. Adîncimea maximă este de 2—5 m, iar adîncimea medie de 1,5—2 m. Din această categorie sînt de amintit iazurile Horodnic (în bazinul Pozenului), Dornești (în valea Negostinei), Șerbănești (în bazinul Hătnuței), Dragomirna (pe rîul Dragomirna), iazurile de la Fălticeni (pe Șomuzul Mare), Hăbășești

(de la Miclăușeni), Solești (în bazinul Vasluiului), Pușcași (în bazinul Racovei).

Cele mai favorabile condiții fizico-geografice pentru această categorie de lacuri se întîlnesc în Cîmpia Moldovei, unde au și densitatea cea mai mare. Mai cunoscute sînt iazurile Sulița-Drăcșani (pe Sitna), Podu Iloaiei (pe Bahluieț), Ciurbești (în bazinul Nicolinei), Negreni, Tătărășeni, Hănești (în bazinul Bașeului), Gropnița (pe Jijioara) etc.

6.1.6. Vegetația și fauna

Floristic și geobotanic, Podișul Moldovei aparține regiunii euro-siberiene, iar în cuprinsul lui se interferă, prin părțile lor periferice, provinciile central-europeană (Al. Borza și colab., 1960) sau dacică (Tr. Săvulescu, 1940) și balcano-moesică (Al. Borza) sau sarmato-pontică (Tr. Săvulescu). Provincia central-europeană est-carpatică, cu specific predominant forestier, are cea mai mare extindere, ocupînd toată partea centrală și nord-vestică a podișului, în timp ce provincia sarmato-pontică, cu peisaj silvostepic și stepic, este localizată în părțile mai joase din estul și sud-estul acestei unități. Aspectul actual, atît de variat al vegetației spontane, ca și bogăția și coabitarea elementelor floristice de origini atît de diferite (central-europene, estice și sudice — pe fondul celor general europene și euroasiatice), sînt o rezultantă a evoluției pliocen-cuaternare și a poziției de răscruce fitogeografică a podișului. Aceste elemente se asociază în diverse fitocenoze, zonale sau intrazonale, în funcție de preferințele lor ecologice.

Vegetația zonală este reprezentată prin păduri de foioase, asociații de silvostepă și de stepă, dispuse în zone ce se succed, aproximativ în această ordine, de la nord-vest la sud-est, ca o consecință a coborîrii reliefului și a modificării climatului în aceeași direcție. Limitele dintre zone sînt sinuoase, datorită pătrunderii adînci a văilor în podiș și netranșante, din cauza tranzițiilor difuze și modificărilor antropice.

Zona (etajul) de pădure este în continuare directă cu cea din Carpații Orientali și Subcarpații din vestul podișului, cu care are strînse filiații singenetice și întrepătrunderi de elemente, mai ales în zona de contact. Fitoclimatic, această zonă ocupă peste 50% din suprafața podișului, respectiv părțile nord-vestică și centrală, corespunzătoare treptei celei mai înalte, cu climat mai umed și mai răcoros și cu soluri argiloiluviale. Față de codrii cei vechi, care acopereau cea mai mare suprafață a acestei zone, pădurile actuale nu totalizează mai mult de 15—20%, fiind înlocuite cu pajiști (15—20%) și, îndeosebi, terenuri arabile (60—70%). În acest spațiu se pot distinge trei subetaje.

Subetajul de fag—conifere, extins pe culmile piemontane de 500—600 m de la extremitatea nord-vestică a podișului, este reprezentat prin fragmente de păduri, formate din fag (*Fagus silvatica*) asociat cu molid (*Picea abies*) și brad (*Abies alba*), la care se mai adaugă carpenul (*Carpinus betulus*), gorunul (*Quercus petraea*), ulmul de munte (*Ulmus montana*), paltinul (*Acer pseudoplatanus*) ș.a. Pajiștile sînt dominate de asociații de iarba vîntului (*Agrostis tenuis*) și chiar de păiuș roșu (*Festuca rubra*).

Subetajul fagului, situat în continuare mai spre sud-est, la 400—500 m altitudine, cuprinde făgete și păduri de fag în amestec cu gorun, carpen, paltin, arțar (*Acer platanoides*), tei pucios (*Tilia cordata*), ulm (*Ulmus montana, U. foliacea*), frasin (*Fraxinus excelsior*) etc. Pajiștile prezintă asociații mai variate, formate din păiușcă (*Agrostis tenuis*), pieptănăriță (*Cynosurus cristatus*), păiuș (*Festuca pratensis*), timoftică (*Phleum pratensis*) ș.a.

Subetajul cvercineelor, corespunzător reliefului între 250 și 400 m, este cel mai extins și caracteristic pentru peisajul forestier al Podișului Moldovei. În afara stejarului (*Quercus robur*) și gorunului (*Q. petraea*), care sînt esențe dominante în majoritatea arboretelor (pe alocuri formînd chiar arborete pure), participă frecvent carpenul, teiul, frasinul, arțarul, jugastrul (*Acer campestre*), gladeșul (*A. tataricum*), ulmul de cîmp (*Ulmus foliacea*) ș.a. La altitudini mai mari se amestecă și fagul cu însoțitorii săi, iar spre limita inferioară și pe expoziții mai favorabile se insinuează diverse esențe termofile. Pajiștile sînt formate preponderent din asociații mezo-xerofite de păiuș (*Festuca valesiaca* și *F. sulcata*), firuță (*Poa pratensis*), iar pe pantele degradate prin pășunat și eroziune se instalează asociații de bărboasă (*Botriochloa ischaemum*), păiuș (*Festuca pseudovina*), firuța cu bulb (*Poa bulbosa*), pirul gros (*Cynodon dactylon*) ș.a.

După frecvenţa stejarului şi gorunului, ca şi a unora din însoţitoarele lor obişnuite, se disting două areale cu caractere diferite. Un a r e a l   n o r d i c, ce corespunde Podişului Sucevei, caracterizat prin răspîndirea largă a stejarului (*Quercus robur*), în arborete pure sau în amestec cu alte esenţe, între care teiul pucios (*Tilia cordata*) se impune ca element de facies specific, iar elementele termofile lipsesc. Prezenţa masivă sau dominantă a stejarului are o explicaţie fitoistorică (se pune problema remanenţei sale din „optimul climatic" postglaciar) şi edafică (fiind favorizat faţă de gorun de către substratul marno-argilelor sarmaţiene).

Cel de-al doilea a r e a l,   s u d i c, corespunde Colinelor Tutovei şi Dealurilor Fălciului; nota specifică o dă prezenţa gorunului (*Quercus petraea*), mai rar în arborete pure şi frecvent în amestec cu celelalte esenţe, inclusiv cu gorunii sudici (*Q. dalechampii*, *Q. polycarpa*) — apoi a teiului argintiu (*Tilia tomentosa*) şi, sporadic, spre periferia sud-estică, a esenţelor termofile pătrunse din silvostepa vecină. Prezenţa gorunului în mai toate silvocenozele de aici se explică prin revenirea din refugiile sudice odată cu încălzirea climatului postglaciar, favorizat fiind în faţa concurenţilor de substratul predominant nisipos al sedimentelor pliocene.

Zona (etajul) de silvostepă apare sub forma unei benzi de lăţimi diferite pe dealurile şi colinele din estul şi sud-estul podişului, cu altitudini în jur de 250 m. Ea corespunde climatului de un continentalism accentuat şi substratului pedologic reprezentat, mai ales, prin cernoziomuri cambice. Peisajul natural de pajişti şi pădurici se păstrează numai pe suprafeţe reduse şi adesea intens modificate de om, peste 80% fiind transformat în terenuri de cultură.

În cadrul ei se impune o netă separare în două areale. Un a r e a l   n o r d i c, ce corespunde silvostepei din Cîmpia deluroasă a Moldovei, caracterizat prin bogăţia elementelor estice şi prin specificul structural al pîlcurilor de pădure. Acestea din urmă apar ca arborete pure sau, mai ales, ca amestecuri (şleauri) ale aceloraşi arbori ca şi în pădurile învecinate de la vest, esenţele termofile fiind absente (sau cu totul sporadice în sud-est). Arbuştii au o frecvenţă apreciabilă, mai ales spre periferia pădurilor. Pe lîngă cei specifici zonei forestiere vecine — corn (*Cornus mas*), sînger (*C. sanguinea*), clocotiş (*Staphylea pinnata*), vonicer (*Evonymus europaea*), lemn rîios (*E. verrucosa*), verigar (*Rhamnus cathartica*), alun (*Corylus avellana*), porumbar (*Prunus spinosa*), măcieş (*Rosa canina*), păducel (*Crataegus monogyna*), soc (*Sambucus nigra*) —, în partea sud-estică se asociază arbuşti est-continentali — voniceriul pitic (*Evonymus nana*), migdal pitic (*Amygdalus nana*), cireş pitic (*Cerasus fruticosa*) — şi sudici : scumpia (*Cotinus coggygria*), verigariul (*Rhamnus tinctoria*). Pajiştile (în special păşuni) sînt formate din asociaţii de păiuş (*Festuca valesiaca*) şi, mai rar, de colilie (*Stipa lessingiana*, *S. capillata*).

A r e a l u l   s u d i c cuprinde părţi importante din Cîmpia colinară a Fălciului şi Podişul Covurluiului, ambii versanţi ai văii Bîrladului în avale de Crasna, sud-estul Colinelor Tutovei şi are caracteristic prezenţa relativ bogată a esenţelor termofile în componenţa pîlcurilor de pădure şi a speciilor pontice în alcătuirea pajiştilor. Esenţele termofile — stejarul pufos (*Quercus pubescens*), stejarul brumăriu (*Q. pedunculiflora*), mai rar gîrniţa (*Q. frainetto*) — formează arborete pure sau participă, împreună cu celelalte esenţe din pădurile vecine, la formarea şleaurilor de silvostepă de pe versanţii sudici şi sud-estici. O frecvenţă mai redusă au scumpia (*Cotinus coggygria*), cărpiniţa (*Carpinus orientalis*), verigariul (*Rhamnus tinctoria*), mojdreanul (*Fraxinus ornus*).

Zona (etajul) de stepă ocupă suprafeţe mult mai restrînse. În accepţia ei tipică o întîlnim numai în jumătatea sudică a Cîmpiei Covurluiului (la sud de linia Vameş — Fîntînele — Vînători), unde condiţiile de climă şi cernoziomurile îi justifică existenţa. Condiţii pedoclimatice apropiate şi vegetaţia stepică apar în insule şi pe versanţii însoriţi din zona de silvostepă sau sub formă de fîşii în lungul văilor din sudul şi estul podişului, ca cel mai coborît etaj de vegetaţie din cadrul acestuia. Vegetaţia spontană de stepă se întîlneşte numai în puţinele păşuni care se păstrează, sărăcite, însă, în specii prin degradare şi ruderalizare. Pe păşunile mai puţin degradate întîlnim asociaţii de colilie (*Stipa lessingiana*, *S. joannis*, *S. pulcherrima*), negară (*S. capillata*), păiuş (*Festuca valesiaca*, *F. pseudovina*, *F. sulcata*), pir (*Agropyrum cristatum*, *A. intermedium*).

Vegetația intrazonală se diferențiază, conform condițiilor speciale locale, în vegetația luncilor, mlaștinilor și sărăturilor.

Vegetația luncilor este foarte variată. Făcînd abstracție de microformele pozitive (grinduri, terase de luncă etc.) cu vegetație zonală sau de tranziție spre aceasta, precum și de microforme negative (microdepresiuni, cursuri și meandre părăsite) cu vegetație de mlaștină sau de sărătură — pe cea mai mare parte a luncilor se dezvoltă o vegetație de pajiști mezofile (inclusiv mezoxerofile și mezo-higrofile) și, local, arborete specifice. Pajiștile sînt alcătuite predominant din graminee, la care se adaugă leguminoase (în special *Trifolium repens*) și diverse alte dicotiledonate. Vegetația lemnoasă este formată, cel mai adesea, din esențe slabe, grupate în sălcișuri, răchitișuri, plopișuri și aninișuri, sau în arborete de amestec ale acestor specii. În sectoarele mai puțin umede ale luncilor podișului, esențele moi se amestecă cu cele tari (îndeosebi stejar, ulm, frasin), acestea din urmă putînd forma chiar arborete pure.

Vegetația mlaștinilor are apariții insulare, frecvente pe lunci, rare pe versanți și accidentale pe unele interfluvii, iar vegetația sărăturilor apare tot sub formă de petice, insulare sau bandiforme, mai frecvente în luncile Prutului, Bîrladului și afluenților principali (Bașeu, Jijia, Bahlui, Sărata, Crasna, Tutova), mai rare pe versanții dealurilor din Cîmpia Moldovei, acolo unde sînt intersectate intercalațiile de marne salinizate ale sarmațianului. Între halofitele mai obișnuite sînt menționate: *Camphorosma annua*, *Salicornia herbacea*, *Suaeda maritima*, *Artemisia salina*, *Aster tripolium*, *Statice gmelini*, *Kochia prostrata*, *Petrosimonia triandra*, *Taraxacum bessarabicum*, *Puccinellia distans*, *Juncus gerardi*, *Leuzea salina* ș.a.

Pădurile și pajiștile, care mai acoperă în prezent doar ceva peste 30% din suprafața podișului, constituie încă importante resurse economice, îndeosebi acolo unde sînt întreținute și exploatate rațional. Pădurile, în majoritatea lor din clase mijlocii și superioare de producție, furnizează cantități importante de material lemnos pentru industrie, construcții și alte sectoare ale economiei, substanțe colorante și tanante, fructe, plante melifere și medicinale etc. Pajiștile naturale, cu o producție de 3 000—6 000 kg/ha pentru pășuni și 8 000—12 000 kg/ha pentru fînețe, sînt încă departe de potențialul pedoclimatic și de necesitățile dezvoltării sectorului zootehnic. Prin măsuri corespunzătoare de întreținere, fertilizare, ameliorare, raționalizare a pășunatului, se poate ajunge la o evidentă îmbunătățire calitativă și la dublarea sau chiar triplarea producției medii — așa cum au demonstrat stațiunile experimentale de la Perieni-Bîrlad, Podu Iloaiei, Suceava etc. Acolo unde pădurile și pajiștile au fost menținute, eroziunea solului și degradările de teren au fost frînate. Dezechilibrele la care s-a ajuns în multe părți ale podișului au avut ca principal punct de plecare intervenția nerațională a omului prin defrișări masive de păduri și deștelenirea exagerată a pajiștilor. Aceste acțiuni au declanșat reacții negative în lanț asupra calității celorlalți componenți ai mediului natural, manifestate prin eroziune intensă și degradări de teren, continentalizarea accentuată a climatului, împuținarea alarmantă a faunei, reducerea debitului apelor freatice și regimul capricios al celor de suprafață. Eforturile deosebite ce se fac în prezent, de mărire a suprafețelor forestiere (îndeosebi prin împădurirea versanților degradați), de întreținere și exploatare rațională a pădurilor și pajiștilor, de mai bună gospodărire a apelor și solurilor, au în vedere refacerea echilibrului natural, conservarea și valorificarea rațională a mediului înconjurător.

Fauna terestră din Podișul Moldovei este cea specifică zonelor de vegetație (forestieră, silvostepă, stepă), cu mențiunea că ea și-a restrîns mult arealul și numărul, din cauza accentuatei reduceri și degradării formațiunilor vegetale cu care formează biocenoze și că amestecurile interzonale de faună sînt mult mai frecvente, datorită mobilității și spectrului ecologic mai larg al componentelor sale.

Fauna pădurilor de foioase este reprezentată în primul rînd prin cervide — căprioara (*Capreolus capreolus*), cerbul carpatin (*Cervus elaphus*), mai puțin cerbul lopătar (*Dama dama*); suide — porcul mistreț (*Sus scrofa*); canide — lupul (*Canis lupus*), vulpea (*Canis vulpes*), cîinele enot (*Nyctereutes procyonoides*), venit din colonizările făcute în Ucraina; mustelide — nevăstuica (*Mustella nivalis*), hermelina (*M. erminea*), dihorul (*M. putorius*), jderul de piatră (*Martes foina*), jderul de copac (*M. martes*), bursucul (*Meles meles*); felide — pisica sălbatică (*Felis silvestris*) și rozătoare. Este o mare bogăție de păsări: picide — ciocăni-

toarele *(Dendrocopos majos, D. medius, D. minor)* și gheonoaiele *(Picus viridis, P. canus, Dryocopus martius)* și apoi strigide (răpitoare de noapte), paridele, columbidele și falconiformele. Sitarul *(Scolopax rusticola)* este pasăre de pasaj, iar fazanul *(Phasianus colchicus)*, colonizat. Cu o frecvență apreciabilă întîlnim: cucul *(Cuculus canorus)*, pupăza *(Upupa epops)*, dumbrăveanca *(Coracias garrulus)*, graurul *(Sturnus vulgaris)*, grangurul *(Oriolus oriolus)*, presurile *(Emberiza calandra, E. hortulana, E. citrinella)*, lipitoarea *(Caprimulgus europaeus)*, cojoaica *(Certhia familiaris)*, țicleanul *(Sitta europaea)*, mătăsarul *(Bombycilla garrulus)* etc. Reptilele au puține specii caracteristice acestei regiuni, iar amfibiile ce populează ochiurile mlăștinoase-băltoase sînt mult mai numeroase. Mai rar, prin pădurile de fag îndeosebi, întîlnim și salamandra *(Salamandra salamandra)*. În nord-vestul podișului sînt semnalate unele elemente caracteristice regiunilor submontane și montane: broasca de mlaștini *(Rana arvalis)*, broasca de pădure *(R. temporaria)* și broasca rîioasă brună *(Bufo bufo)*, iar în vecinătatea silvostepei pătrunde și broasca brună de pămînt *(Pelobates fuscus)*.

Fauna silvostepei și stepei este mai săracă decît a pădurilor, ea avînd cel mai mult de suferit de pe urma activităților umane. Mamiferele cele mai reprezentative sînt din grupul rozătoarelor: popîndăul *(Citellus citellus)*, cățelul pămîntului *(Spalax leucodon)*, șoarecii *(Microtus arvalis, Micromys minutus, Mus musculus, Apodemus agrarius, Sicista subtilis)*, hîrciogul *(Cricetus cricetus)*, iepurele *(Lepus europaeus)* etc., multe din ele constituind hrana preferată a mustelidelor (dihorul, nevăstuica). Lor li se alătură și unele mamifere caracteristice zonei silvestre vecine (căprioara, mistrețul, vulpea, lupul, bursucul), iar în sudul extrem al podișului își face uneori apariția șacalul *(Canis aureus)*. Păsările specifice sînt prepelița sau pitpalacul *(Coturnix coturnix)*, potîrnichea *(Perdix perdix)* și, sporadic, în sud-estul podișului, spurcaciul *(Otis tetrax)*. În sudul Moldovei au pătruns și unele reptile stepice est-europene: șarpele rău *(Coluber jugularis)*, șopîrla de stepă *(Lacerta taurica)*, iar dintre amfibii broasca verde de pămînt *(Pelobates syriacus)*, element est-mediteranean.

Dintre mamiferele acvatice din apele stagnante, comune sînt șobolanul de apă *(Arvicola terrestris)* și chițcanul *(Neomys fodiens)*, la care se adaugă bizamul *(Ondatra zibethica)*, pătruns recent în mlaștinile și bălțile din estul podișului, și vidra *(Lutra lutra)* pe cale de dispariție. Avifauna biotopurilor acvatice este încă numeroasă și variată. Cel mai bine reprezentate sînt anseriformele (prin rațele și gîștele sălbatice), rallidele (lișița, găinușa de baltă, cristeii etc.), charadriiformele (prundărașul, becaținele, sitarul, nagîțul etc.), ciconiiformele (stîrci, berze, mai rar egrete) etc. Acestora li se adaugă, ca oaspeți de vară: pescărușul albastru *(Alcedo atthis)*, lăcarii *(Acrocephalus arundinaceus, A. palustris)*, lăstunul de mal *(Riparia riparia)*, iar ca oaspeți de iarnă: cufundacii *(Gavia arctica, G. stellata)*, ferestrașul *(Mergus albellus)*. Între păsările de pradă mai comune sînt: heretele de stuf *(Circus aeruginosus)*, vulturul pescar *(Pandion haliaëtus)*, codalbul *(Haliaëtus albicilla)*, acvila țipătoare *(Aquila pomarina)*, șoimul dunărean *(Falco cherrug)* ș.a.

Ihtiofauna, relativ bogată și variată, este distribuită în zone, ce pot fi urmărite de la nord-vestul spre sud-estul podișului și în lungul rîurilor care-l străbat: *zona păstrăvului*, limitată la cîteva pîraie mici de la extremitatea nord-vestică, reprezentată prin păstrăv *(Salmo trutta fario)*, zglăvoc *(Cottus gobio)*, boiștean *(Phoxinus phoxinus)*, grindel *(Noemacheilus barbatulus)* — relict glaciar; *zona lipanului și moioagei*, corespunzătoare părții vestice a Podișului Sucevei, caracterizată prin prezența lipanului *(Thymallus thymallus)* și mrenei vinete sau moioagei *(Barbus meridionalis)*, în asociere cu specii coborîte din zona păstrăvului și cu unele specii ale zonei scobarului; *zona scobarului* include cursurile inferioare ale Sucevei, Moldovei și Bistriței, cursul Siretului de la graniță pînă spre Adjud și al Prutului pînă în amunte de gura Jijiei, fiind reprezentată prin scobar *(Chondrostoma nasus)*, însoțit cu cleanul *(Leuciscus cephalus)*, mreana *(Barbus barbus)*, moioaga, lipanul, porcușorul comun *(Gobio gobio)*, morunașul *(Vimba vimba)*, obletul *(Alburnus alburnus)* etc; *zona mrenei*, specifică sectoarelor nisipoase de pe cursul inferior al Siretului și Prutului, în care se întîlnește un amestec variat de mreană *(Barbus barbus)*, somn *(Silurus glanis)*, plevușcă *(Leucaspius delineatus)* și diverși reprezentanți ai zonelor scobarului, cleanului și păstrăvului; *zona cleanului* corespunde cursurilor superioare

și mijlocii ale rîurilor din părțile estică și centrală ale podișului (Cîmpia Moldovei și Podișul Bîrladului), unde cleanul *(Leuciscus cephalus)* se asociază cu scobarul, mreana, bibanul și alți pești din zonele acestora; *zona bibanului*, o continuare spre sud-est a celei precedente (îndeosebi pe cursurile inferioare ale Jijiei și Bahluiului), în care bibanul *(Perca fluviatilis)* este însoțit de clean, obleț, mreană etc., crap și asociații acestuia; *zona crapului* este caracteristică cursurilor terminale ale rîurilor (Prut, Siret, Bîrlad, Dunăre) și bălților adiacente din extremitatea sud-estică a podișului. Specia dominantă și cu cea mai mare importanță economică este crapul *(Cyprinus carpio)*, asociat cu șalăul *(Lucioperca lucioperca)*, știuca *(Exos lucius)*, somnul *(Silurus glanis)*, plătica *(Abramis brama)*, văduvița *(Leuciscus idus)*, zvîrluga *(Cobitis taenia)*, roșioara *(Scardinius erythrophthalmus)*, carasul *(Carassius auratus)*, avatul *(Aspius aspius)*, țiparul *(Misgurnus fossilis)* etc. Peștii din zona crapului pot urca, în proporții tot mai reduse, pînă în zona mrenei (și chiar a scobarului), după cum componenți ai acestor zone coboară pînă aici.

Creșterea densității și intensificarea activității umane au dus și aici la restrîngerea, degradarea sau dispariția mediilor de viață favorabile faunei spontane (păduri, pajiști, mlaștini, bălți), cu efect asupra reducerii numerice și chiar dispariției unor specii, verigi importante în echilibrul geosistemic. Au dispărut astfel bourul *(Bos primigenius)*, castorul *(Castor fiber)*, antilopa *(Antilopa saiga)*, dropia *(Otis tarda)*. Pe cale de dispariție este spurcaciul *(Otis tetrax)* și au scăzut sub limita echilibrului biologic sau necesarului economic unele mamifere (lupul, vulpea, iepurele, jderul, vidra), păsări (prepelița, potîrnichea, rața, gîsca, lișița, sitarul ș.a.) sau răpitoare (unele falconiforme, strigiforme, paride, silviide, fringilide etc.) ce se hrănesc cu dăunători animali și vegetali.

Importanța științifică deosebită atribuită faunei Podișului Moldovei rezultă din poziția sa zoogeografică, de răscruce a provinciei central-europene (cu faună predominant forestieră) cu cea sarmato-pontică (cu faună predominant stepică), la care se adaugă unele elemente est-mediteraneene și balcanice în partea sa sudică, boreale și relicte glaciare în partea nordică, precum și numeroase specii de pasaj. De aici necesitatea conservării acestui veritabil mozaic faunistic. Prin legislația actuală se reglementează vînatul și pescuitul, se încurajează colonizarea de specii utile, se ocrotesc animalele reduse sub necesitățile de echilibru biologic sau devenite rarități științifice (vidra, spurcaciul, corbul, acvila ș.a.).

6.1.7. Solurile

Trăsătura esențială a învelișului pedologic din Podișul Moldovei o constituie dispoziția zonal-etajată a principalelor tipuri și subtipuri de sol, începînd cu cele mai puțin evoluate din est și sud-est (soluri cernoziomice) spre cele mai evoluate din vest și nord-vest (soluri argilo-iluviale). Prezența insulară sau bandiformă a solurilor intrazonale, condiționate de factorii locali ai solificării, complică, dar nu desființează zonalitatea de bază a fondului pedologic (fig. 147).

Zonele (etajele) de sol corespund la două principale clase de sol: molisoluri (soluri cernoziomice) și argiluvisoluri, dificil de delimitat între ele datorită întrepătrunderilor și faciesurilor de tranziție. Ambele zone prezintă două sau mai multe subzone (subetaje), după tipul de sol predominant.

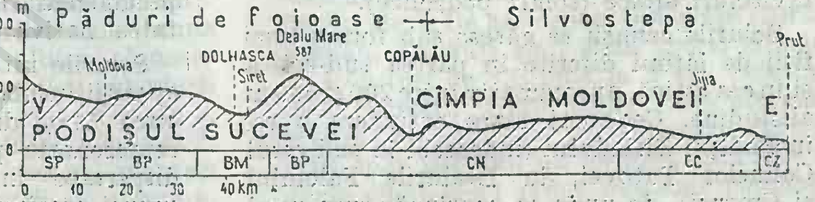

Fig. 147. Profil complex între valea Moldovei și Prut. Tipuri genetice zonale de sol: SP — luvisoluri albice; BP — soluri brune albice; BM — soluri brune; CN — soluri cenușii; CC — cernoziomuri cambice; CZ — cernoziomuri.

Solurile cernoziomice (molisolurile), situate în estul și sudul podișului, cuprind ca principale tipuri de sol: cernoziomurile, cernoziomurile cambice și cernoziomurile argiloiluviale. Cernoziomurile se întîlnesc numai în Cîmpia Covurluiului, unde coincid cu arealul stepei propriu-zise. Au o fertilitate potențială ridicată, datorită bogăției în humus (3—5,5%), cu o netă dominare a celui

huminic, în azot (0,15—0,25%), fosfor (0,12—0,20%). Soluri analoage sau în diverse stadii de evoluţie spre cernoziomuri se mai întîlnesc, în arealele disjuncte, pe formele joase de relief din lungul Prutului, Bîrladului inferior şi afluenţilor principali, reprezentînd etajul pedologic cel mai coborît sau, extrazonal, pe versanţii afectaţi de eroziunea slabă şi moderată din aria cernoziomurilor cambice şi argiloiluviale. Acestea sînt solurile cele mai extinse şi cele mai reprezentative ale silvostepei din Podişul Moldovei. Doar pe versanţii supuşi eroziunii accentuate şi pe văi sînt înlocuite cu soluri de evoluţie (regosoluri, cernoziomuri) sau intrazonale. Cernoziomurile cambice şi argiloiluviale se caracterizează printr-o fertilitate potenţială şi efectivă ridicată, consecinţă a conţinutului apreciabil de humus (3—5%) şi a calităţii acestuia (predominant huminic), bogăţiei elementelor de nutriţie şi climatului mai bogat în precipitaţii (480—550 mm). Un tip specific de sol, cu caractere şi de molisoluri şi de argiluvisoluri, îl constituie solul cernoziomoid (cunoscut în trecut mai ales sub numele de pratoziom). Acesta deţine areale importante în Podişul Fălticenilor (sectorul Fălticeni—Liteni—Suceava) şi în şeile Bălcăuţi, Bucecea, Ruginoasa. Se caracterizează printr-o fertilitate apreciabilă, datorită conţinutului ridicat de humus şi de elemente nutritive.

Solurile argiloiluviale ocupă părţile centrală şi nord-vestică ale podişului, corespunzînd pădurilor de foioase. Ca tipuri principale apar soluri cenuşii, soluri brune, luvisoluri albice (soluri podzolice).

Solurile cenuşii se găsesc sub forma unei fişii de lăţimi diferite în partea sud-estică şi în cea estică, aproximativ între 200 şi 300 m altitudine. Cea mai mare extindere o au în Podişul Bîrladului (îndeosebi în sud-estul Colinelor Tutovei, în Dealurile Fălciului şi Crasnei), de unde se continuă spre nord în lungul Coastei Moldave şi al Coastei Ibăneştilor. Areale insulare de soluri cenuşii mai întîlnim pe dealurile de peste 180—200 m din Cîmpia Moldovei şi pe formele joase sau cu expoziţii favorabile din interiorul podişului înalt de la vest. Solurile cenuşii fiind eubazice slab-moderat acide, cu conţinut mijlociu de humus (în jur de 3%), au o fertilitate mijlocie spre bună. Spre deosebire de cele tipice şi care au cea mai mare răspîndire, solurile cenuşii închise (molice) au o fertilitate mai ridicată, apropiată de a solurilor cernoziomice spre care fac tranziţia, în timp ce cele cenuşii deschise (podzolite) sînt de o fertilitate mai scăzută.

Solurile brune sînt cele mai răspîndite (spre vest-nord-vest de cele cenuşii şi la altitudini mai mari, 300—450 m) şi corespund pădurilor de foioase cu sau fără fag. Faţă de solurile brune argiloiluviale cu fertilitate apreciabilă, cele brune luvice sînt mult mai răspîndite şi se caracterizează printr-o evidentă podzolire (în orizontul superior) şi argiloiluviere (în orizontul intermediar). Prin proprietăţile lor (conţinut redus de humus şi de substanţe nutritive, drenajul îngreuiat cu prezenţa fenomenelor de pseudogleizare şi anaerobioză) sînt soluri cu fertilitate naturală scăzută.

Luvisolurile albice sînt localizate în nord-vestul podişului, pe dealurile înalte (în jur de şi peste 450 m) din Podişul Sucevei. În areale izolate mai apar în Dealul Mare — Hîrlău şi Podişul Central Moldovenesc. Împreună cu planosolurile, sînt solurile cele mai evoluate şi mai sărace din regiune, consecinţă a precipitaţiilor bogate (600—700 mm) şi a pădurilor de fag sau fag-conifere, care determină o argiloiluviere şi podzolire intensă. Orizonturile superioare (A şi E) se caracterizează printr-un conţinut sărac în humus (1—2,5%, predominant fulvic), intensă debazificare şi levigare pînă la valori oligomezobazice şi oligobazice (V : 20—60%), puternică acidifere (pH : 4,5—5,5), iar orizontul intermediar (B) printr-o intensă argiloiluviere, ceea ce îl face greu permeabil şi favorabil proceselor de anaerobioză şi pseudogleizare. Se explică, astfel, fertilitatea nativă redusă.

Solurile intrazonale şi slab dezvoltate au apariţii insulare sau în benzi (ce totalizează circa 17% din Podişul Moldovei) şi sînt reprezentate prin regosoluri şi erodisoluri, dispersate în areale reduse pe versanţii supuşi eroziunii; soluri aluviale, în lungul văilor şi coluviale, la baza versanţilor; soluri hidromorfe (de exces local de umiditate), între care freatic hidromorfe (lăcovişti, soluri gleice), frecvente pe şesurile văilor, şi pluvial-hidromorfe, frecvente în partea umedă, forestieră a podişului; soluri halomorfe (soloneţuri, solonceacuri), caracteristice văilor şi versanţilor din estul şi sud-estul podişului, cu climat arid, ce favorizează concentrarea sărurilor; soluri litomorfe, cu prezenţe sporadice pe apariţiile la zi ale cal-

carelor (rendzine) și marnelor argiloase bogate în carbonați (pseudorendzine).

Făcînd abstracție de solurile acoperite cu păduri (16–17%) și de construcții social-economice (2–3%), rezultă că circa 80% din învelișul de sol este folosit în agricultură. Pe criteriul fertilității native de care dispun pentru agricultură, solurile pot fi grupate în următoarele categorii:

Solurile cu potențial ridicat de fertilitate, în care se includ cernoziomurile, cernoziomurile cambice și argiloiluviale, solurile cernoziomoide, solurile cenușii și brune molice, pseudo-rendzinele și solurile negre de fîneață, unele soluri aluviale (bogat humifere) etc., atunci cînd nu sînt afectate de eroziune și de alți factori negativi. Aceste soluri se pretează la tot felul de utilizări agricole, dar cele mai ridicate note bonitative le primesc pentru culturi de plante cerealiere și tehnice.

Solurile cu potențial moderat de fertilitate sînt solurile brune și cenușii tipice sau slab podzolite, rendzinele, majoritatea solurilor aluviale, precum și solurile slab-moderat erodate din prima categorie. Au o pretabilitate aproximativ egală pentru culturi cerealiere, pajiști și plantații viti-pomicole (diferențierea făcîndu-se pe criteriul pantei, expoziției și altor factori ecologici), cu excepția celor aluviale (slab și moderat humifere) apte pentru cereale, plante tehnice, legume și zarzavaturi, pajiști.

Solurile cu potențial scăzut de fertilitate, respectiv, solurile erodate (erodisoluri) și slab dezvoltate (regosoluri) — cu pretabilitate limitată pentru pajiști, plantații viti-pomicole și forestiere; solurile acide (brune și cenușii luvice, luvisoluri albice, planosoluri), valorificabile pentru pajiști, plantații pomicole și mai puțin pentru culturi de cîmp, dintre care doar cîteva se înscriu cu valori bonitative mari (cartoful, secara, plantele furajere, unele soiuri timpurii de porumb, grîu etc.); solurile hidromorfe (lăcoviști, soluri gleice și pseudo-gleice), bonitabile cu valori mai mari doar pentru fînețe; solurile halomorfe (solonceacuri și solonețuri) — cu fertilitate naturală aproape nulă.

Dacă pentru solurile din prima categorie necesitățile de intervenție a omului se limitează la măsuri de punere în valoare a calităților native (prin irigații, agrotehnică corespunzătoare), cele din a doua și îndeosebi a treia categorie solicită măsuri complexe ameliorative (antierozionale, agrochimice, agrofizice, agrotehnice) pentru a aduce aceste soluri la un nivel corespunzător de fertilitate și productivitate și pentru a le lărgi gama pretabilității.

6.1.8. Populația

Podișul Moldovei, prin particularitățile dinamicii, repartiției, mobilității și structurii populației și prin sporul natural mare, apare ca un important rezervor de forță de muncă. În toată perioada postbelică numărul de locuitori a fost în continuă creștere. Din 1966 populația totală a crescut de la 2,5 mil. la aproape 3 mil. locuitori.

Dezvoltarea industriei, cu implicațiile ei directe în procesul de urbanizare și al mobilității populației a imprimat ritmuri diferite dinamicii celor două medii. Între anii 1948 și 1956 cele mai importante creșteri au revenit mediului rural (84,4%). În continuare, pînă în 1966, raportul s-a schimbat în favoarea mediului urban, în cadrul căruia s-a realizat peste 50% din creșterea populației.

Între 1970 și 1990 intensificarea exodului rural a dus la schimbarea raportului dintre cele două medii, populația rurală a Podișului Moldovei reducîndu-se de la 2 074 000 la 1 872 000 locuitori. Schimbarea acestui raport este rezultatul evoluției diferențiate a populației în cele două medii, iar în interiorul mediului urban a diverselor categorii de orașe. Datorită aportului masiv de populație rurală, șapte dintre orașe au crescut de 3 pînă la 8 ori (Iași, Suceava, Bacău etc.). De asemenea, opt orașe (Bîrlad, Roman, Rădăuți ș.a.) și-au sporit numărul de locuitori de 1,5 pînă la 3 ori. Cele mici însă (Berești, Tîrgu Bujor ș.a.), ale căror creșteri de populație se realizează exclusiv prin spor natural, au evoluat mai lent iar unele chiar și-au redus numărul populației (Săveni), deoarece plecările au depășit rata sporului natural.

În mediul rural creșterile au fost mai mici, în unele cazuri apărînd chiar deficite. Sporuri între 10 și 20‰, în unele cazuri și mai mari, se realizează, în primul rînd, în localitățile periurbane. Municipiul Iași, de exemplu, cu o mare capacitate de atracție a forței de muncă, fiind și un loc de convergență a căilor de comunicație din partea de sud a Cîmpiei Moldovei, are în jurul său localități cu creșteri ale populației cu-

56 — c. 674

prinse între 20 și 26‰. Aproximativ aceleași valori apar și în jurul Sucevei sau în lungul văii Siretului.

Creșteri mai mici (5–10‰) se întîlnesc în Podișul Sucevei. Aici, pentru unele localități, agricultura diversificată, asociată cu o serie de activități de prelucrare primară a fructelor sau legumelor, de industrializare a sfeclei de zahăr, a inului și cînepei, a lemnului, pentru altele dezvoltarea funcției de transport, le transformă în centre de polarizare locală.

Deși sporul natural mare este dominanta demografică a Podișului Moldovei, se întîlnesc, totuși, și arii cu descreșteri ale numărului de locuitori. Astfel apar unele arii din Colinele Tutovei cu deficite de 15 pînă la 30‰, iar din Dealurile Fălciului de 15 pînă la 20‰. Ariile de descreșteri sînt bine conturate în partea nordică a Cîmpiei Moldovei, unde chiar unele orașe, ele însele deficitare (Săveni), sînt înconjurate de localități cu descreșteri ale numărului de locuitori între 20 și 30‰ din totalul populației acestora.

Natalitatea în Podișul Moldovei prezintă cele mai mari valori din țară: între 16 și 21‰. Rata natalității este de 18,5‰, valoare mult peste media țării (11,8‰). Circa 60% din localități au valoarea natalității de 15 – 25‰, dar destul de des apare și rata de 25–30‰. Acestea formează areale continui în partea de sud a Cîmpiei Moldovei, în Podișul Bîrladului și insular pe valea Siretului. În Colinele Tutovei, Podișul Central Moldovenesc și Podișul Covurluiului apar izolat și valori de peste 30‰.

Rata medie a mortalității la nivelul întregii unități este de 9,0‰, inferioară mediei naționale (10,3)‰. Valorile cele mai mici (între 5 și 7,5‰) apar în preajma marilor centre urbane, iar cele mari sînt proprii Colinelor Tutovei, Dealurilor Fălciului, Podișului Central Moldovenesc, regiuni mai izolate și cu o structură economică predominant agrară.

Podișul Moldovei este unitatea geografică din țară cu cele mai mari valori ale *sporului natural*: 9,5‰, adică de aproape de 1,8 ori mai mare decît media națională. În părțile sudice ale Cîmpiei Moldovei, în Podișul Sucevei, valea Siretului și parțial în Podișul Bîrladului, frecvența cea mai mare o au valorile de 15–20‰. În unele locuri se înregistrează valori de peste 20‰, cu o frecvență mai mare în județele Iași și Vaslui, care au și cele mai mari creșteri medii la nivel național. Rata cea mai mică (de 5 – 7‰) se întîlnește în nordul Podișului Sucevei.

Podișul Moldovei este o regiune cu o pondere mare a populației rurale (54 %) și cu un foarte activ proces de mobilitate teritorială a locuitorilor. Județele Botoșani și Vaslui, care revin în întregime Podișului Moldovei, cu posibilități mai limitate de polarizare pe plan local a forței de muncă, au cel mai mare procent al plecărilor în alte județe din țară.

Caracteristice în mediul rural sînt, în general, valorile negative moderate ale migrației definitive, cuprinse între 5 și 10‰ din totalul populației pe comune. Pe fondul lor se intercalează areale, reduse ca întindere, cu valori negative mari, cuprinse între 10 și 15‰ și chiar $>$ 15‰. Acestea apar mai frecvent în nordul Cîmpiei Moldovei și mai puțin în Podișul Central Moldovenesc.

Valorile ușor negative se întîlnesc în jurul orașelor sau în lungul axelor de circulație, acestea înlesnind migrația pendulară. Sporul migratoriu este pozitiv numai în cîteva localități ce dispun de un nucleu industrial sau în comunele din apropierea orașelor.

Migrația pendulară a căpătat o intensitate deosebită și se leagă în special de orașele mari spre care fac naveta mulți locuitori din satele Podișului Moldovei: Iași (9 000 persoane), Suceava (10 000 persoane), Bacău (7 500 de persoane), Vaslui (4 500 persoane). Amplitudinea acestei categorii de migrații este mai mare la est de Siret decît la vest, dată fiind densitatea mai redusă a centrelor de polarizare. De aceea, se fac eforturi pentru crearea aici de noi centre de polarizare locală (Răducăneni, Țibănești, Podu Iloaiei etc.).

Migrațiile în afara regiunii prezintă cele mai mari valori din țară. Județele Vaslui și Botoșani au înscris între 1966 și 1977 deficite de peste 89 000 și, respectiv, 86 000 de persoane. De asemenea, valori mari ale plecărilor au și județele Bacău (52 000 de persoane) și Suceava (42 000 de persoane). Această forță de muncă a fost absorbită de județele industrializate, Brașov, Timiș, Hunedoara și Constanța.

Pe fondul unui spor natural ridicat și al unei fertilități tradiționale mari, densitatea populației în Podișul Moldovei a cunoscut în ultimele șapte decenii creșteri de 89 loc./km² (de la 35 loc./km² în 1912 la 124 loc./km² în 1992).

Cele mai mari densităţi rurale în anul 1912, cuprinse între 125 şi 150 loc./km², erau întîlnite în partea de vest a Podişului Sucevei şi pe valea Siretului. Ele erau asociate frecvent cu valori de 75–100 şi 100–125 loc./km². În restul teritoriului, acestea din urmă, în mediul rural, apar cu totul izolat, revenind doar unor tîrguri ca Săveni şi Darabani sau comunelor Rădăuţi-Prut, Ştefăneşti ş.a. Densitatea de 50–75 loc./km² predomina în Podişul Central Moldovenesc, în partea vestică a Colinelor Tutovei, la contactul dintre culmea Siretului şi Cîmpia Moldovei. Cele mai mici densităţi (între 25 şi 50 loc./km²) se înregistrau în Cîmpia Moldovei, valea Bîrladului şi Colinele Tutovei.

În prezent cea mai populată parte a Podişului Moldovei este cea de nord-vest, adică Podişul Sucevei şi culoarele Moldovei şi Siretului, unde apar valori de 100 – 200 loc./km², pe alocuri chiar peste acestea (fig. 148).

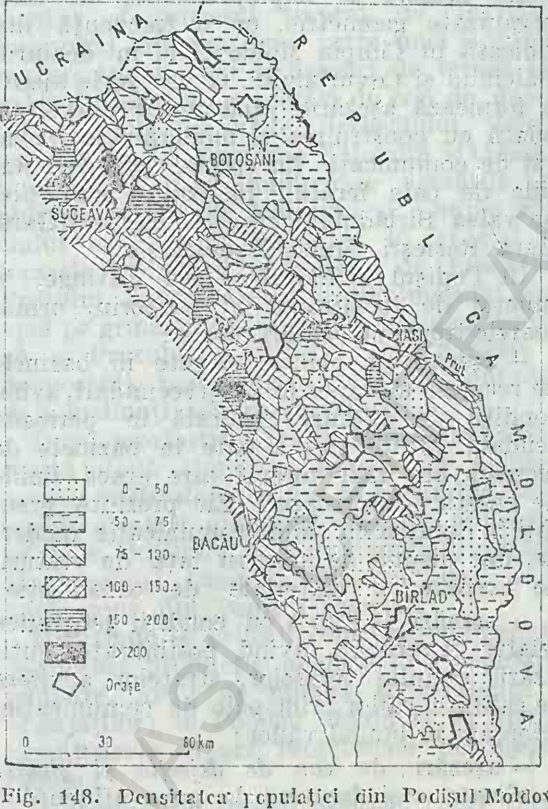

Fig. 148. Densitatea populaţiei din Podişul Moldovei

Densităţile medii, de 75–100 loc./km², sînt caracteristice părţii sudice a Cîmpiei Moldovei şi zonelor de contact ale acesteia. Valorile cuprinse între 50 şi 75 loc./km² le

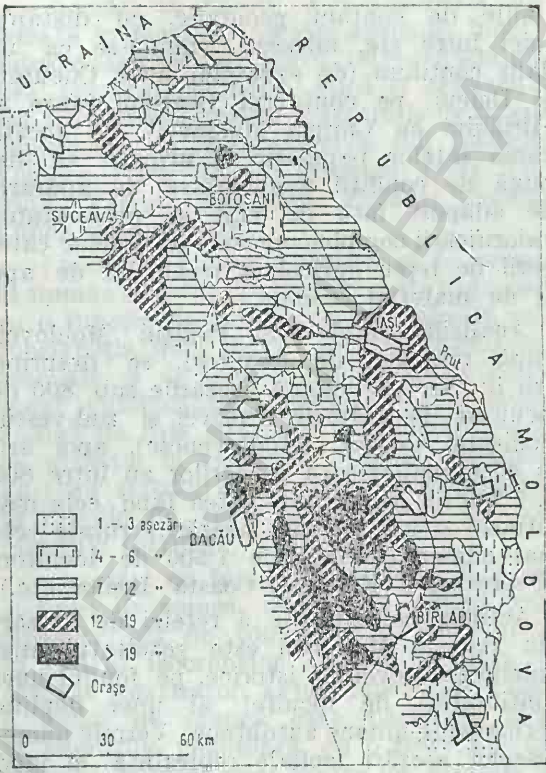

Fig. 149. Densitatea aşezărilor rurale în Podişul Moldove (la 100 km²)

întîlnim astăzi în părţile de nord ale Cîmpiei Moldovei şi Podişului Bîrladului. Cele sub 50 loc./km² apar în cîteva arii, reduse ca suprafaţă, în Colinele Tutovei, în Dealurile Fălciului şi în ariile împădurite ale Podişului Central Moldovenesc.

6.1.9. Aşezările

Aşezările rurale: Satul reprezintă un element dominant în peisajul geografic al Podişului Moldovei, răspîndit neuniform, datorită condiţiilor istorice, sociale şi naturale în care s-a dezvoltat. Informaţiile statistice, alături de izvoarele cartografice care se referă la aşezările rurale, indică o creştere a numărului acestora de la 1 977 de sate, consemnate în statistica rusă din 1774, la peste 2 500 de sate la recensămîntul din 1912. Comasarea satelor în perioada contemporană a dus la reducerea numărului lor la circa 1 800, acestea fiind neuniform repartizate în teritoriu (fig. 149).

Gruparea aşezărilor a îmbrăcat în decursul timpului forme diferite, satele preferînd

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

liniile de contact geografic, cu distanțe mici între ele, adeseori ținîndu-se ca un lanț continuu (de exemplu, între Cucuteni și Deleni, pe contactul Dealului Mare al Hîrlăului cu Cîmpia Moldovei). În localizarea satelor populația a urmărit să dispună de condiții avantajoase de apărare, de adăpost față de vînt și posibilitatea valorificării complementare a diferitelor categorii de teren agricol, a resurselor de apă și de material lemnos.

Analizînd satele din Podișul Moldovei, după numărul de locuitori, se desprind arii în care predomină așezările sub 800 de locuitori (în Colinele Tutovei și sud-vestul Podișului Central Moldovenesc), apoi arii în care majoritatea așezărilor au între 800 și 1 500 de locuitori (acestea fiind cele mai întinse) și arii în care așezările rurale cele mai numeroase trec de 1 500 de locuitori (Depresiunea Rădăuți, Coasta Iașilor etc.).

Actuala configurație a rețelei de așezări din Podișul Moldovei este rezultatul unei îndelungate evoluții istorice, pe fondul unei continuități de locuire, al unei depline permanențe umane autohtone. Vetrele numeroaselor așezări feudale reprezintă în mod curent continuarea unor forme prefeudale de locuire. O mare extindere au avut în feudalism *așezările țăranilor liberi* („răzăși"), care au menținut trăsăturile străvechii organizări a obștilor țărănești prefeudale, obști ulterior divizate prin împărțirea moșiilor satelor (a „hotarelor") în gospodării familiale autonome. Satele răzășești s-au menținut în număr mai mare în regiunea odinioară împădurită din zona marginală sudică a Podișului Moldovei (Colinele Tutovei, Colinele Covurluiului și Dealurile Fălciului). Pe lîngă acestea sînt menționate documentar, în secolele XV–XVI, multe așezări aservite (boierești sau mănăstirești), care se grupau teritorial în special în Podișul Sucevei, în Podișul Central Moldovenesc, ca și în fișiile marginale ale ariilor de sate libere. Nevoia de forță de muncă a marii gospodării feudale, ca urmare a fugii țăranilor de pe moșii și a numeroaselor invazii din exterior, a dus la formarea în decursul feudalismului a unor sate, slobozii, organizate pe locul unor vechi vetre părăsite („siliști") sau în apropierea unor așezări preexistente.

În unele arii din Podișul Moldovei (în special în silvostepa Cîmpiei Moldovei), satele au apărut în legătură cu creșterea pastorală a animalelor și cu întreținerea culturilor mai îndepărtate de satele propriu-zise, începînd de la sfîrșitul secolului XVIII, și mai ales în prima parte a secolului XIX, numeroase odăi (nuclee de populare sezonieră) fiind întîlnite și în Cîmpia Fălciului, Colinele Tutovei etc. Majoritatea acestora s-au transformat ulterior în așezări permanente, așa cum se poate constata în cazul a cel puțin 38 de sate-odăi, înregistrate încă pe hărțile topografice de la sfîrșitul secolului XIX. Odată cu infiltrarea relațiilor de producție capitaliste au apărut tîrgușoarele, așezări cu funcții comerciale și meșteșugărești, avînd un statut de trecere între rural și urban și o fizionomie semiurbană. Marea majoritate a acestora sînt în prezent o componentă a habitatului rural, în unele cazuri păstrînd anumite funcții polarizante (Sulița, Bucecea, Bivolari, Podu Iloaiei, Murgeni ș.a.).

În urma legilor agrare din anii 1878–1879, 1881, 1889 și 1921 s-au format numeroase *așezări de împroprietărire*, cu vetre organizate geometric, cu o frecvență mai ridicată în Cîmpia Moldovei și în dealurile Fălciului și Covurluiului. O categorie aparte o formează așezările apărute și dezvoltate odată cu construirea și modernizarea unor căi de comunicație (în special pe lîngă stațiile de cale ferată), răspîndite mai ales pe valea Bîrladului: Crasna, Berheci-Gară, Gara Roșiești, Halta Dodești ș.a.

În Podișul Moldovei se pot distinge, în funcție de localizarea în teritoriu, următoarele tipuri de așezări rurale:

— așezări de *obîrșie*, situate în bazinele de recepție ale unor afluenți secundari, avînd condiții de apărare naturală în perioada feudală. Multe sînt situate în bazinele de recepție ale unor torenți care atacă liniile de cuestă — „hîrtoape". Ele prezintă greutăți în dotarea cu căi de comunicație moderne, dar dispun de adăpost față de vînturi, de izvoare și materiale de construcție;

— așezări de *terasă* cu condiții geografice relativ favorabile, avînd posibilitatea utilizării podului teraselor, stratelor acvifere de calitate, căilor principale de comunicație, orientate în lungul văilor;

— așezări de *con de dejecție și glacis*, localizate mai frecvent la gura afluenților secundari în văile principale dar uneori preferînd glacisurile coluvio-proluviale de la contactul versanților cu albiile majore;

— așezări de *grind și scruntar*, situate în partea mediană a luncilor inundabile, mai

frecvent pe grindurile înălţate deasupra nivelului albiilor majore cu 2–3 m, determinînd constituirea unui aliniament de aşezări, dezvoltat uneori cel puţin din perioada feudală;

— aşezări de *versant* şi de *platou*, aflate în număr redus.

În diferitele subunităţi ale Podişului Moldovei se înregistrează o distribuţie specifică a acestor categorii de aşezări. În Podişul Sucevei predomină aşezările de terasă, cele de obîrşie şi cele de platou interfluvial. În Podişul Central Moldovenesc satele de obîrşie se grupează în „cuiburi" polinucleare, de dimensiuni variabile, în raport direct cu evoluţia procesului de despădurire. Pe valea Bîrladului apar numeroase aşezări de terasă, iar pe contactul cu culoarul Siretului — aşezări de con de dejecţie şi glacis. În Colinele Tutovei aproape 60% din sate se află în bazinele de recepţie ale afluenţilor secundari, pe versanţii văilor principale şi în lungul cuestelor (relieful fragmentat şi procesul treptat de defrişare impunînd formarea unor vetre mici şi numeroase); izolat apar şi aşezări de terasă (pe valea Bîrladului) şi aşezări de con de dejecţie şi glacis (pe văile Berheciului, Zeletinului etc.). În Dealurile Fălciului şi Colinele Covurluiului sînt numeroase aşezările de obîrşie. În Cîmpia Moldovei şi Cîmpia Fălciului satele s-au dezvoltat în special pe terasele inferioare şi terasele de luncă ale Prutului, Jijiei, Bahluiului, Bahluieţului etc., apoi pe grinduri (de exemplu, în lunca comună a Prutului şi Jijiei, între Trifeşti şi Scoposeni), mai rar pe versanţii conformi, slab înclinaţi sau pe interfluvii.

După morfostructură în Podişul Moldovei există două tipuri principale de aşezări: aşezări *răsfirate*, specifice în ansamblu zonelor de dealuri din ţara noastră, şi aşezări *adunate*, întîlnite mai frecvent în Cîmpia Moldovei şi Cîmpia Fălciului, dar şi în unele zone din Podişul Sucevei.

Utilizîndu-se criterii complexe de definire (structura producţiei agricole şi a populaţiei ocupate, locul de muncă şi rezidenţă al angajaţilor), în Podişul Moldovei se disting următoarele tipuri funcţionale de aşezări rurale:

— aşezări cu funcţii *agricole*, tipul dominant, cu majoritatea populaţiei ocupate (peste 85%) antrenată în activităţi agricole; prezintă mai multe subtipuri determinate de specializarea producţiei, în funcţie, mai ales, de condiţiile pedoclimatice;

— aşezări cu funcţii *agroindustriale*, dispersate în masa de aşezări agricole, funcţia industrială fiind secundară, reprezentată mai ales printr-o industrie mică şi artizanală, dar şi cu cîteva unităţi industriale de interes republican, ca întreprinderile din Bucecea, Vlădeni, Podu Iloaiei, Murgeni, Podu Turcului, Vereşti, Dolhasca, Cotnari, Sascut, Lunca Cetăţuiei ş.a.;

— aşezări cu funcţii *agricole şi de servicii*, în număr restrîns, în general foste tîrguşoare cu o funcţie de polarizare, revitalizată prin construcţia unor dotări social-culturale, comerciale şi de prestări de servicii de interes zonal (Răducăneni, Murgeni ş.a.), alteori noduri de cale ferată ce reprezintă puncte de atracţie în teritoriu (Crasna, Buhăieşti ş.a.) sau staţiuni balneoclimatice, deşi puţine, în funcţie de resursele modeste de ape minerale (Strunga, Drînceni);

— aşezări cu funcţii *agricole şi de cazare a forţei de muncă*, situate în lungul principalelor căi de comunicaţie modernizate, în cadrul izocronelor de 60–90' faţă de centrul polarizator, avînd funcţia de cazare a forţei de muncă care participă zilnic la migraţiile pendulare, cu o frecvenţă mai ridicată în jurul unor centre de atracţie ca reşedinţele de judeţ, municipiile Roman, Bîrlad şi oraşele Rădăuţi, Paşcani şi Dorohoi.

Aşezările rurale din Podişul Moldovei vor cunoaşte în continuare o evoluţie ascendentă strîns legată de valorificarea resurselor naturale şi potenţialul demografic, de dezvoltarea economică, de gradul de dotare social-edilitară, de poziţia faţă de căile de cumunicaţie, care să le asigure legături lesnicioase cu marile centre urbane etc. Se urmăreşte dezvoltarea, în primul rînd, a actualelor aşezări agroindustriale, pentru ca acestea să devină într-un viitor apropiat centre de coordonare şi polarizare a localităţilor din teritoriile înconjurătoare, cu posibilităţi de organizare a vieţii la nivel urban. Aşa sînt, de exemplu, Vlădeni, Ştefăneşti (în apropierea sistemului hidrotehnic Stînca–Costeşti), Podu Iloaiei (nod de cale ferată), Răducăneni, Ţibăneşti, Murgeni, Podu Turcului sau altele care au deja dezvoltată o bază economică proprie (activităţi industriale, unităţi zootehnice cu caracter intensiv etc.): Bucecea (cu o întreprindere de industrializare a sfeclei de zahăr), Vereşti (cu topitorie de in, întreprindere de nutreţuri concentrate ş.a.), Dolhasca (centru al industriei materialelor de construcţie),

Fălciu (cu un complex de tip industrial de creștere a porcinelor), Sascut (cu o întreprindere de prelucrare a sfeclei de zahăr și o fabrică de cherestea), Codăiești ș. a. Se preconizează ca în localitățile Flămînzi și Belcești, unde au avut loc răscoale țărănești în anul 1907, să se sprijine dezvoltarea unor puternice centre civice de nivel urban și construirea unor unități industriale, care să valorifice resursele locale și să ocupe forța de muncă din alte localități din împrejurimi.

Multe din aceste așezări au o anumită tradiție polarizatoare în teritoriu, fie ca foste tîrgușoare comerciale (Bucecea, Podu Iloaiei, Răducăneni, Codăiești, Murgeni, Podu Turcului), fie ca foste centre administrative (Vlădeni).

În continuare și alte așezări au condiții pentru a se dezvolta ca centre economice și sociale cu caracter urban. Printre ele se pot cita: Trușești, Hlipiceni, Sulița în județul Botoșani, Puiești, Ivănești în județul Vaslui, Bivolari, Cotnari în județul Iași etc.

Localitățile cu disponibilități balneoclimatice (Strunga, Răducăneni, Drînceni ș.a.) sau cu potențial turistic (Ruginoasa, Cotnari, Mircești, Dragomirna, Dobrovăț, Poieni, Ipotești) se vor dezvolta în continuare în aceste direcții, prin dotarea lor cu unități de profil și vor deveni astfel centre de atracție a unui număr mai mare de oameni nu numai din orizontul local, ci și din alte regiuni ale țării. În Podișul Moldovei, ca și în întreaga țară, se urmărește să se creeze acele tipuri funcționale de așezări care se vor putea dezvolta îndeosebi prin valorificarea potențialului economic și uman local.

Așezările urbane. Rețeaua de așezări urbane din Podișul Moldovei (cuprinzînd 46 % din populație) se compune din 22 de orașe, revenind în medie un oraș la 1 150 km². Această densitate a rețelei este apropiată de cea medie a României, însă cu diferența că ariile polarizate de fiecare oraș sînt, în general, mult mai populate decît pe ansamblul țării. Din cele 22 de orașe, în 1992, numai patru depășesc 100 000 locuitori, Iași (342 994 de locuitori), Bacău (204 495 de locuitori), Botoșani (126 204 de locuitori) și Suceava (114 355 de locuitori), trei dintre ele au între 50 000 și 100 000 locuitori: Roman, Bîrlad, Vaslui, iar dintre celelalte 15 numai

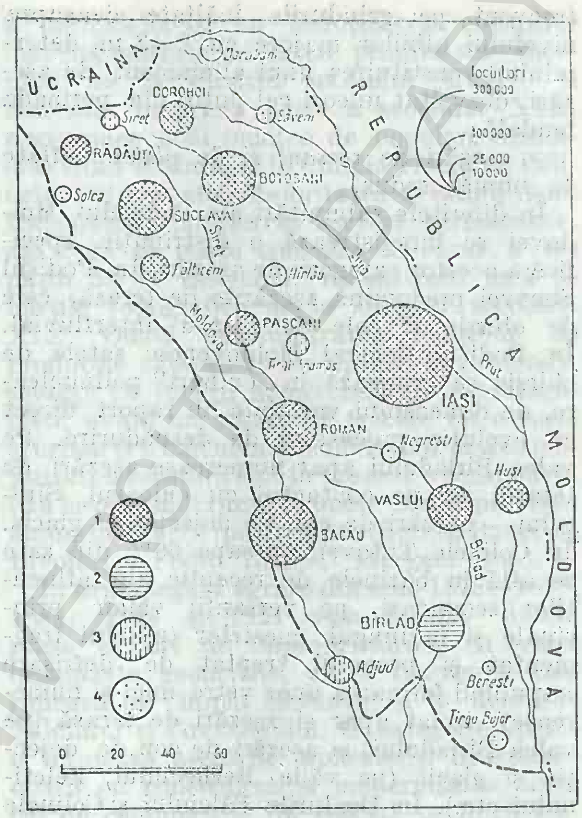

Fig. 150. Rețeaua de orașe din Podișul Moldovei, mărime și funcții. *1*, Funcție complexă; *2*, dominant industrială; *3*, de servicii; *4*, agroindustriale.

6 depășesc 20 000 locuitori (Pașcani, Dorohoi, Huși, Rădăuți, Fălticeni, Adjud (fig. 150).

Urbanizarea mai redusă se datorește stagnării fenomenului urban în cea de-a doua jumătate a secolului XIX și în prima parte a secolului XX (gradul de urbanizare al Podișului Moldovei era de numai 17,8% în 1948). Un dinamism deosebit se înregistrează după anul 1950, cînd orașe ca Suceava, Bacău, Vaslui, Adjud, Iași, Botoșani și Pașcani cunosc creșteri de 3–8 ori după 1948, iar altele, cum sînt Bîrlad, Roman, Fălticeni, Hîrlău, Rădăuți, Dorohoi, Tîrgu Frumos și Huși au un spor al numărului de locuitori de la 1,5 la 3 ori, în această perioadă. Mai există însă și așezări urbane cu un bilanț migratoriu negativ, datorită capacității reduse de polarizare, iar la unele, ca Săveni, deficitul migratoriu ajunge chiar să anuleze sporul natural.

Tipul de oraș caracteristic este cel apărut la începutul feudalismului (secolele XIII–XVI),

avîndu-și originea în străvechi așezări rurale. Aceste orașe formează pînă astăzi armătura urbană a Podișului Moldovei. Ele s-au dezvoltat în locurile urbigene optime, în lungul contactelor geografice (Huși, Hîrlău ș.a.), la întîlnirea marilor căi de comunicație (Suceava, Vaslui, Roman, Bîrlad) sau acolo unde avantajele poziției de contact se îmbină cu cele ale poziției de intersecție — Iași, Bacău, Botoșani, Dorohoi. Toate aceste orașe au manifestat în decursul timpului tendința spre o dezvoltare complexă, îndeplinind funcții productive, administrative (sedii ale unor curți domnești și chiar capitale de principat, reședințe de ținuturi și ocoale etc.) și de relații (comerț, transporturi).

Condițiile social-economice apărute în perioadele modernă și contemporană au dus la dezvoltarea diferențiată a orașelor care s-a reflectat atît în dinamism, cît și în gradul mai mult sau mai puțin avansat de modernizare al lor, unele fiind puternic transformate (Bacău, Suceava, Vaslui etc.), altele păstrînd încă anumite trăsături tradiționale (Huși). Specifică în dezvoltarea acestui tip de orașe este valorificarea optimă a cadrului geografic local, fie că este vorba de terase ferite de inundații (Iași, Bacău, Roman, Vaslui, Hîrlău), de interfluvii înalte (Suceava) sau de mici depresiuni bine adăpostite (Siret, Huși). Adaptarea la morfologia locală a dat naștere, însă, unei trame stradale complicate, dezvoltate de regulă pe scheletul radiar al principalelor axe de penetrație.

Alt tip de orașe este cel apărut ca urmare a dezvoltării economiei de piață, începînd cu ultimele decenii ale secolului XVIII. Este generația așa-numitelor „tîrgușoare" (Al. Obreja, 1936, V. Tufescu, 1943), așezări comercial-meșteșugărești, cîndva foarte numeroase (au fost, în total, 63), dar din care numai unele au ajuns la un nivel urban propriu-zis (Fălticeni, Pașcani, Adjud, Tîrgu Bujor, Darabani, Săveni, Negrești și Berești). Dezvoltate mai tîrziu, acestea au ocupat puncte urbigene secundare, în intersecții de interes mai redus (Negrești) sau în locurile mai puțin polarizate urban anterior (Săveni, Tîrgu Bujor). Unele dintre ele au cunoscut o dezvoltare mai intensă după construirea rețelei feroviare (Pașcani și Adjud), iar altele s-au ridicat după obținerea unei funcții administrative (Fălticeni). Fizionomic se deosebesc de orașele vechi, prin predominarea unei trame stradale regulate, frecvent sudată cu cea a satelor apropiate preexistente (Săveni, Negrești, Darabani). Adesea aceste așezări cunosc o dezvoltare polinucleară, ca un conglomerat de nuclee urbane și rurale, cu spații largi între ele (cazul Fălticenilor). În nord-vestul Podișului Moldovei se distinge un tip de orașe dezvoltate prin urbanizarea treptată a unor așezări rurale mai vechi, situate lateral față de marile căi de comunicație (Rădăuți și Solca). Acestea se recunosc ușor, neavînd trăsăturile unui urbanism dirijat. Trama lor stradală, de origine rurală, este lipsită de diferențe importante de densitate internă.

Ținînd seama de dimensiunile zonelor de influență ale orașelor, de raportul dintre populația orașului și cea a acestor zone, de coeficientul de autonomie al teritoriilor respective (Al. Ungureanu, 1980), și de existența unor relații specifice între talie și rang, în Podișul Moldovei se disting funcțional următoarele categorii de orașe:

— *orașe cu dezvoltare complexă și cu o zonă de influență la nivel regional*, din care face parte numai municipiul Iași. Zona de influență apropiată a Iașilor depășește 3 500 km², iar zona de influență îndepărtată se extinde asupra întregii Moldove;

— *centre de echilibru județean* — Bacău, Suceava, Botoșani, Vaslui, Roman, Bîrlad, orașe cu funcții complexe, cu un rol coordonator important mai mult în teritoriul administrativ al județului. Datorită dezvoltării lor în ultimele decenii, aceste orașe au atras forța de muncă de pe teritorii care au depășit cu mult zona lor de influență apropiată;

— *centre de polarizare zonală* — Dorohoi, Rădăuți, Pașcani, Fălticeni, Huși și Adjud —, coordonatoare ale unor activități din zona lor imediat apropiată;

— *centre urbane locale* (în număr de 9), din care unele au o funcționalitate urbană în curs de conturare: Darabani, Săveni, Hîrlău, Tîrgu Frumos, Solca ș.a.

Ca o consecință a generalizării procesului de industrializare, în structura funcțională a orașelor s-au produs importante transformări social-economice. Din datele recensămîntului din 1930 reiese că în orașele Podișului Moldovei industria era slab dezvoltată. În prezent, în cele mai multe (12), industria a devenit ramura de bază a economiei, proporția celor antrenați în industrie

și construcții depășind chiar 50% (Bîrlad, Bacău, Roman, Iași, Fălticeni, Botoșani, Suceava și Dorohoi). Considerînd și numărul mare al populației care locuiește în mediul rural și este antrenată în activități urbane (circa 110 000 de persoane) reiese și mai mult rolul funcției industriale în dezvoltarea centrelor urbane. Proporția cea mai ridicată a forței de muncă domiciliate în mediul rural (din totalul personalului muncitor care lucrează în orașe) se înregistrează la Suceava (38,0%) și alte orașe, ca Pașcani, Hîrlău, Roman, Adjud, Tîrgu Frumos și Rădăuți (Al. Ungureanu, 1978). Mai există, însă, și cîteva orașe, cum sînt Darabani, Solca și Berești, unde lipsa unei activități industriale corespunzătoare imprimă un comportament de tip rural deplasărilor populației ocupate, aici prevalînd deplasările spre orașele apropiate, Dorohoi, Suceava ș.a.

Procesul de industrializare a contribuit la dezvoltarea funcțiilor de servicii în unele orașe, remarcîndu-se în acest sens o anumită specializare. Astfel, transporturile joacă un rol mare în viața unor noduri feroviare, ca Pașcani, Adjud și Suceava. În învățămînt, cultură și artă lucrează un număr însemnat de locuitori din populația ocupată (de exemplu, în centrul universitar Iași 10,9%) și în unele orașe cu numeroase licee speciale (Roman și Tîrgu Frumos).

Privite sub aspectul dezvoltării social-economice, orașele din Podișul Moldovei se grupează în: *orașe cu funcții complexe*, cu cea mai echilibrată dezvoltare funcțională — Iași, Bacău, Botoșani, Suceava, Vaslui; *orașe cu funcții industriale* — Roman, Bîrlad etc.; *orașe specializate în servicii* — Adjud, Tîrgu Frumos și Siret; *orașe cu dominantă agricolă* — Darabani, Săveni, Solca, Berești.

O direcție principală de dezvoltare este aceea a clarificării zonelor funcționale interne și a creării de noi zone. În general, unitățile industriale au fost grupate în platforme periferice, ținîndu-se seama de direcția vînturilor dominante, de apropierea transportului feroviar, de terenul cu valoare minimă pentru agricultură și de posibilitatea unei legături lesnicioase cu cartierele de locuințe (zona industrială de sud-est, la Iași sau zona Rediu, la Vaslui). Cartierele de locuințe s-au construit de preferință în spațiile libere marginale. Construcțiile de locuințe au făcut ca în prezent, în majoritatea orașelor, peste 50% din populație să beneficieze de apartamente cu o vechime sub 35 de ani. În multe orașe s-au organizat centre civice noi, cu edificii administrative și culturale construite după o arhitectură modernă, ca de exemplu la Vaslui, Roman și Botoșani. Rețeaua stradală a cunoscut remanieri importante, asigurîndu-se rocade de ocolire pentru traficul greu (la Suceava, Bacău, Vaslui) și magistrale de penetrație pentru trafic intens. A crescut suprafața spațiilor verzi organizate prin amenajarea unor noi parcuri și grădini publice multifuncționale (Grădina Botanică din Iași sau Parcul Tineretului din Suceava etc.).

6.1.10. Agricultura

Dezvoltarea agriculturii în ultimii zece ani s-a axat pe regionarea culturilor în funcție de condițiile pedoclimatice, stabilirea de asolamente, crearea de îndiguiri, desecări, extinderea irigațiilor în special în valea Prutului mijlociu, în culoarul Siretului, în bazinul Jijia — Bahlui.

Podișul Moldovei deține o pondere importantă în contextul agriculturii țării atît la culturile de cîmp, cît și în domeniul zootehnic. Acestuia îi revin 13,1% din suprafața agricolă a țării, 15% din arabil, 20,5% din plantațiile de vii. Podișul se înscrie cu valori mari la cultura și producția de cereale, precum și la unele culturi tehnice, ca floarea-soarelui 13,1%, in pentru fuior 15,7%, sfeclă de zahăr 17,6%, cartofi 21,2% ș.a.

Principalul sector de activitate, cultura plantelor, realizează 76% din valoarea producției globale agricole. Cerealele ocupă 61,4% din suprafața arabilă a podișului, iar dintre acestea grîul și secara dețin 23,1%, orzul 6,5%, iar porumbul peste 32%.

Cultura grîului precumpănește în părțile centrală și nordică ale Cîmpiei Moldovei, unde deține între 25 și 30% din terenul arabil. În culoarul Siretului mijlociu și inferior, în unele părți ale Podișului Bîrladului, cerealele panificabile reprezintă peste 30% din suprafața arabilă.

Porumbul ocupă circa 15% din suprafața cultivată la nivelul țării. El apare dominant în Podișul Central Moldovenesc, unde poate ajunge la 40—45% sau chiar mai mult din suprafața arabilă. Cu procente ridicate se înscriu și unele comune din Cîmpia Moldovei, din valea Siretului și podișul piemontan.

Producția la hectar prezintă diferențieri apreciabile de la o regiune la alta, cele mai bune recolte obținîndu-se în Culoarul Siretului și valea Prutului.

Orzul deține 11,5% din suprafața cultivată cu această cereală la nivelul țării. Cea mai mare frecvență apare în Podișul Sucevei, unde deține între 20—30% din suprafața arabilă. În Podișul Central Moldovenesc, Cîmpia Moldovei și Podișul Covurluiului ocupă sub 10% din suprafața arabilă.

Plantele industriale (floarea-soarelui, soia, sfecla de zahăr, inul și cînepa) sînt cultivate pe mai mult de 160 000 ha. Suprafața cea mai mare este ocupată de floarea-soarelui (67 000 ha), care are cele mai prielnice condiții de dezvoltare în Cîmpia Moldovei (unde deține între 2 și 11% din suprafața arabilă), ca și în anumite părți din Podișul Bîrladului și din valea Siretului. În ultimii ani s-au extins culturile de soia care ocupă aproximativ 35 000 ha. Cele mai extinse suprafețe sînt concentrate în Podișul Central Moldovenesc, în Colinele Bîrladului, în părțile centrală și sudică ale Cîmpiei Moldovei. Sfecla de zahăr, plantă tehnică tradițională în Podișul Moldovei, se cultivă pe 46 000 ha, sau 17,6% din suprafața cultivată pe țară. Condiții pedoclimatice optime pentru dezvoltarea acestei plante întrunesc, în primul rînd, Culoarul Siretului și valea Moldovei, unde deține între 5,5 și 10,7% din suprafața arabilă. Urmează aria din cursul inferior al Moldovei și de la confluența acesteia cu Siretul, părțile centrală și nordică ale Cîmpiei Jijia — Bahlui, regiuni care se impun prin cele mai bune rezultate în producția la hectar (în jur de 450 q).

Dintre plantele textile importanță mai mare are inul, cultivat pe circa 10 500 ha, sau 15,7% din suprafața cultivată pe țară. Podișul Sucevei concentrează 70% din suprafața cultivată cu in în Podișul Moldovei. Cele mai importante suprafețe se află în comunele din bazinul Șomuzului Mare, bazinul mijlociu și inferior al Moldovei, bazinul Sucevei și de la confluența acesteia cu Siretul. Cînepa ocupă 4 100 ha, adică 12,3% din suprafața cultivată pe țară. Cele mai întinse suprafețe se găsesc în Podișul Sucevei, în Podișul Bîrladului, unde se detașează, prin suprafață și producție, comunele din bazinul Vasluiețului.

Tutunul, cultură tradițională în sudul podișului, ocupă suprafețe întinse în partea estică a bazinului Vasluiețului, căruia îi revine 90% din suprafață (2 000 ha).

În structura culturilor de cîmp un loc important îl are cartoful, care este cultivat în toate unitățile agricole din Podișul Moldovei. Cele mai prielnice condiții de dezvoltare le oferă Podișul Sucevei. Arii compacte de cultură sînt pe interfluviul Suceava —Siret, unde ponderea cartofului în suprafața arabilă oscilează între 20 și 26,5%. Cu aceeași proporție se înscriu comunele de pe dreapta Sucevei din cursul său inferior. Suprafețe mai restrînse, între 8 și 15% din suprafața arabilă, au unele gospodării de la confluența Moldovei cu Siretul, arie cu vechi tradiții în cultura cartofului. În Cîmpia Moldovei și Podișul Bîrladului se cultivă mai mult cartoful timpuriu.

Legumicultura, ramură importantă a economiei agricole, deține, 1,7% din suprafața arabilă a Podișului Moldovei.

Bazine legumicole importante se întîlnesc în aria de influență a municipiului Iași, în special în lunca Prutului în comunele Bivolari, Moșna, Cozmești, unde legumicultura constituie unul din principalele sectoare ale agriculturii acestora. Cultura legumelor, ramură cu vechi tradiții, este bine dezvoltată în Depresiunea Huși, în lunca Prutului, între localitățile Costești, Deleni și Vetrișoaia, unde suprafața cultivată variază între 5 și 10% din suprafața arabilă. Legumicultura s-a extins de asemenea și în vecinătatea municipiilor Suceava și Bacău.

În nordul, nord-vestul și vestul podișului, în structura culturilor de legume predomină varza, castraveții și rădăcinoasele, în timp ce în est și mai ales în sud, suprafețele cele mai mari sînt ocupate cu legume termofile: roșii, ardei și vinete.

Podișul Moldovei deține o pondere importantă în suprafața și producția de leguminoase pentru boabe, fasole și mazăre, plante ce se cultivă atît în ogor propriu, cît și ca plante intercalate între alte culturi. Cele mai bune rezultate se obțin în partea centrală a Cîmpiei Moldovei și în Podișul Sucevei.

Viticultura este bine dezvoltată în Podișul Moldovei, suprafața ocupată de vii fiind de circa 64 000 ha. Aici se află una dintre cele mai vechi și renumite podgorii — Cotnari. Deși situată la limita nordică a ariei culturii viței de vie, condițiile geografice locale favorizează o producție de calitate superioară din soiuri indigene perfect adaptate

57—c. 674

condițiilor locale. Cele mai întinse plantații, cultivate cu soiuri pentru vinificație, se localizează în Podișul Bîrladului, iar în ariile periurbane (în primul rînd a Iașului) soiurile de masă dețin o proporție mai mare. Podgorii importante sînt în estul și nord-estul Podișului Bîrladului, în perimetrul Răducăneni—Huși—Vetrișoaia, în tot bazinul Elanului, în Dealurile Fălciului. Aici se detașează podgorii mari în raza localităților Huși (peste 1 550 ha), Duda, Epureni (cu peste 760 ha), Bunești, Averești (500 ha) etc. Colinele Bîrladului, cu pante însorite, expuse spre sud, sud-est și sud-vest, dețin peste 19% din suprafața ocupată cu vii a podișului. Podgorii mari sînt la Podu Turcului (737 ha), Priponești (478 ha), Buciumeni (454 ha), Glăvănești (470 ha) ș.a.

În sudul podișului se remarcă unele comune din Podișul Covurluiului, iar în nord cele din aria Dealu Mare—Hîrlău și în special cele din apropierea municipiului Iași (Moșna, Cozmești, Costuleni), unde plantațiile viticole dețin pînă la 53% din suprafața agricolă. În ultimii ani s-au extins plantațiile de vii în partea central — nordică a Cîmpiei Jijia—Bahlui.

Pomicultura este larg răspîndită, suprafața ocupată fiind apreciată la peste 32 000 ha, adică 8,5% din livezile țării. Cele mai importante livezi în masiv sînt în Podișul Sucevei. Sînt renumite livezile din bazinul Șomuzului Mare (care însumează peste 2 600 ha), cu regiunea pomicolă Fălticeni—Rădășeni, arealul Preutești—Valea Glodului. Suprafețe mari cultivate cu pomi fructiferi se află și la Vulturești și Dolhești. În plantații predomină mărul, cu 88% din totalul livezilor, cu soiuri rezistente la geruri și dăunători. Cu procente mai reduse se înscriu prunul (6%) și părul (4%).

În Podișul Sucevei, suprafețe relativ mari ocupate cu livezi se află și în aria periurbană a municipiului Suceava, în comunele Horodniceni, Răucești, Poienari, unde livezile ocupă între 100 și 240 ha. Condiții deosebit de prielnice pentru dezvoltarea pomiculturii sînt în masivul Dealu Mare—Hîrlău, unde cultura pomilor fructiferi a căpătat importanță deosebită în comunele Cotnari (900 ha), Deleni (500 ha), Strunga (652 ha) etc. Pomicultura ocupă un loc important în economia agricolă din Podișul Bîrladului, în aria nord-estică a Podișului Central Moldovenesc, bazinele Miroslava—Tomești—Moșna—Cozmești. Cele mai întinse plantații sînt în comunele Costuleni (527 ha), Comarna (421), Miroslava (415 ha) ș.a. Bazine pomicole importante s-au format în partea nordică și sud-estică a Colinelor Bîrladului. Sînt renumite livezile de meri de la Voinești, Laza—Poienești, Perieni, Ivești, Iana—Pogana și Tutova. Alte bazine pomicole mai pot fi amintite în Dealurile Fălciului, Podișul Covurluiului etc.

Creșterea animalelor este favorizată de o bază furajeră bogată și variată: pășuni naturale, fînețe, plante furajere cultivate, furaje concentrate. Pășunile și fînețele naturale dețin, în medie, 13,2% și, respectiv, 2,6% din suprafața totală a podișului. Pășunile au o arie mai largă de răspîndire în partea sudică a Cîmpiei Moldovei și în Podișul Bîrladului. În nord-vestul Podișului Moldovei suprafața ocupată este egală sau chiar mai mare decît cea acoperită cu fînețe naturale. Fînețele naturale înscriu procente ridicate în comunele din lunca Prutului. Trifoiul se cultivă în vestul și nord-vestul podișului, acolo unde climatul este umed și răcoros. Această parte concentrează 97% din întreaga suprafață cultivată cu trifoi din Podișul Moldovei. Lucerna este cultura caracteristică Cîmpiei Moldovei și părții de sud a Podișului Bîrladului. Baza furajeră este completată de culturile de rădăcinoase, plante anuale pentru fîn, plante pentru însilozare și subproduse ale industriei alimentare.

În structura șeptelului predomină bovinele cu 40,2% din total, după care urmează porcinele cu 39,1%, ovinele cu 15,3% și păsările cu 5,4%.

Densitatea medie a bovinelor în podiș este de 38 capete la 100 ha teren agricol (mai scăzută decît la nivelul țării — 44 capete). În Podișul Sucevei densitatea medie ajunge la peste 90 capete, cu valori chiar mai ridicate în Depresiunea Rădăuți și zonele periurbane ale Sucevei și Fălticenilor. Creșterea bovinelor este bine dezvoltată în comunele din sudul Cîmpiei Moldovei, în Dealurile Ibăneștilor și în zonele periurbane ale Iașului, Romanului, Bacăului. Densitățile cele mai mici apar în Podișul Bîrladului, cu excepția fișiei de contact cu Cîmpia Moldovei și zonelor periurbane ale orașelor Vaslui și Bîrlad. Creșterea porcinelor ocupă locul al doilea în cadrul șeptelului. Densitatea medie pe întreg podișul este de 82 de capete/100 ha teren arabil, mai modestă decît cea la nivelul țării, deși sînt cîteva unități profilate pe

creşterea industrială în ferme specializate (Tomeşti—Iaşi, Fălciu—Vaslui, Vereşti—Suceava ş.a.). În Podişul Moldovei se cresc şi peste 15% din numărul total de ovine pe ţară. Densitatea medie este de 128 capete la 100 ha teren agricol. Densităţi mari apar în Podişul Central Moldovenesc şi Cîmpia Moldovei, unde media este de 170—200 capete la 100 ha.

În funcţie de condiţiile naturale şi cele social-economice, în cuprinsul Podişului Moldovei se pot delimita mai multe zone şi subzone de producţie agricolă.

Podişul Sucevei se remarcă printr-o agricultură intensivă, unde valoarea producţiei animaliere (preponderent bovine) este egală sau mai mare decît cea provenită din cultura plantelor. O pondere ridicată în valoarea producţiei agricole are sectorul zootehnic în Depresiunea Rădăuţi, Podişul Fălticenilor, Valea Siretului. Alături de cultura cerealelor, importanţă mare prezintă cartoful care deţine 17% din suprafaţa arabilă, faţă de numai 4% cît este la nivelul Podişului Moldovei. Aceasta este şi principala arie de producţie a inului.

Cîmpia Moldovei are un profil complex, dar predomină culturile de cîmp cu precumpănirea porumbului şi grîului, după care urmează sfecla de zahăr şi floarea-soarelui. Sectorul zootehnic deţine între 35 şi 40% din valoarea producţiei agricole.

Podişul Bîrladului se înscrie cu o agricultură de tip complex, dar cu indicatori mai modeşti privind randamentul atît în creşterea animalelor, cît şi la cultura plantelor.

Baza economiei agricole o formează cultura cerealelor, pomicultura şi viticultura, ponderea sectorului zootehnic la valoarea producţiei globale fiind de 20 pînă la 30%. În cadrul acestei regiuni se detaşează cîteva arii cu o vădită specializare : rama nord-estică a Podişului Central Moldovenesc, Dealurile Fălciului, Depresiunea Huşi cu profil viti-pomicol şi zonele periurbane specializate în producţia de carne, lapte, fructe şi struguri.

6.1.11. Industria

Podişul Moldovei este o unitate geografică în care premisele naturale şi cele istorice au fost mai puţin favorabile unei industrializări timpurii, în comparaţie cu alte regiuni ale ţării. În perioada contemporană s-au creat noi structuri social-economice, care au făcut posibile obţinerea unei producţii industriale şi utilizarea unor resurse naturale, chiar mai modeste. Într-adevăr, sînt insuficiente în special resursele de purtători de energie şi de materii prime pentru industria grea, implicînd cu atît mai mult integrarea Podişului Moldovei ca element component al sistemului economic naţional, cu specializări şi excedente în anumite sectoare ale industriei, care echilibrează aportul din alte regiuni şi al importului la aprovizionarea cu combustibili, minereuri, laminate, lemn, materiale de construcţie etc. Cele mai strînse relaţii economice şi tehnologice cu unităţile geografice apropiate sînt cele ale centrelor industriale din vestul Podişului Moldovei (Bacău, Suceava ş.a.), care beneficiază de apropierea Carpaţilor şi Subcarpaţilor, orientîndu-se în mare măsură spre transformarea materiilor prime provenite din aceste regiuni (lemn, gaze naturale etc.). Pe ansamblul Podişului Moldovei ramurile industriale cele mai strîns legate de materia primă locală sînt industria alimentară, industria materialelor de construcţie, industria sticlei şi a ceramicii fine, industria pielăriei şi încălţămintei, precum şi, parţial, industria textilă.

În sudul şi vestul Podişului Moldovei, s-au pus în evidenţă unele rezerve de hidrocarburi. Se exploatează mai mult gazele naturale din depozitele sarmaţiene ale Depresiunii Precarpatice (în sectorul Roman — Secuieni — Onişcani) şi din Depresiunea Bîrladului (la Găiceana, Glăvăneşti etc.). Petrolul se extrage în special din Depresiunea Bîrladului, în sectorul Ţepu—Buciumeni (D. Paraschiv, 1979). În afară de acestea, se exploatează micile rezerve de turbă de la Dersca şi se propune reluarea exploatărilor de lignit din zona oraşului Fălticeni.

Majoritatea rîurilor au potenţialul hidroenergetic redus. Din potenţialul hidroenergetic amenajabil, evaluat la 530 MW, circa o treime revine Prutului, urmat de Siret, Moldova şi Bistriţa (după ieşirea din Subcarpaţi, în zona de confluenţă). Amenajările hidroenergetice au valorificat, însă, sectoarele cu potenţialul amenajabil specific cel mai înalt, aşa cum este cursul inferior al Bistriţei (cu hidrocentralele Racova, Gîrleni, Bacău I şi Bacău II, totalizînd 101,8 MW), sectorul de vale epigenetică a Prutului (15 MW la Stînca — Costeşti) şi cursul Siretului avale de Bacău, unde s-au construit hidrocentralele de la Galbeni, Răcăciuni şi Bereşti, toate aceste trei totalizînd

119,4 MW. S-au utilizat pentru microhidrocentrale chiar şi conductele de alimentare cu apă ale unor oraşe, ca Fălticeni (0,37 MW) şi Iaşi. Necesarul de energie electrică este asigurat, în primul rînd, de termocentrale, care funcţionează cu gaze naturale locale sau aduse din Subcarpaţi şi din Depresiunea Transilvaniei, amplasate la Iaşi, Suceava, Bacău, Botoşani, Roman, Bucecea ş.a. Pentru a reduce dependenţa de energie electrică din alte regiuni ale ţării (livrată în special de termocentrala Borzeşti), o nouă generaţie de termocentrale, pe baza cărbunelui, se ridică acum la Holboca, Bacău şi Suceava.

Se dă atenţie folosirii energiilor neconvenţionale, prin amenajarea unor captatori solari pentru apă caldă (de exemplu, la Bacău, Iaşi etc.), construirea microcentralei eoliene de la Bucecea, valorificarea biogazului (la Iaşi) ş.a.

Dintre resursele minerale ale subsolului, menţionăm sarea de la Cacica, pe linia de contact a flişului cu miocenul salifer precarpatic (C. Stoica, I. Gherasie, 1981), şi sulful, descoperit în sectorul Darabani—Ivăncăuţi. Din rîndul rocilor utile pentru industria materialelor de construcţie, sticlei şi ceramicii fine se evidenţiază nisipurile cuarţoase de la Miorcani — Hudeşti. Mari cantităţi de balast sînt disponibile în albiile Moldovei, Siretului, Bistriţei şi Sucevei. În valea Prutului, la Ripiceni, aflorează calcare recifale, folosite în trecut pentru var. Calcare şi gresii oolitice sarmaţiene apar la zi pe fîşii întinse din Podişul Sucevei şi Podişul Central Moldovenesc, fiind folosite pentru construcţii. În sfîrşit, aproape întregului Podiş al Moldovei îi sînt specifice cantităţi incalculabile de argile şi luturi loessoide, utile pentru industria ceramicii.

Resursele de material lemnos (mai ales foioase tari — fag, stejar, carpen etc.) se evaluează la circa 50 mil. m³, cu o creştere anuală de aproximativ 1,5 mil. m³, ceea ce permite, ţinîndu-se seama de necesitatea refacerii patrimoniului forestier, extragerea într-un an a 0,65 mil. m³ de lemn. Cea mai mare parte din acesta provine din exploatările din Podişul Central Moldovenesc, urmat de cele din Dealu Mare al Hîrlăului, Podişul Dragomirnei şi Podişul Fălticenilor.

Resursele de apă de suprafaţă (7 km³ anual) revin într-o proporţie de 83% bazinului Siretului, datorită numeroşilor săi afluenţi carpatici. Pentru rezolvarea problemei alimentării cu apă a centrelor industriale din estul Podişului Moldovei a fost necesară amenajarea unor lacuri de retenţie cu caracter plurifuncţional (la Puşcaşi pe Racova, la Soleşti pe Vasluieţ etc.) şi construirea unor aducţii de mare capacitate, cum este cea din Prut, pentru oraşul Iaşi, sau derivarea apelor din bazinul Prutului în cel al Vasluieţului, în sectorul Costuleni—Schitul Duca.

Resursele de materii prime pentru industria alimentară şi uşoară cuprind o gamă largă de produse ale zootehniei şi culturii plantelor — carne, lapte, sfeclă de zahăr, cereale-boabe, fructe, struguri, cartofi, legume, soia, lînă, fibre de in şi cînepă, tutun etc.

În trecut industria din Podişul Moldovei avea o repartiţie limitată şi o structură incompletă. În 1938, acest teritoriu, unde trăia 12% din populaţia ţării, asigura numai 7% din valoarea producţiei industriale. Ramura cea mai importantă era industria alimentară, cu unităţi mai mari la Roman, Ripiceni, Iaşi, Iţcani şi Bacău, urmată de industria textilă — la Iaşi şi Bacău — şi industria lemnului, hîrtiei şi celulozei, dezvoltată în special la Bacău. Industria chimică şi metalurgia feroasă lipseau (Liliana Georgescu, 1941).

În prezent sînt dezvoltate ramuri ale industriei grele în centrele Iaşi, Bacău, Vaslui, Botoşani, Suceava şi Roman. De asemenea industria bunurilor de consum s-a dezvoltat cu precădere în unele centre urbane mici şi mijlocii (Huşi, Tîrgu Frumos). În ultimii ani s-a acordat atenţie şi industriei mici, larg distribuită în teritoriu, care contribuie la o mai mare stabilitate a forţei de muncă în mediul rural şi la valorificarea resurselor locale. Noi unităţi mici din domeniul industriei textile, a tricotajelor şi confecţiilor, a lemnului, prefabricatelor de beton, industrializării laptelui, legumelor, fructelor etc. au fost construite mai ales în centrele din ariile rurale cu un puternic deficit migratoriu — Vlădeni, Ţibăneşti, Podu Turcului, Flămînzi, Murgeni, Codăeşti ş.a.

În funcţie de gradul de specializare la nivelul industriei naţionale, ramurile industriale ale Podişului Moldovei pot fi grupate în următoarele trei categorii:

— *ramuri industriale noi*, cu o participare ridicată în cadrul economiei naţionale: metalurgia feroasă (10,8% din producţia naţională) şi industria confecţiilor (13,3%);

— *ramuri industriale cu caracter tradițional*, mult extinse teritorial: industria lemnului (9,4% din producția națională a ramurii), industria celulozei și a hîrtiei (20,6%), industria textilă (15,8%), industria pielăriei și încălțămintei (9,4%) și industria alimentară (12,3%);

— *ramuri industriale care, la nivel național, contribuie cu o pondere mai scăzută:* industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor (5,6% din valoarea producției României), industria chimică (7,2%), industria materialelor de construcții (7,8%), industria sticlei, porțelanului și faianței (6,4%).

Pe plan regional, însă, industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor se află pe primul loc, cu 19,9% din valoarea producției industriale globale a Podișului Moldovei. Ea este urmată de industria alimentară (17,9%), industria textilă (11,5%), metalurgia feroasă (8,6%), industria chimică (8,9%), industria confecțiilor (5,7%), exploatarea și prelucrarea lemnului (4,9%), industria materialelor de construcții (3,4%), industria celulozei și a hîrtiei (3,2%), industria pielăriei și încălțămintei (2,3%) și alte ramuri de importanță secundară.

Metalurgia feroasă este o ramură industrială concentrată în mari întreprinderi specializate în cea mai mare parte în laminate tubulare din oțel — întreprinderile metalurgică din Iași și de țevi fără sudură din Roman. Laminorul din Roman, în funcțiune din 1957, asigură 35% din producția de țevi de oțel a întregii țări, iar întreprinderea de profil din Iași este specializată în țevi sudate de cele mai diverse dimensiuni (40% din producția națională) și în profile de oțel. Aprovizionarea cu semifabricate a celor două laminoare se face cu precădere de la cea mai apropiată unitate siderurgică integrată, cea din Galați și, secundar, de la Hunedoara și Reșița.

Fonta și oțelul se produc în cantități relativ mici, în secții subsidiare ale unităților constructoare de mașini, în special la Iași, apoi la Roman, Suceava, Bacău ș.a.

În cadrul industriei construcțiilor de mașini, integral nouă, este industria utilajului industrial. Ea cuprinde întreprinderi și secții de mașini-unelte la Bacău (pentru mașini de alezat și de frezat), Roman (strunguri-carusel), Iași (linii automate pentru producția de pistoane, mașini de găurit și de filetat), Bîrlad (strunguri, mașini de rectificat), Dorohoi (mașini-unelte grele pentru deformarea plastică) și Suceava (mașini de ascuțit ș.a.). Din anul 1953 produce prima întreprindere românească de rulmenți — cea din Bîrlad; o nouă uzină de rulmenți, mult mai mare, s-a construit la Suceava. Industria utilajului pentru extracția petrolului și a gazelor naturale este concentrată în Bacău. Orașele Iași și Negrești produc utilaje pentru construcții civile și de drumuri; la Iași se fabrică, printre altele, utilaj pentru industria cimentului și pentru laminoare, la Suceava — utilaj pentru industria celulozei și a hîrtiei, la Botoșani — utilaj pentru industria textilă și a confecțiilor, iar la Roman și Fălticeni — utilaj pentru exploatarea și industrializarea lemnului. Ventilatoare, cuplaje, servomecanisme ș.a. se produc la Vaslui, scule și accesorii — la Pașcani și Rădăuți.

A doua subramură a industriei construcțiilor de mașini este industria electrotehnică și electronică, centrele principale fiind orașele Iași (aparate de radio, casetofoane și pickupuri), Botoșani (aparataj electric și electronic), Pașcani (traductoare electronice) și Roman (reparații de motoare electrice). Apropiată ca orientare este subramura mecanicii fine, producătoare de elemente pneumatice pentru automatizări (la Bîrlad), aparate de măsură și control (la Vaslui și Suceava), ș.a.

În domeniul mijloacelor de transport, la Pașcani funcționează cea mai veche unitate din această ramură din Podișul Moldovei, care a trecut treptat de la reparații de material rulant la producția de boghiuri și vagoane de mare capacitate. Piese de schimb pentru autovehicule se produc la Iași, iar avioane clasice, de școală și antrenament, se construiesc la Bacău. „Fortus" S.A. din Iași produce, printre altele, motoare navale de mare capacitate.

Industria utilajului agricol are un caracter secundar dar în schimb prezintă o distribuție teritorială destul de largă, prin unitățile de reparații de mașini agricole și tractoare, pe lîngă care se produc și unele mașini agricole simple, de serie mică, și piese de schimb — la Botoșani, Iași, Suceava, Roman, Tîrgu Bujor, Dorohoi, Tîrgu Frumos, Negrești ș.a. Numeroase alte produse metalice diverse se produc la Bacău (armături industriale), Rădăuți (mobilier metalic), Iași (articole de camping), Suceava (radiatoare

şi căzi de baie), Botoşani (elemente de asamblare).

Industria chimică s-a specializat în produse cu valoare mare, şi în general, cu volum redus. Cea mai dezvoltată subramură este petrochimia, producătoare în special de fire şi fibre sintetice, sector în care funcţionează Combinatul de fibre sintetice din Iaşi (23 000 t fire şi fibre de tip poliesteric în 1990), întreprinderea de fire şi fibre poliamidice din Roman şi întreprinderea de fire sintetice din Vaslui. Producţia de mase plastice (polimetacrilat de metil) are loc în tînăra întreprindere chimică din Fălticeni, care mai produce şi detergenţi. Toate aceste unităţi lucrează cu produse semifinite livrate de uzinele petrochimice din Piteşti, Brazi, Săvineşti ş.a. De la aceleaşi unităţi, dar în primul rînd de la Borzeşti, se aduc şi masele plastice necesare întreprinderii de prelucrare a maselor plastice din Iaşi şi recentei secţii a acesteia din Hîrlău. Industria cauciucului produce articole tehnice de cauciuc la Botoşani.

Industria îngrăşămintelor chimice este concentrată la Bacău şi este profilată pe produse azotice—amoniac, uree, fosfat de amoniu şi alte produse — acid fosforic, fosfogips, acid sulfuric, clorură de aluminiu, criolit sintetic ş.a. În industria medicamentelor oraşul Iaşi dă 84% din producţia naţională de antibiotice, medicamente cortizonice, biostimulatori şi substanţe medicamentoase din plante. Produse abrazive se fabrică la Bîrlad.

În cadrul industriei lemnului se poate distinge, mai întîi, subramura produselor semifinite — cherestea, plăci aglomerate (17% din producţia ţării), plăci fibrolemnoase simple sau înnobilate prin melaminare, furnir, placaj, parchete etc., obţinute în mari unităţi integrate, în vestul Podişului Moldovei, aprovizionate în cea mai mare parte cu materie primă din Carpaţii Orientali şi Subcarpaţi — la Suceava, Fălticeni şi Bacău. La acestea se adaugă o serie de fabrici de cherestea din răşinoase (la Vicovu de Jos, Cacica, Rîşca ş. a.). În estul Podişului Moldovei unităţile producătoare de cherestea şi parchete, exclusiv din lemn de foioase, sînt mult mai rare — la Ciurea şi Hîrlău.

În schimb, la est de Siret, unităţile industriale s-au specializat în mobilă de înaltă calitate — la Iaşi, Vaslui, Botoşani, Bîrlad, Hîrlău, Tîrgu Bujor, Podu Turcului, Murgeni, Sagna. Unităţi mari producătoare de mobilă s-au înfiinţat şi în vestul regiunii, la Rădăuţi, Bacău, Suceava, Fălticeni şi Roman, iar mai mici — la Paşcani, Vicovu de Sus, Boroaia ş.a. Se mai poate aminti producţia de butoaie şi ambalaje (la Huşi, Rădăuţi, Fălticeni, Hudeşti, Baia etc.), cea de traverse impregnate (la Suceava), de căsuţe prefabricate (la Bacău), de binale (la Suceava, Bacău ş.a.).

Industria celulozei şi a hîrtiei este, de asemenea, amplasată exclusiv în vest. Dintre cele trei fabrici de celuloză şi hîrtie de pe axa feroviară Siret — Suceava, cea mai veche este „Letea" din Bacău (înfiinţată în 1885), specializată astăzi în sortimente de hîrtie fină, iar celelalte, de capacitate mai mare, din Suceava (20% din producţia naţională de hîrtie) şi Adjud, datează din perioada contemporană.

Industria materialelor de construcţie este larg repartizată, dar nu dispune de o gamă completă de subramuri şi are puţine unităţi de importanţă naţională. Cele mai numeroase sînt unităţile producătoare de ceramică brută (cărămidă, teracotă, ţiglă, granulit etc.), situate la Roman, Iaşi, Dorohoi, Ciurea, Vaslui şi Bacău. Întreprinderi pentru prefabricate de beton s-au construit în special în lungul rîurilor din vestul podişului — la Roman, Suceava, Rădăuţi, Paşcani, fără a lipsi, totuşi, în partea de est — la Iaşi şi Vaslui. Industria materialelor izolatoare este concentrată în oraşul Vaslui, iar industria lianţilor se limitează la producţia de var de la Roman, Bucecea ş.a.

Industria sticlei este reprezentată numai de unităţi noi, deoarece fabricile de la Hîrlău şi Lespezi au dispărut în timpul celui de al doilea război mondial. Utilizînd nisipul cuarţos de la Miorcani, din 1973 funcţionează o întreprindere de corpuri de iluminat la Dorohoi. În afară de aceasta, la o capacitate mai mică, produc întreprinderea de sticlă pentru ambalaje din Suceava, întreprinderea de izolatori electrici din Botoşani, fabrica de sticlă pentru menaj din Fălticeni şi secţia de sticlărie din Muntenii de Jos. Mai recentă este industria

ceramicii fine, care cuprinde o întreprindere de porţelan pentru menaj la Dorohoi şi o secţie de obiecte sanitare din porţelan şi semiporţelan la Roman.

Industria textilă a ieşit din cadrul îngust al oraşelor Iaşi şi Bacău, căpătînd o repartiţie geografică mult mai largă. Subramura principală continuă să fie industria bumbacului, cu întreprinderi la Botoşani şi Iaşi, filaturi la Vaslui, Huşi, Negreşti, Flămînzi, Darabani şi Murgeni, o recentă ţesătorie la Ţibăneşti, o fabrică de aţă la Suceava şi una de vată la Bîrlad. Specifică Podişului Moldovei este industria inului şi cînepei, cu topitorii la Dorneşti, Băişeşti, Vereşti, Suceava, Sagna şi Vaslui şi întreprinderi de filatură şi ţesătorie la Fălticeni, Botoşani, Paşcani, Adjud şi Iaşi. La Iaşi s-a dezvoltat industria mătăsii artificiale, cu cea mai mare întreprindere din ţară (33% din producţia naţională). Industria lînii naturale şi a melanei are un caracter secundar, cu două întreprinderi integrate la Bacău şi Suceava, şi filaturi la Botoşani şi Codăeşti. Acestei subramuri i se asociază fabricile şi secţiile de covoare din Siret, Bacău, Darabani, Săveni, Bereşti, Tîrgu Bujor, Drăguşeni ş.a. Pentru valorificarea deşeurilor s-au construit întreprinderi de vigonie la Bîrlad şi Vlădeni. A ajuns la un nivel înalt de dezvoltare industria tricotajelor, cu unităţi de mare capacitate la Suceava (17% din producţia naţională), Iaşi, Huşi, Paşcani şi Rădăuţi, precum şi numeroase altele mai mici, la Siret, Hîrlău, Roman, Podu Turcului, Hălăuceşti şi Tîrgu Frumos, cu noua fabrică de stofe tricotate.

Industria confecţiilor, dezvoltată paralel cu industria textilă, este frecvent amplasată în aceleaşi centre industriale — Bacău, Botoşani, Vaslui, Iaşi, Fălticeni, Huşi, Rădăuţi şi Siret sau în apropierea acestora — Dorohoi, Săveni ş. a.

Pentru industria pielăriei şi a încălţămintei, pe lîngă singura întreprindere mai veche, din Bacău, s-au înfiinţat trei unităţi noi, la Suceava, Tîrgu Frumos şi Huşi dar în majoritatea centrelor urbane a rămas la nivelul cooperaţiei meşteşugăreşti.

Dintre numeroasele subramuri ale industriei alimentare o producţie mai mare o au industria cărnii, conservelor şi preparatelor de carne (cu centre principale la Suceava, Botoşani, Iaşi, Tomeşti, Bacău, Roman, Vereşti, Dolhasca, Tîrgu Frumos, Tîrgu Bujor, Bîrlad, Murgeni etc.), industria morăritului, panificaţiei şi pastelor făinoase (la Iaşi, Botoşani, Bacău, Suceava, Bîrlad, Huşi, Dorneşti etc.), industria produselor lactate (la Suceava, Iaşi, Botoşani, Dorohoi, Vaslui, Fălticeni, Săveni, Murgeni, Hîrlău, Flămînzi etc.), industria zahărului şi a produselor zaharoase (în lungul axei Siretului — la Bucecea, Paşcani, Roman, Sascut, precum şi la Truşeşti pe Jijia) şi industria vinificaţiei (la Cotnari, Huşi, Nicoreşti, Iaşi — Bucium, Tîrgu Bujor, Oancea, Răducăneni etc.). Fabrici de alcool sînt la Rădăuţi, Bacău—Mărgineni, Hînţeşti, Iaşi, de amidon, glucoză şi dextrină la Fălticeni, de bere la Bacău, Iaşi, Suceava şi Solca, de conserve şi semiconserve de legume şi fructe la Suceava, Fălticeni, Huşi, Hîrlău, Răducăneni, Vereşti etc.

Dintre ramurile industriale mai puţin semnificative se pot menţiona industria tutunului (la Bîrlad şi Iaşi), industria săpunului (secţii mici la Dorohoi, Iaşi, Suceava ş.a.) şi industria poligrafică (la Iaşi, Bacău, Suceava, Botoşani ş.a.).

6.1.12. Căile de comunicaţie şi transporturile

Eforturile de dezvoltare a căilor de comunicaţie au fost mult întîrziate atît de situaţia grea moştenită după al doilea război mondial, cît şi de constituţia geologică şi fragmentarea mare a reliefului.

Căile ferate şi transporturile feroviare. În raport cu alte regiuni ale ţării, construcţia de căi ferate în Moldova a început abia spre sfîrşitul deceniului al şaptelea al secolului trecut. Pînă la primul război mondial s-au construit liniile ferate : Vicşani—Iţcani (1866), Iţcani—Roman (1869), Roman—Galaţi (1870—1872), Paşcani—Iaşi (1870—1872), Vereşti—Botoşani (1871), Iaşi—Ungheni (1874), Tecuci—Bîrlad (1868—1872), Dorneşti—Rădăuţi (1881), Bacău—Piatra Neamţ (1885), Bîrlad—Vaslui (1886), Vaslui—Iaşi (1892), Crasna—Huşi (1888—1890 — linie îngustă şi 1936 linie normală), Bîrlad—Galaţi (1898), Leorda—Dorohoi (1888), Dorohoi—Leţcani (1896 — cînd s-a construit şi prima linie dublă din ţară între Leţcani şi Iaşi), Dolhasca—Fălticeni (1887), Dărmăneşti—Păltinoasa (1888), Rădăuţi—Gura Putnei (1898) şi Podu Iloaiei—Hîrlău (1910). În perioada 1915—1917 au intrat în exploatare liniile Roman—Buhăieşti şi

Zorleni—Fălciu, iar după 1960 linia Suceava—Păltinoasa. După 1950 s-a dat o atenţie mai mare lucrărilor de dublare şi electrificare. Totodată, s-a renunţat la unele proiecte anterioare (Dîngeni—Rădăuţi-Prut şi Botoşani—Hîrlău) şi la tronsoanele: Huşi—Albiţa, Folteşti—Vadu lui Isac, Petricani—Siret şi Dîngeni—Ripiceni, din lipsă de trafic. În 1986 s-a dat în folosinţă linia ferată Paşcani — Tîrgu Neamţ (fig 151) Orientarea arterelor feroviare în lungul principalelor rîuri a fost condiţionată, în primul

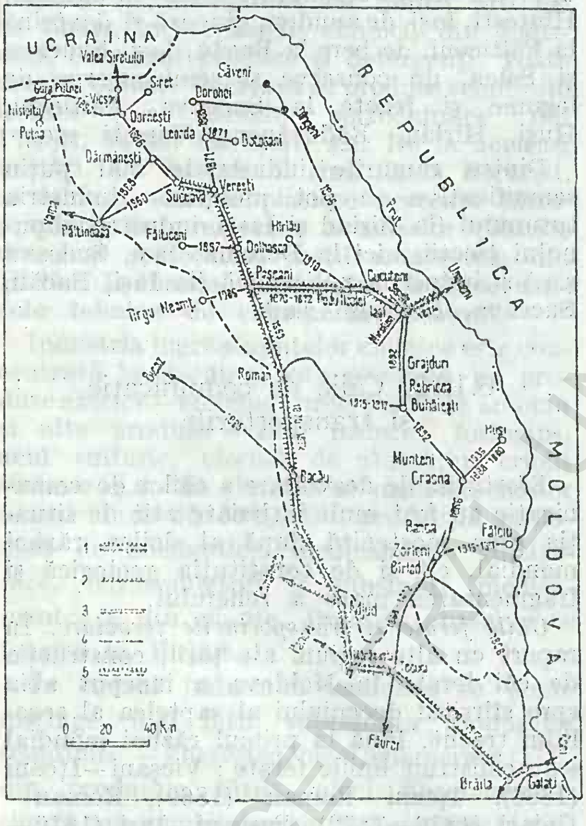

Fig. 151. Reţeaua feroviară din Podişul Moldovei. *1*, Cale ferată dublă electrificată; *2*, simplă electrificată; *3*, dublă; *4*, simplă; *5*, în curs de dublare.

rînd, de formele de relief mai joase şi mai accesibile. Orientarea principalelor drumuri comerciale vechi şi cea a reţelei feroviare a influenţat atît dezvoltarea unor oraşe (Bacău, Roman, Paşcani ş.a.), cît şi stagnarea altora (Botoşani, Siret, Tîrgu Frumos, Hîrlău), care din puternice noduri rutiere-comerciale au devenit centre izolate, ocolite de căile ferate, ori capete de linie.

Podişul Moldovei este traversat de două magistrale feroviare: Vicşani—Suceava—Bacău—Adjud şi Dorohoi—Iaşi—Bîrlad, ambele cu legătură spre Galaţi, unite prin patru linii de legătură: Vereşti—Dorohoi, Paşcani—Cucuteni, Roman—Buhăieşti şi Bîrlad—Tecuci. Din magistrala de pe valea Siretului se orientează spre vest două linii (prin Salva şi Ciceu) ce fac legătura cu Podişul Transilvaniei, iar alte patru linii se termină la Nisipitu, Fălticeni, Bicaz şi Tîrgu Neamţ. Din magistrala de est se orientează spre valea Prutului patru linii ferate din care trei se racordează şi cu reţeaua feroviară din Republica Moldova, prin punctele de frontieră de la Reni şi Fălciu (pentru trenuri de marfă) şi Ungheni (marfă şi călători). Lungimea totală a reţelei feroviare din Podişul Moldovei va fi (după terminarea dublării liniei Bîrlad—Iaşi) de 1 550 km (adică 14% din sistemul feroviar al ţării), înscriind o densitate de peste 46 km/1 000 km².

Indicele de conexitate (racordare) al reţelei feroviare are o valoare mijlocie de 0,60 (indicele putînd oscila între „0" şi „1"), relativ normală dacă se are în vedere poziţia geografică în cadrul ţării. În traficul de mărfuri se detaşează liniile Adjud—Bacău—Roman—Paşcani—Suceava, Tecuci—Bîrlad—Iaşi, Suceava—Păltinoasa şi Iaşi—Paşcani care concentrează peste 2/3 din volumul traficului.

Structura transportului de mărfuri este în concordanţă cu profilul economic al zonelor agricole şi cel industrial al oraşelor, cu structura deficitului, dar şi excedentului de produse din Podişul Moldovei şi cu specificul traficului de tranzit. Ca produse principale se transportă: lemn (Dorneşti—Nisipitu); lemn, piatră şi balast (Păltinoasa—Suceava); cereale, plante tehnice şi materiale de construcţie (Dorohoi—Iaşi); produse agricole, materiale de construcţie, cărbuni şi produse petroliere, metalurgice şi lemnoase (Adjud—Suceava, Bîrlad—Iaşi şi Paşcani—Iaşi); ciment, lemn, cărămidă şi produse chimice (Piatra Neamţ—Bacău), fier şi cărbuni (Reni—Galaţi), cereale şi materiale de construcţie (Roman—Buhăieşti).

Traficul de călători s-a multiplicat, condiţionat de creşterea indicelui de mobilitate a populaţiei. Sectoarele cele mai încărcate (10 000—20 000 călători/24 ore) sînt: Adjud—Bacău—Suceava, Tecuci—Iaşi, Leţcani—Iaşi şi Păltinoasa—Suceava.

Căile rutiere şi transporturile rutiere. Circulaţia se făcea în trecut pe marile drumuri comerciale ce străbăteau Moldova, orientin-

du-se atît spre gurile Dunării, Marea Neagră și vadurile Prutului, cît și spre vestul și nordul țării. Răscrucea drumurilor a constituit în epoca feudală unul dintre factorii generatori și constanți de apariție și dezvoltare a funcțiilor neagricole, a prosperității economice și sociale a unor orașe, ca Iași, Botoșani, Dorohoi.

În Moldova construcția de șosele a început abia în prima parte a secolului XIX, cu Șoseaua Mihăileană (Galați—Mihăileni). Îmbunătățirea ulterioară a stării drumurilor s-a desfășurat lent și necorespunzător pînă în a doua jumătate a secolului XX, cînd s-a trecut la modernizarea căilor rutiere. Astfel, lungimea șoselelor modernizate sau cu îmbrăcăminți asfaltice ușoare a crescut de la 193 km în 1960 la peste 4 000 km în 1980, reprezentînd circa 40% din întreaga rețea rutieră a Podișului Moldovei. Modernizarea drumurilor naționale poate fi considerată deja încheiată deoarece, cei 97 km cît au mai rămas (din sectoarele : Manoleasa—Rădăuți-Prut, Oancea—Cavadinești, Murgeni—Gănești și Podu Turcului) reprezintă o lungime neînsemnată. Drumurile județene, în cea mai mare parte, sînt pietruite, iar o parte asfaltate. Drumurile cu piatră dețin ponderi mai însemnate în județele din vestul Moldovei (Suceava, Neamț, Bacău), unde și posibilitățile de aprovizionare cu materiale de construcție (piatră și balast) sînt mai mari.

Densitatea rețelei rutiere este de circa 39 km/100 km², depășind media țării. Prin orientarea și densitatea mai mare căile rutiere completează suficient de bine lipsa căilor ferate din unele areale, reducînd gradul de izolare al unor localități din Colinele Tutovei și Cîmpia Moldovei.

Conexitatea rețelei rutiere este mai mare decît în cazul căilor ferate, iar nodurile rutiere sînt mai numeroase și mai puternice, concentrînd de 2—3 ori mai multe direcții decît căile ferate. Și transportul rutier de mărfuri și călători a înregistrat transformări. Transportul auto de călători se caracterizează printr-o frecvență mare a curselor (cu precădere în ariile lipsite de căi ferate și în cele periurbane) și printr-un indice sporit de confort. Transportul de mărfuri se desfășoară în proporție de circa 60% pe drumurile naționale.

Transporturile aeriene asigură legături zilnice, de poștă și pasageri, între Iași, Bacău, Suceava și București.

Transporturile speciale (de energie electrică, apă și gaze naturale) s-au dezvoltat ca urmare a creșterii cerințelor de apă și energie, pe măsura dezvoltării economiei în general, a dezvoltării industriei și orașelor, precum și a electrificării așezărilor rurale.

Alimentarea cu energie electrică se face din sistemul energetic național, sistem în care sînt conectate prin linii de înaltă tensiune (110 și 220 kV) și centralele electrice din Iași (150 MW putere instalată), Stînca—Costești, Bacău, Suceava, Piatra Neamț, Bîrlad, Roman, Botoșani, Bucecea, precum și cele de la Borzești și Bicaz (din afara Podișului Moldovei) ce dețin o pondere însemnată în cadrul acestei alimentări. Orașul Iași a fost racordat la sistemul energetic național în 1957 prin linia de 110 kV (Roman—Iași) și în 1974 prin linia de 220 kV (Borzești—Iași—Suceava).

Alimentarea cu apă industrială și potabilă a ridicat și ridică probleme serioase datorită deficitului de apă din Podișul Moldovei. Dacă pentru alimentarea cu apă industrială soluțiile s-au găsit mai ușor, în cazul apei potabile s-a recurs la conducte de aducțiune, uneori de la mari distanțe, ca în cazul conductei Timișești—Iași. Prin conducte se alimentează orașele : Bacău și Buhuși (din albia majoră a Bistriței), Suceava (din albia majoră a Moldovei și Sucevei), Botoșani și Dorohoi (din Siret), Iași (din albia majoră a Moldovei și a Prutului), Hîrlău (din Siret) etc.

Alimentarea cu gaz metan se face prin magistrala gazeiferă de nord-est, din Transilvania, pentru localitățile : Bacău, Sascut, Piatra Neamț, Săvinești, Roman, Suceava, Fălticeni, Botoșani, Dorohoi, Bucecea, Iași și Pașcani.

6.1.13. Calitatea mediului. Măsuri de protecție

Sub raportul conceptului actual de calitate a mediului, ansamblul de condiții naturale, potențial uman și activitate economică în Podișul Moldovei întrunește trăsături care conferă acestei unități un caracter echilibrat.

Utilizarea antropică a cadrului fizic (actuală, recentă sau mai veche, dar cu repercusiuni încă sensibile) creează anumite premise de diminuare a calității mediului. Se pot enu-

58—c; 674

nera, printre acestea, unele modificări neraționale ale utilizării terenului, implantarea insuficient documentată a unor obiective social-economice, mărirea unor capacități de producție fără asigurarea creșterii eficienței instalațiilor de protecție, exploatarea nerațională a solului (prin chimizare improprie, lucrări agricole sau amenajări neraționale), defrișări insuficient suplinite prin replantări etc. De asemenea, forme diverse de impurificare a aerului, a apelor de suprafață și subterane, precum și a solurilor înscriu poluarea (industrială, agrozootehnică și urbană) printre cei mai activi factori de deteriorare actuală a calității mediului.

Toate formele de utilizare nerațională a potențialului natural și uman precum și a unor obiective economice sînt cu atît mai nocive, cu cît se desfășoară frecvent într-un cadru natural favorabil instabilității și degradării. Astfel, defrișările excesive din trecut au dezvelit versanți care deschid alternanțe de depozite permeabile și impermeabile și care primesc și rețin, prin expoziția lor, o mare cantitate de precipitații, ceea ce a antrenat procese de deplasare în masă pe suprafețe întinse; modificarea utilizării terenului cu introducerea unor culturi de prășitoare pe suprafețe favorabile șiroirii și cu frecvențe și viteze mari ale vîntului, au dus la distrugerea solului. Unele acumulări de apă afectează baza versanților cu instabilitate naturală accentuată. Utilizatori cu consum ridicat și deversări extrem de poluante (în emisari cu debite de diluție reduse) au fost amplasați amonte de prizele pentru alimentări urbane sau de acumulări cu profil piscicol; dirijarea nerațională a investițiilor a rezolvat cu totul insuficient unele canalizări urbane, în arii cu nivelul freatic aproape de suprafață etc.

Ținînd seama de starea actuală a calității mediului, de dezvoltarea industriei și zootehniei, de întreaga activitate umană și de condițiile naturale favorabile degradării mediului se desfășoară o activitate susținută pentru protecția mediului. În vederea cunoașterii și păstrării calității aerului, funcționează o rețea de 10 stații permanente și peste 120 de puncte de recoltare a probelor, situate în incinta întreprinderilor producătoare de noxe, sau la diferite distanțe-standard, ori în sectoare cu condiții favorabile acumulării și stagnării noxelor. Prin intermediul lor este supravegheat cuantumul de pulberi sedimentabile, funingine, CO, CO_2, NH_4, H_2O, SO_2, Pb, hidrocarburi aromatice policiclice ș.a. Rețeaua cuprinde, astfel, zonele industriale, arterele stradale și intersecțiile cu trafic intens și permanent (mai ales cele insuficient modernizate), sectoarele cu șantiere în lucru, ariile marilor complexe zootehnice. Circa 900 de instalații de purificare a aerului, cu o capacitate de aproximativ 8 mil. m^3/h contribuie la reținerea, neutralizarea sau atenuarea emisiilor specifice, realizîndu-se uneori și recuperări ale produselor reziduale. S-a acordat atenție adoptării unor tehnologii nepoluante și înlocuirii treptate a unor mașini și agregate generatoare de zgomot (Iași, Botoșani ș.a.). De asemenea, au fost întocmite documentații pentru poluanții specifici localităților dotate cu platforme industriale și s-au realizat cartări ale nivelelor de poluare a aerului cu gaze, pulberi sau microelemente, ca și ale nivelelor de poluare fonică (la Suceava, Botoșani, Dorohoi, Tîrgu Frumos, Iași, Bacău, Huși, Vaslui).

Protecția apelor vizează concomitent conservarea, utilizarea rațională și calitatea volumului disponibil. În vederea asigurării necesarului de apă, activitatea de gospodărire rațională s-a orientat, în primul rînd, către construirea și refacerea unor lacuri de acumulare (iazuri) — circa 450, care pot suplini deficitele sezoniere de alimentare ale apelor de suprafață și subterane. În același scop, unele unități industriale au urmărit promovarea tehnologiilor cu consum redus de apă, uneori realizîndu-se și recircularea cu caracter permanent (în special la termocentrale). În agricultură a crescut ponderea lucrărilor și sistemelor de irigații, precum și a unităților zootehnice cu eficiență mai ridicată de utilizare a apei (aspersiune, canale impermeabilizate, sisteme automatizate de adăpare și salubrizare etc.). Păstrarea calității apelor, care trebuie să asigure consumul agrozootehnic și industrial și alimentarea cu apă potabilă a așezărilor se realizează, în primul rînd, prin intermediul a 380 de instalații de epurare a apelor uzate, cu o capacitate totală de peste 120 000 m^3/h, decantoare, instalații de preepurare etc. În general sînt respectate normativele de securitate a captărilor, agențiile pentru supravegherea și protecția mediului organizînd controale periodice ale deversărilor, pentru evitarea depășirii concentrațiilor maxime admise pentru Fe, Mn, pesticide, detergenți, amoniu, fenoli, nitriți, substanțe organice ș.a. Conform datelor rezultate, cursurile de apă sînt omologate în categorii-standard de cali-

2500 x

tate. De asemenea, agenţiile menţionate avizează documentaţia de specialitate a noilor obiective economice sau extinderea celor existente, ţinînd seama de structura şi capacitatea echipamentelor de protecţie proiectate.

Conservarea, ameliorarea şi protecţia solurilor sînt acţiuni care se întemeiază, în primul rînd, pe gestiunea corectă a tuturor tipurilor genetice de sol, cunoaşterea lor (începînd cu caracteristicile agro-productive şi repartiţia teritorială), vizînd atît exploatarea cea mai adecvată cît şi satisfacerea cerinţelor pedoameliorative. În aceste scopuri au fost întocmite hărţi de ansamblu şi detaliate pentru o bună parte a teritoriului, laboratoarele judeţene de pedologie şi agrochimie elaborînd memorii agrochimice pînă la nivel de comună (în Cîmpia Moldovei, Podişul Bîrladului ş.a.). S-au realizat lucrări complexe de combatere a eroziunii solurilor pe o suprafaţă de 450 000 ha, s-au amenajat pentru irigaţii 118 000 ha, iar prin lucrări de desecare şi îndiguire terenul arabil a sporit cu circa 150 000 ha (în Colinele Covurluiului, sud-estul Colinelor Tutovei, zona de contact între Cîmpia Moldovei şi Podişul Sucevei). O atenţie deosebită s-a acordat problemelor legate de manipularea şi administrarea îngrăşămintelor chimice şi pesticidelor, precum şi de evacuarea şi împrăştierea corectă a deşeurilor din zootehnie. De asemenea, s-au întocmit documentaţii tehnice pentru aproape întreaga suprafaţă ocupată de soluri alcaline şi acide, în vederea folosirii corecte şi integrale a cantităţilor de fosfogips şi amendamente calcice livrate agriculturii.

Gospodărirea raţională a fondului forestier, în suprafaţă totală de 350 000 ha, se realizează, în primul rînd, printr-o riguroasă zonare funcţională. Pădurile din grupa I (cu rol de regularizare a debitelor, diminuare a scurgerii de suprafaţă şi atenuare a extremelor climatice, purificare a aerului şi înfrumuseţare a peisajului), deţin 80 000 ha şi pentru a asigura protecţia mediului sînt protejate printr-un regim de întreţinere şi exploatare, mai ales de codru grădinărit. Ameliorarea structurii pe specii a ridicat ponderea celor cu valoare economică ridicată sau cu creştere rapidă (răşinoase, plop euro-american). Tăierile anuale s-au menţinut în general la o cotă mai mică decît cea de creştere, iar împădurirea golurilor din fondul forestier, a terenurilor degradate şi neproductive din fondul agricol este o preocupare de bază în raza tuturor inspectoratelor silvice judeţene. Frecvent această acţiune a depăşit suprafeţele planficate. O consecinţă pozitivă a întreţinerii raţionale este valoarea creşterii medii anuale a pădurii, care atinge 5,5 m³/ha/an, superioară valorii medii pe ţară (creşterea medie anuală a pădurii în regim de codru grădinărit ajungînd şi la valori de 7,9 m³/ha/an). Sînt, de asemenea, ocrotite exemplare şi asociaţii forestiere sau ierboase, în cadrul unor rezervaţii naturale bine cunoscute, însumînd circa 145 unităţi, cu o suprafaţă de aproape 3 000 ha. Protejarea şi valorificarea raţională a faunei legate de fondul forestier, după cum atestă situaţiile statistice, s-a soldat cu atingerea şi frecvent depăşirea efectivelor optime la unele specii: căprior, mistreţ, cerb lopătar.

Păstrarea calităţii mediului este intens urmărită şi în cadrul aşezărilor umane, acţiunile de protecţie orientîndu-se prioritar către extinderea spaţiilor verzi, modernizarea reţelelor stradale, salubrizare etc.

6.2. Unităţile regionale

6.2.1. Podişul Sucevei

6.2.1.1. *Caracterele fizico-geografice*

Podişul Sucevei este numit astfel după rîul principal care îl drenează prin partea centrală şi după cel mai însemnat centru urban din regiune – municipiul Suceava, vechea capitală a Moldovei din secolul XV, reşedinţă a judeţului cu acelaşi nume.

Limita estică urmăreşte denivelarea dintre Dealurile Ibăneştilor şi parţial Cîmpiei Moldovei de nord (sau colinele Başeului), pe un aliniament ce trece prin apropierea localităţilor Baranca (pe Prut) – Suharău – Cristineşti – Ibăneşti – Pomîrla. În continuare, limita este foarte bine pusă în evidenţă de prezenţa depresiunii de contact (V. Mihăilescu, 1936; V. Tufescu, 1937) dintre Dealul Mare şi Cîmpia Moldovei, între care diferenţa de altitudine depăşeşte 200 m. Contactul este, de asemenea, marcat de un aliniament de aşezări: Hilişeu Horia – Şendriceni – Brăeşti – Ipoteşti – Copălău – Flămînzi – Scobinţi – Cotnari – Cucuteni – Dădeşti – Strunga – Buda. Limita spre

Podișul Central Moldovenesc trece în apropierea localităților Hîndrești—Stănița—Sagna.

În lungul limitelor de est, sud și vest, prin eroziune diferențială s-au format depresiuni de contact, chiar sub formă de culoare, care au favorizat instalarea unor importante căi de legătură (șoseaua Dorohoi—Botoșani—Hîrlău—Tîrgu Frumos — Strunga —Roman, sau Vicov —Marginea — Solca — Capu Codrului —valea Moldovei—Roman).

Între aceste limite, Podișul Sucevei ocupă o suprafață de circa 9 000 km² (aproape 1/3 din Podișul Moldovei), desfășurîndu-se pe o lungime de 150 km de la nord-vest la sud-est și de circa 65 km de la est la vest. Reprezentînd partea cea mai înaltă a Podișului Moldovei, are o climă mai răcoroasă și mai umedă și cu aspecte biopedologice cu afinități mai apropiate de specificul Europei centrale decît al celei estice.

Podișul Sucevei este alcătuit din formațiuni sarmațiene, necutate, cu înclinare generală concordantă cu cea a întregului Podiș al Moldovei (5—8‰). Depozitele sînt reprezentate printr-un complex de argile și marne cu alternanțe de nisipuri, la care se adaugă în diverse sectoare și unele orizonturi subțiri de gresii, calcare, conglomerate.

Relieful are un caracter tipic de podiș ce poartă amprenta structurii monoclinale și a litologiei variate. Structura orografică este dată de un ansamblu de culmi și platouri structurale înalte (Dealul Mare, Podișul Dragomirnei), dealuri piemontane la contactul cu unitatea carpatică, depresiuni și înșeuări sculpturale (Liteni, Bălcăuți, Bucecea, Strunga), culoare largi cu șesuri și terase fluviatile (culoarele Moldovei și Siretului), cîmpii piemontane terasate (Baia, Rădăuți) (fig. 152).

Comparativ cu celelalte părți ale Podișului Moldovei, prezența orizonturilor de roci dure protectoare a determinat apariția celor mai mari înălțimi din întreg Podișul Moldovei (689 m în Poiana Ciungilor, 587 m în Dealul Mare—Tudora, 583 m în dealul Boiștea, 528 m în dealul Teișoara, 525 în dealul Poiana Trei Meri—Dragomirna).

Caracteristica principală a reliefului este dată de larga dezvoltare și repetare a formelor structurale generate de poziția monoclinală a stratelor și de alternanța orizonturilor cu grad diferit de rezistență la eroziune. Platourile structurale au cea mai mare extindere în părțile centrale și de est, unde faciesul sarmatic este alcătuit pe întinderi mari din gresii și calcare. Platourile au suprafața aproape orizontală (cu înclinare ce nu depășește 3°) și se află la înălțimi ce variază între 500 și 300 m, în funcție de poziția stratului rezistent care este scos la zi.

Între platourile structurale, cu aspect de adevărate cîmpuri înalte sînt de remarcat pla-

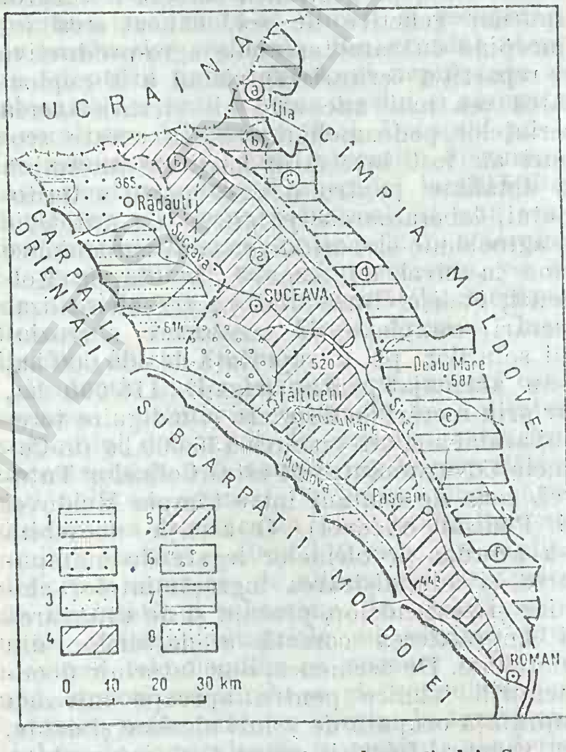

Fig. 152. Diviziunile geografice ale odișului Sucevei. *1*, Podișul piemontan Ciungi; *2*, Depresiunea Rădăuți; *3*, Culoarul Moldovei; *4*, Podișul Dragomirnei: *a* — podișul înalt; *b* — Șaua Bălăcăuți. *5*, Podișul Fălticenilor; *6*, Depresiunea Litenilor; *7*, Culmea Siretului: *a* — dealurile Bour — Ibănești; *b* — Șaua Lozna; *c* — Dealul Hăpăi (Musca); *d* — colinele Bucecea — Vorona; *e* — Dealul Mare — Hîrlău; *f* — colinele Ruginoasa — Strunga. *8*, Culoarul Siretului.

tourile Calafindeștilor, Călineștilor și Mitoc—Adîncata—Burdujeni. Aceleași caracteristici întîlnim și în Podișul Fălticenilor unde se individualizează Platoul Bosanci, platourile din Dealul Liniei, Dealul Ciritei, iar în sud apar suprafețe structurale discontinui în sectorul Tătăruși, Homița, Moțca, Brătești. Cea mai mare extindere a acestor forme se întîlnește, însă, în Dealul Mare, unde se dezvoltă cel mai întins platou structural din Podișul Moldovei.

Platforma structurală principală se desfășoară între localitățile Vascani, Hărmănești,

Todireşti, Stroeşti cu înălţimi de 370—400 m, numită „platforma structurală Broscăria —Laiu", „un platou de o netezime ideală" ... „Ciudat crîmpei de cîmpie înaltă" (V. Tufescu, 1937, p. 98). La vest şi sud-vest de Hîrlău se desfăşoară „platforma structurală Sîngeap", pe care tot V. Tufescu (1937) o caracterizează ca „o largă cîmpie de o perfectă netezime, pe care semănăturile şi şoseaua dreaptă, cu arbori pe margine, înşeală că te afli pe o cîmpie joasă şi nu bănuieşti că eşti la 400 m" (*op. cit.*, p. 100). Orizonturile de calcare şi gresii sînt exploatate doar pentru interese strict locale. În nord-est de pădurea Zagavia sînt încă vizibile vechile cariere pentru piatră de moară. În majoritatea cazurilor marginile acestor platforme sînt foarte abrupte, constituind cornişe dure la baza cărora, datorită prezenţei unor strate acvifere bogate, apar alunecări de amploare. Prin secţionarea acestor suprafeţe structurale de către reţeaua hidrografică au rezultat văi cu caracter resecvent, subsecvent şi obsecvent.

Marile văi ale Sucevei şi Siretului, adîncite cu peste 150 m în podiş, cursul superior al Şomuzului Mare şi Şomuzului Mic sînt orientate, în cea mai mare parte, pe direcţia nord-vest—sud-est, conform cu structura monoclinală şi prezintă profile transversale cu versanţii relativ simetrici şi afectaţi de aceleaşi procese geomorfologice. Evoluţia lor avansată tinde să le transforme în depresiuni-culoar pe direcţia de înclinare a stratelor. Acest aspect este propriu pentru cele două Şomuzuri şi apare numai accidental în cazul Sucevei şi Siretului. Astfel, valea Sucevei, între Dorneşti şi confluenţa cu valea Suceviţei, este orientată nord-est—sud-vest şi nord—sud şi prezintă o asimetrie evidentă, versantul stîng dintre Dorneşti şi Ţibeni reprezentînd o cuestă de dimensiuni mari. La fel, văile Şomuzului Mare (între Fălticeni şi Dolhasca) şi Şomuzului Mic (între Unceşti şi Corni), cu orientare vest—est, au versanţii sudici formaţi de cueste impresionante. Situaţia se repetă şi pe anumite porţiuni din văile Solcăi, Ilişeştilor, Scheiei, Drăgoiasei, Rădăşenilor.

Suprafeţele netede întinse şi continui au fost în bună parte interpretate ca platforme de eroziune provenind din trei mari cicluri de eroziune. Studiile recente infirmă existenţa mai multor cicluri de eroziune, ajungînd la concluzia că ele reprezintă „nivele parţiale", înscrise la înălţimea diverselor faciesuri petrografice (C. Martiniuc, 1955, 1960; I. Sîrcu, 1956, 1965; V. Mihăilescu, 1966; V. Băcăuanu şi colab., 1980).

Versanţii (mai ales cuestele) cu pante de peste 5° sînt afectaţi de alunecări, eroziune torenţială şi spălări areolare intense. Din vechea cîmpie de acumulare miocenă care a reprezentat suprafaţa iniţială a Podişului nu se mai păstrează nimic, formele de acumulare majore fiind generate recent de rîurile principale. Ariile de confluenţă şi luncile rîurilor mari (Siret, Moldova, Suceava) au aspectul şi caracteristicile unor adevărate cîmpii de acumulare.

Asimetria versanţilor Siretului şi existenţa şeilor din est, acoperite de prundişuri carpatice au dus pe primii cercetători la formularea ipotezei orientării iniţiale a reţelei hidrografice pe direcţia vest—est şi formării Siretului (ca şi a Prutului) printr-un lanţ de captări succesive. În acest caz înşeuările respective (denumite şi trecători ori porţi) ar reprezenta vechi şei de captare (Dersca pentru Siret, Bucecea pentru Suceava, Ruginoasa pentru Moldova). Studiile ulterioare (I. Sîrcu, 1955, 1956; C. Martiniuc, 1955, 1960; V. Băcăuanu, 1968, 1973; I. Hârjoabă, 1968; V. Sficlea, 1960, 1980) infirmă această ipoteză, arătînd că seria teraselor păstrează un paralelism evident la cursul actual, iar terasele superioare se găsesc la altitudini mai mari decît şeile. Apariţia şeilor este condiţionată de eroziunea diferenţială favorizată de prezenţa în perimetrele respective a unor formaţiuni mai puţin rezistente. În cîteva puncte din Dealul Mare, din Dealurile Bour—Ibăneşti şi în porţiunile de înşeuare se întîlnesc prundişuri de vîrstă sarmatică provenite din dezagregarea conglomeratelor din substrat, ele nereprezentînd opera unor paleorîuri cu direcţia vest—est.

Este posibil ca în viitor reţeaua hidrografică să se transforme, parţial, într-o reţea transversală pentru că rîurile din bazinul Prutului au nivelul de bază mai coborît, cu circa 160—200 m, decît axul văii Siretului. Cumpăna apelor s-a deplasat mereu spre vest, iar unii afluenţi ai Prutului au pătruns pînă în albia Siretului. În sectorul Buhai—Valea Morii din şaua de la Dersca, Jijia a reuşit să capteze bazinul superior al Bahnei, afluent al Siretului. La fel, situaţia se repetă la nivelul şeii de la Bucecea, unde Sitna, afluent al Jijiei, a captat bazinul superior al văii Curmăturii, iar valea Fundoaiei a pătruns pînă la nivelul terasei de 20 m a Siretului.

Cercetările din diferite sectoare au pus în evidență existența pînă la 8 terase la care se adaugă încă 2—3 trepte de luncă. Terasele înalte ajung pînă la altitudinea relativă de 200—210 m în valea Siretului, 180—190 în valea Sucevei și 160—170 m în valea Moldovei. Terasele cu înălțimea pînă la 60—70 m sînt mai bine conservate și sînt acoperite de depozite groase de luturi loessoide. În sectoarele de confluență majoră (Suceava—Siret, Moldova—Siret) sînt caracteristice „gruiurile aluvionare" formate prin mutarea avale a confluențelor pe distanțe de zeci de kilometri. Luncile prezintă o micromorfologie foarte variată, cu 2—3 terase de luncă și o mulțime de meandre, grinduri longitudinale, brațe părăsite, „Sirețele", popine.

Relieful, factorul cu rol polarizator și de suport pentru celelalte componente ale peisajului, a influențat puternic modul de distribuire a rețelei de așezări și a legăturilor dintre acestea.

6.2.1.2. *Așezările și populația*

Așezările din Podișul Sucevei s-au format în apropierea rețelei hidrografice, a pădurii, în locurile mai adăpostite și cu poziție dominantă sub directa condiționare a particularităților reliefului. Ca o caracteristică a Podișului Sucevei este de semnalat predominarea a ș e z ă r i l o r   m i c i. Așezările cu mai puțin de 600 locuitori (între care predomină cele cu 200—400 locuitori) prezintă o frecvență mai mare în Podișul Fălticenilor și Podișul Dragomirnei. Astfel 103 de asemenea așezări grupează aproximativ 9% din populația rurală. Așezările cu populație între 600 și 1 200 de locuitori grupează circa 21% din populația rurală și formează areale mai compacte în Podișul Fălticenilor și Podișul Dragomirnei. Așezările care au între 1 200 și 1 800 de locuitori cuprind aproape 17% din populație. Ele sînt caracteristice Culmii Siretului și Podișului Fălticenilor. Satele cu 1 800—2 400 de locuitori sînt în număr redus (33) și grupează 17% din populația rurală a Podișului Sucevei. Frecvența lor este mai mare la contactul dintre podișul piemontan din vest și depresiunile Rădăuților și Litenilor, precum și în Valea Siretului. Cele aproape 45 de așezări cu populație între 2 400 și 6 000 de locuitori dețin 34% din populația rurală a Podișul Sucevei. Aceste așezări sînt caracteristice pentru podișul piemontan și Depresiunea Rădăuților. Cea mai mare parte a așezărilor rurale au funcții economice dominant agricole, dar există diferențieri regionale în privința specializării lor. Așezările din vest fac parte din aria de creștere a animalelor și de cultură a plantelor, au o economie agricolă complexă, în care creșterea animalelor (bovine și porcine) ocupă un loc important. Baza furajeră pentru creșterea animalelor este formată din : pășuni și fînețe, culturi furajere și cultura cartofului. Cele mai numeroase sînt însă așezările din aria de cultură a plantelor și de creștere a animalelor care predomină în Podișul Dragomirnei, Culmea Siretului și Podișul Fălticenilor. Un subtip aparte îl formează așezările pomicole din Podișul Fălticenilor. De semnalat prezența unui număr mai mare de așezări, comparativ cu alte unități din Podișul Moldovei, cu funcție agricolă și industrială (Cornu Luncii, Bucecea, Verești, Hănțești, Dornești, Baia, Marginea, Dolhasca), unele apropiindu-se prin funcționalitate de așezările urbane. Pentru alte sate este sesizabilă tendința de evoluție ca așezări de cazare a forței de muncă și cu o agricultură specializată pentru piețele urbane. Deși nu au unități industriale, ponderea populației active în ramuri neagricole este, totuși, mare. Este cazul așezărilor rurale din jurul Sucevei (Ipotești, Lisaura, Mitocu Dragomirnei, Mitocași, Salcea, Mereni, Plopeni, Prelipca, Scheia, Florinta, Mihoveni, Sfîntu Ilie), din împrejurimile Fălticenilor (Șoldănești, Tarna Mare), din jurul Pașcanilor (Valea Seacă, Topile, Blăgești, Boșteni, Gîștești, Lunca, Sodomeni).

Apare evidentă necesitatea multiplicării punctelor nodale de convergență în Depresiunea Litenilor, în jumătatea nordică a Podișului Dragomirnei și în Valea Siretului. Urbanizarea centrelor rurale cu funcție și industrială, la care se pot adăuga noi centre în cele trei arii, ar rezolva problemele dezvoltării economice și sociale uniforme în profil teritorial, ar întrerupe depopularea rurală.

Rețeaua de așezări urbane — mai puțin dezvoltată în Podișul Sucevei — este formată din șase orașe de dimensiuni mici și mijlocii. Cele 300 de așezări rurale și 6 orașe totalizează o populație de 660 000 de locuitori, din care 77% reprezintă populația rurală și numai 23% populația urbană. În anul 1912 erau înregistrați 407 830 de locuitori, iar în 1930 numărul lor ajunsese

la 440 265. În acest interval se constată sporuri mai însemnate în jumătatea sa sudică, mai ales în Podișul Fălticenilor.

În intervalul 1930—1956, apare un contrast mai evident în evoluția numerică a populației din jumătatea nordică și din cea sudică. Declinul demografic a fost caracteristic așezărilor urbane Rădăuți (5,0%), Fălticeni (4,3%), Siret (42,8%) și la 60 de așezări rurale situate îndeosebi în podișul piemontan din vest, în Depresiunea Rădăuților și în partea nordică a Podișului Dragomirnei (Brașca 28,2%, Dornești 27,8%), Corlata, Horodnicu de Sus, Măneuți 35,7%, Mihăileni 30,2%, Baineț 50,6%, Țibeni 64,4%, Lespezi 50,2% ș.a.).

După 1956, centrele urbane, și în primul rînd orașul Suceava, au înregistrat creșteri foarte mari iar o parte din așezările rurale au pierdut din populație.

În perioada 1956—1966 în două areale s-a constatat un declin demografic evident. Primul corespunde cu partea nordică a Podișului Dragomirnei (Șaua Bălcăuți) și cu Dealul Bour, iar al doilea cu partea sudică a podișului piemontan dintre Suceava și Moldova. Scăderi au înregistrat și unele așezări din Podișul Fălticenilor și din Dealul Hîrlău. În total, în acest interval, 85 de așezări rurale au înregistrat pierderi de populație, cu valori pînă la 30%. În intervalul 1966—1977 se generalizează mai mult fenomenul de descreștere a populației în spațiul rural. În total, 165 de așezări rurale au cunoscut un regres al numărului locuitorilor. Circa 47% din cele 352 de așezări au înregistrat pierderi de populație. Fenomenul se dovedește caracteristic în cazul așezărilor mici și izolate. S-a amplificat, în schimb, puterea de absorbție a așezărilor urbane (Suceava, în mod deosebit) și au marcat creșteri însemnate așezările rurale din centura suburbană a acestora, ca și unele așezări rurale din partea de vest.

Populația din acest spațiu geografic a avut în timp o vitalitate demografică deosebită. Natalitatea în proporție de peste 20‰ se situează net deasupra mediei pe țară. Valorile cele mai mici ale indicelui de natalitate se întîlnesc în partea de nord a Podișului Dragomirnei și în partea sud-vestică a Podișului Fălticenilor. Valorile cele mai ridicate (peste 25‰) sînt specifice zonei de contact a podișului cu Obcinele Bucovinei și părții sudice a Podișului Fălticenilor. Între cele două medii, rural și urban, s-a ajuns în ultimii ani la o inversare de situații, în sensul că, dacă pînă în anul 1978 mediul rural prezenta valori superioare ale natalității față de cel urban, în prezent, acesta din urmă, înregistrează indici de natalitate superiori, consecință, desigur, a transferului de populație tînără spre centrele urbane.

În intervalul 1975—1983, indicatorul migrației arată o accentuare a plecărilor din mediul rural, dar și o creștere a capacității de primire a așezărilor urbane din acest teritoriu. Orașul cu cea mai mare putere de absorbție este Suceava (cu un sold migratoriu pozitiv de 38,0‰ în acest interval), urmat de Rădăuți (17,9‰), Pașcani (15,5‰) și Fălticeni (12,8‰). Mediul rural a înregistrat în acest interval valori negative, dar apar diferențieri cu conturarea unor arii mai puțin afectate de migrații, cum este fîșia de la contactul cu Obcinele Bucovinei ca și aria largă din imediata apropiere a orașului Suceava. La polul opus se situează Podișul Dragomirnei, Culmea Siretului, unele areale din partea sudică a Podișului Fălticenilor, unde migrațiile definitive au o intensitate mare (19—24‰). Cu toate că valorile negative ale soldului migratoriu sînt generale în mediul rural, pe ansamblul Podișului Sucevei nu se constată o scădere a populației.

Diversificarea activităților economice în ultimul timp a produs schimbări importante în structura profesională a populației. Astfel, dacă în anul 1966 peste 77% din populația activă a Podișului Sucevei își desfășura activitatea în agricultură, în 1977 ponderea ei a scăzut la 51,3%. Proporții încă însemnate de activi în agricultură s-au păstrat în partea nordică a Podișului Sucevei și în Culmea Siretului (peste 65%). În bună măsură scăderea populației agricole este consecința transferurilor în industrie și construcții, ramuri în care în același an, populația activă a ajuns la 29,5%.

Dezvoltarea asistenței medicale, a comerțului, învățămîntului ș.a. a permis, pe ansamblu, o creștere însemnată a populației active în sectorul terțiar (de la 1,4% în 1966 la 19,2% în 1977). Cu toate transferurile care au avut loc, Podișul Sucevei rămîne o regiune cu populație rurală dominantă și un rezervor de forță de muncă.

Densitatea generală a populației din Podișul Sucevei era în anul 1977 de 138 loc./km², valoare prin care se încadrează între regiunile naturale cu densități mari. În 1912 densitatea era de 84 loc./km², în 1930 a ajuns

la 103 loc./km², iar în 1966 la 122 loc./km²; regional, densitatea a avut o evoluţie diferenţiată, remarcîndu-se, pe de o parte, unele areale mici din partea de nord, în care densităţile sînt mai scăzute în prezent faţă de începutul secolului (marcînd scăderi pînă la 40 loc./km²), iar pe de altă parte, alte areale mult mai largi, în care densitatea a crescut cu 50—100 loc./km². În prezent, densitatea cea mai mare (între 140 şi 170 loc./km²) formează areale compacte şi largi în jurul oraşelor Suceava, Paşcani, Rădăuţi şi Fălticeni, iar cea mai mică se găseşte în Culmea Siretului şi în partea nordică a Podişului Dragomirnei. Exprimînd densitatea prin raportul dintre numărul de locuitori la 100 ha teren arabil convenţional, se constată că cea mai mare densitate rurală (200—300 loc./100 ha t.a.c.) există în partea vestică, la contactul cu Obcinele Bucovinei, sub forma unei fîşii compacte.

6.2.1.3. *Activităţile economice*

Activităţile agricole au constituit ocupaţia de bază pentru cea mai mare parte din populaţie, astfel că suprafeţele agricole s-au extins continuu în detrimentul pădurii, care a ajuns în prezent la 75 380 ha, ceea ce reprezintă 17,6% din suprafaţa totală. Suprafaţa agricolă deţine peste 72% din suprafaţa Podişului Sucevei (o medie superioară mediei pe ţară), dar, în condiţiile unei densităţi mari de populaţie (la un locuitor revine doar 0,5 ha teren agricol), dezvoltarea agriculturii a necesitat şi necesită în continuare o mai bună gospodărire a fondului funciar prin ameliorarea calităţii unor terenuri. Prin îndiguiri, suprafeţe importante cu exces de umiditate din luncile Siretului, Moldovei, Sucevei ş.a. au fost ferite de inundaţii.

Acţiunea de drenare a terenurilor cu exces de umiditate are tradiţii mai vechi în Depresiunea Rădăuţi, unde în secolul trecut existau sisteme de drenaj. Îndeosebi în partea de vest a Podişului Sucevei şi în luncile Siretului şi Moldovei, au fost create sisteme de desecare (sistemul Rădăuţi—Frătăuţi, sistemul Cornu Luncii—Fîntîna Mare, sistemul Mitoc—Negostina, sistemul Hălăuceşti ş. a.). Pentru combaterea deficitului de umiditate, resimţit mai ales în partea sudică a podişului, s-au făcut amenajări pentru irigaţii pe 4,6% din suprafaţa agricolă, în sisteme locale pe suprafeţe mici, specifice Podişului Sucevei. Acestea se grupează pe luncile şi terasele joase, în apropierea surselor de apă: în valea Siretului (peste 11 000 ha), valea Moldovei (peste 4 000 ha) şi valea Sucevei (peste 1 000 ha).

Asigurarea debitului de apă necesar irigării culturilor se realizează, în cazul rîurilor cu debit insuficient în perioada de vară, prin acumulări de mică capacitate, amenajate pe Şomuzul Mare, Şomuzul Mic, Strîmbu ş. a. Lucrări de combatere a eroziunii solului şi de regularizare a scurgerii apelor pe versanţi s-au făcut în bazinele Şomuzului Mare şi Soloneţului.

Cea mai mare parte din terenul agricol revine terenurilor arabile (78%), urmate de păşunile şi fîneţele naturale (20%) şi livezi (2%). În proporţie de aproape 50% terenul arabil este utilizat pentru cultura cerealelor iar în cadrul acestora suprafeţele cele mai mari le deţin în ordine porumbul (22%), grîul (19%) şi orzul (aproape 7%). Global, suprafaţa cultivată cu porumb reprezintă 1,6% din suprafaţa cultivată a ţării. Porumbul, deşi ocupă cele mai întinse suprafeţe nu are, totuşi, condiţiile cele mai bune de cultivare. Producţia medie la hectar este inferioară mediei pe ţară. Cele mai mici producţii se obţin în partea nordică şi sînt determinate de regimul termic (perioada mai scurtă de vegetaţie) şi de condiţiile pedologice mai puţin favorabile. Suprafaţa cultivată cu grîu şi secară reprezintă 2,1% din cea cultivată cu aceste cereale pe ţară. Producţia medie la hectar, inferioară mediei pe ţară, reprezintă 1,7% din cea a României. Cultura orzului, cu o perioadă mai scurtă de vegetaţie, deţine circa 2,5% din suprafaţa totală a ţării cultivată cu orz, dar participă cu numai 1,6% la această producţie.

Cultura cartofului a găsit aici condiţii mult mai bune de dezvoltare şi ocupă peste 15% din suprafaţă arabilă, ceea ce reprezintă aproape 13% din suprafaţa cultivată cu cartof a ţării şi contribuie cu peste 15% la producţia pe ţară. Producţia medie la hectar se situează cu mult peste media pe ţară. Podişul Sucevei se dovedeşte una din regiunile importante de cultură a cartofului şi în cuprinsul său s-au dezvoltat unităţi de mare capacitate de industrializare a cartofului. Există şi o anumită specializare în cultura cartofului în sensul că soiurile pentru industrializare se produc în unităţi agricole din Depresiunea Rădăuţi, în apropierea fabricii de spirt, în valea

Siretului, în aria imediată a fabricii de amidon de la Hănţeşti.

Între plantele industriale, suprafeţele cele mai însemnate sînt deţinute în ordine de sfecla de zahăr, de inul pentru fuior şi de cînepă. Suprafeţele cultivate cu sfeclă de zahăr se concentrează în apropierea celor două mari unităţi de prelucrare de la Bucecea şi Paşcani. Arealul de cultură s-a extins mult în valea Siretului, unde au fost dezvoltate şi irigaţiile. Se cultivă pe aproape 10 000 ha şi cu producţii medii la hectar de peste 25 000 kg. Inul pentru fuior şi cînepa, culturi tradiţionale, ocupă suprafeţe mai însemnate în jumătatea nordică, mai umedă şi răcoroasă, unde mai ales inul are condiţii favorabile de dezvoltare. Suprafeţele cultivate cu in s-au extins mult în ultimul timp şi datorită necesităţilor de prelucrare a unităţilor de industrializare din regiune.

Cultura plantelor furajere ocupă peste 10% din terenul arabil. Cele mai întinse suprafeţe sînt cultivate cu trifoi, plante pentru însilozat, rădăcinoase şi lucernă. Legumele se cultivă cu puţin peste 2% din suprafaţa arabilă şi ele se concentrează în lungul Siretului, Sucevei şi Moldovei. Dintre culturile legumicole, condiţii bune pentru cultură au în partea de nord varza de vară şi de toamnă, rădăcinoasele, castraveţii de toamnă, iar în partea sudică, tomatele, ardeii, vinetele. Un bazin specializat în cultura castraveţilor pentru conserve este Depresiunea Rădăuţilor, iar un alt bazin legumicol este conturat în regiunea Vereştilor.

Păşunile şi fineţele naturale sînt caracteristice pentru podişul piemontan şi Dealul Mare—Hîrlău. Dintre acestea, păşunile au o extensiune mai mare şi ocupă circa 14% din terenul agricol.

Pe ansamblu, suprafaţa ocupată cu livezi deţine numai 2,2% din suprafaţa agricolă, dar aici s-a individualizat un important bazin de cultură a mărului în regiunea Fălticeni—Rădăşeni—Preuteşti — Vultureşti — Horodniceni. În prezent, în acest bazin pomicol se acordă o atenţie tot mai mare cireşului şi vişinului.

Creşterea animalelor reprezintă o activitate de bază a economiei rurale din Podişul Sucevei. Creşterea bovinelor a constituit una din ocupaţiile tradiţionale în special în jumătatea nordică şi spre contactul cu Obcinele Bucovinei. Întinsele suprafeţe de păşuni şi fineţe naturale din regiunea de munte ca şi din cea piemontană au oferit cele mai bune condiţii pentru creşterea vacilor (rasa Simmental în regiunea Rădăuţi). Cu o densitate medie de 83 bovine la 100 hectare teren agricol, Podişul Sucevei se situează între primele regiuni din ţară. Ariile cu densităţi mai mari sînt determinate de amplasarea complexelor de îngrăşare a taurinelor sau a fermelor mari specializate (Rădăuţi, Dorneşti, Gălăneşti, Vereşti, Bucecea, Fălticeni, Paşcani, Hănţeşti ş. a.). În partea de vest, unde apare o concentrare mai evidentă a efectivului de animale, predomină rasa Pinzgau, rasă de mare productivitate pentru lapte. În rest predomină Bălţata românească. Deşi nu este o regiune de cultură a cerealelor, creşterea porcinelor este, totuşi, bine dezvoltată. Densitatea de peste 130 capete la 100 hectare teren arabil este superioară mediei pe ţară. Creşterea porcinelor a fost stimulată prin trecerea la sistemul de creştere de tip industrial, în complexe de mare capacitate (Vereşti, Bucecea, Dorneşti, Scheia ş.a.), amplasate, în general, în apropierea unităţilor de industrializare a cărnii. Densitatea medie a oilor la 100 hectare teren agricol este de 110 capete, o intensitate mai mare de creştere fiind caracteristică pentru Culmea Siretului, Podişul Fălticenilor şi podişul piemontan. Exprimînd intensitatea de creştere a animalelor prin indicatorul unităţi vită mare la 100 hectare teren agricol se constată că acesta arată o densitate medie de 168 de unităţi vită mare pe ansamblul Podişului Sucevei. Complexe de tip industrial de creşterea păsărilor s-au dezvoltat în apropierea oraşelor Suceava şi Paşcani.

Documentele istorice din secolele XV şi XVI menţionează existenţa a numeroase mori de apă pe majoritatea arterelor hidrografice. Aceste instalaţii s-au menţinut pînă la începutul secolului XX, cînd au început să-şi facă apariţia morile cu abur. O răspîndire mare au avut şi teascurile pentru extragerea uleiului din in şi mai ales din cînepă, povernele şi velniţele, instalaţii vechi pentru fabricarea spirtului şi rachiului din fructe, cereale şi cartofi, sladniţele, instalaţii pentru producerea berii. Industria casnică de prelucrare a lînii, ţesutul pînzei de in şi cînepă au constituit, de asemenea, ocupaţii vechi, tradiţionale. Documentele din secolul XV menţionează numeroase mori, torcătoare de lînă şi pive pentru bătutul sumanelor. Au existat, de asemenea preo-

59—c. 628

cupări de prelucrare a lemnului (ferăstraiele de apă fiind mai ales în partea vestică a podișului), a rocilor de construcție, de fasonare a pietrelor de moară, pentru olărit etc. Multe din aceste instalații de mică capacitate au continuat să fie prezente alături de unitățile industriale de mai mare capacitate pînă mai tîrziu. Secolul XIX marchează apariția unităților industriale de mai mare capacitate. Cele mai numeroase au fost din ramura industriei alimentare, ce foloseau ca materie primă cartoful, cerealele, fructele, unitățile industriale pentru prelucrarea cărnii (Burdujeni), pentru fabricarea uleiului vegetal și a zahărului (Ițcani), de conservare a fructelor (Tîmpești), fabricile de bere (Solca, Suceava, Rădăuți, Fălticeni, Siret). Îndeosebi în partea de vest și-au făcut apariția fabricile de cherestea, de hîrtie și de mobilă (Rădăuți, Marginea, Cornu Luncii, Fălticeni). Primele unități de tip industrial, din ramura construcțiilor de mașini, au fost cele de la Pașcani (atelierul de reparații de vagoane) și Rădăuți (unități pentru unelte agricole, acumulatori, pile electrice). Multe din unitățile industriale care au apărut la începutul secolului XX au avut un timp scurt de existență. Dezvoltarea mai intensă a activităților industriale, în cuprinsul Podișului Sucevei, a început după anul 1950, cînd s-a trecut la construcția unor mari obiective industriale.

Industria lemnului, ramură reprezentativă a Podișului Sucevei, a înregistrat schimbări substanțiale prin valorificarea superioară a masei lemnoase provenite mai ales din Obcinele Bucovinei. Construirea în anul 1959 a combinatului de prelucrare a lemnului din Suceava (cu secții de mobilă, plăci fibro lemnoase, placaje, furnire estetice și de uși și ferestre) a dus la valorificarea într-un grad superior a cherestelei și a deșeurilor provenite de la fabricile de cherestea din regiunea de exploatare. Pentru valorificarea lemnului de rășinoase și a deșeurilor de lemn în 1962 a intrat în producție întreprinderea de celuloză și hîrtie din Suceava, unitatea cu cea mai mare pondere în producția industrială a orașului. O altă unitate reprezentativă din această ramură este fabrica de mobilă din Rădăuți (intrată în funcțiune în anul 1962), cu o capacitate anuală de 15 000 garnituri de mobilă. O unitate specializată în producția de lăzi de ambalaj s-a dezvoltat la Rădăuți, după anul 1976, iar în orașul Fălticeni, în anul 1971, a intrat în producție o nouă unitate de prelucrare a lemnului cu secții de înnobilare a lemnului, de mobilă, PAL, de mobilă din plăci înnobilate. Industria lemnului este prezentă și în alte localități: Cacica (fabrică de cherestea), Vicovu de Jos, Marginea ș. a. Sînt unități de mai mică capacitate, dar concentrarea lor în partea vestică arată legăturile strînse cu regiunea de munte.

Dezvoltarea industriei textile s-a bazat pe materia primă oferită de cultura plantelor textile, care găsesc aici condiții favorabile. Unitățile de prelucrare primară a inului și a cînepii de la Ițcani—Suceava, Verești, Dornești și Cornu Luncii furnizează firele și fibrele necesare pentru două unități reprezentative din acest teritoriu: filatura de in și cînepă din Fălticeni, intrată în funcțiune în 1957 (care se aprovizionează și de la alte topitorii din țară, Ulmeni, Cîrța, Joseni, Palota, Sagna, Sînnicolau Mare), întreprinderea de la Pașcani, înființată în anul 1978, care produce fire și țesături subțiri.

Industria confecțiilor și tricotajelor este dezvoltată în principalele centre urbane. În orașul Suceava a fost înființată întreprinderea de tricotaje „Zimbrul" (fire de bumbac și sintetic), cu secții la Fălticeni (specializată în producerea lenjeriei de corp) și în orașul Siret (unde se prelucrează tricotul de la unitatea din Suceava) ca și întreprinderea de tricotaje Bucovina pentru produse de lînă. În anul 1982 în orașul Siret s-a înființat întreprinderea de covoare plușate, iar la Pașcani întreprinderea de tricotaje și perdele care produce țesături de mătase artificială și tricotaje.

Industria alimentară prelucrează o gamă foarte largă de materii prime din agricultură prin întreprinderea de spirt, bere și amidon Hănțești, fabricile de zahăr de la Bucecea și Pașcani, fabricile de prelucrarea legumelor și fructelor de la Suceava, Fălticeni, Verești etc.

Industria morăritului și panificației este reprezentată prin unitățile mari de prelucrare de la Suceava, Fălticeni, Dornești, Dolhasca ș.a. Creșterea animalelor oferă posibilități de valorificare a unor importante materii prime. Una dintre unitățile mari din țară este cea de industrializare a cărnii din Burdujeni—Suceava. Abatorul din Burdujeni a intrat în funcțiune în anul 1913. Distrus în timpul războiului, a fost refăcut și modernizat în 1971. În prezent el are o

fabrică de conserve și semiconserve, un antrepozit frigorific.

Industria construcțiilor de mașini este o ramură relativ nouă, cu un rol deosebit de important în diversificarea activităților economice și în completarea profilului economic al centrelor urbane. Centrul cel mai important al industriei construcțiilor de mașini este orașul Pașcani care, prin întreprinderea mecanică de material rulant, produce vagoane basculante și vagoane platformă; în prezent și-a diversificat gama de produse prin intrarea în funcțiune, după anul 1980, a întreprinderii de traductoare și regulatoare directe și întreprinderii de scule și unelte așchietoare. Încă din anul 1963 în orașul Suceava a apărut o unitate de întreținere a combinatelor de prelucrare a lemnului și de celuloză și hîrtie, care s-a dezvoltat și a diversificat produsele în domeniul construcțiilor metalice industriale, utilajului chimic și mașinilor unelte. Întreprinderea produce utilaje tehnologice pentru industria materialelor de construcții și pentru industria celulozei și hîrtiei. O secție a acestei întreprinderi a fost înființată în anul 1977 în orașul Fălticeni, ea preluînd activitatea unor ateliere mici ale industriei locale. Un al treilea centru important este orașul Rădăuți unde, din anul 1977, funcționează fabrica de confecții metalice și prelucrări mecanice cu o secție de producție în orașul Siret.

Industria materialelor de construcții valorifică unele materii prime din cuprinsul Podișului Sucevei și din regiuni apropiate. De dată recentă sînt cele două unități producătoare de sticlă din centrele Suceava și Fălticeni, prin care se valorifică nisipul de Hudești. Necesitățile dezvoltării construcțiilor de locuințe și industriale au dus la apariția, în orașul Suceava, a unei unități de prefabricate din beton armat și altele la Dolhasca și Milișăuți.

Industria chimică, cea mai nouă ramură din cuprinsul Podișului Sucevei, este reprezentată prin combinatul chimic din Fălticeni specializat în producerea detergenților. Folosește materii prime prin conlucrarea cu mari combinate chimice din țară (Borzești, Valea Călugărească ș.a.).

Podișul Sucevei este o unitate naturală fără resurse de subsol, dar cu toate acestea dezvoltarea industrială a fost amplificată mult în ultimul timp. Industria sa este orientată în mare măsură spre valorificarea produselor agricole specifice acestei regiuni (textilă, alimentară) și a resurselor oferite de Obcinele Bucovinei (industria lemnului), sau de Cîmpia Moldovei (industria sticlei).

Localizarea unităților industriale s-a făcut cu precădere în centrele urbane, în scopul impulsionării lor economice și pentru creșterea capacității lor de polarizare. Existența unor așezări rurale cu un profil industrial bine conturat (Verești, Cornu Luncii, Dornești, Bucecea, Salcea) răspunde necesității de apropiere a unităților de prelucrare de materiile prime agricole și conduce la conturarea centrelor de polarizare.

6.2.1.4. *Podișul piemontan dintre rîurile Suceava și Moldova*

Între văile Moldovei și Sucevei, pe aliniamentul Păltinoasa—Cacica—Solca—Voivodeasa—Straja, în lungul liniei pericarpatice, vin în contact două unități total diferite: Obcinele Bucovinei și Podișul Sucevei iar la acest contact a luat naștere podișul piemontan (Piemontul colinar Marginea — Ciungi după N. Popp, 1935, Piemontul Obcinei Mari după C. Martiniuc, 1960) lat de 8—10 km, cu caracteristici biopedoclimatice proprii Podișului Sucevei, peste care se suprapun și elemente de natură carpatică. Acest podiș are cea mai mare dezvoltare între Moldova și Sucevița, iar în cuprinsul lui se individualizează dealul Poiana Ciungilor (689 m), cea mai impunătoare formă de relief din Podișul Sucevei, după altitudine.

Este alcătuit din depuneri fluvio-deltaice sarmatice cu extensie mai mare în dreptul rîurilor ieșite din munte. Construcția piemontului a început în sarmațianul inferior, cînd întreaga arie din fața obcinelor era submersă și supusă unui proces de colmatare prin depuneri deltaice. Originea și vîrsta depozitelor au fost remarcate de C. Martiniuc (1946), L. Ionesi și colaboratorii (1971), care precizează că acumulările fluvio-deltaice reprezintă doar volhinianul și sînt formate din cel puțin patru complexe de pietrișuri, fiecare complex fiind alcătuit din cîteva orizonturi de pietrișuri și argile nisipoase, separate de intercalații argilonisipoase marine. Succesiunea complexelor indică atît faze de intensificare a eroziunii în uscatul din regiunea carpatică, cît și o pendulare a liniei de țărm. În urma îndelungatei evoluții pliocen-cuaternare, din cîmpia

piemontană sarmatică au rămas numai cîteva dealuri și coline izolate (sculptate în acumulările fluvio-deltaice). La periferia lor s-a format o treaptă mai joasă de relief de acumulare (glacisuri proluvio-coluviale, terase inferioare, lunci), larg dezvoltată în Depresiunea Baia și în Culoarul Moldovei. Treapta deluroasă, situată cu 200—300 m sub marginea Obcinelor, are cea mai mare extensie între valea Moldovei și valea Sucevița, unde relieful actual reprezintă mulajul fosilizat al piemontului sarmato-pliocen (C. Martiniuc, 1971). Dintre trăsăturile caracteristice piemontului se remarcă înclinarea pe direcția vest—est, orientarea perpendiculară pe Obcine a rețelei hidrografice, despletirea ei și capacitatea mare de înmagazinare a apelor infiltrate.

În dreptul ieșirii Moldovei din munte se află Masivul Poiana Ciungilor (689 m), situat între valea Moldovei și pîrîul Ilișești și continuat spre nord, pînă la valea Solonețului, cu Dealul Socului (614 m), reprezentînd o deltă fosilă, cu axa mare de 15—16 km, orientată de la nord-vest spre sud-est. Masivul este alcătuit din pietrișuri heterogene groase de 70—80 m, cu intercalații lenticulare de nisipuri grosiere și argile vinete, dispuse pe un pat de argile vinete moi. Acestea, ca și complexul de pietrișuri, prezintă înclinări din partea centrală a masivului spre exterior, mai accentuată (de 6—7°) pe versantul sudic dinspre valea Moldovei. Această înclinare este consecința unor mișcări de ridicare posterioare depunerilor deltaice, materializate printr-o bombare tectonică (N. Barbu și colab., 1964). Tectonica de bombare asimetrică se reflectă în caracterul radiar al rețelei hidrografice, în altitudinea mare și asimetria masivului. Planul de înclinare al stratelor a permis și dezvoltarea unor mici suprafețe structurale, în special pe flancul sudic.

În nordul Masivului Ciungi (între văile Solonețului și Solcăi), complexul de pietrișuri apare în petice disparate. Grosimea mare a complexului de pietrișuri din sectorul Pîrtești (30—40 m) ne indică și aici existența unei vechi delte formate de un paleo-Soloneț.

Suprafața cea mai întinsă derivată din fostul piemont sarmatic se desfășoară între văile Solcăi și Suceviței, complexul de pietrișuri fluvio-deltaice fiind rezultatul acțiunii unei paleo-Sucevițe. Grosimea depozitelor din partea mediană a fostei delte depășește 100 m (Dealul Cerdacu), iar pe flancul nordic, care depășește valea Suceviței, în Dealul Fătu, acestea ajung la peste 60 m. Ultimul aliniament de dealuri înalte se desfășoară pe dreapta culoarului Sucevei, format din Dealul Crucii (520 m), Dealul Leahu (537 m), Dealul Brădet (482 m), Dealul Colnic (491 m), Dealul Osoi (482 m); pe acestea se găsesc depuneri de pietrișuri în grosime de 5—10 m. Pietrișurile nu au continuitate spre poala Obcinei Mari, astfel că originea lor este controversată: resturi din terasele Sucevei, ori trene de pietrișuri fluvio-deltaice volhiniene.

Între aceste dealuri și munte se desfășoară Depresiunea Horodnicului, parte vestică a Depresiunii Rădăuți. Acest ultim compartiment al podișului piemontan este fragmentat intens de o rețea deasă de văi bine adîncite prin care sînt transportate din munte cantități mari de aluviuni. Voitinelul și Horodnicul și-au creat, în sectorul Bălănești și Marginea, conuri largi de dejecție care se contopesc cu conurile Sucevei și Suceviței.

În imediata apropiere a muntelui se schițează un uluc îngust, accentuat în mod izolat prin depresiuni de contact (Cacica, Soloneț, Solca), apărute prin exhumarea fîșiei de miocen de sub stiva depozitelor piemontane.

Vecinătatea munților, înălțimile constant mari și caracteristicile structural-litologice produc o diferențiere evidentă a factorilor fizico-geografici față de celelalte unități ale Moldovei extracarpatice. Astfel, radiația solară globală (111—115 kcal/cm²/an) și durata anuală de strălucire a Soarelui (1 800—2 000 ore) au valori mai reduse decît în celelalte părți ale podișului și se produc frecvente procese de foehnizare a maselor de aer ce coboară dinspre Obcine, fapt care creează condiții termice medii apropiate de restul podișului. Precipitațiile atmosferice înregistrează 700—750 mm, iar dinamica generală a atmosferei este completată de brize de munte — vale și vale — munte. Precipitațiile atmosferice bogate și constituția litologică permit acumularea unor mari rezerve de ape subterane. În sectorul Cacica—Solca apar ape subterane mineralizate prin dizolvarea sărurilor reziduale din formațiunile miocene.

Vegetația naturală puternic modificată este reprezentată în sectorul Dealul Poiana Ciungilor, Ilișești, Dealul Lupului prin masive de făgete, în care apar și insule de conifere cu *Abies alba* și *Picea excelsa*. Solurile podzolice indică și ele abundența precipitațiilor

și acoperirea, în totalitate, a regiunii cu păduri de fag. Local, mai apar planosoluri și podzoluri pseudogleice.

La periferia estică a dealurilor și colinelor piemontane, prin adîncirea și deplasarea succesivă a rețelei hidrografice, se desfășoară o treaptă joasă, cu relief tînăr de acumulare, reprezentat prin șesuri și glacisuri proluviale, în care predomină pietrișurile cu bolovăniș și nisipurile grosiere acoperite uneori de argile eluviale și proluviale-coluviale, cu o morfologie foarte variată de terase joase, conuri de dejecție, grinduri, microdepresiuni, cursuri părăsite. De fapt această treaptă joasă cu mari rezerve de ape subterane, de bună calitate, care uneori ajung la suprafață și produc înmlăștinirea terenurilor, este constituită din Depresiunea Rădăuți și Culoarul Moldovei.

Depresiunea Rădăuți. Se dezvoltă în sectorul mijlociu al văii Sucevei, înaintînd tentacular sub formă de golfuri pînă la contactul cu Obcina Mare (Straja pe Suceava, Voivodeasa pe Sucevița).

Dispusă de la nord-vest spre sud-est, conform orientării generale a rîului Suceava, se desfășoară pe circa 35 km între Straja și Milișăuți, cu o lățime în jur de 20 km, între Marginea și Dornești și ocupă o suprafață de peste 600 km². Dominată cu 100—150 m de unitățile vecine, corespunde cu cele mai coborîte trepte ale piemontului pericarpatic (altitudine medie 360 m) și cu aria de desfășurare a conurilor-deltă ale Sucevei și Suceviței. Suceava curge acum pe flancul nordic al propriului con, formînd o buclă largă între Gălănești și Satu Mare, în timp ce Sucevița și-a adîncit valea în axul conului. În dreptul orașului Rădăuți, conurile aflate la marginea extensiunii lor estice se întrepătrund, fiind parazitate de conul pîrîului Pozen. Depozitele de aluviuni au grosimea între 6 (în conul Sucevei) și 10 m (în conul Suceviței) și conțin ape subterane bogate, cu nivelul freatic foarte aproape de suprafață, ceea ce provoacă înmlăștiniri, datorate și complexului argilo-marnos (1—5 m) de la suprafața șesurilor. În sectorul Bădeuți apare și un strat de turbă de circa 80 cm grosime.

Aliniamentul median al dealurilor Leahu, Brădet, Colnic, Osoi, cu prundișuri la partea superioară, care pot fi interpretate și ca o terasă de 60—70 m, separă Bazinul Rădăuțiului (N. Lupu, 1937) în două depresiuni secundare : a Horodnicului și a Rădăuțiului.

Depresiunea Horodnicului. Mai legată de munte decît Depresiunea Rădăuți, are relief frămîntat și secționat adînc de rețeaua hidrografică. Regimul apelor de suprafață este foarte variabil. Chiar rîurile cu bazinul dezvoltat și în munții de alături și cu debite relativ mari, la intrarea în depresiune își micșorează debitul datorită infiltrării în cîmpia piemontană, ajungînd pînă la secarea completă în perioadele secetoase (Sucevița). Forma alungită a depresiunii favorizează canalizarea maselor de aer de la nord-vest la sud-est (40,3% frecvență). Temperatura medie anuală este de 7°C. Iarna temperaturile medii lunare coboară sub —5°C (excepțional chiar sub —13°C) iar vara depășesc 18°C. Extremele absolute au variat între —32.5 și 37.7°C. În interiorul depresiunii înconjurată de forme de relief înalte se înregistrează frecvent inversiuni de temperatură, fiind considerată polul de frig al podișului (Gh. Slavic, 1977). Precipitațiile medii anuale în jur de 650 mm sînt superioare față de cantitățile din celelalte părți ale Podișului Moldovei, în anumiți ani înregistrîndu-se cantități mult mai mari. În anul 1955, caracterizat printr-o intensă activitate a maselor de aer, s-au înregistrat 1 211 mm.

Solurile aluviale cu o vegetație spontană mezofilă și solurile hidromorfe gleice ocupă cea mai mare parte a depresiunii. Podișul piemontan și Depresiunea Rădăuți împreună au o populație rurală de peste 113 000 de locuitori. Mărimea medie a așezărilor rurale din întreaga subunitate (2 360 locuitori în Depresiunea Rădăuți și 2 080 locuitori în Podișul piemontan) este mult superioară față de celelalte subunități ale Podișului Sucevei. Așezările cu mai puțin de 600 locuitori se întîlnesc mai ales în jumătatea sudică, în dealul Poiana Ciungilor (Varvata, Lunca, Vîrfu Dealului, Bodnărei, Codru, Maidan, Runcu, Brașca, Corlata, Gura Solcii). Ele nu dețin decît 2,3% din populația rurală a unității. Frecvența cea mai mare o au așezările cu populație cuprinsă între 1 800 și 2 400 locuitori și cele cu 2 400—3 000 locuitori. Aceste categorii grupează circa 40% din populația sa rurală (fig 153).

Ceea ce dă nota caracteristică acestei regiuni este prezența așezărilor de talie mare și foarte mare. Apariția lor subliniază legătura strînsă dintre cele două unități naturale vecine care a oferit posibilități de practicare a unor activități economice complexe (creșterea animalelor, cultura plantelor, exploatarea și prelucrarea lemnului ș.a.). Populația a găsit aici cele mai bune condiții de așezare pe văile rîurilor care vin

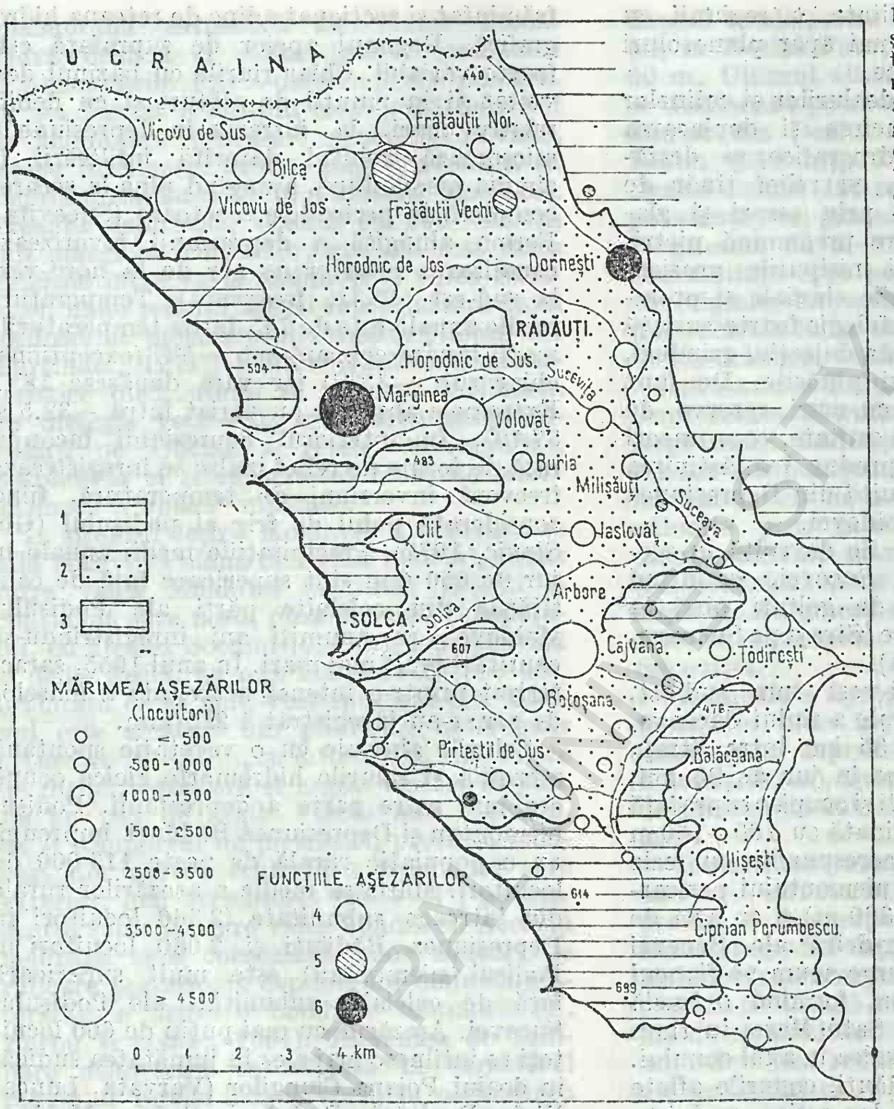

Fig. 153. Podişul piemontan şi Depresiunea Rădăuţi. Treptele de relief şi aşezările omeneşti. *1*, Podiş piemontan; *2*, depresiuni; *3*, Podişul Dragomirnei; *4*, aşezări agricole de creşterea animalelor şi cultura plantelor; *5*, agricole de cultura plantelor şi creşterea animalelor; *6*, agroindustriale.

din Obcinele Bucovinei (Suceviţa, Horodnic, Volovăţ, Iaslovăţ, Solca, Botoşana, Racova, Soloneţ, Suceava, Voitinel, Pozen, Ilişeşti, Stupca, Drăgoiasa) şi pe afluenţii acestora. Micile arii depresionare au favorizat concentrarea populaţiei şi formarea aşezărilor de talie mare, cu vetre extinse pe versanţi. Aşezările cu populaţie de peste 3 600 de locuitori grupează circa 38% din populaţia rurală. Cele mai mari dintre ele (Arbore, Cajvana, Vicovu de Jos, Marginea, Vicovu de Sus) au peste 5 000 de locuitori.

Cel mai mare sat din tot Podişul Sucevei este Vicovu de Sus cu peste 9 000 de locuitori.

Un aspect care individualizează aşezările rurale din piemont este cel al dispersiei mari a gospodăriilor în vatră, fenomen care reflectă un tip de economie agricolă diferenţiat faţă de celelalte subunităţi. Prezenţa terenului agricol în apropierea gospodăriilor a determinat dispersia şi formarea unor vetre care ocupă, în anumite cazuri (aşezările mari şi foarte mari), suprafeţe considerabile. Acest aspect ne îndreptăţeşte să le considerăm ca tipuri de vetre de tranziţie între cele din Obcinele Bucovinei şi din restul Podişului Sucevei.

Există un număr de sate care formează un areal mai mare în partea centrală a piemontului, în lungul râului Solca — Poieni, Solca, Botoşana, Cajvana, Codru, Iaslovăţ, Codru, Lunca — şi un areal mai mic în

Fig. 154. Podişul piemontan şi Depresiunea Rădăuţi. Utilizarea terenurilor. *1*, Păduri; *2*, păşuni şi fîneţe; *3*, livezi; *4*, arabil; *5*, cale ferată; *6*, drum modernizat.

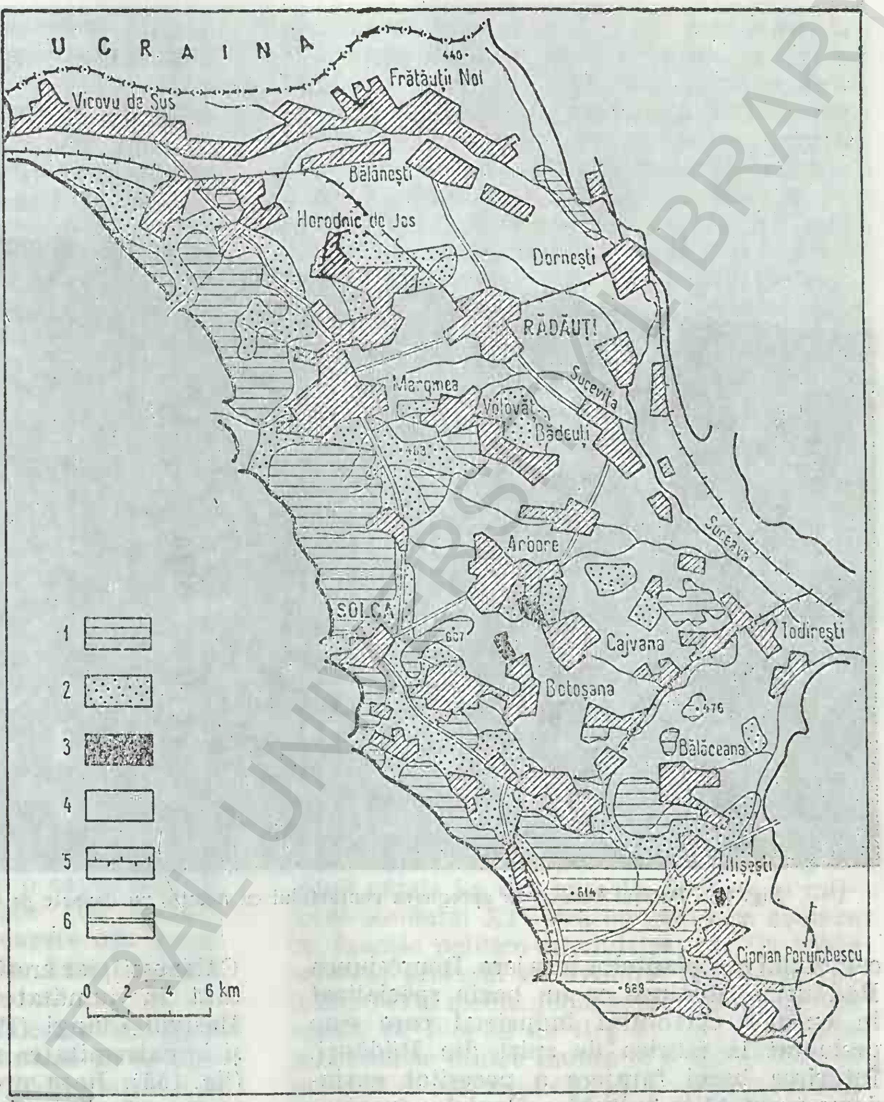

nordul Depresiunii Rădăuţi—Hurjuieni, Costişa—, a căror populaţie este în proporţie de 80% ocupată în agricultură, dar cele mai multe aşezări au populaţia agricolă în proporţie de 60—80%. Între aşezările rurale cu funcţii complexe se remarcă Dorneşti, Satu Mare, Marginea, Horodnicu de Sus, din apropierea oraşului Rădăuţi, Părhăuţi, Soloneţ, Comăneşti şi Humureni, aflate în aria de influenţă a oraşului Suceava. Cel mai evoluat sat de aici este Dorneşti, din Depresiunea Rădăuţi, aşezare rurală cu o poziţie favorabilă în culoarul Suceava—Siret. Situat la jumătatea distanţei dintre Rădăuţi şi Siret, Dorneşti este nod feroviar şi are deja o funcţie industrială bine conturată (topitorie de in şi cînepă, moară de mare capacitate).

În general, pentru toate aşezările rurale funcţia agricolă este dominantă, cu specializare în creşterea animalelor şi cultura plantelor. Suprafeţele agricole deţin sub 60% din suprafaţă, pădurea păstrîndu-se în masiv numai în porţiunile înalte. În utilizarea terenurilor domină folosinţele: arabil-păşune şi fîneţe-livezi, cu excepţia Masivului Poiana Ciungilor, unde predomină suprafeţele de păşuni şi de fîneţe (fig. 154). Condiţiile climatice cu precipitaţii abundente sînt favorabile dezvoltării pajiştilor naturale şi fac ca pe suprafeţele arabile cultura cerealelor să apară ca secundară în favoarea culturii

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

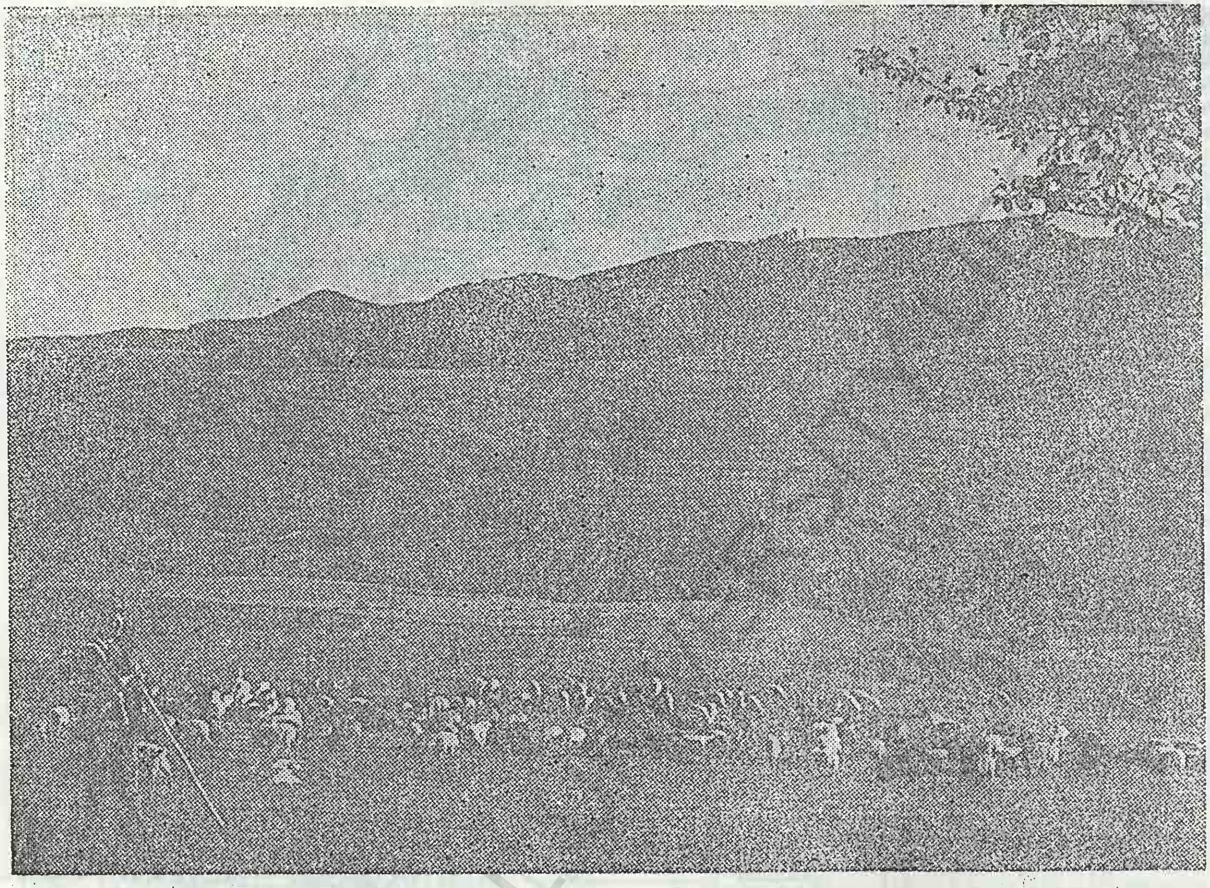

Fig. 155. Podişul Sucevei în apropierea contactului cu munţii, nu departe de Cacica (foto C. P. B.)

cartofului şi a plantelor furajere. Depresiunea Rădăuţi se distinge ca un bazin specializat în cultura cartofului industrial care este prelucrat la fabrica de spirt din Rădăuţi. Întărirea bazei furajere a necesitat extinderea treptată în cultură a plantelor furajere care, alături de pajiştile naturale, asigură nutreţurile necesare creşterii animalelor.

Depresiunea Rădăuţi, partea sudică a piemontului şi valea Moldovei se remarcă prin cultura inului pentru fuior, a cărui prelucrare se face în centrele Dorneşti şi Cornu Luncii, iar Depresiunea Rădăuţi reprezintă un bazin specializat în legumicultură, cu vechi tradiţii în cultura castraveţilor pentru conservare.

Suprafeţele întinse de păşuni şi fineţe, la care se adaugă cele din regiunea de munte alăturată, au oferit posibilităţi largi pentru creşterea bovinelor şi ovinelor.

Densitatea bovinelor apare ca foarte mare în ariile de amplasare a marilor complexe de creştere industrială (Dorneşti, Rădăuţi, Gălăneşti), iar creşterea oilor este mai dezvoltată în jumătatea sudică şi vestică, în Masivul Ciungi (Pîrteştii de Jos, Cajvana) şi în extremitatea nordică (Gălăneşti, Bilca) (fig. 155). Rasa predominantă este ţurcană, asupra căreia se fac încercări de ameliorare cu ţurcana albă din regiunea Sibiului. Depresiunea Rădăuţi are şi vechi tradiţii în creşterea cailor. La sfîrşitul secolului XVIII exista aici o vestită herghelie, iar în prezent herghelia de la Rădăuţi este specializată în creşterea rasei Ghidran. Întreg ţinutul de la poalele Obcinelor Bucovinei se detaşează ca arie excedentară în producţia de carne, lapte, cartofi şi in pentru fuior şi prin potenţialul său turistic.

Regiunea se caracterizează printr-un peisaj deosebit de pitoresc, născut dintr-o armonie perfectă între condiţiile naturale şi aspectul gospodăriilor. Între obiectivele de interes turistic sînt de menţionat Muzeul tehnicilor populare din Rădăuţi (cel mai vechi muzeu etnografic din Moldova), Com-

plexul muzeal Ciprian Porumbescu, Muzeul din Solca, Muzeul sătesc din Arbore și Muzeul arheologic din Botoșana.

De un interes istoric deosebit sînt biserica episcopală Sf. Nicolae (Bogdana) din Rădăuți, cea mai veche biserică din piatră din Moldova, biserica din Arbore, construită în secolul XVI, impresionantă prin pictura interioară și mai ales exterioară, biserica din Volovăț, ctitorie din piatră a lui Ștefan cel Mare, biserica din Horodnicu de Jos sau cea din Ilișești. La Volovăț se cunosc vestigii ale culturii geto-dacice și aici a fost ridicată la 1346 biserica de lemn a lui Dragoș, mutată în 1468 la Putna de către Ștefan cel Mare.

Podișul piemontan și Depresiunea Rădăuți fac parte dintr-o arie etnografică dintre cele mai interesante din țară. Unele așezări sînt bune păstrătoare ale portului național (Frătăuții Vechi, Frătăuții Noi, Bilca, Vicovu de Sus și Vicovu de Jos), altele se remarcă prin continuarea unor meșteșuguri vechi: Arbore în confecționarea covoarelor, Vicovu de Jos, Vicovu de Sus, Horodnic și Rădăuți, în confecționarea sumanelor, Marginea, cel mai renumit centru din țară în producerea olăriei negre. Alături de toate acestea sînt de amintit izvoarele cu apă clorurată sodică, foarte concentrată, vechea salină cu lac subteran și biserica tăiată în sare de la Cacica. Orașul Rădăuți are o capacitate de cazare mică (puțin peste 100 locuri), completată de locurile de cazare din orașul Solca (60 de locuri) și în hanul turistic de la Ilișești.

Particularitățile geomorfologice au făcut ca cele mai multe artere rutiere să se dezvolte în lungul rețelei hidrografice, pe direcția vest—est. Cu toate dificultățile terenului, au apărut și rețele rutiere pe direcția nord — sud. De altfel, aici a fost construită una din primele șosele modernizate din cuprinsul Podișului Sucevei (la sfîrșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX), așa-numita „șosea de sub munte”, care lega localitățile din nord (prin Vicovu de Sus, Marginea, Solca, Cacica) cu Gura Humorului. Gradul de modernizare actual al rețelei rutiere din această subunitate este superior mediei Podișului Sucevei, deoarece obiectivele turistice de aici și din Obcinele Bucovinei au impus amenajări prioritare. Cele trei ramificații feroviare au fost construite în etape diferite: ramificația Dărmănești — spre Vatra Dornei prin sectorul de mare dificultate Strigoaia—Cacica a fost construită în anul 1869 iar cea nordică, Dornești—Rădăuți spre Brodina în 1887. Mult mai tîrziu, în anii 1961—1966, a fost construită cea de-a treia ramificație care străbate podișul piemontan prin sud pentru a se evita traseul greu din sectorul Cacica—Vîrfu Dealului, pe un traseu care unește localitățile Suceava—Stroiești—Lucăcești—Păltinoasa. În această regiune sînt două centre de convergență urbană — Rădăuți și Solca —, care, prin particularitățile lor, reflectă întru totul condițiile geografice ale unităților în care se află.

Solca, cu 2 522 de locuitori în 1977 și 4 772 în 1992, este cel mai mic oraș din cuprinsul podișului piemontan situat la contactul cu Obcinele. Evoluția sa urbană este recentă (după 1960) și s-a datorat construirii unei fabrici de bere și funcției balneoclimaterice, dar funcția sa dominantă este cea agricolă, fapt relevat și de proporția mare a populației din agricultură (48% în 1977), cu specializare în creșterea animalelor.

Funcția industrială este dată de mici unități de prelucrare a unor resurse locale: fabrica de bere (circa 64% din producția globală industrială) și unități de industrie textilă.

Rădăuți este așezat în centrul depresiunii căreia i-a dat numele. Încă de la mijlocul secolului XIV era cunoscut ca așezare cu funcție politico-administrativă. Cu toate acestea, procesul de evoluție urbană a fost lent, în evul mediu depășind starea de așezare rurală cu funcție de tîrg în care se făceau schimburile dintre munte și podiș. Evoluția sa lentă se mai explică prin poziția periferică față de marile drumuri comerciale. În perioada feudală nu a fost un vad comercial important de talia Sucevei și Siretului, ceea ce s-a reflectat defavorabil.

La sfîrșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX, în condiții politice noi, marchează o evoluție economică și demografică deosebită. Dezvoltarea industriei și comerțului s-a datorat imigrării aici de populații străine. Autoritățile austriece de ocupație au început să dezvolte unități industriale de mică capacitate, în intenția de a valorifica materiile prime din regiune. Rădăuții au devenit un important centru de creștere și ameliorare a raselor de cai, odată cu mutarea (1812) aici a herghelici, pentru ameliorarea calului lipițan din Obcinele Bucovinei.

60—c. 678

În prezent, funcţia industrială este bine conturată şi dominantă. În ultimii ani se constată schimbări în specializarea funcţiei industriale. În anul 1965 exploatarea şi prelucrarea lemnului deţinea peste 46%, fiind urmată de industria alimentară, cu peste 38% şi construcţiile de maşini. Noile investiţii au permis schimbări între ramuri, participarea lor la producţia globală devenind mai echilibrată : construcţiile de maşini (38,4%), industria textilă şi a pielăriei (21,7%), industria de exploatare şi prelucrare a lemnului (20,4%) şi industria alimentară (14,7%). Dezvoltarea funcţiei industriale nu a dus, însă, la o creştere foarte rapidă a populaţiei, oraşul menţinîndu-se într-o creştere lentă a populaţiei : în 1912—16 535, în 1930—16 788, în 1956—15 949, în 1966—18 580, în 1977—21 869 şi în 1992—30 948 de locuitori. Oraşul păstrează şi în prezent o funcţie importantă administrativă, culturală, sanitară, comercială, prin care răspunde populaţiei din Depresiunea Rădăuţi şi în bună măsură pentru cea din Obcinele Bucovinei. Este un centru spre care converg materiile prime agricole, masa lemnoasă, forţa de muncă din aceste două unităţi.

6.2.1.5. *Podişul Dragomirnei*

Podişul Dragomirnei reprezintă interfluviul vast care domină cu 200—250 m văile Sucevei şi Siretului. Limita de nord-vest este marcată de valea rîului Tărnauca, afluent al Sucevei. A fost considerat ca „cea mai tipică parte a Podişului Sucevei prin toate caracterele geomorfologice proprii Podişului Moldovenesc : un monoclin cu forme structurale (cueste şi platforme)" (N. Popp şi colab., 1973, p. 38). Culoarele largi ale Sucevei şi Siretului îi conferă un aspect insular faţă de celelalte unităţi din podiş.

Este alcătuit dintr-o alternanţă de argile, argile-nisipoase, nisipuri, depozite luto-argiloase provenite din alterarea argilelor. Uniformitatea litologică este întreruptă de apariţia unor nivele de gresii calcaroase care se impun în relief. Altitudinea diferitelor puncte unde apar orizonturile calcaro-grezoase arată că sedimentele au o poziţie monoclinală cu o înclinare de 4—5 m/km spre sud şi sud-est. Prezenţa şi extensiunea acestor orizonturi au frînat ritmul eroziunii şi justifică altitudinile relativ ridicate şi marea dezvoltare a reliefului structural. Rocile calcaroase şi grezoase fisurate şi mai ales intercalaţiile nisipoase oferă condiţii foarte bune pentru înmagazinarea de ape subterane bogate, mai ales că se află pe pături argiloase impermeabile. Datorită lor pe versanţi apar aliniamente continui de izvoare (ca cele aflate la altitudinile de 340—355 şi 480—490 m), care generează procese de versant cu caracter destructiv. Înălţimea medie a podişului este de circa 480 m, dar se pun în evidenţă două direcţii principale de dispunere a înălţimilor : de la nord-vest spre sud-est, concordant cu platourile structurale centrale şi terasele superioare de la confluenţa Siret—Suceava (506 m în Dealul Ţăranca, 527 m în Poiana Trei Meri, 456 m în Dealul Căprăriei) şi dinspre centru spre exteriorul podişului şi zona teraselor (469 m în Dealul Pătrăuţi, 305 m la nord-vest de Iţcani).

Relieful structural este bine reprezentat prin platouri structurale şi cueste separate de văi subsecvente (cele tributare Siretului), obsecvente, reconsecvente (afluenţii Sucevei). La sud de linia localităţilor Grămeşti—Bălcăuţi şi de valea Horaiţului se desfăşoară podişul structural al Dragomirnei, bine împădurit la altitudinea de peste 500 m. Supus fragmentării dinspre Siret şi dinspre Suceava, platoul iniţial a fost secţionat şi redus ca suprafaţă (circa 22 km²), cele mai reprezentative suprafeţe fiind cele de la Calafindeşti—Poiana Trei Meri—Dealul Vărăria—Pădurea Dragomirna, Călineşti, Adîncata—Mitoc—Burdujeni (circa 11 km²). La nord de limita amintită se dezvoltă un relief cu aspect de cîmpie înaltă, larg ondulată, cu versanţi domoli şi văi îmbătrînite, aşa-numitul Podiş (sau Şaua) Bălcăuţi, aflat la altitudinea de 380—400 m, aproximativ la nivelul teraselor de 30—40 m a Sucevei şi de 100 m a Siretului (valea Siretului este situată cu 60 m mai jos decît cea a Sucevei—I. Sîrcu, 1965).

În sectorul nord-estic, pîrîul Mănăstioara, tributar Siretului, a creat o mică depresiune de eroziune, cu caracter subsecvent, în care s-a dezvoltat oraşul Siret, unul dintre cele mai vechi oraşe din Moldova. Flancurile dinspre Siret şi Suceava sînt tivite de 7—8 nivele de terasă. Spre confluenţa celor două rîuri se dezvoltă un grui aluvionar prelung, constituit din terase de confluenţă şi acumulări coluviale (începînd din Dealul Căprăriei întreg interfluviul este constituit din terase).

Aproximativ 20% din suprafaţa podişului este afectată de procese de versant cu intensitate mare. Studii experimentale efectuate în două mici bazine hidrografice — Zavalina şi Valea Bradului (situate în Şaua Bălcăuţi şi respectiv în podişul structural al Dragomirnei) — indică valori ale eroziunii areolare de 9,75 t/ha.an şi, respectiv, 27,43 t/ha.an, iar pentru eroziunea torenţială, calculată la o ploaie maximă în 24 de ore cu asigurare de 10%, cantitatea de material îndepărtat reprezintă 0,45 t/ha, în bazinul Zavalina şi 41 t/ha în bazinul Mereni. extins în terasele Sucevei. Alunecările, în general mixte, sînt foarte dezvoltate în sectorul Ţibeni, Dărmăneşti, Pătrăuţi, Zamostea, Mănăstioara.

Cele mai favorabile condiţii de locuire le-au oferit ariile joase, respectiv terasele Siretului, ale Sucevei, văile afluenţilor Siretului şi Sucevei, Şaua Bălcăuţi în partea sa nordică. Cele 82 de aşezări rurale (grupînd peste 90 000 de locuitori) au mărimi, fizionomii şi funcţii evident diferenţiate. Ruralismul acestei subunităţi este accentuat, singurul oraş, Siret, fiind din categoria celor mici. În general este de remarcat numărul mare de aşezări rurale cu populaţie sub 600 de locuitori (32 de sate), care cuprind numai circa 11% din populaţie. Dispersia populaţiei în localităţi rurale de talie mică apare ca fenomen caracteristic în Şaua Bălcăuţi (Bainet, Băncesti, Muşeniţa, Vicşani, Gropeni, Iaz, Botoşăniţa Mare, Botoşăniţa Mică, Verbia, Badragi), pe versantul estic al podişului (Lunca, Ciomîrtan, Stîncuţa, Corpaci, Tăuteşti, Grigoreşti), pe flancul vestic, spre valea Sucevei (Gara, Slobozia Sucevei, Sîrghieşti) şi în partea de sud către confluenţa Sucevei cu Siretul (Mereni, Luncuşoara, Cotu Dobei, Slobozia, Vercicani). Aşezările cu populaţie între 600 şi 1 200 de locuitori au, de asemenea, o frecvenţă mare (22 de aşezări rurale), întărind imaginea de dispersie mare a populaţiei. Între aşezările de talie mare, localizate mai ales în partea sudică a podişului, sînt de menţionat Adîncata, Siminicea, Hănţeşti, Pătrăuţi, Dumbrăveni, acest ultim sat este cel mai mare, avînd o populaţie de peste 6 000 de locuitori.

Dispersia mare pe sate a populaţiei este însoţită şi de o dispersie accentuată a gospodăriilor în vatră. Mai mult de o treime din sate au vetre mai puţin închegate. Răspîndirea gospodăriilor în teritoriu (impusă în cele mai multe cazuri de fragmentarea accentuată a reliefului, de dezvoltarea vetrelor în zonele inundabile) apare ca fenomen tipic pentru satele situate la baza versanţilor care fac trecerea de la podişul înalt spre şesurile aluviale ale Siretului şi Sucevei şi cele de pe gruiul aluvionar constituit din terasele de confluenţă ale celor două rîuri (Ciomîrtan, Zamostea, Răuţeni, Tăuteşti, Cojocăreni, Nicani, Stînca, Stîncuţa, Poiana, Bereşti, Arţari, Călugăreni, Cotu Dobei, Slobozia, Vercicani, Roşcani ş.a.).

O mare parte dintre aşezările din partea centrală a Podişului Dragomirnei (Rudeşti, Bălineşti, Verbia, Botoşăniţa Mică, Botoşăniţa Mare, Calafindeşti, Corpaci, Răuţeni, Tăuteşti, Stînca, Stîncuţa) sînt de talie mică şi cu un grad de izolare ridicat. De aceea aceste sate au rămas ca aşezări cu funcţii puţin evoluate (la care populaţia activă în agricultură ajunge la 60—80%). În partea sudică a unităţii, aflată în aria de influenţă a oraşului Suceava, numeroase sate au înregistrat scăderi importante a populaţiei active în agricultură (pînă la 40—60%), apărînd ca aşezări cu funcţii complexe (fig. 156).

O evoluţie spre complexitate s-a constatat în cazul aşezărilor rurale Slobozia Sucevei, Sîrghieşti, Dănila, Măriţeia Mică, Dărmăneşti, Măriţei, Pătrăuţi, Mitocu Dragomirnei, Mitocaşi, Adîncata, Feteşti, Salcea, Văratec, Hancea ş. a. În categoria aşezărilor rurale cu funcţii complexe se înscriu şi unele aşezări rurale din partea nordică (Negostina, Vicşani) şi estică (Ţibeni), aflate în ariile de influenţă imediată a oraşelor Rădăuţi şi Siret. Sub influenţa oraşului Suceava cîteva aşezări aflate în aria imediată a acestuia au trecut în categoria celor cu funcţii complexe evoluate, a căror populaţie activă în agricultură a scăzut pînă la 20—40% —Mereni, Plopeni, Vereşti. Localitatea Vereşti beneficiază de o poziţie geografică foarte favorabilă, fiind situată într-un punct de convergenţă a căilor de comunicaţie (nod de cale ferată) şi care poate contura o arie de influenţă economică cu posibilităţi de extindere mai ales spre nord şi sud. Poate deveni un centru de polarizare important pentru sudul Podişului Dragomirnei ca şi pentru partea nord-estică a Podişului Fălticenilor. Vereştii au deja o funcţie industrială bine conturată (fabrică de nutreţuri concentrate, topitorie de in, fabrică de conserve) şi dotări de tip urban. Alături de Vereşti, şi alte aşezări rurale din cuprinsul

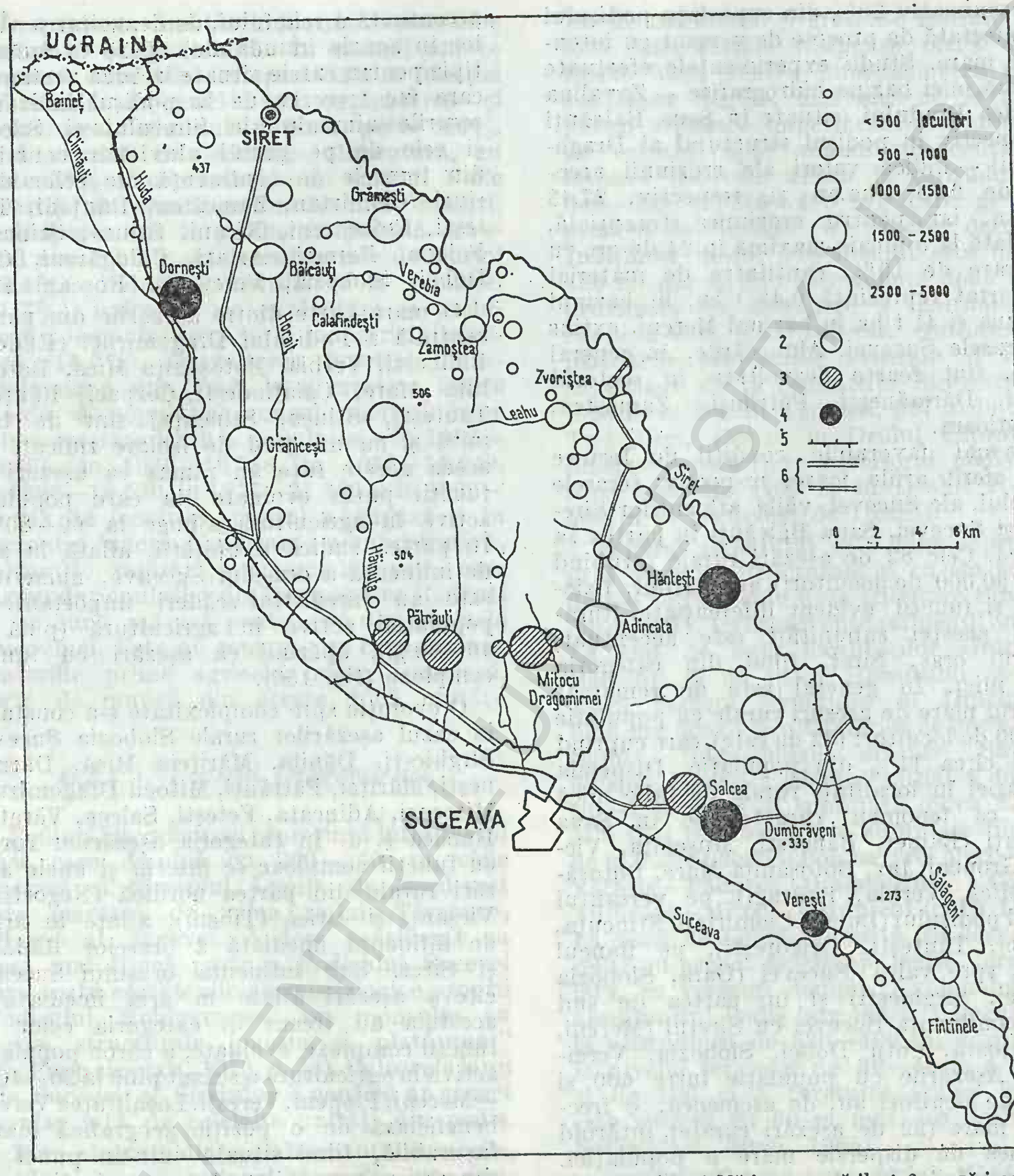

Fig. 156. Podişul Dragomirnei. Aşezările omeneşti şi funcţiile economice. *1*, Mărimea aşezărilor; *2*, aşezări agricole; *3*, agroindustriale; *4*, agricole şi de cazare; *5*, căi ferate; *6*, drumuri modernizate.

acestei subunităţi au perspectivă de dezvoltare ca centre agroindustriale (Dumbrăveni, Zamostea).

Poziţia insulară a Podişului Dragomirnei între culoarele largi ale Sucevei şi Siretului contribuie la apariţia unor nuanţe climatice deosebite faţă de celelalte subunităţi din Podişul Sucevei, cu consecinţe evidente asupra peisajului şi modului de utilizare a terenurilor. Izoterma anuală de 8°C trece prin sudul podişului, dar pe platourile structurale înalte se înregistrează 7,2–7,5°C.

Iarna, în partea înaltă a podişului se înregistrează temperaturi mai moderate decît în ariile joase, unde au loc frecvente inversiuni termice. Media anuală a precipitaţiilor ajunge în jur de 600 mm. De remarcat cantităţile mari de precipitaţii căzute în

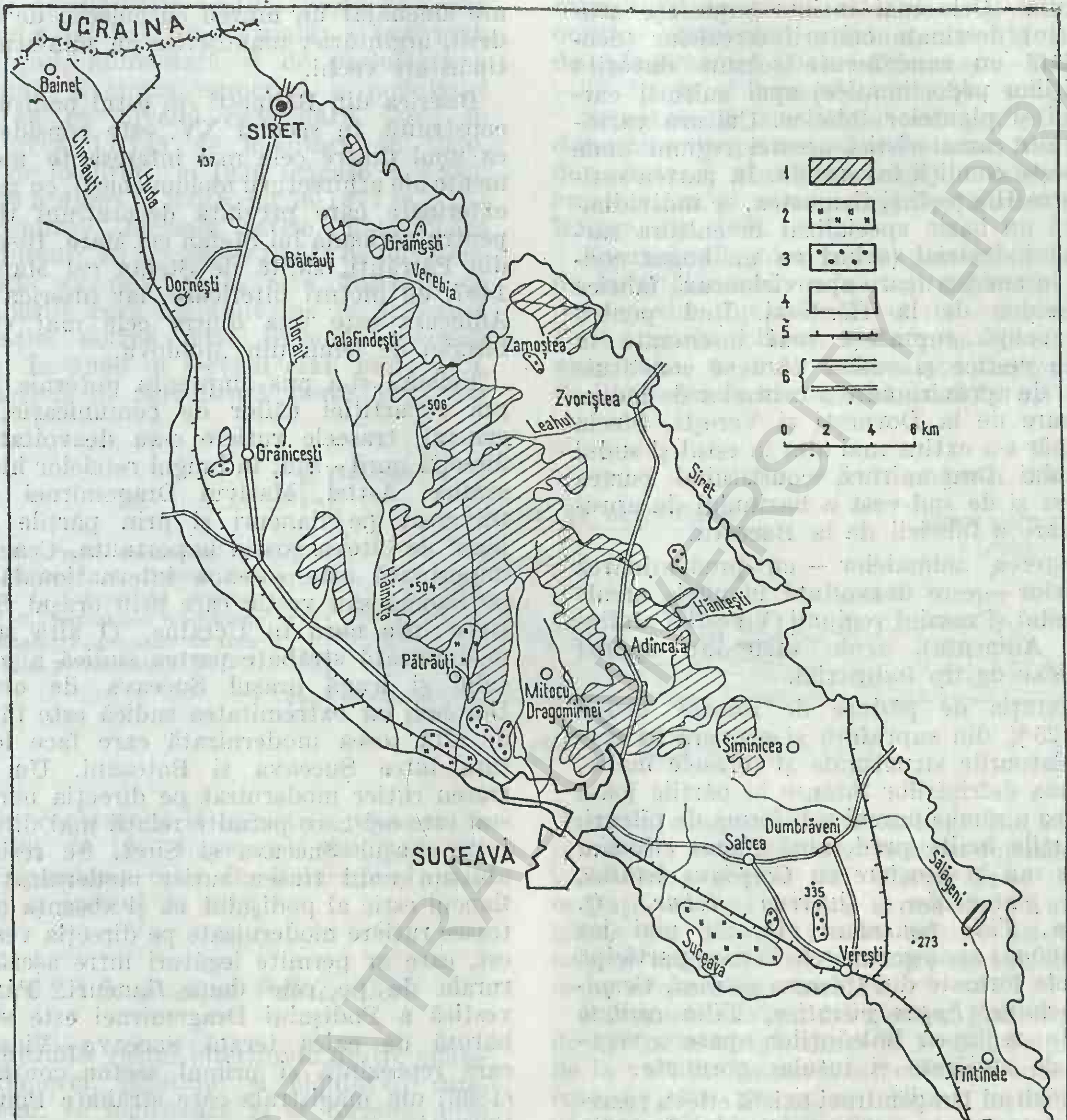

Fig. 157. Podişul Dragomirnei. Utilizarea terenurilor. *1,* **Păduri ;** *2,* **păşuni şi fineţe ;** *3,* **livezi ;** *4,* **arabil ;** *5,* **căi ferate ;** *6,* **drumuri modernizate.**

decurs de 24 ore care depăşesc cu mult media lunii în care s-au produs (Hănţeşti, 142,7 mm la 12.07.1929 ; Dumbrăveni, 101,2 mm la 27.04.1950).

Umanizarea treptată a teritoriului a dus la lărgirea suprafeţelor agricole în detrimentul pădurii. În prezent, terenurile agricole deţin suprafeţe mari mai ales în partea nordică a podişului, în Şaua Bălcăuţi şi în lungul flancurilor sudice, estice şi vestice, pe terasele Siretului şi Sucevei. Terenurile agricole se restrîng treptat pe măsură ce înaintează spre partea centrală mai înaltă, mai fragmentată şi mai împădurită, iar în cadrul acestora în aceeaşi măsură scade proporţia terenurilor arabile în favoarea păşunilor şi fineţelor (fig. 157). Livezile sînt extinse îndeosebi în partea sudică a

podişului. Cele mai întinse suprafeţe arabile sînt destinate culturii cerealelor (deocamdată cu randamente scăzute datorită condiţiilor pedoclimatice) apoi culturii cartofului şi plantelor tehnice. Cultura cartofului este caracteristică acestei regiuni unde întîlneşte condiţii favorabile. În partea estică, între Hănţeşti şi Zamostea, se individualizează un bazin specializat în cultura cartofului industrial (soiuri cu un bogat conţinut în amidon) care aprovizionează fabrica de amidon de la Hănţeşti. Inul pentru fuior ocupă suprafeţe mai însemnate în părţile vestice şi sudice care se constituie în arii de aprovizionare a centrelor de industrializare de la Dorneşti şi Vereşti. Sfecla de zahăr s-a extins mai ales în estul şi sudul Podişului Dragomirnei, constituind partea de vest şi de sud-vest a bazinului de aprovizionare a fabricii de la Bucecea.

Creşterea animalelor — cu predominarea bovinelor — este dezvoltată în unele areale din sudul şi nordul regiunii (Vereşti, Calafindeşti, Adîncata), acolo unde au apărut complexe de tip industrial.

Vegetaţia de pădure de foioase ocupă circa 25% din suprafaţă şi acoperă în special platourile structurale şi terasele înalte. În urma defrişărilor intense în părţile joase pădurea a rămas numai sub formă de pîlcuri. În părţile înalte predomină *Fagus silvatica* singur sau în asociere cu *Carpinus betulus*, *Acer platanoides*, *Quercus robur*, *Q. petraea*, *Tilia tomentosa* etc, iar mai jos (sub 400 m) apar gorunetele la care participă arborete formate din *Quercus petraea*, *Carpinus betulus*, *Fagus silvatica*, *Tilia cordata* ş.a. În regiunea Bălcăuţilor apare o vegetaţie de stejărete şi insular gorunete.

În Podişul Dragomirnei există cîteva rezervaţii interesante: rezervaţia de fag din nordul aşezării Dragomirna, rezervaţia forestieră de la Crujana, la nord de Pătrăuţi (formată din arboret în care predomină stejarul); rezervaţia floristică de la Zamostea formată din stejar, frasin, tei, cireş sălbatic, carpen şi cu unele elemente declarate monumente ale naturii (laleaua pestriţă), rezervaţia de la Salcea din lunca Sucevei, cu nuferi albi şi galbeni. În afara rezervaţiilor naturale şi a numeroaselor locuri cu peisaje atrăgătoare, activitatea turistică se desfăşoară şi pe seama altor obiective. Mănăstirea Dragomirna, cu construcţie impozantă de cetate, datează din secolul XVII, ctitorie a mitropolitului cărturar Anastasie Crimca; are amenajat un muzeu cu colecţii de broderii, argintărie, manuscrise cu miniaturi şi tipărituri vechi.

Biserica din Bălineşti (în estul podişului), construită în secolul XV, este considerată ca unul dintre cele mai interesante monumente ale arhitecturii moldoveneşti, cu ziduri exterioare care prezintă decoraţiuni tipice pentru perioada lui Ştefan cel Mare. Biserica din Pătrăuţi, zidită de Ştefan cel Mare la 1487, cu picturi interioare, iar biserica din Adîncata este una dintre cele mai vechi biserici de lemn din Moldova.

Relieful şi-a pus amprenta puternic asupra repartiţiei căilor de comunicaţie. În general, traseele rutiere s-au dezvoltat pe direcţia nord—sud, în lungul reţelelor hidrografice. Astfel, Masivul Dragomirnei este traversat pe flancuri şi prin părţile mai joase de cîteva şosele importante. Cea mai importantă este şoseaua internaţională de pe flancul său vestic care prin oraşul Siret trece spre nord în Ucraina. O altă şosea modernizată străbate partea sudică a podişului şi leagă oraşul Suceava de oraşul Dorohoi, iar extremitatea sudică este tăiată de altă şosea modernizată care face legătura între Suceava şi Botoşani. Un alt traseu rutier modernizat pe direcţia nord—sud este cel care permite relaţii mai directe între oraşul Suceava şi Siret. Se resimte absenţa unui traseu rutier modernizat pe flancul estic al podişului ca şi absenţa unor trasee rutiere modernizate pe direcţia vest—est, care ar permite legături între aşezările rurale de pe cele două flancuri. Partea vestică a Podişului Dragomirnei este străbătută de calea ferată Suceava—Vicşani, care reprezintă şi primul sector construit (1866) din magistrala care străbate Podişul Sucevei.

Oraşul Siret, avînd o poziţie avantajoasă pe drumul vechi comercial de pe Siret, s-a individualizat timpuriu, între celelalte aşezări rurale, prin funcţia sa comercială şi ca reşedinţă domnească (în a doua jumătate a secolului XIV). Pierderea funcţiei politice, prin mutarea capitalei la Suceava, şi micşorarea activităţilor economice au dus şi la decăderea tîrgului. A rămas o aşezare cu funcţii comerciale şi meşteşugăreşti limitate, dar îndeplineşte rolul de punct vamal important pe şoseaua care leagă ţara noastră cu Ucraina şi Polonia. În prezent funcţia sa industrială este în evidentă creştere prin amplasarea unor noi

unităţi de industrie textilă (peste 74% din producţia globală industrială), construcţii de maşini, alimentară şi de prelucrare a lemnului. Evoluţia numerică a populaţiei concordă cu nivelul dezvoltării sale: în 1912 avea 11 143 de locuitori, în 1930, 9 905 de locuitori, în 1956 scăzuse la 6 993, în 1966 a ajuns la 8 018, iar în 1977 la 8 264 de locuitori (inclusiv satele Mănăstioara şi Pădureni). În 1992 avea 10 044 de locuitori. Evoluţia sa funcţională este ilustrată de schimbările care au avut loc în structura populaţiei active între ultimele recensăminte. În 1966 în servicii erau peste 49% din activi, în agricultură peste 38%, iar cei din construcţii şi industrie reprezentau circa 7%. În 1977 în servicii erau 51% din activi, ponderea celor din industrie şi construcţii a crescut la 30%.

6.2.1.6. *Podişul Fălticenilor*

Reprezintă vastul interfluviu dintre culoarele Sucevei, Siretului şi Moldovei, care, spre sud, se îngustează şi se termină prin gruiul prelung format de terasele comune ale Moldovei şi Siretului. Limita spre Depresiunea Litenilor şi podişul piemontan urmăreşte valea Ilişeştilor şi aliniamentul localităţilor Vîlcele, Trei Movile, Moara, Buneşti, Lămăşeni, Cornu Luncii. Trăsăturile peisajului natural sînt asemănătoare cu cele din Podişul Dragomirnei. Dacă spre nord şi est domină văile Sucevei şi Siretului cu 200–250 m, faţă de valea Moldovei, puternic colmatată, se înalţă numai cu 40–50 m.

În cea mai mare parte, este alcătuit din argile, argile nisipoase şi nisipuri dispuse monoclinal nord-vest – sud-est, în care apar orizonturi de gresii calcaroase şi calcare oolitice aparţinînd volhinianului (la nord de aliniamentul Baia–Ciumuleşti–Toleşti–Tătăruşi) şi basarabianului (la sud).

Structura şi constituţia petrografică sînt determinante pentru apariţia unor fronturi de cueste şi abrupturi, atacate intens de eroziune, ca şi a unor suprafeţe structurale întinse (fig. 158).

Formaţiunile miocene sînt mascate, adesea, de luturi loessoide subţiri şi discontinui şi de depozite fluviatile de vîrstă cuaternară. În depozitele volhiniene din zona Şoldăneşti apar între 5 şi 12 intercalaţii lenticulare de lignit dar foarte subţiri (pînă la 0,5 m).

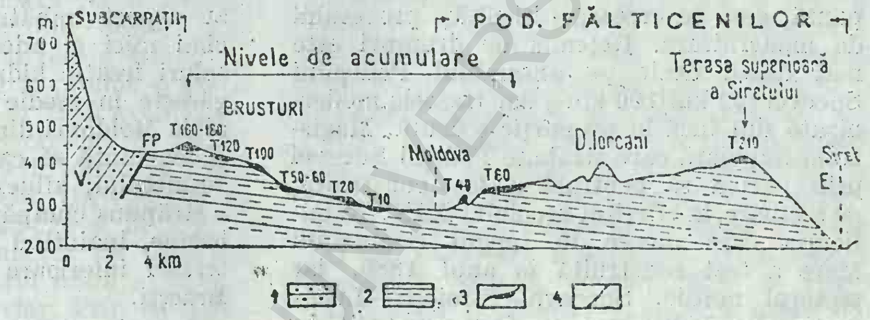

Fig. 158. Profil transversal pe valea Moldovei şi Podişul Fălticenilor. *1*, Formaţiuni miocene cutate; *2*, formaţiuni volhiniene monoclinale; *3*, depozite de terasă; *4*, falia pericarpatică (F. P.).

Apariţia complexului de cărbuni este interpretată ca un episod local în stiva depozitelor volhiniene, geneza lui datorîndu-se unei oscilaţii de nivel a mării sarmatice, în urma căreia pe uscatul recent apărut au luat naştere mici suprafeţe lacustre cu apă dulce ce au evoluat spre turbării.

Înălţimea maximă din Podişul Fălticenilor de 528 m se înregistrează în Dealul Teişoara de la vest de Suceava, iar cele mai coborîte cote, de 170–180 m, se întîlnesc în aria de vărsare a Moldovei în Siret.

Văile principale din Podişul Şomuzurilor (C. Martiniuc, 1956) au cursul superior orientat conform structurii monoclinale şi profilul transversal relativ simetric. Evoluţia avansată tinde să le transforme în depresiuni-culoare. În cursul mijlociu şi cel inferior, văile Şomuzului Mare (între Fălticeni şi Dolhasca) şi Şomuzului Mic (între Hreaţca şi Rotunda) cu direcţia vest–est prezintă un profil transversal asimetric, cu versantul sudic reprezentat de o cuestă pronunţată supusă unei modelări accentuate. Versantul nordic, conform cu structura, este relativ domol şi afectat uşor de eroziune areolară şi torenţială. Platourile structurale sînt bine

reprezentate la est și nord-est de Fălticeni pînă spre Suceava (Dealul Liniei, Pleșa Dolheștilor, Dealul Bosanci, Dealul Ciritei). Spre sud, unde podișul se îngustează mult, platourile structurale se restrîng, apărînd izolat în aria localităților Tătăruși, Homița, Moțca, Brătești. Sectorul în care a fost identificată cea mai veche confluență Moldova — Siret este în partea centrală a interfluviului la nord-est de satul Ciohorăni (395 m). Ca urmare a formării unor terase comune a avut loc o retragere treptată a punctului de confluență, astăzi ea găsindu-se la peste 30 km la sud de Roman (V. Băcăuanu, C. Martiniuc, 1970).

Fragmentarea mare a reliefului a făcut ca traseele rutiere să fie în majoritate în pantă, ceea ce creează dificultăți procesului de modernizare. Rețeaua de drumuri este mai deasă decît pe ansamblul Podișului Sucevei (42 km/100 km²) dar traseele modernizate sînt încă în proporție scăzută. Magistrala feroviară care străbate Podișul Sucevei prin partea sa centrală a fost construită, pe sectoare, la sfîrșitul secolului XIX. Ramificația care merge în lungul Șomuzului Mare a fost construită în anul 1886, iar sectorul nordic, Suceava—Stroiești—Lucăcești spre Păltinoasa, a fost construit în perioada 1961—1964. Ramificația desprinsă din magistrala Roman—Pașcani—Suceava, electrificată și în curs de dublare, are o lungime de 25 km.

Ansamblul condițiilor climatice sînt asemănătoare cu cele din Podișul Dragomirnei, dar se remarcă o creștere normală a temperaturilor medii anuale, precum și a cantităților de precipitații. Partea central-vestică are temperaturi medii anuale de 7,5—8°C (media plurianuală la Fălticeni este de 7,9°C), în timp ce în sud ele depășesc 8°C. Precipitațiile descresc din vest spre est. În valea Moldovei, la Horodniceni, se înregistrează anual 650 mm, la Fălticeni 635 mm, iar la Dolhasca numai 552 mm. În aria Rădășenilor (vest de Fălticeni), condițiile de relief locale creează un topoclimat de adăpost extrem de favorabil culturilor pomicole.

Cele mai răspîndite ape subterane sînt de stratificație și apar în partea centrală a podișului sub forma a două nivele etajate la 305 și 345 m. Deschiderile stratelor acvifere pe versanți a generat alunecări de teren pe mari suprafețe (est Dealul Cornești, vest Dealul Tarna Mare, nord-est Dealul Spătărești). În orizontul de la altitudinea de 345 m se află izvoarele rîurilor principale ce drenează podișul, rîuri care, în lipsa unei alimentări superficiale îndelungate, au o scurgere intermitentă. Valea Șomuzului Mare a permis crearea unor lacuri antropice cu un volum de peste 1 200 000 m³.

În partea de nord-vest a Podișului Fălticenilor, pînă la marginea Podișului Piemontan, se dezvoltă o mică subunitate sculpturală suprapusă bazinului superior al Șomuzului Mare, *Depresiunea Litenilor*, separată spre sud-vest printr-un prag foarte jos de 10—15 m de Cîmpia piemontană de la Baia (C. Martiniuc, 1946). Relieful reprezentat prin dealuri și coline joase (sub 350 m) se înscrie pe depozite volhiniene moi. Văile au aspect îmbătrînit: sînt largi, cu adîncimi mici și adesea cu șesul mlăștinos și soluri freatic hidromorfe. Șomuzul Mare se găsește în medie cu 130 m mai jos decît albia Moldovei din sectorul depresionar Baia și amenință să capteze rîul Moldova. Valea Brădetului, afluent pe dreapta Șomuzului, a străpuns cumpăna de apă dintre cele două bazine, înaintînd regresiv pînă la nivelul terasei inferioare a Moldovei din sectorul Brăești.

Dacă în partea înaltă a podișului vegetația naturală, puternic modificată de om, ocupă numai suprafețe reduse, reprezentate prin păduri de fag (și în amestec) în sectorul Ilișești, Dolhești și Tătăruși—Moțca, în Depresiunea Litenilor este de semnalat apariția insulară a vegetației de silvostepă cu specii xero-mezofite și xerofite.

În lungul marginii sudice a Podișului Fălticenilor, la contactul cu dealurile subcarpatice ale Neamțului, valea Moldovei se individualizează ca un culoar larg, plin de așezări, de o importanță cu totul aparte pentru legăturile dintre ținutul Carpaților Bucovinei și Maramureșului și culoarul de intensă circulație al Siretului. De fapt, în literatura geografică se vorbește mai mult de Culoarul Moldova—Siret decît de Culoarul Siretului.

Avale de Păltinoasa, valea Moldovei se prezintă ca o adevărată depresiune mult alungită și orientată nord-vest — sud-est, cu lățimi de pînă la 6 km la nivelul luncii și de 10—15 km în partea superioară a versanților. Șesul aluvial al Moldovei ajunge la lățimea maximă în „cîmpia piemontană de la Baia" (C. Martiniuc, 1956).

Albia Moldovei are o pantă de scurgere redusă (de la 460 m la Păltinoasa, la 285 m la Timişeşti, 185 m la Roman) şi prezintă un grad mare de despletire, căpătînd un aspect fascicular-deltaic.

În timp ce versantul drept al văii este secţionat de numeroşi afluenţi care separă forme deluroase semeţe, flancul stîng se prezintă mai unitar. Afluenţii de pe dreapta (Suha Mare, Suha Mică, Valea Seacă, Ozana etc.) şi-au creat conuri de dejecţie largi, cu textură grosieră, care au înălţat lunca rîului. Conurile afluenţilor de pe stînga sînt de dimensiuni mai mici şi cu o granulometrie chiar mai fină decît a luncii peste care se suprapun.

În lunca Moldovei au fost puse în evidenţă terase cu altitudini relative de 0—2 m, 2—3 m şi 4—6 m. Terasa de 2—3 m apare sub formă de areale discontinui pe suprafaţa cărora se observă sectoare de albii vechi. Este folosită preponderent pentru culturi agricole şi păşuni, fiind inundată numai la viiturile cele mai mari. Mult mai întinsă apare terasa de 4—6 m care, local, este supraînălţată de grinduri longitudinale care obligă afluenţii laterali să curgă paralel cu apa Moldovei pe distanţe mari (pe circa 20 km vechiul curs al rîului Rîşca). Terasele de 5—10 şi 10—20 m fac trecerea spre terasele de versant (30—35 m, 50—60 m, 80—90 m, 100—110 m, 120—130 m, 150—160 m, 180 m), a căror distribuire alternează cînd pe o parte, cînd pe cealaltă a văii.

Lunca dispune de strate acvifere subterane bogate, folosite în alimentarea a numeroase localităţi. În sectorul Timişeşti drenurile de captare ocupă circa 5 km lungime, preluînd peste 1 000 l/sec. Această sursă a fost folosită încă de la începutul secolului pentru alimentarea oraşului Iaşi.

Vegetaţia spontană a luncii Moldovei este reprezentată prin pajişti mezofite sau mezoxerofite în sectoarele cu drenaj bun şi petice de vegetaţie higrofilă în zonele cu exces de umiditate. În trecut suprafaţa luncii era ocupată şi de pîlcuri de pădure (zăvoaie), cu rol pozitiv în moderarea proceselor fluviatile (actual mici areale de pădure se menţin doar în apropierea localităţilor Cornu Luncii şi Baia), dar în prezent a fost transformată în terenuri agricole cu productivitate ridicată.

Oferind condiţii prielnice de locuire, de-a lungul culoarului Moldovei au apărut peste 60 de sate (ceea ce înseamnă o densitate mai mare decît în alte părţi ale Podişului Sucevei) şi nu dintre cele mici, pentru că aproape o treime sînt sate cu peste 1 000 de locuitori, unele dintre ele avînd peste 3 000 de locuitori (Mălini, Bogdăneşti, Baia, Răuceşti, Urecheni).

Privind în ansamblu Podişul Fălticenilor se observă că suprafeţele arabile precumpănesc în părţile joase, iar spre cele mai înalte îşi fac loc tot mai mult păşunile şi fîneţele naturale şi livezile. Livezile ocupă suprafeţe însemnate în partea centrală a unităţii unde, datorită particularităţilor condiţiilor naturale, s-a dezvoltat un important bazin pomicol, specializat în cultura mărului (peste 3 000 ha). Bazinul pomicol din valea Şomuzului este în prezent în extindere spre sud şi est, asigurînd în acest mod o utilizare superioară a versanţilor afectaţi de eroziune (fig. 159). Suprafeţe însemnate din arabil sînt ocupate de cereale, cu predominarea porumbului şi grîului. În văile Moldovei, Sucevei şi Siretului suprafeţe însemnate sînt ocupate de culturi tehnice — in pentru fuior, cînepă şi sfeclă de zahăr — care sînt prelucrate în unităţile industriale din regiune (Cornu Luncii şi Paşcani). Creşterea animalelor are o intensitate mai mică decît pe ansamblul Podişului Sucevei, cu excepţia creşterii oilor.

Podişul Fălticenilor împreună cu Culoarul Moldovei reprezintă partea cea mai bine populată a Podişului Sucevei. În prezent, populaţia este grupată în trei centre urbane, Suceava, Fălticeni şi Paşcani şi în 165 de sate. Populaţia totală este de peste 300 000 de locuitori, din care 195 000 reprezintă populaţia rurală. Aproximativ 10% din populaţia rurală se găseşte în aşezări de sub 500 de locuitori. Aşezările rurale de talie mică sînt în general cele provenite prin roire din ariile joase spre locurile înalte, definind areale distincte în Depresiunea Liteni (Frumoasa, Vornicenii Mici, Vornicenii Mari, Podeni, Şes, Trei Movile), pe interfluviul dintre Suceava şi Şomuzul Mic (Reuseni, Mănăstioara, Mereşti, Racova, Vultureşti, Osoi) şi pe interfluviul dintre Şomuzul Mare şi Moldova (Cămîrzani, Ciumuleşti, Roşiori, Ioneasa, Ruşi, Moldoveni, Nigoteşti, Uideşti). Numai cîteva (Brusturi, Ortoşi, Ţibucani) se află în Culoarul Moldovei. Aşezările cu 500—1 000 de locuitori grupează 22%, iar cele cu 1 000—1 500 de locuitori deţin 18% din populaţia rurală. Aceste trei categorii de mărime grupează aproape 80% din numă-

61 — c. 674

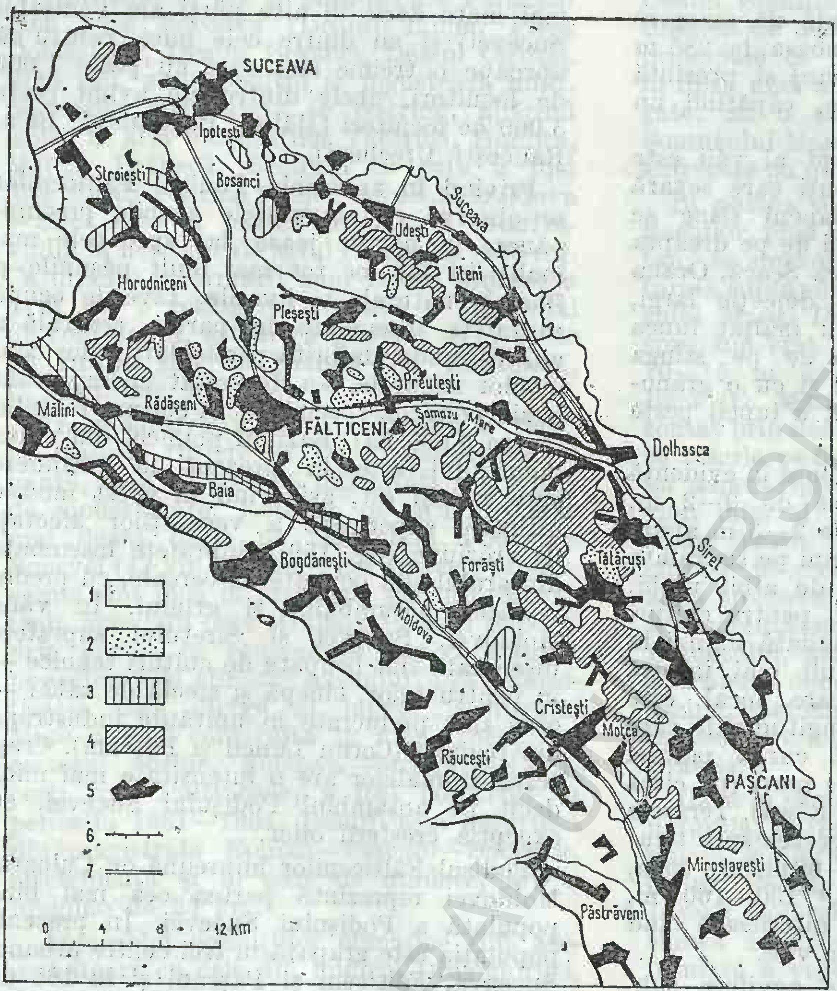

Fig. 159. Podișul Fălticenilor și Culoarul Moldovei. Utilizarea terenurilor. *1*, Arabil; *2*, livezi; *3*, pășuni și fînețe; *4*, păduri; *5*, vetre de așezări; *6*, căi ferate; *7*, drumuri modernizate.

rul așezărilor și peste 50% din populația rurală. Așezările cu 1 500–2 000 locuitori sînt în număr de 12 și grupează 16% din populația rurală, iar cele cu 2 000–2 500 locuitori, în număr de 8, concentrează 13% din populația rurală. Așezările rurale mari se datoresc vechimii populării, condițiilor naturale mai favorabile și funcțiilor economice și sociale determinate de poziția în rețea. Așezările cu populația cuprinsă între 2 500 și 3 500 de locuitori (Moțca, Dolhasca, în partea sudică, Ipotești și Sf. Ilie în partea nordică, în apropierea centrului urban Suceava) dețin aproximativ 8% din populația rurală. La acestea se adaugă patru așezări cu peste 3 500 locuitori: Cristești în partea de sud a podișului, Baia, Liteni și Bosanci, aceasta din urmă fiind cea mai mare așezare rurală cu aproape 6 000 de locuitori (fig. 160).

La sfîrșitul secolului XVIII vetrele așezărilor se caracterizau prin dimensiuni mici cu gospodării dispersate. Treptat punctele locuite s-au înmulțit și s-au mărit, iar condițiile naturale proprii podișului, cu văi largi, favorabile extinderii teritoriale, au făcut ca forma predominantă actuală de așezare să fie cea alungită, sau cu tentacule. Forma rotundă a așezărilor rurale este mai puțin întîlnită, dar ea este prezentă la unele așezări, ca: Ipotești, Bosanci, Rădășeni, Horodniceni, la vest de orașul Fălticeni, Forăști, Broșteni, Gîștești, Heci în sudul podișului.

În strînsă legătură cu condițiile locale, dar și cu împrejurările istorice, economice și sociale, vetrele multor așezări au ajuns să se unească formînd, în anumite sectoare, benzi continui de gospodării. Fenomenul apare mai evident în cazul teraselor joase

Fig. 160. Podişul Fălticenilor şi Culoarul Moldovei. Mărimea şi funcţiile aşezărilor omeneşti. *1*, Dealuri; *2*, arii depresionare; *3*, aşezări agricole pentru cultura plantelor şi creşterea animalelor; *4*, pomicole; *5*, agroindustriale.

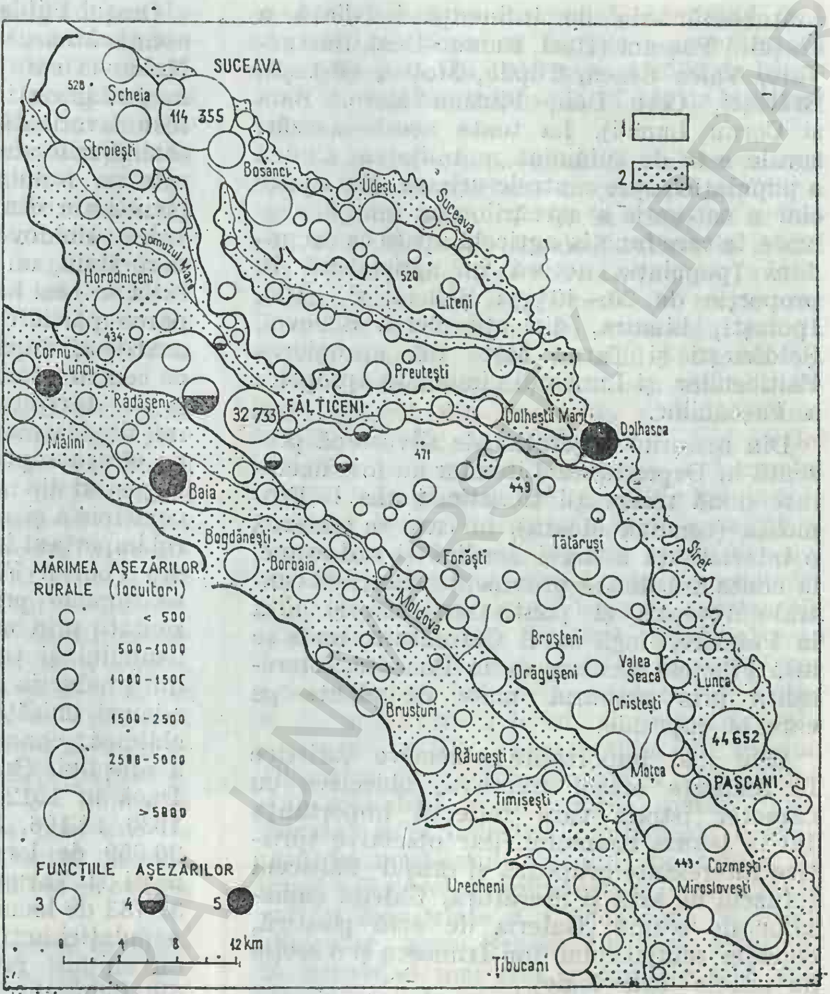

ale Moldovei şi Şomuzului Mare. În unele situaţii, prin evoluţie teritorială, s-a ajuns, de asemenea, la fenomenul de înglobare într-o vatră a mai multor aşezări, rezultînd vetre polinucleare, aşa cum este cazul aşezărilor Dolhasca (prin includerea unor cătune, ca Săndeni, Vămeni, Ciurchinari), Liteni (Bucşa, Humăria, Boereasca) etc. Nota dominantă este dată de dispersia mare a gospodăriilor (cu valori între sub 1 gospodărie/ha pînă la peste 6 gospodării/ha) şi a densităţii populaţiei cu valori mici în aşezări (cu valori de sub 6 loc./ha la peste 18 loc./ha).

Cele mai puţin evoluate economic (după structura populaţiei active) sînt aşezările mici şi izolate, grupate în trei areale distincte. Un prim areal este cel din partea nord-vestică a oraşului Fălticeni, care cuprinde o parte din aşezările rurale din Depresiunea Litenilor (Vornicenii Mici, Horodniceni, Boteşti, Mihăieşti, Groapa Vlădichii, Şes). Al doilea areal corespunde cu interfluviul dintre Suceava şi Şomuzu Mic (Mereşti, Vultureşti, Giurgeşti, Valea Glodului, Bahna, Arini, Rotunda), iar al treilea, mult mai extins, este cel din partea central-sudică a podişului (Boura, Manolea, Mesteceni, Ţoleşti, Nigoteşti, Uideşti, Ruşi, Antoceni, Oniceni, Iorcani).

La marea majoritate a aşezărilor populaţia ocupată în agricultură este în proporţie de 60—80%. Aşezările cu funcţii complexe, avînd populaţia activă în agricultură sub 60%, se află în ariile de influenţă urbană şi în lungul axelor de circulaţie majoră. Un prim areal este cel din jurul oraşului Suceava (cu aşezările rurale Mihoveni, Stroieşti, Moara, Bosanci), care se extinde spre sud-est în lungul Sucevei şi al axei rîului Siret (Mănăstioara, Ştirbăţ, Liteni, Corni, Poiana, Dolhasca). În partea sudică se

conturează aria de influenţă imediată a oraşului Paşcani (Heci, Bursuc-Deal, Bursuc-Vale, Valea Seacă, Topile, Moţca, Gîşteşti, Brăteşti, Cotu Băii, Fîntîna Mare, Baia şi Cornu Luncii). La toate aceste aşezări rurale este de subliniat mobilitatea zilnică a populaţiei, spre centrele urbane. Mai apare clar o categorie a aşezărilor cu funcţii evoluate, în care funcţia agricolă apare ca secundară (populaţia activă în agricultură în proporţie de 20—40%): Şcheia, Sf. Ilie, Ipoteşti, Lisaura, din apropierea Sucevei, Şoldăneşti şi Ţarna Mare din apropierea Fălticenilor şi Lunca din imediata apropiere a Paşcanilor.

Din resturile vegetaţiei de silvostepă prezentă în Depresiunea Litenilor au fost declarate două rezervaţii floristice: una la Frumoasa (comuna Moara), în care se remarcă o interferenţă a florei nordice şi sud-estice, la contactul dintre provinciile floristice central-europeană şi ponto-sarmatică şi alta la Ponoare, lîngă satul Curmătura, unde se află Fineţele seculare de la Ponoare, interesantă prin numărul mare de plante pe care le cuprinde.

Cele mai importante obiective turistice le reuneşte oraşul Suceava, obiective cu caracter istoric care reflectă importanţa lui în istoria neamului, dar obiective turistice interesante grupează şi oraşul Fălticeni (Muzeul de artă şi literatură, Galeria oamenilor de seamă, Galeria de artă plastică, colecţia sculptorului Ion Irimescu şi o secţie de istorie—arheologie).

O localitate cu rezonanţă istorică este Baia, unde există obiective turistice valoroase, ca: Biserica Albă, construită de Ştefan cel Mare, ruinele catedralei catolice, din vremea lui Alexandru cel Bun şi biserica cu picturi interioare şi exterioare, ctitorie a lui Petru Rareş, la care se adaugă mănăstirea Probota, una dintre cele mai însemnate realizări ale arhitecturii feudale din Moldova, ctitorie a lui Petru Rareş.

Cele mai importante dotări turistice sînt grupate în oraşul Suceava, care are o capacitate de cazare de aproape 800 de locuri, în 6 unităţi de profil. Oraşul Suceava se remarcă prin ponderea relativ mare a turiştilor străini (circa 23%), atraşi de monumentele arhitecturii medievale moldoveneşti din nordul Moldovei. La capacităţile de cazare de la Fălticeni şi Paşcani se adaugă (favorabil amplasate) hanurile şi popasurile turistice, de la Moţca, Drăguşeni, Rădăşeni, Fălticeni.

Oraşul **Fălticeni** a avut o evoluţie urbană asemănătoare multor aşezări din Podişul Moldovei care au devenit tîrguri comercial-meşteşugăreşti. Evoluţia sa spre tîrg a fost favorizată de poziţia care a înlesnit schimburile de produse între regiuni naturale cu economie complementară (Podişul piemontan din vest, Podişul Fălticenilor şi valea Moldovei). Dar, alături de poziţia favorabilă, un rol foarte important în evoluţia sa l-au avut factorii politici. Prin ocuparea părţii de nord a Moldovei de către austrieci, după 1775, a luat locul Sucevei ca centru administrativ pentru partea sudică şi s-a dezvoltat ca centru comercial, renumit fiind iarmarocul de la 20 iulie (cu o durată de cîteva săptămîni), spre care se îndreptau negustori din multe ţinuturi ale ţării. Funcţia comercială şi administrativă i-a asigurat un rol important între numeroasele aşezări rurale din Podişul Fălticenilor. În prezent, oraşul se impune prin funcţia industrială reprezentată prin unităţi din industria prelucrării lemnului şi textilă (care deţin peste 75% din producţia globală industrială), la care se adaugă unităţile de industrie alimentară şi chimică, concentrate în partea de sud-est a oraşului. Oraşul a avut o evoluţie lentă. Dacă în 1912 avea 13 724 de locuitori, în 1930 14 196, în 1966 17 839, iar în 1977 20 659 de locuitori (inclusiv satele Şoldăneşti şi Ţarna Mare). În 1992 a ajuns la 32 733 de locuitori. Schimbările în structura populaţiei active între ultimele trei decenii nu au fost prea evidente. În 1977, activii din industrie deţineau 55%, din construcţii aproximativ 3%, din agricultură 5,0% şi în servicii 40%.

Funcţiile comercială, sanitară, de învăţămînt şi turistică au o influenţă restrînsă îndeosebi asupra aşezărilor rurale din Podişul Fălticenilor.

Oraşul Paşcani are o poziţie geografică deosebit de favorabilă pe cea mai importantă arteră de circulaţie din Podişul Moldovei. Pînă spre sfîrşitul secolului XIX se situa în rîndul aşezărilor cu funcţie de tîrg. Dezvoltarea urbană a fost impulsionată de construirea căii ferate din lungul Siretului şi mai ales de apariţia nodului feroviar odată cu construirea ramificaţiei spre Iaşi. În prezent dominantă este funcţia industrială. Primele unităţi industriale au fost cele legate de funcţia sa de nod feroviar important (întreprinderea mecanică de material rulant), pentru ca mult mai tîrziu oraşul să-şi diver-

sifice activităţile industriale prin amplasarca unor unităţi reprezentative din industria construcţiilor de maşini, textilă şi alimentară. Astfel, în anul 1965, oraşul Paşcani se încadra în categoria oraşelor cu funcţie industrială specializată în construcţiile de maşini, această ramură deţinînd aproape 90% din producţia globală industrială. În prezent, prin dezvoltarea a numeroase unităţi industriale s-a schimbat raportul între ramurile industriale, în sensul că industria textilă deţine peste 44% din producţia globală industrială, fiind urmată de ramura construcţiilor de maşini (peste 40%).

Dezvoltarea industrială a atras o creştere importantă a populaţiei active în industrie: în 1977 activii în industrie şi construcţii reprezentau peste 56% din activi, fiind urmaţi de cei din servicii (peste 40%). Dar dinamica industrială nu a produs o evoluţie rapidă a populaţiei. În 1912 avea 11 695 de locuitori, în 1956 a crescut la 15 008, în 1977 a ajuns la 24 459 de locuitori (inclusiv satele Blăgeşti, Boşteni, Gîşteşti, Lunca, Sodomeni), în 1980 la 28 598 şi în 1992 la 44 652 de locuitori. Funcţia de transport este reflectată de numărul mare al angajaţilor în transportul feroviar. Prin particularităţile dezvoltării sale, oraşul s-a impus în valea Siretului prin formarea unei arii de influenţă întinsă pînă la contactul cu aria de influenţă a oraşului Iaşi, în est şi cu cea a oraşului Roman, în sud.

Deşi se încadrează în categoria oraşelor mici, datorită poziţiei şi posibilităţilor lesnicioase de transport, spre el converg curenţi de forţă de muncă din aria rurală imediată.

Municipiul Suceava este reprezentativ nu numai prin poziţia centrală în această unitate geografică, dar mai ales prin aceea că a devenit un centru cu o dezvoltare economică complexă şi cu influenţă puternică în teritoriu. Este unul dintre oraşele vechi, iar începuturile sale urbane le putem considera la mijlocul secolului XIV. Un rol important în dezvoltarea sa l-a avut funcţia de reşedinţă domnească căpătată la sfîrşitul secolului XIV, care a contribuit la dezvoltarea sa urbanistică (cetate de scaun, fortificaţii) şi la diversificarea activităţilor economice (meşteşugăreşti, comerciale şi administrative) (fig. 161). În secolele XV şi XVI a fost cea mai importantă aşezare din Moldova, dar după mutarea capitalei la Iaşi oraşul stagnează, iar din a doua jumătate a secolului XVII se poate sesiza o uşoară înviorare economică, rămînînd însă un centru urban cu funcţie administrativă şi comercială. În 1912 avea 18 500 de locuitori, iar în 1930 scăzuse la 17 335 de locuitori (fig. 162).

Dezvoltarea economică din ultimele trei decenii a determinat o creştere rapidă a populaţiei: de la 37 700 în 1966, la 62 700 în 1977 şi la 114 355 de locuitori în 1992. În primul rînd a fost dezvoltată mult funcţia industrială prin amplasarea de numeroase obiective industriale în nord-estul şi în vestul oraşului. Pînă în anul 1965, funcţia sa industrială era dată de industria alimentară (36,0% din producţia globală industrială în 1965), industria celulozei şi hîrtiei (33,5%) şi cea de prelucrare a lemnului (16,5%). După anul 1965 unităţile industriale existente şi-au dezvoltat mult capacităţile, iar pe de altă parte, au fost construite noi unităţi industriale din domeniul construcţiilor de maşini, materialelor de construcţii, alimentar şi textil. Profilul industrial este în prezent mult mai complex, dar au rămas predominante industria celulozei şi hîrtiei şi de prelucrare a lemnului, industriile alimentară, textilă, construcţiilor de maşini. Dinamica producţiei globale a atras după sine schimbări şi conturarea zonelor funcţionale: zona industrială principală dezvoltată în nord-estul oraşului, pe terasa de luncă a Sucevei, grupînd cele mai importante unităţi industriale şi a doua zonă cu profil alimentar, zona Şcheia. În afara acestora, în intravilan mai sînt diseminate alte unităţi industriale nepoluante.

Odată cu dezvoltarea industriei s-au produs schimbări în structura populaţiei active. Dacă la recensămîntul din 1966, 32,5% din populaţia activă lucra în industrie, 13,5% în construcţii, 49% în servicii (comerţ, învăţămînt, sănătate ş.a.) s-a ajuns ca în 1977, 46% din populaţie să activeze în industrie, 6% în construcţii, 44% în servicii şi 4% în agricultură.

Oraşul Suceava este un important nod de comunicaţii feroviare şi rutiere. Oraşul dispune de trei zone feroviare (Suceava nord, Suceava-Burdujeni şi Suceava vest), o autogară şi un aeroport care este situat în partea de nord-est a oraşului, la Salcea. Căile feroviare şi rutiere permit o legătură strînsă cu aria imediată şi chiar mai îndepărtată, ceea ce favorizează afluxul de forţă de muncă spre industrii.

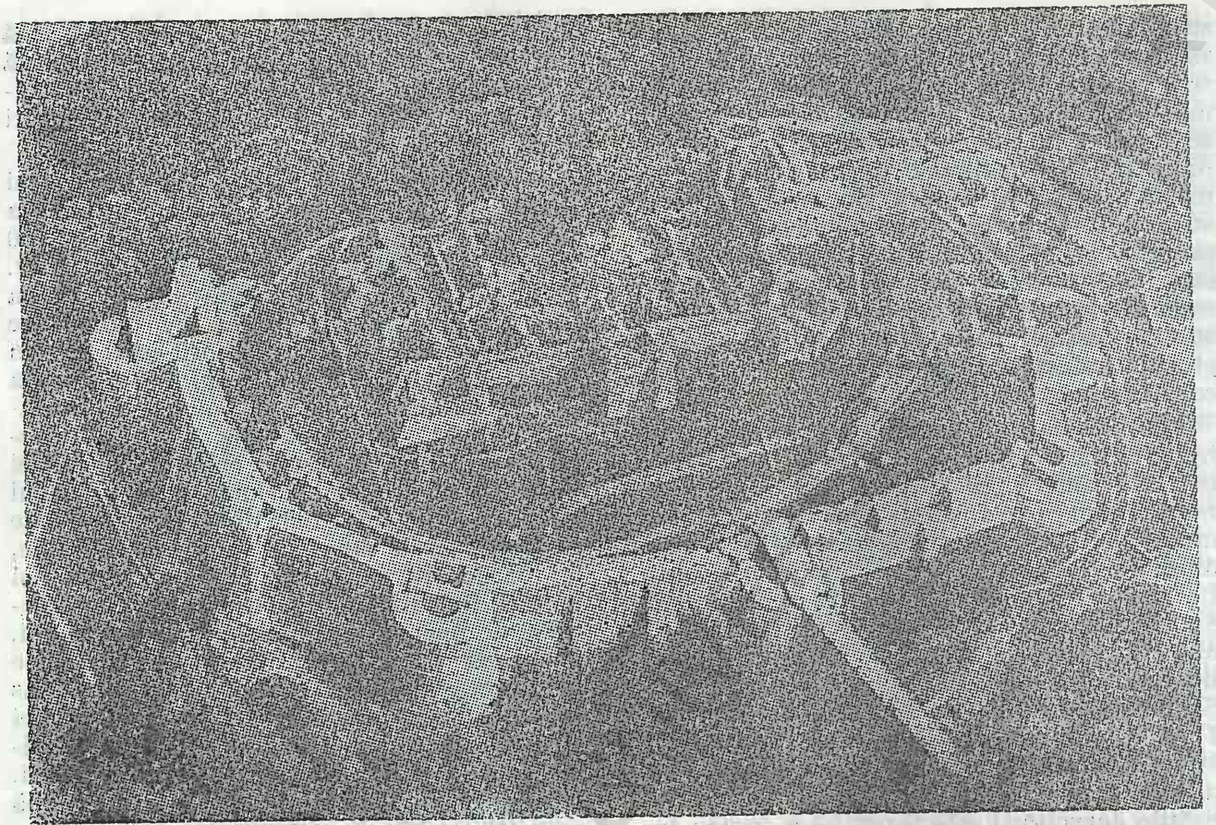

Fig. 161. Suceava, cetatea de scaun a Moldovei (foto. C. P. B.).

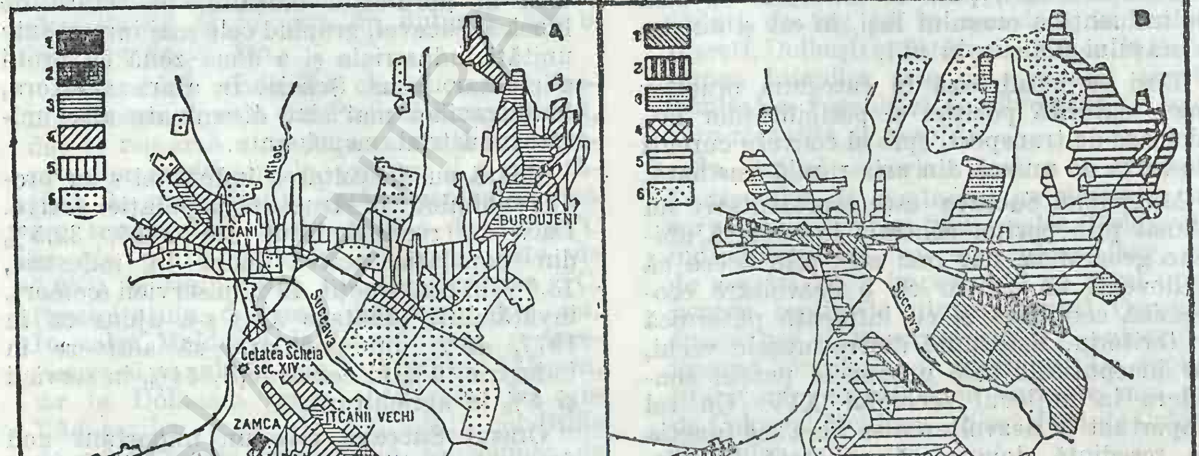

Fig. 162. Municipiul Suceava. A, Evoluţia teritorială : *1*, nuclee urbane din sec. XIV–XV ; *2*, extinderi din sec. XVI–XVII; *3*, din sec. XVIII ; *4*, din sec. XIX ; *5*, din perioada 1900–1950 ; *6*, din perioada contemporană. B, Zonele funcţionale : *1*, industriale; *2*. de transport şi depozite ; *3*, agroindustriale ; *4*, administrativ-comercial-culturală ; *5*, rezidenţiale ; *6*, spaţii verzi.

Funcțiile administrativă, comercială, sanitară ş.a. se grupează în oraşul propriu-zis şi ele răspund funcției de centru reşedință de județ. Funcția turistică a oraşului este, de asemenea, evidentă prin fondul de interes turistic cultural din interior (Ruinele cetății de scaun, fosta mitropolie Sf. Ioan cel Nou, biserica Sf. Dimitrie, mănăstirea Zamca ş.a.), dar şi prin aceea că prin spații de cazare şi alte dotări turistice răspunde turismului de tranzit spre mănăstirile din nordul Moldovei (fig. 162).

Funcția de învățămînt se materializează prin Universitatea „Ştefan cel Mare" şi prin gama largă de unități ale învățămîntului mediu, a căror specializare vine să răspundă activităților economice din interior şi la nivel regional.

Prin funcțiile sale complexe, oraşul Suceava se individualizează net față de celelalte aşezări urbane din cuprinsul Podişului Sucevei, el generînd influențe de o mai mare intensitate în zona imediată, de unde îşi procură forța de muncă suplimentară şi materiile prime agricole pe care le prelucrează, dar cu o influență mai largă în teritoriu, în special ca centru urban de sprijin pentru întreg teritoriul administrativ al județului Suceava.

6.2.1.7. *Culmea Siretului*

Culmea dintre valea largă a Siretului şi Cîmpia Moldovei, cunoscută şi sub numele de Culmea Bour — Dealul Mare, se prezintă ca o succesiune de masive înalte şi şei largi.

Prezența a numeroase masive deluroase cu înălțimi de peste 500 m (587 m, Dealul Mare — Tudora care reprezintă şi cota maximă pentru întregul Podiş al Sucevei; 555 m, Dealul Bereslogi; 532 m, Dealul Slobozia; 530 m, Dealul Şanțurilor) şi situarea între unități joase asigură o bună individualizare a unității. Numele de Culmea Siretului este justificată pe deplin de formă şi dimensiuni: se desfăşoară pe o lungime de 130 km (de la granița de nord pînă în dreptul oraşului Roman) cu lățime maximă ce abia atinge 20 km în dreptul Hîrlăului. În ansamblu reprezintă o alternanță de masive de peste 400 m bine împădurite, cu şei largi populate. Formele de relief mai semețe, masivele deluroase sînt alcătuite dintr-un substrat mai rezistent la eroziune format din formațiuni sarmațiene reprezentate prin gresii, calcare şi microconglomerate silicioase. În sectoarele cu substrat geologic alcătuit din roci argiloase friabile, eroziunea selectivă a dus la formarea de şei cu altitudini care abia depăşesc 300 m (350 m în Şaua Bucecea).

Apariția unor orizonturi de prundişuri în dealuri şi existența şeilor în care de asemenea se întîlnesc prundişuri au fost interpretate ca dovezi ale existenței unei rețele hidrografice inițial transversală (vest—est), din care, prin captări succesive, s-au format cursurile principale actuale din Podişul Moldovei (V. Tufescu, 1932; M. David, 1933). Inițial s-a presupus că Şaua Ruginoasa a fost formată de rîul Moldova, iar Şaua Bucecea de Suceava, dar studiile ulterioare (C. Martiniuc, 1955, 1960; I. Sîrcu, 1955; V. Băcăuanu, 1968, 1973) au infirmat posibilitatea existenței unei rețele hidrografice inițiale pe direcția vest—est. Cercetările au constatat că pietrişurile existente pe masivele înalte sînt de vîrstă sarmațiană şi provin din dezagregarea unor conglomerate, neavînd nimic comun cu terasele unor presupuse rîuri transversale.

Raporturile dintre Şaua Ruginoasa—Strunga şi valea Siretului demonstrează că nu a fost posibilă sculptarea şeii de către o veche Moldovă, deoarece între ele se interpun înălțimi mai mari. Întreaga serie de terase ale Siretului sînt paralele cu actualul curs iar terasele superioare se află la altitudini mai mari (peste 400 m) decît Şaua Ruginoasa—Strunga (I. Sîrcu, 1955). Aceeaşi situație este pusă în evidență şi în cazul Şeii Bucecea. Dealul Căprăriei de la est de oraşul Suceava reprezintă un rest dintr-o terasă de 180—190 m, fapt care dovedeşte că la acest nivel Suceava se vărsa, ca şi acum, direct în Siret şi deci nu este răspunzătoare de sculptarea Şeii Bucecea, a cărei altitudine absolută abia depăşeşte 300 m.

Stratificația monoclinală şi natura rocilor cu comportări diferite la atacul agenților modelatori au condiționat orientarea şi înclinarea pe direcția nord-vest — sud-est a culmilor, apariția unor platouri structurale largi, a cuestelor şi celorlalte abrupturi, însăşi succesiunea de masive înalte separate de şei largi (V. Mihăilescu, 1930; V. Tufescu, 1937). La nord de Ruginoasa, în aria localităților Vascani, Hărmăneşti, Todireşti, Stroieşti, între 370—400 m se desfăşoară cea mai întinsă suprafață structurală din Podişul Moldovei numită Broscăria—Laiu. Un platou

de o netezime ideală, care ține astfel pînă la Poiana Tudora și coasta abruptă dinspre Cîrjoaia. De pe ea ai impresia că te afli pe o cîmpie pe care valea Broscăria e abia estompată. Numai ajungînd la marginile ei abrupte fie spre nord, fie spre est, îți dai seama că această cîmpie este cu 300 m mai sus decît văile largi ale Cîrjoaiei și Măgurei care curg numai la 1 km sub coastă. Numai așa apare adevărata valoare a acestui crîmpei de cîmpie înaltă (V. Tufescu, 1937, p. 98). De asemenea, la vest și sud-vest de Hîrlău se dezvoltă suprafața structurală Sîngeap, aflată la 400 m altitudine absolută.

Trecerea spre Cîmpia Moldovei pe aliniamentul Tîrgu Frumos—Cotnari—Hîrlău—vest Botoșani se face prin abrupturi, unele cueste cu o energie ce depășește, de regulă, 200 m, puternic atacate de procese de versant (I. Sîrcu, 1956). La fel de uniformă este apariția cuestelor și abrupturilor spre valea Siretului (Buda, Bădilița, Hărmănești), încît a fost denumită și regiunea Coastelor Siretului (V. Tufescu, 1937).

La extremitatea nordică a Culmii Siretului se află *Masivul Bour* (472 m în Dealul Pietriș), prelungit spre nord-est în lungul graniței cu pintenul deluros al Ibăneștilor (385 m în Măgura). Către sud coboară spre valea joasă și largă a Bahnei, în care afluenții Jijiei, Sitnei și Miletinului sînt pe cale de a efectua captări asupra Siretului. Între Masivul Bour și pintenul deluros al Ibăneștilor la vest de Dorohoi, relieful scade sub 300 m, aici apărînd *Șaua Loznei*, un șes mlăștinos fără o rețeah idrografică organizată, în cuprinsul căreia se află și se exploatează turbă.

Din Șaua Loznei pînă la sud-est de Vîrful Cîmpului relieful este format dintr-un alt șir de masive înalte împădurite care culminează în *Dealul Hăpăi* (Masca), la 426 m. Spre sud șirul masivelor împădurite este întrerupt de *Șaua* sau *Colinele Bucecea—Vorona*, plină de sate și acoperită de culturi agricole, pe care V. Mihăilescu (1930), denumind-o „Coridorul Bucecii", a considerat-o ca reprezentînd o fază aproape finală a luptei care se dă între afluenții Jijiei și ai Siretului (fig. 163).

Mai la sud se înalță *Dealul Mare—Hîrlău*, masiv caracteristic pentru întreaga Culme a Siretului, despărțit de obîrșiile Bahluiului în doi lobi inegali. Ramura vestică este mai dezvoltată și culminează în *Dealul Mare—Tudora* la 587 m. Partea estică are o extindere mai mică pe stînga văii Bahluiului, la nord de Hîrlău, și ajunge la 556 m în Dealul Holm. Partea superioară a Dealului Mare—Hîrlău este bine acoperită de păduri

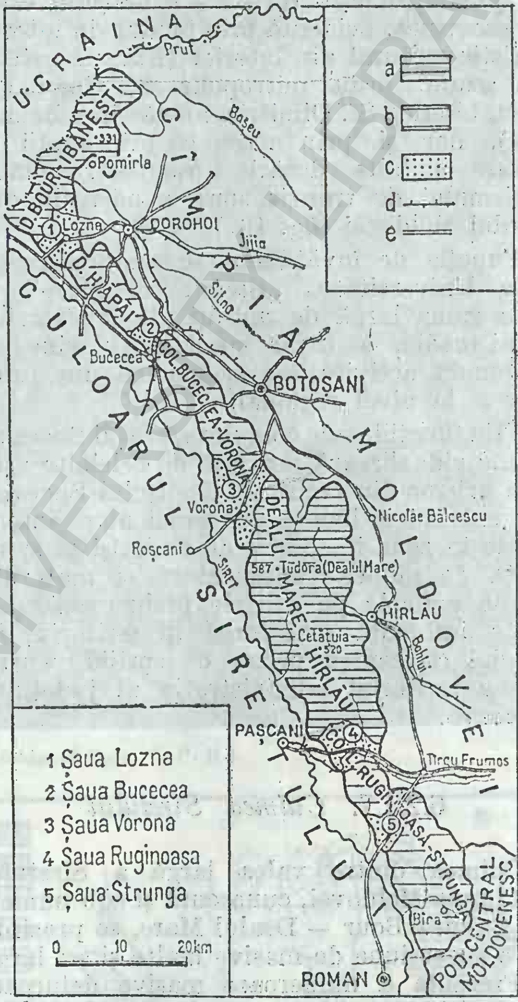

Fig. 163. Culmea Siretului. *a*, Dealuri înalte; *b*, dealuri (coline) joase; *c*, șei; *d*, căi-ferate; *e*, drumuri modernizate.

de fag, sub care se găsesc soluri argiloiluviale (tipice și pseudogleizate) și rendzine (cele mai mari suprafețe din întreg Podișul Moldovei), formate pe seama calcarelor oolitice.

Șaua (sau Colinele) *Ruginoasa—Strunga* (Poarta Tîrgului Frumos, după V. Tufescu, 1940) reprezintă ultimul sector al Culmii Siretului. Se desfășoară între Dealul Mare și Podișul Bîrladului, pînă pe aliniamentul localităților Hîndrești—Stănița—Sagna. Relieful este format din dealuri joase, cu pante domoale, acoperite de terenuri agricole.

În ansamblul Culmii Siretului, terenurile agricole ocupă suprafețe însemnate numai în părțile joase. Odată cu creșterea altitu-

dinii, în structura terenurilor agricole sporesc păşunile, fînețele şi livezile (mai ales în Dealul Mare). În Şaua Ruginoasa — Strunga suprafeţele cultivate cu cereale deţin în medie peste 65% din suprafeţele arabile. Un loc important îl are cultura sfeclei de zahăr şi a cartofului. Ca urmare a comasării efectivelor de animale în ferme de tip industrial, creşterea animalelor apare cu intensitate mai mare în ariile Bucecea şi Vîrfu Cîmpului.

Pădurea, deşi şi-a restrîns foarte mult aria, se păstrează încă în masive puternice. În cuprinsul lor sînt declarate cîteva rezervaţii ca Humosu în Dealul Mare şi rezervaţia de tisă de la Tudora. Fără a avea un potenţial turistic deosebit, sînt de amintit totuşi unele obiective : complexul mănăstiresc Vorona, bisericile din lemn de talie mică de la Talpa şi Hăpăi, mănăstirea Gorovei, Mihăileni, centru al ceramicii glazurate, palatul lui Al. I. Cuza de la Ruginoasa şi tot aici ruinele unui han din secolul XVIII (fig. 164).

Culmea Siretului apare ca cea mai puţin populată parte a Podişului Sucevei care deţine 13% din populaţia podişului — adică circa 79 000 de locuitori (1977) — grupată în 59 de aşezări rurale. Diferenţierile teritoriale ale repartiţiei sînt generate de alternanţa părţilor înalte cu ariile joase. Partea nordică (Masivul Bour, Şaua Lozna, Dealul Masca) se remarcă printr-o slabă populare. În Şaua Bucecii, cele 19 aşezări cuprind circa 35% din populaţia Culmii Siretului. Dealul Mare, deşi este o subunitate înaltă, apare, totuşi, bine populat, ca urmare a fixării aşezărilor în special pe afluenţii Siretului : 20 de sate ce grupează circa 32% din populaţia Culmii Siretului. Şaua Ruginoasa apare ca partea cea mai bine populată. Populaţia de aici este cuprinsă în 7 aşezări şi reprezintă în jur de 12% din populaţia totală a regiunii. Mărimea aşezărilor se prezintă într-o mare diversitate: 15 sate au sub 600 de locuitori şi cuprind 6% din populaţia totală. Între acestea sînt cîteva sate sub 300 de locuitori : Gorovei, Călineşti, Vlădnicuţ, Satu Nou. Cea mai mare parte a populaţiei este cuprinsă în categoria aşezărilor cu 1 200—1 800 locuitori (circa 37%). Alături de acestea sînt şi aşezări de talie mare, sate vechi cu poziţie şi condiţii naturale favorabile, îndeplinind funcţii comerciale (tîrguri) de-a lungul timpului : Todireşti, Bucecea, Dersca, Corni, Tudora. Acesta din urmă este şi cel mai mare sat din Culmea Siretului, avînd o populaţie de peste 6 000 de locuitori. În majoritate, sînt aşezări de formă alungită, cu vetrele dezvoltate în lungul văilor. La unele condiţiile locale au permis dezvoltarea unor vetre de formă rotundă (Călineşti, Mîndreşti, Dersca) sau dreptunghiulară (Lespezi, Bucecea), la altele vetre rămuroase (Dumbrava, Tudora) sau vetre în benzi (Vorona). Ceea ce atrage atenţia este dispersia mare a gospodăriilor în vatră. Dispersia cea mai mare o înregistrează aşezările din Şaua Lozna, cu densitate de sub două gospodării/ha (Pîrîul Negru, Viţcani, Cîndeşti) şi din Dealul Mare (Satu Nou, Slobozia, Buda).

În general, aşezările din Culmea Siretului au un grad mai mare de izolare faţă de centrele urbane şi axele majore de circulaţie, exceptînd aşezările din şeile Bucecea şi Ruginoasa. Din acest motiv, multe din ele se încadrează în categoria celor cu funcţii neevoluate, aşa cum sînt Rogojeşti, Viţcani, Lunca, Gorovei, în partea nordică, Bohoghina, Hrişcani, Mesteacăn, Icuşeşti, Sireţel în Dealul Mare. O categorie aparte o reprezintă aşezările cu funcţii complexe, la care se remarcă o scădere a populaţiei agricole la 40—60%. Fenomenul este tipic pentru satele aflate în aria de influenţă imediată a oraşului Paşcani. Din jumătatea nordică este de evidenţiat Bucecea, cu o poziţie avantajoasă pe legătura feroviară dintre Vereşti şi oraşele Botoşani şi Dorohoi din Cîmpia Moldovei. Este importantă poziţia sa la încrucişarea a două căi rutiere principale : şoseaua dintre Suceava şi Botoşani — Dorohoi din Cîmpia Moldovei şi şoseaua pe direcţia nord-vest — sud-est din lungul Siretului. Avînd o funcţie industrială bine conturată, dar cu o specializare deocamdată strictă în industria alimentară (prin construirea în anul 1960 a unei importante întreprinderi de industrializare a sfeclei), Bucecea are largi posibilităţi de a-şi dezvolta aria de influenţă economică.

Populaţia din această unitate se găseşte în aria de influenţă a unor centre urbane din unităţile vecine : populaţia din Dealul Bour, Şaua Lozna şi Dealul Masca se afla în ariile de influenţă ale oraşelor Dorohoi şi Botoşani, cea din Dealul Mare în aria de influenţă a oraşului Paşcani.

Relieful a condiţionat mult orientarea arterelor de circulaţie prin şeile care au favorizat apariţia unor axe pe direcţia vest—est. Pentru partea înaltă sînt tipice traseele

62 — c. 674

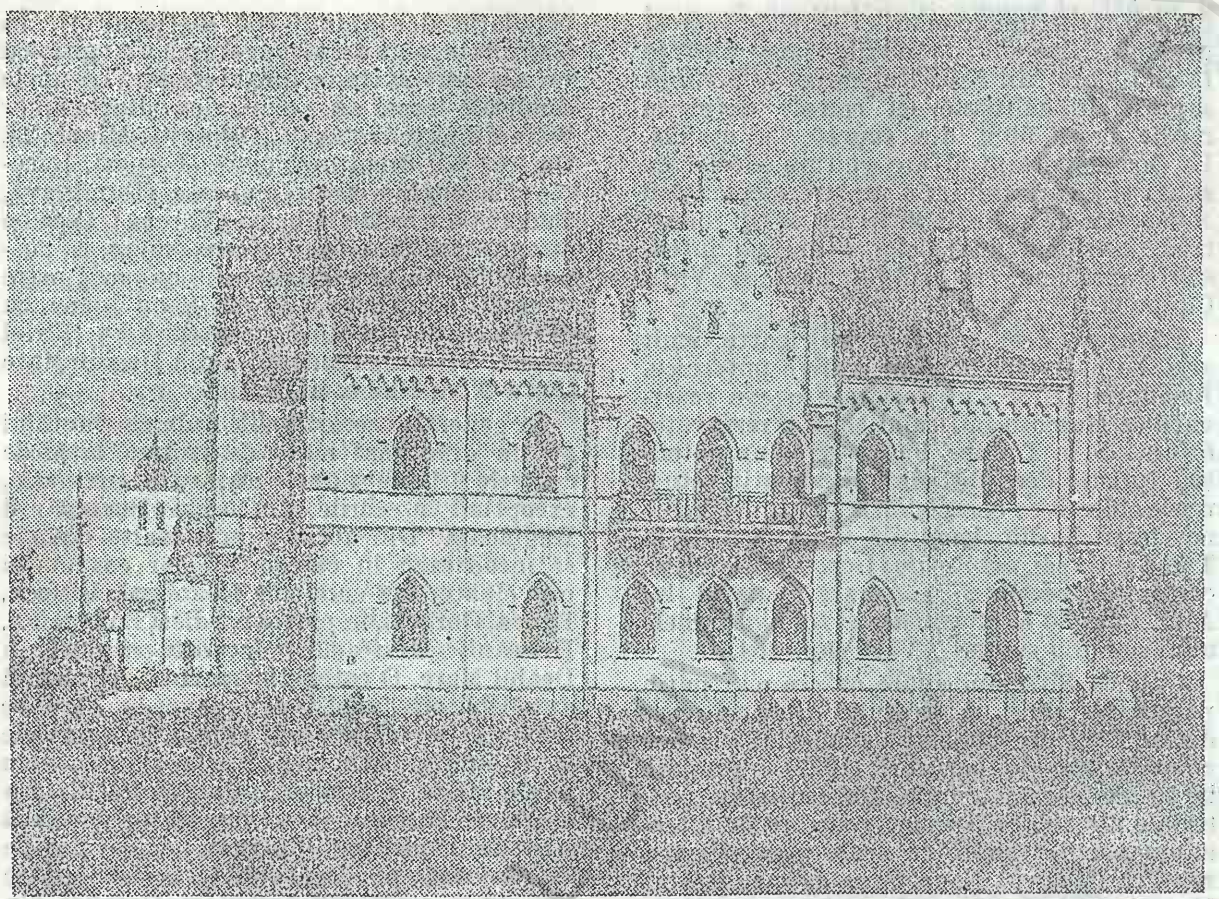

Fig. 164. Palatul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, de la Ruginoasa. (foto C. P. B.)

rutiere înfundate. Căile feroviare s-au dezvoltat pe aceeași direcție.

6.2.2. Cîmpia Moldovei

6.2.2.1. *Caracterele fizico-geografice*

Alcătuirea geologică și relieful. O regiune deluroasă cu văi largi și interfluvii domoale, pe alocuri sub formă de poduri întinse aflate la un nivel general de 150—250 m altitudine absolută, cu aproximativ 200 m mai jos față de unitățile vecine de la vest și sud; o regiune cu recunoscute caractere silvostepice, utilizată astăzi intens în scopuri agricole, care ne impresionează, vara, prin lanurile nesfîrșite de porumb, grîu, floarea soarelui și de alte culturi. Pîlcurile rare de pădure de șleau, care se mai păstrează doar pe cîteva înălțimi ce depășesc 180—200 m sau pe versanții umbriți, numărul mare de iazuri din lungul văilor secundare, prezența, încă stăruitoare, pe versanți a unor pajiști naturale și a suprafețelor degradate prin alunecări, procese de eroziune a solului, organisme torențiale în diverse stadii de evoluție, satele, rare pe interfluvii și mai dese pe terasele și versanții văilor largi, constituie trăsăturile definitorii ale Cîmpiei Moldovei (fig. 165).

Este de la sine înțeles că aceste componente ale peisajului, vizibile de la distanță de pe orice punct dominant, sînt strîns legate de un întreg complex de factori, a căror prezență, activitate ori importanță pentru înfățișarea întregului ansamblu geografic trebuie mai mult căutate, adesea deduse și interpretate.

Cîmpia Moldovei se individualizează și se delimitează foarte clar față de subunitățile învecinate. Dacă spre nord-est și est limita o constituie Prutul, spre nord-vest, vest și sud este deosebit de tranșantă, expri-

mată în relief și în întregul peisaj, printr-o ramă înaltă, cu energie de 200—300 m, cu pante obișnuite de 15—20°, cunoscută și sub numele de Coasta Moldavă (I. Sîrcu, 1956).

Fig. 165. Diviziunile Cîmpiei Moldovei. *a*, Relief colinar; *b*, depresiuni de contact; *c*, lunca Prutului.

Poziția geografică, înfățișarea generală și, mai ales, altitudinea sa mai coborîtă față de nivelul general al reliefului din jur — de unde și numele de Depresiunea Jijiei — se asociază și cu alte discontinuități ale peisajului. Într-adevăr, cîmpia deluroasă cu aspect de silvostepă intens cultivată cu cereale, este încadrată, spre vest și sud, de podișuri structurale cu altitudini de peste 350 m, acoperite cu păduri întinse de foioase (stejar și fag). În plus, trebuie remarcată existența unor adevărate „ghirlande de așezări" vechi și prospere, situate la contactul Cîmpiei Moldovei cu regiunile vecine, care întregesc peisajul, subliniind și mai puternic limitele fizico-geografice.

Legăturile cu regiunile din jur au fost favorizate de prezența șeilor sau „porților", ca cele de la Lozna, Bucecea, Ruginoasa — Strunga și Grajduri (Bordea), străbătute de importante căi de cumunicație și în fața cărora au apărut și s-au dezvoltat orașele Dorohoi, Botoșani, Tîrgu Frumos și Iași.

Contactul cu pintenul deluros împădurit al Ibăneștilor se face prin planuri de racord mai prelungi, conforme cu structura geologică, care asigură tranziția mai largă și întrepătrunderea aspectelor geografice pe o linie ce ar trece prin partea de sud a localităților Pomîrla, Ibănești, Cristinești, Suharău, Baranca — Hudești (pe Prut). Spre culmea înaltă Bour — Dealul Mare (Culmea Siretului) — parte din Podișul Sucevei — limita este marcată de un șir întreg de localități: Hilișeu — Horia (la nord-est de Dorohoi), Șendriceni, Brăești, Ipotești, Copălău, Flămînzi, Hîrlău, Cotnari, Cucuteni, Dădești, Strunga, Buda. Cu Podișul Central Moldovenesc intră în contact prin Coasta Iașilor, cel mai puternic aliniament de abrupturi structurale din Moldova, cu o lungime de aproape 100 km. Limita, ușor sinuoasă, se înscrie pe la baza acestei cueste care a oferit condiții prielnice multor așezări, ca: Sinești, Voinești, Mogoșești, Bîrnova, Tomești etc. Între aceste limite, Cîmpia Moldovei are o lungime de 160 km, lățimea de 40—60 km și o suprafață de aproape 8 000 km².

Cîmpia Moldovei ocupă partea nord-estică a Platformei Moldovenești formată dintr-un soclu cristalin precambrian peneplenizat, ce se afundă către vest — sud-vest sub cuvertura monoclinală de sedimente ordovician-siluriene, cretacice și neogene, cu grosimi de 600 m în sectorul corespunzător interfluviului Prut — Volovăț și 1 600 m la Tîrgu Frumos. Cercetările geofizice (I. Gavăt și colab., 1963) precum și forajele de mare adîncime care au interceptat acest soclu (la 950 m la Todireni, în partea centrală a cîmpiei, la 1 008 m la Bătrînești — Botoșani și la 1 121 m la Iași) arată că fundamentul este format din trei sectoare bine sudate: arhaic-karelian, la est de o linie ce ar trece pe la Darabani — Trușești — Ungheni; baikalian mai la vest și caledonian (șisturi verzi) spre marginea vestică (Dorohoi — Botoșani — Hîrlău — Tîrgu Frumos). Cuvertura s-a format în trei cicluri de sedimentare, sub influența mișcărilor de basculare, însoțite de transgresiuni și regresiuni marine.

Formațiunile paleozoice, ca și cele mezozoice, au fost întîlnite numai în forajele adînci, iar cretacicul aflorează și în malul Prutului, între Rădăuți-Prut și Mitoc, unde este reprezentat prin calcare marnoase cenomaniene cu concrețiuni de silex (cele mai vechi depozite la zi din întregul Podiș al Moldovei).

Ultimul ciclu de sedimentare a acoperit suprafaţa denudată a depozitelor cretacice, iar cuvertura sedimentară este formată, la partea superioară, din depozite bugloviene, volhiniene şi basarabiene. Caracteristica principală a acestora este structura monoclinală diferită de a celor mai adînci şi predominarea faciesurilor argilo-nisipoase cu intercalaţii de conglomerate, gresii, nisipuri şi calcare care au condiţionat, în bună măsură, morfologia şi înfăţişarea de ansamblu a acestei regiuni. Badenianul se poate urmări în lungul versantului drept al văii Prutului, de la nord de Păltiniş pînă la Liveni, format din trei orizonturi care reflectă condiţii de sedimentare diferite: un orizont constituit din gresii, calcare, conglomerate cu silex şi nisipuri cuarţoase, deschis la Miorcani, Crasnaleuca şi Mitoc; un orizont de gipsuri şi anhidrite, care îl continuă lateral pe cel anterior, vizibil la Cuzlău, Slobozia, Crasnaleuca şi identificat, de asemenea, în numeroase foraje şi un orizont de marno-argile cenuşii-negricioase cu intercalaţii subţiri şi discontinue de tufuri şi bentonite, prezent la zi tot în valea Prutului.

Buglovianul, deschis tot în lungul Prutului de la nord de Păltiniş şi pînă la Ştefăneşti, se caracterizează prin prezenţa unor calcare recifale (*toltry*), continuate lateral şi acoperite de un litofacies detritic argilo-marnos cu intercalaţii de nisipuri şi prundişuri, uneori chiar de tufuri andezitice (Hudeşti) şi de bentonite (Miorcani—Crasnaleuca). Formaţiunile calcaroase secţionate de Prut — care a creat în dreptul lor adevărate „porţi" — au fost dezgolite printr-o evidentă eroziune selectivă, formîndu-se, astfel, mici culmi, numite local „stînci", cum sînt cele de la Liveni, Ripiceni, Stînca ş.a. De altfel, barajul şi hidrocentralele de la Stînca—Costeşti — date în exploatare în anul 1978 — au fost plasate tocmai într-o astfel de îngustare a văii.

Sedimentarea miocenă a continuat, în nord, pînă către sfîrşitul volhinianului, cînd începe ultima retragere a apelor şi formarea reliefului actual. Treptat, aria uscatului s-a extins spre sud, încît în basarabian se mai afla sub apă doar teritoriul de la sud de o linie ce ar trece de la nord de Hîrlău pînă la nord de Bivolari, iar în kersonian întreaga suprafaţă a Cîmpiei Moldovei era exondată şi supusă acţiunii factorilor externi.

Depozitele sarmatice în care s-a sculptat tot relieful au grosimi mai mici de 100 m în nord-est şi depăşesc 500 m în sud-vest (522 m la Deleni—Hîrlău) şi sînt destul de uniforme, dominate de prezenţa argilelor şi marnelor cu intercalaţii subordonate de nisipuri şi lentile de gresii şi prundişuri. Peste ansamblul depozitelor marine amintite se aşterne o pătură subţire şi discontinuă de luturi loessoide, aluvio-coluviale şi eluviale. Prezenţa teraselor Prutului, uşor divergente din amunte spre avale (V. Băcăuanu, 1968), ca şi mişcările neotectonice pozitive actuale, cu valori de 3—4 mm/an în nord şi 2—3 mm/an în sud (R. Ciocîrdel şi Al. Esca, 1966) arată că în cuaternar a fost afectată de mişcări neotectonice cu implicaţii în aspectele reliefului.

Multe dintre rocile de suprafaţă sînt folosite, pe plan local şi regional, pentru industria materialelor de construcţii (ceramică, sticlă) sau sînt întrebuinţate de localnici pentru construcţii. Nisipurile cuarţoase badeniene de la Miorcani sînt utilizate de întreprinderea de sticlă şi porţelan din Dorohoi şi de alte fabrici din ţară. Ele se exploatează în galerii încă din anul 1950, au un conţinut de 98% SiO_2 şi sînt amestecate, mai ales în bază, cu concreţiuni de silex negru (flint). Concreţiunile cu formă neregulată sînt folosite în fabricarea emailurilor şi a sticlei abrazive, iar cele rotunde înlocuiesc sferele de oţel ale morilor cu bile care mărunţesc feldspatul, caolinul etc. Rezerve mari de nisipuri silicioase se găsesc la Hudeşti, Suharău şi Bajura, însă cu un conţinut ceva mai ridicat de carbonaţi.

Gipsurile de la Cuzlău, Slobozia şi Crasnaleuca se asociază cu zăcăminte de sulf de origine diagenetică, descoperite în zona Darabani—Păltiniş. Un interes cu totul local prezintă tufurile andezitice de la Hudeşti, argilele bentonitice de la Miorcani şi Crasnaleuca, calcarele recifale de la Liveni, Ripiceni şi Stînca, gresiile de la Hudeşti şi de la nord de Suliţa. Argilele şi luturile necesare pentru industria ceramicii sînt exploatate şi folosite îndeosebi în jurul principalelor oraşe: Iaşi (Vlădiceni, Ciurea), Dorohoi, Botoşani.

O altă categorie de resurse subterane o constituie apele din depozitele de cuvertură ale platformei (care completează rezervele modeste oferite de pînzele freatice) şi, în special, apele minerale. Forajul de la Nicolina —Iaşi, care a atins adîncimea de 1 391 m, a interceptat mai multe strate de apă sub presiune. Cele mai adînci se găsesc în partea

superioară a fundamentului cristalin, între 1 107 și 1 309 m, au o mineralizare puternică variind între 57,7 și 63,6 g/l (din care 25—43 g/l NaCl, iar 16 —30 g/l CaCl) și un caracter ascensional. În depozitele siluriene s-a întîlnit un complex acvifer situat la adîncimi între 602 și 1 107 m, cu caracter artezian (+ 7,5 m), avînd un debit liber de 77 m^3/h. Apele au o culoare negricioasă, gust sărat și miros de H_2S, cu o mineralizare totală între 9,9 și 12,9 g/l. Ele conțin 213 mg/l H_2S; 5 mg/l iod; 40 mg/l brom, 80% din gradul de mineralizare datorîndu-se clorurii de sodiu. Dispun de prețioase calități terapeutice și sînt utilizate în cura balneară la spitalul de recuperare construit recent în imediata apropiere. Celelalte formațiuni geologice, cretacice și miocene, înmagazinează orizonturi bogate de ape potabile sau ușor mineralizate (Rădăuți-Prut, Liveni, Mihălășeni, Ripiceni, Stînca etc). Uneori apele pot fi însă foarte dure (Botoșani), bogate în clorură de sodiu și hidrogen sulfurat (Dîngeni) sau cu o mineralizare complexă: sulfatate, bicarbonatate, alcaline, calcice, magneziene (Iași). Multe izvoare minerale apar în lungul ramei înalte ce încadrează Cîmpia Moldovei: Strunga, Băiceni, Pîrcovaci, Tomești și în alte puncte. Relieful Cîmpiei Moldovei s-a format în condițiile unui substrat geologic foarte ușor de modelat. Evoluția geomorfologică a acestui teritoriu a început încă din sarmațian dar vîrsta reliefului actual nu depășește pliocenul mediu. Explicația constă în aceea că suprafețele și formele inițiale, dezvoltate pe seama unor roci moi, au fost distruse și înlocuite cu altele, derivate, mai tinere. Toate încercările de reconstituire a evoluției acestei regiuni duc la concluzia că pe suprafața primară, proaspăt ieșită de sub apele mării sarmatice, s-au instalat rîuri care au urmărit țărmurile în continuă deplasare spre sud. Cu siguranță că un astfel de rîu, inițial consecvent, a fost și Prutul, poate și altele care însă nu s-au mai păstrat pînă astăzi. Acestea și-au dobîndit o seamă de afluenți care s-au adîncit și s-au ramificat și, ajutate de ceilalți factori ai denudației, au contribuit la sculptarea și coborîrea continuă a suprafeței generale a reliefului, conferindu-i, în cele din urmă, aspectul actual.

Relieful de dealuri și coline, precum și mare parte a văilor au o orientare conformă cu structura geologică, reflectînd, în același timp și constituția petrografică. Deosebit de evidentă este predominarea formelor asimetrice, cu versanți mai abrupți spre nord și nord-vest și cu cline domoale spre sud și sud-est, cu procese de eroziune areolară pe suprafețele cu pante moderate și alunecări pe cele cu înclinări mai accentuate. Înălțimile maxime doar în cîteva puncte izolate depășesc 250 m (atingînd 270 m în dealul Bodron, la vest de Mitoc), iar cele mai coborîte din lunca Prutului ajung sub 40 m (32 m la confluența Jijia—Bahlui). Altitudinile medii sînt de 150—200 m (175 m) în jumătatea nordică și de 100—150 m (125 m) în sud.

Formele structurale sînt mai slab reprezentate decît în subunitățile înalte învecinate, totuși cîteva cueste pe care culturile agricole alternează cu pășuni și fînețe, ori cu mici suprafețe împădurite și areale intens degradate, întovărășesc sectoarele subsecvente ale rîurilor de aici: versantul drept al Jijiei superioare dintre Corlăteni și Mîndrești, unele sectoare de pe dreapta Bașeuiui (Săveni—Vlăsinești și Hănești-sud Mihălășeni), flancul sudic al văii Sitnei între Dracșani și Hlipiceni, coasta Miletinului și cea a văii Gîrla Morii (Jijioara), continuată spre est de coasta Jijiei inferioare (Larga, Jijia—Popricani—Victoria), Coasta Bahluiului și cea din lungul Bahluiețului. La acestea s-ar putea adăuga multe alte cueste secundare care, prin întreaga lor înfățișare, contrastează cu versanții opuși, conformi, prelungi, utilizați aproape exclusiv pentru culturile cerealiere.

Culmile, podurile și toate interfluviile reflectă adesea o adaptare generală la structura monoclinală și sînt acoperite de pături subțiri (1—4 m) și discontinue de luturi loessoide eluviale (fig. 166). Natura rocilor parentale, condițiile climatice și ceilalți factori pedogenetici au favorizat formarea, aici, a unor soluri cernoziomice a căror fertilitate și productivitate sînt afectate uneori de procese de eroziune slabe și moderate. Lărgimea și forma lor ușor vălurită, convexă, sau cu înclinare domoală se pretează atît pentru agricultură, cît și pentru alte utilizări economice. În multe sectoare din lungul Prutului, de la Săveni, Dorohoi—Botoșani, de la sud de Bahlui și Bahluieț etc. există chiar condiții pentru dezvoltarea irigațiilor. Suprafața totală pretabilă la irigare, în care se includ și terasele și luncile, este de peste 90 000 ha.

Cu excepția sectorului epigenetic al văii Prutului dintre Rădăuți-Prut și Stînca, sculptat în formațiuni cretacice și miocene, toți versanții secționează numai depozite argilo-marnoase sarmatice, care conțin și unele intercalații subordonate de nisipuri. De aici decurge multitudinea și varietatea proceselor de versant care — cu toate măsurile de prevedere și combatere din ultimele decenii — au încă o răspîndire mare, înafectate de procese și forme de ravenare ajunse uneori pînă la stadiul de badlands, se întîlnesc pe suprafețe limitate la Iurești. Ringhilești, Unțeni, Vlăsinești, pe versanții Jijiei (Albești—Zlătunoaia, Epureni, Popricani etc.), în bazinul superior al Bașeului, pe versantul drept, lipsit de terase, al văii Prutului (Berza, Santa Mare, Golăești—Mînzătești) și, îndeosebi, în lungul abrupturilor ce delimitează cîmpia.

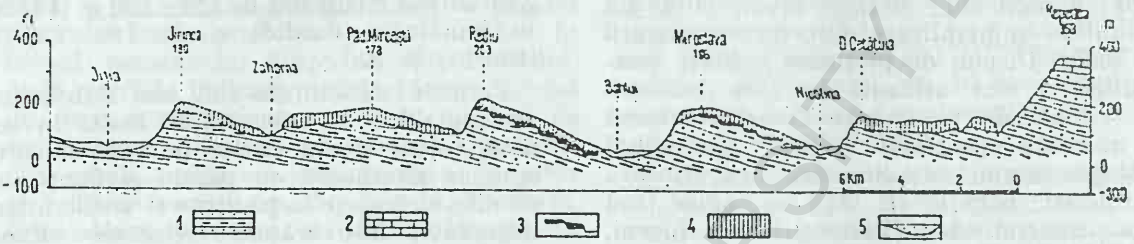

Fig. 166. Profil pe direcția nord-vest — sud-est în partea de sud a Cîmpiei Moldovei. *1*, Complexul argilo-marnos cu intercalații nisipoase și calcaroase (sarmațian mediu); *2*, calcare sarmațiene; *3*, prundișuri și nisipuri de terasă; *4*, luturi loessoide; *5*, aluviuni argilo-nisipoase.

scriindu-se clar în peisaj. Defrișările și mai ales desțelenirile masive din ultimele două secole au avut drept consecință creșterea gradului de stepizare și modificarea esențială a peisajului geografic.

Pluviodenudarea și ablația, deși nu au consecințe morfogenetice spectaculoase și sesizabile imediate, se situează pe primul loc între degradările de teren. Urmările lor sînt vizibile pe toate culmile și versanții cu înclinări mai mari de 6—7°. Elocventă din acest punct de vedere este și turbiditatea medie anuală a apei rîurilor, cuprinsă între 2 000 și 2 500 g/m³, cu o creștere de peste 170 ori în timpul ploilor torențiale excepționale. În iunie 1965, pe Jijia — la Todireni — la un debit lichid de 73 m³/s s-a înregistrat o turbiditate de 8 100 g/l, respectiv un debit solid de 590 kg/s (M. Pantazică, 1974). La 13.VI.1975 însă debitul maxim a fost de 731 m³/s, încît extrapolînd datele privitoare la debitul solid ajungem la valori de zece ori mai mari. Media scurgerii solide este de 0,75—1,2 t/ha.an, iar efluența este de 460 000 m³/an — corespunzătoare erodării de pe întreaga suprafață a unui strat de 0,05—0,11 mm.

Eroziunea torențială, asociată cu ablația prezentă pe majoritatea versanților cu înclinări mai mari de 5—10°, este mai intensă și cu forme mai evoluate pe terenurile recent defrișate ori desțelenite, ca și pe unele imașuri utilizate abuziv. Perimetre

Cu implicații importante în peisaj sînt alunecările, aproape nelipsite pe versanții cu înclinări mai mari de 10° și mai ales pe cei ce reprezintă cueste. Studiile au ajuns la concluzia că alunecările, cu o gamă largă de tipuri și stadii de evoluție, sînt stabilizate sau în curs de stabilizare în proporție de 70% și numai 30% sînt active, chiar dacă există suprafețe întinse și perioade în care dezvoltarea lor atinge stadii de paroxism (V. Băcăuanu, 1968). În această privință se remarcă o oarecare corespondență între manifestarea intensă a alunecărilor și ciclicitatea climatică. Ea a fost confirmată și în cursul anilor 1969—1974, cu excedent de precipitații, cînd în partea de est a județelor Botoșani și Iași s-au declanșat și reactivat alunecări pe cîteva mii de hectare. Clasificările și tipizările menționate în multe lucrări detaliate (C. Martiniuc și V. Băcăuanu, 1961; V. Tufescu, 1964, 1966; V. Băcăuanu, 1968 ș.a.) scot în evidență predominarea în proporție de peste 80% a deplasărilor umede, detrusive, insecvente, cu un microrelief combinat (monticuli, valuri, trepte etc.), cu profunzime pînă la 10 m, de vîrstă contemporană și cu tendințe de stabilizare naturală. În vederea prevenirii și combaterii acestor procese dăunătoare economiei s-au executat numeroase lucrări tehnice foarte costisitoare (cum au fost cele de la Iași și Botoșani și din alte localități), dar pe cele mai întinse suprafețe s-au luat măsuri

de utilizare adecvată a terenului în scopuri silvo-pomicole (în jurul Iaşului, la Strunga, Hîrlău, Truşeşti, Vlăsineşti etc.).

Cu excepţia luncilor inundabile — intrate şi ele în plin proces hidroameliorativ —, formele reliefului de acumulare au poduri orizontale sau slab înclinate bine drenate, stabile, cu soluri cernoziomice bine conservate, deosebit de prielnice pentru agricultură, pentru fixarea aşezărilor şi a căilor de comunicaţie.

Deşi numărul, extinderea, modul de păstrare şi înălţimea teraselor diferă de la o vale la alta, acestea oferă cele mai bune terenuri agricole, cu mari disponibilităţi pentru dezvoltarea şi sistematizarea teritoriului şi a localităţilor.

Cele mai bine reprezentate sînt terasele din lungul Prutului, din sectorul inferior, subsecvent, al Jijiei şi de pe stînga Bahluiului. De altfel raportul dintre ierarhizarea şi dezvoltarea reţelei hidrografice, pe de o parte, şi terasele fluviatile, pe de altă parte, este aici dintre cele mai tipice, evidenţiind, cît se poate de clar, importanţa, vechimea şi rolul primordial al Prutului. Acest lucru rezultă şi din comparaţia numărului şi altitudinilor teraselor celor mai înalte : 7 terase pe Prut în sectorul Trifeşti—Probota, cu altitudini maxime pînă la 140—150 m; 5 terase pe Jijia inferioară care ajung la 140 m; 4 terase pe Sitna inferioară şi pe Miletin şi cîte una-două pe văile afluente mai mici. O excepţie o constituie valea Bahluiului cu 8 terase bine păstrate, dispuse în evantai, cu o lărgime totală pînă la 6—7 km. Prezenţa teraselor cu altitudini superioare celor din valea Prutului demonstrează clar că au existat şi alte trepte mai înalte, care au fost distruse.

Arealele ocupate de terase sînt discontinue, iar pe alocuri întreaga serie de terase este dispusă alternativ de o parte sau de alta a rîului, indicînd menţinerea direcţiei cursurilor de apă, cu abateri laterale constante. Aşa este cazul văilor consecvente şi resecvente şi îndeosebi a Prutului, cu discontinuităţi ale teraselor de pe flancul drept între Ringhileşti-nord Tabăra, Victoria —Ţuţora şi în alte sectoare în care aceste trepte se dezvoltă pe versantul stîng. Depozitul de terasă are grosimi între 3 şi 20 m şi este format din nisipuri cu lentile de prundişuri carpatice în bază — mai frecvente şi mai groase în lungul Prutului — acoperite de luturi-loessoide. Vîrsta teraselor este pleistocenă superioară pentru terasele cu altitudini pînă la 30—40 m, pleistocenă medie pentru cele de 50—70 m, pleistocenă inferioară pentru cele cu altitudini în jur de 100—140 m şi pliocenă pentru cele mai înalte.

În general, regiunea este deficitară în resurse hidrice, dar terasele dispun de unele rezerve de ape freatice superioare celorlalte unităţi geohidromorfologice. Stratele acvifere freatice sînt situate la adîncimi între 5 şi 30 m şi au oscilaţii reduse de nivel în timpul anului (0,5 m), înscriindu-se, din punct de vedere calitativ, spre limita superioară de potabilitate. Ape freatice bogate se întîlnesc şi în aluviul luncilor principale, însă acestea se plasează adesea la limita inferioară a potabilităţii.

Lunca Prutului începe de la Ştefăneşti şi se continuă, cu unele întreruperi pe teritoriul românesc, în tot lungul Cîmpiei Moldovei. Amunte de Ştefăneşti, cele cîteva crîmpeie de luncă din sectorul epigenetic au fost acoperite de apa lacului de acumulare Stînca—Costeşti, iar în porţiunea subsecventă din extremitatea nordică, Prutul curge în apropierea bazei versantului drept, lăsînd o luncă largă pe stînga sa, ca şi între Româneşti—Trifeşti, în partea central-estică a regiunii.

Acolo unde rîul se deplasează mai mult spre stînga (Ştefăneşti—Româneşti, Trifeşti —Ţuţora), lunca atinge lăţimi de 3—7 km. Grosimea totală a aluviunilor argilo-nisipoase, cu lentile de nisipuri şi prundişuri în bază, oscilează între 6 şi 15 m, iar pe suprafaţa sa, constituită, în mare parte, din trei trepte (1—2 m, 2—3 m şi 4—6 m) se întîlnesc numeroase cursuri vechi (Pruteţe) şi meandre părăsite, arii mlăştinoase, grinduri şi popine. Caracteristică este apoi prezenţa unor cursuri paralele, care se menţin pe distanţe de zeci de kilometri (Başeu—Prut, Jijia—Prut ş.a.).

Caracterele climei şi ale rîurilor principale. Poziţia geografică a Cîmpiei Moldovei, înfăţişarea generală a reliefului cu altitudini medii sub 200 m, cu largă deschidere spre est-nord-est şi cu o ramă înaltă ce o domină cu 200—300 m spre vest şi sud, contribuie la apariţia unor caracteristici climatice uşor deosebite de ale celorlalte subunităţi ale Moldovei extracarpatice.

Climatul temperat continental prezintă nuanţe de excesivitate, iar interferenţele influenţelor climatice ale Europei Centrale cu cele din estul continentului sînt marcate de predominarea vînturilor de nord-vest

(24%), de invaziile frecvente de aer continental dinspre est și nord-est — secetoase vara, reci și producătoare de viscole și înzăpeziri, iarna —, de caracteristicile regimului termic, de natura precipitațiilor.

Extinderea cîmpiei de la nord la sud pe 160 km generează mici deosebiri ale valorilor componentelor climei. Intensitatea radiației solare globale crește cu circa 3 kcal/cm²/an de la nord la sud (peste 117,5 kcal/cm² la sud de Iași), iar durata de strălucire a Soarelui — care este de peste două ori mai mică decît durata posibilă corespunzătoare latitudinii orașului Iași — crește, de asemenea, cu vreo 250 ore, ajungînd la 2 150 ore/an. Aceasta este condiționată și de regimul nebulozității, cu o medie anuală de 5,5—6 zecimi, exprimat în numărul mediu anual de 40—60 de zile cu cer senin și 100—120 zile cu cer acoperit.

Temperatura aerului are valori medii de 8.3°C la Dorohoi, 8.6°C la Botoșani și 9.4°C la Iași. Mediile anuale cele mai ridicate au ajuns la 10.3°C (1930) la Botoșani și 10.9°C (1936) la Iași, iar cele mai coborîte 6.8°C și respectiv 7.1°C (1940). Diferențe asemănătoare se întîlnesc și între lunile cu cele mai ridicate ori cu cele mai scăzute temperaturi medii (iulie 19.7°C la Dorohoi, 20,1°C la Botoșani și 21,1°C la Iași; ianuarie — 4.4°C la Dorohoi, — 4.1°C la Botoșani și —4°C la Iași). Amplitudinile medii de 24—25°C, ca și valorile absolute, atestă continentalismul termic al acestei regiuni. Temperatura maximă absolută a fost de 39.4°C (7.VIII.1952) la Botoșani și de 40°C (13. VIII. 1946) la Iași, iar minima absolută de —30.3°C (1. II. 1937) la Iași, amplitudinea termică absolută fiind de 75°C. La suprafața solului extremele termice au atins 66,6°C la Iași (iulie, 1969) și —34.6°C la Podu Iloaiei (ianuarie, 1963), realizîndu-se, astfel, o amplitudine de 101.2°C.

În mod obișnuit, primul îngheț se produce în jurul datei de 16.X. la Botoșani și 14.X. la Iași, iar ultimul la 15.VI. și respectiv, 20.IV. De multe ori datele medii amintite sînt devansate sau întîrziate cu 10—30 de zile. Cel mai timpuriu îngheț s-a înregistrat la 17.IX. la Botoșani și la 10.XI. la Iași, iar cel mai tîrziu, primăvara, la 21.V. pentru întreg teritoriul Cîmpiei Moldovei. Primele brume apar începînd de la 1.IX. în nord și 1.X. în sud, iar ultimele se produc în jurul datei de 11. IV.

Toate aceste elemente explică întîrzierea cu circa o săptămînă, de la sud la nord, a unor date fenologice și a perioadelor optime pentru desfășurarea lucrărilor agricole. De exemplu, înflorirea mărului, care necesită o sumă de 425°C temperatură, se produce în medie între 3—6 mai; maturizarea grîului de toamnă, care are nevoie de 1 490°C, se face între 3—5. VII în sud și 11—15. VII în nord; înflorirea florii-soarelui, cu un indice termic de 1 540°C, are loc între 11 și 17. VII în sud și între 18 și 24. VII în nord.

Dacă în nord, vest și sud precipitațiile oscilează între 500 și 550 mm (569 mm la Botoșani, 526 mm la Frumușica, 518 mm la Iași), în partea nord-estică și central-estică a Cîmpiei Moldovei descresc sub 500 mm (488 mm la Trușești, 452 mm la Avrămeni, 465 mm la Bivolari). În proporție de 70% ele cad sub formă de ploaie, cu excepția intervalului din ultima decadă a lunii noiembrie, pînă în ultima decadă a lunii martie, cînd se înregistrează 34—42 de zile cu ninsoare (din totalul de 118 zile posibile). Cînd cantitățile anuale de precipitații sînt distribuite normal, se asigură condiții bune de dezvoltare a vegetației și culturilor. Există, însă, multe abateri, începînd de la cantitățile medii anuale și pînă la cele diurne. După unele estimări (Elena Erhan, 1979), într-un interval de 60 de ani la Iași, doar 15% au avut precipitații de 500—550 mm, cei mai numeroși sînt anii deficitari (49%), iar cei ploioși dețin 36%.

Cele mai reduse cantități anuale de precipitații au fost 215 mm la Frumușica (1907), 240 mm la Podu Iloaiei (1924), 285,8 mm (1896) și 294 mm (1945) la Iași, 345 mm (1945) la Botoșani, ani consecutiv deficitari fiind 1894 — 1896, 1902 — 1904, 1937—1939, 1943—1946 ș.a. (fig. 167).

Ani deosebit de ploioși au fost 1901, 1912, 1932, 1940 ș.a. În 1912 au căzut 1 014 mm la Frumușica (față de media multianuală de 526 mm), 964 mm la Botoșani, iar la Iași 829 mm (1901), 805 mm (1933), 842 mm (1940), 796 mm (1970) ș.a.

Observațiile au constatat o creștere a cantităților din martie pînă în iunie și o descreștere, în continuare, pînă în februarie. Din totalul precipitațiilor, 35—40% cad vara, 23—30% primăvara, 17—23% toamna și 10—17% iarna. Lunile cele mai bogate în ploi sînt mai și iunie, uneori chiar iulie, cînd se realizează 65—75 mm lunar.

O expresie clară a nuanțelor continentale excesive ale climatului Cîmpiei Moldovei o constituie ploile torențiale din sezonul

cald, care alternează adesea cu perioade de secetă. Cele mai mari cantităţi de apă căzute în 24 de ore sînt egale sau apropiate de cele lunare (de exemplu, 136,7 mm la Iaşi, la 25.VIII. 1970—adică 243,2% faţă de media lunară). În general, cînd precipitaţiile depăşesc 20 mm/24 de ore şi solul este deja umed, ori cînd sînt mai mari de 40 mm/24 de ore şi solul este deja umed, ori cînd sînt mai mari de 40 mm/24 de ore şi cad pe un sol uscat, apar condiţii de producere a inundaţiilor, se pot deteriora unele culturi, sînt favorizate procesele de scurgere difuză, de eroziune a solului şi de deplasare în masă.

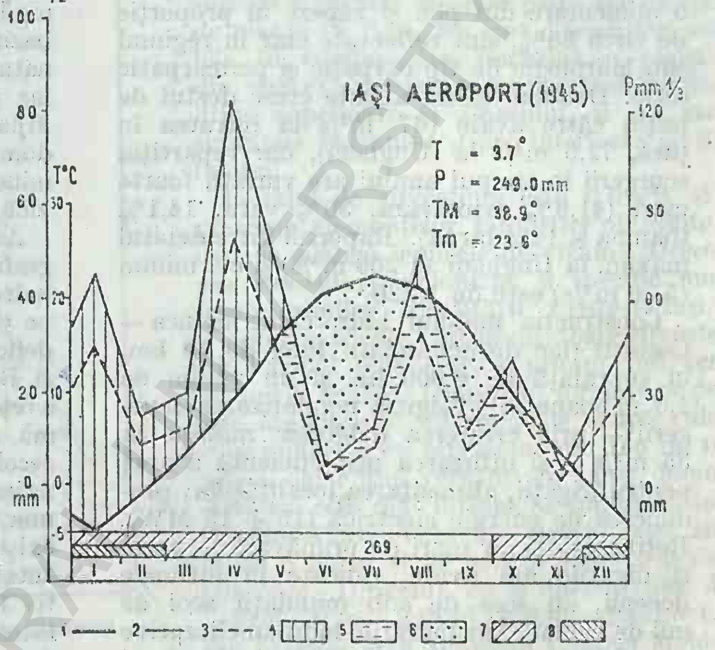

Fig. 167. Climogramă după investigările de la staţia Iaşi-Aeroport. T — Temperatura medie anuală; P — precipitaţii medii anuale; TM — temperatura maximă anuală; Tm — temperatura minimă anuală; *1*, temperatura medie lunară; *2*, precipitaţiile medii lunare la scara 1/2; *3*, precipitaţiile medii lunare la scara 1/3; *4*, perioade umede; *5*, perioade uscate; *6*, perioade secetoase; *7*, lunile cu temperaturi minime absolute $< 0°C$; *8*, lunile cu temperaturi medii $< 0°C$.

În cursul unui an sînt, în medie, 190 de zile fără precipitaţii, care se pot grupa în 6—11 intervale secetoase, cu o durată medie de 14—18 zile. Cumularea acestora, mai ales în perioada vegetativă a culturilor, are influenţe negative asupra recoltelor, iar statistica arată că o dată la doi ani secetele pot dura 28 de zile, iar o dată la 10 ani, 42 de zile.

Valorile evapotranspiraţiei potenţiale anuale oscilează între 600 şi 700 mm, lunile mai—iulie înscriindu-se cu circa 350 mm. Deficitul anual de umiditate ajunge pînă la 150—180 mm, ceea ce necesită compensarea lui prin extinderea suprafeţelor irigate.

Stratul de zăpadă are o durată medie de 65—68 de zile, cu o grosime variabilă de 2—200 cm. Pentru 50% din ani, solul şi culturile de toamnă sînt protejate împotriva gerurilor mari de un înveliş de zăpadă de cel puţin 5 cm. Bruma se manifestă în medie circa 40 zile/an, şi dăunează culturilor atunci cînd se produce în septembrie sau în mai.

Întreaga dinamică a atmosferei este dominată de masele de aer nord-vestice (cu o frecvenţă medie de 23—24%, ajungînd la 35—41% în iulie-august), urmate de cele sud-estice, cu o frecvenţă între 15 şi 19%, şi cele nordice (5—10%). Viteza medie corespunzătoare acestor trei direcţii principale este de 4.1—5.7 m/s, 3.1—4.4 m/s şi, respectiv, 1.7—4.5 m/s. Vînturile de nord, nord-est şi est, deşi au o frecvenţă mai redusă se manifestă, totuşi, mai ales în timpul iernii, sub forma crivăţului, asociat zilelor geroase şi uscate sau unor viscole puternice ce dezgolesc solul expunînd culturile de toamnă la îngheţ, troienesc căile de comunicaţie, împiedică transporturile feroviare şi rutiere etc.

Numărul mediu al zilelor cu viscol este, la Iaşi, de 7.5. Cele mai multe zile cu viscol dintr-o lună se produc, de obicei, în ianuarie

63—c. 671

(12 zile în 1966, 9 zile în 1967). În perioada caldă a anului, îndeosebi, în iunie—iulie, au loc fenomene orajoase ce totalizează o medie de 25 zile/an, ajungîndu-se uneori pînă la 58 zile/an, aşa cum a fost în 1975, la Iaşi, cînd numai în iunie s-au produs 17 oraje.

Prutul, cu o lungime de peste 300 km pe latura de est a Cîmpiei Moldovei, are o albie minoră sinuoasă. Uniformitatea relativă a condiţiilor de mediu (şi îndeosebi a celor climatice) amunte de Ungheni, care asigură o alimentare din ploi şi zăpezi în proporţie de circa 85%, sînt reflectate clar în regimul său hidrologic de tip carpatic şi pericarpatic estic. Debitele medii anuale cresc destul de puţin către avale (67 m^3/s la intrarea în ţară, 72,5 m^3/s la Ungheni), dar repartiţia scurgerii în timpul anului are variaţii foarte mari (41,9% primăvara, 30% vara, 14,1% toamna şi 14% iarna). Raportul între debitul maxim, la Ungheni (1 200 m^3/s) şi cel minim (5,56 m^3/s) este de 1/220.

Construcţia nodului hidrotehnic Stînca — Costeşti (lac de acumulare lung de 70 km, în suprafaţă de 6 000 ha şi un volum de 1,5 milioane m^3) asigură regularizarea scurgerii — prin creşterea debitelor minime la 35 m^3/s — şi utilizarea mai eficientă a apei pentru irigaţii, alimentarea localităţilor, producerea de energie electrică (15 + 15 MW). Reţinerea apelor mari de primăvară — vară, şi digurile din avale, ridicate în ultimele decenii, au scos de sub inundaţii zeci de mii de hectare, iar lucrările hidroameliorative pe afluenţii din sectorul Trifeşti—Ungheni au sporit substanţial potenţialul economic al regiunii.

Jijia cu afluenţii săi Sitna, Miletinul, Bahluiul, apoi Başeul şi alte cîteva rîuri mici ale căror bazine hidrografice se suprapun Cîmpiei Moldovei au şesuri de dimensiuni mai modeste (200—3 000 m lăţime şi aluviuni predominant argiloase, cu grosimi ce rar depăşesc 7—8 m), cu numeroase sectoare sărăturate ori cu excese de umiditate, cu multe parazitări laterale sub formă de conuri şi glacisuri. Rîurile acestea aparţin unei subunităţi şi unui subtip aparte de regim hidrologic pericarpatic estic (subtipul Jijia), caracterizat printr-o alimentare pluvio-nivală şi subterană moderată şi o scurgere medie de 1—2 l/s . km^2. Primăvara rîurile transportă, în medie, 40—50% din volumul anual de apă, iar toamna şi în prima parte a iernii numai 14—15%. Afluenţii cu bazine hidrografice mai mici de 300—400 km^2 seacă.

În timpul apelor mici nota dominantă este dată de clasa apelor sulfatate sodice, cu o mineralizare foarte ridicată (1 000—2 000 mg/l în nord şi peste 2 000 mg/l în partea central-estică şi de sud). Duritatea totală este ridicată (20—24° dHG) în nord şi foarte ridicată în partea de sud a Cîmpiei Moldovei. Pe cursurile superioare ale Jijiei, Başeului, Volovăţului, în bazinul Bahluiului amunte de Belceşti şi în bazinele de la sud de Leţcani-Iaşi întîlnim ape bicarbonatate calcice cu mineralizare ridicată (500—1 000 mg/l). Bazinul Sitnei amunte de Suliţa şi bazinul Bahluieţului dispun de ape bicarbonatate sodice cu mineralizare foarte ridicată, iar pe Bahlui avale de Podu Iloaiei şi pe Jijia inferioară (avale de Larga-Jijia) predomină apele mixte — grupa sodiului, cu mineralizaţie foarte ridicată (Maria Pantazică, 1974).

Aspectele deficitare ale resurselor hidrografice fac ca atenţia specialiştilor să se îndrepte către valorificarea disponibilităţilor pe care le oferă Siretul pentru compensarea deficitului de umiditate din bazinele Jijiei şi Bahluiului şi către amenajarea complexă a reţelei hidrografice. De altfel, această problemă i-a preocupat pe localnici cu multe secole în urmă, determinîndu-i să amenajeze numeroase iazuri care constituie una dintre caracteristicile peisajului. Aici există circa 320 de iazuri cu o suprafaţă totală de 6 000 ha şi un volum de aproximativ 185 mil. m^3. Ele sînt prezente pe majoritatea văilor secundare — uneori sub formă de „salbă" — fiind utilizate pentru piscicultură, irigaţii, reţinerea undelor de viitură. Dintre cele mai importante sînt de amintit : Dracşani (500 ha), Tansa—Belceşti (352 ha), Hăneşti (200 ha), Negreni (172 ha), Ciurbeşti (154 ha), Podu Iloaiei (150 ha), Tătărăşeni (122 ha), Cal Alb (118 ha), Cucuteni (108 ha), Stăuceni (100 ha), Cătămărăşti (100 ha) (fig. 168).

Învelişul biopedogeografic. Deşi biotopii naturali au fost înlocuiţi cu întinse culturi agricole ori cu suprafeţe utilizate în alte scopuri, îndeosebi vegetaţia constituie încă una dintre cele mai de seamă caracteristici ale peisajului, iar corelaţiile morfofitopedoclimatice sînt deosebit de evidente. Cîmpia Moldovei aparţine, aproape în totalitate, zonei de silvostepă cu cernoziomuri levigate, continuată spre est-sud cu areale reduse de stepă cu cernoziomuri. În partea central-vestică, pe dealurile Copălău—Cozancea—Guranda, se individualizează o prelun-

gire a domeniului forestier din Dealul Mare—Hîrlău care apare ca un pinten cu soluri cenușii (argilo-iluviale), ce subîmparte Cîmpia Moldovei într-un sector nordic (silvostepa Săvenilor) și altul sudic (silvostepa Iașilor).

Condițiile naturale proprii silvostepei ocupă peste 70% din suprafața acestei cîmpii deluroase. Poziția în ansamblul Podișului Moldovei și încadrarea între stepa de pe luncile

Fig. 168. Răspîndirea iazurilor în Cîmpia Moldovei.

svîntate și terasele joase și pădurile din unitățile înalte din vest și sud, îi conferă mai mult calitatea de etaj decît cea de zonă fitopedoclimatică. Vestigiile pajiștilor întinse de odinioară se mai păstrează doar pe unii versanți, pe terenuri improprii pentru agricultură. De asemenea, arealele disjuncte cu păduri de stejar și șleauri s-au restrîns, ocupînd astăzi cîteva culmi și înălțimi de peste 180—200 m, ori unele creste mai abrupte cu expoziție nordică și nord-vestică.

Vegetația pajiștilor primare ale silvostepei, prezentă pe suprafețe discontinue subordonate culturilor agricole, se întîlnește îndeosebi pe versanții văilor Jijiei, Bașeului, Sitnei, Miletinului, Bahluiului etc. și este dominată de asociațiile mezoxerofile de păiuș (*Festuca valesiaca, F. pseudovina, F. sulcata*), cu colilie și negară (*Stipa joanis, S. capillata*) și alte ierburi xeromezofite și xerofite. Pe terenurile înțelenite, uneori degradate datorită proceselor de versant și pășunatului excesiv, se mai întîlnesc asociații secundare de firuță cu bulb (*Poa bulbosa*), firuța de fînețe (*Poa pratensis*), bărboasă (*Botriochloa ischaemum*), pir gros (*Cynodon dactylon*), obsigă (*Bromus tectorum*), pelinița (*Artemisia austriaca*), laptele cîinelui (*Euphorbia stepposa*) ș.a. O sinteză a florei pajiștilor Cîmpiei Moldovei ne este oferită și de rezervația științifică „Fînețele din Valea lui David", situată la 6—7 km vest de Iași, unde, pe o suprafață de 100 ha cresc peste 400 de specii de plante cu flori. Nu sînt diferențieri notabile în componența floristică a pajiștilor din sectorul nordic, corespunzător bazinelor Jijiei superioare și Bașeului, și cel sudic, suprapus bazinului Jijiei inferioare și Bahluiului.

Peisajul de silvostepă este întregit și de prezența elementelor faunistice obișnuite, la care se adaugă iepurele de vizuină (*Oryctolagus cuniculus*), colonizat și specific numai împrejurimilor localității Cristești-Iași.

Solurile zonale corespunzătoare silvostepei din bazinul Jijiei sînt, în primul rînd, cernoziomurile levigate (cambice), formate pe depozite argiloase și lutoase. Ele ocupă culmile ușor ondulate cu altitudini sub 160 m, terasele și chiar unii versanți cu pante domoale. Arealele cele mai întinse se suprapun interfluviilor Prut—Volovăț—Bașeu, celor situate de o parte și de alta a Jijiei superioare (Dorohoi—Dîngeni), ca și interfluviilor Jijia—Prut, Jijia—Bahlui, Bahlui—Bahluieț, ori din extremitatea sudică a Cîmpiei Moldovei (la sud de Bahluieț—Bahlui). Reprezentativ este și cernoziomul levigat de la vest de Podu Iloaiei.

Variațiile reliefului și etajarea climei și a vegetației sînt reflectate de stadiile diferite de evoluție ale acestor soluri. Concludentă din acest punct de vedere este situația de pe versantul stîng al văii Bahluiului inferior unde, pe lunca svîntată și pe celelalte forme joase — cu altitudine absolută sub 70—80 m — se întîlnesc cernoziomuri în diverse stadii de evoluție, pe terasele etajate între 80—160 m se dezvoltă cernoziomuri levigate, iar intensitatea levigării crește odată cu altitudinea. În continuare, se observă unele tranziții către solurile cenușii de pădure (argilo—iluviale), care devin dominante pe înălțimile ce depășesc 180—200 m (N. Barbu, 1974).

Prezența la suprafață, în Cîmpia Săvenilor, a marnelor argiloase volhiniene, cu textură

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

fină, a favorizat formarea unor soluri cernoziomice mai compacte, local chiar vertisoluri (Darabani), foarte bogate în humus însă cu o fertilitate moderată, care se lucrează greu, oferind producții corespunzătoare doar în anii ploioși.

Alături de cernoziomurile levigate, pe interfluvii pot fi întîlnite și areale reduse de cernoziomuri, cernoziomuri carbonatice, iar pe versanții înclinați cernoziomuri subțiri de pantă, soluri slab dezvoltate și erodate, soluri hidromorfe, litomorfe și, îndeosebi, salinizate.

Luncile svîntate, terasele inferioare și glacisurile uscate din lungul Prutului, Bașeului, Jijiei și Bahluiului, cu altitudini absolute pînă la 70—80 m, aparțin stepei. Poziția mult mai nordică față de limitele stepei zonale și distribuția în cadrul văilor au dus la concluzia că această unitate de vegetație trebuie considerată ca un etaj fitogeografic al Podișului Moldovei. Stepizarea datorită intervenției omului este evidentă pretutindeni. Asociațiile floristice primare au fost aproape total înlocuite prin culturi sau degradate datorită proceselor de eroziune a solului, pășunatului etc. În cuprinsul pajiștilor se întîlnesc, între altele, asociații de colilie (*Stipa lessingiana*, *S. joannis*), negară (*S. capillata*) și păiuș (*Festuca valesiaca*, *F. sulcata*), alături de care se întîlnesc tufărișuri de porumbar (*Prunus spinosa*) cu păducel (*Crataegus monogyna*) și trandafir sălbatic (*Rosa canina*), defrișate intens în ultimele decenii. Acestei arii de stepă îi corespund solurile cernoziomice (carbonatice și semicarbonatice), cu o productivitate ridicată, care, ca și cele levigate, oferă condiții bune pentru culturile de cereale și floarea soarelui.

Dealurile mai înalte din silvostepă sînt acoperite pe alocuri cu pîlcuri de pădure de stejar și gorun sau de șleauri (Rediu—Rădăuți Prut, vest Vorniceni, Liveni, Zahoreni, Ciornohal, Rădeni, nord Hodora, Breazu—Iași, Aroneanu—Rediu Aldei ș.a.) sub care s-au format soluri cenușii (argilo—iluviale), cu fertilitate redusă.

În cuprinsul silvostepei și stepei, alături de alte formațiuni fitopedogeografice intrazonale, în lunca Prutului se dezvoltă și zăvoaie de salcie și plop, parțial regenerate prin plantații, la care se asociază și alți arbori și arbuști (de exemplu la Ștefănești—Românești, Lunca Prutului, Vladomira, Șendreni, Medeleni, Bosia etc.).

În Cîmpia Moldovei se întîlnesc, însă, și păduri care aparțin zonei nemorale. Ele ocupă un areal important în partea central—vestică, prezentîndu-se ca o prelungire directă, spre est-nord-est, a codrilor din Dealul Mare — Hîrlău.

Pădurile din dealurile Copălău—Cozancea, situate la altitudini maxime de peste 200 m, se continuă și dincolo de valea Jijiei, la Guranda și Dobîrceni. Componența lor este dominată de prezența stejarului (*Quercus robur*), care se asociază și cu alte foioase. Pe înălțimile cele mai mari și în partea de vest a acestui pinten forestier, se mai adaugă gorunul (*Quercus petraea*) și chiar fagul (*Fagus silvatica*). Prin defrișările făcute de-a lungul timpului, în cuprinsul său și, îndeosebi, la nord și sud de suprafețele împădurite s-au extins terenurile agricole și pajiștile stepizate.

Învelișul pedogeografic de sub arboretele compacte ale pintenului deluros Copălău—Cozancea—Guranda și din sectoarele adiacente este format din soluri cenușii și brune podzolite, care capătă o extindere apreciabilă în cuprinsul Coastei Moldave și a ramei înalte a podișurilor din vest (N. Bucur și N. Barbu, 1961). Aceste soluri cubazice, cu un conținut moderat de substanțe chimice, au o troficitate mijlocie, pretîndu-se la diferite culturi agricole.

6.2.2.2. *Populația și așezările*

După *Condica Liuzilor* (1803), în Cîmpia Moldovei trăiau circa 123 000 de locuitori. Pînă la această dată, la creșterea populației au contribuit atît sporul natural ridicat, cît și cel migratoriu, cauzat de curenții de impopulare cu ungureni, munteni, corduneni sau ceangăi, secui, ruteni, evrei și bulgari. Aceste migrații au contribuit la înmulțirea odăilor și apoi a satelor, la o mai bună repartiție a populației în raport cu suprafața agricolă. Dacă la 1859 sînt înregistrați 337 717 de locuitori, înscriind o densitate medie de 49 loc./km², în 1912 populația ajunge la 426 615, iar densitatea la 56 loc./km². Începînd cu partea a doua a secolului XIX, suprafețele agricole se extind, migrația sezonieră pentru lucru se accentuează și se iau o serie de măsuri administrativ-funciare, care contribuie la creșterea populației, astfel că în 1930 populația totalizează 544 769 de locuitori, iar densitatea 72 loc./km². Pierderile din timpul celui de-al doilea război mondial se refac abia pînă în 1956.

În 1977 erau înregistraţi 921 328 de locuitori (120 loc./km²), iar în 1980 948 367 124 loc./km²). Pe ansamblul mediului rural densitatea medie este doar de 70 loc./km², oscilînd, însă, între 45 (Dîngeni) şi 154 loc./km² la Podu Iloaiei. Aproape jumătate din numărul comunelor au densităţi cuprinse între 60 şi 80 de locuitori. Densităţile mai mici se întîlnesc în partea nordică, iar cele mai mari în partea sudică.

Între 1932 şi 1942, natalitatea a fost de 36,4‰ (peste media ţării, de 29,8‰), iar după scăderea din perioada 1960—1966, a crescut din nou, fiind acum printre cele mai ridicate din ţară. Mortalitatea, ridicată în trecut, a scăzut continuu pe măsura îmbunătăţirii nivelului de viaţă şi a asistenţei sanitare: de la 21‰ între 1932 şi 1942 la 9‰ în prezent. Sporul natural, deşi a avut oscilaţii, a scăzut continuu, ajungînd, în 1980, la 12‰ în sectorul nordic al Cîmpiei şi la 15,5‰ în cel sudic. În acest context, unitatea se menţine încă la un nivel superior mediei ţării, exprimînd o vitalitate mare şi constituind un rezervor de forţă de muncă. Soldul migratoriu a avut o evoluţie care a avantajat mediul urban, dezavantajînd mediul rural, prin cunoscutele procese de feminizare, îmbătrînire şi deprofesionalizare a populaţiei. Pînă la al doilea război mondial (şi chiar pînă în 1955—1960) volumul migraţiei era neînsemnat. Dar industrializarea rapidă asociată cu urbanizarea s-au răsfrînt puternic şi în mobilitatea profesională şi teritorială a populaţiei, rupînd echilibrul demografic şi generînd curenţi de plecare definitivă spre ariile endodinamice ale ţării sau spre oraşele proprii (Iaşi, Dorohoi şi Botoşani). Oraşele mici (Hîrlău, Tîrgu Frumos, Darabani şi Săveni) au avut mult timp un comportament rural. La nivelul anilor 1979 şi 1980 oraşele din nord par a înregistra un fenomen de saturaţie, începînd să înregistreze deficite migratorii. Intensitatea plecărilor este mai mare în partea nordică în raport cu partea sudică, unde, pe comune, o frecvenţă mai mare o au soldurile negative de la —15‰ la —25‰. Soldul total redă foarte clar aspectele creşterii sau descreşterii populaţiei pe comune şi arii, raportată la cîteva momente caracteristice. În anul 1955, cînd industria mare abia se înfiripa, numai în două comune scăzuse populaţia. În perioada 1960—1966, datorită dezvoltării forţate a industriei, migraţia definitivă s-a amplificat, iar numărul comunelor în care populaţia scade ajunge la 13. În anii 1967—1968, are loc o redresare a natalităţii, soldul total devenind pozitiv pentru toate localităţile. În 1973, datorită reducerii natalităţii şi amplificării plecărilor, populaţia a scăzut în 40% din comune, cele mai multe aparţinînd părţii nordice. În anul 1980, deficitul a crescut deoarece 80% din numărul comunelor au înregistrat scăderi ale populaţiei. În afară de oraşe, creşteri au avut doar localităţile din jurul Iaşului (Belceşti, Vlădeni, Flămînzi) şi alte cîteva comune, în majoritate, din sectorul sudic.

Populaţia activă era angajată în proporţie de 47,8% în agricultură, de 29,4% în industrie şi construcţii, de 22,8% în servicii. În cadrul localităţilor deosebirile sînt însă mari, în sensul că există comune în care activităţile industriale şi de construcţii concentrează sub 5% din populaţia activă (Plugari, Mitoc ş.a.) sau depăşeşte 25%, ca în cazul comunelor Curteşti, Răchiţi, Holboca, Rediu şi Tomeşti. La oraşe proporţiile sînt superioare: 59% la Botoşani, 52% la Dorohoi şi 57% la Iaşi. În ansamblu, această structură redă schimbarea profilului economic al Cîmpiei Moldovei de la predominant agricol la un profil agricol-industrial în continuă evoluţie.

Aşezările se găsesc pe cele mai diverse forme de relief: platouri, coaste, terase, hîrtoape, şesuri şi grinduri. Evoluţia numărului şi dispersia au fost condiţionate şi de schimbările de vetre, licitările de sate, schimbul de sate între proprietari, crearea odăilor şi sloboziilor, de împroprietăririle de la 1864, 1887 şi 1921 care au contribuit la fixarea populaţiei şi la formarea de sate noi. Construcţia de căi ferate a favorizat şi fenomenul de „roire" a populaţiei din satele izolate spre calea ferată. Documentele din secolele XIV şi XV atestă cele mai multe aşezări existente şi în prezent, care formează cîteva grupări, mai mari, de sate:
— gruparea din Coasta Iaşului şi bazinul inferior al Bahluiului, unde peste jumătate din satele existente sînt atestate încă din secolul XV (Criveşti, Buznea, Dădeşti, Lungani, Sineşti, Goieşti, Păuşeşti, Prigoreni, Găneşti, Voroveşti, Scoposeni, Proselnici, Bogdăneşti, Hărpăşeşti, Bucium, Vlădiceni, Tomeşti, ş.a.); gruparea din vecinătatea ariei împădurite Copalău—Cozancea—Guranda (Dobîrceni, Cişmăneşti, Brăteni, Mihălăşeni, Brăeşti — atestat la 1400—, Viforeni, Stroieşti, Gîrbeşti, Băbiceni, Jumătăţeni,

continuată spre Prut cu Băbiceni și Bădiuți); gruparea sau aliniamentul de pe contactul cu Podișul Sucevei (Băiceni, Cotnari, Hîrlău, Deleni, Rădeni, Vlădeni-Deal, Șendriceni, Mănăstirea Doamnei, Cătămărăști, Cervicești, Brăești, Văculești, Șendreni, Corjeuți, Cristinești, Hudești, Ivăncăuți ș.a.); gruparea din fosta plasă a Turiei (Ciulinești, Cîrniceni, Moimești); gruparea de pe Prut (Berești, Chiperești, Țuțora, Ungheni ș.a.); gruparea din bazinul Miletinului (Șipote ș.a.); gruparea din bazinul Bașeului (Balinți, Drăgășeni, Podriga, Știubieni, Petricani, Borolea, Vlăsinești, Bozieni, Nichiteni ș.a.); gruparea din bazinul superior al Jijiei (Miclăușeni, Mateeni, Verbia, Călugărenii Vechi ș.a.). Numărul satelor a crescut continuu, așa încît pe harta lui Bawr (1774) apar 270 de localități, în *Condica Liuzilor* (1803) sînt înregistrate 345 de sate și odăi, iar în 1859 numărul satelor ajunge la 500. După această dată, în Cîmpia Moldovei s-au mai întemeiat 130 de sate, dispersate printre cele vechi. După 1968, rămîn 554 de sate, multe dintre acestea și-au pierdut identitatea prin dezvoltarea vetrelor și comasarea cu altele mai mari. Densitatea de 7 sate/100 km² este superioară mediei pe țară. Cele mai numeroase sînt satele mici: 34% sub 500 de locuitori, iar 29% între 500 și 1 000 de locuitori. Satele cu 1 000–2 000 de locuitori dețin 26%, iar cele cu peste 2 000 de locuitori numai 11%. După structură predomină două tipuri principale: satele adunate (unele chiar cu forme geometrice) și satele răsfirate (pe coaste și văi), dintre care unele au tendință spre risipire, iar altele spre tipul adunat. Structura risipită apare în arealele de podgorie (Tomești, Bucium, Cotnari etc.). Modificări importante s-au produs în structura profesională a populației active, pe măsura dezvoltării în mediul rural a activităților neagricole, sau printr-o migrație diurnă din sate spre orașe. Majoritatea satelor au o funcție predominant agricolă (peste 75% populația activă în agricultură) (fig. 169).

Unele sate evoluează spre orașe (Flămînzi, Ștefănești, Vlădeni și Podu Iloaiei), iar altele spre centre de polarizare regională: Ripiceni, Trușești, Hlipiceni, N. Bălcescu, Mitoc; marea majoritate, însă, are un profil agricol cerealier – zootehnic sau cerealier–pomiviticol (Cotnari).

În cuprinsul Cîmpiei Moldovei populația urbană este concentrată în 7 orașe, care însumează mai mult de 540 000 locuitori dintre care peste 63% se află numai în Iași. Celelalte orașe se înscriu în categoria celor mici și mijlocii.

6.2.2.3. *Activitățile economice*

Agricultura și peisajul geografic. Reforma agrară din 1864 a impulsionat extinderea culturilor, astfel că numai în partea de nord, în fostele județe Dorohoi și Botoșani, între 1864 și 1905 suprafețele însămînțate cu grîu au crescut de 1,8 ori, cu porumb de 2,2 ori, cu orz de 3,6 ori și cu ovăz de 4,1 ori. Terenurile cultivate reprezentau în 1905 circa 52% în județul Botoșani și 63% în județul Dorohoi. Începînd cu secolul XX se vor cultiva pe suprafețe tot mai mari: rapița, fasolea, mazărea, bobul, lintea, cartoful, sfecla de zahăr, legumele și zarzavaturile. Ierarhia culturilor (după suprafață) din partea sudică, în anii începutului de secol, era relativ asemănătoare cu cea din partea nordică. Ordinea la primele culturi era aceeași: porumb, grîu, orz și ovăz; după acestea urmau floarea-soarelui, rapița (peste 1/2 din cea a țării), cartoful și sfecla de zahăr, în sud și cartoful, secara, sfecla de zahăr și rapița, în nord. Se remarcă profilul predominant cerealier, în care cerealele secundare jucau un rol important: orzul se cultiva pe circa jumătate din suprafața destinată grîului, iar împreună cu secara, totaliza aproximativ 100 000 ha (de 10 ori mai mult decît în prezent). Agricultura avea un caracter extensiv, inventarul agricol fiind redus și rudimentar. Răscoala țărănească din 1907, începută aici, la Flămînzi, este expresia fidelă a inechității ce domnea în agricultură, a exploatării moșierești, a productivității agricole scăzute. În ultima perioadă agricultura se găsește într-un continuu proces de schimbare, de profilare și specializare, de găsire a celor mai bune metode și forme de creștere a rentabilității și productivității. În prezent suprafața amenajată pentru irigat (din luncile Prutului, Bahluiului, Bahluiețului, Jijiei și Bașeului) este de peste 20 000 ha.

Au fost create stațiuni de cercetări pentru ameliorarea soiurilor de plante și a raselor

Fig. 169. Mărimea şi funcţiile aşezărilor din Cîmpia Moldovei. *1*, Aşezări agricole; *2*, agroindustriale; *3*, agricole şi de servicii; *4*, alte funcţii; A, populaţia pe grupe de vîrstă şi sexe.

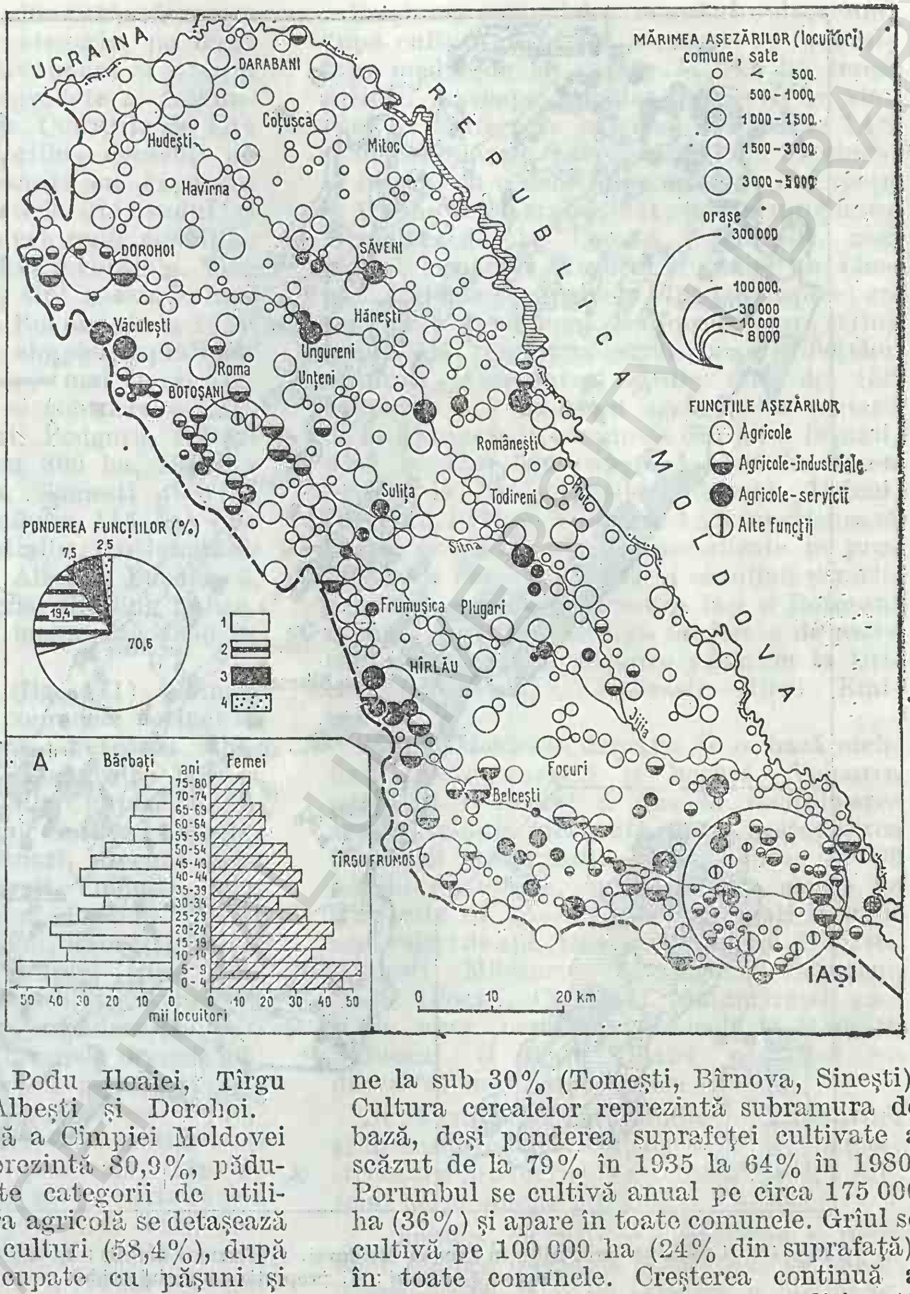

de animale la Iaşi, Podu Iloaiei, Tîrgu Frumos, Botoşani, Albeşti şi Dorohoi.

Din suprafaţa totală a Cîmpiei Moldovei terenurile agricole reprezintă 80,9%, pădurile 11%, iar celelalte categorii de utilizare 8,1%. În structura agricolă se detaşează suprafaţa ocupată cu culturi (58,4%), după care urmează cele ocupate cu păşuni şi fineţe naturale (19,6%), vii (1,8%) şi livezi (1,1%) (fig. 170).

Cele mai întinse suprafeţe agricole se găsesc în ariile centrale ale celor două părţi ale Cîmpiei Moldovei – de nord şi de sud. Tot aici se întîlnesc şi cele mai întinse terenuri destinate culturilor de cîmp. La contactul cu podişurile din vest şi sud, pădurile, păşunile, şi fineţele naturale, viţa de vie şi pomii fructiferi au o extensiune mai mare şi reduc terenul arabil din unele comune la sub 30% (Tomeşti, Bîrnova, Sineşti). Cultura cerealelor reprezintă subramura de bază, deşi ponderea suprafeţei cultivate a scăzut de la 79% în 1935 la 64% în 1980. Porumbul se cultivă anual pe circa 175 000 ha (36%) şi apare în toate comunele. Grîul se cultivă pe 100 000 ha (24% din suprafaţă), în toate comunele. Creşterea continuă a producţiei medii la ha a fost condiţionată şi de introducerea în cultură a unor soiuri noi mai productive şi mai rezistente la variaţiile climatice, la boli şi dăunători, iar unele mai bine adaptate la terenurile înclinate. Celelalte cereale deţin suprafeţe relativ mici: orzul 8 000–10 000 ha (2,0%), ovăzul 2 000 ha (0,5%). Floarea-soarelui, relativ pretenţioasă la condiţiile pedoclimatice, se cultivă pe circa 31 000 ha (7,0%), iar producţia este dirijată spre fabrica de ulei

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

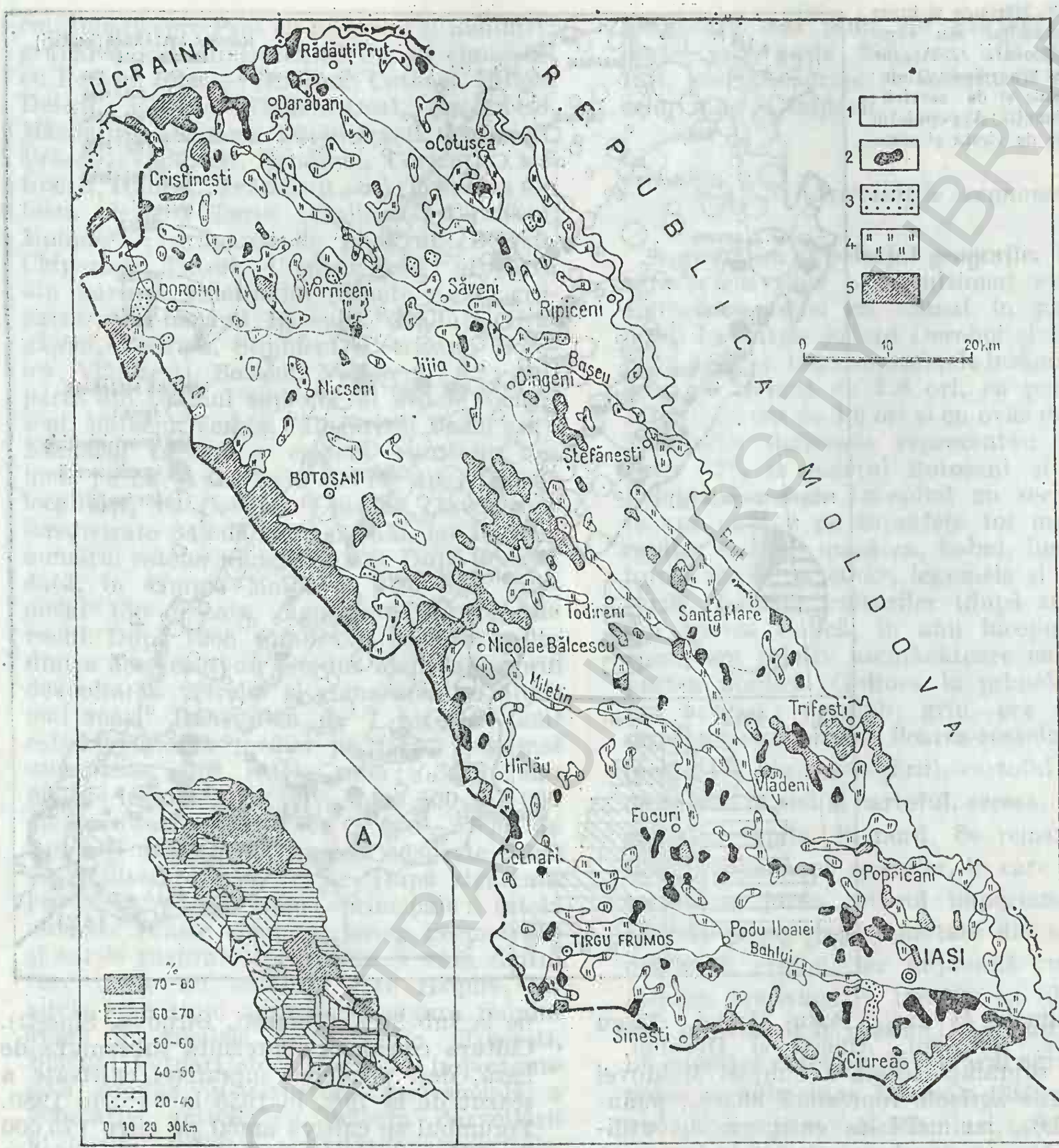

Fig. 170. Utilizarea terenurilor în Cîmpia Moldovei. *1*, Terenuri arabile ; *2*, vii ; *3*, livezi ; *4*, păşuni şi fîneţe ; *5*, păduri ; A, proporţia terenului arabil.

din Iaşi. Sfecla de zahăr, plantă ce preferă terenurile netede sau uşor înclinate, temperaturi medii de vară de 19°C, precipitaţii de 350 – 650 mm în perioada de vegetaţie, soluri cernoziomice şi aluvionare, se cultivă pe aproximativ 18 000 ha (4,2%). Prelucrarea se face la Bucecea. Repartiţia culturii este în funcţie atît de condiţiile naturale, cît şi de prezenţa forţei de muncă şi a transportului mai rentabil pe calea ferată decît pe cea rutieră.

Pe suprafeţe mici se cultivă cartoful (2,6%) cu soiuri timpurii şi semitimpurii, semitîrzii şi tîrzii, legumele şi zarzavaturile (1,8%), leguminoasele pentru boabe (2%), inul pentru ulei, plantele medicinale şi aromatice şi culturile furajere (14%).

Păşunile şi fîneţele naturale acoperă circa 150 000 ha, contribuţia lor la dezvoltarea

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

zootehniei este relativ limitată deoarece sînt incluse în această categorie, pe lîngă pășunile din lunci (relativ bune) și o serie de terenuri în pantă, degradate și frămîntate de alunecări și ogașe. Culturile de viță de vie (14 000 ha) valorifică deosebit de rentabil o serie de versanți cu expunere estică, sudică și sud-estică din sudul și sud-vestul Cîmpiei Moldovei, unde condițiile pedoclimatice sînt cele mai favorabile. Viile de la Hîrlău și Cotnari sînt atestate încă de la 1448, iar cele de la Bucium de la 1538. În jumătatea de nord a cîmpiei suprafețele cu vii sînt relativ reduse, mai mari sînt în partea sudică, unde se conturează două podgorii: Iași și Cotnari. Podgoria Iașului (Iași 1 120 ha, Aroneanu 300 ha, Bîrnova 440 ha, Rediu 175 ha, Tomești 400 ha, Miroslava 265 ha și Holboca 115 ha) este specializată pentru vinuri albe, cultivîndu-se soiurile Fetească albă, Aligoté, Busuioacă, Muscat Ottonel, Pinot gris, Riesling italian, Fetească regală ș. a. și însumează 2850 ha (23%).

În podgoria Cotnari (fig. 171) (Cotnari 1 800 ha și 1 700 ha în comunele vecine) se cultivă Grasa de Cotnari, Feteasca albă, Frîncușa și Busuioaca. Podgoriile Iași și Cotnari dețin 40% din viile Cîmpiei Moldovei. Prelucrarea strugurilor se face în combinatele de la Iași și Cotnari, precum și în unități mai mici la Tomești, Voinești, Podu Iloaiei, Vlădeni, Movileni, Probota, Tîrgu Frumos, Belcești, Hlipiceni, Trușești, Botoșani, Frumușica și Ungureni (fig. 172).

Pomicultura, o preocupare străveche, era practicată în trecut, cu precădere, în gospodăriile populației. În ultimele decenii mai ales pe terenurile improprii pentru cereale și plante tehnice s-au creat plantații pomicole în masiv, sistematizate și specializate. Suprafața pomicolă este de 8 650 ha, din care cea mai mare parte revine părții sudice, unde se detașează ariile Iași (Iași, Bîrnova, Tomești, Miroslava, Popricani) cu 1 530 ha, și Cotnari cu 1 665 ha (Cotnari 665 ha, Deleni 525 ha, Hîrlău, Ceplenița și Scobinți) ce dețin 40% din livezile Cîmpiei Moldovei. Suprafețe întinse sînt și la Strunga (635 ha), Curtești (350 ha) și Șendriceni (170 ha). În partea nordică livezile sistematizate sînt mai rare și producția mai redusă decît în cea sudică. În structura culturilor predomină mărul (39%) și prunul (37%). O parte a producției de fructe este prelucrată în fabricile de la Iași, Hîrlău, Botoșani, Dorohoi.

Creșterea animalelor ocupă locul secund după cultura plantelor. Bovinele au o densitate medie de 50 capete la 100 ha teren agricol. Aproape jumătate din efectiv sînt vaci cu lapte care se cresc în fermele IAS și în complexele intercooperatiste. Porcinele se înscriu cu o densitate medie de 73 capete la 100 ha teren arabil, mai mare în apropierea fermelor de la Leorda și Tomești, mai redusă în părțile nordice și sudice ale cîmpiei. Ovinele și caprinele (785 000 capete) au repartiție ceva mai uniformă, dar strîns legată de repartiția pășunilor și fînețelor naturale. Densitatea medie este de 138 capete la 100 ha teren agricol, dar variază de la 50 capete în comunele din jurul Iașului, pînă la 250–300 capete la 100 ha teren agricol la Brăești-Iași, Hlipiceni, Deleni, Movileni, Bălțați. În cadrul IAS funcționează 21 de ferme de ovine, specializate în producția de carne, lînă fină și semifină și pielicele. Consumul de carne din Iași și Botoșani a condiționat construirea de ferme de mare capacitate pentru creșterea păsărilor la Uricani–Miroslava, Cătămărăști–Mihai Eminescu.

Cîmpia Moldovei dispune de o bază meliferă foarte variată și bogată. Valoarea nutritivă a mierei a dus la revitalizarea acestei ramuri (decăzută după descoperirea fabricării zahărului). Există circa 40 000 familii de albine, iar producția medie pe stup este de 25–30 kg. Prin apariția unor acumulări de apă (Dracșani, Negreni, Hănești, Hudești, Mileanca, Tătărășeni, Stăuceni, Podu Ilioaiei, Ciurbești, Cătămărăști ș.a.) și a unor pepiniere piscicole la Hănești, Stăuceni și Podu Iloaiei pescuitul s-a dezvoltat mult în ultimele decenii.

x După gradul de favorabilitate a terenurilor și intensitatea activităților agricole, inclusiv structura producției, s-au delimitat opt subzone de producție agricolă:

— *nordică*, de cultură a cerealelor și plantelor tehnice (porumb, grîu, sfeclă de zahăr, floarea-soarelui) și de creștere a bovinelor, corespunzătoare ariei deluroase dintre Darabani și Dorohoi;

— *nord-vestică*, de cultură a cerealelor, plantelor tehnice, legumelor și de creștere a animalelor cu caracter mixt, suprapusă peste aria de contact dintre Dorohoi și Curtești-Botoșani; în jurul orașelor s-au format zone preorășenești cu ferme specializate în producția de legume, fructe, lapte, carne și ouă;

64—c. 674

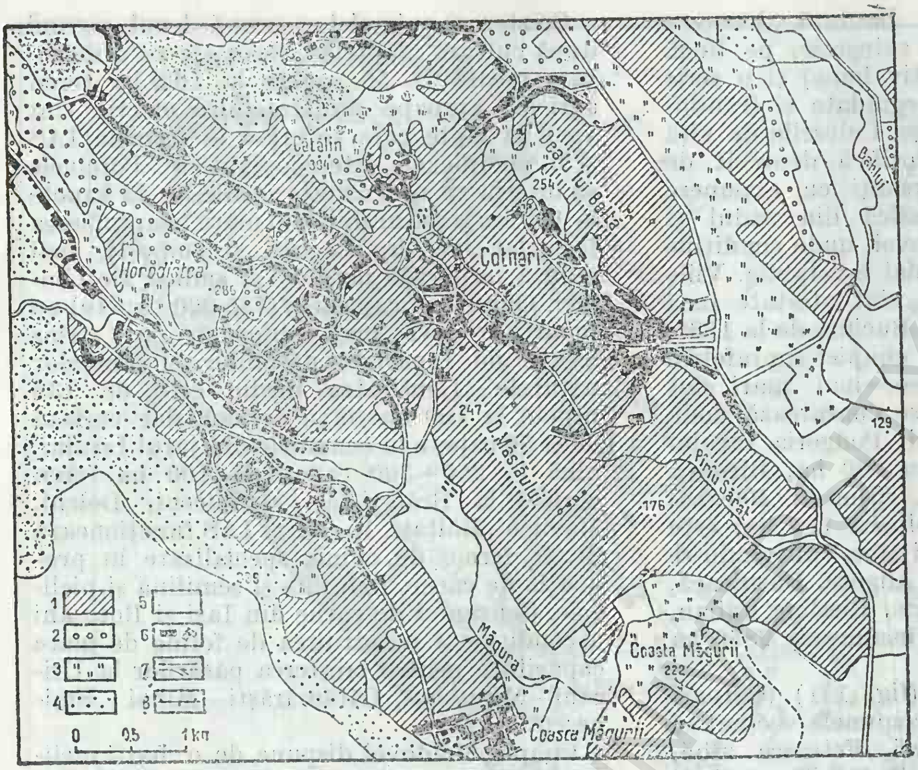

Fig. 171. Podgoria Cotnarilor. *1*, Vii; *2*, livezi; *3*, păşuni şi fîneţe; *4*, păduri; *5*, alte folosinţe; *6*, gospodării; *7*, drumuri; *8*, cale ferată.

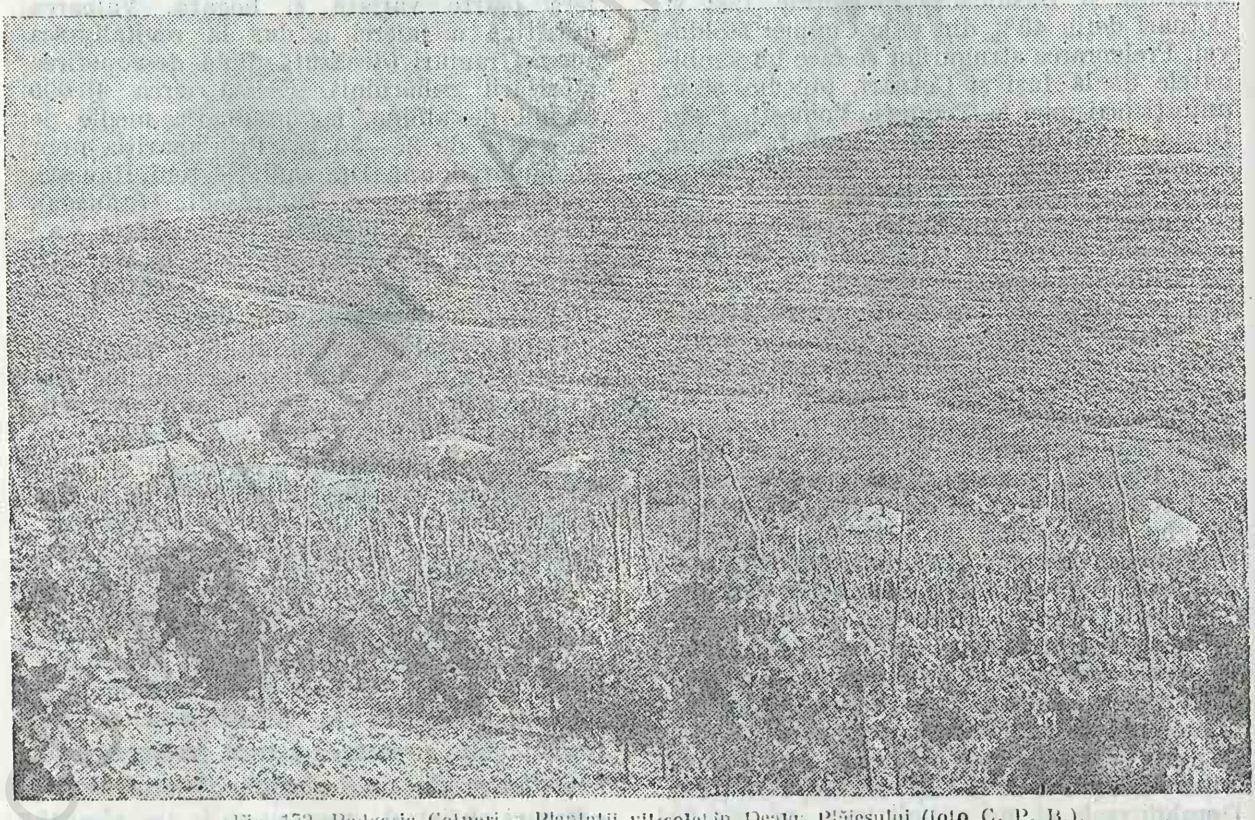

Fig. 172. Podgoria Cotnari — Plantaţii viticole în Dealu Plăiesului (foto C. P. B.).

— *central-vestică*, de cultură a cerealelor și plantelor tehnice și de creștere a ovinelor, situată la contactul dintre Curtești și Deleni și bazinul superior al Miletinului;

— *sud-vestică*, cerealier-pomi-viticolă, situată între Deleni și Strunga; viile și livezile (peste 6 000 ha) reprezintă circa 1/4 din întreaga suprafață cu vii și livezi a cîmpiei;

— *sudică*, de cultură a cerealelor, florii soarelui, plantelor furajere și de creștere a oilor, aflată în aria dintre Strunga și Ciurea; potențialul natural este mai scăzut și lipsesc fermele specializate;

— *sud-estică*, sau zona preorășenească a Iașului, bine dezvoltată, cu o agricultură intensivă, cu numeroase ferme specializate în culturi de cîmp, vitipomicole și de legume, cu ferme de creșterea vacilor, porcilor, oilor și păsărilor; are patru sectoare profilate pe cereale, legume, lapte și carne în nord; pe cereale, cartofi, legume, struguri, fructe, lapte, păsări în vest; pe cereale, lapte, carne, lînă, în est și pe struguri, fructe, carne în sud;

— *central-sudică*, de cultură a cerealelor, florii-soarelui și de creștere a bovinelor și ovinelor, din bazinul inferior al Jijiei;

— *central-nordică*, de cultură a cerealelor, plantelor tehnice (sfeclă de zahăr, floarea-soarelui, plante medicinale, in) și de creștere a bovinelor, porcinelor și oilor; ocupă suprafața cea mai mare, corespunzînd părții centrale a Cîmpiei Jijiei superioare și a Bașeului.

Activitatea industrială. Deși o serie de ateliere de manufactură apăruseră încă de la sfîrșitul secolului XVIII, dezvoltarea industriei a fost, totuși, frînată de persistența îndelungată a relațiilor feudale și a monopolului turcesc, de lipsa căilor ferate și a capitalului autohton, de pătrunderea celui străin, la care se adaugă concurența străină, crizele economice și distrugerile provocate de război. Chiar dacă pînă la obținerea independenței țării au fost evenimente care au acționat favorabil (înlăturarea monopolului turcesc, reforma agrară, promulgarea unor legi de încurajare și protejare a industriei naționale), rolul lor a fost limitat și revoluția industrială se va face simțită abia spre sfîrșitul secolului XIX. Primele unități mai mari au fost de industrie alimentară și textilă: fabrica de bere, Iași (1786), moara de la Iași (1841), fabrica de frînghii de la Iași (1886), fabrica de zahăr de la Ripiceni (1900), „Țesătura" din Iași (1910). La acestea, treptat, s-au adăugat unități și de alt profil industrial: centrala de energie electrică din Iași (1899), atelierele de reparat material rulant „Nicolina" (1896 — 1905), fabrica de tricotaje „Moldova" din Iași (1907) etc. Aceste „fabrici" (de fapt niște ateliere) erau localizate cu precădere în Iași și antrenau un număr mic de lucrători. Spre exemplu, în 1885, la Iași funcționau 36 de fabrici la care lucrau doar 532 de persoane. În perioada 1925—1935, în toată Cîmpia Moldovei au funcționat circa 100 de fabrici, din care 65 erau în Iași și 20 în Botoșani. Industriile textilă și alimentară dețineau 2/3 din numărul lor și 83% din numărul lucrătorilor din industrie.

După 1947 se construiesc noi unități industriale .

Primele unități apărute după naționalizare au fost: întreprinderea poligrafică din Iași (1948), fabrica de confecții din Botoșani (1949) și uzinele textile „Moldova" din Botoșani (1951). Ulterior au început să fie construite întreprinderi cu o capacitate mai mare de producție din diferite ramuri economice.

Comparativ cu perioada antebelică, industria actuală a înregistrat și un proces de modernizare și de amplasare mai rațională în cadrul orașelor Iași, Botoșani și Dorohoi, unde s-au creat adevărate platforme industriale.

În dezvoltarea industrială a județelor Botoșani și Iași s-a avut în vedere o repartiție mai echilibrată a forțelor de producție, în teritoriu, existența bazei de materii prime, cît și potențialul de forță de muncă din Moldova de nord; unele ramuri industriale s-au putut aproviziona numai cu materii prime locale. Agricultura pune la dispoziție cereale, plante tehnice, fructe și struguri, legume și zarzavaturi, miere, lapte, carne și ouă, pentru industria alimentară. Din numeroase cariere se extrag nisipuri, gresii, argile și calcare necesare industriei sticlei, materialelor de construcții și modernizării drumurilor. Producția de in și cînepă, lînă și piei de animale servește, parțial, industria ușoară. Exceptînd legăturile de producție și de cooperare între întreprinderi, se constată, totuși, că industria grea și chiar cea ușoară apelează la cantități mari de materii prime din alte regiuni: fontă, oțel și laminate pentru producția de utilaje grele, țevi, mașini unelte, piese de schimb, șuruburi ș.a.; diferite extracte pentru antibiotice, produse chimice pentru fabricarea firelor și fibrelor sintetice; bun-

bac și lînă, celofibră și coloranți pentru industria textilă; energie electrică, gaze naturale, produse petroliere și cărbuni ș.a.

Aprovizionarea cu apă industrială se face din văile Moldovei, Prutului (pentru Iași) și Siretului (pentru Botoșani, Dorohoi și Hîrlău). Tot de la mare distanță se aduc și cheresteaua de rășinoase, masele plastice. Potențialul de forță de muncă calificată este ridicat și a fost recrutat atît din orașe, cît mai ales din mediul rural. Navetismul în industrie este relativ redus.

Pe ansamblu, între 1960 și 1985, valoarea producției industriale a crescut de mai multe ori, cele mai mari creșteri înregistrîndu-se în metalurgie, construcții de mașini, chimie, industria alimentară. Cele mai mari creșteri le-au avut orașele Iași, Botoșani, Dorohoi, Tîrgu Frumos și Darabani. Creșteri mai mici au avut orașele Hîrlău și Săveni. În industrie ponderea cea mai mare revine industriei grele (61,5%), mare consumatoare de metal, apă și energie electrică, fapt ce duce la unele perturbări ale activității economice și sociale.

În funcție de ponderea ramurilor, profilele centrelor industriale apar diferit. Astfel, orașul Iași are un profil axat pe industria chimică, metalurgie, construcții de mașini, industria textilă și alimentară. Orașul Botoșani este profilat pe construcții de mașini, industrie textilă, confecții și industrie alimentară. La Dorohoi predomină materialele de construcții, confecțiile și ramura alimentară, acestea reprezentînd 88%. La orașele mai mici profilul industrial este mai simplu : Tîrgu Frumos — industria confecțiilor și încălțămintei, industria alimentară; Hîrlău : industria textilă, alimentară; Săveni : industria alimentară și confecții; Darabani : industria alimentară, industria textilă, confecții și prelucrarea lemnului.

Industria energiei electrice este reprezentată prin centrala electrică de termoficare Iași (150 MW) și hidrocentrala de la Stînca-Costești (15 MW partea română).

Industria metalurgică s-a dezvoltat la Iași, începînd cu anul 1963. Aici se fabrică țevi sudate și profile ușoare îndoite la rece. Tot aici a intrat în producție și o oțelărie electrică. Industria constructoare de mașini și a prelucrării metalelor deține primul loc cu 1/4 din industria regiunii, deși a apărut destul de tîrziu (sfîrșitul secolului XIX). În 1939 în industria Iașului, de exemplu, deținea o pondere doar de 0,50%. În prezent are o repartiție largă și se remarcă printr-o gamă foarte mare de produse, destinate atît pieței interne, cît și celei externe (fig. 173).

Industria chimică, reprezentată în trecut doar prin cîteva ateliere de lumînări, săpun, lacuri și vopsele, a ajuns pe locul al doilea (18,5%). În structura producției menționăm : fibre și fire sintetice – poliesterice și polipropilenice, antibiotice și biostimulatori, produse din mase plastice la Iași și articole tehnice din cauciuc – la Botoșani; industria de exploatare și prelucrare a lemnului reprezentată prin întreprinderea forestieră de exploatare și transport–Iași, fabrica de cherestea de la Ciurea, fabricile de mobilă de la Iași și Cătămărăști – Botoșani, acestea oferind o gamă largă de produse (cherestea, butoaie și traverse, mobilă curbată și mobilă stil). Industria materialelor de construcții, care produce materiale necesare construcției obiectivelor economice și sociale, a locuințelor și a căilor de comunicație, și-a mărit producția, față de 1960, de cîteva zeci de ori (1986). Ramura este specializată în corpuri de iluminat, cristal, sticlă colorată și porțelan–menaj din Dorohoi, cărămizi, țigle, prefabricate din beton și blocuri ușoare de zidărie (Iași). Industria textilă și a confecțiilor a fost și a rămas o ramură de bază a industriei care și-a diversificat și mărit producția oferind țesături de bumbac, de mătase și tip mătase (Iași), de bumbac în amestec cu celofibră și poliester (Botoșani), fire și țesături subțiri de in (Botoșani). În ultimii ani au intrat în producție și filaturile de vigonie (Vlădeni), de bumbac (Darabani) și melană (Botoșani). Producția de confecții se realizează la Iași, Botoșani și Dorohoi, iar tricotajele la Iași și Tîrgu Frumos. Industria pielăriei, blănăriei și încălțămintei s-a sprijinit pînă acum pe cooperativele meșteșugărești, dar recent a început să producă o fabrică modernă la Tîrgu Frumos. Industria alimentară, care are tradiții îndelungate, se remarcă printr-o repartiție largă și o gamă variată de produse care se obțin atît în mediul urban, cît și în cel rural.

Mari unități de morărit și panificație funcționează la Iași, Botoșani, Dorohoi și Săveni; prelucrarea cărnii se face în abatoarele din Iași, Răchiți–Botoșani, Dorohoi și Hîrlău; tot la Botoșani se prelucrează și peștele. Producția de lapte se concentrează spre unitățile de industrializare din Iași, Botoșani, Dorohoi și Săveni. Prelucrarea legumelor și fructelor se face în unitățile

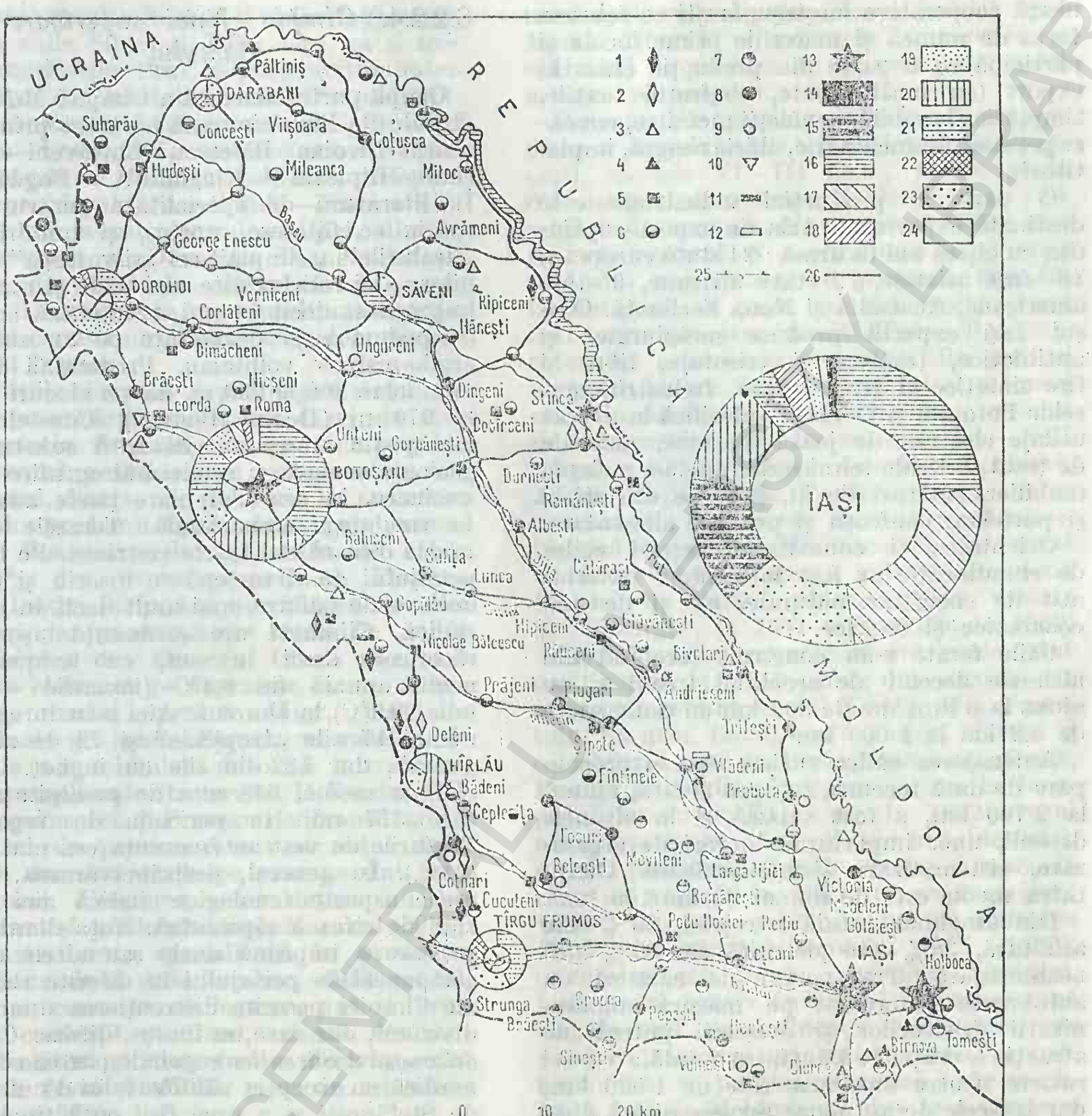

Fig. 173. Industria în Cîmpia Moldovei. *1*, Exploatări de gresie; *2*, calcar; *3*, nisip şi balast; *4*, argile şi luturi; *5*, cărămidărie; *6*, morărit; *7*, panificaţie; *8*, morărit şi panificaţie; *9*, vinificaţie *10*, nutreţuri combinate; *11*, filatură de bumbac; *12*, filatură de vigonie; *13*, centrală electrică; *14*, energie electrică; *15*, metalurgie; *16*, construcţii de maşini; *17*, chimie; *18*, prelucrarea lemnului; *19*, materiale de construcţii; *20*, textilă; *21*, confecţii; *22*, pielărie şi încălţăminte; *23*, alimentară; *24*, alte ramuri; *25*, cale ferată; *26*, drum modernizat.

de la Iaşi, Hîrlău, Botoşani, Dorohoi şi Săveni. Industria băuturilor se sprijină pe combinatele de la Iaşi şi Cotnari şi pe unităţile mai mici din Botoşani, Hlipiceni, Truşeşti, Frumuşica, Ungureni şi Vlădeni. Tot la Iaşi se mai fabrică bere, spirt şi ţigarete.

Nutreţurile combinate se obţin la Iaşi, Botoşani şi Leorda.

În afară de unităţile industriei republicane (care deţine aproximativ 95% din valoarea globală a producţiei) şi industriei locale (2,5%), în Cîmpia Moldovei funcţio-

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

nează cooperative meșteșugărești ce folosesc forța de muncă și materiile prime locale și participă cu o parte din producție chiar la export (cu încălțăminte, confecții, textile, tîmplărie și mobilă, confecții metalice, covoare persane, marochinărie, olărie neagră, împletituri).

O parte a producției industriale este destinată exportului. Aria de export cuprindea cu cîțiva ani în urmă : 24 state europene, 16 state asiatice, 12 state africane, 6 state americane, Australia și Noua Zeelandă. Orașul Iași exportă produse metalurgice și antibiotice, țesături și tricotaje, fibre și fire sintetice și țevi sudate. Industria orașelor Botoșani și Dorohoi valorifică la export utilaje electrice de joasă tensiune, războaie de țesut, articole tehnice de cauciuc, melană, mobilier, țesături de in, produse din sticlă și porțelan, confecții și produse alimentare.

Orientarea și conexitatea rețelei căilor de comunicație au fost influențate puternic atît de condițiile naturale, cît și de cele economice și istorice.

Căile ferate s-au construit începînd din ultimele decenii ale secolului trecut și au ajuns la o lungime de 309 km cu o densitate de 4,2 km la 1 000 km^2.

Amenajarea căilor rutiere este o preocupare de dată recentă, rețeaua creată, ajunsă la 2 700 km, a fost supusă, și în ultimele decenii, unor importante lucrări de organizare, sistematizare și modernizare. Densitatea medie este de numai 35 km/100 km^2.

Din lungimea totală a rețelei, 30% este asfaltată, 38% este pietruită iar 32% încă neamenajată. Transportul de călători cu autobuzele a crescut pe măsura modernizării drumurilor și creșterii puterii de atracție a orașelor. Lungimea totală a rețelei rutiere pentru autobuze este de 1 520 km, dar traseele de autobuze servesc direct doar 46% din numărul vetrelor de sat.

Cu toate că, sub aspectul peisajului geografic, Cîmpia Moldovei apare ca cea mai omogenă subunitate a Podișului Moldovei, diferențierile fizico- și economico-geografice permit delimitarea, în primul rînd, a două subunități : Cîmpia Jijiei superioare și a Bașeului și Cîmpia Jijiei inferioare și a Bahluiului. În cuprinsul fiecăreia se pot delimita și alte subdiviziuni de ordin inferior (mai evidente sub raport fizico-geografic). Limita dintre cele două subunități corespunde în cea mai mare parte cu o limită fizico-geografică, dar și cu una administrativă (dintre județele Iași și Botoșani).

6.2.2.4. *Cîmpia Jijiei superioare și a Bașeului*

Ocupă partea nordică a Cîmpiei Moldovei, dincolo de linia sinuoasă ce trece prin localitățile Nicolae Bălcescu—Chițoveni—Prisăcani—Hlipiceni — Rînghilești — Bogdănești. În literatura de specialitate pentru acest spațiu se folosesc, uneori, și numirile de „dealurile", „cîmpia" ori „silvostepa" Săvenilor. Aici relieful este mai înalt și mai slab fragmentat decît în sud, predomină colinele cu poduri largi dezvoltate pe un substrat argilo-nisipos volhinian. Predomină înălțimile între 200 și 250 m, iar pe alocuri ajung la 270 m (Dealul Bodron). Cuestele sînt mai puțin tranșante, datorită substratului geologic omogen și rețelei hidrografice puțin evoluate, în cea mai mare parte adaptată la structura monoclinală. Terasele ocupă areale discontinui foarte restrînse. Pe fondul peisajului de silvostepă se înscriu și cîteva enclave de pădure, mai mult decît în partea sudică. Climatul are o nuanță ușor mai răcoroasă decît în sud, cu temperatura medie anuală de 8.4°C (ianuarie —5.1°C, iulie 20.1°C) la Dorohoi. Aici s-au înregistrat numai 17 zile „tropicale" și 72 de zile de „vară", dar 132 de zile cu îngheț. Anual cad, în medie, 548 mm de precipitații din care 377 mm în perioada de vegetație. Vînturile de vest au frecvența cea mai mare (25%). În general, desprimăvărarea, ca și unele aspecte fenologice indică aici întîrzieri de circa o săptămînă. Nota dominantă pe care o imprimă unele sau altele dintre componentele peisajului în diferite sectoare ale Cîmpiei permite diferențierea unor subdiviziuni, dar care au limite difuze. *Cîmpia deluroasă a Săvenilor* cuprinde partea central-nordică, cu excepția văii Prutului din amunte de Ștefănești și a unei fîșii cu lățime pînă la 10—15 km din apropierea ramei înalte din vest. *Culmile calcaroase Ripiceni—Stînca*, corespunzînd sectorului epigenetic al văii Prutului, sînt reprezentate prin cîteva „stînci" izolate, care domină terasele și albiile săpate în calcare recifale buglovienе ale unor afluenți. *Depresiunile Dorohoiului și Botoșanilor* sînt constituite dintr-o succesiune de cîmpuri, cu altitudini absolute sub 200 m, mai joase și mai slab fragmentate ca suprafețele dinspre est, dispuse în apropierea contactului cu rama înaltă, începînd de la nord de Dorohoi pînă la sud de Botoșani. *Dealurilor Copalău — Cozancea — Guranda* le corespund trei masive forestiere (stejar

în amestec cu alte foioase și chiar fag), separate de văile Sitnei și Jijiei care, ca și sectorul larg dinspre Prut, asigură continuitatea silvostepei din nordul și sudul Cîmpiei Moldovei. Cunoscut și sub numele de „Pintenul Copalău—Cozancea", acest sector ocupă partea centrală a Cîmpiei Moldovei, începînd din dreptul localităților Coșula—Nicolae Bălcescu pînă la est de valea Jijiei, dincolo de Dobîrceni și Durnești. Domeniului de pădure dezvoltat la altitudini de peste 200 m îi corespunde un topoclimat specific și soluri cenușii (argilo-iluviale), cenușii podzolite și brune.

Condițiile climatice și pedologice sînt favorabile practicării unei game largi de culturi agricole. Suprafețe întinse sînt ocupate de terenuri arabile; mai reduse sînt cele cu pășuni, fînețe, vii și livezi. În structura culturilor predomină porumbul și grîul, urmate de floarea-soarelui și sfecla de zahăr (5—10% din suprafața arabilă). Floarea-soarelui este dirijată spre fabrica de ulei din Iași, iar producția de sfeclă de zahăr spre fabrica din Bucecea. Clima răcoroasă permite cltivarea pe suprafețe mari a cartofului, inului pentru fuior, plantelor medicinale și soiei. Structura raselor de animale s-a schimbat datorită introducerii raselor ameliorate (la bovine Hollstein, Bălțata românească și Pinzgau de Transilvania). Numărul de porcine este mai redus decît în sud, dar densitățile pe comune sînt ceva mai mari. Creșterea oilor deține un loc important și predomină rasa Karakul (69%).

Industria este specializată în producția de țesături de in și de bumbac, sticlă, cristal, cărămizi, conserve de legume, unt și brînzeturi, confecții, șuruburi, articole din cauciuc, izolatori și componente electrice, războaie de țesut și mobilă, piese de schimb și mașini unelte.

Activitățile urbane sînt concentrate în patru orașe: unul de dimensiuni mijlocii (Botoșani), celelalte făcînd parte din categoria orașelor mici: Dorohoi, Darabani, Săveni.

Municipiul **Botoșani**, reședința județului Botoșani, a fost atestat documentar, ca tîrg, în 1439, apărut la o puternică răscruce de drumuri, punct de schimb și iarmaroc, la contactul dintre Podișul Sucevei și Cîmpia Moldovei, pe interfluviul relativ neted, dintre Dresleuca și Sitna. Răscrucea de drumuri comerciale (orientate fie de la vest la est, dinspre Bistrița și Suceava spre Hîrlău și Iași, prin șaua de la Bucecea, fie de la nord spre sud, dinspre Marea Baltică spre Marea Neagră și porturile dunărene) și schimbul de produse au generat potențialul urbigen al orașului.

Descoperirile arheologice din imediata apropiere a orașului (cetatea dacică de la Stîncești, secolele VI—III î.e.n., făcînd parte din sistemul de apărare al Daciei împotriva sciților și necropola din cartierul Cărămidăriei etc.) atestă o continuitate de locuire încă din antichitate. În perioada feudală, la Botoșani, se ținea cel mai vechi și cel mai mare iarmaroc din Moldova. Prosperitatea lui a atras comercianții din țară și de peste hotare dar și pe tătari și polonezi care, în secolele XV—XVII, l-au prădat de mai multe ori. În secolele XV—XVI orașul a fost în atenția domnilor Moldovei. Astfel, după ce la Popăuți, lîngă curtea domnească, Ștefan cel Mare a construit o biserică fortificată (Sf. Nicolae), în veacul următor, Elena Rareș a ridicat alte două biserici de piatră păstrate pînă astăzi: Sf. Gheorghe, în 1541 și Uspenia, în 1552.

Meșteșugurile, organizate în bresle, sînt menționate la 1610, dar dezvoltarea lor atinge apogeul în secolul XVIII. Aria comerțului cu grîu, făină, ceară, miere, blănuri și cai ajungea pînă în Rusia, Germania, Italia, Franța și Anglia. Industria apare la începutul secolului XIX, iar la 1832 orașul avea deja 49 de „fabrici" (de ulei, lumînări, săpun, pînzeturi, vopsele etc.) și 3 mori, la care, se adaugă, în 1847, prima moară cu valțuri din țară, renumită pentru calitatea făinii. La sfîrșitul secolului XIX (1869), orientarea căii ferate, pe valea Siretului, lasă orașul relativ izolat și-i dezorganizează vechile arii de influență statornicite de veacuri prin legături rutiere; apoi, crizele economice și politica economică de neglijență față de Moldova au dus la o stagnare economică, prelungită pînă în ultimele decenii. Drept urmare, și populația a scăzut de la 40 000 în 1880, la 35 017 (1912), 32 355 (1930), la 29 145 (1948).

În a doua jumătate a secolului XX orașul revine la o viață dinamică, iar populația a crescut continuu ca număr: 35 185 (1956), 63 207 (1977) și 126 204 de locuitori în 1992, atît pe seama sporului natural pozitiv, cît și a celui migratoriu, relativ ridicat, cu precădere în perioada 1965—1985, cînd orașul a intrat într-un proces intens de industrializare, și cînd, din 1968, a redevenit reședință de județ. În structura pe grupe de vîrstă, în 1977, adulții dețineau

o pondere de 62,6%, iar tinerii de 27,7%. Mutații importante s-au înregistrat în structura populației active. Astfel, în perioada 1930–1977, ponderea populației active din industrie a crescut de la 20,3% la 59,1%, iar cea din agricultură a scăzut de la 21,1% la 5,1%, orașul intrînd în categoria celor cu profil industrial și de servicii.

Vatra inițială a orașului a fost „Tîrgul Vechi", care se întindea din zona pieței și halelor actuale pînă la bisericile Sf. Gheorghe și Uspenia. În a doua parte a secolului XVIII, orașul s-a extins spre nord-est în „Tîrgul Nou" (azi cartierul Parcul Tineretului), alături de care era cartierul lipovenilor. De asemenea, s-a extins și spre vest (pe moșia Tătăraștilor dintre „Tîrgul Vechi" și satul Popăuți). Spre sud, în secolele XVIII–XIX se formează mahalalele Treisfetite, Sf. Neculai cel Sărac (str. Pușkin) și Morărești (pe șoseaua Iașilor), iar spre vest, satul Popăuți devine cartier orășenesc. În secolul XX, datorită dezvoltării industriei, orașul s-a extins spre satul Cătămărăști, iar suprafața administrativă a ajuns la 4 135 ha, din care a intravilanului la 950 ha (fig. 174).

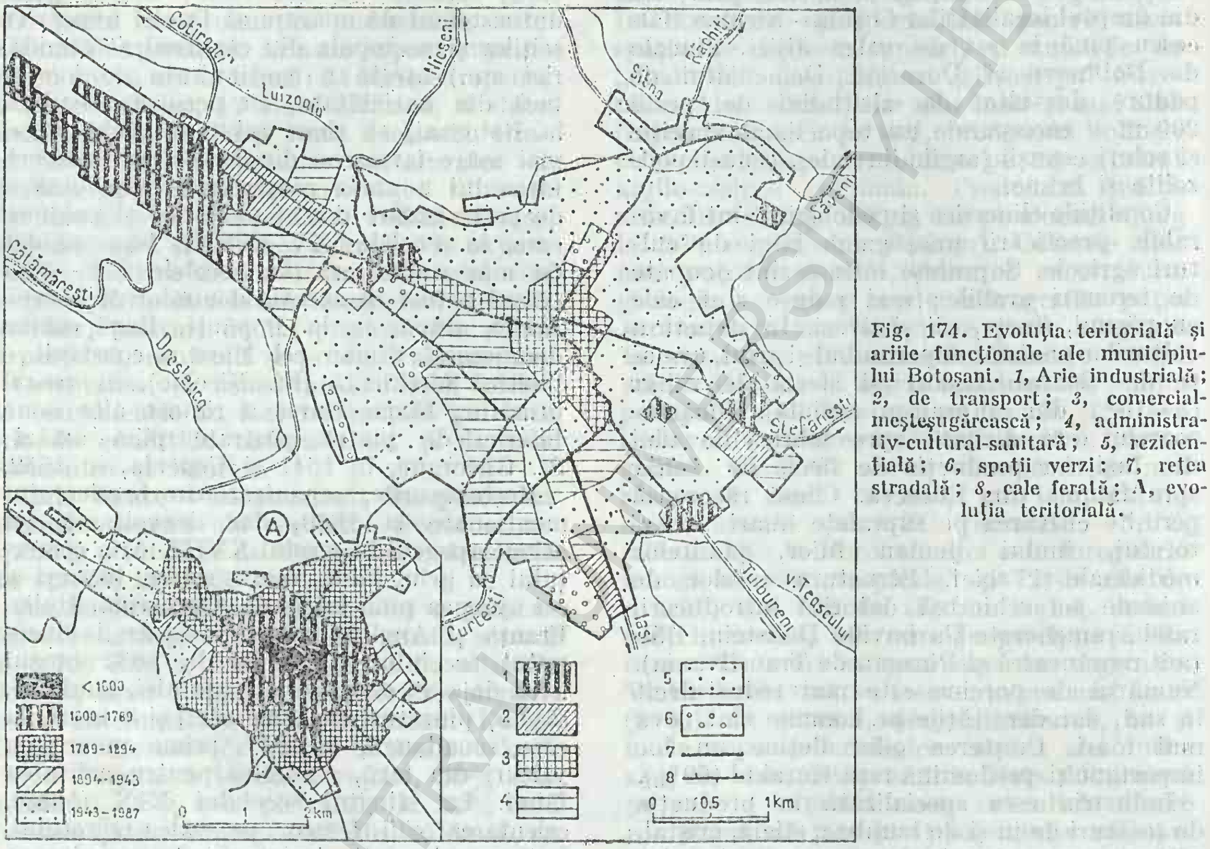

Fig. 174. Evoluția teritorială și ariile funcționale ale municipiului Botoșani. *1*, Arie industrială; *2*, de transport; *3*, comercial-meșteșugărească; *4*, administrativ-cultural-sanitară; *5*, rezidențială; *6*, spații verzi; *7*, rețea stradală; *8*, cale ferată; A, evoluția teritorială.

În decursul istoriei, funcțiile orașului au evoluat: oraș comercial în perioada care a urmat atestării documentare și cu funcții administrative ca reședință de ținut (1741), de județ, de regiune și raion. În prezent reședință de județ din 1968, orașul este un puternic centru industrial și de servicii.

Funcția industrială apare după anul 1950 datorită construirii celor 22 de întreprinderi (din care 17 de importanță națională); în anul 1948 dintre „fabricile" anterioare nu mai rămăseseră decît o moară (1875), o presă de ulei și un atelier mecanic.

În nord-vestul orașului s-a construit o platformă industrială cu un profil complex, cuprinzînd în majoritate întreprinderi noi de mașini agricole și industrie alimentară, de țesături de bumbac, rețele electrice (1960), unt și brînzeturi (1965), utilaje și piese de schimb (1972), nutrețuri concentrate (1975), aparatură electrică de joasă tensiune (1975), șuruburi (1976), mobilă (1977), articole tehnice din cauciuc (1977),

izolatori electrici din sticlă (1977), fire de melană (1978), fire și țesături de in (1980). Celelalte unități industriale sînt localizate fie în interiorul orașului (de confecții, vinificație, prelucrarea legumelor și fructelor, poligrafie și cooperative meșteșugărești), fie în extremitatea estică (pentru prelucrarea cărnii și peștelui).

Funcția comercială, cea mai importantă în trecut, se exercita cu precădere în centrul orașului („Tîrgul Vechi") prin numeroase prăvălii și ateliere meșteșugărești și în „Tîrgul Nou" (în zona actualului cartier Parcul Tineretului), unde se ținea și tîrgul de vite. În perioada actuală, deși unitățile comerciale sînt dispersate pe cartiere, totuși *zona centrală se menține cu un profil comercial-meșteșugăresc*, în care se găsesc și cele mai importante dotări: piața, hala centrală și noul magazin „Botoșani". La sud de zona comercial-meșteșugărească și de centrul civic (care se conturează la contactul dintre aceste două zone), apare o zonă cu funcții complexe administrativă, culturală și sanitară în care se găsesc: Palatul administrativ județean, Primăria orașului, Teatrul „Mihai Eminescu", Casa de cultură, Muzeul de istorie, Spitalul județean, Policlinica de adulți, Maternitatea, Filarmonica de Stat, direcțiile județene de statistică și agricolă, școli etc. În anul 1985 în oraș funcționau spitale, policlinici și dispensare cu 2 500 de paturi.

Învățămîntul și cultura dispun de școli generale, licee, două teatre, trei cinematografe, o casă de cultură, muzee, case memoriale, grădinițe, etc. În oraș s-au născut Mihai Eminescu (care a copilărit la Ipotești), Nicolae Iorga, Grigore Antipa, Octav Băncilă, C. Gane ș.a.

În sectorul gării, lîngă care s-a construit o autogară nouă, se conturează o zonă mai restrînsă pentru transporturi.

Orașul **Dorohoi** apare menționat documentar din anul 1408, ca punct de vamă pentru comerțul cu cai spre Camenița. Ca tîrg domnesc, cu moșie și ocol, a îndeplinit funcții administrative: reședință a vornicului Țării de Sus (1568—1778), de ținut, de județ și de raion. Localitatea a apărut la contactul Podișului Sucevei cu Cîmpia Moldovei și la o importantă intersecție de drumuri. În secolele XV—XVI, nucleul inițial al tîrgului coincidea cu intersecția actualelor străzi Grigore Ghica, Trandafirilor, Ștefan cel Mare și Republicii, de unde vatra se prelungea în trei direcții: spre est pînă la biserica Sf. Nicolae, ctitorie a lui Ștefan cel Mare la 1459; spre vest pînă la biserica de lemn Adormirea (1779); spre sud, pînă la podul de peste pîrîul Morii (podul Botoșanilor). În secolele următoare, evoluția localității a fost influențată de trecerea tîrgului în stăpînirea mai multor mănăstiri și boieri și jefuirea lui de către tătari, turci și poloni. În secolele XIX și XX orașul se extinde tentacular, cu precădere în lungul căilor de comunicație: spre nord-vest, favorizată de construcția gării și a căilor ferate spre Leorda (1880) și Iași (1896) și a unor unități industriale; spre nord și nord-vest prin includerea în 1925 a satului Trestiana și înmulțirea locuințelor în lungul drumului spre Darabani sau Satu Nou; spre sud (pe Dealul Criva), unde construcția unor stabilimente militare a atras apoi și pe cele civile și, spre est, prin construcția platformei industriale din șesul Jijiei.

Are o suprafață administrativă de 6 050 ha. Populația a evoluat astfel: 885 de locuitori în 1774, 1 707 în 1831, 6 049 în 1859, 12 690 în 1899, 14 068 în 1912, 15 866 în 1930, 14 771 în 1956, 15 597 în 1966, 21 650 în 1977 și 33 730 de locuitori în 1990. Sporul natural a scăzut continuu pînă în 1966 (3,5‰), după care s-a redresat (10—20‰).

Reprofilarea economică a orașului apare vizibilă în structura populației ocupate, în care industria și construcțiile dețin 51,7%, iar serviciile 42,4%. În 1948 în oraș funcționau numai o moară și o presă de ulei, iar în prezent funcția industrială este prioritară și se pot distinge: *o zonă de est* (40 ha), cu ramuri ale industriei grele (de înnobilare a nisipurilor, de fabricare a sticlei și articolelor de iluminat, a porțelanului și mașinilor grele pentru deformare plastică; *o zonă de nord-vest* (36 ha), cu unități ale industriei locale (de morărit, de conservare a legumelor și fructelor și de fabricare a cărămizilor și săpunurilor); *o zonă de sud-est*, cu unități de morărit și panificație și de prelucrare a laptelui. În comerț lucrează 7,5% din populația ocupată. Acesta dispune de 145 de unități comerciale. *Zona comercială-meșteșugărească* se află în partea centrală, ca și în trecut, dar extinsă și modernizată. Transporturile care folosesc 10% din populația ocupată formează o *zonă de transporturi* în perimetrul gării și autogării din vestul orașului. *Zona administrativ-culturală* se întinde la vest de cea comercială și cuprinde cea mai mare parte a dotărilor administrative și culturale ale orașului. Ca unități

65—c, 674

sanitare orașul dispune de două dispensare, două policlinici și un spital cu 665 de paturi. Cele mai importante unități (spitalul, policlinica) sînt amplasate în cartierul Criva, unde se conturează o zonă complexă : *sanitară-școlară-industrială*. *Zonele rezidențiale* ocupă 65% din intravilan. Prin construcții de tip urban se detașează doar zona centrală și cartierul Criva.

Darabani este atestat documentar la 1569 prin vechea denumire de Cobiceni. Numele de Darabani derivă de la ostașii („darabani") ce păzeau drumul mare al Hotinului și trecerea peste Prut. Între 1835 și 1837 a devenit tîrg și făcea un comerț înfloritor cu cereale și vite. Statut de oraș a avut în perioada 1926–1950 și din 1968 pînă în prezent. În 1992 populația era de 11 767 de locuitori. În ultimii cinci ani sporul natural s-a menținut ridicat (15–21‰), iar cel migratoriu continuu negativ (8–12‰). Fiind un centru mic al industriei locale și cooperatiste meștesugărești (de tip agricol-servicii, după populația activă), influența regională este neînsemnată.

Săveni, atestat documentar la 1546, are la origine un sat de clăcași și este așezat pe valea Bașeului. A devenit tîrg în 1818, iar oraș după primul război mondial. Între 1950 și 1968, trecînd în categoria așezărilor rurale, ca și Darabani, a stagnat. Populația a crescut lent, de la 4 953 de locuitori în 1930, la 8452 de locuitori în 1990. Între anii 1966 și 1977 și-a menținut funcțiile agricolă și de servicii, care, împreună, concentrează 78% din populația activă. În ultimele decenii s-a înviorat sub raport economic prin construirea fabricilor de pîine, de produse lactate, de confecții. În 1991 a fost racordat la rețeaua feroviară. În jur, se schițează o mică zonă preorășenească, dar influența sa în cadrul regional este redusă.

6.2.2.5. *Cîmpia Jijiei inferioare și a Bahluiului*

Relieful, dezvoltat pe argile și marne basarabiene, are altitudini medii între 100 și 150 m, punctele cu înălțimi de peste 200 m fiind cu totul sporadice. Aspectele reliefului sînt dominate de prezența văilor subsecvente însoțite de cueste, de o intensitate sporită a proceselor de versant ; luncile largi și terasele (cu înălțimi pînă la 160–170 m) sînt clar exprimate în morfologia regiunii.

Condițiile climatice sînt marcate de o ușoară creștere a valorii medii a temperaturii aerului (9,4°C la Iași), de întîrzierea cu cîteva zile a brumelor și înghețului de toamnă. Cantitatea medie anuală de precipitații este de 517 mm, din care 293 mm în perioada de vegetație.

Rîurile au debite ceva mai mari decît cele din Cîmpia Jijiei superioare, dar apele sînt mai dure și mai mineralizate. Peisajul de silvostepă acoperă aproape tot teritoriul, cu excepția luncilor svîntate și a teraselor inferioare din est. Arealele de pădure sînt foarte rare. Predomină solurile zonale cernoziomice, dar, pe lunci și versanți se întîlnesc și soluri halomorfe și hidromorfe. Deși peisajul, în ansamblul său, nu suferă schimbări importante, unele particularități geomorfologice se fac, totuși, simțite și permit separarea unor subunități : *Cîmpia Iașilor*, care se identifică cu cea mai mare parte a Cîmpiei Jijiei inferioare și a Bahluiului ; *Valea Prutului*, cu întinse sectoare dominate de prezența unei lunci cu lărgimi de 3–7 km și a teraselor sub formă de amfiteatru, precum și cîteva *depresiuni de contact*. Cele mai clare, ocupate de depozite aluvio-coluviale holocene, bogate în ape subterane, pe alocuri cu înmlăștiniri, fiind : Depresiunea Frumușica, Depresiunea Hîrlău–Hodora și Depresiunea Voinești–Bîrnova.

În Cîmpia Jijiei inferioare trăiesc 59% din populația totală a Cîmpiei Moldovei și 69% din populația urbană. Sporul natural este mai ridicat (predomină, pe comune, valorile de 15–25‰), iar cel migratoriu mai redus decît în nord. Densitatea populației active în agricultură este mai redusă în partea central-estică (15–35 loc./100 ha agricol) și mai mare în sud (35–45 loc./100 ha).

Suprafața culturilor agricole este mai redusă decît în nord. Datorită fragmentării mai accentuate a terenurilor, suprafețele pomi-viticole, de pășuni și fînețe naturale sînt mai întinse. În structura terenului arabil predomină aceleași culturi, dar cu ponderi mai mici. În schimb, pomicultura, viticultura și legumicultura ocupă suprafețe mari, ca urmare a condițiilor pedoclimatice mai favorabile și a solicitărilor mari pe piața Iașului. Densitatea bovinelor și ovinelor este redusă, excepție făcînd comunele din vecinătatea orașelor. La fel, la porcine, dar aici există complexul de la Tomești (170 000 de capete), mai mare decît cel din nord de la Leorda (75 000 capete).

Industria republicană este specializată în producția de oțel, țevi sudate și profile,

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

mașini-unelte speciale, utilaje pentru industria materialelor de construcții și drumuri, utilaj chimic și metalurgic, mătase, antibiotice, prelucrarea maselor plastice, fibre și fire sintetice, încălțăminte.

În ansamblu, potențialul demografic este mai mare decît în partea de nord, structura economică mai complexă, producția industrială de peste 3,7 ori mai mare, indicele de urbanizare mai ridicat și mișcarea navetistă destul de accentuată. Un rol deosebit îl joacă orașul Iași, care concentrează circa 30% din populația totală a Cîmpiei Moldovei.

Municipiul **Iași** s-a dezvoltat pe vatra vechiului sat al Iașilor, care ocupa promontoriul terasei inferioare a Bahluiului (de 20 m), aproximativ în jurul actualului Palat al Culturii, într-o arie de locuire datînd încă din paleoliticul inferior și continuînd în epocile bronzului, fierului, geto-dacă și prefeudală (prin cultura Hlincea, aspectul local al civilizației Dridu).

Ca oraș, este menționat, mai întîi la 1388—1391 în lista de orașe „volohe" sub numele de Iaskii Torg și apoi la 1408, ca punct de vamă pe drumul comercial ce lega Lvovul cu porturile de la Dunăre. Dezvoltarea sa a beneficiat de o poziție favorabilă, la contactul dintre două unități geografice distincte (Cîmpia Moldovei și Podișul Central Moldovenesc) și convergența unor importante drumuri comerciale medievale ce foloseau vadurile Prutului (Țuțora, Sculeni ș.a.) și șeile de la Ruginoasa și Bordea (Bîrnova). Consolidarea statului feudal independent al Moldovei (sec. XIV), funcționarea unei curți domnești încă din timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1434) și fixarea capitalei Moldovei în perioada 1564—1862 la Iași au constituit alți factori favorabili ai creșterii rolului orașului.

Industria a apărut tîrziu, cu întreprinderi modeste, pentru confecționat unelte agricole (1841), prelucrarea lemnului (1843), morărit (1841), panificație și arpacaș (1859) etc. După o perioadă de înviorare economică, odată cu pierderea funcției de capitală și izolarea orașului prin orientarea căilor ferate, industria a cunoscut o stagnare evidentă pînă la cel de-al doilea război mondial. Astfel, în 1939, Iașul se afla abia pe locul 8 în țară, deținînd circa 1,7% din forța de muncă și din valoarea producției industriale naționale. Comerțul s-a dezvoltat mai mult după dispariția monopolului turcesc și desființarea vămilor interne.

În arhitectură Iașul se remarcă prin construcția de monumente istorice și de artă, palate și așezăminte culturale: mănăstirile Galata (1579—1584), Cetățuia (1669—1672), Golia (1650—1660), Frumoasa (1726—1733) și Trei Ierarhi (1637—1642), ridicată de domnitorul Vasile Lupu, remarcabilă prin frumusețea sculpturii exterioare, în cadrul căreia au început să funcționeze o tipografie la 1640 și „Academia Vasiliană" la 1641, precum și o serie de palate-reședință ale unor boieri, în care funcționează astăzi: Filarmonica de Stat „Moldova", Poșta Centrală, primăria, Conservatorul „George Enescu" etc.

La începutul secolului XX (1906—1925) s-a construit Palatul Culturii, în stil neogotic, pe locul ruinelor Curții domnești din secolul XV. Lîngă el, renovată de mai multe ori, se află și biserica „Sf. Nicolae-Domnesc" (1491—1492), ctitorie a lui Ștefan cel Mare, cel mai vechi monument din Iași.

Pe plan cultural, după epoca de prosperitate din timpul domniei lui Vasile Lupu, a urmat mult mai tîrziu deschiderea la „Academia domnească" în 1813, de către Gheorghe Asachi, a cursurilor de ingineri în limba română, înființarea „Academiei Mihăilene" (1835), a Conservatorului (1836), a Școlii de arte frumoase și meserii, deschiderea cursurilor la Universitatea „Al. I. Cuza" (1860). Aici a avut loc primul spectacol de teatru în limba română (1816) și au apărut: „Albina românească", prima gazetă în limba română din Moldova și revistele Convorbiri literare (1867), Contemporanul (1881), Viața Românească (1906) etc., care au polarizat viața literară și au promovat cu fermitate ideea Unirii Principatelor, prefigurată prin alegerea lui Alexandru I. Cuza ca domn al Moldovei și apoi al Țării Românești (1859). În Iași au trăit și creat remarcabile personalități ale științei și culturii românești [1]. Dinamica populației și evoluția teritorială au fost în strînsă legătură cu cea funcțională, cu condițiile social-economice. În secolele XVI și XVII numărul de locuitori a fost puternic influențat

[1] Grigore Ureche, Miron Costin, Ioan Neculce, Nicolae Milescu, Gheorghe Asachi, Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, Mihai Eminescu, Alecu Russo, Mihail Sadoveanu, George Topîrceanu, Garabet Ibrăileanu, Ionel Teodoreanu, Titu Maiorescu, Mihail Codreanu, Matei Millo, Emil Racoviță, Ion Borcea, Grigore Cobălcescu, Ion Atanasiu, Petru Poni, Al. D. Xenopol, Vasile Conta, C. I. Parhon, P. Bujor, Nicolae Iorga, Gheorghe Ghibănescu ș.a.

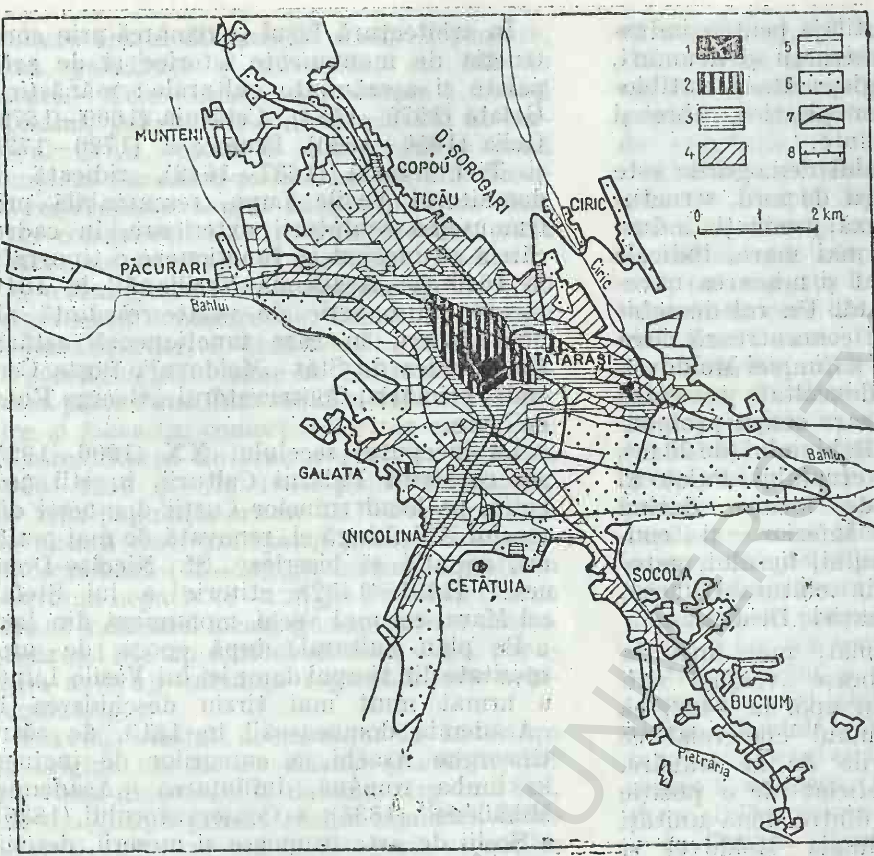

Fig. 175. Evoluţia teritorială a municipiului Iaşi. *1*, Nucleul urban în sec. XIV–XV; *2*, extinderea oraşului în sec. XVI–XVII; *3*, sec. XVIII; *4*, sec. XIX; *5*, în perioada 1900–1944; *6*, în perioada 1944–1990; *7*, drum principal; *8*, cale ferată.

şi de invaziile de jaf ale tătarilor, cazacilor, ruşilor, polonezilor, turcilor şi de epidemii. Conform Condicii Liuzilor (1803), Iaşul avea 3 941 de familii cu aproximativ 22 000 de locuitori. În perioadele următoare populaţia a crescut de la 65 747 de locuitori în 1859, la 79 406 în 1912, 106 000 în 1930, 112 977 în 1956, 161 024 în 1966, 265 002 în 1977, la 342 994 de locuitori în 1992, astfel că Iaşul a ajuns al cincilea oraş al ţării, după Bucureşti, Braşov, Constanţa, Timişoara. Populaţia a crescut atît pe seama sporului natural ridicat (15,6‰ în perioada 1976–1980), cît şi a celui migratoriu, continuu pozitiv şi cu mărimi medii anuale de peste 15–20‰. Cele mai profunde mutaţii s-au înregistrat în structura profesională a populaţiei active, determinate de marile transformări social-economice şi politice din perioada postbelică. Astfel, în perioada 1930–1977, odată cu creşterea ponderii populaţiei active în industrie şi construcţii, de la 25,8% la 58,1%, s-au redus ponderile serviciilor (de la 70,5% la 39,7%) şi agriculturii (de la 3,7% la 2,2%). În consecinţă, profilul economic al oraşului s-a schimbat, devenind industrial şi de servicii. Reprofilarea funcţională a determinat atît schimbarea structurii profesionale a populaţiei active, cît şi creşterea puterii de atracţie a oraşului. Astfel, curenţii de populaţie orientaţi în lungul axelor de circulaţie, în cadrul izocronei de 2 ore, concentrează zilnic spre Iaşi circa 20 000 de persoane, din care 98% bărbaţi.

Primul nucleu al oraşului s-a conturat în zona pieţei actualului Palat al Culturii, unde se intîlneau drumurile dinspre Carpaţi şi Prut cu cele dinspre Marea Neagră, trecînd vadul de peste Bahlui (actual Podu Roşu) din faţa conului de dejecţie al Nicolinei. În secolul XV oraşul se întindea mai mult spre nord pe terasa de 20 m, pînă în zona Pieţei Unirii şi a cinematografului „Victoria", pe circa 41 ha (fig. 175).

În secolele XVI–XVII, devenind capitală a Moldovei, oraşul avea 158 ha şi ocupa integral podul terasei inferioare. Vatra sa era limitată spre nord–nord-vest de actualul bulevard al Independenţei (fostă Tîrgul de Sus), de mănăstirea Golia (1584) şi actuala Casă de cultură a tineretului, iar spre sud-vest

de fruntea terasei inferioare a Bahluiului. În sud, orașul nu trecea peste Bahlui, dar în imediata apropiere a vetrei s-a înființat tîrgușorul Nicolina (1630) și s-au construit mănăstiri întărite (Balica sau Frumoasa, Galata, Socola și Cetățuia). În est, independent, s-a dezvoltat satul Tătărași. În secolul XVIII, datorită înviorării vieții economice, orașul a înregistrat o extindere rapidă, tentaculară, pe trei direcții: spre sud, peste Bahlui, făcîndu-se joncțiunea cu tîrgușorul Nicolina (1806); spre vest—nord-vest, în lungul drumului spre Roman și Hîrlău și în est—nord-est, unde cartierele Tătărași și Rufeni s-au unit; spre Copou urca (în cartierul Muntenimii) pînă în zona actualei Universități; spre sud-est clădirile nu depășeau limita glacisului de contact dintre șesul inundabil al Bahluiului și terasa inferioară de 20 m. În 1800 suprafața era de 559 ha.

În secolul XIX orașul ocupa deja 1 329 ha și avea o dezvoltare tentaculară spre vest—nord-vest, prin construcția bulevardului Copou, a primei cazărmi (1852—1875) și a Școlii tehnice (azi Liceul industrial nr. 6), amenajarea Grădinii Copou (1834), construirea fabricii „Textila" (1886) și prin înglobarea tîrgușorului Copou, orașul a ajuns pînă la actuala Alee Sadoveanu; spre sud-vest s-a extins pînă la pîrîul Rediu Tătar, cuprinzînd și tîrgușorul Păcurari; spre sud-est, prin deschiderea drumului peste Dealul Repedea, au fost înglobate și satele Socola, Bucium și tîrgușorul Socola; spre est orașul se întindea pînă la străzile Brîndușa și Moara de Vînt, spitalul Pașcanu și cimitirul „Eternitatea" (1876), valea Ciricului, Abator, tîrgul de vite și cartierul Ciurchi. În lungul căii ferate (1870) s-au construit uzina electrică, fabrica de țigarete, tăbăcării și mori.

În secolul XX creșterea tentaculară este lentă. În schimb, s-au făcut parcelări în șesul Bahluiului, în zonele Țuțora, Șoseaua națională, Canta și Păcurari.

După 1944, prin dezvoltarea deosebită a funcțiilor urbane, în special a celei industriale, suprafața orașului a crescut continuu ajungînd de la 1 986 ha, în 1944, la 3 650 ha, în prezent, realizîndu-se o compactare a spațiului urban. S-a organizat zona industrială Țuțora, iar cartierele noi (D. Cantemir, Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrîn, Dacia, Primăverii, Grădinari—Metalurgiei) valorifică spațiul liber dintre tentaculele vechi. De asemenea, orașul s-a extins și prin construcții pentru transporturi feroviare și auto, depozite și baze de aprovizionare, unități de învățămînt, sanitare, balneare, agricole și a înglobării satelor Galata și Păcureț. Actualele zone funcționale sînt rezultatul urbanismului dirijat, care a întîmpinat serioase greutăți din cauza extinderii spontane anterioare (fig. 16).

Zona comercial-meșteșugărească. Nucleul vechi s-a aflat lîngă actualul Palat al Culturii și s-a extins în secolul XVII pînă în Tîrgul de Sus (azi Bulevardul Independenței). Ulterior, s-au dezvoltat și arterele Socola, Nicolina, Vasile Lupu, Ion Creangă, Smîrdan etc., iar în mijlocul cartierelor rezidențiale au apărut vadurile comerciale. Comerțul dispunea în 1985 de 970 de unități comerciale și utiliza 7,8% din populația ocupată. Suprafața comercială a crescut la 95 600 m², din care 40% revin zonei centrale.

Zonele administrative-culturale-sanitare. În perioada feudală primul nucleu a apărut lîngă Curtea domnească. În secolele următoare funcțiile urbane au continuat să se dezvolte, iar aria centrală să se extindă spre nord-vest, prin construcția „Academiei Mihăilene" (1835), Spitalului „Sf. Spiridon", Teatrului național „V. Alecsandri" (1894—1897), Universității „Al. I. Cuza" (1893—1897), Școlii normale de fete (azi corpul C al Universității), Liceului „C. Negruzzi", Liceului fiilor de ofițeri (azi Spitalul militar) ș.a. În perioada actuală se remarcă un proces de specializare și de divizare a acestor zone. Astfel, în nucleul vechi al orașului s-a conturat *zona administrativ-culturală* între Palatul Culturii și Piața Unirii, cuprinzînd: Primăria, Tribunalul, Secția de literatură română veche (funcționează în Casa Dosoftei), Teatrul Național, Opera de Stat, Conservatorul „George Enescu", Filarmonica de Stat „Moldova", Muzeul Unirii ș.a. Dezvoltarea învățămîntului a făcut ca aria de influență a Iașului să se răsfrîngă asupra întregii țări. În anul 1985 funcționau peste 160 de școli (generale, profesionale) și licee (teoretice, industriale, agricole, economice, pedagogice și sanitar), frecventate de 73 780 de elevi și 5 institute de învățămînt superior cu 26 550 de studenți.

În general școlile sînt dispersate în teritoriu, dar multe din școlile profesionale și liceele industriale, care sînt patronate de întreprinderi, sînt localizate în vestul zonei industriale. Unitățile de învățămînt superior sînt grupate pe șesul Bahluiului, între Podu Roșu și cartierul Grădinari (cu spațiile noi de învățămînt ale Institutului politehnic „Gh. Asachi") și în cartierul

Copou, unde există numeroase instituţii de învăţămînt şi de cercetare (Universitatea „Al. I. Cuza", institutele politehnic, agronomic, de igienă şi sănătate publică, de chimie macromoleculară, de istorie şi arheologie, de istorie literară, bibliotecile „Mihai Eminescu" şi Academiei, Casa de cultură a tineretului şi studenţilor etc. În 1985, învăţămîntul, cultura şi cercetarea ştiinţifică concentrau 8,9% din populaţia ocupată a oraşului.

Unităţile sanitare formează trei areale distincte: în jurul Spitalului de ftiziologie, Spitalului de boli contagioase, Institutului de medicină legală şi Policlinicii universitare; în cartierul Tătăraşi (spitalele de pediatrie şi neurochirurgie şi o secţie a Spitalului de ftiziologie); pe şesul Bahluiului, unde s-a dezvoltat o arie balneară (policlinică balneară, spital de recuperare, grup şcolar de recuperare motorie ş.a.), care utilizează apele sulfuroase şi nămolurile curative.

În afara acestor concentrări în toate cartierele se găsesc unităţi culturale şi sanitare (şcoli generale, licee, policlinici, dispensare ş.a.). În unităţile sanitare lucrează 5,3% din populaţia ocupată. În Iaşi funcţionează 12 spitale, dintre care 8 sînt specializate, 40 de dispensare, 12 policlinici, un leagăn de copii orfani şi 34 de creşe. Toate unităţile sanitare deţin 8 948 paturi de spitalizare (de 6 ori mai multe decît în 1938), cu 1 190 medici şi 3 950 cadre medii sanitare. Aria de influenţă sanitară a oraşului se răsfrînge asupra întregii Moldove.

Transporturile, în care lucrează 7,5% din populaţia activă sînt reprezentate prin transporturi feroviare, rutiere, aeriene şi speciale. Activităţile de transport feroviar, apărute după 1870, sînt grupate în sud-vestul oraşului, unde în ultimii ani s-a construit o nouă gară (Iaşi—Nord) şi în sud-est, cu gara Nicolina şi triajul Socola, construite în ultimele decenii pentru relaţiile comerciale internaţionale.

Unităţile de transporturi auto sînt, în general, dispersate, dar o anumită grupare de garaje, autobaze şi ateliere de reparaţii se conturează la barierele spre Ungheni, Vaslui şi Tîrgu Frumos.

Aeroportul, prin care se realizează legături zilnice cu oraşele Bucureşti şi Bacău, este situat în extravilan, pe Dealul Ciric (fig. 176).

Transporturile în comun s-au introdus în secolul XX, începînd cu tramvaiul electric, în 1900 (condiţionat de construcţia uzinei electrice în 1899). Dezvoltarea tentaculară exagerată a intravilanului şi fragmentarea reliefului au întîrziat crearea unei reţele inelare care ar fi îmbunătăţit substanţial transportul intern. În 1990 transportul în comun este servit de peste 174 vagoane de tramvai şi 160 de autobuze pe 83 km linii simple de tramvai şi 160 km de autobuze. Din anul 1985 s-au introdus şi primele troleibuze.

Apa este adusă prin două conducte din sursa Timişeşti (Valea Moldovei), construite în anii 1910 şi 1976 şi trei conducte din Prut (1956—1982). Din anul 1957 oraşul este racordat la sistemul energetic naţional, iar din 1963 este conectat la magistrala transilvăneană de gaze naturale.

Zonele industriale. În anul 1977 industria şi construcţiile utilizau 58,1% din populaţia ocupată, iar în anul 1980 59,2% (din care numai industria deţinea 47,4%) şi ocupă 27% din suprafaţa intravilanului. Se poate aprecia că prima zonă industrială s-a conturat în cartierul Păcurari în prima parte a secolul XX, unde funcţionau cîteva unităţi de ţigarete, ulei, cherestea, piese din fontă, ţesături de bumbac, mobilier metalic şi morărit, deşi unităţi industriale au apărut şi în alte sectoare, evitînd zona centrală cu profil comercial-meşteşugăresc. Astfel, unităţi industriale s-au dezvoltat pe străzile Uzinei şi Sf. Andrei (ţesătorii de bumbac, tricotaje, fabrici de tapiţerie, mobilă, oglinzi, produse din fontă şi obiecte de lăcătuşerie), pe străzile Sf. Lazăr şi Smîrdan (ţesătorii de mătase, de lînă, moară, fabrici de săpun şi oglinzi etc.) şi în extremitatea de răsărit, cu „fabrici" de lînă, cărămidă, spirt, carne şi preparate din carne, prelucrarea pieilor, ş.a. Rămîn izolate în cartierele oraşului cîteva unităţi mai mari ca: „Textila" în Copou, „Ţesătura B" în Tătăraşi şi „Ţesătura" în Socola. În a doua jumătate a secolului XX, în scopul valorificării mai eficiente şi în comun a combustibililor şi energiei electrice, a apei industriale, a forţei de muncă, a mijloacelor de transport, de epurare a apei şi de protejare a atmosferei împotriva poluării, în sud-estul oraşului, în şesul Bahluiului, s-a organizat cea mai extinsă zonă industrială a oraşului (pe o suprafaţă de 736 ha) cu 22 de întreprinderi de importanţă naţională care realizează 88% din valoarea producţiei industriale a oraşului. Această zonă are un profil complex, cu întreprinderi noi (mai vechi fiind: „Ţesătura" — 1910, dar modernizată şi dez-

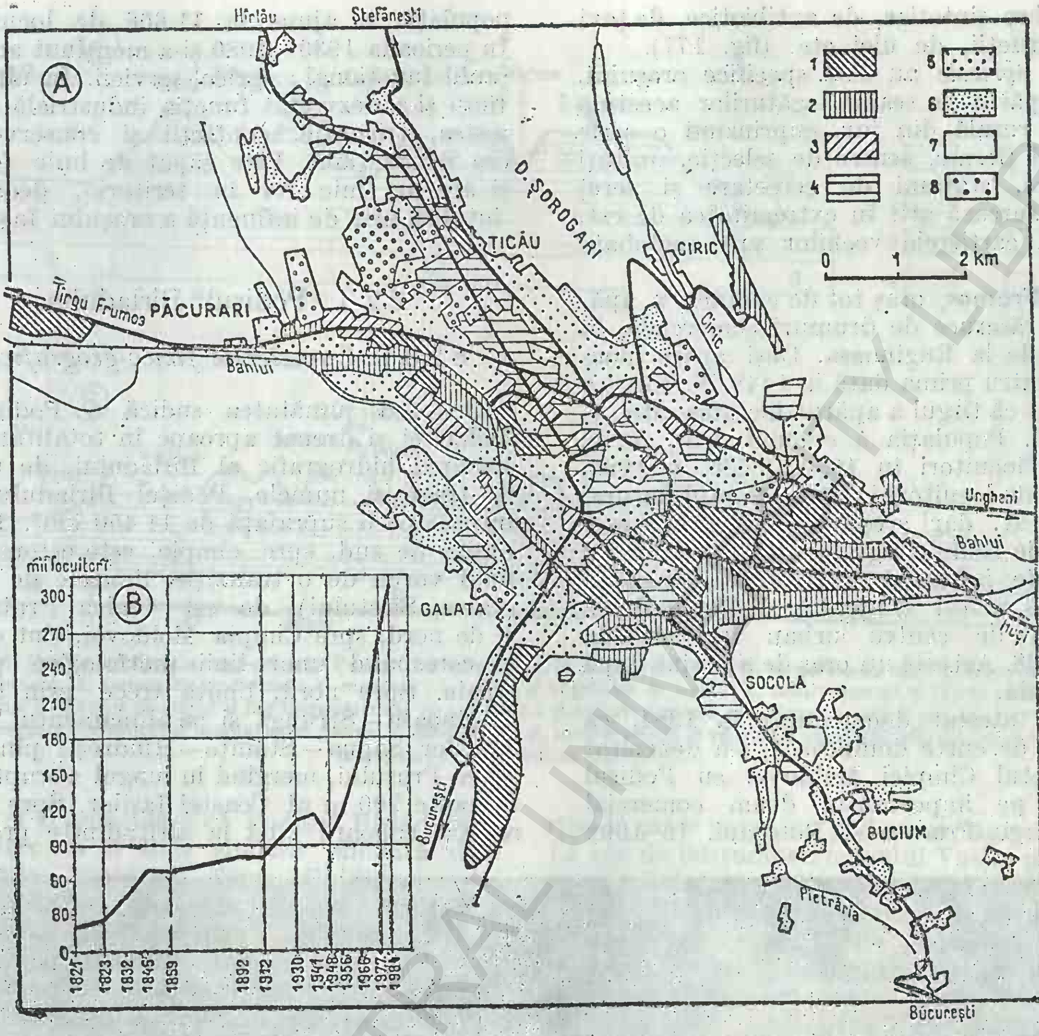

Fig. 176. Zonele funcţionale ale municipiului Iaşi. A. *1*, Zonă industrială; *2*, de transport; *3*, de comerţ şi meşteşuguri; *4*, de învăţămînt, sanitară şi administrativă; *5*, rezidenţială; *6*, rezidenţial-agricolă; *7*, balnear-recreativă; *8*, spaţii verzi; B. Dinamica populaţiei.

voltată ulterior şi „Nicolina" — 1906, reprofilată pe producţia de utilaje pentru industria materialelor de construcţii), în care se fabrică băuturi alcoolice (1951), mobilă (1960), ulei (1961), ţevi sudate şi profile (1963), produse din mase plastice (1963), confecţii şi tricotaje (1965), energie electrică (1966), materiale de construcţii, produse de morărit şi panificaţie (1968), ţesături de mătase (1969), conserve de legume şi fructe (1970), unt şi brînzeturi (1970), nutreţuri concentrate (1971), radioreceptoare (1973), piese auto (1973), bere şi spirt (1974), maşini unelte, agregate şi maşini unelte speciale (1976) (fig. 177). În imediata apropiere s-a construit un mare combinat de utilaj greu (1977). În interiorul oraşului se mai conturează încă două mici zone industriale: *una în apropierea gării* principale (cu întreprinderile de reţele electrice şi maşini agricole şi industrie alimentară) şi *alta în cartierul Păcurari*, unde s-au menţinut încă vechile unităţi de fabricare a berii (1786, actuala „Zimbru"), de ţigarete, de tricotaje, de morărit şi panificaţie. Alte unităţi industriale rămîn dispersate: întreprinderea de antibiotice, localizată în extremitatea de vest a oraşului, „Textila" în Copou şi „Ţesătura B" în cartierul Tătăraşi. În perioada 1960—1985 valoarea producţiei globale a crescut de 25 ori, iar oraşul se impune în producţia naţională de radioreceptoare, de

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

fire și fibre sintetice, de antibiotice, de țevi de construcții, de ulei etc. (fig. 177).

Zonele agricole nu sînt specifice orașului, dar au apărut pe seama legăturilor acestuia cu zona rurală din jur, cuprinzînd o serie de dotări (ferme, centre de selecție, unități veterinare, stațiuni de cercetare și sere) și se conturează atît în extremitatea de est, cît și în cartierele vechilor sate înglobate în oraș.

Tîrgu Frumos, oraș tot de contact, a apărut la o răscruce de drumuri comerciale, în fața șeii de la Ruginoasa. Deși apare menționat pentru prima dată la 1448, N. Iorga a considerat că tîrgul a apărut înaintea „descălecatului". Populația a evoluat lent, de la 5 000 de locuitori în 1930, 9 636 în 1985, la 13 713 de locuitori în 1992. Sporul natural este ridicat, dar creșterea populației este limitată de soldul migratoriu, orașul intrînd în aria de influență a Iașului. Dinamica economică a fost stînjenită și de pierderea statutului de centru urban în perioada 1950—1968. Azi este un oraș de tip mixt după profesională.

Hîrlău, atestat documentar la 1384, ca reședință de curte domnească, s-a dezvoltat la contactul Cîmpiei Moldovei cu Podișul Sucevei, pe importantul drum comercial dintre Tîrgu Frumos și Botoșani. În 1992 populația a ajuns la 11 606 de locuitori. În perioada 1930—1980 și-a menținut același profil funcțional: agricol-servicii. În ultimul timp și-a dezvoltat funcția industrială (cherestea, tricotaje, confecții și conserve) și cea rezidențială. Este capăt de linie ferată și are un mic rol în teritoriu, deoarece intră în aria de influență a orașului Iași.

6.2.3. Podișul Bîrladului

6.2.3.1. *Caracterele fizico-geografice*

Ocupînd jumătatea sudică a Podișului Moldovei și drenat aproape în totalitate de sistemul hidrografic al Bîrladului, de unde își trage și numele, Podișul Bîrladului se întinde pe o suprafață de 11 450 km². Dacă limita de sud, spre cîmpie, este estompată fiind vorba de o tranziție, limitele de vest (valea Siretului), de est (valea Prutului) și de nord, spre Cîmpia Moldovei, sînt clare și corespund unor linii morfologice principale. Spre nord, limita trece prin Șaua Ruginoasa—Strunga și pe aliniamentul localităților Sagna—Stănița—Hindrești pînă în valea Prutului, mergînd în lungul abruptului de peste 200 m al Coastei Iașilor. Spre sud, relieful coboară pînă la altitudinile proprii

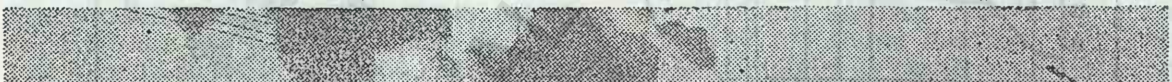

Fig. 177. Intreprinderea „Tehnoton" (foto C. P. B.).

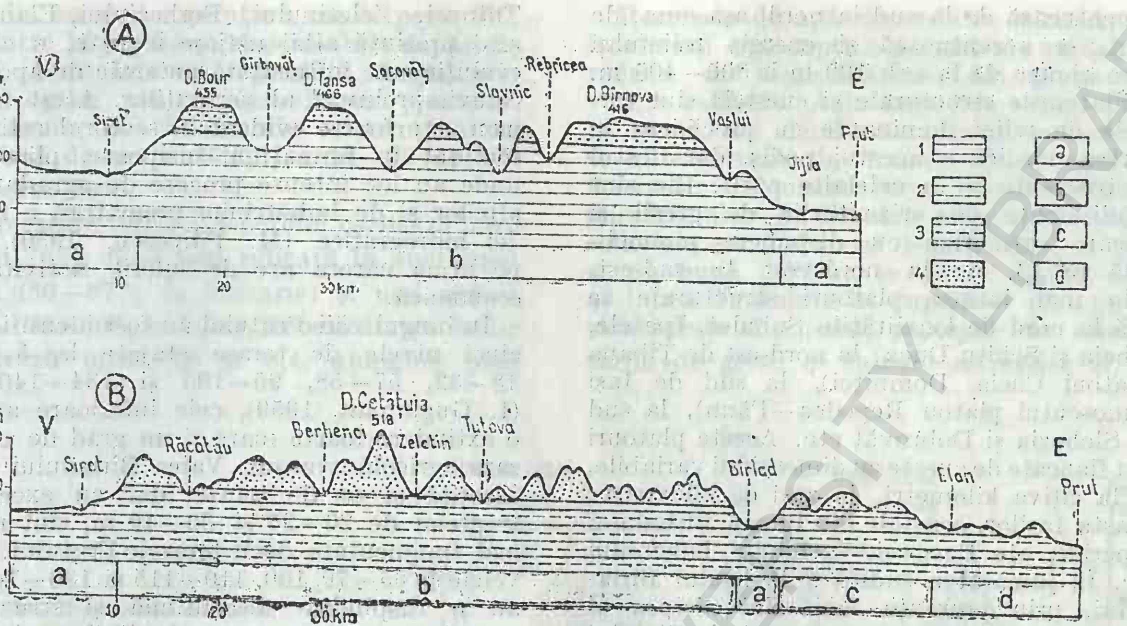

Fig. 178. Profile cu direcţia vest-est prin Podişul Bîrladului : A, în partea de nord ; B, în partea de sud. *1*, Basarabian ; *2*, kersonian ; *3*, sarmaţian nedivizat ; *4*, meoţian ; *a*, soluri şi vegetaţie de luncă ; *b*, soluri cenuşii şi brune podzolite cu pîlcuri de păduri de stejar şi fag întrepătrunse de silvostepă şi culturi agricole complexe ; *c*, soluri cenuşii, cernoziomuri levigate (cambice) şi vegetaţie de păduri şi silvostepă ; *d*, cernoziomuri şi vegetaţie de stepă, silvostepă şi luncă întrepătrunse de culturi agricole.

cîmpiei şi se consideră că Podişul Bîrladului se opreşte la o linie sinoasă jalonată de localităţile Nicoreşti — Ţepu — Ghidigeni — Valea Mărului pînă în valea Prutului pe la nord de Tuluceşti (V. Sficlea, 1980; V. Băcăuanu şi colab., 1980).

Podişul Bîrladului este construit din formaţiuni sedimentare monoclinale pe un fundament diferenţiat care corespunde părţii sudice a Platformei Moldoveneşti şi depresiunii structurale a Bîrladului. Morfologia regiunii este influenţată în mod direct de natura părţii superioare a cuverturii sedimentare alcătuită din formaţiuni sarmaţiene şi pliocene, care se succed de la nord la sud. Partea nordică este sculptată în depozite basarabiene şi kersoniene alcătuite din argile, marne, nisipuri şi orizonturi de gresii şi calcare, în special calcare oolitice. La sud de linia Bacău — Costuleni, urmează formaţiunile meoţiene, argiloase şi nisipoase, în care sînt intercalate orizonturi de cinerite andezitice, acoperite, în extremitatea sudică, de depozite ponţiene şi daciene. În nord, unde predomină plăcile dure grezo-calcaroase, relieful se prezintă sub formă de dealuri şi platouri întinse, larg bombate, cu un pronunţat caracter structural, acoperite, în mare parte, cu păduri de fag şi stejar. La sud de latitudinea oraşului Vaslui masivitatea reliefului se reduce şi devin caracteristice colinele prelungi, separate de văi aproape paralele. Vegetaţia de pădure se întrepătrunde cu pajiştile naturale şi secundare, astăzi în cea mai mare parte cultivate (fig. 178).

Înălţimea culmilor din extremitatea nordică a Podişului Bîrladului depăşeşte 400—450 m (în Dealul Cetatea, 467 m; Tansa, 465 m; Dealul Şanţurilor, 447 m; Cheia Domniţei, 438 m) dar cele mai înalte cote se înşiră de-a lungul culmilor din partea central-vestică : dealurile Aninoasa (522 m) şi Poiana Neamţului (530 m) de pe culmea care desparte bazinele Siretului şi Bîrladului ; Dealul Doroşanu (564 m) din nordul culmii ce separă bazinele Berheciului şi Zeletinului. Partea cea mai coborîtă se află în lungul văii Bîrladului, care are 126 m la Negreşti, 50 m la gura Berheciului şi aproximativ 40 m la Ghidigeni. 30% din suprafaţa podişului se situează la altitudini cuprinse între 200 şi 300 m; 14% între 300 şi 500 m, iar cea mai mare parte la sub 200 m. Densitatea fragmentării este în medie 0,7—0,9, dar se

66—c; 674

accentuează de la sud la nord, aşa cum, de fapt, se accentuează şi energia reliefului care ajunge de la sub 100 m la 300–400 m.

Platourile structurale şi cuestele sînt formele de relief dominante cu precădere în partea nordică a acestui podiş, dar destul de frecvente şi în celelalte părţi. Ele sînt condiţionate de orizonturile de gresii şi calcare sarmatice cu dispunere monoclinală (5‰), de la nord-vest la sud-est. Cele mai întinse platouri structurale se află la nord de localităţile Suhuleţ, Ipatele, Şcheia şi Schitu Duca, la nord-est de Ţibana (platoul Cheia Domniţei), la sud de Iaşi (cunoscutul platou Repedea–Păun), la sud de Slobozia şi Dobrovăţ etc. Aceste platouri sînt flancate de cueste cu dimensiuni variabile, de la cîţiva kilometri, la zeci de kilometri: Coasta Iaşilor, coastele din lungul Bîrladului superior, ale Racovei, Vasluiului, Lohanului etc. În jumătatea sudică a Podişului Bîrladului, prin prezenţa faciesului nisipos al pliocenului, caracterul structural al reliefului se estompează, structura monoclinală fiind pusă în evidenţă doar de orientarea general-consecventă a văilor şi culmilor cu aspect colinar (V. Băcăuanu şi colab., 1980).

În partea nordică a podişului, unde predomină depozitele nisipoase sarmaţiene, sînt frecvente alunecările de teren, masive şi profunde, într-o alternanţă de sectoare active şi relativ stabilizate. În partea sudică, pe depozitele în facies nisipos ale pliocenului, dominantă este eroziunea torenţială şi spălarea areolară, alunecările avînd o răspîndire subordonată (fig. 178).

Relieful de acumulare, care ocupă circa 20% din suprafaţa podişului, are răspîndirea cea mai mare în lungul văilor Prutului şi Bîrladului. Albia majoră a Prutului, de pe dreapta, cu o lăţime de 4–8 km, cu o constituţie argilo-nisipoasă şi nisipoasă şi cu un microrelief de albii părăsite (numite local „Pruteţe"), microdepresiuni de tasare, grinduri etc., evoluează de cîţiva ani în regim amenajat. De aceea, în fizionomia actuală, alături de microformele naturale (în mare parte nivelate) apar elemente de origine antropică (diguri, canale), care au rolul de a-i spori utilitatea agricolă. Albia Bîrladului, cu lăţime cuprinsă între 1,5 km şi 3 km, cu aceeaşi constituţie, dar mai umedă, supusă adesea inundaţiilor dinspre versant şi prin revărsarea Bîrladului, se găseşte în prezent în plin proces de amenajare pentru a intra total în circuitul agricol. Celelalte văi (ale Racovei, Vasluiului, Crasnei, Tutovei, Zeletinului, Berheciului, Elanului ş.a.) prezintă albii majore înguste, a căror evoluţie este influenţată puternic de aportul coluvio-proluvial al versanţilor. Acest fenomen este foarte evident în sectorul colinar, sculptat în formaţiuni nisipoase, pliocene, unde au loc intense procese de agradare a albiilor şi de îmbătrînire prematură a reţelei hidrografice (M. Filipescu, 1950), de pe urma cărora are de suferit activitatea economică.

În lungul văii Prutului au fost identificate cinci nivele de terase etajate la 5–11, 18–32, 57–58, 95–105 şi 134–140 m (I. Gugiuman, 1959), cele inferioare avînd o extindere foarte mare şi un grad de utilizare agricolă avansat. Valea Bîrladului este însoţită şi ea de terase, dar cu excepţia treptelor de 20–25 şi 30–40 m, sînt mult mai fragmentate decît terasele Prutului. Nivelele de 65–70, 100, 110–115 şi 130–140 m au o răspîndire discontinuă şi structură asemănătoare cu cea a acumulărilor coluvio-proluviale, ceea ce le face greu de identificat. În aceeaşi situaţie se află şi terasele de pe văile Tutovei, Pereschivului, Zeletinului şi Berheciului. În afara treptelor de luncă, în lungul acestor văi au fost stabilite două nivele: de 5–8 m şi de 10–20 m (I. Hîrjoabă, 1962).

Atît albiile majore, cît şi podurile teraselor sînt parazitate, la contactul lor cu versanţii, cu depozitele coluvio-proluviale care formează fîşii de glacis sau conuri de dejecţie izolate, larg utilizate pentru fixarea aşezărilor, a căilor de comunicaţie şi ca terenuri agricole.

Podişul Bîrladului are un climat temperat de dealuri, puternic influenţat de masele de aer continentale din estul Europei. În aceste condiţii se recepţionează, în medie pe an, 116–120 kcal/cm² şi se înregistrează între 1 950 şi 2 100 ore de strălucire a Soarelui. Temperatura medie anuală oscilează, în funcţie de altitudine, între 8° şi 9,8°C. Cele mai coborîte valori termice din timpul iernii se realizează în lungul văilor Bîrladului şi afluenţilor săi din jumătatea de nord a bazinului (Crasna, Vaslui, Racova ş.a.).

Temperatura medie diurnă coboară sub 0°C, pe întreaga suprafaţă a podişului din 5–10 decembrie pînă în 25 februarie, în sud şi 5 martie, în nord. Îngheţul este posibil, în medie, de la 15–20 octombrie pînă în a doua decadă a lunii aprilie. Aproape 290 de

zile din an au temperatura medie peste 0°C, iar între 15 aprilie și 15 octombrie depășește 10°C. Acest interval reprezintă timpul ecologic optim pentru dezvoltarea plantelor. Tot acum, 80—95 de zile au temperatura maximă de peste 25°C, iar 18—25 de zile depășesc 30°C.

Umezeala relativă a aerului oscilează între 74 și 76%, fiind mai ridicată în anotimpul rece (80—87% în ianuarie) și mai redusă vara (58—60% în iulie). Nebulozitatea medie oscilează între 5,8 și 5,4, ajungînd pînă la 7,5—7,8 în ianuarie și coborînd la 4 în iulie. În decursul unui an 100—120 de zile cerul este senin, 125 de zile au cerul noros și 120—145 de zile acoperit.

Caracterul continental al climatului este bine pus în evidență și de cantitatea de precipitații care, în medie, variază între 450 și 600 mm anual, în funcție de altitudine (fig. 179).

Dinamica atmosferică este puternic influențată de orientarea reliefului. Astfel, în partea de nord, au frecvență mare vînturile de nord-vest, sud-est, sud și nord (Vaslui), iar în partea central-sudică (Bîrlad), cele de nord, sud, sud-vest și nord-est. Viteza medie a vînturilor oscilează între 2,5 și 3 m/s, iar pe direcțiile dominante ajung pînă la 6 m/s. Acestea pot constitui o sursă energetică neconvențională utilizabilă, pe plan local, cu randament.

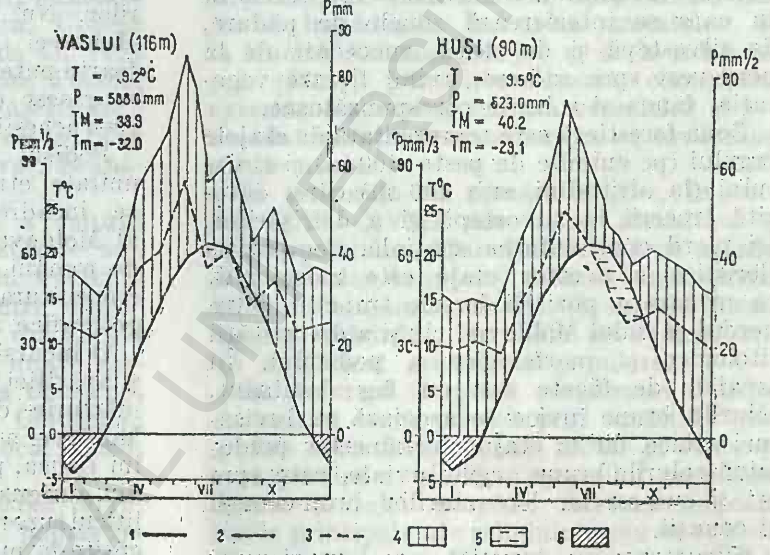

Fig. 179. Climograme la stațiile Vaslui și Huși. T — temperatura medie multianuală; P — precipitații medii multianuale; TM — temperatura maximă absolută; *1*, temperatura aerului; *2*, precipitațiile medii lunare la scara 1/2; *3*, precipitațiile medii lunare la scara 1/3; *4*, perioade umede; *5*, perioade uscate; *6*, perioade secetoase.

Resursele de apă sînt relativ mici. Apele freatice și cele captive ascendente au debite reduse, dar satisfăcătoare din punct de vedere calitativ. Adîncimea lor ajunge pînă la 20 m, rar depășește această valoare și se diferențiază, în funcție de depozitele în care sînt cantonate: formațiuni sarmațiene, pliocene, aluviale (de albie majoră și terase), coluviale etc. Cele mai bogate surse de apă și de bună calitate se găsesc în terasele și lunca Prutului, în cuprinsul platourilor structurale din nord, protejate de orizonturile de gresii și calcare sarmatice și, în cantități mai reduse, în luncile secundare și depozitele deluviale de pe versanți.

Apele de suprafață sînt reprezentate de rîul Bîrlad cu afluenții săi: Sacovăț, Stavnic, Rebricea, Vaslui, Crasna — pe stînga și Buda, Racova, Simila, Tutova, Pereschiv, Berheci — pe dreapta. În Prut se varsă cîteva pîraie mici, printre care: Bohotin, Moșna, Sărata, Elan, Horincea și Chineja, iar în Siret, Răcătău, Polocin ș.a. Aici fenomenul scurgerii este foarte redus (circa 30 mm), fapt ilustrat și de raportul dintre suprafața mare a bazinului Bîrladului (6 644 km²) și debitul său foarte mic (6 m³/s). În această unitate predomină tipul de alimentare pluvială moderată, care imprimă rețelei hidrografice un regim de scurgere de tip torențial (I. Ujvári, 1972). Scurgerea cea mai accentuată se înregistrează primăvara (peste 50%), iar vara se produc viituri frecvente

și inundații (pe aproximativ 430 km²) care alternează cu perioadele de secare. Pentru suplimentarea rezervelor de apă, pe rîurile din Podișul Bîrladului, în ultimele decenii, s-au construit peste 30 de lacuri de acumulare mici (de exemplu, lacurile Ciocănești, Pușcaș, Solești etc.). Debitul solid este foarte ridicat (7,6 kg/s) și turbiditatea mare (1960 g/m³), gradul de mineralizare moderat (900—1000 mg/l), cu dominarea carbonaților și calciului, precum și duritatea ridicată (18—30 gg), limitînd posibilitățile de utilizare a apelor.

Din punct de vedere biopedogeografic, Podișul Bîrladului constituie un teritoriu în care se interferează zonele de pădure, de silvostepă și de stepă, succedate de la nord-vest spre sud-est, avînd fiecare vegetația, fauna și solurile corespunzătoare.

Zona forestieră este reprezentată de etajele fagului (pe culmile de peste 400 m) și stejarului (la altitudini sub 400 m) care, datorită trecerii la silvostepă și a defrișărilor, își pierd continuitatea spațială. Compoziția floristică a acestor etaje este mozaicată, ca urmare a poziției lor de tranziție între nordul și sudul Moldovei, cît și a diversității litologice și morfologice a podișului. În arealele de făgete sau cu fag dominant, solurile brune luvice se asociază cu luvisoluri albice, iar în etajul cvercineelor predomină solurile brune argiloiluviale, care spre est și sud-est fac loc solurilor brun-cenușii și cenușii.

Silvostepa se dezvoltă pe cernoziomuri cambice, dar fără posibilități de delimitare clare a acestora datorate fragmentării colinare a reliefului care favorizează întrepătrunderea cu pădurea. Silvostepa este evidentă în partea de sud-est a Colinelor Tutovei, în Depresiunea Huși și la periferia Dealurilor Fălciului.

Vegetația de stepă, păstrată pe areale mici de pajiști și fînețe pe cernoziomuri (carbonatice și semicarbonatice), se întîlnește în extremitatea sudică a Podișului Bîrladului.

Solurile zonale sînt însoțite de o gamă mare de soluri cu extindere redusă, determinate de particularitățile locale ale condițiilor pedogenetice. Pot fi menționate peticele de rendzine de pe platourile structurale cu calcare la zi din nordul podișului, solurile cu evoluție întîrziată (cernoziomuri subțiri de pantă și regosoluri) prezente pe versanții cu procese geomorfologice active, solurile aluviale, hidromorfe (lăcoviști) și halomorfe (sărături), acoperite cu o vegetație adecvată, prezente în luncile Bîrladului și ale afluenților principali.

6.2.3.2. *Populația și așezările*

Podișul Bîrladului, cu relieful său accidentat, acoperit cu codri seculari a oferit omului condiții prielnice de existență din timpuri străvechi. Continuitatea de locuire este mai evidentă aici decît în teritoriile joase, deschise, favorabile trecerii migratorilor. Nu întîmplător, în această parte a Moldovei răzășia țăranilor liberi a fost foarte puternică. Urmele de locuire străveche se găsesc din abundență, pînă în cele mai greu accesibile puncte din interiorul podișului.

Podișul Bîrladului prezintă o evidentă unitate etnică și culturală tradițională ce se încadrează în ansamblul etnocultural al Moldovei și al întregului teritoriu locuit de români, dar se remarcă și o nuanțare etnoculturală și economică pe subunitățile geografice naturale.

O incursiune sumară în trecutul populării și apariției așezărilor arată că cea mai veche mărturie de locuire din această parte a Moldovei a fost descoperită în preajma satului Banca, pe o terasă a Bîrladului și datează din aurignacian. Urme de locuire din paleoliticul superior final (gravetian oriental) au fost găsite în mai multe puncte mai ales în nordul podișului (Chircești, Arsura, Duda—Epureni, Valea Ursului) și în sud (Podul Pietriș, Pereni, Ivești, Zorleni, Brăhășești, Mălușteni, Pleșa ș.a.). Epipaleoliticul este prezent în cîteva puncte din sud-estul teritoriului (la Brădești, Berești—Meria, Băneasa), dar din neolitic urmele de locuire sînt mai numeroase. Neoliticul vechi este reprezentat prin culturile Criș și liniară. A fost descoperit pentru prima dată în Moldova la Perieni și Rîpa Roșcanilor, în 1949, și ulterior, la Dumeștii Noi, Vultureștí, Trestiana, Negoaia, Grivița, Dănești, Perieni, Sălceni. Neoliticul dezvoltat și începutul eneoliticului au fost descoperite în mai multe puncte, dar mult mai numeroase sînt locurile în care este cunoscut eneoliticul dezvoltat și tîrziu, în special aparținînd culturii Cucuteni (Țigănești, Iana, Cetățuia etc.). Din perioada de tranziție

la epoca bronzului și de la începutul acestei epoci sînt de menționat culturile Horodiștea (la Lichitișeni), amforelor sferice și mormintelor cu ocru (la Gîrceni).

Urmele de locuire din epoca bronzului sînt mult mai bogate. Cultura Monteoru este prezentă mai ales în nord și în vest (Voinești, Gîrceni, Bărboasa, Răcătu, Poiana, Balintești), iar cultura Noua în partea mediană a podișului (Dumești, Zăpodeni, Tanacu, Lichitișeni, Bîrlad, Gîrbovăț, Țigănești etc.). Vestigii din epoca hallstattiană au fost descoperite la Pocreaca, Rîșești, Zăpodeni, Tanacu, Prăjești, Poiana etc și rețin atenția pumnalele scitice de tip akinakes găsite în nord la Comarna și Bîcu. Urmele de locuire ale dacilor din perioada La Tène sînt foarte numeroase (Moșna, Brad, Poiana, Fedești, Poenești, Epureni, Brăhășești etc.) și se cunosc așezările fortificate de la Brad (Sargidava), Răcătău (Tamasidava), Brăhășești ș.a.

Perioada de maximă înflorire a culturii geto-dace în Moldova (secolul I î.Chr. — sec. I A.D.) este foarte bine pusă în evidență la Poiana de lîngă Nicorești, centru important (presupus Piroboridava), iar din timpul Daciei romane se cunosc foarte multe așezări și necropole carpo-dacice (la Comarna, Dănești, Negrești, Dumești, Gologofta, Poenești, Bărboasa, Răcătău, Banca, Bîrlad, Căbești, Ghidigeni etc.).

Descoperirile din timpul migrațiilor reprezintă mărturii ale permanenței populației locale carpo-dace. Multe dintre așezările din această perioadă de trecere la feudalism (sec. IV — sec. X) s-au dezvoltat pe vechile vetre ale așezărilor carpo-dace anterioare. Din secolul IV este de amintit valul de apărare din sud (Troianul), aflat, în linii mari, la limita dintre silvostepă și stepă (sau dintre dealuri și cîmpie), pe linia Ploscuțeni—Țigănești—Stoicani.

Din secolele X—XIII se cunosc urme de locuire pe valea Bîrladului (Prodana—Bîrlad, nord de Zorleni) și în alte locuri (Oncești, Lichitișeni, Ivănești, Răducăneni), iar din secolele următoare au rămas numeroase hrisoave care atestă o populare intensă a teritoriului, în special a părților de codru, cu relief mai înalt. În secolele XIV—XV numărul așezărilor a crescut, ca urmare a intensificării roirilor prin defrișări. Meșteșugurile au progresat și a crescut volumul schimburilor, ceea ce a dus la dezvoltarea tîrgurilor: Bîrlad, Vaslui, Huși (Bîrladul căpătînd funcția de vamă de margine și de reședință a Țării de Jos a Moldovei).

În secolele XVI—XVIII s-a dezvoltat o viață rurală intensă în teritoriile apărate natural, cu relief fragmentat și cu păduri. Treptat, decăzînd puterea politică a statului feudal, se manifestă tendința de depopulare rurală a teritoriilor joase din valea Bîrladului și Depresiunea Elanului, în care pătrunderea invadatorilor era mai ușoară. Catagrafiile și documentele cartografice de la sfîrșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX arată o înmulțire a așezărilor prin prisăci și poieni, începînd din văi spre relieful mai înalt, împădurit. În urma tratatelor de la Kuciuk-Kainargi (1774) și de la Adrianopol (1829), prin liberalizarea comerțului exterior s-a extins cultura cerealelor și s-a acordat atenție terenurilor joase, favorizînd roirile avale.

În teritoriile cu așezări siliștite, în secolele XVI—XVIII din valea Bîrladului și din Depresiunea Elanului au apărut așezări noi, mai ales de clăcași. Tot aici, mai tîrziu, au primit pămînt mulți țărani în urma împroprietăririlor, iar căile de comunicație au amplificat gradul de populare.

În decursul timpului s-a format o rețea de așezări care, privită prin condițiile geografice naturale și sociale, scoate în evidență o răspîndire a vetrelor așezărilor pe aliniamente și mici grupări. Acestea mulează liniile principale ale reliefului, pun în evidență contactele geografice, conturează unitățile și subunitățile geografice, depresiunile, văile, cuestele, bazinele de recepție, masivele păduroase (P. Poghirc, D. Chiriac, 1974).

Prin tradiție, trupurile de moșii au fost delimitate transversal din deal în deal, sau de pe deal pînă la rîu, fiind înjugate (adică de la o cumpănă de ape, la alta) sau însurărite (adică de la o vale la alta) (H. H. Stahl, 1965), urmărindu-se îmbinarea pe spații restrînse a unor condiții variate și echitabile de dezvoltare economică.

Între ultimele două recensăminte, populația din Podișul Bîrladului a crescut cu 7,3%, dar în timp ce în mediul urban s-a înregistrat o creștere cu peste 90% (în special prin dezvoltarea municipiului Vaslui), în cel rural, deși sporul natural este ridicat (peste 20‰), populația a scăzut prin deplasarea spre orașele din regiune și mai ales din alte regiuni cu deficit de forță de muncă.

Populaţia rurală a scăzut mai puţin în zonele preorăşeneşti ale Vasluiului şi Bîrladului şi a sporit în centrele de polarizare mici (Negreşti, Bereşti, Tîrgu Bujor) şi mai ales în cele pe cale de a deveni oraşe (Răducăneni, Codăeşti, Podu Turcului ş.a.). În unele arii din partea central-vestică a Podişului Central Moldovenesc şi în sudul Dealurilor Fălciului natalitatea se menţine în jur de 30‰ (în arii mai mici ajungînd la 35‰), iar în vestul Colinelor Tutovei şi în estul Podişului Central Moldovenesc în jur de 20‰.

Podişul Bîrladului reprezintă o arie cu spor natural ridicat. Cea mai mare parte a acestui teritoriu are valori între 15 şi 25‰. În ultimul deceniu se manifestă însă tendinţa de diminuare a valorilor, dar se menţine mult peste media ţării şi chiar a întregii părţi de est a ţării.

Densitatea populaţiei rurale este în jur de 85 loc./km^2, sub media ţării şi mai mică decît a întregului Podiş al Moldovei. Dacă în anul 1912 cea mai mare parte a Podişului Bîrladului avea densitatea cuprinsă între 25 şi 75 loc./km^2, în prezent aceasta este de 50–100 loc./km^2 în ariile cu spor natural foarte ridicat (peste 25‰) şi mai mică în restul unităţii. O densitate mare (75–125 loc./km^2) se constată în lungul cuestelor Iaşului, Racovei şi Horincei (unde condiţiile de dezvoltare economică sînt complexe), la sud-vest de Bîrlad (în sudul Colinelor Tutovei şi în Valea Bîrladului, unde sînt podgorii şi culturi irigate) şi în lungul versantului stîng al văii Siretului, la contactul cu pădurea. În cea mai mare parte a Colinelor Tutovei, în Dealurile Fălciului, în mare parte a Podişului Covurluiului şi în lungul văii Prutului, la sud de Huşi, densitatea este de 50–75 loc./km^2, iar cea mai mică densitate se înregistrează în partea mijlocie a Depresiunii Elanului: 25–50 loc./km^2. Se constată o anumită neconcordanţă între sporul natural mare şi valorile densităţii ca urmare a plecărilor definitive. Se poate aprecia că Podişul Bîrladului constituie un rezervor de forţă de muncă, în care grupa populaţiei tinere este numeroasă. Balanţa mobilităţii prezintă un sold migrator negativ dintre cele mai mari din ţară. Plecările definitive cele mai intense (peste 30% din locuitorii cu loc de muncă în acest teritoriu) s-au produs mai ales din Colinele Tutovei, din sud-vestul Podişului Central Moldovenesc şi din sudul Dealurilor Fălciului, iar cu valori mai moderate din Depresiunea Elanului, din locurile cu agricultură mai dezvoltată din estul şi sud-estul Podişului Central Moldovenesc (cu vii şi livezi) şi de pe văile cu culturi legumicole. De asemenea, sînt mai moderate pe valea Bîrladului, unde căile de comunicaţii uşurează deplasările zilnice la Bîrlad, Vaslui şi spre localităţile în care se dezvoltă activităţi neagricole. Cea mai mare parte a celor plecaţi lucrează în industrie şi construcţii. Pendulările forţei de muncă din interiorul teritoriului sînt mai ales spre Vaslui şi Bîrlad şi numai o parte redusă spre Iaşi. Reţeaua de aşezări este puternic condiţionată de caracterele reliefului, iar fizionomia aşezărilor, tipurile de aşezări şi de gospodării reflectă procesul îndelungat de defrişare pentru terenuri necesare economiei agrare (P. Poghirc, D. Chiriac, 1974). Marea majoritate a aşezărilor sînt de vale. Astfel, în lungul văilor principale ale Prutului şi Bîrladului sînt aşezări de terasă. Tot în văi sînt aşezările de şes aluvial, aflate la contactul cu versanţii şi pe grinduri, dezavantajate de inundaţii şi excesul de umiditate. Altele se situează la obîrşiile văilor secundare, unde dispun de apă şi climat de adăpost. Foarte multe aşezări sînt pe versanţi lipsiţi de terase, unde au dificultăţi din cauza degradărilor de teren. Cele mai multe din această categorie se află în Colinele Tutovei. Aşezările situate pe platouri sînt mai puţine.

În Podişul Bîrladului predomină aşezările mici (sub 800 locuitori). Ele sînt foarte numeroase în Colinele Tutovei, unde majoritatea satelor au sub 500 de locuitori. Prezenţa aşezărilor mici este legată de modul de fragmentare a reliefului, de risipirea surselor de apă, de posibilităţile limitate de constituire a unor moşii săteşti mari, de roirea aşezărilor prin defrişare, de răspîndirea intensă a răzăşiei în trecut etc. În celelalte părţi ale Podişului Bîrladului aşezările mici alternează, diseminat, cu cele mijlocii (între 800 şi 1 500 de locuitori) şi mai puţin cu aşezările mari (peste 1 500 de locuitori). Acestea din urmă se găsesc în nord-estul teritoriului, în anumite locuri din lungul văii Prutului şi în Podişul Covurluiului.

Densitatea aşezărilor este mai mare decît în restul Podişului Moldovei, predominînd valorile de peste 6 aşezări la 100 km^2. În timp ce în unele locuri din Colinele Tutovei şi din partea centrală a Podişului Central

Moldovenesc se înregistrează peste 15 așezări la 100 km², în Depresiunea Elanului și în Podișul Covurlui numărul acestora este sub 6. Majoritatea așezărilor sînt de tip răsfirat. Vetrele dispun de teren pentru culturi de grădină în interiorul lor, de aceea sînt „inundate de verdeață".

Răsfirarea este tipică în lungul cuestelor; în Depresiunea Elanului manifestă tendința de adunare, iar în Colinele Tutovei sînt grupări de vetre și vetre polinucleare formate prin unirea unor vetre care inițial erau separate.

Marea majoritate a așezărilor au funcții economice dominant agricole și numai unele dintre ele sînt agricole-industriale (Podu Turcului, Nicorești, Ghidigeni, Murgeni, Răducăneni, Codăești ș.a.). În așezările mai importante, tîrgușoare sau centre de polarizare, sînt prezente și alte funcții: comerciale, meșteșugărești, industriale locale etc. (Puiești, Parincea, Murgeni, Răducăneni, Podu Turcului, Codăești ș. a.).

Predominante sînt așezările cu profil cerealier, dar la o parte a așezărilor din sudul Podișului Central Moldovenesc, din jumătatea nordică a Colinelor Tutovei și din Podișul Covurluiului, se adaugă culturile industriale și creșterea animalelor. În anumite areale din văile Prutului, Bîrladului și Siretului ca și în zonele preorășenești profilul este cerealier, legumicol și de creșterea animalelor. Așezările cerealiere, viticole și de creștere a animalelor se găsesc în nord-est (între Răducăneni și Huși), în sudul Colinelor Tutovei, în vestul și sudul Depresiunii Elanului și în estul Podișului Covurluiului. Cîteva așezări din nordul Colinelor Tutovei și sud-vestul Podișului Central Moldovenesc au profil cerealier, pomicol și de creștere a animalelor și tot puține sînt și cele pomiviticole și de creștere a animalelor (la nord de Răducăneni și în nordul Colinelor Tutovei).

Caracteristice sînt acele tîrgușoare cu funcții comerciale și meșteșugărești, formate la sfîrșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX pe proprietăți feudale, în teritoriile care nu intrau în ariile de influență directă a orașelor (Puiești, Podu Turcului, Murgeni, Codăești, Răducăneni, Plopana, Băcești, Pungești, Parincea, Colonești, Găiceana, Stănișești ș. a.). O parte a acestora sînt în prezent centre locale de polarizare care evoluează spre urbanizare, iar altele ca Negrești, Berești și Tîrgu Bujor au primit deja statutul de oraș dar dotările sînt modeste.

Proporția populației urbane este sub media țării și este mai mare (32,5%) în cadrul județului Vaslui, unde se află 4 din cele 6 orașe (Vaslui, Bîrlad, Huși și Negrești).

Cele două municipii, Bîrladul și Vasluiul, sînt situate pe axa principală rutieră și feroviară din valea Bîrladului care le avantajează. În nordul regiunii este numai Negreștiul, în est Hușul, iar în Colinele Tutovei orașele lipsesc. În sud-est, Berești și Tîrgu Bujor, foste tîrguri, la fel ca Negreștiul, au o însemnătate redusă. Rețeaua urbană este formată, așadar, de șase orașe, între care centrul tradițional mai important este Bîrladul, unde concentrarea urbană mai amplă este veche și s-a accentuat după al doilea război mondial. După 1968, investițiile au sprijinit mult Vasluiul, devenit reședință de județ și situat într-un loc cu condiții geografice naturale mai favorabile decît Bîrladul. Într-un viitor nu prea îndepărtat, Vasluiul va depăși Bîrladul, deși acesta din urmă se află la jumătatea distanței între cele două orașe mari, Iași și Galați, dar nu are o poziție centrală în cadrul actualului județ.

6.2.3.3. *Activitățile economice*

Economia industrială. Industria din această parte a Moldovei s-a dezvoltat tîrziu, a evoluat lent și posedă mai ales unități mici din ramurile alimentară și textilă. La această situație a contribuit răspîndirea largă în trecut a unei economii rurale închise, în special răzășească, în care marea majoritate a bunurilor necesare vieții erau produse în cadrul hotarelor sătești, în gospodăriile mici țărănești care nu ofereau cantități însemnate de materii prime pe piață. Marii proprietari dispuneau de surplusuri de produse agricole, dar aceste surplusuri erau în cea mai mare parte exportate, nefiind prelucrate industrial. Materiile prime de care dispune acest teritoriu sînt în cea mai mare parte agricole, în oarecare măsură forestiere și foarte puține de subsol. Resursele energetice aproape lipsesc, apa industrială și potabilă ridică probleme, rețeaua rutieră și feroviară, mai ales pe direcțiile vest—est, era absentă pe spații mari, iar cea existentă a apărut tîrziu. Teritoriul a dispus de resurse

mari de forţă de muncă umană, dar fără calificare.

Industria, care s-a dezvoltat în a doua jumătate a secolului XX, valorifică materiile prime specifice teritoriului, în principal agricole. Resursele naturale locale fiind limitate, s-a dezvoltat mai mult industria bazată pe tehnologia de vîrf a unor materii prime şi semifabricate, provenind din alte locuri din ţară şi din import. Producţia industrială a ajuns să reprezinte peste 33% din producţia globală totală. Structura industriei a devenit mai complexă cu următoarele ramuri : construcţia de maşini (34,8% din valoarea producţiei industriale), alimentară (17%), textilă (12,5%), confecţii (11,7%), exploatarea şi prelucrarea lemnului (3,8%), materiale de construcţii (5,3%), pielărie-blanărie (2,9%), chimică (5,2%), abrazive (3%) şi poligrafică (0,1%).

Cea mai mare unitate industrială în ramura constructoare de maşini este Întreprinderea de rulmenţi din Bîrlad, intrată în producţie din anul 1953 şi lărgită mult în 1974. Tot în Bîrlad este Întreprinderea de elemente pneumatice şi aparate de măsură şi control, care a intrat în producţie din 1974 şi fabrică echipament şi instalaţii pentru industriile metalurgică, chimică şi alimentară. În Vaslui există o întreprindere nouă de ventilatoare şi o fabrică de aparate de măsură şi control, specializată în termostate. La Huşi sînt fabricate piese de schimb pentru întreprinderi mari şi bunuri metalice de larg consum, la Negreşti şi în alte localităţi se repară utilaj agricol.

Industria alimentară este destul de diversificată şi are o răspîndire teritorială largă, cu unităţi de morărit la Bîrlad, Vaslui, Huşi, Murgeni, Tîrgu Bujor, Podu Turcului, Negreşti, Ţibăneşti, Costeşti, Băcani etc., de panificaţie la Bîrlad, Vaslui, Huşi, Murgeni, Răducăneni, Podu Turcului, Negreşti etc., de industria uleiului la Bîrlad şi Vaslui (aceasta din urmă prelucrează soia), de industrializarea cărnii la Vaslui, Huşi, Negreşti şi a laptelui la Bîrlad, Vaslui (cu secţie de lapte praf), Murgeni (brînzeturi), Huşi, Negreşti. Industria conservelor de legume şi fructe s-a dezvoltat la Huşi, Răducăneni, Bîrlad, iar vinificaţia se face în numeroase centre, ca Huşi (vinuri renumite), Vaslui (înnobilare de vinuri şi secţie de coniac), Nicoreşti, Tîrgu Bujor, Buneşti—Avereşti, Negreşti etc. La Ghidigeni există o fabrică de alcool, la Simila de oţet şi la Găiceana de amidon şi glucoză.

Industria textilă posedă unităţi la Vaslui (filaturi de bumbac, fabrică de fibre şi fire poliesterice, ţesătorie de bumbac şi topitorie de cînepă), Bîrlad (vată, filatură şi ţesătorie de vigonie), Huşi (ciorapi şi filatură de bumbac), Podu Turcului (ciorapi), Tîrgu Bujor, Bereşti (covoare), Murgeni şi Codăeşti, artizanat textil la Gohor, Tutova, Cozmeşti, Oţeleni. Industria confecţiilor se găseşte la Bîrlad, Vaslui, Huşi, Negreşti etc., iar industria pielăriei este reprezentată prin fabrica de încălţăminte şi mănuşi din Huşi şi unităţile de prelucrare a pieilor şi blănărie de la Bîrlad şi Negreşti.

Prelucrarea lemnului dispune de materia primă oferită de pădurile din Podişul Central Moldovenesc, Dealurile Fălciului, nordul Colinelor Tutovei care mai ocupă 17% din suprafaţa întregului podiş al Bîrladului. Prelucrarea lemnului este reprezentată prin întreprinderile de la Vaslui (mobilă, mobilier comercial, ambalaje), Huşi (butoaie, ambalaje, căruţe etc.), Bîrlad (mobilă), Negreşti, Podu Turcului, Murgeni, Tîrgu Bujor, Răchitoasa. Industria materialelor de construcţii are ca materii prime calcarele grezoase oolitice din nordul Podişului Central Moldovenesc (Repedea, Şcheia, Moţca etc.), argilele sarmaţiene, depozitele loessoide şi unele intercalaţii de prundişuri din terase, nisipuri, cinerite (în nord-vestul Colinelor Tutovei). La Vaslui se fabrică materiale izolatoare (cărămidă, dialit, carton asfaltat, vată minerală), ceramică brută, prefabricate din beton, la Bîrlad ceramică brută, teracotă, prefabricate din beton, la Huşi prefabricate din beton, la Ţibăneşti şi Dagîţa ceramică, la Tansa, Vinderei etc. este prezent olăritul.

Industria combustibililor are însemnătate modestă. Numai în sud-vestul Colinelor Tutovei (la est de Adjud) se găseşte gaz metan şi foarte puţin petrol. Gazul metan extras este dirijat la staţia de unificare a presiunii de la Adjudu Vechi.

Podişul Bîrladului are un potenţial hidroenergetic foarte limitat şi acumulările de apă de pe Vasluieţ, Racova, Tutova sînt fără valoare energetică. Energia electrică necesară provine din sistemul energetic naţional.

Industria din Podişul Bîrladului este grupată în special în oraşele Bîrlad, Vaslui şi Huşi, în care o mare parte a unităţilor depind de întreprinderi din alte oraşe. Celelalte unităţi sînt în oraşele mici (Negreşti, Tîrgu Bujor, Bereşti), în unele comune în curs de urbanizare şi în unele foste tîrguşoare (Codăeşti, Podu Turcului).

Economia agrară. Agricultura, ocupaţie foarte veche, s-a dezvoltat în decursul timpului pe un teritoriu care a fost acoperit, în cea mai mare parte, de codri. Procesul de defrişare pentru culturi agricole, fineţe şi păşuni a fost îndelungat şi s-a desfăşurat pînă tîrziu.

Această acţiune a fost favorizată de răzăşie, de faptul că cea mai mare parte a pădurilor erau stăpînite în devălmăşie. Defrişările efectuate pe relieful fragmentat, în special pe versanţi, au dus la extinderea degradărilor de teren, cu deosebire în nordul Colinelor Tutovei. Ele au contribuit esenţial şi la accentuarea inundaţiilor, mai ales în văile principale, şi au dus la dispariţia unor sate, la mutări de vetre şi la limitarea suprafeţelor arabile. Cele mai bune terenuri pentru culturi sînt pe terasele rîurilor, dar acestea nu ocupă suprafeţe mari. Versanţii degradaţi şi şesurile aluviale impun lucrări de ameliorare pentru folosirea lor în condiţii bune. O mare parte a teritoriului este format din versanţi cu condiţii mai puţin prielnice culturilor. În multe locuri au fost folosiţi abuziv pentru păşunat. La creşterea suprafeţelor degradate a contribuit mult şi vechiul sistem de tip răzăşesc de lotizare a teritoriului, transversal pe văi, de pe culmea dealului pînă la pîrîu. Nu întîmplător a fost înfiinţată aici renumita staţiune de cercetări de la Perieni. Au fost efectuate lucrări de terasare a versanţilor şi combatere a eroziunii în bazinele rîurilor Racova, Zeletin, Berheci, Chineja etc. dar sînt încă mulţi versanţi în care degradările sînt foarte avansate (la Soleşti, Popeni, Plopana etc.) şi necesită investiţii mari pentru recuperarea lor. Au fost executate şi lucrări hidroameliorative pentru înlăturarea excesului de umiditate din şesurile Bîrladului şi Prutului, cum sînt desecările din sectorul Albiţa—Fălciu (20 000 ha), din sectorul de veche confluenţă Jijia—Prut, îndiguirile de pe Bîrlad sau sistemul de irigaţii Stănileşti—Fălciu. Construirea de bazine de retenţie a apei (Soleşti, Puşcaşi, Pogana etc.) contribuie la reducerea inundaţiilor.

Terenurile arabile deţin 56,2% din suprafaţa totală, dar calitatea arabilului este în parte mediocră, mai ales pe versanţi. Păşunile ocupă 11% din teritoriu, fineţele 1%, viile 3,4%, livezile 1,2%. Suprafaţa amenajată pentru irigat este de 4,9% din arabil. Păşunile şi fineţele sînt răspîndite în şesurile văilor principale şi pe unii versanţi inapţi pentru culturi. Ele au ocupat suprafeţe mari în Depresiunea Elanului dar în decursul timpului au fost transformate în terenuri arabile. Viile şi livezile sînt în extindere, la vechile podgorii adăugîndu-se noi suprafeţe aflate pe versanţi, unde pe locul unor păşuni şi terenuri arabile sărăcăcioase au fost construite terase. S-a urmărit trecerea unor terenuri în categorii superioare de folosinţă, atît pe versanţi, cît şi în şesuri.

Terenul arabil este folosit, cu precădere, pentru cultivarea cerealelor, care găsesc condiţii bune de cultură în Depresiunea Elanului, pe terasele şi în şesurile neinundabile ale Prutului şi Bîrladului şi pe interfluvii cu pante mici. Porumbul se află, tradiţional, pe primul loc între culturi şi predomină în lungul văilor Prutului şi Bîrladului mijlociu, în nordul Podişului Covurlui, în zonele preorăşeneşti. În locul soiurilor tradiţionale se cultivă porumbul hibrid, care dă producţii mai mari la hectar.

Grîul se cultivă mai ales în depresiunile Elanului, Huşului, Vasluiului, în estul Podişului Central Moldovenesc, în interiorul Colinelor Tutovei, iar celelalte cereale (orzul în valea Bîrladului, ovăzul în văile Bîrladului şi Prutului, secara în Podişul Central Moldovenesc şi nordul Colinelor Tutovei) ocupă suprafeţe mult mai mici.

Plantele tehnice completează profilul agricol al teritoriului şi sprijină dezvoltarea industriei prelucrătoare. Un loc important îl ocupă plantele uleioase: floarea-soarelui în Depresiunea Elanului, în sudul Colinelor Tutovei şi în valea Bîrladului inferior; soia, în regiunea Vasluiului; inul pentru ulei, în Dealurile Fălciului şi bazinul superior al Bîrladului. Plantele textile sînt reprezentate prin cînepă care se cultivă în bazinul superior al Bîrladului, legată de vechea topitorie de la Vaslui. Sfecla de zahăr, răspîndită în funcţie de posibilităţile de transport la fabricile de zahăr de la Roman şi Sascut se cultivă în vestul şi sudul Colinelor Tutovei spre valea Siretului, în bazinul superior al Bîrladului şi pe valea Bîrladului.

Cartofii ocupă suprafeţe mici în zona preorăşenească dinspre Roman şi în vestul Podişului Central Moldovenesc. Tutunul are condiţii foarte bune de cultură pe solurile nisipoase şi este extins în jumătatea estică a Colinelor Tutovei şi în aproape toate comunele dintre Bîrlad şi Prut, cu excepţia

67 — c. 674

nordului Podișului Central Moldovei și a Depresiunii Elanului. Plantele de nutreț se cultivă în Podișul Central Moldovenesc, în Dealurile Fălciului, Colinele Tutovei ș.a.

Legumicultura se practică în lungul văilor Prutului (Grozești, Răducăneni, Costuleni și la est de Huși), Bîrladului, ale unora dintre afluenți și în zonele preorășenești.

Viticultura găsește condiții foarte bune pe o parte însemnată a teritoriului. La podgoriile vechi renumite (Nicorești, Huși, Răducăneni ș.a.) s-au adăugat altele noi (Dealurile Bujorului, Berești, Podu Turcului, Duda-Epureni etc.) și au fost extinse viile nobile în locul hibrizilor. Pomicultura are și ea condiții bune de dezvoltare cu predominarea prunului, mărului, cireșului și vișinului. Livezi importante se găsesc în regiunile Comarna—Tomești (pentru cireș, vișin și măr) și Răducăneni—Moșna (cireș, vișin și gutui), în bazinul superior al Bîrladului (la Țibănești, Tansa, Dagîța), în Colinele Tutovei (la Voinești, Puiești, Perieni ș.a.) și la contactul dintre Depresiunea Elanului și Dealurile Fălciului (Viișoara, Roșiești, Șuletea și Epureni).

Creșterea animalelor se sprijină pe suprafețele mari cu pășuni și culturile furajere. Fînețele și pășunile sînt prezente cu precădere în lunci și pe versanții afectați de procese intense de degradare, dar calitatea pășunilor de pe versanți este redusă, sprijinind mai ales creșterea extensivă a oilor. Pentru creșterea animalelor în sistem industrial au fost înființate fabrici de nutrețuri concentrate (la Fălciu, Bîrlad ș. a.) și ferme specializate : pentru porcine la Fălciu, pentru îngrășarea berbecilor la Rîșești și Vetrișoaia, pentru bovine la Huși și Costești etc. Pe ansamblul Podișului Bîrladului precumpănește creșterea oilor, dezvoltată mai ales în Depresiunea Elanului, în Dealurile Fălciului, în Colinele Tutovei, în estul și sud-estul Podișului Central Moldovenesc. Rasele răspîndite sînt : țurcana, în nord, țigaia și merinos, în est și sud. Acest sector de activitate prezintă în cea mai mare parte un caracter tradițional extensiv. Abia în ultimii ani s-au organizat unități specializate în cadrul întreprinderilor agricole de stat.

Creșterea bovinelor este în dezvoltare, dar se menține cu un număr de animale la 100 de ha teren agricol sub media pe țară și a Podișului Moldovei. De asemenea, porcinele, cu unele excepții, sînt în număr mic la 100 ha teren arabil. Creșterea păsărilor a cunoscut în ultimii 10 ani o curbă ascendentă, după ce a căpătat un caracter industrial. O altă ocupație, pescuitul, fără a fi o îndeletnicire caracteristică în Podișul Bîrladului, prezintă un interes local și este practicat, în special, în Prut și în bălțile din lungul lui : Lacul Grosu, Balta Mare, Lacul Hîrșești, Lacul Cîrja etc.

Pînă la sfîrșitul epocii feudale, peisajul Podișului Moldovei a fost supus — aproape exclusiv — acțiunilor din domeniul agropastoral. Apariția elementelor de industrializare, cu precădere în epoca capitalistă, au dat o tentă nouă peisajului. Totuși, din cauza tehnicii de exploatare a potențialului natural puțin avansată, a lipsei de căi și mijloace de comunicații lesnicioase, Podișul Bîrladului și-a păstrat gradul accentuat de ruralism pînă la mijlocul secolului XX, cînd a început să se schimbe vizibil peisajul regiunii.

Prin cumularea acțiunilor antropice, peisajul natural reprezintă aici între 8% și 20%, cea mai mare parte aparținînd peisajului derivat : echilibrat și culturalizat în mare măsură și, local, chiar degradat (I. Stănescu, 1974). Ariile degradate, cu optim ecologic-economic redus (determinate de eroziuni și alunecări accelerate de unele acțiuni antropice) sînt foarte frecvente pe versanții din bazinul superior al Bîrladului și din Colinele Tutovei și mai reduse în Podișul Covurluiului. Șesurile Bîrladului și ale unor afluenți (Racova, Vaslui, Lohan, Tutova, Berheci), precum și al Elanului încă mai suferă de pe urma inundațiilor și înmlăștinirilor determinate de panta redusă și de caracterul torențial al scurgerii. Se depun eforturi pentru stăvilirea proceselor de degradare a versanților, de scoatere de sub inundații a luncilor și de organizare a teritoriului în funcție de necesitățile economice actuale.

Particularitățile fizice care formează suportul celorlalte componente ale peisajului au dus la diferențierea în cuprinsul Podișului Bîrladului a unor subunități cu trăsături geografice proprii. Se disting astfel : Podișul Central Moldovenesc, Colinele Tutovei, Dealurile Fălciului și Depresiunea Elanului, Podișul Covurluiului și Culoarul Bîrladului (fig. 180).

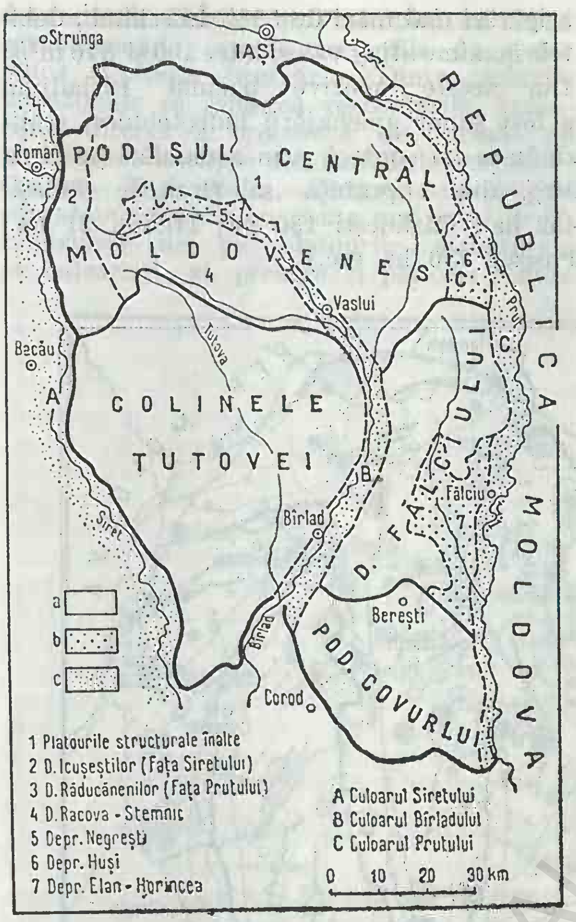

Fig. 180. Subunităţile Podişului Bîrladului. *a*, Dealuri, coline ; *b*, depresiuni ; *c*, culoare depresionare.

6.2.3.4. *Podişul Central Moldovenesc*

Ocupînd partea de nord a Podişului Bîrladului, Podişul Central Moldovenesc — numit Podişul sarmatic de M. David (1922) sau Podişul Bîrladului superior de V. Mihăilescu (1932)—, este cuprins între Coasta Iaşului, la nord şi aliniamentul format de Valea Morii (afluent al Siretului), Coasta Racovei, valea Bîrladului (între confluenţa Racova-Bîrlad şi localitatea Crasna), coasta Lohanului, continuată prin nordul Dealului Dobrina (370 m) şi versantul nordic al văii subsecvente a Draslovăţului, la sud. Între valea Siretului şi localitatea Crasna intră în contact cu Colinele Tutovei, iar între Crasna şi valea Prutului cu Dealurile Fălciului. Structural corespunde cu partea sudică a Platformei Moldoveneşti, cu constituţie omogenă şi mobilitate tectonică redusă, ceea ce a condiţionat dispunerea monoclinală a sedimentelor de cuvertură. Formaţiunile în care este sculptat relieful aparţin, aproape în totalitate, sarmaţianului cu extensiune mare a depozitelor basarabiene (argile, marne şi nisipuri în care se intercalează orizonturi de calcare oolitice cu grosimi de 3—5 m), peste care urmează un pachet de 130—150 m de argile, argile nisipoase şi nisipuri cu intercalaţii şi concreţiuni gresoase care aparţin faciesului deltaic al sarmaţianului superior. Meoţianul apare insular numai pe cele mai înalte culmi (Dealu, Coropceni).

Trăsăturile structurale ale reliefului sînt asemănătoare cu ale Podişului Sucevei prin punerea în evidenţă a orizonturilor mai dure grezo-calcaroase, ambele unităţi fiind reprezentate prin „podişuri-structurale" (C. Martiniuc, 1960) (fig. 181).

Cauzele tectonice la formarea reliefului susţinute în trecut (M. David, 1941) au fost infirmate de studiile mai recente (P. Jeanrenaud, 1971). Micile deranjamente surprinse în structura sa actuală sînt de natură sedimentologică primară sau morfodinamică secundară (microcute, microfalii), care n-au nici un rol în morfologia podişului.

Atacat puternic dinspre sud de o reţea hidrografică activă, relieful este alcătuit dintr-un ansamblu de platouri larg bombate, dispuse în semicerc spre periferia nordică, cu înălţimi ce depăşesc 400 m (Dealul Cetatea 467 m ; Dealul Tansa 466 m ; Dealul Bourului 455 m) şi care coboară spre valea Bîrladului pînă la 100 m. Energia maximă a reliefului depăşeşte 350 m iar cea medie oscilează între 150 şi 200 m.

Relieful dominant este cel de platouri structurale (Buneşti — Avereşti, Tansa, Ipatele, Boroseşti, Slobozia, Budu Cantemir, Dobrovăţ, Schitu Duca), mărginite de cueste. Diferenţierea altitudinală a platourilor a sugerat ideea interpretării lor ca platforme de eroziune, rezultate ale unei evoluţii policiclice (Natalia Şenchea, 1941). Studiile mai noi au pus în evidenţă continuitatea de sedimentare mio-pliocenă şi evoluţia geomorfologică normală, determinată de activitatea selectivă a factorilor denudaţionali şi de dezvoltarea bazinelor hidrografice (V. Băcăuanu şi colab., 1980) (fig. 181). Cuestele şi versanţii culmilor secundare sînt dominate de procese geomorfologice active, reprezentate

de alunecări în diverse stadii de evoluţie, de eroziune torenţială şi spălări areolare. În lungul Bîrladului superior şi al afluenţilor principali au fost identificate un număr de 4—7 terase, care ajung pînă la 100—120 m altitudine relativă. Albiile majore ale Bîrladului, Racovei, Crasnei, Vasluiului, aflate în plin proces de agradare, sînt parazitate, la contactul cu versanţii, de gla-

asigurări mai mari de 55%. În schimb, debitele maxime ating valori între 100 şi 370 m^3/s. Din aceste motive bazinul Bîrladului a fost supus amenajării hidrotehnice, realizîndu-se un control prin acumulări pe circa 30% din suprafaţa sa (lacurile Soleşti 452 ha; Căzăneşti 180 ha; Trohan 21 ha; Puşcaşi 230 ha etc.).

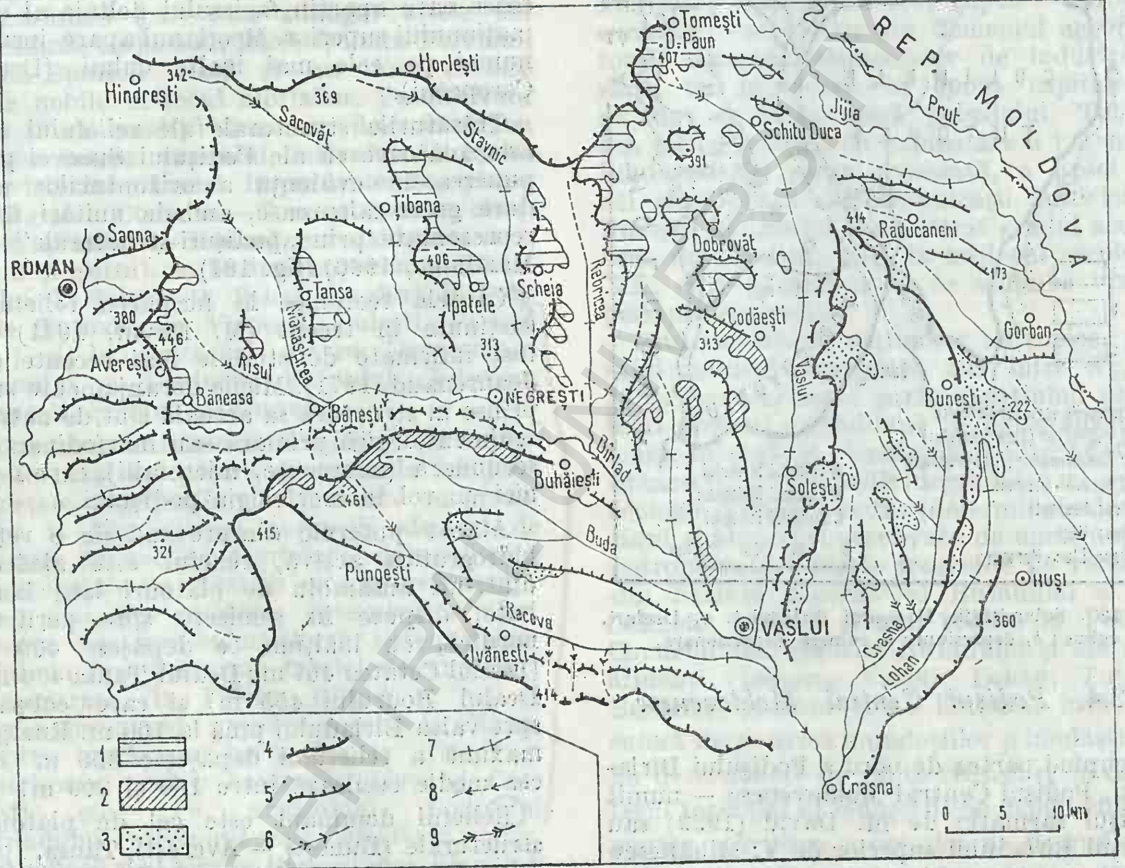

Fig. 181. Relieful structural din Podişul Central Moldovenesc. 1, Suprafeţe structurale pe calcare oolitice basarabiene; 2, suprafeţe structurale pe gresii kersoniene; 3, suprafeţe structurale pe gresii cineritice meoţiene; 4, cueste principale; 5, cueste secundare; 6, văi consecvente; 7, văi subsecvente; 8, văi obsecvente; 9, văi resecvente.

cisuri coluvio-proluviale sau conuri de dejecţie izolate, adesea ocupate de aşezări.

Condiţiile climatice cu precipitaţii de 500—600 mm şi aria redusă a formelor de acumulare, care constituie principalele rezervoare de ape subterane, fac ca rîurile să aibă un regim de scurgere de tip torenţial. Cu excepţia Lohanului, toate celelalte rîuri au debite medii lunare minime de vară nule pentru

Aspectul de mozaic biopedologic este o consecinţă a poziţiei sale de tranziţie între nordul şi sudul Moldovei şi a diversităţii morfologice şi litologice. Astfel, pe solurile brune luvice şi luvisolurile albice, la înălţimi de peste 400 m domină fagul. La altitudini mai joase, pe soluri cenuşii în asociere cu solurile brune luvice, se dezvoltă gorunul la care se mai adaugă (în regimurile de silvostepă din

depresiunile Huşilor şi Vasluiului cu soluri cernoziomoide) specii termofile de stejar pufos şi stejar brumăriu. Dintre solurile intrazonale se remarcă regosolurile, consecinţă directă a proceselor de versant de pe cuestele abrupte ale Bîrladului superior, Crasnei, Vasluieţului, Moşnei sau de pe suprafeţele arabile cu pante mai mari de 2°, rendzinele de pe platourile structurale cu calcare la zi, precum şi peticele reduse de sărături şi lăcovişti din luncile rîurilor principale.

(Densitatea populaţiei variază între 50 şi 70 loc./km². Deşi natalitatea atinge valori mari (35‰ în comunele Mironeasa şi Ţibana), datorită bilanţului migratoriu negativ (−0,5‰ în sud-vest), creşterea populaţiei este foarte lentă.

Cele mai numeroase localităţi s-au dezvoltat în lungul văilor principale, în jurul bazinelor de recepţie mici şi în apropierea pădurii. Platourile sînt foarte puţin populate. Satele sînt de dimensiuni mici şi mijlocii (500–1 500 loc.) şi de tip răsfirat sau adunat (fig. 182). Multe din aşezările de aici sînt relativ noi, formate prin „roire" în ariile eliberate de păduri sau prin migrarea spre axele principale de circulaţie (Lunca Rateş, Rebricea). Funcţia predominantă a aşezărilor este cea agricolă. Printre localităţile de acest tip se găsesc diseminate aşezări agricole şi industriale (morărit — Tăcuta, exploatarea lemnului — Mironeasa, Dobrovăţ, Răducăneni, Codăeşti) etc.), unele cu tendinţe de urbanizare.

Avîndu-se în vedere particularităţile peisajului geografic, pe cuprinsul Podişului Central Moldovenesc se disting următoarele subunităţi: Platourile structurale înalte, Dealurile Racova–Stemnic, Dealurile Icuşeştilor, Dealurile Comarna–Răducăneni, Depresiunea Negreşti şi Depresiunea Huşi.

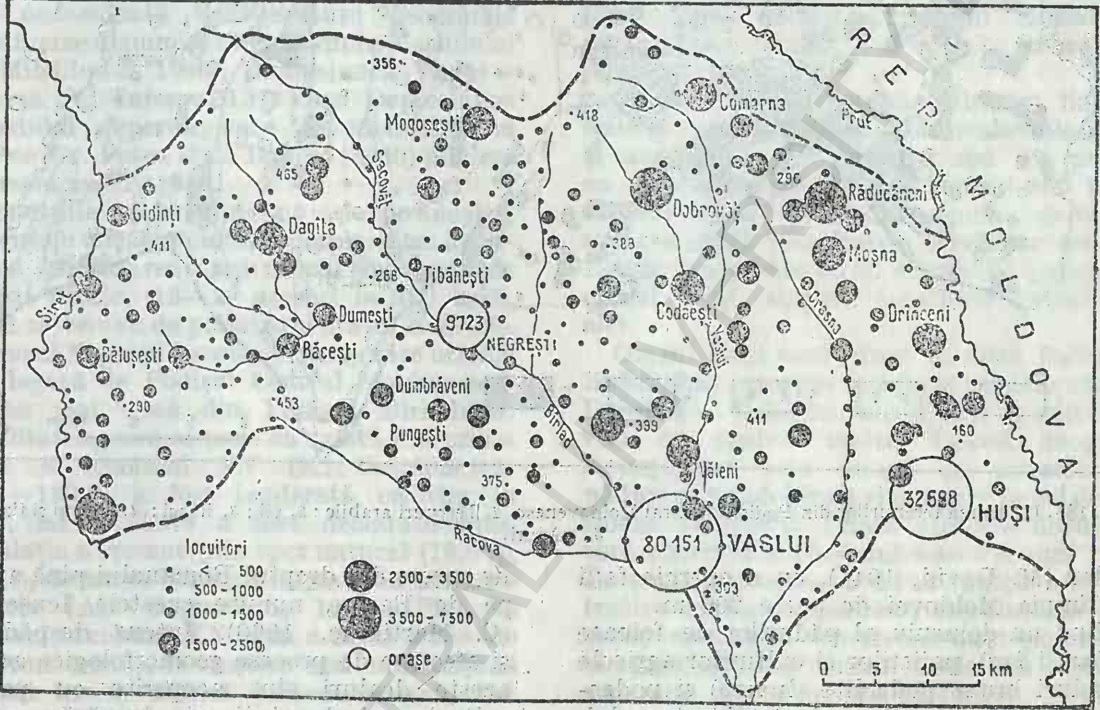

Fig. 182. Repartiţia şi mărimea aşezărilor din Podişul Central Moldovenesc.

Platourile structurale înalte sînt alcătuite din două ansambluri de înălţimi structurale: Tansa–Repedea şi Dolheşti–Buneşti cu peisaj asemănător, dar despărţite de valea largă a Vasluiului. Primele se întind la vest de această vale, ocupînd latura nordică a Podişului Central Moldovenesc, iar următoarele sînt reprezentate de înălţimile cele mai mari din bazinul Crasnei. Ele corespund orizontului de calcare oolitice şi gresii sarmatice, ori al celor de cinerite andezitice. Sînt mărginite de cueste şi versanţi abrupţi, cu procese geomorfologice active. Între acestea cea mai mare dezvoltare o are Coasta

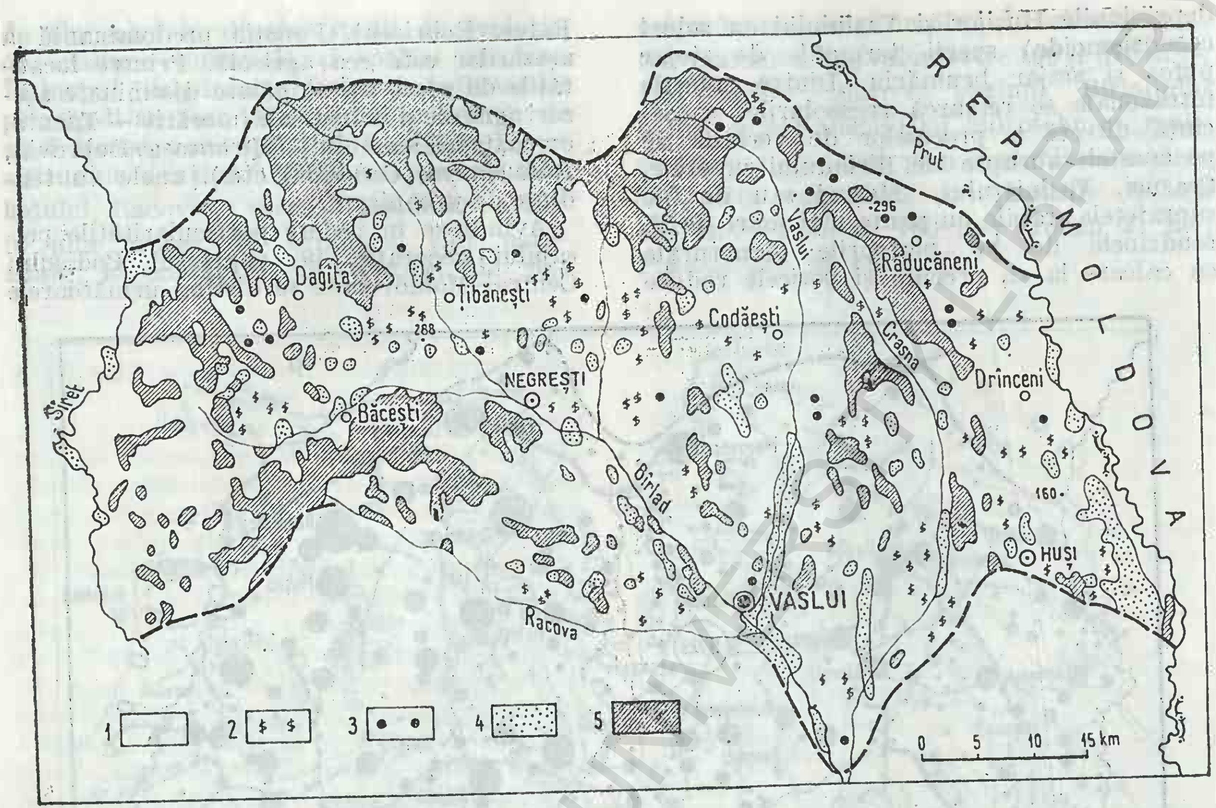

Fig. 183. Utilizarea terenurilor din Podișul Central Moldovenesc. *1*, Terenuri arabile ; *2*, vii ; *3*, livezi ; *4*, pășuni și fînețe ; *5*, păduri.

Iașilor (M. David, 1941), cu o energie față de Cîmpia Moldovei de peste 200 m.

Fiind un domeniu al pădurilor de foioase (stejar și fag), pajiștilor și culturilor agricole pe soluri brune podzolite (luvice) și podzoluri argiloiluviale (luvisoluri albice) — slab productive — și avînd un potențial hidric deficitar, așezările omenești (în totalitate rurale) sînt ceva mai rare (circa 7 așezări la 100 km²). Optimizarea condițiilor naturale menționate impun investiții importante (fig. 183).

Dealurile Racova—Stemnic alcătuiesc un complex deluros flancat de cuestele Bîrladului superior și ale Racovei. În nord-vest cu aspect de mici platouri structurale pe gresii kersoniene, cu altitudini ce depășesc 400 m, devin din ce în ce mai joase în sud-est, unde capătă aspect de coline. Din punct de vedere uman și economic, această subunitate se aseamănă cu prima.

Dealurile Icușeștilor, numite și „*Fața Siretului*", sînt alcătuite din cîteva culmi asimetrice detașate din partea înaltă a podișului, cu orientare est—vest. Afluenții subsecvenți de pe stînga Siretului creează o succesiune de cueste din dreptul Romanului pînă aproape de Bacău, numite cuestele Icușeștilor (C. Martiniuc, 1960). Intens despădurite și afectate de procese geomorfologice active, aceste dealuri sînt acoperite cu pajiști, culturi agricole și livezi. Așezările rurale, dezvoltate pe văi și la contactul cu șesul Siretului, se află în zona de influență a orașului Roman.

Dealurile Comarna — Răducăneni, numite și „*Fața Prutului*", sînt o replică spre est a dealurilor Icușeștilor. Succesiunea culmilor ce coboară spre șesul Prutului este despărțită de văile subsecvente Goruni, Comarna, Covasna, Cozia, Bohotin și Moșna. Bazinele Bohotinului și Moșnei au aspect de mici depresiuni, cu un climat de adăpostire în care se dezvoltă foarte bine vița de vie și pomi fructiferi (gutuile de Moșna, busuioaca de Bohotin). Rețeaua de așezări de pe cuprinsul acestor dealuri polarizează spre un centru local — comuna Răducăneni — cu funcție agroindustrială în plină dezvoltare.

Depresiunea Negrești corespunde cu valea subsecventă a Bîrladului superior care se lărgește asimetric, între Oniceni și Buhăiești,

extinzîndu-se mult pe partea stîngă a rîului. Această lărgire este accentuată şi de altitudinea joasă (sub 200 m) a interfluviilor substructurale separate de văile largi ale Sacovăţului, Stemnicului, Rebricei ş.a., care coboară dinspre platourile structurale din nord spre a imprima acestui teritoriu un pronunţat caracter depresionar.

În limitele menţionate, extinsă pînă la sud de Vaslui sau redusă numai la aria de confluenţă de la Vaslui, această depresiune este consemnată în literatura geografică sub diverse denumiri : Depresiunea Vasluiului (V. Mihăilescu, 1966), Depresiunea Vaslui — Racova (V. Tufescu, 1974) sau Depresiunea Bîrladului superior, care se identifică cu ceea ce Gr. Posea şi L. Badea (1980) numesc Depresiunea Negreşti.

Condiţiile morfoclimatice şi pedologice, favorabile unei agriculturi complexe, au determinat dezvoltarea unui număr însemnat de aşezări rurale (15—19 aşezări la 100 km²), avînd ca centru de polarizare oraşul Negreşti.

Oraşul **Negreşti** este singura aşezare urbană mai legată de Podişul Central Moldovenesc şi cea mai mică din Podişul Bîrladului. Localitatea, care se pare că există din prima parte a secolului XV (M. Costăchescu, 1931—1932), a fost legiferată ca tîrg în 1845, iar în 1968 a fost declarată oraş. Populaţia a crescut prin spor natural (19,8‰ anual), deoarece bilanţul migratoriu a rămas negativ (Al. Ungureanu, 1980). Pînă la mijlocul secolului XX abia a atins 2 188 de locuitori (1948). O creştere mai substanţială a avut loc în ultimii treizeci de ani, cînd au luat fiinţă cîteva unităţi industriale ; de prelucrarea cărnii, a laptelui, de vinificaţie, morărit şi panificaţie, reparaţii de utilaj agricol, textile şi confecţii, de prelucrarea lemnului, care au redus caracterul negativ al bilanţului migratoriu. Ca urmare, în 1992 oraşul Negreşti a ajuns la 9 723 de locuitori.

Depresiunea Huşi, situată în sud-estul Podişului Central Moldovenesc, reprezintă o subunitate geografică bine delimitată a cărei origine sculpturală este datorată rîurilor Draslovăţ, Huşi, Recea, Gura Văii. Această depresiune este mărginită la vest de culmea Lohanului, la nord de cuesta Pietrăriei, la sud de cuesta Draslovăţului ; la est se deschide larg spre lunca Prutului (I. Gugiuman, 1959). Alături de complexul de culmi sculpturale din interior, cu înălţimi de 180 — 250 m, apar şi unele platouri structurale suprapuse orizonturilor de gresii calcaroase, de vîrstă basarabiană (Dealul Ghermăneşti 215 m), iar în lungul Prutului şi al unor afluenţi se disting terasele de 5 — 11 m, 18 — 32 m, 57 — 58 m, 100 — 105 m şi 134 — 140 m (I. Gugiuman, 1959), echivalate de V. Băcăuanu (1980) cu terasele de 10—15 m, 20—30 m, 60 m, 90—100 m, 140 — 150 m, depistate în alte sectoare ale acestui rîu şi care sînt bogate în ape freatice de bună calitate. Acumulări de ape subterane se găsesc şi în depozitele sarmaţiene care, datorită gradului ridicat de mineralizare (brom, iod ş. a.), au valoare terapeutică.

Climatul de silvostepă, calitatea bună a solurilor (cernoziomuri, soluri aluviale ş. a.) şi apropierea surselor de apă au permis ca Depresiunea Huşi să devină un bazin vitipomicol şi legumicol însemnat, cu numeroase aşezări (densitatea aşezărilor este de 12/100 km²), care au ca centru de polarizare oraşul Huşi, singura localitate urbană de aici.

Oraşul **Huşi** este situat în estul Podişului Bîrladului, oarecum izolat, la poalele cuestei Dobrina — Voloşeni, înconjurat la sud şi la vest de dealuri înalte. Cadrul geografic înconjurător este destul de pitoresc, cu păduri pe relieful înalt şi podgorii pe cel depresionar adăpostit. Prima atestare documentară păstrată a Huşiului este din anul 1487. În secolele trecute a avut funcţii administrative (curte domnească, reşedinţă de ocol şi de episcopie), comercial-meşteşugărească şi agricolă, fiind centrul uneia din cele mai renumite podgorii ale Moldovei. Evoluţia sa teritorială s-a realizat prin înglobare treptată a unor sate vecine (Broşteni, Plopeni, Cotroceni, Rîşeşti şi Corni), astăzi cartiere ale oraşului. Poziţia relativ izolată, concurenţa unor tîrguşoare noi, înfiinţate în secolul XIX (Răducăneni, Drînceni, Hoceni şi Urdeşti), precum şi a celeilalte reşedinţe de ţinut (Fălciu) au frînat dezvoltarea economico-urbană a Huşiului, păstrîndu-şi funcţia dominant agricolă pînă în zilele noastre.

Populaţia oraşului Huşi a avut o creştere relativ lentă, bazată mai mult pe sporul natural (4 975 de locuitori în 1832, 12 115 în 1845, 15 866 în 1899, 17 519 în 1930, 18 055 în 1956). Ritmul de creştere s-a accelerat în ultimii ani (22 895 de locuitori în 1977, 32 688 în 1992), ca urmare a procesului de industrializare. Odată cu aceasta s-a schimbat şi structura profesională, popu-

laţia care activează în industrie şi construcţii precumpănind.

Industria oraşului Huşi este reprezentată de unităţi ale industriei alimentare (morărit, vinificaţie, prelucrarea laptelui, legumelor şi cărnii), industriei uşoare (încălţăminte şi mănuşi, tricotaje, filatură de bumbac), industriei de prelucrare a metalelor (piese de schimb, obiecte metalice de larg consum), industriei materialelor de construcţii (prefabricate din beton) şi ale industriei de prelucrare a lemnului (mobilă de bucătărie, ambalaje, căruţe, binale etc.).

Oraşul Huşi deţine şi o gamă largă de servicii care contribuie în mod substanţial la dezvoltarea economică, socială şi culturală a localităţilor din Depresinea Huşi şi chiar din Cîmpia Fălciului. La dezvoltarea economică a oraşului a contribuit şi modernizarea şoselei de tranzit internaţional Bucureşti—Chişinău—Kiev.

6.2.3.5. *Colinele Tutovei*

Numele de Colinele Tutovei este legat, pe de o parte, de vechea împărţire teritorial-administrativă a Moldovei feudale, cînd o mare parte a acestui teritoriu aparţinea ţinutului Tutova (numit astfel după pîrîul Tutova), iar pe de altă parte, de aspectul caracteristic al reliefului, cu interfluvii înguste, prelungi, paralele, monoclinale, foarte asemănătoare între ele şi cu versanţi abrupţi, cărora li s-a spus de geografi coline, deşi termenul de colină este folosit rar de localnici. Ei utilizează foarte frecvent pe cea de „zare" sau „pe zare", prin care înţeleg partea superioară, înaltă, cu aspect de platou îngust, al unei coline (P. Poghirc, 1972). Numele de Colinele Tutovei a fost folosit pentru prima oară de geograful Mihai David iar limitele lor au fost precizate mult mai tîrziu.

Colinele Tutovei se desfăşoară între văile Siretului, în vest, Bîrladului, în est, Coasta Racovei şi valea Morii în nord şi Cîmpia Tecuciului, în sud (I. Hârjoabă, 1968), pe o suprafaţă de 3 751 km², în care sînt răspîndite 402 aşezări rurale (cu aproximativ 250 000 de locuitori). Nu posedă oraşe în interior, ci doar tîrguşoare ca centre de polarizare, unele susceptibile de a deveni cu timpul oraşe (de exemplu, Podu Turcului, Puieşti ş.a.).

Este o unitate construită pe un fundament ce aparţine flancului sudic al Platformei Moldoveneşti şi părţii de nord-vest a Depresiunii Bîrladului, puternic compartimentat şi faliat. Cuvertura sedimentară (sarmaţiană şi pliocenă) groasă şi uniformă dă unitate teritoriului. Kersonianul este în facies marin, argilo-nisipos în nord-est şi deltaic, dominant nisipos (cu intercalaţii de gresii şi argile), în nord şi nord-vest, iar meoţianul (cu grosimi de peste 300 m) este format dintr-un complex de nisipuri, nisipuri argiloase, argile şi marne—care începe la bază cu un orizont de cinerite andezitice (groase pînă la 20 m în est şi 80 m spre Siret). În sudul colinelor, peste meoţian, sînt depozite nisipoase ponţiene şi daciene, iar pe culmi sînt prundişuri roşietice villafranchiene acoperite de luturi loessoide. Resursele subsolului sînt foarte limitate.

Pot fi amintite rezervele modeste de gaze naturale şi petrol din sud (Găiceana—Glăvăneşti), intercalaţiile de pietrişuri şi nisipuri de construcţii, argilele şi luturile loessoide pentru cărămizi şi olărie. Ceramica ţărănească se obţine la Tarniţa, Poiana lui Alexa (ceramică roşie) şi Ezerel (ceramică neagră).

În nord, pe circa 60 km, se desfăşoară pe direcţia vest—est Culmea Racovei de peste 400 m, din care izvorăsc cîţiva din afluenţii consecvenţi ai Bîrladului ce separă colinele orientate, în linii mari, nord—sud. În vest, între afluenţii Siretului şi ai Berheciului este Culmea Arinoasei orientată tot nord—sud, lungă de circa 90 km. În nord-vest între acestea şi interfluviul Răcătău—Siret este mica Depresiune Parincea. Culmile Racovii şi Arinoasei (cunoscute cu numele de „obcini ale obîrşiilor") despart obîrşiile văilor şi din ele se desprind, dominant spre sud, colinele. La est de valea Berheciului sînt coline orientate, în linii mari, nord—sud, din ce în ce mai scurte spre est, începînd cu cea dintre Berheci şi Zeletin (care are aproximativ 70 km) şi în nordul căreia este Dealul Doroşanu de 564 m (cea mai înaltă din coline). Colinele de la est de valea Tutovei au o asimetrie mai evidentă. În extremitatea sudică Colinele Tutovei se termină prin platoul Poiana Nicoreşti, coborît la sub 100 m altitudine absolută. Deşi sînt diferenţe mari între fragmentarea şi energia reliefului din nord (comparabile cu cele din Subcarpaţi) şi din sud (unde valorile se reduc la mai mult de jumătate), formele de relief îşi menţin, totuşi, acelaşi aspect. În aceeaşi măsură procesele de versant îşi reduc frecvenţa şi intensitatea. Chiar dacă nu se materia-

lizează o anume limită, se poate vorbi de colinele *înalte* din nord și nord-vest și de cele *joase* din sud și sud-est. Trecerea de la o subunitate la alta se face aproximativ în lungul unei linii care unește, pe direcția sud-vest — nord-est, înălțimile în jur de 350 m ale culmilor. Chiar trecerea de la Colinele Tutovei la unitățile vecine se face prin fîșii de interferență, în care aspectele geografice fizice și umane sînt comune. Relieful de cuestă din coline (cum sînt cuesta Racovei de la limita nordică sau cuestele din nord-vest, vest și nord-est — cuestele Lipovățului) nu are răspîndirea cunoscută în cea mai mare parte din Podișul Moldovei. Spre obîrșiile Tutovei și Lipovei, prin orientarea culmilor, prin prezența unor forme structurale și a unor amfiteatre de alunecare mari, relieful se aseamănă cu cel din Podișul Central Moldovenesc (I. Hârjoabă, 1968). În sud, colinele au aspectul de podiș scund, slab fragmentat, cu relieful asemănător celui de cîmpie. Dinamica reliefului, în cuvertura sedimentară dominant nisipoasă, se manifestă accelerat, favorizată de înclinarea accentuată a versanților, de predominarea rocilor nisipoase, de defrișările unor suprafețe întinse. Deplasările în masă (alunecări, surpări, solifluxiuni), spălarea sau eroziunea areolară și eroziunea torențială afectează aproape 2/3 din suprafața versanților. Eroziunea torențială se manifestă cu deosebită putere, creînd rîpe adînci. Stăvilirea acțiunii de degradare a reliefului constituie o problemă majoră și nu întîmplător, la Perieni, funcționează o Stațiune de cercetări pentru combaterea eroziunii solului, cunoscută pe plan național.

Văile din Colinele Tutovei sînt în mare parte împotmolite, ca urmare a variațiilor mari ale debitelor lichide și solide (la topirea zăpezilor și la ploi). Pentru diminuarea proceselor nefavorabile de pe versanți și din lungul văilor au fost efectuate lucrări de combatere în bazinul Drobotforului, pe Tutova, Valea Seacă, Pereschiv etc. Mulți versanți au fost terasați pentru plantații de vii și livezi și au fost construite baraje pentru reținerea apei. În lungul Tutovei și Zeletinului apar cîteva fragmente ale terasei de 5–8 m, pe Berheci, Zeletin, Tutova și Pereschiv ale terasei de 10–20 m altitudine relativă, iar spre confluența Berheciului sînt terase de confluență de 20–25 și 60 m altitudine relativă. Podurile teraselor sînt reduse, astfel că omul nu a beneficiat de suprafețe largi nici pentru vetrele așezărilor, nici pentru culturi agricole.

Colinele Tutovei par să prezinte o uniformitate geografică de ansamblu, dar se constată, totuși, că există o anumită varietate și o succesiune a condițiilor biopedoclimatice pe fîșii dispuse pe direcția nord-vest — sud-est. Ele indică limita dintre clima de dealuri și cea de cîmpie (limita dintre păduri și silvostepă). Precipitațiile totalizează peste 500 mm anual în nord și sub 400 mm în sud și au în mare parte caracter de averse. Amplitudinile termice sînt mari (de la + 39,7°C la — 30,3°C la Bîrlad) și se pot înregistra pînă la 80 de zile lipsite de precipitații. În schimb, la topirea zăpezilor și în timpul ploilor abundente se produc frecvent inundații. Constituția geologică cu lentile mici de roci impermeabile face ca stratul acvifer să fie discontinuu și neuniform. Apele subterane libere sînt anemice, izvoarele sînt risipite, au debite mici, iar culmile au apă puțină și la adîncime. Chiar în șesuri și pe terase pînzele de apă sînt sărace.

Fragmentarea mare a reliefului și răspîndirea surselor de apă explică în mare măsură răspîndirea așezărilor omenești pe vetre mici și cu locuitori puțini. În general, așezările au evitat locurile expuse vînturilor reci (de pe culmi) și cele în care procurarea apei este dificilă. Sărăcia pînzelor de apă a fost compensată într-o anumită măsură prin iazuri și rîmnice. Aceste acumulări au fost foarte numeroase anterior extinderii defrișărilor. Prin distrugerea pădurilor și extinderea terenurilor agricole s-au activat mult procesele de versant și din lunci, ceea ce s-a soldat cu colmatarea și dispariția multor acumulări de acest fel. La sfîrșitul secolului XIX existau 46 de iazuri și 47 de mori de apă. În prezent mai sînt doar cîteva dintre iazurile vechi. În acțiunea de amenajare a teritoriului se are în vedere refacerea unora dintre iazuri și construirea a 12 baraje pentru reținerea apei (dintre care au fost construite, pe Valea Seacă, pe Tutova, pe Pereschiv etc.), care vor contribui și la diminuarea inundațiilor.

Solurile silvestre sînt răspîndite pe 2/3 din suprafața Colinelor Tutovei. În primele decenii ale secolului trecut (după harta rusă), pădurile ocupau 47,4% din suprafață, în 1893 ajunseseră la sub 22%, iar în prezent sub 19%. Există o interferență între vegetația forestieră și de silvostepă, cu prelungiri ale pădurilor spre sud, în lungul culmilor și ale silvostepei spre nord, în lungul văilor.

68—c. 674

Fig. 184. Repartiţia şi mărimea aşezărilor din Colinele Tutovei.

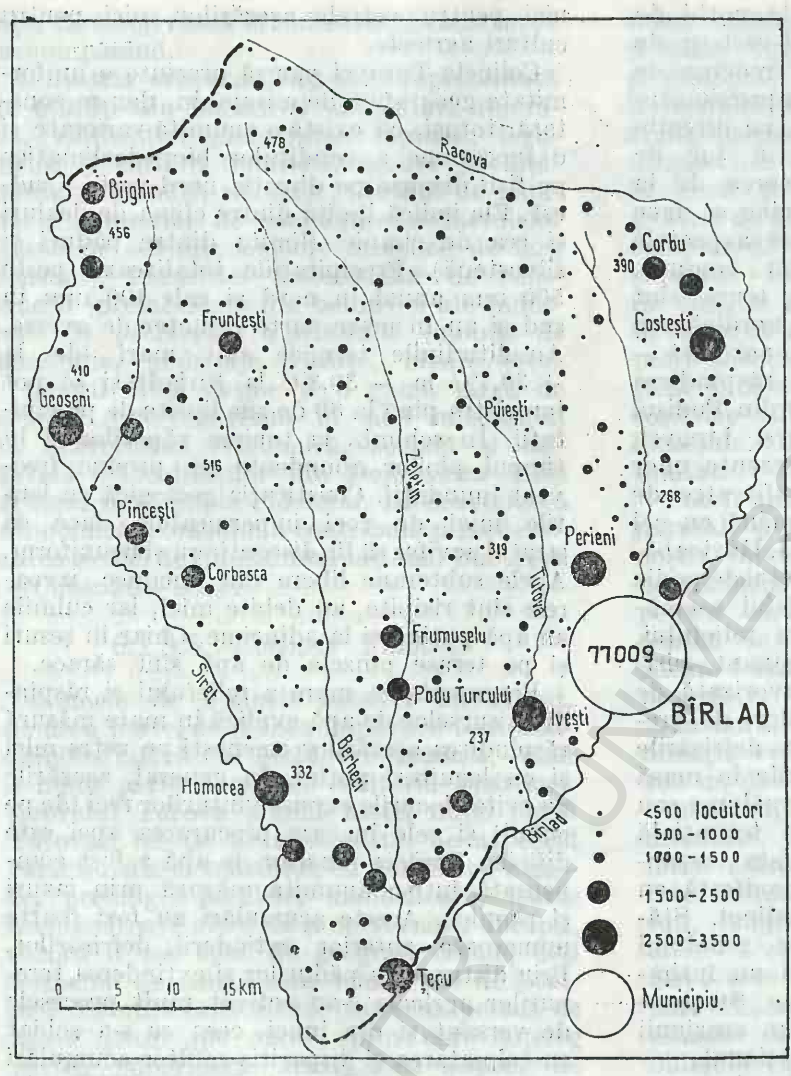

Cele mai multe păduri aparţin subzonei gorunului. La peste 400 m înălţime apar şi păduri restrînse de fag, iar spre sud şi sud-est specii termofile de cvercinee. Silvostepa pătrunde mai ales pe valea Bîrladului. În secolele trecute pădurile din Colinele Tutovei erau stăpînite în devălmăşie absolută şi numai foarte puţine erau branişti boiereşti şi domneşti. Ca urmare, defrişarea lor a fost liberă pentru obţinerea de curături, care deveneau proprietăţi răzăşeşti. Extinderea răzăşiei în dauna pădurii a constituit timp îndelungat o activitate esenţială pentru creşterea suprafeţei curăturilor şi amplificarea libertăţii răzăşeşti. Colinele Tutovei reprezintă teritoriul în care s-a manifestat cea mai puternică şi mai răspîndită răzăşie din Moldova şi unde s-au format prin defrişări, în prisăci şi în poieni, cele mai numeroase aşezări rurale mici (P. Poghirc, 1972).

Densitatea populaţiei în această parte a Podişului Bîrladului este de 65 loc./km², mai mică decît media ţării, deoarece migraţiile definitive în afara teritoriului sînt intense. Condiţiile geografice şi istorice au favorizat formarea unor trupuri de moşii ale aşezărilor de dimensiuni mici, cu hotarele înjugate (organizate pe un singur şir, din „zare" în „zare" sau de la pîrîu pînă în „zare") şi însurărite (corespunzînd cu cele din văile vecine) (H. H. Stahl, 1965). Alternanţa deasă a văilor şi „zărilor" a favorizat formarea unor hotare mici care să permită asigurarea unor condiţii complexe de viaţă pentru obştile săteşti, fără să-şi stînjenească vecinii („zările" cu păduri, versanţii pentru

Fig. 185. Utilizarea terenurilor din Colinele Tutovei. *1*, Terenuri arabile; *2*, vii; *3*, livezi; *4*, pășuni și fînețe; *5*, păduri.

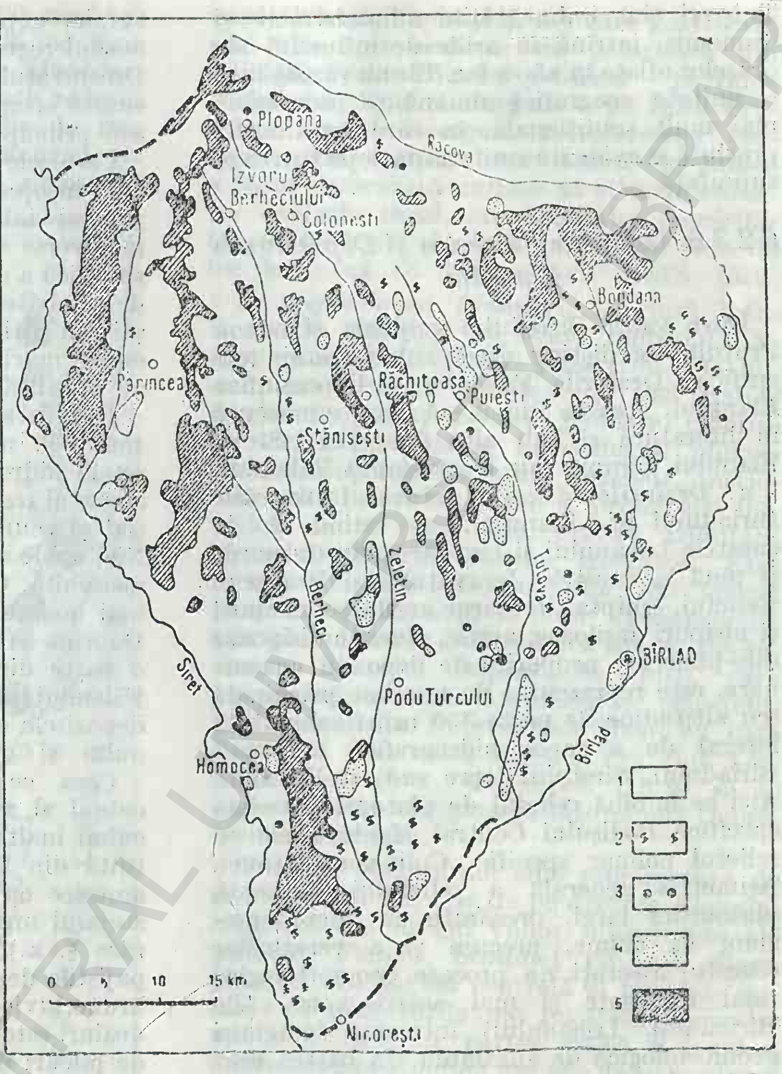

vii și livezi, colinele joase pentru țarini, șesurile pentru fînețe, iazuri, mori de apă etc.). Această situație s-a reflectat în formarea unor așezări rurale mici și foarte mici, aici găsindu-se cele mai multe așezări de acest fel din Moldova: 8% din numărul așezărilor actuale au sub 100 locuitori și aproape jumătate între 100 și 400 locuitori (fig. 184). Sînt foarte frecvente cătunele risipite sau răsfirate. Majoritatea așezărilor formează aliniamente la contactul luncilor cu versanții (68% sînt sate de versant) și au o putere economică modestă (P. Poghirc, 1972). Aceste localități pun probleme dificile sistematizării și chiar împărțirii administrative (sînt comune cu foarte multe sate, chiar pînă la 17).

Economia din Colinele Tutovei era rămasă în urmă și păstra aspecte tradiționale legate de autarhismul răzășesc. Solurile și celelalte condiții geografice fizice puțin favorabile permit mai ales extinderea pomiculturii și viticulturii. Au fost mărite podgoria Nicoreștilor (spre Podu Turcului) și livezile, în nord, la Voinești, Plopana etc. Spinările culmilor și versanților cu pante mici se cultivă predominant cu cereale, iar în preajma orașelor din culoarele Bîrladului și Siretului s-au extins culturile pentru aprovizionarea piețelor (fig. 185). În estul teritoriului se cultivă tutunul, varietatea molovata. Creșterea animalelor nu se pune în evidență în mod deosebit, exceptînd creșterea oilor.

Chiar în stadiul actual de dezvoltare ruralismul colinelor este încă accentuat. Tîrgușoarele de aici nu au progresat prea mult iar lipsa căilor ferate și a căilor rutiere transversale întîrzie procesul dezvoltării. Colinele

Tutovei sînt îmbucătățite administrativ și economic, intrînd în ariile de influență ale orașelor aflate în afara lor. Ele au rămas însă o unitate geografică umană și economică mai mult tradițională, în care fenomenele prezintă o evidentă uniformitate pe întreaga suprafață.

6.2.3.6. *Dealurile Fălciului și Depresiunea Elanului*

Între valea Bîrladului mijlociu și cea a Prutului se disting două subdiviziuni geografice: Dealurile Fălciului și Depresiunea Elanului, aceasta din urmă fiind cunoscută în literatură și sub alte denumiri: Stepa Elanului, Cîmpia sau Depresiunea Fălciului.

a. *Dealurile Fălciului*, situate între văile Bîrladului și Elanului, se întind de la cuestele Lohanului și Draslăvățului (în nord) și pînă la cuestele Jeravățului și Horincei. Relieful, sculptat în marne argiloase, nisipuri și nisipuri argiloase, argile, cinerite nisipoase mio-pliocene, acoperite de depozite cuaternare, este reprezentat de o culme principală (cu altitudine de peste 300 m), fragmentată lateral de o rețea hidrografică tributară Bîrladului, Siretului (spre sud) și Prutului. Aici se îmbină relieful de platouri și cueste specifice Podișului Central Moldovenesc cu relieful colinar specific Colinelor Tutovei. Asimetria generală a reliefului, prezența platourilor largi, presărate cu microdepresiuni de culme, precum și a versanților (cueste) afectați de procese geomorfologice (mai frecvente și mai active spre văile Bîrladului, Lohanului) întregesc imaginea geomorfologică de ansamblu. În partea nordică, cele mai mari înălțimi se aliniază în lungul unei culmi cu direcția nord-est — sud-vest, pe care se înșiră dealurile Dobrina (365 m), Crețești (359 m), Oltenești—Zgura (376 m), care însoțește cuesta Lohanului pe o lungime de aproape 25 km. Colinele monoclinale ce se desprind din această culme coboară spre sud-est și sînt rezultatul înaintării regresive a afluenților Elanului superior. Între Albești și Vutcani și între Zorleni și Epureni dealurile se îngustează mult și domină succesiunea de platouri largi cu altitudini ce nu depășesc 300 m, prelungite lateral cu culmi scurte, separate de mici bazine torențiale. Extremitatea sudică are o înfățișare mai masivă și înălțime de peste 300 m. Structura monoclinală și prezența unor fronturi mai dure de cinerite andezitice imprimă reliefului aspecte structurale, exprimate prin platourile largi din nordul regiunii, cuestele mari ale Lohanului, Drăslovățului și Bîrladului și succesiunea de cueste secundare de pe clina vestică a culmii principale.

Cornișele active (cu înălțimi de 15—25 m) care însoțesc cuestele pe distanțe mari și în general intensitatea proceselor de versant în diverse stadii de evoluție constituie nota specifică a acestei unități deluroase. Măsurile de combatere a degradărilor de teren declanșate în ultimii ani au redat circuitului economic mari suprafețe în perimetrele agricole ale localităților Tîrzii, Grivița etc.

Relieful și condițiile climatice (precipitațiile 450—600 m) au permis dezvoltarea unei rețele hidrografice de mică importanță sub raportul resurselor de apă, dar regimul torențial al scurgerii provoacă multe neajunsuri. Nici apele subterane nu constituie o rezervă deosebită. Cu excepția unor pînze subterane mai bogate și de bună calitate în dealurile Dobrina—Oltenești (din care se alimentează o parte din orașul Huși), restul Dealurilor Fălciului posedă pînze sărace, cantonate în depozitele sarmațiannlui superior și meoțianului și cu concentrații mari de săruri.

Ceea ce întregește imaginea peisajului actual al acestor dealuri este îmbinarea pe culmi înalte a suprafețelor de pădure, alcătuită din fag, gorun, stejar, în nord și în amestec cu specii termofile (stejarul pufos, stejarul brumăriu, mojdreanul, arțarul tătărăsc ș. a.), în sud și pe latura estică, cu pajiștile dezvoltate pe soluri cenușii și soluri brune luvice. Spre periferia sudică a acestor dealuri este domeniul silvostepei, reprezentat de pîlcuri de arbori termofili și pajiști xerofile degradate, în care domină asociații de pelinița, firuță cu bulbi, bărboasă, iar local păiuș și negară (D. Mititelu, 1973), dezvoltată — în cea mai mare parte — pe cernoziomuri cambice. În prezent vegetația naturală are o răspîndire redusă, cu precădere pe culmile și versanții abrupți.

Avînd în vedere varietatea peisajului, după unii autori Dealurile Fălciului au fost împărțite în patru sectoare fizico-geografice (C. Martiniuc și colab., 1967): *Dealurile Dobrina—Oltenești*, cu altitudine de 300—370 m, fragmentate de văi adînci, cu climat caracterizat prin temperatura medie anuală de 8—9° și precipitații de 550—600 mm, care favorizează dezvoltarea pădurii de foioase cu gorun, stejar și fag; *Dealurile Vinderei—Mălușteni* cu altitudini în jur de 300 m, climat ceva mai

uscat (precipitații în jur de 500 mm) și vegetație de pădure mezoxerofilă ce face tranziția spre silvostepă; *Dealurile Albeștilor*, cu altitudini de 200—300 m, pante reduse, climat secetos (temperatura medie de 10°, precipitațiile medii anuale de 430 mm), pe care s-a dezvoltat vegetația de silvostepă

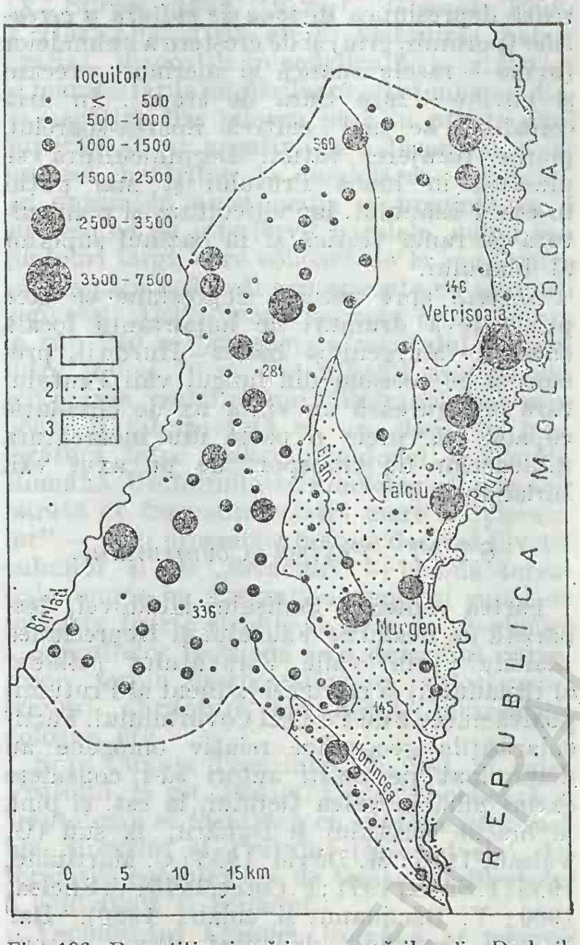

Fig. 186. Repartiția și mărimea așezărilor din Dealurile Fălciului. *1*, Dealuri, coline; *2*, depresiune colinară; *3*, lunca Prutului.

și soluri cernoziomice și cenușii de pădure; *Dealurile Banca—Grivița*, situate în extremitatea sudică cu altitudini de 200—250 m, în care văile subsecvente secundare au creat un relief de cueste abrupte, afectate de procese active de modelare. Climatul mai secetos a favorizat dezvoltarea vegetației de silvostepă pe cernoziomuri luvice.

Dealurile Fălciului au oferit condiții mai prielnice de locuire pe margini (fig. 186). De aceea aici domină așezările de contact morfologic (Crețești, Oltenești, Albești, Vutcani, Grivița, Vinderei ș. a.), care gravitează mai ales spre centrele de polarizare din unitățile vecine: Vaslui și Bîrlad — pe valea Bîrladului, Huși și Murgeni — pe valea Prutului. Sensul divergent al intereselor economice ca și lipsa unor resurse de subsol a făcut ca această unitate să aibă un caracter exclusiv rural, iar densitatea așezărilor (4—8/100 km²) și cea a populației (sub 50 loc./km²) să se situeze sub media țării.

b. *Depresiunea Elanului*, cuprinsă între Dealurile Fălciului și Prut, reprezintă în fapt un relief de dealuri joase (100—200 m), sculptate într-un complex de roci friabile (argile nisipoase, calcare gresoase, cinerite de vîrstă kersoniană, meoțiană și pliocen mediu, acoperite de luturi loessoide, aluvio-coluviale, luturi nisipoase și prundișuri fluviale), de o rețea hidrografică tributară Prutului: Elanul, Sărata, Horincea. Este ultima din șirul depresiunilor din lungul Prutului mijlociu și inferior (Depresiunea Prutului mijlociu, Depresiunea Moșna, Depresiunea Bohotin, Depresiunea Huși), care au aceeași geneză. Asemănările peisajului său cu cel din Depresiunea Huși, cu care comunică prin valea largă a Prutului, l-au determinat pe I. Gugiuman (1959) să le înglobeze într-o singură unitate numită Depresiunea Fălciului.

Formele structurale sînt reprezentate de cîteva cueste (ca cele de pe dreapta Elanului mijlociu, din lungul văilor subsecvente ale pîraielor Floreni, Studineț etc.) și cîteva platouri din partea centrală și nordică, formate pe orizonturile mai rezistente de andezite cineritice. În partea estică și joasă a depresiunii predomină formele de acumulare: glacisuri, terase, lunci, formate în special de Prut. Lunca Prutului are lățimea de 4—8 km. Controlul scurgerii prin acumularea de la Stînca, precum și amenajările locale (îndiguiri, nivelări, desecări) oferă posibilități de utilizare agricolă integrală. Pe versantul drept, paralel cu albia majoră, au fost puse în evidență 5 nivele de terase cu extindere fragmentară.

În condițiile climatice de aici (temperatura medie anuală de 10°C, precipitațiile în jur de 400 mm), rețeaua hidrografică prezintă mari variații de nivel și debit. De exemplu, Elanul are o variație de debit cuprinsă între 0 și 290 m³/s. Acest fenomen produce mari pagube în valea proprie și anulează pe mari suprafețe măsurile ameliorative din șesul Prutului. În aceeași manieră se

produce scurgerea și pe rîurile Sărata și Horincea.

Relieful și clima întrunesc un potențial ecologic favorabil asociațiilor vegetale de stepă și silvostepă, dezvoltate pe soluri cernoziomice (carbonatice și semicarbonatice), cernoziomuri cambice întrerupte adesea de areale de soluri salinizate (în lungul văilor Elan și Sărata), psamosoluri și nisipuri semimobile (în sectorul Mălușteni—Vutcani). Pe solurile salinizate a fost semnalată existența celui mai mare număr de specii halofile, organizate în cele mai tipice asociații din toată Moldova (D. Mititelu, 1973). Cele trei sectoare morfologice ale depresiunii (bazinul Elanului, sectorul Sărata-Prut și bazinul Horincei) nu se impun în fizionomia de ansamblu a peisajului. Energia de relief mică (60—80 m), caracterul stepic și silvostepic integral al climei și vegetației, ca și utilizarea agricolă uniformă impun o notă unitară acestei depresiuni și justifică numirea ei ca „stepa Elanului" sau „Cîmpia Fălciului".

În decursul istoriei, procesul de umanizare a depresiunii a cunoscut o dezvoltare fluctuantă: creștere progresivă pînă în secolul XV, o reducere a numărului de locuitori și de așezări în secolele XVI—XVIII, prin fenomenul de siliștire, după care, din secolul XIX și pînă în prezent, a urmat o perioadă de sporire a populației și a numărului de localități, fenomen legat de succesiunea legilor rurale din 1864, 1871, 1921, 1945 și al prefacerilor social-politice din perioada de după cel de-al doilea război mondial (Al. Ungureanu, 1980). Cu toate acestea, în prezent, densitatea populației și a așezărilor se înscrie sub valorile medii ale Podișului Moldovei (densitatea populației de 40—80 loc./km², densitatea așezărilor de 4—6 așezări/100 km²). Situația se datorește caracterului exclusiv agricol al economiei și a lipsei unor centre de polarizare puternice, ceea ce a determinat un bilanț migratoriu negativ. Localitățile Ungureni și Fălciu, vechi tîrgușoare, dezvoltate în secolul XVIII, n-au atins un nivel de dezvoltare pentru a le face apte să absoarbă excedentul de forță de muncă.

Agricultura dispune de un fond funciar ce depășește 80% din suprafața depresiunii. Pentru sporirea producției și extinderea suprafeței agricole, aplicarea măsurilor hidroameliorative și de protecție a versanților împotriva degradării sînt în plină desfășurare. Prin îndiguirea Prutului avale de Albița și prin desecarea unor incinte din lunca sa, în circuitul agricol au intrat peste 20 000 ha, iar prin crearea unor sisteme de irigații (Fălciu) și a unor instalații locale au fost scutite de urmările deficitului de umiditate cîteva mii de hectare.

Structura fondului funciar de aici plasează depresiunea în *zona de cultură a cerealelor* (porumb, grîu) și de creștere a animalelor (ovine — rasele spancă și merinos, precum și bovine — rasa Sura de stepă). În aria cerealieră se mai cultivă floarea-soarelui, plante furajere, tutun. Legumicultura se practică în lunca Prutului și mai puțin în cea a Elanului, iar viticultura și pomicultura pe rama vestică și în bazinul superior al Elanului.

Accesul spre această depresiune se face prin cîteva drumuri de importanță locală (Zorleni—Murgeni și Banca—Hurduj), precum și pe șoseaua din lungul văii Prutului care prefigurează un viitor ax de circulație capabil să preia o parte din încărcătura mijloacelor de transport de pe axul văii Bîrladului.

6.2.3.7. *Podișul Covurluiului*

Partea sudică a Podișului Moldovei, despărțită de dealurile Fălciului și Depresiunea Elanului prin văile Jeravățului (afluent al Bîrladului) și Horincei (afluent al Prutului) poartă numele de Podișul Covurluiului. Particularitățile geografice relativ omogene au determinat pe mulți autori să-l considere extins pînă în valea Gerului, la est, și pînă în luncile Siretului și Dunării, la sud (G. Vâlsan, 1916; M. David, 1933; C. Martiniuc, 1955; I. Sîrcu, 1971; P. Coteț, 1973; V. Sficlea, 1980; V. Băcăuanu, și colab., 1980). Dar Podișul Covurlui, delimitat după criterii genetico-evolutive, repetă la altă scară Colinele Tutovei. Acest fapt atestă integrarea sa în Podișul Moldovei, fapt observat cu peste 100 de ani în urmă de Grigore Cobălcescu. Cu toate acestea, în unele lucrări mai noi (Atlas. R. S. România, 1972—1979, ș. a.), acest podiș a fost limitat la sud de linia sinuoasă Nicorești — Țepu — Ghidigeni — Valea Mărului pe la nord de Tulucești, iar partea sa sudică (Cîmpia Covurlui) a fost atașată Cîmpiei Române cu care are vizibile afinități.

Geologic se suprapune părții sudice a depresiunii structurale a Bîrladului cu fundament hercinic-kimmeric de tip dobrogean, acoperit de o cuvertură sedimentară jura-

sică şi miocen superioară-pliocen, separată de o mare lacună stratigrafică. Depozitele post-villafranchiene (depozite de terasă şi de albie majoră, luturi loessoide, depozite proluviale-prundişuri de Bălăbăneşti) formează o cuvertură continuă şi definitorie pentru caracterele geografice ale unităţii (V. Sficlea, 1960, 1972; C. Ghenea, 1968; I. Hârjoabă, 1968 etc.). Alcătuirea petrografică, dispoziţia monoclinală a stratelor şi manifestările mişcărilor neotectonice (radiare negative din pliocen pînă în pleistocenul superior şi rar negative în holocen) au avut un rol hotărîtor în modelarea reliefului. În ansamblu acest podiş se prezintă ca o succesiune de interfluvii paralele, culmi sau platouri largi, care coboară de la nord către sud, separate de văi consecvente cu versanţi convecşi. Altitudinea descreşte de la 300 m la sub 200 m, iar energia reliefului variază între 150 şi 70 m. Tot relieful provine din sculptarea vechii cîmpii villafranchiene, care poate fi interpretată ca un glacis ce face legătura între Podişul Moldovei şi Cîmpia Română. Uniformitatea morfologică este tulburată de frecvenţa relativ mare a „piscurilor" — mici proeminenţe care domină nivelul culmilor şi de „arcaciuri" — bazine torenţiale scurte cu versanţi abrupţi şi canal de scurgere foarte strîmt. În aria de răspîndire a depozitelor loessoide s-au dezvoltat numeroase forme clastocarstice şi sufozionale: crovuri, abrupturi, microforme piramidale, coloane etc.

Spre Cîmpia Tecuciului, la vest, şi valea Prutului, la est, Podişul Covurlui coboară în trepte care se identifică cu nivelele de terasă ale Siretului şi Prutului (şase nivele). La formarea complexului de terase ale Siretului a contribuit şi Bîrladul.

Vecinătatea Cîmpiei Române se reflectă şi în caracterele climatice. Temperatura medie anuală este cuprinsă între 9° şi 10°C; temperatura medie a lunii ianuarie este de —8°C, iar a lunii iulie de 22°C. Media anuală a precipitaţiilor depăşeşte 500 mm, dar în anii secetoşi poate coborî sub 400 mm (1963) sau poate urca spre 700 mm în anii ploioşi (1969). Vînturile au o dominare proporţională pe direcţiile principale. Este de semnalat frecvenţa redusă a stărilor de calm (10—15%) şi dominarea în proporţie de 60% a „vîntului industrial" (I. Stănescu, 1971) cu viteză de peste 2—3 m/s, care poate fi utilizat ca sursă energetică.

În condiţiile unui substrat friabil şi ale unui regim pluvial neregulat, rîurile (Suhurluiului cu Gerul, Lozova, Mălina şi Cătuşa — tributare Siretului, Chineja cu Covurluiul Sec şi Covurluiul cu Apă, Rădiciul şi Valea Părului — tributare Prutului) au debit redus şi regim de scurgere de tip torenţial. Aceste rîuri poartă, în schimb, o încărcătură solidă în suspensie de 13,4 kg/m³ ce dă un debit specific de 6,6 t/ha.an (I. Ujvári, 1959), ceea ce generează un proces intens de colmatare a luncilor, a albiilor minore şi a lacurilor de baraj natural (prin conuri de dejecţie).

Imaginea de ansamblu a peisajului este dată de alternanţa terenurilor cultivate (care domină) cu păşunile şi suprafeţele împădurite. Vegetaţia naturală aparţine zonei de interferenţă a pădurii de foioase cu silvostepa. În spectrul său floristic predomină speciile termofile de stejar pufos, stejar brumăriu, cer, gîrniţă, mojdrean, cărpiniţă, scumpie. Suprafaţa împădurită care la sfîrşitul secolului XVIII reprezenta peste 50%, astăzi ocupă abia 5% din suprafaţa podişului (V. Sficlea, 1980).

Deşi sporul natural al populaţiei atinge valori de 20—25‰ densitatea actuală înregistrează valori între 50 şi 60 loc./km² şi chiar mai puţin în părţile înalte şi împădurite. Reţeaua de aşezări rurale este alcătuită din sate foarte vechi de tip adunat-răsfirat (cu 900—1 500 de locuitori), dezvoltate în lungul afluenţilor secundari. Densitatea de 3 aşezări/100 km² (situată mult sub media ţării) ca şi bilanţul migratoriu negativ explică valoarea redusă a densităţii populaţiei (Al. Ungureanu, 1980).

Podişul Covurlui se caracterizează printr-o economie predominant agrară, dezvoltată pe seama întinderilor mari cu teren arabil pe soluri fertile (cernoziomuri cambice şi soluri cenuşii). Agricultura are un caracter complex. Preocuparea principală este cultura cerealelor (porumb şi grîu) şi creşterea animalelor, în special oi (densitate peste 120 capete/100 ha teren agricol). Pe arii mai mari se cultivă floarea-soarelui, viţa de vie şi pomii fructiferi (fig. 187).

Larga răspîndire a degradărilor de teren (pe versanţii cu înclinare mare şi neprotejaţi de pădure), reprezentate prin spălări areolare, uneori pînă la roca mamă, ravenări care au generat pe suprafeţe mici badlandsuri, surpări şi alunecări aflate în diferite stadii de evoluţie stînjenesc practicarea unei agriculturi de tip intensiv pe toată suprafaţa podişului care este favorabilă extinderii sectorului vitipomicol.

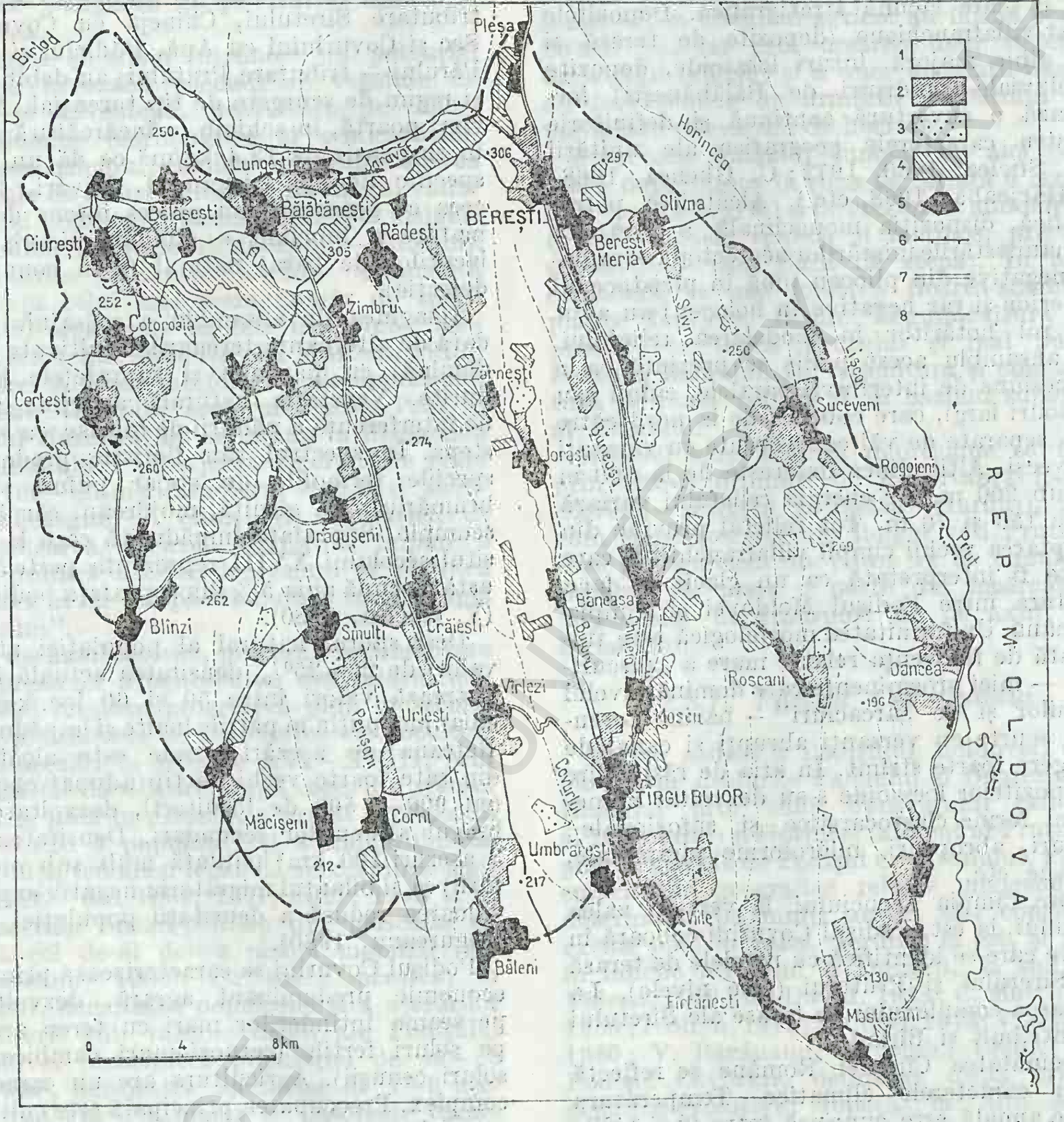

Fig. 187. Podișul Covurluiului. Utilizarea terenurilor. *1*, Terenuri arabile; *2*, vii; *3*, livezi; *4*, păduri; *5*, vetre de așezări; *6*, cale ferată; *7*, drum modernizat; *8*, alte drumuri.

Latura industrială a economiei este limitată la o serie de unități de mică producție din sectorul alimentar (mori, panificație, prelucrarea laptelui, vinificație etc.), de prelucrare a lemnului (Șendreni), de covoare etc.

Cele mai importante centre, dar care nu depășesc ponderea economică a unor așezări rurale dezvoltate, sînt orașele Berești și Tîrgu Bujor. Ele provin din așa-zisele „tîrgușoare" cu funcții comerciale și meșteșugărești, formate la sfîrșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX. Fac parte dintr-o rețea mai largă de asemenea localități de pe cuprinsul Podișului Moldovei care constituiau adevărate centre de polarizare din ariile cu un grad accentuat de ruralism. În a doua jumătate a secolului XIX și prima jumătate a secolului XX au traversat o etapă de regres. În prezent, dezvoltarea lor este axată pe industria locală (mobilă, vinificație, covoare, morărit, prelucrarea laptelui), pe sporirea capacității de servire, pe dotarea din punct de vedere edilitar gospodăresc

Orașul **Berești** este așezat pe valea superioară a Chinejei, la limita de nord a Podișului Covurluiului. A primit statut de oraș după al doilea război mondial. Numărul locuitorilor este de numai 3 950 de locuitori în 1992.

Orașul **Tîrgu Bujor** este situat la marginea de sud a podișului într-o zonă agricolă de mare randament. Populația orașului înregistrează — în ultimii ani — o ușoară creștere: 7 583 de locuitori în 1977 și 7 957 în 1992.

6.2.3.8. *Culoarul Bîrladului*

Valea Bîrladului, prin dimensiuni, caractere geografice și funcții trebuie considerată subunitate aparte a Podișului Bîrladului, axă de circulație și de convergență economică pe care se află orașele Bîrlad și Vaslui. Ea străbate Podișul Bîrladului prin mijloc, leagă între ele subunitățile lui geografice și-i dă unitate, iar pe văile aferente se poate pătrunde în interiorul acestor subunități. În lungul văii Bîrladului trecea drumul vechi feudal, „drumul cel mare" sau „drumul Țarigradului", care lega Liovul prin Iași cu gurile Dunării. Rîul Bîrlad izvorăște din sud-vestul Podișului Central Moldovenesc (de lîngă satul Valea Ursului) și pînă la Băcești, în cursul superior, poartă numele Bîrlădel. De aici valea lui se lărgește considerabil, căpătînd aspectul unei adevărate depresiuni mult alungite, dar asimetrice, limitată și dominată spre sud de cuesta Racovei. Avale de Negrești, șesul aluvial se lărgește treptat (mai pronunțat avale de Vaslui), pînă ce, la Bîrlad, ajunge la aproape 3 km lățime. La baza versanților s-a format o fîșie de agestre și glacisuri ce se pierd treptat în lunca plină de mici depresiuni umede, de brațe părăsite, bălți, grinduri uscate și movile antropice. Deși valea este destul de largă, terasele sînt mai puțin dezvoltate, dar se individualizează pînă la 7 nivele la altitudini relative de 5—8 m, 20—25 m, 30—40 m, 65—70 m, 100 m, 110—115 m și 130—140 m (Al. Obreja, 1961; V. Băcăuanu și colab., 1980).

La sud de Vaslui se conturează o mică piață de adunare a apelor, spre care converg Vasluiețul, Racova, iar mai la sud Crasna. Văile lor inferioare dau văii Bîrladului un oarecare caracter depresionar.

Primăvara, la topirea zăpezilor și la trecerea spre vară în sezonul ploilor, o parte a șesului Bîrladului este inundat, iar viiturile mari pot distruge porțiuni din calea ferată. La gura pîraielor afluente se produc adesea împotmoliri care afectează șoseaua și culturile agricole (avale de Strînsura Mitoc, la pepiniera de la sud de Bîrlad etc.). Unele vetre ale așezărilor, aflate în albia majoră, au avut de suferit de pe urma inundațiilor (Ciortolomu, Sîrbi, Crasna, Crivești, Grivița, părțile de jos ale Vasluiului și mai ales ale Bîrladului). Nivelul apelor poate să crească cu 4 m deasupra etiajului la Bîrlad (ca în anii 1932, 1969, 1970). La Bîrlad a fost construit (în 1934) un dig de protecție și a fost mutată albia minoră în afara orașului. Între Vaslui și Țigănești sînt inundate, la viituri maxime, peste 10 000 ha. Împotriva lor se duce lupta prin lucrări de amenajare (construirea de baraje pe afluenți, îndiguiri) la Negrești, Pușcași, Solești, Valea Seacă, Pogana, avale de Vaslui, Bîrlad.

În urma defrișărilor pe suprafețe întinse, colmatării iazurilor, utilizării necorespunzătoare a versanților, inundațiile s-au amplificat treptat, astfel că numeroase așezări, atestate în primele documente feudale din secolele XV și XVI, nu mai apar consemnate ulterior. Locuitorii lor s-au retras în locuri mai ferite și au evitat rămînerea în lungul șesului și al „drumului cel mare", care în condițiile de atunci nu le puteau oferi suficientă siguranță.

În timpul domniei lui Vasile Lupu, un călător străin, trecînd pe valea Bîrladului, consemna că a călătorit vreo 22 de ceasuri de-a lungul unei văi bogate, pe lîngă o apă plăcută, dealurile pe ambele părți fiind acoperite cu păduri numeroase, refugiu al locuitorilor de pe aceste meleaguri. Într-un memoriu asupra stării vechi și actuale a Moldovei, contele d'Hauterive (1902) scria: „Lipsa oamenilor în locurile care sînt în preajma marilor drumuri nu e decît o strămutare, satele depărtîndu-se în fundul regiunilor, iubind mai mult întunecimea văilor, decît așezările pe dealuri lesne de văzut". Depopularea parțială a șesului Bîrladului a fost îndelungată și nici în prezent nu poate fi considerată ca o vale intens populată. Vetrele așezărilor aflate în șes sînt relativ puține (Sîrbi, Zorleni, Tutova etc.) și mai ales noi. Așezările au preferat fixarea pe văile secundare, pentru a evita inundațiile și „drumul cel mare". Densitatea populației din lungul văii Bîrladului abia ajunge la 64 loc./km². Între celelalte așezări au rezistat aici mai

69 – c. 674

bine Bîrladul şi Vasluiul, dar cu vicisitudini (Bîrladul a fost, de exemplu, ars de nenumărate ori). Avale de Crasna a fost vechiul tîrg, staţie de poştă, Docolina, care pînă pe la 1900 a dispărut, o parte din funcţiile lui fiind preluate de micul nod feroviar Crasna.

În secolele XIX şi XX s-a produs o repopulare a văii Bîrladului, în condiţii noi de siguranţă, la aceasta contribuind împroprietăririle (care au dus la formarea de sate noi), dezvoltarea căilor de comunicaţie, extinderea culturilor pentru piaţă. Foarte recent, eliminarea excesului de umiditate, împădurirea versanţilor degradaţi şi acţiunea de terasare au creat condiţii pentru înlăturarea în bună parte a aspectelor negative ale cadrului geografic şi de folosire în condiţii mai bune a teritoriului.

În afară de balast (prundişuri de terasă şi nisipuri) şi argilă pentru ceramică grosieră (exploatată în Dealul Paiu de lîngă Vaslui), valea Bîrladului nu poate oferi decît zăvoaie şi bălţi folosite local şi în măsură modestă pentru vînat şi pescuit. Grindurile şi porţiunile de şes mai puţin umede sînt folosite pentru culturi de legume şi zarzavaturi în zonele preorăşeneşti (la Zorleni, Viişoara etc.) şi, în general, pentru culturi agricole bazate pe irigaţii. Versanţii au fost plantaţi cu vii şi livezi (la sud de Crasna, la Sîrbi, la nord de Bîrlad etc.) şi se execută în continuare lucrări pentru stingerea torenţilor şi împădurirea versanţilor degradaţi (la nord de Crasna, la est de Bîrlad ş. a.). În lungul văii Bîrladului sînt două aliniamente principale de sate, pe sub versanţi. În mare parte satele sînt de tip răsfirat, unele cu tendinţă de adunare, iar cele formate în urma împroprietăririlor au o textură geometrică. Cele mai multe au tendinţa de a gravita spre unul din cele două oraşe mari din acest culoar — Bîrlad şi Vaslui — care deţin funcţii şi unităţi industriale importante, dar şi spre oraşul Negreşti, aflat în partea nordică a culoarului Bîrladului, în mijlocul Depresiunii Negreşti.

Centrul tradiţional urban cel mai important este Bîrladul, unde concentrarea urbană mai amplă este veche şi s-a accentuat în ultimele patru decenii.

Municipiul **Bîrlad**, situat în partea sudică a podişului, în mijlocul bazinului hidrografic al rîului Bîrlad, dispune de condiţii geografice nefavorabile ale vetrei, deoarece cea mai mare parte a acestuia este în şesul supraumed şi inundabil al rîului Bîrlad. Partea veche centrală se află pe conul de dejecţie al pîrîului Valea Seacă. Teritoriul ocupat a impus lucrări de canalizare, îndiguire şi mutarea cursului Bîrladului mai spre est, în afara centrului (în 1935 şi ulterior). Pe versantul drept sînt numai cîteva fragmente de terase care nu au oferit spaţiu suficient pentru construcţii şi oraşul a fost atras de şesul aluvial, mai întîi spre vad şi apoi în lungul vechiului drum feudal.

Rolul cel mai important în apariţia şi dezvoltarea tîrgului de vale al Bîrladului l-a avut poziţia geografică de ansamblu, între subunităţi mari naturale, ca oraş etapă, pe un vechi drum comercial, într-o intersecţie cu alte drumuri (spre Fălciu, Galaţi şi Bacău). Zona de influenţă a Bîrladului depăşeşte, în sud, sud-vest şi vest, limitele judeţului Vaslui, nefiind concurat de un oraş mai mare (P. Poghirc, 1983).

Descoperirea de cuptoare şi ateliere de prelucrare a fierului din secolele XI şi XII arată că teritoriul acesta a fost locuit din timpuri vechi. În privilegiul Liovului din 1408 se menţionează că Bîrladul avea funcţie de vamă. Importanţa localităţii rezultă nu numai din faptul că a fost reşedinţa ţinutului Tutovei, ci şi a vornicului Ţării de Jos a Moldovei. Ştefan cel Mare a construit aici o cetate de pămînt, în sud-vestul intravilanului actual. Oraşul a avut foarte mult de suferit în decursul timpului (incendii, jafuri, inundaţii, cutremure) dar s-a refăcut de fiecare dată pe acelaşi loc. Evoluţia lui a fost însă lentă pentru că industria s-a dezvoltat tîrziu şi modest. Dacă în prima parte a secolului XX a trecut printr-o fază de stagnare (cînd avea 25 000 de locuitori), după al doilea război, prin dezvoltarea industriei, a ajuns la 77 009 de locuitori (în 1992). În prezent cea mai mare parte a populaţiei active (2/3) lucrează în industrie şi construcţii. Industria construcţiilor de maşini deţine aproape 2/3 din valoarea producţiei industriale, urmată de industria alimentară (15%) şi a confecţiilor (11%). Industria oferă rulmenţi, elemente pneumatice şi aparate de măsură şi control, ulei vegetal, produse de morărit şi panificaţie, produse lactate, preparate din carne, confecţii, fibre şi ţesături de vigonie, tutun fermentat, mobilă, pietre de polizor, materiale de construcţii etc.

Bîrladul este recunoscut şi ca centru vechi cultural al acestei părţi a Moldovei,

cu licee renumite (care au dat mulţi oameni de seamă), teatru, casă de cultură etc.

Bîrladul este un oraş de tip vechi românesc, în trecut cu o evoluţie pe orizontală, care posedă tipuri variate de textură stradală (în centru radiară). Ariile funcţionale nu sînt precis conturate, dar industria nouă este amplasată în nord, iar cea veche, completată cu unităţi noi, în sud şi sud-est. În nordul părţii centrale sînt concentrate multe unităţi culturale, administrative şi sanitare, iar în sudul acesteia, cele comerciale şi meşteşugăreşti. În centrul civic, actual modernizat, este Biserica Domnească zidită de Vasile Lupu (1640), reuşit pusă în valoare. În nordul oraşului există o grădină publică, în care se află cel mai mare parc zoologic din Moldova. În sud a fost amenajat parcul Prodana, prin asanarea unui teren cu bălţi.

Municipiul Vaslui este reşedinţa judeţului Vaslui şi ocupă o poziţie centrală a Podişului Bîrladului, în linii mari, între Podişul Central Moldovenesc, Colinele Tutovei şi Dealurile Fălciului, într-o mică depresiune de confluenţă spre care converg cîţiva afluenţi principali ai Bîrladului (Vasluiul, Racova) ale căror văi au uşurat accesul şi formarea unei intersecţii de drumuri. Locul în care a apărut şi s-a dezvoltat oraşul este mult mai favorabil decît al Bîrladului, fiind un interfluviu cu o terasă largă la confluenţa Vasluieţului cu Bîrladul, neinundabilă, bună pentru construcţii.

Vasluiul este atestat documentar în anul 1434, cînd poseda o curte domnească. În feudalism aşezarea de aici avea însemnătate în sistemul de apărare dinspre sud al Moldovei şi nu întîmplător în preajma ei s-a dat bătălia de la Podu Înalt (1476). Funcţiile vechiului tîrg au fost comerţul, meşteşugurile, reşedinţă de ţinut şi de ocol domnesc, îmbinate cu cele agricole (P. Poghirc, 1983).

Pînă după al doilea război mondial industria s-a dezvoltat puţin. Teritoriul din aria sa de influenţă fiind sărac, nu a atras investiţii de capital. Multe secole oraşul a rămas mic, chiar cu perioade de decădere. În 1930 avea aproape 13 000 de locuitori, iar în 1966 doar 14 000. Un salt pozitiv puternic în evoluţia lui s-a produs după 1968, cînd a devenit reşedinţă de judeţ şi s-a dezvoltat mult industria, astfel că a ajuns la 80 151 de locuitori în 1992.

Funcţiile principale actuale sînt industrială şi administrativă, dar evoluţia este spre un profil funcţional complex. Industria este aproape toată nouă şi posedă un număr mare de unităţi. Ea a atras o parte a forţei de muncă umane, dar disponibilul judeţului este mult mai mare. Deşi funcţia rezidenţială a înregistrat progrese remarcabile (blocurile de locuinţe ocupînd cea mai mare parte a intravilanului), deplasările diurne ale personalului muncitor sînt încă însemnate.

S-au construit unităţi industriale reprezentînd ramuri diverse şi complementare care asigură o valorificare echilibrată a resurselor de forţă de muncă. În domeniul industriei textile şi confecţiilor, pe lîngă vechea fabrică de prelucrare a cînepii, s-au construit patru unităţi noi: filatura de bumbac cardat (capacitate de 5 400 t fire anual), filatura de fire tip bumbac (1 400 t), ţesătoria de bumbac (25 mil. m^2) şi întreprinderea de confecţii, iar cea mai nouă unitate textilă este Combinatul de fire şi fibre sintetice. Industria alimentară este reprezentată de un centru de vinificaţie (cu o secţie de coniac), o întreprindere de prelucrare a laptelui, o fabrică de ulei de soia, o fabrică de gheaţă, un antrepozit frigorific, un abator, unităţi de morărit şi panificaţie etc., iar industria lemnului este reprezentată de o fabrică de mobilă care mai produce ambalaje, mobilier comercial etc. Cele mai importante unităţi din domeniul industriei constructoare de maşini sînt: fabrica de aparate de măsură şi control şi întreprinderea de ventilatoare. La acestea se mai pot adăuga întreprinderea de materiale izolatoare şi fabrica de cărămidă.

Aria de influenţă a oraşului este limitată de cea a Iaşului în nord, a Bîrladului în sud, a Romanului în nord-vest şi a Huşiului în est, primele două concurîndu-l mai intens.

Zonarea funcţională a teritoriului reflectă evoluţia sa recentă, etapizată prin sistematizare. Industria este dispersată mai ales spre margini, partea centrală fiind rezervată pentru alte funcţii. Centrul civic, aflat pe locul nucleului vechi, iniţial, are funcţii administrative, comerciale şi meşteşugăreşti, îmbinate cu funcţia rezidenţială modernă (fig. 188). Aici se află piaţa centrală cu palatul administrativ şi alte construcţii noi. În partea central-nordică, cu clădiri vechi, sînt grupate unităţi şcolare şi administrative. În nord, spre margine, se află parcul Copou. Atrage atenţia faptul că la Vaslui, în ultimii 20 ani, s-a construit foarte mult şi intravilanul

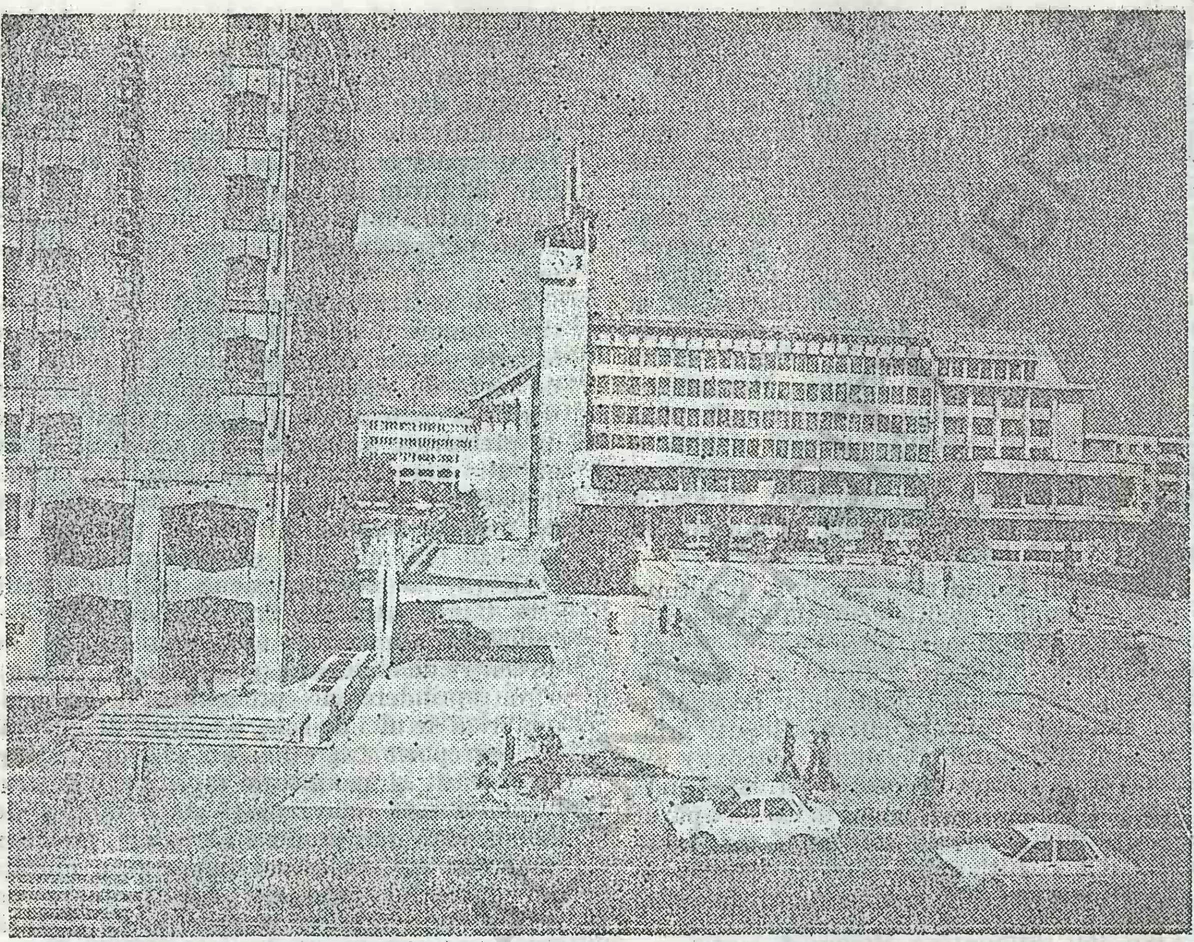

Fig. 188. Vaslui – Centrul civic (foto C. P. B.)

este în cea mai mare parte nou. Vechiul tîrg cu dughene a fost schimbat în întregime. Din nucleul vechi mai există doar cîteva clădiri, între care biserica lui Ștefan cel Mare, monument istoric.

6.2.4. Culoarul Siretului

Siretul, una dintre cele mai importante artere hidrografice de la est de Carpații Orientali, străbate România pe direcția generală nord–sud, pe o lungime de 596 km (din totalul de 706 km). Formează o vale, cu aspecte și caracteristici de culoar, încă de la intrarea pe teritoriul țării, în dreptul satului Vășcăuți (com. Mușenița, jud. Suceava; numit, cîndva, Vășcăuți pe Siret), la nord de orașul Siret.

Aflată între unități fizico-geografice distincte, valea se caracterizează prin lățime variabilă și prin asimetrie, cu versanții de pe stînga întotdeauna abrupți și înalți, însoțiți de fragmente de terase, iar cei de pe dreapta mai domoli, cu o largă desfășurare a teraselor, pe alocuri ajungînd în număr de opt, impresionant dezvoltate în adevărate cîmpuri la confluențele cu Suceava, Moldova, Bistrița și Trotuș. De la granița țării și pînă la nord de confluența cu Moldova, Siretul străbate în întregime Podișul Sucevei, valea fiind străjuită de Podișul Dragomirnei și Podișul Fălticenilor, spre vest, și de Culmea Bour – Dealu Mare (sau Culmea Siretului), spre est. De la nord de confluența cu Moldova pînă la aceea cu Trotușul, valea Siretului este flancată spre est de Podișul Bîrladului iar spre vest de Subcarpați, dar mai departe lunca ia proporții considerabile, ajungînd la peste 10 km, o lărgime pe care nu o atinge nicăieri lunca Dunării (G. Vâlsan, 1916).

Din punct de vedere fizico-geografic, cele două părţi ale văii-culoar sînt subordonate subunităţilor în lungul cărora s-au format (ceea ce imprimă şi o anumită uniformitate pe distanţe mari), dar cu numeroase variaţii locale, de mare însemnătate, determinate în special de pătrunderea în valea Siretului a rîurilor carpatice, bogate în ape şi aluviuni (fig. 189).

Cele două părţi ale culoarului sînt puse în evidenţă şi de lărgimile diferite, pînă la nord de Roman acestea variind între 4 şi 10 km (la nivelul primelor terase) şi între 4 şi 18 km la sud de Moldova, cea mai îngustă porţiune, din întregul culoar, fiind aceea din dreptul Pîrîului Răcăciuni (şi localitate omonimă), de numai 2,5 km, loc numit de G. Vâlsan (1916) defileu, iar de către alţi geografi, Poarta de la Răcăciuni, îngustarea fiind cauzată de un orizont de cinerite andezitice, destul de dure, asupra căruia eroziunea diferenţială se exercită mai lent. Pe teritoriul României, pînă la confluenţa cu Trotuşul, cursul Siretului se caracterizează prin pante de 0,54 m/km şi chiar 0,40 m/km, cu o mare dezvoltare a meandrelor duble sau compuse, pînă la nord de oraşul Roman, reprezentînd un stadiu mai avansat de dezvoltare, cu aspect de cîmpie la confluenţele cu Suceava şi Moldova (I. Gugiuman, 1940). Din dreptul Trotuşului, pînă la vărsare, panta este mai accentuată pînă la confluenţa cu Zăbrăuţul (0,90—1,25 m/km) şi foarte redusă de aici pînă la Dunăre (0,25 m/km)[1].

În general însă, amunte de confluenţele importante, panta scade şi albia se prezintă meandrat, iar avale de acestea, panta creşte, rîul avînd tendinţa de despletire. Această variaţie a morfologiei albiei este datorată marilor cantităţi de aluviuni aduse de afluenţii carpatici, depăşind posibilităţile rîului de a le evacua imediat şi formînd, la intrarea în lunca acestuia, agestre de mari dimensiuni (V. Tufescu, 1946).

Albia minoră este sculptată în aluviuni, iar aspectul general al luncii este dominat de mulţimea meandrelor şi belciugelor, de grinduri şi cursuri paralele (braţe părăsite, numite de populaţia locală *sireţele*), bălţi şi sectoare mlăştinoase.

Lunca are lăţimi apreciabile — de la minimum 2 km, la maximum 10 km, în dreptul marilor confluenţe — şi în cuprinsul ei apar trei trepte de terasă (0,5—1 m, 1—2 m şi 3—4 m), primele două afectate de modificări

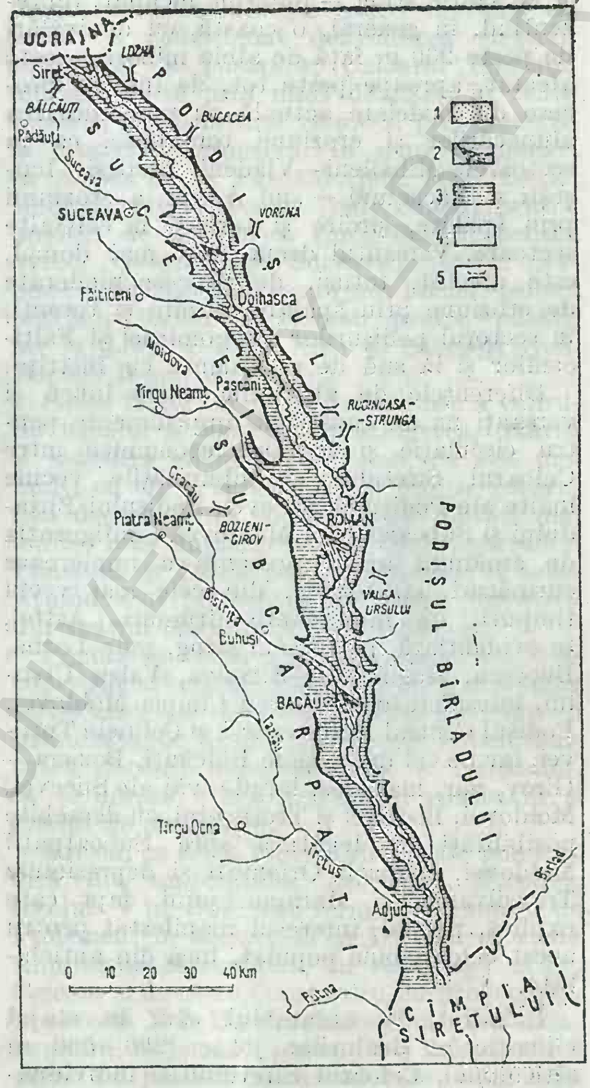

Fig. 189. Culoarul Siretului. *1*, Luncă; *2*, agestre; *3*, terase; *4*, dealuri; *5*, curmături.

morfologice în timpul viiturilor. Terasele, cu suprafeţe mici şi fragmentare pe partea stîngă, au extinderi mari pe versantul drept, ajungînd, în unele porţiuni, ca între Roman şi Bacău, la opt, avînd ca altitudini în jur de 210—200 m, 170—160, 140—130, 60—50, 40—35, 20—10, 7—5 şi 4—3 m, coborînd, deci, pînă la nivelul luncii (V. Băcăuanu şi colab., 1980).

[1] George Vâlsan (1916) împărţea cursul Siretului, pe teritoriul Moldovei, în trei sectoare aproape egale: *superior* (pînă la Roman), *mijlociu* (pînă la defileul de la Răcăciuni) şi *inferior* (pînă la vărsare, cu înfăţişare de „estuar").

Versantul stîng — puternic înclinat, reprezentînd, în general, o coastă, cu denivelări de peste 200 m față de albia minoră — este afectat, aproape peste tot, de intense procese de modelare actuală cu predominarea alunecărilor și eroziunii torențiale, ca în sectoarele Mihăileni—Vlădeni, Lespezi—Icușești și Răcăciuni — sud Adjud, a eroziunii prin spălare, șiroire și torenți în celelalte sectoare. Versantul drept, deși mai domol, este afectat, totuși, de procese moderate de eroziune prin spălare, șiroire și torenți, în sectorul podișurilor Dragomirnei și Fălticenilor și la sud de confluența cu Bistrița.

Diferențele de altitudine între luncă și versanți nu au constituit impedimente pentru circulație și legături economice între Culoarul Siretului și subunitățile vecine înalte ale Podișului Sucevei, Podișului Bîrladului și Subcarpaților Moldovei. Configurația de amănunt arată prezența a numeroase curmături, străbătute, din cele mai vechi timpuri, de importante drumuri. Astfel, se evidențiază, pe flancul stîng, șeile Lozna, Bucecea, Ruginoasa—Strunga, Valea Ursului, înlesnind legăturile cu Cîmpia Moldovei, Podișul Central Moldovenesc și Colinele Tutovei, iar pe cel drept șeile Bălcăuți, Bozieni—Girov, dar, mai ales, largile văi ale Sucevei, Moldovei, Bistriței și Trotușului, cu deosebite posibilități de legătură spre Subcarpații Moldovei, Carpații Orientali și depresiunile Transilvaniei și Maramureșului, fapt care explică, parțial, interesul manifestat pentru acest culoar, bine populat, încă din antichitate.

Încadrat, în ansamblul său, în etajul climatic al dealurilor joase (200—500 m altitudine), Culoarul Siretului se individualizează ca o subunitate cu topoclimat complex, în care predomină topoclimate elementare de luncă și terase, de pădure, de versanți cu expoziții vestice sau estice, în funcție de condițiile locale. Influența orografiei este hotărîtoare pentru predominarea circulației atmosferice pe direcția nord—sud, pe axul văii, mai ales în sectorul nordic — spre deosebire de aceea de pe largile văi ale Sucevei, Moldovei, Bistriței și Trotușului, unde predomină circulația de nord-vest — sud-est. În sectorul sudic, de la confluența cu Moldova, se resimt, pregnant, și influențele circulației sudice, ceea ce introduce unele deosebiri față de subunitățile de la est și de la vest.

Temperaturile medii anuale variază între 8 și 9°C pînă la Roman și între 9 și 10°C între Roman și Adjud. Iarna, temperaturile sînt mai coborîte decît în podișul alăturat (—4 ... —5°C media lunii ianuarie, pe toată valea, față de —3 ... —4°C în podiș, cu excepția cursului superior și mijlociu al Bîrladului și inferior al Jijiei, cu —4 ... —5°C). În perioada rece a anului, din cauza stratificării aerului mai rece, se înregistrează creșteri accentuate ale umidității relative care produc cețuri și inversiuni de temperatură de intensitate moderată (mai ales în partea nordică). În timpul verilor, pătrunderile de aer continental din sud și est fac ca temperaturile medii ale lunii iulie să fie cuprinse între 18 și 20°C pînă la Roman și între 20 și 22°C la sud de acest oraș, dar, în general, mai moderate ca în podiș. De altfel, clima Culoarului Siretului se caracterizează, din punct de vedere termic, prin ierni mai reci și veri mai răcoroase, în comparație cu podișul alăturat, în care verile sînt mai fierbinți și iernile mai blînde, așa cum arată temperaturile maxime absolute, 38.2°C la Roman, 38.8° la Bacău (40°C la Iași, 39.7°C la Bîrlad), minime absolute, —33.2°C la Roman, —32.5°C la Bacău (—30.6°C la Iași, —30.5°C la Bîrlad) și amplitudinile absolute, 71.4°C la Roman, 71.3°C la Bacău, 70.2°C la Bîrlad). Caracteristic este și faptul că temperaturile extreme absolute se produc iarna în luna februarie, iar vara în luna august.

Precipitațiile medii anuale sînt influențate, la rîndul lor, de circulația maselor de aer dinspre nord și nord-vest și dinspre sud, fiind cuprinse între 550 și 600 mm pînă la Roman și între 500 și 550 mm de la Roman la Adjud. Cele mai mari cantități cad în sezonul cald (350—400 mm pînă la Roman și 300—350 mm de la Roman la Adjud), iar în semestrul rece, în medie, 175 mm pe tot culoarul.

Analiza celorlalte componente ale condițiilor naturale arată, de asemenea, unele deosebiri locale de-a lungul culoarului, introducînd, la rîndul lor, unele diferențe între partea nordică și cea sudică. Scurgerea lichidă a Siretului prezintă un regim variabil, fapt ce a impus începerea, din anul 1979, a construcției unor mari bazine de acumulare — Galbeni, Răcăciuni, Berești, Adjud etc. —, avînd drept scop atenuarea undelor de viitură, utilizarea în irigații și producerea de energie electrică. Regimul hidric se caracterizează prin ape mari de primăvară, dato-

rită afluenților din Carpații Orientali, și prin viituri de vară, ca urmare a debitului autohton.

În ceea ce privește scurgerea sezonieră, cele mai mari cantități de apă sînt transportate primăvara (45—50%) și vara (20—25%). Importante pentru populație și economie sînt și stratele acvifere freatice din luncă, aflate pînă la adîncimi maxime de 4—5 m, ca și cele de la baza teraselor, formînd linii de izvoare, cu debite bogate, multe dintre acestea corespunzînd aliniamentelor de așezări.

Solurile și vegetația au alcătuit premise pentru practicarea agriculturii și creșterii animalelor. Lunca este acoperită cu soluri aluviale și protosoluri aluviale, pe terase apărînd cernoziomuri cambice, soluri cernoziomoide și soluri cenușii, care, cu toate că nu sînt prea bogate în substanțe nutritive, au totuși randamente destul de bune, ca urmare a mecanizării, chimizării și irigațiilor. Pe mici suprafețe apar și lăcoviștile, în special pe partea dreaptă a Siretului, la confluența cu Suceava și între Moldova și Bistrița.

Lunca este astăzi domeniul terenurilor agricole (legume, plante tehnice, cereale), pajiștilor de iarbă moale (*Agrostis stolonifera*), coada vulpii (*Alopecurus pratensis*), și pir (*Cynodon dactylon*) (suprafețe reduse) și al zăvoaielor de salcie și plop. Pe terase și versanți se întind pajiști secundare și terenuri agricole destinate mai ales culturilor de cereale, plante tehnice și cartof.

Marile suprafețe acoperite cu soluri aluviale și cernoziomuri au favorizat cultura cartofului și a sfeclei de zahăr, culoarul aflîndu-se în întregime în ariile de aprovizionare ale fabricilor de zahăr de la Roman, Pașcani și Sascut și parțial a aceleia de la Bucecea, precum și în ariile de aprovizionare cu cartofi ale fabricilor de amidon de la Filipești și Hănțești, dar contribuind, în același timp, cu importante cantități pentru consumul populației din alte regiuni ale țării. Suprafețe apreciabile din culoar sînt destinate culturilor de legume, dintre acestea distingîndu-se cele din jurul orașelor Bacău și Roman, și mai puțin Adjud, care fac parte din zonele cu agricultură preorășenească.

Jumătatea sudică a culoarului, cu importante suprafețe de versanți cu expoziție sudică și estică, se impune și prin prezența viței de vie, în localitățile Răcăciuni, Parava, Orbeni, Valea Seacă, Sascut, Urechești, care au și centre de vinificație.

Existența unei puternice baze furajere (importantă contribuție avînd fabricile de zahăr) a condiționat dezvoltarea creșterii animalelor și păsărilor, Culoarul Siretului remarcîndu-se prin mari densități la toate speciile, iar în ultima vreme și prin trecerea la creșterea intensivă, în mari complexe, ca acelea de la Pașcani (jud. Iași), Itești, Radomirești și Sascut (jud. Bacău) pentru bovine, de la Traian (jud. Bacău) pentru ovine, Verești (jud. Suceava), Siretu, Șerbești și Nicolae Bălcescu (jud. Bacău) pentru porcine, Bacău și Roman pentru păsări, iar la Lespezi (jud. Iași) și Săucești (jud. Bacău) ferme sericicole.

Suma factorilor de favorabilitate a cadrului natural a condiționat atragerea, fixarea și îndesirea elementului uman, cu atît mai mult, cu cît el se află într-o poziție geografică deosebită, la contactul cu unități mai înalte, bine împădurite și astăzi, aparținînd Podișului și Subcarpaților Moldovei și constituind axa principală a întregii circulații din spațiul circumcarpatic răsăritean.

Popularea culoarului este străveche, descoperirile arheologice și mențiunile în izvoare scrise antice și medievale constituind dovezi incontestabile despre autohtonia și continuitatea dacilor, daco-romanilor și românilor, ca și despre viața materială, spirituală și gradul de civilizație.

Siretul, ca rețea hidrografică, este pomenit încă din antichitate, de către Herodot, secolul V în. Chr., sub forma *Tiarantos*, de Ptolemeu, în secolul II A.D., *Hierasos*, de Ammianus Marcelinus, în secolul IV A.D., *Gerasus* și de către Constantin Porfirogenetul, în secolul X A.D., deci la începuturile feudalismului, în forma *Seretos*. Pe o vale al cărui nume s-a păstrat din antichitate — așa cum a demonstrat, între alții, V. Pârvan (1923), avînd înțelesul de „rîul iute" (repede) — nu se putea să nu fie consemnate și așezările, locurile întărite, meșteșugurile etc.

Cele mai vechi vestigii ale locuirii datează din paleolitic și epipaleolitic (Mihalache Brudiu, 1974), urmate, în cronologie stratigrafică, de cele din neolitic, din perioada de trecere la epoca bronzului și din epoca bronzului, din prima epocă a fierului tîrzie, cînd se evidențiază daco-geții, ca și din a doua epocă a fierului și din timpul regatului dac, cînd se constată începuturile înfloririi și apogeul artei dacice arhaice. Din aceste ultime două perioade datează știrile despre davele dacilor, construite pe înălțimile versantului stîng, înalt, al culoarului, ca *Dinogetia*

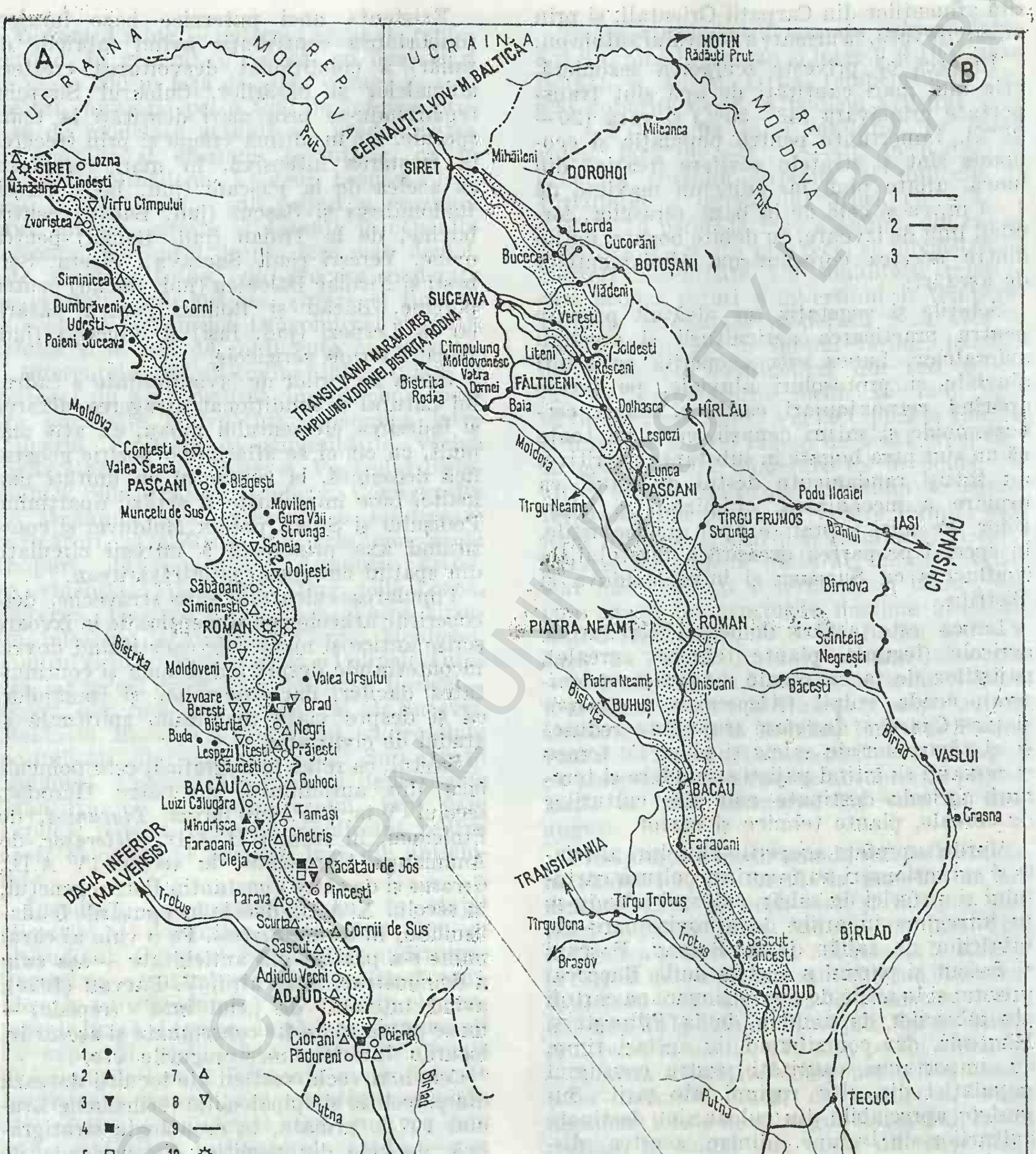

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Fig. 190. Culoarul Siretului. A, Vestigii arheologice: *1*, paleolitice și epipaleolitice; *2*, neolitice; *3*, din epoca bronzului; *4*, așezări dacice și dave; *5*, castre romane și castellum; *6*, vestigii ale dacilor liberi; *7*, monede și tezaure romane; *8* vestigii ale reducerii minereului de fier (sec. II–XI); *9*, drum roman; *10*, cetăți medievale. B, Drumuri din evul mediu; *1*, drumul cel mare moldovenesc; *2*, drumul tătărăsc; *3*, alte drumuri importante.
←

Vetus (Bărboși, municipiul Galați), *Piroboridava* (Poiana, com. Nicorești, jud. Galați), *Tamasidava* (Răcătău de Jos, com. Horgești, jud. Bacău), *Zargidava* (Brad, com. Negri, jud. Bacău), despre așezările dacilor liberi de la est de Carpați, ca și acelea care atestă locuirea (necropole), arta orfevrăriei și schimburile comerciale (tezaure și monede), reducerea minereurilor de fier, iar din perioada imediat următoare, legăturile cu lumea romană (Radu Florescu și colab., 1980; Șt. Olteanu, 1983) (fig. 190). Nu mai puțină însemnătate au avut, încă din antichitate, dar cu rol amplificat de-a lungul întregii perioade a evului mediu, și cu atît mai mult în perioadele modernă și contemporană, drumurile care au străbătut acest culoar. Din antichitate este cunoscut drumul roman, care, urmînd, probabil, traseul unui mai vechi drum dacic, lega Moesia Inferior (Dobrogea de astăzi) de Transilvania, trecînd pe malul stîng, înalt, al rîului Siret, de la *Dinogetia Nova* (Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea) la *Dinogetia Vetus*, Piroboridava, apoi pe valea Trotușului și a Oituzului, pe la *Utidava* spre *Angustia* (Brețcu, jud. Covasna) din Dacia Inferior (Malvensis).

În evul mediu au funcționat *Drumul cel mare moldovenesc* și *Drumul tătărăsc*, primul fiind transcontinental, plecînd de la Dunărea maritimă, străbătînd toată valea Siretului, apoi spre Liov și Marea Baltică, iar al doilea Podișul Moldovei, cu numeroase legături între ele și spre regiunile limitrofe de la est și de la vest (fig. 190).

Mai tîrziu, vechile drumuri, și, în primul rînd, acela al Siretului, aveau să fie echipate corespunzător, din punct de vedere tehnic, și introduse în rețelele naționale de transport feroviar și rutier, Culoarul Siretului continuînd să exercite rolul de axă a vieții complexe a regiunilor circumcarpatice estice.

Rețeaua feroviară din culoar a apărut în a doua jumătate a secolului XIX. Primul tronson, construit la 1869, a legat orașele Roman și Ițcani, iar cel de al doilea, între anii 1870 și 1872, Roman și Galați, cu legătură prin Brăila spre București. Tot între anii 1870 și 1872, se definitivează primele legături cu Cîmpia Moldovei — Verești—Botoșani și Pașcani—Iași, ca și cu Podișul Bîrladului și, mai tîrziu, pînă la primul război mondial, prelungită de la Bîrlad pînă la Iași. La scurt timp după acestea (1888), culoarul avea să fie pus în legătură cu subunități ale Podișului Sucevei, cu Subcarpații Moldovei și Carpații Orientali, prin căile ferate de pe văile Șomuzul Mare (Dolhasca—Fălticeni), Bistrița (Bacău—Piatra Neamț), Trotuș (Adjud—Tîrgu Ocna—Ghimeș, cu legătură spre Transilvania) și definitivată magistrala Siretului, între Mărășești și Buzău, realizîndu-se a doua legătură cu București.

După primul război mondial, se definitivează legătura culoarului cu Podișul Central Moldovenesc (1922—1923, Roman—Băcești—Buhăiești), iar recent s-a făcut o nouă legătură cu Subcarpații (1987, Pașcani—Tîrgu Neamț) și, ceea ce este de o mare însemnătate, dublarea și electrificarea întregii magistrale a Siretului. În ultimele decenii, au fost modernizate și căile rutiere, culoarul fiind străbătut de șoseaua internațională E 20 în porțiunea nord Roman—Adjud, iar în rest de șosele naționale sau județene, de asemenea, modernizate.

Potențialul natural ridicat și largile posibilități de legătură în sens longitudinal și transversal au favorizat concentrarea așezărilor rurale — mai numeroase și mai mari decît pe interfluviile alăturate — și a activităților industriale și de transport în așezări urbane, apărute și dezvoltate mai ales la mari vaduri și confluențe. Încă de la începutul secolului XX, densitatea medie a populației atinsese sau depășise puțin valoarea de 100 loc./km², valoarea acesteia urcînd, în ultimele decenii la 150 loc./km², în partea nordică și în zonele preorășenești înregistrîndu-se chiar densități pînă la 250 loc./km², ca urmare a sporului natural ridicat și a forței polarizatoare a centrelor urbane (Bacău și Roman, în special).

Populația este concentrată mai mult pe dreapta Siretului, pe terasele inferioare și medii, în așezări rurale care formează două iar uneori chiar trei aliniamente. Între acestea predomină așezările mijlocii și mari; din punct de vedere funcțional există diferențieri între cele situate în zonele preorășenești ale Bacăului și Romanului, care au funcție agricolă și de cazare a forței de muncă, înregistrînd o mare intensitate a deplasărilor

mai ales diurne și cele cu funcție agricolă, avînd diverse specializări — cultura cerealelor, a plantelor tehnice (mai ales sfeclă de zahăr și apoi cînepă), a cartofului și legumelor și în creșterea animalelor și păsărilor. Există, însă, în culoar, și cîteva așezări rurale care îmbină agricultura cu activități

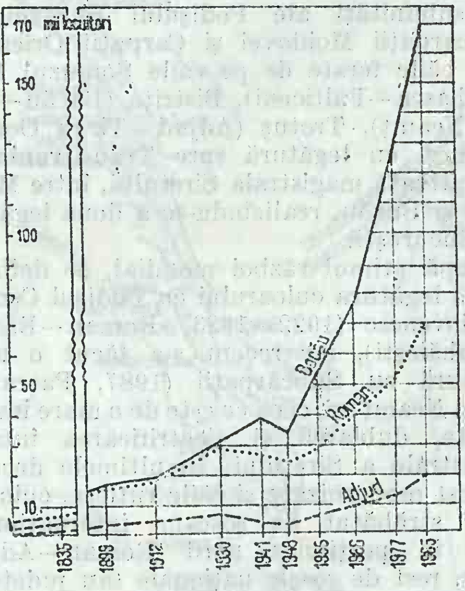

Fig. 191. Evoluția numărului de locuitori ai orașelor Bacău, Roman și Adjud.

industriale importante, ca Hănțești, Sagna, Filipești, Faraoani, Răcăciuni, Sascut etc.

Orașele din culoar au apărut și s-au dezvoltat, așa cum s-a spus, la confluențele Siretului cu rîurile carpatice și la importante vaduri, existența lor fiind anterioară întemeierii statului feudal al Moldovei (C.C. Giurescu și colab., 1974) și avînd roluri de mare însemnătate în viața economică, politică, socială, unele dintre ele avînd și importanță strategică.

Evoluția în timp a orașelor este datorată, în bună măsură, poziției geografice, care a favorizat dezvoltarea meșteșugurilor, a schimbului de produse între regiuni de contact, a transporturilor și activităților industriale. În partea de nord a culoarului, orașele Siret și Pașcani cunosc o dezvoltare ascendentă[1], ca și Roman, Bacău și Adjud, situate în jumătatea sudică, fapt demonstrat, între altele, și de creșterea numărului de locuitori (fig. 191).

Municipiul Bacău este cel mai important centru urban din Culoarul Siretului. Situat la confluența Bistriței cu Siretul, a beneficiat de una dintre cele mai favorabile poziții geografice. Dezvoltarea sa a fost impulsionată de varietatea resurselor din cele două mari unități naturale vecine, de deschiderile mari oferite de Siret spre nord și sud, de Bistrița spre nord-vest, ca și de deschiderile secundare spre vest și est, de pe Valea Trebișului și Pîrîul Morii. Aceste deschideri naturale au constituit premisa convergenței favorabile, în care s-au întretăiat, din cele mai vechi timpuri, drumuri comerciale majore care au permis relații îndepărtate spre nord, sud, nord-vest și vest.

Bacăul este o așezare veche, menționată, alături de alte așezări, în Privilegiul Liovului, din 1408, ca punct de vamă însemnat pentru comerțul care se dirija pe Valea Siretului spre Dunărea maritimă și Brașov, dar și ca tîrg pentru schimbul de produse între regiunile complementare imediate. În secolul XV (1447), a devenit și un important centru administrativ al Moldovei, prin ridicarea unei curți domnești, în timpul voievodului Ștefan cel Mare, pentru fiul său Alexandru. După 1500, Bacăul apare în tot mai multe documente, fiind menționată și funcția sa administrativă, reședință de ținut, amplificată, după anul 1661, din momentul în care a preluat-o și pe aceea a Tîrgului Trotuș. Concomitent, orașul devine o așezare feudală înfloritoare, în care, totuși, prevala comerțul. Nivelul dezvoltării sale urbane era însă scăzut, în concordanță cu ansamblul economiei din această parte a țării. Pînă la jumătatea secolului XIX, a ființat ca tîrg.

La sfîrșitul secolului XIX și la începutul secolului XX, se constată o intensificare a procesului de dezvoltare urbană, odată cu apariția industriei (la început prin unități industriale mici — mori, unități de industrializare a lemnului, tăbăcării, unități textile) și ca urmare a organizării transportului feroviar în lungul Siretului (sectorul Focșani — Roman). Progrese s-au înregistrat în ultimele decenii, prin construirea de întreprinderi industriale și amplificarea celorlalte funcții economice și sociale, ceea ce-l situează în categoria așezărilor urbane cu funcții complexe, cu rol deosebit de important pe plan regional, dar și în complexul național unitar.

[1] Orașele au fost tratate la subunitățile Podișului Sucevei, ca și problemele de amănunt ale culoarului de la granița țării pînă la nord de confluența cu Moldova, avînd în vedere afinitățile mai mari cu regiunile limitrofe.

În relație directă cu evoluția sa urbană și cu creșterea numărului de locuitori (18 846 de locuitori în 1912, 31 138 în 1930, 127 299 în 1977, 204 495 în 1989) orașul s-a extins teritorial. Vatra veche s-a format pe un promontoriu al terasei de 10—15 m a Bistriței care îngustează albia majoră. Așezarea ocupa inițial un spațiu restrîns, corespunzător actualului centru al orașului. În secolele XVI—XVII, dezvoltarea sa teritorială s-a produs unidirecțional, spre nord mai ales, în lungul axei principale de circulație. În secolul XIX, orașul s-a extins în lungul marilor drumuri : spre sud, în direcția fabricii „Letea", spre nord, pe drumul către Piatra Neamț și spre vest, către gară. Pînă la sfîrșitul secolului XIX, vatra nu depășea spre nord pîrîul Trebiș, fiind evitată și partea inundabilă din șesul Bistriței. În prima jumătate a secolului XX (mai ales după anul 1925), vatra s-a extins mult spre vest, pe terasele de 30—40 m și 50—60 m de la vest de calea ferată, ca și spre nord și est pe terasele joase din lunca Bistriței. Prin parcelare dirijată au apărut cartierul de la vest de gară și actualul Parc al Libertății. Prin extindere, orașul a ajuns ca în anul 1930 să înglobeze satele vecine Gherăești (în nord) și Șerbănești (în est). După anul 1945, creșterea teritorială a fost mai intensă, datorită amplificării funcției industriale. A fost dezvoltată zona industrială din nord-vest (Mărgineni), s-a realizat îndesirea clădirilor și creșterea orașului pe verticală. Renovarea urbană a constat în crearea unor cartiere rezidențiale noi și modernizarea unor artere de circulație (Bistrița, Cornișa, Parcul Libertății, Cremenea, Calea Mărășești, Milcov, Republicii, Carpați, Aviatori) și în repartiția teritorială a noilor întreprinderi industriale (fig. 192).

Funcția industrială reprezintă dominanta profilului economic, populația ocupată în activitatea industrială reprezentînd peste 60%. Deși este un oraș cu un profil industrial complex, ramura care arată o anumită specializare este industria construcțiilor de mașini, care deține peste 25% din valoarea producției industriale. Unități reprezentative ale acestei ramuri sînt întreprinderea de mașini și unelte (alezat și frezat), Întreprinderea de vane și armături din fontă, Metalurgica (specializată în utilaj petrolifer), Întreprinderea de șuruburi, întreprinderea de panouri electropneumatice, întreprinderea de avioane. Industria alimentară prezintă, la rîndul ei, un profil divers, ca urmare a existenței unor unități de mare capacitate (băuturi alcoolice, industrializarea cărnii, morărit și panificație, produse zaharoase, prelucrarea laptelui). Importante sînt, apoi, industria textilă (specializată în fire și țesături din lînă) și a confecțiilor, industria lemnului (combinatul de prelucrare a lemnului, combinatul de celuloză și hîrtie „Letea", înființat în 1881, întreprinderea de mobilă și fabrica de cherestea), industria pielăriei și încălțămintei (apărută în 1884), industria materialelor de construcții, chimică (combinatul de îngrășăminte azotoase și fosfatice), industria electro-energetică (hidrocentralele Bacău I și Bacău II) și cea poligrafică.

Dezvoltarea funcției industriale a produs modificări însemnate în profilul industrial al orașului. Dacă pînă în 1986 profilul industrial era dominat de industria lemnului și industria ușoară (peste 75% din producție), în prezent s-a ajuns la un echilibru între ramuri, cu o ușoară predominanță a industriei grele.

Bacăul are și o importantă funcție comercială și administrativă, culturală, sanitară și de învățămînt. Ca centru urban reședință de județ are dotări care satisfac necesitățile populației din întreg teritoriul administrativ. Aria sa de influență depășește limitele județului, mai ales spre sud și est, în județele Vrancea și Vaslui. Din aria de influență imediată se constată cei mai puternici curenți de pendulare, cauzați de funcția industrială. Spre oraș se dirijează forța de muncă din comunele Letea Veche, Mărgineni, Hemeiuș, Măgura, Buhoci, Nicolae Bălcescu, Faraoani, Luizi Călugăra, Traian, Săucești etc.

Poziția geografică a făcut ca Bacăul să dețină și o importantă funcție de transport. Ca nod feroviar, are mare pondere în traficul de mărfuri și călători atît din culoar, cît și de pe Valea Bistriței și afluentului său Bicaz. Ca nod rutier, este străbătut de șoseaua europeană și concentrează drumuri naționale și județene modernizate, care asigură legături cu Subcarpații, Carpații și Podișul Moldovei, beneficiind, pe lîngă acestea, de transport aerian.

În ceea ce privește zonele funcționale interne, se remarcă deja conturarea acestora în deceniul al optulea și în cel actual, industria fiind repartizată marginal, în timp ce unitățile administrative, culturale, sanitare, de învățămînt sînt concentrate în centru (I. Șandru, C. V. Toma, 1986).

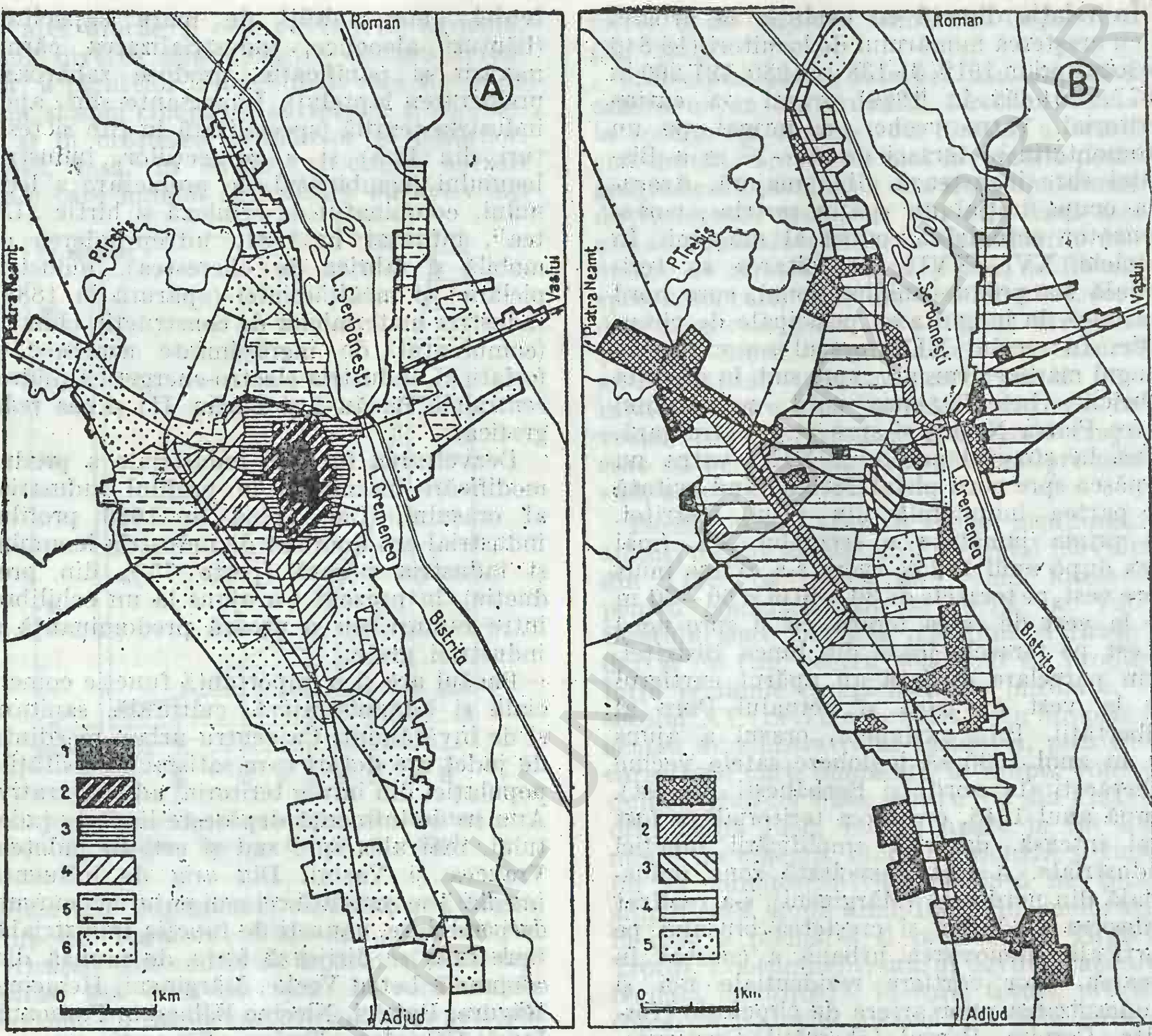

Fig. 192 Municipiul Bacău. A, Evoluția teritorială (Constanța Rusenescu, 1976; I. Șandru, C. Toma, 1986, cu completări). *1*, Vatra tîrgului în sec. XIV și XV; *2*, extinderea pînă la începutul sec. XIX; *3*, între 1800 și 1850; *4*, între 1850 și 1900; *5*, între 1900 și 1945; *6*, după 1945; B, Zonele funcționale (Constanța Rusenescu, 1976, cu completări). *1*, zonă industrială; *2*, de transport și depozite; *3*, mixtă (comercială, administrativă, culturală, rezidențială); *4*, rezidențială; *5*, spațiu verde.

Municipiul **Roman**, situat la confluența Moldovei cu Siretul, beneficiază de o poziție geografică favorabilă, cu posibilități mari de comunicare cu regiunile limitrofe prin Valea Moldovei și curmăturile Bozieni—Girov, Ruginoasa—Strunga și Valea Ursului.

Romanul este o așezare urbană veche, prima mențiune documentară datînd de la 30 martie 1392, în timpul voievodului Roman I Mușat. În secolul XV, Romanul a fost unul dintre cele mai importante orașe ale Moldovei, îndeplinind funcții însemnate, comerciale și strategice, ca majoritatea așezărilor situate la mari răspîntii de drumuri și la mari vaduri. Încă din timpul voievodului Roman a fost construită o cetate de pămînt și lemn, distrusă prin incendiere, la 1467, de către Matei Corvin, dar refăcută de către Ștefan cel Mare, care construiește și o a doua cetate, la 1483, de piatră, pe malul stîng al Siretului, lîngă localitatea Gîdinți, cu scopul apărării drumului de acces spre cetatea de scaun a Moldovei, Suceava (C.C. Giurescu, 1967).

Importanța așezării medievale reiese și din aceea că aici a fost înființată o episcopie,

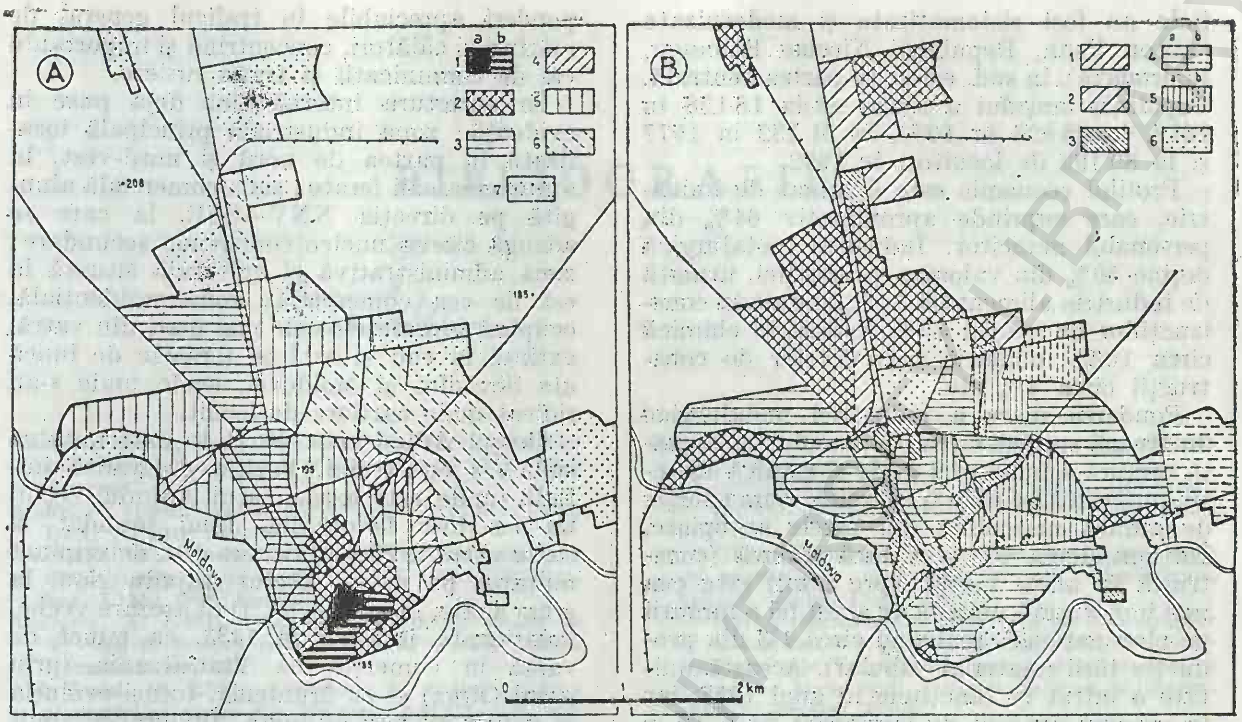

Fig. 193. Municipiul Roman. A, Evoluţia teritorială. *1*, Vatra pînă în sec. XV (*a*, nucleul iniţial-cetatea şi episcopia; *b*, satul posluşnicilor); *2*, întinderea probabilă în sec. XV—XVII; *3*, în secolele XVIII—XIX; *4*, suburbii (mahalale) apărute în a doua jumătate a sec. XIX; *5*, zona construită între 1900 şi 1920; *6*, între 1920 şi 1950; *7*, după 1950. B, Zonele funcţionale. *1*, zonă industrială; *2*, de transporturi şi depozite; *3*, mixtă (de servicii şi rezidenţială); *4*, rezidenţială veche (*a*, cu dotări edilitare; *b*, în curs de urbanizare); *5*, rezidenţială nouă, sistematizată (*a*, cvartale de blocuri; *b*, cu locuinţe individuale de tip parter); *6*, spaţiu verde.

în 1408, aproape egală ca grad cu cea din Suceava, oraşul fiind, de fapt, capitala Ţării de Jos, de unde şi denumirea de Tîrgu de Jos. Funcţia sa strategică diminuează în secolele XVI—XVIII, dar în schimb şi-a amplificat funcţia comercială. Activitatea comercială, la care s-a adăugat cea meşteşugărească, s-a dezvoltat odată cu apariţia unui număr de saşi şi armeni, prin intermediul cărora legăturile comerciale s-au extins mult. Încă din secolul XVI, meşteşugarii erau organizaţi în bresle. În secolele XVII—XIX, viaţa economică a oraşului a fost în regres. Abia spre sfîrşitul secolului XIX a căpătat un impuls, după construirea căii ferate şi a unor unităţi industriale — mori mecanice, fabrici de cărămidă, de zahăr, de uleiuri vegetale. Funcţia industrială s-a dezvoltat, totuşi, relativ lent, în prima jumătate a secolului XX, comparativ cu ritmul dezvoltării din zilele noastre (D. I. Oancea, 1959).

Nucleul oraşului este situat la marginea sudică a podului terasei de confluenţă, lîngă episcopie, unde a fost şi cetatea de pămînt. În secolele XVI—XVII, viaţa economică activă a favorizat extinderea teritorială spre nord, în lungul terasei şi al marelui drum comercial. În secolul XVIII, oraşul a crescut mai uniform, dezvoltîndu-se atît spre nord-vest şi nord-est, pînă aproape de actualul bulevard al Republicii, cît şi spre est, în lungul drumului spre Vaslui. Încă din a doua jumătate a secolului XVIII, oraşul a început să „coboare" de pe terasa de confluenţă pe terasele de luncă ale Siretului şi Moldovei, cartiere noi adăugîndu-se fîşiei lungi, anterioare, de pe terasă. În secolul XIX, oraşul a avut o extindere lentă, dar concomitentă cu îndesirea construcţiilor. În acest răstimp a avut loc o creştere mai ales spre nord, în sectorul gării şi spre nord-est.

În prima jumătate a secolului XX, în partea de nord-est, pe terasa de luncă, a apărut un cartier nou, cu textură radiar-concentrică, prin care oraşul s-a legat de suburbia Nicolae Bălcescu (fig. 193). În deceniile din urmă, părţi din cartiere reziden-

ţiale au fost sistematizate şi modernizate (Anton Pann, Republicii, Nicolae Bălcescu, Smirodava), în sud, est şi în partea centrală. Populaţia oraşului a ajuns de la 18 128 în 1912, la 28 823 în 1930, la 51 132 în 1977 şi la 80 192 de locuitori în 1992.

Profilul economic este dominat de industrie, care cuprinde aproximativ 64% din personalul muncitor. Industria metalurgică deţine 50% din valoarea producţiei, urmată de industria alimentară 15%, industria construcţiilor de maşini 13%, industria chimică circa 10%, industria materialelor de construcţii circa 4% etc.

Ponderea mare a industriei metalurgice ilustrează specializarea Romanului în această ramură a industriei grele şi explică atracţia puternică pe care o exercită asupra forţei de muncă masculine din satele apropiate. Întreprinderea de ţevi fără sudură (construită în afara vetrei, spre nord) este cea mai importantă unitate de acest fel a ramurii pe plan naţional, realizînd circa 1/3 din producţia ţării (material tubular). Această unitate a intrat în funcţiune în anul 1957, iar în prezent are linii de laminoare de 6, 16 şi 20 de ţoli şi produce ţevi din oţel fără sudură pentru conductele petroliere, ţevi speciale din oţel carbon, oţeluri aliate şi inoxidabile, ţevi pentru construcţii.

Industria alimentară are şi ea o participare mare în producţia totală a oraşului, aceasta fiind dată de fabrica de zahăr (cea înfiinţată în anul 1899 a fost reprofilată pe produse din zahăr şi ciocolată) construită în anul 1974, de morărit şi panificaţie, lapte şi produse lactate şi abator.

Ramura construcţiilor de maşini este reprezentată de Intreprinderea mecanică, profilată pe fabricarea strungurilor carusel de 2 500—3 200 mm şi a strungurilor cu comandă numerică.

Funcţia industrială a fost mărită şi diversificată prin apariţia unor unităţi chimice şi textile, care contribuie la creşterea gradului de ocupare a forţei de muncă feminine. Industria chimică produce fibre şi fire sintetice poliamidice, iar cea textilă tricotaje şi confecţii. Industria materialelor de construcţii are tradiţii, fiind specializată în producţia de prefabricate de beton, cărămidă, teracotă şi plăci ceramice.

Romanul are bine dezvoltate şi alte funcţii, care servesc şi populaţia rurală din ariile sale de influenţă, extinse spre Podişul Central Moldovenesc şi spre Subcarpaţi. Astfel, în transporturi are rol de nod feroviar, cu ponderi apreciabile în traficul general de mărfuri şi călători, concentrînd şi importante căi de comunicaţii şi trafic rutiere.

În structura internă sînt deja puse în evidenţă: zona industrială principală localizată în partea de nord şi nord-vest, în apropierea căii ferate; zona comercială alungită pe direcţia NNV—SSE, la care se adaugă cîteva nuclee comerciale secundare; zona administrativă şi culturală situată la est de cea comercială; zona rezidenţială, ocupînd suprafeţele cele mai mari din vatră, extinsă în sud şi est, pe terasele de luncă ale Siretului şi Moldovei, acolo unde s-au ridicat noile cartiere de locuit.

Oraşul **Adjud** este situat în extremitatea sudică a culoarului. Poziţia geografică iniţială (unde este astăzi satul Adjudu Vechi) nu i-a fost favorabilă, fiind inundat la toate viiturile Siretului, ceea ce a determinat mutarea pe vatra satului Adjudu Nou, la 4 km avale, în anul 1795. Deşi aşezare veche, menţionată în scris la 1433, ca punct de vamă în comerţul cu Transilvania (prin pasul Oituz) şi cu Muntenia, totuşi evoluţia sa a fost extrem de lentă. Înviorarea vieţii economice a constituit-o introducerea sa în reţeaua feroviară naţională (1870—1872) şi transformarea în nod feroviar (1884), ceea ce a stimulat apariţia unor mici unităţi industriale din ramurile alimentară (vinificaţie), prelucrarea lemnului, materiale de construcţii, confecţii. Funcţia industrială a fost dezvoltată prin construirea unor obiective de capacitate mare — combinatul de celuloză şi hîrtie şi fabrica de beton celular autoclavizat — oraşul fiind astăzi un centru industrial şi de servicii. În aceste condiţii populaţia a ajuns în 1992 la 20 229 de locuitori.

Culoarul Siretului are şi importante valenţe turistice, evidenţiindu-se prin prezenţa tuturor componentelor potenţialului turistic — fond turistic (natural şi antropic), dotări tehnico-edilitare şi infrastructură — predominînd tipurile de turism itinerante şi de tranzit (pe căi ferate şi şosele naţionale şi internaţionale) şi structurale, în special etnografic — folcloric şi al muzeelor şi monumentelor (C. Swizewski, D. I. Oancea, 1978).

Considerat în ansamblul său, cu tot ceea ce are caracteristic, general sau particular, Culoarul Siretului, format de una dintre cele mai însemnate artere hidrografice ale ţării, rămîne o regiune geografică de prim ordin, cu rol deosebit în complexul naţional unitar al României.

BIBLIOGRAFIE

Alinescu, Cecilia, Paşa, Natalia (1915), *Vechile drumuri moldoveneşti*, An. de geogr. şi antropogeogr. 1914–1915 Bucureşti.

Andrei, V. (1934), *Depresiunea Girovului*, An. lic. „Petru Rareş", Piatra Neamţ.

Andriţoiu, N., Ciocoiu, I. (1968), *Bilanţul radiativ în cîteva puncte ale teritorului R. S. România*, Cul. lucr. I. M., 1966, Bucureşti.

Andronic, A. (1965), *Oraşe moldoveneşti în secolul al XIV-lea în lumina celor mai vechi izvoare ruseşti*, Romanoslavica, *IX*.

Apăvăloaiei, M. (1965), *Contribuţii la studiul geografic al aşezărilor rurale din Moldova*, ASUCI–GG, **XI**.

— (1973), *Caracterizarea geografico-economică a agriculturii judeţului Neamţ*, ASUCI–GG, **XIX**.

Apăvăloaiei, M., Chiriac, D., Lupu, N. (1974), *Aşezările rurale cu industrie din Moldova*, ASUCI–GG, **XX**.

Ardelean, V. (1973), *Aspecte agroclimatice din Cîmpia Aradului*, Lucr. şt., seria geogr., Timişoara.

Ardelean, V., Herşcovici, O. (1965), *Cîmpia Aradului, aspecte de geografie fizică şi economică*, Lucr. şt. cadrelor did., Inst. Ped. Timişoara.

Atanasiu, I., Macarovici, N. (1950), *Les sédiments miocènes de la partie septentrionale de la Moldavie (départ. de Dorohoi, de Botoşani et de Iaşi)*, ACG, **XXIII**.

Athanasiu, S. (1907), *Esquisse géologique des régions pétrolifères des Carpates du district de Bacău*, Congr. Intern. du Pétrole, III Sess., Guide 4.

— (1913), *Cercetări geologice în regiunea carpatică şi subcarpatică din Moldova de Sud*, Rap. activ. Inst. Geol. Rom. în 1908–1909, Bucureşti.

— (1915), *Resturile de mamifere cuaternare de la Măluşteni (Covurlui)*, AIGR, **VI**.

Badea, L. (1960), *Depresiunea Jiblea (caracterizare geomorfologică)*, Probl. geogr., **VII**.

— (1963), *Depresiunea subcarpatică dintre Bistriţa Vîlcii şi Olt*, Probl. geogr., **IX**.

— (1965), *Observaţii geomorfologice pe marginea nordică a Depresiunii Subcarpatice dintre Bistriţa Vîlcii şi Gilort*, SCGGG–Geogr., **XII**, *1*.

— (1966), *Asupra platformelor de eroziune din Subcarpaţii Getici*, SCGGG–Geogr., **XIII**, *1*.

— (1967 a), *Subcarpaţii dintre Cerna Olteţului şi Gilort. Studiu de geomorfologie*, Edit. Academiei, Bucureşti.

— (1967 b), *Les terrasses des Subcarpates gétiques*, RRGGG–Géogr., **11**, *2*.

— (1967 c), *Terasele Buzăului din zona subcarpatică şi mişcările neotectonice*, SCGGG–Geogr., **XIV**, *1*.

— (1968), *La limite extérieure des Carpates*, RRGGG–Géogr., **12**, *1–2*.

Badea, L. (1970), *Terasele fluviatile din Oltenia*, SCGGG–Geogr., **XVII**, *1*.

— (1971), *Valea Jiului*, Edit. ştiinţ., Bucureşti.

— (1972), *Depresiunea Hurez*, SCGGG–Geogr., **XIX**, *2*.

— (1973), *Piemontul Getic (Concluzii la un studiu de geomorfologie regională)*, în vol. *Piemonturile*, Centrul multipl. Univ. Buc.

— (1974), *Particularităţile geografice ale Subcarpaţilor de la vest de Olt şi posibilităţile de valorificare turistică*, în vol. *Valorificarea economică şi turistică a Carpaţilor Meridionali* (Culegere de stud. şi comun. ştiinţ.), Rîmnicu Vîlcea.

— (1981), *Consideraţii geomorfologice asupra văii subcarpatice a Oltului*, Trav. Stat. „Stejarul", géol.-géogr., 7 (1979).

— (1983), *Defileul Coziei şi valea subcarpatică a Oltului (suprafeţe de nivelare şi terase)*, SCGGG–Geogr., **XXX**.

— (1985), *Simetrii în caracterele arhitectonice ale Subcarpaţilor*, Terra, **XVII (XXXVII)**, *3*.

Badea, L., Bălteanu, D. (1977), *Terasele din valea subcarpatică a Buzăului*, SCGGG–Geogr., **XXIV**, *2*.

— (1978), *Influences néotectoniques et lithologiques dans les Subcarpates Gétiques à l'ouest de l'Olt*, St. geom. carp.-balc., **XII**.

— (1982), *La mobilité tectonique et les processus géomorphologiques actuels des Subcarpates de la Roumanie*, Cuad. investig. geogr., **VIII**, *1–2*, Logroño.

Badea, L., Dinu, Mihaela (1974), *Depresiunile de contact din estul Podişului Mehedinţean*, SCGGG–Geogr., **XXI**, *2*.

Badea, L., Ghenovici, Alexandra (1974), *Judeţul Dolj*, Edit. Academiei, Bucureşti.

Badea, L., Niculescu, Gh. (1964), *Harta morfostructurală a Subcarpaţilor dintre Slănicul Buzăului şi Cricovul Sărat*, SCGGG–Geogr., **XI**.

Badea, L., Niculescu, Gh., Roşu, Al. (1964), *Les mouvements néotectoniques pléistocènes et le modelé fluviatile des Subcarpates entre le Danube et le Buzău*, RRGGG–Géogr., **8**.

Badea, L., Niculescu, Gh., Sencu, V. (1976), *Harta geomorfologică, scara 1 : 1 000 000*, în *Atlas. Republica Socialistă România*, Planşa III–1, Edit. Academiei, Bucureşti.

Badea, L., Rusenescu, Constanţa (1970), *Judeţul Vîlcea*, Edit. Academiei, Bucureşti.

Badea, L., Stăncescu, Cornelia (1960), *Asupra limitei nordice a cîmpiei dintre Jiu şi Colmeana*, Natura, **XII**, *1*.

Badea, L., Stăncescu, Cornelia, Alexandru, D. (1956), *Observaţii morfologice în bazinul Pogănişului. Depresiunea Brebu*, Probl. geogr., **IV**.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Bader, T. (1978), *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei*, Edit. științifică, București.
Banu, A. (1946), *Depresiunea Podenilor*, Rev. geogr. rom., II (1975), *I–IV*
Barabaș, N. (1977), *Noi contribuții la studiul florei și vegetației din bazinul Tazlăului*, St. com., Muz. șt. nat. Bacău, 1976–1977.
Baranovsky, Niculina (1963), *Particularități geografice în repartiția teritorială a producției industriale și agricole în regiunea Ploiești*, Probl. geogr., **IX**.
— (1968), *Repartiția teritorială și dinamica populației Piemontului Getic dintre Jiu și Motru în secolul al XIX-lea și al XX-lea*, SCGGG–Geogr., **XV**, *1*.
— (1969), *Trăsături geografice ale satelor din Subcarpații Olteniei dintre Jiu și Motru privite prin prisma sistematizării*, în vol. *Lucr. Simp. geogr. satului, București, sept. 1967*, Inst. geol.-geogr., București.
Baranovsky, Niculina, Băcănaru, I. Bugă, Dr., Rusenescu, Constanța (1975), *Les types fonctionnels d'établissements ruraux dans les Subcarpates comprises entre les rivières Motru et Putna*, RRGGG–Géogr., **19**, *2*.
Baranovsky, Niculina, Neamu, Gh. (1971), *Județul Gorj*, Edit. Academiei, București.
Barbu, N. (1974), *Raporturi pedogeomorfologice în Cîmpia Moldovei* ASUCI–Geogr., **XX**.
Barbu, N., Ionesi L., Ionesi Bica (1964), *Masivul Ciungilor–caracterizare geologo-geomorfologică*, ASUCI, secț. **II**, **X**.
Barco, Aurelia, Nedelcu, Eugen (1974), *Județul Argeș*, Edit. Academiei, București.
Basarabeanu, N., Bugă, Dr., Erdeli, G. (1979), *Degradările de teren din vatra satelor jud. Mehedinți, cu privire specială asupra așezărilor din bazinele Topolniței, Bahnei și Coșuștei*, AUB–Geogr., **XXVIII**.
Băcănaru, I. (1971), *Considerații geoistorice*, în vol. *Piemontul Getic*, Edit. Academiei, București.
Băcănaru, I., Ghercec, I. (1969), *Harta așezărilor omenești atestate în decursul mileniului al doilea în Banatul românesc — constatări și interpretări geografice*, SCGGG –Geogr., **XVI**, *2*.
Băcăuanu, V. (1968), *Cîmpia Moldovei — studiu geomorfologic*, Edit. Academiei, București.
— (1973), *Evoluția văilor din Podișul Moldovenesc*, în vol. *Realizări în geografia României* Edit. științifică, București.
Băcăuanu, V., Martiniuc, C. (1970), *Cercetări geomorfologice asupra părții de sud a interfluviului Moldova–Siret*, ASUCI-Geogr., **XVI**.
Băcăuanu, V., Barbu, N., Pantazică, Maria, Ungureanu, Al., Chiriac, D. (1980), *Podișul Moldovei. Natură, om, economie*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
Bălteanu, D. (1976), *Two case studies of mudflows in the Buzău Subcarpathians*, Geogr. Annaler, 59 A, Stockholm.
— (1983), *Experimentul de teren în geomorfologie. Aplicații la Subcarpații Buzăului*, Edit. Academiei, București.
Bălteanu, D. Taloescu Iuliana, Dinu, Mihaela, Sandu, Maria (1976), *Efectele morfologice ale precipitațiilor din iulie 1975 în unele bazine hidrografice mici aferente Vîlsanului*, SCGGG–Geogr., **XXIII**.
Băncilă, I. (1958), *Geologia Carpaților Orientali*, Edit. științifică, București.
Băncilă, I., Hristescu, E. (1963), *Linia externă și linia pericarpatică dintre valea Sucevei și valea Trotușului (Carpații Orientali)*, Asoc. Geol. Carpato–Balc., Congr. V, III, București.
Bărbulescu, C. (1957), *Studiul pajiștilor naturale de deal dintre Argeș și Dîmbovița*, An. lucr. șt. Inst. Agr. N. Bălcescu, București.
Băzâc, Gh. (1983), *Influența reliefului asupra principalelor caracteristici ale climei României*, Edit. Academiei, București.
Belozerov, V. (1975), *Elemente de climatologie aplicată*, Centrul de multipl. Univ. „Babeș Bolyai", Cluj-Napoca.
Berciu, D. (1939), *Arheologia preistorică a Olteniei*, Arhivele Olteniei, Craiova.
— (1967), *Buridava dacică la Ocnița*, Magazin istoric, I, *6*.
Berindei, I. (1968), *Contribuții la stabilirea genezei teraselor inferioare din depresiunile-golf ale Munților Apuseni*, SCGGG–Geogr., **XV**, *2*.
— (1969), *Procesele actuale din Depresiunea Crișului Negru. Porniturile de teren (I)*. Lucr. șt., Seria A, Inst. ped. Oradea, 3.
— (1973), *Evoluția paleogeografică a depresiunilor-golf din vestul României*, în vol. *Realizări în geografia României, Culegere de studii*, Edit. științifică, București.
— (1977), *Țara Beiușului* în vol. *Cîmpia Crișurilor, Crișul Repede, Țara Beiușului*, Col. *Cercetări în geografia României*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
Berindei, I., Dumitrașcu, S. (1969), *Contribuții la stabilirea genezei Cîmpiei Crișurilor și a luncilor din depresiunile-golf. Formarea luncii Crișului Negru*. Lucr. șt., Seria A, Inst. ped. Oradea.
Berindei, I, Iacob, Ersilia (1961), *Contribuții la studiul morfologic al Depresiunii Guruslăului*, SUBB–GG, **II**, *1*.
Biruescu, I. (1981), *Distribuția subspeciilor de gorun în pădurile dealurilor subcarpatice joase din Oltenia*, Rev. păd., **96**, *3*.
Bizerea, M. (1962), *Precizarea geografică a numelui orașului Timișoara*, Natura — Geogr.-geol., **XIV**, *1*.
Bizerea, M., Ardelean, V. (1970), *Contribuții la studiu geografic al orașului Arad*, Studii de geografie a Banatului, *1*, Timișoara.
Blaj, C. (1958), *Aspecte urbane ale orașului Buhuși*, ASUCI–GG, secț. II, **IV**, *1*.
Bleahu, M., Decu, V. Negrea, Șt., Pleșa, C., Povară, I., Viehmann, I. (1976), *Peșteri din România*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
Bobinger, Franz (1935–1936), *Robert Bergrave, un voyageur anglais dans les pays roumains du temps de Vasile Lupu*, AAR, Ser. III, **XVII**, *3*.
Bobîrnac, B. (1972), *Cu privire la ecologia entomofaunei în condițiile Olteniei (II)*, St. cerc., Com. de Cult., Tg. Jiu.
— (1973), *Cu privire la ecologia entomofaunei în condițiile Olteniei*, St. cerc., Com. de Cult. Rm. Vîlcea.
Bogdan, A. (1966), *Cercetări paleohidrografice asupra văii Someșului*, SCGGG–Geogr., **XIII**, *1*.
Bogdan, Octavia, Mihai, Elena, Teodoreanu, Elena, Neamu, Gh. (1971), *Rolul reliefului în crearea și amplificarea inversiunilor termice pe teritoriul R. S. România*, Hidrotehnica, **16**, *1*.
Bogdan, Octavia, Mihai, Elena, Teodoreanu, Elena (1974), *Clima Carpaților și Subcarpaților de Curbură dintre văile Teleajenului și Slănicul Buzăului*. Lucr. șt. Staț. geogr. Pătîrlagele, Inst. geogr. București.
Bogdan, Octavia, Mihai, Elena (1981), *Intensité des pluies dans la région des Subcarpates du Buzău*, RRGGG –Géogr., **25**, *1*.
Bojoi, I. (1973), *Problema formării defileului Cuejdiului de la Piatra Neamț, în legătură cu un fenomen de despletire a Bistriței*, Lucr. Staț. „Stejarul", Geol.-Geogr., 1972–1973.

Bojoi, I., Ichim, Ioniţă (1974), *Judeţul Neamţ*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Bordei – Ion, Ecaterina (1983), *Rolul lanţului alpino-carpatic în evoluţia ciclonilor mediteraneeni*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Bordei – Ion, N. (1972), *Problèmes de la circulation de l'air dans la zone des Carpates de Courbure*, în vol. *Lucr. celei de-a V-a Conferinţe de meteorologie a Carpaţilor (1971)*, I. M. H., Bucureşti.
— (1988), *Fenome meteoclimatice induse de configuraţia Carpaţilor în Cîmpia Română*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Borza, Al., Călinescu, R., Celan, Maria, Paşcovschi, S., Paucă, Ana, Pop, E., Puşcaru – Soroceanu, Evdochia (1960), *Vegetaţia*, în *Monografia geografică a R. P. Române*, I, Edit. Academiei, Bucureşti.
Botez, C., Urmă, D., Saizu, I. (1977), *Epopeea feroviară românească*, Edit. sport-turism, Bucureşti.
Bratosin, N., Predel, Fl. (1964), *Caracterizarea morfologică şi fizico-chimică a principalelor tipuri de soluri din regiunea Piatra Neamţ*, Dds. şed. CG, *L/II*.
Brătescu, C., Mihăilescu, V., Tufescu, V., Rădulescu, N. Al. (1943) *Unitatea şi funcţiunile pămîntului şi poporului românesc*, SRRG, Bucureşti.
Brânduş, C. (1981), *Subcarpaţii Tazlăului. Studiu geomorfologic*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Brânduş, C., Brânduş, Filipina (1973), *Forme de relief carstic în Depresiunea Tazlăului*, St. cercet. şt. – geol.-geogr. Inst. ped. Bacău.
Brânduş, C., Petreuş, I., Ungureanu, Al. (1971), *Contribuţii la studiul geomorfologic al văii Tazlăului Mare*, Lucr. Staţ. şt. „Stejarul", *4*, Piatra Neamţ.
Brudiu, M. (1974), *Paleoliticul superior şi epipaleoliticul din Moldova*, Inst. arheol., Bibl. arheol., Seria complementară, *2*, Bucureşti.
Bucur, N. (1954), *Seriile pedologice din depresiunea Ozana – Topolniţa*, St. cerc. şt., Academia R. P. R., Fil. Iaşi, V, *3 – 4*.
Bucur, N., Barbu, N (1961), *Complexul fizico-geografic din regiunea masivelor deluroase Copalău – Cozancea – Guranda*, ASUCI, VII, *1*.
Bugă, Dr. (1967), *Populaţia oraşelor Munteniei şi Olteniei în ultima sută de ani*, Rev. statist., **XVI**, *11*.
— (1968), *Populaţia Olteniei în secolele XIX şi XX*, Rev. statist., **XVII**, *6*.
— (1969 a), *Dezvoltarea aşezărilor omeneşti din Subcarpaţii şi Piemontul Getic dintre Jiu şi Gilort în raport cu mediul geografic*, în vol. *Lucr. simp. geogr. satului, Bucureşti, sept. 1967*, Inst. geol.-geogr., Bucureşti.
— (1969 b), *Repartiţia geografică a aşezărilor omeneşti dintre Carpaţi şi Dunăre (Ţara Românească) la jumătatea secolului al XIX-lea*, Com. geogr., SSG, **VII**.
— (1969, c), *Consideraţii geografice privind vatra şi moşia aşezărilor rurale din Oltenia*, Com. geogr., SSG, **IX**.
— (1971), *Mişcarea migratorie a populaţiei în oraşele dintre Carpaţi şi Dunăre*, în vol. *Lucr. celui de al III-lea colocv. naţ. geogr. pop. şi aşez., 1970*, Iaşi, Univ. Iaşi.
— (1975), *Sensul termenului „plai" la populaţia satelor subcarpatice*, în vol. *Lucr. simpoz. de toponimie, Bucureşti, iunie 1972*, Inst. geogr., Bucureşti.
Bugă, Dr., Alexandrescu, Valeria, Vlad, Sorina (1982), *Structurile urbane şi centrele de convergenţă umană din Oltenia subcarpatică*, Terra, **XIV (XXXIV)**, *2*.
Bugă, Dr., Iacob, Gh., Ianoş, I. (1982), *Relaţia om-mediu în Subcarpaţii Olteniei dintre Olt şi Jiu*, în vol. *Geografia Gorjului*, Tîrgu Jiu.
Bugă, Dr., Ionescu, Angela (1971), *Oraşele Piemontului Getic*, Rev. statist, **XX**, *12*.
Bugă, Dr., Zăvoianu, I. (1974), *Judeţul Dîmboviţa*, Edit. Academiei Bucureşti.
Burai, A. (1980), *Dezvoltarea oraşului medieval Satu Mare*, St. comun., **IV**, Satu Mare.
Burduja, C. (1948), *Contribution à la connaissance de la flore de la Dépression de Cracău, District de Neamţ (avec quelques remarques géobotaniques)*, ASUI, **XXXI**.
— (1957), *Material dendrologic şi observaţii geobotanice referitoare la pădurile din Moldova*, St. cerc. şt., Fil. Iaşi, Academia R. P. Române, **VIII**, *1*.
— (1972), *Flora şi vegetaţia pădurilor din masivul Ghindăoani – Tupilaţi, jud. Neamţ*, St. şi com., Muzeul Piatra Neamţ, **II**.
Burduja, C., Barbu, N. (1955), *Contribuţii la fitogeografia Colinelor Tutovei*, Probl. geogr., **II**.
Burduja, C., Mihai, Gh., Sîrbu, I. (1973), *Flora şi vegetaţia Masivului Mărgineni (jud. Neamţ)*, Lucr. staţ. „Stejarul", Ecologie terestră şi genetică (1972 – 1973), Pîngăraţi.
Burloiu, G. (1981), *Ocolul domnesc al Bacăului (secolele XV – XVIII)*, Carpica, **XIII**.
Buta, I., Sorocovschi, V. (1971), *Influenţa factorilor fizico-geografici asupra proceselor scurgerii în Cîmpia joasă a Someşului inferior*, SUBB – GG, **XVI**, *1*.
Buta, I., Aniţan, I., Buz, V., Simu, M., Iacob, E., Hedeşiu, I. (1976), *Probleme legate de apele subterane din Cîmpia Someşului (bazinul Homorodului)*, SUBB – GG, **XXI**.
Buta, I., Aniţan, I., Iacob, E., Simu, M., Buz, V., Hedeşiu, I. (1977), *Caracteristicile cantitative ale apelor subterane din Cîmpia Someşului inferior (bazinul Homorodului)*, SUBB – GG, **XXII**, *1*.
Buzdugan, C. (1968), *Descoperiri arheologice în Depresiunea Oneşti*, Carpica, **I**.
Caloianu, N., Sultana, Viorica, Vasile, I. (1983), *Componente geografice în modernizarea aşezărilor din Valea Oltului între Băbeni şi Slatina*, Terra, **XV (XXXV)**, *1*.
Cantemir, D. (ed. 1973), *Descrierea Moldovei*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Căpitanu, V., Ursachi, V. (1971), *Ghidul monumentelor din judeţele Bacău şi Neamţ*, Com. de Cult. Bacău.
Cebuc, Al., Mocanu, C. (1967), *Din istoria transporturilor de călători în România*, Edit. ştiinţ., Bucureşti.
Chiriac, D. (1971), *Cîteva aspecte geografico-economice referitoare la evoluţia populaţiei şi vetrelor aşezărilor rurale din Moldova (secolele XIX – XX)*, ASUCI – GG, **XVII**.
Chiţu, C., Peahă, M. (1965), *Repartiţia solurilor din regiunea Platformei Cîndeşti şi a Muscelelor dintre Argeş şi Dîmboviţa*, Dds. şed. CG, **LI** (1963 – 1964).
Cihodaru, C. (1960), *Constituirea statului feudal moldovenesc şi lupta pentru realizarea independenţei lui*, St. şi cerc. şt., Istorie, Fil. Iaşi, Academia R. P. Române, **XI**.
— (1961), *Cîteva constatări în legătură cu proprietatea feudală din Moldova în a doua jumătate a sec. al XV-lea*, St. şi cerc. şt., Istorie, Fil. Iaşi, Academia R. P. Române, **XII**, *1*.
Cioacă, A. (1985), *Consideraţii asupra reliefului structural din Subcarpaţii Vrancei*, SCGGG – Geogr., **XXXII**.
Ciocîrdel, R., Esca, Al. (1966), *Încercare de sinteză a datelor cu privire la mişcările verticale recente ale scoarţei terestre în România*, SCGGG – Geofiz., **IV**, *1*.
Ciocîrlan, V. (1969), *Asociaţii vegetale noi din bazinul subcarpatic al Slănicului de Buzău*, SCB – Bot., **21**, *6*.
— (1972), *Reflectarea influenţelor sudice şi estice în flora şi vegetaţia de la Curbura Carpaţilor*, Com. de Bot., SSB, **XIII**.
Ciupagea D., Paucă M., Ichim Tr. (1970), *Geologia Depresiunii Transilvaniei*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Ciurea, D. (1965), *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (secolele XIV – XVIII)*, An. Inst. Ist. Arh. Iaşi, **II**.

Cîrstea, Şt., Marţian, N. (1962), *Cercetări pedologice în sectorul Călimăneşti—Băbeni—Bistriţa—Armăşeşti —Vaideeni*, Dds. şed. CG, **XLVII** (1959—1960).
Cîrţu, Mariana (1973), *Asociaţii vegetale din cursul superior al Amaradiei*, Studii cercet., Rîmnicu Vîlcea.
Clenciu, V. (1972), *Evoluţia aşezărilor omeneşti din bazinul Tazlăului în secolele XIV—XX*, St. cerc. şt., Inst. Ped. Bacău—Şt. Naturii.
— (1973), *Contribuţii la studiul populaţiei din bazinul Tazlăului*, St. cerc. ştiinţ., Inst. Pedag. Bacău—Geol.-Geogr.
Cobălcescu, Gr. (1883 a), *Studii geologice şi paleontologice asupra unor tărîmuri terţiare din unele părţi ale României*, Mem. geol. ale Şcoalei Milit., Iaşi.
— (1883 b), *Formaţiunea saliferă sau Secunda Formaţiune Mediterană*, Mem. geol. ale Şcoalei Milit., Iaşi.
Codarcea, Al. (1940), *Vues nouvelles sur la tectonique du Banat méridional et le plateau de Mehedinţi*, AIGR, **XX**.
Colescu, L. (1944), *Analiza rezultatelor recensămîntului general al populaţiei României din 1899*, Bucureşti.
Conea, I. (1932 a), *Aşezările omeneşti în depresiunea subcarpatică din Oltenia*, BSRRG, **L** (1931).
— (1932 b), *Studiul geografic al castanilor din Oltenia*, BSRRG, **L** (1931).
— (1933), *Cercetări geografice în diploma Ipaniţilor*, BSRRG, **LI** (1932).
— (1935), *Ţara Loviştei*, BSRRG, **LIII** (1934).
— (1939), *Pe urmele descălecatului din Sud. 1. Satele de ungureni din Oltenia Subcarpatică*, BSRRG, **LVIII**.
— (1943), *Plaiul şi muntele în istoria Olteniei*, în vol. *Oltenia*, Craiova.
Conea, Ion, Bugă, Dr. (1969), *Aşezări de înălţime în Carpaţii Meridionali-Aşezările din plaiul Bumbeştilor*, SCGGG-Geogr., **XVI**, *1*.
Constantinescu, G. P. (1968), *Studiile hidrogeologice pentru alimentarea cu apă potabilă a oraşului Craiova*, HGAM, 13, *3*.
Constantinescu-Neamţ, Margareta (1940), *Depresiunea Cracăului şi a Bistriţei din punct de vedere antropogeografic*, Piatra Neamţ.
Constantinescu, M. (1949), *Contribuţii la studiul pornitureilor de teren în regiunea Pucioasa-Dîmboviţa*, Natura, **I**, *2*.
Cornea, I., Drăgoescu, I., Popescu, M., Visarion, M., Săndulescu, M., Drăghici, M. (1977), *Harta mişcărilor crustale verticale recente, scara 1 : 1 000 000*, IGG, Bucureşti.
Costăchescu, M. (1931—32), *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare, I—II*, Iaşi.
Costea, I., Vinogradov, C., Comşa, E., Bönig, H. (1981), *Studiul microfacial al depozitelor cretacice din Platforma Moldovenească şi Depresiunea Bîrladului*, SCGGG—Geol., **XXVI**, *2*.
Coteţ, P. (1957), *Depresiunea Zărandului, Observaţii geomorfologice*, Probl. geogr., **IV**.
— (1969), *Suprafeţele geomorfologice de tip piemont, pediment, glacis şi studiul lor*, SCGGG—Geogr., **XVI**, *2*.
— (1970), *Depresiunea Oraviţei — Observaţii geomorfologice*, Lucr. ştiinţ. ale cadrelor didactice, seria geogr., **II**, Timişoara.
— (1973), *Geomorfologia României*, Edit. tehnică, Bucureşti.
Coteţ, P., Grumăzescu, Cornelia (1967), *Harta geomorfologică a Cîmpiei Tisei*, SCGGG—Geogr., **XIV**, *2*.
Coteţ, P., Martiniuc, C. (1960), *Harta geomorfologică a R. P. R., sc. 1 : 1 500 000*, în *Monografia geografică a R. P. R.*, I, *Geografie fizică* — Anexa I, Edit. Academiei, Bucureşti.
Cucu—Popova, Ana (1970), *Vegetaţia de pe calcarele din Podişul Mehedinţi*, SCGGG—Geogr., **XIII**, *1*.
Cucu—Popova, Ana, Muică—Şanta Cristina (1975), *Elemente floristice de interes turistic din nord-vestul judeţului Gorj*, Terra, **VII (XXXVII)**, *1*.
Cucu—Popova, Ana, Muică, Cristina, Drugescu, C. (1971), *Ecosystème de type subméditerranéen dans les Carpates Méridionales*, RRGGG—Géogr., **20**.
Cucu, V. (1955), *Condiţiile naturale şi economico-geografice în raionul Tîrgu Jiu, regiunea Craiova*, Natura, **VII**, *2*.
— (1963), *Contribuţii geografice la studiul aşezărilor omeneşti din regiunea subcarpatică dintre Gilort şi Motru*, Com. geogr., SSNG, **II**.
— (1970 a), *Oraşele României*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.
— (1970 b), *Evoluţia numărului populaţiei pe teritoriul României*, Natura — geogr.-geol., **II (XXII)**, *3*.
— (1974), *Geografia populaţiei şi aşezărilor omeneşti*, Edit. didactică şi pedagogică, Bucureşti.
— (1977), *Sistematizarea teritoriului şi localităţilor din România, repere geografice*, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti.
Cucu, V., Bugă, Dr., Erdeli, G., Alexandrescu, Valeria (1980), *Locul judeţului Mehedinţi în peisajul geografic şi în economia R. S. România*, AUB—Geogr., **XXIX**.
Daicoviciu, C., Pascu, Şt., Cheresteşiu, V., Morariu, T. (1966), *Din istoria Transilvaniei*, 1, Edit. Academiei, Bucureşti.
Daicoviciu, C., Petrovici, E., Ştefan, Gh. (1963), *La formation du peuple roumain et de sa langue*, Edit. de l'Académie Roum., Bucarest.
David, M. (1921), *O schiţă morfologică a Podişului sarmatic din Moldova*, BSRRG, **XXXIX** (1920).
— (1922), *Cercetări geologice în Podişul Moldovenesc*, AIGR, **IX** (1915—1920).
— (1932), *Relieful regiunii subcarpatice din districtele Neamţ şi Bacău*, BSRRG, **L** (1931).
— (1933), *Secţiuni de geografie fizică — III, Morfologia terestră (reliefuri)*, Curs. litogr., Univ. Iaşi.
— (1941), *Relieful Coastei Iaşilor şi problemele pe care le ridică sub raportul geomorfologic şi antropogeografic*, Lucr. Soc. Geogr. „D. Cantemir", **III**, Iaşi.
Davidescu, G. (1968), *Contribuţii la studiul climei din depresiunea subcarpatică a Neamţului*, ASUCI—GG, **XIV**.
— (1969), *Diferenţieri termice în depresiunea subcarpatică a Neamţului*, ASUCI—GG, **XIV**.
Decou, Anca, Decou, V., Bleahu, M. (1967), *Grottes d'Olténie, explorées de 1959 à 1962*, în *Recherches sur les grottes du Banat et d'Olténie (Roumanie, 1959—1962)*, Edit. CNRS, Paris.
Diaconu, C. (1971), *Probleme ale scurgerii de aluviuni a rîurilor României*, St. hidrol., **XXXI**.
Diaconu, I, (1930), *Ţinutul Vrancei. Etnografie, folklor, dialectologie*, Inst. de Filolog. şi Folklor, Bucureşti.
Dihoru, Gh., Negreanu, G. (1969), *Dealurile Tohani, o insulă cu vegetaţie pontic-balcanică*, SCB—Bot., **21**, *3*.
Dimitriev, P. (1973), *Populaţia Moldovei după materialele recensămintelor din anii 1772—1773, 1774 şi 1803*, Edit. Ştiinţa, Chişinău.
Dinu, Mihaela, Cioacă A. (1987), *Morfotectonica Subcarpaţilor Vîlcii şi Vrancei*, Lucr. Sem. „Dimitrie Cantemir", 7 (1986), Univ. „Al. I. Cuza" Iaşi.
Donat, I. (1956), *Aşezările omeneşti din Ţara Românească, în sec. XIV—XVI*, Studii, **IX**, *6*.
Donciu, C. (1969), *Unele caracteristici ale regimului termic al solului şi aerului în zona dealurilor subcarpatice meridionale la Valea Călugărească*, HGAM, 14, *11*.
Donisă, I. (1957), *Cîteva observaţii geomorfologice în bazinul hidrografic al Rîmnei*, Probl. geogr., **IV**.

Donisă, I. (1968 a), *Geomorfologia văii Bistriței*, Edit. Academiei, București.
—(1968 b), *Procese de versant din Depresiunea Cracău—Bistrița*, ASUCI—GG, XIV.
— (1968 c), *Terasele din Depresiunea Cracău—Bistrița*, Lucr. Staț. Stejarul, I.
Donisă, I., Erhan, Elena (1974), *Curs de climatologie a R. S. România*, Centrul multipl., Univ. „Al. I. Cuza", Iași.
Donisă, I., Hîrjoabă, I. (1974), *Problema piemonturilor din Moldova*, ASUCI—Geogr., XX.
Donisă, I., Poghirc, P. (1968), *Valea Bistriței*, Edit. științifică, București.
Doniță, N. (1967), *Vegetația submediteraneană din bazinul Dunării de Jos*, SCB—Bot., 19, *3*.
Doniță, N., Leandru, V., Pușcaru—Soroceanu, Evdochia (1960), *Harta geobotanică a Republicii Populare Române*, sc. 1 : 500 000, Edit. Academiei, București.
Doniță, N., Purcelean, Șt. (1975), *Pădurile de șleau din R. S. România și gospodărirea lor*, Edit. Ceres, București.
Doniță, N., Roman, N. (1976), *Vegetația*, planșa VI—2, *Atlas R. S. România*, Edit. Academiei, București.
Dragomir, S. (1944), *Le Banat Roumain. Esquisse historique*, Centrul de studii și cercetări privitoare la Transilvania, Sibiu.
Dragoș, V. (1953), *Cercetări geologice asupra regiunii dintre Topolog și Olt*, Dds. șed. Com. Geol., XXXVII (1949—1950).
— (1955), *Asupra structurii geologice a regiunii dintre rîul Topolog și valea Olănești*, Dds. șed. Com. Geol., XXXIX (1951—1952).
Dragoș, V. (1957), *Deplasările de teren*, Edit. științifică, București.
Dragu, I. (1962), *Cercetări geobotanice în platforma Cotmeana, sectorul cuprins între rîurile Topolog, Vedea și Argeș (reg. Pitești)*, Dds. șed. Com. Geol., XLIII (1955—1956).
Drăgoi, C., Swizewski, K. (1967), *Contribuții geografico-economice asupra așezărilor rurale din bazinul Trotuș*, ASUCI—GG, XIII.
Drăgotescu, M. (1974), *Muzeele din județul Neamț*, Edit. Meridiane, București.
Drugescu, C. (1971), *Contribuții la zoogeografia Podișului Mehedinți*, SCGGG—Geogr., XVIII, *1*.
Dumitrașcu, S. (1968), *Așezări și descoperiri dacice din vestul și nord-vestul României, în secolele II—IV e. n.* (I), Lucr. științ., Inst. ped. Oradea, II.
Dumitrescu, I., Săndulescu, M., Lăzărescu, V., Mirăuță, O., Pauliuc, S., Georgescu, C. (1962), *Mémoire à la carte tectonique de la Roumanie*, ACG, XXXII.
Enculescu, P. (1926), *Studiu agrogeologic al vechei insule de stepă de la est de Piatra Neamț*, Dds. șed. IGR, VIII (1919—1920).
Erdeli, G. (1978), *Orientări noi privind sistematizarea așezărilor rurale în județul Mehedinți*, Studii de geografie, Univ. București.
— (1979), *Considerații geografice asupra așezărilor omenești din Piemontul Strehaia*, AUB—Geogr., XXVIII.
— (1983), *Așezările omenești din Podișul Mehedinți. Aspecte de geografie istorică*, Terra, XV (XXXV), *1*.
Erdeli, G., Cândea, Melinda (1984), *Așezarea rurală — componentă principală a peisajului geografic românesc*, BSSGR, VII (LXXVII).
Erdeli, G., Cândea, Melinda, Alexandrescu, Valeria (1984), *Habitatul urban din Oltenia. Considerații geografice asupra structurii teritoriale*, Terra, XVI (XXXVI), *2*.
Erhan, Elena (1976), *Unele caracteristici climatice ale orașelor din Moldova*, *Simpoz. climatologie urbană și combaterea poluării mediului*, Fil. Iași, Acad. Rom.
— (1979), *Clima și microclimatele din zona orașului Iași*, Edit. Junimea, Iași.
Filipescu, M. G. (1943), *Recherches géologiques sur le nord-ouest d'Olténie*, Bul. Soc. geol. rom., V (1942).
— (1950), *Îmbătrînirea prematură a rețelei hidrografice din partea sudică a Moldovei dintre Siret și Prut și consecințele acestui fenomen*, Natura, II, *5*.
Florea, N., Conea, Ana, Spirescu, M., Munteanu, I., Asvadurov, H., Stoica, Elena (1971), *Notă explicativă la Harta solurilor R. S. România*, scara 1 : 1 000 000, IG, București.
Florea, N., Munteanu, I., Rapaport, C., Chițu, C., Opriș, M., (1968), *Geografia solurilor României*, Edit. științifică, București.
Florescu, R., Daicoviciu, H., Roșu, L. (1980), *Dicționar enciclopedic de artă veche a României*, Edit. științifică și enciclopedică, București.
Gavăț, I., Airinei, Șt., Botezatu, R., Socolescu, M., Stoenescu, Sc., Vencov, I. (1963), *Structura geologică profundă a teritoriului R. P. R., după datele actuale geofizice (gravimetrice și magnetice)*, SC Geofiz., I, *1*.
Georgescu, Liliana (1941), *Localizarea și structura industriei românești*, Cartea Românească, București.
Ghenea, C. (1968), *Studiul depozitelor pliocene dintre valea Prutului și valea Bîrladului*, STE, seria J, Stratigrafia, *6*.
Ghenea, C., Mihăilă, N., Ghenea, Ana (1963), *Cercetări geologice între v. Topolniței și v. Desnățui*, STE, Seria E, Hidrogeol., *6*.
Gheorghiu, C. D. (1895), *Dicționarul geografic al județului Neamț*, Soc. Geogr. Rom., București.
Gherasi, N., Mureșan, M., Lupu, M., Stancu, Iosefina, Savu, H. (1968), *Notă explicativă la harta geologică Deva*, 1 : 200 000.
Gherasim, V., Marin, I. (1972), *Piatra Neamț — monografie*, Consiliul Popular Municipiul Piatra—Neamț.
Ghibănescu, Gh. (1890—1891), *Tîrgul Ocna, studiu istoric*, Arhiva, II.
— (1926), *Vasluiul — studii și documente*, Tip. Viața Românească, Iași.
Giurescu, C. C. (1957), *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, Edit. științifică, București.
— (1967), *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, Edit. Academiei, București.
Giurescu, C. C., Giurescu, D. C. (1971), *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Edit. Albatros, București.
—(1974), *Istoria românilor*, I, *Din cele mai vechi timpuri pînă la întemeierea statelor românești*, Edit. științ. București.
Giușcă, D., Colios, Elena, Udrescu, C. (1974), *Fundamentul cristalin al Platformei Moldovenești*, SCGGG—Geol., 19.
Gostar, N. (1965), *Cetatea dacică de la Piatra Neamț—Bîtca Doamnei*, în vol. *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași*, Edit. Academiei, București.
Grigoraș, N. (1961), *Geologia zăcămintelor de petrol și gaze din R. P. R.*, Edit. tehnică, București.
Grințescu, P. G. (1908), *Flora și distribuția ei în regiunea bradului, fagului și stejarului din jud. Neamț*, Inst. Arte Grafice, București.
Groholschi, Profira (1930), *Tîrgu Neamț. Monografie*, Piatra Neamț.
Grossu, Al., Popescu, M. (1975), *Vertebratele din zona montană a Olteniei*, St. cerc., Com. de Cult. Mehedinți, Drobeta Tr. Severin.

Grozescu, H. (1918), *Geologia regiunii subcarpatice din partea de nord a districtului Bacău*, AIGR, **VIII** (1914).
Grumăzescu, H. (1973), *Subcarpații dintre Cîlnău și Șușița, Studiu geomorfologic*, Edit. Academiei, București.
Grumăzescu, H., Ștefănescu, Ioana (1970), *Județul Vrancea*, Edit. Academiei, București.
Gugiuman, I. (1940), *Observațiuni asupra citorva cazuri de meandre compuse din România*, BSRRG, **LIX**.
Gugiuman, I. (1959), *Depresiunea Huși*, Edit. științifică, București.
Gugiuman, I., Pleșca, Gh., Erhan, Elena, Stănescu, I. (1960), *Unități și subunități climatice în partea de est a R. P. R.*, ASUCI—Șt. Naturii, **VI**, *4*.
Gugiuman, I., Petraș, Eugenia (1963), *Rolul dinamicii atmosferei și al factorilor geografici în determinarea regimului temperaturii aerului în partea de est a Republicii Populare Române*, ASUCI—GG, **IX**.
Hațieganu, Alexandra (1946), *Canalul Bega*, Rev. geogr. ICGR, **III**, *IV*.
Hîrjoabă, I. (1962), *Contribuții la studiul teraselor din Colinele Tutovei*, ASUCI—GG, **VIII**.
— (1968), *Relieful colinelor Tutovei*, Edit. Academiei, București.
Hummel, K. (1927), *Diluvialterrassen in Prahova—Tale bei Cîmpina (Rumänien) und quartäre Vertiefenbildung am Außenrande der Karpaten*, Zentralblatt Min. Geol. Pal. Abt. B. Geol. und Pal., Stuttgart, **XI**.
Hurmuzaki, E. (1876—1942), *Documente privitoare la istoria românilor*, Acad. Rom., București.
Iacob, Gh. (1965), *Studiul geografiei agriculturii în Cîmpia Someșului*, Com. geogr. SSNG, **III**, București.
— (1972), *Schimbări în utilizarea terenurilor din depresiunea Tîrgu Jiu*, SCGGG—Geogr., **XIX**, *2*.
— (1973), *Utilisation actuelle des terrains dans la plaine de l'Eriu*, RRGGG—Géogr., **17**, *2*.
— (1983), *Resursele energetice din regiunea de nord-vest a României și valorificarea lor*, SCGGG—Geogr., **XXX**.
— (1984), *Evoluția utilizării și populării terenurilor nisipoase din nord-vestul României*, ASUCI—GG, **XXX**.
Iacob, Gh. (1985), *Considerații geografice asupra evoluției teritoriale a municipiului Satu Mare*, SCGGG—Geogr., **XXXII**.
Iacob, Gh., Ianoș I. (1980), *Zona carboniferă Motru—Jiu. Considerații economico-geografice*, Terra, **XII (XXXII)**, *4*.
Ianoș, I, Isbășoiu, C. (1984), *Organizarea spațiului rural periurban al municipiului Timișoara*, BSSGR, **VII (LXXVII)**.
Ianoș, I., Simuț, O. D. (1983), *Resurse energetice ale Cîmpiei Banatului*, Terra, **XV (XXXV)**, *4*.
Ilie, I. (1968), *Asupra genezei unor forme endocarstice*, Com. geogr. SSGR, **VI**.
— (1969), *Modelarea actuală și valorificarea complexă a terenurilor calcaroase din nordul Olteniei*, Com. geogr., SSGR, **VII**.
— (1970), *On the genesis of poljas in the Mehedinți plateau*, RRGGG—Géogr., **14**, *2*.
— (1972), *Retrospectivă, actualitate și perspectivă în dezvoltarea turistică a Olteniei nord-vestice*, în vol. *Lucr. celui de-al II-lea Colocviu Național de Geogr. turismului*, Edit. Sport—Turism, București.
Ionescu, Al. Neamu, Gh. (1973), *Efectele biologice ale poluării și problemele mediului în zona Bîrsești (Tg. Jiu)*, SCB—Bot., **25**, *3*.
Ionescu—Argetoaia, I. (1914), *Pliocenul din Oltenia*, AIGR, VIII.
— (1923), *Bazinul pliocenic din Depresiunea Gelică și legăturile acestuia cu bazinele învecinate*, Dds. șed. IGR, **VI** (1914—1915).
Ionesi, Bica (1968), *Stratigrafia depozitelor miocene de platformă dintre valea Siretului și valea Moldovei*, Edit. Academiei, București.
Ionesi L., (1989), *Geologia României. Unități de platformă și Orogenul Nord-Dobrogean* Tip. Univ. Iași.
Ionesi, L., Ionesi, B., Barbu, N. (1971), *Orizontarea depozitelor fluvio-deltaice din partea vestică a Podișului Sucevei și semnificația ei geomorfologică*, ASUCI—Geogr., **XVII**.
Ionesi, L., Ionesi, Bica (1981), *Date noi asupra Sarmațianului din partea nord-estică a Platformei Moldovenești (regiunea Hudești (Mitoc)*, Mem. secț. șt. Acad. RSR, ser. IV, **IV**, *1*.
Ionesi, L., Băcăuanu, V. (1985), *The Hudești conglomerates and their paleogeographical significance*, ASUCI—GG, **XXXI**.
Iordan, Magdalena (1975), *Studiul biostratigrafic al Paleozoicului din forajul Bătrînești (Platforma Moldovenească)*, Dds. șed. IGG, **LXI**/*4*.
Iorga, N. (1921), *Istoria Românilor prin călători*, II, București,
— (1937), *Istoria comerțului românesc, Epoca Veche*, Tiparul românesc, București.
Istocescu, D. (1970), *Stratigrafia depozitelor pliocene din extremitatea vestică a bazinului Crișului Alb*, Dds. șed. Com. Geol., **LVI** (1968—1969).
Jeanrenaud, P. (1961), *Contribuții la cunoașterea geologiei Podișului Central Moldovenesc*, ASUCI—Șt. Nat., **VII**, *2*.
— (1966), *Contribuții la cunoașterea geologiei regiunii dintre valea Siretului și valea Bîrladului*, ASUCI—GG, **XII**.
— (1971), *Harta geologică a Moldovei centrale dintre Siret și Prut*, ASUCI—Geol., **XVII**.
Joja, T. (1941), *Recherches géologiques dans le bassin du Neamțu et de la Rișca*, IGR, **XXIX**.
— (1952 a), *Cîteva observațiuni geologice în zona miocenă dintre capătul de sud-est al Culmii Pleșu și valea Cracăului (Neamț)*, Dds., șed., Com. Geol., **XXXIV** (1945—46).
— (1952 b), *Cercetări geologice între valea Rișcei și valea Agapiei*, ACG, **XXIV**.
Josan, N. (1968), *Depresiunea Ghepișului*, Lucr. științ., II, Inst. ped., Oradea.
— (1970), *Dealurile Dernei. Aspecte geomorfologice*, Lucr. științ., seria A, Inst. ped., Oradea.
Lăzărescu, Gh. (1965), *Aspecte economico-geografice din bazinul Beregsăului*, Lucr. șt. ale cadrelor didactice, Inst. Ped. Timișoara.
Liteanu, E. (1953), *Limita superioară a Terțiarului din aria de dezvoltare a lacului pliocen din Cîmpia Română*, STE, seria E, Hidrogeologie, *2*.
— (1960), *Despre problema limitei Cuaternar—Terțiar din Depresiunea Valahă*, STE, Seria E, Hidrogeologie, *5*.
Lupașcu, G., Toderiță, M., Simalcsik, F. (1978), *Proprietățile cernoziomurilor levigate din Depresiunea Cracău—Bistrița*, An. Muz. de Șt. Nat. Piatra Neamț, seria Geol.—Geogr., **IV**.
Lupu, N. N. (1937), *Contribuții la studiul fizic și antropogeografic al regiunii subcarpatice din Bucovina, cunoscută în literatura geografică sub denumirea de Bazinul Rădăuțiului*, Lucr. Soc. Geogr. „D. Cantemir", I, Iași.
Lupu, N. N., Sandru, I., Brânduș, C. (1970), *Terasele rîului Trotuș între Uz și Oituz cu privire specială asupra originii defileului de la Cireșoaia*, ASUCI—Geogr., **XVI**.

Lupu, N. N., Văcăraşu, Iulia (1972), *Resursele umane din zona oraşului Gheorghe Gheorghiu-Dej*, Terra, IV (XXIV), 5.
Lupu, N. N., Văcăraşu, Iulia, Brânduş, C. (1972), *Judeţul Bacău*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Mac, I., Nuna, Gr. (1964), *Studiul apelor arteziene din regiunea oraşului Zalău*, SCGGG—Geogr., **XI**.
Macarovici, N. (1953), *Limita estică a Mediteraneanului dintre rîurile Suceava şi Bistriţa*, Dds. şed., Com. Geol., **XXXVII** (1949—1950).
— (1956), *Asupra faunei Silurianului din fundamentul Podişului Moldovenesc*. ASUCI—Şt. Nat., I, *1*.
— (1960), *Contribuţii la cunoaşterea geologiei Moldovei meridionale*, ASUCI—Şt. Nat., **VI**, *4*.
— (1971), *La faune silurienne du fondement du Plateau Moldave*, ASUCI—Geol., **XVII**.
Macarovici, N., Jeanrenaud, P. (1958), *Revue générale du néogène de Plate-forme de la Moldavie*, ASUCI—Şt. Nat., **IV**, *2*.
Manciulea, Şt. (1932), *Sate şi sălaşuri din Cîmpia Tisei*, BSRRG, L (1931).
— (1939), *Cîmpia Tisei*, BSRRG, **LVII** (1938).
Marcu, Gh. (1962), *Studiu asupra vegetaţiei forestiere dintre Olt şi Teleorman*, SCB—BV, **XIV**, *4*.
— (1965), *Studiul ecologic şi silvicultural al gîrniţelor dintre Olt şi Teleorman*, Edit. Agrosilvică, Bucureşti.
Marki, S. (1887), *A Fekete Körös es videke (Crişul Negru şi împrejurimile)*, Oradea.
Martiniuc, C. (1946), *Date noi geomorfologice asupra regiunii Baia—Suceava*, Rev. Geogr. ICGR, III, *I—III*.
— (1948 a), *Contributions à la connaissance du Sarmatien entre Sireth et les Carpathes*, Ann. Scient. Univ. Jassy, XXXI.
— (1948 b), *Date noi asupra evoluţiei paleogeografice a Sarmaţianului din partea ae V a Podişului Moldovenesc*, Rev. şt. V. Adamachi, **XXXIV**, *3*.
— (1950), *Date geomorfologice în legătură cu Subcarpaţii româneşti*, în vol. *Din lucr. ICGR (1947—1950)*, Bucureşti.
— (1955), *Podişul Moldovenesc*, în vol. *Geografia fizică a R. P. Române*, curs litogr., Univ. Bucureşti.
— (1956), *Cercetări geomorfologice în regiunea Baia—Suceava*, ASUCI—Şt. Nat., **II**, *2*.
— (1960), *Raionarea geomorfologică a R. P. Române* în *Monografia geografică a R. P. Române*, I, *Geografia fizică*, Edit. Academiei, Bucureşti.
— (1964), *Dealuri şi coline*, ASUCI—GG, **X**.
Martiniuc C., Băcăuanu, V. (1961), *Pornilurile de teren şi modul cum pot fi prevenite sau stabilizate*, Natura, **XIII**, *4*.
Martiniuc C., Văcaru, Gh., Druţu, Tr., Diamandescu, M., Agachi, A., Maxim I.. Răileanu, E. (1967), *Regionarea fizico-geografică folosită ca metodă de asamblare pedologică (cu aplicaţii la raionul Bîrlad) în vederea organizării raţionale a agriculturii*, Com. geogr. SSNG, **IV**.
Martonne, Emm. de (1902), *La Valachie, Essai de monographie régionale*, Paris.
— (1904 a), *Sur les terrasses des rivières karpatiques en Roumanie*, CR. Acad. de Sc. Paris, **CXXXIX** şi în *Lucrări geografice despre România*, 2, Edit. Academiei, Bucureşti, 1985.
— (1904 b), *Sur l'évolution de la zone des dépressions subcarpatiques en Roumanie*, C. R. Acad. de Sc. Paris, **CXXXIX** şi în *Lucrări geografice despre România*, 2, Edit. Academiei, Bucureşti, 1985.
— (1907), *Recherches sur l'évolution morphologique des Alpes de Transylvanie (Karpates Méridionales)*, Rev. de géogr. ann., I (1906—1907), şi în *Lucrări geografice despre România*, 1. Edit. Academiei, Bucureşti, 1981.
Măhăra, Gh. (1977), *Cîmpia Crişurilor — Studiu fizico-geografic*, în vol. *Cîmpia Crişurilor, Crişul Repede, Ţara Beiuşului*, în col. *Cercetări în geografia României*, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti.
Mătasă, C. (1943), *Cîmpul lui Dragoş—toponimie veche şi actuală din judeţul Neamţ*, Casa Şcoalelor, Bucureşti.
— (1965), *Prin Moldova de sub munte*. Edit. UCFS, Bucureşti.
Mătase, C., Zamoştean, I., Zamoştean, M. (1961), *Săpăturile de la Piatra Neamţ*, Materiale şi cercetări arheologice, **VII**.
Mătieş, M. (1974), *Contribuţii privind cunoaşterea situaţiei actuale a păsărilor răpitoare de zi — Ord. Falconiformes, din jud. Argeş*, Nymphaea, *II*, Oradea.
Mehedinţi, S. (1927), *Le pays et le peuple roumain. Considérations de géographie physique et de géographie humaine*, Imprimeria Naţională, Bucureşti.
Meruţiu, V. (1912), *Contribuţiune la studiul masivelor de sare din România*, Stabilimentul de Arte Grafice Albert Baer, Bucureşti.
Meteş, Şt. (1977), *Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XIII—XX*, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti.
Mihai, Gh., Neguţ, N. (1981), *Observaţii preliminare privind evoluţia ravenelor formate pe alternanţe de orizonturi permeabile şi impermeabile*, SCGGG—Geogr., **XXVIII**.
Mihailov, E. A. (1951), *Principalele etape ale dezvoltării depresiunii marginale subcarpatice*, ANRS—GG, **V**, *6*.
Mihăescu, L. (1973), *Primele menţiuni documentare despre satele dîmboviţene în sec. XV—XVI*, Valachica, Muzeul judeţean Dîmboviţa, Tîrgovişte.
Mihăilescu, Fl. (1973), *Observaţii microclimatice în valea Cracăului*, St. şi cerc. ştiinţ.—geol.-geogr., Inst. Pedag., Bacău.
Mihăilescu, V. (1930), *Podişul înalt din vestul Boloşanilor-regiunile Dealu Mare şi Mîndreşti*, BSRRG, **XLVII** (1929).
— (1932), *Marile regiuni morfologice ale României*, BSRRG, L (1931).
— (1936), *România (Geografie fizică)*, Edit. Socec, Bucureşti.
— (1943), *Alunecările de la Strâmbu (judeţul Dîmboviţa)*, BSRRG, **LXI** (1942).
— (1944), *Dobrogea ca parte a pămîntului carpatic românesc*, Probl. geogr. rom., Bucureşti.
— (1946), Piemontul Getic, Rev. geogr. ICGR, **II** (1945), *I—IV*.
— (1957), *Harta regiunilor geomorfologice ale R. P. Române pe baze geografice*, Bul. şt.—GG, Academia R. P. Române, **II**, *1*.
— (1959), *Pornilurile de teren de la Pucioasa*, Probl. geogr., **VI**.
— (1966), *Dealurile şi cîmpiile României. Studiu de geografie a reliefului*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.
— (1969), *Geografia fizică a României*, Edit, ştiinţifică, Bucureşti.
Mirăuţă, Elena, Mirăuţă, O. (1964), *Structura geologică a molasei miocene dintre valea Bistriţei şi Tazlău*, Dds. şed. Com. Geol., **XLIX/1** (1961—1962), Bucureşti.

Mirăuță, Elena (1969), *Structura și stratigrafia miocenului subcarpatic din regiunea Moinești — Tazlău*, Dds., șed. Com. Geol., LIV/3 (1966—1967).
Mirăuță, O. (1962), *Stilul tectonic al flișului și al molasei subcarpatice în regiunea Piatra Neamț*, D d s. șed. Com. Geol., XLVIII (1960—1961).
Mitrea, I. (1980), *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI—IX e. n.*, Carpica, XII.
Moldovanu, M. (1982), *Contribuții palinologice la orizontarea stratigrafică a depozitelor jurasice din Depresiunea Bîrladului*, Lucr. ses. șt. „Gr. Cobălcescu" (24—25 oct. 1981), Universitatea Iași.
Monah, D., Cucoș, St. (1985), *Așezările culturii Cucuteni din România*, Edit. Junimea, Iași.
Morariu, T. (1946), *Cîteva considerațiuni geomorfologice asupra crovurilor din Banat*, Rev. geogr., ICGR, II, (1945), *I—IV*.
Morariu, T., Mihăilescu, V. (1973), *La notion de piémont en géographie*, în vol. *Piemonturile*, Centr. multipl. Univ. București.
Morariu, T. Savu, Al. (1959), *Fragmentarea medie a reliefului Republicii Populare Române*, Probl. geogr., VI.
Motaș, C., Anghelescu, V., (1974), *Cercetări hidrologice în bazinul rîului Bistrița (Carpații Orientali)*. I.C.P., Monografia, *2*.
Moțoc, M. (1982), *Ritmul mediu de degradare a solului în R. S. România*, Bul. Inf., ASAS, *12*, București.
Mrazec, L. (1896), *Note sur la géologie de la partie S du haut plateau de Mehedinți*, Bull. Soc. Sc. phys. de Bucarest.
— (1901), *Contribution à l'étude de la dépression subcarpatique*, Bull. Soc. Sc. Bucarest, IX (1900), *6*.
— (1910), *Despre rocile verzi din conglomeratele terțiare ale Carpaților și Subcarpaților României*, Dds. șed. IGR, II.
Mrazec, L., Teisseyre, W. (1902 a), *Privire geologică asupra formațiunilor salifere și zăcămintelor de sare în România*, Monit. du Pétrole Roum. III, *43*, București.
— (1902 b), *Über oligocäne Klippen am Rande der Karpathen bei Bacău (Moldau)*, Jahrb. d. k. j. geol. R. A., LI, Wien.
Muică, Cristina, Zăvoianu, I., Muică, N. (1979), *Observații privind starea mediului în împrejurimile stațiunii Pătîrlagele (Subcarpații Buzăului)*, SCGGG—Geogr., XXVI.
Muică, N. (1971), *Schimbări ale rețelei hidrografice din regiunea de sub munte dintre Dîmbovița și Rîul Doamnei*, SCGGG—Geogr., XVIII, *1*.
Muică, N., Zăvoianu, I., Bogdan, Octavia, Muică, Cristina (1981), *Potențialul natural al mediului din perimetrul Stațiunii de cercetări geografice Pătîrlagele*, SCGGG—Geogr., XXVIII.
Munteanu, D. (1965), *Schiță avifaunistică a bazinului montan al Bistriței*, ASUCI — Biol., XI, *1*.
Munteanu—Murgoci, Gh. (1905), *La grande nappe de charriage des Carpathes méridionales* (*tirage à part de 3 notes intitulées : Contribution à la tectonique des Carpathes méridionales*, C. R. Acad. de Sc. Paris, VII, 3 Juillet 1905 : — *Sur l'existence d'une grande nappe de recouvrement dans les Carpathes méridionales*, ibid. VII, 31 Juillet 1905 ; — *Sur l'âge de la grande nappe de charriage des Carpathes méridionales*, ibid. IX, 4 Septembre, 1905) ; publ. și in Bul. Soc. Științe din București, XVII, pp. 47—49 ; 50—52 ; 52—54 ;
— (1908), *Terțiarul din Oltenia cu privire la sare, petrol și ape minerale*, AIGR, I (1907). *1*.
Mutihac, V., Ionesi, L. (1974), *Geologia României*, Edit. Tehnică, București.
Neacșu, R., Savu, H. (1962, *Vulcanismul neogen din bazinul Zărand*, Dds. șed. Com. Geol., XLVII (1959—1960).
Neamu, Gh. (1968 a), *Clima depresiunii intracolinare Tg. Jiu—Cîmpu Mare*, Com. Geogr., SSNG, V.
— (1968 b), *Mersul temperaturii medii a aerului, lunară, anotimpuală și anuală, în Oltenia deluroasă*, Com. Geogr. SSGR, VI,
— (1969), *Distribuția geografică a temperaturilor extreme absolute în Oltenia deluroasă*, SCGGG—Geogr., XVI, *1*.
— (1970), *Climat de nuanță submediteraneană în țara noastră*, Terra, II (XXII), *1*.
— (1974), *Fenomene climatice în zona subcarpatică de sub Munții Gorjului*, în *Probl. de geogr. a jud. Gorj, Culegere de com. șt. Tîrgu Jiu*, Com. de cult. jud. Gorj.
— (1976), *Cîteva aspecte climatice caracteristice stațiunilor balneoclimatice Călimănești—Olănești și Govora*, în vol. *Simpoz. de climatologie urbană și combaterea poluării aerului*, Filiala Iași a Acad. R. S. R.
— (1978), *Unele aspecte ale regimului precipitațiilor în depresiunea Pătîrlagele*, SCGGG—Geogr., XXV.
— (1983), *Regimul precipitațiilor în Depresiunea Tg. Jiu — Cîmpu Mare*, în vol. *Geografia Gorjului*, Tîrgu Jiu, Com. de cult. jud. Gorj.
Neamu, Gh., Bogdan, Octavia, Mihai, Elena, Teodoreanu, Elena, (1970) *Harta topoclimatică a R. S. România*, SCGGG—Geogr., XVIII, *2*.
Neamu Gh., Mihai, Elena, Teodoreanu, Elena (1968), *Unele cazuri de inversiuni termice în depresiunile intracarpatice Petroșani, Brașov și Cîmpulung Moldovenesc*, HGAM, XIII, *5*.
Neacșa, O., Popovici, C. (1969), *Repartiția duratei de strălucire a Soarelui și a radiației globale pe teritoriul R. S. R.*, Cul. lucr. IM., 1967.
Nedelcu, E. (1974), *Cu privire la semnificația și aria teritorială a termenului geografic popular și a toponimului mușcel — Mușcel în județul Argeș*, SCGGG—Geogr., XXI, *2*.
Nemoianu, P. (1929), *Elementul de baștină în Banat*, Anal. Banatului, II, *2*.
Niculăiasa, A., Niculăiasa, M. (1981), *Zona Fălticenilor*, Edit. Litera, București.
Niculescu, Gh. (1955), *Raionarea geomorfologică a raionului administrativ Ploiești*, Rev. Univ. C. I. Parhon, Șt. Nat., *8*.
— (1960), *Cîmpia piemontană înaltă a Cricovului Dulce*, Probl. geogr., VII.
— (1963), *Terasele Teleajenului în zona subcarpatică cu privire specială asupra mișcărilor neotectonice cuaternare*, Probl. geogr., IX (1962).
— (1965), *Reconstituirea unui piemont cuaternar în Subcarpații Teleajenului*, SCGGG—Geogr., IX, *1*.
— (1971), *Considerații asupra zonei de interferență carpato-subcarpatică în Muntenia*, SCGGG—Geogr., VIII, *2*.
— (1974), *Subcarpații dintre Prahova și Buzău — caracterizare geomorfologică*, SCGGG—Geogr., XXI, *1*.
Niculescu, Gh., Dragomirescu, Ș. (1961), *Observații geomorfologice pe valea Doftanei*, Probl. geogr., VIII.
Niculescu, Gh., Velcea, I. (1973), *Județul Prahova*, Edit. Academiei, București.
Nițulescu, Marcela, Păduraru, Aneta (1961), *Secarea rîurilor în bazinul rîului Motru*, St. hidrol., I.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Oancea, C., Bârsan, A., Deleanu, Angela (1957), *Cercetări pedologice în regiunea Vălari—Novaci—Cîmpul Mare şi Tîrgu Jiu*, Dds. şed. Com. Geol., XLI (1953—1954).
Oancea, D. I. (1959), *Contribuţii la studiul monografic al oraşului Roman*, Probl. geogr., **VI**.
Obreja, Al. (1936), *Tîrgurile din Moldova în veacul al XIX. Scurte consideraţii istorico-geografice*, Arh. Basarabiei, *4*, Chişinău.
— (1961), *Date noi asupra teraselor Bîrladului*, Com. Acad. Rom., XI, *9*.
Olaru, L. (1965), *Analiza polinică a turbei de la Poiana Zvoriştea*, ASUCI—GG, XI.
Olteanu, Fl. (1953), *Faciesurile şi tectonica miocenului subcarpatic din regiunea Berzunţu*, Dds. şed. Com. Geol., XXXVII (1949—50).
— (1954), *Depresiunea subcarpatică [în regiunile Solonţ şi Drăgugeşti (Bacău)*, Dds., şed. Com. Geol., XXXVIII (1950—51).
(1958), *Depresiunea subcarpatică între văile Ozanei (pîrîul Neamţului) şi Buzăului*, ACG, **XXXI**.
Olteanu, Şt. (1959), *Meşteşugurile din Moldova în secolul al XVII-lea*, Studii şi materiale de istorie medie, III.
— (1983), *Societatea românească la cumpănă de milenii (secolele VIII—XI)*, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti.
Olteanu, Şt., Şerban, C. (1969), *Meşteşugurile din Ţara Românească şi Moldova în Evul Mediu*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Oncescu, N. (1965), *Geologia României*, Edit. tehnică, Bucureşti.
Opreanu, S. (1945), *Aşezările omeneşti de tip adunat din Ţara Crişurilor şi din Banat*, Rev. Geogr., II, *I—IV*.
Orghidan, N. (1969), *Văile transversale din România*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Otzellowitz, H. von (1790), *Brouillon oder Originalaufnahme der fünf moldauischen Distrikten*, Fotocopie, Biblioteca Academiei, Bucureşti.
Pană, Ioana (1966), *Studiul depozitelor pliocene din regiunea cuprinsă între Valea Buzău şi Valea Bălăneasa*, STE, seria J, Stratigr., *1*
Pantazică, Maria (1974), *Hidrografia Cîmpiei Moldovei*, Edit. Junimea, Iaşi.
Pantazică, Maria, Schram, Maria, (1964), *Contribuţii la cunoaşterea regimului de îngheţ al rîurilor din bazinul Bîrladului*, St. cerc. geogr., Inst. Ped. Bacău.
Paraschiv, D. (1964), *Évolution paléogéographique du piémont d'Argeş au cours du Pliocène*, RRGGG—Géogr. 8.
— (1965), *Piemontul Cîndeşti*, STE, Seria H, Geol. cuat., *2*.
— (1979 a), *Romanian oil and gas fields*, STE, seria A, Geol. Tehn., *13*.
— (1979 b), *Platforma Moesică şi zăcămintele ei de hidrocarburi*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Paraschiv, D., Paraschiv, C. (1978), *Zona şisturilor verzi şi relaţiile cu celelalte unităţi ale vorlandului Carpaţilor Orientali din România*, SCGGG—Geol., 23, *1*.
Pascu, Şt. (1971), *Voievodatul Transilvaniei*, I, Edit. Dacia, Cluj.
— (1979), *Voievodatul Transilvaniei*, II, Edit. Dacia, Cluj—Napoca.
Pascovschi, S., Leandru, V. (1958), *Tipuri de pădure din R. P. Română*, Edit. Agrosilvică, Bucureşti.
Patrichi, Silvia (1971), *Potenţialul eolian în Moldova*, Cul. lucr. I. M., 1968.
Patrulius, D., Iordan, M. (1974), *Asupra prezenţei pogonoforului* Iabellidites cambriensis *Ian. şi a algei* Vendotenia antiqua *Gnil. în depozitele detritice presiluriene din Podişul Moldovenesc*, Dds. şed. IG, LX/*4*.
Pauca, M. (1942), *Asupra reţelei hidrografice şi morfologiei regiunii de la Curbura de sud-est a Carpaţilor*, Rev. geogr. rom., V, *I—II*.
— (1954), *Neogenul din bazinele externe ale Munţilor Apuseni*, ACG, **XXVII**.
— (1964), *Bazinul neogen al Silvaniei*, ACG, **XXXIV** (Partea 1-a).
— (1968), *Blocurile structurale ale pămîntului românesc*, Bul. Geol., Min. Minelor, *2*, Bucureşti.
Pătruţ, I. (1982), *Le silurien de la Plateforme Moldave et sa position dans le cadre géologique régional*, în *Lucr. ses. şt. Gr. Cobălcescu—1981*, Univ. Iaşi.
Pătruţ, I., Dăneţ Th. (1987), *Le pré-cambrien (vendien) et le cambrien dans la Plate-forme Moldave*, ASUCI, s. II b, **XXXIII**.
Păun, M. (1967), *Vegetaţia raionului Balş, reg. Oltenia*, Com. bot., SSNG, **IV**.
Păun, M., Maloş, C., Popescu, M. (1971), *Excursii în munţii Olteniei*, Edit. did. ped., Bucureşti.
Păun, M., Zaharia, I., Popescu, Gh. (1972), *Pajiştile mezofile de dealuri din zona subcarpatică a Olteniei*, St. cercet. Tîrgu Jiu, Com. de Cult. jud. Gorj, Tîrgu Jiu.
Pârvan, V. (1923), *Consideraţii asupra unor nume de rîuri daco-scitice*, Acad. Română, Mem. Secţ. ist., seria III, I, Cultura naţională, Bucureşti.
— (1926), *Getica*, Acad. Română, Mem. secţ. ist., Seria III, III, *2*.
Petrescu-Burloiu, I. (1977), *Subcarpaţii Buzăului. Relaţii geografice om-natură*, Edit. Litera, Bucureşti.
Poghirc, P. (1962), *Cultura tutunului în Moldova*, ASUCI—GG, **VIII**.
— (1972), *Satul din Colinele Tutovei*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.
— (1983), *Podişul Bîrladului. Caracterizare geografică umană şi economică*, Centrul multipl., Univ. Iaşi.
Poghirc, P., Chiriac, D. (1974), *Reţeaua aşezărilor rurale din Moldova după condiţiile geografice*, ASUCI—G, **XX**.
Poghirc, P., Hîrjoabă, I. (1968), *Consideraţii geografice cu privire la sistematizarea aşezărilor rurale din Moldova*, Natura—Geogr.-geol., **XIX**, 6.
Polonic, P., Polonic, G. (1967), *Miocenul subcarpatic dintre valea Sucevei şi valea Cracăului*, Dds. şed. IGR, LII, 3 (1964—1965)
Poni, P. (1921), *Statistica răzeşilor*, Studii şi cercetări, V, Academia Română, Bucureşti.
Pop, Gr. P. (1970), *Geografia aşezărilor din Cîmpia Crişurilor*, Lucr. şt. Inst. ped. Oradea, IV.
— (1971), *Aspecte ale creşterii animalelor în Cîmpia Crişurilor*. Lucr. şt. Inst. ped. Oradea, geogr., V.
— (1972), *Aspecte ale industriei oraşului Oradea*, Lucr. şt. Inst ped. Oradea, geogr., VI.
— (1980), *Probleme privitoare la repartizarea fondului forestier pe teritoriul României*, SCGGG—Geogr., 24, *2*.
— (1981 a), *Unele probleme cu privire la repartiţia spaţiului agricol în zona Munţilor Apuseni*, Mem. secţ. şt., Acad. Rom., seria IV, *2*.
— (1981 b), *Probleme privind creşterea animalelor în zona Munţilor Apuseni (I)*, SUBB—GG, **26**, *1*.
Pop, Gr., Rusu, Viorica (1968), *Consideraţii economico-geografice asupra pisciculturii din Cîmpia Crişurilor*, Lucr. şt. Inst. ped. Oradea, II.
— (1969), *Unele aspecte privind populaţia oraşului Oradea*, Com. geogr., SSGR, **VIII**.
Popescu, C. 1972), *Studiul geografic al populaţiei şi aşezărilor din zona subcarpatică şi montană dintre Buzău şi Teleajen*, Centrul multipl. Univ. Bucureşti.
— (1981), *Aprecieri geografice asupra factorilor de mediu, a populaţiei şi aşezărilor din zona subcarpatică şi montană dintre Buzău şi Teleajen*, AUB—Geogr., **XXX**.

Popescu, D. (1960), *Săpăturile arheologice din R. P. R. în anul 1959*, SCIV, **XI**, *1*.
Popescu, Gr. (1954), *Cercetări geologice în regiunea Govora — R. Vîlcea — Olăneşti (Depresiunea Gelică)*, Dds. şed. Comit. geol., **XXXVIII**.
Popescu — Spineni, M. (1978), *România în izvoare geografice şi cartografice. Din antichitate pînă în pragul veacului nostru*, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti.
Popescu — Voiteşti, I. (1909), *Contribuţiuni la studiul geologic şi paleontologic al regiunii muscelelor dintre rîurile Dâmboviţa şi Olt*, AIGR, **II** (1908), *3*.
— (1935 a), *Privire generală asupra structurii şi evoluţiei morfologice şi geologice a judeţului Gorj*, An. Lic. ,,Tudor Vladimirescu", Tîrgu Jiu.
— (1935 b), *Evoluţia geologico-paleogeografică a pămîntului românesc*, Rev. Muz. miner-. geol. Univ. Cluj, **V**, *2*.
Popeşti-Voiteşti, I. (1945), *L'âge des conglomérats de Petricica, de Gârcina et Pleşul*, C.R. Acad. Sc. Roum., **VII**.
Popescu, M. (1973), *Originea geografică a păsărilor din Paring — Vîlcan şi Depresiunea Petroşani pe zone de vegetaţie*, St. cerc., Com. de Cult. jud. Vîlcea, Rm. Vîlcea.
— (1974), *Cercetări privind migraţia păsărilor în condiţiile Olteniei*, St. cerc., Com. de Cult. jud. Olt, Slatina.
Popescu, N. (1966), *Observaţii geomorfologice asupra depresiunii Ogradena — Bahna*, AUB — GG, **XV**.
— (1972), *Valea Oltului între Turnu Roşu şi Cozia, Observaţii geomorfologice*, BSSGR, **II (LXXII)**.
Popova — Cucu, Ana (1980), *Vegetaţia*, în V. Cucu, A. Popova — Cucu, *Judeţul Mehedinţi*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Popp, N. M. (1930), *Valea Prahovei între Predeal şi Floreşti*, BSRRG, **XLVIII**.
— (1934), *În jurul unei probleme de microgeografie*, BSRRG, **LVII** (1933).
— (1936 a), *Clasificări geografice în Subcarpaţii româneşti*, BSRRG, **LIV** (1935).
— (1936 b), *La zone souscarpatique en Munténie (Roumanie)*, C. R. Congr. Intern. Varşovie, 1934, **II**, sect. **II**.
— (1938), *Les terrasses de la Munténie centrale*, BSRRG, **LVII**.
— (1939), *Subcarpaţii dintre Dîmboviţa şi Prahova. Studiu geomorfologic*, St. cerc. geogr., **III**, SRRG, Bucureşti.
— (1940), *Modul de grupare şi distribuire al populaţiei în Subcarpaţii Munteniei în utimul secol*, Rev. geogr. rom., **III**, *1*.
— (1941), *Cîteva observări asupra Subcarpaţilor buzoieni*, BSRRG, **XLIX** (1940).
— (1965), *Dealurile subcarpatice din România. Caracterizare geografică*, Natura — Geogr.-Geol., **XVII**, *6*.
Popp, N., Iosep, I., Paulencu, D. (1973), *Judeţul Suceava*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Posea, Aurora (1977), *Bazinul Crişul Repede*, în vol. *Cîmpia Crişurilor, Crişul Repede, Ţara Beiuşului*, col. *Cercetări în geografia României*, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti.
Posea, Gr. (1969), *Asupra suprafeţelor şi nivelelor morfologice din sud-vestul Transilvaniei*, Lucr. şt. Inst. ped. Oradea, Seria A.
— (1977), *Consideraţii privind rolul depresiunilor carpatice şi colinare şi al reţelei de văi şi permanenţa poporului român*, SCGGG — Geogr., **XXIV**, *1*.
Posea, Gr., Badea L. (1980), *Republica Socialistă România, Harta geomorfologică*, sc. 1 : 400 000, Edit. did. ped., Bucureşti.
Posea, Gr., Ielenicz, M. (1971), *Judeţul Buzău*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Posea, Gr., Ilie, I., Popescu, N. (1969), *Ipoteze asupra genezei Defileului Dunării*, Terra, **I (XXI)**, *6*.
Posea, Gr., Popescu, N. (1973), *Piemonturile din România*, în vol. *Piemonturile*, Centrul multipl., Univ. Bucureşti.
Posea, Gr., Popescu, N., Ielenicz, M. (1974), *Relieful României*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.
Preda, D. (1917), *Geologia regiunii subcarpatice din partea de sud a regiunii Bacău*, AIGR, **VII**.
— (1943), *Izvoarele minerale ale Olteniei şi importanţa lor balneară*, în vol. jubiliar *Oltenia*, Ramuri, Craiova.
Preda, I., Conovici, M., Conovici, N. (1974), *Observaţii hidrogeologice şi geologice tehnice în zona Izverna, jud. Mehedinţi*, AUB — Şt. Nat., **XXIII**.
Pricăjan, A. (1985), *Substanţele minerale terapeutice din România*, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti.
Prunescu — Arion, E., Elian, L. (1966), *Principalele biocenoze ale unor rîuri din sudul Carpaţilor*, Hidrobiol., 7.
Purcelean, Şt. (1960), *Tipurile de păduri din Podişul Central Moldovenesc, Cercetări privind refacerea pădurii Podişului Central Moldovenesc*, Edit. agrosilvică, Bucureşti.
Puşcaru — Soroceanu, E., Sănduleac, I., Cîmpeanu, L. (1959), *Contribuţii la studiul pajiştilor naturale din Vrancea*, Anal. ICAR, seria B, **XXVII**.
Puşcaru — Soroceanu, Evdochia, Puşcaru, D., Buia, Al., Burduja, C., Csürös, St., Grîneanu, A., Niedermayer, K., Popescu, P., Răvăruţ, M., Resmeriţă, I., Samoilă, Z., Vasiu, V., Velea, C. (1963), *Păşunile şi fîneţele din Republica Populară Română. Studiu geobotanic şi agroproductiv*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Radoslav, D. (1984), *Satu Mare — ghid de oraş*, Edit. Sport-Turism, Bucureşti.
Radu, D. (1967), *Păsările din Carpaţi*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Rădulescu, N. Al. (1937), *Vrancea — Geografia fizică şi umană*, St. cerc. geogr., **I**, SRRG, Bucureşti.
Rădulescu, N., Velcea, I., Petrescu, N. (1968), *Geografia agriculturii României*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.
Răileanu, Gr., Năstăseanu, S., Boldur, C. (1964), *Sedimentarul paleozoic şi mezozoic al domeniului getic din partea sud-vestică a Carpaţilor Meridionali*, ACG, **XXXIV**, **II**.
Rogojan, Iulia, Ţîştea, D. (1961), *Unele rezultate ale expediţiei microclimatice din zona Milcoiu*, Probl. geogr., **VIII**.
Roman, N. (1962), *Cercetări geobotanice în sectorul Amaradia — Olt*, Dds. şed., Com. Geol., **XLIII** (1955 — 1956).
— (1974), *Flora şi vegetaţia din sudul Podişului Mehedinţi*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Roşu, Al. (1959), *Cîteva observaţii fizico-geografice în Cîmpia inaltă a Bălăciţei*, Probl. geogr., **VI**.
— (1967), *Subcarpaţii Olteniei dintre Motru şi Gilort, studiu geomorfologic*, Edit. Academiei, Bucureşti.
— (1973), *Geografia fizică a României*, Edit. did. şi ped., Bucureşti.
Rusenescu, Constanţa (1968), *Zona turistică a judeţului Vîlcea*, Rev. statistică, **XXII**, *12*.
— (1969), *Despre locul geografiei umane în studiile geografice regionale*, SCGGG — Geogr., **XVI**, *1*.
— (1976), *Bacău*, planşa IX — 6, *Principalele oraşe* (2), în *Atlas. R. S. România*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Rusenescu, Constanţa, Bugă, Dragoş (1965), *Creşterea şi repartiţia teritorială a populaţiei dintre Carpaţi şi Dunăre în secolele XIX — XX*, SCGGG — Geogr., **XXI**, *1*.
Rusu, Viorica (1971), *Cîmpia de la nord de Barcău, Moment în evoluţia funcţională a aşezărilor*, Lucr. ştiinţifice, seria geografie, Inst. pedag. Oradea.

Rusu, Viorica (1972), *Aspecte geografice ale aşezărilor din zona depresionară a Crişului Negru*, Lucrări ştiinţifice, seria Geografie, Inst. pedag. Oradea

Saizu, I., Botez, C. (1970), *Scurt istoric al aşezării Buhuşi, pînă la înfiinţarea fabricii de postav*, Carpica, III.

Sanie, Silviu (1981), *Civilizaţia romană la est de Carpaţi şi romanitatea pe teritoriul Moldovei. Secolele II i.e.n. — III e. n.*, Edit. Junimea, Iaşi.

Savu, Al. (1958), *Raionarea fizico-geografică a Cîmpiei Tisei*, SUBB—GG, III, *1*.

— (1965), *Aspecte de relief în Depresiunea Şimleului*, Com. geogr., SSNG, III.

Săndulescu, M. (1984), *Geotectonica României*, Edit. tehnică, Bucureşti.

Săvulescu, Tr. (1940), *Der biogeographische Raum Rumäniens*, Ann. Fac. agr. Bucureşti, XX.

Scorpan, C. (1965), *L'ensemble archéologique féodal de Bitca Doamnei*, *Dacia*, IX.

Semaca, R. (1938), *Privire în trecutul tîrgului Piatra*, Bucureşti.

Sencu, V. (1968), *Muntele de sare de la Slănic—Prahova*, ON, 12, *2*.

Sficlea, V. (1960), *Pietrişurile de la Bălăbăneşti şi cîteva precizări geomorfologice legate de ele*, ASUCI—Şt. Nat., VI, *2*.

— (1980), *Podişul Covurlui. Studiu geomorfologic*, în vol. *Masivul Ceahlău, Ţara Giurgeului, Depresiunea Dărmăneşti, Pod. Covurlui*, col. *Cercetări în Geografia României*, Edit. ştiinţ. şi enciclop., Bucureşti.

Sficlea, V., Băican, V. (1969), *Harta densităţii populaţiei R. S. România la 15 martie 1966*, ASUCI—Geogr., XV.

Simionescu, I. (1903), *Contribuţii la geologia Moldovei dintre Siret şi Prut*, Acad. Rom., Publ. fond. ,,V. Adamachi", IX.

— (1905), *Contribuţiuni la geologia Moldovei dintre Siret şi Prut*, Acad. Rom., Publ. fond. ,,V. Adamachi", II, Bucureşti.

— (1930), *Les vertébrés pliocènes de Măluşteni*, Acad. Rom., Publ. fond. ,,V. Adamachi", IX, Bucureşti.

— (1932), *Les vertébrés pliocènes de Bereşti*, Bul. Soc. rom. geol., *1*,

Simu, T. (1924), *Colonizarea şvabilor în Banat*, Edit. Banatul, Timişoara.

Simuţ, O. D. (1986), *Acumulările de dioxid de carbon din Cîmpia Banatului*, Terra, XVIII (XXXVIII), *1*.

Sîrcu, I. (1953), *Piemontul Poiana Nicoreşti*, St. şi cerc. şt., Acad. R. P. Române, Fil. Iaşi, IV, *1—4*.

— (1955), *Valea Siretului în sectorul raionului Paşcani şi problema şeii de la Ruginoasa*, Probl. geogr., II.

— (1956), *Cîteva probleme ce interesează geografia Podişului Moldovenesc*, ASUCI—Şt. Nat., II, *1*.

— (1965), *Terrasses fluviales, surfaces d'érosion locale et pseudopénéplaines dans le nord du Plateau Moldave*. ASUCI—GG, XI.

— (1971), *Geografia fizică a României*, Edit. didactică şi pedagogică, Bucureşti.

Socolescu, M., Airinei, Şt., Ciocârdel, R., Popescu, M. (1975), *Fizica şi structura scoarţei terestre din România*, Edit. tehnică, Bucureşti.

Spirescu, M. (1957), *Cercetări pedologice în vestul depresiunii subcarpatice oltene*, Dds. şed., Com. geol., XLI (1953—1954).

Spirchez, Z., Răsmeriţă, I., Raţiu, A. (1962), *Împădurirea terenurilor nisipoase din nord-vestul ţării*, Edit. Agro-silvică.

Sprinceană, Sp. (1927), *Climatologia Olteniei*, Bul. met. lunar IMC, Seria II, VII, *2*.

Stahl, Henri H. (1958) (1959) (1965), *Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti*, I, II, III, Edit. Academiei, Bucureşti.

Stan, Chr., Bogdan, Octavia (1971), *Judeţul Ialomiţa*, Edit. Academiei, Bucureşti.

Stăncescu, I., Dobrea, I., Zadarojnii, Georgeta, Popescu, E. (1966), *Condiţii sinoptice care au determinat precipitaţii abundente în bazinul Jiului între anii 1960—1964*, Cul. de lucr. I. M. 1964, Bucureşti.

Stănescu, I. (1971), *Aspecte climatice din zona înaltă a masivului Ceahlău*, ASUCI—G, XVII.

Stănescu, S. (1964), *Reţeaua hidrografică şi principalele ei modificări artificiale*, Monografia hidrologică a rîurilor din Banat, St. hidr., IX, ISCH, Bucureşti.

Stoian, Rodica (1960), *Ciclonii din Mediterana*, MHGA, 5, *3*.

Stoica, Coriolan, Gherasi, I. (1981), *Sarea şi sărurile de potasiu şi magneziu din România*, Edit. tehnică, Bucureşti.

Swizewski, C., Drăgoi, C. (1966), *Gruparea industrială Trotuş — consideraţii geografico-economice*, ASUCI—GG, XII.

Swizewski, Cazimir, Oancea, D. I. (1978), *La carte des types de tourisme de Roumanie*, RRGGG—Géogr., 22, *2*.

Şandru, I. (1965), *Regiunea subcarpatică Oneşti—Bacău, studiu de geografie fizică şi economică*, ASUCI—GG, IX, *2*.

— (1966), *Tîrgu Ocna — consideraţii de geografie urbană*, ASUCI—GG, XII.

— (1978), *România. Geografie economică*, Edit. didactică pedagogică, Bucureşti.

Şandru, I., Toma, C. V. (1986), *Bacău, Studiu de geografie urbană (la 578 de ani de la prima atestare documentară internă)*, I, Bacău.

Şchiopoiu, Al. (1982), *Dealurile piemontane ale Coşuştei*, Edit. Scrisul *Românesc*, Craiova.

Şenchea, Natalia (1941), *Suprafaţa Şcheia — Ipatele*, Lucr. Soc. Geogr. ,,D. Cantemir", I, Iaşi.

— (1943), *Cercetări geografice în bazinul superior al Bîrladului*, Lucr. Soc. geogr., ,,D. Cantemir", IV.

Şerbănescu, I. (1957), *Cercetări geobotanice în Oltenia de Vest*, D d s. şed., Com. Geol., XLI (1953—1954).

Şerbănescu, I., Spirescu, M., Roman, N. (1962), *Vegetaţia regiunii subcarpatice dintre Dîmboviţa şi Şuşiţa*, Dds. şed., Com. Geol., XVIII (1955—1956).

Şimanschi, L. (1969), *Curtea şi biserica domnească din Piatra Neamţ*, Edit. Meridiane, Bucureşti.

Şorodoc, C. (1960), *Formarea şi evoluţia ciclonilor mediteraneeni şi influenţa lor asupra timpului în R. P. R.*, Cul. lucr. I. M. 1960.

Ştefănescu, Ioana (1972), *Subcarpaţii dintre Şuşiţa—Zăbrăuţ şi Buzău. Studiu geografico-economic*, Edit. Academiei, Bucureşti.

Ştefănescu, Ioana, Baranovsky, Niculina (1980), *Mărimea medie a aşezărilor rurale din R. S. România*, SCGGG—Geogr., XXVII.

Ştefulescu, Al. (1904), *Gorjul istoric şi pitoresc*, Tipografia N. D. Miloşescu, Tîrgu Jiu.

— (1906), *Istoria Tîrgu Jiului*, Tipografia N. D. Miloşescu, Tîrgu Jiu.

Teodoreanu, Elena, Mihai, Elena (1971), *Inversiuni de temperatură în culoarul Rucăr—Bran*, SCGGG—Geogr., XVIII, *2*.

Teodorescu, M. (1964), *Alimentarea cu apă a oraşului Craiova*, HGAM, 9, *3*.

Topor, N. (1964), *Ani ploioşi şi secetoşi în R. P. Română*, I. M. Bucureşti.

Toşa—Turdeanu, Ana (1975), *Oltenia, geografie istorică în hărţile secolului XVIII*, Edit. Scrisul Românesc, Craiova.

Tudoran, P. (1972), *Terasele Crişului Alb*, SUBB-Geogr., XVII, *1*.

— (1977), *Relieful vulcanic din culoarul Crişului Alb*, SUBB—Geogr., XXII, *2*.

Tudoran, P. (1983), *Ţara Zarandului — Studiu geoecologic*, Edit. Academiei.
Tufescu, V. (1932), *Iaşii şi oraşele din nordul Moldovei*, Chişinău.
— (1933), *Captări actuale între afluenţii Prutului şi ai Siretului în jud. Dorohoi*, BSRRG, LI (1932).
— (1937 a), *Dealul Mare—Hîrlău—Observaţii asupra evoluţiei reliefului şi aşezărilor omeneşti*, BSRRG, LVI.
— (1937 b), *Odăile, o fază recentă de populare a ţinuturilor stepice de la răsărit de Carpaţi*, An. Lic. Meşotă, Braşov
— (1939), *Le cadre cosmologique de Nerej*, în *Nerej, un village d'une région archaique*", Inst. recherches soc. de Roum., *I*, Bucureşti.
— (1940), *Fundamentul Podişului Moldovenesc*, Rev. geogr. rom., **III**, *1*.
— (1943), *Tîrguşoarele din Moldova*, BSRRG, **LX** (1942).
— (1957), *Zona de subsidenţă de la Timişoara*, Com. Acad. Rom., **VII**, *2*.
— (1964), *Typologie des glissements de Roumanie*, RRGGG—Géogr., **VIII**.
— (1966 a), *Subcarpaţii şi depresiunile marginale ale Transilvaniei*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.
— (1966 b), *Modelarea naturală a reliefului şi eroziunea accelerată*, Edit. Academiei, Bucureşti.
— (1974), *România — natură, om, economie*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.
Turcu, C. (1937), *Curtea domnească din tîrgul Pietrei*, An. Liceului „P. Rareş" (1936), Piatra Neamţ.
Ţenu, A. (1981), *Zăcămintele de ape hipertermale din nord-vestul României*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Ţepeş, Elena (1968), *Caracterizarea climatologică a bazinului hidrografic Jiu*, HGAM, **13**, *6*.
Ţintă, A. (1972), *Colonizările habsburgice în Banat 1716—1740*, Edit. Facla, Timişoara.
Ţopa, E. (1969), *Călăuza monumentelor naturii din Moldova*, Comisia Mon. Nat., Iaşi.
Ujvári, I. (1959), *Hidrografia R. P. Române*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.
— (1972), *Geografia apelor României*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.
Ungureanu, Al. (1978), *Deplasările temporare pentru muncă generate de unele oraşe din estul R. S. România*, SCGGG—Geogr., **XXV**.
— (1980), *Oraşele din Moldova — studiu de geografie economică*, Edit. Academiei, Bucureşti.
— (1984), *Unele particularităţi ale evoluţiei populaţiei şi aşezărilor în Subcarpaţii Neamţului*, ASUCI—GG, **XXX**.
Ungureanu, Gh. (1960), *Documente privitoare la istoria economică a României*, seria A (*Oraşe şi tîrguri — Moldova*), **II**, Dir. Gen. Arh. St., Bucureşti.
Urucu, Veselina (1983), *Piemontul Olteţului. Aspecte ale dezvoltării economice*, SCGGG—Geogr., **XXX**.
Urziceanu, Diana (1967), *Consideraţii privind caracterizarea stabilităţii albiilor rîurilor*, HGA, **12**, *1*.
Vancea, V. (1969), *Influenţa factorului uman privind modificarea reţelei hidrografice în bazinul mijlociu şi inferior al Crişului Alb.*, Lucr. şt., Seria. A, Inst. ped., Oradea.
Vâlsan, G. (1912), *O fază în popularea ţărilor româneşti*, BSRRG, **XXXIII**.
— (1916), *Câmpia Română, contribuţii de geografie fizică*, BSRRG, **XXXVI** (1915).
— (1924), *Carpaţii în România de azi*, Conv. literare, LVI.
— (1940), *Morfologia văii superioare a Prahovei şi a regiunilor vecine*, BSRRG, **LVIII** (1939).
Velcea, I. (1973), *Le Piémont Gétique. Conclusion géoéconomique d'une étude de géographie régionale* în vol. *Piemonturile*, Centr. multipl. Univ. Bucureşti.
Velcea, I., Iordan, I., Ştefănescu, I., Iacob, Gh. (1964), *Contribuţii la studiul geografic al agriculturii din Subcarpaţii dintre Şuşiţa şi Rîmna*, SCGGG—Geogr., **XI**, *1*.
Velcea, Valeria, Savu Al. (1982), *Geografia Carpaţilor şi Subcarpaţilor Româneşti*, Edit. didactică şi pedagogică, Bucureşti.
Velcea, Valeria, Velcea, I. (1965), *Valea Prahovei*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti.
Verşescu, Gh. (1971), *Istoria monografică a oraşului Piatra Neamţ*, Edit. Litera, Bucureşti.
Vergez—Tricom, G. (1929), *Regiunile naturale şi unitatea Banatului românesc*, în vol. *Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul. 1918—1928*, Edit. Cultura Naţională, Bucureşti.
Vintilescu, I. (1941), *Contribuţii la cunoaşterea carstului din Podişul Mehedinţi*, Cerc. st. geogr. Univ. Bucureşti, *I*, (1937).
— (1946), *Podişul sau plaiul Mehedinţilor*, Rev. geogr., **II**, *I*.
Visarion, M., Săndulescu, M. (1979), *Structura subasmentului Depresiunii Panonice în România (sectoarele central şi sudic)*, SCGGG—Geofiz., **17**, *2*.
Vlad, Sorina (1972), *Noi aspecte în geografia viticulturii din judeţele Olteniei, raporturile cu aşezările omeneşti* SCGGG—Geogr., **XIX**, *2*.
Vulpe, Al. (1967), *Necropola Hallstatiană de la Ferigile., Monografia arheologică*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Waehner, H. (1931), *Geomorphologische Studien im Flußgebiet des Olt*, LIGUC, **IV** (1928—1929).
Weymüller François (1931), *Les collines subcarpatiques entre le Prahova et le Buzău*, Ann. de Géogr., 228., **XL**, Paris.
Zaharia, N., Petrescu—Dîmboviţa, M., Zaharia, E. (1970), *Aşezările din Moldova de la paleolitic pînă în secolul XVIII*, Edit. Academiei, Bucureşti.
* * * (1788—1789) — *Topographische Beschreibung der im Jahren 1788 und 1789 von der K. K. Armee in Besitz genomennen fünf Moldauischen Bezirken*, Copie, Biblioteca Academiei, Bucureşti.
* * * (1803), *Condica Liuzilor*, Uricarul, **VII—VIII**, Iaşi.
* * * (1835), *Karta teatra voiny v Evrope, 1828 i 1829 godov*, 1/420 000, Sankt Petersburg.
* * * (1864), *Harta României Meridionale*, Bucureşti.
* * * — *Recensămîntul general al populaţiei României din decembrie 1899*, Serviciul Statisticii Generale, Bucureşti.
* * * (1901—1902), *Ancheta industrială*, **I**. Serviciul Statisticii Generale, Bucureşti.
* * * (1935), *Indicatorul industriei româneşti*, Ministerul Industriei şi Comerţului, Bucureşti.
* * * (1938), *Enciclopedia României*, **II**, Bucureşti.
* * * (1938—1941), *Recensămîntul general al populaţiei României din 29 decembrie*, **I—X**, Institutul Central de Statistică, Bucureşti.
* * * (1939), *Statistica industriei extractive*, Institutul Central de Statistică, Bucureşti.
* * * (1951), *Documente privind istoria României, veacul XVI*, B. *Ţara Românească*, **I** (*1501—1525*), Edit. Academiei, Bucureşti.
* * * (1953), *Documente privind istoria României, Veacul XIII, XIV şi XV (1247—1500)*. B. *Ţara Românească*. Edit. Academiei, Bucureşti.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

* * * (1953), *Documente privind Istoria României, veacul XVI*, B. *Țara Românească*, VI *(1591—1600)*, Edit. Academiei, București.

* * * (1957—1975), *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, I—V, Arhivele Statului, București.

* * * (1959—1960), *Recensămîntul populației din 21 februarie 1956*, I—II, DCS, București.

* * * (1960), *Istoria României*, I, Edit. Academiei, București.

* * * (1960), *Monografia geografică a R. P. R.*, I; Edit. Academiei, II, București.

* * * (1960), *Atlasul climatologic al R. P. Române*, I. M., București.

* * * (1961—1972), *Anuarele meteorologice ale R. P. Române/R. S. România*, I.M.H., București.

* * * (1962—1966), *Clima Republicii Populare Române/R. S. România*, I, II, M. H., București.

* * * (1964), *Industria României 1944—1964*, Edit. Academiei, București.

* * * (1965), *Documenta Romaniae Historica*, B. *Țara Românească*, I *(1247—1500)*, Edit. Academiei, București.

* * * (1968), *Harta geologică a R. S. România, 1 : 200 000*, 32, *Baia de* Aramă, L—34—XXIX.

* * * (1967) *Geografia văii Dunării românești*, Edit Academiei, București.

* * * (1969), *Recensămîntul populației și locuințelor din 15 martie 1966*, I—IV, D. C. S., București.

* * * (1970), *Recensămîntul populației și al locuințelor din 15 martie 1966*, I, II, D. C. S., București.

* * * (1970—1971), *Harta solurilor R. S. România*, scara 1 : 500 000, Inst. Geol., Inst. St. Cerc. Pedol., București.

* * * (1971), *Rîurile României (monografie hidrologică)*, I. M. H., București.

* * * (1971), *Piemontul Getic. Studiu de geografie economică*, Edit. Academiei, București.

* * * (1972—1979), *Atlas. Republica Socialistă România*, Edit. Academiei București.

* * * (1973), *Pajiștile din zona subcarpatică a Olteniei*, Edit. Scrisul Românesc, Craiova.

* * * (1976), *Zonarea producției agricole — județele Neamț, Bacău și Suceava*. Comisia Centrală de Zonare a Producției Agricole, București.

* * * (1976), *Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic — sec. X)*, sub redacția D. M. Pippidi, Edit. Științifică și Enciclopedică, București.

* * * (1977), *Județele României Socialiste*, ediția a II-a. Edit. Politică, București.

* * * (1977), *Repartizarea teritorială a industriei*, Edit. Academiei, București.

* * * (1977), *Harta mișcărilor crustale verticale recente din România*, Sc. 1 : 1 000 000, I. G. G., București.

* * * (1980), *Recensămîntul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, I—II, DCS, București.

* * * (1980—1981), *Județele Patriei* (Argeș, Bacău, Buzău, Dîmbovița, Gorj, Ialomița, Neamț, Prahova, Suceava, Timiș, Vrancea) Edit. Sport-Turism, București.

* * * (1981), *Pădurile României, Studiu monografic*, Edit. Academiei, București.

* * * (1981), *Recensămîntul populației și locuințelor din 1977*, D. C. S., București.

* * * (1983), *Geografia României. I, Geografia fizică* (coord. L. Badea, P. Gâștescu, Valeria Velcea), Edit. Academiei, București.

* * * (1983—1986), *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, D C S, București.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Geografia României, IV, Regiunile pericarpatice: Dealurile şi Cîmpia Banatului şi Crişanei, Podişul Mehedinţi, Subcarpaţii, Piemontul Getic, Podişul Moldovei *(Geography of Romania, vol. IV, The Pericarpathian regions: The Hills and the plain of Banat and Crişana, The Mehedinţi Plateau, The Subcarpathians, The Getic Pietmont, The Moldavian Plateau)*. Institutul de geografie Bucureşti, Editura Academiei, Bucureşti, 1992, 580 p.

CONTENTS

Contents (Romanian Version) . . . .

PREFACE . . . .

1 THE CARPATHIANS AND THE PERICARPATHIAN REGIONS

(Lucian Badea) 13

2 THE HILLS AND THE PLAIN OF THE BANAT AND CRIŞANA

(coordinators: *Lucian Badea, Ignatie Berindei)* 17

2.1. The geographical unity and variety of the western pericarpathian regions *(Ignatie Berindei, Valer Belozerov, Grigor Pop, Petru Tudoran)* 17
2.2. The Hills of the Banat and Crişana 21
2.2.1. General characteristics *(Ignatie Berindei, Grigor Pop, Valer Belozerov, Petru Tudoran)* 21
2.2.2. The Silvania-Someş Hills 25
2.2.2.1. General characteristics *(Ion Mac)* 25
2.2.2.2. The Chioar hills and the Baia Mare Depression *(Gheorghe Iacob)* 27
2.2.2.3. The hills and the depression of Silvania *(Ion Mac, Petre Dan Idu)* 39
2.2.3. The Hills of Crişana 49
2.2.3.1. General characteristics *(Ignatie Berindei, Grigor Pop, Valer Belozerov)* 49
2.2.3.2. The Plopiş hills *(Ignatie Berindei, Grigor Pop)* 52
2.2.3.3. The Oradea-Borod Corridor *(Ignatie Berindei, Grigor Pop, Petre Dan Idu)* . . 53
2.2.3.4. The hills of Pădurea Craiului *(Ignatie Berindei, Grigor Pop)* 56
2.2.3.5. The Crişul Negru Corridor *(Ignatie Berindei, Grigor Pop)* 58
2.2.3.6. The hills and depressions of the Crişul Alb *(Melinda Cândea)* 63
2.2.4. The Hills of the Banat (physico-geographical features, *Vasile Sencu*; population, settlements, economic activities, *Floarea Bordânc)* 71
2.2.4.1. General characteristics 71
2.2.4.2. The Lipova hills 78
2.2.4.3. The Lăpugiu and Lugoj hills 81
2.2.4.4. The Pogăniş hills 84
2.2.4.5. The Dognecea hills 86
2.2.4.6. The Oraviţa hills 87

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2.3. The Plain of the Banat and Crişana 90
2.3.1. General characteristics (*Ignatie Berindei, Grigor Pop, Valer Beložerov, Gheorghe Măhăra, Petru Tudoran*) 90
2.3.2. The plain of the Someş 99
2.3.2.1. General characteristics (*Gheorghe Iacob,* *Alexandru Savu*) 99
2.3.2.2. The high plain of the Someş (*Gheorghe Iacob*) 105
2.3.2.3. The low plain of the Someş (*Gheorghe Iacob*) 107
2.3.2.4. The plain of the Carei (*Gheorghe Iacob*) 112
2.3.2.5. The plain of the Ier (*Gheorghe Iacob*) 116
2.3.3. The plain of the Criş (*Ignatie Berindei, Grigor Pop, Gheorghe Măhăra*) 117
2.3.3.1. General characteristics 117
2.3.3.2. Regional divisions 127
2.3.4. The plain of the Banat (physico-geographical features, *Vasile Sencu*; population, settlements, economic activities, *Ioan Ianoş*) 133
2.3.4.1. General characteristics 133
2.3.4.2. The plain of the Mureş 137
2.3.4.3. The plain of the Vinga 146
2.3.4.4. The plain of the Timiş 147
2.3.4.5. The plain of the Lugoj 154
2.3.4.6. The plain of the Bîrzava 157

3 THE MEHEDINŢI PLATEAU

(coordinator: *Lucian Badea*) 159

3.1. Geological structure and characteristics of the relief (*Nicolae Muică*) 159
3.2. The karstic relief (*Nicolae Muică*) 165
3.3. The climate and the waters (*Nicolae Muică, Ana Popova-Cucu*) 166
3.4. The soils, vegetable cover and fauna (*Nicolae Muică, Ana Popova-Cucu*) . . . 167
3.5. Nature reserves (*Ana Popova-Cucu*) 171
3.6. Population and settlements (*George Erdeli*) 172
3.7. Economic activities (*George Erdeli*) 176

4 THE SUBCARPATHIANS

(coordinators: *Lucian Badea, Dragoş Bugă, Ion Zăvoianu*) . 179

4.1. General characteristics 179
4.1.1. Position and limits (*Alexandru Roşu*) 179
4.1.2. Geological structure, genesis and evolution of the relief (*Alexandru Roşu*) . 181
4.1.3. Orographic aspects and regional divisions (*Lucian Badea, Alexandru Roşu*) . . 185
4.1.4. Climate (*Gheorghe Neamu*) 190
4.1.5. Hydrographic network (*Ion Zăvoianu*) 193
4.1.6. Vegetation (*Cristina Muică*) 199
4.1.7. Fauna (*Constantin Drugescu*) 203
4.1.8. Soils (*Nicolae Muică*) 206
4.1.9. Population and settlements (*Dragoş Bugă, Constanţa Rusenescu*) 209
4.1.10. Agriculture (*Ioana Ştefănescu*) 217
4.1.11. Industry (*Petre Deică*) 222
4.1.12. Ways of communication (*Alexandra Ghenovici*) 227
4.1.13. Tourist potential (*Dragoş Bugă*) 229

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4.2. Regional units 231
4.2.1. The Getic Subcarpathian 231
4.2.1.1. General characteristics (*Lucian Badea*) 231
4.2.1.1. The Gorj Subcarpathians (*Niculina Baranovsky, Dragoş Bugă*) 234
4.2.1.3. The Vilcea Subcarpathians (*Lucian Badea, Mihaela Dinu, Constanța Rusenescu*) 250
4.2.1.4. The "Muscelele" hillocks of the Argeş (*Maria Sandu, Petre Deică*) 265
4.2.2. The curvature Subcarpathians 274
4.2.2.1. General characteristics (*Lucian Badea*) 274
4.2.2.2. The Prahova Subcarpathians (*Dragoş Bugă, Niculina Baranonsky, Nicolae Muică*). 276
4.2.2.3. The Buzău Subcarpathians (*Dan Bălteanu, Ioana Ştefănescu*) 292
4.2.2.4. The Vrancea Subcarpathians (*Adrian Cioacă, Ioana Ştefănescu*) 302
4.2.3. The Moldavian Subcarpathians 316
4.2.3.1. General characteristics (*Ioan Donisă, Alexandru Ungureanu*) 316
4.2.3.2. The Trotuş Subcarpathians (*Ioan Donisă, Alexandru Ungureanu, Constantin Brânduş*) 324
4.2.3.3. The Neamţ Subcarpathians (*Ioan Donisă, Alexandru Ungureanu*) 332

5 THE GETIC PIEDMONT

(coordinator: *Dragoş Bugă*) 345
5.1. Relief. Genesis and general features (*Lucian Badea*) 345
5.3. Climate (*Gheorghe Neamu*) 351
5.3. Hydrographic network (*Ion Zăvoianu*) 356
5.4. Vegetation and fauna (*Cristina Muică, Constantin Drugescu*) 361
5.5. Soils (*Nicolae Muică*) 365
5.6. Population and settlements (comments of historical geography, population, *Cândea Melinda*) Rural settlements (*Dragoş Bugă, Valeria Alexandrescu*); Urban settlements (*Dragoş Bugă*) 367
5.7. Industry (*Ion Velcea*) 377
5.8. Agriculture (*Sorina Vlad*) 379
5.9. Ways of communication (*Dragoş Bugă*) 381
5.10. Tourist potential (*Dragoş Bugă*) 383
5.11. Regional units 384
5.11.1. The Motru piedmont (*George Erdeli*) 384
5.11.2. The Bălăcița plateau (*Dragoş Bugă*) 392
5.11.3. The Jiu hillocks (*Dragoş Bugă*) 396
5.11.4. The Jiu corridor (*Dragoş Bugă*) 397
5.11.5. The Olteţ piedmont (*Veselina Urucu*) 400
5.11.6. The Olt corridor (*Veselina Urucu*) 405
5.11.7. The Cotmeana piedmont (*Ion Velcea*) 409
5.11.8. The Argeş hillocks (*Ion Iordan*) 414
5.11.9. The Cîndeşti piedmont (*Ion Iordan*) 416

6 THE MOLDAVIAN PLATEAU

(coordinators: *Lucian Badea, Vasile Băcăuanu*) 421
6.1. General geographical characteristics 421
6.1.1. Position and limits (*Vasile Băcăuanu*) 421
6.1.2. Geological structure and stages of formation of its unity (*Liviu Ionesi*) . . . 421
6.1.3. The relief (*Vasile Băcăuanu*) 426

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

6.1.4. The climate (*Elena Erhan*) . . . 428
6.1.5. The hydrographical network (*Maria Pantazică*) . . . 432
6.1.6. Vegetation and fauna (*Nicolae Barbu*) . . . 435
6.1.7. Soils (*Nicolae Barbu*) . . . 439
6.1.8. Population (*Veronica Giosu*) . . . 441
6.1.9. Settlements (*Alexandru Ungureanu*, *Dumitru Chiriac*) . . . 443
6.1.10. Agriculture (*Mihai Apăvăloaie*) . . . 448
6.1.11. Industry (*Alexandru Ungureanu*) . . . 451
6.1.12. Ways of communication and transports (*Vasile Nimigeanu*) . . . 455
6.1.13. Quality of the environment. Protection measures (*Irina Ungureanu*) . . . 457
6.2. **Regional units** . . . 459
6.2.1. The Suceava plateau (*Eugen Gheorghiu*, *Nicolae Lupu-Bratiloveanu*) . . . 459
6.2.1.1. Physico-geographical characteristics . . . 459
6.2.1.2. Settlements and population . . . 462
6.2.1.3. Economic activities . . . 464
6.2.1.4. The piedmont plateau between the Suceava and the Moldova rivers . . . 467
6.2.1.5. The Dragomirna plateau . . . 474
6.2.1.6. The Fălticeni plateau . . . 479
6.2.1.7. The Siret height . . . 487
6.2.2. The Moldavian plain (*Vasile Băcăuanu*, *Vasile Nimigeanu*) . . . 490
6.2.2.1. Physico-geographical characteristics . . . 490
6.2.2.2. Population and settlements . . . 500
6.2.2.3. Economic activities . . . 502
6.2.2.4. The Plain of the Upper Jijia and of the Bașcu . . . 510
6.2.2.5. The Plain of the Lower Jijia and of the Bahlui . . . 514
6.2.3. The Bîrlad plateau (*Ion Stănescu*, *Pompiliu Poghirc*) . . . 520
6.2.3.1. General physico-geographical characteristics . . . 520
6.2.3.2. Population and settlements . . . 524
6.2.3.3. Economic activities . . . 527
6.2.3.4. The Central Moldavian Plateau . . . 531
6.2.3.5. The hillocks of Tutova . . . 536
6.2.3.6. The hills of Fălciu and Elan Depression . . . 540
6.2.3.7. The Covurlui plateau . . . 542
6.2.3.8. The Bîrlad corridor . . . 545
6.2.4. The Siret corridor (*Dimitrie Oancea*, *Eugen Gheorghiu*, *Nicolae Lupu-Bratiloveanu*) . . . 548
BIBLIOGRAPHY . . . 559

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Geografia României, vol. IV, Regiunile pericarpatice Dealurile şi Cîmpia Banatului şi Crişanei, Podişul Mehedinţi, Subcarpaţii, Piemontul Getic, Podişul Moldovei *(География Румынии, Том IV, Перикарпатские районы. Холмистые и равнинные районы Баната и Кришаны, Мехединтское плато, Подкарпаты. Гетский пьемонт, Молдавское плато)*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992, 580 стр.

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие 9

1 КАРПАТЫ И ПЕРИКАРПАТСКИЕ РАЙОНЫ

(Лучиан Бадя) 13

2 ХОЛМИСТЫЕ И РАВНИННЫЕ РАЙОНЫ БАНАТА И КРИШАНЫ

(координаторы: *Лучиан Бадя, Игнатие Бериндей* 17

2.1. Единство и географическое разнообразие западных перикарпатских районов *(Игнатие Бериндей, Валер Белозеров, Григор Поп, Петре Тудоран)* 17

2.2. Холмы Баната и Кришаны 21

2.2.1. Общие характерные черты *(Игнатие Бериндей, Григор Поп, Валер Белозеров, Петре Тудоран)* 21

2.2.2. Сильвано—Сомешенские холмы 25

2.2.2.1. Общие характерные черты *(Ион Мак)* 25

2.2.2.2. Холмы Киоар и депрессия Бая Маре *(Георге Якоб)* 27

2.2.2.3. Холмы и депрессии Сильвании *(Ион Мак, Петре Дан Иду)* 39

2.2.3. Холмы Кришаны 49

2.2.3.1. Общие характерные черты *(Игнатие Бериндей, Григор Поп, Валер Белозеров)* 49

2.2.3.2. Холмы Плопиша *(Игнатие Бериндей, Григор Поп)* 52

2.2.3.3. Кулуар Орадя—Бород *(Игнатие Бериндей, Григор Поп)* 53

2.2.3.4. Холмы Пэдуря Краюлуй *(Игнатие Бериндей, Григор Поп)* 56

2.2.3.5. Кулуар Кришулуй Негру *(Игнатие Бериндей, Григор Поп)* 58

2.2.3.6. Холмы и котловины Кришулуй Алб *(Мелинда Кындя)* 63

2.2.4. Холмы Баната *(Физико-географические черты, Василе Сенку; Население, населенные пункты, хозяйственная деятельность, Флоаря Бордынк)* 71

2.2.4.1. Общие характерные черты 71

2.2.4.2. Холмы Липовы 78

2.2.4.3. Холмы Лэпуджа и Лугожа 81

2.2.4.4. Холмы Погэнишулуй 84

2.2.4.5. Холмы Догнечей 86

2.2.4.6. Холмы Оравицей 87

73—. 674

BABEŞ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

3.1. Равнины Баната и Кришаны 99
2.3.1. Общие характерные черты *(Игнатие Бериндей, Григор Поп, Валер Белозеров, Георге Мэхэра, Петре Тудоран)* 90
2.3.2. Равнина Сомеша 99
2.3.2.1. Общие характерные черты *(Георге Якоб, |Александру Сабу|)* 99
2.3.2.2. Высокая равнина Сомеша *(Георге Якоб)* 105
2.3.2.3. Низкая равнина Сомеша *(Георге Якоб)* 107
2.3.2.4. Равнина Карейлор *(Георге Якоб)* 112
2.3.2.5. Равнина Иерулуй *(Георге Якоб)* 116
2.3.3. Равнина Кришурилор *(Игнатие Бериндей, Григор Поп, Георге Мэхэра)* 117
2.3.3.1. Общие характерные черты 117
2.3.3.2. Региональные единицы 127
2.3.4. Равнина Баната (Физико-географические черты, |*Василе Сенку*|, Население, населенные пункты, хозяйственная деятельность, *Иоан Янош)* 133
2.3.4.1. Общие характерные черты 133
2.3.4.2. Равнина Муреша 137
2.3.4.3. Равнина Вингэй 146
2.3.4.4. Равнина Тимиша 147
2.3.4.5. Равнина Лугожа 154
2.3.4.6. Равнина Бырзавы 157

3 МЕХЕДИНСТКОЕ ПЛАТО

(координатор: *Лучиан Бадя*) 159

3.1. **Геологическое строение и характерные черты рельефа** *(Николае Муйкэ)* 159
3.2. **Карстовый рельеф** *(Николае Муйкэ)* 165
3.3. **Климат и воды** *(Николае Муйкэ, Ана Попова-Куку)* 166
3.4. **Почвы, растительность и фауна** *(Николае Муйкэ, Ана Попова-Куку)* 167
3.5. **Природные резерваты** *(Ана Попова-Куку)* 171
3.6. **Население и населенные пункты** *(Георге Эрдели)* 172
3.7. **Хозяйственная деятельность** *(Георге Эрдели)* 176

4 ПОДКАРПАТЫ

(координаторы: *Лучиан Бадя, Драгош Бугэ, Ион Зэвояну*) 179

4.1. **Общие характерные черты** 179
4.1.1. Географическое положение и границы (|*Александру Рошу*|) 179
4.1.2. Геологическое строение, генезис и эволюция рельефа (|*Александру Рошу*|) 181
4.1.3. Орографические аспекты и региональные единицы *(Лучиан Бадя, |Александру Рошу|)* 185
4.1.4. Климат *(Георге Няму)* 190
4.1.5. Гидрографическая сеть *(Ион Зэвояну)* 193
4.1.6. Растительность *(Кристина Муйкэ)* 199
4.1.7. Фауна *(Константин Друбэжеску)* 203
4.1.8. Почвы *(Николае Муйкэ)* 206
4.1.9. Население и населенные пункты *(Драгош Бугэ, Констанца Русенеску)* 209
4.1.10. Сельское хозяйство *(Иоана Штефэнеску)* 217
4.1.11. Индустрия *(Петре Дейкэ)* 222
4.1.12. Пути сообщения *(Александра Генович)* 227
4.1.13. Туристический потенциал *(Драгош Бугэ)* 229

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4.2. Регнональные единицы 231
4.2.1. Гетские подкарпаты 231
4.2.1.1. Общие характерные черты (Лн Бадя) 231
4.2.1.2. Подкарпаты Горжулуй (Нику Барановски, Драгош Бугэ) 234
4.2.1.3. Подкарпаты Былчий (Лучиадя, Михаела Дину, Констанца Русенеску) 250
4.2.1.4. Мусчелеле Арджешулуй (Податы Арджешулуй) (Мария Санду Петре Дейкэ) 265
4.2.2. Подкарпаты Карпатской дуги 274
4.2.2.1. Общие характерные черты (Лн Бадя) 274
4.2.2.2. Подкарпаты Праховы (Драгогэ, Никулина Барановски, Николае Муйкэ) 276
4.2.2.3. Подкарпаты Бузэу (Дан Бэл Иоана Штефэнеску) 292
4.2.2.4. Подкарпаты Врапчи (Адриан э, Иоана Штефэнеску) 302
4.2.3. Подкарпаты Молдовы 316
4.2.3.1. Общие характерные черты (ИЦонисэ, Александру Унгуряну) . . 316
4.2.3.2. Подкарпаты Тротуша (Иоан сэ, Константин Брындуш) 324
4.2.3.3. Подкарпаты Нямцулуй (Иоаннсэ, Александру Унгуряну) . . . 332

5 ГЕТСКИЙ ПЬЕМОНТ

(координатор: Драгош Бу 345
5.1. **Рельеф** (Лучиан Бадя) 345
5.2. **Климат** (Георге Няму) 351
5.3. **Гидрографическая сеть** (Ион ану) 356
5.4. **Растительность и фауна** (Криса Муйкэ, Константин Друджеску) 361
5.5. **Почвы** (Николае Муйкэ) 365
5.6. **Население и населенные пункт**некоторые соображения по исторической географии: Население, нда Кындя; Сельские населенные пункты, Драгош Бугэ, Валериександреску; городские населенные пункты, Драгош Бугэ) 367
5.7. **Индустрия** (Ион Велча) 377
5.8. **Сельское хозяйство** (Сорина Б) 379
5.9. **Пути сообщения** (Драгош Б 381
5.10. **Туристический потенциал** (ДраБугэ) 383
5.11. **Региональные единицы** 384
5.11.1. Пьемонт Мотрулуй (Георге Эр) 384
5.11.2. Плато Бэлэчицей (Драгош Бу. 392
5.11.3. Холмы Жиулуй (Драгош Бугэ). 396
5.11.4. Кулуар Жиулуй (Драгош Бугэ). 397
5.11.5. Пьемонт Олтецулуй (Васелина ху) 400
5.11.6. Кулуар Олтулуй (Васелина Ур 405
5.11.7. Пьемонт Котменей (Ион Велча) 409
5.11.8. Холмы Арджешулуй (Ион Ио) 414
5.11.9. Пьемонт Кындешти (Ион Иорда 416

6 МОЛДАВСКОЕ ПЛАТО

(коорднаторы: Лучиан Бадя, Василе Бэкэуану) 421
6.1. **Общие характерные географическерты** 421
6.1.1. Географическое положение и гран (Василе Бэкэуану) 421
6.1.2. Геологическое строение и этапыормирования единицы (Ливиу Ионесу) 421

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

6.1.3. Рельеф (|Василе Бэкэуану|) . . . 426
6.1.4. Климат (Елена Ерхан) . . . 428
6.1.5. Гидрографическая сеть (Мария Панпазикэ) . . . 432
6.1.6. Растительность и фауна (Николае Бырбу) . . . 435
6.1.7. Почвы (Николае Барбу) . . . 439
6.1.8. Население (Вероника Дэжосу) . . . 441
6.1.9. Населенные пункты (Александру Унгуряну, |Думитру Кириак|) . . . 443
6.1.10. Сельское хозяйство (Михай Апэвэлоайе) . . . 448
6.1.11. Индустрия (Александру Унгуряну) . . . 451
6.1.12. Пути сообщения и транспорт (Васил Нимиджяну) . . . 455
6.1.13. Качество среды. Мероприятия по охране (Ирина Унгуряну) . . . 457
6.2. Региональные единицы . . . 459
6.2.1. Сучавское плато (Еуджен Георгиу, Николае Лупу-Братиловяну) . . . 459
6.2.1.1. Физико-географические черты . . . 459
6.2.1.2. Населенные пункты и население . . . 462
6.2.1.3. Хозяйственная деятельность . . . 464
6.2.1.4. Пьемонтское плато междуречя Сучавы и Молдовы . . . 467
6.2.1.5. Плато Драгомирней . . . 474
6.2.1.6. Плато Фэлтиченилор . . . 479
6.2.1.7. Кулмя Сиретулуй (холмы Боур—Дялу Маре) . . . 487
6.2.2. Молдавская равнина (|Василе Бэкэуну|, Василе Нимиджеану) . . . 490
6.2.2.1. Физико-географические черты . . . 490
6.2.2.2. Население и населенные пункты . . . 500
6.2.2.3. Хозяйственная деятельность . . . 502
6.2.2.4. Равнина верхней Жижии и Башеулуй . . . 510
6.2.2.5. Равнина нижней Жижии и Башеулуй . . . 514
6.2.3. Плато Бырладулуй (Ион Стэнеску, Помпилю Погирк) . . . 520
6.2.3.1. Физико-географические черты . . . 520
6.2.3.2. Населенные пункты . . . 524
6.2.3.3. Хозяйственная деятельность . . . 527
6.2.3.4. Центрально-Молдавское плато . . . 531
6.2.3.5. Холмы Тутовей . . . 536
6.2.3.6. Холмы Фэлчиулуй и котловина Елапулуй . . . 540
6.2.3.7. Плато Ковурлуюлуй . . . 542
6.2.3.8. Кулуар Бырладулуй . . . 545
6.2.4. Кулуар Сиретулуй (Димитрие Оанча, Еуджен Георгиу, Николае Лупу-Братиловеану) . . . 548

БИБЛИОГРАФИЯ . . . 549

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ISBN 973-27-0181-1
ISBN 973-27-0180-3

LEI 258